

DAVID COPPERFIELD

DAVID COPPERFIELD

DOOR

CHARLES DICKENS

VERTALING VAN C. M. MENSING
MET 61 HOUTGRAVURES NAAR TEEKENINGEN VAN J. BARNARD

TWAALFDE DRUK

N.V. GEBR. GRAAUW'S UITG.-MIJ. - AMSTERDAM-SOERABAIA

DAVID COPPERFIELD

HOOFDSTUK I.

Ik word geboren.

Of ik de held van mijn eigen leven zal worden, of dat iemand anders dien rang zal bekleeden, zal uit deze bladen moeten blijken. Om mijn leven met het begin van mijn leven te beginnen, moet ik aanteekenen, dat ik (zooals men mij gezegd heeft en ik ook geloof) op een Vrijdagnacht om twaalf uur geboren ben. Men heeft opgemerkt, dat gelijktijdig de klok begon te slaan en ik begon te schreeuwen.

Uithoofde van den dag en het uur van mijn geboorte, verklaarden de baker en eenige wijze vrouwen uit de buurt, die reeds verscheidene maanden, voordat er eenige mogelijkheid bestond, dat wij persoonlijk met elkaar kennis zouden maken,

een levendige belangstelling in mij hadden getoond, ten eerste, dat ik voorbestemd was om veel tegenspoed in mijn leven te ondervinden, en ten tweede, dat ik het voorrecht zou genieten geesten en spoken te kunnen zien, daar beide deze gaven, naar zij geloofden, onvermijdelijk het deel waren van alle ongelukkige kinderen, onverschillig van welk geslacht, die op een Vrijdagnacht, tegen den tijd dat het weer vroeg begon te worden, ter wereld kwamen.

Over het eerste punt behoef ik hier niets te zeggen, aangezien niets beter dan mijn levensgeschiedenis zelf kan aantonen, of die voorspelling werd bewaarheid of gelogenstraft.

Wat het tweede punt der kwestie betreft, wil ik slechts opmerken, dat, indien ik dat gedeelte van mijn erfgoed niet heb

opgemaakt terwijl ik als kind in de wieg lag, ik het nog steeds niet in bezit heb gekregen. Ik klaag er echter volstrekt niet over, dat dit bezit mij onthouden is; en indien iemand anders in het genot daarvan mocht zijn, is het hem van ganscher harte gegend.

Ik werd met een helm geboren, die door een advertentie in de courant, voor den geringen prijs van vijftien guinjes, te koop werd aangeboden. Of zeevarende lieden in dien tijd juist weinig geld te missen hadden, of dat het hun aan geloof ontbrak en zij aan kurken zwemvesten de voorkeur gaven, weet ik niet; alles wat ik weet is, dat er maar één bod werd gedaan, en dat dit kwam van een sollicitateur, die met wisselzaken van doen had, en die voorstelde om twee pond in contanten en de rest in sherry te betalen, maar volstrekt niets méér wilde geven om tegen verdrinken gevrijwaard te zijn. Dientengevolge was die advertentie alleen maar verloren moeite en kosten — want wat de sherry betreft, mijn arme lieve moeder was toen genoodzaakt haar eigen sherry te verkoopen — en tien jaar later werd de helm ergens bij ons in de buurt verloot onder vijftig inleggers, die ieder een halve kroon betaalden, terwijl de winnaar nog vijf shillingen voor de vertering moest bijdragen. Ik was daar zelf bij tegenwoordig en herinner mij nog heel goed, hoe verlegen en beschaamd ik was, dat er op die manier met een stuk van mij zelf werd gehandeld. Ook herinner ik mij nog heel goed, dat de helm gewonnen werd door een oude juffrouw met een hengselmandje, waaruit zij met veel tegenzin de vastgestelde vijf shillingen haalde, alles in halve stuivers en twee en een halven stuiver te weinig — zooals men haar, met ontzaglijk verlies aan tijd en rekenkunst, volkomen vruchteloos trachtte te bewijzen. Het is een feit, dat in die streek nog lang als iets merkwaardigs in de herinnering zal blijven, dat zij nooit verdrongen is, maar op haar twee en negentigste jaar triomfantelijk in haar bed gestorven is. Ik heb gehoord, dat zij zich tot het laatst van haar leven er op beroemde, dat zij nooit op het water was geweest, behalve op een brug; en dat zij onder haar kopje thee (waarvan zij een groote liefhebster was) eveneens tot het laatst van haar leven haar verontwaardiging uitdrukte over de goddeloosheid van zeelieden en andere menschen, die rockeloos genoeg waren om door de wereld „rond te zwalken”. Tevergeefs hield men haar voor, dat sommige geriefelijkheden, een kopje thee misschien daaronder

begrepen, zonder dit verwerpelijke bedrijf niet te verkrijgen zouden zijn. Altijd antwoordde zij, met grooten nadruk en bij zich zelf overtuigd van de kracht van haar tegenwerping: „Ik houd niet van dat rond-zwalken.”

Om zelf nu niet rond te zwalken, en van mijn onderwerp af te raken, keer ik tot mijn geboorte terug.

Ik werd in of bij Blunderstone in Suffolk geboren, en was bij mijn geboorte reeds een halve wees. Mijn vader had zijn oogen reeds zes maanden voor het licht van deze wereld gesloten, toen ik de mijne daarvoor opende. Er ligt zelfs nu nog iets vreemds voor mij in de gedachte, dat hij mij nooit gezien heeft; en iets nog vreemders in de vage herinnering, die ik heb van mijn eerste kinderlijke denkbeelden over zijn witte grafzerk op het kerkhof, en het onbeschrijfelijke medelijden, dat ik placht te voelen, omdat hij in den donkeren nacht daar zoo eenzaam lag, terwijl wij in ons voorkamertje licht en warmte hadden van kaars en vuur, en de deur van ons huis — wat mij soms bijna onbarmhartig voorkwam — gesloten en gegrendeld was.

Een tante van mijn vader, en bijgevolg een oudtante van mij, van wie ik straks meer te vertellen zal hebben, was de voornaamste persoon in onze familie. Tante Trotwood, of tante Betsey, zooals mijn lieve moeder haar altijd noemde, als zij tenminste haar vrees voor dit geduchte personage genoeg te boven kwam om over haar te durven spreken (wat zelden gebeurde), was met een man getrouwd geweest, die jonger was dan zij — een heel mooien man, behalve in den zin van het ouderwetsche spreekwoord: „mooi is, wie mooi doet” — want hij werd er sterk van verdacht, dat hij tante Betsey geslagen had, en dat hij zelfs eens, bij een geschil over geldzaken, haastige maar zeer dreigende aanstalten had gemaakt om haar twee verdiepingen hoog uit het raam te smijten. Deze blijken van een gebrek aan overeenstemming in karakter brachten tante Betsey er toe hem af te koopen en tot een scheiding met wederzijdsch goedvinden over te gaan. Hij begaf zich met zijn kapitaal naar Indië, en daar had men hem eens, volgens een in onze familie bewaarde overlevering, in gezelschap van een baviaan, op een olifant zien rijden; maar ik denk, dat het wel een baboe of een Indische prinses zal zijn geweest. Hoe dit zij, binnen tien jaar kwam er uit Indië tijding dat hij dood was. Welken indruk dit nieuws op mijn tante maakte, heeft niemand ooit geweten; want terstond na de scheiding had

zij haar meisjesnaam weer aangenomen, een huisje gekocht in een afgelegen gehucht aan de zee kust en woonde daar met één dienstbode in de strengste afzondering.

Mijn vader was eens een gunsteling van haar geweest, geloof ik; maar zijn huwelijk had zij als een onvergeeflijke beleediging opgenomen, omdat mijn moeder „een was-sen pop” was. Zij had mijn moeder nooit gezien, maar wist, dat zij nog geen twintig jaar was. Mijn vader en tante Betsey zagen elkaar nooit terug. Hij was, toen hij trouwde, tweemaal zoo oud als mijn moeder, en had een zwak gestel. Hij stierf een jaar daarna en, zooals ik al gezegd heb, zes maanden voordat ik ter wereld kwam.

Zoo was de stand van zaken tegen den avond van dien Vrijdag, dien ik zeker wel een gewichtigen dag zal mogen noemen. Ik kan mij dus niet vermeten te zeggen, dat ik op dat oogenblik wist hoe de zaken stonden, of dat ik eenige op de getuigenis van mijn zinnen gegronde herinnering heb aan wat ik nu zal laten volgen.

Mijn moeder zat bij het vuur, niet te best van gezondheid en heel neerslachtig, en staarde in de gloeiende kolen, terwijl zij met angst en zorg over zich zelf en den kleinen vreemdeling dacht, die reeds door eenige looden profetische spelden, in een lade boven, verwacht werd in een wereld, die zijn komst lang niet voor een zaak van gewicht scheen te houden; mijn moeder, zeg ik, zat bij het vuur, op dien helderen, wonderigen Maartschen namiddag, heel ternegerlagen en bedroefd en sterk betwijfelend, of zij de beproëving, die haar te wachten stond, ooit levend zou doorstaan, toen zij, haar oogen, terwijl zij ze afdroogde, naar het raam tegenover haar opslaand, een vreemde dame door den tuin zag aankomen.

Toen zij voor de tweede maal keek, ontwaarde mijn moeder een onbedrieglijk voorgevoel, dat het tante Betsey was. De ondergaande zon bescheen over het tuinhek heen de vreemde dame met een gloeiend licht, terwijl deze met een dreigende stijfheid van houding en strakheid van gelaat, die niemand anders konden toebehooren, naar de deur kwam stappen.

Toen zij het huis bereikte, gaf zij nog een bewijs, dat zij niemand anders kon zijn. Mijn vader had dikwijls met een enkel woord gezegd, dat zij zich zelden gedroeg als een gewoon christenmensch; en nu kwam zij, in plaats van aan te schellen, op het raam af om er doorheen te kijken, en drukte haar neus zoo hard tegen het glas, dat hij, zooals mijn goede moeder placht

te vertellen, in een oogenblik heelemaal plat en wit werd.

Zij deed mijn moeder hevig ontstellen, waardoor ik altijd overtuigd ben geweest, dat ik het aan niemand anders dan aan tante Betsey te danken heb gehad, dat ik op een Vrijdag ter wereld ben gekomen.

Mijn moeder was in haar ontsteltenis van haar stoel opgestaan en daarachter in een hoekje gekropen. Tante Betsey keek langzaam zoekend in de kamer rond, aan den anderen kant beginnend, en liet zoo haar oogen draaien, als een morenkop op een houten klok, tot zij mijn moeder bereikten. Toen gaf zij met een zuur gezicht mijn moeder een wenk, als iemand, die gewoon is gehoorzaamd te worden, om haar te komen opendoen. Mijn moeder kwam.

„Mevrouw David Copperfield, vermoed ik,” zei tante Betsey, met een nadruk, die waarschijnlijk op mijn moeders rouwjapon en toestand doelde.

„Ja,” antwoordde mijn moeder flauw en bedeesd.

„Juffrouw Trotwood,” zei tante Betsey. „Gij hebt zeker wel eens van haar gehoord?”

Mijn moeder antwoordde, dat zij dat genoeg had gehad; en zij had daarbij het onaangename bewustzijn, dat het scheen alsof zij te kennen wilde geven, dat dit genoeg nu juist niet heel groot was geweest. „Nu ziet gij haar dan eens,” zei tante Betsey.

Mijn moeder boog haar hoofd en verzocht haar binnen te komen.

Zij gingen naar de kamer, waaruit mijn moeder gekomen was, daar er in de mooie kamer, aan de andere zijde van de gang, geen vuur brandte — feitelijk was er sedert de begrafenis van mijn vader niet meer gestookt; en toen zij beiden daar zaten en tante Betsey niet sprak, begon mijn moeder, na een vergeefsche poging om zich te bedwingen, te schreien.

„O, tut, tut, tut!” zei tante Betsey haastig. „Dat moet ge niet doen! Kom, kom!”

Mijn moeder kon het echter niet laten en schreide dus zoo lang tot zij was uitgeschreid.

„Neem uw muts eens af, kind,” zei tante Betsey „en laat ik u eens aankijken.”

Mijn moeder was te bang voor haar om dit zonderlinge verzoek af te slaan, ook al zou zij daartoe geneigd zijn geweest. Zij deed dus wat haar gezegd was, en wel met zulke bevende handen, dat haar haren (die bijzonder weelderig en fraai waren) over haar gezicht vielen.

„Wel lieve hemel!” riep tante Betsey uit.

„Gij ziet er werkelijk nog uit als een schootkindje!”

Mijn moeder zag er zeker, zelfs voor haar jaren, bijzonder jong uit. Zij liet haar hoofd hangen alsof het haar schuld was, de arme ziel, en zei snikkend, dat zij werkelijk bang was dat zij een heel kinderachtige weduwe was, en ook een heel kinderachtige moeder zou zijn als zij in leven bleef. In de korte stilte, die hierop volgde, verbeelde zij zich, dat tante Betsey haar haar aanraakte, en dat wel met een niet onzachte hand; maar toen zij met een flauwe hoop naar haar opkeek, zag zij, dat die dame, met haar japon wat omgeslagen, haar handen over één knie gevouwen, en haar voeten op den haardrand, somber in het vuur zat te staren.

„In 's Hemels naam,” zei tante Betsey opeens, „waarom Kraaienhof?”

„Bedoelt gij het huis?” vroeg mijn moeder.

„Waarom Kraaienhof?” herhaalde tante Betsey.

„Copperfield heeft dien naam gekozen,” antwoordde mijn moeder. „Toen hij het huis kocht, vond hij het een leuk idee, dat er misschien kraaien in den omtrek waren.”

De avondwind maakte juist op dat oogenblik zoo'n lawaai in eenige hooge olmen achter in den tuin, dat mijn moeder en tante Betsey beiden niet konden nalaten dien kant uit te kijken. Terwijl de olmen naar elkaar overbogen, als reuzen, die elkaar geheimen toefluisterden, en, na eenige seconden van deze rust, weer geweldig in beweging kwamen en met hun wilde armen zwaaiden, alsof hun vertrouwelijke mededeelingen werkelijk van te goddeloozen aard waren om hen hun gemoedsrust te laten behouden, zag men in de hoogste takken eenige oude kraaien-nesten heen en weer slingeren, als wrakken op een stormachtige zee.

„Waar zijn de vogels?” vroeg tante Betsey.

„De —?” Mijn moeder had aan iets anders zitten denken.

„De kraaien — waar zijn die gebleven?” vroeg tante Betsey.

„Er zijn geen kraaien geweest zolang wij hier gewoond hebben,” antwoordde mijn moeder. „Wij dachten — Copperfield dacht — dat hier heel veel kraaien nestelden; maar de nesten waren heel oud en al lang door de vogels verlaten.”

„Echt iets voor David Copperfield,” zei tante Betsey. „David Copperfield van top tot teen! Noemt een huis Kraaienhof, al is er geen kraai in de buurt te zien, en denkt

maar dat er vogels zijn, omdat hij de nesten ziet!”

„Copperfield,” antwoordde mijn moeder, „is dood, en als gij minachtend over hem durft te spreken —”

Mijn arme moeder koesterde, geloof ik, een oogenblik het voornemen tot een gewelddadigen aanval op mijn tante, die haar gemakkelijk met één hand had kunnen omgooien, zelfs al zou mijn moeder beter tot zoo iets in staat zijn geweest dan zij dien avond was. Maar terwijl zij van haar stoel opstond, ging die drift voorbij; zij ging heel zachtzinnig weer zitten en viel in zwijm.

Toen zij weer bijkwam, of tante Betsey haar had bijgebracht, zag zij deze laatste bij het raam staan. De schemering ging nu in duisternis over; en hoe flauw zij elkaar ook zagen, zonder de hulp van het vuur hadden zij dit niet eens kunnen doen.

„Wel?” zei tante Betsey, naar haar stoel terugkomend, alsof zij maar eens even had staan uitkijken; „en wanneer denkt gij...”

„Ik beef over mijn heele lichaam,” stamelde mijn moeder. „Ik weet niet wat er met mij is. Ik zal zeker sterven.”

„Neen, neen, neen,” zei tante Betsey. „Gij moest maar wat thee drinken.”

„Och, Heere, Heere, denkt gij, dat dat mij goed zal doen?” riep mijn moeder radeeloos uit.

„Wel, zeker, het is allemaal maar verbeelding. Hoe noemt gij uw meisje?”

„Ik weet nog niet of het wel een meisje zal zijn,” antwoordde mijn moeder onnoozel.

„God zegene het kind!” riep tante Betsey, en herhaalde aldus de tweede spreuk op het speldenkussen boven in de lade, die zij echter op mijn moeder, in plaats van op mij toepaste. „Dat bedoel ik niet. Ik bedoel uw dienstmeisje.”

„Peggotty,” zei mijn moeder.

„Peggotty!” herhaalde tante Betsey. „Gij wilt toch, hoop ik, niet beweren, kind, dat er ooit een menscheijk wezen naar een Christenkerk is gegaan en zich Peggotty heeft laten doopen?”

„Dat is haar achternaam,” zei mijn moeder beschroomd. „Copperfield liet haar zoo noemen, omdat zij denzelfden voornaam had als ik.”

„Hier, Peggotty!” riep tante Betsey, de kamerdeur openend. „Thee, je mevrouw is een beetje onwel. En vlug een beetje!”

Nadat zij dit bevel had uitgevaardigd, met zooveel gezag alsof zij een erkende autoriteit in huis was en nadat zij nog eens om de deur had gekeken om zich aan de verbaasde Peggotty te laten zien, die op

het geluid van een vreemde stem met een kaars de gang doorkwam, sloot tante Betsey de deur weer en zette zich neer als tevoren, met de voeten op den haardrand, den rok van haar japon wat omgeslagen, en haar handen over één knie gevouwen.

„Gij hebt zooveen gezegd, dat ge niet wist of het wel een meisje zou zijn,” zei tante Betsey. „Ik twijfel er niet aan of het zal een meisje zijn. Ik heb een voorgevoel, dat het een meisje zijn moet. Nu kind, van het oogenblik af, dat dat meisje in de wereld is....”

„Of misschien die jongen,” nam mijn moeder de vrijheid er tusschen te voegen.

„Ik zeg u, ik heb een voorgevoel, dat het een meisje moet zijn,” antwoordde tante Betsey. „Spreek mij niet tegen. Van het oogenblik af, dat dat meisje in de wereld is, ben ik van plan voor haar te zorgen. Ik wil haar peet zijn, en ik verzoek u haar Betsey Trotwood Copperfield te noemen. Met déze Betsey Trotwood moeten geen dwaasheden plaats hebben. Met haar hartje moet geen spelletje worden gespeeld. Zij moet verstandig worden grootgebracht en goed gewaarschuwd worden geen dwaas vertrouwen te stellen in wie dat niet verdient. Daarvoor zal ik zorgen.”

Na ieder van deze zinnen gaf zij een ruk met haar hoofd, alsof haar eigen oude grieven in haar binnenste woelden, en het haar veel zelfbedwang kostte daarover niet duidelijker te spreken. Zoo dacht mijn moeder tenminste, terwijl zij haar bij het schijnsel van het bijna uitgebrande vuur gadesloeg; te bang voor tante Betsey, te vol van pijn en onrust en te verlegen en verward, om ook maar iets duidelijk te kunnen waarnemen of te weten wat zij zeggen moest.

„En was David goed voor u, kind?” vroeg tante Betsey, toen zij een poosje had gezwegen en die bewegingen met haar hoofd langzamerhand hadden opgehouden. „Konden jullie goed met elkaar overweg?”

„Wij zijn heel gelukkig geweest,” antwoordde mijn moeder. „Copperfield was meer dan goed voor mij.”

„Zoo! Hij heeft u dus zeker bedorven?” hervatte tante Betsey.

„Ja, ik ben bang van wel,” snikte mijn moeder, „want nu hij er niet meer is, voel ik hoe vreeselijk het is, om in deze barre wereld heelemaal alleen te zijn.”

„Kom, huil maar niet,” zei tante Betsey. „Jullie waart in stand nu eenmaal niet gelijk; daarom deed ik die vraag. Gij waart toch een wees?”

„Ja.”

„En gouvernante?”

„Ik was gouvernante bij een familie, waar Copperfield dikwijls kwam. Hij was altijd heel vriendelijk voor mij, bewees mij allerlei attenties en vroeg mij eindelijk ten huwelijk. Ik gaf hem het jawoord. En zoo zijn wij getrouwd,” zei mijn moeder eenvoudig.

„Ja! Arm kind!” zei tante Betsey peinzend, terwijl zij nog steeds met een boos gezicht in het vuur keek. „Kunt gij iets?”

„Neem mij niet kwalijk,” zei mijn moeder haperend, „ik begrijp u niet.”

„Van huishouden, bij voorbeeld,” vervolgde tante Betsey.

„Niet zooveel als ik wel wenschen zou. Maar Copperfield leerde mij....”

„Hij wist er zelf nogal wat van,” merkte tante Betsey terloops op.

„En ik geloof, dat ik er wel in gevorderd zou zijn, want ik was heel verlangend om te leeren, en hij heel geduldig om mij te onderrichten, als die groote ramp van zijn sterven....” Hier bleef mijn moeder steken en kon geen woord meer uitbrengen.

„Nou, kom, kom!” zei tante Betsey.

„Ik hield geregeld mijn huishoudboekje bij en keek het elken avond met Copperfield na,” riep mijn moeder, met een nieuwe uitbarsting van droefheid.

„Nou, kom!” zei tante Betsey. „Huil nu maar niet meer.”

„En ik kan u verzekeren, dat wij nooit een kwaad woord daarover gehad hebben, behalve als hij er iets van zei, dat mijn drieën en vijven te veel op elkaar leken, of dat ik krulstaarten aan mijn zevens en negens maakte,” hervatte mijn moeder, met een vernieuwde uitbarsting en bleef opnieuw steken.

„Gij zult u zelf nog ziek maken,” zei tante Betsey, „en gij weet, dat dat noch voor u, noch voor mijn pleegdochtertje goed is. Kom, kom! Dat moet gij nu niet meer doen.”

Deze woorden brachten mijn moeder eenigszins tot bedaren, hoewel haar toenemende onpasselijkheid er misschien nog meer toe bijdroeg. Er volgde een poos van stilte, slechts nu en dan door een gemompelden uitroep van tante Betsey verbroken, die met haar voeten op den haardrand bleef zitten.

„David had zijn geld in een lijfrente belegd, dat weet ik,” zei zij, na verloop van eenigen tijd. „Wat heeft hij voor u gedaan?”

„Mijn man,” zei mijn moeder, die tadelijk veel moeite had om antwoord te geven, „is zoo goed en zoo zorgzaam geweest, een

gedeelte daarvan op mij te laten overschrijven."

"Hoeveel?" vroeg tante Betsey.

"Honderd en vijf pond per jaar," antwoordde mijn moeder.

"Het had erger kunnen zijn," zei mijn tante.

Het woord „erger" was op dit oogenblik precies van pas. Mijn moeder was onder het gesprek zooveel erger geworden, dat Peggotty, die met het theeblad en de kaarsen binnenkwam, onmiddellijk zag hoe ziek zij was en haar met allen spoed naar boven en naar bed hielp. Terstond daarop zond zij Ham Peggotty, haar neef, die al eenige dagen, zonder dat mijn moeder het wist, in het huis verscholen was, ten einde in geval van nood als renbode te kunnen dienst doen, uit, om de baker en den dokter te halen.

Deze vereenigde machten waren niet weinig verbaasd, toen zij een onbekende dame met een onhellspellend uiterlijk voor het vuur vonden zitten, die haar hoed aan haar linkerarm had hangen en bezig was haar ooren vol te stoppen met watten. Daar Peggotty niets van haar wist, en mijn moeder niets over haar zei, was haar aanwezigheid in de voorkamer een raadsel; en de omstandigheid, dat zij een heel magazijn van watten in haar zak had, en dit goedje in haar ooren stopte, deed aan den indruk, dien zij maakte, in het geheel geen afbreuk.

Toen de dokter naar boven was geweest en weer beneden was gekomen, en zich, naar ik meen, had overtuigd, dat de waarschijnlijkheid bestond, dat die onbekende dame en hij eenige uren bij elkaar zouden moeten zitten, begon hij zijn best te doen om beleefd en gezellig te zijn. Hij was een zoo zachtzinnig en bedeesd mannetje, als er onder het heele mannelijke geslacht maar één te vinden was. Hij ging zijdelings de kamer in en uit, om minder plaats in te nemen. Hij liep zoo zacht als de geest in Hamlet, en nog langzamer. Hij hield zijn hoofd op zij, gedeeltelijk uit bescheiden zelfonderschatting, gedeeltelijk om alle andere menschen om een vriendelijke behandeling te verzoeken. Het zou weinig zijn te zeggen, dat hij geen hond ooit een kwaad woord zou kunnen toevoegen. Hij zou dit zelfs een dollen hond niet hebben gedaan. Hij had zich misschien kunnen verstouten hem een goed woord toe te voegen, of een half woord, of een stukje van een woord, want hij sprak even langzaam als hij liep; maar hij zou hem voor niets ter wereld ruw of driftig hebben kunnen toespreken.

Dokter Chillip keek mijn tante vriendelijk aan, maakte een buiging voor haar, en zei, op de watten doelend, terwijl hij even zijn linkeroor aanraakte:

„Een plaatselijke ontsteking, mevrouw?"

„Wat!" zei mijn tante, en trok tegelijk het watje uit een oor, alsof het een kurk was.

Dokter Chillip schrok zoo van haar heftigheid — zooals hij mijn moeder later vertelde — dat het werkelijk een geluk was, dat hij zijn tegenwoordigheid van geest niet geheel en al verloor. Hij herhaalde echter: „Een plaatselijke ontsteking, mevrouw?"

„Onzin!" antwoordde mijn tante, en stopte tegelijk de kurk met één handbeweging weer op haar plaats.

Dokter Chillip kon daarop niets anders doen, dan stil blijven zitten en haar bedeesd aankijken, terwijl zij stil in het vuur bleef zitten staren, tot hij weer naar boven werd geroepen. Na ongeveer een kwartier kwam hij terug.

„Wel?" zei mijn tante, het watje uit het oor trekkend, dat naar hem toe was gekeerd.

„Wel, mevrouw," antwoordde dokter Chillip, „wij vorderen langzaam, mevrouw."

„Ba-a-ah!" zei mijn tante met een lange tremolo op dien minachtenden uitroep, en kurkte zich weer toe als tevoren.

Werkelijk — werkelijk — zooals dokter Chillip mijn moeder vertelde, hij was er bijna van ontzet; alleen al als man van het vak sprekend, was hij er werkelijk bijna van ontzet. Maar hij bleef haar, niettemin, bijna twee uur lang zitten aankijken, terwijl zij naar het vuur zat te staren, tot hij weer naar boven werd geroepen. Nogmaals kwam hij, na een poos afwezig te zijn geweest, terug.

„Wel?" zei mijn tante, weer het watje uit haar oor halend.

„Wel, mevrouw," antwoordde dokter Chillip, „wij — wij vorderen — langzaam, mevrouw."

„O-o-oh!" zei mijn tante. Zij gaf hem zoo'n snauw, dat dokter Chillip het werkelijk niet verdragen kon. Het was heusch genoeg om hem heelemaal van zijn stuk te brengen, zei hij later. Hij ging liever buiten de kamer op de trap zitten, tot hij weer geroepen werd.

Ham Peggotty, die op de volksschool ging en een kei was in den catechismus, en dien men dus voor een geloofwaardig getuige mag houden, verklaarde den volgende dag, dat hij, toen hij een uur later toevallig eens door de kamerdeur naar

binnen keek, dadelijk door tante Betsey werd ontdekt, die onrustig heen en weer stapte, en die hem vastgreep voor hij ontsnappen kon. Dat er toen boven in het huis nu en dan voetstappen en stemmen te hooren waren, die de watjes — naar hij meende — niet konden buitensluiten, daar het duidelijk bleek, dat de dame hem gepakt had om een slachtoffer te hebben, waartegen zij, wanneer die geluiden zich het hardst lieten hooren, haar overmatige onrust kon uiten. Dat zij hem bij zijn kraag vasthield en hem zoo voortdurend op en neer liet loopen (alsof hij te veel opium had gebruikt) en bij bovengemelde gelegenheden zijn haren door de war haalde, zijn ooren dichtstopte, alsof zij die met haar eigen ooren verwarde, en hem op nog andere manieren havende en mishandelde. Dit werd gedeeltelijk door mijn tante bevestigd, die hem tegen half één, kort nadat hij was losgelaten, terugzag, en verklaarde, dat hij toen even rood was als ik. De zachtzinnige dokter Chillip kon op zoo'n tijdstip minder dan ooit haatdragend zijn. Hij ging, zoodra hij gemist kon worden, naar de voorkamer, schoof zijdelings de deur binnen, en zei op zijn meest zachtzinnigen toon:

„Wel, mevrouw, het doet mij genoegen u te kunnen feliciteeren.”

„Waarmee?” zei mijn tante scherp.

Dokter Chillip ontstelde alweer door haar buitengewone heftigheid. Hij boog dus maar eens en glimlachte eens, om haar wat zachter te stemmen.

„Wel, lieve hemel, wat scheelt dien man toch?” riep mijn tante ongeduldig uit. „Kan hij niet spreken?”

„Wees bedaard, lieve mevrouw,” zei dokter Chillip op zijn zachtsten toon. „Er bestaat geen reden meer om u ongerust te maken, mevrouw. Wees bedaard.”

Men heeft het sedert bijna voor een wonder gehouden, dat mijn tante hem niet aanpakte en heen en weer schudde, om zoo uit hem te schudden wat hij te zeggen had.

„Wel, mevrouw,” hervatte dokter Chillip, zoodra hij er moed genoeg toe had, „het doet mij genoegen u te kunnen feliciteeren. Alles is afgelopen, mevrouw, en goed afgelopen.”

Gedurende de vijf minuten, of daaromtrent, die dokter Chillip aan het uitspreken van deze redevoering wijdde, hield mijn tante hem strak in het oog.

„Hoe gaat het met haar?” zei mijn tante, haar armen over elkaar slaand, met haar hoed nog aan den linker hangend.

„Wel, mevrouw, zij zal binnenkort weer

in orde zijn, hoop ik,” antwoordde dokter Chillip; „zoover in orde, als men kan verwachten, dat een jonge moeder, onder zulke treurige huiselijke omstandigheden, kan zijn. Er is heelemaal geen bezwaar tegen, dat u straks even naar haar toegaat, mevrouw. Het zal haar misschien goeddoen.”

„En zij, hoe maakt zij het?” zei mijn tante scherp.

Dokter Chillip hield zijn hoofd nog wat meer op zij en keek mijn tante aan als een mak vogeltje.

„De kleine,” zei mijn tante. „Hoe is het met haar?”

„Ik dacht, dat gij het al wist, mevrouw,” antwoordde dokter Chillip. „Het is een jongen.”

Mijn tante sprak geen woord meer, maar nam haar hoed bij de linten, bij wijze van een slinger, deed daarmee een slag naar het hoofd van den dokter, zette hem op, zoo verbogen als hij was, ging naar buiten en kwam niet terug. Zij verdween als een beleedigde fee, of als een van die wezens, die ik, volgens het volksgeloof, moest kunnen zien, en kwam nooit meer terug.

Neen. Ik lag in mijn wiegje, en mijn moeder lag in haar bed; maar Betsey Trotwood Copperfield bleef voor altijd in het land der droomen en schimmen, het geduchte gewest, waaruit ik zoo juist was komen aanreizen; en het licht, dat uit het raam van onze kamer straalde, bescheen de laatste aardsche rustplaats van al zulke reizigers en den heuvel, die het stof bedekte van hem, zonder wien ik er nooit zou zijn geweest.

HOOFDSTUK II.

Ik begin op te merken.

De eerste voorwerpen, die een duidelijk vorm voor mij aannemen, als ik ver terugkijk in de ledige ruimte van mijn vroegste kindsheid, zijn mijn moeder met haar mooie haar en haar jeugdige figuur, en Peggotty, met heelemaal geen figuur, oogen zoo zwart, dat zij alles er om heen in haar gezicht schenen te verdonkeren, en wangen en armen zoo hard en rood, dat ik mij verwonderde dat de vogels niet liever in haar pikten dan in de appels.

Ik meen mij deze twee nog te kunnen herinneren op eenigen afstand tegenover elkaar, in mijn oogen veel kleiner geworden doordat zij bukten of op den grond knielden, terwijl ik waggelend van de eene

naar de andere liep. Er is mij nog een voorstelling, die ik niet van een werkelijke herinnering kan onderscheiden, bijgebleven van Peggotty's wijsvinger, dien zij mij placht toe te steken, en dat die ruw was van het naaien, als een muskaatraspje.

Dit kan wel verbeelding zijn, hoewel ik denk, dat het geheugen van de meeste menschen verder in de kindsheid kan teruggaan dan men veelal meent; evenals ik geloof, dat het opmerkingsvermogen bij vele nog zeer jonge kinderen een wonderbaarlijke mate van nauwkeurigheid en juistheid bezit. Ik ben zelfs van meening, dat men van de meeste volwassenen, die in dit opzicht uitmunten, met meer juistheid zou kunnen zeggen, dat zij dit vermogen niet verloren, dan dat zij het verworven hebben; te meer, daar ik doorgaans heb opgemerkt, dat zulke menschen een zekere frischheid, zachtaardigheid en vatbaarheid voor genoegens behouden, die eveneens een erfgoed zijn, dat zij uit hun kindsheid hebben bewaard.

Ik zou wel kunnen vreezen, dat ik aan het „rondzwalken“ raak, terwijl ik mij ophoud om dit te zeggen, indien het mij niet tot de opmerking voerde, dat ik deze gevolgtrekkingen gedeeltelijk op mijn eigen innerlijke ervaring heb gegrond; en wanneer het uit iets, van wat ik in dit verhaal te boek stel, mocht blijken, dat ik als kind een bijzondere opmerkingsgave bezat, of dat ik als man een levendige herinnering van mijn kindsheid bewaard heb, maak ik zonder twijfel aanspraak op deze beide eigenaardige begaafdheden.

Wanneer ik, zooals ik zei, in de ledige ruimte van mijn vroegste kindsheid terugkijk, zijn de eerste voorwerpen, die ik mij, als afgezonderd van een verwarring van allerlei dingen en op zich zelf staand, kan herinneren, mijn moeder en Peggotty. Wat herinner ik mij nog meer? Laat eens zien.

Uit den nevel komt nog ons huis — niet nieuw voor mij, maar mij zelfs in de vroegste herinnering daaraan zeer vertrouwd. Beneden is Peggotty's keuken, die op een achterplaats uitkomt; met een duivenhok, zonder duiven, op een paal in het midden; een groot hondenhok, zonder hond, in een hoek, en een aantal kippen, die mij geweldig groot voorkomen en die op een woeste, dreigende manier rondstappen. Er is een haan, die op een paal vliegt om te kraaien, en bijzonder op mij schijnt te letten als ik door het keukenraam naar hem kijk, en mij dan doet beven, zoo kwaadaardig als hij er uitziet. Van de ganzen buiten het zijpoortje, die mij met uitgestrekte halzen

komen nawaggelen als ik dien kant uit kom, droom ik 's nachts, zooals iemand, die door wilde dieren omringd is, van leeuwen zou droomen.

Hier is een lange gang — wat een verbazend vergezicht maak ik er van — die van Peggotty's keuken naar de voordeur loopt. Een donkere provisiekamer komt daarin uit, en dat is een plaats om 's avonds hard voorbij te loopen; want ik weet niet wat er tusschen die tonnen, potten en oude theekisten kan schuilen, als er niet iemand met een flauw lichtje in is, en de duffe lucht, die een geur van zeep, ingemaakte groente, peper, kaarsen en koffie, alles tegelijk heeft, de deur laat uitkomen. Dan zijn er twee voorkamers: de voorkamer, waar wij 's avonds zitten, mijn moeder en ik en Peggotty — want Peggotty komt ons altijd gezelschap houden, als haar werk gedaan is en wij alleen zijn — en de mooie voorkamer, waar wij 's Zondags zitten, deftiger maar niet zoo genoeglijk. Die kamer heeft iets naargeestigs voor mij, want Peggotty heeft mij verteld — ik weet niet wanneer, maar het lijkt mij eeuwen geleden — van mijn vaders begrafenis, en dat de menschen, die megingen, daar hun zwarte mantels omdeden. Op een Zondagavond las mijn moeder in die kamer Peggotty en mij voor, hoe Lazarus uit den dood werd opgewekt. En ik werd zoo angstig daarvan, dat zij mij later uit bed moesten nemen, en mij uit het raam van de slaapkamer het stille kerkhof moesten laten zien, waar de dooden, onder den plechtigen maneschijn, allen in hun graven lagen te slapen.

Ik ken nergens iets, dat ook maar half zoo groen is als het gras van dat kerkhof, niets, dat half zoo lommerrijk is als de boomen, die daar staan; niets half zoo rustig als de grafzerken. De schapen grazen daar, als ik 's morgens vroeg, in mijn bedje, dat in een afgeschoten kamertje achter de kamer van mijn moeder staat, op mijn knieën overeind kom om er naar te kijken; en dan zie ik het roode licht op den zonnewijzer schijnen, en denk: „Is de zonnewijzer blij, dat zou ik wel eens willen weten, dat hij weer kan zeggen hoe laat het is?“

Hier is onze bank in de kerk. Dichtbij is een raam, waaruit men ons huis kan zien, en ook onder den ochtendgodsdienst dikwijls door Peggotty wordt gezien, die zich graag zooveel zij kan verzekert, dat het niet bestolen wordt, of in brand staat. Maar hoewel Peggotty's oogen rondzwerven, neemt zij het zeer kwalijk als de mijne dat doen, en beduidt zij mij, als ik op de bank ga staan, met een donkeren

blik, dat ik naar den dominé moet kijken. Maar ik kan niet altijd naar hem kijken — ik ken hem ook wel als hij dat witte ding niet aan heeft, en ik ben bang, dat hij zich zal verwonderen waarom ik hem zoo aanstaar, en misschien onder den dienst zal ophouden om mij dat te vragen — en wat moet ik dan doen? Gapen is heel erg, maar ik moet het toch soms doen. Ik kijk naar mijn moeder, maar zij houdt zich alsof zij mij niet ziet. Ik kijk naar een jongen in de verte, en hij trekt gezichten tegen mij. Ik kijk naar den zonneschijn, die door de openstaande deur van het portaal binnenkomt, en daar zie ik een verdwaald schaap — ik bedoel geen zondaar, maar een echt schaap — dat half van plan is de kerk in te komen. Ik voel dat ik, als ik langer daar naar kijk, in verzoeking zal komen hardop iets te zeggen; en wat zou er dan wel met mij gebeuren! Ik kijk omhoog naar de gedenksteen aan de muren, en probeer aan mijnheer Bodgers, in leven ingezetene van deze gemeente, te denken, en hoe mevrouw Bodgers het zich moet hebben aangetrokken, toen mijnheer Bodgers door een zware ziekte werd bezocht en alle dokters nutteloos waren. Ik ben benieuwd of zij dokter Chillip er bij geroepen hebben, en of hij ook nutteloos was; en zoo ja, hoe het hem dan bevalt eens in de week daaraan herinnerd te worden. Ik kijk van dokter Chillip, met zijn Zondagsche das, naar den preekstoel en denk, wat een prachtig plekje die zou zijn om in te spelen, en wat een kasteel hij zou zijn, als een andere jongen de trap opkwam om het aan te vallen, en hem dan het fluweelen kussen met kwasten op zijn hoofd werd gegooid. Na verloop van tijd vallen mijn oogen langzamerhand dicht; en nadat ik mij eerst verbeeld heb den dominé in de warmte een slaperig liedje te hooren zingen, hoor ik niets meer, tot ik met een smak van de bank val, en meer dood dan levend door Peggotty word weggebracht.

En nu zie ik den buitenkant van ons huis, met de klappramen der slaapkamers, die openstaan, en de oude kraaiennesten, die nog in de olmen achter in den tuin vóór het huis hangen te schommelen. Nu ben ik in den tuin achter het huis, voorbij de plaats met het lege duiven- en hondenhek — waar heel veel vlinders zijn in mijn herinnering, en een hooge schutting, een poortje en een hangslot; waar het fruit aan de boomen hangt, rijper en overvloediger dan ik sindsdien ooit het fruit in eenigen anderen tuin heb gezien, en waar mijn moeder er van plukt in een mandje, terwijl ik er bij sta, haastig de gesnoepte bessen ver-

zwelg, en dan mijn best doe om te kijken alsof ik nergens van weet. Er komt een sterke wind op, en de zomer is in een oogenblik voorbij. Wij spelen in de winter-avondschemering en dansen in de voorkamer rond. Als mijn moeder buiten adem is en in een leunstoel zit uit te rusten, blijf ik staan kijken hoe zij haar glanzende krullen om haar vingers windt, en het lijfje van haar japon naar omlaag trekt, en niemand weet beter dan ik, dat zij er graag zoo goed uitziet, en trotsch is dat zij zoo mooi is.

Dit behoort wel tot mijn vroegste indrukken. Dit, en een gevoel, dat wij allebei een beetje bang waren voor Peggotty, waren wel de eerste denkbeelden — indien zij zoo genoemd mogen worden — die ik ooit afleidde uit datgene wat ik zag.

Peggotty en ik zaten op een avond alleen bij het vuur in de voorkamer. Ik had Peggotty over krokodillen voorgelezen. Ik moet wel bijzonder duidelijk hebben gelezen of de goede ziel moet met bijzonder veel belangstelling hebben geluisterd, want ik herinner mij, dat zij, toen ik ophield, zich vaagjes voorstelde, dat zij een soort groente waren. Ik was moe van het lezen en halfdood van den slaap; maar daar ik, als een bijzondere gunst, verlof had gekregen om op te blijven tot mijn moeder thuis kwam, die bij bureu den avond doorbracht, had ik (natuurlijk) liever op mijn post willen sterven dan naar bed te gaan. Ik was tot een trap van slaperigheid gekomen, waarop Peggotty hoe langer hoe meer scheen uit te zetten en vervaarlijk groot scheen te worden. Ik hield echter mijn oogleden met mijn twee wijsvingers omhoog, en keek haar, terwijl zij zat te naaien, strak aan; en tegelijk keek ik naar het eindje waskaars, dat zij gebruikte om haar draad door te halen — wat zag het er oud uit, overal zoo ingekorven! — naar het huisje met een rieten dak, waarin haar ellematje woonde, naar haar naaikistje met een schuifdeksel, en een afbeelding der St.-Paulskerk (met een rozerooden koepel) er op; naar den koperen vingerhoed aan haar vinger en dan weer naar haar zelf, die ik zoo mooi vond. Ik voelde mij zoo slaperig, dat ik wel wist dat ik weg zou raken, zoodra ik ook maar iets voor een oogenblik uit het oog verloor.

„Peggotty,” zei ik, „zijt gij ooit getrouwd geweest?”

„Wel Heere, joncheer David,” antwoordde Peggotty, „hoe komt u dat in het hoofd?”

Zij antwoordde zoo heftig, dat ik er heelmaal wakker van werd. Toen hield zij op

met naaien en keek mij aan, terwijl zij haar naald uitgetrokken hield zoolang als de draad was.

„Maar zijt ge ooit getrouwd geweest, Peggotty?” begon ik weer. „Ge zijt immers mooi genoeg — heel mooi zelfs!”

Ik vond wel, dat zij er heel anders uitzag dan mijn moeder, maar beschouwde haar toch als een volmaakt voorbeeld van een ander soort schoonheid. Er stond in de mooie voorkamer een rood fluweelen voetenbankje, waarop mijn moeder een bloemruiker had geschilderd. De ondertint van dat voetenbankje en Peggotty's kleur leken mij precies gelijk. Het voetenbankje was glad en Peggotty was ruw, maar dat hinderde niet.

„Ik mooi, David!” zei Peggotty. „Wel Heere neen, lieve jongen. Maar hoe komt gij over trouwen te denken?”

„Dat weet ik zelf niet! Maar men mag met niet meer dan één mensch tegelijk trouwen — is het niet, Peggotty?”

„Neen, zeker niet,” antwoordde Peggotty, heel beslist.

„Maar als gij met iemand trouwt, en die man sterft, dan moogt ge wel weer met een ander trouwen, niet waar, Peggotty?”

„Dat mag,” antwoordde Peggotty, „als men dat wil. Dat hangt er van af, hoe men er over denkt.”

„Maar hoe denkt gij er over, Peggotty?” zei ik.

Ik keek haar bij die vraag nieuwsgierig aan, omdat zij mij zoo zonderling aankeek.

„Ik kan er niets anders van zeggen,” antwoordde zij, terwijl zij haar oogen, na een korte besluiteloosheid, van mij afwendde en weer met haar werk voortging, „dan dat ik zelf nooit getrouwd ben geweest, jonheer David, en niet geloof, dat ik er ooit toe zal komen. Dat is alles wat ik er van weet.”

„Ge zijt toch niet boos, Peggotty, niet waar?” zei ik, nadat ik een poosje stil was blijven zitten.

Ik dacht inderdaad, dat zij boos was, omdat zij mij zoo kortaf antwoord had gegeven; maar ik had het heelemaal verkeerd; want zij legde haar werk neer (een kous, die zij stopte) en haar armen wijd uitspreidend, nam zij mijn krullebol daartussen en drukte dien stevig tegen zich aan.

Ik weet, dat het een stevige druk was, omdat zij, daar zij zeer gezet was, nadat zij was aangekleed nooit een krachtige beweging kon maken, zonder dat er van den rug van haar japon eenige knoopjes afsprongen. En ik herinner mij, dat er, terwijl zij mij zoo omhelsde, twee naar den anderen

kant van de kamer vlogen.

„Laat mij nu nog wat over de kurkendillen hooren,” zei Peggotty, die den naam nog niet goed te pakken had; „want ik heb er nog niet half genoeg van gehoord.”

Wij keerden, met vernieuwde wakkerheid van mijn kant, naar die monsters terug en lieten hun eieren in het zand leggen, om ze door de zon te laten uitbroeden; en wij liepen voor hen weg en fopten hen door gedurig om te keeren, wat zij, vanwege hun logheid, niet zoo gauw konden doen; en wij liepen hen; als inboorlingen, in het water na, en staken hun scherpe stukken hout in hun keel; kortom, wij deden alles met de krokodillen wat er maar mee te doen was. Ik deed dit tenminste; maar ik twijfelde aan Peggotty, die zich al dien tijd peinzend met haar naald hier en daar in haar gezicht en haar armen zat te prikken.

Wij hadden met de krokodillen afgedaan en waren juist aan de kaaimannen begonnen, toen er aan de tuinschel werd getrokken. Wij gingen naar buiten om open te doen; en daar stond mijn moeder, die er, vond ik, buitengewoon lief uitzag, en bij haar was een heer, met mooi zwart haar en bakkebaarden, die den vorigen Zondag uit de kerk met ons mee naar huis was gegaan.

Toen mijn moeder op den drempel bukte om mij in haar armen op te nemen en een kus te geven, zei die heer, dat die kleine jongen grooter voorrechten had dan een koning, of iets van dien aard; want ik voel wel, dat mijn later begrip mij hier te hulp komt.

„Wat bedoelt gij daarmee?” vroeg ik hem over haar schouder heen. Hij klopte mij op mijn hoofd; maar zonder te weten waarom, kon ik hem niet goed uitstaan, en ook zijn zware stem niet, en ik was bang, dat zijn hand die van mijn moeder zou aanraken, terwijl ze mij aanraakte — wat ze werkelijk deed. Ik schoof zijn hand weg, zoo goed ik kon.

„O David,” zei mijn moeder berispelend. „Die lieve jongen!” zei de heer. „Ik kan mij best begrijpen, dat hij zoo gehecht is.”

Ik had nog nooit zoo'n mooie kleur op mijn moeders gezicht gezien. Zij beknorde mij vriendelijk, omdat ik zoo lomp was, en mij dicht tegen haar shawl drukkend, keerde zij zich naar den heer om en bedankte hem, dat hij zich zooveel moeite had gegeven haar thuis te brengen. Zij stak hem onder het spreken haar hand toe, en terwijl hij die in de zijne nam, keek zij, dacht ik, naar mij.

„Laten wij elkaar goedennacht zeggen, beste jongen,” zei de heer, toen hij zijn hoofd — dat zag ik duidelijk — over het handschoentje van mijn moeder gebogen had.

„Goedennacht!” zei ik.

„Kom! Wij moeten de beste vrienden van de wereld worden,” zei hij lachend. „Geef mij een hand.”

Mijn rechterhand was in de linker van mijn moeder gesloten, dus gaf ik hem de andere.

„Wel, dat is de verkeerde hand, David,” zei hij, alweer lachend.

Mijn moeder duwde mijn rechterhand vooruit, maar om bovengemelde reden wilde ik hem die volstrekt niet geven, en deed dit ook niet. Ik gaf hem de andere, en hij schudde die hartelijk, en zei, dat ik een flinke jongen was, en ging weg.

Nog op dit oogenblik zie ik hem zich in den tuin omkeeren, en ons een laatsten blik toewerpen met zijn onheilspellende zwarte oogen, voor de deur gesloten werd. Peggotty, die geen woord gezegd en geen vin verroerd had, schoof terstond de grendels er op, en wij gingen allen naar de voorkamer. Mijn moeder bleef, in plaats van naar den leunstoel bij het vuur te komen, tegen haar gewoonte in, aan den anderen kant van de kamer, en zat daar zachtjes in zich zelf te zingen.

„Ik hoop, dat gij een plezierigen avond hebt gehad, mevrouw,” zei Peggotty, die met een blaker in de hand, zoo stijf als een staak — of liever als een ton — midden in de kamer bleef staan.

„Wel bedankt, Peggotty,” antwoordde mijn moeder met een vroolijke stem. „Ik heb een heel plezierigen avond gehad.”

„Een vreemdeling kan wel eens een aangename afwisseling brengen,” merkte Peggotty op.

„Ja, een heel aangename afwisseling,” antwoordde mijn moeder.

Peggotty bleef onbeweeglijk midden in de kamer staan, mijn moeder begon weer te zingen, en ik viel in slaap, maar niet zoo vast in slaap, of ik kon stemmen hooren, zonder te verstaan wat zij zeiden. Toen ik uit dezen onrustigen sluimer half wakker werd, vond ik mijn moeder en Peggotty beiden in tranen en beiden aan het praten.

„Zoo een als deze zou mijnheer Copperfield niet hebben aangestaan,” zei Peggotty. „Dat zeg ik en dat wil ik bezweren.”

„Goede hemel!” riep mijn moeder uit, „gij zult mij nog razend maken! Is er wel ooit een ongelukkig meisje zoo slecht door haar dienstboden behandeld als ik! Maar

waarom doe ik mij onrecht aan door mij zelf een meisje te noemen? Ben ik dan niet getrouwd geweest, Peggotty?”

„God weet van wel, mevrouw,” antwoordde Peggotty.

„Hoe durft gij dan,” zei mijn moeder, — „of neen, gij weet wel, dat ik dat niet meen, Peggotty, maar hoe kunt gij het hart dan hebben, mij zoo onrustig te maken en mij zulke scherpe dingen te zeggen, terwijl gij wel weet, dat ik, behalve hier, nergens een vriend heb, tot wien ik mij kan wenden.”

„Reden te meer,” antwoordde Peggotty, „om te zeggen, dat het niet goed is. Neen! Het is niet goed.” Ik dacht dat zij den blaker neer zou smijten, zoo zwaaide zij er mee.

„Hoe kunt ge toch zoo onredelijk zijn,” zei mijn moeder, terwijl de tranen haar nog harder over haar wangen rolden, „om er zoo over te spreken! Hoe kunt gij er toch zoo over doorpraten alsof alles al in kannen en kruiken is, terwijl ik u voortdurend zeg, gij wreedaardige meid, dat er niets anders heeft plaats gehad dan de allergewoonste beleefdheden. Gij zegt, dat ik mij laat bewonderen. Wat kan ik daaraan doen? Als de menschen onnoozel genoeg zijn om dat te doen, is dat dan mijn schuld? Zoudt gij dan willen, dat ik mijn haren afsneed, of mijn gezicht zwart maakte, of het met een brandwond of zooiets ontsierde? Dat zoudt ge wel willen, Peggotty. Dat zoudt gij vast en zeker wel prettig vinden.”

Peggotty scheen zich dit verwijt zeer aan te trekken, naar het mij voorkwam.

„En mijn lieve jongen,” riep mijn moeder uit, naar den leunstoel komend, waarin ik zat, en mij liefkozend, „mijn kleine David! Zal men misschien willen beweren, dat ik mijn dierbaarsten schat, het liefste kind dat er ooit geweest is, niet genoeg liefheb!”

„Niemand heeft ooit zooiets willen beweren,” zei Peggotty.

„Dat hebt gij wel gedaan, Peggotty,” antwoordde mijn moeder. „Dat weet gij zelf heel goed. Wat kon ik anders uit uw woorden opmaken, gij ongevoelig schepsel, terwijl ge toch evengoed weet als ik, dat ik drie maanden geleden alleen om hem geen nieuwe parasol heb willen koopen, hoewel de oude haast overal is doorgesleten en de franje er uitziet alsof de mot erin zit. Gij weet heel goed, dat dat zoo is, Peggotty. Dat kunt gij niet ontkennen.” En zich toen liefderijk naar mij keerend, met haar wang tegen de mijne: „Ben ik een stoute mama voor je, David? Ben ik een leelijke, harde, zelfzuchtige, slechte mama? Zeg het maar,

mijn kind, zeg maar „ja,” dan zal Peggotty je liefhebben, en Peggotty's liefde is veel beter dan de mijne, David. Ik heb je heelemaal niet lief, niet waar?”

Daarop gingen wij allen tezamen aan het schreien. Ik geloof, dat ik de luidruchtigste van de drie was, maar ik ben overtuigd, dat wij het allemaal even oprecht meenden. Ik was volkomen buiten mij zelf, en ik vrees, dat ik in de eerste vervoering van mijn gewonde teerhartigheid Peggotty een „beest” noemde. Dat brave schepsel moet bij deze gelegenheid geheel en al knoopeeloos zijn geworden, want er ging een salvo van die kleine kanonschoten af, toen zij, na het met mijn moeder te hebben bijgelegd, voor den leunstoel knielde, om het ook met mij weer goed te maken.

Wij gingen diep teerneergeslagen naar bed. Mijn snikken hielden mij langen tijd wakker; en toen een bijzonder krachtige snik mij overeind deed schokken, merkte ik, dat mijn moeder, over mij heengebogen, op den rand van mijn ledikantje zat. Daarna viel ik in haar armen rustig in slaap.

Of het den volgenden Zondag was, dat ik dien heer terugzag, of dat er een langere tijd verliep voor hij zich weer vertoonde, kan ik mij niet herinneren. Ik wil niet beweren, dat alle data mij nog duidelijk voor den geest staan. Maar hij was weer in de kerk, en ging later met ons mee naar huis. Hij kwam ook binnen om naar den vermaarden geranium te kijken, dien wij voor het raam hadden staan. Het kwam mij voor, dat hij er niet veel aandacht aan schonk, maar voor hij wegging, vroeg hij mijn moeder hem een takje er van te geven. Zij verzocht hem er zelf maar een te kiezen, maar dat wilde hij niet doen — en dus plukte zij er een voor hem en gaf het hem in zijn hand. Hij zei, dat hij er nooit, nooit weer van zou scheiden; en ik dacht dat hij wel een groote domkop moest zijn om niet te weten, dat het in een paar dagen heelemaal zou verwelken en zou uitvallen. Peggotty begon 's avonds minder bij ons te zitten, dan zij vroeger altijd had gedaan. Mijn moeder gaf haar veel toe — meer dan gewoonlijk, naar het mij leek — en wij waren alle drie beste vrienden; maar wij waren toch anders dan wij plachten te zijn en niet zoo genoeglijk onder elkaar. Soms verbeelde ik mij, dat Peggotty er iets op tegen had, dat mijn moeder al de mooie japonnen droeg, die zij in haar laden had, of dat zij zoo dikwijls naar dien buurman ging; maar ik kon het niet met mij zelf eens worden, hoe het eigenlijk zat.

Langzamerhand raakte ik er aan gewend,

dien heer met zijn zwarte bakkebaarden te zien. Ik was nog steeds niet erg op hem gesteld, en bleef dezelfde angstige jaloezie koesteren; maar als ik al eenige reden daartoe had, behalve den instinctieven afkeer van een kind en een vaag idee, dat Peggotty en ik genoeg werk van mijn moeder konden maken zonder dat iemand ons daarbij hielp, was het zeker diè reden niet, die ik had kunnen vinden als ik ouder was geweest. Zooiets kwam volstrekt niet bij mij op. Ik kon als het ware opmerken bij kleine stukjes; maar om van een aantal van deze stukjes een net te maken en daarin iemand te vangen, dat ging toen nog boven mijn vermogen.

Op een herfstochtend was ik met mijn moeder in den tuin voor het huis, toen mijnheer Murdstone — ik kende hem nu onder dien naam — te paard voorbijkwam. Hij hield zijn paard in om mijn moeder te groeten, en zei, dat hij naar Lowestoft reed, om een paar vrienden te bezoeken, die daar met een jacht lagen. Ten slotte deed hij het voorstel om mij voor zich op het paard te nemen.

De lucht was zoo helder en frisch en het paard zelf scheen zooveel lust in het tochtje te hebben, terwijl het voor het tuinhek stond te brieschen en te stampen, dat ik heel veel zin kreeg om mee te gaan. Ik werd dus met Peggotty naar boven gestuurd om wat opgeknapt te worden, en intusschen stapte mijnheer Murdstone af, en wandelde, met de teugels van zijn paard over zijn arm, langzaam buiten de egelan-tiersheg op en neer, terwijl mijn moeder aan den binnenkant op en neer wandelde om hem gezelschap te houden. Ik herinner mij nog, dat Peggotty en ik uit mijn raampje naar hen gluurden; ik herinner mij nog, hoe nauwkeurig zij onder het voortwandelen de heg, die tusschen hen in was, schenen te bekijken; en hoe Peggotty, die eerst in een engelachtig humeur was geweest, plotseling boos werd. Mijnheer Murdstone en ik reden weldra weg. Hij hield mij met één arm luchtig vast, en ik geloof niet, dat ik anders zoo onrustig was, maar nu kon ik niet zoo maar voor hem blijven zitten, zonder nu en dan mijn hoofd om te draaien en naar zijn gezicht te kijken. Hij had die soort van glazige, zwarte oogen — ik weet geen beter woord om oogen aan te duiden, die geen diepte hebben, waarin men kijken kan — die door de een of andere eigenaardigheid van het licht, als zij verstrooid voor zich uit kijken, nu en dan een oogeneblik scheel schijnen te zien. Verscheidene malen merkte ik, als ik hem aankeek, deze

bijzonderheid met een zekere angstige ontzetting op, en vroeg mij af, waarover hij zoo ingespannen nadacht. Zijn haar en bakkebaarden waren, zoo dichtbij gezien, nog zwarter en dikker dan zelfs mijn verbeelding ze gemaakt had. Iets breedts en hoe-kigs in het onderste gedeelte van zijn gezicht, en de gestippelde sporen van den zwaren, zwarten baard, dien hij dagelijks glad afschoor, deden mij denken aan de poppen van het wassenbeeldenspel, dat ongeveer een half jaar tevoren bij ons in de buurt voorstellingen had gegeven. Dit, met zijn regelmatige wenkbrauwen, en het heldere blank en bruin van zijn kleur — verwenscht zij zijn kleur en zijn gedachtenis! — deden mij hem, in weerwil van mijn tegenzin, voor een heel knap man houden. Ik twijfel er niet aan, dat mijn goede, lieve moeder hem ook daarvoor hield. Wij reden naar een logement aan zee, waar twee heeren in een kamer sigaren zaten te rooken. Zij lagen ieder op minstens vier stoelen en hadden wijde, ruige buizen aan. In een hoek lagen een hoop schippersjassen en mantels, en een vlag, alles op elkaar gesmeten.

Beiden lieten zich op een onbehouden manier van hun stoelen rollen, toen wij binnenkwamen, en zeiden:

„Hallo, Murdstone! Wij dachten dat ge dood waart.”

„Nog niet,” zei mijnheer Murdstone.

„En wie is dat jongetje?” zei een van de heeren, mij beetpakkend.

„Dat is kleine David,” antwoordde mijnheer Murdstone.

„David wie?” vroeg de andere heer. „Jones?”

„Copperfield,” zei mijnheer Murdstone.

„Wat! Het zoontje van die betooverende mevrouw Copperfield?” riep de andere heer uit. „Dat aardige weeuwte?”

„Quinion,” zei mijnheer Murdstone, „pas op als het u belieft. Zeker iemand is slim.”

„Wie dan?” vroeg de andere heer lachend.

Ik keek snel op, want ik was nieuwsgierig om het te weten.

„O, Brooks van Sheffield maar,” antwoordde mijnheer Murdstone.

Het was een verademing voor mij toen ik hoorde, dat het Brooks van Sheffield maar was, want eerst dacht ik werkelijk, dat ik het was.

Er scheen iets heel grappigs aan den naam van mijnheer Brooks van Sheffield verbonden te zijn, want de drie heeren lachten er hartelijk over. Toen zij waren uitgelachen, zei de heer, dien hij Quinion

had genoemd:

„En hoe denkt Brooks van Sheffield over de voorgenomen zaak?”

„Wel, ik geloof niet, dat Brooks er op het oogenblik nog veel van begrijpt,” antwoordde mijnheer Murdstone. „Maar in het algemeen is hij er niet voor, geloof ik.”

Daarop werd er nog meer gelachen, en mijnheer Quinion zei, dat hij eens zou schellen en sherry laten komen om op Brooks te drinken. Dit deed hij; en toen de sherry gebracht was, gaf hij mij er ook wat van met een beschuitje en ik moest, voor ik dronk, opstaan en zeggen: „Naar de weerga met Brooks van Sheffield!” Deze toast werd met toejuichingen ontvangen, en men lachte zoo hartelijk, dat ik zelf meelachte; waarover toen nog meer gelachen werd. Kortom, wij vermaakten ons buitengewoon.

Daarna gingen wij op de rotsen wandelen, en op het gras zitten, en keken in de verte door een verreikter — ik kon er niets door zien toen hij voor mijn oogen werd gehouden, maar ik hield mij toch alsof ik wel wat zag — en daarna kwamen wij in het logement terug om te eten. Al den tijd, dat wij buiten waren, rookten de twee heeren onophoudelijk; en naar den geur van hun ruige jassen te oordeelen, dacht ik, moesten zij dit voortdurend gedaan hebben sedert de jassen van den kleermaker waren thuis gekomen. Ik moet niet vergeten, dat wij aan boord van het jacht gingen, waar zij alle drie in de kajuit afdaalden en met eenige papieren bezig waren. Zij lieten mij zoolang bij een heel aardigen man met een groot hoofd met rood haar, en een heel klein glimmend hoofdje.

Hij had een hemd of vest met dwarslopende strepen aan, waarop over de borst met groote drukletters „Leeuwerik” stond. Ik dacht, dat hij zoo heette, en dat hij, omdat hij aan boord woonde en geen straatdeur had om zijn naam op te zetten, dien maar op zijn borst had gezet; maar toen ik hem mijnheer Leeuwerik noemde, vertelde hij mij, dat daarmee het jacht werd bedoeld.

Ik merkte den heelen dag op, dat mijnheer Murdstone veel rustiger en bedaarder was dan de twee andere heeren. Zij waren heel vroolijk en luidruchtig. Het kwam mij voor, dat hij schranderder en gereserveerder was dan zij, en dat zij hem ongeveer met hetzelfde gevoel beschouwden als ik. Ik merkte een paar maal op, dat mijnheer Quinion, terwijl hij aan het praten was, mijnheer Murdstone van ter zijde aankeek, als om zich te verzekeren, dat hij het hem

niet kwalijk nam; en dat hij eens, toen mijnheer Passnidge (de andere heer) bijzonder vroolijk was, dezen op zijn voet trapte, en met zijn oogen een heimelijke waarschuwing gaf om op mijnheer Murdstone te letten, die stroef en stil voor zich uit zat te kijken. Ook herinner ik mij niet, dat mijnheer Murdstone dien heelen dag ook maar één keer lachte, behalve dan over de aardigheid met Brooks van Sheffield — en die aardigheid was van hem zelf afkomstig. Wij reden 's avonds vroeg weer naar huis. Het was een mooie avond, en mijn moeder en hij wandelden weer langs de rozenhaag op en neer, terwijl ik naar binnen werd gestuurd voor mijn avondeten. Toen hij weg was, vroeg mijn moeder mij heel uitvoerig naar wat ik dien dag had gedaan. Ik vertelde wat zij van haar hadden gezegd, en zij lachte en zei, dat het onbeschaamde kerels waren, die onzin praatten — maar ik wist, dat het haar streelde. Ik wist dat toen evengoed als ik het nu weet. Ik nam de gelegenheid waar om haar te vragen of zij ook iets van mijnheer Brooks van Sheffield wist, maar zij antwoordde: „Nee,” behalve dat zij dacht, dat hij misschien een fabrikant van messen en vorken zou zijn. Kan ik van haar gezicht — zoo veranderd als ik het mij helaas moet herinneren en tot stof vergaan als ik weet dat het is — zeggen, dat het verdwenen is, terwijl het op dit oogenblik voor mij komt, zoo duidelijk als eenig gezicht dat ik in een drukke straat verkies aan te kijken? Kan ik van haar onschuldige, kinderlijke schoonheid zeggen, dat zij verwelkt en vergaan is, terwijl ik haar adem nu nog tegen mijn wang voel, zooals ik hem dien avond voelde? Kan ik zeggen, dat zij ooit veranderd is, wanneer mijn herinnering haar alleen zooals zij toen was in het leven terugroept, en trouwer aan die liefelijke jeugd, dan ik geweest ben, of een man ooit is, nog vasthoudt wat zij toen boven alles liefhad?

Ik schrijf over haar zooals zij was, toen ik na dit gesprek naar bed was gegaan, en zij mij goedennacht kwam zeggen. Zij knielde schertsend naast mijn bedje neer, en haar kin op haar handen leggend, zei zij lachend:

„Wat hebben zij ook weer gezegd, David? Zeg het nog eens. Ik kan het niet gelooven.”

„Die betooverende —” begon ik.

Mijn moeder hield haar handen voor mijn lippen om mij te stuiten.

„Het was vast niet betooverend,” zei zij, lachend. „Het kan niet betooverend zijn ge-

weest, David. Dat weet ik zeker.”

„Ja, dat was het wel. „Betooverende mevrouw Copperfield,” herhaalde ik dapper. „En „aardig.””

„Nee, nee, aardig was het beslist niet,” viel mijn moeder er weer op in, en legde nogmaals haar vingers op mijn lippen.

„Ja, dat was het wel. Dat aardige weeuwtje.”

„Wat dwaas en wat onbeschaamd!” riep mijn moeder lachend uit en hield haar handen voor haar gezicht. „Ik vind die heeren werkelijk heel belachelijk. Jij ook niet? Maar zeg eens, lieve David...”

„Wel, ma?”

„Vertel het maar niet aan Peggotty; zij zou misschien boos op hen worden. Ik ben zelf ook heel erg boos op hen; maar ik heb toch maar liever dat Peggotty het niet hoort.”

Ik beloofde natuurlijk te zwijgen; en wij kusten elkaar nog eens en nog eens, en daarop viel ik al spoedig in slaap.

Het komt mij, na zooveel jaren voor, alsof het den volgende dag was, dat Peggotty het buitengewone en avontuurlijke voorstel opperde, waarvan ik nu melding moet maken; maar waarschijnlijk was het ongeveer twee maanden later.

Wij zaten, evenals destijds, op een avond (terwijl mijn moeder eveneens weer uit was) bij elkaar, in gezelschap van de kous, het ellemaatje, het stukje waskaars, het naaikistje met de St.-Paulskerk op het dek-sel en het krokodillenboek, toen Peggotty, nadat zij mij verscheidene malen had aangekeken en haar mond had geopend alsof zij wilde spreken, zonder dit echter te doen, zei:

„Jongeheer David, zoudt ge geen lust hebben om eens voor een veertien dagen met mij naar mijn broer in Yarmouth te gaan? Zou dat niet een pretje zijn?”

„Is uw broer een aardige man, Peggotty?” vroeg ik bij voorbaat.

„O, wát een aardige man!” riep Peggotty uit en stak daarbij haar handen omhoog. „En dan heb je daar de zee; en de booten en de schepen; en de visschers; en het strand; en Am om mee te spelen.”

Peggotty bedoelde haar neef Ham, van wien in het eerste hoofdstuk melding is gemaakt, maar was gewoon zeer willekeurig met de letter h om te springen. Deze opsomming van gemakkelikheden deed mijn wangen gloeien, en ik antwoordde, dat het heel plezierig zou zijn; maar wat zou mijn moeder er van zeggen?

„Nou, ik durf er wel een guinje om verwedden,” zei Peggotty, scherp op mijn ge-

zicht lettend, „dat zij ons zal laten gaan. Ik zal het haar vragen, als ge het goedvindt, zoodra zij thuis komt.”

„Maar wat moet zij doen terwijl wij weg zijn?” zei ik, mijn kleine ellebogen op de tafel plantend, om over dit punt te rede-neeren. „Zij kan toch niet alleen blijven?”

Indien Peggotty zoo opeens naar een gaatje in de kous moest zoeken, moet het wel een heel kleintje zijn geweest en het stoppen niet waard.

„Zeg, Peggotty, zij kan toch niet alleen blijven; dat weet ge toch wel?”

„Och Heere mijn tijd!” zei Peggotty, mij eindelijk weer aankijkend. „Weet gij het dan nog niet? Zij gaat veertien dagen bij mevrouw Grayper logeeren. Mevrouw Grayper krijgt een huis vol gasten.”

O, als dat zoo was, zou ik heel graag gaan. Ik wachtte met het grootste ongeduld tot mijn moeder van mevrouw Grayper thuiskwam (want deze was de bewuste buurvrouw), om te hooren of wij toestemming zouden krijgen. Lang niet zoo verrast als ik verwacht had, gaf mijn moeder grif haar toestemming; en alles werd dien avond afgesproken, en zoolang ik daar logeerde zou er kost en inwoning voor mij betaald worden. Spoedig kwam de dag van ons vertrek. Hij was al zoo nabij, dat hij zelfs voor mij spoedig kwam, hoewel ik bijna koorts had van ongeduld en half en half bang was, dat er een aardbeving, of een vuurspuwende berg, of een andere groote natuurramp tusschenbeide zou komen om de reis te beletten. Wij zouden met een vrachtrijders-wagen meegaan, die 's morgens na het ontbijt vertrok. Het gaat mij nu aan het hart, hoewel ik het zoo luchtig vertel, als ik mij herinner hoe verlangend ik was om mijn gelukkig moederlijk huis te verlaten, als ik bedenk hoe weinig ik vermoedde wat ik voor altijd verliet.

Ik verheug mij nog in de herinnering, dat er, toen de wagen voor het hek was en toen mijn moeder mij stond te kussen, een dankbare teederheid voor haar en de oude woning, die ik nog nooit den rug had toegekeerd, bij mij opkwam en mij deed schreien. Ik denk er met blijdschap aan, dat mijn moeder ook schreide en ik haar hart tegen het mijne voelde kloppen.

Ik verheug mij nog in de herinnering, dat, toen de voerman wegreed, mijn moeder het hek kwam uitloopen en hem toeriep nog even te wachten, opdat zij mij nog een kus kon geven. Met een streelende aandoening denk ik aan de hartelijkheid en teederheid, waarmee zij mijn gezichtje naar

het hare ophief en mij dien laatsten kus gaf. Toen wij haar op den weg lieten staan, kwam mijnheer Murdstone naar haar toe, en scheen er haar over te onderhouden, dat zij zoo ontroerd was. Ik keek om het zeil van den wagen heen, en vroeg mij af wat hem dit aanging. Peggotty, die aan den anderen kant omkeek, scheen alles behalve vergenoegd, zooals het gezicht, dat zij weer binnen de kar haalde, duidelijk weergaf.

Ik zat Peggotty een poosje aan te kijken, terwijl ik peinsde over dit als mogelijk veronderstelde geval: of ik, als zij was uitgestuurd om mij te verliezen, zooals de kleine jongen in het sprookje, in staat zou zijn den weg naar huis terug te vinden, langs het spoor van de knopen, die zij zou laten vallen.

HOOFDSTUK III.

Ik ondervind veranderingen.

Het paard van den vrachtrijder was het meest luie paard van de wereld, en sjokte met een hangenden kop voort, alsof het er plezier in had de menschen, aan wie de pakjes geadresseerd waren, te laten wachten. Ik verbeeldde mij werkelijk, dat het soms hoorbaar over die gedachte grinnikte, maar de voerman zei, dat het alleen maar verkouden was en kuchte. De voerman had een manier om zijn hoofd, net als zijn paard, te laten hangen en terwijl hij mende, slaperig voorover te zakken, met een arm op elke knie. Ik zeg dat hij „mende”, maar het kwam mij voor, dat de wagen, zonder hem, evengoed in Yarmouth zou zijn gekomen, want het paard liep maar zooals het wilde; en wat conversatie betreft, daarvan had hij geen flauw idee, behalve, dat hij soms wat floot. Peggotty had een mand met ververschingen op haar knieën, waarmee wij rijkelijk zouden zijn toegekomen, al hadden wij naar Londen moeten rijden. Wij aten veel en sliepen veel. Als Peggotty in slaap viel, liet zij haar kin altijd op het hengel van de mand zakken, dat zij altijd even stevig vasthield; en ik had nooit kunnen gelooven, als ik het niet zelf van haar had gehoord, dat een weerlooze vrouw zoo kon snorken.

Wij reden zoo vaak bezijden af, een dwarsweg op en weer terug, en hielden ons zoo lang op om boodschappen te doen, dat ik heel moe en heel blij was, toen wij Yarmouth zagen. Het zag er tamelijk spon-sachtig en sopperig uit, leek het mij toe, ter-

wijl ik mijn oogen over de groote eentonige wildernis liet gaan, die aan den overkant van de rivier lag; en ik kon niet nalaten mij er over te verbazen, dat, als de aarde werkelijk zoo rond was als mijn aardrijkskunde-boek zei, hoe dan een gedeelte daarvan zoo plat kon zijn. Maar ik bedacht mij, dat Yarmouth wel aan een van de polen kon liggen, wat de zaak zou kunnen verklaren.

Toen wij wat dichterbij kwamen, en het geheele omliggende land als een lage, rechte streep onder den hemel zagen liggen, gaf ik Peggotty te kennen, dat een berg of zooiets het wel verfraaid zou hebben; en ook dat, als het land wat meer van de zee gescheiden was geweest, en de stad en de vloed niet zoo dooreengemengd zouden zijn geweest als water met stukken brood, het geheel een fraaier aanblik zou hebben geboden. Maar, Peggotty zei, met grooter nadruk dan gewoonlijk, dat wij de dingen moesten nemen zooals ze waren, en dat zij, wat haar betrof, er trotsch op was zich een Yarmouther Panharing te noemen.

Toen wij in de straat kwamen (die mij erg vreemd voorkwam) en de visch, het pek, het werk en de teer roken, en de matrozen zagen rondloopen, en de karren over de steenen hoorden ratelen, begreep ik, dat ik zoo'n levendige plaats onrecht had aangedaan, en zei dit ook tegen Peggotty, die mijn uitingen van opgetogenheid met innig genoegen aanhoorde, en mij vertelde, dat het bekend was (ik denk onder hen, die het geluk hadden geboren Panharingen te zijn), dat Yarmouth, over het geheel genomen, de fraaiste stad van de wereld was.

„Daar is mijn Am!” gilte Peggotty opeens.

Hij stond werkelijk bij de herberg op ons te wachten, en vroeg mij, als een oude kennis, hoe het mij ging. Ik kon in het eerst niet zeggen, dat ik hem zoo goed kende als hij mij deed, daar hij sedert den nacht, waarin ik geboren werd, niet meer bij ons thuis was geweest, en hij daardoor natuurlijk iets op mij voor had. Maar onze intimiteit werd er sterk door bevorderd, dat hij mij op zijn rug nam om mij zoo naar huis te dragen. Hij was nu een groote, forsche kerel van zes voet lengte, breed naar evenredigheid en rond van schouders, maar met een onnoozel jongensgezicht en licht krullend haar, dat hem een erg schaapachtig uiterlijk gaf. Zijn kleeding bestond uit een buis van zeildoek, en een broek van zulk een stijve stof, dat zij evengoed alleen overeind had kunnen staan zonder dat er beenen in staken. Ook had men niet zoozeer

kunnen zeggen, dat hij een hoed droeg, als wel dat hij met iets gedekt was dat met pek doortrokken scheen te zijn.

Ham droeg mij op zijn rug en een koffer-tje van ons onder zijn arm. Peggotty droeg een ander koffertje, en zoo gingen wij een paar straatjes door, die met houtspaanders en zandheuveltjes waren bezaaid, en voorbij gasfabrieken, touwslagerijen, scheepstimmerwerven, sloopers-werven, kalfaat-plaatsen, tuigage-loodsen, smederijen, en een warboel van dergelijke plaatsn, tot wij aan de eentonige zandvlakte kwamen, die ik al in de verte had gezien; en toen zei Ham:

„Daarginds is ons huis, jongeheer David.”

Ik keek naar alle kanten rond, zoover mijn oogen over de wildernis konden reiken, en nog verder over de zee en de rivier, maar ik kon geen huis ontdekken. Er lag een zwarte schuit of een ander soort afgedankt vaartuig, niet ver weg, hoog en droog op het land, waaruit een ijzeren kachelpijp, bij wijze van schoorsteen, omhoog stak, die heel genoeglijk rookte; maar niets anders, dat op een woning leek, was er te zien.

„Dat is het toch niet?” zei ik. „Dat ding, dat op een schip lijkt?”

„Ja, dat is het, jongeheer David,” antwoordde Ham.

Indien het Aladdin's paleis was geweest, met het ei van den vogel Rok en alles er bij, geloof ik dat ik niet meer ingenomen had kunnen zijn met het romantische denkbeeld daarin te wonen. Er was een aller-aardigste deur op zij ingemaakt, en het had een dak, en er waren raampjes in; maar wat het vooral zoo wonderbaarlijk en betoverend maakte, was, dat het een echte visschersschuit was, die zonder twijfel honderden malen op het water was geweest, en nooit gebouwd was om er op het land in te wonen. Dat was het, wat dit huis vooral zoo aanlokkelijk voor mij maakte. Indien men bij het bouwen ooit gedacht had er zoo in te moeten wonen, zou ik het misschien bekrompen, ongemakkelijk of onge-zellig hebben gevonden; maar nu het nooit daarvoor bestemd was geweest, werd het in mijn oogen een volmaakte woning.

Zij was van binnen heel zindelijk en zoo netjes ingericht als maar mogelijk was. Er was een tafel en een hangklok, en een latafel, en op die latafel stond een theeblad met een schilderijtje er op van een dame met een parasol, die een wandeling maakte met een kleinen jongen, die een soldatenpakje aanhad en met een hoepel speelde. Dit theeblad werd door een bijbel voor om-

„DAT IS HET TOCH NIET?“ ZEI IK. „DAT DING, DAT OP EEN SCHIP LIJKT.“ (BLZ. 20).

vallen bewaard; en als het was omgevallen zou het een aantal kopjes en schoteltjes hebben gebroken, die met een trekpots er bij om het boek stonden geschikt. Aan de muren hingen enkele eenvoudige gekleurde prenten met bijbelsche voorstellingen in lijst en achter glas; en nooit zag ik later dergelijke prenten bij den een of anderen uitdrager, of ik had ook weer opeens het heele binnenhuis van Peggotty's broer voor mijn oogen. Abraham in het rood, die Isaäk in het blauw ging offeren, en Daniël in het geel in een hol met groene leeuwen geworpen, sprongen daarbij het meest in het oog. Boven den schoorsteenmantel hing een afbeelding van den logger „De Sara Jane“, te Sunderland gebouwd, met een echten houten spiegel er aan; een kunstwerk, dat schilder- en timmerwerk vereenigde, en dat ik voor een van de meest benijdenswaardige bezittingen hield, die de wereld kon opleveren. Er zaten eenige haken in de balken van de zoldering, welker gebruik ik toen niet kon raden; en er waren eenige kastjes en kistjes en dergelijke dingen, die als bankjes dienen konden om op te zitten als er stoelen te kort kwamen.

Dit alles zag ik bij den eersten oogopslag, nadat ik den drempel over was, en toen deed Peggotty een deurtje open en wees mij mijn slaapkamer. Het was het volledigste en plezierigste slaapkamertje, dat men ooit ergens zag — in den achtersteven van de schuit; met een raampje op de plek, waar vroeger het roer doorheen stak; een spiegeltje, precies op de goede hoogte voor mij tegen den muur gespijkerd, met een rand van oesterschelpen er om heen; een bedje, met net genoeg ruimte er naast om er in te komen; en een bouquet van zeeplanten in een blauwe kan op het tafeltje. De muren waren zoo wit als krijt, en de lappendeken, die als spreij op het bed lag, deed mijn oogen pijn door zijn heldere kleuren. Iets, dat in dit plezierige huisje vooral mijn aandacht trok, was de vischlucht, die zoo doordringend was, dat ik, toen ik mijn zakdoek uit mijn zak haalde om mijn neus te snuiten, merkte, dat deze precies rook of men hem om een kreeft had gewikkeld. Toen ik deze ontdekking in vertrouwen aan Peggotty meedeelde, vertelde zij mij, dat haar broer in kreeften, krabben enz. handelde; en later ontdekte ik, dat er een hoop van deze dieren — op een wonderlijke manier aan elkaar klevend, daar zij nooit loslieten wat zij eens beethadden — gewoonlijk in een schuurtje lag, waar de potten en pannen bewaard werden.

Wij werden verwelkomd door een heel beleefde vrouw met een wit schort voor, die ik, toen ik op Ham's rug zat, al heel in de verte aan de deur had zien staan buigen, en ook door een heel mooi klein meisje (zoo leek ze mij tenminste) met een snoer blauwe kralen om haar hals, dat zich niet door mij wilde laten kussen toen ik dit wilde doen, maar wegliep om zich te verschuilen. Later, toen wij een heerlijken maaltijd hadden genoten (gekookte bot, met gesmolten boter en aardappelen, en nog een karbonade voor mij) kwam er een bijzonder harig man met een heel goedhartig gezicht thuis. Daar hij Peggotty „meid“ noemde en haar een hartelijken zoen op haar wang gaf, twijfelde ik niet, daar zij zich anders altijd zoo zedig gedroeg, of hij was haar broer; en dit bleek hij ook te zijn, daar hij mij weldra als baas Peggotty, de heer des huizes, werd voorgesteld.

„Welkom hier, jongeheer,“ zei baas Peggotty. „Gij zult ons misschien wat ruw vinden, jongeheer, maar we zullen alles doen om het u naar den zin te maken.“

Ik bedankte hem en zei, dat ik het in zoo'n plezierig huis zeker erg prettig zou vinden.

„Hoe gaat het met uw mama, jongeheer?“ hervatte baas Peggotty. „Nog goed toen ge haar verliet?“

Ik gaf baas Peggotty te verstaan, dat zij zoo goed was als ik maar wenschen kon, en dat zij mij verzocht had haar groeten aan hem over te brengen — wat een beleefd verzinsel van mij was.

„Ik ben haar zeer verplicht,“ zei baas Peggotty. „Nu, jongeheer, als gij het hier met haar,“ naar zijn zuster knikkend, „en Ham en kleine Emily, een veertien dagen kunt uithouden, zullen wij vereerd zijn met uw gezelschap.“

Na mij aldus te hebben verwelkomd, ging baas Peggotty naar buiten om zich met een ketel vol heet water te wasschen, met de opmerking, dat hij zich met koud water nooit kon schoon boenen. Weldra kwam hij terug en zag er nu beter uit, maar zoo rood, dat ik niet kon nalaten te denken, dat zijn gezicht dit met kreeften en krabben en garnalen gemeen had — dat het heel zwart in het heete water ging en er heel rood weer uitkwam.

Na de thee, toen de deur gesloten en alles goed dicht gemaakt was (daar de avonden al koud en mistig waren) vond ik het huis de aangenaamste schuilplaats, die menschelijke verbeelding kon uitdenken. Te hooren hoe de wind uit zee opkwam, te weten hoe de mist buiten over de barre

vlakke kroop en dan naar het vuur te kijken, en te denken, dat er geen ander huis in de nabijheid was dan dit eene, en dat dit een oude schuit was, leek wel een tooversprookje. Kleine Emily was haar schuwheid te boven gekomen, en zat naast mij op het laagste en kleinste bankje, dat net groot genoeg was voor ons beiden. Juffrouw Peggotty met haar witte schort, zat aan den anderen kant van het vuur te breien, Peggotty en haar naaiwerk waren daar met de St. Paulskerk en het eindje

„Jongeheer,” zegt hij.

„Hebt gij uw zoon den naam van Ham (Cham) gegeven, omdat gij in een soort ark woont?”

Baas Peggotty scheen dit een diepzinnig denkbeeld te vinden, maar antwoordde:

„Nee, jongeheer. Ik heb hem heelemaal geen naam gegeven.”

„Wie heeft hem dan dien naam gegeven?” zei ik, de vrijheid nemend om baas Peggotty de tweede vraag uit den catechismus te stellen.

„DOOD, MIJNHEER PEGGOTTY?” VROEG IK, NA EEN POOS VAN EERBIEDIGE STILTE. — „VERDRONKEN,” ZEI BAAS PEGGOTTY.

waskaars zoo goed thuis, alsof zij nooit een ander onderdak hadden gekend. Ham, die met een spel smerige kaarten mij mijn eerste les in kaartspelen had gegeven, probeerde zich een manier te herinneren om uit de kaart de toekomst te voorspellen, en liet op elke kaart, die hij omkeerde, een visschigen afdruk van zijn duim achter. Baas Peggotty zat zijn pijp te rooken. Ik voelde, dat het nu tijd was voor een vertrouwelijk praatje.

„Mijnheer Peggotty!” zeg ik.

„Wel jongeheer, dat heeft zijn vader gedaan,” antwoordde baas Peggotty.

„Ik dacht, dat gij zijn vader waart.”

„Mijn broer Joe was zijn vader,” zei baas Peggotty.

„Dood, mijnheer Peggotty?” vroeg ik half fluisterend, na een poos van eerbiedige stilte.

„Verdronken,” zei baas Peggotty.

Ik was heel verbaasd, dat baas Peggotty Ham's vader niet was, en begon te denken, dat ik mij ook wel in zijn betrekking tot al

de anderen daar in huis vergist kon hebben. Ik was zoo nieuwsgierig daarnaar, dat ik besloot baas Peggotty er maar in eens naar te vragen.

„Maar kleine Emily,” — zei ik, naar haar omkijkend. „Zij is toch uw dochter, niet waar, mijnheer Peggotty?”

„Neen jongeheer. Mijn zwager, Tom, was haar vader.”

Ik kon het niet laten. „Dood, mijnheer Peggotty?” vroeg ik weer half fluisterend. „Verdronken,” zei baas Peggotty.

Ik vond het wel moeilijk het onderwerp weer op te vatten, maar ik had het nog niet doorgrond, en dat moest ik toch op de een of andere manier doen. Ik zei dus: „Hebt gij dan geen kinderen, mijnheer Peggotty?”

„Neen, jongeheer,” antwoordde hij even-tjes lachend. „Ik ben nog ongetrouwd.”

„Ongetrouwd?” herhaalde ik verbaasd. „Maar wie is dat dan, mijnheer Peggotty?” en daarbij wees ik naar de vrouw met het witte schort, die zat te breien.

„Dat is juffrouw Gummidge,” zei baas Peggotty.

„Gummidge, mijnheer Peggotty?”

Maar op dit oogenblik begon Peggotty — ik bedoel mijn eigen Peggotty — mij zoo nadrukkelijk te wenken om niet verder te vragen, dat ik niet anders doen kon dan het zwijgende gezelschap stil te zitten aankijken, tot het tijd werd om naar bed te gaan. Toen vertelde zij mij, dat Ham en Emily een neef en nichtje waren, die hun ouders hadden verloren, en die mijn gastheer als zijn kinderen had aangenomen; en dat juffrouw Gummidge de weduwe was van iemand, die met hem eigenaar van een boot was geweest en doodarm was gestorven. Hij was zelf niet rijk, maar zoo goed als goud en zoo trouw als staal — dat waren haar vergelijkingen. Het eenige, waarover hij zich ooit driftig maakte was, vertelde zij mij, als men over die edelmoe-digheid van hem sprak. Als iemand van hen maar een woord daarover zei, gaf hij met zijn rechterhand een harden slag op de tafel (hij had eens bij zoo'n gelegenheid het blad doen splijten) en zwoer een duren eed, dat hij „geblekt” wilde worden, als hij niet voor altijd wegliep, als men er ooit weer over sprak. Uit de antwoorden op mijn navraag bleek, dat niemand eenig denkbeeld had van de herkomst van dat vreeselijke lijdende werkwoord „geblekt worden”, maar dat zij het allemaal als een verschrikkelijke verwensching beschouwden.

De goedhartigheid van mijn gastheer trof mij diep, en ik luisterde in een verrukke-

lijke stemming, die door mijn slaperigheid nog werd verhoogd, hoe de vrouwen in een ander kamertje, gelijk aan het mijne, aan het eind van de boot naar bed gingen, en hoe hij en Ham een paar hangmatten voor hen zelf ophingen aan de haken, die ik in de zolderbalken had opgemerkt. Terwijl de slaap mij langzamerhand bekroop, hoorde ik den wind zoo geweldig over de zee en de vlakke loeien, dat er een droomerige vrees bij mij opkwam, dat de groote oceaan in den nacht het heele land zou overstroom-en.

Er gebeurde echter niets ergers dan dat het weer ochtend werd. Bijna zoodra de morgenzon de oesterschelpen-rand van mijn spiegelte bescheen, was ik uit mijn bed en met kleine Emily naar buiten, om op het strand steentjes te rapen.

„Gij zult zelf zeker wel een halve ma-troos zijn, denk ik?” zei ik tot Emily. Eigen-lijk dacht ik dit in het geheel niet, maar ik meende uit hoffelijkheid toch iets te moe-ten zeggen; en daar een schitterend wit zeil dicht bij ons op dat oogenblik zoo'n aardig verkleind beeld in haar heldere oogen maakte, kwam het mij in het hoofd juist dit te zeggen.

„Neen,” antwoordde zij. „Ik ben bang voor de zee.”

„Bang!” zei ik onverschrokken, en keek daarbij heel trotsch naar den machtigen oceaan. „Ik niet!”

„Maar o, zij is zoo wreed,” zei Emily. „Ik heb gezien hoe wreed zij voor onze visschers kan zijn. Ik heb haar een schuit, zoo groot als ons huis, heelemaal in stuk-ken zien slaan.”

„Ik hoop, dat het die schuit niet was, waarmee . . .”

„Mijn vader verdronken is?” zei Emily. „Neen, die niet. Die schuit heb ik nooit ge-zien.”

„En hem ook niet?” vroeg ik.

Emily schudde haar hoofdje. „Niet dat ik weet.” Daar vond ik een onverwachte overeenkomst tusschen ons beider lot. Ik vertelde haar terstond, dat ik ook nooit mijn vader had gezien; en dat mijn moeder en ik altijd zoo prettig alleen hadden sa-mengeleefd en nog zoo leefden, en altijd hoopten te blijven leven; en dat mijn va-ders graf op het kerkhof was, dicht bij ons huis, in de schaduw van een boom, onder welks takken ik menigen vroolijken och-tend had gewandeld en de vogeltjes had hooren zingen. Maar het bleek toch, dat er tusschen Emily's lot en het mijne eenig ver-schil bestond. Zij had haar moeder verloren nog voor haar vader, en waar haar vaders

graf was wist niemand, behalve dat het ergens op den bodem van de zee moest zijn.

„Bovendien,” zei Emily, terwijl zij naar schelpen en keisteentjes zocht, „uw vader was een heer en uw moeder is een dame; en mijn vader was een visscher en mijn moeder een visschersdochter, en mijn oom Dan is ook een visscher.”

„Dat is mijnheer Peggotty, niet waar?” zei ik.

„Oom Dan — daarginder,” antwoordde Emily, knikkend naar de woonschuit.

„Ja. Hem bedoel ik. Hij is, geloof ik, erg goed, is het niet?”

„Goed?” zei Emily. „Als ik ooit een dame mocht worden, zou ik hem een hemelsblauwe jas met diamanten knopen geven, en een nankinsche broek, een rood fluweelen vest, een driekanten hoed met goud, een groot gouden horloge, een zilveren pijp en een kist met geld.”

Ik zei, dat ik niet twijfelde of mijnheer Peggotty verdiende die schatten volkomen. Ik moet bekennen dat ik het eenigszins moeilijk vond mij voor te stellen, dat hij erg op zijn gemak zou zijn in de kleeding, die zijn dankbare nichtje hem toedacht.

Kleine Emily was blijven stilstaan om naar den hemel te staren, terwijl zij deze fraaigheden opsomde, alsof zij een heerlijke verschijning in de lucht waren. Wij gingen weer voort, onder het oprapen van schelpen en keitjes.

„Zoudt ge graag een dame willen zijn?” vroeg ik.

Emily keek mij aan, lachte en knikte van ja.

„Heel graag. Dan zouden wij allemaal deftig zijn. Dan zou het ons niet kunnen schelen of er stormweer kwam. — Niet voor ons zelf, bedoel ik. Voor de arme visschers zou het ons wel kunnen schelen, en wij zouden hen helpen met geld, als zij een ongeluk hadden gehad.”

Dit was naar mijn meening een heel billijke wensch, en de vervulling daarvan volstrekt niet onwaarschijnlijk. Ik zei tegen Emily, dat ik het volkomen met haar eens was, en toen kreeg zij moed genoeg om te zeggen, hoewel eenigszins bedeesd: „Denkt ge nu nog dat ge niet bang voor de zee zijt?”

De zee was stil genoeg om mij gerust te stellen; maar ik twijfel niet of ik zou, als ik een matig hooge golf had zien komen aanrollen, terstond het hazenpad hebben gekozen, met een angstige herinnering aan haar verdronken bloedverwanten. Ik zei echter „neen”, en voegde er bij: „Gij schijnt

het ook niet te zijn, hoewel ge zegt van wel,” want zij liep veel te dicht langs den rand van een ouden houten steiger, dien wij waren opgewandeld.

„Op die manier ben ik niet bang,” zei de kleine Emily. „Maar als het hard waait kan ik niet slapen, en dan beef ik als ik aan oom Dan en Ham denk, en verbeeld ik mij, dat ik hen om hulp hoor roepen. Daarom zou ik zoo graag een dame willen zijn. Maar op die manier ben ik niet bang. Kijk maar!”

Zij liep van mij weg, over een half vergaan stuk hout, dat van de plek waar wij stonden tamelijk hoog boven het diepe water uitstak. Dit voorval heeft zoo'n indruk op mij gemaakt, dat ik, als ik teekenen kon, het nog zou kunnen uitteekenen zooals ik het toen zag: hoe Emily haar verderf (naar het mij toescheen) tegemoet huppelde, met een blik, dien ik nooit zal vergeten, ver vooruit op de zee gevestigd.

De kleine, lichte, vermete, fladderende gedaante kwam veilig bij mij terug, en spoedig lachte ik over mijn angst en over den schreeuw, dien ik gegeven had. Maar later, in mijn mannelijke jaren, is het dikwijls gebeurd, dat ik dacht: Zou het mogelijk zijn, onder alle verborgen mogelijkheden, dat die plotselinge roekeloosheid van het meisje en haar wilde, in de verte starende blik gevolgen waren van een geheimen invloed, die haar dooden vader genadig werd vergund, om haar in het gevaar te lokken en een kans te geven haar leven dien dag te eindigen? Het is wel gebeurd, dat ik mij heb afgevraagd of ik, als het leven dat voor haar lag mij in één oogenblik had kunnen worden geopenbaard, zoo geopenbaard, dat een kind het ten volle had kunnen begrijpen, en haar behoud van een enkele beweging van mijn hand had afgehangen, ik die dan wel had mogen uitsteken om haar te redden. Er is sedert een tijd geweest — ik zeg niet dat het lang duurde, maar hij is er toch geweest — dat ik mij zelf de vraag stelde, of het niet beter voor de kleine Emily zou zijn geweest, als zij op dien ochtend voor mijn oogen in de golven was verzonken; en dat ik antwoordde: Ja, dat zou het.

Dit is misschien voorbarig. Mogelijk heb ik het te vroeg geschreven. Laat het nu echter maar blijven staan.

Wij maakten een verre wandeling en beaadden ons met allerlei dingen, die wij voor zeldzaamheden hielden, en plaatsten eenige zeesterren, die op het droge waren geraakt, heel behoedzaam weer in het water — ik weet zelfs nu nog niet genoeg van

dat soort dieren af, om er zeker van te zijn of zij reden hadden ons daarvoor dankbaar te zijn of het tegendeel — en keerden toen naar huis terug. Achter het kreeftenschuurtje bleven wij staan om een onschuldigen kus te wisselen, en toen stapten wij, blozend van gezondheid en vrolijkheid, naar binnen om te ontbijten.

„Als twee jonge lijsters,” zei baas Peggotty, wat ik als een compliment opvatte.

Natuurlijk was ik op Emily verliefd. Ik ben overtuigd, dat ik dat kleine meisje even oprecht, even teeder, met meer reinheid en onbaatzuchtigheid liefhad, dan de reinste liefde van later levenstijd, hoe hoog en veredelend deze ook moge zijn, kan bevatten. Mijn verbeelding omhulde dat tenger, teedere schepseltje, met haar blauwe oogjes, met iets, dat haar iets hemelsch gaf en haar bijna tot een engel maakte. Indien zij op een zonnigen morgen een paar vleugeltjes had uitgespreid en voor mijn oogen was weggevlogen, geloof ik niet dat ik dit als iets heel onverwachts zou hebben beschouwd.

Wij plachten uren en uren, als twee verliefden, over die eentonige vlakke bij Yarmouth te wandelen. De dagen snelden ons voorbij, alsof ook de tijd nog niet volwassen was, maar zelf nog een kind, dat altijd aan het spelen was. Ik zei tegen Emily, dat ik haar aanbad, en dat ik, als zij niet bekende, dat zij mij ook aanbad, in de noodzakelijkheid zou worden gebracht mij met een degen dood te steken. Zij zei, dat zij het deed, en ik twijfel er niet aan of zij deed het ook.

Wat gedachten aan onze ongelijkheid van stand, onze jeugd of anderé moeilijkheden betrof, daardoor werden kleine Emily en ik niet geplaagd; want wij dachten aan geen toekomst. Wij stelden ons evenmin voor dat wij ouder zouden worden als dat wij jonger zouden worden. Wij waren de troetelkindertjes van juffrouw Gummidge en Peggotty, die ons maar niet genoeg konden bewonderen, als wij 's avonds zoo verliefd op ons bankje naast elkaar zaten, en die elkaar dikwijls toefluisterden: „Och, is dat niet lief!” terwijl baas Peggotty al rookend met een glimlach naar ons zat te kijken en Ham den heelen avond grinnikte, zonder iets anders te doen.

Weldra bespeurde ik, dat juffrouw Gummidge niet altijd zoo goed gehumeurd was, als men, de omstandigheid van haar inwoning bij baas Peggotty in aanmerking nemend, had mogen verwachten. Juffrouw Gummidge was eenigszins verdrietig van aard, en huilde dikwijls meer dan in zoo'n

kleine behuizing voor anderen aangenaam was. Het speet mij erg voor haar; maar er waren oogenblikken, waarop het, dacht ik, aangener was zou zijn geweest, als juffrouw Gummidge een eigen kamer had gehad waar zij zich had kunnen afzonderen.

Baas Peggotty ging nu en dan naar een herberg, „Het Gewillige Hart” geheeten. Ik ontdekte dit, toen hij op den tweeden of derden avond dat wij daar waren, uitbleef, en juffrouw Gummidge tusschen acht en negen uur op de klok keek en zei dat hij daar was, en dat zij, wat meer was, 's morgens al geweten had, dat hij er heen zou gaan.

Juffrouw Gummidge was den heelen dag al erg neerslachtig geweest, en was 's morgens in tranen uitgebarsten toen het vuur rookte. „Ik ben toch een eenzaam, ongelukkig schepsel,” waren haar woorden, toen die onaangename omstandigheid plaats had, „en altijd heb ik nieuwe narigheid.”

„Och, het zal gauw ophouden,” zei Peggotty — ik bedoel weer onze Peggotty — „en bovendien is het voor u toch niet lastiger dan voor ons.”

„Ja, maar ik voel het erger,” zei juffrouw Gummidge.

Het was een bijzonder koude dag, met scherpe windvlagen. Juffrouw Gummidge's hoekje bij den haard leek mij het warmste en meest beschutte plaatsje van het heele vertrek toe, zooals ook haar stoel de gemakkelijkste was, maar dien dag was zij er in het geheel niet mee tevreden. Zij klaagde voortdurend over de kou, en dat deze haar een ongemak in haar rug veroorzaakte, dat zij „een kruiping” noemde. Eindelijk vergoot zij tranen daarover, en zei opnieuw, dat zij een eenzaam, ongelukkig schepsel was en dat zij altijd nieuwe narigheid had.

„Het is vandaag bijzonder koud,” zei Peggotty, „dat voelt iedereen.”

„Ja, maar ik voel het erger dan andere mensen,” zei juffrouw Gummidge.

En zoo was het ook weer aan het mid-dagmaal, waarbij juffrouw Gummidge altijd het eerst werd bediend na mij, aan wien, als een gast van aanzien, de voorrang werd verleend. De visch was klein en gratig, en de aardappelen waren een beetje aangebrand. Wij erkenden allen, dat wij dit eenigszins een teleurstelling vonden; maar juffrouw Gummidge zei, dat zij het erger proefde dan wij, en vergoot weer tranen.

Zoo zat dus, toen baas Peggotty tegen negen uur thuis kwam, de ongelukkige juffrouw Gummidge in haar hoekje in een

heel ellendigen en rampzaligen toestand te breien. Peggotty had vergenoegd zitten werken. Ham had een paar groote waterlaarzen gelapt; en ik had, met kleine Emily naast mij, den anderen zitten voorlezen. Juffrouw Gummidge had na het theedrinken niets meer laten hooren dan een jammerlijken zucht.

„Wel, maats,” zei baas Peggotty, zich bij ons neerzettend, „hoe gaat het?”

Allemaal zeiden we iets om hem te verwelkomen, behalve juffrouw Gummidge, die slechts over haar breiwerk haar hoofd schudde.

„Wat scheelt er aan?” zei baas Peggotty en klapte tegelijk in zijn handen. „Niet zoo somber, oudje.”

Juffrouw Gummidge scheen niet in staat om minder somber te zijn. Zij haalde een ouden, zwart zijden zakdoek te voorschijn, en veegde haar oogen af, maar in plaats van hem weer in haar zak te steken bleef zij er mee zitten, veegde nog eens haar oogen af, en hield hem daarna in haar hand, tot gebruik gereed.

„Wat scheelt er aan oudje?” zei baas Peggotty.

„Niets,” antwoordde juffrouw Gummidge. „Gij komt uit „Het Gewillige Hart”, Dan?”

„Ja, ik ben daar vanavond een poosje blijven plakken,” zei baas Peggotty.

„Het spijt me dat ik u daar naar toe jaag,” hervatte juffrouw Gummidge.

„Jagen, ik hoef niet gejaagd te worden,” antwoordde baas Peggotty met een gullen lach. „Ik ga maar al te graag.”

„Heel graag,” zei juffrouw Gummidge, weer haar hoofd schuddend en haar oogen afvegend. „Ja, ja, heel graag. Het spijt mij, dat het om mij is, dat ge zoo graag gaat.”

„Om u? Het is niet om u,” zei baas Peggotty, „dat moet ge vooral niet denken.”

„Ja, ja, dat is het wel,” hervatte juffrouw Gummidge. „Ik weet wel wat ik ben. Ik weet wel, dat ik een eenzaam, ongelukkig schepsel ben en dat ik niet alleen altijd nieuwe narigheid heb, maar dat ik ook iedereen narigheid bezorg. Ja, ja. Ik voel alles veel erger dan andere menschen. Dat is mijn ongeluk.”

Ik kon werkelijk, terwijl ik naar dit alles zat te luisteren, niet nalaten te denken, dat het ongeluk zich ook tot andere leden van het gezin, behalve juffrouw Gummidge, uitstrekte. Maar baas Peggotty zei niets van dien aard, en antwoordde alleen maar met een vernieuwd verzoek om niet zoo somber te zijn.

„Ik ben niet wat ik zelf wel zou willen

zijn,” antwoordde juffrouw Gummidge. „Lang niet. Mijn ongelukken hebben mij warrig gemaakt. Ik voel mijn ongelukken en zij maken mij warrig. Ik zou wel willen, dat ik ze niet voelde, maar ik kan er niets aan doen. Ik wou, dat ik er mij tegen kon harden, maar dat kan ik niet. Ik maak het huis hier onplezierig, en dat verwondert mij niet. Ik heb uw zuster den heelen dag verdrietig gemaakt, en jongenheer David ook.”

Hier werd ik eensklaps zoo ontroerd, dat ik zielsbedroefd uitbultke: „Neen, dat hebt ge niet, juffrouw Gummidge.”

„Het is heel verkeerd, dat ik dat doe,” vervolgde juffrouw Gummidge. „Het is een slechte dank. Ik moest maar liever naar het werkhuis gaan en daar sterven. Als ik toch van alles narigheid moet hebben, en zelf narigheid geef, laat ik dat dan maar in mijn eigen dorp doen. Daniël, het zou veel beter zijn, als ik maar naar het werkhuis ging en daar stierf en men mij op die manier kwijt was.”

Juffrouw Gummidge trok zich met deze woorden terug en begaf zich naar bed. Toen zij weg was, keek baas Peggotty, die geen ander gevoel dan het diepste medelijden had laten blijken, ons allen in het rond aan, knikte eens met zijn hoofd, terwijl een levendige uitdrukking van hetzelfde gevoel nog zijn trekken bezielde, en zei fluisterend:

„Zij heeft aan den oude zitten denken.”

Ik kon niet goed begrijpen, welke oude het was, op wien men meende dat juffrouw Gummidge haar gedachten had gevestigd, totdat Peggotty mij, bij het naar bed brengen, verklaarde, dat dit de overleden baas Gummidge was; en dat haar broer dit bij zulke gelegenheden altijd voor een ontwijfelbare waarheid hield, en het hem altijd heel weekhartig maakte. Dienzelfden avond hoorde ik hem, toen hij een poos in zijn hangmat had gelegen, tegen Ham zeggen: „Arme vrouw; zij heeft weer aan den oude zitten denken!” En wanneer juffrouw Gummidge weer zoo'n bui had (wat gedurende den tijd van ons verblijf nog eenige malen gebeurde) zei hij altijd hetzelfde tot haar verontschuldiging, en altijd met het grootste medelijden.

Zoo gingen de veertien dagen voorbij, zonder andere afwisseling dan die van het getij, waardoor de tijd, waarop baas Peggotty uitging en terugkwam, verschoven werd en ook de bezigheden van Ham werden gewijzigd. Wanneer deze geen werk had, ging hij soms met ons uit om ons de booten en schepen te wijzen, en een paar

keer nam hij ons meer op een roeitochtje. Ik weet niet waarom, wanneer men aan de een of andere plaats terugdenkt, de herinnering aan sommige kleinigheden, die daarmee in verband staan, ons eerder dan iets anders in het geheugen komt, hoewel ik geloof dat dit, vooral wat herinneringen uit de kindsheid betreft, met de meeste menschen het geval is. Ik kan den naam Yarmouth nooit hooren of lezen, of ik denk aan een zekeren Zondagochtend op het strand, toen de kerkklokken luiden, kleine Emily op mijn schouder stond te leunen, Ham droomerig steentjes in het water zat te gooien, en de zon, over de zee, juist door den zwaren mist heenbrekend, ons de schepen deed zien, alsof zij schimmen van zichzelf waren.

Eindelijk kwam de dag om naar huis te gaan. Ik hield mij goed bij het afscheidnemen van baas Peggotty en juffrouw Gummidge, maar mijn zielesmart, toen ik de kleine Emily moest verlaten, was heftig. Wij gingen arm in arm naar de herberg waar de vrachtrijder afreed, en onderweg beloofde ik, haar te zullen schrijven. (Ik vervulde die belofte later met letters, grooter dan die, waarmee men doorgaans een aankondiging schrijft om kamers te huur te zetten.) Wij waren bij het afscheid beiden buiten ons zelf; en indien ik ooit in mijn leven een leegte in mijn hart heb gevoeld, was het dien dag.

Nu was ik, al den tijd van mijn logeeren, weer ondankbaar jegens het moederlijke huis geweest, en had zelden of nooit daaraan gedacht. Maar niet zoodra was ik weer daarheen op weg, of mijn, kinderlijk, knagend geweten scheen met onafgewenden vinger dien kant uit te wijzen.

Dit gevoel werd sterker naarmate wij verder kwamen; zoodat ik, hoe meer wij naderden, en hoe bekender de voorwerpen, die wij voorbijreden, mij werden, des te meer begon te verlangen er te komen en in haar armen te vliegen. Maar Peggotty, in plaats van in mijn verrukking te deelen, trachtte die (hoewel erg vriendelijk) te be-toomen, en keek alsof zij verlegen en verdrietig was.

Ondanks haar moest Kraaienhof echter — als 't het paard van den vrachtrijder geliefde — in zicht komen, en dit gebeurde dan ook. Hoe goed herinner ik het mij nog op dien kouden, grauwen namiddag, met die betrokken lucht!

De deur werd geopend, en ik keek, half lachend, half schreiend van blijde opwind-ing, naar mijn moeder uit. Ik zag haar niet, maar wel een vreemde dienstbode.

„Heere, Peggotty!” zei ik droevig. „Zou zij nog niet thuis zijn?”

„Ja, ja, jongeheer David,” antwoordde Peggotty. „Zij is wel thuis. Wacht eens even, jongeheer David; ik moet — ik moet u nog wat zeggen.”

Haar aandoening en haar natuurlijke on-handigheid deden Peggotty, terwijl zij uit de kar klom, de wonderlijkste houdingen aannemen; maar ik was te onthutst om er iets van te zeggen. Toen zij was uitgestapt, nam zij mij bij de hand, bracht mij naar de keuken en sloot de deur.

„Peggotty!” zei ik, nu werkelijk verschrikt en beangst. „Wat is er toch aan de hand?”

„Wel, heelemaal niets, lieve jongen,” antwoordde zij, met gemaakte vroolijkheid.

„Er moet iets gebeurd zijn. Waar is mama?”

„Waar uw mama is, jongeheer David?”

„Ja. Waarom is zij niet buiten aan het hek gekomen, en waarom zijn wij naar de keuken gegaan? O, Peggotty!” Mijn oogen schemerden, en het was mij alsof ik zou neervallen.

„God zegen ons, beste jongen!” riep Peggotty, mij vastgrijpend. „Wat scheelt er aan? Spreek toch, mijn hartje!”

„Toch ook niet dood! O, zij is toch niet dood, Peggotty?”

„Neen!” riep Peggotty, op eens haar stem verbazend uitzettend, en liet zich toen op een stoel vallen, begon te hijgen en zei, dat ik haar een schrik op het lijf had gejaagd.

Ik omhelsde haar om dien schrik weer weg te nemen, en bleef haar angstig aankijken.

„Gij moet weten, lieve jongen, ik had het u al eerder moeten zeggen,” begon Peggotty, „maar ik heb er nog geen gelegenheid toe gehad. Misschien had ik er een gelegenheid voor moeten maken, maar eigenlijk kon ik er niet goed toe besluiten.”

„Ga toch voort, Peggotty,” zei ik, nog meer beangst dan tevoren.

„Jongeheer David,” hervatte Peggotty, met een bevende hand haar hoed losmakend en sprekend alsof zij buiten adem was. „Wat zegt gij er wel van? Gij hebt weer een vader gekregen!”

Ik beefde en verbleekte. Iets — ik weet niet wat of hoe — dat met het graf op het kerkhof en het opwekken der dooden in verband stond, kwam in mij op en deed mij sidderen.

„Een nieuwen vader,” zei Peggotty.

„Een nieuwen vader?” herhaalde ik.

Peggotty maakte een benauwd geluid, als-

of zij een hard brok doorslikte en zei:

„Kom, ik zal u bij hem brengen.”

„Ik wil hem niet zien.”

„En uw mama dan?” zei Peggotty.

Ik stribbelde niet meer tegen. Zij bracht mij naar de mooie voorkamer en liet mij daar alleen. Aan den eenen kant van het vuur zat mijn moeder, aan den anderen kant mijnheer Murdstone. Mijn moeder legde haar werk neer en stond haastig op, maar schroomvallig, dacht ik.

„Nu, lieve Clara,” zei mijnheer Murdstone. „Denk er aan! Beheersch u als 't u belieft. Beheersch u! David, jongen, hoe gaat het?”

Ik gaf hem een hand. Na een oogenblik van onzekerheid ging ik naar mijn moeder en kuste haar; zij gaf mij een kus, klopte mij zacht op mijn schouder en zette zich weer aan haar werk. Ik kon haar niet aankijken; ik kon hem niet aankijken. Ik wist heel goed, dat hij naar ons beiden keek, en ik keerde mij naar het raam en keek daar buiten naar een paar heesters, die in de koude het hoofd lieten hangen. Zoodra ik kon wegsluipen, sloop ik naar boven. Mijn oude lieve slaapkamer was veranderd, en ik moest ver van mijn moeder slapen. Ik zwierf beneden rond om iets te vinden, dat nog was als vroeger, zoo volkomen veranderd scheen alles te zijn; en zoo dwaalde ik naar de plaats. Heel gauw liep ik met schrik daar vandaan, want het leeg hondenhok was nu met een grooten hond gevuld — met een zware stem en zwart haar, net als hij — en toen hij mij zag werd hij heel kwaad, en schoot naar buiten om mij te grijpen.

HOOFDSTUK IV.

Ik val in ongenade.

Indien de kamer, waarheen mijn ledikantje verplaatst was, een denkend en voelend wezen was, dat getuigenis kon afleggen, zou ik er mij nu nog op kunnen beroepen — ik zou wel eens willen weten, wie er nu slaapt! — om te getuigen met welk een beklemd hart ik er binnenging. Ik liep er heen — onderweg op de trap hoorde ik den hond mij nog nablaffen — en de kamer even vreemd aankijkend als zij mij aankeek, ging ik zitten, en begon te denken.

Ik dacht over de wonderlijkste dingen. Over het model van de kamer, over de scheuren in de zoldering, over het behang-

sel op den muur, over de bobbels in de vensterruiten, die rimpels en dwarrelingen in het uitzicht maakten, over het waschtafeltje, dat op zijn drie pooten niet vast scheen te staan en iets onvergenoegds over zich had, dat mij aan juffrouw Gummidge deed denken als zij den oude in haar hoofd had. Ik schreide al dien tijd, maar behalve dat ik voelde, dat ik koud en terneergeslagen was, ben ik er zeker van, dat ik er niet over nadacht waarom ik schreide. Eindelijk begon ik in mijn zwaarmoedigheid te overwegen, dat ik verschrikkelijk op de kleine Emily verliefd was en van haar was afgerukt om hierheen gebracht te worden, waar niemand naar mij scheen te verlangen of half zooveel om mij scheen te geven, als zij deed. Dit maakte mij zoo ellendig, dat ik mij in een punt van de deken rolde en mij in slaap schreide. Ik werd pas wakker toen iemand zei: „Hier is hij!” en mijn gloeiende hoofd ontblootte. Mijn moeder en Peggotty waren mij komen zoeken, en het was een van de twee, die dit gezegd en gedaan had.

„David,” zei mijn moeder, „wat scheelt er aan?”

Ik vond het heel vreemd, dat zij mij dit vroeg, en antwoordde: „Niets.” Ik keerde mij om, dat herinner ik mij nog, om mijn bevende lippen te verbergen, die haar met meer waarheid antwoordden.

„David,” zei mijn moeder, „David, mijn kind!”

Geen woorden, die zij had kunnen spreken, hadden mij zoo kunnen treffen, als dat zij mij haar kind noemde. Ik verborg mijn tranen onder de dekens, en duwde haar met mijn hand van mij af, toen zij mij wilde optillen.

„Dat is uw werk, Peggotty, gij ongevoelig schepsel!” zei mijn moeder. „Daar twijfel ik geen oogenblik aan. Hoe kunt gij het voor uw geweten verantwoorden, dat gij mijn eigen kind tegen mij opzet, of tegen iemand, die mij dierbaar is? Waarom doet gij dat, Peggotty?”

De arme Peggotty hief handen en oogen omhoog, en antwoordde slechts met uitdrukkingen, die zij aan het tafelgebedje, dat ik na den maaltijd opzei, scheen te ontleenen:

„De Heer vergeve u, mevrouw Copperfield, en ik hoop, dat gij nooit berouw moogt hebben over wat gij daar gezegd hebt.”

„Het is werkelijk om dol te worden,” riep mijn moeder uit. „En dat nog wel in mijn wittebroodsweken, nu mijn ergste vijand, zou je denken, mij zou ontzien en mij

mijn beetje geluk en rust niet zou misgunnen. David, ondeugende jongen! Peggotty, ongevoelig schepsel! Och lieve hemel!" riep mijn moeder uit, zich met de ongeduldige drift van een verwend kind van den een tot de andere wendend, „waarom moet het leven toch zoo'n last zijn, juist nu je zou mogen verwachten, dat het eens echt prettig zou zijn."

Ik voelde mij door een hand aanraken, die ik wist, dat niet de hare of die van Peggotty was, en liet mij onmiddellijk uit het bed glijden. Het was de hand van mijnheer Murdstone, en hij hield mijn arm daarmee vast, terwijl hij zei:

„Wat beteekent dit? Clara, liefste, hebt gij het al vergeten? Sterk zijn, lieve!"

„Het spijt mij heel erg, Edward," zei mijn moeder. „Ik had mij goed willen houden, maar ik ben zoo van streek."

„Werkelijk!" antwoordde hij. „Zoo gauw al? Dat is leelijk, Clara!"

„Ik vind het heel hard, dat ik nu al verdrietig moet zijn," zei mijn moeder met een pruilend lipje; „vindt gij dat ook niet?"

Hij trok haar naar zich toe, fluisterde haar iets in het oor en kuste haar. Ik wist, toen ik zag hoe mijn moeder haar arm om zijn hals sloeg, evengoed als ik nu weet dat hij het wist, dat hij haar buigzamen aard kon kneden in welken vorm hij wilde.

„Ga nu maar naar beneden, lieve," zei mijnheer Murdstone. „David en ik zullen samen beneden komen. Meisje," hier wendde hij zich met een donker gezicht tot Peggotty, nadat hij mijn moeder met een knikje en een glimlach had zien weggaan, „weet gij hoe uw mevrouw heet?"

„Zij is al heel lang mijn mevrouw, mijnheer," antwoordde Peggotty. „Ik zal het dus wel weten."

„Dat is zoo," hervatte hij. „Maar ik meende, dat ik u haar met een naam hoorde aanspreken die de hare niet is. Zij heeft den mijnen aangenomen, zooals gij weet. Wilt gij daar voortaan om denken?"

Peggotty ging, nadat zij een paar keer een onrustigen blik naar mij had geworpen, zonder antwoord te geven, buigend de kamer uit, daar zij wel zag, naar ik denk, dat men dit verwachtte en zij geen voorwendsel had om te blijven. Toen wij alleen waren, sloot hij de deur, nam een stoel, plaatste mij vlak voor hem en keek mij strak in de oogen. Daar de mijne door de zijne schenen te worden aangetrokken, keek ik hem niet minder strak aan. Als ik mij herinner hoe wij zoo elkaar aanstaarden, is het mij alsof ik weer mijn hart hoor kloppen, zooals het toen deed.

„David," zei hij, zijn lippen samenknijpend, zoodat zij nog veel dunner werden dan anders, „als ik met een koppig paard of een onwilligen hond te doen heb, wat denkt gij, dat ik dan doe?"

„Dat weet ik niet."

„Dan geef ik hem slaag."

Ik had fluisterend geantwoord, daar het mij aan adem ontbrak om luid te spreken, maar ik voelde nu, terwijl ik zweeg, dat mijn adem nog veel sneller ging.

„Dan laat ik hem voelen wat pijn is. Dan zeg ik bij mij zelf: „Ik zal dien rekel wel klein krijgen," en al moest het hem al zijn bloed kosten, ik zou het doen. Wat is dat op uw gezicht?"

„Vuil," zei ik.

Hij wist evengoed als ik, dat het sporen van tranen waren. Maar al had hij het mij twintigmaal gevraagd, telkens met twintig slagen, dan geloof ik nog, dat mijn kinderhart eerder gebarsten zou zijn, dan dat ik het hem had bekend.

„Gij hebt verstand genoeg voor een kleinen jongen," zei hij, met een ernstigen glimlach, die hem eigen was, „en gij hebt mij heel goed begrepen, zie ik. Wasch dat gezicht af, en kom met mij mee naar beneden." Hij wees naar het waschtafeltje, waarin ik een gelijkenis met juffrouw Gummidge had gevonden, en gaf mij een wenk om onmiddellijk te gehoorzamen. Ik twijfelde er toen weinig, en twijfel er nu nog minder aan, of hij zou, als ik gearzeld had, mij zonder het minste bezwaar tegen den grond hebben geslagen.

„Clara, lieve," zei hij, toen ik zijn bevel had gehoorzaamd, en hij mij, altijd nog met zijn hand om mijn arm, naar de voorkamer had gebracht, „gij zult nu niet meer van streek worden gebracht. Wij zullen dat jeugdige humeurkje wel gauw verbeteren."

Goede God, ik had voor mijn heele leven verbeterd, ik had misschien voor mijn heele leven een heel ander mensch kunnen worden, als men mij toen een goed woord had gegeven. Een woord van bemoediging en opheldering, van medelijden met mijn kinderlijke onwetendheid, van welkom thuis, van geruststelling, dat ik daar werkelijk nog thuis was, had mij in mijn hart, in plaats van slechts uiterlijk huichelachtig, gehoorzaam aan hem kunnen maken, en mij hem kunnen doen achten en eerbiedigen in plaats van haten. Ik dacht, dat het mijn moeder bedroefde, mij daar zoo vreemd en bedeesd te zien staan, en zij mij daarop, toen ik naar een stoel sloop, met nog droeviger oogen naakteek — daar zij misschien een zekere vrijheid in mijn

kinderlijke beweging miste; — maar het woord werd niet gesproken, en de tijd daartoe was voorbij.

Wij aten met ons drieën. Hij scheen heel veel van mijn moeder te houden — ik vrees, dat ik hem daarom niet liever had — en mijn moeder scheen heel veel van hem te houden. Uit wat zij zeiden maakte ik op, dat een oudere zuster van hem bij hen zou komen inwonen, en dat zij dien avond verwacht werd. Ik ben er niet zeker van of het toen of later was, dat ik ontdekte, dat hij, zonder er bepaald in werkzaam te zijn, toch aandeelhouder was van een wijnhandel in Londen, waar bij zijn familie, van zijn overgrootvaders tijd af, betrokken was geweest, of dat hij daar in ieder geval een jaarlijksche uitkeering van te vorderen had, en dat zijn zuster soortgelijke inkomsten genoot.

Toen wij na den maaltijd bij het vuur zaten, en ik over een middel dacht om naar Peggotty te vluchten, zonder echter den moed te hebben om weg te loopen, daar ik vreesde den heer des huizes te zullen verstoren, hield er een koets voor het tuinhok stil en ging hij naar buiten om het bezoek te ontvangen. Mijn moeder volgde hem. Toen ik haar beschroomd achternasloop, keerde zij zich bij de kamerdeur in het donker om, sloot mij in haar armen, zooals zij placht te doen, en fluisterde mij toe, dat ik mijn nieuwen vader moest liefhebben en hem gehoorzaam moest zijn. Zij deed dit haastig en heimelijk, alsof het iets kwaads was, maar met liefderijke teederheid; en haar hand achter zich uitstekend, hield zij de mijne daarin vast, tot wij bij de plek kwamen waar hij stond; toen liet zij mij los en stak haar arm door den zijnen.

Het was juffrouw Murdstone, die aangekomen was, en die een sombere dame bleek te zijn; donker van kleur, zooals haar broer, op wien zij in gezicht en stem geleek; en met heel zware wenkbrauwen, die boven haar grooten neus bijna tot elkaar kwamen, alsof zij, door een onrechtvaardig op haar sekse gelegd verbod verhinderd om bakkebaarden te dragen, ze daarom naar haar voorhoofd had verplaatst. Zij bracht twee ongenadig harde zwarte koffers mee, met haar voorletters in harde, koperen spijkers op het deksel. Toen zij den koetsier betaalde, nam zij het geld uit een harde stalen beurs, en die beurs bewaarde zij in een gevangenisachtige beugeltasch, die aan een zwaren ketting aan haar arm hing. Nog nooit had ik zoo'n metaalachtige dame gezien als juffrouw Murdstone.

Zij werd met veel welkomstbetuigingen in de voorkamer gebracht, en daar erkende zij mijn moeder plechtig als een nieuwe en nauwe bloedverwante. Toen keek zij mij aan en zei:

„Is dat uw jongen, schoonzuster?“

Mijn moeder antwoordde bevestigend.

„In het algemeen houd ik niet van jongens,“ zei juffrouw Murdstone. „Hoe gaat het, jongen?“

Onder deze aanmoedigende omstandigheden antwoordde ik, dat het mij heel goed ging en van haar hetzelfde hoopte; maar deed dit met zoo weinig innemendheid, dat juffrouw Murdstone met twee woorden mijn vonnis velde: „Geen manieren.“

Nadat zij dit zeer duidelijk verstaanbaar had gezegd, verzocht zij vriendelijk, dat men haar haar kamer zou wijzen, die van dien tijd af een plaats van vrees en schrik voor mij werd, waarin de twee zwarte koffers nooit open werden gezien of ongesloten bleven, en waar doorgaans een aantal stalen kettinkjes en slootjes, waarmee juffrouw Murdstone zich opsmukte als zij gekleed was, in een angstaanjagende rij boven den spiegel hingen.

Voor zoover ik begripen kon, was zij gekomen om bij ons te blijven, en had ze geen plan om ooit weer weg te gaan. Den volgenden morgen begon zij mijn moeder te „helpen“, en den heelen dag liep zij de provisiekamer uit en in, en bracht alles naar haar zin in orde. Bijna de eerste merkwaaardigheid, die ik bij juffrouw Murdstone opmerkte was, dat zij voortdurend door een vermoeden werd gekweld, dat de dienstboden ergens in huis een man hadden verstoep.

Onder den invloed van dit zelfbedrog vloog zij op de onmogelijkste uren naar het kolenhok, en bijna nooit opende zij de deur van een donkere kast, zonder die terstond weer dicht te slaan, in de meening, dat zij hem daar betrapt had.

Hoewel juffrouw Murdstone anders niets luchtigs over zich had, kon zij, wat vroeg opstaan betrof, met de leeuweriken wedijveren. Zij was altijd vóór iemand anders in huis het bed uit, en zocht dan, zooals ik tot op heden nog geloof, naar dien man. Peggotty zei, dat zij met één oog open sliep; maar ik kon niet met dit denkbeeld instemmen; want nadat ik er over had hooren spreken, probeerde ik het zelf eens, en ontdekte toen, dat het niet te doen was. Op den eersten morgen na haar aankomst was zij bij het hanengekraai al op en toen mijn moeder beneden kwam om te ontbijten en thee wilde zetten, gaf juffrouw

Murdstone haar een soort van pik op haar wang, wat haar manier was om een kus te geven, en zei:

„Lieve Clara, gij weet, dat ik hier ben gekomen om u zooveel mogelijk van alle moeite te ontlasten. Gij zijt veel te mooi en te onnadenkend,” — mijn moeder bloosde, maar lachte tegelijk, en het gezegde scheen haar niet te mishagen — „om u met plichten bezwaard te laten, die ik op mij kan nemen. Als ge zoo goed wilt zijn mij uw sleutels te geven, lieve, zal ik voortaan voor alles zorgen.”

Van dien tijd af hield zij de sleutels den heelen dag in haar beugeltasch gevangen en den heelen nacht onder haar kussen, en had mijn moeder er even weinig over te zeggen als ik.

Mijn moeder liet zich echter niet zonder een zweem van protest haar gezag ontglippen. Op een avond toen juffrouw Murdstone haar broer zekere huishoudelijke plannen had meegedeeld, begon mijn moeder te schreien, en zei, dat zij dacht, dat men haar toch ook wel eens had kunnen raadplegen.

„Clara!” zei mijnheer Murdstone met barschen ernst. „Clara! ik verwonder mij over u.”

„O, gij kunt gemakkelijk zeggen, dat gij u verwondert, Edward,” riep mijn moeder uit, „en gij kunt ook heel goed over vastheid van karakter spreken; maar gij zoudt het zelf toch ook niet prettig vinden.”

Vastheid van karakter, moet ik hier opmerken, was de verheven eigenschap, waarmee mijnheer Murdstone en zijn zuster voortdurend in de weer waren. Hoewel het mij toen misschien moeilijk zou zijn geweest mijn begrip daarvan uit te drukken, begreep ik toch op mijn eigen manier heel goed, dat die vastheid alleen maar een andere naam voor dwingelandij was, en voor een zekere sombere, heerschzuchtige, duivelachtige karaktertrek die hun beiden eigen was. Hun geloofsartikelen zooals ik ze nu zou uitdrukken, waren de volgende: Mijnheer Murdstone was „vast”; niemand in de wereld was zoo vast als hij; eigenlijk mocht niemand anders in zijn wereldje vast zijn, want iedereen moest voor zijn vastheid buigen. Juffrouw Murdstone was een uitzondering. Zij mocht ook vast zijn, maar slechts betrekkelijk vast, in een minderen en aan hem ondergeschikten graad. Mijn moeder was een tweede uitzondering; zij mocht en moest ook vast zijn, maar alleen in het verdragen van hun vastheid, en in het vaste geloof, dat er op aarde geen andere vastheid bestond.

Dickens. David Copperfield 3

„Het is wel hard,” zei mijn moeder, „dat ik in mijn eigen huis....”

„Mijn eigen huis?” herhaalde mijnheer Murdstone, „Clara!”

„Ons eigen huis, bedoel ik,” zei mijn moeder, blijkbaar verschrikt — „ik hoop, dat gij wel weet wat ik bedoel, Edward — het is wel hard, dat ik in uw eigen huis geen woord in huishoudelijke zaken te zeggen mag hebben. Ik ben overtuigd dat ik, voor wij getrouwd waren, heel goed met het huishouden overweg kon. Er zijn getuigen van,” zei mijn moeder snikkend. „Vraag het Peggotty maar, of alles niet heel goed ging, toen men mij ongehinderd liet begaan.”

„Edward,” zei juffrouw Murdstone, „laat dit uit zijn. Ik vertrek morgen.”

„Jane Murdstone,” antwoordde haar broer, „zwijg! Hoe durft gij door dergelijke woorden den schijn te wekken, dat gij mijn karakter niet kent?”

„Ik verlang werkelijk niet, dat er iemand vertrekt,” vervolgde mijn arme moeder, erg uit het veld geslagen en met veel tranen. „Ik zou heel bedroefd en verdrietig zijn als er iemand vertrok. Ik vraag niet veel. Ik ben niet onredelijk. Ik verlang alleen maar, dat men mij soms ook mijn meening eens vraagt. Ik ben er dankbaar voor als iemand mij helpt, en ik wil enkel maar uit beleefdheid ook eens geraadpleegd worden, soms. Ik dacht, dat gij het vroeger aardig vondt, Edward, dat ik nog een beetje onbeholpen en kinderachtig was — ik weet zeker, dat gij dat gezegd hebt — maar nu schijnt gij er mij om te minachten, zoo streng zijt gij.”

„Edward,” zei juffrouw Murdstone weer, „laat dit uit zijn. Ik vertrek morgen.”

„Jane Murdstone,” bulderde hij. „Wilt gij wel eens zwijgen? Hoe durft gij?”

Juffrouw Murdstone ontsloeg haar zakdoek uit zijn hechtenis in de beugeltasch, en hield hem voor haar oogen.

„Clara,” vervolgde hij, mijn moeder aankijkend, „gij verbaast mij. Gij doet mij versteld staan. Ja, ik vond een zeker genoegen in de gedachte, dat ik een vrouw zou trouwen, die nog onervaren en argeloos was, en dat ik haar karakter zou vormen, en haar iets van die vastheid en beslistheid zou meedeelen, waaraan zij behoefte had. Maar wanneer Jane Murdstone zoo vriendelijk is mij bij deze pogingen te helpen, en om mijnentwil een betrekking te aanvaarden, die eenigszins op die van een huishoudster lijkt, en wanneer zij dan met lagen ondank wordt beloond....”

„Och, ik bid u, Edward,” riep mijn moe-

der uit, „beschuldig mij toch niet van ondankbaarheid. Ik heb veel gebreken, maar ondankbaar ben ik niet. O, zeg dat toch niet.”

„Wanneer Jane Murdstone, zeg ik,” vervolgde hij, na gewacht te hebben tot mijn moeder zweeg, „met lagen ondank wordt beloond, dan wordt het gevoel, dat ik koesterde, verkild en veranderd.”

„O, zeg dat toch niet, lieve!” zei mijn moeder, jammerlijk smeekend. „O, doe dat toch niet, Edward. Ik kan dat niet hooren. Wat ik ook zijn mag, ik heb een goed hart. Ik weet dat ik een goed hart heb. Ik zou het niet zeggen, als ik er niet zeker van was. Vraag het Peggotty maar, en zij zal u zeker zeggen dat ik een goed hart heb.”

„Overdrijving van zwakheid, Clara,” zei mijnheer Murdstone tot antwoord, „kan bij mij niets uitwerken. Dat is verspilde moeite.”

„Och, laten wij weer vrienden zijn,” zei mijn moeder; „in koelheid of oneenigheid zou ik niet kunnen leven. Het spijt mij zoo. Ik heb veel gebreken, dat weet ik, en het is heel goed van u, Edward, dat gij die met uw geestkracht bij mij probeert te verbeteren. Jane, ik klaag over niets. Het zou mijn hart breken, als gij er nog aan dacht om te vertrekken.”

„Jane Murdstone,” zei mijnheer Murdstone tot zijn zuster, „harde woorden tusschen ons zijn, geloof ik, iets ongewoons. Het is mijn schuld niet, dat er vanavond zooiets ongewoons heeft plaats gehad. Ik werd er door iemand anders toe gebracht. En ook uw schuld is het niet. Gij werdt er ook door iemand anders toe gebracht. Laten wij beiden trachten het te vergeten. En daar dit,” vervolgde hij, na deze grootmoedige gezegden, „geen geschikt tooneel is voor dien jongen — David, ga naar bed!”

Ik kon nauwelijks de deur vinden, door de tranen, die in mijn oogen stonden. Het speet mij zoo, dat mijn moeder zoo bedroefd was; maar ik ging op den tast naar mijn kamer, zonder het hart te hebben Peggotty goedennacht te gaan zeggen of licht bij haar te halen. Toen zij, misschien een uur later, naar mij kwam kijken, en ik daarvan wakker werd, vertelde zij mij, dat mijn moeder met hoofdpijn naar bed was gegaan, en dat mijnheer Murdstone en zijn zuster alleen bij elkaar zaten.

Toen ik den volgenden morgen wat vroeger dan gewoonlijk beneden kwam, bleef ik, bij het hooren van de stem van mijn moeder, voor de deur der voorkamer staan. Zij vroeg juffrouw Murdstone heel ernstig en nederig om vergiffenis, welke deze dame

dan ook verleende; en daarop had er een volkomen verzoening plaats. Ik hoorde mijn moeder later nooit meer haar meening over iets zeggen, zonder eerst juffrouw Murdstone te vragen of zich eerst op de een of andere veilige manier te verzekeren, wat deze er van dacht; en ik zag juffrouw Murdstone, als zij uit haar humeur was (wat haar dikwijls gebeurde), nooit haar hand in haar tasch steken alsof zij er de sleutels uit wilde halen en die aan mijn moeder wilde overhandigen, zonder ook te zien, dat dit mijn moeder een geduchten schrik aanjoeg.

De sombere smetstof, die in het bloed der Murdstone's zat, verduisterde ook hun godsdienstige begrippen, die streng en liefdeloos waren. Ik heb sedert wel eens gedacht, dat zij noodzakelijk dien aard moesten aannemen, als een onvermijdelijk gevolg van mijnheer Murdstone's vastheid van karakter, die hem niet toeliet iemand te ontheffen van de zwaarste straffen, waarvoor hij ook maar eenige reden kon vinden. Hoe dit ook zij, ik herinner mij nog wel de strakke gezichten, waarmee wij naar de kerk plachten te gaan, en hoe volkomen veranderd mij daar alles voorkwam.

Weer komt de gevreesde Zondag aan, en ik stap vooruit de oude bank in. Weer volgt juffrouw Murdstone, met een zwart fluweelen japon, die van een doodkistkleed schijnt gemaakt te zijn, mij dicht op de hielen; dan mijn moeder en dan haar man. Peggotty gaat nu niet meer mee, zooals in vroeger dagen. Weer luister ik er naar hoe juffrouw Murdstone de antwoorden mompelt en alle dreigende woorden met wreedaardig welbehagen een klemmenden nadruk geeft. Weer zie ik haar donkere oogen, door de kerk rollen als zij aan de woorden „rampzalige zondaren” komt, alsof zij de heele gemeente wilde uitschelden. Weer, maar zeldzaam, vang ik een blik van mijn moeder op, die schroomvallig, tusschen die twee in, haar gebeden prevelt, terwijl zij haar ieder in een oor brommen, alsof men een verren donder hoorde. Weer vraag ik mij af, met plotselingen schrik, of het waarschijnlijk is, dat onze goede oude dominé ongelijk, en mijnheer Murdstone en zijn zuster gelijk kunnen hebben, dat al de engelen in den hemel engelen des verderfs zijn. Weer geeft, als ik maar een vinger beweeg, of een spier van mijn gezicht zich ontspant, juffrouw Murdstone mij een stomp met haar gebedenboek.

Ja, en weer let ik er op hoe, als wij naar huis gaan, sommige burens naar mijn moeder en naar mij omkijken en met elkaar

fluisteren. Weer volg ik, terwijl die drie gearmd met elkaar vooruitgaan en ik dralend achteraan kom, sommige van die blikken, en vraag ik mij zelf af, of de tred van mijn moeder werkelijk niet zoo licht meer is als ik hem wel gezien heb, en of het vroolijke van haar schoonheid werkelijk bijna is verdwenen en in iets verdrietigs en kwijnends is veranderd. Weer vraag ik mij af, of een van die burens zich nog wel herinnert, net als ik, hoe wij, zij en ik, samen naar huis plachten te gaan; en met stomme verwondering blijf ik den heelen dag daarover peinzen.

Er was bij gelegenheid eens over gesproken, dat ik naar een kostschool zou gaan. Mijnheer Murdstone en zijn zuster hadden dit opgeworpen, en mijn moeder had natuurlijk alles goedgevonden wat zij zeiden. Er was echter nog niets over dit punt beslist. Intusschen kreeg ik thuis geregeld les.

Ik zal nooit die lessen vergeten! Zooals het heette, moest ik ze bij mijn moeder opzeggen, maar in werkelijkheid bij mijnheer Murdstone en zijn zuster, die er altijd bij waren en daarin een gunstige gelegenheid vonden mijn moeder les te geven in die zoogenaamde vastheid, die de vloek van ons beider leven was. Ik geloof, dat ik met opzet daarom werd thuis gehouden. Ik was vlug genoeg in het leeren geweest, en ook gewillig genoeg, toen ik nog alleen met mijn moeder samenwoonde. Ik kan mij nog flauw herinneren, dat ik aan haar knie het ABC leerde. Als ik nog die dikke zwarte letters in het ABC-boek bekijk, schijnen mij het verbijsterend nieuwe van hun vormen, en de ronde goedhartigheid der O, Q en S, weer voor den geest te komen, net als toen ik ze voor het eerst leerde kennen. Maar ik herinner mij daarbij geen gevoel van verveling of tegenzin. Integendeel, ik schijn tot aan het krokodillenboek toe langs een pad van bloemen te hebben gewandeld, den heelen weg langs aangemoedigd door de zachte stem en de vriendelijke manieren van mijn moeder. Maar de plechtige lessen, die daarop volgden, heugen mij nog als een doodsteek voor mijn kinderlijke gemoedsrust, een dagelijks terugkeerende plaag en ellende. Zij waren heel lang en heel talrijk, heel moeilijk — sommige volkomen onbegrijpelijk voor mij — en doorgaans werd ik er evenzeer door verbijsterd als mijn arme moeder zelf, geloof ik.

Laat ik mij herinneren hoe het placht te zijn, en een van die ochtenden terugroepen.

Ik kom na het ontbijt in de gewone voor-kamer met mijn boeken, mijn themaboek

en mijn lei. Mijn moeder zit voor haar lessenaartje voor mij gereed, maar niet half zoo gereed als mijnheer Murdstone in zijn leunstoel bij het raam (ofschoon hij veinst in een boek te zitten lezen) of als juffrouw Murdstone, die dicht bij mijn moeder stalen kraaltjes zit te rijgen. Het gezicht alleen al van deze twee heeft zoo'n invloed op mij, dat ik begin te voelen, hoe al de woorden, die ik met oneindig veel moeite in mijn hoofd heb gekregen, er weer uit en ik weet niet waarheen loopen. En terloops gezegd, het verwondert mij werkelijk waar zij eigenlijk naar toe gingen.

Ik reik mijn moeder het eerste boek over. Misschien is het een spraakkunst, of een leerboekje voor geschiedenis of aardrijkskunde. Ik werp nog een laatsten wanhopigen blik op het blad bij het overreiken, en begin hardop in vollen ren, terwijl ik alles nog versch in mijn geheugen heb. Ik struikel over een woord. Mijnheer Murdstone kijkt op. Ik word rood, val over een half dozijn woorden en blijf steken. Ik denk, dat mijn moeder mij wel even in het boek zou laten zien als zij durfde, maar zij durft niet en zegt zachtjes:

„O, David, David!”

„Clara wees flink,” zegt mijnheer Murdstone. „Zeg niet: o, David! Dat is kinderachtig. Hij kent zijn les, of hij kent ze niet.”

„Hij kent ze niet,” valt juffrouw Murdstone er ontzaglijk op in.

„Ik vrees werkelijk ook van niet,” zegt mijn moeder.

„Dan, Clara,” antwoordt juffrouw Murdstone, „moet gij hem het boek eenvoudig teruggeven en ze hem laten overleeren.”

„Ja, zeker,” zegt mijn moeder, „dat was ik ook van plan, lieve Jane. Kom David, probeer het nog eens, en wees nu niet zoo dom.”

Ik gehoorzaam het eerste bevel en probeer het nog eens, maar het tweede bevel kan ik niet gehoorzamen, want ik ben nu heel dom. Ik struikel al voor ik aan de oude plek kom, op een punt waar het tevoren nog vlot ging, en houd op om mij te bedenken. Maar ik kan onmogelijk aan de les denken. Ik denk hoeveel ellen tulle er aan juffrouw Murdstone's muts zouden zijn, hoeveel mijnheer Murdstone's kamerjapon zou hebben gekost of aan een dergelijke zotte vraag, waarmee ik niets te maken heb. Mijnheer Murdstone maakt een beweging van ongeduld, die ik al lang verwacht heb. Juffrouw Murdstone doet hetzelfde. Mijn moeder kijkt hen met nederige onderwerping aan, slaat het boek dicht, en legt het bij het achterstallige werk, dat ik moet

inhalen als de rest van mijn taak is afgedaan.

Heel spoedig komt er een stapel van dat achterstallige werk, die aangroeit als een rollende sneeuwbal. Hoe grooter hij wordt, des te dommer word ik. De zaak is zoo hopeloos, en ik voel, dat ik in zoo'n poel van wartaal rondspartel, dat ik alle hoop om er uit te komen laat varen en mij aan mijn lot overgeef. De vertwijfeling, waarmee mijn moeder en ik elkaar aankijken, terwijl ik zoo voorthaspel, is werkelijk treurig. Maar het ergste van die ellendige lessen komt, wanneer mijn moeder (denkend, dat er niemand op haar let), mij door een beweging van haar lippen op weg tracht te helpen. Op dat oogenblik zegt juffrouw Murdstone, die al lang op niets anders heeft geloerd, met een doffe, waar-schuwend stem:

„Clara!”

Mijn moeder schrikt, bloost en glimlacht flauwtjes. Mijnheer Murdstone staat van zijn stoel op, neemt het boek, gooit het mij naar mijn hoofd, of slaat er mij mee om mijn ooren, en zet mij bij een arm de kamer uit.

Zelfs wanneer de lessen gedaan zijn, moet het ergste nog komen in de gedaante van een ontzettende som. Deze, die door mijnheer Murdstone voor mij wordt bedacht en door hem zelf wordt opgegeven begint: „Als ik naar een kaaskooper ga, en vijfduizend dubbele Gloucestersche kazen koop tegen vier en een halven stuiver het stuk, contant,” — waarmee ik zie, dat juffrouw Murdstone zich heimelijk vermaakt. Ik zit, zonder eenig resultaat en zonder er eenig begrip van te krijgen, over die kazen te suffen, tot het etenstijd wordt en ik, nadat ik mij zelf tot een mulat heb gemaakt door het zwart van mijn lei in de poriën van mijn huid te wrijven, een stuk brood krijg om bij de kazen te gebruiken, en voor de rest van den avond in ongenade blijf.

Het komt mij na al die jaren voor, dat mijn ongelukkige studiën doorgaans zoo verliepen. Ik had het heel goed kunnen maken, als die Murdstone's er maar niet bij waren geweest; maar de invloed van die Murdstone's op mij leek op de toovermacht van twee slangen op een rampzalig jong vogeltje. Zelfs wanneer ik tamelijk goed door den morgen heen kwam, had ik niet veel gewonnen, behalve een middagmaal; want juffrouw Murdstone kon mij nooit zonder werk zien, en als ik roekeloos genoeg was om te laten blijken, dat ik niets te doen had, vestigde zij de aandacht van haar broer op mij, door te zeggen:

„Clara, er is niets zoo goed als werken — geef uw jongen toch wat te doen,” hetgeen tengevolge had, dat ik onmiddellijk aan de een of andere nieuwe taak werd gezet. Wat ontspanning of spelen met andere kinderen van mijn leeftijd betrof, daarvan genoot ik heel weinig; want de sombere godsdienstleer der Murdstone's verklaarde alle kinderen voor adderengebroedsel in het klein (ofschoon er toch eens een kind in het midden der Discipelen werd geplaatst) en beweerde, dat zij elkaar maar kwaad leerden.

Het natuurlijke gevolg van deze behandeling, die, naar ik meen, zes maanden of langer werd voortgezet, was, dat ik er stuursch, saai en koppig door werd. Ik werd dit vooral niet minder, door het gevoel, dat ik dagelijks meer en meer van mijn moeder afgezonderd en vervreemd werd. Ik geloof, dat ik, zonder één gelukkige omstandigheid, volkomen suf en gevoelloos zou zijn geworden. Die omstandigheid was de volgende: Mijn vader had in een kamertje boven, waar ik toegang had (want het was naast mijn slaapkamer) en niemand anders ooit een voet zette, een kleine verzameling boeken nagelaten. Uit dat gezegende kamertje kwamen Roderick Random, Peregrine Pickle, Humphrey, Clinker, Tom Jones, de Predikant van Wakefield, Don Quichot, Gil Blas en Robinson Crusoe, een schitterende stoet, om mij gezelschap te houden. Zij hielden mijn verbeelding en mijn hoop op iets beters levendig — zij en de vertellingen der Duizend-en-één-nacht — en deden mij geen kwaad; want het kwaad, dat in sommigen van hen steken mocht, was geen kwaad voor mij; ik wist er niets van. Het komt mij nu verbazingwekkend voor, hoe ik, te midden van mijn zwoegen en tobben met moeilijke lessen, zooveel boeken kon lezen. Het is mij iets verwonderlijks hoe ik mij over mijn kleine rampen (die voor mij groote rampen waren) heb kunnen troosten door mij te verplaatsen in mijn liefkoosde karakters — zooals ik deed — en mijnheer Murdstone en zijn zuster in al de slechte te steken — zooals ik eveneens deed. Ik ben een week achtereen Tom Jones geweest — een kinderlijke Tom Jones, een onschuldig wezen. Ik heb een heele maand lang — geloof ik werkelijk — voor mij zelf de rol van Roderick Random gespeeld. Ik had een bijzondere voorliefde voor eenige boeken met reisbeschrijvingen — het is mij nu ontschoten welke — die in de boekenkast stonden; en ik kan mij herinneren, dat ik dagen achtereen in het aan mij overgelaten deel van het huis heb rondgelopen, gewapend met een stuk van een

ouden laarzenknecht — in mijn verbeelding niemand anders dan de zeekapitein Dinges, in gevaar van door wilden te worden aangevallen en van plan zijn leven duur te verkoopen. De kapitein verloor niets van zijn waardigheid, door met een Latijnsche spraakkunst om de ooren te krijgen. Dit gebeurde mij wel, maar de kapitein bleef een kapitein en een held, allen spraakkunsten van alle doode of levende talen in de wereld ten spijt.

opklauteren; ik heb Strap bespied, terwijl hij met zijn knapzak op zijn rug op het hekje zat uit te rusten; en ik weet zeker, dat de voorkamer van de herberg van ons dorp de plaats was, waar Commodore Trunnion die club met mijnheer Pickle had.

De lezer begrijpt nu evengoed als ik, wat ik was, toen ik dat punt van mijn jeugdige geschiedenis bereikt had, waarop ik nu terugkom.

Op een morgen, toen ik met mijn boeken

EN TOEN WIJ EINDELIJK AAN DE VIJF DUIZEND KAZEN KWAMEN (RIETJES MAAKTE HIJ ER DIEN DAG VAN, HERINNER IK MIJ) BARSTE MIJN MOEDER IN TRANEN UIT.

Dat was mijn eenige en voortdurende troost. Als ik daaraan denk, komt de herinnering bij mij op aan een zomeravond, toen de jongens op het kerkhof aan het spelen waren, en ik op mijn bed zat te lezen alsof het om mijn leven ging. Elke schuur in de buurt, elke steen van de kerk en elke voet grond van het kerkhof stond in mijn verbeelding op de een of andere manier met die boeken in verband, en beteekende een plaats, die daarin vermaard was. Ik heb Tom Pipes tegen den kerktoeren zien

de voorkamer binnenkwam, zag ik dat mijn moeder heel angstig keek, juffrouw Murdstone een gezicht zette, dat vastheid aanduidde, en mijnheer Murdstone bezig was met iets om het eind van een rietje te binden — een taai en buigzaam rietje — maar daarmee ophield toen ik binnenkwam en het bij wijze van proef door de lucht liet zwiepen.

„Ik zeg u, Clara,” zei mijnheer Murdstone, „ik heb zelf dikwijls een pak gehad.”

„Natuurlijk, dat spreekt van zelf,” zei

juffrouw Murdstone.

„O ja, zeker, lieve Jane,” bracht mijn moeder haperend uit. „Maar — maar denkt gij, dat het Edward goed heeft gedaan?”

„Denkt gij dan, dat het Edward kwaad heeft gedaan, Clara?” vroeg mijnheer Murdstone, heel ernstig.

„Juist,” zei zijn zuster, „daar komt het maar op aan.”

„O, zeker, lieve Jane,” gaf mijn moeder ten antwoord en zei toen niets meer. Ik werd bang, dat ik persoonlijk belang had bij het gesprek, en trachtte mijnheer Murdstone's blik op te vangen toen hij naar mij keek.

„Wel, David,” zei hij — en toen hij dit zei, zag ik weer dat scheeltrekken van zijn oogen — „ge moet vandaag veel beter oppassen dan gewoonlijk.”

Hij liet het rietje nog eens zwiepen, en toen hij daarmee klaar was, legde hij het met een veelbeteekenenden blik naast zich neer, en nam zijn boek op. Dit was uitstekend geschikt om mijn tegenwoordigheid van geest op te wekken, voor ik nog begon. Ik voelde de woorden van mijn lessen, niet een voor een, of regel voor regel, maar bij heele bladzijden tegelijk wegllopen. Ik probeerde ze vast te houden; maar zij schenen, als ik het zoo mag uitdrukken, schaatsen te hebben aangebonden, en mij met een snelheid, die niet te stuiten was, te ontglijden.

Het opzeggen begon slecht en ging hoe langer hoe slechter. Ik was binnengekomen met de gedachte, dat ik het dien ochtend eens heel erg goed zou maken, omdat ik mij verbeeldde, dat ik mij bijzonder goed had voorbereid; maar dit bleek een groote vergissing te zijn. Het eene boek na het andere werd op den hoop van het achterstallige werk gelegd, terwijl juffrouw Murdstone al dien tijd scherp op ons lette; en toen wij eindelijk aan de vijf duizend kazen kwamen (rietjes maakte hij er dien dag van, herinner ik mij nog) barstte mijn moeder in tranen uit.

„Clara!” zei juffrouw Murdstone met haar waarschuwend stem.

„Ik ben niet heelemaal wel, geloof ik, lieve Jane,” zei mijn moeder.

Ik zag hem zijn zuster een ernstigen wenk geven, terwijl hij opstond, het rietje opnam en zei: „Neen Jane, wij kunnen ook niet verwachten, dat Clara met ongeschokte vastheid het verdriet zal verdragen, dat David haar vandaag heeft aangedaan. Dat zou Stoïcynsch zijn. Clara is wel veel vaster en sterker geworden, maar zooveel kunnen wij toch niet van haar verwachten.

David, wij zullen samen naar boven gaan, jongen.”

Terwijl hij mij de deur uitbracht, kwam mijn moeder naar ons toelopen. Juffrouw Murdstone zei: „Clara, zijt gij gek geworden?” en plaatste zich tusschen ons in. Ik zag mijn moeder toen haar ooren dichtstoppen en hoorde haar schreien.

Hij bracht mij langzaam en plechtig naar mijn kamer — ik ben er zeker van, dat hij zich in die pralende vertooning van een rechtsoefening verlustigde — en toen wij daar waren klemde hij opeens mijn hoofd onder zijn arm.

„Mijnheer! mijnheer!” riep ik uit. „Doe dat niet! Geef mij geen slaag! Ik heb mijn best gedaan om te leeren, mijnheer; maar ik kan niet leeren als gij en juffrouw Murdstone er bij zijn. Dat kan ik heusch niet.”

„Zoo, David, kunt ge dat heusch niet?” zei hij. „Dat zullen wij dan eens probeeren.”

Hij had mijn hoofd als in een schroef, maar ik wrong mij toch om hem heen, en hield hem zoo een oogenblik op, hem biddend en smeekend mij geen slaag te geven. Het was echter maar een oogenblik, dat ik hem ophield, want dadelijk daarop gaf hij mij een gevoeligen slag, en op hetzelfde oogenblik pakte ik zijn hand, waarmee hij mijn mond dicht hield, tusschen mijn tanden en beet door. Er gaat nog een zonderling gevoel door mij heen als ik daaraan denk.

Toen sloeg hij mij, alsof hij mij wilde doodranselen. Boven al het lawaai, dat wij maakten, hoorde ik hen de trap op komen rennen en schreeuwen — ik hoorde mijn moeder schreeuwen — en Peggotty eveneens. Toen was hij weg, en de deur was van buiten gesloten; en ik lag koortsig gloeiend, gehavend en gewond, met pijn overal, en machteloos razend op den grond.

Hoe goed herinner ik mij nog, toen ik wat bedaarde, wat een onnatuurlijke stilte er in het heele huis scheen te heerschen en hoe schuldig ik mij begon te voelen.

Ik zat langen tijd te luisteren, maar hoorde geen geluid. Ik kroop van den grond op en bekeek mijn gezicht in den spiegel, zoo gezwollen, rood en leelijk, dat ik er bijna bang van werd. Mijn striemen deden mij pijn toen ik mij bewoog, en brachten mij opnieuw aan het huilen; maar dat was nog niets bij het schuldbesef dat ik voelde. Het drukte mij zwaarder op het hart, durf ik wel zeggen, dan wanneer ik de gruwelijkste misdadiger zou zijn geweest. Het begon donker te worden, en ik had het raam gesloten (ik had bijna aldoor met mijn hoofd op de vensterbank

gelegen, beurtelings schreiend, sluimerend en wezenloos uitkijkend), toen de sleutel werd omgedraaid en juffrouw Murdstone binnenkwam, om mij brood, vleesch en melk te brengen. Dit zette zij zonder een woord te zeggen op de tafel, keek mij met voorbeeldige vastheid aan, ging weer weg en sloot de deur achter zich dicht. Lang nadat het donker was zat ik daar nog te wachten of er niemand anders zou komen. Toen dit voor dien avond onwaarschijnlijk scheen, ging ik naar bed; en daar begon ik met angst te bedenken wat ze met mij zouden doen. Of het een misdad was, wat ik gedaan had? Of ik in hechtenis zou worden genomen? Of ik ook eenig gevaar liep om te worden opgehangen? Nooit zal ik het wakker worden den volgende morgen vergeten; het gevoel van opgeruimdheid en frischheid in het eerste oogenblik, en daarna het drukkende van de akelige herinnering. Juffrouw Murdstone verscheen weer voor ik uit bed was; zei mij, met niet meer woorden dan volstrekt noodzakelijk waren, dat ik de vrijheid had om een half uur en niet langer in den tuin te wandelen, en verdween weer, de deur open latend, zoodat ik terstond van het ontvangen verlof gebruik kon maken. Ik deed dit en deed het elken morgen van mijn gevangenschap, die vijf dagen duurde. Als ik mijn moeder alleen had kunnen zien, zou ik voor haar op mijn knieën zijn gevallen en haar om vergiffenis hebben gesmeeft; maar ik zag al dien tijd niemand anders dan juffrouw Murdstone — behalve bij het avondgebed in de voorkamer, waar ik door juffrouw Murdstone heen werd gebracht, nadat al de anderen hun plaatsen hadden ingenomen; waar ik, als een kleine balling, alleen bij de deur werd gezet; en van waar ik door mijn cipierster weer werd weggebracht, voordat iemand uit zijn knielende houding was opgestaan. Ik merkte slechts op, dat mijn moeder zoover van mij afbleef als maar mogelijk was, en haar gezicht naar een anderen kant gekeerd hield, zoodat ik het in 't geheel niet zag; en dat mijnheer Murdstone's hand in een grooten linnen doek was gewikkeld. Van den duur van die vijf dagen kan ik niemand een denkbeeld geven. Zij tellen in mijn herinnering voor jaren. De manier waarop ik naar alles luisterde, wat ik in huis kon hooren: het schellen, het open- en dichtdoen van deuren, het gemompel van stemmen, de voetstappen op de trap; en ook naar het lachen, fluiten of zingen buiten de deur, dat mij in mijn eenzaamheid en ballingschap nog akeliger toescheen dan eenig ander geluid — de on-

zekerheid over het verloop van den tijd, vooral in den nacht, wanneer ik wakker werd met de gedachte, dat het haast morgen werd, en dan ontdekte dat men in huis nog niet naar bed was en de heele lange nacht nog moest komen — de akelige droomen en nachtmerries, die ik had — en dan weer overdag de opeenvolging van ochtend, middag en avond, als de jongens op het kerkhof speelden, en ik een eind in de kamer naar hen keek, daar ik mij schaamde aan het raam te komen, uit vrees, dat zij zouden begrijpen, dat ik een gevangene was — het vreemde gevoel van mij zelf nooit te hooren spreken — de zonderlinge tusschenpoozen van iets dat op vroolijkheid leek, die met het eten en drinken kwamen, en daarmee ook weer ophielden — het begin van een regenbui op een avond, met frische geuren, en hoe de regen toen al harder en harder neerstroomde tusschen mij en de kerk, totdat hij en de vallende avond mij onder duisternis, vrees en wroeging schenen te bedelven — dat alles schijnt jaren in plaats van dagen te hebben geduurd, zoo levendig en krachtig is het in mijn geheugen gebleven.

In den laatsten nacht van mijn gevangenschap werd ik wakker, doordat ik fluisterend mijn naam hoorde noemen. Ik vloog in mijn bed overeind, en zei:

„Zijt gij dat, Peggotty?”

Er kwam niet dadelijk een antwoord; maar weldra hoorde ik nogmaals mijn naam uitspreken, op een toon zoo geheimzinnig en akelig, dat ik denk, dat ik dood zou zijn gebleven van schrik, als het mij niet was ingevallen, dat die stem door het sleutelgat moest komen.

Ik ging op den tast naar de deur, en zelf mijn mond voor het sleutelgat houdend, fluisterde ik:

„Zijt gij dat, Peggotty-lief?”

„Ja mijn lieve schat van een David,” antwoordde zij. „Houd u zoo stil als een muisje, anders zal de kat ons hooren.”

Ik begreep, dat zij daarmee juffrouw Murdstone bedoelde, en dat haar waarschuwing heel verstandig was, daar juffrouw Murdstone's kamer vlak bij de mijne lag.

„Hoe gaat het met mama, lieve Peggotty? Is zij erg boos op mij?”

Ik kon Peggotty aan haar kant van het sleutelgat zachtjes hooren schreien, net zooals ik het aan mijn kant deed, voor zij antwoordde: „Neen niet erg.”

„Wat zijn ze van plan met mij te doen, Peggotty-lief? Weet ge dat ook?”

„Naar school. Bij Londen,” was Peggot-

ty's antwoord.

Ik moest het haar doen herhalen, want de eerste keer vloog het mij recht in de keel, daar ik vergeten had mijn mond van het sleutelgat weg te nemen en mijn oor er voor te houden; en hoewel ik haar woorden wel voelde krieuwelen, verstond ik ze toch niet.

„Wanneer Peggotty?”

„Morgen.”

„Heeft juffrouw Murdstone daarom mijn kleeren uit de latafel genomen?” Want dat had zij gedaan, hoewel ik vergeten heb er melding van te maken.

„Ja,” zei Peggotty. „Inpakken.”

„Zal ik mama niet meer zien?”

„Ja,” zei Peggotty, „morgenochtend.”

Daarop plakte Peggotty haar mond vlak voor het sleutelgat, en sprak daardoor de volgende woorden, met zooveel gevoel en ernst, als er zich ooit een weg door een sleutelgat hebben gebaad. Elk afgebroken zinnetje schoot er met een stuipachtige uitbarsting doorheen.

„Davidje-lief. Als ik niet zoo vertrouwelijik met u geweest ben — den laatsten tijd — als vroeger — is het niet omdat ik niet van je houd — evenveel en nog veel meer, mijn jongen. Het is omdat ik dacht, dat het beter voor u was — en voor nog iemand anders. David, mijn troetelkind, luistert gij? Kunt ge mij hooren?”

„Ja—a—a, Peggotty,” snikte ik.

„Mijn arme lieveling!” zei zij met innig medelijden. „Wat ik zegger wil is — dat ge mij nooit vergeten moet — want ik zal u ook nooit vergeten — en ik zal net zoo goed voor uw mama zorgen, David — als ik ooit voor u gezorgd heb — en ik zal haar nooit verlaten. Er zal misschien nog eens een dag komen — dat zij blij zal zijn — als zij haar hoofd weer in den arm — van haar domme, knorrige oude Peggotty neer kan leggen. En ik zal u schrijven, lieve jongen — al kan ik het niet al te best. En ik zal — ik zal —” Hier begon zij vurig het sleutelgat te kussen, daar zij mij niet kon bereiken.

„Ik dank u, lieve Peggotty,” zei ik. „O, ik dank u. Wilt gij mij één ding beloven, Peggotty? Wilt ge aan mijnheer Peggotty en kleine Emily en juffrouw Gumidge en Ham schrijven, dat ik niet zoo slecht ben als zij misschien kunnen denken, en dat ik nog altijd veel van hen houd — vooral van kleine Emily? Wilt ge dat doen, lieve Peggotty?”

De goede ziel beloofde het mij, en beiden kusten wij het sleutelgat met de grootste teederheid — ik streelde het met mijn hand, herinner ik mij, alsof het haar goedi-

ge gezicht was geweest — en daarop scheidden wij. Van dien nacht af ontstond er in mijn borst een gevoel voor Peggotty, dat ik niet goed kan omschrijven. Zij verdrong mijn moeder niet; dat kon niemand; maar zij vulde een leege plaats in mijn hart, die zich daarop dichtsloot, en ik voelde iets voor haar, dat ik nooit voor eenig ander menschelijk wezen heb gevoeld. Er was ook iets grappigs in die genegenheid; en toch, als zij gestorven was, kan ik mij niet indenken, wat ik zou hebben gedaan. Den volgende morgen verscheen juffrouw Murdstone volgens gewoonte, en vertelde mij, dat ik naar een kostschool zou worden gestuurd. Zij onderrichtte mij ook, dat ik, als ik gekleed was, beneden in de voorkamer moest komen om te ontbijten. Daar vond ik mijn moeder, heel bleek en met roode oogen. Ik vloog in haar armen, en smeekte haar uit het diepst van mijn bedroefde ziel om vergiffenis.

„O David!” zei zij. „Dat gij iemand hebt kunnen kwaaddoen, dien ik liefheb! Doe uw best om uzelf te beteren; bid om beter te worden. Ik vergeef u; maar ik ben zoo bedroefd, David, dat gij zulke booze driften in het hart hebt.”

Zij hadden haar wijsgemaakt, dat ik een slechte jongen was, en dit speet haar meer dan dat ik wegging. Ik voelde dit heel diep. Ik deed mijn best het afscheidsontbijt te gebruiken, maar mijn tranen rolden op mijn boterham en druppelden in mijn thee. Ik zag mijn moeder van tijd tot tijd naar mij, en dan naar de waakzame juffrouw Murdstone kijken, en haar oogen neerslaan of afwenden.

„Haal den koffer van jongenheer Copperfield!” zei juffrouw Murdstone, toen men wielen voor het hek hoorde.

Ik keek uit naar Peggotty, maar zij was er niet. Zij en Mijnheer Murdstone lieten zich niet zien. Mijn vroegere kennis, de vrachtrijder, stond voor de deur. Mijn koffer werd naar zijn kar gedragen en er ingezet.

„Clara!” zei juffrouw Murdstone, op haar waarschuwendenden toon.

„Ja, lieve Jane,” antwoordde mijn moeder. „Dag, David. Het is voor uw eigen bestwil, dat gij weggaat. Vaarwel, mijn kind. Met de vacantie zult ge naar huis komen en dan een beter kind zijn.”

„Clara!” herhaalde juffrouw Murdstone.

„Jawel, beste Jane,” antwoordde mijn moeder, die mij nog vasthield. „Ik vergeef u, mijn lieve jongen, God zegene u!”

„Clara!” herhaalde juffrouw Murdstone nog eens.

Juffrouw Murdstone was zoo goed mij naar de kar te brengen, en onderweg te zeggen dat zij hoopte dat ik tot inkeer zou komen, voor het slecht met mij afliep; en toen klom ik in de kar, en stapte het luie paard met mij weg.

HOOFDSTUK V.

Ik ben van huis weggestuurd.

Wij hadden ongeveer een halve mijl gereden, en mijn zakdoek was doornat, toen de vrachtrijder stilhield.

Toen ik rondkeek waarvoor dit gebeurde, zag ik tot mijn verbazing Peggotty door een heg dringen en in de kar klimmen. Zij nam mij in haar armen en drukte mij aan haar corset, tot de druk tegen mijn neus geweldig pijnlijk werd, hoewel ik daaraan niet dacht voor veel later, toen ik de plek erg gevoelig vond. Zij zei geen enkel woord. Een van haar armen loslatend, stak zij dien tot aan den elleboog in haar zak, en haalde er eenige papieren zakjes met taartjes uit, die zij in mijn zakken stopte, en een beurs, die zij mij in de hand drukte; maar nog zei zij geen woord. Na mij nog eens voor het laatst in haar beide armen te hebben gesloten, klom zij weer van de kar en liep weg — zonder een enkel knopje aan haar japon, zooals ik sindsdien altijd gedacht heb. Ik raapte er een op van de vele, die op den grond waren gerold, en bewaarde het heel lang als een gedachtenis.

De vrachtrijder keek mij aan, alsof hij wilde vragen of zij terug zou komen. Ik schudde mijn hoofd, en zei, dat ik dacht van niet. „Vooruit dan maar!” zei de voerman tot het luie paard, dat daarop weer voortstapte.

Daar ik nu zoo lang geschreid had als ik met mogelijkheid maar kon doen, begon ik te bedenken, dat het niets zou helpen om nog langer te schreien, vooral daar noch Roderick Random, noch die zeekapitein, voor zoover ik mij herinneren kon, in moeilijke omstandigheden ooit geschreid hadden. De vrachtrijder, dit besluit van mij opmerkend, deed mij het voorstel mijn zakdoek op den rug van het paard uit te spreiden, om te drogen. Ik nam dit onder dankzegging aan; en bijzonder klein zag mijn zakdoek er toen uit. Ik had nu tijd om de beurs eens te bekijken. Het was een stijf lederen beursje, met een knipje, en er zaten drie blinkende shillingen in, die Peggotty blijkbaar met krijt had opgepoetst,

om mij een plezier te doen. Maar het kostbaarste van den inhoud bestond uit twee halve kronen, samen in een stukje papier gevouwen, waarop, met de hand van mijn moeder, geschreven was: „Voor David. Met mijn innige liefde.” Dit ontroerde mij zoo, dat ik den vrachtrijder vroeg, zoo goed te willen zijn mij mijn zakdoek weer aan te reiken; maar hij zei, dat ik hem nu wel kon missen, en daar ik dit eigenlijk met hem eens was, veegde ik mijn oogen met mijn mouw af en bedwong mijn tranen.

En nu voor goed, hoewel de voorafgegane emoties oorzaak waren, dat mij nu en dan nog eens een snik werd afgeperst. Nadat wij eenigen tijd hadden voortgesjokt, vroeg ik den vrachtrijder of hij mij heelemaal wegbracht.

„Waar naar toe heelemaal?” vroeg hij.

„Daar naar toe,” zei ik.

„Waar is daar?” vroeg hij.

„Dicht bij Londen,” zei ik.

„Wel, dat paard,” zei de vrachtrijder, met een ruk aan de teugels, om te toonen welk paard hij bedoelde, „zou morsdood zijn, voor het half zoo ver was.”

„Brengt ge mij dan maar tot Yarmouth?” vroeg ik.

„Zoo is het,” antwoordde de vrachtrijder. „En daar zal ik u op de diligence zetten, en de diligence zal u brengen — waar gij zijn moet.”

Daar dit voor dezen vrachtrijder (die Barkis heette) al heel veel gezegd was — aangezien hij, zooals ik in een vorig hoofdstuk reeds heb opgemerkt, zeer flegmatisch van aard en niet erg spraakzaam was — bood ik hem als blijk van beleefdheid een taartje aan, dat hij in eens in zijn mond stak, als een olifant.

„Heeft zij die gebakken?” vroeg Barkis, steeds zakkerig voorover hangend, met een arm op elke knie.

„Bedoelt gij Peggotty, mijnheer?”

„Ja,” zei Barkis. „Haar.”

„Ja. Zij kookt en bakt alles bij ons.”

„Zoo, doet zij dat?” zei Barkis.

Hij spitste zijn mond alsof hij wilde fluiten, maar floot toch niet. Hij zat naar de ooren van zijn paard te kijken, alsof hij daar iets nieuws aan zag, en bleef geruimen tijd zoo zitten. Eindelijk zei hij:

„Geen naloop zeker?”

„Wat zegt ge, mijnheer Barkis?” vroeg ik, want ik dacht, dat hij het een of andere gebak bedoelde, aangezien hij daarover het laatst gesproken had.

„Geen vrijers, bedoel ik,” zei Barkis.

„Geen jongen, die met haar loopt?”

„Met Peggotty?”

„Ja,” zei Barkis. „Met haar.”
 „Wel neen. Zij heeft nooit een vrijer gehad.”

„Zoo, is het toch?” zei Barkis.

Weer spitste hij zijn mond om te fluiten en weer floot hij niet.

„Dus bakt zij al de appeltaartjes,” zei Barkis, na een geruimen tijd van overpeinzing, „en kookt zij alles, niet waar?”

Ik antwoordde, dat dit zoo was.

„Wel, dan zal ik u eens wat zeggen,” zei Barkis. „Misschien schrijft ge wel eens aan haar?”

„Ik zal haar zeker schrijven,” antwoordde ik.

„Zoo!” zei hij, langzaam naar mij omkijkend. „Wel, als gij dan aan haar schrijft, zult ge misschien wel kunnen onthouden om haar te schrijven, dat Barkis wel zin heeft. Wilt ge dat doen?”

„Dat Barkis wel zin heeft,” herhaalde ik onnoozel. „Is dat de heele boodschap?”

„Ja—a” zei hij, nadenkend. „Ja—a. Dat Barkis wel zin heeft.”

„Maar gij zult morgen weer in Blunderstone zijn, mijnheer Barkis,” zei ik, van ontroering stotterend bij de gedachte, dat ik er dan ver vandaan zou zijn, „en zoudt dan veel beter uw boodschap zelf kunnen doen.”

Daar hij echter dezen raad met een ongeduldig hoofdschudden van de hand wees, en zijn vroegere verzoek nog eens herhaalde, door met diepen ernst te zeggen: „Barkis heeft wel zin. Dat is de boodschap,” nam ik bereidvaardig het overbrengen daarvan op mij. Terwijl ik dien avond in het logement in Yarmouth op de diligence wachtte, liet ik mij een blad papier en een inktkoker geven en schreef aan Peggotty: „Mijn lieve Peggotty. Ik ben goed en wel hier aangekomen. Barkis heeft wel zin. Heel veel groeten aan mama. Hartelijk de uwe. P.S. Hij zegt, dat hij er heel erg op gesteld is, dat ge zult weten: Barkis heeft wel zin.”

Toen ik deze boodschap op mij had genomen, verzonk Barkis weer in het diepste stilzwijgen; en ik, die mij, door alles wat er in den laatsten tijd gebeurd was, volkomen uitgeput voelde, legde mij op een zak in de kar neer en viel in slaap. Ik sliep rustig door tot wij in Yarmouth kwamen, waar alles mij op het herberg-pleintje, dat wij binnenreden, zoo vreemd voorkwam, dat ik terstond een heimelijk gekoesterde hoop liet varen hier iemand van Peggotty's familie — misschien zelfs wel de kleine Emily — te ontmoeten.

De diligence stond buiten, heelemaal

prachtig blinkend, maar nog zonder paarden er voor; en zóó zag zij er uit, alsof niets onwaarschijnlijker was dan dat zij ooit in Londen zou komen. Ik dacht hierover, en vroeg mij af hoe het met mijn koffer zou gaan, dien Barkis voor den disselboom had neergezet (hij was het pleintje opgereden om zijn kar te laten keeren) en hoe het met mij zou gaan, toen er een juffrouw uit een open raam kwam kijken, waarin eenige kippen en stukken vleesch waren opgehangen, en zei:

„Is dat het jongeheertje uit Blunderstone?”

„Ja, juffrouw,” zei ik.

„Hoe is de naam?” vroeg zij.

„Copperfield, juffrouw,” zei ik.

„Dat klopt niet,” antwoordde de juffrouw. „Voor iemand met dien naam is er hier geen middagmaal betaald.”

„Is het dan Murdstone, juffrouw?” zei ik.

„Als gij jongeheer Murdstone zijt,” zei de juffrouw, „waarom geeft gij u zelf dan eerst een anderen naam?”

Ik legde haar de zaak uit, en daarop schelde zij en riep: „Willem, wijs de koffiekamer eens!” waarop een kellner uit een keuken aan den anderen kant van het pleintje kwam aanloopen, om mij die kamer te wijzen en zich zeer scheen te verwonderen, dat er niemand anders was dan ik, wien hij den weg moest wijzen.

Hij bracht mij in een ruime, zeer langwerpige kamer, waarin eenige groote landkaarten hingen. Ik twijfel er aan of ik mij wel vreemder had kunnen voelen, als die kaarten werkelijk vreemde landen waren geweest, en ik daar middenin was verplaatst. Het was mij alsof ik een vrijpostigheid beging met vlak bij de deur op een puntje van een stoel te gaan zitten, met mijn pet in mijn hand; en toen de kellner voor mij alleen een tafellaken uitspreidde en een olie- en azijnstel daarop zette, geloof ik, dat ik bloedrood moet zijn geworden van verlegenheid.

Hij bracht mij karbonaden en groenten, en nam met zoo'n heftigheid de deksels van de schalen, dat ik vreesde, dat ik hem eenige reden tot ongenoegen moest hebben gegeven. Hij stelde mij echter weer grootendeels gerust, door een stoel voor mij bij de tafel te zetten en heel vriendelijk te zeggen: „Komaan, zesvoeter. Begin maar.”

Ik bedankte hem en nam plaats aan de tafel; maar ik vond het heel moeilijk om met eenige handigheid met mijn mes en vork om te gaan en op te passen, dat ik mij niet met jus bespatte, terwijl hij daar vlak tegenover mij zoo strak naar mij stond

te kijken, en mij telkens als ik zijn blik opving zoo verschrikkelijk rood deed worden. Na mij te hebben aangestaard tot ik aan mijn tweede karbonade begon, zei hij:

„Er is ook een half pintje bier voor u besteld. Wilt ge dat nu misschien hebben?”

Ik bedankte hem en zei: „Ja,” waarop hij het uit een kruik in een groot glas schonk, en het glas tegen het licht hield, zoodat ik zien kon hoe helder het was.

„Wel, drommels,” zei hij. „Dat lijkt nogal veel, is het niet?”

„Ja, het lijkt wel wat veel,” antwoordde ik met een glimlach.

Hij was een mannetje met flikkerende oogjes, een gezicht vol roode puisten, en haar, dat over zijn heele hoofd recht overeind stond; en zooals hij daar stond, met zijn eenen arm in zijn zij, keek hij mij heel vriendelijk aan.

„Er was hier een heer, gisteren,” zei hij, „een dikke heer, Topsawyer heet hij — misschien kent gij hem wel?”

„Neen,” zei ik. „Ik geloof het niet....”

„Met een korte broek en slobkousen, een hoed met een breeden rand, een grijze jas en een gespikkelde bouffante,” zei de kellner.

„Neen,” zei ik beschaamd. „Ik heb niet het genoegen....”

„Hij kwam hier binnen,” zei de kellner, door het glas heen naar het licht kijkend, „vroeg een glas van dit bier — wilde het met alle geweld hebben — ik raadde het hem nog af — dronk het uit en viel dood neer. Het was te oud voor hem. Men moest het eigenlijk heelemaal niet tappen, zoo is het.”

Ik was ontzet toen ik dit ongeluk hoorde, en zei dat ik liever wat water wilde hebben.

„Maar weet ge,” zei de kellner, nog steeds door het glas heen naar het licht kijkend en daarbij één oog dichtknijpend, „men ziet hier niet graag, dat er iets besteld wordt en dan blijft staan. Dat wordt hier kwalijk genomen. Maar ik zal het wel uitdrinken, als ge wilt. Ik ben er aan gewoon, en gewoonte is alles. Ik geloof niet, dat het mij kwaad zal doen, als ik mijn hoofd achterover houd en het gauw naar binnen laat loopen. Zal ik maar?”

Ik antwoordde, dat hij mij zeer zou verplichten door het glas leeg te drinken, als hij dacht, dat hij het veilig kon doen, maar anders volstrekt niet. Toen hij zijn hoofd achterover hield en het gauw naar binnen liet loopen, was ik, dat moet ik bekennen, verschrikkelijk bang, dat ik hem het lot van den ongelukkigen mijnheer Topsawyer

zou zien deelen en hem levenloos zou zien neervallen. Maar het deed hem geen kwaad. Integendeel, hij scheen er door opgefrischt.

„Wat hebben wij daar?” zei hij, een vork in mijn schaal stekend. „Toch geen karbonaden?”

„Ja, karbonaden,” zei ik.

„Heere mijn tijd!” riep hij uit. „Ik had niet gezien dat het karbonaden waren. Een karbonade is precies het allerbeste om de nadeelige gevolgen van dat bier te voorkomen. Is dat niet een gelukje?”

En dus nam hij met zijn eene hand een karbonade bij het beentje en met zijn andere hand een aardappel, en at beide, tot mijn groote genoegen, heel smakelijk op. Daarna nam hij nog een karbonade en nog een aardappel, en vervolgens nog een. Toen hij daarmee klaar was, bracht hij mij een pudding, en toen hij mij dien had voorgezet, scheen hij in een verstrooid gepeins te verzinken, en bleef zoo een poosje staan.

„Hoe smaakt de taart?” zei hij, weer wakker wordend.

„Het is een pudding,” antwoordde ik.

„Een pudding!” riep hij uit. „Och ja, natuurlijk, dat is ook zoo. Wat!” hij kwam dichterbij om te kijken. „Gij wilt toch niet zeggen, dat het een broodpudding is?”

„Ja, dat is het,” zei ik.

„Wel,” hervatte hij een lepel nemend, „broodpudding is juist mijn lievelingspudding! Is dat niet toevallig? Komaan, kleintje, laten wij eens zien wie er het meeste van naar binnen kan krijgen.”

De kellner kreeg er zeker het meeste van. Hij spoorde mij meer dan eens aan om mij te haasten en het van hem te winnen; maar met zijn eetlepel tegen mijn theelepeltje, zijn vlugheid tegen mijn vlugheid, en zijn honger tegen mijn honger, bleef ik al bij den eersten hap ver ten achter, en had ik niet de minste kans.

Daar ik hem zoo vriendelijk en gezellig vond, vroeg ik hem om pen, inkt en papier, om aan Peggotty te schrijven. Hij bracht mij niet alleen onmiddellijk het gevraagde, maar was ook zoo goed om over mijn schouder te blijven kijken terwijl ik schreef. Toen ik klaar was, vroeg hij mij waar ik naar school zou gaan.

Ik antwoordde: „Dicht bij Londen;” wat alles was wat ik wist.

„Wel drommels,” zei hij, heel neerslachtig kijkend. „Dat spijt mij.”

„Waarom?” vroeg ik hem.

„Och, Heere!” zei hij, en schudde zijn hoofd, „dat is die school, waar zij dien jongen zijn ribben hebben gebroken — twee

ribben — een kleine jongen was het nog maar. Ik zou zeggen, dat hij — laat eens kijken — hoe oud zijt gij ongeveer?"

Ik zei tusschen 8 en 9 jaar.

"Dus net zoo oud als hij," zei hij. "Hij was acht jaar en zes maanden toen zij zijn eerste rib braken; en acht jaar en acht maanden toen zij de tweede braken, en hij het hoekje omging."

Ik kon het voor mij zelf en den kellner niet verhelen, dat dit een onrustbarende omstandigheid was, en vroeg hem hoe het gebeurd was. Zijn antwoord was niet bijs-ter geschikt om mij op te beuren, want het bestond uit de akelige woorden: „Door het ranselen."

Het blazen van den conducteur op het pleintje gaf een tijdige afleiding, die mij deed opstaan, en met een mengeling van trots en bedeesdheid, omdat ik een beurs had (die ik uit mijn zak haalde), deed vragen, of er iets te betalen was.

„Een blaadje postpapier," antwoordde hij. „Hebt ge wel eens een blaadje postpapier gekocht?"

Ik kon mij niet herinneren, dat ik dit ooit gedaan had.

„Het is duur," zei hij, „door de belasting. Drie stuiver. Zoo zijn nu de belastingen hier in het land. Anders is er niets dan de bediening. Den inkt hoeft gij niet te betalen. Dien geef ik er op toe."

„Wat zoudt gij — wat moet ik — hoeveel behoor ik — wat behoort men voor de bediening te geven, als het u belijft?" bracht ik blozend en stotterend uit.

„Als ik geen kinderen had, en die kinderen niet de koepokken hadden," zei de kellner, „zou ik geen halven shilling aannemen. Als ik geen ouden vader en geen lieve zuster te onderhouden had" — hier werd hij heel ontroerd — „zou ik geen penning aannemen. Als ik een goede betrekking had en hier goed behandeld werd, zou ik liever vragen een kleinigheid te mogen geven, dan ze aan te nemen. Maar ik leef van de kliekjes — en ik slaap op de steenkolen" — hier barstte hij in tranen uit.

Ik had diep medelijden met zijn ongeluk, en voelde, dat een fooi van minder dan negen stuivers een barbaarsche hardvochtigheid zou zijn. Ik gaf hem dus een van mijn drie blinkende shillingen, dien hij met groote nederigheid en eerbied aannam en dadelijk daarop liet rondtollen, om zich te verzekeren, of hij echt was.

Het maakte mij, toen ik achter op de diligence werd geholpen, eenigszins verlegen, toen ik ontdekte, dat men van meening was, dat ik alles wat mij was voorge-

zet zonder iemands hulp had opgegeten. Ik ontdekte dit daardoor, dat ik de juffrouw voor het raam tegen den conducteur hoorde zeggen: „Pas op dat kind, George, anders zal hij nog barsten;" en dat ik al de meiden, die in huis waren, lachend zag komen aanloopen om naar mij te kijken, alsof ik een jeugdig natuurwonder was. Mijn ongelukkige vriend, de kellner, die zijn vroolijkheid geheel had teruggekregen, scheen zich hier niets van aan te trekken, en nam, zonder eenigszins verlegen te worden, deel aan de algemeene verwondering. Indien ik eenigen twijfel jegens hem koesterde, geloof ik, dat deze daardoor werd opgewekt; maar ik ben eerder geneigd te gelooven, dat ik, met het argeloos vertrouwen van een kind en het natuurlijke geloof van een kind in oudere menschen (eigenschappen, die ik de kinderen slechts met leedwezen voor wereldsche wijsheid zie verruilen) over het geheel zelfs toen nog geen ernstig wantrouwen tegen hem opvatte.

Ik vond het wel eenigszins hard, moet ik bekennen, dat ik, zonder dit verdiend te hebben, het onderwerp van spotternijen werd tusschen den koetsier en den conducteur, die beweerden, dat de diligence van achteren te zwaar was, omdat ik daar zat, en dat het beter zou zijn geweest als ik met den vrachtwagen had gereisd. Daar het sprookje van mijn vermeenden eetlust ook onder de buitenop zittende passagiers bekend werd, maakten zij er zich eveneens vroolijk over, en vroegen mij of er op de kostschool voor twee of voor drie personen voor mij werd betaald, en of er een speciale overeenkomst voor mij was gemaakt, of dat ik op de gewone condities ging. Maar het ergste was, dat ik wist, dat ik mij nu zou schamen om nog iets te eten, als zich een gelegenheid daartoe voordeed, en ik dus, na een tamelijk licht middagmaal, den heelen nacht hongerig zou blijven — want ik had mijn taartjes, door de haast, in het logement laten liggen. Mijn vrees werd bewaarheid. Toen wij stilhielden om te soupeeren, had ik het hart niet om iets te gebruiken, hoewel ik dit graag zou hebben gedaan, maar bleef bij het vuur zitten, en zei, dat ik niets noodig had. Dit behoeft de mij echter niet voor nog meer spotternijen; want een heer met een heesche stem en een grof gezicht, die bijna den heelen weg lang boterhammen had zitten eten, behalve wanneer hij uit een flesch had zitten drinken, zei, dat ik een boa constrictor was, die in één keer genoeg tot zich nam om er een heelen tijd op te kunnen teren, en daar-

na propte hij zich zoo vol gekookt osse- vleesch, dat hij bijna geen adem meer kon halen. Wij waren om drie uur 's middags van Yarmouth afgereden, en moesten tegen acht uur den volgenden morgen in Londen zijn. Het was zomer en wij hadden een heel mooien avond. Als wij een dorp doorreden, stelde ik mij voor, hoe de huizen er van binnen uitzagen en wat de bewoners uitvoerden; en als de jongens ons kwamen naloopen, en achterop klommen en zich zoo een eindje lieten meerijden, vroeg ik mij af of hun vaders nog leefden, en of zij het thuis plezierig hadden. Ik had dus overvloed van stof om over te denken, behalve nog dat gedurig de vraag bij mij opkwam, waar ik toch eigenlijk wel naar toe ging — een angstwekkende gedachte. Van tijd tot tijd, herinner ik mij nog, gaf ik mij aan mijn herinneringen over en dacht aan mijn moeder, mijn ouderlijk huis en Peggotty, en trachtte ik mij, verbijsterd in den blinde rondtastend, te binnen te brengen, hoe ik mij gevoeld had en wat voor soort van jongen ik was geweest, voor ik mijnheer Murdstone had gebeten; waarover ik het maar volstrekt niet met mij zelf eens kon worden, zoolang scheen het mij geleden te zijn dat ik hem gebeten had.

De nacht was niet zoo prettig als de avond, want het werd vrij koud; en daar ik tusschen twee heeren in zat (die met het grove gezicht en een ander) om te voorkomen, dat ik van de bank zou vallen, werd ik bijna gesmoord als zij insluimerden en tegen mij aanzakten. Soms raakte ik zoo erg in de klem, dat ik niet kon nalaten te roepen: „Och, als het u belieft” — wat hun volstrekt niet beviel, omdat ik hen daardoor wakker maakte. Tegenover mij zat een bejaarde dame, in een geweldigen bontmantel, die er in het donker meer als een hooischelf dan als een dame uitzag, zoo was zij ingepakt. Deze dame had een mand bij zich, en wist langen tijd niet waar zij die zou laten, tot ze vond, dat zij ze, daar mijn beenen zoo kort waren, wel daaronder kon zetten. Die mand hinderde mij zoo en deed mij zoo'n pijn, dat het niet uit te houden was; maar als ik mij maar even bewoog, en een glas, dat in de mand was, tegen iets anders deed rinkelen (wat steeds gebeurde) gaf zij mij een gevoeligen schop met haar voet, en zei: „Zit toch stil. Dat mandje kan u toch niet hinderen.”

Eindelijk ging de zon op, en toen schenen mijn reisgenooten rustiger te kunnen slapen. Hoe benauwd zij het den heelen nacht hadden gehad, zooals uit hun allerschrikkelijkste snorken en hijgen was

gebleken, kan men zich niet voorstellen. Toen de zon hooger steeg, werd hun slaap lichter, en zoo werden zij langzamerhand een voor een wakker. Ik herinner mij nog hoe het mij verwonderde, dat iedereen zich wilde houden alsof hij in het geheel niet geslapen had. Tot op den huidigen dag blijft iets dergelijks mij nog altijd verwonderen, daar ik zonder uitzondering heb opgemerkt, dat onder alle menschelijke zwakheden diegene, welke de mensch het minst gaarne wil bekennen (ik kan mij niet begrijpen waarom), de zwakheid is van in een rijtuig te hebben geslapen.

Wat een verbazingwekkende stad Londen voor mij was, toen ik het in de verte zag, en hoe vast ik geloofde, dat al de avonturen van mijn geliefde helden zich nog steeds daar afspeelden, en hoe ik een onbestemde overtuiging koesterde, dat die stad meer wonderen en meer goddeloosheid moest bevatten dan alle steden in de heele wereld, behoef ik hier niet uitvoerig te vermelden. Langzamerhand kwamen wij dichterbij, en te bestemder tijd bereikten wij de herberg in de buurt van Whitechapel, die de plaats van onze bestemming was. Het is mij ontschoten of het de Blauwe Stier of de Blauwe Beer was; maar ik weet wel, dat het iets blauws was, en dat een afbeelding daarvan achter op de diligence was geschilderd.

Toen de conducteur afstapte, wierp hij een blik op mij, en voor de deur van het kantoor riep hij:

„Is hier iemand voor een jongetje, geboekt als Murdstone, van Blunderstone in Suffolk, dat afgehaald zou worden?”

Niemand antwoordde.

„Probeer het eens met Copperfield, als het u belieft, mijnheer,” zei ik, verlegen naar beneden kijkend.

„Is hier iemand voor een jongetje, geboekt als Murdstone, van Blunderstone in Suffolk, maar die zegt, dat hij Copperfield heet, dat afgehaald zou worden?” zei de conducteur. „Komaan! Is er iemand?”

Neen. Er was niemand. Ik keek angstig rond; maar de vraag maakte niet den minsten indruk op iemand van de omstanders, behalve op een man met slobkousen en één oog, die aanraadde, dat men mij maar een koperen halsband moest omdoen en in den stal moest vastleggen.

Er werd een ladder gebracht, en ik klom naar beneden, na de dame, die op een hooischelf leek, daar ik mij niet durfde bewegen voor haar mand was weggenomen. Alle passagiers waren nu afgestapt, de bagage was spoedig afgeladen, de paarden

waren reeds voor het afladen uitgespannen; en nu werd de diligence zelf door eenige stalknechts omgedraaid en terzijde geduwd. Nog kwam er niemand om het stoffige jongetje van Blunderstone in Suffolk op te eischen. Eenzamer dan Robinson Crusoe, die niemand had om naar hem te kijken en te zien, dat hij zoo eenzaam was, stapte ik het kantoor binnen, kwam op uitnoodiging van den klerk, die daar zat, achter de toonbank, en zette mij daar op de weegschaal, waarmee men de baggage woog. Terwijl ik hier naar de pakken, balen en boeken zat te kijken, en de stal-lucht inademde (die mij later altijd weer aan dien morgen deed denken), begon een heele stoet van vreeselijke overpeinzingen in processie door mijn brein te trekken. Als er eens niemand mij kwam halen, hoe lang zou men mij dan hier wel willen houden? Zouden zij mij laten blijven tot ik mijn zeven shillingen verteerd had? Zou ik 's nachts in een van die houten bakken moeten slapen, bij de andere baggage, en mij 's morgens aan de pomp op de plaats moeten wasschen; of zou men mij elken avond wegsturen, en denken, dat ik den volgenden ochtend, als het kantoor geopend werd, wel weer terug zou komen om te wachten tot men mij kwam afhalen? Als er eens geen vergissing in het spel was, maar mijnheer Murdstone dezen streek had verzonnen om mij kwijt te raken, wat moest ik dan doen? Al liet men mij daar blijven tot mijn zeven shillingen op waren, dan kon ik toch niet hopen nog te mogen blijven als ik begon dood te hongeren. Dat zou bepaald heel lastig zijn voor de klanten, behalve dat het den Blauwen Leeuw (of wat het dan was) in gevaar zou kunnen brengen de begrafeniskosten te moeten betalen. Als ik terstond te voet naar huis probeerde te komen, hoe zou ik dan den weg vinden, of hoe kon ik hopen zoover te kunnen loopen, en hoe kon ik, ook al kwam ik thuis, er op rekenen, dat iemand, behalve Peggotty, mij zou willen terugnemen? Als ik de dichtstbijzijnde autoriteiten opzocht, en hun aanbod dienst te nemen als soldaat of als matroos, zouden zij mij waarschijnlijk niet eens willen hebben, omdat ik nog zoo klein was. Deze gedachten, en honderd dergelijke deden mij gloeiend heet worden en maakten mij duizelig van angst. Ik was in het heetst van die koorts, toen er iemand binnenkwam en met den klerk fluisterde, die mij daarop van de schaal liet glijden en naar hem toeschoof, alsof ik gewogen, gekocht, afgeleverd en betaald was.

Toen ik aan de hand van deze nieuwe kennis het kantoor uitging, keek ik hem eens van terzijde aan. Hij was een jong-mensch, mager en vaalbleek, met holle wangen, en een kin bijna even zwart als die van mijnheer Murdstone; maar daarmee hield de gelijkenis op, want zijn bakkebaarden waren weggeschoren, en zijn haar zag er, in plaats van glanzend, heel droog en stroef uit. Hij was in het zwart gekleed; zijn jas en broek waren allebei even kaal en vaal, en tamelijk kort van mouwen en pijpen; en hij had een witte das om, die niet al te schoon was. Ik dacht niet, en denk nu nog niet, dat deze das al het linnen was dat hij droeg, maar het was in ieder geval alles wat hij er van liet zien.

„Gij zijt immers de nieuwe jongen?” zei hij.

„Ja, mijnheer,” antwoordde ik.

Ik dacht dit maar zoo. Zeker wist ik het niet.

„Ik ben een van de meesters op Salem House,” zei hij.

Ik maakte een buiging voor hem, en vatte dadelijk een diep ontzag voor hem op. Ik schaamde mij zoo om tegen een geleerden heer en een meester op Salem House over zoo iets alledaagsch als mijn koffer te spreken, dat wij al een heel eind op weg waren voor ik er over durfde te reppen. Toen ik er echter bescheidenlijk op zinspeelde, dat hij mij later toch nog wel eens van pas zou kunnen komen, keerden wij terug en zei hij tegen den klerk, dat de vrachtrijder opdracht had den koffer 's middags te halen.

„Als ik vragen mag, mijnheer,” zei ik, toen wij weer ongeveer even ver als tevoren waren gekomen, „is het ver?”

„Bij Blackheath,” antwoordde hij.

„Maar is dat ver?” vroeg ik schroomvallig.

„Een flink eind,” zei hij. „Wij zullen met de diligence gaan. Het is ongeveer zes mijlen.”

Ik was zoo moe en flauw, dat de gedachte om het nog zes mijlen ver te moeten uithouden, al te erg voor mij was. Ik raapte al mijn moed samen om hem te zeggen, dat ik sedert den vorigen middag niets gegeten had, en dat ik hem heel dankbaar zou zijn, als hij mij wilde toestaan iets te eten te koopen. Hij scheen hierover verwonderd te zijn — ik zie hem nog stilstaan en mij aankijken — en na zich even bedacht te hebben, zei hij, dat hij nog een oude jufvrouw wilde opzoeken, die niet ver daar vandaan woonde, en dat het het beste zou zijn als ik wat brood kocht, of iets anders

waar ik veel van hield en dat niet ongezond was, en dat ik dan bij haar aan huis ontbeet, waar wij wel wat melk zouden kunnen krijgen.

Wij bleven dus voor het raam van een bakkerswinkel staan, en nadat ik een reeks van voorstellen had gedaan, om het vetste en onverteerbaarste, dat er maar in den winkel aanwezig was, te koopen, en hij die een voor een had verworpen, besliste hij ten gunste van een bruin broodje, dat mij drie stuivers kostte. Daarna kochten wij in een komenijswinkel een ei en een sneedje doorregen spek, waardoor ik van mijn tweeden blinkenden shilling nog zooveel overhield, dat ik Londen voor een heel goedkoop stad begon te houden.

Na het inslaan van dezen voorraad gingen wij verder, door een gewoel en lawaai, dat mijn vermoeide hoofd boven alle beschrijving verwarde, en over een brug, die zonder twiifel de „London-Bridge” moet zijn geweest (ik geloof zelfs dat hij mij dit zei, maar ik was half in slaap) tot wij aan de woning van de oude juffrouw kwamen, die in een hofje van armenhuisjes stond, zooals ik uit het uiterlijk daarvan opmaakte, en ook uit een opschrift op een steen boven de poort, dat zei, dat zij voor vijf en twintig arme vrouwen waren gesticht.

De meester van Salem House lichtte de klink van een der zwarte deurtjes op, die alle aan elkaar gelijk waren, en elk een raampje er naast, en nog een raampje er boven hadden; en wij stapten het huisje van een der arme vrouwtjes binnen, die juist bezig was haar vuur aan te blazen om den inhoud van een sauspannetje aan de kook te brengen. Toen zij den meester zag binnenkomen, hield de oude vrouw op, met den blaasbalg op haar knie, en zei iets, dat als „mijn Kareltje!” klonk; maar toen zij mij zag binnenkomen, stond zij op, wreef in haar handen en maakte bedremmeld een beweging om te buigen.

„Kunt ge voor dezen jongenheer zijn ontbijt klaarmaken, als het u belieft?” zei de meester van Salem House.

„Of ik dat kan?” antwoordde de oude vrouw. „Ja, zeker kan ik dat.”

„Hoe gaat het met juffrouw Fibbitson vandaag?” zei de meester, naar een andere oude vrouw kijkend, die in een grooten leunstoel bij het vuur zat, en zoo op een hoopje kleren leek, dat ik tot op den huidigen dag blij ben dat ik niet bij vergissing op haar ben gaan zitten.

„Och, slapjes!” zei de eerste oude vrouw. „Het is een van haar kwade dagen. Als het vuur bij ongeluk uitging, geloof ik heusch,

dat zij ook zou uitgaan en nooit weer levend zou worden.”

Daar zij naar haar keken, deed ik dit eveneens. Hoewel het een warme dag was, scheen zij aan niets anders dan aan het vuur te denken. Ik verbeelde mij, dat zij zelfs jaloersch was op het sauspannetje, dat er op stond; en ik heb reden om te gelooven, dat zij het heel kwalijk nam, dat het gebruikt werd om mijn ei te koken en mijn spek te bakken; want ik zag haar met mijn eigen ontstelde oogen op zeker oogenblik haar vuist tegen mij schudden, terwijl die toebereidselen plaats hadden en niemand anders naar haar keek. De zonneschijn kwam door het raampje naar binnen, maar zij zat met haar eigen rug en den rug van haar stoel daarnaar toe, alsof zij een scherm voor het vuur wilde maken, en dit zorgvuldig warm wilde houden, in plaats dat het haar warm hield. De voltooiing der toebereidselen voor mijn ontbijt, waardoor het vuur weer vrijgelaten werd, verheugde haar zoo, dat zij hardop begon te lachen — en een zeer onaangename lach had zij, dat moet ik zeggen. Ik zette mij aan mijn bruine broodje, mijn ei en mijn sneedje spek, met een kom melk daarbij, en genoot van een heerlijken maaltijd. Terwijl ik nog volop daarmee bezig was, zei de oude vrouw des huizes tegen den meester:

„Hebt gij uw fluit bij u?”

„Ja,” antwoordde hij.

„Kom, speel dan eens wat!” zei de oude vrouw op een vleienden toon, „toe!”

Daarop stak de meester zijn hand onder de panden van zijn jas, en haalde zijn fluit te voorschijn, die hij in elkaar zette; waarna hij terstond begon te spelen. Mijn vaste overtuiging, na vele jaren van nadenken is, dat er nooit iemand in de wereld kan zijn geweest, die slechter speelde dan hij. Hij bracht de droevigste geluiden teweeg, die ik ooit door eenig middel, natuurlijk of kunstmatig, heb hooren voortbrengen. Ik weet niet welke wijsjes het waren — als het spelen iets van een wijsje had, waaraan ik sterk twiifel — maar de invloed van deze muziek op mij was, dat zij mij eerst aan al mijn leed deed denken, tot ik mijn tranen bijna niet meer bedwingen kon, daarna mijn eetlust bedierf, en mij ten slotte zoo slaperig maakte, dat ik mijn oogen niet meer kon openhouden. Zij beginnen weer dicht te vallen en ik begin weer te knikken, terwijl de herinnering opnieuw bij mij opkomt. Het kamertje met de open hoekkast, en de stoelen met vierkante leuningen, en het hoekige trapje, dat naar de bovenkamer leidt, en de drie pauweveeren

boven den schoorsteenmantel — het heugt mij nog, dat ik mij afvroeg, toen ik pas binnenkwam, wat die pauw wel gedacht zou hebben als hij geweten had tot welk lot zijn sieraad eens gedoemd zou zijn — verdwijnt weer voor mijn gezicht, en ik zak voorover in slaap. De fluit wordt onhoorbaar, daarentegen hoor ik de wielen van de diligence, en ik ben weer op reis. De diligence hotst, ik schrik wakker, de meester van Salem House zit met zijn beenen kruislings over elkaar allerjammerlijkst te spelen, terwijl de oude vrouw opgetogen toekijkt en luistert. Zij verdwijnt weer op haar beurt, en hij verdwijnt, en alles verdwijnt, en er is geen fluit, geen meester, geen Salem House, geen David Copperfield meer, niets anders meer dan een diepe slaap.

Ik droomde, naar het mij toescheen, dat, terwijl hij op die akelige fluit blies, de oude vrouw des huizes, die in opgetogen verwondering al dichters dichters bij hem was gekomen, zich over de leuning van zijn stoel boog en haar armen hartelijk om zijn hals sloeg, wat hem voor een oogenblik in zijn spelen stuitte. Ik was toen of terstond daarna in een tusschentoestand tusschen slapen en waken; want toen hij weer begon te spelen — dat hij ophield was een heusche waarheid — zag en hoorde ik de oude vrouw aan juffrouw Fibbitson vragen, of het niet verrukkelijk was (waarmee zij het spelen bedoelde), waarop deze antwoordde: „Ja, zeker,” en tegen het vuur knikte, dat zij, daarvan ben ik overtuigd, al de eer van die muziek gaf.

Toen ik een heelen tijd gesluimerd scheen te hebben, nam de meester zijn fluit weer in drie stukken uit elkaar, stak haar in zijn zak, en ging met mij weg. Wij vonden de diligence heel dichtbij gereed staan, en klommen er bovenop; maar ik was zoo slaperig, dat men mij, toen wij onderweg stilhielden om nog iemand op te nemen, binnenin zette, waar niemand zat en waar ik rustig doorsliep, tot ik merkte, dat de diligence, tusschen groen gebladerde, stapvoets tegen een steilen heuvel opreed. Weldra hield zij stil en had haar bestemming bereikt.

Een korte wandeling bracht ons — ik bedoel den meester en mij — naar Salem House, dat door een hoogen rooden muur was omringd en er heel somber uitzag. Boven een deur in dezen muur was een bord, waarop men de woorden „Salem House” las; en door een tralievenstertje in deze deur werden wij, nadat wij geschild hadden, door een zeer knorrig gezicht be-

keken, dat, zooals ik bemerkte, toen de deur geopend werd, aan een zwaarlijvigen man toebehoorde, met een nek als een stier, een houten been, een dreigend, laag voorhoofd en zeer kortgeknipt haar.

„De nieuwe jongen,” zei de meester.

De man met het houten been bekeek mij van het hoofd tot de voeten. — dit duurde niet lang, want ik was niet groot — sloot de deur achter ons en nam den sleutel er uit. Wij liepen al tusschen eenige donkere zware boomen naar het huis, toen hij mijn geleider nariet: „Héla!”

Wij keken om, en hij stond voor de deur van een huisje, waarin hij woonde, met een paar laarzen in zijn hand.

„Hier! De schoenmaker is er geweest,” zei hij, „terwijl gij uit waart, mijnheer Mell, en hij zegt, dat hij ze niet meer lapen kan. Hij zegt, dat er geen stukje van de oude laarzen meer over is en dat hij niet begrijpt hoe gij er nog iets van verwachten kunt.” Met deze woorden gooide hij mijnheer Mell de laarzen toe. Mijn geleider ging eenige schreden terug om ze op te rapen, en bekeek ze (heel droevig, dacht ik) terwijl wij samen verder gingen. Ik lette er toen voor de eerste maal op, dat de laarzen, die hij aanhad, al erg waren afgedragen, en dat zijn kous er op één plaats doorheen kwam, als een uitbottend knopje.

Salem House was een vierkant blok van baksteen, met uitgebouwde vleugels, en zag er heel kaal en onbewoond uit. Alles was zoo stil, dat ik tegen mijnheer Mell zei, dat het mij voorkwam alsof de jongens uit waren, maar hij scheen zich te verwonderen dat ik niet wist, dat het vacantie was; dat al de jongens naar huis waren; dat mijnheer Creakle, de eigenaar, met mevrouw Creakle en juffrouw Creakle, aan zee was, en dat ik tot straf voor mijn misdrijf in de vacantie naar school was gezonden; wat hij mij allemaal onder het verdergaan uiteenzette. Ik liet mijn blikken in de kamer, waarin hij mij bracht, rondgaan, en vond dit het akeligste vertrek, dat ik nog ooit gezien had. Ik zie haar nu nog. Een lange kamer, met drie lange schrijftafels en zes banken, en in het rond overal pennen om hoeden en leien op te hangen. Brokken van oude schriften liggen over den morsigen vloer verstrooid. Eenige huisjes voor zijde-wormen, van dezelfde stof vervaardigd, zijn over de tafels verspreid. Twee armzalige witte muisjes, door hun eigenaar achtergelaten, loopen heen en weer in een stoffig, van bordpapier en ijzerdraad gemaakt kasteeltje en zoeken met hun roode oogjes in alle hoeken naar voedsel. Een

vogeltje, in een kooitje weinig grooter dan het zelf is, maakt nu en dan een droevig geratel als het op zijn stokje van twee duim hoog springt, of zich daarvan af laat vallen, maar het zingt of tjlpt niet. Er heerscht een vreemde, benauwde geur in het vertrek, als van beschimmeld leer, rotte zoete appelen en mufte boeken. Er had niet veel meer inkt rondgespat kunnen zijn, al was de zaal van het eerste oogenblik van haar bestaan af zonder dak geweest, en al had het door al de wisselende seizoenen van het jaar heen, aanhoudend inkt geregend, gesneeuwd of gehageld.

Toen mijnheer Mell mij even alleen liet, om zijn laarzen naar boven te brengen, ging ik naar het andere einde van de zaal, en merkte in het voortsluipen dit alles op. Eensklaps kwam ik aan een op carton geplakt biljet, heel fraai geschreven, dat op den lessenaar lag en deze woorden te lezen gaf: „Neem u voor hem in acht. Hij bijt.”

Ik klom dadelijk op de tafel, bevreesd, dat er op zijn minst een groote hond onder lag. Maar hoewel ik met angstige oogen naar alle kanten rondkeek, kon ik niets van hem ontdekken. Ik was nog aan het rondgijren, toen mijnheer Mell terugkwam en mij vroeg, wat ik daar op de tafel deed.

„Neem mij niet kwalijk, mijnheer, als het u belieft,” zei ik. „Ik zoek naar den hond.”

„Den hond!” zei hij. „Welken hond?”

„Is het dan geen hond, mijnheer?”

„Welken hond bedoelt gij toch?”

„Waarvoor men zich in acht moet nemen, mijnheer, — die bijt.”

„Neen, Copperfield,” zei hij ernstig, „dat is geen hond. Dat is een jongen. Ik heb opdracht gekregen, Copperfield, om u dit papier op den rug te hangen. Het spijt mij, dat ik zoo'n begin met u moet maken, maar ik moet het doen.”

Daarmee tilde hij mij van de tafel af en hing mij het papier, dat daartoe gemaakt was, als een ransel op den rug; overal waar ik daarna heenging, had ik het genoeg het mee te dragen. Wat dat papier mij deed lijden, kan niemand zich voorstellen. Of het mogelijk was, dat iemand mij zag of niet, altijd verbeeldde ik mij, dat iemand het las. Het hielp mij niet, dat ik mij omkeerde en niemand zag; want waarheen ik mijn rug ook wendde, verbeeldde ik mij altijd dat er iemand was. Die onbarmhartige man met het houten been verergerde nog mijn leed. Hij hield toezicht; en als hij mij tegen een boom of een muur zag leunen, bulkte hij aan de deur van zijn huisje: „Heidaar! Copperfield! Laat dat bord duidelijk zien, of ik zal rapport van u maken.”

Dickens. David Copperfield 4

De speelplaats was een kale, met grint bestrooide plek, waarop de achterrampen van het huis en de keuken uitgingen; en ik wist, dat de dienstboden het opschrift lazen, en dat de slager en de bakker het lazen, kortom, dat iedereen, die 's morgens, als ik op hoog bevel moest wandelen, daar kwam, op mijn rug las, dat men zich voor mij in acht moest nemen, omdat ik beet. Ik herinner mij nog, dat ik werkelijk voor mij zelf bang begon te worden, als een soort van wilde, bijtende jongen.

Er was op deze speelplaats een oude deur, waarin de jongens gewoon waren hun namen te krassen. Zij was geheel met zulke opschriften bedekt. In mijn angst voor het einde van de vacantie en hun terugkomst, kon ik den naam van geen enkelen jongen lezen zonder mij af te vragen op welken toon hij wel zou lezen: „Neem u voor hem in acht. Hij bijt.” Er was één jongen — een zekere J. Steerforth — die zijn naam heel diep en heel dikwijls had gekrast, en die het, dacht ik, met een forsche stem zou lezen en mij daarna aan mijn haar zou trekken. Er was een andere jongen, Tommy Traddles, van wien ik vreesde, dat hij er een spelletje van zou maken en zich zou houden alsof hij verschrikkelijk bang voor mij was. Er was een derde, George Dimple, dien ik mij verbeeldde dat het zou zingen. Ik heb, ineenkrimpnd van benauwdheid, die deur staan bekijken, tot de eigenaars van al die namen — er waren er toen vijf en veertig op school, vertelde mijnheer Mell mij — mij met algemeene stemmen in den ban schenen te doen, ieder op zijn manier roepend: „Neemt u voor hem in acht. Hij bijt!” Het was hetzelfde met de rijen leege bedden, waar ik naar keek als ik naar mijn eigen bed ging, of er in lag. Ik herinner mij nog, dat ik nacht aan nacht droomde, dat ik bij mijn moeder was, zooals vroeger, of dat ik bij mijnheer Peggotty op bezoek ging, of dat ik op de diligence reed, of dat ik met mijn ongelukkigen vriend den kellner in het logement zat te eten, en in al die omstandigheden de menschen deed gillen en mij aanstaren door ongelukkigerwijze te verraden, dat ik niets anders aanhad dan mijn nachthemdje en dat biljet.

Bij de eentonigheid van mijn leven en mijn voortdurende vrees, dat de school weer zou beginnen, was dit een onuitstaanbare kwellng. Ik had elken dag lange taken bij mijnheer Mell te maken, maar daar hier geen mijnheer Murdstone en zijn zuster aanwezig waren, kwam ik er zonder schande doorheen. Voor en na die lessen

wandelde ik onder toezicht, zooals ik al gezegd heb, van den man met het houten been. Hoe levendig herinner ik mij de vochtigheid van het huis, de groene, gebarsten tegels op de plaats, een oude, lek-kende waterton, en de verkleurde stammen van eenige der sombere boomen, die in den regen erger schenen te druipen, en in den zonneschijn minder schenen te drogen dan andere boomen! Om één uur aten wij, mijnheer Mell en ik, aan het einde van een groote kale eetzaal, vol vurenhouten tafels. Dan hadden wij weer lessen tot het tijd werd voor de thee, die mijnheer Mell uit een blauw kopje en ik uit een tinnen kroesje dronk. Den heelen langen dag tot 's avonds zeven of acht uur toe, zat mijnheer Mell aan zijn eigen alleenstaanden lessenaar in de schoolzaal, ijverig met pen, inkt, liniaal, boeken en papier te werken, om (zooals ik later ontdekte) de rekeningen van het vorige halfjaar uit te schrijven. Als hij 's avonds zijn werk had weggeborgen, nam hij zijn fluit en blies daarop, tot ik bijna begon te denken, dat hij langzamerhand zijn heele wezen door het groote gat bovenaan zou wegblazen en door de kleppen zou laten vervloeien.

Ik zie mijn eigen nietige persoontje nog in de flauw verlichte zaal met mijn hoofd in mijn hand zittend, onder het luisteren naar de jammerlijke muziek van mijnheer Mell en het leeren van de lessen voor den volgenden ochtend. Ik zie mij zelf nog, nadat ik mijn boeken heb weggelegd, naar die jammerlijke muziek luisteren, en daardoorheen luisterend naar wat ik thuis placht te hooren en hoe de wind over het strand in Yarmouth loeide, en daarbij eerst recht voelend hoe treurig en eenzaam ik ben. Ik zie mij zelf nog door de onbewoonde kamers naar bed gaan en op den rand van mijn bed zitten schreien, uit verlangen naar een troostend woord van Peggotty. Ik zie mij zelf nog 's morgens naar beneden komen, en door het raam op de trap, een lange spleet, die op zich zelf al iets akeligs voor mij had, naar de schoolklok kijken, die in een torentje boven een van de bijgebouwen hangt, met een windvaantje er bovenop, en mij angstig maken voor den tijd dat zij J. Steerforth en de anderen naar het werk zal roepen; en voor dien nog meer gevreesden tijd, dat de man met het houten been het roestige hek zal openmaken om den verschrikkelijken mijnheer Creakle binnen te laten. Ik kan mij niet indenken, dat ik in een van die toestanden erg gevaarlijk was, maar altijd droeg ik toch dezelfde waarschuwing op mijn rug.

Mijnheer Mell sprak nooit veel met mij, maar gaf mij nooit een hard woord. Ik geloof dat wij, zonder te praten, elkaar toch gezelschap hielden. Ik vergat nog te vermelden, dat hij soms in zich zelf sprak, grijsde, zijn vuist balde, op zijn tanden knarste en aan zijn haren trok, zonder dat er eenige reden voor was te vinden. Hij had echter deze zonderlinge gewoonten nu eenmaal, en in het eerst maakten zij mij bang, hoewel ik er spoedig aan gewoon raakte.

HOOFDSTUK VI.

Ik vergroot den kring van mijn kennissen.

Ik had ongeveer een maand lang dit leven geleid, toen de man met het houten been met een dwell en een emmer water begon rond te stampen, waaruit ik begreep, dat er voorbereidselen werden gemaakt om mijnheer Creakle en de jongens te ontvangen. Ik vergiste mij daarin niet; want weldra kwam de dwell in de schoolzaal en joeg mijnheer Mell en mij daaruit weg, die daarop eenige dagen lang maar moesten zien waar wij bleven, en al dien tijd voortdurend twee of drie jonge meiden in den weg liepen, die zich tevoren maar zelden hadden vertoond. Wij leefden zoo in het stof, dat ik bijna zooveel niesde, alsof Salem House een groote snuifdoos was geweest. Eindelijk deelde mijnheer Mell mij mee, dat mijnheer Creakle dien avond zou thuiskomen. 's Avonds, na het theedrinken, hoorde ik, dat hij gekomen was. Voor ik naar bed ging werd ik door den man met het houten been gehaald om voor hem te verschijnen.

Het gedeelte van het huis, dat mijnheer Creakle bewoonde, was veel beter ingericht dan het onze, en hij had een aardig stukje tuin, dat ik heel mooi vond, bij de stoffige speelplaats vergeleken, die zoo'n woestijn in miniatuur was, dat ik dacht, dat alleen een kameel of dromedaris er zich thuis zou kunnen voelen. Ik durfde zelfs bijna niet opmerken hoe mooi de gang was, terwijl ik bevend naar mijnheer Creakle werd gebracht, wiens gezicht, toen ik voor hem stond, mij zoo bedeesd deed worden, dat ik mevrouw Creakle en juffrouw Creakle (die beiden in de kamer waren) bijna niet zag — eigenlijk niets anders kon zien dan mijnheer Creakle, een zwaarlijvig heer, met een bos cachetten aan zijn horelogetting, in een leunstoel gezeten, met

een flesch en een bierglas naast zich.

„Zoo!" zei mijnheer Creakle. „Dat is dus de jongeheer, wien de tanden moeten worden afgevijld. Draai hem eens om!"

De man met het houten been draaide mij rond, om het papier op mijn rug te laten zien, en nadat hij tijd had gelaten om dit goed te bekijken, draaide hij mij weer rond met mijn gezicht naar mijnheer Creakle, en ging toen naast dezen staan. Het gezicht van

stem had, maar altijd fluisterend sprak. De moeite, die hem dit kostte, of het bewustzijn dat hij zich zoo flauw liet hooren, wanneer hij sprak, deed zijn booze gezicht nog veel boozter en zijn dikke aderen nog veel dikker worden, zoo dat het mij, als ik daaraan terugdenk, niet verwondert, dat ik deze bijzonderheid de belangrijkste van zijn eigenschappen vond.

„Wel," zei mijnheer Creakle. „Wat hebt

„HIJ KENT MIJ EN IK KEN HEM. KENT GIJ MIJ AL? HÈ?" ZEI MIJNHEER CREAKLE, MET WREED-
AARDIGE SPEELSCHIED IN MIJN OOR KNIJPEND.

mijnheer Creakle was vuurrood; zijn oogen waren klein en lagen diep in zijn hoofd; hij had dikke aderen op zijn voorhoofd, een kleinen neus en een groote kin. Hij was boven op zijn hoofd heelemaal kaal, en eenige dunne haren, die grijs begonnen te worden en die er uitzagen alsof ze nat waren, lagen over zijn slapen naar voren gekamd, zoodat zij van twee kanten boven zijn voorhoofd bij elkaar kwamen. Maar wat onder zijn eigenaardigheden den meesten indruk op mij maakte was, dat hij geen

ge over dien jongen te rapporteeren?"

„Er is nog niets tegen hem," antwoordde de man met het houten been. „Er is nog geen gelegenheid geweest."

Het kwam mij voor, dat dit mijnheer Creakle eenigszins speet; en dat het mevrouw Creakle en juffrouw Creakle (die ik nu voor de eerste maal aankeek, en die beiden even mager waren en zich even stil hielden) niet speet.

„Kom hier, jongeheer!" zei mijnheer Creakle, mij wenkend.

„Kom hier!“ zei de man met het houten been, dit gebaar herhalend.

„Ik heb het genoeg uw stiefvader te kennen,” fluisterde mijnheer Creakle, mij bij mijn oor pakkend; „en een beste man is hij, en een man met een sterk karakter. Hij kent mij en ik ken hem. Kent gij mij al? Hè?” zei mijnheer Creakle met wreedaardige speelsheid in mijn oor knijpend.

„Nog niet, mijnheer,” antwoordde ik, krimpnd van pijn.

„Nog niet? Hè?” herhaalde mijnheer Creakle. „Maar dat zult ge wel gauw. Hè?”

„Dat zult ge wel gauw. Hè?” herhaalde de man met het houten been. Ik kwam later tot de ontdekking, dat hij met zijn forsche stem mijnheer Creakle doorgaans als tolk bij de jongens diende.

Ik werd geweldig bang, en zei, dat ik het hoopte, als het hem beliefte. Intusschen was het alsof mijn oor een kool vuur was, zoo hard kneep hij er in.

„Ik zal u eens zeggen wat ik ben,” fluisterde mijnheer Creakle, mijn oor eindelijk loslatend, met een kneep tot afscheid, die mij de tranen in mijn oogen bracht. „Ik ben een ongemakkelijk heerschap.”

„Een ongemakkelijk heerschap,” zei de man met het houten been.

„Als ik zeg, dat ik iets doen zal, dan doe ik het,” vervolgde mijnheer Creakle; „en als ik zeg, dat ik iets gedaan wil hebben, dan wil ik het gedaan hebben.”

„— Iets gedaan wil hebben, dan wil ik het gedaan hebben,” herhaalde de man met het houten been.

„Ik ben iemand, die op zijn stuk staat,” zei mijnheer Creakle. „Dat ben ik. Ik doe mijn plicht. Dat doe ik. Mijn eigen vleesch en bloed,” dit zeggend keek hij naar mevrouw Creakle, „als het tegen mij opstaat, is mijn vleesch en bloed niet meer. Dan verzaak ik het. Is die kerel,” hier sprak hij tegen den man met het houten been, „weer hier geweest?”

„Neen,” was het antwoord.

„Neen,” herhaalde mijnheer Creakle. „Hij is wel wijzer. Hij kent mij. Laat hij maar wegblijven. Ik zeg, laat hij maar wegblijven,” hier sloeg hij met zijn hand op de tafel en keek weer naar mevrouw Creakle, „want hij kent mij. Nu hebt ge mij ook eenigszins leeren kennen, jonge vriend, en gij kunt gaan. Breng hem weg.”

Ik was heel blij, dat ik weggestuurd werd, want mevrouw en juffrouw Creakle veegden beiden haar oogen af, en ik was even ongerust voor haar als voor mij zelf. Maar ik had een verzoek te doen: „Neem mij niet kwalijk, mijnheer.”

Mijnheer Creakle fluisterde: „Ha! Wat is dat?” en keek mij aan, alsof hij mij met zijn oogen wilde doorboren.

„Neem me niet kwalijk, mijnheer,” stotterde ik, „zou ik dit papier misschien mogen afnemen voor de jongens terugkomen? Ik heb heusch heel veel spijt, mijnheer, over wat ik gedaan heb.”

Of het mijnheer Creakle ernst was, of dat hij het alleen maar deed om mij bang te maken, weet ik niet, maar hij vloog van zijn stoel op en kwam met zooveel woede op mij af, dat ik haastig wegging, zonder op het geleide van den man met het houten been te wachten, en niet stilstond voor ik mijn slaapkamer had bereikt, waar ik, toen ik merkte dat ik niet achtervolgd werd, onmiddellijk naar bed ging, en nog een paar uur lang lag te beven.

Den volgende morgen kwam mijnheer Sharp terug. Mijnheer Sharp was de eerste meester en stond boven mijnheer Mell. Mijnheer Mell at met de jongens, maar mijnheer Sharp dineerde en soupeerde bij mijnheer Creakle aan tafel. Hij zag er, dacht ik, teer en zwak uit, had een tamelijk grooten neus, en een manier om zijn hoofd op zij te laten hangen, alsof het een beetje te zwaar voor hem was. Zijn golvende haar was bijzonder glanzend; maar ik werd door den allereersten jongen die terugkwam ingelicht, dat het een pruik was (een tweedehandsch pruik, zei hij) en dat hij elken Zaterdagavond uitging om ze te laten oprukken. — Het was niemand anders dan Tommy Traddles, die mij deze inlichtingen gaf. Hij was de eerste jongen, die terugkwam. Hij stelde zich aan mij voor, door mij mee te deelen, dat ik zijn naam kon vinden op den rechterhoek van de deur, boven den hoogsten grendel. Daarop zei ik: „Traddles?” waarop hij antwoordde: „Precies;” en vervolgens vroeg hij mij volledige inlichtingen betreffende mij zelf en mijn familie.

Het was een gelukkige omstandigheid voor mij, dat Traddles het eerst terugkwam. Hij had zooveel plezier in mijn schandbordje, dat hij mij de verlegenheid bespaarde om het of te laten zien of het te verbergen, door mij aan elken terugkomenden jongen, groot of klein, onmiddellijk na zijn aankomst voor te stellen, met de woorden: „Kijk eens! Daar hebben we wat grappigs!” Gelukkig echter kwamen de meeste jongens heel neerslachtig terug, en maakten zij zich te mijnen koste niet zoo luidruchtig vroolijk als ik verwacht had. Sommigen dansten echter als wilde Indianen om mij heen, en de meesten konden de

verzoeking niet weerstaan om te doen alsof ik een hond was, en mij te aaien, opdat ik hen niet zou bijten, en „koest!” tegen mij te roepen en mij Caro te noemen. Dit maakte mij natuurlijk onder zooveel vreemden wel verlegen, maar over het geheel liep het veel beter af dan ik had gedacht.

Men beschouwde mij echter niet als geheel in de school opgenomen, voordat J. Steerforth er was. Voor dezen jongen, die voor zeer knap werd gehouden en er heel goed uitzag en die minstens zes jaar ouder was dan ik, werd ik door de anderen, als voor een rechter, in verhoor gebracht. Hij deed, onder een afdakje op de speelplaats, onderzoek naar mijn straf en naar de redenen daarvan, en daarop behaagde het hem als zijn meening te kennen te geven, dat het „een leuk schandaaltje” was, waardoor ik voor altijd aan hem gehecht raakte.

„Hoeveel geld hebt ge bij u, Copperfield?” zei hij, mij terzijde nemend, toen hij mijn zaak aldus had afgehandeld.

Ik zei hem, dat het zeven shillingen waren.

„Gij zoudt beter doen ze mij in bewaring te geven,” zei hij. „Tenminste, als ge dat verkiest. Gij hoeft het niet te doen als ge het liever niet wilt.”

Ik haastte mij aan zijn vriendelijken raad gehoor te geven, en Peggotty's beursje openend, schudde ik het in zijn handen leeg. „Zoudt gij er misschien iets van willen besteden?” vroeg hij mij.

„Neen, dank u,” antwoordde ik.

„Gij kunt dat doen, wanneer ge maar wilt, dat begrijpt ge wel,” zei Steerforth. „Zeg het maar.”

„Neen, dank u wel,” zei ik nog eens.

„Misschien zoudt ge wel een paar shillingen of zoo willen besteden voor een flesch bessenwijn, straks boven, op de slaapzaal?” zei Steerforth. „Gij hoort op mijn slaapzaal, heb ik gezien.”

Dit was nog in 't geheel niet bij mij opgekomen, maar ik zei: „Ja, dat zou ik wel willen.”

„Heel goed,” zei Steerforth. „En dan zult ge zeker nog wel een shilling of zoo aan amandeltaartjes willen besteden, zou ik denken?”

„Ja, dat zou ik ook wel willen,” zei ik.

„En nog een shilling of zoo aan beschuitjes, en nog een aan fruit, hè?” zei Steerforth. „Niet waar, kleine Copperfield, het moet meteen maar op!” Ik lachte omdat hij lachte, maar ik was toch niet erg in mijn schik.

„Wel,” zei Steerforth. „Wij moeten er uit halen wat wij kunnen, dat is alles. Ik zal

mijn best voor u doen. Ik kan uitgaan als ik wil en de spullen naar binnen smokkelen.”

Met deze woorden stak hij het geld in zijn zak, en zei heel vriendelijk, dat ik mij maar niet ongerust moest maken; hij zou wel zorgen, dat alles in orde kwam.

Hij hield zijn woord, indien namelijk datgene in orde was, wat ik heimelijk vreesde, dat lang niet in orde was. Ik kon niet anders denken dan dat ik de twee halve kronen van mijn moeder niet zoo had moeten verkwisten; hoewel ik het stukje papier, waarin zij gezeten hadden, bewaard had; en dat was iets kostbaars gered. Toen wij naar boven en naar bed gingen, haalde hij te voorschijn, wat hij voor mijn zeven shillingen had gekocht, stalde alles uit op mijn bed, en zei:

„Daar is het, kleine Copperfield; en een koninklijk maal hebt gij er voor.”

Ik kon er op mijn leeftijd niet aan denken zelf de honneurs der tafel waar te nemen, terwijl hij er bij was; mijn hand beefde reeds als ik er maar aan dacht. Ik verzocht hem mij de eer te bewijzen president te zijn; en daar mijn verzoek door de andere jongens in de kamer werd ondersteund, gaf hij er gehoor aan, ging op mijn peluw zitten, deelde — met de grootste onpartijdigheid en billijkheid, moet ik zeggen — de eetwaren rond, en eveneens de bessenwijn, in een glaasje zonder voet, dat zijn eigendom was. Wat mij betreft, ik zat aan zijn linkerhand, en de anderen zaten om ons heen op de dichtstbijzijnde bedden en op den grond.

Hoe duidelijk herinner ik mij nog hoe wij daar zaten en fluisterend met elkaar praatten; of liever, hoe zij praatten en ik eerbiedig luisterde; hoe de maan, die door het raam een eind de kamer in scheen, een bleek raam op den grond teekende, en de meesten van ons in het donker bleven, behalve wanneer Steerforth, als hij naar iets op onze tafel wilde zoeken, een zwavelstokje in een phosphordooze stak, en een blauwachtig schijnsel over ons verspreidde, dat onmiddellijk weer verdween. Een zonderling benauwend gevoel bekruipt mij weer, en ik luister naar alles wat zij mij zeggen met een onbestemde gewaarwording van plechtig ontzag en angst, die mij blij doet zijn, dat zij allemaal zoo dicht bij mij zijn, en mij bang doet worden (hoewel ik veins te lachen) als Traddles beweert, dat hij in den hoek een spook ziet.

Ik hoorde allerlei dingen over de school en over alles wat daarmee annex was. Ik hoorde, dat mijnheer Creakle niet zonder

reden had gezegd, dat hij „een ongemakkelijk heerschap” was; dat hij de kwaadaardigste en strengste van alle meesters was; dat hij alle dagen van zijn leven rechts en links om zich heen sloeg, als een ruiter op de jongens inrende en ongenadig onder hen ranselde. Dat hij zelf niets anders verstond dan de kunst van ranselen, en, zooals J. Steerforth zei, dommer was dan de domste jongen van de school; dat hij vele jaren geleden een handeltje in hop had gehad, en een school had opgezet nadat hij in de hop failliet was gegaan en het geld van zijn vrouw had opgemaakt; met nog veel meer van dien aard, waarbij ik mij vol verbazing afvroeg, hoe zij het wisten.

Ik hoorde, dat de man met het houten been, die Tungay heette, een gruwelijke barbaar was, die vroeger in de hop-negotie had meegeholpen, maar met mijnheer Creakle naar de kostschool was verhuisd, omdat hij, zooals de jongens geloofden, in mijnheer Creakle's dienst een been had gebroken, en verscheidene smerige karweitjes voor hem had opgeknapt en al zijn geheimen kende. Ik hoorde, dat Tungay, met uitzondering van mijnheer Creakle, het heele instituut, meesters en jongens, als zijn natuurlijke vijanden beschouwde, en dat nijdig en kwaadaardig te zijn de eenige lust van zijn leven was. Ik hoorde, dat mijnheer Creakle een zoon had, die geen vriend van mijnheer Tungay was geweest, en daar hij in de school meehielp, eens zijn vader, toen deze een bijzonder wreede tuchtiging had voltrokken, had willen tegenhouden, terwijl men tevens meende, dat hij de manier afgekeurd had waarop zijn vader zijn moeder behandelde. Ik hoorde, dat mijnheer Creakle hem daarom de deur had uitgezet, en dat mevrouw en juffrouw Creakle sindsdien altijd heel droefgeestig waren.

Maar het grootste wonder, dat ik over mijnheer Creakle hoorde, was, dat er één jongen op school was aan wien hij nooit de hand durfde te slaan, en dat die jongen J. Steerforth was. Steerforth zelf bevestigde dit, toen mij dit werd meegedeeld, en zei, dat hij hem wel eens wilde zien beginnen. Toen een zachtzinnige jongen (ik niet) hem vroeg wat hij wel zou doen als hij hem eens zag beginnen, stak hij opzettelijk een zwavelstokje aan om zijn antwoord met dat akelige schijnsel toe te lichten, en zei, dat hij zou beginnen met hem een slag tegen zijn voorhoofd te geven, met de inktflesch, die altijd op den schoorsteenmantel stond. Daarna zaten wij een poos

in het donker, zonder bijna adem te durven halen.

Ik hoorde hoe men vermoedde, dat mijnheer Sharp en mijnheer Mell allebei ellendig slecht betaald werden; en dat men, als er bij mijnheer Creakle warm en koud vleesch op tafel kwam, altijd van mijnheer Sharp verwachtte, dat hij zeggen zou meer van koud te houden; wat ook weer door J. Steerforth, de eenige jongen, die bij mijnheer Creakle aan tafel at, werd bevestigd. Ik hoorde, dat mijnheer Sharp's pruik hem niet paste; en dat hij er niet zoo mal over hoefde te doen, omdat men toch van achteren duidelijk zijn eigen roode haren kon zien.

Ik hoorde dat een jongen, die de zoon van een kolenhandelaar was, voor de kolenrekening op school ging en daarom Ruilhandel werd genoemd. Ik hoorde, hoe het bier aan tafel niets anders was dan een middeltje om de ouders nog meer te bestellen, en de pudding een afzetterij. Ik hoorde, hoe men het er op school algemeen voor hield, dat juffrouw Creakle op Steerforth verliefd was; en ik moet zeggen, terwijl ik daar in het donker zat en aan zijn prettige stem, zijn knappe gezicht, zijn ongedwongen manieren en zijn krullende haar dacht, achtte ik dit heel waarschijnlijk. Ik hoorde, dat mijnheer Mell geen kwade vent was, maar nooit een halven shilling op zak had; en dat er geen twijfel aan was of zijn moeder was zoo arm als Job. Ik dacht toen aan mijn ontbijt en den uitroep, die mij als „Mijn Karelthel!” in de ooren had geklonken; maar — ik ben nog altijd blij als ik mij dat herinner — ik bewaarde daarover het diepste stilzwijgen.

Het vertellen en aanhooren van dit alles en nog veel meer, duurde eenigen tijd langer dan het feestmaal. De meeste gasten waren naar bed gegaan zoodra het eten en drinken voorbij was, en wij, die half uitgekleept waren blijven fluisteren en luisteren, gingen eindelijk ook naar bed.

„Goedennacht, kleine Copperfield,” zei Steerforth. „Ik zal wel op u passen.”

„Dat is heel vriendelijk,” antwoordde ik met oprechte dankbaarheid. „Ik dank u wel.”

„Gij hebt geen zuster, is het wel?” zei Steerforth geuwend.

„Neen,” antwoordde ik.

„Dat is jammer,” zei Steerforth. „Als gij er een hadt, denk ik, dat het een lief, aardig, bedeesd, klein meisje, met heldere oogjes zou zijn. Ik had haar wel graag willen kennen. Goedennacht, kleine Copperfield.”

„Goedennacht mijnheer,” antwoordde ik.

Toen ik in bed lag, dacht ik nog lang aan hem, en ik herinner mij, dat ik over-eind kwam om naar hem te kijken, zooals hij daar in den maneschijn lag, met zijn fraai besneden gezicht naar mij toegekeerd en zijn hoofd ongedwongen op zijn arm rustend. Hij was in mijn oogen iemand van macht en aanzien; dit was natuurlijk de reden, dat ik zoo lang aan hem lag te denken. Geen gesluierde toekomst wierp in den maneschijn een flauwen blik op hem. In den tuin, waar ik den heelen nacht in mijn droom wandelde, zag ik geen schaduwwachtige sporen van zijn voetstappen.

HOOFDSTUK VII.

Mijn eerste halfjaar op de kostschool.

Den volgenden dag begon de school in ernst. Ik herinner mij nog, welk een diepen indruk het op mij maakte, toen het daverende rumoer van stemmen in de schoolzaal eensklaps doodstil werd toen mijnheer Creakle na het ontbijt binnenkwam en ons in de deur bleef staan aankijken, zooals een reus in een sprookje zijn gevangenen in oogenschouw neemt.

Tungay stond vlak naast mijnheer Creakle. Hij hoefde niet eens, dacht ik, zoo kwaadaardig dreigend „stilte!” te roepen, want de jongens waren allemaal sprakeloos en roerloos van schrik.

Men zag mijnheer Creakle spreken en hoorde Tungay het volgende overbrengen:

„Nu, jongens, dit is het nieuwe halfjaar. Pas op hoe gij het in dit nieuwe halfjaar maakt. Gaat fiks aan het werk, raad ik u, want ik ga fiks aan de straf. Ik zal er niet bang voor zijn. Het zal niet helpen of gij u al wrijft; gij zult de teekens, die ik u geven zal, niet wegwrijven. En nu iedere jongen aan zijn werk!”

Toen deze schrik-aanjagende redevoering ten einde was en Tungay stampend was weggegaan, kwam mijnheer Creakle naar de plaats waar ik zat, en zei mij dat, als ik berucht was voor mijn bijten, hij óók berucht was voor zijn bijten. Toen hield hij mij het rietje voor en vroeg wat ik wel dacht dat dat voor een tand was. „Was het een scherpe tand, hè? Was het een hoektand, hè? Had hij een scherpe punt, hè? Beet hij goed, hè? Beet hij goed?” Bij elke vraag gaf hij mij een veeg er mee, die mij deed krimpen. Zoo was ik al heel gauw burger van Salem House geworden (zooals Steerforth zei) en ook al heel gauw aan

het huilen.

Niet dat ik zeggen wil, dat dit bijzondere teekenen van onderscheiding waren, die ik alleen ontving. Integendeel, de groote meerderheid van de jongens (vooral van de kleinste) werd met dergelijke bliken van attentie begunstigd. De helft van de aanwezigen zaten te krimpen en te huilen vóór het dagelijksche werk begon; en hoevelen er gekrompen en gehuild hadden vóór het dagelijksche werk gedaan was, durf ik werkelijk niet te trachten mij te herinneren, uit vrees, dat ik de zaak zou schijnen te overdrijven.

Ik geloof, dat er nooit iemand kan hebben bestaan, die meer plezier in zijn beroep had dan mijnheer Creakle. Hij schepte een genot in het slaan van jongens, dat op het bevredigen van een knagenden honger leek. Ik ben er van overtuigd, dat hij vooral bij een dikken jongen dien lust niet kon weerstaan; dat het gezicht van zoo'n jongen een aantrekkingskracht op hem uitoefende, die hem onrustig maakte, tot hij hem voor dien dag geteekend had. Ik zelf zat goed in het vleesch, zooals ik maar al te duidelijk ondervond. Ik kan verklaren, als ik nu aan dien kerel denk, begint mijn bloed te koken door die belangelooze verontwaardiging, die ik voelen zou, als ik alles van hem zou weten, zonder ooit in zijn macht te zijn geweest; maar het begint vooral zoo te koken, omdat ik weet, dat hij even dom en onwetend als barbaarsch en wreedaardig was, en dat hij het in hem gestelde vertrouwen even weinig verdiende als hij waardig zou zijn geweest om Opperbevelhebber van Leger en Vloot te zijn; in welke betrekking hij waarschijnlijk oneindig minder kwaad zou hebben gesticht. Ellendige kleine aanbidders van een onbarmhartigen Afgod, hoe laag krogen wij voor hem! Wat een begin van het leven vind ik het thans, nu ik er op terugkijk, zoo slaafsch en onderdanig te zijn tegenover een man van zooveel onkunde en zooveel aanmatiging!

Hier zit ik weer aan mijn lessenaar, op zijn blikken lettend — met nederigen ootmoed op zijn blikken lettend, terwijl hij een cahier linieert voor een ander slachtoffer, wiens handen juist met dezelfde liniaal zijn plat geklopt, en die door wrijven met zijn dakdoek de pijn probeert te stillen. Ik heb werk genoeg. Het is niet uit ledigheid, dat ik zoo op hem let, maar omdat zijn oogen een akelige aantrekkingskracht op mij uitoefenen, en een angstige nieuwsgierigheid mij dwingt daarin te lezen wat hij nu verder zal doen, en of het mijn beurt,

of die van een ander zal zijn, om te kruipen of te huilen. Een dubbele rij kleine jongens, die op mij volgen, die denzelfden angst voor zijn bliken voelen, letten eveneens daarop. Ik denk dat hij dit wel weet, ofschoon hij zich houdt alsof dat niet zoo is. Onder het linieeren trekt hij leelijke gezichten; en nu werpt hij een blik terzijde langs onze twee rijen, en slaan wij allemaal onze oogen neer, kijken in onze boeken en beven. Een oogenblik later turen wij weer naar hem. Een ongelukkige, schuldig aan fouten in zijn thema, komt op zijn bevel naderbij. De schuldlige stottert een paar verontschuldigen en verzekert, dat hij het morgen beter zal doen. Mijnheer Creakle maakt een grap voor hij slaat en wij lachen er om — ellendige kleine slaven, wij lachen, met gezichten zoo wit als een doek, en terwijl het hart ons in de schoenen zinkt.

Hier zit ik weer aan mijn lessenaar, op een slaperigen zomerdag tegen den avond. Er suist een gegons en gebrom om mij heen, alsof al de jongens paardenvliegen waren. Ik heb een gevoel van walging en opgeblazenheid, een nasmaak van het lauwwarme vet van het vleesch (wij hebben een paar uur geleden gegeten) en mijn hoofd is zoo zwaar alsof er lood in zit. Ik zou de heele wereld willen geven om te mogen slapen. Ik zit naar mijnheer Creakle te turen, knipoogend als een jonge uil. Wanneer de slaap mij voor een minuut overweldigt, zie ik hem toch nog als door een nevel de cahiers linieeren, totdat hij zachtjes achter mij komt en mij door een roode striem over mijn rug een duidelijk besef geeft van zijn aanwezigheid.

Hier ben ik op de speelplaats, en nog worden mijn oogen door hem gefascineerd, hoewel ik hem niet kan zien. Ik kijk nu, in plaats van naar hem, naar een raam, dichtbij, waarachter ik weet, dat hij zit te eten, en ik houd dat raam voortdurend in het oog. Als hij er met zijn gezicht maar even bij komt, neemt het mijne een smee-kend onderdanige uitdrukking aan. Als hij door de ruiten kijkt, zwijgt de brutaalste jongen (Steerforth uitgezonderd) midden in een vreugdekreet of gil, en blijft peinzend staan staren. Eens gooit Traddles (de ongelukkigste jongen van de wereld) bij ongeluk met een bal een ruit van dat raam in. Nog op dit oogenblik doet het verschrikkelijke gevoel mij huiveren, waarmee ik dit zag, begrijpend, dat de bal tegen mijnheer Creakle's geheiligde hoofd was aangevlogen.

Arme Traddles! In een nauw spannend

hemelsblauw pakje, waarin zijn armen en beenen er uitzagen als gestopte worsten, was hij de vrolijkste en de ongelukkigste van alle jongens. Hij kreeg altijd met het rietje — ik geloof, dat hij er dat halfjaar alle dagen mee kreeg, behalve op een zekeren feest-Maandag, toen hij maar met de liniaal op allebei zijn handen kreeg — en zou er altijd aan zijn oom over schrijven, maar deed het nooit. Nadat hij een poosje met zijn hoofd op de tafel had gelegen, richtte hij zich weer op, begon weer te lachen, en had zijn heele lei vol geraamten geteekend, nog voor zijn oogen weer droog waren. In het eerst vroeg ik mij vol verbazing af, wat voor troost Traddles in dat teekenen van geraamten vond; en een tijdlang beschouwde ik hem als een soort kluisenaar, die zich door deze zinnebeelden van sterfelijkheid voor oogen hield, dat het slaagkrijgen niet eeuwig kon duren. Maar ik geloof, dat hij het alleen maar deed omdat zij gemakkelijk waren, en hij er geen gezichten bij hoefde te teekenen.

Hij had een fijn gevoel van eer, die Traddles, en achte het een heiligen plicht van jongens om elkaar trouw te blijven. Verscheidene malen moest hij hiervoor boeten, eens in het bijzonder, toen Steerforth in de kerk lachte, en de koster dacht dat het Traddles was en hem wegbracht. Ik zie hem nog, door de heele gemeente veracht, gevankelijk wegvoeren. Hij wilde niet zeggen wie de ware schuldlige was, hoewel hij er den volgenden dag geducht voor moest boeten, en zooveel uren werd opgesloten, dat hij, toen hij weer voor den dag kwam, een heel kerkhof vol geraamten over zijn Latijnsche woordenboek had gestrooid. Maar hij werd er wel voor beloond. Steerforth zei, dat Traddles nooit tot de minste laaghartigheid in staat zou zijn, en wij voelden allen, dat dit de hoogste lof was. Wat mij betreft, ik zou heel wat hebben willen doorstaan (ofschoon ik veel minder moed had dan Traddles en ook lang niet zoo oud was) om zoo'n belooning te verwerven.

Steerforth voor ons uit, gearmd met juffrouw Creakle, naar de kerk te zien gaan, was een schouwspel, dat ik nooit heb kunnen vergeten. Ik vond niet, dat juffrouw Creakle, wat schoonheid betrof, met de kleine Emily gelijkstond, en ik was niet op haar verliefd (ik durfde niet); maar ik vond haar een jongedame van buitengewone bevalligheid en, wat voornaamheid betreft, eenvoudig niet te overtreffen. Wanneer Steerforth, in zijn witte broek, haar parasol voor haar droeg, was ik er trots op, dat ik

hem kende, en geloofde ik, dat zij niet anders kon doen dan hem van ganscher harte aanbidden. Mijnheer Sharp en mijnheer Mell waren allebei deftige personen in mijn oogen; maar Steerforth was bij hen vergeleken, wat de zon is, vergeleken bij twee sterren.

Steerforth bleef mij beschermen, en bleek een heel nuttige vriend voor mij te zijn, daar geen van de andere jongens het waagde iemand lastig te vallen, dien hij met zijn steun vereerde. Hij kon mij wel niet tegen mijnheer Creakle, die heel erg op mij gebeten was, verdedigen — of deed dit tenminste niet; maar wanneer ik erger dan gewoonlijk mishandeld was, zei hij mij altijd, dat ik een beetje van zijn courage moest hebben, en dat hij zelf het niet zou hebben verdragen; wat hij, naar ik begreep, alleen maar zei om mij moed in te spreken, en wat ik erg vriendelijk van hem vond. Mijnheer Creakle's zucht tot slaan had één voordeel, maar dit is ook het eenige, dat ik weet. Hij vond dat mijn schandbordje hem in den weg zat, als hij de bank, waarop ik zat, van achteren langs kwam en mij in het voorbijgaan een striem wilde geven; om deze reden werd het mij al heel gauw afgenomen, en zag ik het niet terug.

Een toevallige omstandigheid versterkte de intimiteit tusschen Steerforth en mij op een voor mij zeer streelende wijze, hoewel zij soms toch wel eenige onaangenaamheid met zich meebracht. Bij zekere gelegenheid, toen hij mij op de speelplaats de eer bewees met mij te praten, waagde ik het op te merken, dat iemand of iets — het is mij ontschoten wat — op iemand of iets in Peregrine Pickle leek. Hij zei er toen niets op; maar toen wij 's avonds naar bed gingen, vroeg hij mij of ik dat boek had.

Ik antwoordde van neen, en legde hem uit, hoe het kwam dat ik dit boek, en al de andere boeken waarover ik gesproken heb, gelezen had.

„En weet ge er nog iets van?” vroeg Steerforth.

„O ja,” antwoordde ik. Ik had een goed geheugen, en meende alles heel goed onthouden te hebben.

„Dan zal ik u eens wat zeggen, kleine Copperfield,” zei Steerforth. „Gij moet mij er uit vertellen. Ik kan 's avonds meestal niet in slaap komen, en word doorgaans 's morgens al vroeg wakker. Wij zullen ze achter elkaar doorgaan. Wij zullen er echte Duizend-en-één-nachten van maken.”

Ik voelde mij door deze afspraak zeer gevleid, en wij begonnen haar reeds denzelfden avond ten uitvoer te brengen. Welke

mishandelingen ik mijn geliefde schrijvers bij mijn oververtellen aandeed, zou ik nu niet meer kunnen zeggen, en zou ik nu ook heel ongaarne willen weten; maar ik hield alles wat ik bij hen gelezen had, voor zuivere waarheid, en vertelde alles, voor zoover ik het mij herinnerde.

Het onaangename hierbij was, dat ik 's avonds dikwijls slaperig was of geen lust had om het verhaal te vervolgen; en dan was het vertellen een tamelijk lastig werk, dat echter toch gedaan moest worden; want Steerforth teleur te stellen of te misgagen was iets, waar natuurlijk niet over te denken viel. Ook 's morgens, als ik nog niet uitgerust was en graag nog een uurtje geslapen zou hebben, was het heel onaangenaam te worden wakker gemaakt — zooals de Sultane Scheherazade — en genoodzaakt een lange geschiedenis te vertellen, voor de ontbijtklok luidde; maar Steerforth stond op zijn stuk; en daar hij mij op zijn beurt met mijn sommen en thema's of ander werk dat mij te moeilijk was, hielp, kwam ik bij deze uitwisseling van dienstbewijzen niet te kort. Laat ik echter mij zelf recht doen. Ik werd niet door baatzuchtige of egoïstische beweegredenen gedreven, en evenmin door vrees voor hem. Ik bewonderde hem en hield veel van hem, en zijn tevredenheid was belooning genoeg. Bovendien was Steerforth vol attenties voor mij; en dit toonde hij bij zekere gelegenheid op een manier, die, geloof ik, voor den armen Traddles en de anderen wel eenigszins spijtig was. Peggotty's beloofde brief — wat een troostrijke en opbeurende brief was het! — kwam, voordat het halfjaar nog vele weken oud was, en daarbij een koek, tusschen sinaasappelen ingepakt, en twee flesschen kruidenwijn. Dezen schat legde ik, overeenkomstig mijn plicht, aan de voeten van Steerforth, en verzocht hem zich met de uitdeeling te belasten.

„Nu zal ik u eens wat zeggen, kleine Copperfield,” zei hij. „Die wijn zal bewaard worden om uw keel vochtig te houden als gij aan het vertellen zijt.”

Het denkbeeld deed mij blozen, en in mijn bescheidenheid verzocht ik hem daaraan niet te denken. Maar hij zei, dat hij had opgemerkt dat ik soms wat schor was, en dat de wijn tot den laatsten druppel aan het door hem gemelde doel zou worden gewijd. De voorraad werd dus in zijn kist gesloten, door hem zelf in een medicijnfleschje overgetapt en mij, door een eindje penschacht, in de kurk gestoken, toegediend, wanneer hij meende, dat ik een hartversterking noodig had. Soms, om het middel

krachtiger te maken, was hij zoo goed er een sinaasappel in uit te knijpen of er gember of pepermunt in te laten smelten; en hoewel ik niet zeggen kan, dat door deze toevoegsels de smaak verbeterd werd, of dat men zoo'n mengsel nu juist zou kiezen, om, 's avonds laat of 's morgens vroeg, de maag in orde te houden, slurpte ik het toch dankbaar op, en was ik heel gevoelig voor zijn attentie. Het komt mij voor, dat wij maanden lang met Peregrine, en nog meer maanden lang met andere geschiedenissen hebben doorgebracht. Dit weet ik zeker, dat er nooit gebrek was aan een vertelling; en de wijn duurde bijna even lang als de stof. De arme Traddles — ik kan nooit aan dien jongen denken zonder een vreemde opwelling van lachlust, zij het ook met tranen in de oogen — speelde de rol van het koor in een Grieksch treurspel, en hield zich alsof hij bij de grappige plaatsen de stuipen kreeg van het lachen, en zich doodelijk angstig maakte als er iets onrustbarends in het verhaal voorkwam. Heel vaak bracht dit mij eenigszins van de wijs. Het was een bijzondere aardigheid van hem, herinner ik mij, zich te houden alsof hij het klappertanden niet kon laten, zoo vaak er in de avonturen van Gil-Blas van een alguazil melding werd gemaakt; en het heugt mij nog, dat, toen Gil-Blas in Madrid den rooverkapitein ontmoette, die ongelukkige grappenmaker zoo'n koorts van angst veinsde te krijgen, dat mijnheer Creakle, die op de gang stond te luisteren, hem hoorde, en hem wegens onbehoorlijk gedrag in de slaapzaal, een geducht pak slaag gaf.

Alles wat ik in mij had aan romantiek, werd door dit vertellen in het donker heftig aangewakkerd en in dit opzicht zal die bezigheid misschien niet erg heilzaam voor mij zijn geweest. Maar dat ik in mijn kamer als een soort speelgoed was geliefd, en dat ik wist hoe er over dit talent van mij onder de jongens werd gesproken, en het mij, ofschoon ik de jongste was, een zeker aanzien verschafte, prikkelde mij tot inspanning. In een school, die alleen met wreedheid wordt geregeerd, is het niet waarschijnlijk, dat er veel wordt geleerd, onverschillig of er een domkop aan het hoofd staat of niet. Ik geloof dat onze jongens, over het algemeen, zoo'n domme troep waren, als men nergens ter wereld zou kunnen vinden; zij werden te veel geplaatst en geslagen om te leeren; zij konden dit evenmin met lust doen, als iemand in een leven vol ongeluk, onrust en kwelling iets, wat het ook zijn mag, met lust kan doen. Maar mijn kinderlijke ijdelheid

en de hulp van Steerforth dreyen mij toch voort; en zonder dat deze beide factoren mij tegen straf vermochten te beveiligen, maakten zij mij zoolang ik daar bleef tot een uitzondering op den grooten troep, daar ik toch bestendig eenige kruimpjes van kennis oppikte.

Hierin werd ik vooral door mijnheer Mell geholpen, die mij heel genegen was. Het deed mij altijd leed, te zien, dat Steerforth hem met opzettelijke minachting behandelde, en zelden een gelegenheid verzuimde om zijn gevoel te kwetsen of anderen daartoe op te stoken. Dit kwelde mij te meer, omdat ik Steerforth, voor wien ik zoo'n geheim evenmin kon bewaren, als ik hem een koek of een ander tastbaar eigendom kon onthouden, al heel gauw van de twee oude vrouwen had verteld, naar wie mijnheer Mell mij had meegenomen, en ik altijd bang was dat Steerforth dit zou uitzuinen en het hem voor de voeten zou werpen.

Geen van ons zal er vermoedelijk aan hebben gedacht, toen ik den eersten morgen daar ontbeet, en onder de schaduw van de pauweveeren bij de klanken van de fluit in slaap viel, welke gevolgen het zou hebben, dat mijn onbeduidende persoonje in een van die armenhuisjes was geweest. Dit bezoek had echter onverwachte gevolgen, en dat wel, in hun soort, van een ernstigen aard.

Op zekeren dag, toen mijnheer Creakle wegens ongesteldheid in zijn kamer bleef, wat natuurlijk een levendige blijdschap door de school verspreidde, heerschte er onder de ochtendlessen een buitengewoon rumoer. De verademing, die de jongens voelden, en hun blijdschap over de ziekte van mijnheer Creakle, maakte hen moeilijk te regeeren; en hoewel de verschrikkelijke Tungay twee- of driemaal met zijn houten been binnenkwam, en de namen van de voornaamste schuldigen opteekende, maakte dit geen grooten indruk, daar zij toch, wat zij ook deden, er tamelijk zeker van waren, dat zij den volgenden dag gestraft zouden worden, en het zonder twijfel verstandig vonden dien dag eens flink te genieten. Het was eigenlijk een halve vrije dag, daar het Zaterdag was. Maar daar het lawaai op de speelplaats mijnheer Creakle gehinderd zou hebben, en het weer niet gunstig was om te gaan wandelen, werd er 's middags weer school gehouden, en kregen wij voor deze gelegenheid wat lichter werk dan gewoonlijk te doen. Op dien dag van de week ging mijnheer Sharp altijd uit om zijn pruik te laten opmaken; en dus

hield mijnheer Mell, die altijd alle onaangename karweitjes moest opknappen, alleen de school.

Als ik het denkbeeld van een stier of beer met iemand, die zoo zachtzinnig was als mijnheer Mell, kon verbinden, zou ik zeggen dat hij dien middag, toen het lawaai op zijn ergst was, op een van die dieren leek, omsingeld door duizend honden. Ik herinner mij nog, hoe hij zijn gloeiende hoofd, door zijn beenige hand ondersteund, over het boek op zijn lessenaar gebogen hield, om wanhopig met zijn vervelende werk voort te gaan, onder een rumoer, waarvan de voorzitter van het Lagerhuis duizelig zou zijn geworden. Jongens, die stuivertje-wisselen met elkaar speelden, vlogen tusschen hun plaatsen heen en weer. Er waren lachende jongens, zingende jongens, schreeuwende jongens. Sommigen schuifelden met hun voeten; anderen dwarrelden om hem heen, grijnsden hem aan, trokken gezichten, aapten hem achter zijn rug en voor zijn oogen na; zijn armoe-de, zijn laarzen, zijn jas, zijn moeder — alles waarmee zij eigenlijk medelijden behoorden te hebben, was het voorwerp van hun spot. „Stilte!” riep mijnheer Mell, plotseling opstaand en met het boek op zijn lessenaar slaand. „Wat moet dat beteekenen! Dat is niet om uit te houden. Ik word er gek van. Hoe kunt ge het mij zoo lastig maken, jongens!”

Het was mijn boek, waarmee hij op zijn lessenaar sloeg; en terwijl ik naast hem stond en zijn oogen volgde, die door de zaal rondgingen, zag ik al de jongens ophouden, sommigen verwonderd, sommigen half bevreesd, sommigen misschien met spijt, dat zij het zoo bont hadden gemaakt.

Steerforth's plaats was aan het andere einde van de lange schoolzaal. Hij stond met zijn handen in zijn zakken tegen den muur geleund, en toen mijnheer Mell hem aankeek, keek hij dezen aan en kneep zijn mond dicht alsof hij floot.

„Stilte, jonheer Steerforth!” zei mijnheer Mell.

„Houd u zelf stil,” antwoordde Steerforth, rood wordend. „Tegen wien denkt gij wel dat gij spreekt?”

„Ga zitten!” zei mijnheer Mell.

„Ga zelf zitten,” antwoordde Steerforth, „en bemoei u met uw eigen zaken.”

Er ontstond een gegichel, en eenig applaus; maar mijnheer Mell zag zoo bleek, dat het onmiddellijk weer stil werd.

„Als gij denkt, Steerforth,” zei mijnheer Mell, „dat ik niet weet hoeveel invloed gij hier op iedereen kunt uitoefenen,” — hij

legde zijn hand zonder er bij te denken wat hij deed (geloof ik) op mijn hoofd; „of dat ik niet heb opgemerkt hoe gij zooeven de anderen hebt opgestookt om mij op allerlei manieren te beleedigen, hebt gij het mis.”

„Ik geef mij heelemaal geen moeite om over u te denken,” antwoordde Steerforth koeltjes, „en dus kan ik het ook niet mis hebben.”

„En wanneer gij van uw invloed als gunsteling gebruik maakt,” vervolgde mijnheer Mell, met bevende lippen, „om een fatsoenlijk man te beleedigen...”

„Een wat? — Waar is die?” zei Steerforth.

Hier riep iemand: „Schaam u, Steerforth! Dat is te erg!” Het was Traddles, dien mijnheer Mell terstond uit het veld sloeg door hem te bevelen zijn mond te houden.

„Iemand te beleedigen, die geen gelukkig leven heeft, en die u nooit het minste heeft misdaan, terwijl gij oud en wijs genoeg zijt om te begrijpen, hoeveel redenen er zijn om hem niet te beleedigen, is laag en verachtelijk. Gij kunt nu gaan zitten of blijven staan, zooals het u belieft. Ga verder, Copperfield.”

„Wacht even, kleine Copperfield,” zei Steerforth, de zaal door naar ons toe komend. „Ik heb u, eens en voor altijd, wat te zeggen, mijnheer Mell. Als gij de vrijheid neemt mij laag of verachtelijk, of iets van dien aard te noemen, zijt gij een onbeschofte bedelaar. Gij zijt altijd al een bedelaar, dat weet ge wel; maar als gij dat doet, zijt gij een onbeschofte bedelaar.”

Ik ben er niet zeker van of hij mijnheer Mell wilde slaan, of dat mijnheer Mell hem wilde slaan, zelfs niet of een van beiden van plan was zooiets te doen. Ik zag een strakheid over de heele school komen, alsof allen in steen veranderd waren, en zag mijnheer Creakle midden tusschen ons in staan, met Tungay naast zich, terwijl mevrouw en juffrouw Creakle door de deur naar binnen stonden te kijken alsof zij verschrikt en angstig waren. Mijnheer Mell bleef, met de ellebogen op zijn lessenaar en zijn gezicht in zijn handen, een oogeblik doodstil zitten.

„Mijnheer Mell,” zei mijnheer Creakle, hem bij zijn arm grijpend, en zijn fluisteren was nu zoo verstaanbaar, dat Tungay het onnoodig achtte zijn woorden te herhalen, „gij hebt u zelf toch, hoop ik, niet vergeeten?”

„Neen, mijnheer,” antwoordde mijnheer Mell, nu zijn gezicht vertoonend en zijn hoofd schuddend, terwijl hij bevend van

ontroering in zijn handen wreef. „Neen, mijnheer, neen. Ik heb wel aan mijzelf gedacht. Ik — neen, mijnheer Creakle, ik heb mijzelf niet vergeten. Ik — ik heb wel aan mijzelf gedacht, mijnheer. Ik — ik had wel gewild, dat gij wat vroeger aan mij gedacht hadt, mijnheer. Dat — dat zou vriendelijker geweest zijn, mijnheer, en billijker, mijnheer. Dat zou mij iets bespaard hebben.”

Mijnheer Creakle, die mijnheer Mell strak aankeek, legde zijn hand op Tungay's schouder, stapte op een bank dichtbij en

oogenblik niet nalaten te denken, wat een edel voorkomen hij toch had, en hoe gewoon en alledaagsch mijnheer Mell er naast hem uitzag.

„Wat had hij over gunstelingen te spreken!” zei Steerforth eindelijk.

„Gunstelingen?” herhaalde mijnheer Creakle, terwijl de aderen op zijn voorhoofd opzwollen. „Wie heeft er over gunstelingen gesproken?”

„Hij,” antwoordde Steerforth.

„En wat hebt gij daarmee bedoeld, mijn-

„LAAT HIJ HET MAAR ONTKENNEN,” ZEI STEERTHORTH.

zette zich op den lessenaar. Nadat hij mijnheer Mell, die nog steeds zijn hoofd schudde en bevend van ontroering in zijn handen wreef, nog eens strak had aangekeken, wendde mijnheer Creakle zich tot Steerforth en zei:

„Wel, daar hij zich niet verwaardigt het mij te zeggen — wat is er gebeurd?”

Steerforth scheen die vraag liefst niet te willen beantwoorden, keek zijn tegenstander met toornige minachting aan en zweeg. Ik kon, dat herinner ik mij, zelfs op dat

heer?” vroeg mijnheer Creakle, zich toornig tot zijn secundant wendend.

„Ik bedoelde, mijnheer Creakle,” antwoordde deze zachtjes, „wat ik trouwens ook zei, dat het geen enkelen leerling past van zijn invloed als gunsteling gebruik te maken om mij te vernederen.”

„Om u te vernederen?” zei mijnheer Creakle. „Wel lieve hemel! maar laat ik u eens mogen vragen, mijnheer hoe-heet-geook-alweer,” — en hier sloeg hij zijn armen, met rietje en al, over zijn borst, en

trok zijn wenkbrauwen zoo dicht samen, dat zijn kleine oogen daaronder nauwelijks meer zichtbaar waren, „of gij, als gij van gunstelingen spreekt, mij wel den verschuldigten eerbied betoont? Mij, mijnheer,” zei mijnheer Creakle, eensklaps met zijn hoofd naar hem uitvallend, en het weer terugtrekkend, „het hoofd van deze inrichting en uw broodheer?”

„Het was niet verstandig van mij, mijnheer, dat wil ik graag bekennen,” zei mijnheer Mell, „en ik zou het ook niet gedaan hebben, als ik kalm was geweest.”

Hier viel Steerforth hem in de rede.

„En toen zei hij, dat ik laag was, en dat ik verachtelijk was, en toen heb ik hem gezegd, dat hij een bedelaar was. Als ik kalm was geweest, zou ik hem misschien geen bedelaar hebben genoemd. Maar dat heb ik gedaan, en ik ben bereid er de gevolgen van te dragen.” Zonder misschien te bedenken, of er wel gevolgen van te dragen waren, voelde ik bij deze moedige woorden een gloed in mijn binnenste. Het maakte ook indruk op de andere jongens, want er ontstond beweging en gemompel onder hen, hoewel niemand een woord sprak.

„Het verwondert mij, Steerforth — hoe wel uw openhartigheid u tot eer strekt,” zei mijnheer Creakle, „zeer tot eer strekt, — het verwondert mij, Steerforth, moet ik zeggen, dat gij zoo'n benaming hebt kunnen geven aan iemand, die op Salem House werkzaam is en gesalarieerd wordt.”

Steerforth lachte schamper.

„Dat is geen antwoord op mijn gezegde,” zei mijnheer Creakle. „Ik verwacht een ander antwoord van u, Steerforth.”

Indien mijnheer Mell er tevoren in mijn oogen alledaagsch had uitgezien, bij den knappen jongen vergeleken, onmogelijk zou ik kunnen zeggen hoe alledaagsch mijnheer Creakle er nu uitzag.

„Laat hij het maar ontkennen,” zei Steerforth.

„Ontkennen dat hij een bedelaar is, Steerforth?” riep mijnheer Creakle uit. „Wel, waar loopt hij dan te bedelen?”

„Als hij geen bedelaar is, is een nabestaande van hem toch in ieder geval een bedelaarster,” zei Steerforth. „Dat komt op hetzelfde neer.”

Hij keek naar mij, en de hand van mijnheer Mell klopte mij zacht op mijn schouder. Ik keek naar hem op, met een gloed in mijn gezicht en wroeging in mijn hart; maar de oogen van mijnheer Mell waren op Steerforth gevestigd. Hij bleef mij vriendelijk op mijn schouder kloppen, maar hij

keek naar hem. „Daar gij verwacht, dat ik mij rechtvaardigen zal, mijnheer Creakle,” zei Steerforth, „en zeggen zal wat ik bedoel — heb ik niets anders te zeggen, dan dat zijn moeder op een hofje van aalmoezen leeft.”

Mijnheer Mell bleef hem nog steeds aankijken en mij vriendelijk op mijn schouder kloppen en zei, als ik het goed verstond, fluisterend bij zich zelf: „Ja, dat dacht ik wel.”

Mijnheer Creakle wendde zich met een donker, gefronst voorhoofd, en met gemaakte beleefdheid tot zijn secundant.

„Gij hoort wat deze jongeheer zegt, mijnheer Mell. Wees zoo goed, als het u belieft, hem voor de heele verzamelde school terecht te wijzen.”

„Hij behoeft niet terecht gewezen te worden, mijnheer; hij heeft gelijk,” antwoordde mijnheer Mell te midden van een doodelijke stilte. „Wat hij gezegd heeft is de waarheid.”

„Wees dan zoo goed om openlijk te verklaren, als het u belieft,” zei mijnheer Creakle, terwijl hij zijn hoofd op zij hield en zijn oogen door het schoollokaal liet rondgaan, „of ik hiervan vóór dit oogenblik ooit iets geweten heb.”

„Ik geloof het niet,” was het antwoord.

„Gij weet immers wel dat het niet zoo is?” zei mijnheer Creakle. „Weet gij dat niet, man?”

„Ik veronderstel, dat gij wel nooit gedacht zult hebben, dat mijn omstandigheden erg gunstig waren,” antwoordde de secundant. „Gij weet wat mijn positie hier is en altijd geweest is.”

„Ik denk, als gij daarover spreekt,” zei mijnheer Creakle, terwijl zijn aderen dikker dan ooit opzwollen, „dat uw positie heelemaal verkeerd is geweest, en dat gij dit voor een armenschool hebt gehouden. Mijnheer Mell, wij zullen scheiden, als het u belieft. Hoe eer hoe beter.”

„Dan maar liefst dadelijk,” antwoordde mijnheer Mell, opstaand.

„Uitstekend, mijnheer,” zei mijnheer Creakle.

„Ik neem afscheid van u, mijnheer Creakle, en van u allen,” zei mijnheer Mell, in het vertrek rondkijkend en mij weer zachtjes op mijn schouder kloppend. „James Steerforth, de beste wensch, dien ik u kan nalaten is, dat gij u eens zult schamen over wat gij vandaag hebt gedaan.”

Nogmaals legde hij zijn hand op mijn schouder; en daarna zijn fluit en eenige boeken uit zijn lessenaar nemend en den sleutel voor zijn opvolger daarin achter-

latend, ging hij, met zijn bezittingen onder zijn arm, de school uit. Mijnheer Creakle hield daarop, met behulp van Tungay, een toespraak, waarin hij Steerforth bedankte, dat hij (hoewel misschien met wat al te veel vuur) de eer en het fatsoen van Salem House had hooggehouden; en hij besloot met Steerforth een hand te geven, waarop wij driemaal hoera riepen — ik wist niet precies waarvoor, maar veronderstelde dat het ter eere van Steerforth was, waarop ik maar hard meeschreeuwde, hoewel ik mij lang niet vroolijk voelde. Daarna gaf mijnheer Creakle Tommy Traddles een pak slaag, omdat hij zag, dat deze over het vertrek van mijnheer Mell huilde, in plaats van mee hoera te roepen; en vervolgens ging hij terug naar zijn sofa of zijn bed, of vanwaar hij gekomen was.

Wij bleven nu alleen aan ons zelf overgelaten en keken elkaar, dat weet ik nog wel, heel verslagen aan. Wat mij zelf betrof, ik voelde zooveel berouw en zelfverwijt over het gebeurde, dat ik niet in staat zou zijn geweest mijn tranen te weerhouden, als ik niet gevreesd had, dat Steerforth, die vaak naar mij keek, het onvriendschappelijk zou vinden — of misschien moet ik, ons verschil in leeftijd en de gevoelens, die ik hem toedroeg, in aanmerking nemend, liever zeggen onbehoorlijk — als ik liet blijken, dat ik bedroefd was. Hij was heel boos op Traddles en zei dat hij blij was, dat deze een pak slaag had gekregen.

De arme Traddles, die het stadium, waarin hij met zijn hoofd op de tafel lag, reeds te boven was, en zijn hart volgens zijn gewoonte lucht gaf door geraamten te teekenen, zei dat het hem niets kon schelen. Mijnheer Mell was toch gemeen behandeld.

„Wie heeft hem dan gemeen behandeld, sentimenteele jongejuifvrouw?” zei Steerforth.

„Gij,” antwoordde Traddles.

„Wat heb ik dan gedaan?” zei Steerforth.

„Wat gij gedaan hebt?” liet Traddles hierop volgen. „Gij hebt hem gekwetst en hem zijn betrekking doen verliezen.”

„Och kom,” hernam Steerforth smalend. „Hij zal het heusch wel weer gauw te boven zijn, wil ik wedden. Hij is niet zoo teergevoelig als jongejuifvrouw Traddles. En wat zijn betrekking aangaat — het was wel een prachtige betrekking, niet waar? — denkt ge soms, dat ik niet naar huis zal schrijven, en zal zorgen dat hij wat geld krijgt?”

Wij vonden dit plan heel nobel van Steerforth, wiens moeder een schatrijke weduwe was, die, naar men zei, bijna alles

deed wat hij haar vroeg.

Wij waren allen blij, dat Traddles zoo den mond werd gesnoerd, en verhieven Steerforth tot in de wolken; vooral toen hij zich nog verwaardigde ons te zeggen, dat hij, wat hij gedaan had, alleen voor ons en in ons belang had gedaan, en ons een groote weldaad had bewezen door dit te doen, zonder zich zelf te ontzien. Maar ik moet zeggen dat, toen ik dien avond in het donker weer een vertelling vervolgde, de oude fluit van mijnheer Mell mij meer dan eens treurig in de ooren scheen te klinken; en dat ik, toen Steerforth eindelijk moe was en ik op mijn kussen lag, mij verbeeldde, dat ik haar ergens klagend hoorde spelen en diep bedroefd was.

Ik vergat hem echter spoedig in mijn bewondering voor Steerforth, die als invaller met het grootste gemak en zonder eenig boek (hij scheen alles van buiten te kennen) enkele van zijn lessen waarnam, tot er een nieuwe meester gevonden was. Deze nieuwe meester kwam van een Latijnsche school; en voor hij zijn betrekking aanvaardde, at hij één keer bij mijnheer Creakle aan tafel, om met Steerforth kennis te maken. Steerforth was zeer over hem tevreden, en zei dat hij een „kei” was. Zonder precies te begrijpen welke rang van geleerdheid daarmee werd aangeduid, kreeg ik hierdoor heel veel eerbied voor den nieuwen meester, en twijfelde ik volstrekt niet aan zijn buitengewone kundigheden; hoewel hij nooit zooveel werk van mij maakte — al had ik dan ook niets te beteekenen — als mijnheer Mell had gedaan.

Er had in dit halfjaar nog maar één gebeurtenis buiten het gewone schoolleven plaats, die zoo'n indruk op mij maakte, dat ik mij haar nu nog herinner. Maar dit dan ook om vele redenen.

Op een middag, toen de heele school in opschudding was, en mijnheer Creakle verschrikkelijk om zich heen sloeg, kwam Tungay binnen en riep met zijn gewone forsche stem: „Bezoek voor Copperfield!”

Eenige woorden werden tusschen hem en mijnheer Creakle gewisseld, om te zeggen wie de bezoekers waren en te vragen in welke kamer zij moesten worden gelaten; en toen werd mij, die volgens de gewoonte bij dit bericht was opgestaan en stom was van verbazing, gezegd, dat ik de achtertrap moest afgaan en een schoon boordje moest omdoen voor ik naar de eetzaal ging. Ik gehoorzaamde aan deze bevelen zoo zenuwachtig en gehaast, als ik nog nooit tevoren was geweest; en toen ik voor de

deur van de eetzaal stond en de gedachte bij mij opkwam, dat het mijn moeder kon zijn — ik had tot dusverre alleen maar aan mijnheer Murdstone of zijn zuster gedacht — trok ik mijn hand van de kruk terug, en bleef ik staan om eerst even uit te snikken voor ik naar binnen ging.

Aanvankelijk zag ik niemand, maar toen ik een druk tegen de deur voelde, keek ik daaromheen; en daar zag ik, tot mijn verbazing, baas Peggotty en Ham, die voor mij stonden te buigen en elkaar platdrukten tegen den muur. Ik kon niet nalaten te lachen; maar het was veel meer van blijdschap, dat ik hen zag, dan over de vertooning die zij gaven. Wij schudden elkaar heel hartelijk de hand, en ik lachte en lachte tot ik mijn zakdoek te voorschijn moest halen om mijn oogen af te vegen.

Baas Peggotty (die, zooals ik mij herinner, tijdens dit bezoek geen enkele maal zijn mond dicht deed) toonde zich heel bewogen toen hij mij dit zag doen, en stootte Ham aan om iets tegen mij te zeggen.

„Wees maar vroolijk, jongeheer David!” zei Ham op zijn onnoozel vriendelijke manier. „Wel, wel, wat zijt ge groot geworden!”

„Ben ik groot geworden?” zei ik, mijn oogen afdrogend. Ik schreide niet om een bepaalde reden, voor zoover ik weet; maar ik moest nu eenmaal schreien, toen ik oude vrienden zag.

„Groot geworden, jongeheer David?” zei Ham. „Of hij groot geworden is!”

„Of hij groot geworden is!” herhaalde baas Peggotty.

Nu moest ik weer lachen, omdat zij tegen elkaar lachten, en toen lachten wij alle drie tot ik gevaar liep om weer te gaan huilen.

„Weet gij ook hoe mama het maakt, mijnheer Peggotty?” zei ik. „En hoe mijn lieve, lieve oude Peggotty het maakt?”

„Oppebest,” antwoordde baas Peggotty. „En kleine Emily en juffrouw Gummidge?”

„Oppebest,” zei baas Peggotty.

Er volgde een stilte. Om daaraan een einde te maken, haalde baas Peggotty twee reusachtige kreeften, een vervaarlijk groote krab, en een grooten zak van zeildoek met garnalen te voorschijn, en stapelde ze in Ham's armen op elkaar.

„Wij hebben gezien,” zei baas Peggotty, „dat gij wel graag wat hartigs bij uw eten hadt toen gij bij ons waart, en daarom zijn wij zoo vrij geweest. Vrouw Gummidge heeft ze gekookt. Ja,” zei baas Peggotty, die bij dit onderwerp scheen te blijven om-

dat hij geen ander had. „Ik verzeker u, vrouw Gummidge heeft ze gekookt.”

Ik bedankte hem hartelijk; en daarop vervolgde baas Peggotty, naar Ham kijkend, die schaapachtig over de schaaldieren stond te glimlachen, zonder een poging te doen om hem te helpen:

„Wij kwamen, ziet ge, met gunstige wind en tij, met een van onze Yarmouthers loggers in Gravesend. Mijn zuster had mij geschreven hoe die plaats hier heette, en ook geschreven, dat ik, als ik toevallig in Gravesend kwam, naar jongenheer David moest gaan vragen, en haar groeten moest doen, en hem het beste toewenschen, en zeggen dat de familie het oppebest maakt. Kleine Emily, ziet ge, zal aan mijn zuster schrijven als ik terugkom, dat ik u gezien heb, en dat gij het ook oppebest maakt, en zoo zullen wij er een mallemolen van maken.”

Ik was genoodzaakt een poosje na te denken, voor ik begreep wát baas Peggotty met deze figuurlijke uitdrukking bedoelde, waarmee hij te kennen wilde geven, dat hij op die manier alle belangstellenden over en weer bericht zou hebben bezorgd. Toen bedankte ik hem hartelijk, en zei, met het bewustzijn dat ik daarbij bloosde, dat ik dacht dat kleine Emily ook wel veranderd zou zijn, sedert wij samen op het strand schelpen en keisteentjes hadden gezocht.

„Zij wordt al haast een volwassen meisje, dat wordt ze,” antwoordde baas Peggotty. „Vraag het hem maar.”

Hij bedoelde Ham, wiens gezicht over den zak met garnalen van vergenoegdheid scheen te stralen, terwijl hij toestemmend knikte.

„Zoo'n knap gezichtje!” zei baas Peggotty, wiens eigen gezicht daarbij een glans kreeg.

„En zoo geleerd!” zei Ham.

„En haar schrijven!” zei baas Peggotty. „Wel, het is zoo zwart als git, en zoo groot, dat gij het in de verte kunt lezen.”

Het was werkelijk een genot, de geestdrift te zien, die baas Peggotty vervulde als hij aan zijn kleine gunsteling dacht. Ik zie hem weer vóór mij staan, terwijl van zijn grof en ruig gezicht een blijde liefde en trots afstralen, voor welker beschrijving ik geen woorden kan vinden. Zijn heldere oogen vlammen en flikkeren, alsof hun diepte door iets schitterends in beweging wordt gebracht. Zijn breede borst zwoegt van innig genoegen. Zijn forsche handen klemmen zich samen in den ernst van zijn gevoel; en om nadruk aan zijn woorden te geven zwaait hij met zijn rechterarm, die in

de oogen van een dwergje als ik ben, op een smidsmoker lijkt. Ham raakte evenzeer in vuur als hij. Ik geloof zeker, dat zij nog veel meer over haar gezegd zouden hebben, als zij niet verlegen waren geworden door het onverwachte binnenkomen van Steerforth, die, toen hij mij in een hoek met twee vreemden zag staan praten, het lied-

zoo lang daarna nog weer te binnen! —

„Ga niet weg, Steerforth als het u belijft. Dit zijn twee Yarmouthers visschers — heel aardige, beste mensen — familie van mijn kindermisje, die uit Gravesend zijn gekomen om mij op te zoeken.”

„Zoo, zoo!” zei Steerforth, terugkomend. „Dan verheugt het mij hen te zien. Heel

„GA NIET WEG, STEERTH, ALS HET U BELIJFT. DIT ZIJN TWEE YARMOUTHES VISSCHERS — HEEL AARDIGE, BESTE MENSCHEN — FAMILIE VAN MIJN KINDERMEISJE, DIE UIT GRAVESEND ZIJN GEKOMEN OM MIJ OP TE ZOEKEN.”

je, dat hij zong, afbrak en zei: „Ik wist niet dat gij hier waart, kleine Copperfield!” (want het was de kamer niet waar de bezoekers gewoonlijk werden ontvangen), waarop hij ons voorbij liep om weer weg te gaan. Ik ben niet zeker of het uit trots op een vriend als Steerforth was, of uit het verlangen om hem te verklaren hoe het kwam, dat ik een vriend als baas Peggotty had, dat ik hem, toen hij weg wilde gaan, terugriep; maar ik zei heel bescheiden — goede Hemel, hoe komt dat alles mij

aangenaam.”

Hij had een ongedwongenheid in zijn manieren — vrolijk en luchtig, maar zonder iets aanmatigends — die ik nog geloof, dat een zekere toovermacht uitoefende. Ik geloof nog, dat hij door zijn houding, zijn levendigheid, zijn welluidende stem, zijn welbesneden gezicht en volmaakte gestalte, en misschien ook wel door een zekere aangeboren aantrekkingskracht (die ik geloof, dat maar weinig mensen bezitten) iets betooverend innemends had, waarvoor

het een heel natuurlijke zwakheid was te zwichten, en die weinig menschen konden weerstaan. Ik zag duidelijk, hoe ingenomen zij met hem waren, en hoe zij in een oogeblik hun hart voor hem schenen te openen.

„Gij moet het thuis laten weten, als het u belieft, mijnheer Peggotty,” zei ik, „als die brief geschreven wordt, dat mijnheer Steerforth erg goed voor mij is, en dat ik niet weet, hoe ik het hier zonder hem zou stellen.”

„Malligheid!” zei Steerforth lachend. „Zooiets moet gij hun vooral niet wijs maken.”

„En als mijnheer Steerforth ooit in Norfolk of Suffolk komt, mijnheer Peggotty,” zei ik, „terwijl ik daar ben, kunt gij er van op aan, dat ik hem naar Yarmouth zal brengen, als hij wil meegaan, om uw huis te zien. Gij hebt nog nooit zoo'n aardig huis gezien, Steerforth. Het is van een scheepje gemaakt!”

„Van een scheepje gemaakt?” zei Steerforth. „Dan is het net precies een huis voor zoo'n echten zeeman.”

„Dat is het ook, mijnheer, dat is het ook,” zei Ham grinnikend. „Gij hebt gelijk, jongeheer. Die jongeheer heeft wel gelijk, jongeheer David. Een echte zeeman! Ha, ha! Dat is hij ook, ja zeker.”

Baas Peggotty was niet minder in zijn schik dan zijn neef, hoewel zijn bescheidenheid hem verbood een persoonlijk compliment zoo luidruchtig toe te juichen.

„Wel jongeheer,” zei hij, buigend en grinnikend, terwijl hij tegelijk de slippers van zijn das in zijn jas stopte. „Ik dank u wel, jongeheer. — Ik doe op mijn manier mijn best, jongeheer.”

„De beste kan niet beter doen dan dat, baas Peggotty,” zei Steerforth. Hij had zijn naam al opgevangen.

„Ik wil er wel voor instaan, dat gij dat zelf ook doet, jongeheer,” zei baas Peggotty. „Ik dank u wel, jongeheer. Ik ben u heel verplicht voor uw vriendelijke ontvangst. Ik ben wat grof, jongeheer, maar ik ben goed — tenminste ik hoop, dat ik goed ben, begrijpt ge wel? Aan mijn huis is niet veel te zien, jongeheer, maar het is heelmaal tot uw dienst, als gij het eens met jongenheer David wilt komen bekijken. Ik ben een echte slak, dat ben ik,” zei baas Peggotty, waarmee hij bedoelde, dat hij zoo traag was in het weggaan, want na ieder van zijn afgebroken zinnen had hij willen gaan en telkens was hij weer teruggekomen; „maar nu wensch ik u toch allebei alles goeds.”

Ham herhaalde dezen wensch en wij na-

men heel hartelijk afscheid van elkaar. Ik kwam dien avond in verzoeking om Steerforth over de lieve Emily te vertellen, maar ik was te bedeesd om haar naam te noemen en te bang, dat hij mij zou uitlachen. Ik herinner mij nog, dat ik er veel en met een zekere onrust aan dacht, dat baas Peggotty gezegd had, dat zij al bijna een volwassen meisje was; maar ten slotte begreep ik, dat dit maar gekheid was geweest.

Wij brachten de kreeften, de krab en de garnalen ongemerkt naar onze kamer en hielden dien avond een groot souper. Maar voor Traddles liep dit niet goed af. Hij was te veel een ongeluksvogel om net als ieder ander zoo'n souper te kunnen doorstaan. Hij werd 's nachts ziek — erg ziek was hij — van de krab; en nadat hij drankjes en pillen had moeten slikken — genoeg zei Dimple, wiens vader dokter was, om het gestel van een paard te ondermijnen — kreeg hij nog een pak slaag en zes hoofdstukken uit het Grieksche Testament, omdat hij niets wilde bekennen.

De rest van het halfjaar is in mijn geheugen een warboel van de dagelijksche ellende van ons leven; van het afnemen van den zomer en het naderen van den winter; van de koude ochtenden, wanneer de klok ons uit ons bed luidde en de kilheid van de donkere avonden, wanneer zij ons weer naar bed luidde: van de schoolzaal 's avonds, flauw verlicht en slecht verwarmd, en 's morgens niets anders dan een groote bibbermachine; van de afwisseling tusschen gekookt en gebraden ossen- en schapenvleesch, van kleiachtige boterhammen, gehavende leesboeken, gebarsten leien, met tranen bevlekte cahiers, afstraffingen met het rietje en de liniaal, haarknippen, regenachtige Zondagen, vette puddingen, en een vuile atmosfeer van inkt, die alles omringde.

Ik herinner mij echter nog goed, hoe het verwijderde denkbeeld van de vacantie, nadat het ons een ontzaglijken tijd lang een stilstaand plekje had toegeschenen, naar ons toe begon te komen en al grooter en grooter begon te worden. Hoe wij van het tellen van de maanden tot het tellen van de weken en daarna tot het tellen van de dagen overgingen; en hoe ik toen begon te vreezen, dat men niet om mij schrijven zou, en hoe ik, toen ik van Steerforth hoorde, dat men om mij geschreven had en ik zeker naar huis zou gaan, een duister voorgevoel had, dat ik voor dien tijd nog mijn been zou breken. Hoe de dag van vertrek van plaats verwisselde, eerst van over veertien dagen naar de volgende week, daarop naar

deze week, overmorgen, morgen, vandaag, vanavond — toen ik in de diligence naar Yarmouth zat en naar huis reed.

Ik deed menig afgebroken slaapje in de diligence naar Yarmouth, en had dan menigen verwarden droom over al die dingen. Maar als ik nu en dan wakker werd, zag ik buiten het portier niet de speelplaats van Salem House, en hoorde ik niet hoe mijnheer Creakle Traddles afroste, maar hoe de koetsier zijn paarden aanzette met de zweep.

HOOFDSTUK VIII.

Mijn vacantie en vooral één gelukkige middag.

Toen wij nog voor het aanbreken van den dageraad de herberg bereikten waar de diligence stilhield, die niet de herberg was met den kellner, die zoo vriendelijk voor mij was geweest, bracht men mij naar een net slaapkamertje, waar op de deur het woord „Dolfin” was geschilderd. Ik weet wel dat ik heel koud was, in weerwil van de heete thee, die men mij beneden voor een groot vuur te drinken had gegeven, en heel blij dat ik in bed kon kruipen, de dekens om mijn hals kon instoppen en gaan slapen.

Barkis, de vrachtrijder, zou mij 's morgens om negen uur komen halen. Ik stond om acht uur op, nog een beetje zwaar in mijn hoofd, omdat ik zoo kort had geslapen, en was vóór den bepaalden tijd al gereed. Hij ontving mij precies alsof het geen vijf minuten geleden was geweest, dat wij elkaar voor het laatst hadden gezien, en ik maar even het logement was binnengegaan om een zesstuiverstuk te wisselen, of iets van dien aard. Zoodra ik en mijn kist in de kar waren en de vrachtrijder op den bok zat, stapte het luie paard in zijn gewone sukkeldrafje voort.

„Gij ziet er heel goed uit, mijnheer Barkis,” zei ik, denkend, dat hij dit wel graag zou hooren.

Barkis wreef zijn wang met den opslag van zijn mouw, en keek vervolgens naar zijn mouw, alsof hij verwachtte er iets van zijn blos op te zullen vinden, maar gaf geen ander blijk, dat hij mijn compliment gehoord had.

„Ik heb uw boodschap overgebracht, mijnheer Barkis,” zei ik. „Ik heb aan Peggotty geschreven.”

„Zoo!” zei Barkis.

Barkis scheen knorrig te zijn en ant-

woordde heel stroef.

„Was dat niet goed, mijnheer Barkis?” zei ik, na een korte aarzeling.

„Wel neen,” antwoordde Barkis.

„De boodschap niet?”

„De boodschap was misschien wel goed,” zei Barkis, „maar daarbij is het gebleven.”

Daar ik niet begreep wat hij bedoelde, herhaalde ik vragend: „Daarbij gebleven, mijnheer Barkis?”

„Niets van gekomen,” antwoordde hij, mij van terzijde aankijkend. „Geen antwoord.”

„Had u dan een antwoord verwacht, mijnheer Barkis?” zei ik, mijn oogen wijd openend; want het was een nieuw licht, dat nu voor mij opging.

„Als een man zegt, dat hij wel zin heeft,” zei Barkis, weer langzaam zijn hoofd om-draaiend om mij aan te kijken, „wil dat zooveel zeggen als dat die man een antwoord verwacht.”

„En, mijnheer Barkis?”

„En,” antwoordde Barkis, zijn oogen weer op de ooren van zijn paard vestigend, „die man wacht nog altijd op antwoord.”

„Hebt gij haar dat gezegd, mijnheer Barkis?”

„Ne-een,” bromde Barkis, er over nadenkend. „Ik had geen lust om haar dat te zeggen. Ik heb nooit zes woorden met haar gesproken. Ik zal haar dat niet gaan zeggen.”

„Zoudt ge graag willen, dat ik het deed, mijnheer Barkis?” vroeg ik weifelend.

„Gij zoudt haar wel mogen zeggen, als ge wilt,” antwoordde Barkis, nogmaals langzaam naar mij omkijkend, „dat Barkis op antwoord wacht. Zeg eens — hoe is de naam?”

„Haar naam?”

„Ja!” zei Barkis knikkend.

„Peggotty.”

„Vóórnaam?” zei Barkis.

„Neen, dat is niet haar vóórnaam,” antwoordde ik. „Haar vóórnaam is Clara.”

„Zoo, is 't toch?” zei Barkis.

Hij scheen in deze omstandigheid stof tot gewichtige overdenkingen te vinden, en zat eenigen tijd te peinzen en te fluiten.

„Wel,” zei hij eindelijk. „Zeg dan: „Peggotty, Barkis wacht op antwoord.” Dan zegt zij misschien: „Antwoord, waarop?” Zegt gij: „Op wat ik u gezegd heb.” „Wat is dat?” zegt zij. „Barkis heeft wel zin,” zegt gij.”

Deze buitengewoon schrandere vinding vergezelde Barkis met een elleboogstoot, die mij een steek in mijn zij deed krijgen. Daarna zat hij op zijn gewone manier weer

over zijn paard te hangen en roerde het onderwerp niet weer aan, behalve dat hij een half uur later een stuk krijt uit zijn zak haalde en tegen een binnenwand van de kar schreef: „Clara Peggotty” — blijkbaar om zijn geheugen te hulp te komen.

Ach, wat een vreemd gevoel was het, naar huis te gaan terwijl het geen thuis meer voor mij was, en te ondervinden hoe alles wat ik zag mij aan het gelukkige oude moederlijke huis herinnerde, dat op een droom leek, dien ik nooit weer kon droomen! De dagen toen mijn moeder en ik en Peggotty alles en alles voor elkaar waren en er nog niemand tusschen ons was, rezen onderweg zoo treurig voor mij op, dat ik er niet zeker van ben, of ik wel blij was, dat ik naar huis ging — niet zeker, of ik niet liever had willen wegblijven om in Steerforth's gezelschap het ouderlijke huis te vergeten. Maar ik was onderweg, en al gauw was ik bij ons huis, waar de kale oude olmen hunden vele handen in de gure winterlucht stonden te wringen, en de overblijfselen van de oude kraaiennesten bij stukken door den wind werden weggevoerd.

De vrachtrijder zette mijn koffer bij het tuinhek neer en liet mij alleen. Ik ging het pad naar huis op, terwijl ik naar de ramen keek en bij iederen voetstap vreesde het dreigende gezicht van mijnheer Murdstone of zijn zuster voor een daarvan naar mij te zien gluren. Er vertoonde zich echter geen gezicht; en toen ik bij het huis was gekomen, wetend, dat ik vóór donker zonder kloppen de deur kon openen, ging ik met zachte, bedeesde schreden naar binnen.

God weet hoe kinderlijk de herinnering mag zijn geweest, die door de stem van mijn moeder bij mij werd opgewekt, zoodra ik een voet in het voorhuis zette. Ik hoorde haar zachtjes zingen. Ik denk dat ik, toen ik nog maar een heel jong kind was, in haar armen moet hebben gelegen en haar zoo voor mij heb hooren zingen. De wijs was nieuw voor mij, en toch zoo oud, dat zij mijn hart opeens tot overloopen toe vol deed worden; 't was als een oude vriend, die na lange afwezigheid was teruggekomen.

Uit den mijmerenden toon, waarmee mijn moeder haar liedje neuriede, begreep ik dat zij alleen was. En ik sloop zachtjes de kamer binnen. Zij zat bij het vuur, een kindje zoogend, welks mollige handje zij met haar hand tegen haar hals drukte. Haar neergeslagen oogen staarden in het gezichtje, en zij zat voor dit kindje te zingen. Ik had in zooverre gelijk, dat zij geen ander

gezelschap had.

Ik sprak haar aan, en zij sprong verschrikt overeind en gaf een gil. Maar toen zij mij zag, noemde zij mij haar lieve David, haar kind! en mij halverwege de kamer tegemoet komend, knielde zij op den grond en kustte mij, en legde mijn hoofd tegen haar borst, naast het kindje, dat zich daarin verschool, en bracht zijn handje aan mijn lippen.

Ik wou, dat ik gestorven was. Ik wou, dat ik toen gestorven was, met dat gevoel in mijn hart! Dan zou ik meer geschikt voor den hemel zijn geweest, dan ik sedertdien ooit geweest ben.

„Hij is uw broertje!” zei mijn moeder, mij liefkozend. „David, mijn lieve jongen! Mijn arm kind!”

Daarna kustte zij mij nog eens en nog eens, en sloeg haar arm om mijn hals. Dit deed zij juist toen Peggotty kwam binnenstuiven, en zich bij ons op den grond neer liet vallen, en zich een kwartier lang aanstelde alsof zij dol was.

Het bleek, dat men mij nog niet verwacht had, daar de vrachtrijder veel vroeger dan gewoonlijk was gekomen. Het bleek ook, dat mijnheer Murdstone en zijn zuster in de buurt een bezoek waren gaan afleggen en niet voor 's avonds terug zouden komen. Dat had ik niet durven hopen. Ik had het niet mogelijk durven achten, dat wij nog eens ongestoord met ons drieën bij elkaar zouden zijn; en op dat oogenblik was het mij alsof de oude tijd was teruggekeerd.

Wij aten daar in de kamer met ons drieën. Peggotty wilde achter de tafel blijven staan om ons te bedienen, maar mijn moeder wilde dit niet toestaan en liet haar bij ons plaats nemen. Ik had mijn eigen bord, net als vroeger, met een bruin oorlogsschip met volle zeilen er op, dat Peggotty al den tijd, dat ik weg was geweest, als een schat had bewaard, en voor geen honderd pond, zei zij, had willen zien breken. Ik had mijn eigen oude kroesje, met David er op, mijn eigen oude vorkje en mesje, dat niet wilde snijden.

Terwijl wij aan tafel zaten, achtte ik het een gunstige gelegenheid om Peggotty over Barkis te vertellen, maar voor ik klaar was, begon zij te lachen en sloeg haar schort over haar gezicht.

„Peggotty!” zei mijn moeder. „Wat scheelt u?”

Peggotty lachte nog eens zoo hard, en hield haar schort, toen mijn moeder het wilde wegtrekken, stijf over haar gezicht heen vast, zoodat zij daar zat alsof zij haar

hoofd in een zak had.

„Wat doet gij toch, malle meid?" zei mijn moeder lachend.

„Och, die gekke vent!" riep Peggotty uit. „Hij wil met mij trouwen."

„Dat zou een heel goed huwelijk voor u zijn, is het niet?" zei mijn moeder.

„Och, dat weet ik niet," antwoordde Peggotty. „Spreek er maar niet over. Ik zou hem niet willen hebben al was hij van goud gemaakt. Ik wil niemand hebben."

„Waarom zegt gij hem dat dan niet, wonderlijke meid?" zei mijn moeder.

„Hem dat zeggen?" antwoordde Peggotty, uit haar schort kijkend. „Hij heeft er mij nog nooit een woord van gezegd. Hij is wel wijzer. Als hij het hart heeft mij zooiets te zeggen, zou ik hem een slag in zijn gezicht geven."

Haar eigen gezicht was rooder dan ik het ooit gezien had, of dan ooit een gezicht zijn kan, denk ik; maar zij bedekte het weer eenige keeren voor een oogenblik met haar schort, kreeg daarop een geweldige lachbui, en na twee of drie van die vlagen begon zij weer te eten.

Ik merkte op, dat mijn moeder, hoewel zij glimlachte als Peggotty haar aankeek, ernstiger en nadenkender werd. Ik had al dadelijk gezien, dat zij veranderd was. Haar gezichtje was nog heel bevallig, maar het stond zorgelijk, en scheen al te fijn en teer te zijn; en haar vingers waren zoo dun en wit, dat zij mij bijna doorschijnend leken. Maar de verandering, die ik nu bedoel, kwam nog daarbij; zij scheen nu angstig en onthutst te zijn. Eindelijk zei zij, haar hand uitstrekkend en deze vriendelijk op die van haar dienstbode leggend: „Peggotty, beste meid, gij zult toch niet gaan trouwen?"

„Ik, mevrouw?" antwoordde Peggotty, verwonderd opkijkend. „Wel Heere, neen!"

„Nog niet zoo gauw?" zei mijn moeder bijna smeekend.

„Nooit!" riep Peggotty uit.

Mijn moeder greep haar hand en zei: „Ga niet van mij weg, Peggotty. Blijf bij mij. Het zal misschien niet voor lang zijn. Wat zou ik zonder u moeten beginnen!"

„U verlaten, mijn hartje!" riep Peggotty. „Voor de heele wereld niet. Wel, hoe komt gij er bij u zooiets in uw dwaze hoofdje te halen?" Want Peggotty was vanouds gewend soms tegen mijn moeder te spreken alsof zij een klein kind was. Maar mijn moeder gaf geen antwoord, behalve om haar te bedanken en toen ging Peggotty op haar eigen manier voort: „Ik van u weggaan? Wel ja, ik zie mijzelf al. Peggotty van u wegllopen? Dat zou ik haar wel eens

willen zien doen! Neen, neen, neen," zei Peggotty, haar hoofd schuddend en haar armen over elkaar slaand. „Dat doet zij niet, hoor, mijn liefje. Niet dat er geen katten zijn, die maar al te blij zouden zijn als zij het deed; maar zij zullen niet worden blij gemaakt. Zij zullen gesard worden. Ik zal bij u blijven tot ik een knorrig en lastig oud wijf ben. En als ik zoo doof en blind en aftandsch ben, dat ik nergens meer voor deug, zelfs niet om beknord te worden, dan zal ik naar mijn David gaan en hem vragen mij bij zich te nemen."

„En Peggotty," zei ik, „ik zal blij zijn als ik u zie, en u ontvangen als een koningin."

„God zegene uw lieve hartje!" riep Peggotty uit. „Ik weet wel, dat ge dat zult doen." En zij kustte mij alvast bij voorbaat, tot dankbare erkensten van mijn gastvrijheid. Daarna bedekte zij haar hoofd weer met haar schort, en ging nog eens over Barkis zitten lachen. Daarna nam zij het kindje uit de wieg en knuffelde het. Daarna ruimde zij de tafel af, daarna kwam zij weer binnen met een andere muts op, en met haar naaidoosje, haar ellemaatje en haar eindje waskaars, alles precies als vroeger. Wij zaten om het vuur genoeglijk te praten. Ik vertelde wat een hardvochtige meester mijnheer Creakle was, en zij beklagden mij erg. Ik vertelde wat een knappe jongen Steerforth was en hoe goed hij voor mij was, en Peggotty zei, dat zij wel twintig mijl zou willen loopen om hem eens te zien. Ik nam het kleine kindje in mijn armen toen het wakker werd en knuffelde het. Toen het weer sliep, kroop ik dicht bij mijn moeder, volgens mijn oude gewoonte, die zoolang onderbroken was, en zat met mijn armen om haar middel en mijn roode wang tegen haar schouder, en voelde weer haar zachte haren over mij zweven — als de vleugels van een engel, zooals ik altijd dacht, herinner ik mij nog — en was werkelijk volmaakt gelukkig.

Terwijl ik zoo in het vuur zat te staren, en schilderijtjes in de gloeiende kolen zag, begon ik bijna te gelooven, dat ik nooit weg was geweest; dat mijnheer Murdstone en zijn zuster ook zulke schilderijen waren, en verdwijnen zouden als het vuur was uitgebrand, en dat er in alles wat ik mij herinnerde niets echts was, behalve mijn moeder, Peggotty en ik.

Peggotty zat zoolang zij zien kon aan een kous te stoppen, en daarna bleef zij, met de kous als een handschoen aan haar linkerhand en de naald in haar rechterhand zitten wachten, gereed om weer een steek te doen als het vuur even opvlamde. Ik kan

mij niet voorstellen van wie de kousen waren, die Peggotty altijd zat te stoppen, of waar zoo'n onuitputtelijke voorraad kousen om te stoppen vandaan kan zijn gekomen. Van mijn vroegste kindsheid af, schijnt zij altijd met dat soort naaldwerk bezig te zijn geweest, en nooit met iets anders.

„Ik zou wel eens willen weten,” zei Peggotty, die vaak plotseling aangegrepen werd door den wensch om over de meest onverwachte dingen iets te vernemen, „waar David's oudtante toch gebleven is.”

„Heere, Peggotty!” zei mijn moeder, uit een mijmerend gepeins ontwakend, „wat praat gij toch een onzin.”

„Ja, maar ik zou 't toch wel eens willen weten, mevrouw,” zei Peggotty.

„Hoe kunt ge u zoo iemand in het hoofd halen?” zei mijn moeder. „Hebt gij dan niemand anders in de wereld om aan te denken?”

„Ik weet niet hoe dat zit,” antwoordde Peggotty, „of het moest zijn omdat ik zoo dom ben, maar ik kan zoo maar niet kiezen, welke menschen mij in mijn hoofd komen. Zij komen en gaan, of komen niet en gaan niet, net zooals zij zelf willen. Ik ben er werkelijk benieuwd naar, waar zij gebleven is.”

„Wat zijt ge toch een wonderlijk schepsel, Peggotty!” zei mijn moeder. „Men zou bijna denken, dat ge haar nog eens op bezoek zoudt willen hebben.”

„Heere, bewaar ons!” riep Peggotty uit. „Wel, praat dan niet over zulke onplezierige dingen,” zei mijn moeder. „Juffrouw Betsy zit natuurlijk wel weer opgesloten in haar huisje aan zee en zal daar wel blijven. In ieder geval is het niet waarschijnlijk, dat zij ons ooit weer lastig zal vallen.”

„Neen!” zei Peggotty peinzend. „Neen, dat is zeker niet waarschijnlijk. Maar toch zou ik wel eens willen weten of zij David iets na zou laten, als zij stierf.”

„Wel goede hemel, Peggotty,” antwoordde mijn moeder, „hoe kunt ge toch zoo dwaas zijn; ge weet toch, dat zij het zelfs kwalijk nam, dat de arme lieve jongen op de wereld kwam.”

„Het zou misschien kunnen zijn, dat zij hem dat nu zou willen vergeven,” zei Peggotty, half binnensmonds.

„Waarom zou zij het hem nu willen vergeven?” vroeg mijn moeder, niet zonder scherpte.

„Nu hij een broertje heeft gekregen, bedoel ik,” zei Peggotty.

Mijn moeder begon dadelijk te schreien en verwonderde zich er over, hoe Peggot-

ty zoo iets durfde te zeggen.

„Alsof dat arme onschuldige kind in zijn wiegje u of iemand anders ooit eenig kwaad had gedaan, gij afgunstig schepsel!” zei zij. „Gij zoudt beter doen als ge maar met Barkis den vrachtrijder gingt trouwen. Waarom doet gij dat niet?”

„Ik zou juffrouw Murdstone al te blij maken als ik dat deed,” antwoordde Peggotty.

„Wat een leelijken aard hebt ge toch, Peggotty!” zei mijn moeder daarop. „Ge zijt zoo jaloersch op juffrouw Murdstone, als zoo'n wonderlijk schepsel maar zijn kan. Gij zoudt zeker zelf de sleutels willen hebben en alles uitgeven, hè? Het zou mij niets verwonderen als dat zoo was. En gij weet toch heel goed, dat zij het uit vriendelijkheid en met de beste bedoelingen doet. Dat weet gij heel goed, Peggotty.”

Peggotty mompelde iets van „beste bedoelingen, die de drommel mocht halen,” en dat zij van die beste bedoelingen meer dan genoeg had.

„Ik weet wel wat gij bedoelt, knorrepot,” zei mijn moeder. Ik begrijp u volkomen, Peggotty. Dat weet gij heel goed, en het verwondert mij dat gij geen kleur krijgt als vuur. Maar één ding tegelijk. We hebben het nu over juffrouw Murdstone, Peggotty, en op dat punt laat ik u niet los. Hebt gij het haar niet dikwijls hooren zeggen, dat ik volgens haar te onnadenkend ben en te — te . . .”

„Te mooi,” zei Peggotty zacht.

„Wel,” antwoordde mijn moeder, half lachend, „als zij dwaas genoeg is om dat te zeggen, kan ik het dan helpen?”

„Er is niemand, die dat zegt,” zei Peggotty.

„Dat hoop ik ook maar,” hervatte mijn moeder. „Hebt gij haar niet dikwijls hooren zeggen, dat zij mij daarom alle moeite wenscht te besparen, waarvoor zij denkt dat ik niet geschikt ben, en waarvoor ik ook zelf niet weet of ik er wel voor geschikt ben; en is zij niet altijd bij de hand, en loopt zij niet gedurig heen en weer, en doet zij niet allerlei dingen, en kruipt zij niet overal in, in het kolenhok en de keukenkasten en ik weet niet al waar, wat toch niet zoo erg plezierig kan zijn — en wilt gij haar dan verdacht maken, dat zij het niet goed met mij meent?”

„Ik wil niemand verdacht maken,” zei Peggotty.

„Dat doet gij wel, Peggotty,” antwoordde mijn moeder. „Gij doet nooit iets anders, behalve dan uw werk. Gij zijt altijd aan het verdacht maken en daar hebt gij plezier.

in. En als gij over mijnheer Murdstone's goede bedoelingen spreekt..."

"Daar heb ik nooit over gesproken," zei Peggotty.

"Nee," antwoordde mijn moeder, "maar ge hebt ze toch wel verdacht willen maken. Dat is juist wat ik u zooeven zei. Dat is het ergste van u. Gij wilt altijd verdacht maken. Ik heb zooeven gezegd, dat ik u begreep, en nu ziet ge wel, dat ik dat doe. Als gij over mijnheer Murdstone's goede bedoelingen spreekt en u houdt alsof gij ze minacht (want ik geloof niet, dat gij dat in uw hart werkelijk doet, Peggotty), moet ge toch evenzeer overtuigd zijn als ik, hoe goed ze zijn, en hoe zij hem bij alles beheerschen. Als hij voor zeker iemand hard schijnt te zijn, Peggotty — gij begrijpt wel, en David doet dat natuurlijk ook, dat ik niet iemand bedoel die hier in de kamer is — is dat alleen omdat hij er van overtuigd is, dat dit voor zeker iemands bestwil is. Hij heeft zeker iemand om mijnen wil lief, en doet alles alleen in zeker iemands belang. Hij is beter in staat om daarover te oordeelen dan ik; want ik weet heel goed, dat ik een zwak, onbedachtzaam en kinderachtig schepseltje ben, en dat hij een ernstig nadenkend man met een vast karakter is. En hij geeft zich," zei mijn moeder, terwijl de tranen, die haar teedere aard haar ontklokte, over haar wangen rolden, "hij geeft zich heel veel moeite met mij; en ik behoor hem heel dankbaar te zijn, en zelfs in mijn gedachten heel onderworpen aan hem; en als ik dat niet ben, Peggotty, kwel ik er mij zelf over, en twijfel ik aan mijn eigen hart en weet niet wat ik beginnen moet."

Peggotty zat met haar kin op den voet van de kous zwijsend in het vuur te staan.

"Kom, Peggotty," zei mijn moeder, van toon veranderend, "laten wij geen ongenoegen met elkaar hebben, want dat zou ik niet kunnen verdragen. Als ik één trouwe vriendin op de wereld bezit, zijt gij het, dat weet ik. Als ik u een wonderlijk schepsel of een lastige meid noem, of iets van dien aard, Peggotty, dan bedoel ik alleen maar, dat gij mijn trouwe vriendin zijt, en altijd zijt geweest, sedert dien avond, toen mijnheer Copperfield mij hier voor het eerst thuis bracht, en gij mij buiten het hek tegemoet kwaamt loopen."

Peggotty draalde niet met een vriendelijk antwoord, en bekrachtigde het vriendschapsverdrag door mij eens hartelijk te omhelzen. Ik geloof, dat ik in dien tijd wel iets van den waren aard van dit gesprek

begreep; maar nu ben ik er volkomen zeker van, dat de goede meid er alleen aanleiding toe had gegeven, opdat mijn moeder gelegenheid zou hebben haar hart te ontlasten door de ontboezeming, waarmee zij het had besloten. Haar doel werd volkomen bereikt; want ik herinner mij, dat mijn moeder het overige van den avond meer op haar gemak was, en dat Peggotty minder op haar lette.

Toen wij thee hadden gedronken, en het vuur was opgerakeld, en de kaarsen gesnoten waren, las ik Peggotty, ter herinnering aan den ouden tijd, een hoofdstuk uit het krokodillenboek voor. Zij haalde dit boek uit haar zak; ik weet niet of zij het al dien tijd daarin had bewaard; daarna praatten wij over Salem House, wat mij weer op Steerforth bracht, over wien ik nooit genoeg kon vertellen. Wij waren heel vergenoegd; en die avond — de laatste van zijn soort en bestemd om dit deel van mijn leven voor altijd af te sluiten — zal mij nooit uit het geheugen gaan. Het was bijna tien uur, voor wij een rijtuig hoorden. Wij stonden allen op, en mijn moeder zei haastig, dat ik, daar het al zoo laat was, en mijnheer Murdstone en zijn zuster van meening waren, dat kinderen veel slaap nodig hadden, maar liever naar bed moest gaan. Ik gaf haar een kus, en ging terstond met mijn blaker naar boven, voor zij binnenkwamen. Het scheen mijn kinderlijke verbeelding toe, dat zij, terwijl ik naar de slaapkamer ging waar ik gevangen had gezeten, een kouden windstroom in huis meebrachten, die het oude gevoel van gezelligheid als een veertje wegblijs.

Ik was niet erg op mijn gemak toen ik 's morgens naar beneden moest om te ontbijten, daar ik mijnheer Murdstone, sedert den dag, waarop ik mijn gedenkwaardige misdrijf had gepleegd, niet weer onder de oogen was gekomen. Het moest evenwel gebeuren, en ik ging naar beneden — nadat ik twee- of driemaal halverwege was gekomen en op de teenen weer naar mijn kamer was teruggeslopen — en trad de voorkamer binnen. Hij stond voor het vuur, met zijn rug daar naar toe, terwijl juffrouw Murdstone bezig was thee te zetten. Hij keek mij strak aan toen ik binnenkwam, maar gaf geen blijk van herkenning.

Na een oogenblik van verlegenheid, ging ik naar hem toe en zei: "Ik vraag u excuus, mijnheer. Ik heb veel spijt over wat ik gedaan heb, en hoop dat gij het mij vergeven zult."

"Het verheugt mij te hooren, dat het u spijt, David," antwoordde hij.

De hand, die hij mij gaf, was de hand die ik gebeten had. Ik kon niet nalaten mijn blik een oogenblik op een roode plek op die hand te laten rusten; maar zij was niet zoo rood als ik werd, toen ik de dreigende uitdrukking van zijn gezicht gewaar werd.

„Hoe maakt gij het, juffrouw?” zei ik tegen juffrouw Murdstone.

„Och Heere!” zuchtte zij, mij het theeschepje in plaats van haar vingers gevend. „Hoelang duurt de vacantie?”

„Een maand, juffrouw.”

„Van wanneer af gerekend?”

„Van vandaag af, juffrouw.”

„Zoo!” zei juffrouw Murdstone. „Dan is er al haast één dag voorbij.”

Op deze wijze hield zij een kalender van de vacantedagen, en elken morgen telde zij er, precies op dezelfde manier, een dag van af. Zij deed dit met sombere neerslachtigheid, tot zij de tien bereikte, maar toen zij in de twee cijfers was gekomen, werd zij opgeruimder, en met het verdere verloop van den tijd zelfs schertsend vroolijk. Het was op den allereersten dag, dat ik het ongeluk had haar, hoewel zij anders niet gauw schrikte, een geweldigen schrik op het lijf te jagen. Ik kwam in de kamer, waar zij en mijn moeder zaten; en daar mijn broertje (dat nog maar een paar weken oud was) op mijn moeders schoot lag, nam ik het heel behoedzaam in mijn armen. Eensklaps stiet juffrouw Murdstone zoo'n gil uit, dat ik het bijna liet vallen.

„Mijn lieve Jane!” riep mijn moeder uit.

„Goede Hemel, ziet gij dat dan niet?” gilte juffrouw Murdstone.

„Wat, lieve Jane?” zei mijn moeder. „Waar?”

„Hij heeft het!” riep juffrouw Murdstone. „De jongen heeft het kind!”

Zij zakte in elkaar van ontzetting; maar richtte zich weer op, om naar mij toe te schieten en het uit mijn armen te nemen. Daarop viel zij flauw, en bleef zoo ziek, dat men verplicht was haar morellen-brandewijn te geven.

Toen zij weer bijgekomen was, werd mij plechtig door haar verboden, mijn broertje ooit, onder welk voorwendsel ook, weer aan te raken; en mijn arme moeder, aan wie ik wel zien kon dat zij het hiermee niet eens was, gaf gedwee haar toestemming tot dit verbod door te zeggen: „Gij zult zeker wel gelijk hebben, lieve Jane!”

Een anderen keer, toen wij weer met ons drieën bij elkaar waren, was hetzelfde dierbare kindje — het was mij werkelijk dierbaar, ter wille van onze moeder — de onschuldige oorzaak, dat juffrouw Murdstone

zich driftig maakte. Mijn moeder, die het, terwijl het op haar schoot lag, in de oogjes had gekeken, zei: „David kom eens hier!” en keek toen naar mijn oogen.

Ik zag juffrouw Murdstone haar kraaltjes neerleggen.

„Ik moet zeggen,” zei mijn moeder zacht, „zij lijken precies op elkaar. Ik geloof, dat het de mijne zijn. Ik denk, dat zij mijn kleur hebben. Zij lijken verbazend op elkaar.”

„Waarover hebt gij het toch, Clara?” zei juffrouw Murdstone.

„Mijn lieve Jane,” stamelde mijn moeder, eenigszins onthutst door den barschen toon van deze vraag, „ik vind, dat de oogen van mijn kleintje en die van David zoo volkomen op elkaar lijken.”

„Clara!” zei juffrouw Murdstone, toornig opstaand, „gij kunt toch soms een echte zottin zijn.”

„Maar lieve Jane,” bracht mijn moeder bedeesd hiertegen in.

„Een echte zottin!” herhaalde juffrouw Murdstone. „Wie anders zou ooit het kind van mijn broer met uw jongen kunnen vergelijken? Zij lijken heelemaal niet op elkaar. Zij verschillen in alle opzichten. Ik hoop, dat zij dat altijd zullen blijven doen. Ik wil hier niet langer naar zulke vergelijkingen zitten luisteren.” Daarmee ging zij waardig heen en trok de deur met een slag achter zich dicht. Kortom, ik was geen gunsteling van juffrouw Murdstone. Ik was eigenlijk geen gunsteling van iemand, ook niet van mijzelf; want zij, die mij wel mochten lijden, konden dit niet toonen, en zij, die mij niet mochten lijden toonden dit zoo duidelijk, dat ik een drukkend bewustzijn met mij omdroeg van er altijd even stijf, stom en lomp uit te zien. Ik voelde dat ik hen even onrustig maakte, als zij het mij deden. Als ik de kamer binnenkwam, en zij met elkaar zaten te praten, en mijn moeder opgeruimd scheen te zijn, kwam er, zoodra ik binnen was, een volk van angst over haar gelaat. Als mijnheer Murdstone in zijn beste humeur was, bracht ik hem er uit. Als juffrouw Murdstone in haar slechtste was, maakte ik het nog erger. Ik had verstand genoeg om te begrijpen, dat mijn moeder altijd het slachtoffer was; dat zij bang was om tegen mij te spreken of mij vriendelijk te bejegenen, uit angst, dat zij hun door de manier, waarop zij dit deed, aanstoot zou geven, en dan later een preek zou krijgen; dat zij niet alleen onophoudelijk bang was, dat zij zelf iets verkeerd zou doen, maar ook dat ik iets verkeerd zou doen, en onrustig op hun blikken lette als ik mij

maar bewoog. Ik besloot daarom hun zoo-
veel ik maar kon uit den weg te blijven;
en menig winteruur hoorde ik de kerkklok
slaan, terwijl ik in mijn ongezellige slaap-
kamer, in mijn jasje gewikkeld, in een boek
zat te turen. 's Avonds ging ik soms bij
Peggotty in de keuken zitten. Daar was ik
op mijn gemak en niet bang voor mijzelf.
Maar geen van deze beide uitvluchten werd
in de voorkamer goedgekeurd. De plaag-
zucht, die daar heerschte, maakte aan be-
ide een einde. Ik werd nog noodig geacht
om mijn arme moeder „vastheid” te doen
leeren, en daar ik dienen moest om haar
op de proef te stellen, kon men niet toe-
laten dat ik mij verwijderde.

„David,” zei mijnheer Murdstone op ze-
keren dag na het eten, toen ik volgens ge-
woonte de kamer uit wilde gaan, „het spijt
mij te moeten opmerken, dat gij erg stug
van aard zijt.”

„Zoo norsch als een beer!” zei juffrouw
Murdstone.

Ik bleef staan en liet mijn hoofd hangen.

„En David,” vervolgde mijnheer Murd-
stone, „een stugge, weerbarstige aard is de
slechtste dien iemand hebben kan.”

„En die jongen is zoo stug en weerbarstig
als ik er maar ooit een gezien heb,” merkte
zijn zuster op. „Mij dunkt, lieve Clara, dat
zelfs gij dit moet hebben opgemerkt.”

„Neem mij niet kwalijk, lieve Jane,” zei
mijn moeder, „maar zijt gij er wel heel
zeker van — gij zult mij toch zeker niet
kwalijk nemen, dat ik dit vraag — dat gij
David begrijpt?”

„Ik zou mij voor mij zelf schamen,
Clara,” antwoordde juffrouw Murdstone,
„als ik dien jongen, of welken jongen ook,
niet zou kunnen begrijpen, maar ik maak
voor erg schrander uitgeven, maar ik maak
toch aanspraak op gezond verstand.”

„Natuurlijk, lieve Jane,” antwoordde
mijn moeder, „gij hebt een uitstekend ver-
stand....”

„Och Heere, neen! Zeg dat als het u be-
lieft niet, Clara,” viel juffrouw Murdstone
haar toornig in de rede.

„Maar het is zoo,” hervatte mijn moeder,
„en iedereen weet, dat het zoo is. Ik zelf
heb er op allerlei manieren zooveel profijt
van — of behoorde dat tenminste te heb-
ben — dat niemand er meer van overtuigd
kan zijn dan ik; en daarom zeg ik het ook
in alle bescheidenheid, lieve Jane, dat ver-
zekert ik u.”

„Wij zullen dan maar zeggen, dat ik den
jongen niet begrijp, Clara,” antwoordde
juffrouw Murdstone, de kluisters om haar
polsen wat verschikkend. „Wij zullen het

er dan als het u belieft maar voor houden,
dat ik hem heelemaal niet begrijp. Hij is
veel te diepzinnig voor mij. Maar misschien
zal de bekwaamheid van mijn broer dan
wel in staat zijn eenig inzicht in zijn ka-
rakter te verkrijgen. En ik geloof, dat mijn
broer er juist over sprak, toen wij hem —
niet heel beleefd — in de rede vielen.”

„Ik denk, Clara,” zei mijnheer Murdstone
met een zware stem en heel ernstig, „dat
er misschien betere en onpartijdiger rech-
ters over deze kwestie zullen zijn dan gij.”

„Edward,” antwoordde mijn moeder be-
deed, „gij zijt in alle dingen een veel beter
rechter dan waarvoor ik mij ooit kan uit-
geven. Gij en Jane allebei. Ik zei alleen
maar....”

„Gij hebt alleen maar iets zwaks en on-
doordachts gezegd,” antwoordde hij. „Doe
uw best om dat niet weer te doen, lieve
Clara, en houdt de wacht over u zelf.”

Mijn moeder bewoog haar lippen alsof
zij zei: „Ja, lieve Edward,” maar zij sprak
geen woord.

„Het spijt mij, David, zei ik,” hervatte
mijnheer Murdstone, zich zeer stijf naar mij
omwendend en mij strak aankijkend, „te
moeten opmerken, dat gij stug van aard zijt.
Ik kan zoo'n karakter zich niet onder mijn
oogen laten ontwikkelen, zonder een po-
ging te doen het te verbeteren. Gij moet
dat trachten te veranderen. Wij moeten
trachten het te doen veranderen.”

„Neem mij niet kwalijk, mijnheer,” sta-
melde ik. „Ik heb zoolang ik hier terug
ben nooit stug willen zijn.”

„Verschuil u niet achter een leugen!”
antwoordde hij, zoo toornig, dat ik mijn
moeder onwillekeurig haar bevende hand
zag uitsteken, als om tusschenbeide te
komen. „Gij hebt u uit stugheid naar uw
kamer begeven. Gij zijt op uw kamer ge-
bleven als gij hier hadt behooren te zijn.
Gij moet nu, eens en voor altijd, weten dat
ik wensch, dat gij hier zijt en niet daar.
Verder, dat ik verlang, dat gij mij zult ge-
hoorzen. Gij kent mij, David. Ik wil dat
dit gebeurt.”

Juffrouw Murdstone liet een geginnik
hooren.

„Ik wil, dat gij u eerbiedig, bereidwillig
en gedienschtig toont; zoowel voor mijzelf,”
vervolgde hij, „als voor mijn zuster en voor
uw moeder. Ik wil deze kamer niet ver-
meden zien alsof zij besmet was, voor het
pleizier van een kind. Ga zitten.”

Hij commandeerde mij als een hond, en
ik gehoorzaamde als een hond.

„Nog iets,” zei hij. „Ik heb opgemerkt,
dat gij bijzonder op laag en alledaagsch ge-

zelschap zijt gesteld. Gij behoort niet met diensthoden om te gaan. De keuken zal u niet verbeteren, in de vele opzichten waarin zij verbetering noodig hebt. Van de vrouw die u opstookt, zeg ik niets — daar zij, Clara," met een zachtere stem mijn moeder aansprekend, „uit oude relatie en door lang gekoesterde ideeën een zwak voor haar hebt, dat nog niet overwonnen is."

„Een onverklaarbare verdwaasdheid is het!" riep juffrouw Murdstone uit.

„Ik zeg alleen maar," hernam hij, mij weer aansprekend, „dat ik het afkeur, dat zij aan zulk gezelschap als dat van juffrouw Peggotty de voorkeur geeft, en dat zij daarvan dient af te zien. Nu, David, hebt gij mij, hoop ik, begrepen, en gij weet wat het gevolg zal zijn als gij niet zorgt, mij stipt te gehoorzamen."

Ik wist het heel goed — beter misschien dan hij dacht, voor zoover het mijn arme moeder betrof — en ik gehoorzaamde hem stipt. Ik ging niet meer naar mijn kamer; ik nam niet meer de wijk naar Peggotty; maar zat mij dag aan dag in de voorkamer te vervelen en te wachten tot het avond werd en tijd om naar bed te gaan.

Wat een dwang onderging ik daar; uren achtereën in dezelfde houding zittend, bang om een arm of één been te bewegen, opdat juffrouw Murdstone niet (zoals zij bij de minste aanleiding deed) over mijn onrustigheid zou klagen, en bang om een oog op te slaan, opdat het geen blik van ongenoeven of vijandige oplettendheid zou ontmooten, die in mijn blik nieuwe reden tot beklag zou vinden! Hoe ondraaglijk ververvend, daar naar het tikken van de klok te zitten luisteren; naar juffrouw Murdstone's blinkende kraaltjes te zitten kijken, terwijl zij ze aaneen zat te rijgen; mij af te vragen, of zij ooit zou trouwen, en zoo ja, met wat voor soort van ongelukkigen man; de verdeling van het snijwerk aan den schoorsteenmantel te tellen, en met mijn oogen tusschen de krullen en ranken van het behangsel op den muur naar de zoldering op te klimmen!

Wat een wandelingen maakte ik in mijn eenzaamheid, langs modderige paden, in het slechte winterweer, terwijl ik die voorkamer, met mijnheer Murdstone en zijn zuster daarin, overal met mij meedroeg; een vervaarlijke vracht, die ik genoodzaakt was te torsen, een dagmerrie, die ik met geen mogelijkheid kon afwerpen, een zwaarte, die mijn geest verpletterde en mij versuftte!

Wat een maaltijden had ik, in stilte en

verlegenheid, altijd overtuigd, dat er een mes en een vork te veel waren, de mijne; een honger te veel, de mijne; een bord en een stoel te veel, de mijne; iemand te veel, ik!

Wat een avonden, als de kaarsen binnen werden gebracht, en men verwachtte dat ik mij zou bezighouden, maar ik geen onderhoudend boek durfde lezen, en in een geesteloos leerboek over rekenkunde zat te turen; wanneer de tafels van maten en gewicht zich zelf op noten zetten en wijsjes aannamen als van „Rule Britannia" of „weg met angst en zorgen", en niet wilden stilstaan om zich te laten leeren, maar door mijn ongelukkige hoofd heengonsden, het eene oor in en het andere weer uit!

Wat zat ik te geeuwen en te dutten, ondanks al mijn oppassen; wat schrikte ik telkens uit mijn heimelijke slaapjes wakker; hoe kreeg ik nooit antwoord op het weinige dat ik waagde te zeggen; wat een leege ruimte scheen ik te zijn, die niemand opmerkte en die toch iedereen in den weg zat; en wat een verlossing was het als ik juffrouw Murdstone den eersten slag van negen uur hoorde welkom heeten en mij bevelen naar bed te gaan.

Zoo gingen de vacantedagen slepend voorbij, totdat de morgen kwam, waarop juffrouw Murdstone zei: „Dat is de laatste dag!" en mij mijn laatste kopje thee gaf.

Het speet mij niet dat ik vertrok. Ik was in een toestand van verdooving geraakt; maar ik begon alweer een beetje te bekomen en keek naar Steerforth uit, hoewel mijnheer Creakle achter hem opdoemde. Weer kwam Barkis voor het hek, en weer zei juffrouw Murdstone met haar waarschuwend stem: „Clara!" toen mijn moeder zich over mij heen boog om mij vaarwel te zeggen.

Ik kuste haar en mijn broertje, en was toen heel bedroefd; maar niet bedroefd omdat ik wegging, want de kloof tusschen ons was er, en het scheiden was er ook, iederen dag. En het is niet zoozeer de kus, dien zij mij gaf, die in mijn geheugen voortleeft, ofschoon die zoo vurig was als een kus maar zijn kan, als wel wat daar nog op volgde.

Ik zat al in de kar toen ik haar mij nog hoorde roepen. Ik keek er uit, en zij stond alleen bij het tuinhek, en hield mijn broertje in haar armen omhoog, om hem mij te laten zien. Het was koud maar stil weer; geen haar van haar hoofd, geen plooi van haar japon bewoog, terwijl zij, haar kind omhoog in haar armen houdend, strak naar mij stond te staren.

Zoo verloor ik haar uit het gezicht. Zoo zag ik haar later, in mijn slaap op school — als een stille schim voor mijn bed — naar mij starend met denzelfden strakken blik en met haar kind in haar armen omhoog.

HOOFDSTUK IX.

Ik heb een gedenkwaardigen verjaardag.

Ik sla alles over wat er op school gebeurde, totdat in Maart mijn verjaardag weer aanbrak. Behalve dat Steerforth meer te bewonderen was dan ooit, herinner ik mij niets. Hij zou op het einde van het halfjaar, zoo niet al vroeger, vertrekken, en gedroeg zich, naar het mij voorkwam, nog moediger en nog onafhankelijker dan tevoren, waarom ik dan ook nog meer dan tevoren met hem ingenomen was; maar behalve dat herinner ik mij niets. De groote gebeurtenis, waardoor die tijd in mijn geheugen wordt gekenmerkt, schijnt alle kleinere herinneringen te hebben verzwolgen.

Het valt mij zelfs moeilijk te gelooven, dat er tusschen mijn terugkomst op Salem House en dien verjaardag twee volle maanden verliepen. Ik kan alleen begrijpen, dat het zoo was, omdat ik weet, dat het zoo moet geweest zijn; anders zou ik er van overtuigd zijn, dat er geen tusschentijd had bestaan, en de eene gebeurtenis de andere onmiddellijk was opgevolgd.

Hoe duidelijk herinner ik mij nog wat voor dag het was! Ik ruik den mist nog, die om het huis hing; ik zie den schemerenden rijp nog daardoor heen; ik voel mijn vochtige haar klam langs mijn wangen hangen; ik zie nog het duistere perspectief van de schoolzaal, met een flikkerende kaars hier en daar om den mistigen ochtend te verlichten, en den adem der jongens, die als een kronkelende damp in de koude lucht vervliegt, terwijl zij op hun vingers blazen en met hun voeten op den grond stampen.

Het was na het ontbijt, en wij waren van de speelplaats teruggeroepen, toen mijnheer Sharp binnenkwam en zei:

„David Copperfield moet in de zijkamer komen.”

Ik verwachtte een mand van Peggotty, en dit bevel deed mijn gezicht dus opklaren. Eenige van de jongens riepen mij een aanmaning toe om hen bij de uitdeeling van het lekkers niet te vergeten, toen ik haastig mijn bank uitstapte.

„Haast u maar niet, David,” zei mijnheer Sharp. „Er is tijd genoeg, mijn jongen; haast u maar niet.”

Ik zou mij misschien verwonderd hebben over de aandoening, die uit zijn stem sprak, als ik er aandacht aan had geschonken; maar dat deed ik eerst veel later. Ik haastte mij naar de zijkamer en daar vond ik mijnheer Creakle aan zijn ontbijt zitten, met het rietje en een courant voor zich, en mevrouw Creakle met een open brief in haar hand. Maar geen mand.

„David Copperfield,” zei mevrouw Creakle, terwijl zij mij naar een sofa bracht en naast mij ging zitten. „Ik moet eens ernstig met u spreken. Ik heb u iets te zeggen, mijn kind.”

Mijnheer Creakle, naar wien ik natuurlijk omkeek, schudde zijn hoofd zonder mij aan te kijken, en smoorde een zucht met een groot stuk geboterd brood.

„Gij zijt nog te jong om te weten hoe de wereld elken dag verandert,” zei mevrouw Creakle, „en hoe onverwachts de menschen daaruit worden weggenomen. Maar dat moeten wij allemaal toch leeren, David; sommigen van ons als wij jong zijn, sommigen van ons als wij oud zijn, en sommigen van ons het heele leven door.”

Ik keek haar ernstig aan.

„Toen gij aan het einde van de vacantie van huis kwaamt,” ging mevrouw Creakle na enkele oogenblikken voort, „waren ze toen thuis allemaal wel?” En na nog een poosje: „Was uw mama toen wel?”

Ik beefde, zonder duidelijk te weten waarom, en bleef haar ernstig aankijken, maar zonder een poging te doen om haar te antwoorden.

„Omdat,” zei zij, „het mij spijt u te moeten zeggen, dat ik vanmorgen gehoord heb, dat uw mama heel erg ziek is.”

Er kwam een nevel tusschen mevrouw Creakle en mij, en haar gedaante scheen een oogenblik daarin te zweven. Toen voelde ik heete tranen over mijn wangen rollen en was die nevel weer weg.

„Zij is heel gevaarlijk ziek,” vervolgde zij.

Ik wist nu alles.

„Zij is dood.”

Het was niet noodig mij dit nog te zeggen. Ik was al in een kreet van wanhopige droefheid uitgebarsten, en voelde mij een wees in de wijde wereld.

Zij was heel lief en zacht voor mij. Zij hield mij daar den heelen dag, en liet mij soms alleen; en ik schreide, en viel van uitputting in slaap, en werd dan weer wakker en schreide opnieuw. Toen ik niet

meer schreien kon, begon ik te denken; en toen werd de druk op mijn borst het zwaarst, en werd mijn smart een doffe pijn, waarvoor ik geen verlichting kon vinden.

En toch dwaalden mijn gedachten nog rond; zij vestigden zich niet op de ramp, die mijn hart benauwde, maar speelden doelloos daaromheen. Ik dacht aan ons huis, gesloten en stil. Ik dacht aan mijn broertje, dat, zooals mevrouw Creakle zei, al eenigen tijd had gekwijnend en waarschijnlijk ook wel zou sterven. Ik dacht aan mijn vaders graf op het kerkhof, bij het huis en hoe mijn moeder daar nu ook zou liggen onder den boom, dien ik zoo goed kende. Ik klom, toen ik alleen gelaten was, op een stoel en keek in den spiegel, om te zien hoe rood mijn oogen waren en hoe droevig mijn gezicht was. Ik bedacht, na verloop van eenige uren, indien mijn tranen nu al moeilijk vloeiden, zooals het geval scheen te zijn, wat mij van mijn verlies wel het meest zou aangrijpen, als ik dicht bij huis kwam — want ik zou naar huis gaan voor de begrafenis. Ik herinner mij, gevoeld te hebben, dat ik onder de jongens een zeker aanzien had verkregen, en dat ik door mijn droefenis een persoon van gewicht was geworden.

Indien ooit een kind oprecht bedroefd was, was ik het. Maar ik herinner mij, dat deze gewichtigheid mij toch een zekere voldoening gaf, toen ik dien middag op de speelplaats wandelde, terwijl de andere jongens in de school waren. Als ik hen door de ramen naar mij zag kijken, terwijl zij naar hun plaatsen gingen, voelde ik mij anders dan hen, en keek ik nog droeviger en liep ik nog langzamer. Toen de schooltijd om was, en zij buiten kwamen en tegen mij spraken, vond ik het eenigszins een deugd van mijzelf, dat ik tegen niemand van hen trotsch was, en mij precies evenveel aan hen allen gelegen liet liggen als tevoren.

Ik zou den volgenden avond naar huis gaan; niet met de postdiligence, maar met den zwaren nachtwagen, die de Farmer genoemd werd, en voornamelijk door landlieden werd gebruikt, die onderweg slechts voor een korten afstand meereden. Dien avond werd er niet verteld, en Traddles drong er op aan mij zijn hoofdkussen te leenen. Ik weet niet wat voor goed hij dacht dat dit mij zou doen, want ik had er zelf een; maar het was alles wat hij mij te geven had, de arme jongen, behalve een blaadje postpapier vol geraamten; en dit schonk hij mij bij het afscheid als een bij-

drage om mij te troosten.

Den volgenden middag verliet ik Salem House. Weinig dacht ik toen, dat ik het verliet om er nooit meer terug te komen. Wij reden den heelen nacht door, maar heel langzaam, en kwamen niet voor negen of tien uur in den ochtend in Yarmouth aan. Ik keek naar Barkis uit, maar hij was er niet. In plaats van hem, kwam er een dik, kortademig, vroolijk oud mannetje, in het zwart, met vale strikjes aan zijn korte broek, zwarte kousen en een hoed met een breeden rand, hijgend aan het portier, en zei:

„Jongeheer Copperfield?”

„Ja, mijnheer.”

„Wilt ge maar meekomen, jongeheer, als het u belieft,” zei hij, het portier openend, „dan zal ik het plezier hebben u naar huis te brengen.”

Ik legde mijn hand in de zijne, mij afvragend wie hij was, en wij gingen naar een winkel in een smalle straat, waarboven ik las: „Omer, lakenkooper, kleermaker, bedienaar van begrafenissen, enz.” Het was een duf, benauwd winkeltje, vol met allerlei kleedingstoffen en gemaakte kleeën, waaronder een uitstalkast vol vilten mannen- en vrouwenhoeden. Wij gingen naar een achterkamertje achter den winkel, waar wij drie jonge meisjes aan het werk vonden, bij een voorraad zwarte stoffen, die op de tafel lagen, terwijl snippers en afsnijdsels daarvan overal over den vloer verspreid lagen. Er brandde een flink vuur in de kamer, en er hing een op de borst slaande geur van warm zwart krip — ik wist toen nog niet wat voor geur dat was, maar nu weet ik het wel.

De drie jonge meisjes, die heel vlijtig en tevreden schenen te zijn, keken even naar mij en gingen toen weer voort met haar werk. Piek, piek, piek! Tegelijk kwam uit een werkplaats, aan de overzijde van een binnenplaatsje, waarop het raam uitkeek, een geluid van hamerslagen, die een soort wijsje vormden. Tak — tik-tik, tak — tik-tik, tak — tik-tak, zonder eenige afwisseling.

„Wel,” zei mijn geleider tot een van de jonge meisjes, „hoe staat het met het werk, Minnie?”

„Wij zullen op tijd klaar zijn om te passen,” antwoordde zij vroolijk, zonder op te kijken. „Wees maar niet bang, vader.”

Mijnheer Omer nam zijn breedgeranden hoed af en ging hijgend zitten. Hij was zoo dik, dat hij een poos moest hijgen, voor hij kon zeggen:

„Goed zoo!”

„Vader,” zei Minnie, schertsend, „wat wordt gij toch een dikzak!”

„Ja, ik weet niet hoe het komt, liefje,” antwoordde hij, er over nadenkend, „maar het is wel waar.”

„Gij zijt altijd zoo gemoedelijk, ziet ge,” zei Minnie. „Gij neemt alle dingen zoo luchtig op.”

„Het helpt toch niet of men ze anders opneemt, liefje,” antwoordde mijnheer Omer.

„Neen, dat is waar,” zei zijn dochter daarop. „Wij zijn hier allemaal nogal vroom-

kende die in een boekje op. Terwijl hij dit deed, vestigde hij mijn aandacht op zijn voorraad goederen en op zekere modes, die hij zei dat pas verschenen waren, en andere modes, die nu afgedaan hadden.

„En daardoor verliezen wij dikwijls een heelen schat geld,” zei mijnheer Omer.

„Maar de modes zijn net als de menschen. Zij komen, zonder dat iemand weet wanneer, waarom of hoe, en zij gaan ook weer, zonder dat iemand weet wanneer, waarom of hoe. Alles lijkt, naar mijn idee, op het

„VADER.” ZEI MINNIE SCHERTSEND, „WAT WORDT GIJ TOCH EEN DIKZAK!”

lijk. Goddank! Niet waar, vader?”

„Dat hoop ik, liefje,” antwoordde hij. „En nu ik weer wat op adem ben gekomen, zal ik, dunkt mij, dezen jongen geleerde de maat maar eens nemen. Wilt gij even in den winkel komen, jonheer Copperfield?”

Ik ging, gehoor gevend aan dit verzoek, met mijnheer Omer mee; en nadat hij mij een rol laken had laten zien, waarvan hij zei, dat het extra superfijn was en te mooi om er over iets anders dan over ouders mee te rouwen, nam hij mij de maat en tee-

menschelijke leven, als men het uit dit oogpunt beschouwt.” Ik was te bedroefd, om over dit onderwerp te redeneeren, dat misschien onder alle omstandigheden boven mijn macht zou zijn geweest, en mijnheer Omer bracht mij weer naar de achterkamer, onderweg met eenige moeite ademhalend.

Daarna riep hij van een halsbrekerig trapje achter een deur naar beneden: „Breng de thee en de boterhammen boven,” die dan ook, na verloop van eenigen tijd,

waarin ik zat rond te kijken en te denken, en naar het pieken in de kamer en de muziek van de hamerslagen, die over de plaats klonken, zat te luisteren, op een blaadje werden binnengebracht en voor mij bestemd bleken te zijn.

„Ik ken u al lang,” zei mijnheer Omer, nadat hij mij een poos had aangekeken, terwijl ik niet opschoot met mijn ontbijt — want die zwarte dingen benamen mij den eetlust — „ik ken u al lang, kleine vriend.”

„O ja, mijnheer?”

„Uw leven lang,” zei mijnheer Omer. „Ik kan wel zeggen nog langer. Ik heb uw vader al vóór u gekend. Hij was vijf voet negen en een halven duim lang en ligt in vijf en twintig voet grond.”

Tak — tik-tik, tak — tik-tik, tak — tik-tak, klonk het over de plaats.

„Hij ligt in vijf en twintig voet grond, dat is ruim genoeg,” zei mijnheer Omer schertsend. „Het was op zijn verzoek, of op haar verlangen; dat is mij ontschoten.”

„Weet gij ook hoe mijn kleine broertje het maakt, mijnheer?” vroeg ik.

Mijnheer Omer schudde zijn hoofd.

Tak — tik-tik, tak — tik-tik, tak — tik-tak.

„Hij ligt in zijn moeders arm,” zei hij.

„Och, dat arme kind! Is hij dood?”

„Trek het u maar niet aan,” zei mijnheer Omer. „Ja. Het kindje is dood.”

Mijn wonden begonnen bij dit bericht opnieuw te bloeden. Ik liet het nauwelijks aangeroerde ontbijt staan, en ging met mijn hoofd op een andere tafel in een hoek van het kamertje liggen, die Minnie haastig af-ruimde, opdat ik het rouwgoed, dat daar lag, niet met mijn tranen zou bevlekken. Zij was een aardig, goedhartig meisje, en streek mij met een zachte, vriendelijke hand mijn haren uit mijn oogen; maar zij was blij, dat haar werk bijna af was en bijtijds gereed kwam, en heel anders gestemd dan ik.

Weldra hield de muziek van de hamerslagen op, en een knappe, frissche jongeman kwam over de plaats de kamer in. Hij had een hamer in zijn hand en zijn mond vol kleine spijkertjes, die hij er uit moest nemen voor hij kon spreken.

„Wel, Joram!” zei mijnheer Omer. „Hoe schiet gij op?”

„Heel goed!” antwoordde Joram. „’t Is klaar, mijnheer.”

Minnie kleurde een beetje en de twee andere meisjes keken elkaar glimlachend aan. „Zoo! Dan hebt gij er gisteravond bij kaarslicht aan gewerkt, terwijl ik naar de club was. Hè?” zei mijnheer Omer, zijn

ééne oog dichtknijpend.

„Ja,” antwoordde Joram. „Omdat gij gezegd hadt, dat wij er een uitstapje van konden maken, en er samen heen konden rijden, als het klaar was, Minnie en ik — en gij!”

„O, ik dacht, dat gij mij heelemaal zoudt vergeten,” zei mijnheer Omer en lachte tot hij er van moest hoesten.

„Daar ge zoo goed waart om dat te zeggen,” hervatte de jongeman, „ben ik flink aan het werk gegaan. Wilt ge mij eens zeggen wat ge er van denkt?”

„Ja, kom,” zei mijnheer Omer, opstaand. „Lieve jongen,” daarbij bleef hij staan en wendde zich tot mij, „zoudt gij niet eens willen zien hoe...”

„Neen, vader,” viel Minnie hierop in.

„Ik dacht, dat het hem misschien aange-naam zou zijn, lieve,” zei mijnheer Omer. „Maar misschien hebt gij gelijk.” Ik kan niet zeggen, hoe ik wist dat het de dood-kist van mijn lieve, lieve moeder was, waarnaar zij gingen kijken. Ik had er nooit een hooren maken; ik had er nooit een gezien, zoover ik weet; maar ik begreep wat dat geluid was, zoodra ik het hoorde; en toen de jongeman binnenkwam, was ik overtuigd, dat ik wist wat hij gedaan had. Daar het werk nu gereed was, borstelden de twee meisjes, wier namen ik niet gehoord had, de draadjes en pluisjes van haar kleeren, en gingen naar den winkel om dien in orde te brengen en op klanten te wachten. Minnie bleef, om op te vouwen wat zij gemaakt hadden en het in manden te pakken. Dit deed zij op haar knieën liggend, en neuriede intusschen een vroolijk wijsje. Joram, die — daar twijfelde ik niet aan — haar vrijer was, kwam weer binnen en ontstal haar een kusje, terwijl zij zoo bezig was (hij scheen zich volstrekt niet aan mij te storen), en zei dat haar vader het wagentje was gaan halen, en hij zich moest haasten zich gereed te maken. Toen ging hij weer weg, en toen stak zij haar fingerhoed en schaar in haar zak, en een naald met een zwarten draad er in voor op haar japon, en ging heel keurig haar mantel aandoen, voor een spiegeltje achter de deur, waarin ik de weerkaatsing van haar tevreden gezichtje zag.

Dit alles merkte ik op, terwijl ik met mijn hoofd in de hand aan de tafel in den hoek zat, en aan heel andere dingen dacht. Weldra kwam het wagentje voor de deur. De manden werden er eerst ingezet, toen werd ik er in geplaatst, en de andere drie volgden. Ik herinner mij, dat het half een soort plezierrijtuigje, half een meubelwa-

gen was, met een zwart paard met een langen staart er voor. Er was ruim plaats voor ons allen.

Ik geloof niet, dat ik ooit in mijn leven zoo'n vreemd gevoel heb gehad (misschien ben ik nu wijzer geworden) als toen ik bij die menschen zat, bedacht waarmee zij bezig waren geweest, en zag hoeveel plezier zij in dat tochtje hadden. Ik was niet boos op hen; ik was veeleer bang voor hen, alsof ik onder wezens was verplaatst, waarmee mijn natuur niets gemeen had. Zij waren heel opgeruimd. De oude man zat voorin om het paard te mennen, en de twee jongelieden zaten achter hem, en wanneer hij sprak, leunden zij voorover, de een aan den eenen kant van zijn blozend rond gezicht, en de ander aan den anderen, en waren bijzonder vriendelijk tegen hem. Zij zouden ook met mij gepraat hebben, maar ik trok mij terug en zat in mijn hoekje te druilen, afgeschrikt door hun verliefdheid en vroolijkheid, hoewel die verre van luidruchtig was, en mij bijna verwonderend, dat er geen Godsoordeel over hen kwam wegens de hardheid van hun harten.

Toen zij stilhielden, om het paard te voeren, en zij aten en dronken en zich te goed deden, kon ik niets aanraken van wat zij aanraakten, maar bleef zitten vasten. Toen wij aan ons huis kwamen, liet ik mij haastig achter uit het wagentje glijden, om niet in hun gezelschap te hoeven zijn voor die akelige ramen, die mij aanstaarden als oogen, die nu blind en gesloten waren, en eens zoo helder waren geweest. En o, hoe weinig had ik hoeven te bedenken wat mij tot tranen zou bewegen als ik weer thuis kwam — toen ik het raam van mijn moeders kamer zag, en dat daarnaast, waar eens in beter tijden mijn kamertje was!

Ik lag in Peggotty's armen voor ik nog aan de deur kwam, en zij bracht mij in huis. Toen zij mij zag, barstte haar smart los; maar spoedig bedwong zij zich, en sprak fluisterend, en liep op haar teenen, alsof de doode gestoord had kunnen worden. Zij was, naar ik hoorde, in langen tijd niet naar bed geweest. Zij bleef 's nachts zitten waken. Zoolang haar arme, lieve meesteres nog boven aarde was, zei zij, wilde zij haar niet verlaten. Mijnheer Murdstone lette niet op mij toen ik bij hem in de voorkamer kwam, maar bleef in zijn leunstoel bij het vuur stil zitten schreien en peinzen. Juffrouw Murdstone, die aan haar lessenaartje, met brieven en papieren bedekt, zat te schrijven, gaf mij haar koude vingertoppen, en vroeg met een ijzerhard gefluister, of men mij de maat voor mijn rouwgoed had

genomen.

Ik zei: „Ja.”

„En uw hemden?” zei zij, „hebt ge die meegebracht?”

„Ja, juffrouw. Ik heb al mijn kleeven meegebracht.”

Dit was al de troost, dien haar „vastheid” mij toediende. Ik twijfel niet of ze vond er een bijzonder genoeg in bij zoo'n gelegenheid haar zoogenaamde zelfbeheersching, en vastheid, en geestkracht, en gezond verstand, en haar heele duivelsche lijst van hatelijke eigenschappen ten toon te spreiden. Zij was bijzonder trotsch op haar knapheid in het behandelen van zaken; en bewees deze nu door alles tot een zaak van pen en inkt te maken en zich door niets te laten ontroeren. De rest van dien dag, en daarna weer van den ochtend tot den avond, zat zij voor dat lessenaartje heel bedaard te krassen met een harde pen, en sprak zij tegen iedereen met hetzelfde ijzerharde gefluister, zonder dat zij ooit een trek van haar gezicht ontspande, den toon van haar stem verzachtte, of dat er de geringste wanorde in haar toilet was te bespeuren. Haar broer nam soms een boek op, maar las er nooit in voor zoover ik zag. Hij opende er een en keek er in, alsof hij las, maar bleef een heel uur zitten zonder een blad om te slaan, en legde het dan weer neer en stapte door de kamer heen en weer. Ik placht met gevouwen handen naar hem te zitten turen, en uren achtereen zijn voetstappen te tellen. Hij sprak heel zelden tegen haar, en nooit tegen mij. Hij scheen, behalve de klokken, het eenige rusteloze ding te zijn in het heele roerlooze huis.

In die dagen vóór de begrafenis zag ik Peggotty maar weinig, behalve dat ik haar, als ik de trap op- of afging, altijd dicht bij de kamer vond waar mijn moeder en haar kindje lagen, en behalve dat zij elken avond bij mij kwam en aan het hoofdeinde van mijn bed bleef zitten tot ik in slaap viel. Een paar dagen vóór de begrafenis — ik meen dat het een paar dagen daarvoor was, maar ik moet bekennen, dat ik met dien zwaren tijd, die niets had om zijn verloop aan te geven, eenigszins in de war ben — bracht zij mij in die kamer. Ik kan mij alleen nog herinneren, dat daar onder een wit laken op het bed, waar alles in het rond prachtig frisch en zindelijk was, de oorzaak scheen te liggen van de plechtige stilte, die in het heele huis heerschte; en dat ik, toen zij dat laken zachtjes wilde omslaan, uitriep: „O neen, neen!” en haar hand vasthield.

Indien de begrafenis pas gisteren had plaats gehad, zou ik mij die niet beter kunnen herinneren. Het heele voorkomen van onze mooie kamer, toen ik er binnenkwam, het helder brandende vuur, het glinsteren van den wijn in de karaffen, het model van de glazen en borden, de flauwe zoete geur van koek, de geur van juffrouw Murdstone's japon en onze zwarte kleeren. Mijnheer Chillip is in de kamer en komt naar mij toe.

„En hoe gaat het met jongeheer David?“ zegt hij vriendelijk.

Ik kan niet „heel goed“ zeggen. Ik geef hem mijn hand, die hij in de zijne houdt.

„Wel, mijn tijd!“ zegt mijnheer Chillip, met een zoetsappig glimlachje, terwijl er in zijn oogen iets glinstert. „Onze kleine vrienden worden groot. Wij zouden ze haast niet meer herkennen, juffrouw!“

Dit is tot juffrouw Murdstone gericht, die geen antwoord geeft.

„Is hij niet geweldig groot geworden?“ zegt mijnheer Chillip.

Juffrouw Murdstone antwoordt alleen met een zuur gezicht en een stijve buiging. Mijnheer Chillip, uit het veld geslagen, gaat naar een hoek, waarheen hij mij meeneemt, en zegt geen woord meer. Ik merk dit alleen op, omdat ik alles opmerk wat er gebeurt, niet omdat ik iets om mijzelf geef, of dit sedert ik thuis ben gedaan heb. En nu begint de klok te luiden, en komen mijnheer Omer en nog iemand om ons aan te kleeden. Peggotty placht mij lang geleden te vertellen, dat zij, die mijn vader naar hetzelfde graf volgden, in dezelfde kamer aangekleed werden. Daar zijn nu mijnheer Murdstone, onze buurman mijnheer Grayper, mijnheer Chillip en ik. Als wij de deur uitkomen, zijn de dragers met hun last in den tuin, en zij gaan voor ons uit het pad af, en de olmen voorbij, en het hek uit, naar het kerkhof, waar ik zoo dikwijls op een zomerochtend de vogeltjes heb hooren zingen. Wij staan om het graf. De dag komt mij anders voor dan elke andere dag, en het licht lijkt mij niet van dezelfde kleur — van een droeviger kleur. Nu heerscht er een plechtige stilte, die wij van huis hebben meegebracht met wat daar in de aarde rust; en terwijl wij zoo blootshoofds staan, hoor ik de stem van den geestelijke, die in de open lucht klinkt alsof zij uit de verte kwam, en toch duidelijk en helder, zeggend: „Ik ben de opstanding en het Leven, zegt de Heer!“ Dan hoor ik snikken; en, op een afstand tusschen de toeschouwers staand, zie ik die goede trouwe dienstode, die mij van alle menschen op aarde

het dierbaarst is, en tot wie de Heer, daarvan is mijn kinderlijke hart overtuigd, eens zal zeggen: „Gij hebt wel gedaan!“

Er zijn vele gezichten die ik ken, in de kleine groep; gezichten, die ik in de kerk heb leeren kennen; menschen, die mijn moeder zagen toen zij in den bloei van haar jeugd voor het eerst in het dorp kwam. Ik denk niet aan hen — ik denk aan niets dan aan mijn leed — maar toch zie en ken ik hen allen; en zelfs zie ik ver weg op den achtergrond, Minnie staan toekijken, en hoe haar oog haar verloofde zoekt, die dicht bij mij staat.

Het is voorbij; het graf is met aarde gevuld, en wij keeren het den rug toe om weg te gaan. Voor ons staat het huis, zoo mooi en onveranderd, in mijn geest zoozeer verbonden met de jeugdige voorstelling van haar, die nu is heengegaan, dat al mijn vorige droefheid nog niets is geweest bij de droefheid, die het gezicht van dat huis bij mij opwekt. Maar zij nemen mij mee, en mijnheer Chillip spreekt tegen mij, en als wij thuis komen, houdt hij mij water voor mijn mond; en als ik hem vraag om naar mijn kamer te mogen gaan, brengt hij mij met de zachte vriendelijkheid van een vrouw daarheen. Dit alles, zeg ik, herinner ik mij duidelijk, alsof het gisteren pas gebeurd is. Gebeurtenissen van later datum zijn van mij weggedreven naar de kust, waar alle vergeten dingen weer te voorschijn zullen komen; maar deze staat als een hooge rots in den oceaan. Ik wist wel, dat Peggotty in mijn kamer bij mij zou komen. De sabbatstille van dien dag (de dag leek heel veel op een Zondag! — dat had ik nog vergeten) deed ons beiden goed. Zij zette zich naast mij op mijn ledikantje, en terwijl zij mijn hand vasthield, soms aan haar lippen bracht en soms met de hare streefde, zooals zij gedaan zou hebben om mijn kleine broertje te sussen, vertelde zij op haar manier alles wat zij over het gebeurde vertellen kon.

„Zij was al heel lang niet goed,“ zei Peggotty. „Zij was onrustig en niet gelukkig. Toen zij haar kindje had gekregen, dacht ik eerst dat het beter met haar zou gaan, maar zij werd nog zwakker en verminderde bij den dag. Zij placht graag alleen te zitten voor zij haar kindje kreeg, en dan schreide zij; maar later placht zij er veel voor te zingen — zoo zacht, dat ik eens, toen ik haar hoorde, dacht dat het wel een stem in de lucht leek, die wegzweefde naar omhoog.

„Ik geloof, dat zij den laatsten tijd nog bedeester werd en nog gauwer schrikte en

dat een hard woord haar trof als een slag. Maar zij was voor mij altijd dezelfde. Voor haar malle Peggotty veranderde zij nooit — nooit — die lieve!"

Hier zweeg Peggotty en klopte een poosje zachtjes op mijn hand.

"De laatste keer, dat ik haar eenigszins zag zooals zij vroeger was, was op den avond toen gij thuis waart gekomen, lieve David. Op den dag van uw weggaan zei zij tegen mij: „Ik zal mijn lieveling nooit terugzien. Er is iets, dat mij dit zegt, en ik weet dat het de waarheid is." Zij probeerde zich daarna goed te houden; en dikwijls als zij tegen haar zeiden, dat zij onnadenkend en luchthartig was, deed zij haar best om zich zoo te houden; maar dat was toen alles al voorbij. Zij zei nooit tegen haar man wat zij mij gezegd had — zij was bang om het aan iemand anders te zeggen — tot op een avond — iets meer dan een week voordat het gebeurde, toen zij tegen hem zei: „Edward, ik geloof dat ik ga sterven." — „Nu is het van mijn hart, Peggotty," vertelde zij mij, toen ik haar dien avond naar bed hielp. „Hij zal het iederen dag een beetje meer gaan gelooven, de arme man, een paar dagen lang; en dan zal het gedaan zijn. O, ik ben zoo moe. Als dit slaap is, blijf dan bij mij zitten terwijl ik slaap; laat mij niet alleen. God zegene mijn kinderen, allebei. God bescherm en behoeve mijn vaderloozen jongen!"

"Ik heb haar daarna niet meer verlaten," zei Peggotty. „Zij sprak dikwijls tegen die twee beneden — want zij hield van hen; zij kon niet leven zonder iedereen, die in haar omgeving was, lief te hebben — maar als zij van haar bed weggingen, wendde zij zich altijd tot mij, alsof zij toch alleen maar bij Peggotty rust had, en zij kon nooit anders in slaap komen. Op den laatsten avond gaf zij mij een kus, en zei: „Als mijn kindje ook sterven mocht, Peggotty, och, laten zij het dan in mijn armen leggen en ons samen begraven." (En dat is ook gebeurd, want het arme schaap heeft haar maar één dag overleefd). „Laat mijn lieve David met ons meegaan naar onze rustplaats," zei zij, „en zeg hem, dat zijn moeder, toen zij hier lag, hem niet één-, maar wel duizendmaal heeft gezegd." Er volgde weer een stilte, en weer klopte zij zachtjes op mijn hand.

"Het was al vrij diep in den nacht," zei Peggotty, „toen ze mij wat te drinken vroeg, en toen zij gedronken had, keek zij mij met zoo'n geduldigen glimlach aan, die lieve — o zoo mooi!"

„De dag was aangebroken, en de zon ging op, toen zij mij zei, hoe goed en zorgzaam mijnheer Copperfield altijd voor haar was geweest en hoeveel geduld hij met haar had gehad, en hoe hij haar gezegd had, als zij wel eens aan zich zelf twijfelde, dat een liefderijk hart beter en sterker is dan wijsheid, en dat hij met haar hartje heel gelukkig was.

„Lieve Peggotty," zei zij toen, „schuif mij wat dicht bij u," want zij was heel zwak. „Leg uw sterken arm onder mijn nek," zei zij, „en draai mijn hoofd naar u toe, want uw gezicht gaat heelemaal van mij weg, en ik wil het dicht bij mij hebben."

Ik deed wat zij vroeg, en o David! toen was de tijd gekomen, dat de woorden, waarmee ik eens afscheid van u nam, waarheid werden — dat zij blij was dat zij haar arme hoofdje op den arm van haar domme, knorrig Peggotty kon leggen — en zoo stierf zij; als een kind dat in slaap viel."

Dit was het slot van Peggotty's verhaal. Van het oogenblik af, dat ik den dood van mijn moeder vernam, was haar beeld, zooals zij in den laatsten tijd geweest was, voor mij verdwenen. Van dat oogenblik af herinnerde ik mij haar alleen als de jeugdige moeder van mijn vroege kindsheid, die haar glanzende krullen om haar vinger placht te winden en in de schemering met mij door de kamer danste. Wat Peggotty mij nu verteld had — wel verre van mij tot een later tijdperk terug te voeren — diende slechts om dat vroegere beeld nog sterker in mijn geest te prenten. Dit mag zonderling zijn, maar toch is het waar. Met haar dood zweefde zij weer naar haar kalme, vredige jeugd terug, en wischte al het overige uit. De moeder, die in het graf lag, was de moeder van mijn prille jeugd; het wichtje in haar armen was ik zelf, zooals ik eens geweest was, voor altijd aan haar borst in slaap gesust.

HOOFDSTUK X.

Ik word verwaarloosd, en word verzorgd.

Het eerste, wat juffrouw Murdstone deed toen de dag van de plechtigheid voorbij was en het licht weer vrijen toegang tot het huis had verkregen, was Peggotty den dienst op te zeggen. Over een maand moest zij vertrekken. Hoeveel tegenzin Peggotty ook tegen zoo'n dienst zou hebben gehad, geloof ik toch, dat zij dien om mijnentwil

boven den besten van de wereld zou hebben verkozen. Zij vertelde mij dat wij moesten scheiden en waarom; en wij beklagden elkaar in alle oprechtheid. Wat mij zelf of mijn toekomst betrof, daarover werd geen woord gesproken, en evenmin werd er iets voor gedaan. Zij zouden, denk ik, wel blij zijn geweest, als zij mij ook den dienst hadden kunnen opzeggen en wegsturen. Eens verzamelde ik moed genoeg, om juffrouw Murdstone te vragen, wanneer ik weer naar school zou gaan; en zij antwoordde droogjes, dat zij niet dacht, dat ik daarheen terug zou keeren. Verder werd mij niets gezegd. Ik was heel verlangend, te weten wat er met mij gebeuren zou, en Peggotty eveneens; maar wij konden ons geen van beiden in dit opzicht eenige zekerheid verschaffen. Er was één verandering in mijn toestand gekomen, die, hoewel zij mij van veel onaangenaamheden onthief, mij toch, als ik in staat was geweest om grondig daarover na te denken, nog meer ongerust over de toekomst had kunnen maken. Zij was deze. De dwang, dien men mij had opgelegd, was geheel opgeheven. Wel verre van genoodzaakt te worden op mijn vervelenden post in de voorkamer te blijven, gebeurde het mij verscheidene keeren, dat, als ik daar kwam zitten, juffrouw Murdstone mij met een donkeren blik te kennen gaf, dat ik maar moest weggaan. Wel verre van voor Peggotty's gezelschap gewaarschuwd te worden, werd er, als ik mij maar niet aan dat van mijnheer Murdstone opdrong, nooit naar mij gezocht of gevraagd. In het eerst verkeerde ik dagelijks in angst, dat hij mijn opvoeding weer ter hand zou nemen, of dat juffrouw Murdstone zich daaraan zou gaan wijden; maar spoedig begon ik te begripen, dat een dergelijke vrees ongegrond was, en dat ik niets anders had te verwachten dan verwaarloozing.

Ik geloof niet, dat die ontdekking mij toen bijzonder speet. Ik was nog versuft door den schok, dien de dood van mijn moeder mij gegeven had, en als het ware verdoofd voor alle dingen van minder belang. Ik kan mij wel herinneren, dat ik nu en dan heb nagedacht over de mogelijkheid, dat ik niets meer zou leeren of niet meer verzorgd zou worden, en dat ik dan zou opgroeien tot een onbruikbaren, somberen man, die altijd arm moest blijven en zijn werkeloos leven op het dorp zou moeten verslenteren; zoowel als over de kans om mij aan dit lot te onttrekken door, als de held van een verhaal, ergens mijn fortuin te gaan zoeken. Maar dit waren

vluchtige hersenschimmen, dagdroomen, waarnaar ik soms zat te turen, alsof zij vaag op den muur van mijn kamer geschilderd of geschreven waren, en die, wanneer zij wegsmolten, den leegen muur weer achterlieten.

„Peggotty,” zei ik eens, peinzend fluisterend, op een avond, toen ik voor het keukenvuur mijn handen zat te warmen, „mijnheer Murdstone houdt nog minder van mij dan vroeger. Hij heeft nooit veel van mij gehouden, Peggotty; maar nu zou hij mij liefst zelfs heelemaal niet zien, als hij het maar kon vermijden.”

„Misschien komt dat door zijn verdriet,” zei Peggotty, mijn hoofd streelend.

„Ik heb ook verdriet, Peggotty. Als ik geloofde, dat het door zijn verdriet kwam, zou ik er heelemaal niet over denken. Maar dat is het niet — o neen, dat is het niet.”

„Hoe weet gij, dat het dat niet is?” zei Peggotty, na een poos van stilte.

„O, zijn verdriet is heel wat anders. Hij is nu op het oogenblik verdrietig, terwijl hij met juffrouw Murdstone bij den haard zit; maar als ik binnenkwam, Peggotty, zou hij nog iets anders worden.”

„Wat zou hij dan worden?” zei Peggotty.

„Boos,” antwoordde ik, onwillekeurig zijn dreigende gezicht nabootsend. „Als hij alleen maar bedroefd was, zou hij mij zoo niet aankijken als hij doet. Ik ben alleen maar verdrietig, en dat maakt mij juist zachter.”

Peggotty sprak een poos niet; en ik zat mijn handen te warmen, even stil als zij.

„David,” zei zij eindelijk.

„Ja, Peggotty?”

„Ik heb op alle mogelijke en onmogelijke manieren geprobeerd, hier in Blunderstone een geschikte betrekking te krijgen; maar er is niets te vinden.”

„En wat denkt gij dan nu te doen, Peggotty?” zei ik eenigszins angstig. „Denkt gij uw fortuin te gaan zoeken?”

„Ik denk, dat ik naar Yarmouth zal moeten gaan,” antwoordde Peggotty, „en daar blijven wonen.”

„Gij hadt wel verder weg kunnen gaan,” zei ik eenigszins opgelucht, „en dan waart ge voor mij misschien zoo goed als verloren geweest. Daar zal ik u toch zeker nu en dan nog wel eens zien, mijn lieve oude Peggotty? Daar zult ge toch zeker niet heelemaal aan het andere einde van de wereld zijn, niet waar?”

„Integendeel, als het God belooft!” riep Peggotty vurig uit. „Zoolang gij hier zijt, mijn lieveling, zal ik iedere week overkomen om u te zien. Eén dag in de week,

zoolang ik leef."

Ik voelde mijn hart door deze belofte van een zwaren last ontheven; maar zelfs dit was nog niet alles, want vervolgens zei Peggotty:

"Ik ga eerst mijn broer opzoeken, David, om een veertien dagen bij hem te logeeren — om tijd te hebben om rond te kijken en weer wat tot mij zelf te komen. Nu dacht ik zoo, dat zij u misschien, daar zij u hier toch niet graag zien, wel met mij mee zullen willen laten gaan."

Als iets mij in dien tijd eenig genoeg had kunnen doen — of het had moeten zijn, met allen om mij heen, uitgezonderd Peggotty, op een beteren voet te komen — zou het dit plan zijn geweest. De gedachte, mij weer door die goede brave lieden omringd te zien, wier vriendelijke gezichten mij toonden hoe welkom ik was; weer het vreedzame van dien liefelijken Zondagochtend te genieten, als de klokken luiden, de steentjes in het water platen, en de schepen als schimmen uit den mist te voorschijn kwamen; weer met kleine Emily rond te zwerven, haar al mijn leed te vertellen, en toovermiddelen daartegen te vinden in de schelpen en steentjes op het strand, bracht mijn hart tot kalmte. Deze werd het volgende oogenblik wel weer verstoord door den twijfel of juffrouw Murdstone haar toestemming wel zou geven; maar ook in dit opzicht werd ik spoedig gerustgesteld, want terwijl wij nog aan het praten waren, kwam zij haar avondinspectie in de provisiekast doen, en met een moed, waarover ik mij verbaasde, begon Peggotty dadelijk over de zaak te spreken.

"De jongen zal daar rondloopen," zei juffrouw Murdstone, in een pot met ingelegde augurken kijkend, en ledigheid is de wortel van alle kwaad. Maar hier zou hij toch ook maar rondloopen. Hij zal, denk ik, wel nergens ooit veel goeds uitvoeren."

Peggotty had een grimmig antwoord gereed, dat kon ik zien; maar om mijnentwil hield zij dit binnen en zweeg.

"Hm!" zei juffrouw Murdstone, nog in den pot kijkend, "het is van meer belang dan iets anders — het is van het allergrootste belang — dat mijn broer niet gehinderd of lastig gevallen wordt. Ik geloof, dat 't het beste is, maar ja te zeggen."

Ik bedankte haar, zonder eenige blijdschap te toonen, uit vrees; dat dit haar zou bewegen haar toestemming weer in te trekken. Ik kon ook niet nalaten te denken, dat ik daarmee voorzichtig had gehandeld, toen zij mij uit den pot aankeek met zoo'n vermeerdering van zuurheid in haar ge-

zicht, alsof haar zwarte oogen den heelen inhoud hadden ingezogen. Evenwel, het verlof was gegeven en werd niet herroepen; want toen de maand om was, stonden Peggotty en ik gereed om te vertrekken.

Barkis kwam in huis om Peggotty's koffers te halen. Ik had hem vroeger nooit het tuinhok zien binnenkomen, maar bij deze gelegenheid kwam hij in huis; en toen hij den grootsten koffer op zijn schouder nam en er mee weggging, wierp hij mij een blik toe, dien ik dacht dat een bijzondere uitdrukking had, indien men ooit zeggen kon, dat het gezicht van Barkis voor eenige uitdrukking vatbaar was.

Peggotty was natuurlijk erg neerslachtig toen zij het huis moest verlaten, dat zoovele jaren haar thuis was geweest, en waar de teederste betrekkingen van haar leven — die tot mijn moeder en tot mij — waren ontstaan. Zij had ook in den vroegen ochtend het kerkhof bezocht; en zij stapte nu met haar zakdoek voor haar oogen in de kar en bleef zoo zitten.

Zoolang zij in dezen toestand bleef, gaf Barkis geen enkel teeken van leven. Hij zat op zijn gewone plaats en in zijn gewone houding, alsof hij een groote pop was. Maar toen zij begon rond te kijken en met mij te praten, knikte hij verscheidene malen met zijn hoofd en grinnikte daarbij. Ik heb er geen flauw idee van, wie hij daarbij op het oog had, of wat hij er mee bedoelde.

"Het is een prachtige dag, mijnheer Barkis," zei ik uit beleefdheid.

"Nogal, niet slecht," antwoordde Barkis, die doorgaans erg voorzichtig was in zijn spreken en zich zelden bloot gaf.

"Peggotty is nu weer heelemaal in haar schik, mijnheer Barkis," merkte ik op om hem plezier te doen.

"Zoo, is zij dat?" zei Barkis.

Nadat hij er, met een heel slim gezicht, een poos over had nagedacht, keek hij haar aan en zei:

"Zijt gij weer in uw schik?"

Peggotty lachte en antwoordde bevestigend.

"Maar heusch en werkelijk, is het zoo?" bromde Barkis, op de bank dichters naar haar toe schuivend en haar een stoot met zijn elleboog gevend. "Is het zoo? Heusch en werkelijk in uw schik? Is het zoo? Zeg?" Bij elk van deze vragen schoof Barkis nog wat dichters naar haar toe, en gaf haar nog een stootje; zoodat wij eindelijk allemaal op elkaar gedrongen zaten in den linkerhoek van de kar, en ik zoo beklemd raakte, dat ik het haast niet uit kon houden.

Toen Peggotty zijn aandacht vestigde op mijn ongemakkelijke houding, maakte Barkis haastig wat plaats en schoof langzamerhand weer weg. Ik kon echter niet nalaten op te merken, dat hij zich scheen te verbeelden een verbazend schrander middel te hebben gevonden, om zich op een aardige en snedige manier uit te drukken, zonder den last te hebben om te verzinnen hoe hij een gesprek aan den gang zou houden. Blijkbaar grinnikte hij daarover een poos in zich zelf. Weldra wendde hij zich nogmaals tot Peggotty, en nadat hij nog eens gevraagd had: „Zijt ge in uw schik?” schoof hij weer naar ons toe, tot ik bijna geen adem meer kon halen. Kort daarop drong hij nog verder op, met dezelfde vraag en hetzelfde gevolg. Eindelijk stond ik op, als ik hem zag aankomen, en bleef op de voetenplank staan, alsof ik naar het uitzicht wilde kijken; en zoo ging het mij daarna heel goed.

Hij was zoo beleefd om speciaal voor ons bij een herberg stil te houden, en ons op gebraden schapenvleesch en bier te onthalen. Zelfs terwijl Peggotty juist aan het drinken was, kreeg hij een van die buien om op te dringen en deed haar bijna stikken. Maar toen wij het einde van onze reis naderden, had hij meer te doen en minder tijd voor hoffelijkheden; en toen wij op de straatsteenen van Yarmouth kwamen, werden wij allemaal te veel gehotst en geschud om aan iets anders te kunnen denken.

Baas Peggotty en Ham stonden op de oude plaats op ons te wachten. Zij ontvingen mij en Peggotty heel hartelijk, en schudden Barkis de hand, die, met zijn hoed heelemaal achter op zijn hoofd, en een verlegen lach op zijn gezicht, die zelfs tot in zijn beenen scheen te reiken, een vrij gekke vertooning maakte, naar het mij voorkwam. Zij namen ieder een van Peggotty's koffers op, en wij wilden juist weggaan, toen Barkis mij plechtig een teeken met zijn wijsvinger gaf om onder een poort te komen.

„Zeg eens,” bromde Barkis. „Het was goed zoo,”

Ik keek naar hem op en antwoordde, met een poging om heel diepzinnig te zijn: „O!”

„Het is niet daarbij gebleven,” zei Barkis, met een vertrouwelijk knikje. „Het was goed zoo.”

Weer antwoordde ik: „O!”

„Gij weet wel wie er wel zin had,” zei mijn vriend. „Dat was Barkis, en niemand anders.”

Ik knikte toestemmend.

„Het is goed zoo,” zei Barkis, mij de hand schuddend. „Ik blijf uw vriend. Gij hebt het goed gedaan. Het is in orde.”

Met zijn pogingen om bijzonder duidelijk te zijn, was Barkis zoo geheimzinnig, dat ik hem wel een uur lang in het gezicht had kunnen staan kijken, en zeker daardoor evenveel wijzer zou zijn geworden als door het kijken op een stilstaande klok, indien Peggotty mij niet had weggeroepen. Onder het voortloopen vroeg zij mij wat hij gezegd had; en ik antwoordde, dat hij gezegd had, dat alles in orde was.

„Die onbeschaamde vent!” zei Peggotty. „Maar dat kan mij niet schelen! David, lieve jongen, wat zoudt gij er van denken, als ik er over dacht te gaan trouwen?”

„Wel — ik denk, dat gij dan toch evenveel van mij zoudt houden als ge nu doet, Peggotty,” antwoordde ik, na eenig bedenken.

Tot groote verbazing van de voorbijgangers op straat, zoowel als van haar bloedverwanten, die voor ons uitliepen, was de goede ziel genoodzaakt te blijven stilstaan en mij op de plek te omhelzen, met vele betuigingen van haar onveranderlijke liefde.

„Zeg mij toch wat gij er van zoudt denken, lieveling,” begon zij weer, toen dit was afgelopen en wij weer voortstapten.

„Als gij er aan dacht te gaan trouwen — met mijnheer Barkis, Peggotty?”

„Ja,” zei Peggotty.

„Ik denk, dat dat heel goed zou zijn. Want weet gij, Peggotty, dan zoudt gij altijd de kar en het paard hebben, om mij te komen opzoeken en kondt gij voor niets rijden, en zeker zijn dat ge kondt komen.”

„Wat een verstand heeft die lieve jongen toch!” riep Peggotty uit. „Precies waar ik deze heele maand al over gedacht heb! Ja, beste jongen; en ik denk, dat ik dan over het geheel onafhankelijker zou zijn, ziet ge, behalve nog dat ik ook met meer lust in mijn eigen huis zou werken, dan ik nu bij iemand anders zou kunnen doen. Ik weet niet of ik nu nog wel zou deugen om bij vreemden te dienen. En dan zal ik altijd dicht bij haar rustplaats blijven,” zei Peggotty peinzend, „en die kunnen gaan bekijken zoo vaak ik wil; en als ik zelf eens ga rusten, zal ik misschien niet ver van mijn lieve jonge mevrouwteje liggen.”

Wij spraken eenigen tijd geen van beiden.

„Maar ik zou er heelemaal niet meer aan willen denken, als mijn David er ook maar iets tegen had — neen, niet al was ik dertigmaal driemaal in de kerk afgekondigd, en al versleet de ring in mijn zak.”

„Kijk mij maar eens aan, Peggotty,” zei ik, „en zie of ik er niet werkelijk blij om ben en er werkelijk naar verlang.” En dat deed ik ook inderdaad, met mijn geheele hart.

„Wel, mijn hartedief,” zei Peggotty, mij tegen zich aan drukkend, „ik heb er dag en nacht over gedacht, op alle manieren die ik maar kon, en ik hoop op de goede manier; maar ik zal er nog eens over denken, en er met mijn broer over spreken, en intusschen zullen wij het maar voor ons zelf houden, David, gij en ik. Barkis is een goede, eenvoudige man,” zei Peggotty, „en als ik mijn best deed om als zijn vrouw mijn plicht te doen, denk ik, dat het mijn eigen schuld zou zijn — als ik niet in mijn schik was,” zei Peggotty hartelijk lachend.

Deze aanhaling van Barkis kwam zoo goed van pas en beviel ons zoo, dat wij er beiden aldoor maar weer om moesten lachen, en in een heel vroolijke stemming waren, toen wij de woning van baas Peggotty in het zicht kregen.

Deze woning zag er nog precies zoo uit, behalve dat zij misschien in mijn oogen een beetje gekrompen was; en juffrouw Gummidge stond aan de deur te wachten, alsof zij daar al dien tijd gestaan had. Van binnen was alles nog precies hetzelfde, tot aan de zeeplanten in de blauwe kan in mijn slaapkamertje toe. Ik ging eens in het schuurtje kijken; en daar schenen dezelfde kreeften en krabben, nog altijd met denzelfden lust bezielde om de heele wereld te knippen, nog net zoo in elkander verward in denzelfden hoek te liggen.

Doch er was geen kleine Emily te zien, en dus vroeg ik baas Peggotty waar zij was.

„Zij is naar school, jongheer,” antwoordde hij, het zweet, dat het dragen van Peggotty's koffer hem veroorzaakt had, van zijn voorhoofd vegend. „Zij zal,” vervolgde hij, op de klok kijkend, „over een kwartier of een half uurtje thuis komen. Wij missen haar allemaal erg, nu zij naar school gaat.”

Juffrouw Gummidge slaakte een kermen-den zucht.

„Kom, niet zoo somber!” riep baas Peggotty haar toe.

„Ik voel het erger dan iemand anders,” zei juffrouw Gummidge. „Ik ben een eenzaam, ongelukkig schepsel, en zij was zoo-wat het eenige waarvan ik geen nieuwe narigheid had.”

Al zuchtend en haar hoofd schuddend, ging juffrouw Gummidge het vuur aanblazen. Baas Peggotty keek ons, terwijl zij zoo bezig was, eens aan, en zei zachtjes achter zijn hand: „De oude!” Hieruit maak-

te ik met recht op, dat er in de gemoedsstemming van juffrouw Gummidge sedert mijn vorige bezoek geen verbetering had plaats gevonden.

Nu was de heele plaats even prettig als ooit tevoren, of had dit tenminste moeten zijn, en toch maakte zij niet denzelfden indruk op mij. Ik voelde mij eenigszins teleurgesteld. Misschien kwam het doordat de kleine Emily niet thuis was. Ik wist den weg, dien zij langs moest komen, en wel-dra wandelde ik dien kant uit, om haar te-gemoet te gaan.

Het duurde niet lang of ik zag iets aan-komen, en weldra herkende ik Emily, die hoewel gegroeid, toch nog klein van ge-stalte was. Maar toen zij dichterbij kwam, en ik haar blauwe oogen nog blauwer en haar lieve gezichtje nog frisscher, en haar heele persoonlijke nog bevalliger en darte-ler vond, overviel mij een zonderling ge-voel, waardoor ik mij hield alsof ik haar niet herkende, en voorbijging alsof ik in de verte naar iets heel anders keek. Als ik mij niet vergis, heb ik in mijn later leven wel eens meer zooiets gedaan.

Kleine Emily trok het zich volstrekt niet aan. Zij zag mij heel goed; maar in plaats van om te keeren en mij na te roepen, liep zij lachend door. Dit noodzaakte mij haar na te loopen, en zij liep zoo hard, dat wij heel dicht bij huis waren voor ik haar ving.

„O, zijt gij het?” zei kleine Emily.

„Wel, gij wist immers heel goed, wie het was, Emily,” zei ik.

„En wist gij dan niet wie het was?” zei Emily.

Ik wilde haar kussen, maar zij hield haar handjes voor haar roode lippen, en zei, dat zij nu geen kind meer was, en liep, nog harder lachend, het huis in.

Zij scheen er erg veel vermaak in te scheppen, mij te plagen, wat een verande-ring in haar was, waarover ik mij zeer ver-wonderde. De theetafel stond gereed, en ons bankje werd op zijn oude plaats gezet, maar in plaats van naast mij te komen zit-ten, schonk zij haar gezelschap aan de grommige juffrouw Gummidge; en toen baas Peggotty haar vroeg waarom zij dit deed, trok zij haar krullen over haar ge-zichtje om het te verbergen, en deed maar niets anders dan lachen.

„Zij is een poesje,” zei baas Peggotty, haar met zijn groote hand streelend.

„Ja, dat is zij, dat is zij!” riep Ham. „Dat is zij, jongheer David!” en hij bleef haar een poos grinnikend aankijken, met een mengeling van bewondering en verrukking, die zijn gezicht gloeiend rood deed worden.

Kleine Emily werd eigenlijk door hen alen bedorven, en het meest wel door baas Peggotty zelf, dien zij al vleierend tot alles had kunnen overhalen, alleen maar door haar wang tegen zijn ruigen baard te drukken. Dat dacht ik tenminste, toen ik haar dit zag doen, en ik vond, dat baas Peggotty volkomen gelijk had. Maar zij was zoo zacht en lief, en had zoo'n aardige manier om tegelijk schalksch en bedeesd te zijn, dat zij mij meer dan ooit betooverde.

Zij was teerhartig ook; want toen wij na de thee om het vuur zaten, en baas Peggotty, onder het rooken van zijn pijp, iets zei over het verlies dat ik geleden had, kwamen er tranen in haar oogen en keek zij mij, over de tafel heen, zoo vriendelijk aan, dat ik haar heel dankbaar daarvoor was.

„Och ja!” zei baas Peggotty, haar krullen opnemend, die hij als water over zijn hand liet golven, „hier is nog een weesje, ziet ge, jongeheer. En hier,” vervolgde hij en gaf Ham een tamelijk fikschen stoot voor de borst, „is er nog een, hoewel hij er niet erg naar uitziet.”

„Als ik u als voogd had, mijnheer Peggotty,” zei ik, mijn hoofd schuddend, „ge-loof ik ook niet, dat ik het erg zou voelen.”

„Goed gezegd, jongeheer David!” riep Ham in verrukking uit. „Hoera! Goed gezegd! Dat zoudt gij zeker niet! Hoera!” Daarmee gaf hij baas Peggotty zijn stoot terug, en kleine Emily stond op en gaf baas Peggotty een kus.

„En hoe gaat het met uw vriend, jongeheer?” zei baas Peggotty tegen mij.

„Steerforth?” zei ik.

„Dat is de naam!” riep baas Peggotty, zich tot Ham wendend. „Ik wist wel, dat het iets van ons bedrijf was.”

„Gij hebt gezegd, dat het Rudderforth was,” merkte Ham lachend op.

„Welnu?” liet baas Peggotty hierop volgen. „En gij stuurt immers met een roer? Dat is er zoover niet vandaan. Hoe maakt hij het, jongeheer?”

„Hij maakte het heel goed toen ik wegging, mijnheer Peggotty.”

„Dat is nog eens een vriend!” zei baas Peggotty, zijn pijp uitstekend alsof hij er mee wilde wijzen. „Dat is nog eens een vriend, als gij van vrienden spreekt. Ik mag een boon zijn, als het niet een lust is om naar hem te kijken.”

„Hij ziet er knap uit, niet waar?” zei ik opgetogen over dien lof.

„Knap!” riep baas Peggotty uit. „Hij lijkt — hij lijkt — ik weet niet waar hij niet op lijkt, zoo flink als hij vóór iemand staat.”

„Ja, precies,” zei ik. „Hij is zoo dapper als een leeuw, en gij kunt u niet voorstellen, hoe oprecht en openhartig hij is, mijnheer Peggotty.”

„En ik zou ook denken,” zei baas Peggotty, door den rook van zijn pijp heen mij aankijkend, „dat hij, als het op geleerdheid uit boeken aankomt, wel bijna iedereen achter zich zal laten.”

„Ja,” zei ik opgetogen, „hij weet alles. Hij is verbazend knap.”

„Dat is nog eens een vriend!” mompelde baas Peggotty met een ernstig knikje.

„Niets schijnt hem moeite te kosten,” zei ik. „Hij kent zijn lessen al, als hij ze maar even heeft ingekeken. Hij is de beste cricketspeler, dien gij ooit gezien hebt. Bij het dammen zal hij u bijna zooveel schijven voorgeven als gij maar wilt, en het toch met gemak van u winnen.”

Baas Peggotty knikte nog eens, alsof hij wilde zeggen: „Natuurlijk.”

„Hij spreekt zoo goed,” vervolgde ik, „dat hij iedereen kan overhalen; en ik weet niet wat ge wel zoudt zeggen, als ge hem eens kondt hooren zingen, mijnheer Peggotty.”

Baas Peggotty knikte nogmaals, alsof hij wilde zeggen: „Ik twijfel er niet aan.”

„En dan is hij zoo'n flinke, edelmoedige, trouwhartige jongen,” zei ik, door mijn geliefde onderwerp meegesleept, „dat het haast niet mogelijk is hem zoo te prijzen als hij verdient. Ik kan hem werkelijk niet dankbaar genoeg zijn voor de grootmoedigheid waarmee hij mij beschermd heeft, terwijl ik zooveel lager zat en jonger was op school dan hij.”

Zoo was ik aan het doorslaan, toen mijn oog op de kleine Emily viel, die, over de tafel gebogen, met de grootste aandacht zat te luisteren. Zij scheen haar adem in te houden; haar blauwe oogen schitterden als juweelen; en zij had een blos op haar wangen. Zij keek zoo buitengewoon ernstig en zag er daarbij zoo lief uit, dat ik met een zekere verwondering ophield; en dit deed allen gelijk op haar letten, want toen ik zweeg, lachten zij en keken haar aan.

„Emily is net als ik,” zei baas Peggotty, „en zou hem graag eens willen zien.”

Emily werd er verlegen over, dat wij haar allemaal zoo aankeken, en zij liet haar hoofdje hangen, en de blos verspreidde zich over haar heele gezichtje. Toen zij weer door haar neerhangende krullen opkeek, en merkte, dat wij nog naar haar keken (ik voor mij had haar uren lang kunnen aankijken), liep zij weg en bleef weg tot het bijna tijd was om naar bed te gaan.

Ik sliep in het oude bedje in den achtersteven van de schuit, en de wind streek klagend over de vlakke, net zooals hij vroeger had gedaan. Maar ik kon niet nalaten mij te verbeelden, dat hij klaagde over hen, die er niet meer waren; en in plaats van te denken, dat de zee in den nacht zou kunnen opkomen en de schuit doen wegdrijven, dacht ik, dat de zee, sedert ik de laatste maal dit geluid gehoord had, werkelijk opgekomen was en mijn gelukkige huis overstroomd had. Ik herinner mij, dat ik, toen de wind en de golven mij flauwer in de ooren begonnen te klinken, nog een regeltje toevoegde aan mijn gebed, om te vragen dat ik, als ik groot werd, met kleine Emily mocht trouwen, en zoo met een hart vol liefde in slaap viel.

De dagen verliepen ongeveer net zoo als vroeger, behalve dat — en dit was wel een groot verschil — kleine Emily en ik nu maar zelden op het strand gingen wandelen. Zij had lessen te leeren en naaiwerk te doen, en was het grootste deel van den dag van huis. Maar ik voelde wel, dat wij die oude wandelingen toch niet meer gemaakt zouden hebben, al was het anders geweest. Hoe wild en vol kinderlijke grillen Emily ook zijn mocht, had zij toch al meer van een volwassen meisje dan ik vermoed had. Zij scheen mij, in iets meer dan een jaar, een flink eind vooruit te zijn gekomen. Zij hield wel van mij, maar zij lachte mij ook uit en plaagde mij; en als ik haar tegemoet ging, sloop zij langs een anderen weg naar huis en stond aan de deur te lachen, als ik teleurgesteld terugkwam. De beste oogenblikken waren die, wanneer zij stil in de deur zat te werken, en ik op het houten trapje aan haar voeten zat en haar voorlas. Het komt mij nu nog voor, dat ik nooit zoo'n zonneshijns heb gezien als op die heldere middagen in April; dat ik nooit zoo'n zonnig figuurtje heb gezien, als ik daar in de deur van de oude schuit zag zitten; nooit zoo'n lucht of zulk water heb gezien, nooit zulke heerlijke glanzende schepen in de gouden verte heb zien wegzeilen als toen.

Op den allereersten avond na onze aankomst zagen wij Barkis verschijnen, die heel bedremmeld en verlegen scheen, en eenige in een zakdoek geknoopte sinaas-appelen meebracht. Daar hij met geen woord over deze sinaasappelen sprak, dacht men, dat hij ze bij toeval had laten liggen toen hij wegging; totdat Ham, die hem naliep om ze hem terug te geven, weer thuis kwam met de mededeeling, dat zij voor Peggotty waren bestemd. Daarna verscheen

hij elken avond stipt op hetzelfde uur, altijd met een bundeltje, waarover hij nooit een woord zei, en dat hij geregeld achter de deur stopte en daar liet liggen. Deze blijken van genegenheid waren van den meest verschillenden en zonderlingen aard. Ik herinner mij daaronder een zootje varkenskluijjes, een vervaarlijk groot speldenkussen, nagenoeg een half mud appelen, een paar gitten oorbellen, eenige uien, een domino-spelletje, een kanarievogeltje in een kooitje en een gepekelden varkenspoot.

De vrijage van Barkis, zooals ik mij die herinner, was over het geheel van een zeer bijzonderen aard. Heel zelden zei hij iets; maar gewoonlijk bleef hij bij het vuur zitten, ongeveer in dezelfde houding waarin hij op zijn kar zat, en staarde Peggotty, die tegenover hem zat, met groote oogen aan. Op een avond, door liefde gedreven, naar ik vermoed, schoot hij op het eindje waskaars af, waar zij haar garen doorheen haalde, stak het in zijn vestzakje en ging er mee weg. Daarna was het zijn grootste genoegen, dit stukje was, dat half gesmolten aan de voering van zijn zak kleefde, voor den dag te halen als het noodig was, en weer in zijn zak te steken als het gebruikt was. Hij scheen heel vergenoegd te zijn en volstrekt geen behoefte te voelen om te praten. Zelfs wanneer hij Peggotty meenam om langs het strand te wandelen, geloof ik, dat hij zich daartoe geen moeite gaf, maar zich tevreden stelde met nu en dan te vragen of zij in haar schik was; en ik herinner mij, dat Peggotty soms, nadat hij was weggegaan, haar schort over haar gezicht sloeg en een half uur zat te lachen. Wij moesten er allemaal meer of minder om lachen, behalve de ongelukkige juffrouw Gummidge, wier vrijage van precies denzelfden aard scheen te zijn geweest, daar zij door die kleinigheden zoo voortdurend aan „den ouden” werd herinnerd.

Eindelijk, toen de tijd van mijn bezoek bijna verstreken was, werd er gezegd, dat Peggotty en Barkis samen eens een dagje zouden uitgaan, en dat kleine Emily en ik met hen mee zouden gaan. Ik kon den nacht tevoren niet goed slapen, zoo onrustig maakte mij het vooruitzicht op het genoegen een heelen dag met Emily te zullen doorbrengen. Wij waren allen 's morgens vroeg op de been, en terwijl wij nog aan het ontbijt zaten, zagen wij Barkis in de verte met een open wagentje aankomen, om het voorwerp zijner genegenheid af te halen.

Peggotty was gekleed als gewoonlijk,

netjes en stemmig in den rouw; maar Barkis pronkte met een nieuwe blauwe jas, die de kleermaker hem zoo ruim had aangemeten, dat de mouwen hem zelfs bij het koudste weer de noodzakelijkheid konden besparen van handschoenen te dragen, terwijl de kraag zoo hoog was, dat hij zijn haren van achteren steil naar boven duwde. Zijn blinkende knopen waren eveneens van de grootste soort. Verder getooid met een geelachtige broek en een bruinachtig vest, zag Barkis er in mijn oogen uit als het toonbeeld van een deftig heer.

Toen wij allemaal naar buiten gestormd waren, zag ik, dat baas Peggotty zich van een ouden schoen had voorzien, die ons bij wijze van gelukwensch moest worden nagegooid, en dien hij juffrouw Gummidge daartoe aanbood.

„Neen, laat liever iemand anders dat doen, Daniël,” zei juffrouw Gummidge. „Ik ben een eenzaam, ongelukkig schepsel, en alles wat mij aan menschen doet denken die niet zoo ongelukkig zijn, geeft mij maar nieuwe narigheid.”

„Kom, oudje!” riep baas Peggotty haar toe. „Pak aan en gooi op.”

„Neen, Daniël,” antwoordde juffrouw Gummidge op een huilenden toon, en schudde haar hoofd. „Als ik niet zooveel voelde, zou ik meer kunnen doen. Gij voelt niet zooveel als ik Daniël; gij hebt nergens narigheid van; doe het liever zelf.”

Maar nu riep Peggotty, die van den een naar den ander was gevlogen, om ieder een kus te geven, uit het wagentje, waarin wij allen reeds zaten (Emily en ik naast elkaar), dat juffrouw Gummidge het doen moest. Juffrouw Gummidge deed het dus; maar met leedwezen moet ik zeggen, dat zij de feestelijke vreugde van onzen uittocht verduisterde, door onmiddellijk daarop in tranen uit te barsten en machteloos in de armen van Ham te zinken, met de verklaring, dat zij wel wist dat zij een last was, en liever maar dadelijk naar het werkhuis gebracht moest worden — wat ik werkelijk vond, dat een verstandig idee was, dat Ham best ten uitvoer had mogen brengen. Wij reden echter heen; en het eerste wat wij deden was, dat wij voor een kerk stilhielden, waar Barkis het paard aan een hek bond en met Peggotty naar binnen ging, terwijl kleine Emily en ik alleen in het wagentje bleven zitten. Ik nam deze gelegenheid waar om mijn arm om Emily's middel te slaan en haar voor te stellen, dat wij, omdat ik al zoo gauw zou weggaan, dien heelen dag erg lief voor elkaar zouden zijn en zooveel plezier zouden hebben als

maar mogelijk was. Toen Emily hierin toestemde en mij toestond haar te kussen, werd ik wanhopig. Ik vertelde haar, dat herinner ik mij nog heel goed, dat ik nooit een andere zou liefhebben en dat ik gereed was om iedereen, die naar haar liefde zou dingen, te vermoorden.

Wat een pret had de kleine Emily daarover! Met wat een stemmig gezichtje, alsof zij oneindig veel ouder en wijzer was dan ik, zei het tenger kleine ding, dat ik een „onnoozele jongen” was; en lachte daarop zoo bekoorlijk, dat het genoeg van naar haar te kijken mij mijn spijt over zoo'n vernederende benaming deed vergeten. Barkis en Peggotty bleven een heele poos in de kerk, maar kwamen er eindelijk toch weer uit, en toen reden wij naar buiten. Onder het voortrijden keerde Barkis zich naar mij om, en zei knipoogend — ik had tevoren eigenlijk niet gedacht, dat hij kon knipoogen:

„Wat voor naam was het, dien ik toen in de kar schreef?”

„Clara Peggotty,” antwoordde ik.

„En wat voor naam zou ik er nu inschrijven als er hier plaats voor was?”

„Weer Clara Peggotty, zou ik denken,” antwoordde ik.

„Clara Peggotty Barkis!” riep hij, en barstte toen in een schaterlach uit, dat het wagentje er van trilde.

Kortom zij waren getrouwd, en waren alleen daarvoor die kerk binnengegaan. Peggotty had gewild, dat het heel stil zou gebeuren, en de koster was als bruidsvader opgetreden, en er waren geen getuigen bij de plechtigheid geweest. Zij werd een beetje verlegen toen Barkis zoo onverhoeds hun huwelijk bekend maakte, en kon mij niet genoeg kussen en omhelzen, als bewijs van haar onverflauwde genegenheid; maar al gauw herstelde zij zich weer, en zei, dat zij heel blij was dat het voorbij was. Wij reden naar een kleine herberg aan een dwarsweg, waar wij verwacht werden, en een heel goeden maaltijd hadden en met veel plezier den dag doorbrachten. Indien Peggotty tien jaar lang iederen dag getrouwd was geweest, had zij het niet lichter kunnen opnemen. Het maakte haar heelmaal niet anders; zij was precies dezelfde als altijd, en ging vóór de thee met kleine Emily en mij een wandeling maken, terwijl Barkis filosofisch zijn pijp bleef zitten rooken en zich, naar ik vermoed, vermaakte met de overpeinzing van zijn geluk. Indien dit zoo was, dan had het zijn eetlust opgewekt, want ik herinner mij duidelijk dat hij, hoewel hij 's middags een flinke

portie varkensvleesch met groenten had gegeten, met een paar kippen tot besluit, bij de thee weer gekookt spek moest hebben, en zonder blikken of blozen een groote hoeveelheid daarvan verorberde.

Ik heb sedert dikwijls gedacht, wat een wonderlijke, onschuldige, bijzondere soort bruiloft dat toch was! Wij stapten kort na donker weer in het wagentje en reden genoeglijk terug, terwijl wij naar de sterren opkeken en daarover praatten. Ik sprak er het meest over en verlichtte Barkis' geest op een verbazingwekkende wijze. Ik vertelde hem alles wat ik wist; maar hij zou alles geloofd hebben wat ik hem had willen wijsmaken; want hij koesterde een diepen eerbied voor mijn kennis, en vertelde bij deze gelegenheid aan zijn vrouw, zoodat ik het hooren kon, dat ik een „jonge Rosjes” was — waarmee ik geloof, dat hij een wonder van geleerdheid bedoelde.

Toen wij over de sterren waren uitgepraat, of liever toen ik er Barkis niets meer van kon doen begrijpen, maakten kleine Emily en ik een mantel van een ouden paardedeken en bleven daaronder zitten zoolang de tocht nog duurde. O, wat hield ik van haar! Wat een geluk, dacht ik, als wij eens getrouwd waren, en ergens onder het geboomte in het veld gingen leven, zonder ooit ouder te worden, zonder ooit wijzer te worden, altijd kinderen, die hand in hand door zonneschijn en bebloemde weiden dwaalden, 's nachts het hoofd op het zachte mos neerlegden, in een zoeten slaap van onschuld en vrede, en als wij dood waren door de vogeltjes begraven werden! Zoo'n tafereel, volkomen buiten de werkelijke wereld, verhelderd door het licht van onze onschuld, en schemerachtig als de verste sterren, had ik den heelen weg langs voor den geest. Ik verheug mij er nog over in gedachten, dat er bij Peggotty's huwelijk twee argelooze harten waren als dat van kleine Emily en het mijne. Ik verheug mij er in gedachten over, dat de minnegodjes en gratiën bij dien eenvoudigen bruiloftsstoet zulke kinderlijke vormen aannamen.

Wij kwamen laat in den avond weer bij de oude schuit, en daar zeiden Barkis en zijn vrouw ons vaarwel en reden gezellig naar hun eigen huis.

Toen voelde ik voor de eerste maal dat ik Peggotty verloren had. Ik zou werkelijk met een beklemd hart naar bed zijn gegaan, als het onder een ander dak was geweest, dan dat het hoofdje van kleine Emily beschermde. Baas Peggotty en Ham wisten evengoed als ik wat er in mij om-

ging, en zaten met een avondmaal en hun vriendelijke gezichten gereed om het uit mijn gedachten te verdrijven. Kleine Emily kwam naast mij op het bankje zitten, voor de eenige maal in al den tijd van mijn bezoek, en het was een wondermooi slot van een wondermooien dag.

Het zou dien nacht hoog water zijn, en kort nadat wij naar bed waren, gingen baas Peggotty en Ham uit om te visschen. Ik voelde mij heel dapper, nu ik zoo alleen in het eenzame huis was, als beschermer van kleine Emily en juffrouw Gummidge, en wenschte maar dat een leeuw of een slang, of een ander boosaardig monster, op ons zou komen aanvallen, opdat ik het ondiervoude zou kunnen verdelgen en mij zelf met roem overladden. Maar daar er bij toeval dien nacht geen beest van dien aard bij Yarmouth over het strand dwaalde, vergoedde ik dit gemis zooveel mogelijk door tot aan den ochtend over draken te droomen.

Met den ochtend kwam Peggotty, die mij als gewoonlijk onder mijn raampje riep, alsof Barkis de vrachtrijder ook van het begin tot het einde een droom was geweest. Na het ontbijt bracht zij mij naar haar eigen huis, dat werkelijk allerliefst was. Van al de meubelen daarin, moet ik het meest op een zeker oud bureau van donker hout hebben gelet, dat in de zijkamer stond (de keuken, met een vloer van tegels, was de gewone huiskamer) en een klep had, die men kon neerslaan, en dan een lessenaar werd, en waarachter het Martelaarsboek van Foxe — een groote, dikke kwatrijn — lag weggesloten. Dit kostbare boek, waarvan ik mij geen woord meer herinner, werd dadelijk door mij opengeslagen, en later bezocht ik nooit weer het huis of ik ging op mijn knieën op een stoel liggen, opende de bewaarplaats, waarin dit juweel verborgen was, legde mijn armen op den lessenaar en begon het boek opnieuw te verslinden. Wat mij vooral beviel, vrees ik, waren de prenten, die zeer talrijk waren en allerlei gruwelen en akeligheden voorstelden; maar de Martelaren en Peggotty's huis zijn sedertdien in mijn gedachten altijd onafscheidelijk geweest, en zijn dat nog.

Ik nam dien dag afscheid van baas Peggotty en Ham, en juffrouw Gummidge, en kleine Emily, en sleet den nacht in Peggotty's huis, in een kamertje onder het dak (met het krokodillenboek op een plank dicht bij mijn bed), dat altijd het mijne zou zijn, zei Peggotty, en altijd in denzelfden staat voor mij gehouden zou worden.

„Jong of oud, lieve David,” zei Peggotty,

„zoo lang ik leef en dit dak boven mijn hoofd heb, zult gij het vinden alsof ik u ieder oogenblik hier verwachtte. Ik zal het alle dagen opruimen, zooals ik vroeger met uw kamertje placht te doen, mijn lieveling; en al mocht ge naar China gaan, dan zoudt ge toch den heelen weg over kunnen denken, dat het altijd voor u klaar werd gehouden.”

Ik voelde de trouw en standvastigheid van mijn lieve oude verzorgster in het diepst van mijn hart, en dankte haar zoo goed ik kon. Heel goed kon ik dat echter niet, want het was 's morgens toen zij mij dit zei, met haar armen om mijn hals, en dienzelfden morgen zou ik weer naar huis gaan, en ging ik ook weer naar huis, met haar en Barkis in de kar. Zij namen bij het hek afscheid van mij, niet vroolijk of luchtig; en het was een vreemd gezicht voor mij, de kar te zien voortrijden en Peggotty wegvoeren, terwijl ik onder de oude olmen bleef staan, naar het huis kijkend, waar niemand meer was, die met liefde of hartelijkheid naar mij zou uitzien.

En nu verviel ik in een staat van verwaarloozing, waarop ik niet zonder medelijden kan terugzien. Ik geraakte plotseling in een toestand van volslagen eenzaamheid, verstoken van alle vriendelijke zorg, van allen omgang met jongens van mijn eigen leeftijd, van alle gezelschap behalve dat van mijn eigen neerslachtige gedachten, die, terwijl ik dit schrijf, haar sombere schaduw over het papier schijnen te werpen.

Wat had ik niet willen geven om naar de hardste school te worden gezonden, die er maar ergens te vinden was — om maar iets te leeren, hoe en waar dan ook.

Maar daarop bestond voor mij geen enkele hoop. Zij hadden een hekel aan mij, en hielden mij slechts met norsche strengheid onder voortdurend toezicht. Ik geloof dat mijnheer Murdstone in dezen tijd in bekrompener omstandigheden geraakte; maar dit doet er weinig toe. Hij kon mij niet uitstaan; en door mij van zich te verwijderen trachtte hij, geloof ik, het denkbeeld te verdrijven, dat ik eenige aanspraak op hem had — en dit gelukte hem ook.

Ik werd niet direct mishandeld. Men sloeg mij niet en liet mij niet hongerlijden, maar het onrecht, dat men mij aandeed, kende geen tusschenpoozen van verzachting, en werd koelbloedig en stelselmatig gepleegd. Dag aan dag, week na week, maand op maand, werd ik met koude onverschilligheid verwaarloosd; ik vraag mij soms af, als ik daaraan denk, wat zij wel

met mij gedaan zouden hebben als ik ziek was geworden; of ik dan in mijn eenzame kamertje zou zijn blijven liggen, om alleen, als altijd, te kwijnen tot ik weer beter werd, of dat iemand mij zou hebben verzorgd.

Als mijnheer Murdstone en zijn zuster thuis waren, at ik met hen; als zij uit waren, at ik alleen. Altijd mocht ik ongehinderd door het huis en in den omtrek dwalen, behalve dat ik mij nergens vrienden mocht maken, misschien omdat zij bang waren, dat ik dan bij iemand zou klagen. Daardoor gebeurde het ook maar zelden — hoewel mijnheer Chillip mij dikwijls vroeg om hem te komen opzoeken (hij was een weduwnaar, die eenige jaren tevoren een tenger, lichtblond vrouwtje had verloren, dat ik mij nog goed kan herinneren, omdat zij mij altijd aan een bleeke, gevlekte kat deed denken) — dat ik het geluk smaakte een middag in zijn achterkamer door te brengen, waar ik dan een of ander boek las, dat nieuw voor mij was en waaruit de reuk van de heele apotheek mij in den neus drong, of onder zijn vriendelijke toezicht het een of ander in den vizel stampte.

Om diezelfde reden, zonder twijfel vereenigd met hun ouden hekel aan haar, mocht ik maar zelden Peggotty gaan opzoeken. Getrouw aan haar belofte, kwam zij mij eens in de week bezoeken, of wachtte zij mij ergens in de nabijheid op, en nooit met leege handen; maar veelvuldig en bitter waren de teleurstellingen, die ik ondervond door weigeringen om haar bij haar thuis te gaan bezoeken. Een paar keer echter, met lange tusschenpoozen, mocht ik daarheen; en toen ontdekte ik, dat Barkis iets van een gierigaard had, of (zooals Peggotty het verschoonend uitdrukte), „een beetje deun was” en een hoop geld onder zijn bed in een koffer bewaarde, waarvan hij beweerde, dat hij slechts met jassen en broeken was gevuld. In dezen koffer verborg zijn rijkdom zich met zoo'n hardnekkige bescheidenheid, dat zelfs de kleinste sommetjes niet anders dan door kunstgrepen daaraan waren te ontklokken; zoodat Peggotty elken Zaterdag een uitvoerig en welberekend plan moest ontwerpen om aan het noodige geld voor haar huishouden te komen.

Al dien tijd begreep ik zoo duidelijk, dat ik alles wat ik geweten had weer verloorde, dat ik volkomen verwaarloosd werd, en er op die manier nooit iets van mij terecht zou komen, dat ik er niet aan twijfel of ik zou mij diep rampzalig hebben gevoeld als ik mijn oude boeken niet had gehad. Zij waren mijn eenige troost; en ik was hun

even trouw als zij mij, en las ze nogmaals en nogmaals en ik weet niet hoe dikwijls, door.

Ik nader nu een tijdperk van mijn leven, dat, zoolang ik mij nog iets herinner, nooit uit mijn geheugen zal verdwijnen, en waarvan zelfs de herinnering, zonder dat ik haar opriep, dikwijls als een spook voor mij is opgerezen en gelukkiger tijden heeft verbitterd.

Ik was eens gaan wandelen, op die lustelooze, mijmerende manier, die een gevolg van mijn levenswijze was, toen ik dicht bij ons huis den hoek van een laan omslaand, mijnheer Murdstone ontmoette, die met een anderen heer liep te wandelen. Ik werd verlegen en wilde hen voorbijgaan, toen die heer uitriep:

„Wat! Dat is Brooks!”

„Neen, mijnheer, David Copperfield,” zei ik.

„Maak mij niets wijs. Gij zijt Brooks,” was het antwoord. „Gij zijt Brooks van Sheffield. Zoo heet gij.”

Bij deze woorden keek ik dien heer wat nauwkeuriger aan. Daar nu ook zijn lach mij in het geheugen kwam, herkende ik hem als mijnheer Quinion, dien ik met mijnheer Murdstone in Lowestoft was gaan opzoeken, voordat — maar ik hoef niet op te halen wanneer.

„En hoe gaat het u en waar gaat ge nu school, Brooks?” zei mijnheer Quinion.

Hij had zijn hand op mijn schouder gelegd en draaide mij om, om met hem mee te gaan. Ik wist niet wat te antwoorden en keek twijfelachtig naar mijnheer Murdstone om.

„Hij is tegenwoordig thuis,” zei deze. „Hij gaat niet meer naar school. Ik weet niet wat ik met hem doen zal. Hij is een lastig geval.”

Die oude loensche blik rustte een oogenblik op mij, en toen verscholen zijn oogen zich onder zijn samengetrokken wenkbrauwen, terwijl zij zich met tegenzin van mij afkeerden.

„Hm!” zei mijnheer Quinion, ons beiden tegelijk aankijkend, naar ik dacht. „Mooi weer!”

Er volgde een stilte, en ik dacht er over hoe ik het best mijn schouder aan zijn hand zou kunnen onttrekken en weggaan, toen hij zei:

„Gij zijt zeker nogal een flink kereltje, is het niet, Brooks?”

„Ja, hij is flink genoeg,” zei mijnheer Murdstone ongeduldig. „Laat hem maar liever lopen. Gij zult er geen plezier van hebben als gij u met hem bemoeit.”

Op dezen wenk liet mijnheer Quinion mij los, en ik haastte mij naar huis. Toen ik bij den ingang van den tuin omkeek, zag ik mijnheer Murdstone tegen het hek van het kerkhof staan leunen en mijnheer Quinion tegen hem spreken. Zij keken mij allebei na, en ik begreep wel, dat zij over mij spraken.

Mijnheer Quinion logeerde dien nacht bij ons thuis. Den volgende morgen had ik na het ontbijt mijn stoel weggezet en wilde de kamer uitgaan, toen mijnheer Murdstone mij terugriep. Vervolgens stapte hij deftig naar een andere tafel, waar zijn zuster zich voor haar lessenaartje had gezet; mijnheer Quinion stond met zijn handen in zijn zakken uit het raam te kijken, en ik stond hen allemaal aan te kijken.

„David,” zei mijnheer Murdstone, „voor jongelieden is dit een wereld om werkzaam te zijn, niet om te loopen suffen en druilen.”

„Zooals gij doet,” voegde zijn zuster er bij.

„Jane Murdstone, laat het maar aan mij over, als het u belieft. Ik zeg, David, voor jongelieden is dit een wereld om werkzaam te zijn, en niet om te loopen suffen en druilen. Dit is zij vooral voor een jongen van uw karakter, dat sterk zal moeten veranderen, en dat men geen beteren dienst kan bewijzen dan het te dwingen zich naar de gebruiken van de arbeidzame wereld te voegen, en het te buigen en te breken.”

„Want koppigheid komt daar niet te pas,” zei zijn zuster. „Als iemand een harden kop heeft moet hij maar gebroken worden. En dat zal hij ook.”

Hij wierp haar een half bestraffenden, half goedkeurenden blik toe, en vervolgde:

„Gij zult wel weten, David, dat ik niet rijk ben. In ieder geval weet gij het dan nu. Gij hebt reeds vrij wat geleerd. Het schoolgaan is kostbaar; en zelfs al was dat zoo niet en al kon ik het betalen, dan ben ik toch van meening, dat het u in 't geheel geen nut zou doen u nog langer te laten schoolgaan. Wat vóór u ligt, is een strijd met de wereld; en hoe eerder gij dien begint, des te beter.”

Ik geloof dat het mij inviel, dat ik dien strijd, op mijn kinderlijke manier, reeds begonnen was; maar hoe dit zij, het valt mij nu in.

„Gij hebt wel eens over „het kantoor” hooren spreken,” zei mijnheer Murdstone.

„Het kantoor, mijnheer?” herhaalde ik.

„Van Murdstone en Grinby, in wijnen,” antwoordde hij.

Ik zal wel verwonderd en verlegen hebben gekeken, want hij vervolgde haastig:

„Gij hebt zeker wel eens over het kantoor hooren spreken, of over den wijnhandel, of de kelders, of zooiets.”

„Ik meen, dat ik wel eens iets over den wijnhandel heb gehoord, mijnheer,” zei ik, mij herinnerend wat ik in het algemeen van zijn inkomsten en die van zijn zuster had vernomen; „maar ik weet niet wanneer.”

„Het komt er niet op aan, wanneer,” ant-

Quinion zachtjes op, zich half omkeerend.

Zonder hierop te letten, vervolgde mijnheer Murdstone, met een ongeduldige, zelfs toornige beweging:

„Die voorwaarden zijn, dat gij geld genoeg zult verdienen om u zelf van eten, drinken en zakgeld te voorzien. Uw huisvesting (waarvoor ik gezorgd heb) zal door mij betaald worden. De wasch eveneens.”

„En ik zal wel oppassen, dat men daar-

IK KOM OP EIGEN BEENEN TE STAAN, HETGEEN MIJ NIET BEVALT.

woordde hij. „Mijnheer Quinion beheert de zaken van dat kantoor.”

Ik keek met bedeesde onderdanigheid naar dezen heer om, die nog uit het raam stond te kijken.

„Mijnheer Quinion heeft mij verteld, dat dit kantoor reeds eenige andere jongens aan het werk houdt, en dat hij geen reden ziet waarom het u ook niet op dezelfde voorwaarden aan het werk zou houden.”

„Omdat hij toch geen andere vooruitzichten heeft, Murdstone,” merkte mijnheer

voor niet te veel rekent,” zei zijn zuster.

„Voor uw kleeren zal gezorgd worden,” hervatte mijnheer Murdstone, „daar gij vooreerst nog niet in staat zult zijn om die zelf te bekostigen. Dus gaat gij nu met mijnheer Quinion naar Londen, David, om op eigen beenen in de wereld te komen staan.”

„Kortom, gij zijt bezorgd,” merkte zijn zuster op, „en hebt nu maar uw plicht te doen.”

Hoewel ik heel goed begreep, dat dit alles niets anders beteekende, dan dat men

mij kwijt wilde zijn, kan ik mij niet duidelijk herinneren, of ik er mij over verheugde of er van schrikte. Ik geloof, dat ik er door in de war was, en niet goed wist of ik blij of angstig moest zijn. Er werd mij ook niet veel tijd gelaten om tot een helderder begrip te komen, daar mijnheer Quinion den volgenden dag zou vertrekken.

Zie mij den volgenden dag, met een afgedragen wit hoedje, met een rouwband voor mijn moeder er om, een zwart buisje, een broek van harde stijve stof — die juffrouw Murdstone voor de beste wapenrusting voor de beenen hield, in dien strijd met de wereld, die nu zou aanvangen — zie mij zoo gekleed, en met al mijn wereldsche bezittingen in een koffertje vóór mij, als een eenzaam, ongelukkig kind (zooals juffrouw Gummidge misschien gezegd zou hebben) in de postsjees zitten, die mijnheer Quinion in Yarmouth op de diligence naar Londen zou brengen! Zie hoe ons huis en de kerk in de verte al kleiner en kleiner worden; hoe het graf onder den boom door ander geboomte wordt verborgen; hoe de torenspits niet meer van mijn oude speelplaats naar boven wijst en het luchtruim leeg is!

HOOFDSTUK XI.

Ik kom op eigen beenen te staan, hetgeen mij niet bevalt.

Ik weet nu genoeg van de wereld, om bijna alle vatbaarheid voor verwondering, over wat het ook zijn mag, verloren te hebben; maar toch verwondert het mij nu nog eenigszins, dat men mij op zoo'n leeftijd zoo onverschillig aan mijn lot heeft kunnen overlaten. Terwijl ik toch een kind was met behoorlijke vermogens, vlug van bevattning en oordeel, met lust en vatbaarheid om te leeren, teer van gestel, zeer gevoelig voor smart naar lichaam en ziel, komt het mij verwonderlijk voor, dat niemand te mijnen behoefte een vinger uitstak. Dit gebeurde echter niet; en ik werd op tienjarigen leeftijd een kleine daglooner in dienst van Murdstone en Grinby.

Het pakhuis van Murdstone en Grinby stond bij de Blackfriars-brug, aan den waterkant. Latere verbeteringen hebben die plek volkomen veranderd; maar het was toen het laatste huis aan het einde van een nauwe straat, die met een bocht steil naar beneden liep en uitkwam op een trap, waar men in een boot kon stappen. Het was een

oud, bouwvallig huis met een daarbij behorende werf, die bij hoog water aan dat water en bij laag water aan de modder grensde, en letterlijk van ratten wemelde. De met hout beschoten kamers, bedekt met het vuil en den rook van honderd jaren; de half vergane vloeren en trappen; het scharrelen en piepen van de oude grijze ratten in de kelders; het duffe en vunzige van het heele huis, zijn voor mijn verbeelding dingen, niet van het verleden, maar nog van het heden. Alles staat weer voor mij, zooals het was in het ongelukkige uur toen ik met mijn bevende hand in die van mijnheer Quinion, voor de eerste maal daar binnenkwam.

Murdstone en Grinby deden zaken met velerlei soorten menschen, maar een voorname tak van hun handel was de leverantie van wijn en sterke dranken aan sommige pakthooten. Het is mij nu ontgaan waarheen zij voornamelijk voeren, maar ik meen, dat er enkele onder waren die reizen naar Oost- en West-Indië maakten. Ik weet, dat tot de gevolgen van dezen handel een groote menigte leegge flesschen behoorde, en dat eenige mannen en jongens deze flesschen tegen het licht moesten bekijken, de gebarsten exemplaren weggooien, en de andere spoelen. Als er geen leegge flesschen meer waren, waren er etiquettes op volle flesschen te plakken, of flesschen te kurken of te lakken, of in kisten te pakken. Al dat werk was mijn werk; ik behoorde tot de jongens, die daarvoor gebruikt werden.

Wij waren met ons drieën of vieren, ik zelf meegerekend. Mijn werkplaats was in een hoek van het pakhuis, waar mijnheer Quinion mij kon zien, als hij verkoos op de laagste sport van zijn kantoorkruk te gaan staan en door een raampje boven zijn lessenaar naar mij te kijken. Hier werd op den ochtend toen ik met zulke gunstige vooruitzichten op eigen beenen begon te staan, de oudste van de vaste jongens geroepen om mij mijn werk te wijzen. Hij heette Mick Walker en droeg een versleten voorschoot en een papieren muts. Hij vertelde mij, dat zijn vader schuitenvoerder was en bij de verkiezing van den Lord mayor met een zwart fluweelen hoofdtooi- sel in den stoet meeliep. Hij vertelde mij ook, dat onze voornaamste makker een andere jongen zou zijn, dien hij mij onder den — voor mij — buitengewonen naam van Mealy Potatoes (Melige Aardappelen) voorstelde. Ik ontdekte evenwel, dat deze jongen niet met dien naam was gedoopt, maar dat deze hem in het pakhuis was gegeven,

vanwege zijn kleur, die bleek of melig was. Mealy's vader was een bootroeier, die het bovendien tot brandspuitgast had gebracht, en als zoodanig bij een van de groote theaters was aangesteld, waar een der jeugdige familierelaties van Mealy — ik meen zijn zusje — in de pantomimes voor duiveltje speelde.

Geen woorden kunnen het geheime zieleleed schilderen, waarmee ik mij tot dit gezelschap vernederd zag, en deze makkers, met wie ik voortaan dagelijks zou moeten omgaan, met die van mijn gelukkigen kindertijd vergeleek — om nog niet eens over Steerforth, Traddles en de overige jongens te spreken — en mijn hoop om als ik groot werd een geleerd en beroemd man te worden, geheel en al zag uitdooven. Wat ik mij nog herinner van het gevoel van hoopeloosheid, dat ik toen ontwaarde; van mijn schaamte over mijn toestand; van den jammer dien het voor mijn jeugdige hart was, te moeten gelooven, dat ik alles wat ik geleerd en overdacht had, wat mijn lust was geweest, wat mijn verbeelding en eerezucht had geprikkeld, nu dag aan dag zou ontwennen en nooit terug zou krijgen, kan ik niet beschrijven. Zoo dikwijls Mick Walker in den loop van dien ochtend wegging, vermengde ik mijn tranen met het water, waarmee ik de flesschen spoelde, en snikte ik alsof mijn borst zou barsten.

De kantoorklok stond op half één, en men maakte algemeen toebereidselen om te gaan eten, toen mijnheer Quinion tegen het raampje tikte en mij wenkte om binnen te komen. Ik kwam binnen en vond daar een zwaarlijvig man van middelbaren leeftijd, met een bruine jas, zwarte broek en lage schoenen, niet meer haar op zijn hoofd (dat groot en blinkend was) dan er op een eierschaal zit, en een bijzonder breed gezicht, dat hij heelemaal naar mij toekeerde. Zijn kleeren waren smerig en kaal, maar hij pronkte met een zeer deftig halsboordje. Hij droeg een opzichtig soort rotting, met een paar groote verkleurde kwasten er aan; en buiten op zijn jas hing een lorgnet — tot sieraad, zooals ik later ontdekte, daar hij er heel zelden door keek, en er als hij dit deed, niets door kon zien.

„Dit is hij,” zei mijnheer Quinion, op mij doelend.

„Dit,” zei de vreemdeling, met een zekeren welwillenden galm in zijn stem, en een zeker onbeschrijfelijk air alsof hij zeer elegant wilde zijn, dat een bijzonderen indruk op mij maakte, „is jonheer Copperfield? Ik hoop dat u het goed maakt, jonheer?”

Ik zei, dat ik het uitstekend maakte, en

dat ik hoopte, dat hij dit ook deed. Ik voelde mij echter heelemaal niet goed; maar, op dien leeftijd lag het klagen niet in mijn aard, en ik zei dus maar, dat ik het uitstekend maakte, en dat ik hoopte, dat hij dit ook deed.

„Ik ben,” zei de vreemdeling, „den hemel zij dank, volkomen wel. Ik heb een brief van mijnheer Murdstone ontvangen, waarin hij mij bericht, dat hij wel wenschen zou dat ik u in een vertrek achter in mijn huis ontving, dat voor het oogenblik onbezet is en dat — om kort te gaan, te huur is als — om kort te gaan,” zei de vreemdeling met een glimlach en op een toon van vertrouwen, „als een slaapkamer — en u als een jeugdigen beginner, wien ik nu het genoeg heb —” hier afbrekend, wuifde hij met zijn hand en zette zijn kin recht in zijn boordje.

„Dit is mijnheer Micawber,” zei mijnheer Quinion tegen mij.

„A hml!” zei de vreemdeling. „Dat is mijn naam.”

„Mijnheer Micawber,” zei mijnheer Quinion, „is met mijnheer Murdstone bekend. Hij neemt orders voor ons op, als hij daartoe gelegenheid heeft. Mijnheer Murdstone heeft hem over uw huisvesting geschreven, en hij zal u een kamer geven.”

„Mijn adres,” zei mijnheer Micawber, „is Windsor Terrace, City Road. Ik — om kort te gaan,” vervolgde hij, met hetzelfde air van elegantie en weer alsof hij mij een bijzonder blijk van vertrouwen gaf, „daar woon ik.” Ik antwoordde met een buiging.

„In de veronderstelling,” zei mijnheer Micawber, „dat uw wandelingen door deze wereldstad nog niet uitgebreid zijn geweest, en dat het eenigszins bezwaarlijk voor u zou kunnen zijn om door de doolhoven van het moderne Babylon de richting te ontdekken, waarin de City Road gelegen is — om kort te gaan,” zei hij, alweer een vertrouwelijk toon aannemend, „dat gij zoudt kunnen verdwalen — zal het mij een genoegen zijn u vanavond te komen afhalen, en u in te wijden in de kennis van den naasten weg.”

Ik bedankte hem uit den grond van mijn hart, want ik vond het heel vriendelijk van hem, dat hij die moeite wilde nemen.

„Hoe laat,” zei mijnheer Micawber, „zal ik...”

„Tegen acht uur,” zei mijnheer Quinion.

„Tegen acht uur,” herhaalde mijnheer Micawber. „Dan verzoek ik u nu u goeden dag te mogen wenschen, mijnheer Quinion; ik wil u niet langer ophouden.”

Hij zette dus zijn hoed op en ging weg

met zijn rotting onder zijn arm en zoo recht als een staak; en zoodra hij de deur van het kantoor uit was begon hij een wijsje te neuriën.

Daarop nam mijnheer Quinion mij formeel in dienst om in het pakhuis van Murdstone en Grinby alles te doen wat in mijn vermogen was, voor een salaris van naar ik meen zes shilling in de week. Het staat mij niet duidelijk voor den geest of het zes of zeven was. Ik zou, door mijn onzeker-

den afgesproken tijd terug. Ik waschte mijn handen en mijn gezicht, om een man van zijn deftigheid niet tot schande te zijn, en wij gingen tezamen naar ons huis, zooals ik het nu meen te moeten noemen. Onder het voortgaan trachtte mijnheer Micawber mij de namen van de straten en het voorkomen van de hoekhuizen in het geheugen te prenten, opdat ik den volgenden morgen gemakkelijk weer den weg zou kunnen vinden. Aan zijn huis gekomen (dat er, zoo-

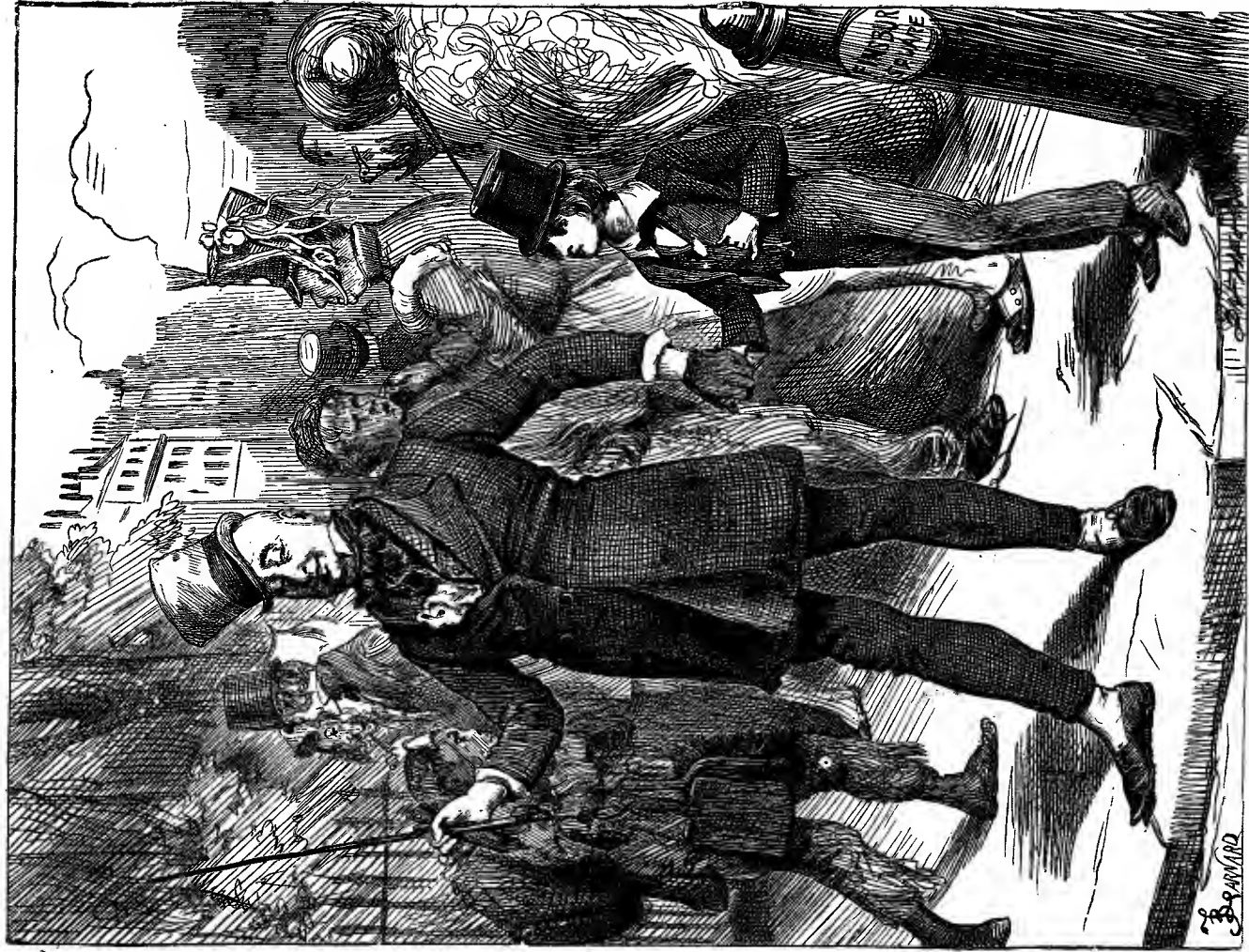

IK WORD AAN MEVROUW MICAWBER VOORGESTELD.

heid in dit opzicht, haast gelooven dat het eerst zes was en later zeven werd. Hij betaalde mij een week vooruit (uit zijn eigen zak geloof ik) en ik gaf Mealy een zesstuiverstuk daarvan om mijn koffer dien avond naar Windsor Terrace te laten dragen, daar die, hoe klein hij ook was, voor mijn krachten te zwaar was. Ik betaalde ook nog zes stuivers voor mijn middagmaal, dat uit een vleeschpasteitje en een slok uit een naburige pomp bestond, en sleet het uur, dat voor dien maaltijd werd toegestaan, met langs de straten te kuieren.

's Avonds kwam mijnheer Micawber op

als ik opmerkte, even kaal uitzag als hij zelf, maar ook net als hij, zooveel vertooning maakte als het maar kon) stelde hij mij voor aan mevrouw Micawber, een magere, verlepte dame, lang niet jong meer, die met een kindje aan de borst op de bovenkamer zat — de benedenverdieping was ongemeubileerd, en de rolgordijnen bleven altijd neer om de burens te misleiden. Dit kindje was een van een paar tweelingen en ik mag hier wel opmerken, dat ik, zoolang ik de familie heb gekend, mevrouw Micawber bijna nooit zonder een van die tweelingen heb gezien. Een van

ONDER HET VOORTGAAN TRACHTTE MIJNHEER MICAWBER MIJ DE NAMEN VAN DE STRATEN EN HET VOORKOMEN VAN DE HOEKHUIZEN IN HET GEHEUGEN TE PRENTEN, OPDAT IK DEN VOLGENDEN MORGEN GEMAKKELIJK WEER DEN WEG ZOU KUNNEN VINDEN. (BLZ. 94).

beiden was altijd aan het zuigen.

Er waren nog twee kinderen: jongeheer Micawber ongeveer vier, en jongeuffrouw Micawber ongeveer drie jaar oud. Deze en een jong meisje, bijzonder donker van kleur, en met een bijzonder aanwendsel om snuivend haar neus op te halen, dat hier diende, en mij voor ik haar nog een half uur kende, verteld had dat zij een weeskind was en uit het St. Lucaswerkhuis kwam, vormde het heele gezin. Mijn slaapkamer-tje was boven in het achterhuis, een benaauwd kamertje, waarvan het behangsel bezaaid was met een ornament, dat mijn jeugdige verbeelding zich als een blauw krentenbroodje voorstelde, en heel karig gemeubileerd.

„Ik had,” zei mevrouw Micawber, toen zij met tweelingen en al naar boven kwam om mij mijn kamer te wijzen, en zich daar neerzette om adem te scheppen, „voor ik trouwde en toen ik nog bij papa en mama woonde, nooit gedacht, dat ik nog eens kamers zou moeten verhuren. Maar daar mijnheer Micawber in moeilijkheden is geraakt moeten alle persoonlijke gevoelens wijken.”

Ik zei: „Ja, mevrouw.”

„Mijnheer Micawber's moeilijkheden zijn op het oogenblik bijna overstelpend,” zei mevrouw Micawber, „en of het mogelijk is hem er doorheen te helpen, weet ik niet. Toen ik thuis bij papa en mama woonde, zou ik werkelijk bijna niet begrepen hebben wat dat woord beteekende, in den zin waarin ik het nu gebruik, maar experiëntia doet he. — zooals papa placht te zeggen.”

Ik kan het niet met mij zelf eens worden, of zij mij vertelde, dat mijnheer Micawber officier bij de mariniers was geweest, of dat ik mij dit maar verbeeld heb. Ik weet alleen, dat ik tot op dit uur geloof, dat hij eens bij de mariniers was geweest, zonder dat ik weet waarom. Hij was nu zooiets als reiziger voor verschillende firma's, maar hij verdiende daarmee weinig of niets, vrees ik.

„Als mijnheer Micawber's schuldeischers hem geen tijd willen laten,” zei mevrouw Micawber, „moeten zij de gevolgen maar ondervinden; en hoe gauwer zij er een eind aan maken, hoe beter. Men kan geen bloed uit een steen halen, en evenmin is er op het oogenblik iets op rekening van mijnheer Micawber te krijgen — om nog niet eens over gerechtskosten te spreken.”

Ik heb nooit goed begrepen of de omstandigheid, dat ik zoo bijzonder vroeg op mij zelf moest staan, mevrouw Micawber met mijn leeftijd in de war bracht, of dat

zij zoo vol van de zaak was, dat zij er zelfs tegen de tweelingen over zou hebben gepraat, als zij niemand anders had gehad; maar dit was de toon, waarop zij met mij begon, en zoolang ik haar gekend heb ging zij op dezelfde manier voort.

Arme mevrouw Micawber! Zij zei, dat zij getracht had haar best te doen; en daaraan twijfel ik ook niet. Het middenpaneel van de huisdeur was geheel bedekt met een groote koperen plaat, waarop gegraveerd was: „Mevrouw Micawber's Instituut voor Jongedames”; maar ik heb nooit gemerkt, dat er ooit een jongedame daar op school was geweest, of dat er ooit een jongedame kwam, of plan had te komen; of dat er ooit de minste aanstalte werd gemaakt om een jongedame te ontvangen. De eenige bezoekers, die ik ooit zag of hoorde, waren schuldeischers. Deze plachten op alle uren van den dag te komen, en sommigen van hen waren bepaald kwaad-aardig. Eén man met een vuil gezicht, ik geloof dat het een schoenmaker was, placht zich reeds 's morgens om zeven uur in de gang te dringen, en onder aan de trap tegen mijnheer Micawber te roepen: „Kom! Ge zijt nu nog niet uit, dat weet ik. Betaal ons nu maar! Houd u maar niet schuil; dat is gemeen. Als ik u was, zou ik zoo gemeen niet willen zijn. Betaal nu maar. Hoort gij niet? Kom!” Geen antwoord op deze smadelijke aanmaningen ontvangend, steeg zijn woede tot de woorden „afzetters” en „oplichters”; en wanneer deze even weinig baatten, ging hij soms zoo ver, om van den overkant van de straat naar de ramen van de tweede verdieping te gaan schreeuwen, waar hij wist, dat mijnheer Micawber was. In zulke oogenblikken was mijnheer Micawber buiten zich zelf van verdriet en akeligheid, zoo zelfs, dat hij (zooals een gil van zijn vrouw mij eens deed ontdekken) met zijn scheermes bewegingen maakte alsof hij zijn eigen keel bedreigde; maar een half uur later kon hij met buitengewone zorgvuldigheid zijn schoenen poetsen en onder het neuriën van een wijsje uitgaan, met een grooter air van elegantie dan ooit. Mevrouw Micawber had evenveel veerkracht in haar gestel. Ik weet, dat zij om drie uur bij een bezoek van den belastingambtenaar een flauwte kon krijgen, en om vier uur lamskarbonaden zat te eten en warm bier te drinken — betaald met twee theelepeltjes, die naar den lomderd waren gebracht. Eens, toen er juist beslag op haar inboedel was gelegd, en ik toevallig al om zes uur thuis kwam, zag ik haar (natuurlijk met één van de tweelingen) in

een flauwte voor den haard liggen, met haar haren verward en half uitgerukt om haar hoofd; maar nooit heb ik haar vroolijker gezien dan dienzelfden avond, terwijl zij zich bij het keukenvuur op kalsslapjes vergastte, en mij over haar papa en mama en de menschen, die zij plachten te ontvangen, vertelde.

In dit huis en bij deze familie sleet ik mijn vrijen tijd. Mijn ontbijt, bestaande uit een stuiversbroodje en een stuiver melk verschaft ik mij zelf. Ik bewaarde een ander broodje en een stukje kaas op een aparte plank in een aparte kast om 's avonds als ik thuis kwam te eten. Dit maakte een aanmerkelijk gat in de zes of zeven shillingen, dat weet ik wel; en ik was den heelen dag in het pakhuis en moest van dat geld de heele week leven. Van Maandagochtend tot Zaterdagavond ontving ik, zoover ik mij herinneren kan, van niemand raad, aanmoediging, troost, hulp of bijstand van welken aard ook, zoo waar als ik in den hemel hoop te komen.

Ik was nog zoo jong en kinderachtig, zoo weinig geschikt — hoe kan het ook anders — om geheel voor mij zelf te zorgen, dat ik 's morgens, als ik naar het pakhuis ging, dikwijls de verzoeking van het oudbakken goed niet kon weerstaan, dat voor half geld bij de banketbakkers uitgestald lag en daaraan het geld besteedde, dat ik voor mijn middagmaal had moeten bewaren. Dan bleef ik 's middags zonder eten, of kocht maar een broodje of een stuk pudding. Ik herinner mij twee puddingwinkels, waartusschen ik, naar den staat van mijn financiën, mijn klandizie verdeelde. De eene was op een pleintje dicht bij de St. Maartenskerk. De pudding in dezen winkel was met krenten en bijzonder lekker, maar duur, want men kreeg daarvan voor twee stuivers geen grooter stuk dan voor één stuiver van een gewonen pudding. Een goede winkel voor dezen laatsten was in het „Strand“, ergens in dat gedeelte, dat sedert geheel verbouwd is. Dit was een stevige bleke pudding, zwaar en kleffig, met enkele groote platte rozijnen er in, die ver van elkander zaten. Tegen etenstijd was hij dagelijks heet te krijgen, en menigen dag heb ik er mijn maal mee gedaan. Als ik beter kon eten nam ik een worst met een stuiversbroodje, of een portie koud osse-vleesch van vier stuivers uit een eethuis, of een portie brood en kaas met een glas bier uit een ellendig slechte herberg vlak tegenover ons kantoor, die de Leeuw, of de Leeuw en nog iets, dat mij ontschoten is, heette. Eens herinner ik mij, dat ik mijn

brood (dat ik 's morgens van huis had meegebracht) in een stuk papier gewikkeld, als een boek onder mijn arm meenam, en er mee naar een beroemd à-la-mode biefstuk-huis dicht bij Drury Lane ging en „een halve portie“ van die lekkernij bestelde om er bij op te eten. Wat de kellner er wel van dacht, dat zoo'n vreemd verschijnseltje zoo heelemaal alleen binnenkwam, weet ik niet; maar ik zie hem mij nog aanstaren, terwijl ik at, en den anderen kellner er bij halen om ook te kijken. Ik gaf hem een halven stuiver fooi, en ik wilde wel, dat hij dien niet had aangenomen.

Wij hadden, als ik het wel heb, een half uur voor de thee. Als ik geld genoeg had, placht ik een half pintje warme koffie en een snee brood met boter te halen. Als ik geen geld had, placht ik voor den poelierswinkel in Fleetstreet te staan kijken; of ik wandelde ook wel naar Covent Garden en keek daar naar de ananassen. Ik kuierde in de Adelphi op en neer, omdat dit zoo'n geheimzinnig gebouw was met die donkere bogen. Ik zie mij zelf nog op een avond uit een van die bogen komen, en naar een kleine herberg dicht bij de rivier gaan, met een open plek er voor, waarop eenige kolendragers aan het dansen waren. Ik ging op een bank zitten om naar hen te kijken; en ik ben er nog benieuwd naar, wat zij wel van mij dachten.

Ik was nog zoo'n kind en zoo klein, dat men dikwijls, als ik voor de toonbank van een vreemde herberg om een glas ale of porter vroeg om mijn middagmaal weg te spoelen, bang was om het mij te geven. Ik herinner mij, dat ik eens op een warmen avond voor de toonbank van een tapperij kwam en tot den kastelein zei:

„Hoeveel kost een glas van uw besten ale — uw allerbesten?“ Want het was een bijzondere gelegenheid. Ik weet niet meer wat. Misschien wel mijn verjaardag.

„Twee en een halven stuiver,“ antwoordde de kastelein, „is de prijs van den echten Stunning ale.“

„Tap mij dan eens,“ zei ik, het geld te voorschijn halend, „een glas van dien echten Stunning, maar als je blijft met een goeden kop er op.“

De kastelein bekeek mij over de toonbank heen van het hoofd tot de voeten, met een zonderlingen glimlach op zijn gezicht; en in plaats van mij het bier te geven, stak hij zijn hoofd om het beschot en zei iets tegen zijn vrouw. Zij kwam er, met haar naaiwerk in de hand, achter vandaan, en begon mij eveneens te bekijken. Ik zie ons alle drie nog voor mij, zooals wij

daar stonden: de kastelein in zijn hemdsmouwen tegen het vensterkozijn leunend, zijn vrouw over het onderdeurtje kijkend, en ik hen eenigszins verlegen over de toonbank heen aanstarend. Zij stelden mij een aantal vragen, zooals: hoe ik heette, hoe oud ik was, waar ik woonde, wat ik deed en hoe ik daar kwam; en ik vrees, dat ik op al die vragen maar een antwoord verzoon, om niemand te compromiteeren. Zij tapten mij den ale, hoewel ik vermoed dat het geen echte Stunning was; en de vrouw van den kastelein opende het deurtje van het buffet, bukte naar mij, stopte mij mijn geld weer in mijn hand en gaf mij een kus, die half bewonderend, half medelijdend was, maar heel moederlijk en goedgemeend, daarvan ben ik overtuigd. Ik weet zeker dat ik de schraalheid van mijn inkomsten en de bezwaren van mijn leven niet onwillekeurig en opzettelijk overdrijf. Ik weet, dat ik, als mijnheer Quinion mij soms een shilling gaf, dien altijd aan eten en drinken besteedde. Ik weet, dat ik, als een schunnig kind van den ochtend tot den avond met gewone mannen en jongens werkte. Ik weet, dat ik slecht gevoed en hongerig langs de straten dwaalde. Ik weet, dat ik zonder Gods genade, gemakkelijk een kleine dief of deugniet zou zijn geworden — zoo weinig zorg werd er voor mij gedragen. Toch behield ik zelfs in het pakhuis nog een zekeren stand. Mijnheer Quinion deed wat een zorgeloos man, die het zoo druk had, doen kon om mij op een anderen voet dan de andere jongens te behandelen; en ik zei nooit tegen iemand, man of jongen, hoe ik daar gekomen was, en liet nooit ook maar eenigszins blijken, dat het mij speet daar te moeten werken. Dat ik heimelijk leed, en verschrikkelijk leed, heeft nooit iemand anders geweten dan ik zelf. Hoeveel ik leed, ben ik, zooals ik reeds gezegd heb, niet in staat te beschrijven. Maar ik hield mij stil en deed mijn werk. Ik begreep van den eersten dag af, dat ik mij, als ik niet evengoed als de anderen kon werken, verachting en smaad op den hals zou halen. Al heel gauw werd ik minstens even vlug en handig als de andere jongens. Hoewel ik heel gewoon met hen omging, verschilden mijn gedrag en mijn manieren toch genoeg van de hunne om ons op een afstand te doen blijven. Zij en de werklieden noemden mij onder elkaar gewoonlijk „het jongeheertje“ of „de kleine Suffolker“. Eén man, die Gregory heette en meesterknecht in het pakhuis was, en een ander, die Tipp heette, koetsier was en een rood huis droeg, plach-

ten mij soms „David“ te noemen; maar dit gebeurde alleen als wij bijzonder vertrouwelijk waren en ik mij de moeite had gegeven hen onder ons werk te vermaken met de een of andere herinnering uit mijn vroegere lectuur, die snel uit mijn geheugen begon te verdwijnen. Mealy Potatoes kwam eens in opstand en wilde het niet langer verdragen, dat ik zoo met onderscheiding behandeld werd, maar Mick Walker bracht hem in een oogenblik tot zwijgen.

Een verlossing uit dezen toestand leek mij volkomen hopeloos, en ik zag er dus geheel van af. Ik ben ernstig overtuigd, dat ik nooit voor een enkel uur er mee verzoend was, of mij anders dan diep ongelukkig voelde; maar ik verdroeg mijn leed, en zelfs Peggotty maakte ik, gedeeltelijk uit liefde voor haar, gedeeltelijk uit schaamte, nooit in een brief (hoewel er vele tusschen ons gewisseld werden) met de waarheid bekend.

Mijnheer Micawber's moeilijkheden droegen er nog toe bij, om mijn droefheid te vergrooten. In mijn eenzaamheid had ik mij bepaald aan de familie gehecht, en placht mij onder het wandelen met mevrouw Micawber's berekeningen van hulpmiddelen en uitvluchten bezig te houden, alsof ik zelf met den last van mijnheer Micawber's schulden bezwaard was. Op Zaterdagavond, die een feest voor mij was — gedeeltelijk omdat het iets geweldigs was met de zes of zeven shillingen op zak naar huis te stappen, voor de winkels te blijven kijken en te bedenken wat men voor zoo'n som wel kopen kon, en gedeeltelijk omdat ik dan vroeger naar huis ging — placht mevrouw Micawber mij de hartverscheurendste confidenties te doen; en ook op Zondagochtend, als ik de portie thee of koffie, die ik den vorigen avond had gekocht, in een kannetje liet trekken, en later dan gewoonlijk aan mijn ontbijt bleef zitten. Het was niets ongewoons, als mijnheer Micawber bij het begin van deze Zaterdagavond-gesprekken jammerlijk snikte en op het eind een vroolijk liedje zong. Ik herinner mij heel goed, dat hij eens, 's avonds thuis komend om te eten, een vloed van tranen stortte en verklaarde dat hem nu niets anders overschoot dan de gevangenis, en dat hij naar bed ging onder het maken van een berekening der kosten om zijn huis met een erker te laten versieren, als „er eens iets op kwam dagen“, wat een zeer geliefde uitdrukking van hem was. En mevrouw Micawber was precies zoo.

Er ontstond tusschen mij en deze lieden een zonderlinge vriendschap, die, naar ik meen, uit de overeenkomst van onze omstandigheden voortsproot, in weerwil van het wonderlijke verschil in jaren. Maar ik liet mij nooit overhalen om met hen te eten of te drinken, daar ik heel goed wist, dat zij met den bakker en den slager op een slechten voet stonden, en dikwijls niet genoeg voor zich zelf hadden, totdat mevrouw Micawber mij eens heelemaal in vertrouwden nam. Dit deed zij op zekeren avond aldus: „Jongheer Copperfield,” zei mevrouw Micawber, „ik beschouw u niet als een vreemde, en daarom aarzel ik niet u te zeggen, dat het met de moeilijkheden van mijn heer Micawber nu tot een crisis is gekomen.

Het deed mij pijn dit te hooren, en ik keek met het diepste medelijden naar mevrouw Micawber's roode oogen. „Met uitzondering van een kcrstje Hollandsche kaas, dat volstrekt niet voor de behoeften van een heel gezin voldoende is," zei mevrouw Micawber, „is er werkelijk niets meer in de provisiekamer. Ik was, toen ik bij papa en mama woonde, gewend van de provisiekamer te spreken en gebruik nu dat woord haast zonder er bij te denken. Wat ik wil zeggen is, dat wij niets meer in huis hebben om te eten."

„Goede hemel!“ zei ik, heel treurig. Ik had nog twee of drie shillingen van mijn weekgeld in mijn zak — waaruit ik opmaak, dat het een Woensdagavond moet zijn geweest toen wij 't gesprek hadden — en ik haalde ze haastig te voorschijn en verzocht mevrouw Micawber, met diepe ontroering, ze van mij te leenen. Deze dame antwoordde echter, dat zij daaraan niet denken kon, gaf mij een kus en dwong mij het geld weer in mijn zak te steken. Toen heeft mevrouw Copperfield, zei ik, „dat zij verze van mij. Maar gij hebt verstand en vast vastenheid boven uw leeftijd en ge kunt mij een ander soort dienst bewijzen, als gij wilt en wel een dienst, dien ik niet dank baarner zal aanvaarden.“

„Ik verzocht haar mij te zeggen wat zij be-
gint en heb, zoo leed ik omrennen xi

[illegible]

ber's gevoel zou hem nooit toelaten ze weg te gaan brengen, en Clickett" — dit was het meisje uit het werkhuis — „heeft een gemeen karakter en zou zich onaangename vrijpostigheden permitteeren, als er zooveel vertrouwen in haar werd gesteld. Jongeheer Copperfield, als ik u mocht vragen..."

Ik begreep mevrouw Micawber nu, en verzocht haar dringend zooveel van mijn diensten gebruik te maken, als zij maar wilde. Ik begon nog diezelfde avond eenige van de gemakkelijkst draagbare bezittingen weg te brengen, en ging bijna elken morgen op een dergelijke expeditie uit voor ik naar het pakhuis ging.

Mijnheer Micawber had op een chiffonnière eenige boeken staan, die hij zijn bibliotheek noemde, en deze verdwenen het eerst. Ik bracht te één voor één naar een boekenstalletje aan de City Road — waarvan een gedeelte, dicht bij ons huis, toen geheel met boekenstalletjes en vogelkraampjes was bezet — en verkocht ze voor zoo veel ik krijgen kon. De eigenaar van dit stalletje, die in een huisje daarachter woonde, placht zich elken avond te bedrinken, en elken ochtend geweldig door zijn vrouw uitgescholden te worden. Meer dan eens, als ik vroeg naar hem toeging, stond hij mij te woord in zijn bed, met een gat in zijn hoofd of een blauw oog, dat getuigde van zijn uitspattingen van den vorigen avond (ik vrees dat hij in zijn dronkenschap wat ruzieachtig was), en trachtte hij, met een bevende hand, de noodige shillingen in een of anderen zak van zijn kleeren, die op den vloer lagen, te vinden, terwijl zijn vrouw, met een klein kind op haar arm en afgetrapte schoenen, niet ophield hem uit te schelden. Soms was hij zijn geld kwijt geraakt, en dan verzocht hij mij terug te komen; maar zijn vrouw had altijd geld — had hem, geloof ik zeker, het zijne afgenomen, terwijl hij dronken was — en sloot dan helmelijk den koop op de trap, als wij naar beneden gingen. Ook in den lommerd begon ik tamelijk bekend te worden. De voornaamste van de heeren, die achter de toonbank stonden, was heel vriendelijk voor mij, en liet mij dikwijls, terwijl hij mij hielp, aan zijn oor een Latijnsch naamwoord verbuigen of een Latijnsch werkwoord vervogen. Na zoo'n boodschap schreef meêrwa Micawber altijd een klein teekening aan, doorgaans een souperkje; en deze teekeningen hadden iets bijzonder smakelijks, want ik mij nog heel goed herinner, inderdaad, te wonschen mijneer Micawber's heerlijke koken bij werkloosheid tot een crisis; daar, op een bucht tusschen twee gevestigde

en naar de gevangenis van King's Bench gebracht. Hij zei mij, toen hij het huis uitging, dat de God van den dag nu voor hem was ondergegaan — en ik dacht werkelijk dat dit ongeluk hem het hart zou breken, en mij ook. Maar ik hoorde later, dat men hem nog vóór den middag een spelletje had zien kegelen.

Op den eersten Zondag nadat hij in hechtenis was genomen, zou ik hem gaan opzoeken en bij hem blijven eten. Ik moest eerst den weg naar de een of andere plek vragen, en dicht daarbij zou ik een pleintje zien; dit moest ik dan oversteken en daarna rechtuit loopen tot ik een cipier zag. Dit alles deed ik; en toen ik eindelijk een cipier zag (arme kleine jongen, die ik was!) en bedacht hoe, toen Roderik Random in de gijzeling zat, daar een man was, die niets anders om- of aanhad dan een oude deken, verdween de cipier in een nevel voor mijn schemerende oogen en mijn kloppende hart.

Mijnheer Micawber stond binnen het hek op mij te wachten, en wij gingen naar zijn kamer op de bovenste verdieping op één na) en schreiden veel. Hij bezwoer mij, dit herinner ik mij nog, om een voorbeeld te nemen aan zijn lot en te onthouden dat, als iemand een inkomen van twintig pond per jaar had en negentien pond negentien shillingen en zes stuivers verteerde, hij gelukkig zou zijn; maar als hij twintig pond en een shilling verteerde ongelukkig moest worden. En daarop leende hij een shilling van mij om porter te laten halen, gaf mij een bonnetje op mevrouw Micawber voor dat bedrag, stak zijn zakdoek weg en werd weer vroolijk.

Zoo zaten wij bij het vuurtje in een roestigen haard, waarin aan elken kant een paar steenen waren gelegd, opdat hij niet te veel kolen zou verslinden, tot er een andere gevangene, die de kamer met mijnheer Micawber deelde, uit de bakkerij kwam, met een schaperib, die ons gemeenschappelijk maal zou zijn. Toen werd ik naar „kapitein Hopkins” in de kamer vlak daarboven gestuurd, met de complimenten van mijnheer Micawber, en dat ik zijn kleine vriend was, en of kapitein Hopkins mij een mes en vork wilde leenen.

Kapitein Hopkins leende mij een mes en vork, met zijn complimenten aan mijnheer Micawber. In zijn kamertje zag ik een erg smerige dame en twee tanige meisjes, zijn dochters, met erg verwarde haren. Ik dacht bij mijzelf, dat het beter was kapitein Hopkins's mes en vork te leenen, dan zijn kam. De kapitein zelf zag er uiterst verlopen

uit, met groote bakkebaarden, en een oude bruine overjas, waaronder hij geen jas scheen te dragen. Ik zag zijn bed in een hoek opgerold liggen, en de schotels, borden en potten, die hij had, op een plank staan, en meende te kunnen raden (de hemel weet hoe), dat, hoewel de twee meisjes met de verwarde haren zijn dochters waren, de smerige dame toch niet met hem getrouwd was. Ik bleef niet langer dan een paar minuten bedeest op den drempel staan; maar ik kwam toch met al die wetenschap weer naar beneden, even zeker als ik mes en vork had meegebracht.

Onze maaltijd had toch iets ongegeneerds en plezierigs. Ik bracht vroeg in den middag kapitein Hopkins zijn mes en vork terug, en ging naar huis, om mevrouw Micawber met een verslag van mijn bezoek te troosten. Zij viel flauw toen zij mij zag aankomen, en maakte later een keteltje bisschop om ons wat op te beuren, terwijl wij er over praatten.

Ik weet niet hoe het toeging, dat het huisraad ten bate van het gezin werd verkocht, of wie het verkocht, behalve dat ik het niet deed. Maar het werd verkocht en met een wagen weggebracht, met uitzondering van de bedden, een paar stoelen en de keukentafel. Met deze bezittingen kampeerden wij als het ware in de twee zijkamers van het leege huis — mevrouw Micawber, de kinderen, het weeskind en ik — en leefden in die kamers nacht en dag. Ik kan mij niet herinneren hoelang dit duurde, hoewel het mij voorkomt, dat het heel lang moet zijn geweest. Eindelijk besloot mevrouw Micawber naar de gevangenis te verhuizen, waar mijnheer Micawber nu een kamer alleen had gekregen. Ik bracht dus den steutel van het huis naar den huisheer die er heel blij mee was; en de bedden werden, met uitzondering van het mijne, naar de King's Bench gestuurd. Voor mij huurde men een kamertje buiten de muren, maar in de nabijheid van deze inrichting, zeer naar mijn genoegen, daar de Micawber's en ik onder onze rampen te veel aan elkaar gewend waren geraakt, om te kunnen scheiden. Het weeskind werd eveneens van een goedkoop onderdak in dezelfde buurt voorzien. Mijn kamertje was een stil achterzoldertje, met een schuin dak en een vroolijk uitzicht op een houtwerf; en toen ik het in bezit nam, met de gedachte, dat de moeilijkheden van mijnheer Micawber nu eindelijk tot een crisis waren gekomen, vond ik het een waar paradijsje.

Al dien tijd bleef ik in het pakhuis van

Murdstone en Grinby, nog aan hetzelfde alledaagsche werk, onder dezelfde alledaagsche makkers, en met hetzelfde gevoel van onverdiende vernedering als in het begin. Maar nooit, ongetwijfeld tot mijn geluk, knoopte ik met iemand kennis aan of maakte ik een praatje met de jongens, die ik dagelijks, als ik naar mijn werk ging of er vandaan kwam, of in mijn etentijd langs de straten dwaalde, ontmoette. Ik leidde hetzelfde heimelijk ongelukkige leven, maar deed dit alleen en zonder bij iemand te willen klagen. De eenige veranderingen, die mij bewust zijn, waren: ten eerste, dat ik er schunniger begon uit te zien; en ten tweede, dat ik nu grootendeels van mijn zorg over mijnheer en mevrouw Micawber ontheven was; want enkele verwanten of vrienden hadden zich verbonden om hen in hun nood te helpen, en zij leefden nu in de gevangenis beter dan zij sedert lang daarbuiten hadden gedaan. Ik placht nu met hen te ontbijten, tengevolge van een regeling, waarvan de bijzonderheden mij ontschoten zijn. Het is mij ook ontgaan, hoe laat de poort 's morgens geopend werd, zoodat ik kon binnenkomen; maar ik weet wel, dat ik dikwijls al om zes uur op was, en dat mijn geliefkoosde wachtplaats in dien tusschentijd de oude London-Bridge was, waar ik op een van de steenen banken placht te zitten, om de menschen te zien voorbijgaan, of over de leuning te kijken naar de zon, die in het water scheen en de gouden vlam boven op het Monument deed flikkeren. Het weeskind kwam hier soms bij mij zitten, om zich wonderlijke histories over de werven en den Tower te laten vertellen, waarvan ik niets anders kan zeggen, dan dat ik hoop dat ik er zelf aan geloofde. 's Avonds placht ik weer naar de gevangenis te gaan en met mijnheer Micawber de wandelplaats op en neer te kuieren of met mevrouw Micawber een spelletje te doen en haar herinneringen aan papa of mama aan te hooren. Of mijnheer Murdstone wist waar ik woonde, zou ik niet kunnen zeggen. In het kantoor of het pakhuis vertelde ik er nooit iets van.

Hoewel de zaken van mijnheer Micawber nu de crisis te boven waren, bleven zij toch nog zeer ingewikkeld, ten gevolge van een zekere „akte", waarover ik veel placht te hooren, en waarvan ik nu geloof, dat zij een vroeger accoord met zijn schuldeischers was, hoewel de zaak mij toen zoo onduidelijk was, dat ik mij herinner dat geschrift voor iets gehouden te hebben, waarmee de zwarte kunst en de duivel gemoeid waren. Eindelijk scheen dit document toch op de

een of andere manier uit den weg te zijn geruimd; in ieder geval, het was niet meer zoo'n struikelblok als het vroeger was geweest; en mevrouw Micawber deelde mij mee, dat „haar familie" besloten had, dat mijnheer Micawber volgens de wet op Insolvente Schuldenaren om zijn invrijheidstelling zou verzoeken, waardoor zij verwachtte, dat hij over ongeveer zes weken weer vrij zou komen.

„En dan," zei mijnheer Micawber, die er bij was, „twijfel ik niet, of ik zal, als het den Hemel behaagt, wel vooruitkomen in de wereld en op een heel andere manier kunnen gaan leven, als — om kort te gaan, als er maar iets op komt dagen."

Als een staaltje hoe mijnheer Micawber gelegenheden zocht om vooruit te komen, herinner ik mij, dat hij in dezen tijd een petitie aan het Lagerhuis opstelde, waarin hij om een verandering van de wet op het gijzelen voor schulden verzocht. Ik teeken deze herinnering hier op, omdat zij voor mij zelf een voorbeeld is van de manier, waarop ik in mijn veranderde leven mijn oude boeken gebruikte, en uit de straten, die ik doorging, en de menschen, die ik zag, voor mijn eigen genoegen vertellingen samenstelde; en hoe eenige voorname trekken van het karakter, dat ik, naar ik vermoed, bij het schrijven van mijn levensgeschiedenis onwillekeurig zal ontwikkelen, zich dien heelen tijd door geleidelijk vormden.

Er bestond in de gevangenis een club, waarin mijnheer Micawber, in zijn kwaliteit van „gentleman", een persoon van gezag en aanzien was. Mijnheer Micawber had zijn idee van deze petitie aan de club meegedeeld, en de club had dit hoogelijk goedgekeurd. Daarop ging mijnheer Micawber (die een heel welwillend man was en in alles, behalve in zijn eigen zaken, zoo ijverig was als iemand maar zijn kon, en nooit zoo blij als wanneer hij met iets bezig was, dat hem zelf nooit eenig voordeel kon aanbrengen) aan het werk, stelde de petitie op, schreef ze op een ontzaglijk groot papier in het net, spreidde dit op een tafel uit, en bepaalde een tijdstip, waarop, de heele club en allen, die binnen de muren waren, indien zij dit verkozen, in zijn kamer konden komen teekenen.

Toen ik van deze aanstaande plechtigheid hoorde was ik zoo verlangend om de lieden één voor één te zien binnenkomen, hoewel ik de meesten van hen reeds kende (en zij mij), dat ik op het kantoor een uur-tje vrij vroeg, en mij tot dat doel in een hoek posteerde.

Zooveel van de voornaamste leden der club als er in de kleine kamer konden staan, zonder die al te vol te doen worden, ondersteunden mijnheer Micawber's petitie en schaarden zich voor de tafel, terwijl mijn oude vriend kapitein Hopkins (die zich ter eere van deze plechtige gelegenheid had gewasschen) er vlak bij ging staan, om het geschrift aan allen, die met den inhoud nog niet bekend waren, voor te lezen. Toen werd de deur opengezet, en kwam de heele bevolking der gevangenis in een lange rij aanstappen; altijd stonden er verscheidene buiten te wachten, terwijl er één binnenkwam, het stuk teekende en weer wegging. Tegen ieder, die zich vertoonde, zei kapitein Hopkins:

„Hebt gij het gelezen?”

„Neen!”

„Wilt gij het dan hooren?”

Indien de man zwak genoeg was om ook maar de minste neiging daartoe te toonen, las kapitein Hopkins hem het geschrift met een klinkende stem voor, zonder een woord over te slaan. De kapitein zou het twintigduizend maal hebben voorgelezen, als twintigduizend menschen het één voor één hadden willen hooren. Ik herinner mij nog hoe hij sommige zinnen smakelijk liet rollen, zooals: „De vertegenwoordigers van het volk in het Parlement vergaderd.” „Uit dien hoofde naderen de ondergeteekenden met nederigen eerbied uw edelachtbaar huis.” „De ongelukkige onderdanen van Zijne Majesteit”; alsof die woorden in zijn mond iets tastbaars waren en hem lekker smaakten; terwijl mijnheer Micawber, met iets van de ijdelheid van een auteur, stond te luisteren, en met aandacht (maar lang niet met barschheid) naar de ijzeren punten op den muur aan den overkant keek.

Terwijl ik dagelijks tusschen Southwark en Blackfriars heen en weer liep, en in mijn etenstijd door achterstraten rondzwierf, welker steenen misschien wel door mijn kindervoeten uitgesleten zullen zijn, vraag ik mij af, hoevelen van die menschen er wel ontbraken in den stoet, die op den weergalm van kapitein Hopkins stem weer voor mij placht voorbij te trekken! Wanneer mijn gedachten thans tot die langzame marteling van mijn jeugd terugkeeren, vraag ik mij af, hoeveel er van de geschiedenissen, die ik over die lieden heb verzonnen, als een nevel van verbeelding over de feiten is blijven hangen, die ik mij nog goed herinner! Als ik dien ouden grond weer betreed, verwonder ik mij niet, dat ik daar een onschuldig romantisch jongetje voor mij schijn te zien uitloopen

en te beklagen, dat uit zulke zonderlinge ervaringen en zulke afschuwelijke dingen zijn verbeeldingswereld moest samenstellen.

HOOFDSTUK XII.

Daar het staan op eigen beenen mij nog steeds niet beter bevalt, neem ik een gewichtig besluit.

Te zijner tijd kwam mijnheer Micawber's verzoek om ontslag voor het Hof en werd hij, tot mijn groote blijdschap, werkelijk ontslagen. Zijn schuldeischers waren niet onverbiddelijk, en mevrouw Micawber vertelde mij, dat zelfs de wraakzuchtige schoenmaker voor het Hof had verklaard, dat hij hem geen kwaad hart toedroeg, maar dat hij, als men hem geld schuldig was, graag betaald werd. Hij zei, dat hij dit als niet anders dan menschelijk en natuurlijk beschouwde.

Mijnheer Micawber kwam, toen zijn zaak was afgehandeld, naar de King's Bench terug, daar er nog eenige kosten betaald en eenige formaliteiten vervuld moesten worden, voor hij werkelijk in vrijheid gesteld kon worden. De club ontving hem met verrukking, en hield dien avond te zijner eere een muzikale bijeenkomst; terwijl mevrouw Micawber en ik tezamen, door het slapende gezin omringd, ons op een stukje lamsbout vergastten.

„Voor deze gelegenheid, jongeheer Copperfield,” zei mevrouw Micawber, „moet ik u nog eens inschenken,” want wij hadden reeds vrij wat warm bier gedronken, „om met u te klinken op de nagedachtenis van papa en mama.”

„Zijn zij dood, mevrouw?” vroeg ik, nadat ik dien toast uit een wijnglas had gedronken.

„Mijn mama heeft dit leven verlaten,” antwoordde mevrouw Micawber, „voordat mijnheer Micawber's moeilijkheden begonnen, of tenminste voor zij dringend werden. Mijn papa heeft lang genoeg geleefd om verscheidene malen voor mijnheer Micawber borg te staan, en is toen gestorven door een omvangrijken kring van vrienden betreurd.”

Mevrouw Micawber schudde haar hoofd en liet een eerbiedigen traan vallen op diengene van de tweelingen, dien zij juist aan de borst had.

Daar ik moeilijk op een gunstiger gelegenheid kon hopen om een vraag te doen,

waarbij ik groot belang had, zei ik tot mevrouw Micawber: „Mag ik u eens vragen, mevrouw, wat gij en mijnheer Micawber denken te doen, nu mijnheer Micawber zijn moeilijkheden te boven en weer vrij is? Hebt gij dat al vastgesteld?”

„Mijn familie,” antwoordde mevrouw Micawber, die deze twee woorden altijd met bijzonderen nadruk uitsprak, ofschoon ik nooit heb kunnen ontdekken wie zij daarmee bedoelde, „mijn familie is van meening, dat mijnheer Micawber Londen zou moeten verlaten en ergens anders zijn talenten zou moeten beproeven. Mijnheer Micawber is een man van groote talenten, jongeheer Copperfield.”

Ik zei, dat ik daarvan overtuigd was.

„Van groote talenten,” herhaalde mevrouw Micawber. „Mijn familie is van meening, dat er, met eenige voorspraak, voor iemand van zijn bekwaamheid, wel iets bij de Belastingen gedaan zou kunnen worden. Daar de invloed van mijn familie plaatselijk is, verlang ik, dat mijnheer Micawber zich naar Plymouth zal begeven. Zij achten zijn persoonlijke aanwezigheid daar volstrekt noodzakelijk.”

„Om bij de hand te zijn?” zei ik vragen-derswijs.

„Juist,” antwoordde mevrouw Micawber. „Om bij de hand te zijn — als er iets op mocht dagen.”

„En gaat gij mee, mevrouw?”

De gebeurtenissen van den dag, door de tweelingen, zoo niet door het warme bier geholpen, hadden mevrouw Micawber zenuwachtig doen worden, en zij stortte tranen terwijl zij antwoordde: „Ik zal mijnheer Micawber nooit verlaten. Hij heeft in het begin zijn moeilijkheden voor mij verborgen, maar zijn luchtige aard zal hem hebben doen denken, dat hij ze wel te boven zou komen. Het parelsnoer en de braceletten, die ik van mama geërfd had, zijn wel voor minder dan de helft van de waarde verkocht, en het garnituur koralen dat een bruidsgeschenk van mijn papa was, is wel zoo goed als voor niets van de hand gedaan. Maar ik zal mijnheer Micawber toch nooit verlaten. Neen,” riep zij uit, nog aangedaner dan tevoren, „dat zal ik nooit doen. Dat hoeft men mij niet eens te vragen!” Ik werd heel verlegen — alsof zij dacht dat ik haar zoo iets had willen vragen! en zat haar bedeesd aan te kijken.

„Mijnheer Micawber heeft zijn gebreken. Ik wil niet ontkennen, dat hij onvoorzichtig is. Ik wil niet ontkennen, dat hij mij onkundig heeft gelaten zoowel van zijn bronnen van inkomsten als van zijn ver-

plichtingen,” vervolgde zij, naar den muur starend, „maar ik zal hem toch nooit verlaten.” Daar mevrouw Micawber haar stem thans tot een gillende hoogte had verheven, werd ik zoo benauwd, dat ik naar de vergaderplaats van de club liep, en mijnheer Micawber, die aan het hoofd van een lange tafel het koorgezang leidde, in zijn blijdschap stoorde met de tijding, dat mevrouw Micawber zich in een onrustbarenden toestand bevond, waarop hij terstond in tranen uitbarstte en met mij meeging, met de koppen en staarten van de garnalen, die hij gegeten had, nog op zijn vest.

„Emma, mijn engel!” zei mijnheer Micawber, de kamer binnenstuivend, „wat scheelt er aan?”

„Ik zal u nooit verlaten, Micawber!” riep zij uit.

„Mijn liefste, mijn leven!” zei mijnheer Micawber, haar in zijn armen sluitend, „daarvan ben ik volkomen overtuigd.”

„Hij is de vader van mijn kinderen! Hij is de vader van mijn tweelingen! Hij is de man van mijn hart!” riep mevrouw Micawber, met stuipachtige bewegingen uit. „Ik zal - hem - no - ooit verlaten!”

Mijnheer Micawber werd door deze blijken van genegenheid zoo diep geroerd (wat mij betreft, ik smolt in tranen weg), dat hij haar nog hartstochtelijker omhelsde en haar smeekte hem eens aan te kijken en te bedaren. Maar hoe meer hij mevrouw Micawber smeekte hem eens aan te kijken, des te meer staarde zij in de leege ruimte; en hoe meer hij haar verzocht te bedaren, des te minder wilde zij dit doen. Dientengevolge was mijnheer Micawber weldra zoo van streek, dat hij zijn tranen met de hare en de mijne vermengde, tot hij mij verzocht hem het plezier te doen op een stoel op het trapportaal te gaan zitten, terwijl hij haar in bed hielp. Ik had juist voor dien avond afscheid willen nemen, maar hij wilde er niet van hooren dat ik zou weggaan, voor de klok luidde, die vreemdelingen het teeken gaf om zich te verwijderen. Zoo bleef ik dus voor het portaalraam zitten, tot hij met nog een stoel aankwam en naast mij ging zitten.

„Hoe is het nu met mevrouw Micawber, mijnheer?” vroeg ik.

„Heel slap,” antwoordde hij, zijn hoofd schuddend. „Dat is de reactie. Ach, het is een vreeselijke dag geweest! Wij staan nu alleen — alles is ons ontvallen!”

Mijnheer Micawber drukte mij de hand, slaakte een kermenden zucht en begon vervolgens te schreien. Ik was erg aangedaan en teleurgesteld ook, want ik had gedacht

dat wij bij deze heuglijke, lang verwachte gelegenheid heel vroolijk zouden zijn. Maar mijnheer Micawber en zijn vrouw waren, geloof ik, zoo aan hun oude moeilijkheden gewend, dat zij zich geheel van streek voelden, bij de gedachte, dat zij daarvan ontheven waren. Al hun geestkracht had hen begeven, en nooit zag ik hen half zoo neerslachtig als op dien avond; zoo zelfs dat, toen de klok luidde en mijnheer Micawber tot aan de poort met mij meeging en daar met een zegenbede afscheid van mij nam, ik werkelijk bang was hem alleen te laten, zoo diep ellendig was hij. Maar door alle verbijstering en neerslachtigheid heen, die ons, voor mij zoo onverwachts, overstelt had, zag ik duidelijk dat mijnheer en mevrouw Micawber met hun gezin uit Londen zouden vertrekken en er een scheiding tusschen ons ophanden was. Het was op mijn wandeling naar huis dien avond en in de slapelooze uren die op mijn naar bed gaan volgden, dat voor het eerst de gedachte bij mij opkwam — hoewel ik niet weet hoe zij in mijn brein ontstond — die later overging in een vast besluit.

Ik was zoo aan de Micawbers gewend geraakt, was in hun rampen zoo vertrouwd met hen geweest, en was buiten hen zoo volkomen zonder vrienden, dat het vooruitzicht naar een nieuwe woning te moeten verhuizen en weer onder vreemden te komen, hetzelfde voor mij was alsof ik mijn tegenwoordige leven nog eens opnieuw moest beginnen, terwijl ik nu bij ondervinding wist wat mij daarbij te wachten stond. Al het gevoel dat zoo pijnlijk gekwetst was, al de schaamte, die mij had gemarteld, ontwaakten weer toen ik hieraan dacht; en ik werd het met mij zelf eens, dat dit leven ondraaglijk was.

Dat ik geen hoop kon koesteren er aan te ontkomen, of het moest door mijn eigen toedoen zijn, wist ik heel goed. Ik hoorde zelden iets van juffrouw Murdstone en nooit iets van haar broer; slechts twee of drie pakjes met nieuwe of verstelde kleeën waren voor mij aan het adres van mijnheer Quinion gezonden, en telkens was daarbij alleen maar een vodje papier, waarop stond, dat J. M. vertrouwde, dat D. C. ijverig was en zich geheel aan zijn plichten wijdde — niet de minste aanduiding, dat ik ooit iets anders zou worden dan de slaafsche slover, waartoe ik mij nu reeds zoo snel zag afdalen.

Reeds de volgende dag, terwijl de ontroering, die mijn nadenken had opgewekt, nog versch was, bewees mij, dat mevrouw Micawber niet zonder reden over haar aan-

staand vertrek had gesproken. Zij huurde in het huis waar ik woonde een kamer voor een week, na verloop van welken tijd zij naar Plymouth zouden vertrekken. Mijnheer Micawber kwam zelf op het kantoor, om mijnheer Quinion te zeggen, dat hij mij op den dag van zijn vertrek aan mijn lot zou moeten overlaten, en om mij een pluimpje te geven, waarvan ik zeker ben dat ik het wel verdiende; en mijnheer Quinion riep Tipp, den koetsier, die getrouwd was en een kamer te huur had, en bracht mij voorlooppig bij hem onder dak — met ons wederzijdsch goedvinden, zooals hij wel denken moest; want ik zei niets, hoewel ik nu mijn besluit had genomen.

Ik sleet mijn avonden bij mijnheer en mevrouw Micawber, zoolang wij nog onder hetzelfde dak woonden; en ik geloof, dat wij in dien tijd nog hoe langer hoe meer van elkaar gingen houden. Op den laatsten Zondag vroegen zij mij ten eten en hadden wij een varkensribbetje met appelmoes en pudding. Ik had den vorigen avond een houten paardje gekocht als afscheidsge-schenk voor den kleinen Wilkins Micawber — zoo heette het jongetje — en een pop voor de kleine Emma. Ik had ook een shilling aan het weeskind gegeven, dat nu haar betrekking zou verliezen.

Wij hadden een heel genoeglijken dag, hoewel onze naderende scheiding ons allen weemoedig maakte.

„Ik zal nooit, jongeheer Copperfield,” zei mevrouw Micawber „aan den tijd terugdenken, toen mijnheer Micawber in moeilijkheden was, zonder tegelijk aan u te denken. Uw houding is altijd even kiesch en vriendschappelijk geweest. Gij zijt nooit een vreemde huurder voor ons geweest, maar altijd een vriend.”

„Lieve vrouw,” zei mijnheer Micawber, „Copperfield,” want zoo noemde hij mij sedert eenigen tijd, „heeft een hart om met den nood van zijn medemenschen, als zij in druk zijn, mee te voelen, een hoofd om plannen te beramen, een hand om — kortom een algemeene bekwaamheid om alle voorwerpen die nog eenigszins bruikbaar zijn, op de voordeeligste wijze van de hand te doen.”

Ik betuigde mijn dankbaarheid voor dezen lof, en zei, dat het mij heel erg speet dat wij elkaar zouden verliezen.

„Mijn lieve jonge vriend,” zei mijnheer Micawber, „ik ben ouder dan gij; een man van eenige ervaring in het leven, en — en van eenige ervaring, om kort te gaan, in moeilijkheden, in het algemeen gesproken. Voor het oogenblik, en totdat er iets op

komt dagen (wat ik, ik mag wel zeggen, ieder uur verwacht) heb ik niets te geven dan raad. Evenwel is mijn raad in zooverre wel het aanhooren waard, dat — om kort te gaan, dat ik zelf dien nooit in acht heb genomen, en daardoor" (de spreker, die tot nog toe met zijn geheele gezicht had glimlacht, bedacht zich hier en keek zeer somber), „de rampzalige ellendeling ben geworden, dien gij hier voor u ziet."

„Mijn beste Micawber!" riep zijn vrouw hierop uit.

„Ik zeg," hervatte mijnheer Micawber, zich geheel vergetend en weer glimlachend, „de rampzalige ellendeling ben geworden, dien gij hier voor u ziet. Mijn raad is: stel nooit tot morgen uit wat gij heden doen kunt. Uitstel is een tijddief. Houd hem vast!"

„Dat was de stelregel van mijn armen papa," merkte mevrouw Micawber op.

„Ja lieve," zei mijnheer Micawber, „uw papa was voor zijn doen een heel knap man, en de Hemel verhoede, dat ik hem zou willen kleineeren. Over het geheel genomen, zullen wij nooit — om kort te gaan, waarschijnlijk nooit met iemand kennis maken, die op zijn leeftijd nog zulke beenen had om slobkousen te dragen, en zonder bril zoo'n kleinen druk kon lezen. Maar hij paste dien stelregel op ons huwelijk toe, lieve; en dat werd, dientengevolge, met zooveel overijling aangegaan, dat ik nooit de onkosten te boven ben gekomen." Mijnheer Micawber keek mevrouw eens aan, en voegde er bij: „Niet dat ik er spijt van heb. Integendeel, lieve." En daarna bleef hij een minuut of zoo heel ernstig. „Mijn tweeden raad, Copperfield," zei mijnheer Micawber, „kent gij reeds. Jaarlijksch inkomen twintig pond, jaarlijksche vertering negentien, negentien en zes, gevolg — geluk. Jaarlijksch inkomen twintig pond, jaarlijksche vertering twintig pond en zes stuivers, gevolg — ellende. De bloesem verwelkt, het blad verdort, de God van den dag daalt neer over het akelige tooneel — om kort te gaan, gij ligt voor altijd omver. Zooals ik!"

Om dit voorbeeld meer indruk te doen maken, dronk mijnheer Micawber heel smakelijk en genoeglijk een glas punch leeg en floot een luchtig dansje.

Ik liet niet na hem te verzekeren, dat ik deze lessen ter harte zou nemen, hoewel ik dit niet had behoeven te doen, want het was zichtbaar genoeg, dat zij mij ontroerden. Den volgenden morgen bracht ik de heele familie naar het diligence-kantoor, en zag hen met een diep bedroefd hart achter

op het rijtuig klimmen.

„Jongheer Copperfield," zei mevrouw Micawber, „God zegene u! Ik kan dat alles, ge weet wel, nooit vergeten, en zou dat ook nooit willen, al kon ik het."

„Vaarwel, Copperfield," zei mijnheer Micawber. „Alle geluk en voorspoed! Als ik, in den loop der jaren, mij zelf de overtuiging kon schenken, dat mijn jammerlijke lot u tot waarschuwing had gestrekt, zou ik voelen, dat ik niet geheel vergeefs de plaats van een ander mensch in dit leven had ingenomen. Ingeval er iets op komt dagen (wat ik vrij zeker verwacht), zal het mij buitengewoon verheugen, als het in staat zal zijn uw vooruitzichten te verbeteren."

Ik geloof dat, toen mevrouw Micawber met de kinderen achter op de diligence zat en ik droevig naar hen opkijkend op straat stond, er een nevel van haar oogen verdween, en zij zag hoe'n klein, nietig schepseltje ik feitelijk nog was. Ik geloof dit, daar zij mij, met een geheel nieuwe, moederlijke uitdrukking op haar gezicht, een wenk gaf om naar boven te klimmen, haar arm om mijn hals sloeg en mij een kus gaf zooals zij aan haar eigen jongetje had kunnen geven. Ik had nog maar juist tijd om naar beneden te klimmen, toen de diligence wegreed, en toen kon ik de familie bijna niet zien, door de zakdoeken waarmee men wuifde. Nog een minuut later waren de reizigers verdwenen. Het weeskind en ik stonden elkaar midden op de straat wezenloos aan te staren, gaven elkaar de hand, en zeiden elkaar vaarwel. Zij begaf zich, denk ik, weer naar het St. Lucas-werkhuis, terwijl ik naar het pakhuis ging om mijn vervelende dagwerk weer te beginnen. Maar niet met het plan om daar nog vele vervelende dagen door te brengen. Neen. Ik had besloten om weg te loopen — om, op de een of andere manier, de eenige bloedverwante, die ik in de wereld bezat, op te gaan zoeken, en mijn tante, juffrouw Betsey, mijn wedervaren te vertellen.

Ik heb reeds opgemerkt dat ik niet weet hoe dit wanhopige denkbeeld in mijn hersens was gekomen. Maar toen het daar eenmaal was, bleef het er, en nam het zulke vaste vormen aan, als nooit in mijn verdere leven met eenig plan meer het geval is geweest. Ik ben er lang niet zeker van, dat ik geloofde er iets goeds van te mogen verwachten, maar ik was het toch volkomen met mij zelf eens, dat ik het ten uitvoer moest brengen.

Nogmaals, en nogmaals, en nog wel hon-

derdmaal, sedert den nacht toen die gedachte voor het eerst bij mij was opgekomen en mij uit den slaap had gehouden, had ik mij die oude vertelling van mijn moeder te binnen gebracht over wat er bij mijn geboorte was voorgevallen, die ik haar vroeger zoo graag had hooren vertellen, en die ik van buiten kende. In die vertelling trad mijn tante op als één verschrikkelijk, onbegrijpelijk wezen; maar in haar gedrag kwam toch één kleine trek voor, waarbij mijn gedachten graag vertoefden en die mij een flauwen zweem van aandoening gaf. Ik kon niet vergeten, hoe mijn moeder gemeend had, dat zij haar met een niet onvriendelijke hand haar fraaie lokken voelde aanraken; en hoewel dit misschien maar verbeelding van mijn moeder was geweest, die nergens op berustte, maakte ik er toch een schilderijtje van, waarin ik mijn verschrikkelijke tante zich zag verteederen voor die kinderlijke schoonheid, die ik mij nog zoo goed herinnerde en nog zoo innig liefhad; en deze enkele trek verzachtte het heele verhaal. Het is wel mogelijk, dat dit mij reeds lang voor den geest had gezweefd en mij langzamerhand tot mijn besluit had gebracht.

Daar ik niet eens wist waar juffrouw Betsey woonde, schreef ik een langen brief aan Peggotty, en vroeg haar daarin terloops, of zij zich dit ook herinnerde; mij houdend alsof ik over een dergelijke dame had gehoord, die ergens woonde bij een dorp, dat ik maar in het wilde noemde, en nieuwsgierig was om te weten of zij dezelfde was. In den loop van dien brief vertelde ik Peggotty ook, dat ik bijzonder om een halve guinje verlegen was; en dat zij, als zij mij die som kon leenen tot ik in staat was ze terug te geven, mij zeer zou verplichten, en ik haar later wel zou zeggen, waarvoor ik die noodig had gehad.

Het antwoord van Peggotty kwam spoedig en was, als gewoonlijk, vol hartelijkheid en teederheid. Zij stuurde mij ook een halve guinje (ik vrees, dat zij geweldig veel moeite moet hebben gehad die uit den koffer van Barkis te krijgen) en berichtte mij, dat juffrouw Betsey dicht bij Dover woonde, maar of het in Dover zelf, of in Hythe, Sandgate of Folkestone was, kon zij niet zeggen. Een van onze werklieden vertelde mij echter, toen ik hem naar die plaatsen vroeg, dat zij allen dicht bij elkaar lagen; dit achtte ik voor mijn plan voldoende, en ik besloot aan het einde van die week te vertrekken.

Daar ik voor een kleinen jongen heel eerlijk was, en den naam, dien ik bij Murd-

stone en Grinby zou achterlaten, geen schande wilde aandoen, achtte ik mij verplicht tot Zaterdagavond te blijven, en daar mij bij mijn komst het loon van een week vooruitbetaald was, mij niet op het gewone uur op het kantoor aan te melden, om mijn geld in ontvangst te nemen. Opzettelijk daarom had ik de halve guinje geleend, opdat ik niet zonder geld op reis zou hoeven te gaan. Toen het dus Zaterdagavond was en wij allemaal in het pakhuis op betaling stonden te wachten, en Tipp de koetsier, die altijd den voorrang had, het eerst naar binnen ging om zijn geld te ontvangen, drukte ik Mick Walker de hand, vroeg hem om, als het zijn beurt was, aan mijnheer Quinion te zeggen, dat ik was weggegaan om mijn koffer te halen en naar Tipp te brengen, wenschte Mealy Potatoes voor het laatst goedenavond en liep weg.

Mijn koffer was in mijn oude woning en ik had er een adres voor geschreven achter op een van onze adreskaartjes, die op de vaten werden gespijkerd: „Jongeheer David; zal aan het diligencekantoor in Dover worden afgehaald.” Dit kaartje had ik in mijn zak gereed om het aan den koffer te doen, als ik dien eenmaal uit het huis had, en onderweg keek ik rond naar iemand, die mij helpen kon om hem naar het diligencekantoor te brengen.

Er stond een langbeenige jongen met een bijzonder klein leeg ezelkarretje bij den Obelisk in de Blackfriars Road, wiens blik mij trof toen ik voorbijkwam, en die mij vroeg „of ik hem zou herkennen als ik hem terugzag,” wat ongetwijfeld daarop sloeg, dat ik hem zoo oplettend aankeek. Ik bleef staan om hem te verzekeren, dat ik dit niet uit ongemanierdheid had gedaan, maar omdat ik twijfelde of hij al of niet een karweitje voor mij zou willen opknappen.

„Wat voor karweitje?” zei de langbeenige jongen.

„Een koffer halen,” antwoordde ik.

„Wat voor een koffer?” vroeg de langbeenige jongen.

Ik zei hem, dat het de mijne was, dien ik verderop had staan, en dien ik voor een zesstuiverstuk naar het Doversche diligencekantoor gebracht wilde hebben.

„Daar doe ik het voor,” zei de langbeenige jongen, sprong terstond op zijn karretje, dat niets anders was dan een groote houten bak op wielen, en ratelde voort, zoo hard, dat ik moeite had den ezel bij te houden.

Die jongen had iets brutaals over zich, vooral in de manier waarop hij op een strootje kauwde terwijl hij met mij sprak,

dat mij niet erg beviel; daar echter de koop gesloten was, bracht ik hem boven naar de kamer, die ik verliet, en wij droegen den koffer naar beneden en zetten dien op het karretje. Nu voelde ik er weinig voor het adreskaartje er daar op vast te maken, uit vrees, dat iemand uit het huis zou begripen wat ik van plan was te doen en mij tegen zou houden, en ik zei dus tegen den jongen, dat ik graag zou willen dat

mijn mond, om hem veilig te bewaren, en hoewel mijn handen erg beefden had ik het kaartje toch juist naar mijn zin vastge maakt, toen ik mij door den langbeenigen jongen een geweldigen stomp onder mijn kin voelde geven en mijn halve guinje uit mijn mond in zijn hand zag vliegen.

„Wat!” zei de jongen met een verschrikkelijke grijns, en greep mij tegelijk bij den kraag van mijn buisje: „Dat is een po-

DE JONGEN BLEEF MAAR ROEPEN: „MEE NAAR DE POLITIE!” EN DUWDE MIJ MET GEWELD TEGEN ZIJN EZEL AAN, ALSOF ER EENIGE GELIJKENIS TUSSCHEN DAT DIER EN EEN OVERHEIDSPERSOON BESTOND.

hij even stilhield als wij bij den blinden muur van de King's Bench gevangenis kwamen. Niet zoodra waren de woorden uit mijn mond, of hij ratelde weg, alsof hij, mijn koffer, de kar en de ezel allemaal tegelijk dol waren geworden; en ik was helemaal buiten adem van het loopen en roepen toen ik hem op de afgesproken plaats inhaalde.

Driftig en angstig, liet ik, toen ik het adreskaartje uit mijn zak haalde, ook mijn halve guinje er uit rollen. Ik stak hem in

litiezaakje, hè. Gij wilt er mee vandoor gaan, dat zie ik wel. Kom, mee naar de politie, kleine deugniet; mee naar de politie.”

„Geef mij mijn geld terug, als het u beleeft,” zei ik heel ontsteld, „en laat mij los.”

„Mee naar de politie,” antwoordde de jongen. „Gij zult voor de politie moeten bewijzen, dat het van u is.”

„Geef mij mijn geld en mijn koffer terug, zeg ik!” riep ik, in tranen uitbarstend.

De jongen bleef maar roepen: „Mee naar de politie! en duwde mij met geweld tegen

zijn ezel aan, alsof er eenige gelijkenis tus-
schen dat dier en een overheidspersoon be-
stond, tot hij op een anderen inval kwam,
in het karretje sprong, zich op mijn koffer
zette, en mij toeroepend dat hij regelrecht
naar de politie reed, nog harder dan tevo-
ren wegratelde.

Ik liep hem na zoo hard ik kon, maar ik
had geen adem om te roepen en ik had nu
ook niet durven roepen. Minstens twintig-
maal was ik op het punt om overreden te
worden. Nu eens raakte ik hem kwijt, dan
zag ik hem weer, dan raakte ik hem weer
opnieuw kwijt; nu eens kreeg ik een slag
met een zweep, dan weer werd ik nage-
schreeuwd; nu eens lag ik in de modder,
dan was ik weer overeind; nu eens liep ik
iemand in de armen, dan weer rende ik
blindelings tegen een paal. Eindelijk, ge-
heel verbijsterd van schrik en drift, en twij-
felend of half Londen al niet op de been
was om mij te arresteeren, liet ik den jon-
gen met mijn koffer en mijn geld rijden
waarheen hij wilde. Ik bleef echter niet
stilstaan, maar sloeg hijgend en snikkend
de richting naar Greenwich in, dat, naar
ik gehoord had, op den weg naar Dover
lag, weinig meer uit de wereld naar de
woonplaats van mijn tante, juffrouw Bet-
sey, meenemend, dan ik daarin had meege-
bracht in dien nacht toen mijn komst haar
zooveel aanstoot had gegeven.

HOOFDSTUK XIII.

Hoe het met mijn besluit afliep.

Zoover ik weet, had ik waarschijnlijk,
toen ik het naloopen van den jongen met
het ezelkarretje opgaf en den weg naar
Greenwich insloeg, een onbesuisd voorne-
men om tot Dover toe door te loopen. In-
dien dit zoo was, kwam ik in dit opzicht
al gauw tot bezinning, want op den Kent
Road bleef ik stilstaan voor een terras,
met een vijvertje er voor, en een groot
leelijk beeld, dat op een zeehoorn blies, in
het midden. Hier zette ik mij op een stoep,
reeds heelemaal afgemat van het loopen,
en met nauwelijks adem genoeg om nog
over het verlies van mijn koffer en mijn
halve guinje te huilen.

Het was donker geworden; ik hoorde de
klokken tien slaan, terwijl ik daar zat te
rusten. Maar het was gelukkig een zomer-
avond en mooi weer. Toen ik weer op
adem was gekomen en van een gevoel in
mijn keel, alsof ik stikken zou, was bevrijd,

stond ik op en ging verder. In al mijn nood
en mijn droefheid dacht ik toch niet aan
terugkeeren. Ik twijfel zelfs of ik dit zou
hebben gedaan, al had er op den weg naar
Greenwich een Zwitsersche sneeuwjacht
gewoed.

Maar dat ik niet meer dan drie halve
stuivers in de wereld bezat (en het ver-
wondert mij sterk hoe ik die op een Zater-
dagavond nog in mijn zak had) maakte mij,
hoewel ik verder ging, toch erg ongerust.
Ik begon te denken hoe er over eenige da-
gen wel in de courant zou kunnen staan,
dat ik onder een heg was dood gevonden;
en ik stapte diep terneergeslagen, maar
toch zoo hard als ik kon verder, tot ik aan
een winkeltje kwam, waar te lezen stond,
dat men daar dames- en heerenkleeding
opkocht, en de hoogst mogelijke prijzen
voor voddren, beenen en keukenafval be-
taalde. De eigenaar van dit winkeltje zat in
zijn hemdsmouwen aan de deur te rooken;
en daar er een menigte rokken en broeken
aan de lage zoldering hingen te bengelen,
en er binnen maar twee flauwe kaarsen
brandden, waarbij men zien kon wat zij
waren, verbeeldde ik mij, dat hij er uitzag
als een wraakzuchtig man, die al zijn vij-
anden had opgehangen en zich nu daarover
zat te verlustigen.

De ondervinding, die ik bij mijnheer en
mevrouw Micawber had opgedaan, deed
mij op de gedachte komen, dat ik hier mis-
schien een middel had gevonden om den
honger nog eenigen tijd van mij af te hou-
den. Ik stapte de naaste zijstraat in, trok
mijn vest uit, nam het netjes opgerold on-
der mijn arm, en ging naar het winkeltje
terug.

„Als het u belieft, mijnheer,” zei ik; „dit
moet ik voor een behoorlijken prijs ver-
kopen.”

Mijnheer Dolloby — Dolloby was ten-
minste de naam die boven de deur stond —
nam het vestje aan, zette zijn pijp overeind
tegen den post van de deur, ging, door mij
gevolgd, het winkeltje binnen, snoot de
twee kaarsen met zijn vingers, spreidde het
vest op de toonbank uit, bekeek het eerst
zoo liggend, hield het daarna tegen het
licht, bekeek het nog eens, en zei eindelijk:

„En wat noemt ge nu een prijs voor dat
vestje?”

„O, dat zult ge zelf het beste weten,
mijnheer,” antwoordde ik bescheiden.

„Ik kan geen kooper en verkooper tege-
lijk zijn,” zei mijnheer Dolloby. „Zeg maar
hoeveel ge voor dit vestje vraagt.”

„Zou achttien stuivers . . .” begon ik, na
een poosje gearzeld te hebben.

Mijnheer Dolloby rolde het vestje weer op en gaf het mij terug.

„Ik zou mijn gezin bestelen,” zei hij, „als ik er negen stuivers voor bood.”

Dit was een onplezierige manier om de zaak voor te stellen, daar zij mij, een vreemdeling, in de onaangename noodzakelijkheid bracht om van mijnheer Dolloby te vergen, dat hij om mijnentwil zijn gezin zou bestelen. Daar echter mijn omstandigheden zoo dringend waren, zei ik, dat ik er negen stuivers voor nemen zou, als hij die wilde geven. Niet zonder mopperen gaf mijnheer Dolloby negen stuivers. Ik wenschte hem goedenavond en ging het winkeltje uit, die som rijker en een vest armer. Maar als ik mijn buisje toeknoopte beteekende dat niet veel. Ik voorzag vrij duidelijk, dat mijn buis het vest zou volgen, en ik het grootste deel van den weg naar Dover in een hemd en een broek zou moeten afleggen, en blij zou mogen zijn als ik er zoo nog kwam. Ik dacht echter niet zoo veel hieraan als men wel zou kunnen denken. Behalve een algemeen indruk, dat ik nog ver te loopen en de jongen met het ezelkarretje mij slecht behandeld had, geloof ik niet, dat ik een duidelijk besef van mijn benarde omstandigheden had, toen ik met mijn negen stuivers op zak weer voortstapte. Er was een plan bij mij opgekomen om den nacht door te brengen, dat ik nu ging verwezenlijken. Dit was om mij bij den muur achter mijn oude school te slapen te leggen, op een plek waar altijd een hooischelf stond. Ik verbeeldde mij, dat het eenigszins gezellig zou zijn als ik de jongens en de slaapkamer, waar ik geschiedenissen placht te vertellen, zoo dicht bij mij had, hoewel de jongens niet zouden weten, dat ik daar was, en de slaapkamer mij geen schuilplaats zou verleen.

Ik had een zwaren dag gehad, en was vrijwel uitgeput toen ik eindelijk al klimmend de vlakte van Blackheath bereikte. Het kostte mij eenige moeite om Salem House te vinden; maar ik vond het toch, en ik vond ook de hooischelf in den hoek en legde mij daarbij neer, nadat ik eerst om den muur had geloopt en naar de ramen had opgekeken om mij te verzekeren, dat alles daar binnen donker en stil was. Nooit zal ik het gevoel van eenzaamheid en verlatenheid vergeten, om daar voor het eerst zoo te liggen zonder dak boven mijn hoofd! De slaap be kroop mij, evenals vele andere verschoppelingen, voor wie in dien nacht de huisdeuren gesloten waren en tegen wie de waakhonden blaften — en ik droomde, dat ik op school in mijn gewone

bed lag en met de jongens in mijn kamer praatte; en opeens zat ik overeind, met Steerforth's naam op mijn lippen, en keek verbijsterd naar de sterren, die boven mij glinsterden en flikkerden. Toen ik mij herinnerde waar ik op dat ongewone uur was, be kroop mij een gevoel, dat mij deed opstaan en rondwandelen, bevreesd voor ik weet niet wat. Maar de verbleekende glans van de sterren en de flauwe schemering in de lucht, waar de dag aanbrak, stelden mij weer gerust, en daar mijn oogen nog heel zwaar waren, legde ik mij weer neer en sliep — hoewel ik in mijn slaap wist dat het koud was — tot de warme zonnestralen en de klok, die de jongens op Salem House het teken gaf om op te staan, mij wekten. Als ik had kunnen hopen, dat Steerforth daar nog was, zou ik mij net zoo lang hebben schuilgehouden, tot hij alleen naar buiten kwam; maar ik wist, dat hij al lang geleden vertrokken was. Traddles was er misschien nog, maar dit was heel twijfelachtig en ik stelde niet genoeg vertrouwen in zijn voorzichtigheid of zijn goede gesternte, hoe sterk ik ook op zijn goedhartigheid rekende, om hem het geheim van mijn omstandigheden te durven openbaren. Ik sloop dus weg, terwijl de jongens opstonden, en ging den langen stoffigen weg op, dien ik als den weg naar Dover had leeren kennen toen ik nog op school was en nooit had kunnen denken, dat iemands oogen mij ooit in zoo'n toestand daarop zouden zien wandelen.

Wat een andere Zondagochtend dan de Zondagochtenden in Yarmouth! Op den gewonnen tijd hoorde ik wel, terwijl ik voortzwoegde, de kerkklokken luiden; en ik ontmoette menschen, die naar de kerk gingen, en ik kwam een paar kerken voorbij, waarin de gemeente verzameld was, en waaruit het zingen mij in den zonneshijn in de ooren klonk, terwijl de koster de koelte had opgezocht in het portaal, of onder den iepenboom stond, en met zijn hand boven zijn voorhoofd mij naakte terwijl ik voorbijging. Maar de vrede en rust van den ouden Zondagochtend heerschte overal behalve in mijn binnenste. Dat was het verschil. Zoo vuil en bestoft en met verwarde haren, voelde ik mij heel goddeloos. Zonder het opbeurende tafereel dat ik mij voor den geest had geroepen, hoe mijn moeder in al haar jeugd en schoonheid bij het vuur zat te schreien, en mijn tante zich door haar liet verteederen, geloof ik bijna niet, dat ik dien dag den moed zou hebben gehad om verder te gaan. Maar dat tafereel ging altijd voor mij uit, en ik volgde het.

Ik legde dien Zondag op den rechten weg drieëntwintig mijlen af, hoewel niet gemakkelijk, want die soort inspanning was nieuw voor mij. Ik zie mij zelf nog, tegen het vallen van den avond, kreupel en strompelend, en onder het eten van het brood, dat ik voor mijn avondmaal had gekocht, in Rochester over de brug komen. Een paar huisjes, waar de mededeeling „Logies voor Reizigers” uithing, hadden mij wel aangelokt, maar ik was bang om de paar stuivers, die ik nog overhad, uit te geven, en zelfs nog banger voor de brutale gezichten van de landloopers, die ik onderweg had ontmoet of had ingehaald. Ik zocht dus geen andere schuilplaats dan den blooten hemel; en Chatham binnenstrompelend — dat, zooals ik het mij van dien avond herinner, niets anders is dan een droom van kalksteen, ophaalbruggen en mastlooze schepen, met daken als van Noach's ark, in een modderige rivier — kroop ik eindelijk op een soort van met gras begroeide batterij aan een pad, waarop een schildwacht heen en weer stapte. Hier legde ik mij neer, dicht bij een kanon; en mij verheugend over de voetstappen van den schildwacht, hoewel hij evenmin wist dat ik daar boven hem was als de jongens op Salem House wisten, dat ik achter den muur lag, sliep ik rustig tot den volgenden morgen.

's Morgens was ik erg stijf, had veel pijn aan mijn voeten, en werd geheel versuft door het slaan van trommen en het marcheeren van soldaten, die mij aan alle kanten schenen in te sluiten, toen ik van mijn hoogte naar de lange smalle straat afdaalde. Daar ik wel voelde, dat ik dien dag niet ver zou moeten loopen, als ik mijn krachten wilde sparen om het eind van mijn reis te bereiken, besloot ik mij voornamelijk te bepalen tot het verkoopen van mijn buis. Ik trok mijn buis dus uit, om mij aan het gemis daarvan vast te wennen; en maakte met dit pakje onder mijn arm een wandeling, om de verschillende uitdragerijen op te nemen.

Het scheen een geschikte plaats te zijn om een buis te verkoopen, want de handelaars in oude kleeren waren talrijk, en stonden bijna allemaal aan de deur van hun winkel naar klanten uit te kijken. Maar daar de meesten van hen onder hun voorraad een paar officiersjassen, met epauletten en al, hadden hangen, schrikte het gezicht van deze kostbaarheden mij af, en bleef ik lang rondzwerven, zonder mijn waar aan iemand te durven aanbieden.

Mijn bescheidenheid deed mij vooral

mijn aandacht wijden aan uitdragerijen voor zeelui en aan zulk soort winkels als die van mijnheer Dolloby, veel meer dan aan die van beter allooi. Eindelijk vond ik er een, die mij iets goeds scheen te beloven, op den hoek van een smerig steegje, dat uitliep op een omheinde ruimte vol brandnetels, waar tegen de palen eenige afgedragen matrozenpakken, die in den winkel geen plaats meer schenen te kunnen vinden, hingen te bengelen, tusschen roestige geweren, gelakte hoeden, en eenige bakken met zooveel roestige sleutels van allerlei soort, dat er verscheidenheid genoeg scheen te zijn om er alle deuren van de wereld mee te openen.

Dezen winkel, die klein en laag was en door een met kleeren behangen raampje eerder werd verduisterd dan verlicht, trad ik, eenige treden afgaand, met een kloppend hart binnen. Mijn hartkloppingen werden niet minder, toen een leelijke man, wiens gezicht met de stoppels van een grijzen baard was bedekt, uit een vuil hol achter den winkel te voorschijn schoot en mij bij mijn haren greep. Die oude man in zijn vuile, wollen vest, was verschrikkelijk om aan te zien, en rook afschuwelijk naar rum. Zijn ledikant, met een gehavende lappendeken bedekt, stond in het hol waaruit hij te voorschijn was gekomen en waar nog een raampje uitzicht gaf op nog meer brandnetels en een kreupelen ezel.

„O, wat moet gij?” zei de oude man, grijnzend en met een huilende stem, die geweldig kwaadaardig klonk. „O, mijn oogen en ledematen, wat moet gij? O, mijn long en lever, wat moet gij? O, grroo, grroo!”

Ik ontstelde zoo door deze woorden, vooral door het laatste, dat ik niet-kende, en dat een soort gerochel in zijn keel was, dat ik geen antwoord kon geven; en daarop begon de oude man, zonder mijn haren los te laten, opnieuw:

„O, wat moet gij? O, mijn oogen en ledematen, wat moet gij? O, mijn long en lever, wat moet gij? O, grroo!” dat hij nu uitgilde, met een kracht, die zijn oogen uit zijn hoofd deed puilen.

„Ik wilde weten,” antwoordde ik bevend, „of gij ook een buisje zoudt willen koopen.”

„O, laat het buisje dan zien,” riep de oude man. „O, mijn brandend hart, laat het buisje dan kijken! O, mijn oogen en ledematen, haal het buisje dan voor den dag.”

Daarmee nam hij zijn bevende handen, die op de klauwen van een grooten vogel leken uit mijn haar, en zette een bril op,

die zijn rood ontstoken oogen lang niet tot sieraad strekte.

„O, hoeveel voor dat buisje?” riep de oude man, na het bezichtigd te hebben. „O, groe! hoeveel voor dat buisje?”

„Een halve kroon,” antwoordde ik, mij herstellend.

„O, mijn long en lever!” riep de oude man, „neen! O, mijn oogen, neen! O, mijn ledematen, neen! Achttien stuivers. Groe!”

Telkens wanneer hij dezen uitroep liet hooren, schenen zijn oogen gevaar te loo-

„Maak dat gij mijn winkel uitkomt! O, mijn long, maak dat gij den winkel uitkomt. O, groe! — vraag mij niet om geld. Ruil het tegen wat anders.”

Ik ben nooit in mijn leven, noch daarvoor, noch daarna, zoo ontsteld geweest; maar ik zei hem toch met alle nederigheid, dat ik geld noodig had en iets anders niet kon gebruiken, maar dat ik er, als hij dat wenschte, buiten op zou wachten en hem niet wilde haasten. Dus ging ik naar buiten en zette mij daar in een hoek in de scha-

„O, MIJN LONG EN LEVER, WILT GE DAN VOOR DRIE STUIVERS WEGGAAN?”

pen geheel uit zijn hoofd te barsten; en iederen zin, dien hij uitsprak, zong hij als een soort deuntje, altijd precies hetzelfde, en dat meer van een huilende windvlaag had, die zacht begint, tot een gillende hoogte stijgt en dan weer daalt, dan van iets anders waarbij ik het vergelijken kan.

„Nu,” zei ik, blij dat de koop gesloten was, „ik zal er achttien stuivers voor nemen.”

„O, mijn lever!” riep de oude man, tegelijk het buisje op een plank werpend.

duw neer. En daar zat ik zooveel uren, dat de schaduw in zonneschijn, en de zonneschijn weer in schaduw overging; en nog altijd zat ik daar maar op het geld te wachten.

Nooit is er in dien tak van handel zoo'n dronken dolleman geweest, denk ik. Dat hij in de buurt bekend was, en den naam had zich aan den duivel te hebben verkocht, begreep ik spoedig uit het bezoek, dat hij van de jongens ontving, die onophoudelijk voor den winkel heen en weer kwamen loopen,

het zooveen gemelde sprookje uitschreeuwden en hem toeriepen zijn goud voor den dag te halen. „Gij zijt niet zoo arm, Charley, als gij u houdt. Haal uw goud maar voor den dag. Breng eens wat van het goud hier, waarvoor gij u aan den duivel hebt verkocht. Kom! Het zit in het overtrek van de matras, Charley. Snijd het open en geef er ons wat van!” Dit geroep, en vele aanbiedingen om hem tot dat doel een mes te leenen, maakten hem zoo dol, dat er den heelen dag schermutselingen waren tusschen hem en de jongens, waarbij hij telkens een woesten uitval deed en de jongens, zoo hard zij konden, wegliepen. Soms hield hij mij in zijn woede voor een van hen, en kwam naar mij toe met een gezicht alsof hij mij wilde verscheuren; dan, zich juist bijtijds herinnerend wie ik was, sloop hij zijn winkel weer binnen en ging op zijn bed liggen, zooals ik uit den klank van zijn stem kon opmaken, terwijl hij, alsof hij heelemaal razend was geworden, met zijn eigenaardigen huilenden galm, de „Dood van Nelson” uitgilde met een „O!” voor elken regel en met ontelbare „grroe's” doorspekt. Alsof dit nog niet erg genoeg voor mij was, begonnen de jongens, die uit het geduld en de volharding, waarmee ik half gekleed daar bleef zitten, opmaakten, dat ik tot den winkel behoorde, mij met vuil te gooien, en te mishandelen.

Hij had vele pogingen aangewend om mij tot een rulling te bewegen, nu eens naar buiten komend met een hengelroe, dan met een viool, dan weer met een steek, dan weer met een fluit. Maar ik wees al die aanbiedingen van de hand en bleef daar met wanhopige standvastigheid zitten, hem telkens met tranen in de oogen om mijn geld of mijn buis vragend. Eindelijk begon hij mij te betalen met halve stuivers tegelijk, en het duurde twee volle uren voor hij zoo op zijn gemak tot een shilling was gekomen.

„O, mijn oogen en ledematen!” riep hij toen, na een lange tusschenpoos met een afschuwelijk leelijk gezicht zijn hoofd naar buiten stekend, „wilt gij voor nog twee stuivers weggaan?”

„Dat kan ik niet,” zei ik. „Dan zou ik doodhongerem.”

„O, mijn long en lever, wilt ge dan voor drie stuivers weggaan?”

„Ik zou wel voor niemendal willen weggaan, als ik maar kon,” antwoordde ik, „maar ik heb het geld heel erg noodig.”

„O, grroe!” (Het is werkelijk onmogelijk te beschrijven, hoe hij zich dien uitroep uit zijn keel wong, terwijl hij om den post van

de deur naar mij keek en niets anders liet zien dan zijn arglistige oude gezicht); „wilt ge dan voor vier stuivers weggaan?”

Ik was zoo slap en moe, dat ik dit aanbod aannam; en niet zonder beven het geld uit zijn klauw nemend, ging ik tegen het vallen van den avond weg, hongeriger en dorstiger dan ik nog ooit van mijn leven was geweest. Maar ten koste van drie stuivers was ik spoedig weer heelemaal verkwikt; en veel opgewekter strompelde ik daarna nog zeven mijlen voort.

Mijn bed was dien nacht weer bij een hooischelf, waar ik rustig sliep, nadat ik mijn voeten vol blaren in een beek had gewasschen en ze, zoo goed ik kon, met koele bladeren had verbonden. Toen ik mij den volgenden morgen weer op weg begaf, bemerkte ik, dat deze door een reeks hopvelden en boomgaarden liep. Het was al zoo laat in het jaar, dat er roode appels aan de boomen hingen, en er hier en daar hopplukkers aan het werk waren. Ik vond dit alles bijzonder mooi, en nam mij voor dien nacht tusschen de hop te gaan slapen, mij verbeeldend, dat die lange rijen staken, met de sierlijk daaromheen geslingerde bladeren, iets vroolijks en gezelligs moesten hebben.

De landloopers waren dien dag erger dan ooit, en joegen mij een angst aan, die mij nog versch in het geheugen ligt. Sommigen van hen waren kwaadaardig uitziende schavuiten, die mij in het voorbijgaan aanstaarden, en soms bleven stilstaan om mij na te roepen dat zij mij wilden spreken, en als ik het dan op een loopen zette, mij met steenen wierpen. Ik herinner mij een jongen kerel — een ketellapper, denk ik, vanwege zijn reiszak en komfoor — die een vrouw bij zich had, en zich omdraaide om mij zoo aan te staren; en mij toen met zoo'n vervaarlijke stem nariet om terug te komen, dat ik bleef staan en omkeek.

„Kom hier, als gij geroepen wordt,” zei de ketellapper, „of ik zal u den nek omdraaien.”

Ik vond 't het beste maar terug te keeren. Toen ik dichterbij kwam, mijn best doend den ketellapper met mijn blikken te verzoenen, zag ik, dat de vrouw een blauw oog had.

„Waar gaat gij naar toe?” zei de ketellapper, mij met zijn zwarte hand bij mijn borst grijpend.

„Ik moet naar Dover,” antwoordde ik.

„Waar komt gij vandaan?” zei de ketellapper, mij nog wat steviger bij mijn hemd vastgrijpend.

„Ik kom van Londen,” zei ik.

„Wat doet gij voor den kost?” vroeg de ketellapper. „Dieven?”

„Ne—een!” antwoordde ik.

„Niet, voor den duivel? Als ge tegen mij op uw eerlijkheid wilt snoeven,” zei de ketellapper, „sla ik u de hersens in.”

Hij maakte met de hand, die hij vrij had, een dreigende beweging, alsof hij mij een slag wilde geven, en bekeek mij toen van het hoofd tot de voeten.

„Hebt gij geld voor een pintje bier bij u?” zei de ketellapper. „Zoo ja, dok dan op, voor ik het u afneem.”

Ik zou zeker mijn geld te voorschijn hebben gehaald, als ik niet een blik van de vrouw had opgevangen, die even haar hoofd schudde en met haar lippen „neen!” zei.

„Ik ben heel arm,” zei ik, mijn best doend om te glimlachen, „en ik heb geen geld.”

„Wat moet dat beteekenen?” zei de ketellapper, mij zoo barsch aankijkend, dat ik bijna vreesde, dat hij het geld in mijn zak zag zitten.

„Mijnheer!” bracht ik haperend uit.

„Wat moet dat beteekenen,” zei de ketellapper, „dat gij een zijden das van mijn broer omhebt? Geef dadelijk terug.” En hij had in een oogenblik de das van mijn hals en wierp ze de vrouw toe. De vrouw begon te lachen, alsof zij dit voor een grap hield, en terwijl zij mij de das weer toewierp, knikte zij even en vormde met haar lippen de woorden: „Loop weg!” Maar voor ik kon gehoorzamen rukte de ketellapper de das weer uit mijn hand, met een ruwheid, die mij als een veertje deed wegstuiven, sloeg ze los om zijn eigen hals, keerde zich toen met een vloek naar de vrouw om en gaf haar een vuistslag, die haar deed neervallen. Ik zal nooit vergeten hoe ik haar achterover op den harden weg zag neerploffen, waar zij bleef liggen, met haar hoed van haar hoofd en haar los zwierende haren in het stof; en evenmin hoe ik in de verte omkeek en haar op een hoogte aan den kant van den weg zag zitten, terwijl zij met een punt van haar omslagdoek het bloed van haar gezicht veegde, en hij voor haar uit verder ging.

Deze ontmoeting deed mij zoo ontstellen, dat ik daarna, als ik van die menschen zag aankomen terugliep, tot ik een schuilplaats vond, waar ik bleef tot zij uit het gezicht waren; wat zoo dikwijls gebeurde, dat ik er aanmerkelijk door werd opgehouden. Maar onder dit bezwaar, zooals onder alle bezwaren van mijn reis, scheen ik ondersteund en voortgeleid te worden door het

fantasie-tafereel van mijn moeder in haar jeugd, voor ik ter wereld kwam. Dit tafereel hield mij altijd gezelschap. Het stond daar tusschen de hop, toen ik mij te slapen legde; het was weer bij mij toen ik ontwaakte; het zweefde den heelen dag voor mij uit. Het is in mijn herinnering altijd onafscheidelijk verbonden met de zonnige straat van Canterbury, als het ware duttend in het warme licht, en met den aanblik der oude huizen en poorten, en der statige, grijze kathedraal, met de kraaien die om de torens zwierden. Toen ik eindelijk op de kale, uitgestrekte duinen bij Dover kwam, verhelderde het dit eenzame tooneel met een blijde hoop; en niet voor ik dat eerste groote doel van mijn reis had bereikt en, op den zesden dag na mijn vlucht, werkelijk mijn voet in de stad zette, verliet het mij. Maar, vreemd genoeg, toen ik daar met mijn versleten schoenen, half gekleed, door de zon verbrand en met stof bedekt, op de plek stond waarnaar ik zoolang had verlangd, scheen het als een droom te verdwijnen en mij hulpeloos en moedeloos achter te laten. Ik vroeg eerst onder de schippers naar mijn tante en ontving verschillende antwoorden. De een zei, dat zij in de vuurbaak op South Foreland woonde en daar haar baard had afgebrand; een ander, dat zij aan de groote boei buiten de haven vastlag en men haar alleen bij laag water kon opzoeken; een derde, dat zij wegens kinderroof in de gevangenis van Maidstone zat; een vierde, dat men haar met den laatsten stevigen wind op een bezemstok regelrecht naar Calais had zien vliegen. De vigilante-koetsiers, bij wie ik vervolgens navraag deed, waren even geestig en ongeamierd; en de winkeliers, wien mijn uiterlijk niet beviel, antwoordden doorgaans, zonder te luisteren naar wat ik wilde zeggen, dat zij niets voor mij hadden. Ik voelde mij ellendiger en verlatener dan ik nog ooit sedert mijn wegllopen had gedaan. Al mijn geld was op, en ik had niets meer om te verkoopen. Ik was hongerig, dorstig en uitgeput, en scheen nog even ver van mijn doel verwijderd, alsof ik in Londen was gebleven. Onder deze nasporingen was de morgen verlopen, en ik zat op de stoep van een leegstaand winkelhuis, op den hoek van een straat, bij de markt, na te denken of ik nu niet naar die andere plaatsen zou gaan, die mij genoemd waren, toen er een vigilante aankwam, waarvan de koetsier dicht bij mij een paardedeken liet vallen. Iets goedhartigs in het gezicht van dien man, toen ik hem de deken aanreikte, gaf mij den moed hem te vragen, of hij

ook wist waar juffrouw Trotwood woonde; hoewel ik die vraag al zoo dikwijls had gedaan, dat zij mij bijna op de lippen bestierf. „Trotwood,” zei hij. „Laat eens kijken. Ik ken dien naam toch. Een oude dame?”

„Ja,” zei ik. „Tamelijk oud.”

„Nogal stijf in haar rug?” zei hij, zich recht oprichtend.

„Ja,” antwoordde ik; „dat zou ik wel denken.”

„Draagt een tasch?” zei hij — „een groote tasch, waar veel in kan — is brommerig en nogal kort aangebonden?”

Mijn hart zonk mij in de schoenen, toen ik de ontwijfelbare juistheid van deze beschrijving moest erkennen.

„Wel, dan zal ik u eens wat zeggen,” zei hij. „Als gij daarheen gaat,” met zijn zweep naar de hoogten wijzend, „en dan al maar rechttuit, tot gij bij een paar huizen komt, die dicht aan zee staan, denk ik dat ge wel meer van haar zult hooren. Maar ik denk, dat zij u niets geven zal; daar hebt ge dus een stuiver van mij.”

Ik nam deze gift met dankbaarheid aan en kocht er een broodje voor. Dit onderweg opetend, sloeg ik de richting in, die mijn vriend had aangewezen, en liep tamelijk ver, zonder aan de huizen te komen waarover hij gesproken had. Eindelijk zag ik er toch een paar voor mij, en daarop afgaand, stapte ik een winkeltje binnen (zoo een dat wij thuis een winkeltje van alles noemden) en vroeg of men daar zoo goed zou willen zijn om mij te zeggen waar juffrouw Trotwood woonde. Ik richtte mij tot den man achter de toonbank, die bezig was rijst te wegen voor een jong meisje, dat daarop wachtte, maar dit laatste deed alsof mijn vraag tot haar was gericht, en zich snel omkeerend, zei ze: „Mijn Juffrouw? Wat moet gij van haar, jongen?”

„Ik wou haar spreken als het u belieft,” antwoordde ik.

„Bij haar bedelen bedoelt gij zeker,” liet het meisje hierop volgen.

„Nee, heusch niet,” zei ik. Maar eensklaps bedenkend dat ik eigenlijk met geen andere bedoeling kwam, zweeg ik verlegen en voelde mijn gezicht gloeien.

De dienstbode van mijn tante — wat ik uit hetgeen zij gezegd had begreep dat zij zijn moest — zette haar zakje rijst in een mandje en ging den winkel uit, mij zeggend, dat ik haar kon volgen, als ik wilde weten waar juffrouw Trotwood woonde. Ik volgde het meisje, en wij kwamen al gauw aan een heel aardig buitenhuisje, met vroolijke erkers, en met een vierkant pleintje

of tuintje ervoor, vol bloemen, die heel zorgvuldig gekweekt schenen te zijn en een heerlijken geur verspreidden.

„Hier woont juffrouw Trotwood,” zei het meisje. „Nu weet gij het; en dat is alles wat ik u te zeggen heb.”

Met deze woorden ging zij haastig het huis binnen, alsof zij alle verantwoorde-lijkheid voor mijn verschijning van zich af wilde werpen, en liet mij voor het tuinhek droevig naar het raam van de zijkamer staan kijken, waar een half weggeschoven neteldoeksch gordijn, een groot, rond, groen scherm, vastgemaakt op de vensterbank, een tafeltje en een leunstoel mij deden denken, dat mijn tante daar misschien op dat oogenblik in groote staatsie zou zitten.

Mijn schoenen verkeerden nu in een jammerlijken toestand. De zolen waren bij stukjes en beetjes afgevallen, en het bovenleer was zoo gescheurd en gebarsten, dat zij zelfs het model van schoenen hadden verloren. Mijn hoed (die mij ook tot slaapmuts had gediend) was zoo gekneusd en gehavend, dat geen oud gedeukt sauspantje zonder steel op een mesthoop zich had hoeven te schamen om met hem te wedijveren. Mijn hemd en broek, bevlekt door het zweet, den dauw, het gras en den grond waarop ik geslpen had — en bovendien overal gescheurd — hadden best kunnen dienen om er een vogelverschrikker van te maken. Mijn haar was, sedert ik Londen verlaten had, met kam noch borstel in aanraking geweest. Mijn gezicht, hals en handen waren door den ongewonen invloed van het licht en de zon roodbruin gekleurd. Van het hoofd tot de voeten was ik met kalk en stof bijna zoo wit bestoven, alsof ik pas uit een kalkoven was gekomen. In dezen toestand, en mij heel goed bewust hoe ik er uitzag, stond ik te wachten om mijn schrikwekkende tante onder de oogen te komen en mijn eersten indruk op haar te maken.

Toen de ongestoorde stilte achter het raam van de zijkamer mij na een poos deed begrijpen, dat zij daar niet was, sloeg ik mijn oogen naar het raam daarboven op, waar ik een heer met een blozend, verge- noegd gezicht en een grijs hoofd zag, die op een koddige manier zijn ééne oog dichtkneep, eenige malen tegen mij knikte, even dikwijls zijn hoofd schudde, lachte en wegging.

Ik was tevoren al bedremmeld genoeg geweest; maar door dit onverwachte gezicht raakte ik zoo van streek, dat ik op het punt was om stil weg te sluipen en dan te overleggen wat ik verder zou doen, toen

er een dame het huis uitkwam, die over haar muts een zakdoek had geknoopt, een paar dikke tuin-handschoenen aan haar handen, een tuinmans-tasch, als het voorschoot van een tolbaas, voorgebonden en een groot mes in haar hand had. Ik herkende haar dadelijk als juffrouw Betsey, want zij kwam precies zoo het huis uitstappen, als mijn moeder mij zoo dikwijls verteld had dat zij den tuin van Kraaienhof kwam binnenstappen.

„Ga weg!” zei juffrouw Betsey, haar hoofd schuddend, en gaf in de verte een hak met haar mes door de lucht. „Ga weg! geen jongens hier!”

Ik stond met mijn hart in mijn keel naar haar te kijken, terwijl zij naar een hoekje van haar tuin ging en bukte om een wortel uit te graven. Toen ging ik, zonder een aasje moed, maar met wanhopige vertwijfeling zachtjes naar haar toe, bleef naast haar staan en raakte haar met mijn vinger aan.

„Als het u belijft, juffrouw,” begon ik.

Zij schrikte en keek op.

„Als het u belijft, tante.”

„Wat?” riep juffrouw Betsey uit, op een toon van verbazing, dien ik nooit heb hooren evenaren.

„Als het u belijft, tante; ik ben uw neef.”

„O Heere!” zei mijn tante, en ging plat op den grond zitten.

„Ik ben David Copperfield uit Blunderstone, in Suffolk — waar gij op den avond toen ik geboren werd gekomen zijt en mijn lieve mama hebt gezien. Ik ben sedert zij dood is heel ongelukkig geweest. Men heeft mij verwaarloosd, en niets laten leeren, en aan mijn lot overgelaten, en werk laten doen dat niet voor mij deugde. Daarom ben ik weggeloopt om bij u te komen. Voor ik de stad uit was ben ik bestolen, en ik heb den heelen weg geloopt, en niet in een bed geslapen zoolang ik op reis ben geweest.” Hier bezweek mijn standvastigheid opeens, en met een beweging van mijn handen, waarmee ik haar wilde laten zien hoe haveloos ik er uitzag en daardoor aantoonen dat ik wel iets geleden moest hebben, barstte ik in hartstochtelijke tranen uit, die ik geloof, dat reeds de heele week bij mij opgekropt hadden gezeten.

Mijn tante, van wier gezicht alle uitdrukking behalve verbazing verdwenen was, bleef mij op den grond zitten aanstaren, tot ik begon te schreien; toen stond zij haastig op, greep mij bij mijn kraag en trok mij mee naar de zijkamer. Het eerst wat zij daar deed was, dat zij een groote kast openmaakte, verscheidene flesschen daar-

uit haalde, en mij uit elk daarvan iets in den mond goot. Ik geloof, dat zij in het wilde weg maar wat greep, want ik ben er zeker van dat ik venkelwater, ansjovis-saus en andere vreemde dingen proefde. Toen zij mij deze hartversterking had toegediend, en ik toch nog zenuwachtig bleef en mijn snikken niet kon bedwingen, legde zij mij op de sofa, met een omslagdoek onder mijn hoofd, en den zakdoek van haar eigen hoofd onder mijn voeten, opdat ik de bekleeding niet vuil zou maken; en zich toen achter het groene scherm zettend, waarover ik reeds gesproken heb, zoodat ik haar gezicht niet kon zien, riep zij bij tusschenpoozen uit: „Bewaar ons!” welke uitroepen zij als noodschoten om de minuut liet afgaan.

Na een poos trok zij aan de schel. „Janet,” zei mijn tante, toen de dienstbode binnenkwam, „ga eens naar boven, doe mijn compliment aan mijnheer Dick, en zeg dat ik hem graag zou willen spreken.”

Janet keek eenigszins verwonderd toen zij mij zoo stijf op de sofa zag liggen (uit vrees mijn tante te mishagen, durfde ik mij niet te bewegen), maar ging toch haar boodschap doen. Mijn tante stapte, met haar handen op haar rug, de kamer op en neer, totdat de heer, die mij uit het bovenraam zoo wonderlijk had aangekeken, al lachend binnenkwam.

„Mijnheer Dick,” zei mijn tante, „doe nu niet alsof ge mal zijt; want niemand kan verstandiger zijn dan gij, als ge maar wilt. Dat weten wij allemaal. Houd u dus niet alsof ge mal zijt.”

Mijnheer Dick was dadelijk ernstig, en keek mij aan, naar ik dacht, alsof hij mij wilde smeecken om niets over het raam te zeggen.

„Mijnheer Dick,” zei mijn tante, „gij hebt mij wel eens over David Copperfield hooren spreken? Houdt u nu niet alsof gij geen geheugen hadt, want dat weten wij allebei wel beter.”

„David Copperfield?” zei mijnheer Dick, die er zich niet veel van scheen te herinneren. „David Copperfield? O, jawel. David, zeker.”

„Wel,” zei mijn tante, „dit is zijn jongen — zijn zoon. Hij zou zooveel op zijn vader lijken als iemand maar doen kan, als hij niet zoo sterk op zijn moeder leek.”

„Zijn zoon?” zei mijnheer Dick, „David’s zoon? Is het toch?”

„Ja,” hervatte mijn tante, „en hij heeft wat moois uitgehaald. Hij is weggeloopt. Ha! Zijn zusje, Betsey Trotwood, zou nooit zijn weggeloopt.” Mijn tante schudde ern-

stig haar hoofd, vol vertrouwen op het karakter en het gedrag van het meisje, dat nooit geboren was.

„Zoo, denkt gij, dat zij nooit zou zijn weggegaan?” zei mijnheer Dick.

„De hemel beware den man,” riep mijn tante vinnig uit, „wat praat hij toch! Zou ik niet weten, dat zij nooit zou zijn weggegaan? Zij zou bij haar peetmoeder hebben gewoond en wij zouden alles voor elkaar zijn geweest. Waar in 's hemels naam, zou zijn zusje, Betsey Trotwood, vandaan zijn geloopt of waar naar toe?”

„Nergens,” zei mijnheer Dick.

„Welnu dan,” hervatte mijn tante, door dit antwoord bevredigd, „hoe kunt gij u dan houden, alsof gij uw verstand hebt verloren, mijnheer Dick, terwijl gij zo slim zijt als een vos? Nu, hier ziet gij den kleinen David Copperfield, en de vraag, die ik u voorleg, is: Wat zal ik met hem doen?”

„Wat zult gij met hem doen?” herhaalde mijnheer Dick heel flauw, en krabde op zijn hoofd. „Zoo! Met hem doen?”

„Ja,” zei mijn tante, met een heel ernstig gezicht en terwijl zij haar wijsvinger opstak. „Kom! Ik moet eens een heel goeden raad van u hebben.”

„Wel, als ik u was,” antwoordde mijnheer Dick, zich bedenkend en mij wezenloos aanstarend, „zou ik . . .” Terwijl hij mij aankeek scheen hem plotseling iets in te vallen, en hij voegde er vlug aan toe: „zou ik hem wasschen.”

„Janet,” zei mijn tante, zich met een stillen triomf omkeerend, waarvan ik toen niets begreep, „mijnheer Dick heeft ons allemaal terecht geholpen. Ga het bad stoken.”

Hoewel dit gesprek van het grootste gewicht voor mij was, kon ik toch niet nalaten, terwijl het gevoerd werd, mijn tante, mijnheer Dick en Janet oplettend te bekijken, en mijn oogen verder in de kamer te laten rondgaan. Mijn tante was een lange dame, met scherpe, harde trekken, maar in het geheel niet leelijk. Er was iets onbuigzaam in haar gezicht, haar stem, haar houding en haar gang, ruim voldoende om den indruk te verklaren, dien zij op zoo'n zacht-aardig wezen als mijn moeder had gemaakt; maar haar trekken waren eerder fraai dan het tegendeel, hoewel streng en stijf. Ik merkte in het bijzonder op, dat zij zeer heldere, levendige oogen had. Haar haren, die grijs waren, droeg zij eenvoudig gescheiden en weggestreken onder een muts, die geloof ik, een mopmuts moet worden genoemd; ik bedoel een muts, die toen veel gedragen werd, met slippers, die onder de kin waren

vastgemaakt. Haar japon was groenachtig bruin van kleur en heel netjes van model, maar erg krap geknapt, alsof zij door zoo weinig mogelijk stof gehinderd wilde worden. Ik herinner mij dat ik vond, dat die japon, wat het model betrof, meer op een rijkleed, waarvan de overvloedige lengte was afgeknipt, dan op iets anders leek. Zij droeg een gouden horloge op zij, dat, naar de grootte en het model te oordeelen, een heerenhorloge was, met daarbij behoorende ketting en cachetten; zij had een kraagje om haar hals, dat naar een heerenboordje zweemde, en om haar polsen dingen die op manchetten leken.

Mijnheer Dick had, zooals ik reeds gezegd heb, grijs haar en een blozende kleur. Daarmee zou ik alles van hem gezegd hebben, als zijn hoofd niet op een zonderlinge manier gebogen was geweest — niet van ouderdom; het herinnerde mij aan een van de jongens van mijnheer Creakle na een pak slaag — en zijn grauwe oogen niet zoo groot en uitpuilend waren geweest, met een zekere vreemde, waterige helderheid er in, die mij, met zijn wezenloze manieren, zijn onderworpenheid aan mijn tante en zijn kinderlijke blijdschap als zij hem prees, deed vermoeden, dat hij niet goed wijs was; hoewel het mij zeer verwonderde hoe hij, als dit het geval was, daar dan in huis kwam. Hij was gekleed als iedere andere gewone heer, met een loshangende grijze ochtendjas, een vest van dezelfde stof, en een witte broek; hij droeg een horloge en had geld in zijn zakken, dat hij liet rammen alsof hij er bijzonder trotsch op was. Janet was een bevallig, fleurig meisje van ongeveer negentien of twintig jaar, en een schilderijtje van netheid; hoewel ik op dat oogenblik niet verder op haar lette, kan ik hier wel vermelden wat ik eerst later ontdekte, namelijk dat zij er één was van een heele serie protégées, die mijn tante opzettelijk in dienst had genomen om ze op te voeden tot een algeheele verzaking van het mannelijk geslacht, en die doorgaans haar afzwering voltooiden door met den bakker te trouwen. De kamer was even netjes als Janet of mijn tante zelf. Toen ik zooeven mijn pen voor een oogenblik neerlegde om daaraan te denken, kwam de frissche zeelucht, met den geur van bloemen vermengd, weer op mij aanwaaien; en ik zag weer de ouderwetsche glanzend gewreven meubelen, den onaantastbaren stoel van mijn tante en haar tafeltje bij het ronde groene scherm voor het raam, het wolige tapijt, de kat, het haardstel, de twee kanaries, het oude porcelein, de punch-

kom vol gedroogde rozebladeren, de hooge kast met allerlei potten en flesschen daarin, en verbazend bij dat alles afstekend, mij zelf, zoo bestoft als ik was, op de sofa, dat alles in mij opnemend. Janet was weggegaan om het bad gereed te maken, toen mijn tante, tot mijn schrik, scheen te versteenen en nauwelijks nog stem genoeg had om uit te roepen: „Janet! Ezels!”

Daarop kwam Janet naar boven vliegen alsof het huis in brand stond, snelde de deur uit naar een grasveldje voor het huis, en verdreef van daar twee gezadelde en door dames bereden ezels, die zich vermetten hadden de hoeven daarop te zetten; terwijl mijn tante, eveneens naar buiten stuvend, een derden ezel, met een schrijlings daarop zittend kind, bij den teugel greep, het aldus van dien geheiligden grond verwijderde, en den ongelukkigen jongen, die met de ezels liep en die verboden plek had durven ontwijden, eenige klappen om zijn ooren gaf.

Tot op dit uur weet ik niet of mijn tante eenig wettelijk recht op dat grasveldje had; maar zij hield zich overtuigd dat dit zoo was, en dat was haar genoeg. De grootste beleediging, die haar ooit kon worden aangedaan, en die telkens wraak eischte, was, dat er over die onschendbare plek een ezel kwam loopen. Waar zij ook mee bezig was, hoe belangrijk het gesprek, waaraan zij deelnam, ook voor haar mocht zijn — een ezel gaf haar gedachten oogenblikkelijk een andere richting, en zij ging terstond op hem los. Kannen en gieters vol water werden op geheime plaatsen gereed gehouden om over de schuldige jongens te worden uitgestort; stokken werden achter de deur in hinderlaag gelegd; op alle uren van den dag werden uitvallen gedaan, en er heerschte een eindelooze oorlog. Misschien was dit een pretje voor de ezeljongens; of misschien hadden de schrandersten van de ezels, begrijpend hoe de zaak gelegen was, er met de hun aangeboren koppigheid vermaak in juist dien weg te nemen. Ik weet alleen dat er, voor het bad gereed was, driemaal alarm werd geroepen, en dat ik bij den laatsten en hevigsten uitval mijn tante heel alleen met een vlasharigen knaap van ongeveer vijftien jaar handgemeen zag worden, waarbij zij zijn vlassige hoofd tegen haar tuinhak moest bonzen, voor hij scheen te begrijpen waar het om ging. Deze stoornissen kwamen mij des te belachelijker voor, omdat mijn tante toen juist bezig was mij met een eetlepel bouillon te voeren (daar zij zich vast overtuigd hield, dat ik volkomen uitgehongerd was en begin-

nen moest met het eten van kleine beetjes tegelijk) en zij, terwijl ik mijn mond voor den lepel openhield, dien weer in de kom legde, „Janet! Ezels!” riep, en naar het slagveld snelde.

Het bad was een heerlijke verkwikking. Want ik begon scherpe pijnen in mijn leden te voelen, een gevolg van het slapen in de open lucht en op den grond, en was nu zoo moe en zwak, dat ik nauwelijks vijf minuten achtereen kon wakker blijven. Toen ik uit het bad kwam, staken zij (ik bedoel mijn tante en Janet) mij in een hemd en een onderbroek, die aan mijnheer Dick toebehoorden, en wikkelden mij verder in twee of drie groote omslagdoeken. Hoe ik er uitzag weet ik niet, maar ik werd, zoo ingepakt, geweldig warm. En daar ik mij ook flauw en dommelig voelde, ging ik gauw weer op de sofa liggen en viel in slaap.

Het kan een droom geweest zijn, voortgesproten uit het beeld, dat mijn geest zoo lang had beziggehouden, maar ik ontwaakte met de voorstelling, dat mijn tante bij mij was gekomen, en zich over mij heen had gebogen, en mijn haren uit mijn gezicht had gestreken, en mijn hoofd gemakkelijker had neergelegd, en toen naar mij was blijven staan kijken. De woorden „Lieve jongen!” en „Arme jongen!” schenen mij ook nog in mijn ooren te klinken; maar zekerheid bestond er, toen ik ontwaakte, niet, dat zij door mijn tante waren uitgesproken, daar deze voor het raam naar de zee zat te staren, achter het groene scherm, dat op een soort spil stond en naar alle kanten gedraaid kon worden.

Spoedig nadat ik wakker was geworden, gingen wij aan tafel. Onze maaltijd bestond uit een gebraden hoentje en een pudding. Ik zelf had, terwijl ik aan tafel zat, wel iets van een opgemaakten vogel, en kon mijn armen maar met moeite bewegen. Maar daar mijn tante mij zelf zoo had ingebakerd, klaagde ik er niet over, dat het ongemakkelijk was. Al dien tijd was ik vreeselijk benieuwd om te weten wat zij met mij zou doen; maar zij gebruikte haar middagmaal in diepe stilte, behalve wanneer zij soms haar oogen op mij vestigde, die tegenover haar zat, en zei: „Bewaar ons!” wat niet bepaald geschikt was om mijn nieuwsgierigheid te bevredigen.

Toen de tafel was afgenomen en er een flesch sherry was neergezet (waarvan ik ook een glas kreeg), liet mijn tante mijnheer Dick weer roepen, die toen bij ons kwam zitten en zoo verstandig keek als hij maar kon, toen zij hem verzocht naar

mijn geschiedenis te luisteren, die zij mij door een reeks vragen langzamerhand ontlokte. Gedurende mijn verhaal hield zij mijnheer Dick in het oog, die, als zij dit niet gedaan had, in slaap zou zijn gevallen, geloof ik, en die telkens, als hij zich tot een glimlach liet verlokken, door een donkeren blik van mijn tante daarin werd gestuit.

„Wat dat ongelukkige kind toch bewogen heeft om nog eens te gaan trouwen,” zei mijn tante, toen ik gedaan had, „kan ik niet begrijpen.”

„Misschien was zij op haar tweeden man verliefd,” opperde mijnheer Dick.

„Verliefd!” herhaalde mijn tante. „Wat bedoelt gij daarmee? Wat hoefde zij verliefd te worden?”

„Misschien,” zei mijnheer Dick zoetsappig, na zich een poosje te hebben bedacht, „deed zij het voor haar plezier.”

„Pleizier!” antwoordde mijn tante. „Een geweldig plezier voor het arme kind om haar onnoozele vertrouwen te geven aan zoo'n hond van een kerel, van wien zij wel zeker kon zijn, dat hij haar op de een of andere manier zou mishandelen. Wat had zij zich daar toch van voorgesteld, dat zou ik wel eens willen weten! Zij had één man gehad. Zij had David Copperfield, die van zijn wieg af altijd wassen poppen had nagelopen, uit de wereld zien verhuizen. Zij had een kind — och, er waren twee kinderen bij elkaar, toen zij op dien Vrijdagnacht dat kind, dat daar zit, ter wereld bracht! — en wat wilde zij dan nog meer?”

Mijnheer Dick schudde heimelijk zijn hoofd tegen mij, alsof hij wilde zeggen, dat daartegen niet te redeneeren viel.

„Zij kon zelfs geen kind krijgen zooals iemand anders,” zei mijn tante. „Waar is het zusje van dit kind, Betsey Trotwood, gebleven? Niet gekomen. Spreek er mij niet van!”

Mijnheer Dick scheen erg benauwd te worden.

„Dat doktertje, dat er toen bij was, dat mannetje met zijn hoofd op zij,” vervolgde mijn tante, „Jellips, of hoe hij ook heette, wat voerde die uit? Alles wat hij doen kon was tegen mij te zeggen, alsof een geleerde goudvink het floot: „Het is een jongen!” Een jongen. Bah, wat een troep idioten!” De drift, waarmee zij dit uitriep, deed mijnheer Dick schrikken, en om de waarheid te zeggen, mij eveneens.

„En alsof dat nog niet genoeg was, en zij het zusje van dit kind, Betsey Trotwood, niet genoeg in het licht had gestaan,” zei mijn tante, „gaat zij nog eens trouwen —

trouwen met een Moordenaar — of met een kerel wiens naam daarop lijkt — en staat ook dit kind in het licht! En het natuurlijke gevolg is, zooals iedereen die niet zoo kinderachtig is, had kunnen voorzien, dat hij als een zwerver langs de wegen loopt. Hij lijkt op Kaïn, voordat die volwassen was, zooveel als het maar kan.”

Mijnheer Dick keek mij strak aan, alsof hij wilde zien of ik werkelijk op Kaïn leek.

„En dan is daar die meid met dien heidenschen naam,” zei mijn tante, „die Peggotty, die ook al is gaan trouwen. Omdat zij nog niet genoeg heeft gezien van de ellende, die er van komt, moet zij ook gaan trouwen, zooals dat kind vertelt. Ik hoop maar,” zei mijn tante, haar hoofd schuddend, „dat haar man een van die kerels is, waarover men zoo dikwijls in de couranten leest, en haar goed met een pook zal slaan.”

Ik kon mijn oude verzorgster niet zoo hooren smaden en zooveel kwaad hooren toewenschen. Ik zei tegen mijn tante, dat zij zich heusch vergiste. Dat Peggotty de beste, de trouwste, de gewilligste en onbaatzuchtigste vriendin en dienstbode van de wereld was; die altijd heel veel van mij gehouden had en ook van mijn moeder; die het stervende hoofd van mijn moeder op haar arm had laten rusten, en op wier wang mijn moeder haar laatsten dankbaren kus had gedrukt. En daar mijn herinnering aan beiden mij overstelpte, bleef ik steken toen ik nog wilde zeggen, dat haar huis het mijne was, en dat alles wat zij had het mijne was, en dat ik naar haar zou zijn toegegaan om een onderdak te zoeken, als zij niet van zoo nederigen stand was geweest, en ik daardoor gevreesd had haar in moeilijkheden te brengen — ik bleef steken, zeg ik, toen ik dit wilde zeggen, en liet mij met mijn gezicht in mijn handen voorover op de tafel zakken.

„Nu ja!” zei mijn tante, „het kind heeft gelijk, dat hij het opneemt voor hen, die het voor hem hebben opgenomen.”

Ik geloof zeker, dat wij zonder die ongelukkige ezels tot een goede verstandhouding zouden zijn gekomen; want mijn tante legde haar hand op mijn schouder, en daardoor aangemoedigd was ik op het punt om haar om den hals te vallen en om haar bescherming te smeeken. Maar die stoornis, en de onrust, waarin de opschudding daar buiten haar bracht, joeg voor het oogenblik alle zachte aandoeningen op de vlucht; en mijn tante bleef, vol verontwaardiging, tegen mijnheer Dick over haar besluit uitweiden, om de wetten van haar land tot

haar verdediging in te roepen en al de ezelhouders van Dover in rechten te vervolgen, tot het tijd werd om thee te drinken.

Na de thee bleven wij voor het raam zitten — op den uitkijk, verbeeldde ik mij, naar de scherpe blikken van mijn tante te oordeelen, of er nog meer indringers zouden komen — tot het donker werd, en Janet kaarsen en een triktrakbord op de tafel zette, en de rolgordijnen liet zakken.

„Nu, mijnheer Dick,” zei mijn tante, met haar ernstigen blik en haar wijsvinger omhoog als tevoren, „moet ik u nog een vraag doen. Kijk eens naar dit kind.”

„David's zoon?” zei mijnheer Dick, met een opletten, maar zeer verbijsterd gezicht.

„Juist,” hervatte mijn tante. „Wat zoudt gij nu met hem doen?”

„Met David's zoon doen?” zei mijnheer Dick.

„Ja,” antwoordde mijn tante, „met David's zoon.”

„O,” zei mijnheer Dick. „Ja, met hem doen — ik zou hem naar bed brengen.”

„Janet!” riep mijn tante, met denzelfden vergenoegden triomf, dien ik vroeger al had opgemerkt. „Mijnheer Dick helpt iedereen terecht. Als het bed klaar is, zullen wij er hem maar naar toe brengen.”

Daar Janet zei dat het heelemaal klaar was, werd ik er naar toe gebracht; vriendelijk, maar toch eenigszins als een gevangene; mijn tante ging namelijk vooruit, terwijl Janet achter mij aankwam. De eenige omstandigheid, die mij nieuwe hoop gaf, was, dat mijn tante op de trap bleef staan, om naar de brandlucht te vragen die daar hing, en Janet antwoordde, dat zij beneden in de keuken mijn oude hemd had verbrand. Maar op mijn kamer waren geen andere kleeven dan de wonderlijke hoop goed, dien ik aan had gehad; en toen ik daar alleen gelaten was, met een kaarsje, dat, zooals mijn tante mij waarschuwend zei, precies vijf minuten zou branden, hoorde ik hen mijn deur van buiten op slot draaien. Over dit alles nadenkend, achtte ik het mogelijk dat mijn tante, die niets van mij weten kon, waarschijnlijk vermoedde, dat het wegloopen een gewoonte van mij was, en daarom voorzorgen nam om mij veilig opgesloten te houden.

Ik had een vroolijke kamer, boven in het huis, met uitzicht op de zee, die toen helder door de maan beschenen werd. Nadat ik mijn gebed had gedaan, en het kaarsje was opgebrand, weet ik nog wel, dat ik naar den maneschijn op het water bleef zitten

turen, alsof ik hopen kon daarin als in een heerlijk boek, mijn toekomstige lot te zullen lezen; of mijn moeder met haar kindje langs dat schitterende pad uit den hemel te zien komen, om op mij neer te kijken, zooals zij mij had aangekeken toen ik voor het laatst haar lieve gelaat had aanschouwd. Ik herinner mij nog, hoe de plechtige aandoening, waarmee ik eindelijk mijn oogen afwendde, in een gevoel van rust en dankbaarheid overging, die de aanblik van het bed met de witte gordijnen mij gaf, en hoe dat gevoel nog sterker werd, toen ik zacht tusschen de sneeuw witte lakens lag. Ik herinner mij nog, hoe ik aan al de eenzame plaatsen onder den nachtelijken hemel dacht waar ik geslapen had, en hoe ik bad, dat ik nooit meer dakloos zou mogen zijn, en nooit de dakloozen zou mogen vergeten. Ik herinner mij ook nog hoe ik toen, langs den zachten glans van dat lichtspoor over de zee, het land der droomen scheen binnenvaren te zweven.

HOOFDSTUK XIV.

Mijn tante neemt te mijnen opzichte een besluit.

Toen ik den volgende morgen beneden kwam, vond ik mijn tante aan de tafel, waarop het ontbijt gereed stond met haar elleboog op het blad, zoo diepzinnig zitten peinzen, dat de inhoud van de waterkan den trekpot had overstroomd en het heele tafellaken onder water begon te zetten, toen mijn binnenkomen haar overpeinzingen op de vlucht joeg. Ik was er van overtuigd, dat ik het onderwerp van haar overdenkingen was geweest, en verlangde meer dan ooit te weten, wat zij met mij van plan was. Ik durfde echter, uit angst haar boos te zullen maken, mijn verlangen niet te kennen te geven.

Mijn oogen echter, die ik niet zoo goed onder bedwang had als mijn tong, werden onder het ontbijt heel dikwijls naar mijn tante getrokken. Ik kon nooit ook maar een oogenblik naar haar kijken, of ik zag dat zij ook naar mij keek — op een zonderlinge, peinzende manier, alsof ik ontzaglijk ver weg was in plaats van aan den overkant van de kleine, ronde tafel te zitten. Toen zij klaar was met haar ontbijt, liet mijn tante zich heel bedaard in haar stoel achterover zakken, trok haar wenkbrauwen samen, sloeg haar armen over elkaar, en begon mij op haar gemak te bekijken, met

zoo'n strakke aandacht, dat ik mij van verlegenheid niet wist te bergen. Daar ik nog niet klaar was met onthijten, probeerde ik mijn verwarring te verbergen door daarmee voort te gaan; maar mijn mes struikelde over mijn vork, mijn vork lichtte mijn mes een beentje, ik liet de stukjes spek, die ik afhakte, hoog in de lucht vliegen, in plaats van ze handig af te snijden, en stikte bijna in mijn thee, die met geweld door het verkeerde keelgat wilde, tot ik het ten slotte heelemaal maar opgaf en onder de starende oogen van mijn tante blozend bleef zitten.

„Heila!” zei mijn tante, na verloop van geruimen tijd.

Ik keek op, en ontmoette met eerbied haar scherpen, helderen blik.

„Ik heb aan hem geschreven,” zei mijn tante.

„Aan....?”

„Aan uw stiefvader,” zei zij. „Ik heb hem een brief geschreven, waarop hij behoorlijk antwoord zal moeten geven, of wij zullen ongenoegen met elkaar krijgen.”

„Weet hij waar ik ben, tante?” vroeg ik ongerust.

„Dat heb ik hem gezegd,” antwoordde mijn tante, met een knikje.

„Zal ik — zal ik — aan hem worden teruggegeven?” bracht ik haperend uit.

„Dat weet ik nog niet,” antwoordde mijn tante. „Wij zullen zien.”

„O, ik weet niet wat ik doen moet,” riep ik uit, „als ik weer naar mijnheer Murdstone terug moet!”

„Daar weet ik nog niets van,” zei mijn tante, haar hoofd schuddend. „Ik kan er werkelijk nog niets van zeggen. Wij zullen zien.”

Deze woorden deden mij het hart in mijn schoenen zinken, en ik bleef heel benauwd en neerslachtig zitten. Zonder veel op mij te letten, naar het scheen, deed mijn tante een grof schort, dat zij uit de kast haalde, voor, waschte eigenhandig de kopjes af, en toen alles schoon en weer op het theeblad gezet, en het tafellaken opgevouwen en over alles heen gelegd was, schelde zij Janet om het weg te halen. Vervolgens veegde zij de kruimels met een schuiertje op (nadat zij eerst een paar handschoenen had aangetrokken) tot er geen enkel microscopisch kruimeltje meer op het tapijt lag; en daarna stoffte zij alles in de kamer af, en schikte alles opnieuw, hoewel alles reeds onberispelijk afgestoft was en precies op zijn plaats stond. Toen zij deze verschillende plichten tot haar genoegen had verricht, deed zij haar schort weer af en haar handschoenen uit, vouwde ze op, legde ze

in de kast, in hetzelfde hoekje waar zij ze vandaan had gehaald, bracht haar werkdoojsje naar haar eigen tafel voor het open raam, en ging daar, met het groene scherm tusschen haar en het licht in, zitten werken.

„Ik had graag,” zei mijn tante, terwijl zij een draad in haar naald stak, „dat gij eens naar boven gingt, en mijn complimenten deedt aan mijnheer Dick, en dat ik graag zou willen weten hoe hij opschiet met zijn Memorie.”

Ik stond vol ijver op, om mij van deze opdracht te kwijten.

„Ik denk,” zei mijn tante, mij even oplettend aankijkend als zij haar naald had gedaan toen zij er den draad instak, „dat gij mijnheer Dick wel een korten naam zult vinden, niet waar?”

„Ik vond het gisteren wel een erg korten naam,” bekende ik.

„Gij moet niet denken, dat hij geen langeren naam heeft, als hij dien zou willen gebruiken,” zei mijn tante met een zekeren trots. „Babley — mijnheer Richard Babley — zoo heet mijnheer eigenlijk.”

Ik wilde juist in het bescheiden gevoel van mijn jeugd en van de familiariteit, waaraan ik mij reeds had schuldig gemaakt, in bedenking geven, of het niet beter zou zijn, als ik hem zijn vollen naam gaf, toen mijn tante vervolgde:

„Maar gij moet hem niet bij dien naam noemen, vooral niet. Hij kan zijn naam niet uitstaan. Dat is iets zonderlings van hem. Hoewel ik toch niet kan vinden, dat die zonderlingheid zoo groot is; want hij is door sommigen die dien naam dragen slecht genoeg behandeld, om er een doodellijken tegenzin in te hebben, dat weet de Hemel. Mijnheer Dick is nu zijn naam hier en overal anders — als hij ooit ergens anders heenging, wat hij niet doet. Pas dus op, kind, dat gij niets anders tegen hem zegt dan mijnheer Dick.”

Ik beloofde haar te zullen gehoorzamen en ging naar boven met mijn boodschap; onderweg bedenkend dat, als mijnheer Dick altijd even hard aan zijn Memorie werkte, als ik hem door de openstaande deur had zien doen, toen ik naar beneden ging, hij er waarschijnlijk heel goed aan opschoot. Ik vond hem nog ijverig aan het schrijven, met een heel lange pen, en zijn neus bijna op het papier. Hij was zoo in zijn werk verdiept, dat ik ruim den tijd had, in de kamer rond te kijken — naar een grooten papieren vlieger, die in een hoek stond, een aantal pakjes beschreven papier, die ongeregeld op stapels lagen, een massa pennen,

en vooral een grooten voorraad inkt (dien hij in kruiken bij het dozijn scheen op te doen), voor hij mijn aanwezigheid opmerkte.

„Ha, Phoebus!” zei mijnheer Dick, zijn pen neerleggend. „Hoe staat het met de wereld? Ik zal u eens wat zeggen,” vervolgde hij zachter. „Ik zou niet graag willen, dat het verder werd verteld, maar het is,” hier wenkte hij mij om dichterbij te komen en hield zijn mond vlak bij mijn oor, „het is een gekke wereld. Zoo gek als Bedlam, jongen!” zei mijnheer Dick, terwijl hij een snuijfe nam uit een ronde doos, die op de tafel stond, en hartelijk lachte.

Zonder mij te verstouten mijn meening over deze kwestie te uiten, bracht ik mijn boodschap over.

„Wel,” gaf mijnheer Dick ten antwoord, „mijn complimenten aan haar, en ik — ik geloof, dat ik aardig op dreef ben,” zei hij, zijn hand door zijn grijze haren halend, en met een alles behalve rustigen blik naar zijn manuscript kijkend. „Gij zijt op school geweest?”

„Ja, mijnheer,” antwoordde ik. „Een korten tijd.”

„Herinnert gij u den datum,” zei mijnheer Dick, mij aankijkend en zijn pen opnemend om het antwoord op te teekenen, „waarop koning Karel de Eerste onthoofd werd?”

Ik zei te meenen, dat dit in het jaar zestienhonderd negen en veertig gebeurd was.

„Ja,” antwoordde mijnheer Dick, met zijn pen achter zijn oor krabbend en mij twijfelachtig aankijkend. „Dat zeggen de boeken ook, maar ik begrijp niet hoe het kan. Want als het zoo lang geleden was, hoe konden de menschen die er bij waren, zich dan zoo vergist hebben om de verwarring uit zijn hoofd, toen het afgeslagen was in het m i j n e t e steken?”

Ik was heel verwonderd over die vraag, maar kon hem in dit opzicht geen inlichtingen geven.

„Het is vreemd,” zei mijnheer Dick, met een angstigen blik naar zijn papieren en weer met zijn hand in zijn haar, „dat ik dat maar nooit in orde kan krijgen. Ik kan dat nooit heelemaal duidelijk maken. Maar dat komt er niet op aan!” zei hij vroolijk en zich als het ware wakker schuddend, „er is nog tijd genoeg! Mijn complimenten aan juffrouw Trotwood, en dat ik heel goed opschiet.”

Ik wilde weggaan toen hij mijn aandacht op den vlieger vestigde.

„Wat vindt ge van dien vlieger?” zei hij.

Ik antwoordde, dat het een mooie vlieger

was. Ik geloof, dat hij wel zeven voet hoog was.

„Dien heb ik gemaakt. Wij zullen hem samen eens gaan oplaten, gij en ik,” zei mijnheer Dick. „Ziet ge dit hier?”

Hij wees mij, dat de vlieger heelemaal met schrift bedekt was, heel klein en dicht, maar zoo duidelijk, dat ik, terwijl ik de regels langs keek, op een paar plaatsen weer iets over het hoofd van koning Karel den Eerste meende te zien.

„Er is touw in overvloed bij,” zei mijnheer Dick, „en als hij hoog vliegt, brengt hij de feiten een heel eind ver. Dat is mijn manier om ze te verspreiden. Ik weet niet waar zij zullen neerkomen. Dat hangt van de omstandigheden af, van den wind, en zoo; maar dat waag ik er op.”

Zijn gezicht was zoo vriendelijk en vergenoegd, en had, hoewel het gezond en frisch was, iets zoo eerwaardigs, dat ik niet zeker wist, of hij niet maar uit goedhartigheid met mij wilde schertsen.

„Wel, kind,” zei mijn tante, toen ik weer beneden kwam. „Hoe is het met mijnheer Dick vanmorgen?”

Ik berichtte haar, dat hij zijn complimenten liet doen en heel goed opschoot.

„Wat vindt gij van hem?” zei mijn tante.

Ik had graag deze vraag willen ontwijken, door te antwoorden, dat ik hem een heel aardigen mijnheer vond; maar mijn tante liet zich zoo niet afschepen, want zij legde haar werk in haar schoot, en zei, haar handen daarover vouwend:

„Kom! Uw zuster Betsey Trotwood zou mij dadelijk gezegd hebben wat zij van iemand vond. Doe zooals uw zusje gedaan zou hebben, zooveel gij kunt, en spreek op.”

„Is hij — is mijnheer Dick — ik vraag het maar omdat ik het niet weet, tante — is hij niet een beetje gek?” Ik stotterde, want ik voelde, dat ik mij op gevaarlijk terrein bevond.

„Geen zier,” antwoordde mijn tante.

„Zoo!” merkte ik flauwtjes op.

„Als er iets in de wereld is,” zei mijn tante heel stellig en met grooten nadruk, „dat mijnheer Dick niet is, dan is het dat.”

Ik wist niets anders naar voren te brengen, dan nog een schroomvallig: „O, zoo!”

„Men heeft hem gek g e n o e m d,” zei mijn tante. „Het is met zelfzuchtige blijdschap, dat ik dat zeg, want anders zou ik geen tien jaar lang het genoegen van zijn gezelschap en zijn raad hebben gehad — of nog langer; eigenlijk sedert uw zusje, Betsey Trotwood, mij zoo teleurstelde.”

„Zoo lang?” zei ik.

„En aardige lieden waren het, die de brutaliteit hadden hem gek te noemen,” vervolgde mijn tante. „Mijnheer Dick is eenigszins aan mij geparenteerd — hoe, komt er niet op aan; daarover hoef ik nu niet te spreken. Als ik er niet geweest was, zou zijn broer hem voor zijn heele leven opgesloten hebben. Dat is alles.”

Ik vrees, dat het eenigszins huichelachtig was, maar daar ik zag, dat mijn tante zich de zaak heel erg aantrok, probeerde ik te kijken alsof ik dit ook deed.

„Een trotsche dwaas!” zei mijn tante. „Omdat zijn broer een beetje zonderling was — hoewel hij niet half zoo zonderling is als heel wat andere menschen — had hij niet graag, dat hij bij hem aan huis werd gezien — en stuurde hem naar een particulier gesticht, hoewel hij speciaal aan zijn zorg was toevertrouwd door hun overleden vader, die dacht, dat hij daartoe de naaste was. En een verstandig man moet hij geweest zijn om zooiets te denken. Zeker zelf gek!”

Daar mijn tante keek alsof zij daarvan stellig overtuigd was, probeerde ik weer hetzelfde te doen.

„Dus kwam ik tusschenbeide,” zei mijn tante, „en deed hem een voorstel. Ik zei: uw broer is heel goed bij zijn verstand — veel beter bij zijn verstand dan gij zijt, of ooit zijn zult. Geef hem het beheer over zijn eigen geld en laat hij bij mij komen inwonen. Ik ben niet bang voor hem; ik ben niet trotsch; ik wil wel voor hem zorgen, en zal hem niet mishandelen zooals sommige menschen (behalve in dat gesticht) gedaan hebben. Na veel gehaspel,” vervolgde mijn tante, „kreeg ik hem hier; en sindsdien is hij altijd bij mij gebleven. Hij is de vriendelijkste en inschikkelijkste man, die er bestaat; en wat zijn raadgevingen betreft! — Maar niemand weet wat er in dien man steekt behalve ik.”

Mijn tante streek haar japon glad en schudde haar hoofd alsof zij de heele wereld wilde uitdagen.

„Hij had een zuster, van wie hij bijzonder veel hield,” zei mijn tante, „een goed schepsel en die heel lief voor hem was. Maar zij deed wat alle vrouwen doen — zij nam een man. En hij deed wat alle mannen doen — hij maakte haar ongelukkig. Dit maakte zoo’n indruk op het gemoed van mijnheer Dick (dat is toch geen bewijs van krankzinnigheid, zou ik denken) dat hij, met zijn vrees voor zijn broer en het verdriet over diens hardheid er bij, er koorts van kreeg. Dat was voordat hij hier kwam; maar de herinnering er aan drukt hem nog

altijd. Heeft hij iets over koning Karel den Eersten tegen u gezegd, kind?”

„Ja tante.”

„Ha!” zei mijn tante, haar neus wrijvend, alsof zij eenigszins wrevelig werd. „Dat is zijn zinnebeeldige manier om het uit te drukken. Hij schrijft zijn ziekte aan schrik en verwarring toe, wat heel natuurlijk is; en dat is het beeld, of de gelijkenis, of zooals men ’t noemen wil, die hij bij voorkeur gebruikt. En waarom zou hij niet, als hij dat zoo vindt?”

„Zeker, tante!” zei ik.

„Het is een ongewone manier om zich uit te drukken, heel anders dan gebruikelijk is,” zei mijn tante. „Dat weet ik wel; en dat is ook de reden waarom ik er op sta, dat er geen woord van in zijn Memorie zal komen.”

„Is het een memorie van zijn eigen leven, die hij schrijft, tante?”

„Ja, kind,” antwoordde mijn tante weer haar neus wrijvend. „Hij schrijft een memorie voor den lord-kanselier of ik weet niet wat voor een lord — een van die lieden, in ieder geval, die er voor betaald worden om memoriën te lezen — over zijn aangelegenheden. Ik geloof, dat hij ze eerstdaags zal inzenden. Hij is nog niet in staat geweest om ze op te stellen, zonder er die manier van zich uit te drukken in te gebruiken; maar dat heeft niets te betekenen; het houdt hem bezig.”

Inderdaad ontdekte ik later, dat mijnheer Dick al tien jaar lang zijn best had gedaan koning Karel den Eersten uit zijn Memorie te houden; maar deze was er toch gedurig weer in gekomen en was er ook nu nog in. „Ik zeg nog eens,” hervatte mijn tante, „niemand weet wat er in dien man steekt, behalve ik; en hij is de vriendelijkste en inschikkelijkste mensch, die er bestaat. Als hij er plezier in heeft een vlieger op te laten, wat maakt dat dan uit? Franklin placht ook wel een vlieger op te laten. Hij was een Kwaker of iets van dien aard, als ik mij niet vergis. En een Kwaker, die een vlieger oplaet, is veel belachelijker dan iemand anders.”

Indien ik had kunnen denken, dat mijn tante mij speciaal deze bijzonderheden vertelde om mij daardoor een bewijs van haar vertrouwen te geven, zou ik dit een groote onderscheiding hebben gevonden, en zoo’n blijk van haar goede gezindheid als een gunstig voortteeken hebben beschouwd. Maar ik kon niet nalaten op te merken, dat zij er voornamelijk over sprak omdat haar gemoed er vol van was, en zij daarbij heel weinig aan mij dacht, hoewel zij, daar zij

niemand anders had, het woord tot mij richtte. Tegelijk moet ik zeggen, dat de edelmoedigheid, waarmee zij voor den armen, onnoozelen mijnheer Dick partij had getrokken, mijn jeugdig hart niet alleen met egoïstische hoop voor mij zelf vervulde, maar mij ook een warm, onbaatzuchtig gevoel voor haar inboezemde. Ik geloof dat ik begon te begrijpen, dat mijn tante, in weerwil van haar talrijke grillen en eigenaardigheden, iets had, dat eerbied en vertrouwen verdiende.

tijd, die er noodzakelijk verlopen moest voor mijn tante een antwoord op haar brief aan mijnheer Murdstone kon ontvangen, was bijna ondraaglijk; maar ik trachtte dien toch te onderdrukken en in alle bescheidenheid zoo lief mogelijk te zijn zoowel voor mijn tante als voor mijnheer Dick. Deze laatste en ik zouden zijn uitgegaan om den grooten vlieger op te laten, maar ik had nog altijd geen andere kleeven dan het alles behalve sierlijke gewaad, waarin ik op den eersten dag was uitgedost en dat

HET GEVECHT OP HET GRASVELDJE.

Hoewel zij dien dag even scherp en driftig was als den vorigen, en even vaak naar buiten vloog om ezels weg te jagen, en verschrikkelijk verontwaardigd werd, toen een jongeman, die voorbijkwam, Janet door het raam een lonkje toewierp (wat een van de zwaarste vergrijpen was, die tegen de waardigheid van mijn tante gepleegd konden worden), scheen zij mij, zoo al niet minder vrees, dan toch in ieder geval meer achting in te boezemen.

De angst dien ik uitstond in den tusschen-

mij in huis hield behalve een uur na het vallen van den avond, wanneer mijn tante, voor mijn gezondheid, voor ik naar bed ging, buiten langs de rotsen met mij op en neer wandelde. Eindelijk kwam er een antwoord van mijnheer Murdstone, en mijn tante deelde mij, tot mijn onbeschrijfelijke ontsteltenis mee, dat hij den volgenden dag zelf met haar zou komen spreken. Den volgenden dag zat ik, nog altijd in mijn wonderlijke kleedij, verhit en bedwelmd door den strijd van bezwijkende hoop en

opkomende vrees in mijn binnenste, de uren te tellen, en verwachtte telkens te zullen schrikken van dat barsche gezicht, welks niet-verschijning mij reeds telkens deed schrikken.

Mijn tante was nog heerschzuchtiger en stroever dan gewoonlijk, maar ik bespeurde geen ander teeken, dat zij zich voor de ontvangst van het door mij zoo gevreesde bezoek gereedmaakte. Zij zat bij het raam te werken, ik zat bij haar, terwijl mijn gedachten met alle mogelijke en onmogelijke gevolgen van de komst van mijnheer Murdstone speelden; en dit duurde zoo tot laat in den middag. Ons middagmaal was onbepaald uitgesteld, maar het werd zoo laat, dat mijn tante reeds opdracht had gegeven de tafel maar te dekken, toen zij eensklaps een alarm van ezels aanhief, en ik, tot mijn verbazing en ontsteltenis, juffrouw Murdstone op een damesadel heel bedaard over het geheiligde grasveld zag rijden, voor het huis stilstouden en rondkijken.

„Maakt dat gij wekomt!” riep mijn tante voor het raam haar hoofd schuddend en met haar vuist dreigend. „Gij hebt hier niets te maken. Hoe durft gij hier te komen? Maak dat gij wekomt, onbeschaamde prijl!”

Mijn tante maakte zich zoo boos over de koelbloedigheid, waarmee juffrouw Murdstone rondkeek, dat ik werkelijk geloof, dat zij daardoor niet in staat was om als gewoonlijk naar buiten te schieten. Ik nam de gelegenheid waar om haar mee te deelen wie het was, en dat de heer, die nu naar de schuldige toekwam (want de weg naar boven was heel steil, en hij was daardoor achtergebleven), mijnheer Murdstone zelf was.

„Het kan mij niet schelen wie het is!” riep mijn tante, nog steeds haar hoofd schuddend en voor het raam gebaren makend, die alles behalve welkomstgebaren waren. „Ik wil hier geen overlast hebben. Ik duld het niet. Ga er naar toe! Janet, laat hem omkeeren en jaag hem weg!” en ik aanschouwde, achter mijn tante verscholen, een haastig uitgevoerden veldslag, waarbij de ezel, met zijn vier pooten wijd uitgestrekt op den grond geplaat, naar alle kanten tegenstand bood, terwijl Janet haar best deed hem bij den teugel om te trekken, mijnheer Murdstone hem wilde voortdrijven, juffrouw Murdstone met haar parasol naar Janet sloeg en eenige jongens, die naar het gevecht waren komen kijken, een luid gejuich aanhieven. Maar mijn tante, die onder de jongens eensklaps den jongen booswicht ontdekte, die bij den ezel hoorde, en, hoewel nog maar even boven

de tien jaar, een van haar hardnekkigste vijanden was, ijde naar het slagveld, schoot op hem toe, maakte hem krijgsgevangen, sleepte hem met zijn buis over zijn hoofd, terwijl zijn hielen kuilen in den grond stampten, den tuin binnen, en hield hem daar vast, terwijl zij Janet toeriep om de politie en het gerecht te roepen, teneinde hem op staanden voet te doen veroordeelen en straffen. Deze stand van zaken duurde echter niet lang; want de kleine deugniet, die in een aantal kunstjes bedreven was, waarvan mijn tante geen begrip had, liep weldra met een vreugdekreet weg, waarbij hij eenige diepe sporen van zijn bespijkerde schoenen in de bloembedden achterliet, en voerde zijn ezel in triomf met zich mee.

Juffrouw Murdstone was onder het laatste gedeelte van den strijd afgestegen en stond nu met haar broer onder aan de stoep te wachten, tot mijn tante tijd zou hebben hen te ontvangen. Mijn tante, eenigszins gekreukeld door het gevecht, stapte hen driftig voorbij en ging het huis binnen, zonder de minste notitie van hun aanwezigheid te nemen, tot zij door Janet werden aangediend.

„Zal ik weggaan, tante?” vroeg ik bevend.

„Neen, jongeheer,” antwoordde mijn tante. „Zeker niet!” Daarmee duwde zij mij in een hoek achter zich en zette een stoel vóór mij, alsof ik achter de traliën van een gevangenis of voor de balie van een recht-bank stond. Zoo bleef ik staan zoolang het onderhoud duurde, en zoo zag ik nu mijnheer Murdstone en zijn zuster de kamer binnenkomen.

„O!” zei mijn tante. „Ik wist eerst niet wie ik het plezier had te willen weg-jagen. Maar ik geef niemand verlof over dat grasveld te rijden. Daarin maak ik geen uitzonderingen. Dat wensch ik van niemand.”

„Uw regeling is wel een beetje lastig voor vreemden,” zei juffrouw Murdstone.

„Zoo!” zei mijn tante.

Mijnheer Murdstone scheen eenigszins bevreesd voor een hernieuwing van de vijandelijkheden en viel er nu op in:

„Juffrouw Trotwood!”

„Neem mij niet kwalijk,” zei mijn tante hem scherp aankijkend. „Gij zijt immers die mijnheer Murdstone, die getrouwd geweest is met de weduwe van mijn neef David Copperfield van Kraaienhof in Blunderstone? — hoewel ik niet begrijp waarom het Kraaienhof moest heeten.”

„Die ben ik,” antwoordde mijnheer Murdstone.

„Gij zult mij zeker wel excuseeren, mijnheer,” hervatte mijn tante, „als ik zeg, dat het naar mijn idee veel beter en gelukkiger zou zijn geweest, als gij dat arme kind met rust hadt gelaten.”

„Ik ben het in zooverre eens met wat juffrouw Trotwood daar heeft opgemerkt,” zei juffrouw Murdstone nu, haar hoofd in haar nek werpend, „dat ik eveneens geloof, dat onze betreurde Clara, ten opzichte van alle werkelijk belangrijke aangelegenheden, niet meer dan een kind was.”

„Het is een troost voor u en mij, juffrouw,” liet mijn tante hierop volgen, „die al op jaren beginnen te komen, en waarschijnlijk wel niet door onze schoonheid ongelukkig zullen worden gemaakt, dat niemand zoo iets van ons kan zeggen.”

„Ongetwijfeld,” antwoordde juffrouw Murdstone, hoewel, naar ik dacht, haar instemming niet erg bereidwillig of vriendelijk klonk. „En zeker zou het, zooals gij zegt, misschien beter en gelukkiger voor mijn broer zijn geweest, als hij nooit een dergelijk huwelijk had aangegaan. Dat is altijd mijn meening geweest.”

„Daaraan twijfel ik niet,” zei mijn tante. „Janet,” tegelijk schelde zij, „mijn complimenten aan mijnheer Dick, en verzoek hem beneden te komen.”

Totdat hij kwam bleef mijn tante stokstijf zitten en keek, met een donker gezicht, starend naar den muur. Toen hij kwam, stelde zij hem met alle deftigheid voor.

„Mijnheer Dick. Een oud en vertrouwd vriend. Op wiens oordeel,” zei mijn tante met nadruk, als een waarschuwing voor mijnheer Dick, die op zijn wijsvinger beet en een eenigszins dwaas gezicht zette, „ik mij verlaat.”

Mijnheer Dick nam op dezen wenk zijn vinger uit zijn mond, en bleef met een gezicht vol ernst en oplettendheid tusschen de anderen staan. Mijn tante boog haar hoofd naar mijnheer Murdstone, die daarop vervolgde: „Juffrouw Trotwood, na de ontvangst van uw brief meende ik, dat ik mij zelf het best zou kunnen rechtvaardigen, en u misschien de meeste achting zou bewijzen....”

„Wel bedankt,” zei mijn tante, hem nog steeds scherp aankijkend, „om mij hoeft gij niet te denken.”

„Door dien,” vervolgde mijnheer Murdstone, „hoe ongelegen mij de reis ook komen mocht, liever in persoon dan schriftelijk te beantwoorden. Deze ongelukkige jongen, die van zijn vrienden en zijn werk is weggegaan —”

„En die er zoo gruwelijk en schandelijk

uitziet,” viel zijn zuster er op in, de algemeene aandacht op mijn onbeschrijflijke costuum vestigend.

„Jane Murdstone,” zei haar broer, „wees zoo goed mij niet in de rede te vallen. Deze ongelukkige jongen, juffrouw Trotwood, is de oorzaak van veel huiselijk verdriet en van veel zorg geweest, zoowel bij het leven van mijn dierbare overleden vrouw, als later. Hij heeft een onaangename, weerspannigen aard, een kwaadaardig humeur en een koppig, onhandelbaar karakter. Mijn zuster en ik hebben beiden ons best gedaan zijn gebreken te verbeteren, maar tevergeefs. En ik heb begrepen — wij hebben beiden begrepen, mag ik wel zeggen, daar mijn zuster ten volle in mijn vrouwen deelt — dat het billijk was u uit onzen eigen mond deze ernstige en onpartijdige verzekering te laten hooren.”

„Het is feitelijk niet noodig, dat ik bevestig wat mijn broer gezegd heeft,” voegde juffrouw Murdstone er aan toe; „maar ik verzoek te mogen opmerken, dat, van alle jongens op de wereld, hij de allerergste is.”

„Sterk!” zei mijn tante kortaf.

„Maar volstrekt niet te sterk voor de feiten,” antwoordde juffrouw Murdstone.

„Zoo,” zei mijn tante. „Wel, mijnheer?”

„Ik heb mijn eigen opvattingen,” hervatte mijnheer Murdstone, wiens gezicht hoe langer hoe meer betrok, naarmate hij en mijn tante elkaar langer gadesloegen, wat zij heel nauwkeurig deden, „over de beste manier om hem op te voeden. Deze opvattingen zijn gegrond, gedeeltelijk op mijn kennis van zijn karakter en aanleg, en gedeeltelijk op de kennis van mijn eigen middelen en vermogens. Ik heb die opvattingen voor mij zelf te verantwoorden; ik zal daarnaar handelen en wensch er verder niets over te zeggen. Het is genoeg, dat ik dien jongen onder het toezicht van een van mijn vrienden in een fatsoenlijke zaak plaats; dat dit hem niet bevalt; dat hij er uit wegloopt, als een gemeene vagebond 't land doorzwerft, en in lompen gehuld hier bij u, juffrouw Trotwood, hulp komt zoeken. Ik wensch u openhartig de gevolgen voor te houden — voor zoover ik die kan beoordeelen — die 't hebben moet als gij het voor hem opneemt.”

„Maar eerst eens iets over die fatsoenlijke zaak,” zei mijn tante. „Als hij uw eigen zoon was geweest, zoudt gij hem er toch zeker ook in geplaatst hebben, is het niet?”

„Als hij mijn broers eigen zoon was geweest,” antwoordde juffrouw Murdstone, er

op invallend, „zou hij zeker een heel ander karakter hebben gehad.”

„Of, als dat arme kind zijn moeder nog geleefd had, zou hij zeker ook naar die fatsoenlijke zaak zijn gestuurd, niet waar?” zei mijn tante.

„Ik geloof,” antwoordde mijnheer Murdstone met een hoofdbuiging, „dat Clara nooit iets zou hebben tegengesproken, waarover ik zelf en mijn zuster Jane Murdstone het eens waren, dat het zoo het beste was.”

Juffrouw Murdstone bevestigde dit met een hoorbaar gemompel.

„Hm!” zei mijn tante. „Ongelukkig kind!” Mijnheer Dick, die al dien tijd met zijn geld had gerammeld, deed dit nu zoo hard, dat mijn tante het noodig achtte hem met een blik te waarschuwen, voor zij zei: „Het jaargeld van dat arme kind is zeker met haar dood opgehouden?”

„Met haar dood opgehouden,” antwoordde mijnheer Murdstone.

„En dat eigendommetje — het huis en tuin — dat Kraaienhof zonder kraaien — was dat niet op haar zoon vastgezet?”

„Het was haar door haar eersten man zonder eenige condities nagelaten,” begon mijnheer Murdstone, toen mijn tante hem vol drift en ongeduld in de rede viel.

„Goede Hemel, man, dat hoeft gij heusch niet te zeggen. David Copperfield was er de man niet naar om aan condities of iets van dien aard te denken, al had hij ze ook vlak voor zijn oogen! Natuurlijk werd het haar zonder condities nagelaten. Maar toen zij hertrouwde — toen zij, kortom en om duidelijk te spreken, dien allerjammerlijksten stap deed om met u te trouwen,” zei mijn tante, „heeft toen niemand een woord in het belang van dien jongen gesproken?”

„Mijn overleden vrouw had haar tweeden man lief, mejuffrouw,” antwoordde mijnheer Murdstone, „en vertrouwde hem onvoorwaardelijk.”

„Uw overleden vrouw, mijnheer,” zei mijn tante hierop en schudde dreigend haar hoofd, „was een ongelukkig, onnoozel kind, dat niets van de wereld wist. Dat was zij. En wat hebt gij nu nog verder te vertellen?”

„Alleen dit, juffrouw Trotwood,” antwoordde hij. „Ik ben hier gekomen om David terug te halen — hem zonder eenige voorwaarden terug te nemen, over hem te beschikken zooals ik voor voegzaam houd, en hem te behandelen zooals ik gepast vind. Ik ben niet hier gekomen om iemand eenige belofte of waarborg te geven. Gij

zijt misschien van plan, juffrouw Trotwood, om voor zijn weglloopen en zijn klachten partij te trekken. Uw toon, die, eerlijk gezegd, niet erg verzoenend is, doet mij dit voor mogelijk houden. Nu moet ik u waarschuwen dat, als gij hem eenmaal bijspringt, gij hem voor altijd tot uw last krijgt. Als gij nu tusschen ons in komt, juffrouw Trotwood, moet gij altijd tusschen ons blijven. Ik kan niet beuzelen of met mij laten beuzelen. Ik ben hier voor de eerste en laatste maal, om hem mee te nemen. Is hij gereed om mee te gaan? Zoo niet, dan is mijn deur voortaan voor hem gesloten, en de uwe, naar ik vermoed, voor hem open.”

Met de grootste aandacht had mijn tante, stijf rechtop zittend, met de handen over één knie gevouwen, en den spreker kwaad-aardig aanstarend, naar deze toespraak geluisterd. Toen hij gedaan had, verdraaide zij haar oogen zoo ver, dat zij juffrouw Murdstone kon aankijken, zonder zich verder ook maar eenigszins te bewegen, en zei:

„Wel, juffrouw, hebt gij nog iets op te merken?”

„Werkelijk, juffrouw Trotwood,” antwoordde juffrouw Murdstone, „al wat ik zou kunnen zeggen heeft mijn broer zoo goed gezegd, en alles wat ik weet dat waar is heeft hij zoo duidelijk uiteengezet, dat ik er niets aan heb toe te voegen behalve mijn dank voor uw beleefdheid — voor uw buitengewoon groote beleefdheid,” zei juffrouw Murdstone, met een ironie, die mijn tante even weinig trof, als zij het kanon zou hebben ontroerd waarnaast ik in Chatham geslapen had.

„En wat zegt de jongen zelf?” zei mijn tante. „Zijt gij bereid om mee te gaan, David?”

Ik antwoordde van neen en smeekte haar mij niet te laten gaan. Ik zei, dat mijnheer Murdstone en zijn zuster nooit van mij hadden gehouden en nooit goed voor mij waren geweest. Dat zij mijn mama, die altijd heel veel van mij gehouden had, tegen mij hadden opgestookt, en dat ik dit heel goed wist en dat Peggotty het ook wist. Ik zei, dat ik ongelukkiger was geweest dan ooit iemand zou kunnen gelooven, die wist hoe jong ik nog maar was. En ik bad en smeekte mijn tante — het is mij ontgaan in welke bewoordingen, maar ik weet wel dat ik er zelf diep ontroerd door was — mij om mijn vaders wil te helpen en te beschermen.

„Mijnheer Dick,” zei mijn tante, „wat zal ik met dit kind doen?”

Mijnheer Dick bedacht zich, aarzelde,

klaarde op en antwoordde: „Hem dadelijk de maat laten nemen voor een pak kleeren.”

„Mijnheer Dick,” zei mijn tante zegevierend, „geef mij uw hand, want uw gezonde verstand is werkelijk onschatbaar!”

Nadat zij hem heel hartelijk de hand had geschud, trok zij mij naar zich toe, en zei tot mijnheer Murdstone:

„Gij kunt gaan als gij wilt; ik zal het er met den jongen op wagen. Als hij alles is wat gij zegt, kan ik tenminste evenveel voor hem doen als gij hebt gedaan. Maar ik geloof er geen woord van.”

„Juffrouw Trotwood,” zei mijnheer Murdstone, zijn schouders ophalend, terwijl hij opstond, „als gij een man waart...”

„Bah! praatjes en malligheid,” zei mijn tante. „Zeg maar niets!”

„Wat bijzonder beleefd!” riep juffrouw Murdstone uit, terwijl zij opstond. „Het is werkelijk om er verlegen mee te worden.”

„Denkt gij dat ik niet weet,” hervatte mijn tante, die zich voor de zuster doof hield en het woord tot haar broer bleef richten, tegen wien zij met onuitsprekelijken nadruk haar hoofd schudde, „wat voor leven gij dat arme, ongelukkige, bedrogen vrouwtje bij u hebt laten leiden? Denkt gij dat ik niet weet, wat voor heillooze dag het voor dat lieve schepseltje was, toen gij voor het eerst op haar weg kwaamt, met een kruiperig lachje en heel groote oogen, daar durf ik op zweren, alsof ge niet in staat waart om boel tegen een gans te zeggen?”

„Ik heb nog nooit zoo iets keurigs gehoord!” zei juffrouw Murdstone.

„Denkt gij, dat ik u niet even goed begriep alsof ik u toen gezien had,” vervolgde mijn tante, „nu ik u voor mij zie en u aanhoor — wat, ik zeg het u oprecht, alles behalve een genoegens voor mij is? O, lieve hemel, wie is er zoo zacht en teer als mijnheer Murdstone in het begin! Het arme, onnoozele wicht had nog nooit zoo'n man gezien. Hij liep over van liefalligheid. Hij aanbad haar. Hij was dol op haar jongetje — werkelijk dol op hem. Hij zou een tweede vader voor hem zijn, en zij zouden allemaal samen in een rozentuin leven, is het niet? Bah! Maak dat gij mij uit mijn oogen komt!” zei mijn tante.

„Ik heb nooit van mijn leven zoo iets gehoord als dat mensch!” riep juffrouw Murdstone uit.

„En toen gij u van het arme zottinnetje meester hadt gemaakt,” zei mijn tante — „God vergeve mij, dat ik haar zoo noem, nu zij daar is waar gij wel niet gauw komen zult — toen moest gij haar, alsof gij

haar en de haren nog niet genoeg kwaad hadt gedaan, nog gaan dresseeren, niet waar? haar africhten als een arm, gekooid vogeltje, en haar een ellendig leven laten leiden door haar uw deuntjes te leeren zingen.”

„Dat is of krankzinnigheid of dronkenschap,” zei juffrouw Murdstone, zich verbijtend, dat zij niet in staat was mijn tante's woordenstroom naar haar te doen keeren, „en ik vermoed, dat het dronkenschap is.”

Zonder in het minst op deze onderbreking te letten, bleef juffrouw Betsey zich tot mijnheer Murdstone richten, alsof zijn zuster er in het geheel niet geweest was.

„Mijnheer Murdstone,” zei zij, hem met haar vinger dreigend, „gij zijt een tiran geweest voor dat onnoozele kind en gij hebt haar hart gebroken. Zij was een lief schepseltje — dat weet ik; dat wist ik al jaren voordat gij haar ooit gezien hadt — en van het beste dat zij in haar zwakheid had, hebt gij gebruik gemaakt om haar de wonden toe te brengen, waaraan zij gestorven is. Daar hebt gij de waarheid, waarmee gij u troosten kunt, zij mag u bevallen of niet. En ik hoop, dat gij en uw handlangers er nog dikwijls aan zult denken.”

„Sta mij toe u te vragen, juffrouw Trotwood,” viel juffrouw Murdstone hierop in, „wie het zijn, die gij, met een woordenkeus waaraan ik niet gewoon ben, de handlangers van mijn broer gelieft te noemen.”

Nog steeds volkomen doof voor deze stem en zonder er zich ook maar eenigszins om te bekommeren, vervolgde juffrouw Betsey haar rede.

„Het was duidelijk genoeg, zooals ik u al gezegd heb, jaren voordat gij haar ooit gezien hadt — en waarom gij haar, volgens de raadselachtige beschikkingen der Voorzienigheid ooit hebt moeten zien, is meer dan het menschelijke verstand kan begrijpen — het was duidelijk genoeg, dat het arme zachtzinnige schepseltje den een of anderen dag zou hertrouwen; maar ik hoopte, dat het niet zoo erg zou afloopen als het geval is geweest. Dat was in den tijd, mijnheer Murdstone,” zei mijn tante, „toen zij haar jongetje ter wereld bracht, het arme kind, waarmee gij haar later zoo dikwijls gekweld hebt, wat nu een onaanname herinnering voor u is en waarom gij hem nu niet zien kunt. Ja, ja, gij hoeft niet zoo te schrikken!” zei mijn tante. „Ik weet ook zonder dat wel dat het waar is.”

Hij had haar al dien tijd bij de deur staan aanstaren, met een glimlach op zijn gezicht, hoewel zijn zwarte wenkbrauwen dicht wa-

ren samengetrokken. Ik merkte nu op dat, hoewel de glimlach nog op zijn gezicht bleef, zijn kleur in een oogenblik verdwenen was, en hij scheen adem te halen alsof hij hard geloopt had.

„Goedendag, mijnheer,” zei mijn tante, „en vaarwel! En u ook goedendag, juffrouw,” zei mijn tante, zich eensklaps tot zijn zuster wendend. „En laat ik u weer eens op een ezel over mijn grasveld zien rijden, en zoo zeker als ge een hoofd op uw schouders hebt, zal ik uw hoed afslaan en er op trappen!”

Er zou een schilder noodig zijn geweest, en dan nog geen gewoon schilder, om het gezicht van mijn tante uit te tekenen, terwijl zij dit hoogst onverwachte slot van haar rede uitsprak, en het gezicht van juffrouw Murdstone onder het aanhooren daarvan. Maar de toon van haar rede, niet minder dan de inhoud, was zoo dreigend, dat juffrouw Murdstone voorzichtig genoeg was om, zonder er een woord tegen in te brengen, haar broer een arm te geven. Zij stapte met een trotsche houding de deur uit, terwijl mijn tante hen voor het raam bleef staan nakijken, gereed, daaraan twijfel ik geen oogenblik, om, indien de ezel zich weer vertoonde, haar bedreiging onmiddellijk ten uitvoer te brengen. Daar er echter geen poging werd gedaan om haar te tarten, ontspande haar gezicht zich langzamerhand en werd ten slotte zoo genoeglijk, dat ik den moed kreeg haar een kus te geven en te bedanken, wat ik heel hartelijk deed, met mijn armen om haar hals geslagen. Daarop gaf ik mijnheer Dick een hand, die verscheidene malen terugkwam om dit nog eens te doen, en dezen gelukken afloop van de onderhandelingen met herhaalde uitbarstingen van gelach begroette.

„Gij zult u nu, met mij samen, als voogd van dit kind moeten beschouwen, mijnheer Dick,” zei mijn tante.

„Het zal mij zeer verheugen,” zei mijnheer Dick, „voogd over David's zoon te zijn.”

„Heel goed,” hervatte mijn tante, „dat is dan afgesproken. Ik heb gedacht, dunkt u niet, mijnheer Dick, dat ik hem misschien wel Trotwood zou kunnen noemen.”

„Wel zeker, wel zeker. Noem hem Trotwoord, zeker,” antwoordde mijnheer Dick. „David's zoon Trotwood.”

„Trotwood Copperfield, bedoelt gij,” zei mijn tante.

„O ja, zeker, Trotwood Copperfield,” antwoordde mijnheer Dick eenigszins verlegen. Dit idee beviel mijn tante zoo, dat

eenige gemaakte kleeren, die dien middag voor mij gekocht werden, door haar eigenhandig en met onuitwischbaren merkinkt „Trotwood Copperfield” werden gemerkt, voor ik ze aantrok; en er werd afgesproken, dat al de andere kleeren, die voor mij besteld waren (er was dien middag over een volledige garderobe onderhandeld), op dezelfde manier gemerkt zouden worden. Aldus begon ik mijn nieuwe leven met een nieuwen naam, en met alles om mij heen even nieuw. Nu de toestand van twijfel voorbij was, was het mij vele dagen lang alsof ik in een droom verkeerde. Ik dacht er nooit aan dat ik in mijn tante en mijnheer Dick een paar zonderlinge voogden had. Ik dacht nooit met helderheid aan iets dat mij zelf betrof. Wat mij het duidelijkst voor den geest stond was, dat mijn vroegere leven in Blunderstone nu heel ver verwijderd was — het scheen op een onmetelijken afstand in een nevel te liggen; en dat er over mijn leven bij Murdstone en Grinby voor altijd een gordijn was gevallen. Niemand heeft sedertdien dat gordijn ooit opgelicht. Ik heb dat, zelfs in dit verhaal, slechts met een onwillige hand voor een oogenblik gedaan, en het met blijdschap weer laten vallen. De herinnering aan dat leven doet aan zooveel smart, zooveel zielelijden en hopeloosheid denken, dat ik nooit den moed heb gehad om zelfs maar na te gaan hoelang ik gedoemd ben geweest het te leiden. Of het een jaar duurde, of korter of langer, weet ik niet. Ik weet alleen dat het er geweest is, en dat het heeft opgehouden en dat ik het beschreven heb en het daarbij zal laten.

HOOFDSTUK XV.

Ik begin opnieuw.

Mijnheer Dick en ik werden spoedig de beste vrienden, en heel vaak gingen wij, als zijn dagwerk gedaan was, samen uit om den grooten vlieger op te laten. Geen dag van zijn leven ging voorbij of hij werkte uren achtereen aan zijn Memorie, die echter, hoe hard hij ook werkte, nooit opschoot, want vroeger of later kwam koning Karel de Eerste er altijd weer in, en dan werd het werk terzijde gelegd en opnieuw begonnen. Het geduld en de hoop, waarmee hij deze voortdurende teleurstellingen droeg, het vage besef, dat hij had, dat er met dien koning Karel den Eersten iets niet in orde was, de zwakke pogingen, die hij

aanwendde om hem buiten de Memorie te houden, en de zekerheid waarmee hij er toch weer inkwam en alles bedierf, maakten een diepen indruk op mij. Wat mijnheer Dick zich voorstelde dat er met die Memorie zou gebeuren, als hij er mee gereed was; waarheen hij dacht dat zij gaan zou, of wat hij dacht dat zij zou uitrichten, wist hij evenmin als iemand anders, geloof ik. Ook was het volstrekt niet noodig, dat hij zich over zulke vragen het hoofd brak, want als er iets onder de zon zeker was, dan was het zeker dat de Memorie nooit zou afkomen. 't Was werkelijk een aandoenlijk schouwspel, dacht ik dikwijls, hem bij den vlieger te zien staan, als deze hoog in de lucht stond. Wat hij mij op zijn kamer gezegd had over zijn meening, dat de vlieger de daarop geplakte mededeelingen, die niets anders waren dan oude bladen van mislukte Memoriën, zou verspreiden, mag hij zich soms werkelijk verbeeld hebben; maar niet wanneer hij buiten naar zijn in de lucht staanden vlieger keek, en dien aan zijn hand voelde trekken. Nooit zag hij er zoo kalm en rustig uit als dan. Ik placht mij te verbeelden als ik 's avonds op een helling bij hem zat, en hem hoog in de lucht naar den vlieger zag turen, dat deze zijn geest aan zijn verwarring onttrok, en hem (dit was mijn kinderlijke gedachte) meevoerde in de lucht. Als hij het touw inhaalde en de vlieger al lager en lager daalde, uit het heerlijke licht, tot hij fladderend naar den grond kwam en daar als dood bleef liggen, scheen hij langzamerhand uit een droom te ontwaken; en ik herinner mij, dat ik hem zijn vlieger heb zien oprapen en verbijsterd zien rondkijken, alsof zij samen naar beneden waren gekomen, en dat ik hem dan uit het diepst van mijn hart beklagde.

Terwijl ik met mijnheer Dick vriendschappelijker en intiemer werd, ging ik in de gunst van zijn trouwe vriendin, mijn tante, zeker niet achteruit. Zij kreeg zoo veel plezier in mij, dat zij, na verloop van eenige weken, mijn aangenomen naam Trotwood tot Trot verkortte, en mij zelfs hoop gaf dat ik, indien ik voortging zooals ik begonnen was, eens denzelfden rang in haar genegenheid zou verwerven als mijn zusje Betsey Trotwood.

„Trot,” zei mijn tante op een avond, toen het triktrakbord volgens gewoonte voor haar en mijnheer Dick gereed stond, „wij moeten uw opvoeding niet vergeten.”

Dit was het eenige onderwerp, dat mij nog verontrust had, en ik was heel blij dat zij er over sprak.

„Zoudt gij het prettig vinden in Canter-

bury naar school te gaan?” zei mijn tante.

Ik antwoordde, dat ik dat heel prettig zou vinden, omdat dit zoo dicht bij haar zou zijn.

„Goed,” zei mijn tante. „Zoudt ge morgen al willen gaan?”

Daar de voortvarendheid, die mijn tante doorgaans in alles liet blijken, mij al niet meer vreemd was, verwonderde dit plotse-linge voorstel mij niet, en antwoordde ik: „Ja.”

„Goed,” zei mijn tante weer. „Janet, bestel het wagentje met den grijzen hit voor morgenochtend om tien uur, en pak vanavond jongeheer Trotwood's kleeren in.”

Ik was opgetogen toen ik deze bevelen hoorde; maar mijn hart verweet mij mijn zelfzucht, toen ik den indruk van deze woorden op mijnheer Dick bemerkte, die door het vooruitzicht van onze scheiding zoo neerslachtig werd en daardoor zoo slecht speelde, dat mijn tante, na hem met haar beker verscheidene waarschuwendes tikken op zijn vingers te hebben gegeven, het bord dichtdeed en niet langer met hem wilde spelen. Maar toen hij van mijn tante hoorde, dat ik soms 's Zaterdags zou overkomen, en dat hij mij soms op een Woensdag zou kunnen gaan opzoeken, leefde hij weer op, en beloofde voor die gelegenheden een anderen vlieger te zullen maken, veel grooter dan de eerste. 's Morgens was hij weer terneergeslagen, en hij zou getracht hebben zich zelf op te beuren, door mij al het geld te geven, dat hij bezat, goud zoowel als zilver, als mijn tante niet tus-schenbeide was gekomen en het geschenk tot vijf shillingen had beperkt, die op zijn dringende verzoek tot tien vermeerderd werden. Wij namen bij het hek van den tuin op de hartelijkste wijze afscheid en mijnheer Dick ging niet naar binnen voor wij (mijn tante en ik) met het wagentje uit het gezicht waren.

Mijn tante, die er volkomen onverschillig onder was wat de menschen van haar dachten of zeiden, mende zelf den hit op meesterlijke wijze en reed zoo door Dover. Zij zat hoog en stijf als een koetsier in livree, hield haar paardje scherp in het oog, en stelde er een eer in om het in geen enkel opzicht zijn eigen zin te laten doen. Toen wij op den buitenweg waren, gaf zij het echter wat meer toe; en op mij neerkijkend, in een vallei van kussens naast haar, vroeg zij mij of ik nu in mijn schik was.

„Heel erg in mijn schik, heusch, en ik dank u wel, tante,” zei ik.

Zij was daarover heel tevreden, en daar zij beide handen vol had, tikte zij mij maar

eens met de zweep op mijn hoofd.

„Is het een groote school, tante?” vroeg ik.

„Dat weet ik niet,” antwoordde zij. „Wij gaan eerst naar mijnheer Wickfield.”

„Heeft die een school?” vroeg ik.

„Nee, Trot,” zei mijn tante, „hij heeft een kantoor.”

Ik vroeg geen verdere inlichtingen betreffende mijnheer Wickfield, daar zij die niet vrijwillig aanbod, en wij praatten over andere dingen tot wij in Canterbury kwamen, waar, aangezien het marktdag was, mijn tante een goede gelegenheid had den grijzen hit tusschen karren, manden, hoopen groente en uitstallingen door te laten draven. De gevaarlijke bochten en draaien, die wij maakten, lokten een menigte opmerkingen van omstanders uit, die niet altijd vleierend waren; maar mijn tante reed met volkomen onverschilligheid door, en ik geloof zeker, dat zij even koelbloedig door een vijandelijk land zou zijn gereden. Eindelijk hielden wij stil voor een heel oud huis, dat uitstak over de straat, met een bovenverdieping vol lage klappamen, die nog verder uitstak, en balken met gebeeldhouwde koppen aan de einden, die ook weer uitstaken, zoodat ik mij verbeeldde, dat het heele huis vooroverleunde om te zien wat er beneden in de smalle straat gebeurde. Het was buitengewoon zindelijk. De ouderwetsche koperen klopper aan de lage boogdeur, versierd met gedreven kransen van bloemen en vruchten, schitterde als een ster; de twee steenen treden, waarmee men naar de deur afdaalde, waren zoo wit alsof zij met schoon linnen waren bedekt; en al de hoeken en uitstekken, de lijsten en krullen, de aardige kleine ruitjes en de nog aardiger raampjes, hoewel zoo oud als de bergen, waren zoo zuiver als er ooit sneeuw op de bergen gevallen is. Toen het wagentje voor de deur stilhield en ik het huis aanstaarde, zag ik een lijkachtig gezicht verschijnen voor een raampje gelijkvloers (in een rond torentje, dat aan den eenen hoek van het huis stond) en snel weer verdwijnen. Daarop werd de lage boogdeur geopend en kwam het gezicht naar buiten. Het zag er even lijkachtig uit als het voor het raam had gedaan, ofschoon er onder de huid een zweempje van dat rood schemerde, dat men soms bij menschen ziet, die rood haar hebben. Het behoorde dan ook toe aan iemand met rood haar — een jongmensch van vijftien jaar, zooals ik nu begrijp, maar die er veel ouder uitzag — wiens haar zoo kort was geknipt als het kortste stoppelveld; die bij-

na geen wenkbrauwen en in 't geheel geen ooghaaren had, maar roodachtig bruine oogen, die zoo bloot en onbeschaduw in zijn hoofd lagen, dat ik nog weet, mij verbaasd te hebben afgevraagd hoe hij kon slapen. Hij was hoog in zijn schouders en beenig, en fatsoenlijk in het zwart gekleed, met een jas, die tot aan zijn keel was dichtgeknoopt, en een smalle witte das; en hij had een lange, smalle, skeletachtige hand, die bijzonder mijn aandacht trok, toen hij er zijn kin mee wreef, terwijl hij bij den kop van den hit naar ons in het wagentje stond te kijken.

„Is mijnheer Wickfield thuis, Uriah Heep?” zei mijn tante.

„Mijnheer Wickfield is thuis juffrouw,” antwoordde Uriah Heep, „als ge maar zoo goed wilt zijn om binnen te gaan”; en hij wees met zijn lange hand naar de kamer, die hij bedoelde.

Wij stapten uit, en het aan hem overlatend, den hit vast te houden, gingen wij een diepe, lage zijkamer binnen, die uitzicht gaf op de straat; en juist bij het binnenkomen zag ik door het raam, dat Uriah Heep den hit in zijn neusgaten blies en ze terstond daarop met zijn hand bedekte, alsof hij het beest betooveren wilde. Tegenover den hoogen ouden schoorsteenmantel hingen twee portretten: het eene van een heer met grijs haar (hoewel lang nog geen oude man) en zwarte wenkbrauwen, die eenige papieren doorkeek, welke met rood lint bij elkaar waren gebonden; het andere van een dame, wier gezicht een bijzonder rustige en lieve uitdrukking had en die mij aankeek.

Ik geloof, dat ik mij omdraaide om naar het portret van Uriah te zoeken, toen er een deur aan het eind van de kamer opening en er een heer binnenkwam, op wiens aanblik ik mij weer naar het eerstgenoemde portret keerde, om mij er van te overtuigen, dat het niet uit zijn lijst was gestapt. Maar het was er nog in; en toen die heer dichterbij kwam in het licht, zag ik, dat hij eenige jaren ouder was dan toen hij zijn portret had laten schilderen.

„Juffrouw Betsey Trotwood,” zei deze heer, „kom toch binnen, als het u belieft. Ik was juist even bezig, maar gij zult het mij wel niet kwalijk nemen, dat ik het druk heb. Gij kent de reden, waarom ik altijd zoo werk. Dat is het eenige, waar ik voor leef.”

Juffrouw Betsey bedankte hem en wij gingen naar zijn kamer, die ingericht was als kantoor, met boeken, papieren, blikken trommels, en zoo voort.

Dit vertrek had uitzicht op den tuin, en er was een ijzeren brandkast in den muur gemetseld, zoo vlak boven den schoorsteenmantel, dat ik mij afvroeg, terwijl ik ging zitten, hoe de schoorsteenvegers er om heen konden komen als zij den schoorsteen moesten vegen.

„Wel, juffrouw Trotwood,” zei mijnheer Wickfield; want al gauw ontdekte ik, dat hij het was, en dat hij een rechtsgeleerde was, en rentmeester van de landgoederen van een rijk edelman in het graafschap, „welke wind waait u hierheen? Toch geen slechte wind, hoop ik?”

„Neen,” antwoordde mijn tante. „Ik kom niet voor rechtszaken.”

„Prachtig, juffrouw,” zei mijnheer Wickfield. „Gij kunt veel beter voor iets anders komen.”

Zijn haar was nu heelemaal wit; hoewel zijn wenkbrauwen nog zwart waren. Hij had een heel innemend gezicht, en was een knappe man, naar ik dacht. Er was een zekere overdadige roodheid in zijn kleur, die ik al sinds lang — dank zij Peggotty's wijze lessen — geleerd had in verband te brengen met portwijn; ik verbeeldde mij dien ook in zijn stem te hooren, en schreef zijn zwaarlijvigheid aan dezelfde oorzaak toe. Hij was heel correct gekleed, in een blauwe jas, gestreept vest en nankingsche broek; en zijn fijn geplooid overhemd en batisten das zagen er zoo buitengewoon zacht en wit uit, dat zij (dit herinner ik mij nog) mijn dwalende fantasie aan het dons op de borst van een zwaan deden denken.

„Dit is mijn neef,” zei mijn tante.

„Wist niet, dat gij er een hadt, juffrouw Trotwood,” zei mijnheer Wickfield.

„Dat is te zeggen, mijn achterneef,” merkte mijn tante op.

„Wist niet, dat gij een achterneef hadt, op mijn woord,” antwoordde mijnheer Wickfield.

„Ik heb hem aangenomen,” zei mijn tante, met een gebaar van haar hand, waarmee zij te kennen wilde geven dat zijn weten of niet-weten haar volmaakt onverschillig was, „en heb hem hier gebracht om hem op een school te doen, waar hij grondig onderwezen en goed behandeld wordt. Zeg mij nu eens waar zoo'n school te vinden is, en vertel me er eens alles van.”

„Voor ik u behoorlijk raad kan geven,” zei mijnheer Wickfield — „de oude vraag, zooals ge weet: Welke beweegredenen hebt ge hierbij?”

„De duivel hale den man!” riep mijn tante uit. „Altijd zoekt hij naar beweegredenen, al liggen zij zóó voor het grijpen! Wel,

om het kind gelukkig en tot een bruikbaar mensch te maken.”

„Het zal toch wel een beweegreden van gemengden aard zijn, denk ik,” zei mijnheer Wickfield, en schudde met een ongehoovig glimlachje zijn hoofd.

„Loop heen met uw gemengden aard!” antwoordde mijn tante. „Gij beweert, dat gij bij alles wat gij doet maar één enkele beweegreden hebt. Maar gij denkt toch hoop ik niet, dat gij de eenige op de wereld zijt, die recht door zee gaat?”

„Ja, ik heb maar één beweegreden, maar één doel in mijn leven, juffrouw Trotwood. Andere menschen hebben er dozijnen, honderden. Ik heb er maar een. Dat is het verschil. Maar dat doet hier nu niet ter zake. De beste school? Wat uw beweegreden ook zijn mag, gij wilt de beste hebben?”

Mijn tante knikte toestemmend.

„Op de beste, die wij hebben,” zei mijnheer Wickfield peinzend, „zou uw neefje op het oogenblik niet in den kost genomen kunnen worden.”

„Maar hij zou toch wel ergens anders in den kost gedaan kunnen worden?” opperde mijn tante.

Mijnheer Wickfield dacht, dat dit wel kon. Na eenig heen en weer praten deed hij het voorstel mijn tante naar de bedoelde school te brengen, opdat zij zelf zou kunnen zien en oordeelen, en haar ook, met hetzelfde doel naar twee of drie adressen te brengen, waar hij dacht dat ik wel in den kost zou kunnen komen. Daar mijn tante dit voorstel aannam, zouden wij alle drie samen weggaan, toen hij staan bleef en zei: „Ons vriendje hier zou wel eens een beweegreden kunnen hebben om bezwaren tegen onze schikkingen te maken. Ik geloof, dat het beter zou zijn hem hier te laten.”

Mijn tante scheen geneigd dit punt te betwisten; maar om de zaak te bespoedigen, zei ik, dat ik graag daar wilde blijven, als zij dat beter vonden, en ging weer naar het kantoor, waar ik weer op denzelfden stoel ging zitten waarop ik eerst gezeten had, om op hun terugkomst te wachten.

Nu wilde het toeval, dat die stoel vlak tegenover een smalle gang stond, die op het ronde kamertje uitliep, waar ik het bleeke gezicht van Uriah Heep uit het raam had zien kijken. Uriah, die den hit naar een naburigen stal had gebracht, zat in dit kamertje te schrijven aan een lessenaar, die van boven een koperen hekje had om papieren over te hangen, en waarover nu het geschrift hing, dat hij zat te kopiëren. Hoewel zijn gezicht naar mij toe was gekeerd, dacht ik eerst, dat hij, daar dit ge-

schrift tusschen ons in was, mij niet kon zien; maar toen ik wat oplettender dien kant uitkeek, begon het mij te hinderen, dat zijn twee slapelooze oogen telkens als twee roode zonnen onder dat geschrift uitkwamen, en mij tersluiks aanstaarden, zeker wel een volle minuut lang, terwijl zijn pen toch even vlug voortschreef, of scheen voort te schrijven. Ik deed verscheidene pogingen om die oogen uit den weg te gaan — zooals boven op een stoel te gaan staan om naar een landkaart aan het andere einde van de kamer te kijken, of een Kentsch nieuwsblad in te zien — maar steeds trokken zij mij weer naar zich toe; en wanneer ik ook naar die twee roode zonnen keek, altijd merkte ik, dat zij of juist opkwamen, of juist ondergingen. Eindelijk kwamen, zeer tot mijn opluchting, mijn tante en mijnheer Wickfield, na een vrij lange afwezigheid, terug. Zij waren niet zoo goed geslaagd als zij wel gewenscht hadden; want hoewel de school ontegenzeggelijk bijzonder geschikt was, had mijn tante geen van de voorgestelde kosthuizen kunnen goedkeuren.

„Het is heel ongelukkig,” zei mijn tante; „ik weet niet wat ik doen moet, Trotwood.”

„Het is zeker ongelukkig,” zei mijnheer Wickfield. „Maar ik zal u zeggen wat gij doen kunt, juffrouw Trotwood.”

„En wat is dat?” vroeg mijn tante.

„Laat uw neefje voorloopig hier. Hij zal ons volstrekt niet hinderen. Het is hier een uitstekend huis om te studeeren. Zoo stil als een klooster en bijna even ruim. Laat hem hier.”

Mijn tante was kennelijk ingenomen met dit voorstel, hoewel zij te kiesch was om het aan te nemen. Mij beviel het eveneens.

„Kom, juffrouw Trotwood,” zei mijnheer Wickfield. „Op die manier is de moeilijkheid opgelost. Het is maar een voorloopige regeling, moet ge denken. Als het niet goed gaat, of het ons van weerskanten niet bevalt, kan het gemakkelijk weer veranderd worden. Intusschen hebt ge dan tijd om een beter huis voor hem te zoeken. Ik zou er maar toe besluiten, hem voorloopig hier te laten.”

„Uw voorstel is mij heel aangenaam,” zei mijn tante, „en hem ook, dat zie ik wel, maar....”

„O, ik weet wel wat gij bedoelt,” riep mijnheer Wickfield uit. „Gij hoeft u heusch niet bezwaard te voelen door verplichtingen, juffrouw Trotwood. Gij moogt voor hem betalen, als gij dat wilt. Wij zullen over de condities geen ruzie maken; en gij kunt betalen wanneer ge maar wilt.”

„Onder die voorwaarde,” zei mijn tante, „hoewel het mijn verplichting jegens u niet vermindert, zal ik hem heel graag hier laten.”

„Kom, laten wij dan mijn huishoudstertje eens op gaan zoeken,” zei mijnheer Wickfield.

Wij gingen dus een wonderlijk oude trap op, met een leuning, die zoo breed was, dat wij daarover bijna even gemakkelijk naar boven hadden kunnen gaan; en naar een ouderwetschen, schemerachtigen salon, verlicht door drie of vier van die aardige raampjes, waarnaar ik van de straat af had opgekeken, met eikenhouten banken er voor, die van dezelfde boomen afkomstig schenen te zijn als de glimmende vloer en de groote balken van de zoldering. Deze kamer was heel prettig gemeubileerd, met een piano, en vroolijke met rood en groen bekleede meubelen, en hier en daar wat bloemen. Zij scheen geheel uit zonderlinge hoeken en uitstekken te bestaan, en in elken hoek of uitstek stond een bijzonder aardig tafeltje, of kastje, of stoel, of iets anders, dat mij denken deed dat er geen tweede zoo gezellig hoekje in de kamer was; tot ik naar het volgende keek, en dit even gezellig, zoo niet nog gezelliger vond. Alles droeg denzelfden stempel van stille rust en zindelijkheid, die ook het huis van buiten kenmerkte.

Mijnheer Wickfield tikte aan een deur in den met hout betimmerden wand, en een meisje van ongeveer mijn eigen leeftijd kwam dadelijk te voorschijn en gaf hem een kus. Op haar gezichtje zag ik onmiddellijk dezelfde rustige en lieve uitdrukking, die ik op het damesportret, dat ik beneden gezien had, had opgemerkt. Het was voor mijn verbeelding alsof het portret verouderd en het origineel een kind gebleven was. Hoewel haar gezichtje vroolijk en gelukkig was, had het toch iets rustigs, en datzelfde lag over haar geheele wezen-tje, als een stille, goede, kalme geest; iets wat ik nooit yergeten heb en nooit vergeten zal.

Dit was zijn huishoudstertje, zijn dochter Agnes, zei mijnheer Wickfield. Toen ik hoorde hoe hij dit zei, en zag hoe hij haar handje vasthield, begreep ik wat het ééne doel van zijn leven was.

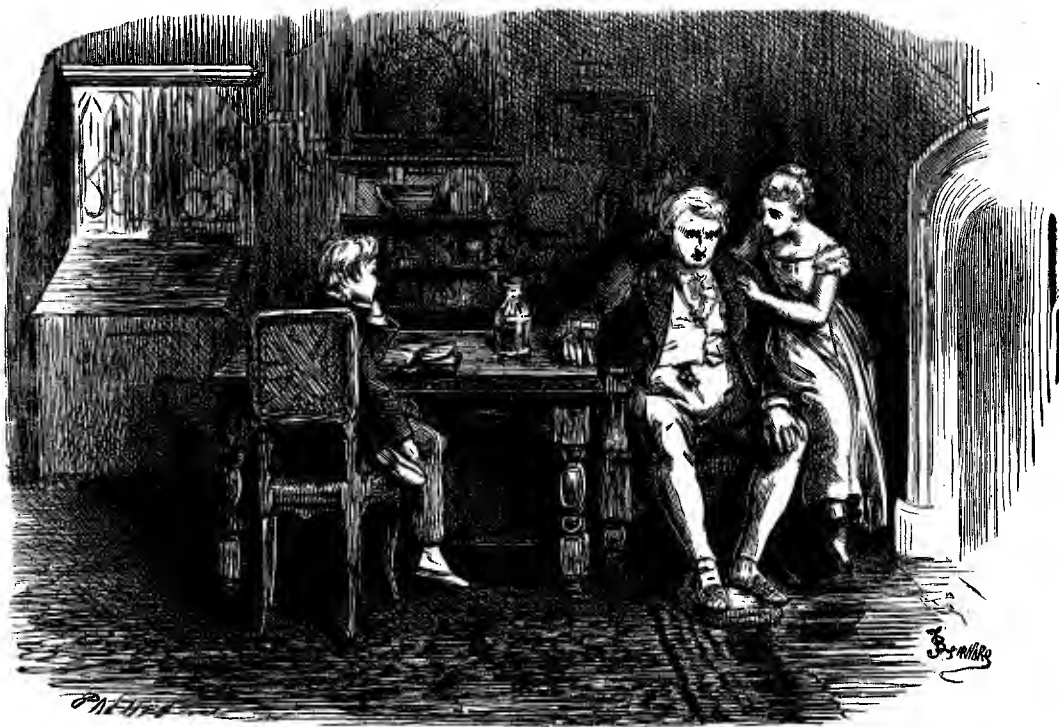
Zij had een gevlochten taschje of mandje aan haar zij hangen, met sleutels er in; en scheen juist zoo'n stemmig en bescheiden huishoudstertje te zijn als bij het oude huis behoorde. Zij luisterde met een vriendelijk gezichtje naar haar vader, terwijl hij haar over mij vertelde; en toen hij gedaan

had, noodigde zij mijn tante uit, mee naar boven te gaan om mijn kamer te zien. Wij gingen allen tezamen, zij voor ons uit; en een heerlijke ouderwetsche kamer was het, ook weer met eiken balken en kleine schuine ruitjes; en de breede leuning liep langs de heele trap tot bovenaan toe.

Ik kan mij niet herinneren waar of wanneer ik in mijn jeugd in een kerk een gebrandschilderd raam had gezien. Ook het onderwerp daarvan herinner ik mij niet meer. Maar ik weet wel, toen ik haar zich

mijnheer Wickfield haar te goed scheen te kennen om haar in iets te willen tegen spreken, werd er daar het een en ander voor haar gereed gezet, en ging Agnes weer terug naar haar gouvernante en mijnheer Wickfield naar zijn kantoor. Zoo bleven wij alleen en konden ongehinderd afscheid nemen.

Mijn tante vertelde mij, dat mijnheer Wickfield in alle opzichten voor mij zou zorgen, en dat ik aan niets gebrek zou hebben, en gaf mij de vriendelijkste voor-

ZIJ WEKTE HEM ALTIJD MET EEN VRAAG OF EEN LIEFKOOZING.

zag omkeeren, in het plechtige licht van die oude trap, om boven op ons te wachten, dat ik toen dacht aan dat raam, en dat ik later altijd dien zachten glans in verband bracht met Agnes Wickfield.

Mijn tante was even tevreden als ik, over de voor mij gemaakte schikking, en wij gingen heel vergenoegd weer naar den salon. Daar zij niet wilde blijven eten, uit angst dat een of ander toeval haar dan misschien zou verhinderen om voor donker met den grijzen hit thuis te zijn; en daar

den en den besten raad.

„Trot,” zei zij tot besluit, „maak dat gij u zelf, en mij en mijnheer Dick tot eer strekt, en de Hemel zij met u!”

Ik was diep ontroerd, en kon niets anders doen dan haar nog eens en nog eens bedanken, en mijn vriendelijkste groeten meegeven voor mijnheer Dick.

„Wees nooit laag,” zei mijn tante, „in wat het ook zijn mag; wees nooit valsch; wees nooit wreed. Vermijd die drie ondeugden, Trot, dan zal ik altijd het beste

van u kunnen hopen."

Ik beloofde, zoo goed ik kon, dat ik haar goedheid nooit te schande zou maken en haar vermaning nooit zou vergeten.

"De hit staat voor de deur," zei mijn tante, "en ik moet weg. Blijf hier."

Met deze woorden gaf zij mij haastig een kus, ging de kamer uit en sloot de deur achter zich dicht. Eerst was ik wat verschrikt door dit overhaaste vertrek, en was ik zelfs een beetje bang, dat ik haar had ontstemd; maar toen ik naar de straat keek, en zag hoe neerslachtig zij in het wagentje stapte, en wegreed zonder op of om te kijken, begreep ik haar beter en deed ik haar geen onrecht meer aan. Tegen vijf uur, mijnheer Wickfield's etensuur, had ik mijn vroolijkheid al weer herkregeen, en was ik gereed om mes en vork te hanteeren. De tafel was alleen voor ons beiden gedekt; maar Agnes zat vóór het eten in den salon te wachten, kwam met haar vader naar beneden en ging tegenover hem aan tafel zitten. Ik twijfel er aan of hij zonder haar wel had kunnen eten. Na het eten bleven wij niet zitten, maar gingen weer naar boven naar den salon, waar Agnes in een genoeglijk hoekje een karaf met portwijn en glazen voor haar vader had gereed gezet. Ik dacht, dat de wijn zijn gewone bouquet gemist zou hebben, als hij daar door andere handen voor hem was neergezet.

Daar zat hij twee uur lang en dronk op zijn gemak, en tamelijk veel, terwijl Agnes piano speelde, werkte en met hem en mij praatte. Hij was meestal vroolijk en opgeruimd; maar soms bleef zijn oog een poosje op haar rusten, en dan verzonk hij in een mijmerend stilzwijgen. Zij merkte dit, naar ik dacht, spoedig op, en wekte hem altijd met een vraag of een liefkoozing. Dan ontwaakte hij uit zijn gepeins, en dronk weer een glas wijn.

Agnes zette en schonk thee; en daarna verliep de tijd precies als na den maaltijd, tot zij naar bed ging. Toen nam haar vader haar in zijn armen en gaf haar een kus, en zoodra zij weg was, liet hij kaarsen in zijn kantoor brengen. Toen ging ik ook naar bed. Maar in den loop van den avond was ik eens naar de deur gegaan en een eindje de straat op gedwaald om nog eens naar de oude huizen en de grijze kathedraal te kijken; en er over na te denken, hoe ik op mijn vlucht door die oude stad was gekomen, en hetzelfde huis, waarin ik nu woonde, was voorbijgegaan zonder het te weten. Toen ik terugkwam, zag ik Uriah Heep het kantoor sluiten; en daar ik voor iedereen vriendelijk wilde zijn ging ik naar binnen

om even met hem te praten, en gaf hem bij het afscheid een hand. Maar o, wat een klamme hand had hij! even spookachtig om aan te raken als om te zien. Ik wreef later de mijne, om ze te verwarmen, en om de zijne af te wrijven.

Het was zoo'n akelige hand, dat ik er toen ik naar mijn kamer ging, nog steeds aan terug moest denken als aan iets nats en kouds. Toen ik mijn hoofd uit het raam stak, en een van de koppen aan de uitstekende balken schuin naar mij zag kijken, verbeeldde ik mij, dat Uriah Heep het was, die op de een of andere manier daar bovèn op was gekomen, en sloot hem haastig buiten.

HOOFDSTUK XVI.

Ik ben een nieuwe jongen in meer dan één opzicht.

Den volgenden ochtend, na het ontbijt, begon het schoolleven opnieuw. Ik ging, door mijnheer Wickfield vergezeld, naar de plaats waar ik voortaan zou studeeren — een deftig gebouw met een voorplein, dat iets geleerds over zich had, wat bijzonder goed scheen te strooken met de enkele kraaien en kauwen, die van de torens der kathedraal naar beneden kwamen om stemmig als geestelijken over het grasveld te wandelen — en werd aan mijn nieuwen meester, doctor Strong, voorgesteld. Doctor Strong zag er, naar mijn idee, bijna even roestig uit als het hooge ijzeren hek voor het huis, en bijna even stijf en log als de groote steenen vazen, die rondom het voorplein, op regelmatigen afstand, op den rood steenen muur stonden, als een reusachtig kegelspel, voor den Tijd, om er mee te spelen. Hij was in zijn bibliotheek (ik bedoel doctor Strong) met kleeren, die niet erg netjes geborsteld en haren, die niet erg netjes gekamd waren; zijn korte broek aan de knieën niet vastgemaakt, en zijn lange zwarte slobkousen niet dichtgeknoopt, terwijl zijn schoenen vóór hem op het haardkleedje stonden. Een paar glanslooze oogen naar mij toekeerend, die mij aan een lang vergeten blind paard deden denken, dat op het kerkhof van Blunderstone het gras placht af te knabbelen en over de graven te strompelen, zei hij, dat hij zich verheugde mij te zien, en gaf mij toen zijn hand, waarmee ik niet wist wat te doen, daar die hand zelf ook niets deed.

Maar aan een werktafeltje, niet ver van doctor Strong af, zat een heel knappe

jongedame — die hij Annie noemde, en die ik voor zijn dochter hield — en die mij uit mijn verlegenheid redde, door neer te knielen om doctor Strong zijn schoenen aan te doen en zijn slobkousen dicht te knopen, wat zij heel vlug en vrolijk deed. Toen zij hiermee klaar was, en wij naar de schoolkamer zouden gaan, was ik heel verbaasd, dat mijnheer Wickfield, die haar goedenmorgen wenschte, haar als mevrouw Strong aansprak, en ik trachtte te raden of zij de vrouw van doctor Strong's zoon of van den doctor zelf zou zijn, toen deze mij onbewust daarover inlichtte.

„Wat ik zeggen wil, Wickfield,” zei hij terwijl hij in de gang bleef staan, met zijn hand op mijn schouder, „hebt gij nog geen geschikte betrekking voor dien neef van mijn vrouw gevonden?”

„Neen,” antwoordde mijnheer Wickfield. „Nog niet.”

„Ik zou wel willen, dat het zoo gauw mogelijk gebeurde,” hervatte doctor Strong, „want Jack Maldon is arm en heeft niets omhanden; en van die twee leelijke dingen komen soms nog leelijker dingen. Hoe zegt doctor Watts het ook weer?” vervolgde hij, mij aankijkend, en met zijn hoofd knikkend, op de maat van den aangehaalden versregel: „De duivel vindt altijd iets kwaads voor leege handen uit.”

„Och, doctor,” zei mijnheer Wickfield hierop, „als doctor Watts de menschen gekend had, had hij met evenveel reden kunnen zeggen: „De duivel vindt altijd iets kwaads voor werkzame handen uit.” De werkzame menschen dragen ruimschoots tot het kwaad in de wereld bij, daar kunt gij van op aan. Wat hebben de menschen uitgevoerd, die al sedert een paar honderd jaar den meesten ijver hebben getoond om geld en macht te verkrijgen? Geen kwaad?”

„Jack Maldon zal nooit veel ijver toonen om een van beide te verkrijgen,” zei doctor Strong, peinzend zijn kin wrijvend.

„Misschien niet,” zei mijnheer Wickfield, „en zoo brengt gij mij weer op het chapter terug, terwijl ik u excuus moet vragen, dat ik er van ben afgedwaald. Neen, ik ben nog niet in staat geweest om mijnheer Jack Maldon ergens te plaatsen. Ik geloof,” dit zei hij eenigszins aarzeland, „dat ik uw beweegredenen doorzie en dat maakt de zaak moeilijker.”

„Mijn beweegreden,” antwoordde doctor Strong, „is een neef en ouden speelkameraad van Annie aan een bestaan te helpen.”

„Ja, dat weet ik,” zei mijnheer Wickfield, „hetzij hier of in het buitenland.”

„Ja!” antwoordde de doctor zich verwonderend naar het scheen, waarom hij zoo'n nadruk op die woorden legde. „Hier of in het buitenland.”

„Uw eigen woorden, zooals ge weet,” hervatte mijnheer Wickfield. „Of in het buitenland.”

„Ja zeker!” antwoordde de doctor. „Ja zeker. Het een of het ander.”

„Het een of het ander? Hebt gij geen voorkeur?” vroeg mijnheer Wickfield.

„Neen,” antwoordde de doctor.

„Niet?” zei mijnheer Wickfield, met verbazing.

„In het minst niet.”

„Geen beweegredenen,” hervatte mijnheer Wickfield, „om te bedoelen in het buitenland, en niet hier?”

„Neen,” antwoordde de doctor.

„Ik ben verplicht u te gelooven, en natuurlijk geloof ik u ook,” zei mijnheer Wickfield hierop. „Het zou de zaak voor mij heel wat eenvoudiger hebben gemaakt, als ik dat eerder had geweten. Maar ik moet bekennen dat ik een anderen indruk had gekregen.”

Doctor Strong keek hem aan met een blik van verlegenheid en twijfel, die echter spoedig in een glimlach overging, die mij zeer bemoedigde, zoo vriendelijk en goedig was hij. Bovendien lag er in dien glimlach, zoowel als in zijn geheele voorkomen en zijn manieren, als hij 'maar door zijn geleerde, peinzende stroefheid heen was, een eenvoud, die een jeugdig scholier als mij moest aantrekken en vertrouwen inboezemen. Onder het mompelen van „Neen” en „In het minst niet,” en andere dergelijke korte verzekeringen, stapte doctor Strong voor ons uit met een wonderlijken, ongelijken tred, en wij volgden hem. Mijnheer Wickfield keek ernstig en schudde voor zich zelf zijn hoofd, zonder te weten dat ik dit zag.

De schoolkamer was een tamelijke groote zaal, aan den stilsten kant van het huis, die uitzicht had op een half dozijn van de groote vazen vlak er tegenover en schuinsweg op een ouderwetschen tuin, die den doctor toebehoorde, en waar, aan den zonnigen muur op het Zuiden, perziken hingen te rijpen. Er stonden ook groote aloë's in tobben, op het gras voor de ramen en sedertdien zijn de breede, harde bladen van deze plant (die er uitzien alsof zij van beschilderd blik zijn gemaakt) voor mij het zinnebeeld van stilte en afzondering geweest. Ongeveer vijf en twintig jongens waren ijverig met hun boeken bezig toen wij binnenkwamen, maar zij stonden op om

den doctor goedenmorgen te wenschen en bleven staan toen zij mijnheer Wickfield en mij zagen.

„Een nieuwe jongen, jongelui,” zei de doctor. „Trotwood Copperfield.”

Een zekere Adams, die de eerste van de school was, kwam van zijn plaats om mij te verwelkomen. Hij zag er met zijn witte das uit als een jonge dominee, maar was heel vriendelijk en voorkomend, en wees mij mijn plaats en stelde mij aan de meesters voor, met een welgemanierdheid, die mij zeker op mijn gemak zou hebben gesteld, als iets dit had kunnen doen.

Het leek mij echter zoo lang geleden, dat ik onder zulke jongens, of onder makkers van mijn leeftijd, behalve Mick Walker en Mealy Potatoes, had verkeerd, dat ik mij daar zoo vreemd voelde als ik ooit in mijn leven ergens heb gedaan. Ik was er mij zoo van bewust tooneelen te hebben bijgewoond, waarvan zij geen begrip hadden, en een ondervinding te hebben opgedaan, die iemand van mijn leeftijd, uiterlijk en stand volkomen vreemd had moeten zijn, dat ik het half als een bedrog beschouwde, daar als een gewone kleine schooljongen aan te komen. Ik was in mijn tijd bij Murdstone en Grinby, hoe lang of hoe kort die dan ook geduurd mag hebben, de lichaams oefeningen en spelen van jongens zoo ontwend, dat ik in de meest gewone dingen, die daartoe behoorden, lomp en onervaren was. Wat ik vroeger geleerd had, was ik onder de drukkende zorgen voor mijn levensonderhoud zoodanig kwijtgeraakt, dat ik mij, toen ik geëxamineerd werd op wat ik wist, niets meer kon herinneren, en in de laagste klasse van de school werd geplaatst. Maar hoezeer mijn gebrek aan jongensbehendigheid en kennis mij ook verontrustte, uiteindelijk meer kwelde mij de gedachte, dat ik door datgene wat ik wel wist nog veel meer van mijn makkers werd verwijderd dan door dat wat ik niet wist. Het schoot door mij heen, wat zij wel van mij zouden denken, als zij wisten hoe goed ik bekend was met de gevangenis van King's Bench. Zou ik iets over mij hebben, dat ondanks mijzelf zou kunnen verraden wat ik bij en voor de familie Micawber had gedaan, al dat verpanden en verkoopen, en die souper-tjes? Als een van de jongens mij eens have-loos en uitgeput door Canterbury had zien loopen en mij nu herkende! Wat zouden zij wel zeggen, zij, die het geld zoo weinig telden, als zij eens wisten, hoe ik mijn halve stuivers bijeen had geschaapt, om dagelijks mijn stukje worst met bier of mijn snee pudding te kunnen koopen? Hoe zou-

den zij het wel vinden, zij die zoo weinig van het leven in Londen en de Londensche straten afwisten, als zij ontdekten hoe goed ik met beide bekend was (tot mijn schaamte bekend was) tot in de gemeenste fines-ses. Dit alles woelde, dien eersten dag bij doctor Strong, zoo door mijn hoofd, dat ik mijn gerfngste blikken en bewegingen wan-trouwde, in mij zelf wegkroop als mijn nieuwe schoolmakkers mij naderden, en wegholde zoodra de schooltijd om was, bevreesd dat ik mij door mijn antwoord op een vriendelijk woord zou blootgeven. Maar het oude huis van mijnheer Wick-field oefende zoo'n invloed uit, dat ik, toen ik met mijn schoolboeken onder mijn arm daar aanklopte, mijn onrust voelde bedaren. Terwijl ik naar mijn luchtige, ouderwet-sche kamer ging, scheen de plechtige schaduw van de trap ook op mijn angsten en twijfelingen te vallen, en het verleden on-duidelijk te doen worden. Ik zat daar ijverig in mijn boeken te studeeren, tot het tijd werd om te eten (onze schooltijd was om drie uur afgeloopen) en ging toen naar beneden, vol hoop dat ik toch nog een draag-lijk soort jongen zou worden. Agnes zat in den salon op haar vader te wachten, die door iemand in zijn kantoor werd opge-houden. Zij ontving mij met haar vriende-lijke lachje en vroeg hoe de school mij beviel. Ik antwoordde, dat zij mij heel goed zou bevallen, naar ik hoopte, maar dat ik er nu nog wat vreemd was.

„Gij zijt nooit op school geweest,” zei ik, „niet waar?”

„O ja, iederen dag.”

„Ja, maar gij bedoelt hier, in uw eigen huis?”

„Papa zou mij niet kunnen missen,” antwoordde zij, en schudde met een glimlach haar hoofdje. „Zijn huishoudster moet thuis zijn, weet ge.”

„Hij houdt zeker veel van u,” zei ik.

Zij knikte van ja en ging naar de deur om te hooren of hij al naar boven kwam en hem dan op de trap tegemoet te gaan. Maar daar zij hem nog niet hoorde, kwam zij weer terug.

„Mama is al dood vanaf mijn geboorte,” zei zij met haar gewone kalmte. „Ik ken alleen maar haar portret beneden. Ik zag er u gisteren naar kijken. Hadt gij al begrepen wie het was?”

Ik zei haar van ja, omdat het zoo op haar leek.

„Dat zegt papa ook,” zei Agnes verge-noegd. „Luister eens! Is dat papa niet?”

Haar helder, kalm gezichtje straalde van blijdschap, toen zij hem tegemoet ging en

zij daarop hand in hand binnenkwamen. Hij begroette mij hartelijk en zei, dat ik het bij doctor Strong, die een van de zacht-aardigste menschen was, zeker heel goed zou hebben.

„Er kunnen misschien menschen zijn — hoewel ik er gelukkig nog nooit van gehoord heb — die zijn goedheid misbruiken,” zei mijnheer Wickfield. „Zorg dat gij dat nooit doet, Trotwood, in geen enkel opzicht. Hij is de minst achterdochtige van alle menschen; en of dit nu een verdienste is of een gebrek, men behoort er rekening mee te houden in alle aangelegenheden, waarin men met den doctor te maken heeft, groote zoowel als kleine.”

Hij sprak, naar het mij voorkwam, alsof hij vermoed was, of ontevreden over iets; maar ik dacht niet verder hierover na, want juist kwam de boodschap dat het diner gereed was, en wij gingen naar beneden en zetten ons op dezelfde manier aan tafel als den vorigen dag.

Nauwelijks waren wij gezeten, of Uriah Heep stak zijn roode hoofd en zijn dorre hand binnen de deur, en zei: „Daar is mijnheer Maldon, mijnheer, die u graag even zou willen spreken.”

„En mijnheer Maldon is zoo juist bij mij weggegaan,” zei mijnheer Wickfield.

„Ja, mijnheer,” antwoordde Uriah, „maar mijnheer Maldon is teruggekomen, en zou u graag nog even spreken.”

Terwijl hij de deur met zijn hand openhield, keek Uriah naar mij, en naar Agnes, en naar de schalen, en naar de borden, naar alles in de kamer, dacht ik; en toch scheen hij nergens naar te kijken, zoo wist hij den schijn te bewaren, alsof hij zijn roode oogen steeds eerbiedig op zijn meester gevestigd hield.

„Neem mij niet kwalijk. Het is alleen maar om te zeggen, dat ik mij bedacht heb,” zei een stem achter Uriah, terwijl diens hoofd op zij werd geduwd, en dat van den spreker daarvoor in de plaats kwam, „neem mij niet kwalijk dat ik zoo binnendring — en omdat ik toch geen keus heb, wil ik maar hoe eerder hoe liever naar het buitenland gaan. Mijn nichtje Annie zei, toen wij er over spraken, dat zij haar vrienden liever binnen haar bereik had, dan dat zij ze verbannen moest zien, en de oude doctor...”

„Bedoelt gij doctor Strong?” viel mijnheer Wickfield hier zeer ernstig op in.

„Natuurlijk, doctor Strong,” zei de ander. „Ik noem hem den ouden doctor — dat is precies hetzelfde, dat weet ge wel.”

„Dat weet ik niet,” antwoordde mijn-

heer Wickfield.

„Nu, goed dan, doctor Strong,” zei de ander. „Doctor Strong dacht er ook zoo over, meende ik. Maar te oordeelen naar de manier, waarop gij nu met mij handelt, schijnt het dat hij van gedachten veranderd is, en dus valt er niets meer te zeggen, dan dat ik hoe eerder hoe liever maar moet weggaan. Daarom, dacht ik, moest ik nog maar even terugkomen en zeggen, dat ik hoe eerder hoe liever maar weg moet. Als men toch in het water moet springen, helpt het niet of men op den kant staat te talmen.”

„Er zal ten opzichte van u zoo weinig getalmd worden als maar mogelijk is, mijnheer Maldon, daar kunt gij van op aan,” zei mijnheer Wickfield.

„Wel bedankt,” zei de ander. „Zeer verplicht. Ik wil een gegeven paard niet in den bek zien, want dat is niet netjes; maar anders, zou ik zoo zeggen, had mijn nichtje Annie het best naar haar eigen zin kunnen schikken. Ik geloof zeker, dat Annie maar tegen den ouden doctor had hoeven te zeggen...”

„Gij bedoelt, dat mevrouw Strong maar tegen haar man had hoeven te zeggen — begrijp ik u goed?” zei mijnheer Wickfield.

„Volkomen,” was het antwoord, „...maar had hoeven te zeggen, dat zij dit of dat zus of zoo wilde hebben, en dan zou het ook zus of zoo geweest zijn, dat spreekt vanzelf.”

„En waarom spreekt dat vanzelf, mijnheer Maldon?” vroeg mijnheer Wickfield, die bedaard aan zijn maaltijd bleef.

„Wel, omdat Annie een bekoorlijk jong meisje is, en de oude doctor — doctor Strong bedoel ik — niet heel mooi of jong meer is,” zei mijnheer Jack Maldon lachend. „Ik zeg dat niet om iemand te beledigen, mijnheer Wickfield. Ik bedoel maar, dat ik denk, dat bij zoo'n soort huwelijk een schadeloosstelling billijk en redelijk is.”

„Een schadeloosstelling voor de dame, mijnheer?” vroeg mijnheer Wickfield zeer ernstig.

„Voor de dame, mijnheer,” antwoordde mijnheer Jack Maldon lachend. Maar daar hij nu scheen te bemerken, dat mijnheer Wickfield even bedaard en even onverstoorbaar aan zijn maaltijd bleef, en er geen hoop bestond hem een spier van zijn gezicht te doen vertrekken, voegde hij er aan toe: „Enfin, ik heb nu gezegd wat ik nog te zeggen had, en u nogmaals excuus vragend voor mijn vrijpostigheid, zal ik nu maar weggaan. Natuurlijk zal ik uw waar-

schuwing onthouden, om deze zaak te beschouwen, als iets, dat heelemaal alleen tusschen u en mij geregeld moet worden, en er bij den doctor niet over spreken."

"Hebt gij al gegeten?" vroeg mijnheer Wickfield naar de tafel wijzend.

"Dank u. Ik ga bij mijn nichtje Annie eten," zei mijnheer Maldon. „Goedendag."

Toen hij wegging, keek mijnheer Wickfield hem, zonder op te staan, peinzend na. Ik was van meening, dat hij — hoewel hij knap van uiterlijk, rad van tong en zelfverzekerd in zijn optreden was — toch een vrij dom en onbeduidend jongmensch moest zijn. En dit was de eerste keer, dat ik mijnheer Jack Maldon zag, dien ik, toen ik den doctor 's morgens over hem hoorde spreken, niet verwacht had zoo gauw te zullen zien.

Toen wij gegeten hadden, gingen wij naar boven, en daar ging alles weer precies als den vorigen dag. Agnes zette de glazen en karaffen in hetzelfde hoekje, en mijnheer Wickfield ging zitten drinken, en dronk weer tamelijk veel. Agnes speelde piano voor hem, en werkte en praatte, en speelde een paar spelletjes domino met mij. Toen het tijd daarvoor werd, zette zij thee; en toen ik later mijn boeken haalde, keek zij die in, en vertelde mij wat zij er uit wist (wat niet weinig was, hoewel zij het weinig noemde), en wat de beste manier was om er uit te leeren en ze te begrijpen. Ik zie haar nog voor mij, met haar stille, bedaarde manieren, en hoor nog haar zachte, welluidende stem, terwijl ik dit schrijf. De invloed ten goede in alle opzichten, dien zij in later tijd op mij uitoefende, begint zich reeds in mijn borst te doen voelen. Ik heb kleine Emily lief, en Agnes niet — neen, volstrekt niet op die manier — maar ik voel, dat goedheid, vrede en waarheid Agnes overal vergezellen; en dat het zachte licht van het gekleurde kerkraam, dat ik zoolang geleden gezien heb, haar altijd bestraalt en ook mij bestraalt als ik bij haar ben, en alles om haar heen.

Toen het tijd voor haar was geworden om naar bed te gaan, en zij ons verlaten had, gaf ik mijnheer Wickfield een hand en wilde ook weggaan. Maar hij hield mij tegen, en zei: „Zoudt ge liever bij ons willen blijven, Trotwood, of ergens anders heen-gaan?"

„Liever blijven," antwoordde ik snel.

„Weet gij dat zeker?"

„Als het u belooft. Als ik mag."

„Maar het is een eentonig, vervelend leven, dat wij hier leiden, jongen, vrees ik."

„Niet vervelender voor mij dan voor Ag-

nes, mijnheer. Heelemaal niet vervelend."

„Dan voor Agnes," herhaalde hij, terwijl hij langzaam naar den grooten schoorsteenmantel ging en daartegen bleef staan leunen. „Dan voor Agnes!"

Hij had dien avond zooveel wijn gedronken (of ik verbeeldde mij dit), dat zijn oogen er rood van waren doorloopen. Niet dat ik ze nu zien kon, want zij waren neergeslagen en hij hield zijn hand er voor; maar ik had er al iets eerder op gelet.

„Ik zou wel eens willen weten," prevelde hij, „of ik mijn Agnes ook verveel. Wanneer zou zij mij ooit vervelen! Maar dat is iets anders, iets heel anders."

Hij zei dit peinzend bij zich zelf, niet tegen mij, en ik hield mij dus stil.

„Een akelig oud huis," zei hij, „en een eentonig leven — maar ik moet haar toch bij mij houden. Als de gedachte, dat ik zou kunnen sterven en mijn lieveling alleen zou moeten achterlaten, of dat zij zou kunnen sterven en mij zou moeten achterlaten, in mijn gelukkigste uren als een spook voor mij oprijst, en alleen verdreven kan worden door —"

Hij sprak het woord niet uit, maar ging langzaam naar de plek waar hij gezeten had terug, en nam werktuiglijk de leege karaf op om zich in te schenken, zette ze weer neer, en ging even langzaam terug.

„Als het al zoo ellendig zwaar te dragen is als zij hier is," zei hij, „hoe zou het dan wel zijn als zij weg was. Neen, neen. Dat zou ik niet kunnen verdragen."

Hij bleef tegen den schoorsteenmantel staan leunen, en zijn mijmeren duurde zoo lang, dat ik het niet met mij zelf eens kon worden of ik het er op wagen zou hem te storen door weg te gaan, of dat ik stil zou blijven waar ik was, tot hij uit zijn gepeins zou ontwaken. Eindelijk wakker wordend uit zijn overpeinzingen, keek hij in de kamer rond tot zijn oogen de mijne ontmoeten.

„Gij blijft dus bij ons, Trotwood, is 't niet?" zei hij, op zijn gewonen toon, en alsof hij antwoord gaf op iets, dat ik zooveel gezegd had. „Daar ben ik blij om. Gij zijt gezelschap voor ons allebei. Het is goed, dat ge hier zijt. Goed voor mij, goed voor Agnes, goed misschien voor ons alle drie."

„Ik weet zeker, dat het goed voor mij is, mijnheer," zei ik. „Ik ben heel blij, dat ik hier ben."

„Gij zijt een beste jongen!" zei mijnheer Wickfield. „Zoolang gij graag hier blijft, zult gij hier blijven." Daarop gaf hij mij een hand, klopte mij op mijn rug, en zei

mij, dat ik, als ik 's avonds, nadat Agnes naar bed was gegaan, nog iets te doen had, vrij in zijn kamer mocht komen zitten, als ik naar gezelschap verlangde. Ik bedankte hem voor zijn vriendelijkheid, en daar hij kort daarop naar beneden ging, en ik nog geen slaap had, ging ik ook naar beneden, met een boek, om voor een half uurtje van zijn verlof gebruik te maken.

Maar daar ik licht in het ronde kantoor-tje zag, en mij terstond tot Uriah Heep, die mij op de een of andere manier fascineerde, aangetrokken voelde, ging ik daar naar binnen. Ik vond Uriah in een groot dik boek zitten lezen, met zoo'n overmatige aandacht, dat zijn dorre wijsvinger elken regel onder het lezen volgde, en net als een slak (dat geloofde ik tenminste) klamme sporen op het papier achterliet.

„Ge zijt vanavond laat aan het werk, Uriah,” zei ik.

„Ja, jongeheer Copperfield,” zei Uriah.

Terwijl ik op de hooge kantoor-kruk tegenover hem klom om gemakkelijker met hem te kunnen praten, merkte ik, dat hij niet scheen te kunnen glimlachen, maar alleen zijn mond zoo kon vertrekken, dat er daarnaast twee stijve plooiën in zijn wangen kwamen, één aan iederen kant.

„Ik ben nu niet met kantoorwerk bezig, jongeheer Copperfield,” zei Uriah.

„Aan wat voor werk dan?” vroeg ik.

„Ik doe mijn best mijn rechtskundige kennis te vermeerderen, jongeheer Copperfield,” zei Uriah. „Ik ben bezig „Tidd's Praktijk” door te werken. O, wat een schrijver is die mijnheer Tidd, jongeheer Copperfield.”

Mijn kruk was zoo'n goede observatietoren, dat ik, toen hij na dezen uitroep van verrukking weer aan het lezen ging, en evenals tevoren de regels met zijn vinger volgde, bemerkte, dat zijn neusvleugels, die dun en spits waren, met scherpe kloofjes er in, een allerzonderlingste en zeer onaangename manier hadden van zich uit te zetten en samen te trekken — zoodat zij schenen te knipoogen, in plaats van zijn oogen, die dit bijna nooit deden.

„Gij zijt zeker al een groot rechtsgeleerde?” zei ik, na een poosje naar hem te hebben gekeken.

„Ik, jongeheer Copperfield?” antwoordde Uriah. „O neen! Ik ben maar een heel nederig persoon.”

Het was geen verbeelding van mij, dat ik zijn handen zoo nat en koud vond, zag ik nu, want hij wreef heel vaak de palmen tegen elkaar, alsof hij ze droog en warm wilde wrijven, behalve nog, dat hij ze dik-

wijls tersluiks aan zijn zakdoek afveegde.

„Ik weet heel goed, dat ik de nederigste persoon van de wereld ben,” zei Uriah Heep bescheiden, „de anderen mogen zien wat zij willen. Mijn moeder is ook een heel nederig persoon. Wij leven in een nederige woning, jongeheer Copperfield, maar ik heb toch veel reden om dankbaar te zijn. Mijn vaders beroep destijds was ook nederig. Hij was doodgraver.”

„Wat is hij nu?” vroeg ik.

„Hij is nu deelgenoot van de eeuwige heerlijkheid, jongeheer Copperfield,” zei Uriah Heep. „Maar wij hebben veel reden om dankbaar te zijn, dat ik 'bij mijnheer Wickfield ben!”

Ik vroeg Uriah of hij al lang bij mijnheer Wickfield was.

„Ik ben nu bijna vier jaar bij hem, jongeheer Copperfield,” antwoordde Uriah, zijn boek dichtslaand, nadat hij de plaats waar hij gebleven was zorgvuldig had aangeteekend. „Sedert een jaar na mijn vaders dood; hoeveel dankbaarheid ben ik hem daarvoor niet verschuldigd! Hoeveel dankbaarheid ben ik mijnheer Wickfield niet verschuldigd voor zijn vriendelijkheid om mij hier op te leiden, wat anders de middelen van mijn moeder en van mij zeker te boven zou zijn gegaan!”

„Dan zult gij dus mettertijd zelf procureur worden?” zei ik.

„Als de Voorzienigheid het wil, jongeheer Copperfield,” antwoordde Uriah.

„Misschien wordt gij nog wel eens compagnon in het kantoor van mijnheer Wickfield,” zei ik, om iets aangenaams te zeggen, „en zal het dan Wickfield en Heep, of Heep voorheen Wickfield heeten.”

„O neen, jongeheer Copperfield,” antwoordde Uriah, zijn hoofd schuddend, „daarvoor ben ik veel te nederig.”

Hij leek werkelijk buitengewoon veel op het gebeeldhouwde gezicht op den balk buiten mijn raam, zooals hij mij daar in zijn nederigheid, met zijn breed getrokken mond en de plooiën in zijn wangen, van terzijde zat aan te kijken.

„Mijnheer Wickfield is een opperbeste man, jongeheer Copperfield,” zei Uriah. „Als gij hem goed kent, weet gij dat natuurlijk veel beter dan ik het u zeggen kan.”

Ik antwoordde, dat ik daarvan overtuigd was; maar dat ik zelf hem nog niet lang kende, hoewel hij een vriend van mijn tante was.

„Zoo, is het toch, jongeheer Copperfield,” zei Uriah, „uw tante is een allerliefste dame, jongeheer Copperfield.”

Hij had, wanneer hij enthousiasme wilde uitdrukken, een manier van zich te wringen, die hem heel leelijk stond, en die nu mijn aandacht van het compliment, dat hij mijn bloedverwante gemaakt had, aftrok en deze op het slangachtige kronkelen van zijn keel en zijn lichaam vestigde.

„Een allerliefste dame, jongeheer Copperfield,” zei Uriah Heep. „Zij heeft een groote bewondering voor jongeheer Copperfield.”

In zijn opgewonden aandoening wong hij zich letterlijk van zijn kruk af; en toen hij er eenmaal af was, begon hij aanstalten te maken om naar huis te gaan.

„Moeder zal op mij wachten,” zei hij, op een horloge kijkend, waarvan het glas zoodoof was, dat men de wijzers bijna niet zien kon, „en zich ongerust maken; want hoewel wij heel nederig zijn, jongeheer Copperfield, zijn wij toch heel erg aan elkaar

„O, IK DANK U, JONGEHEER COPPERFIELD.” ZEI URIAH HEEP. „VOOR DIE OPMERKING, HET IS ZOO WAAR! HOE NEDERIG IK OOK BEN, WEET IK TOCH, HOE WAAR HET IS! O, IK DANK U, JONGEHEER COPPERFIELD.”

Agnes, jongeheer Copperfield, geloof ik.” „Ja,” zei ik stoutweg, hoewel ik er niets van wist — de Hemel vergeve mij!

„En gij ook, hoop ik, jongeheer Copperfield,” hervatte Uriah. „Maar natuurlijk, dat moet gij wel.”

„Dat moet iedereen wel,” antwoordde ik. „O, ik dank u, jongeheer Copperfield,” zei Uriah Heep, „voor die opmerking. Het is zoo waar! Hoe nederig ik ook ben, weet ik toch hoe waar het is! O, ik dank u, jongeheer Copperfield.”

gehecht. Als gij ons eens op een middag zoudt willen komen opzoeken, en in onze eenvoudige woning een kopje thee drinken, zou mijn moeder even vereerd zijn met uw gezelschap als ik.”

Ik zei, dat ik graag eens zou aankomen. „Dank u wel, jongeheer Copperfield,” antwoordde Uriah, terwijl hij zijn boek op een plank zette. „Ik denk, dat gij hier wel eenigen tijd zult blijven, is het niet, jongeheer Copperfield?”

Ik zei, dat ik dacht daar wel in huis te

zullen blijven, zoolang ik naar school ging. „O, heusch?" riep Uriah uit. „Dan zou ik zoo denken, dat gij daarna wel in de zaak zult komen, jonheer Copperfield!"

Ik betuigde, dat ik geen plannen van dien aard had, en niemand voor mij aan zooiets dacht; maar Uriah bleef op al mijn verzekeringen heel zoetsappig antwoorden: „O ja, jonheer Copperfield, ik denk het toch heusch," en „O heusch, jonheer Copperfield, ik denk toch van well!" en dergelijke.

Toen hij eindelijk gereed was om weg te gaan, vroeg hij mij of ik er niet op tegen had, dat hij het licht maar uit deed, en toen ik „neen" antwoordde deed hij het dadelijk uit. Nadat hij mij een hand had gegeven — in het donker was het alsof ik een visch aanraakte — opende hij de straatdeur op een kier, sloop naar buiten, trok ze weer dicht en liet mij staan om op den tast mijn weg door het huis te zoeken, wat mij tamelijk veel moeite en een val over zijn kruk kostte. Dit was de aanleidende oorzaak geloof ik, dat ik den halven nacht van hem droomde, onder anderen, dat hij met het huis van baas Peggotty op zeeroof was uitgevaren, met een zwarte vlag aan den mast, waarop „Tidd's Praktijk" stond te lezen, onder welken duivelachtigen standaard hij mij en de kleine Emily naar de Spaansche Zee voerde om ons te verdrinken.

Toen ik den volgenden dag naar school ging, kwam ik mijn verlegenheid iets meer te boven, en den daarop volgenden dag nog wat meer, en zoo verdween zij bij stukjes en beetjes, zoodat ik binnen veertien dagen onder mijn nieuwe makkers volkomen thuis en gelukkig was. Ik was tamelijk onhandig in het spelen en tamelijk ten achter in het leeren; maar de gewoonte zou, hoopte ik, het eerste wel verbeteren, en hard werken het tweede. Ik ging dus heel hard aan het werk, zoowel in het spelen als in het leeren, en verwierf grooten lof. En na zeer korten tijd scheen het leven bij Murdstone en Grinby mij zoo vreemd, dat ik er nauwelijks meer aan kon gelooven, terwijl mijn tegenwoordige leven mij zoo gewoon werd, dat het mij scheen, alsof ik het al heel lang had geleefd.

De school van doctor Strong was uitstekend; het verschil tusschen deze en die van mijnheer Creakle was even groot als het verschil tusschen goed en kwaad. Alles was er deftig en voortreffelijk ingericht, volgens een weldoordacht systeem; alles strekte er toe om den leerlingen gevoel van eer en goede trouw in te boezemen, en hun te doen voelen, dat men zich op hun bezit van deze eigenschappen verliet, zoolang zij

zich dit niet onwaardig toonden — en dit deed wonderen. Wij voelden allen, dat wij deel hadden aan alles wat de school betrof, en dat wij meehielpen haar goeden naam te handhaven. Dientengevolge waren wij er al gauw met hart en ziel aan gehecht — ik was dit tenminste, en in mijn tijd heb ik geen enkelen jongen gekend, die het niet was — en werkten wij gewillig en vol ijver om onze school eer aan te doen. Buiten schooltijd konden wij heerlijk spelen en hadden wij een groote mate van vrijheid; maar ook dan, herinner ik mij, werden wij in de stad algemeen geprezen, en zelden deden wij door ons uiterlijk of onze manieren den naam van doctor Strong en zijn leerlingen eenige schande aan. Enkele van de oudste leerlingen waren bij den doctor in huis en in den kost, en door hen vernam ik, uit de tweede hand, eenige bijzonderheden over het leven van den doctor — hoe hij nog geen jaar geleden met de knappe jongedame was getrouwd, die ik in zijn studeerkamer had gezien, en die hij uit liefde getrouwd had, daar zij geen cent bezat en een troep arme bloedverwanten had, die (volgens onze jongens) het er op toelagden den doctor uit huis en hof te verdrijven. En ook, dat het peinzende voorkomen van den doctor daaraan was toe te schrijven, dat hij altijd bezig was naar Grieksche wortels te zoeken; wat ik, in mijn onnoozelheid en onkunde, voor een overdreven botanische liefhebberij van den doctor hield, vooral daar hij onder het loopen altijd naar den grond keek — tot dat ik begreep, dat het wortels van woorden waren, bestemd voor een nieuw woordenboek, dat hij van plan was samen te stellen. Adams, de eerste jongen van de school, die veel aanleg voor wiskunde bezat, had een berekening gemaakt, werd mij verteld, van den tijd dien de doctor, overeenkomstig het plan, dat hij had opgemaakt, en de wijze, waarop hij vorderde, voor het voltooien van dit woordenboek noodig zou hebben. Hij verwachtte, dat het in zestienhonderd negen en veertig jaar klaar zou kunnen zijn, gerekend vanaf Doctor Strong's laatsten, of twee en zestigsten verjaardag. Maar de doctor zelf was de afgod van de heele school; en de school had al uit heel slechte individuen samengesteld moeten zijn, als hij dit niet zou zijn geweest, want hij was de goedhartigste mensch van de wereld en had een eenvoudige argeloosheid over zich, die zelfs de steenen harten van de vazen op den muur had kunnen trefpen. Als hij op het voorplein op en neer wandelde, waar de kraaien en kauwen sluw

hun koppen op zij draaiden om hem na te kijken, alsof zij wel wisten hoeveel meer zij in wereldsche zaken bedreven waren dan hij, en de een of andere vagebond maar dicht genoeg bij zijn krakende schoenen kon komen om hem naar een enkelen zin van een verhaal vol ellende te doen luisteren, was die vagebond voor de twee volgende dagen uit den nood. Dit was in huis zoo bekend, dat de meesters en de grootste jongens hun best deden die stroopers den pas af te snijden, en uit de ramen sprongen om hen van het voorplein weg te jagen, voor zij den doctor hun aanwezigheid konden doen bemerken; wat soms op enkele passen van hem af met goed gevolg werd verricht, zonder dat hij, die maar rustig voort bleef kuieren, er iets van gewaar werd. Buiten zijn eigen grondgebied en door niemand beschermd, was hij als een schaap voor de scheerders. Hij zou zelfs de slobkousen van zijn beenen hebben genomen om ze weg te geven. Er was zelfs een verhaal onder ons in omloop (ik weet niet, en heb nooit geweten, in hoeverre het waar was, maar ik heb er zooveel jaren aan geloofd, dat ik volkomen van de waarheid overtuigd ben) dat hij eens op een kouden winterdag werkelijk zijn slobkousen aan een bedelaarster weggaf, die in de buurt niet weinig praatjes verwekte door huis aan huis een kind te laten zien, in die kleedingstukken gewikkeld, die in de omgeving van de kathedraal door iedereen herkend moesten worden. De legende voegde er bij, dat de eenige die ze niet herkende de doctor zelf was, die, toen zij later voor de deur van een winkeltje hingen, dat geen al te besten naam had, en waar zulk soort dingen voor jenever werden ingeruild, meer dan eens daar bleef staan en ze goedkeurend betastte, alsof hij in het model iets nieuws zag, dat hij beter vond dan dat, waaraan hij gewoon was. Het was aardig den doctor met zijn bevallige jonge vrouw te zien. Hij had een vaderlijke, welwillende manier om zijn liefde voor haar aan den dag te leggen, die op zich zelf al scheen aan te duiden dat hij een goed mensch was. Ik zag hen dikwijls in den tuin wandelen waar de perziken hingen, en soms kon ik hen in de studeer- of in de zijkamer van dichterbij waarnemen. Zij scheen heel bezorgd voor den doctor te zijn en veel van hem te houden, hoewel ik nooit dacht dat zij veel belang in het woordenboek stelde, waarvan de doctor altijd eenige omvangrijke fragmenten in zijn zakken en in den bol van zijn hoed met zich meedroeg, en die hij haar onder het wandelen scheen

uit te leggen.

Ik zag mevrouw Strong veel, zoowel omdat zij op den ochtend toen ik aan den doctor werd voorgesteld, dadelijk sympathie voor mij had opgevat en later altijd heel vriendelijk voor mij was en belangstelling voor mij toonde, als ook omdat zij veel van Agnes hield en dikwijls bij ons aan huis kwam. Er bestond een zonderlinge gedwongenheid tusschen haar en mijnheer Wickfield (voor wien zij bang scheen te zijn, naar ik dacht), die nooit verdween. Als zij 's avonds kwam, was zij nooit bereid zich door hem naar huis te laten brengen en liep zij liever gauw weg met mij. En soms, als wij vroolijk over het kerkplein liepen, denkend niemand te zullen ontmoeten, kwamen wij mijnheer Jack Maldon tegen, die altijd heel verwonderd was ons te zien.

Mevrouw Strong's mama was een dame, met wie ik mij zeer vermaakte. Zij heette mevrouw Markleham, maar wij jongens plachten haar de Oude Generaal te noemen, omdat zij goed kon commandeeren en zoo handig de heele legermacht van haar bloedverwanten tegen den doctor wist aan te voeren. Zij was een klein vrouwtje, met scherpe oogjes, dat, als zij gekleed was, onveranderlijk dezelfde muts placht te dragen, versierd met eenige kunstbloemen en twee kunstkapelletjes, die geacht werden boven de bloemen te zweven. Er bestond onder ons een bijgeloovig idee, dat die muts uit Frankrijk was gekomen, en alleen door die schrandere natie vervaardigd kon zijn, maar alles wat ik er met zekerheid van weet is, dat zij, waar mevrouw Markleham zich 's avonds ook vertoonde, altijd te voorschijn kwam; dat zij naar vriendschappelijke bijeenkomsten in een Indisch mandje werd meegenomen; dat de kapelletjes de gave bezaten van voortdurend te trillen, en dat zij in het zonnige huis van doctor Strong den indruk maakten van nijvere bijtjes. Ik had eens een gunstige gelegenheid om den Ouden Generaal — ik hoop dat men in het gebruik van deze benaming niets oneerbiedigs zal zoeken — waar te nemen, op een avond, die nog door iets anders, dat ik verhalen zal, denkwaaardig voor mij werd. Het was op den avond toen er bij den doctor een partijtje werd gegeven, ter gelegenheid van het feit, dat mijnheer Jack Maldon, als kadet of iets van dien aard, naar Indië zou vertrekken; want mijnheer Wickfield had die zaak eindelijk in orde gebracht. Toevallig was het tegelijk doctor Strong's verjaardag. Wij hadden vrijaf gehad en hem 's morgens cadeautjes gegeven; de eerste jongen had een toe-

spraak gehouden, en wij hadden hoera geroepen tot wij er schor van waren en hem de tranen in de oogen stonden. En 's avonds dan gingen mijnheer Wickfield, Agnes en ik bij hem theedrinken.

Mijnheer Jack Maldon was er al voor ons. Mevrouw Strong, in het wit gekleed, met kersroode linten, zat piano te spelen, toen wij binnenkwamen, en hij stond over haar heengebogen om de bladen om te slaan. Het heldere wit en rood van haar kleur was niet zoo bloeiend en fleurig als gewoonlijk, dacht ik, toen zij zich omkeerde; maar zij zag er toch heel lief, allerliefst uit.

„Ik heb nog vergeten, doctor,” zei mama Strong, toen wij zaten, „u met dezen dag mijn compliment te maken — hoewel het, dat begrijpt ge wel, in mijn geval heel iets anders is dan alleen maar een compliment. Laat ik u mogen toewenschen, dat gij dezen dag nog dikwijls moogt vieren.”

„Ik dank u, mevrouw,” antwoordde de doctor.

„Nog heel, heel dikwijls en heel, heel gelukkig,” hervatte de Oude Generaal. „Niet alleen voor u zelf, maar ook voor Annie, en John Maldon en vele andere menschen. Het komt mij voor alsof het pas gisteren was, John, dat gij nog een kleine jongen waart, een hoofd kleiner dan jonheer Copperfield, en ik u achter de bessensboompjes in den tuin kindervrijerijtjes met Annie zag houden.”

„Maar lieve mama,” zei mevrouw Strong, „praat daar toch niet meer over.”

„Wees toch niet zoo dwaas, Annie,” hervatte haar moeder. „Als gij nu nog over zulke dingen moet blozen, nu gij een oude getrouwde vrouw zijt, wanneer moet gij er dan niet meer over blozen?”

„Oud?” riep Jack Maldon uit. „Annie? Kom, kom!”

„Ja, John,” antwoordde de Generaal. „Oud, als getrouwde vrouw. Hoewel niet oud van jaren — want wanneer hebt gij mij ooit hooren zeggen, of wie heeft mij ooit hooren zeggen, dat een meisje van twintig oud van jaren was! — uw nicht is de vrouw van den doctor, en als zoodanig is zij wat ik gezegd heb. Het is een geluk voor u, John, dat uw nicht de vrouw van den doctor is. Gij hebt in hem een invloedrijken en welwillenden vriend gevonden, die nog welwillender voor u zal zijn, durf ik voorspellen, als gij dat eenmaal verdient. Ik heb geen valsche schaamte. Ik aarzel nooit ronduit te bekennen, dat er sommige leden van onze familie zijn, die een vriend noodig hebben. Gij waart er een van, voordat

de invloed van uw nicht u een vriend bezorgde.”

De doctor wuifde in zijn goedhartigheid met zijn hand, alsof hij het niet de moeite waard vond en mijnheer Jack Maldon verdere herinneringen daaraan wilde besparen. Maar mevrouw Markleham verruilde haar stoel met een, die vlak naast den doctor stond, en haar waaier op zijn mouw leggend zei zij:

„Neen, heusch, lieve doctor, gij moet het mij niet kwalijk nemen, als ik hierover eenigszins uitweid, omdat ik het zoo diep voel. Ik zou het feitelijk wel een monomanie van mij kunnen noemen, zoo ben ik er altijd van vervuld. Gij zijt een ware zegen voor ons — een ware weldaad.”

„Och kom, gekheid!” zei de doctor.

„Neen, neen, het is zoo,” hervatte de Oude Generaal. „Nu er niemand bij is, behalve onze oude, vertrouwde vriend, mijnheer Wickfield, kan ik mij niet het zwijgen laten opleggen. Als gij zoo doorgaat, zal ik de rechten van een schoonmoeder laten gelden en u à faire nemen. Ik ben altijd eerlijk en oprecht. Wat ik nu zeg is hetzelfde, wat ik zei, toen gij mij zoo verbaasd deedt staan — gij herinnert u nog wel hoe verbaasd ik was? — door om Annie's hand te komen vragen. Niet dat er in dat vragen zelf zooveel vreemds was — het zou belachelijk zijn dat te willen zeggen — maar omdat gij haar vader hadt gekend, en haar ook hadt gekend, van een kind van zes maanden af, en ik dus nooit zooiets van u had verwacht of eigenlijk nooit gedacht had dat ge nog eens zoudt trouwen — dat is het alleen maar, ziet ge!”

„Jawel, jawel,” antwoordde de doctor vriendelijk. „Denk daar nu maar niet meer aan.”

„Maar ik moet er nu eenmaal aan denken,” zei de Oude Generaal, haar waaier op zijn lippen leggend. „Ik denk er dikwijls aan, en ik spreek er over opdat men mij kan tegenspreken als ik het mis heb. Wel, ik sprak er dan met Annie over en vertelde haar wat er gebeurd was. Ik zei: „Liefje, daar is warempel doctor Strong hier geweest, en heeft een heel mooie liefdesverklaring aan uw adres afgestoken en u ten huwelijk gevraagd.” Heb ik toen ook maar eenige pressie uitgeoefend? Neen! Ik zei: „Nu, Annie, moet ge mij de waarheid zeggen. Is uw hart nog vrij?” „Mama,” zei zij, schreiend, „ik ben nog zoo erg jong,” — en dat was de waarheid — „en ik weet nauwelijks of ik wel een hart heb.” „Dan, kindlief,” zei ik, „kunt gij er van op aan, dat het nog vrij is. In elk geval, liefje,” zei

ik, „doctor Strong is heel zenuwachtig en moet een antwoord hebben. Wij kunnen hem niet in deze spanning laten.“ „Mama,“ zei Annie, nog schreiend, „zou hij zonder mij ongelukkig zijn? Als hij dat zou zijn, heb ik zooveel achting voor hem, dat ik hem, denk ik, maar zal nemen.“ Zoo was het dan afgesproken. En toen, en niet eerder, zei ik tegen Annie: „Annie, doctor Strong zal niet alleen uw echtgenoot zijn, maar hij zal ook de plaats van uw overleden vader innemen, hij zal het hoofd van onze familie worden, hij zal de wijsheid en het aanzien, en ik mag wel zeggen de geldmiddelen van onze familie vertegenwoordigen, en zal, kortom, een zegen voor ons zijn.“ Ik gebruikte dat woord toen, en ik heb het vandaag weer gebruikt. Als ik mij op iets kan beroemen, is het daarop, dat ik mij zelf altijd gelijk blijf.“

De dochter was onder deze redevoering heel stil blijven zitten, met haar oogen op den grond gevestigd; haar neef stond dicht bij haar, en keek eveneens voor zich op den grond. Zij zei nu heel zacht en met een bevende stem:

„Mama, ik hoop dat ge nu klaar zijt?“

„Neen, lieve Annie,“ antwoordde de Oude Generaal, „ik ben nog niet heelemaal klaar. Nu gij het mij vraagt, liefste, moet ik antwoorden, dat ik nog niet klaar ben. Ik moet er over klagen, dat gij een beetje onnatuurlijk ten opzichte van uw eigen familie zijt; en daar het niet helpt er bij u over te klagen, meen ik bij uw man te moeten klagen. Mijn beste doctor, kijk dat onnoozele vrouwtje van u nu eens aan.“

Toen de doctor zijn vriendelijke gezicht, met een glimlach vol eenvoud en zachtheid, naar haar toekeerde, liet zij haar hoofd nog lager hangen. Ik bemerkte, dat mijnheer Wickfield haar aankeek.

„Toen ik laatst eens tegen dat ondeugende schepseltje zei,“ vervolgde haar moeder, haar hoofd schuddend en haar schertsend met haar waaier dreigend, „dat er in de familie iets was, dat zij u wel eens mocht zeggen — ik geloof werkelijk, dat zij verplicht was het u te zeggen — zei zij, dat daarover te spreken hetzelfde was als u een gunst te vragen — en dat zij, daar gij al te edelmoedig waart, en zij nooit iets kon vragen of zij kreeg het altijd onmiddellijk, dat niet wilde doen.“

„Annie, lieve,“ zei de doctor. „Dat was verkeerd. Het beroofde mij van een genoegen.“

„Bijna dezelfde woorden, die ik toen tegen haar zei!“ riep haar moeder uit. „Werkelijk, als ik weer eens iets weet dat

zij u wel zeggen zou, als zij het om de genoemde reden niet naliet, heb ik grooten lust, beste doctor, het u zelf te zeggen.“

„Het zal mij verheugen als gij dat doet,“ antwoordde de doctor.

„Heusch?“

„Zeker.“

„Nu, dan zal ik het doen!“ zei de Oude Generaal. „Dat is afgesproken!“

En nu, naar ik vermoed, haar doel bereikt hebbend, tikte zij den doctor eenige malen met haar waaier op zijn hand (die zij eerst gekust had) en keerde in triomf naar haar eigen plaats terug.

Daar er nu nog meer bezoekers kwamen, waaronder ook de twee meesters en Adams, werd het gesprek algemeen; en natuurlijk liep het over mijnheer Jack Maldon en zijn reis, en het land waar hij naar toeging, en zijn plannen en vooruitzichten. Hij zou dien avond na het souper met een postsjees naar Gravesend vertrekken, waar het schip lag, waarmee hij de reis zou maken; en als hij niet met verlof of voor zijn gezondheid naar huis kwam, zou hij ik weet niet hoeveel jaren wegblijven. Ik herinner mij nog, dat allen het er over eens waren, dat men in het algemeen een heel verkeerde voorstelling van Indië had, en dat er niets tegen in te brengen was dan de aanwezigheid van een paar tijgers en een beetje hitte op de warmste uren van den dag. Wat mij betreft, ik beschouwde mijnheer Jack Maldon als een modernen Sindbad, en stelde mij hem al voor, als den boezemvriend van die Oostersche Radja's, die onder een baldakijn een gekrulde gouden pijp zitten te rooken — van wel een mijl lang, als men ze maar rechtuit kon leggen.

Mevrouw Strong was een heel goede zangeres, wat ik wel wist, omdat ik haar vaak had hooren zingen. Maar hetzij zij bang was om voor andere menschen te zingen, of dat zij niet goed bij stem was, zooveel is zeker, dat zij in het geheel niet zingen kon. Zij probeerde even een duet met haar neef Maldon, maar kon niet eens beginnen; en toen zij later alleen wilde zingen, begon zij wel heel lief, maar stierf haar stem opeens weg en bleef zij heel verlegen zitten, met haar hoofd over de toetsen van de piano gebogen. De goede doctor zei dat zij zenuwachtig was, en stelde, om haar te helpen, een kaartspelletje voor, waarvan hij net zooveel afwist als van de kunst van bazuinblazen. Maar ik merkte op, dat de Oude Generaal hem onmiddellijk onder haar hoede nam, om samen met hem te spelen; en dat zij hem, om haar onderricht te beginnen, al het zilvergeld dat hij in zijn

zak had, aan haar liet afgeven.

Wij hadden een vroolijk spelletje, dat niet minder vroolijk werd door de vergissingen, die de doctor, in weerwil van de waakzaamheid en tot groote ergernis van de kapelletjes, in ontelbare menigte beging. Mevrouw Strong had bedankt om mee te spelen, daar zij zich niet heel wel voelde, en haar neef Maldon had zich verontschuldigd omdat hij nog iets te pakken had. Toen hij dit echter gedaan had, kwam hij terug, en zaten zij samen op de sofa te praten. Van tijd tot tijd kwam zij over den schouder van den doctor heen in zijn kaarten kijken, en zei hem wat hij spelen moest. Zij was heel bleek als zij zich zoo over hem heenboog, en ik meende, dat haar vinger beefde als zij naar de kaarten wees; maar de doctor was bijzonder in zijn schik met haar attenties en merkte het niet op, als het al zoo was.

Onder het souper waren wij niet meer zoo vroolijk. Iedereen scheen te voelen, dat een dergelijk afscheid iets drukkends had, en dat dit hoe langer hoe drukkender werd naarmate het dichterbij kwam. Mijnheer Jack Maldon deed zijn best om veel te praten, maar was niet op zijn gemak en maakte de zaak nog erger. De oude Generaal, die gedurig over voorvalletjes uit mijnheer Maldons jeugd wilde praten, deed, naar het mij voorkwam, er ook niet veel goed aan.

De doctor echter die ongetwijfeld dacht dat hij iedereen gelukkig maakte, was heel tevreden, en vermoedde niet anders of wij vermaakten ons allemaal uitstekend.

„Annie, lieve,” zei hij, op zijn horloge kijkend en zijn glas volschenkend, „het is voor uw neef Jack al over zijn tijd, en wij moeten hem niet ophouden, omdat tijd en getij — die hier beide bij betrokken zijn — op niemand wachten. Mijnheer Jack Maldon, gij hebt een verre reis en een vreemd land voor u; maar vele menschen hebben die al voor zich gehad, en nog velen zullen ze voor zich hebben, zoolang de wereld bestaat. De stormen, die gij gaat trotseeren, hebben duizenden en duizenden naar hun fortuin gevoerd, en duizenden en duizenden gelukkig teruggebracht.”

„Het is een aandoenlijk iets,” zei mevrouw Markleham — „hoe men het ook beschouwt. 't Is een aandoenlijk iets — een knappe jongeman, dien men van kind af aan heeft gekend, naar het andere einde van de wereld te zien gaan, allen, die hij kent, achterlatend, en niet wetend wat hij vóór zich heeft. Een jongeman, die zooveel opoffert,” hierbij keek zij den doctor aan,

„verdient wel, dat hij voortdurend gesteund en voortgeholpen wordt.”

„De tijd zal snel voor u omgaan, mijnheer Jack Maldon,” vervolgde de doctor, „en dat zal hij voor ons allen. Sommigen van ons kunnen, volgens den gewonen loop der dingen, er moeilijk op rekenen u bij uw terugkomst weer te zullen begroeten. Het beste is maar er op te hopen, en dat doe ik dus ook. Ik zal u niet met goede raadgevingen vermoeien. Gij hebt lang een goed voorbeeld voor u gehad in uw nichtje Annie. Volg haar deugden na zooveel gij maar kunt.”

Mevrouw Markleham waaierde zich en schudde haar hoofd.

„Vaarwel, mijnheer Jack,” zei de doctor opstaand, waarna wij allen opstonden. „Een voorspoedige reis, een even voorspoedige loopbaan en een gelukkige terugkomst!”

Wij dronken allen dien toast en gaven allen mijnheer Jack Maldon een hand; daarop nam deze haastig afscheid van de dames en snelde naar de deur, waar hij, terwijl hij in een rijtuig stapte, door een geweldig salvo van kreten werd begroet, afgevuurd door onze jongens, die tot dat doel op het grasveld bijeen waren gekomen. Naar hen toeloopend om hun gelederen te versterken, was ik heel dicht bij de post-sjees, toen deze wegreed, en behield een levendigen indruk, dat ik temidden van het stof en rumoer, mijnheer Jack Maldon met een ontroerd gezicht en iets roods in zijn hand had zien voorbijrijden.

Na nog een salvo voor den doctor, en nog een voor zijn vrouw, gingen de jongens uiteen, en ging ik weer in huis, waar ik de gasten in een groep om den doctor heen vond staan, er over pratend hoe mijnheer Jack Maldon was weggegaan, en hoe hij zich gehouden had, en wat hij gevoeld moest hebben, en zoo al meer. Te midden van deze opmerkingen riep mevrouw Markleham uit: „Waar is Annie?”

Er was geen Annie, en toen zij haar riepen, gaf Annie geen antwoord. Maar toen wij allemaal tegelijk de kamer uitstormden, om te zien wat er aan de hand was, vonden wij haar in de vestibule op den grond liggen. Eerst heerschte er een groote ontsteltenis, tot men bemerkte, dat zij was flauwgevalen, en die flauwte voor de gewone opwekkende middelen week; waarop de doctor, die haar hoofd op zijn knie had genomen, haar krullen met zijn hand op zij streek, en in het rond kijkend, zei: „Arme Annie! Zij is zoo trouw en zoo gevoelig! Het is het afscheid van haar ouden speelmakker en vriend — haar liefsten neef

— dat haar dit heeft aangedaan. Het is heel jammer! Het spijt mij zeer!"

Toen zij haar oogen opende, en zag waar zij was en dat wij allemaal om haar heen stonden, kwam zij, met eenige hulp, overeind, en keerde, terwijl zij dit deed, haar hoofd om, om het op den schouder van den doctor te leggen — of om haar gezicht te verbergen, dat weet ik niet precies. Wij gingen naar de zijkamer, om haar met den doctor en haar moeder alleen te laten; maar zij zei, dat het haar toescheen, dat zij nu beter was dan zij zich den heelen dag gevoeld had en dat zij liever met ons samen wilde zijn; en dus bracht men haar weer binnen, nog heel bleek en zwak, vond ik, en zette haar op de sofa.

„Lieve Annie," zei haar moeder, terwijl zij iets aan haar kleeren verschikte, „kijk eens! Gij hebt een strik verloren. Wil iemand misschien zoo goed zijn even naar een lint te zoeken — een rood lint?"

Het was de strik, dien zij op haar borst had gehad. Wij zochten er allemaal naar — ik zelf zocht overal, dat weet ik zeker — maar niemand kon hem vinden.

„Herinnert ge u nog waar gij hem het laatst gehad hebt, Annie?" zei haar moeder.

Ik vroeg mij af hoe ik haar bleek, of iets anders dan gloeiend rood, had kunnen vinden, toen zij antwoordde, dat zij meende hem kort tevoren nog te hebben gehad, maar dat het niet de moeite waard was er naar te zoeken.

Evenwel werd er toch nog naar gezocht, maar zonder dat men hem vond. Zij verzocht dringend er niet meer naar te zoeken, maar toch werd er bij tussenpoozen nog gezocht, tot zij weer heelemaal hersteld was en de gasten vertrokken.

Wij wandelden langzaam naar huis, mijnheer Wickfield, Agnes en ik — Agnes en ik waren opgetogen over den maneschijn, mijnheer Wickfield hief zijn oogen bijna niet van den grond op. Toen wij tenslotte onze deur bereikt hadden, ontdekte Agnes, dat zij haar reticule had laten liggen. Verheugd haar „een kleinen dienst te kunnen bewijzen, ging ik terug om ze te halen.

Ik ging naar de kamer waar wij gesoupeerd hadden en waar de reticule was blijven liggen. Het was daar nu donker; maar daar de deur tusschen dit vertrek en doctor Strong's studeerkamer, waar licht brandde, openstond, ging ik daar binnen, om te zeggen wat ik kwam doen en een kaars te halen.

De doctor zat in zijn leunstoel bij den haard, en zijn jonge vrouw op een laag bankje aan zijn voeten. De doctor zat met

een vergenoegden glimlach de een of andere door hem geschreven verklaring of bespiegeling over het eindeloze woordenboek voor te lezen, en zij keek naar hem op. Maar met een gezichtje, zooals ik nog nooit had gezien. Het was zoo prachtig gevormd, het was zoo doodsbleek, het stond zoo strak en tegelijk zoo verstrooid, het was zoo vol van een zekeren woesten schrik, alsof zij in een droomtoestand verkeerde, en door iets akeligs, ik weet niet wat, werd benauwd — zoo moest een slaapwandelaars er uitzien. Haar oogen stonden wijd open, en haar bruine haren hingen in twee welige wrongen over haar schouders en over haar witte japonnetje, dat door het gemis van den verloren strik eenigszins was afgezak. Hoe duidelijk ik mij ook haar blik herinner, kan ik toch niet zeggen wat hij uitdrukte. Ik kan zelfs niet zeggen wat hij nu voor mij uitdrukt, nu hij voor mijn zooveel rijper oordeel weer oprijst. Boetvaardigheid, vernedering, schaamte, trots, liefde en vrouwen — dat alles zie ik, en daarbij nog dien schrik voor ik weet niet wat.

Toen ik binnenkwam en zei wat ik verlangde, was het alsof zij ontwaakte. Ik stoorde den doctor eveneens, want toen ik terugkwam, om de kaars, die ik meege-nomen had, weer op de tafel te zetten, streelde hij haar op zijn vaderlijke manier over haar hoofd, en zei, dat hij een onbarmhartige domoor was om zich door haar te laten verleiden om te blijven lezen, en dat zij naar bed moest gaan.

Maar zij vroeg hem, snel sprekend en op een dringenden toon, haar te laten blijven. Om er haar zeker van te doen zijn (ik hoorde haar met afgebroken woorden zooiets prevelen) dat hij haar dien avond vertrouwde. En toen zij zich weer naar hem toeerde, nadat zij even naar mij had omgekeken terwijl ik de kamer uitging, zag ik haar haar gevouwen handen op zijn knie leggen, en met hetzelfde gezichtje, maar eenigszins geruster, naar hem opkijken, terwijl hij weer begon te lezen.

Dit maakte een diepen indruk op mij, en ik herinnerde het mij nog lang daarna, zooals ik gelegenheid zal hebben te vertellen wanneer de tijd daarvoor gekomen is.

HOOFDSTUK XVII.

Er komt iemand opdagen.

Sinds ik uit Londen was weggelopen, heb ik nog niet over Peggotty gesproken; maar natuurlijk schreef ik haar een langen

brief, bijna onmiddellijk nadat ik in Dover een onderdak had gevonden, en nog een langeren brief, waarin alle bijzonderheden omstandig werden meegedeeld, toen mijn tante mij formeel onder haar bescherming had genomen.

Toen ik bij doctor Strong gekomen was, schreef ik haar weer, en beschreef haar mijn gelukkigen toestand en mijn gunstige vooruitzichten. Ik had van het geld, dat mijnheer Dick mij gegeven had, nooit meer plezier kunnen hebben, dan door Peggotty met den laatsten brief, over de post, een gouden halve guinée terug te sturen, en zoo mijn schuld aan haar af te doen; in welken brief, en niet vroeger, ik ook van den jongen met het ezelwagentje melding maakte.

Op deze brieven antwoordde Peggotty met evenveel spoed, zoo niet even beknopt, als een kantoorklerk had kunnen doen. Zij putte al haar zeggingskracht uit (die zeker met de pen niet erg groot was) in een poging om mij te beschrijven wat zij bij het verslag van mijn reis had gevoeld. Vier bladzijden vol afgebroken uitroepen en volzinnen, die geen ander slot hadden dan een vlek, waren ontoereikend om haar gemoed te verlichten. Maar de vlekken hadden voor mij meer beteekenis dan de fraaiste stijl, want zij bewezen mij dat Peggotty over 't papier had zitten schreien, en wat had ik meer kunnen verlangen?

Ik begreep, zonder veel moeite, dat zij nog altijd niet gunstig over mijn tante kon denken. Zij was te lang tegen haar bevooroordeeld geweest, om zoo gauw tot andere gedachten te kunnen komen. Wij kenden iemand wel nooit heelemaal, schreef zij, maar te denken, dat juffrouw Betsey zoo heel anders zou zijn dan waarvoor men haar gehouden had, was een moraal — zoo drukte zij zich uit. Blijkbaar was zij nog bang voor juffrouw Betsey, want zij verzocht maar heel schroomvallig haar dankbare groeten aan haar over te brengen; en blijkbaar was zij ook bang voor mij, en achtte zij het waarschijnlijk dat ik wel heel gauw weer weg zou loopen; dit zou ik althans hebben kunnen concludeeren uit de herhaalde wenken, die zij mij gaf, dat ik altijd het geld voor de diligence naar Yarmouth van haar krijgen kon, als ik er haar maar om vroeg.

Eén ding deelde zij mij mee, dat mij bijzonder trof, namelijk, dat er in ons oude huis een veiling van meubelen had plaats gehad, en dat mijnheer Murdstone en zijn zuster vertrokken waren, en het huis gesloten was, en te huur of te koop stond. De

Hemel weet, dat ik er geen belang bij had dat zij dáár bleven; maar de gedachte, dat het lieve oude huis nu heelemaal verlaten was, dat er onkruid in den tuin zou groeien, en de afgevallene bladeren op de paden zouden blijven liggen, deed mij toch pijn. Ik stelde mij voor, hoe de winterstorm er om heen zou huilen, hoe de koude regen tegen de vensterruiten zou kletteren, hoe de maan een spookachtig schijnsel op de muren van de leege kamers zou werpen en den heelen nacht getuige zou zijn van haar eenzaamheid. Ik dacht opnieuw aan het graf op het kerkhof, onder den boom, en het was mij alsof het huis nu ook dood, en alles wat aan mijn vader en mijn moeder herinnerde verdwenen was.

Andere nieuws was er niet in Peggotty's brieven. Barkis was een beste man, zei zij, hoewel nog altijd een beetje deun; maar alle menschen hadden hun gebreken, en zij had er ook genoeg (hoewel ik werkelijk niet wist welke die waren); en hij zond zijn groeten, en mijn slaapkamertje was altijd voor mij klaar. Baas Peggotty maakte het goed, en Ham maakte het goed, en juffrouw Gummidge was maar zoo zoo, en kleine Emily wilde mij geen kus zenden, maar zei, dat Peggotty dat mocht doen, als zij wilde.

Al deze berichten bracht ik plichtsgetroou aan mijn tante over, alleen de mededeeling over kleine Emily voor mij zelf houdend, daar ik instinctief voelde, dat zij dit meisje niet bijzonder genegen zou zijn.

In mijn eersten tijd bij doctor Strong kwam zij verscheidene malen naar Canterbury om mij op te zoeken, en verscheen altijd op ongelegen uren, met het doel, denk ik, om mij te overvallen. Maar daar zij ontdekte dat ik flink werkte en goed aangeschreven stond, en aan alle kanten hoorde dat ik goede vorderingen maakte, staakte zij weldra deze bezoeken. Ik zag haar 's Zaterdags, om de drie of vier weken, als ik naar Dover ging; en ik zag mijnheer Dick 's Woensdags, om de andere week, wanneer hij 's middags met de diligence overkwam, en tot den volgenden ochtend bleef.

Bij deze gelegenheden ging mijnheer Dick nooit op reis zonder een leeren schrijfcasette, die een voorraad schrijfbehoeften en de Memorie bevatte; ten opzichte van dit laatste document had hij de overtuiging gekregen, dat de tijd nu begon te dringen en dat hij werkelijk moest maken er mee klaar te komen.

Mijnheer Dick was een bijzonder liefhebber van koek. Om zijn bezoeken nog aan-

genamer te maken, had mijn tante mij opdracht gegeven een krediet voor hem te openen in een koekbakkerswinkel, maar onder voorwaarde, dat hem niet meer dan voor een shilling per dag mocht worden geleverd. Dit, en de omstandigheid dat al zijn rekeningetjes in de herberg waar hij sliep aan mijn tante moesten worden gezonden, voor zij betaald werden, deed mij vermoeden, dat hij alleen maar met zijn geld mocht rammelen, maar het niet mocht uitgeven. Bij nader onderzoek bleek mij ook, dat dit zoo was, of dat er tenminste een overeenkomst tusschen hem en mijn tante bestond, dat hij haar van al zijn uitgaven verantwoording zou doen. Daar hij er niet aan dacht haar te bedriegen en haar altijd graag genoeg deed, werd hij op die manier er van weerhouden zich aan verkwisting over te geven. In dit opzicht, zoowel als in alle mogelijke andere opzichten was mijnheer Dick er van overtuigd, dat mijn tante de verstandigste en bewonderenswaardigste was van alle vrouwen; zooals hij mij dikwijls heel in het geheim en altijd fluisterend toevertrouwde.

„Trotwood,” zei mijnheer Dick op een Woensdag, nadat hij mij weer deze vrouwelijke mededeeling had gedaan, met een heel geheimzinnig gezicht; „wie is toch die man, die zich bij ons huis schuillhoudt en haar bang maakt?”

„Mijn tante bang maakt, mijnheer?”

Mijnheer Dick knikte. „Ik dacht dat niets haar bang kon maken,” zei hij, „want zij is” — hier fluisterde hij zachtjes „spreek er niet over — de verstandigste en bewonderenswaardigste van alle vrouwen.” Dit gezegd hebbend schoof hij achteruit, om te zien welken indruk deze onthulling op mij maakte. „De eerste maal dat hij kwam,” zei hij, „was — laat eens zien — zestienhonderd negen en veertig was het jaar van koning Karel's onthoofding. Ik meen, dat gij zestienhonderd negen en veertig hebt gezegd?”

„Ja, mijnheer.”

„Ik weet niet hoe dat kan,” zei mijnheer Dick, erg verbijsterd zijn hoofd schuddend. „Ik geloof toch niet dat ik zoo oud ben.”

„Was het in dat jaar, dat die man zich vertoonde. mijnheer?” vroeg ik.

„Ik begrijp werkelijk niet hoe het in dat jaar geweest kan zijn, Trotwood,” zei mijnheer Dick. „Hebt ge dat jaar in de geschiedenis gevonden?”

„Ja, mijnheer.”

„En ik denk, dat de geschiedenis nooit liegt, niet waar?” zei mijnheer Dick, met een zweempje van hoop.

„Wel neen, mijnheer!” antwoordde ik, heel beslist. Ik was nog jong en argeloos, en dacht toen nog, dat het zoo was.

„Ik kan het niet begrijpen,” zei mijnheer Dick, zijn hoofd schuddend. „Er is ergens iets, dat niet klopt. Maar in ieder geval, het was kort na die vergissing om die verwarring uit koning Karel's hoofd in het mijne te stoppen, dat die man voor het eerst kwam. Ik liep met juffrouw Trotwood te wandelen, na de thee, toen het donker begon te worden, en daar was hij, vlak bij ons huis.”

„Ook aan het wandelen?” vroeg ik.

„Aan het wandelen?” herhaalde mijnheer Dick. „Laat eens zien. Daar moet ik even over denken. Ne-en. Hij was niet aan het wandelen.”

Ik vroeg, als de kortste manier om er achter te komen, wat hij dan wel deed.

„Wel, hij was er heelemaal niet,” zei mijnheer Dick, „voordat hij vlak achter ons kwam en begon te fluisteren. Toen keek zij om en viel flauw, en ik bleef staan en keek hem aan, en toen ging hij weg; maar het zonderlingste is, dat hij zich sedertdien daar is blijven verschuilen, onder den grond of ergens anders.”

„Is hij zich werkelijk daar blijven verschuilen?” vroeg ik.

„Ja zeker,” antwoordde mijnheer Dick, ernstig knikkend. „En hij is niet meer voor den dag gekomen, vóór gisteravond! Gisteravond liepen wij weer te wandelen, en toen kwam hij weer achter ons aan, en ik herkende hem.”

„En deed hij mijn tante weer schrikken?”

„Beefde over haar heele lijf,” antwoordde mijnheer Dick, die aandoening nabootsend, zoodat zijn tanden klapperden. „Hield zich aan het hek vast. Schreeuwde. Maar, Trotwood kom eens hier,” mij dicht naar zich toe trekkend, om heel zacht te kunnen fluisteren. „Waarom zou zij hem in den maneschijn geld hebben gegeven, jongen?”

„Misschien was het een bedelaar.”

Mijnheer Dick schudde zijn hoofd; als om die gedachte geheel en al te verwerpen; en nadat hij verscheidene malen en met de grootste beslistheid gezegd had: „Geen bedelaar, geen bedelaar, geen bedelaar, jongeheer,” vertelde hij mij, dat hij later op den avond uit zijn raam had gezien, dat mijn tante buiten het hek van den tuin, in den maneschijn, dien man geld gaf, en dat deze toen wegsloopte — weer in den grond kroop, zooals hij vermoedde — en zich niet meer liet zien; terwijl mijn tante haastig en heimelijk naar huis terugkwam, en 's morgens heel anders was geweest dan

gewoonlijk, wat mijnheer Dick erg verontrustte.

Bij het begin van dit verhaal geloofde ik in het minst niet, dat deze onbekende iets anders was dan een hersenschim van mijnheer Dick, die gevoelig op één lijn kon worden gesteld met den ongelukkigen vorst, die hem zooveel last veroorzaakte; maar na eenig nadenken begon ik de vraag in overweging te nemen, of er misschien tot tweemaal toe een poging of bedreiging was gedaan om den armen mijnheer Dick

de diligence zou zien zitten. Maar hij zat er altijd weer, met zijn grijze hoofd, lachend en vergenoegd; en nooit had hij meer iets te vertellen over den man, die mijn tante bang kon maken.

Deze Woensdagen waren de gelukkigste dagen van mijnheer Dick's leven, en lang niet de minst gelukkige van het mijne. Al heel gauw was hij met al de jongens van de school bekend; en hoewel hij nooit een werkzaam aandeel nam in eenig spel, behalve in het vliegeren, had hij evenveel be-

DE „DOCTORS-WANDELING“.

zelf aan de bescherming van mijn tante te onttrekken, en of mijn tante, van wie ik uit haar eigen mond wist hoe goed zij over hem dacht, zich misschien had laten bewegen om voor zijn rust en welvaart een losprijs te betalen. Daar ik al sterk aan mijnheer Dick was gehecht, en zijn welzijn mij zeer ter harte ging, sterkte mijn vrees mij in die veronderstelling; en een heelen tijd daarna kon zijn Woensdag niet komen, zonder dat ik een angstig voor gevoel had, dat ik hem niet als gewoonlijk op

langstelling voor onze spelen als iemand van ons. Hoe dikwijls heb ik hem niet, met een gezicht vol onuitsprekelijke belangstelling en op de beslissende oogenblikken bijna ademloos, naar een wedstrijd met knikkers of priktollen zien staan kijken! Hoe dikwijls heb ik hem bij het krijgertje spelen op een kleine hoogte zien staan, door zijn gejuich den heelen troep aanvurend, en zijn hoed boven zijn grijze hoofd zwaaiend, zonder om het hoofd van koning Karel en alles wat daarmee samenhang te denken!

Hoeveel zomeruren, die voor hem maar enkele verrukkelijke minuten waren, heb ik hem op het cricketveld gezien! Hoeveel winterdagen heb ik hem met een blauwen neus in de sneeuw en den oostenwind zien staan, naar de jongens kijkend, die langs de lange glijbaan slieden, van verrukking in zijn wollen handschoenen klappend!

Hij werd de lieveling van allen, en zijn handigheid in kleinigheden grensde aan het ongeloofelijke. Hij kon van sinaasappelen figuren snijden, waarvan niemand van ons ooit eenig begrip had gehad. Hij kon een schuitje maken van alles wat maar hout was, van een vleeschpen af. Hij kon kootbeentjes tot schaakstukken vervormen; Romeinsche wagens van oude kaarten fabriceren; wielen met spaken van garenklosjes en vogelkooitjes van oud ijzerdraad maken. Maar het handigst was hij misschien nog wel met touw en stroo, waarmee hij, naar onze vaste overtuiging, alles doen kon waartoe menschenhanden maar in staat zijn. De roem van mijnheer Dick bleef niet lang tot ons beperkt. Na enkele Woensdagen vroeg doctor Strong mij naar hem, en ik vertelde hem alles wat mijn tante mij verteld had; wat den doctor zoo veel belangstelling inboezemde, dat hij verzocht bij zijn volgende bezoek aan hem voorgesteld te worden. Ik verrichtte deze plichtigheid; en daar de doctor mijnheer Dick verzocht om, als hij mij niet aan het diligence-kantoor mocht vinden, maar naar de school te komen, en daar te blijven wachten tot onze ochtendlessen waren afgelopen, werden de bezoeken van mijnheer Dick al spoedig iets heel gewoons, en bleef hij, als wij wat laat waren, wat 's Woensdags vaak gebeurde, op het voorplein heen en weer wandelen, om daar op mij te wachten. Hier maakte hij kennis met de knappe, jonge vrouw van den doctor (nu altijd bleeker dan vroeger; zeldzamer door mij, of iemand anders geloof ik, gezien; maar niet minder knap) en werd zoo gaandeweg familiaarder, tot hij eindelijk in de school kwam, en daar bleef wachten. Hij zat altijd in een speciaal hoekje op een speciaal bankje, dat naar hem „Dick” werd genoemd. Daar zat hij dan, met zijn grijze hoofd voorovergebogen, aandachtig te luisteren naar wat er omging, met diepen eerbied voor de geleerdheid, die hij nooit in staat was geweest zelf te verwerven.

Denzelfden eerbied koesterde mijnheer Dick ook voor den doctor, dien hij voor den schrandersten en diepzinnigsten wijsgeer hield, dien de wereld ooit gekend had. Het duurde lang voor mijnheer Dick hem ooit

anders dan blootshoofds aansprak en zelfs toen hij en de doctor al vrienden waren en uren lang met elkaar wandelden, langs dien kant van het voorplein, die bij ons onder den naam van de „doctors-wandeling” bekend was, nam mijnheer Dick nog van tijd tot tijd zijn hoed af, om zijn achting voor wijsheid en wetenschap te toonen. Hoe het ooit zoo gekomen is, dat de doctor onder dit wandelen brokken uit het vermaarde woordenboek begon voor te lezen, heb ik nooit geweten; misschien dacht hij aanvankelijk, dat het evengoed was als voor zich zelf te lezen. Maar hoe het ook zij, ook dit werd een gewoonte; en mijnheer Dick, die met een glans van trotsche blijdschap op zijn gezicht naar dit voorlezen luisterde, geloofde uit het diepst van zijn hart, dat het Woordenboek het heerlijkste boek van de wereld was.

Als ik denk hoe zij voor die schoolramen op en neer wandelden — de doctor lezend met zijn vergenoegden glimlach, nu en dan met zijn papier wuivend of ernstig met zijn hoofd knikkend; en mijnheer Dick luisterend, door belangstelling geboeid, terwijl zijn dwalende gedachten, op de vleugelen van die vreemde woorden, de Hemel weet waar naar toe vlogen — denk ik, dat het een schouwspel was, dat zoo stil als het was, tot de genoeglijkste behoorde, die ik ooit gezien heb. Het is mij alsof zij daar eeuwig hadden kunnen heen en weer wandelen, en dit, op de een of andere manier, de wereld tot voordeel zou zijn geweest — alsof duizend dingen, waarover de wereld veel lawaai maakt, niet half zoo goed waren voor haar of voor mij.

Ook Agnes was al gauw een vriendin van mijnheer Dick; en daar hij dikwijls bij ons aan huis kwam, maakte hij ook kennis met Uriah. De vriendschap tusschen hem en mij nam voortdurend toe, en kwam op zoo'n wonderlijken voet, dat, terwijl mijnheer Dick zoogenaamd als mijn voogd naar mij kwam kijken, hij mij altijd raadpleegde over elke kleine twijfeling die bij hem opkwam en zich altijd naar mijn raad gedroeg, daar hij niet alleen groote achting voor mijn aangeboren schranderheid koesterde, maar ook veronderstelde, dat ik veel daarvan van mijn tante had geërfd.

Op een Donderdagochtend, toen ik mijnheer Dick van zijn logement naar het diligence-kantoor wilde brengen, om daarna naar school terug te gaan (want wij hadden voor het ontbijt een uur school), ontmoette ik op straat Uriah, die mij herinnerde aan mijn belofte om bij hem en zijn moeder thee te komen drinken, er al wringend bijvoe-

gend: „Maar ik dacht wel, dat gij die niet zoudt houden, jongheer Copperfield, omdat wij zoo erg nederig zijn.”

Ik was het er nog altijd niet met mijzelf over eens, of ik van Uriah hield of een afschuw van hem had; en ik twijfelde nog daaraan, terwijl ik hem op straat stond aan te kijken. Maar ik voelde mij er werkelijk door beleedigd dat hij mij voor trotsch hield, en zei dat ik gewacht had tot ik gevraagd werd.

„O, als dat alles is, jongheer Copperfield,” zei Uriah, „en als het werkelijk onze nederigheid niet is, die u terughoudt, wilt ge dan vanavond komen? Maar als het onze nederigheid is, hoop ik dat gij u niet ontzien zult het te zeggen, jongheer Copperfield, want wij weten heel goed wat wij zijn.”

Ik zei, dat ik er met mijnheer Wickfield over zou spreken, en dat ik, als hij het goedvond, waaraan ik niet twijfelde, met genoeg zou komen. En zoo zei ik dien avond om zes uur — het was een van die avonden waarop het kantoor vroeg gesloten werd — dat ik gereed was om mee te gaan.

„Moeder zal er werkelijk trotsch op zijn,” zei hij toen wij samen weggingen. „Of liever, zij zou er trotsch op zijn, als trotschheid geen zonde was, jongheer Copperfield.”

„En toch hebt gij u vanmorgen niet ontzien mij voor trotsch te houden,” antwoordde ik.

„O Heere neen, jongheer Copperfield,” zei Uriah hierop. „O, geloof mij toch, neen. Die gedachte is niet bij mij opgekomen. Ik zou u heelemaal niet voor trotsch hebben gehouden, als gij ons te nederig voor u hadt gevonden. Omdat wij zoo heel erg nederig zijn.”

„Hebt ge in den laatsten tijd nog veel in de rechten gestudeerd?” zei ik, om op een ander onderwerp te komen.

„O, jongheer Copperfield,” zei hij, met een blik vol bescheiden zelfverloochening, „mijn lezen kan eigenlijk geen studeeren worden genoemd. Ik heb maar nu en dan 's avonds een paar uurtjes met mijnheer Tidd doorgebracht.”

„Nogal moeilijk denk ik?” zei ik.

„Voor mij is hij soms wel moeilijk,” antwoordde hij. „Maar wat hij voor iemand met aanleg zou zijn, weet ik niet.”

Na onder het voortwandelen wat met twee vingers van zijn skeletachtige rechterhand op zijn kin te hebben getrommeld, vervolgde hij:

„Er zijn uitdrukkingen, ziet ge, jongheer

Copperfield — Latijnsche woorden en termen — in het boek van mijnheer Tidd, die voor een lezer van zoo nederige kundigheden nogal lastig zijn.”

„Zoudt gij graag Latijn willen leeren?” zei ik bereidwillig. „Ik wil u met plezier les geven, voor zoover ik het zelf al ken.”

„O, dank u, jongheer Copperfield,” antwoordde hij, zijn hoofd schuddend. „Het is heel vriendelijk van u om mij dat aan te bieden, maar ik ben veel te nederig om het aan te nemen.”

„Wat een malligheid, Uriah.”

„Neen, heusch, gij moet mij niet kwalijk nemen, jongheer Copperfield. Ik ben u zeer verplicht, en ik zou het heel graag doen, dat verzeker ik u, maar ik ben veel te nederig. Er zijn al menschen genoeg, die mij in mijn nederigen staat wel zouden willen vertrappen, zonder dat ik hun door geleerdheid aanstoot geef. Geleerdheid is niets voor mij. Iemand als ik moet niet zoo hoog willen klimmen. Als hij in de wereld vooruit wil komen moet hij nederig blijven, jongheer Copperfield.”

Ik had nog nooit zijn mond zoo breed, of de plooiën in zijn wangen zoo diep gezien, als toen hij deze gevoelens uitte; terwijl hij al dien tijd zijn hoofd schudde, en zich wong van bescheidenheid.

„Ik geloof, dat gij het mis hebt,” zei ik. „Ik geloof zeker, dat er verscheidene dingen zijn waarin ik u wel les zou kunnen geven, als gij ze graag zoudt leeren.”

„O, daaraan twijfel ik niet, jongheer Copperfield,” antwoordde hij, „in het minst niet. Maar daar gij zelf niet nederig zijt, kunt gij misschien niet goed oordeelen over hen, die het wel zijn. Ik wil mijn meerderen geen aanstoot geven door mijn kennis, dank u. Ik ben veel te nederig. Hier is mijn nederige woning, jongheer Copperfield.”

Wij gingen een lage, ouderwetsche kamer binnen, waar men zóó van de straat inkwam, en vonden daar juffrouw Heep, die het sprekende evenbeeld van Uriah was, alleen kleiner van gestalte. Zij ontving mij met de diepste nederigheid, en vroeg mij excuus, dat zij haar zoon een kus gaf, daarbij opmerkend, dat zij, hoe gering zij ook waren, toch hun natuurlijke genegenheden hadden, wat, naar zij hoopte, niemand hun kwalijk zou nemen. De kamer was heel fatsoenlijk, half zitkamer half keuken, maar verre van gezellig. Het theegoed stond op de tafel, en de ketel kookte boven 't vuur. Er stond een latafel, met een opslaand blad bij wijze van lessenaar, waaraan Uriah 's avonds kon lezen of schrijven. Daar lag Uriah's blauwe zak, die papieren scheen

te braken. Daar stond een reeks van Uriah's boeken, met mijnheer Tidd aan het hoofd. Daar was een hoekkastje; en daar stonden de gebruikelijke meubelen. Ik herinner mij niet, dat iets in het bijzonder er kaal of armoedig uitzag, maar wel, dat het geheel dit deed. Misschien behoorde het tot juffrouw Heep's nederigheid, dat zij nog weduwenrouw droeg. Ondanks den tijd, die er sedert mijnheer Heep's overlijden was verlopen, droeg zij nog steeds den weduwenrouw. Ik meen, dat haar muts eenigszins van den regel afweek; maar overigens was zij nog net zoo zwaar in den rouw als in het begin van haar rouwtijd.

„Dit is een dag om in gedachtenis te houden, mijn Uriah,” zei Juffrouw Heep onder het theezetten, „nu jongeheer Copperfield ons een bezoek brengt.”

„Ik heb al gezegd, dat ge er zoo over denken zoudt, moeder,” zei Uriah hierop.

„Als ik ergens om had kunnen wenschen, dat vader bij ons was gebleven,” hervatte juffrouw Heep, „zou het geweest zijn om vanavond met onzen bezoeker kennis te kunnen maken.”

Ik werd verlegen door deze complimenten; maar het streeelde mij toch, dat ik als zoo'n geëerden gast werd ontvangen, en ik vond juffrouw Heep heel aardig.

„Mijn Uriah,” zei juffrouw Heep, „heeft al lang hierop gehoopt, jongeheer. Hij vreesde wel een beetje, dat onze nederigheid een beletsel zou zijn, en dat deed ik ook. Nederig zijn wij, nederig zijn wij geweest, en nederig zullen wij altijd blijven.”

„Maar ik geloof toch, dat gij geen reden daartoe hebt, juffrouw,” zei ik, „of gij moet het zelf zoo willen.”

„Dank u, jongeheer,” liet juffrouw Heep hierop volgen. „Wij kennen onzen stand, en zijn daarin dankbaar.”

Ik bemerkte, dat juffrouw Heep langzamerhand dichter bij mij, en Uriah langzamerhand tegenover mij kwam, en zij mij eerbiedig bedienden van het beste van wat er op tafel stond. Er was, wel is waar, niet veel bijzonders, maar ik nam den wil voor de daad, en voelde, dat zij hun best deden mij attenties te bewijzen. Weldra begonnen zij over tantes te praten, en toen vertelde ik van de mijne; en over vaders en moeders en toen vertelde ik van de mijne; en toen begon juffrouw Heep over stiefvaders te praten, en begon ik van den mijne te vertellen — maar ik bedacht mij, omdat mijn tante mij had aangeraden daarover te zwijgen. Een onnoozel jong kurkje zou echter even weinig tegen een paar kurketrekkers, of een onnoozel kiesje tegen een

paar tandartsen bestand zijn geweest, als ik tegen Uriah en juffrouw Heep. Zij deden precies met mij wat zij maar wilden, en pompten mij dingen, die ik nooit had willen vertellen, zoo gemakkelijk uit, dat ik nog bloos, als ik er aan denk; vooral omdat ik het mij, in mijn jeugdige openhartigheid, tot een eer rekende dat ik zoo vertrouwelijk was, en een gevoel had alsof ik ook mijn twee achtenswaardige vrienden eer bewees.

Zij hielden heel veel van elkaar; dat was zeker. Ik denk dat dit, als iets natuurlijks, een zekeren indruk op mij maakte; maar de handigheid, waarmee de een wist op te vangen wat de ander zei, was iets kunstmatigs, waartegen ik nog minder bestand was. Toen er niets meer over mij zelf uit mij te halen was (want over mijn leven bij Murdstone en Grinby en mijn reis zei ik geen woord) begonnen zij over mijnheer Wickfield en Agnes. Uriah wierp juffrouw Heep den bal toe, juffrouw Heep ving hem op en wierp hem naar Uriah terug. Uriah speelde er een beetje mee en wierp hem dan weer naar juffrouw Heep, en zoo lieten zij hem heen en weer vliegen, tot ik niet meer wist wie hem eigenlijk had en heelemaal verbijsterd was. De bal zelf werd ook telkens verwisseld. Dan was het mijnheer Wickfield, dan Agnes, dan het nobele karakter van mijnheer Wickfield, dan mijn bewondering voor Agnes; dan de groote zaken en inkomsten van mijnheer Wickfield, dan ons huiselijk leven na het middagmaal; dan weer hoeveel wijn mijnheer Wickfield dronk, de reden waarom hij dit deed, en hoe jammer het was, dat hij zoo veel dronk; dan het een, dan het ander, dan weer alles tegelijk; en al dien tijd liet ik, zonder dat ik veel scheen te spreken of iets anders te doen dan hen van tijd tot tijd een beetje aan te moedigen, uit vrees dat hun nederigheid en de eer van mijn gezelschap hen geheel zouden overstelpen, mij voortdurend het een of ander ontglippen, dat ik mij niet had moeten laten ontglippen, en zag er de uitwerking van in het knipoogen van Uriah's neusvleugels. Ik begon mij al wat minder op mijn gemak te voelen en naar het oogenblik uit te kijken, dat ik met goed fatsoen zou kunnen verdwijnen, toen een gedaante, die de straat uitkwam en de deur voorbijging — die openstond om wat lucht binnen te laten, daar het voor den tijd van het jaar erg warm was — terugkeerde, naar binnen keek en binnenstapte, luidkeels uitroepend: „Copperfield! Is het mogelijk!”

Het was mijnheer Micawber! Het was

mijnheer Micawber, met zijn lorgnet, en zijn rotting, en zijn halsboord, en zijn deftige uiterlijk, en den gullen klank in zijn stem, geheel compleet.

„Mijn beste Copperfield!” zei mijnheer Micawber, mij zijn hand toestekend, „dit is werkelijk een ontmoeting, die geschikt is om iemands gemoed te vervullen met een gevoel van de onzekerheid en onstandvastigheid van alle menschenlijke — om kort te gaan, dit is een buitengewone ontmoeting. Terwijl ik langs de straat loop, naderend over de waarschijnlijkheid, dat er iets op zal dagen (waarop ik op het oogenblik vrij zeker hoop), komt daar opeens een jonge, maar hooggeachte vriend opdagen, dien ik in het gewichtigste tijdperk van mijn leven, ik mag wel zeggen in de crisis van mijn bestaan, heb leeren kennen. Copperfield, beste jongen, hoe gaat het met u?”

Ik kan niet zeggen — ik kan werkelijk niet zeggen — dat ik blij was mijnheer Micawber daar te zien; maar toch was ik blij dat ik hem zag, schudde hem hartelijk de hand en vroeg hoe mevrouw Micawber het maakte.

„Dank u,” zei mijnheer Micawber, met zijn hand wuivend, als vanouds, terwijl hij zijn kin in zijn boordje schikte. „Zij maakt het tamelijk goed. De tweelingen putten niet langer hun voedsel uit de bronnen der natuur — om kort te gaan,” zei hij, in een van zijn plotselinge opwellingen van vertrouwelijkheid, „zij zijn gespeend — en mevrouw Micawber is tegenwoordig mijn reisgenoot. Zij zal er zich over verblijden, Copperfield, dat zij de kennismaking kan hernieuwen met iemand, die zich in alle opzichten een waardig priester aan het altaar der vriendschap heeft getoond.”

Ik zei dat het mij ook verheugen zou haar te zien.

„Ge zijt wel goed,” zei mijnheer Micawber. Daarop glimlachte hij, zette nog eens zijn kin recht en keek om zich heen. „Ik ontdek mijn vriend Copperfield,” hervatte hij met hoffelijken zwier, en zonder iemand in het bijzonder aan te spreken, „niet in eenzaamheid, maar als deelgenoot aan een gezelligen maaltijd in gezelschap van een dame in weduwenrouw, en van iemand, die waarschijnlijk haar spruit is, die — om kort te gaan,” zei hij, in een nieuwe opwelling van vertrouwelijkheid, „haar zoon. Ik zal het als een eer beschouwen, te worden voorgesteld.”

Ik kon, onder deze omstandigheden, niet anders doen dan mijnheer Micawber met Uriah Heep en zijn moeder in kennis brengen; wat ik dan ook deed. Terwijl zij zich

zoo nederig mogelijk tegenover hem voordeden, nam mijnheer Micawber een stoel en wuifde op zijn hoffelijkste manier met zijn hand.

„Iedere vriend van mijn vriend Copperfield,” zei hij, „heeft aanspraak op mijn vriendschap.”

„Wij zijn veel te nederig, mijnheer,” zei juffrouw Heep, „mijn zoon en ik, om vrienden van jongenheer Copperfield te zijn. Hij is zoo goed geweest om bij ons thee te komen drinken, en wij zijn hem dankbaar voor zijn gezelschap, en u ook, mijnheer, voor uw attentie.”

„Mevrouw,” antwoordde mijnheer Micawber met een buiging, „ik ben u zeer verplicht. En wat doet gij nu, Copperfield? Nog in den wijnhandel?”

Ik was erg verlangend mijnheer Micawber weg te krijgen, en antwoordde met mijn hoed in mijn hand, en ongetwijfeld met een hoogrood gezicht, dat ik bij doctor Strong op school was.

„Op school?” zei mijnheer Micawber, zijn wenkbrauwen optrekkend. „Het doet mij buitengewoon veel genoegen dat te hooren. Hoewel een geest als die van mijn vriend Copperfield,” hierbij wendde hij zich tot Uriah en juffrouw Heep, „niet meer die ontwikkeling noodig heeft, die hij zonder zijn kennis van menschen en zaken zou behoeven, is die geest toch een vruchtbare grond, waarin alles welig ontkiemt — om kort te gaan,” zei mijnheer Micawber, weer met een opwelling van vertrouwelijkheid, „hij is in staat om het ver in de klassieken te brengen.”

Uriah wreef zijn dorre handen langzaam over elkaar en wrong zijn bovenlijf op een akelige manier, om zijn instemming met deze lofspraak op mij uit te drukken.

„Zullen wij nu mevrouw Micawber eens gaan opzoeken, mijnheer?” zei ik, om hem weg te krijgen.

„Als gij haar die eer wilt bewijzen, Copperfield,” antwoordde hij opstaand. „Ik zie er geen bezwaar in, om ten aanhoore van onze vrienden hier te zeggen, dat ik een man ben, die eenige jaren lang tegen den druk van financieele moeilijkheden heb moeten vechten.”

Ik wist wel, dat hij beslist iets van dien aard zou gaan zeggen; altijd pochte hij op zijn moeilijkheden.

„Soms heb ik mij boven mijn moeilijkheden weten te verheffen. Soms hebben mijn moeilijkheden — om kort te gaan, mij omvergeworpen. Er zijn tijden geweest, dat ik ze op allerlei manieren wist af te wenden; er zijn tijden geweest, dat zij mij te

sterk waren, en ik er voor moest zwichten, en met de woorden van Cato tegen mevrouw Micawber zei: „Plato, gij redeneert goed. Het is nu gedaan. Ik kan niet langer vechten". Maar nooit in mijn leven," vervolgde hij, „heb ik grooter voldoening gekend, dan toen ik mijn verdriet (als ik moeilijkheden, die voornamelijk voortspuiten uit sommatiën van procureurs en acceptatiën op twee en vier maanden, met dat woord mag aanduiden) aan den boezem van mijn vriend Copperfield kon uitstorten."

Mijnheer Micawber besloot deze gulle bekentenis met te zeggen: „Mijnheer Heep, goedenavond! Mevrouw Heep, uw dienaar!" en stapte toen, op zijn zwierige wijze, met mij naar buiten, onder het neuviën van een deuntje en tamelijk veel lawaai met zijn schoenen on de straatsteenen makend.

Het was een kleine herberg waarin mijnheer Micawber zijn intrek had genomen, en hij had daar een bekrompen kamertje, dat van de gelagkamer was afgeschoten en dat sterk naar tabak rook. Ik denk, dat het boven de keuken lag, daar er door de reten in den vloer een warme, vette lucht scheen op te stijgen, en de muren klam waren aangeslagen. Ik weet zeker, dat het dicht bij het buffet was door den geur van sterken drank en het rinkelen van glazen. Daar, op een kleine sofa gelegen, onder een schilderij van een renpaard, met haar hoofd dicht bij het vuur, en terwijl haar voeten een mosterdpotje van een stommeknecht dreigden af te schoppen, die aan het andere einde van de kamer stond, vonden wij mevrouw Micawber, tot wie mijnheer Micawber, die het eerst binnenging, zei: „Lieve, mag ik zoo vrij zijn u een leerling van doctor Strong voor te stellen?"

Terloops merkte ik op, dat mijnheer Micawber, hoewel hij met mijn leeftijd en stand net zoo in de war was als altijd, toch steeds als iets heel voornaams ont-hield, dat ik bij doctor Strong op school was.

Mevrouw Micawber was verbaasd, maar toch heel blij mij te zien. Ik was ook blij, dat ik haar zag, en na een hartelijke begroeting van weerskanten, ging ik naast haar zitten op de sofa.

„Lieve," zei mijnheer Micawber, „als gij Copperfield eens wilt vertellen hoe wij het op het oogenblik maken, wat hij ongetwijfeld graag zal willen weten, zal ik intuschen de courant even doorkijken, om te zien of er zich in de advertentiën iets voor-doet."

„Ik dacht, dat gij in Plymouth waart, mevrouw," zei ik tot mevrouw Micawber, toen hij was weggegaan.

„Ja, mijn lieve Copperfield," antwoordde zij, „wij zijn ook naar Plymouth gegaan."

„Om bij de hand te zijn," herinnerde ik haar.

„Juist," zei mevrouw Micawber. „Om bij de hand te zijn. Maar bij de belastingen schijnen zij geen bekwame menschen te kunnen gebruiken. De plaatselijke invloed van mijn familie was volkomen ontoereikend om voor een man van mijnheer Micawber's bekwaamheden daarbij een aanstelling te krijgen. Men wilde liever niet een man van mijnheer Micawber's bekwaamheden hebben. Hij zou de tekortkomingen van de anderen al te sterk hebben doen uitkomen. En bovendien," vervolgde mevrouw Micawber, „wil ik het niet voor u verhelten, mijn beste Copperfield, dat, toen die tak van mijn familie, die in Plymouth gevestigd is, zag dat mijnheer Micawber ook mij, den kleinen Wilkins en zijn zusje, en de tweelingen had meegebracht, men hem niet met die geestdrift ontving, die ik had mogen verwachten, omdat hij zoo kort geleden uit de gevangenis was verlost. Om de waarheid te zeggen," — hierbij liet zij haar stem dalen — „maar dit blijft tusschen ons — de ontvangst was koel."

„Lieve hemel," zei ik.

„Ja!" zei mevrouw Micawber. „Het is wel pijnlijk, jongeheer Copperfield, het menschedom zoo te moeten beschouwen, maar onze ontvangst was bepaald koel. Daaraan valt niet te twijfelen. Om de waarheid te zeggen, de tak van mijn familie, die in Plymouth gevestigd is, begon beleedigend tegen mijnheer Micawber te worden, voor wij er nog een week waren."

Ik zei en dacht ook, dat zij zich behoorden te schamen.

„Toch was het zoo," hervatte mevrouw Micawber. „Wat kon, onder zulke omstandigheden, een man van mijnheer Micawber's karakter doen? Er bleef hem werkelijk niets anders over, dan van dien tak van de familie het geld te leenen voor de terugreis, en wat het ook kosten mocht, naar Londen terug te gaan."

„En zoo zijt gij allemaal weer teruggekomen, mevrouw?" zei ik.

„Wij zijn allemaal weer teruggekomen," antwoordde mevrouw Micawber. „Sedertdien heb ik de andere takken van mijn familie geraadpleegd over de maatregelen, die mijnheer Micawber nu het best zou kunnen nemen. Want ik blijf beweren, dat hij

het een of ander ter hand moet nemen, jongeheer Copperfield," zei mevrouw Micawber op een argumenteerenden toon. „Het is duidelijk, dat een gezin van zes personen, een dienstbode nog niet eens meegerekend, niet van den wind kan leven."

„Natuurlijk niet, mevrouw," zei ik.

„De meening van die andere takken van mijn familie," vervolgde mevrouw Micawber, „is, dat mijnheer Micawber onmiddellijk zijn aandacht aan de kolen moet wijden."

„Waaraan, mevrouw?"

„Aan de steenkolen," antwoordde zij. „Aan den kolenhandel. Mijnheer Micawber kwam, nadat hij inlichtingen had ingewonnen, tot de overtuiging, dat er voor iemand van zijn talenten een goed vooruitzicht zou bestaan in den handel in Medway-kolen. Toen was het duidelijk, zooals mijnheer Micawber zeer terecht zei, dat de eerste stap, die genomen moest worden, was, de Medway te gaan zien. En wij zijn die dan ook gaan zien. Ik zeg wij, jongeheer Copperfield, want ik zal," zei mevrouw Micawber ontroerd, „mijnheer Micawber nooit verlaten."

Ik gaf prevelend mijn bewondering en goedkeuring te kennen.

„Wij zijn de Medway gaan zien," herwatte mevrouw Micawber. „Mijn meening over den kolenhandel op die rivier is, dat hij misschien talenten, maar zeer zeker ook kapitaal vereischt. Talenten heeft mijnheer Micawber; kapitaal heeft hij niet. Wij hebben, geloof ik, het grootste gedeelte van de Medway gezien; en dat is de overtuiging, waartoe ik gekomen ben. Daar wij hier zoo dichtbij waren, was mijnheer Micawber van meening, dat het onverantwoordelijk zou zijn als wij niet meteen even de Kathedraal zouden gaan bekijken. Ten eerste, omdat zij wel de moeite waard is en wij ze nog nooit hadden gezien; en ten tweede om de waarschijnlijkheid, dat er in een stad met een Kathedraal wel iets op zou komen dagen. Wij zijn hier," vervolgde mevrouw Micawber, „nu drie dagen geweest. Er is tot nu toe nog niets op komen dagen, en het zal u wel niet zoo verwonderen, jongeheer Copperfield, als het een vreemde zou doen, als ik u vertel, dat wij op 't oogenblik op een geldzending uit Londen wachten, om onze financiële verplichtingen in dit hotel te voldoen. Tot de komst van die zending," zei mevrouw Micawber met diep gevoel, „ben ik van mijn huis (ik bedoel onze kamers in Pentonville) van mijn zoontje en dochtertje en mijn

tweelingen gescheiden."

Ik voelde het diepste medelijden met mijnheer en mevrouw Micawber in deze nijpende omstandigheden, en zei dit ook tegen mijnheer Micawber, die juist terugkwam, er bijvoegend, dat ik graag geld zou willen hebben om hun het noodige te kunnen leenen. Mijnheer Micawber's antwoord verriede de onrust, waaronder hij gebukt ging. Hij zei, terwijl hij mij de hand drukte: „Copperfield, gij zijt een echte vriend, maar als het ergste gebeurt, is niemand zonder vriend, zoolang hij nog een scheermes heeft."

Bij deze akelige toespeling sloeg mevrouw Micawber haar armen om zijn hals en smeekte hem te bedaren. Hij schreide, maar bijna onmiddellijk herstelde hij zich weer in zooverre, dat hij kon schellen en een warmen nierpudding met garnalen voor het ontbijt van den volgenden ochtend kon bestellen.

Toen ik afscheid van hen nam, drongen beiden zoo bij mij aan, voor hun vertrek bij hen te komen eten, dat ik dit niet kon afslaan. Maar daar ik wist, dat ik den volgenden dag niet kon komen, daar ik dan 's avonds veel werk had, sprak mijnheer Micawber met mij af, dat hij in den loop van den ochtend bij doctor Strong naar mij zou komen vragen (daar hij een voorgevoel had, dat de geldzending met de volgende post zou komen) om te zien of de daarop volgende dag mij beter schikte. Ik werd dus den volgenden ochtend uit de les geroepen, en vond mijnheer Micawber in de spreekkamer, om mij te zeggen, dat het diner op den afgesproken tijd zou plaats hebben. Toen ik hem vroeg of de zending gekomen was, drukte hij mij de hand en ging weg.

Toen ik dienzelfden avond uit het raam stond te kijken, verbaasde het mij, en maakte het mij eenigszins ongerust, dat ik mijnheer Micawber en Uriah Heep arm in arm voorbij zag komen; Uriah nederig gevoelig voor de eer, die hem bewezen werd, en mijnheer Micawber innig vergenoegd, dat hij Uriah als het ware onder zijn bescherming kon nemen. Maar nog verbaasder was ik, toen ik den volgenden dag op den afgesproken tijd, namelijk tegen vier uur, naar het herbergje ging, uit hetgeen mijnheer Micawber zei te moeten opmaken, dat hij met Uriah naar huis was gegaan, en bij juffrouw Heep brandewijn met water had zitten drinken.

„En ik zal u eens wat zeggen, mijn beste Copperfield," zei mijnheer Micawber, „uw vriend Heep is een jonge kerel, die procu-

reur-generaal zou kunnen worden. Als ik dat jongemenschap had gekend in den tijd toen mijn moeilijkheden tot een crisis kwamen, geloof ik zeker, dat men mijn schuldeischers veel handelbaarder zou hebben gemaakt dan zij toen geweest zijn."

Ik begreep niet goed, hoe dat mogelijk zou zijn geweest, daar mijnheer Micawber hun heelemaal niets betaald had, maar ik wilde er maar liever niet naar vragen. Evenmin wilde ik zeggen, dat ik hoopte dat hij bij Uriah niet al te spraakzaam was geweest, of vragen of zij veel over mij hadden gesproken. Ik was bang mijnheer Micawber's gevoel te kwetsen, of in ieder geval dat van mevrouw Micawber, die zoo bijzonder fijngevoelig was; maar ik was er toch ongerust over en dacht er later nog dikwijls aan.

Wij hadden een voortreffelijk dinertje. Eerst een uitstekend vischschotelletje, daarna gebraden kalfsniertjes, en verder sausjes, een patrijs en een pudding. Bovendien was er wijn, en zwaar bier; en na het diner maakte mevrouw Micawber eigenhandig warme punch voor ons gereed.

Mijnheer Micawber was buitengewoon vroolijk. Nog nooit had ik hem zoo'n plezierig gezelschap gevonden. De punch deed zijn gezicht glimmen, zoodat het er uitzag, alsof het heelemaal gevernist was. Hij sprak op vroolijk sentimenteelen toon over de stad, en bracht een toast op haar welzijn uit, waarbij hij opmerkte, dat mevrouw Micawber en hij het daar zeer naar hun zin hadden gehad, en dat zij nooit de aangename uren zouden vergeten, die zij in Canterbury hadden gesleten. Daarna dronk hij op mij; en hij, mevrouw Micawber en ik lieten den heelen tijd van onze vriendschapsbetrekkingen nog eens de revue passeeren, waarbij wij alle verkochte bezittingen nog eens verkochten. Toen dronk ik op mevrouw Micawber, of zei tenminste bescheiden: „Als gij het mij toestaat, mevrouw Micawber, zal ik nu het genoegen hebben op uw gezondheid te drinken." Daarop hield mijnheer Micawber een lofrede op mevrouw Micawber's karakter en zei, dat zij altijd zijn leidsvrouw en vriendin was geweest, en dat hij mij zou willen aanraden, als voor mij de tijd om te trouwen gekomen was, ook een dergelijke vrouw te trouwen, als er tenminste nog zoo een te vinden was.

Naarmate de punch verdween, werd mijnheer Micawber steeds vriendschappelijker en vroolijker, en daar mevrouw Micawber ook wat opgewonden werd, zongen wij „Auld Lang Syne", waarbij wij, toen dit

zoo te pas kwam, elkaar om de tafel heen een hand gaven, terwijl wij bij den slotregel, waarvan wij niets begrepen, werkelijk aangedaan werden.

Kortom, ik heb nooit iemand zoo vroolijk en luchtig gezien als mijnheer Micawber dien avond tot op het laatste oogenblik was, toen ik van hem en zijn beminnelijke vrouw hartelijk afscheid nam. Ik was er dus volstrekt niet op voorbereid den volgende morgen om zeven uur den volgende brief te ontvangen, die van half tien 's avonds dateerde, een kwartier dus nadat ik hem verlaten had:

„Dierbare jonge vriend!

„De teerling is geworpen — alles is voorbij. De knagende zorgen achter een akelig masker van vroolijkheid verbergend, heb ik u vanavond niet meegedeeld, dat er geen hoop op een geldzending meer bestaat. Onder deze omstandigheden, vernederend om te verdragen, vernederend om over te denken en vernederend om over te spreken, heb ik de financieele verplichtingen, die ik in dit logement heb aangegaan, afgewikkeld door een wissel, betaalbaar veertien dagen na dato aan mijn woning, Pentonville, Londen. Wanneer deze wissel vervalt, zal hij niet worden gehonoreerd. Het gevolg daarvan is mijn ondergang. De bliksem dreigt, en de boom moet vallen.

„Laat de rampzalige, die nu tot u spreekt, mijn waarde Copperfield, uw leven lang een waarschuwende vuurbaak voor u zijn. Hij schrijft u met die bedoeling, en in die hoop. Indien hij kon denken, dat hij daartoe nuttig zou kunnen zijn, zou er mogelijk nog een straaltje daglicht doordringen in den troosteloozen kerker van zijn verdere bestaan — hoewel het momenteel (op zijn minst gezegd) zeer twijfelachtig is, of dit bestaan nog lang zal duren.

„Dit is de laatste brief, mijn waarde Copperfield, dien gij ooit nog ontvangen zult

„Van

„Den

„Doodarmen

„Verworpeling

„WILKINS MICAWBER."

De inhoud van dezen hartverscheurenden brief deed mij zoo ontstellen, dat ik, vóór ik naar school ging, haastig naar het herbergje liep, om te zien of ik mijnheer Micawber met een woord van troost kon opbeuren. Maar halverwege daarheen ontmoette ik de diligence naar Londen met mijnheer en mevrouw Micawber achterop; mijnheer Micawber een toonbeeld van stil

genoegen, terwijl hij glimlachend naar het gekeuvel van zijn vrouw luisterde, uit een papieren zakje noten at, en de hals van een flesch uit zijn jaszak kwam kijken. Daar zij mij niet zagen, vond ik het, alles wel beschouwd, maar het beste hen ook niet te zien. Ik sloeg dus, met een zwaar pak van mijn hart, een zijstraat in, die de kortste weg naar school was, en vond het over het geheel een verademing, dat zij weg waren; hoewel ik niettemin nog altijd veel van hen hield.

HOOFDSTUK XVIII.

Een terugblik.

Mijn schooldagen! Het stille voortgliden van mijn bestaan — mijn onzichtbare, onmerkbare vorderingen op den levensweg — van kind tot jongeling! Laat ik eens bedenken, terwijl ik op dat kabbelende beekje terugzie, thans een droge, met bladeren overwoekerde bedding, of er langs zijn loop eenige kenteekenen zijn te vinden, waardoor ik mij kan herinneren hoe het stroomde.

Een oogenblik, en ik zit op mijn plaats in de kathedraal, waar wij elken Zondagmorgen gezamenlijk heengingen, nadat wij eerst tot dat doel in de school bijeen waren gekomen. De aardachtige geur, de stille sfeer, het gevoel dat de wereld buitengesloten is, het galmen van het orgel door de wit en zwart gewelfde galerijen en zijgangen, zijn vleugelen, die mij terugvoeren en mij in een half slapenden, half wakenden droom boven die dagen doen zweven.

Ik ben niet de laagste van de school. Ik ben in enkele maanden verscheidene jongens vooruit gekomen. Maar de eerste jongen is toch voor mij een ontzagwekkend wezen, veraf op een duizelingwekkende hoogte geplaatst, die voor mij onbereikbaar is. Agnes zegt „Neen” maar ik zeg „Ja”, en vertel haar, dat zij er geen idee van heeft, wat voor schatten aan kennis dat wonderbaarlijke wezen heeft, wiens plaats zij denkt dat ik, zelfs ik, zwakke beginneling, die ik ben, mettertijd zal kunnen bereiken. Hij is niet mijn speciale vriend en openlijke beschermers, zooals Steerforth was, maar ik koester toch een eerbiedige bewondering voor hem. Ik vraag mij in ’t bijzonder af, wat hij zal gaan doen als hij de school verlaat en wat de menschen zullen doen om zich op welken post ook tegenover hem te handhaven.

Maar wie is het, die mij daar stoort? Het

is jongeuffrouw Shepherd, op wie ik verlief ben.

Jongeuffrouw Shepherd is een kostleerling van het instituut der dames Nettingall. Ik aanbid jongeuffrouw Shepherd. Zij is een klein meisje, met een „spencertje”, een rond gezichtje en krullend, vlasblond haar. De meisjes van de dames Nettingall komen ook in de kathedraal. Ik kan niet in mijn boek kijken, want ik moet kijken naar jongeuffrouw Shepherd. Als het koor zingt, hoor ik haar. In de gebeden voeg ik in gedachten haar naam er tusschen in — ik plaats haar onder de leden van het koninklijke huis. Thuis op mijn eigen kamer, ben ik soms genoodzaakt om in een vervoering van liefde uit te roepen: „O, jongeuffrouw Shepherd!”

Een tijdlang blijf ik in twijfel omtrent haar gevoelens jegens mij, maar eindelijk is het lot ons gunstig, en ontmoeten wij elkaar op de dansles. Ik dans met jongeuffrouw Shepherd. Ik raak haar handschoen aan, en voel een trilling langs den rechterarm van mijn buisje opstijgen en uitkomen in mijn hals. Ik zeg jongeuffrouw Shepherd niets liefs, maar toch begripen wij elkaar. Zij en ik leven slechts om vereenigd te worden.

Waarom geef ik jongeuffrouw Shepherd heimelijk twaalf Braziliaansche noten present? vraag ik mij af. Zij zijn geen zinnebeelden van genegenheid, zij zijn moeilijk tot een pakje van eenigszins behoorlijk model te maken, zij zijn lastig om te kraken, zelfs tusschen een kamerdeur, en als zij gekraakt zijn smaken zij olieachtig; en toch voel ik, dat zij voor jongeuffrouw Shepherd een passend geschenk zijn. Ook zachte anijsbeschuitjes schenk ik aan jongeuffrouw Shepherd, en ontelbare sinaasappelen. Eens geef ik jongeuffrouw Shepherd in het kleedkamertje een kus. O extase! Hoe groot zijn den volgenden dag mijn smart en mijn verontwaardiging bij het hooren van een gerucht, dat de dames Nettingall jongeuffrouw Shepherd in een dwangbuis hebben gezet, omdat zij haar teenen binnenwaarts keerde.

Daar jongeuffrouw Shepherd de eenige gedachte en droom van mijn leven is, hoe komt het dan, dat ik met haar breek? Ik kan het niet begrijpen. En toch ontstaat er een verkoeling tusschen haar en mij. Er komen mij geruchten ter oore: jongeuffrouw Shepherd zou gezegd hebben, dat zij graag zou willen dat ik haar niet zoo aanstaarde, en zij zou bekend hebben, dat zij jongenheer Jones boven mij verkoos — Jones, een jongen van heelemaal niets!

De kloof tusschen mij en jongejuvrouw Shepherd wordt breeder. Eindelijk ontmoet ik eens de meisjes van het instituut op de wandeling. Jongejuvrouw Shepherd trekt een gezicht onder het voorbijgaan en lacht tegen haar kameraadje. Alles is voorbij. De toewijding van een leven — een leven schijnt het te zijn, maar dat doet er ook eigenlijk niet toe — is ten einde. Jongejuvrouw Shepherd komt niet meer in de kerkgebeden, en het koninklijke huis kent haar niet meer.

Ik zit hooger op school, en niemand stoort mijn rust. Ik ben nu heelemaal niet beleefd meer tegen de jongedames van het instituut, en zou op geen er van verliefd raken, al waren er tweemaal zooveel, en al waren zij twintigmaal zoo knap. Ik vind de dansles een vervelende affaire, en vraag mij af, waarom de meisjes niet alleen kunnen dansen en ons met rust kunnen laten. Ik word sterk in het maken van Latijnsche verzen en vergeet mijn laarzen dicht te rijgen. Doctor Strong spreekt openlijk van mij als van een veelbelovenden leerling. Mijnheer Dick is buiten zichzelf van blijdschap, en mijn tante stuurt mij met de volgende post een guinje.

De schim van een jongen slager rijst op, als de verschijning van een gewapend hoofd in Macbeth. Wie is die jonge slager? Hij is de schrik van de jeugd in Canterbury. Er heerscht een duister geloof, dat het rundvet, waarmee hij zijn haren zalft, hem bovennatuurlijke krachten geeft, en dat hij een volwassen man kan staan. Hij heeft een breed gezicht, een nek als een stier, ruwe roode wangen, een woesten aard en een kwaadaardige tong. Het voornaamste gebruik, dat hij van zijn tong maakt, is om de jongeheeren van doctor Strong te beschimpen. Hij zegt in het openbaar dat, als zij wat hebben willen, hij het hun zal geven. Hij noemt er enkele onderhen (waartoe ik ook behoor), die hij best met één hand, en de andere op zijn rug gebonden, zou kunnen klein krijgen. Hij wacht de kleine jongens op, om op hun onbeschermden hoofden te beuken, en schreeuwt mij op de openbare straat hoonend en uitdagerend na. Om deze afdoende redenen besluit ik met den slager te vechten.

Het is een zomeravond, in een groene bedding, bij den hoek van een muur. Ik ontmoet den slager daar volgens afspraak. Ik word door een keurbende van onze jongens vergezeld; de slager door twee andere slagers, een jongen herbergier en een schoorsteenveger. De voorbereidselen zijn gemaakt, en de slager en ik staan tegen

over elkaar. In een oogenblik doet de slager tienduizend vonken uit mijn linkerwenkbrauw schieten. In nog een oogenblik weet ik nauwelijks wie ik zelf ben en wie de slager is, zoo verward en door elkaar gekronkeld zijn wij, terwijl wij over het vertrapte gras wentelen. Soms zie ik den slager, bebloed maar vol zelfvertrouwen; soms zie ik niets en zit te hijgen op de knie van mijn secondant; soms vlieg ik als dol op den slager toe, en sla mijn knokkels tegen zijn gezicht aan bloed, zonder dat dit hem eenigszins schijnt te deren. Eindelijk ontwaak ik, heel vreemd in mijn hoofd, als uit een duizeligen slaap, en zie den slager weggaan, door de twee andere slagers, den schoorsteenveger en den herbergier gefeliciteerd, en terwijl hij onder het loopen zijn jas aantrekt; waaruit ik terecht opmaak, dat hij de zege heeft behaald.

Ik word in een jammerlijken toestand naar huis gebracht; men legt rauw vleesch op mijn oogen, wrijft mij met azijn en brandewijn, en er komt een groote, witte, sopperige plek op mijn bovenlip, die onmatig opzwelt. Drie of vier dagen lang zie ik er heel leelijk uit en blijf thuis, met een groen scherpje boven mijn oogen; en ik zou mij erg vervelen, als Agnes niet een zuster voor mij was, mij niet beklagde, en mij niet voorlas, en den tijd snel en genoeglijk deed voorbijgaan. Agnes bezit altijd mijn volle vertrouwen; ik vertel haar alles van den slager en de grieven, die hij mij heeft aangedaan; en zij vindt ook, dat ik niet anders doen kon dan met den slager vechten, hoewel zij er van heeft en huivert, dat ik met hem gevochten heb.

De tijd is ongemerkt voorbijgegaan, want in de dagen, die nu zijn aangebroken, is Adams niet meer de eerste van de school, en dat is hij al sinds lang niet meer. Adams is al zoo lang van school, dat er, als hij nog eens terugkomt om doctor Strong een bezoek te brengen, niet velen meer zijn, behalve ik, die hem kennen. Adams zal binnenkort advocaat worden en een pruik dragen. Ik ben verbaasd, dat ik hem veel stiller en bedaarder vind dan ik dacht, en lang niet zoo deftig van uiterlijk. Ook heeft hij de wereld nog niet in rep en roer gebracht; want die draait (zoover ik na kan gaan) niet veel anders dan wanneer hij er nooit in verschenen was.

Een leege ruimte, waardoor de krijshelden van poëzie en geschiedenis optrekken in statige groepen, waaraan geen einde schijnt te komen — en wat volgt er dan? Ik ben de eerste van de school; en kijk op de reeks van jongens beneden mij neer,

met een zekere goedgunstige belangstelling in diegenen onder hen, die mij herinneren aan het jongetje, dat ik zelf was, toen ik pas daar kwam. Dat kleine kereltje schijnt geen deel meer van mijzelf te zijn; ik denk aan hem als aan iets, dat ik op mijn levensweg heb achtergelaten — iets, dat ik veeleer gepasseerd, dan zelf geweest ben — bijna denk ik aan hem als aan iemand anders.

En het kleine meisje, dat ik dien eersten dag bij mijnheer Wickfield zag, waar is zij? Eveneens verdwenen. In haar plaats zweeft er nu een volkomen gelijkenis met dat portret, geen kinderlijke gelijkenis meer, door het huis; en Agnes — mijn lieve zuster zooals ik haar in mijn gedachten noem, mijn raadgeefster en vriendin, de goede engel van allen, die onder haar kalmen, weldadigen, zelfverloochenden invloed komen — is heelemaal een volwassen meisje.

Welke andere veranderingen hebben er verder nog met mij plaats gehad, behalve die in mijn lengte en uiterlijk, en de kennis die ik gouden schenken heb verzameld? Ik draag een gouden horloge met ketting, een ring aan mijn pink en een jas met lange panden, en ik gebruik veel berenvet — wat in verband met den ring een slecht teeken is. Ben ik weer verliefd? Ja. Ik aanbid de oudste juffrouw Larkins.

De oudste juffrouw Larkins is geen klein meisje. Zij heeft de gestalte van een rijzige volwassen vrouw, met een donkere kleur en zwarte oogen. De oudste juffrouw Larkins is geen piepjong dingetje meer; want de jongste juffrouw Larkins is dat zelfs niet meer, en de oudste moet drie of vier jaar ouder zijn. Misschien kan de oudste juffrouw Larkins ongeveer dertig zijn. Mijn hartstocht voor haar gaat alle perken te buiten.

De oudste juffrouw Larkins kent officieren. Dat is voor mij heel moeilijk om te dragen. Ik zie hen haar op straat aanspreken. Ik zie hen de straat oversteken om haar te ontmoeten, wanneer haar hoed (zij heeft in hoeden een zwierigen smaak) naast den hoed van haar zuster er in de verte aankomt. Zij lacht en praat, en het schijnt haar wel te bevalen. Ik breng een groot deel van mijn vrijen tijd door, met op en neer te wandelen om haar te ontmoeten. Als ik één keer op een dag voor haar buigen kan (ik ken haar genoeg om voor haar te buigen, daar ik mijnheer Larkins ken) ben ik gelukkiger. Ik verdien wel een buiging nu en dan. Voor de gruwelijke zielesmarten die ik lijd op den avond van het bal, dat ter gelegenheid van de wedrennen wordt

gegeven en waar ik weet, dat juffrouw Larkins met officieren zal dansen, mag ik wel eenige vergoeding hebben, als er nog rechtvaardigheid in de wereld bestaat.

Mijn hartstocht beneemt mij mijn eetlust en doet mij voortdurend mijn nieuwste zijden das dragen. Ik vind geen andere verlichting dan door mijn beste kleeren aan te trekken en mijn laarzen nog eens en nog eens te laten poetsen. Dan schijn ik de oudste juffrouw Larkins meer waardig te zijn. Alles, wat haar toebehoort of met haar in betrekking staat is kostbaar in mijn oogen. Mijnheer Larkins (een brommige oude heer, met een onderkin en één van zijn oogen onbeweeglijk in zijn hoofd) is voor mij een gewichtig persoon. Als ik zijn dochter nergens kan vinden, ga ik ergens heen waar ik kans heb hem te ontmoeten. Te zeggen: „hoe gaat het mijnheer Larkins? Maken de jongedames en de heele familie het nog goed?” komt mij zoo stoutmoedig voor, dat ik er bij bloos.

Ik denk voortdurend over mijn leeftijd. Zeg dat ik zeventien ben en dat zeventien veel te jong is voor de oudste juffrouw Larkins — wat dan nog? Ik zal bovendien in een ommezien een en twintig zijn. Ik wandel 's avonds geregeld voor het huis van mijnheer Larkins op en neer, hoewel het mij door het hart snijdt, als ik de officieren naar binnen zie gaan, of hen boven op de voorkamer hoor, waar de oudste juffrouw Larkins op de harp speelt. Ik wandel zelfs, drie of vier keer, op een suffige, droomerige manier, om het huis rond, nadat de familie naar bed is, probeer te raden waar de slaapkamer van de oudste juffrouw Larkins is (waarvoor ik, durf ik nu wel zeggen, die van den ouden heer houd), wensch dat er een brand mag uitbreken, dat de verzamelde menigte ontzet mag blijven staan, en dat ik dan met een ladder door alles heen mag breken, die tegen haar venster opzetten, haar in mijn armen redden, terugkeeren voor iets dat zij vergeten heeft, en in de vlammen omkomen. Want doorgaans is mijn liefde volkomen onzelfzuchtig, en denk ik dat ik tevreden zou zijn met voor juffrouw Larkins uit te blinken en dan te sterven.

Doorgaans, maar niet altijd. Soms rijzen er vroolijker vizioenen voor mij op. Wanneer ik mij klee (een bezigheid van twee uur) voor een groot bal, dat bij de Larkins' gegeven zal worden (waarnaar ik drie weken heb uitgekeken) streelen de fraaiste tafereelen mijn verbeelding. Ik verbeeld mij hoe ik moed vat om juffrouw Larkins een liefdesverklaring te doen. Ik verbeeld mij,

hoe zij haar hoofd op mijn schouder laat zinken en zegt: „O mijnheer Copperfield, kan ik mijn ooren gelooven?” Ik verbeeld mij, hoe mijnheer Larkins mij den volgenden morgen komt opzoeken en zegt: „Mijn beste Copperfield, mijn dochter heeft mij alles verteld. Jeugd is geen bezwaar. Hier is twintigduizend pond. Wees gelukkig!” Ik verbeeld mij, hoe mijn tante zich laat vermurwen en ons zegent; en hoe mijnheer

vergeet-mij-nietjes te dragen! Het is de eerste groote-menschenpartij, waarop ik ooit ben uitgenoodigd, en ik voel mij niet erg op mijn gemak, want ik schijn bij niemand te hooren, en niemand schijnt mij iets te zeggen te hebben, behalve mijnheer Larkins, die mij naar mijn schoolkameraden vraagt, wat hij niet had hoeven te doen, daar ik niet gekomen ben om beleedigd te worden. Maar nadat ik eenigen tijd bij de

„IK VRAAG ER EEN ONSCHATBAREN PRIJS VOOR, JUFFROUW LARKINS.” — „ZOO, WAT DAN?”
ANTWOORDT ZIJ. — „EEN BLOEM VAN U, OM DIE ALS EEN SCHAT TE BEWAREN ZOOALS EEN
GIERIGAARD ZIJN GOUD BEWAART.”

Dick en doctor Strong de huwelijksplechtigheid bijwonen. Ik ben een verstandige jongen, geloof ik — geloof ik als ik terugkijk, bedoel ik — en bescheiden, dat weet ik zeker; maar toch gaat het zoo.

Ik begeef mij naar het tooverpaleis, vol licht, gekeuvel, muziek, bloemen en officieren (zie ik tot mijn spijt) en vind daar de oudste juffrouw Larkins, stralend van schoonheid. Zij is in het blauw gekleed, met blauwe bloempjes in het haar — vergeet-mij-nietjes — alsof zij het noodig had

deur ben blijven staan, en mijn oogen aan de godin van mijn hart te gast heb laten gaan, komt zij naar mij toe — zij, de oudste juffrouw Larkins! — en vraagt mij vriendelijk of ik dans.

Ik stotter met een buiging: „Met u, juffrouw Larkins.”

„Met niemand anders?” vraagt juffrouw Larkins.

„Ik zou er geen plezier in hebben met iemand anders te dansen.”

Juffrouw Larkins lacht en bloost (of ik

denk dat zij bloest) en zegt: „Den tweeden dans na dezen zal ik graag met u doen.”

Het oogenblik komt.

„Het is een wals geloof ik,” merkt juffrouw Larkins weifelend op, als ik mij aanmeld. „Walst gij? Zoo niet, dan zal kapitein Bailey —”

Maar ik wals wèl (ik wals zelfs gelukkig tamelijk goed) en ik leid juffrouw Larkins ten dans. Ik voer haar zonder mededoogen weg van kapitein Bailey's zijde. Hij voelt zich ellendig, daarna twijfel ik niet; maar wat gaat mij dat aan? Ik heb mij ook wel eens ellendig gevoeld. Ik wals met de oudste juffrouw Larkins! Ik weet niet waar, tusschen wie of hoelang. Ik weet alleen, dat ik in de ruimte rondzweef, met een blauwen engel, in een staat van zalige bedwelming, tot ik mij met haar in een kamertje alleen bevind, waar wij op een sofa zitten uit te rusten. Zij bewondert een bloem (een rozeroode camellia japonica, die mij een halve kroon heeft gekost) in mijn knoopsgat. Ik geef haar de bloem en zeg:

„Ik vraag er een onschatbaren prijs voor, juffrouw Larkins.”

„Zoo? Wat dan?” antwoordt zij.

„Een bloem van u, om die als een schat te bewaren, zooals een gierigaard zijn goud bewaart.”

„Gij zijt een jongen die durft,” zegt juffrouw Larkins. „Daar.”

Zij geeft mij de bloem, niet onvriendelijk; en ik breng ze aan mijn lippen en steek ze daarna op mijn borst. Juffrouw Larkins steekt lachend haar hand door mijn arm, en zegt: „Breng mij nu weer naar kapitein Bailey.”

Ik ben nog verdiept in de herinnering aan dat verrukkelijke onderhoud en die wals, wanneer zij weer naar mij toekomt met een vrij leelijk oudachtig heer, die den heelen avond whist heeft zitten spelen, aan haar arm, en zegt:

„O, hier is mijn dappere vriend! Mijnheer Chestle zou graag kennis met u maken, mijnheer Copperfield.”

Ik voel onmiddellijk, dat hij een huisvriend is en ben bijzonder vereerd.

„Ik bewonder uw smaak, mijnheer,” zegt mijnheer Chestle. „Hij strekt u tot eer. Gij zult, denk ik, wel niet veel belang stellen in hop, maar ik kweek die in het groot; en als gij ooit lust hebt eens in onze streek te komen — de streek van Ashford — en ons bedrijf te zien, zullen wij u graag zoo lang als onzen gast beschouwen als u zelf maar wilt.”

Ik dank mijnheer Chestle met warmte en

druk hem de hand. Ik geloof, dat ik in een gelukkigen droom verkeer. Ik wals nog eens met de oudste juffrouw Larkins — zij zegt, dat ik zoo goed wals! Ik ga in een onuitsprekelijk zalige stemming naar huis en wals in mijn verbeelding den heelen nacht, met mijn arm om het blauwe middeltje van mijn lieve godin. Nog eenige dagen daarna blijf ik in een verrukkelijk gemijmer verzonken; maar ik zie haar niet meer, noch op straat, noch bij haar thuis, wanneer ik daar op bezoek ga. En ik word maar ten deele over deze teleurstelling getroost door het heilige pand, de verwelkte bloem.

„Trotwood,” zegt Agnes op zekeren dag, na het eten. „Wie denkt ge, dat er morgen gaat trouwen? Iemand, die gij heel erg bewondert.”

„Gij toch niet, veronderstel ik, Agnes?”

„Ik niet!” zegt zij, vroolijk opkijkend van de muziek die zij copieert. „Hoort gij wel wat hij zegt, papa? — De oudste juffrouw Larkins.”

„Met — met kapitein Bailey?” Ik heb nog juist kracht genoeg om dit te vragen.

„Neen, niet met een kapitein. Met mijnheer Chestle, een hopkweeker.”

Ik ben een paar weken lang vreeselijk neerslachtig. Ik leg mijn ring af, draag mijn slechtste kleeven, gebruik geen berenvet meer en zit dikwijls te treuren over de verwelkte bloem van de gewezen juffrouw Larkins. Daar mij na verloop van tijd die manier van leven echter eenigszins verveelt, en de slager mij opnieuw heeft getergd, gooi ik de bloem weg, ga met den slager naar buiten en behaal een roemrijke overwinning.

Dit en het weer dragen van mijn ring, met een matig gebruik van berenvet, zijn de laatste merkteekenen, die ik van nu af tot mijn zeventiende jaar nog kan onderscheiden.

HOOFDSTUK XIX.

Ik kijk om mij heen en doe een ontdekking.

Ik zou niet kunnen zeggen of ik er in mijn hart blij of bedroefd over was, toen mijn schooltijd ten einde liep en het oogenblik begon te naderen, waarop ik van doctor Strong afscheid zou moeten nemen. Ik was heel gelukkig geweest op school; ik was sterk aan den doctor gehecht, en bekleedde in die kleine wereld een eervolle plaats. Om deze redenen speet het mij te moeten vertrekken; maar om andere rede-

nen, die tamelijk onbestemd waren, was ik blij. Vage ideeën van nu een jongmensch en mijn eigen meester te zullen worden, van de belangwekkendheid, die een jongmensch, dat zijn eigen meester is, bezit, van de wonderbaarlijke dingen, die dat verrukkelijke wezen zou zien en doen, en den verbluffenden indruk dien het noodzakelijkerwijze op de samenleving maken moest, lokten mij weg. Zooveel kracht hadden deze hersenschimmige denkbeelden op mijn jeugdige gemoed, dat ik, als ik er nu over nadenk, de school schijn verlaten te hebben zonder het leedwezen te voelen, dat eigenlijk natuurlijk zou zijn geweest. Het afscheid heeft niet dien indruk bij mij nagelaten, die andere scheidingen teweeg hebben gebracht. Ik tracht mij vergeefs te herinneren wat ik toen voelde en wat er gebeurde; maar het is mij niet als iets gewichtigs bijgebleven. Ik denk, dat het nieuwe, dat vóór mij lag, mij verbijsterde. Ik weet wel, dat mijn jeugdige ervaringen toen weinig of niets meer beteekenden; en dat het leven meer leek op een omvangrijk sprookje, dat ik nu zou beginnen te lezen, dan op iets anders.

Mijn tante en ik hadden menig ernstig gesprek gehad over het beroep, waaraan ik mij zou wijden. Al een jaar lang of nog langer had ik mijn best gedaan een antwoord te vinden op haar dikwijls herhaalde vraag, wat ik graag zou willen worden. Maar ik kon niet ontdekken dat er iets was, waarvoor ik een bijzondere neiging had. Als ik door een inspiratie bedreven had kunnen worden in de stuurmanskunst en alles wat daarbij behoort, het bevel over een eskader snelzeilende schepen had kunnen aanvaarden, en daarmee een triomfantelijke ontdekkingsreis om de wereld had kunnen doen, geloof ik dat dit mij uitstekend zou zijn bevalen. Maar daar ik niet door een dergelijk mirakel geholpen werd, was het mijn verlangen mij op een of ander vak toe te leggen, dat niet al te veel van haar beurs zou vergen, en daarin, wat het ook zijn mocht, mijn plicht te doen.

Mijnheer Dick had onze beraadslagingen, met een ernstig peinzend en heel verstandig gezicht, geregeld bijgewoond, maar nooit eenige meening geuit, behalve eens, toen hij (ik weet niet hoe hem dit in het hoofd kwam) plotseling voorstelde, dat ik koperslager zou worden. Mijn tante nam dit voorstel zoo onvriendelijk op, dat hij nooit meer een tweede waagde, maar er zich daarna toe beperkte vol aandacht te zitten wachten op wat zij zou voorstellen, en zijn geld te laten rammelen.

„Trot, ik zal u eens wat zeggen, mijn jongen,” zei mijn tante, op een ochtend in den Kersttijd nadat ik van school was gekomen; „daar dit moeilijke punt nog altijd niet beslist is, en wij, als wij het eenigszins kunnen vermijden, ons niet in onze keuze moeten vergissen, geloof ik dat wij beter zouden doen, die nog wat uit te stellen. Intusschen moet gij uw best doen de zaak vanuit een nieuw standpunt, en niet als een schooljongen te beschouwen.”

„Dat zal ik, tante.”

„Ik ben tot de conclusie gekomen,” vervolgde mijn tante, „dat het nuttig voor u zou kunnen zijn, als gij eens wat verandering hadt en eens zaagt wat er zoo al in de wereld te koop is. Dat zou u misschien kunnen helpen het met u zelf eens te worden, en rustiger over de zaak na te denken. Als gij eens een reisje gingt maken. Als gij bij voorbeeld nog eens de streek gingt opzoeken waar gij vroeger gewoond hebt, en eens gingt kijken hoe die wonderlijke vrouw het maakt, met dien heidenschen naam,” zei mijn tante, haar neus wrijvend, want zij kon het Peggotty nooit heelemaal vergeven, dat zij zoo heette.

„Dat zou ik bijzonder graag willen, tante.”

„Wel, dat treft dan goed,” zei mijn tante, „want ik zou het ook graag willen. Maar het is ook redelijk en natuurlijk, dat gij het graag wilt; en ik ben er van overtuigd, Trot, dat alles wat gij doet altijd redelijk en natuurlijk zal zijn.”

„Dat hoop ik, tante.”

„Uw zuster, Betsey Trotwood,” hervatte mijn tante, „zou zoo'n redelijk en natuurlijk meisje zijn geweest, als er ooit een bestaan heeft. Gij zult harer waardig zijn, niet waar?”

„Ik hoop, dat ik u w e r waardig zal zijn, tante. Dat zal mij voldoende zijn.”

„Het is gelukkig, dat dat arme lieve kind, uw moeder, niet meer leeft,” zei mijn tante, mij goedkeurend aankijkend, „anders zou zij nu zoo trotsch op haar jongen zijn, dat haar onnoozele hoofdje heelemaal op hol zou zijn geraakt, als het tenminste nog meer op hol had kunnen raken.” (Mijn tante verontschuldigde altijd haar eigen zwak voor mij door het op deze manier op mijn moeder over te brengen). „Och, Trotwood, wat doet ge mij toch altijd aan haar denken!”

„Op een prettige manier toch, hoop ik, tante,” zei ik.

„Hij lijkt zoo op haar, Dick,” zei mijn tante met nadruk, „hij lijkt zoo op haar, zooals zij dien middag was, vóór zij begon te sukkelen — werkelijk, hij lijkt zoo spre-

kend op haar, als maar eenigszins mogelijk is!"

"Is het heusch?" zei mijnheer Dick.

"En hij lijkt op David ook," zei mijn tante beslist.

"Hij lijkt bijzonder veel op David!" liet mijnheer Dick hierop volgen.

"Maar wat ik zou willen, dat gij werdt, Trot," hervatte mijn tante — „ik bedoel niet lichamelijk, maar zedelijk; lichamelijk zijt gij wel in orde — is, een flinke kerel. Een knappe, flinke kerel, met een eigen wil. Met vastberadenheid," zei mijn tante, haar hoofd schuddend en haar vuist dichtknijpend. „Met beslistheid. Met karakter, Trot — met een vast karakter, zoodat gij u door niets of niemand laat beïnvloeden, tenzij om goede redenen. Zoo wilde ik dat gij werdt. Zoo hadden uw vader en uw moeder ook kunnen zijn, en dat zou heel gelukkig voor hen zijn geweest, dat weet de Hemel." Ik gaf mijn hoop te kennen eens te zullen worden wat zij zei. „Om u in het klein op u zelf te leeren vertrouwen en voor u zelf te handelen," zei mijn tante, „zal ik u alleen dat reisje laten maken. Ik had er eerst, over gedacht mijnheer Dick met u mee te laten gaan; maar bij nader inzien houd ik hem maar liever hier om op mij te passen." Mijnheer Dick keek een oogenblik ietwat teleurgesteld, totdat de eer om op de bewonderenswaardigste vrouw van de wereld te mogen passen, zijn gezicht weer deed opklaren.

"Bovendien," zei mijn tante, „is de Memorie er nog..."

"O ja zeker," zei mijnheer Dick haastig. „Ik ben van plan die nu dadelijk af te maken, Trotwood. — Zij moet nu werkelijk afgemaakt worden. En dan zal ik ze inzenden, weet ge — en dan —" zei mijnheer Dick, na zich lang bedacht te hebben, „zal er wat losbreken."

Het plan van mijn tante werd kort daarop ten uitvoer gebracht. Ik werd van een goede beurs met geld en van een valies voorzien, en met teedere bezorgdheid op reis gestuurd. Bij het afscheid gaf mijn tante mij nog wat goeden raad en heel veel kussen, en zei dat zij, daar het haar bedoeling was, dat ik wat in de wereld zou rondkijken en een beetje zou leeren nadenken, mij wilde aanraden om, hetzij op mijn heenweg naar Suffolk, of anders op mijn terugweg, een paar dagen in Londen te blijven, als ik daar zin in had. Kortom, ik had verlof om drie weken of een maand lang te doen wat ik zelf wilde, en mijn vrijheid werd aan geen andere voorwaarden gebonden dan het bovenvermelde rondkijken en nadenken, en

een belofte om driemaal per week te schrijven en een getrouw verslag van mijn weervaren te geven.

Ik ging eerst naar Canterbury om van Agnes en mijnheer Wickefield (in wiens huis ik mijn kamer nog niet ontruimd had) en ook van den goeden doctor afscheid te nemen. Agnes was heel blij, dat zij mij zag, en vertelde mij, dat het huis niet meer hetzelfde was geweest sedert ik er uit was weggegaan.

"Ik ben ook dezelfde niet meer als ik hier weg ben," zei ik. „Het is mij alsof ik mijn rechterhand mis, als ik u mis. Hoewel dat niet veel gezegd is, want mijn rechterhand heeft geen hoofd en geen hart. Iedereen die u kent, Agnes, vraagt u om raad en laat zich door u leiden."

"Iedereen die mij kent bederft mij, geloof ik," antwoordde zij met een glimlach.

"Neen. Het komt doordat ge anders zijt dan alle anderen. Gij zijt zoo goed en zoo lief van humeur. Gij hebt zoo'n zacht karakter, en gij hebt altijd gelijk."

"Gij praat," zei Agnes, in een vroolijk lachen uitbarstend, terwijl zij rustig bleef zitten werken, „alsof ik de gewezen jufvrouw Larkins was."

"Neen, dat is niet mooi, mijn vertrouwen te misbruiken," antwoordde ik, blozend bij deze herinnering aan mijn blauwe onweersaanbare. „Maar ik zal u toch blijven vertrouwen, Agnes. Dat kan ik mij nooit meer afwennen. Als ik in moeilijkheden kom, of verliefd word, zal ik het u altijd vertellen, als gij het tenminste goedvindt — zelfs als ik ooit eens in ernst verliefd word."

"Wel gij zijt het immers altijd in ernst geweest!" zei Agnes weer lachend.

"O, dat was als kind of als schooljongen," zei ik, op mijn beurt lachend, maar niet zonder eenige beschaamdheid. „Er breekt nu een heel andere tijd aan, en ik denk, dat ik vroeger of later wel eens in een verschrikkelijk ernstigen toestand zal verkeerren. Waar ik mij alleen maar over verwonder, Agnes, is, dat gij zelf nog niet in zoo'n ernstigen toestand verkeert."

Agnes lachte weer en schudde haar hoofd.

"O, ik weet wel dat het niet zoo is," vervolgde ik, „want als het zoo geweest was, zoudt gij het mij wel gezegd hebben. Of tenminste" — want ik zag een flauwen blos op haar wangen — „hadt gij het mij wel laten ontdekken. Maar ik ken niemand, die het waard is u lief te hebben, Agnes. Er moet iemand van veel edeler karakter en van veel meer innerlijke waarde, dan ik

nog ooit gezien heb, opstaan, voor ik mijn toestemming geef. Ik zal voortaan een wakend oog op alle aanbidders houden, en van den gelukkige zal ik heel veel eischen, dat verzeker ik u."

Zoo waren wij voortgegaan in die vertrouwelijke mengeling van scherts en ernst, die zoo natuurlijk ontstaan was uit onzen familiaren omgang, toen wij allebei nog kinderen waren. Maar nu sloeg Agnes eensklaps haar oogen naar mij op, eh op een heel anderen toon sprekend, zei zij: „Trotwood, er is iets, dat ik u moet vragen, en misschien zal ik er in langen tijd geen gelegenheid meer toe hebben — en het is iets, dat ik, geloof ik, aan niemand anders zou willen vragen. Hebt gij bij papa niet langzamerhand een verandering opgemerkt?"

Ik had die opgemerkt en er dikwijls over gedacht of zij dit ook gedaan had. Ik moet dit nu door de uitdrukking van mijn gezicht getoond hebben; want dadelijk sloeg zij haar oogen neer en zag ik tranen daarin.

„Zeg mij wat het is," zei zij zacht.

„Mij dunkt — zal ik maar ronduit spreken, Agnes, omdat ik toch zooveel van hem houd?"

„Ja," zei zij.

„Ik geloof, dat hij zich zelf kwaad doet door die gewoonte, die sedert ik hier ben gekomen hoe langer hoe sterker bij hem is geworden. Hij is dikwijls erg zenuwachtig — of misschien verbeeld ik mij dat maar."

„Het is geen verbeelding," zei Agnes, haar hoofd schuddend.

„Zijn hand beeft, hij spreekt onduidelijk en zijn oogen staan wild. Ik heb ook opgemerkt, dat hij altijd dan, juist als hij het meest van streek is, voor zaken wordt geroepen."

„Door Uriah," zei Agnes.

„Ja, en het gevoel dat hij er dan ongeschikt voor is, dat hij ze niet begrepen heeft, of dat hij ondanks zich zelf zijn toestand verraden heeft, maakt hem dan zoo onrustig, dat hij den volgende dag nog erger is, en den daaropvolgenden dag nog erger, en zoo krijgt hij iets gejaagds en verwilderds. Gij moet u niet ongerust maken over wat ik zeg, Agnes, maar in zoo'n stemming zag ik hem laatst op een avond met zijn hoofd op zijn lessenaar zitten schreien als een kind."

Zij legde, terwijl ik nog sprak, zachtjes haar hand op mijn mond, en een oogenblik later was zij bij haar vader, die juist de kamer binnenkwam, en leunde liefkoozend op zijn schouder. De uitdrukking van haar

gezichtje, terwijl zij beiden naar mij keken, trof mij diep. In haar aandoenlijken blik lag zooveel teederheid voor hem, zooveel dankbaarheid voor zijn liefde en zorg; en ook lag er zoo'n dringend verzoek in aan mij, om hem, zelfs in mijn geheimste gedachten, met welwillendheid te behandelen, en nimmer een hard oordeel over hem te vellen; zij was tegelijk zoo trotsch op hem en zoo medelijdend bedroefd over hem, en zoo vol vertrouwen dat ik dit eveneens zou zijn, dat zij niets had kunnen zeggen om het mij duidelijker te maken wat zij bedoelde of mij dieper te ontroeren. Wij zouden bij den doctor gaan theedrinken. Wij gingen op den gebruikelijken tijd naar zijn huis, en om den haard in de studeerkamer vonden wij den doctor, zijn jonge vrouw en haar moeder. De doctor, die over mijn reis evenveel drukte maakte, alsof ik naar China ging, ontving mij als een geëerden gast en liet nog een blok hout op het vuur leggen, om het gezicht van zijn ouden leerling nog eens in de vlam te zien gloeien.

„Ik zal niet veel nieuwe gezichten in plaats van Trotwood meer zien, Wickfield," zei de doctor, zijn handen warmend. „Ik word lui en begin naar rust te verlangen. Over zes maanden zal ik al mijn jongelui vaarwel zeggen en een rustiger leventje gaan leiden."

„Dat hebt gij al tien jaar lang gezegd, doctor," antwoordde mijnheer Wickfield.

„Maar nu meen ik het," zei de doctor hierop. „Mijn eerste meester zal mij opvolgen — ik meen het nu werkelijk in ernst — en dus zult gij binnenkort een contract voor ons moeten opmaken, dat zoo bindend voor ons is, alsof wij een paar schurken waren."

„En waarbij ik zeker zorgen moet, dat gij niet bedrogen wordt, nietwaar?" zei mijnheer Wickfield; „wat zeker het geval zou zijn, als ge zelf een contract zoudt opmaken. Wel, ik ben bereid. Er zijn in mijn vak wel eens onaangenamer dingen te doen."

„Dan zal ik aan niets anders meer te denken hebben," zei de doctor met een glimlach, „dan aan mijn woordenboek; en aan dat andere contract — met Annie."

Toen mijnheer Wickfield naar mevrouw Strong omkeek, die bij de tafel naast Agnes zat, scheen het mij toe, dat zij zijn blik met zoo'n bijzondere verlegenheid vermeed, dat het was alsof hem juist daardoor iets in de gedachten kwam, dat speciaal zijn aandacht op haar vestigde.

„Er is een post uit Indië aangekomen,

zie ik," zei hij, na een korte poos van stilte.

"Ja," antwoordde de doctor, "met brieven van mijnheer Jack Maldon."

"Zoo?"

"Die arme, goede Jack!" zei mevrouw Markleham, haar hoofd schuddend. "Dat verschrikkelijke klimaat! — het is, zeggen ze, alsof men onder een brandglas op een zandhoop leeft! Hij zag er wel sterk uit, maar hij was het toch niet. Het was zijn geestkracht, mijn lieve doctor, niet zijn gestel, dat hem zoo dapper maakte. Annie, kindlief, gij zult u zeker ook nog wel herinneren, dat uw neef nooit sterk was — niet wat men „robuust" zou kunnen noemen, weet ge," zei mevrouw Markleham met nadruk, en keek daarbij ons allen in het rond aan, „al van den tijd af toen mijn dochter en hij nog kinderen waren, en den heelen dag arm in arm met elkaar liepen te kuieren."

Annie, aldus aangesproken, gaf geen antwoord.

"Moet ik uit uw woorden opmaken, dat mijnheer Maldon ziek is, mevrouw?" vroeg mijnheer Wickfield.

"Ziek!" antwoordde de Oude Generaal. „Wel, mijn waarde heer, hij is alles wat iemand maar zijn kan."

"Behalve gezond?" zei mijnheer Wickfield.

"Ja precies, behalve gezond!" zei de Oude Generaal. „Hij heeft natuurlijk al meer dan eens een verschrikkelijken zonnesteek gehad, en moeraskoorts en alles wat men maar bedenken kan. En wat zijn lever betreft," voegde de Oude Generaal er met treurige berusting aan toe, „die moest hij natuurlijk al bij zijn vertrek als verloren beschouwen."

"Schrijft hij dat allemaal?" vroeg mijnheer Wickfield.

"Schrijven? Mijn waarde heer," antwoordde mevrouw Markleham, haar hoofd en haar waaier schuddend, „gij moet mijn armen Jack Maldon slecht kennen om dat te vragen. Zooiets schrijven? Hij niet. Hij zou zich liever door vier paarden in stukken laten trekken."

"Maar mama!" zei mevrouw Strong.

"Annie, kindlief," liet haar moeder hierop volgen, „eens en vooral moet ik u dringend verzoeken u er buiten te houden als ik spreek, of het moest zijn om te bevestigen wat ik zeg. Gij weet evengoed als ik, dat uw neef Maldon zich liever door vier wilde paarden — maar waarom zou ik het bij vier laten — door acht, of zestien, of twee en dertig wilde paarden in stukken zou laten trekken, dan zich te beklagen over

iets, dat de doctor voor hem gedaan heeft."

"Wickfield voor hem gedaan heeft," liet de doctor hierop volgen, terwijl hij zijn kin wreef en zijn raadsman berouwvol aankeek. „Of liever wij samen voor hem gedaan hebben. Ik heb zelf gezegd, hier of in het buitenland."

"En ik heb in het buitenland gezegd," voegde mijnheer Wickfield er ernstig aan toe. „Door mijn toedoen is hij naar het buitenland gezonden. Dat komt voor mijn verantwoording."

"Och, wat verantwoording!" zei de Oude Generaal. „Alles is voor zijn bestwil gedaan, mijn beste mijnheer Wickfield; alles is voor zijn bestwil en uit vriendschap gedaan, dat weten wij wel. Maar als de goede jongen daar niet leven kan, dan kan hij daar niet leven. En als hij daar niet leven kan, zal hij liever sterven dan den doctor eenig ongenoegen aan te doen. Ik ken hem," zei de Oude Generaal, zich waaierend, met een zekere kalme profetische zielesmart, „en ik weet, dat hij daar liever zal sterven dan den doctor eenig ongenoegen aan te doen."

"Kom, kom, mevrouw," zei de doctor opgeruimd, „het ongenoegen om in te zien, dat ik het mis heb gehad, is niet zoo groot. Ik kan wel iets anders voor hem bedenken. Als mijnheer Jack Maldon om gezondheidsredenen terugkomt, moet hij niet nog eens naar Indië gaan, en moeten wij trachten hier een geschikte betrekking voor hem te vinden."

Mevrouw Markleham werd door deze grootmoedige belofte — die zij, zooals ik niet eens behoef te zeggen, in 't geheel niet had verwacht of uitgelokt — zoo getroffen, dat zij den doctor niets anders kon zeggen, dan dat zij hem daarin herkende, en verscheidene malen een manoeuvre met haar waaier maakte, waarbij zij dezen eerst kuste en er daarna doctor Strong mee op zijn hand tikte. Vervolgens beknorde zij op zachtzinnige wijze haar dochter Annie, omdat deze niet meer blijdschap toonde, dat haar oude speelmakker om harentwil met zoo veel goedheden werd overladen; en verder onderhield zij ons met eenige bijzonderheden over andere verdienstelijke leden van haar familie, voor wie het wenselijk was dat zij eveneens op hun verdienstelijke beenen geholpen zouden worden.

Al dien tijd sprak haar dochter Annie geen woord en sloeg haar oogen zelfs niet op. Al dien tijd hield mijnheer Wickfield zijn blik op haar gevestigd, zooals zij daar naast zijn eigen dochter zat. Het kwam mij voor, dat hij er volstrekt niet aan dacht

dat iemand op hem lette, maar zoo vol aandacht voor haar was, en zoo in zijn eigen gedachten over haar was verdiept, dat hij zich om niets anders bekommerde. Hij vroeg nu wat mijnheer Maldon eigenlijk over zich zelf had geschreven en aan wien hij dit had gedaan.

„Wel, hier,” zei mevrouw Markleham, een brief van den schoorsteenmantel nemend, „de lieve jongen schrijft aan den doctor zelf — waar is het ook weer? O! — „Het spijt mij u te moeten berichten, dat mijn gezondheid erg achteruitgaat, en dat ik vrees genoodzaakt te zullen zijn voor eenigen tijd naar huis terug te komen, als mijn eenige hoop op herstel.” Dat is vrij duidelijk, arme jongen! Zijn eenige hoop op herstel! Maar zijn brief aan Annie is nog duidelijker. Annie, laat mij dien brief nog eens zien.”

„Nu niet, mama,” zei zij, zacht smeekend.

„Maar lieve, gij kunt in sommige opzichten toch werkelijk belachelijk zijn,” antwoordde haar moeder, „en zelfs heel onnatuurlijk tegenover uw eigen familie. Wij zouden, geloof ik, nooit iets van dien brief gehoord hebben, als ik er zelf niet naar gevraagd had. Noemt gij dat vertrouwen in doctor Strong, kindlief? Het verbaast mij. Gij moest toch beter weten.”

De brief werd aarzeland te voorschijn gehaald; en toen ik hem aan de oude mevrouw overreikte, zag ik hoe de onwillige hand, waaruit ik hem aannam, beefde.

„Laat nu eens zien, waar het staat,” zei mevrouw Markleham, haar lorgnon voor haar oog houdend. „De herinnering aan vroegere dagen, mijn liefste Annie,” en zoo voort — daar staat het niet. „De goedhartige oude proctor” — wie is dat? Wel lieve hemel, Annie, wat kan uw neef Maldon toch onduidelijk schrijven, en wat ben ik toch dom.” „Doctor,” natuurlijk. Goedhartig, dat is hij inderdaad.” Hier hield zij op, om nog eens haar waaier te kussen en er den doctor mee te dreigen, die ons met stille tevredenheid zat aan te kijken. „Hier heb ik het — „Gij zult u wel niet verwonderen, Annie,” — neen natuurlijk niet, want zij wist, dat hij nooit erg sterk was geweest. Wat zei ik ook alweer? — „dat ik in dit verre land zooveel heb uitgestaan dat ik besloten heb het, hoe dan ook, te verlaten; met ziekteverlof als het kan, of, als dat onmogelijk is, door mijn ontslag te nemen. Wat ik hier geleden heb en nog lijd, is ondraaglijk.” En zonder de bereidvaardigheid van den besten van alle menschen,” zei mevrouw Markleham, even-

als tevoren naar den doctor telegrapheerend onder 't opvouwen van den brief, „zou ik de gedachte er aan eenvoudig niet kunnen dragen.”

Mijnheer Wickfield zei geen woord, hoewel de oude dame hem aankeek alsof zij eenig commentaar van hem verwachtte; hij bewaarde een stroef stilzwijgen, en hield zijn oogen op den grond gevestigd. Nog lang nadat dit onderwerp was afgehandeld en terwijl andere dingen ons bezighielden, bleef hij zoo zitten, maar zelden zijn oogen opslaand, en dan alleen nog om ze met peinzend samengetrokken wenkbrauwen op den doctor, of op zijn vrouw, of op hen beiden te laten rusten.

De doctor was een groot liefhebber van muziek. Agnes had een heel lieve stem en zong met veel gevoel, en mevrouw Strong eveneens. Zij zongen samen duetten en speelden quatre-mains, en zoo hadden wij in het klein een heel concert. Ik merkte echter twee dingen op: ten eerste, dat, hoewel Annie zich al spoedig weer heelemaal hersteld had, er toch een kloof tusschen haar en mijnheer Wickfield bleef bestaan, die hen volkomen van elkaar scheidde; ten tweede, dat mijnheer Wickfield de intimiteit tusschen haar en Agnes niet heel aangenaam scheen te vinden, en deze zelfs met een zekere ongerustheid scheen gade te slaan. En nu, moet ik bekennen, begon de herinnering aan wat ik gezien had op den avond toen mijnheer Maldon vertrokken was, voor het eerst weer bij mij boven te komen, met een beteekenis, die het nooit gehad had, en die mij verontrustte. De onschuldige schoonheid van haar gezichtje was voor mij niet zoo onschuldig meer als zij geweest was. Ik wantrouwde de natuurlijke charme van haar manieren; en toen ik Agnes naast haar zag zitten, en bedacht hoe goed en waar deze was, begon ik te vermoeden, dat deze twee niet als vriendinnen bij elkaar behoorden.

Beiden voelden zij zich echter in die vriendschap zoo gelukkig en zij waren zoo opgeruimd, dat zij den avond als een enkel uurtje deden omvliegen. Aan het einde van den avond had er nog iets plaats, dat ik mij goed herinner. Zij namen afscheid van elkaar en Agnes wilde haar omhelzen en kussen, toen mijnheer Wickfield, als bij toeval, tusschen hen in stapte en Agnes haastig meetrok. Toen zag ik, alsof de heele tusschentijd was uitgewischt, en ik nog op den avond van het vertrek in de deur-opening stond, weer dezelfde uitdrukking van dien avond op het gezicht van mevrouw Strong, zooals zij naar hem keek.

Ik kan niet zeggen welken indruk dit op mij maakte, of hoe onmogelijk het mij was om haar, als ik later aan haar terugdacht, los te maken van dien blik en mij haar gezichtje weer voor te stellen in zijn onschuldige bekoorlijkheid. Het vervolgde mij toen ik naar huis ging als een spooksel. Het was alsof, toen ik het huis van den doctor verliet, een donkere wolk dreigend daarboven bleef hangen. De eerbied, dien ik voor zijn grijze haren koesterde, ging gepaard met medelijden over zijn blinde vrouwen in hen, die hem verrieden, en woede tegen hen, die hem beleedigden. De dreigende schaduw van een groote ramp, een groote schande, die nog geen duidelijken vorm had aangenomen, viel als een vlek op de plaats waar ik als jongen had gewerkt en gespeeld, en deed haar een gruwelijk onrecht aan. Ik kon niet meer met genoegen terugdenken aan de deftige, oude, breedgebladerde aloë's, die honderd jaar lang in zich zelf opgesloten bleven, aan het keurige, gladde grasveld, aan de steenen vazen, aan de „doctors-wandeling” en aan de plechtige klanken van de kerkklok, die over dat alles heenzweefden. Het was alsof het stille heiligdom van mijn jongensjaren voor mijn oogen verwoest was, en de vrede en de eer van dat verblijf aan de winden waren prijsgegeven.

Maar met den ochtend kwam het afscheid van het oude huis, dat Agnes met haar invloed had vervuld, en dit gaf mijn geest voldoende bezigheid. Ik zou daar ongetwijfeld spoedig terugkomen; en zou zeker — misschien zelfs dikwijls — weer in mijn oude kamer slapen; maar de dagen dat ik daar woonde waren toch voorbij, de oude tijd was verdwenen. Toen ik mijn boeken en kleeren bijeenpakte, die nog naar Dover moesten worden opgestuurd, was mijn gemoed zwaarder dan ik Uriah Heep wilde laten zien, die mij zóó gedienstig was komen helpen, dat ik, heel wantrouwend, geloofde, dat hij met mijn vertrek bijzonder was ingenomen.

Het gelukte mij echter afscheid te nemen van Agnes en haar vader met een zekeren schijn van mannelijke onverschilligheid, en zoo zette ik mij op den bok van de diligence naar Londen. Toen ik de stad doorreed was ik zoo verteederd en vergevingsgezind, dat ik bijna lust kreeg tegen mijn ouden vijand den slager te knikken en hem vijf shillingen toe te werpen om iets te drinken. Maar hij keek zoo barsch en kwaad, terwijl hij in den winkel het groote blok stond af te schrapen, en het verlies van een voortand, dien ik hem had

uitgeslagen, had zoo weinig tot de verfraaiing van zijn uiterlijk bijgedragen, dat ik het maar beter vond hem niet aan te spreken.

Mijn grootste zorg toen wij eenmaal op weg waren, dat herinner ik mij nog wel, was mij tegenover den koetsier zoo oud mogelijk voor te doen, en met een heel zware stem te spreken. Dit laatste viel mij erg moeilijk, maar ik hield het toch vol, omdat ik het erg mannelijk vond staan.

„Rijdt gij door, mijnheer?” zei de koetsier.

„Ja, William,” antwoordde ik met neerbuigende vriendelijkheid (ik kende hem). „Ik moet naar Londen, en daarna naar Suffolk.”

„Om te jagen mijnheer?” zei de koetsier.

Hij wist evengoed als ik, dat men in dien tijd van het jaar net zoo goed daarheen kon gaan om walvisschen te vangen; maar ik voelde mij toch geveild.

„Ik weet nog niet,” zei ik, den schijn aannemend alsof ik er nog over dacht, „of ik zal gaan jagen of niet.”

„Het wild is er schuw geworden, hoor ik,” hervatte William.

„Dat heb ik ook gehoord,” zei ik.

„Zijt ge uit Suffolk afkomstig, mijnheer?” vroeg William.

„Ja,” antwoordde ik met een zekere deftigheid, „Suffolk is mijn graafschap.”

„Men heeft mij wel eens verteld, dat de appelkoeken daar zoo heerlijk zijn,” zei William.

Ik wist er niets van, maar achtte het noodig de eer van mijn graafschap hoog te houden, en te toonen dat ik met alles, wat daarmee in verband stond, volkomen bekend was. Ik knikte dus alsof ik zeggen wilde: „Dat zou ik denken!”

„En de blesen,” zei William. „Dat zijn nog eens paarden! Een Suffolksche bles, als hij goed is, is zijn gewicht in goud waard. Hebt gij ooit zelf Suffolksche blesen gefokt, mijnheer?”

„Ne-en,” antwoordde ik. „Dat juist niet.”

„De heer, die daar achter mij zit,” hervatte William, „heeft ze bij troepen gefokt.”

De heer, over wien hij sprak, was een heer, die gruwelijk scheel keek en een ver vooruitstekende kin had. Hij droeg een hoogen, witten hoed met een smallen, platten rand, en de pijpen van zijn bruingele broek waren aan den buitenkant bijna van zijn laarzen tot aan zijn heupen met knoopjes bedekt. Hij stak zijn kin over den schouder van den koetsier, zoo dicht bij mij, dat zijn adem mij in mijn nek blies, en toen ik omkeek, tuurde hij met het oog dat niet

scheel was, naar de voorste paarden, op een manier, die den paardenkenner verried.

„Hebt ge niet?” zei William.

„Heb ik niet wat?” vroeg de heer achter mij.

„Suffolksche blessen gefokt bij heele troepen?”

„Dat zou ik denken,” zei de heer. „Er bestaat niet één soort paarden, die ik niet gefokt heb, en niet één soort honden ook. Honden en paarden zijn voor sommige menschen een liefhebberij. Voor mij zijn zij eten en drinken — huis, en vrouw en kinderen — lezen, schrijven en rekenen — snuif, tabak en slaap.”

„Dat is toch geen soort man om achter een koetsier te zitten, is het niet?” bromde William mij in mijn oor, terwijl hij eens verschikte.

Ik vatte dit gezegde op als de aanduiding van een wensch, dat ik hem mijn plaats zou geven, en dus bood ik blozend aan, die aan hem af te staan.

„Ja zeker, als gij er niets op tegen hebt, mijnheer,” zei William, „geloof ik, dat het beter zou zijn.”

Ik heb dit altijd als den eersten val beschouwd, dien ik in mijn leven maakte. Toen ik aan het diligence-kantoor een plaats bestelde, had ik „op den bok” achter mijn naam laten schrijven en den boekhouder een halve kroon gegeven. Ik had mij met een bijzondere jas en bouffante uitgedost, opzettelijk gekozen ter eere van die verheven zitplaats, had mij niet weinig daarop verhoovaardigd, en gedacht, dat ik de diligence werkelijk tot eer strekte. En hier, al bij het eerste station, werd ik verdrongen door een verloopen schelen kereel, die geen andere verdiensten bezat dan dat hij naar een stal rook en in staat was om, meer als een vlieg dan als een mensch, terwijl de paarden in galop waren, over mij heen te stappen!

Een gebrek aan zelfvertrouwen, dat mij in het leven bij kleine gelegenheden vaak is overvallen, juist als ik het heel goed had kunnen missen, werd door dit kleine voorval op de diligence van Canterbury naar Londen zeker niet in zijn groei gestuit. Het was vergeefs, dat ik mij met een grove stem probeerde te verdedigen. Ik sprak zoolang de reis duurde diep uit mijn maag, maar ik voelde mij toch volkomen verpletterd en akelig jong. Niettemin was het vreemd en belangwekkend voor mij, daar zoo goed gekleed en met voldoende geld in mijn zak achter vier paarden te zitten, en naar de plaatsen te kijken, waar ik op mijn ongelukkige reis geslapen had. Met al de in het

oog loopende kenteekenen langs den weg hadden mijn gedachten overvloedig bezigheid. Toen ik neerkeek op de landloopers, die wij voorbijreden, en die gezichten, welker uitdrukking ik mij nog zoo goed herinnerde, naar mij opkeken, was het mij alsof de zwarte hand van den ketellapper mij weer bij de borst van mijn hemd pakte. Toen wij Chatham doordraafden en ik in het voorbijrijden even het steegje zag, waar de oude dronkaard woonde, die mijn buisje had gekocht, rekte ik mijn hals uit om de plek te kunnen zien, waar ik in den zonneschijn en in de schaduw op mijn geld had zitten wachten. Toen wij eindelijk dicht bij Londen kwamen en Salem House voorbijreden, waar mijnheer Creakle mij zijn zware hand zoo geducht had laten voelen, had ik alles wat ik bezat wel willen geven om even af te stappen, hem af te ranselen en al de jongens, als even zooveel gekooide musschen, te bevrijden.

Wij reden naar „Het Gouden Kruis” bij Charing Cross, destijds een duffe herberg in een benauwde buurt. De kellner liet mij in de koffiekamer, en een kamermeisje bracht mij naar mijn slaapkamertje, dat rook als een mufte huurkoets en zoo vroolijk was als een grafkelder. Ik bleef mij nog steeds pijnlijk bewust van mijn jeugd, want niemand had eenig ontzag voor mij; het kamermeisje was volkomen onverschillig voor mijn ideeën, waarover dan ook, en de kellner was familiaar en wilde mijn onervarenheid met zijn raad te hulp komen.

„Wat zoudt ge nu wel eens willen eten?” zei hij op een vertrouwelijken toon. „Jongheeren houden doorgaans veel van kippetjes; gij moest een hoentje nemen.”

Ik zei hem, zoo deftig als ik kon, dat ik geen trek had in een hoentje.

„Niet?” zei de kellner. „Jongheeren hebben doorgaans van rund- en schapenvleesch genoeg; gij moest een kalfskarbonade nemen.”

Ik ging op dit voorstel in, alleen omdat ik niets anders wist te bedenken.

„Wilt ge ook graag aardappelen hebben?” zei de kellner weer, met een insinuerend glimlachje, en zijn hoofd op zij houdend. „Jongheeren hebben doorgaans al veel te veel aardappelen gegeten naar hun zin.”

Ik beval hem met mijn zwaarste stem een kalfskarbonade, met aardappelen en alles wat daarbij behoorde, te bestellen, en aan het buffet te gaan vragen of er ook brieven waren voor mijnheer Trotwood Copperfield — waarvan ik wel wist, dat ze er niet waren en er ook niet konden zijn; maar

ik vond het mannelijk, den schijn aan te nemen alsof ik ze verwachtte.

Hij kwam spoedig terug met de boodschap dat er geen brieven waren (waarover ik heel verbaasd was) en begon de tafel voor mij te dekken. Terwijl hij hiermee bezig was, vroeg hij mij wat ik bij mijn diner wilde drinken; en toen ik antwoordde: „een halve pint sherry,” achtte hij het, vrees ik, een gunstige gelegenheid om die hoeveelheid wijn bij elkaar te brengen uit de verschaalde restantjes, die in verschillende karaffen waren overgebleven. Ik veronderstel dit, omdat ik hem, terwijl ik de courant las, achter een laag beschot, waar zijn speciale appartement was, druk bezig zag uit een aantal van die flesschen iets bij elkaar te gieten, als een apotheker, die een drankje klaarmaakt. Toen de wijn kwam vond ik dien dan ook flauw; en er waren beslist meer Engelsche kruimels in dan men in een buitenlandschen wijn, die ook maar eenigszins zuiver is, mag verwachten; maar ik was bedeesd genoeg om den wijn maar op te drinken en er niets van te zeggen.

Daar ik in een genoeglijke stemming was geraakt (waaruit ik opmaak, dat de eerste stadia van vergiftiging niet altijd onaangenaam zijn), besloot ik naar de komedie te gaan. Mijn keus viel op het Covent Garden Theatre, en daar zag ik, achter in een loge gezeten, Julius Caesar en de nieuwe pantomime. Al die edele Romeinen levend voor mij te hebben en voor mijn genoegen te zien komen en gaan, in plaats van door hen met zooveel werk geplaagd te worden, als op school, was al iets geheel nieuws en verrukkelijks. Maar de mengeling van werkelijkheid en onwerkelijkheid van de geheele vertooning, de invloed van de poëzie, van het licht, de muziek, het publiek en de even vlugge als verbazingwekkende veranderingen der schitterendste décors, dit alles was zoo verbijsterend en opende voor mij zulke onbegrensde hemelen van genot, dat het mij, toen ik om twaalf uur 's nachts op straat kwam, was, alsof ik uit de wolken was komen vallen, waar ik eeuwen lang een romantisch leven had geleid, om neer te komen in een joelende, plassende, modderige, ellendige wereld, vol vechtende parapluie's en tegen elkaar botsende huurkoetsen.

Ik was een andere deur uitgegaan en bleef een poos op straat staan, alsof ik werkelijk een vreemdeling op aarde was; maar het ongenadige stooten en dringen, dat ik gewaar werd, bracht mij al gauw weer tot bezinning en deed mij den weg naar mijn logement terugvinden, waar ik, na een sou-

per van oesters met porter gebruikt te hebben, tot over éénen in de koffiekamer in het vuur bleef zitten staren, terwijl al de heerlijkheden, die ik gezien had, mij voor den geest zweefden.

Ik was zoo vol van het tooneel en van het verleden — want het tooneel was als het ware een transparant, waardoor ik mijn heele vroegere leven zag voorbijtrekken — dat ik niet weet wanneer de gedaante van een knappen, goedgebouwden jongeman, smaakvol gekleed met een ongedwongen nonchalance, die ik alle reden had mij heel goed te herinneren, werkelijkheid voor mij werd. Maar ik herinner mij, dat ik mij van zijn aanwezigheid bewust was, zonder dat ik gemerkt had, dat hij was binnengekomen, terwijl ik toch nog altijd peinzend bij het vuur zat.

Eindelijk stond ik op om naar bed te gaan, tot groot genoegen van den slaperigen kellner, die kramp in zijn beenen scheen te hebben, en ze, in zijn hokje gezeten, nu eens wreef, dan weer beklopte, en ze vervolgens op allerlei manieren uitrekte, verboog en verwrong. Naar de deur gaande kwam ik den persoon voorbij, die het laatst was binnengekomen, en zag hem nu duidelijk. Ik keerde mij dadelijk om, kwam terug en keek hem nog eens aan. Hij herkende mij niet, maar ik herkende hem onmiddellijk.

Op een ander oogenblik zou ik misschien niet genoeg zelfvertrouwen of tegenwoordigheid van geest hebben gehad om hem aan te spreken, dit tot den volgenden dag hebben uitgesteld en hem zoo weer verloren hebben. Maar in mijn stemming van dat oogenblik, nog opgewonden door de tooneelvoorstelling, die ik had bijgewoond, kwam het mij voor, dat ik hem zooveel dank verschuldigd was voor de bescherming, die hij mij vroeger had verleend, en welke mijn oude liefde voor hem weer zoo frisch en spontaan in mij op, dat ik, met een kloppend hart, onmiddellijk naar hem toe ging en zei:

„Steerforth, wilt ge mij niet meer kennen?”

Hij keek mij aan — net zooals hij vroeger soms keek — maar ik zag niet, dat hij mij herkende.

„Gij kent mij niet meer, vrees ik,” zei ik.

„Mijn hemel!” riep hij eensklaps uit.

„Het is de kleine Copperfield.”

Ik greep zijn beide handen, en kon ze maar niet loslaten. Als ik mij niet geschaamd had en niet bang was geweest, dat hij het onplezierig zou vinden, zou ik hem schreiend om zijn hals zijn gevallen.

„Nooit, nooit, nooit ben ik zoo blij geweest, mijn beste Steerforth. Ik ben werkelijk verrukt, dat ik u nog eens ontmoet.”

„Ik ben ook blij, dat ik u nog eens zie,” zei hij, hartelijk mijn handen drukkend. „Kom, Copperfield, oude jongen, wees maar niet zoo aangedaan!”

En toch zag hij met genoegen, dacht ik, hoe mijn blijdschap over deze ontmoeting mij ontroerde.

Ik veegde de tranen weg, die ik met inspanning van al mijn krachten niet had kunnen bedwingen, en deed mijn best om te lachen; en daarna zetten wij ons naast elkaar neer.

„Maar vertel mij nu eens, hoe komt gij eigenlijk hier?” zei Steerforth, mij op mijn schouder kloppend.

„Ik ben vandaag met de diligence van Canterbury gekomen. Ik ben door een tante daar in de buurt geadopteerd, en pas van een kostschool thuis gekomen. Maar hoe komt gij hier, Steerforth?”

„Wel, ik studeer in Oxford, zooals men dat noemt,” antwoordde hij, „dat wil zeggen, ik ga mij daar op geregelde tijden vervelen — en ik ben nu op reis naar mijn moeder. Gij ziet er verduiveld knap uit, Copperfield. Nog precies als vroeger, nu ik u nog eens goed bekijk. Heelemaal niet veranderd.”

„Ik herkende u terstond,” zei ik; „maar gij zijt ook gemakkelijker te onthouden.”

Hij lachte terwijl hij zijn vingers door zijn krullende lokken haalde, en zei schertsend:

„Ja, ik ben op weg om een plicht te gaan vervullen. Mijn moeder woont een eindje buiten de stad; en daar de wegen beestachtig slecht zijn, en het bij ons thuis tamelijk vervelend is, ben ik vanavond maar hier gebleven, in plaats van door te reizen. Ik ben nog geen zes uur in de stad, en al dien tijd heb ik in de komedie zitten verdutten en verbrommen.”

„Ik ben ook naar de komedie geweest,” zei ik. „In Covent Garden. Wat is dat iets prachtigs, Steerforth!”

Steerforth begon hartelijk te lachen.

„Mijn lief jong Davidje,” zei hij, mij weer op mijn schouder kloppend. „Wat zijt ge toch nog groen. Het gras op het veld, bij het aanbreken van den dag, is heusch niet frisscher dan gij. Ik ben ook naar Covent Garden geweest, en ik heb nooit iets ellendigders gezien. — Heila!”

Dit was tot den kellner gericht, die onze herkenningsscene vanuit de verte met heel veel aandacht had gadeslagen en nu met

groote onderdanigheid naar ons toekwam. kwam.

„Waar hebt gij mijn vriend, mijnheer Copperfield, ondergebracht?” zei Steerforth.

„Wat blijft u, mijnheer?”

„Waar slaapt hij? Zijn nummer? Gij weet wel wat ik bedoel,” zei Steerforth.

„O, mijnheer,” zei de kellner, op een verontschuldigenden toon, „Mijnheer Copperfield heeft voor het oogenblik nummer vier en veertig, mijnheer.”

„En wat duivel moet dat beteekenen,” hervatte Steerforth, „dat gij mijnheer Copperfield boven een stal in een zolderkamer-tje stopt?”

„O, mijnheer,” antwoordde de kellner nog steeds heel erg verontschuldigend, „wij dachten niet, dat mijnheer Copperfield daar veel om gaf. Wij kunnen mijnheer Copperfield twee en zeventig geven, mijnheer, als dat beter is. Naast u, mijnheer.”

„Natuurlijk is dat beter,” zei Steerforth. „En laat het dadelijk gebeuren.”

De kellner ging onmiddellijk heen om deze verwisseling van kamers in orde te brengen. Steerforth, die het heel grappig vond, dat men mij in nummer vier en veertig had gestopt, begon weer te lachen, klopte mij nog eens op mijn schouder, en nodigde mij uit den volgenden morgen om tien uur met hem te ontbijten — een invitatie, die ik met bijzonderen trots en blijdschap aannam. Daar het inmiddels tamelijk laat was geworden, namen wij onzen blaker en gingen naar boven, waar wij voor zijn deur vriendschappelijk en hartelijk afscheid namen, en waar ik tot de ontdekking kwam, dat mijn nieuwe kamer veel beter was dan de oude, daar zij in 't geheel niet muf was en een ledikant had, ongeveer zoo groot als een klein landgoed. Hier, tusschen kussens, genoeg voor zes personen, viel ik spoedig in een zaligen slaap, en droomde van het oude Rome, Steerforth en de vriendschap, totdat de vroege ochtenddiligences, die rommelend de poort beneden uitreden, mij van den donder en de goden deden droomen.

HOOFDSTUK XX.

Bij Steerforth thuis.

Toen het kamermeisje tegen acht uur aan mijn deur klopte en mij zei, dat mijn scheerwater buiten stond, voelde ik allerpijnlijkst, dat ik dit nog niet noodig had,

en bloosde ik in mijn bed. Het vermoeden dat zij ook lachte, toen zij het zei, kwelde mij zoolang ik mij kleeedde, en gaf mij, toen ik naar beneden ging om te ontbijten en haar op de trap voorbijkwam, het gevoel van een sluipenden misdadiger. Ik voelde zoo diep, hoeveel jonger ik nog was dan ik wel had willen zijn, dat ik er een poos lang niet toe kon besluiten haar onder deze beschamende omstandigheden voorbij te gaan, maar, terwijl ik haar met een bezem aan het werk hoorde, uit het raam bleef staan kijken naar koning Karel te paard, die er, door een drom van huurkoetsen omringd, in den motregen en den donkerbruienen mist, alles behalve koninklijk uitzag, tot ik door den kellner werd gewaar-schuwde, dat „die mijnheer“ op mij wachtte.

Het was niet in de koffiekamer, dat ik Steerforth nu op mij vond wachten, maar in een fraaie, gereserveerde kamer, met roode gordijnen en een Turksch tapijt, waar het vuur helder brandde, en een voortreffelijk warm ontbijt op een zindelijk gedekte tafel gereed was gezet; terwijl zich een vroolijk miniatuurtje van kamer, vuur, ontbijt, Steerforth en alles in het ronde spiegeltje boven het buffet vertoonde. Aanvankelijk was ik wat bedeesd, daar Steerforth zoo rustig, zoo elegant, zoo in alle opzichten (leeftijd inbegrepen) boven mij verheven was; maar zijn ongedwongen hoewel eenigszins beschermende vriendelijkheid deed dit gevoel al heel gauw verdwijnen, en maakte dat ik mij volkomen thuis voelde. Ik kon de verandering, die hij in „Het Gouden Kruis“ teweeg had gebracht, niet genoeg bewonderen; en niet ophouden den benauwden, verlaten toestand, waarin ik mij daar gisteren had bevonden, met de aangenaamheden en het genoegen van dezen morgen te vergelijken. Wat de familiariteit van den kellner betreft, deze was verdwenen alsof zij nooit had bestaan. Hij bediende ons, om zoo te zeggen, in zak en asch.

„En nu, Copperfield,” zei Steerforth, toen wij alleen waren, „zou ik graag eens hooren wat gij tegenwoordig uitvoert en waar gij heengaat, en zoo al meer; ik wil alles van u weten; want ik heb werkelijk een gevoel alsof gij nog heelemaal bij mij hoort.”

Met een gloed van blijdschap, dat hij nog zooveel belang in mij stelde, vertelde ik hem, hoe mijn tante had voorgesteld, dat ik dit reisje zou gaan maken, en waar ik heenging.

„Daar ge dus geen haast hebt,” zei Steerforth, „zoudt ge best met mij mee naar huis kunnen gaan, in Highgate, en daar een paar dagen kunnen blijven. Mijn moeder zal u

zeker wel bevallen — zij is een beetje trotsch op mij en een beetje lang van stof als zij over mij spreekt, maar dat zult gij haar wel willen vergeven — en zij zal met u erg ingenomen zijn.”

„Daar zou ik graag net zoo zeker van zijn, als gij zoo vriendelijk zijt te beweren, er zelf zeker van te zijn,” antwoordde ik glimlachend.

„O,” zei Steerforth, „iedereen, die van mij houdt, mag aanspraken op haar doen gelden, die beslist ingewilligd worden.”

„Dan denk ik wel, dat ik een gunsteling van haar zal worden,” zei ik.

„Goed!” antwoordde Steerforth. „Kom daarvan dan maar de proef nemen. Wij zullen nu eerst een paar uur uitgaan om het een en ander te gaan bezichtigen — het is een genot om iemand, die nog zoo groen is als gij, de wonderen van Londen te laten zien — en dan zullen wij met de diligence naar Highgate rijden.”

Ik kon nauwelijks gelooven, dat ik niet droomde en weer in nummer vier en veertig zou ontwaken, om het eenzame tafeltje in de koffiekamer en den familiären kellner terug te vinden. Nadat ik aan mijn tante had geschreven en haar mijn geluk-kige ontmoeting met mijn ouden veel-bewonderden schoolkameraad had meege-deeld, en haar verteld had, dat ik zijn uit-noodiging had aangenomen, reden wij in een huurkoets uit, bezichtigden een Pano-rama en eenige andere merkwaardigheden en kuierden eens door het Museum rond, waar het mij opviel, hoeveel Steerforth van een eindeloze verscheidenheid van onder-werpen wist en hoe weinig hij die kennis scheen te tellen.

„Gij zult een hoogen graad aan de acade-mie behalen, Steerforth,” zei ik, „als gij dat niet al gedaan hebt, en men zal goede redenen hebben om trotsch op u te zijn.”

„Ik een graad halen!” riep Steerforth uit. „Ik niet, mijn lieve Groentje — gij hebt er toch niet op tegen dat ik Groentje tegen u zeg?”

„Heelemaal niet,” antwoordde ik.

„Gij zijt een beste jongen! Nu dan, mijn beste Groen,” zei Steerforth lachend, ik heb niet het minste plan of verlangen om op die manier uit te blinken. Ik vind, dat ik al meer dan genoeg aan mijzelf te dra-gen heb zooals ik ben.”

„Maar de eer . . .” wilde ik beginnen.

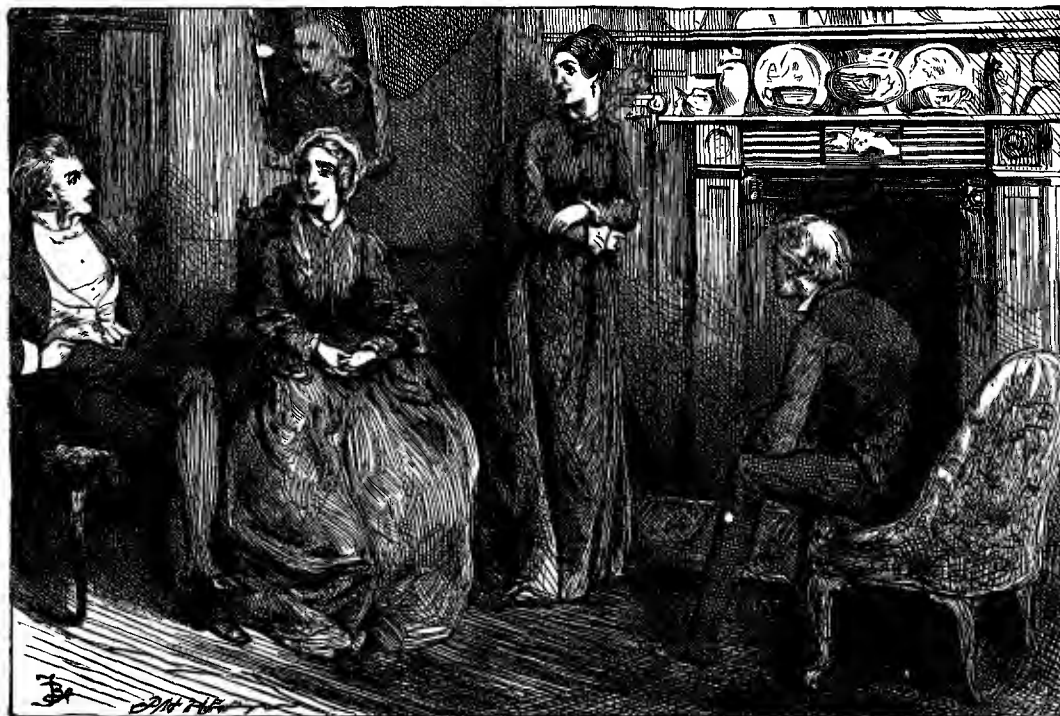
„O, gij romantische Groen!” zei Steerforth, nog hartelijk lachend. „Wat zal ik mij afbeulen om te zorgen, dat een troep botterikken mij aangapen en hun handen opsteken! Laten zij dat maar voor iemand

anders doen. Ik gun hem die eer."

Ik was beschaamd dat ik mij zoo had vergist, en stapte graag van het onderwerp af. Gelukkig was dit niet moeilijk, want Steerforth kon met een hem speciaal eigen vlugheid en onverschilligheid van het eene onderwerp op het andere overgaan.

In het logement teruggekomen, gebruikten wij een lunch, en de korte winterdag verliep zoo snel, dat het al donker begon te

mijn kamer zag ik heel Londen in de verte voor mij liggen, als een groote nevelwolk, waardoorheen hier en daar eenige lichtjes flikkerden. Ik had, terwijl ik mij verkleedde, maar even tijd om op de deftige meubelen te letten, en de in lijsten gezette merklappen (waarschijnlijk door Steerforths moeder, toen zij nog een meisje was, vervaardigd) en eenige met pastel geteekende portretten van dames met keurslijven en

WERKELIJK? GIJ WEET WEL HOE DOM IK BEN, EN DAT IK ER ALLEEN MAAR NAAR VRAAG OM—
DAT IK ER NIETS VAN WEET; MAAR IS DAT DAN NIET ALTIJD ZOO? IK DACHT DAT HET LEVEN
AAN DE ACADEMIE ALTIJD — HE?"

worden, toen de diligence met ons voor een oud huis in Highgate op den top van den heuvel stilhield. Een dame, die niet jong meer was, hoewel nog verre van oud, met een trotsche houding en een knap gezicht, stond aan de deur toen wij afstapten, noemde Steerforth „Mijn lieve James" en sloot hem in haar armen. Deze dame stelde hij mij voor als zijn moeder, en zij heette mij statig weikom.

Het was een ouderwetsch, voornaam huis, heel stil en ordelijk. Uit de ramen van

gepoeierd haar te bekijken, die aan de wanden verschenen en verdwenen naarmate 't pas aangelegde vuur opvlamde, toen ik aan 't diner werd geroepen.

Er was in de eetzaal nog een dame, klein van gestalte, donker, en niet innemend van uiterlijk — maar toch niet onknap, die mijn aandacht trok; misschien omdat ik juist tegenover haar zat; misschien omdat zij werkelijk iets opmerkelijks had. Zij had zwart haar en scherpe zwarte oogen, was mager en had een litteeken op haar lip.

Het was een oud litteeken — een naad moest ik het veeleer noemen, want het was niet afwijkend van kleur en al jaren lang genezen — van een wond, die eens over haar mond naar haar kin had geloopt, maar nu over de tafel heen bijna niet zichtbaar meer was, behalve heelemaal van boven en op haar bovenlip, waarvan het den vorm had veranderd. Ik maakte voor mijzelf uit, dat zij ongeveer dertig jaar was en wel graag getrouwd had willen zijn. Zij was een beetje in verval geraakt — net als een huis — door zo lang te huur te hebben gestaan; maar was toch, zooals ik al zei, lang niet onknap. Haar magerheid scheen het gevolg te zijn van een verterend vuur in haar binnenste, dat door haar holle oogen een uitweg vond. Zij werd aan mij voorgesteld als juffrouw Dartle, en beiden, Steerforth en zijn moeder, noemden haar Rosa. Ik hoorde dat zij daar in huis woonde en al sedert lang gezelschapsdame bij mevrouw Steerforth was. Het kwam mij voor, dat zij iets, dat zij wilde zeggen, nooit rond-uit zei, maar altijd verbloemd of met bedekte wenken, en dat zij door deze gewoonte haar woorden veel meer indruk wist te doen maken. Bij voorbeeld, toen mevrouw Steerforth, meer uit scherts dan in ernst, zei, dat zij bang was, dat haar zoon aan de academie een los leventje leidde, viel juffrouw Dartle er aldus op in:

„Werkelijk? Gij weet wel hoe dom ik ben, en dat ik er alleen maar naar vraag omdat ik er niets van weet; maar is dat dan niet altijd zoo? Ik dacht dat het leven aan de academie altijd — hè?”

„Het is een opleiding tot een heel ernstig beroep, als ge dat soms bedoelt, Rosa,” antwoordde mevrouw Steerforth eenigszins koel.

„O ja! Natuurlijk,” hervatte juffrouw Dartle. „Maar is het toch niet? Ik wil graag terecht gewezen worden als ik het mis heb — is het werkelijk niet?”

„Werkelijk wat?” zei mevrouw Steerforth.

„O! Gij bedoelt dus, dat het niet zoo is!” hervatte juffrouw Dartle. „Wel, ik ben erg blij, dat ik dat hoor. Nu weet ik waar ik mij aan te houden heb. Dat is het voordeel van vragen. Ik zal er nu nooit meer naar luisteren als men het over de losbandigheid en zoo al meer van dat leven wil hebben.”

„Daar zult gij goed aan doen,” zei mevrouw Steerforth hierop. „De professor, die met de algemeene leiding van de studie van mijn zoon is belast, is een zeer conscientieus man; en als ik al geen volkomen

vertrouwen zou hebben in mijn zoon, zou ik in ieder geval vertrouwen hebben in hem.”

„Zoudt ge?” zei juffrouw Dartle. „Is hij zoo conscientieus? Werkelijk?”

„Ja, daarvan ben ik overtuigd,” antwoordde mevrouw Steerforth.

„Hoe plezierig!” riep juffrouw Dartle uit. „Wat een geruststelling. Werkelijk conscientieus? Dan zal hij niet — maar natuurlijk kan hij dat niet, als hij werkelijk conscientieus is. Wel, ik zal nu altijd een hoog denk van hem hebben. Gij kunt u niet voorstellen, hoe hij in mijn achting is gestegen, nu ik zeker weet, dat hij werkelijk conscientieus is.”

Haar eigen ideeën over iets en haar bedenkingen tegen iets waarmee zij het niet eens was, werden door juffrouw Dartle op dezelfde manier aangeduid: soms — dat kon ik mij niet ontveinzen — met veel kracht en nadruk; hoewel zelfs tegen Steerforth ingaand. Een voorbeeld daarvan kregen wij nog voor het einde van het diner. Toen mevrouw Steerforth met mij sprak over mijn plan om naar Suffolk te gaan, zei ik zoo terloops, hoe blij ik zou zijn als Steerforth met mij mee zou willen gaan; en vertelde hem verder, dat ik mijn oude kindermisje en het gezin van baas Peggotty ging opzoeken, terwijl ik hem den vischer in herinnering bracht, dien hij eens op school had gezien.

„O, die flinke kerel!” zei Steerforth. „Hij had ook een zoon bij zich, niet waar?”

„Nee, dat was zijn neef,” antwoordde ik, „maar dien heeft hij als zoon aangenomen. Hij heeft ook een heel aardig nichtje, dat hij als dochter heeft aangenomen. Kortom, zijn huis (of liever zijn schuit, want hij woont in een schuit, maar toch hoog en droog op het land) is vol menschen, die allemaal bestaan van zijn goedheid en edelmoedigheid. Het zou werkelijk een genoegen voor u zijn, dat gezin eens te zien.”

„Zou het?” zei Steerforth. „Nu ja, misschien wel. Ik zal zien wat ik kan doen. Het zou wel een reisje waard zijn — om nog niet eens te spreken over een reisje met u, Groentje — om zulk soort menschen eens in hun eigen omgeving te zien en hun leven eens van dichtbij mee te maken.”

De hoop op dit nieuwe genoegen deed mijn hart opspringen. Maar het was naar aanleiding van den toon, waarop hij over „zulk soort menschen” had gesproken, dat juffrouw Dartle, wier schitterende oogen ons hadden bespied, er nu op inviel:

„O, maar werkelijk? Vertel mij toch eens.

Zijn zij heusch?" zei zij.

„Zijn zij wat? En wie zijn wat?" zei Steerforth.

„Zulk soort menschen. — Zijn zij werkelijk maar redeloos vee en wezens van een andere orde? Dat zou ik zoo graag willen weten."

„Wel, er is een tamelijk groot onderscheid tusschen hen en ons," zei Steerforth onverschillig. „Men kan van hen niet verwachten, dat zij even fijngevoelig zijn als wij. Hun kieschheid wordt niet zoo licht beledigd of gekwetst. Zij zijn bijzonder deugdzaam, zou ik zoo zeggen — sommige lieden beweren dit tenminste; en ik zou hen niet graag willen tegenspreken — maar zij zijn niet al te fijn besnaard, en zij kunnen er dankbaar voor zijn dat hun innerlijk niet licht gekwetst wordt, evenmin als hun ruwe huid."

„Werkelijk!" zei juffrouw Dartle. „Wel, ik geloof niet, dat ik ooit iets gehoord heb, dat mij meer genoeg heeft gedaan dan dit. Het is een groote troost! Het is zoo'n geruststelling te weten, dat zij het niet voelen als zij lijden. Soms heb ik mij over zulk soort menschen werkelijk wel eens ongerust gemaakt, maar nu zal ik maar heelemaal niet meer aan hen denken. Men is toch nooit te oud om te leeren. Ik twijfelde wel eens, dat moet ik bekennen; maar nu is die twijfel opgeheven. Ik wist het niet, maar nu weet ik het; en dat bewijst alweer hoe goed het is als men iets vraagt — niet waar?"

Ik geloofde, dat Steerforth maar uit scherts zoo had gesproken, of om juffrouw Dartle uit haar tent te lokken; en ik dacht, dat hij, toen zij was weggegaan en wij alleen bij het vuur waren blijven zitten, mij dit zou zeggen. Maar hij vroeg mij alleen hoe ik haar vond.

„Zij is heel schrander — niet waar?" zei ik.

„Schrande! Zij houdt alle dingen tegen een slijpsteen," antwoordde Steerforth, „en slijpt ze scherp, zooals zij al jaren lang haar eigen gezicht en figuur scherp heeft geslepen. Zij heeft zich zelf door dat voortdurende slijpen versleten. Zij is nu aan alle kanten scherp."

„Wat een eigenaardig litteeken heeft zij op haar lip," zei ik. Steerforth's gezicht betrok, en hij bedacht zich een oogenblik.

„Wel, om de waarheid te zeggen," antwoordde hij, „dat heb ik gedaan."

„Bij ongeluk?"

„Nee. Neen, ik was nog een kleine jongen, en zij maakte mij kwaad, en ik gooide haar een hamer naar haar hoofd. Een zacht-

zinnig engeltje moet ik toen geweest zijn!"

Het speet mij zeer, dat ik zoo'n pijnlijk onderwerp had aangeroerd, maar dat hielp nu niet meer.

„Zij heeft dat merkteken sedertdien altijd moeten dragen, zooals ge ziet," hervatte Steerforth, „en ze zal het dragen tot aan haar graf, als zij ooit in een graf zal rusten — hoewel ik moeilijk gelooven kan, dat zij ooit ergens rust zal vinden. Zij was het moederlooze kind van een soort neef van mijn vader. Hij stierf. Mijn moeder, die toen weduwe was, bracht haar hier om haar gezelschap te houden. Zij heeft een paar duizend pond van haar zelf, en bewaart den interest, om dien ieder jaar bij het kapitaal te voegen. Daar hebt ge de geschiedenis van juffrouw Rosa Dartle."

„En ik twijfel niet of zij heeft u zoo lief als een broer," zei ik.

„Hm!" antwoordde Steerforth, in het vuur kijkend, „er zijn broers, die men niet erg lief heeft, en sommige liefde — maar schenk nog eens in Copperfield. Wij zullen op het gras des velds drinken, ter eere van u, en op de lelietjes der dalen, die niet arbeiden of spinnen, ter eere van mij — of beter misschien tot mijn schande." De sombere glimlach, die zich over zijn trekken had verspreid, klaarde weer op, toen hij dit op vroolijken toon zei, en hij was weer even openhartig en innemend als altijd.

Toen wij thee gingen drinken, kon ik niet nalaten met pijnlijke belangstelling naar het litteeken te kijken. Het duurde niet lang of ik bemerkte, dat dit het gevoeligste deel van haar gezicht was, en dat, als zij verbleekte, dit litteeken het eerst verkleurde en een doffe, loodkleurige streep werd, die zich al verder en verder uitstreckte, als een met onzichtbaren inkt aangebracht teeken, dat voor het vuur wordt gehouden. Er ontstond een kleine woordenwisseling tusschen haar en Steerforth over een worp bij het triktrakspeel — waarbij ik een oogenblik dacht dat zij woedend zou worden; en toen zag ik dat teeken te voorschijn komen, als het oude geschrift op den muur.

Het verwonderde mij niet te zien hoe idolaat mevrouw Steerforth was van haar zoon. Zij scheen over niets anders te kunnen spreken of denken. Zij liet mij een portretje van hem zien als klein kind, in een medaillon, met een lokje van zijn haar uit denzelfden tijd, en een ander portretje zooals hij geweest was toen ik hem pas had leeren kennen, en op haar borst droeg zij een portretje van hem zooals hij nu was. Al de brieven, die hij haar ooit ge-

schreven had, bewaarde zij in een kastje dicht bij haar eigen stoel naast den haard; en zij zou er mij eenige van hebben voorgelezen, en ik zou ze ook heel graag hebben willen hooren, als hij niet tusschenbeide was gekomen en haar op vriendelijke wijze van dit plan had afgebracht.

„Het was bij mijnheer Creakle, heeft mijn zoon mij verteld, dat gij voor het eerst kennis met elkaar hebt gemaakt,” zei mevrouw Steerforth, toen zij en ik aan een tafel zaten te praten, terwijl haar zoon en juffrouw Dartle aan een andere triktrak speelden. „Ik herinner mij ook nog wel, dat hij toen sprak over een leerling, jonger dan hij, dien hij erg graag mocht; maar uw naam, zooals ge wel begrijpen kunt, is mij niet bijgebleven.”

„Hij is in dien tijd erg goed en behulpzaam voor mij geweest, dat verzeker ik u, mevrouw,” zei ik, „en ik had zoo'n hulp heusch wel noodig. Zonder hem zou ik absoluut verloren zijn geweest.”

„Hij is altijd erg goed en behulpzaam,” zei mevrouw Steerforth trotsch.

Ik stemde hier van ganscher harte mee in, dat weet de Hemel. En zij wist dat ik dat deed; want haar stijve statigheid begon tegenover mij al iets te verminderen, behalve wanneer zij sprak om hem lof toe te zwaaien; dan was haar houding altijd trotsch.

„Het was over het geheel geen geschikte school voor mijn zoon,” zei zij, „verre van dat; maar er moest toen met bijzondere omstandigheden rekening worden gehouden, van nog meer belang dan die keus. Het hooghartige karakter van mijn zoon maakte het wenschelijk hem bij iemand te plaatsen, die zijn meerderheid voelde en zich daaraan wilde onderwerpen; en daar vonden wij zoo iemand.”

Ik wist dit, daar ik den kerel kende. En toch verachtte ik hem er niet dieper om, maar vond het een eigenschap in hem, die zijn ondeugden eenigszins vergoelijkte — indien men het hem tenminste als een deugd kon aanrekenen, dat hij iemand zoo onweerstaanbaar als Steerforth, niet had kunnen weerstaan.

„De buitengewone bekwaamheden van mijn zoon werden daar door een gevoel van vrijwilligen wedijver en trotsche zelfbewustheid aangewakkerd,” vervolgde de verblinde moeder. „Hij zou, tegen allen dwang in, omhoog zijn gekomen; maar daar was hij de heerscher over alles en iedereen, en uit fierheid besloot hij zich zijn rang waardig te maken. Dat lag in zijn karakter.”

Ik stemde met hart en ziel toe, dat dit in zijn karakter lag.

„Zoo begon mijn zoon dus uit vrijen wil en zonder eenigen dwang, zijn loopbaan, waarin hij steeds, als hij dat verkiest, alle mededingers achter zich kan laten,” vervolgde zij. „Mijn zoon heeft mij verteld, mijnheer Copperfield, dat gij altijd heel erg aan hem gehecht waart, en dat gij hem gisteren, bij uw ontmoeting, met tranen in de oogen hebt aangesproken. Het zou geaffecteerd van mij zijn, als ik den schijn zou willen aannemen mij er over te verwonderen, dat mijn zoon in staat is zulke emoties op te wekken; maar ik kan toch niet onverschillig zijn voor iemand, die voor zijn verdiensten zoo gevoelig is, en het is mij een groot genoegen u hier te zien, terwijl ik u kan verzekeren, dat hij een buitengewone vriendschap voor u koestert, en gij u op zijn bescherming kunt verlaten.”

Juffrouw Dartle speelde triktrak met evenveel vuur en drift als zij alle andere dingen deed. Als ik haar het allereerst bij het bord had zien zitten, zou ik mij verbeeld hebben, dat door dit tijdverdrijf, en door niets anders in de wereld, haar gestalte zoo mager en haar oogen zoo groot waren geworden. Maar ik zou mij heel erg moeten vergissen als haar één woord van het gesprek ontsnapte, of haar één blik van mij ontging, terwijl ik opgetogen zat te luisteren en, door mevrouw Steerforth's vertrouwen vereerd, mij ouder voelde dan ik sedert mijn vertrek uit Canterbury had gedaan.

Toen de avond al tamelijk ver voorbij was en er een blad met glazen en karaffen werd binnengebracht, beloofde Steerforth mij, bij het vuur zittend, dat hij er eens ernstig over zou denken met mij mee naar buiten te gaan. Er was geen haast bij, zei hij; over een week zou het nog tijdig genoeg zijn, en zijn moeder was zoo gastvrij om hetzelfde te zeggen. Onder het praten noemde hij mij meer dan eens Groen en Groentje, en bracht daardoor juffrouw Dartle weer in het harnas.

„Wel, mijnheer Copperfield,” zei zij, „is dat een bijnaam? En waarom geeft hij u dien? Is het — is het omdat hij u voor zoo jong en onschuldig houdt? Ik ben zoo dom in die dingen.”

Ik bloosde, toen ik antwoordde dat ik geloofde, dat het zoo was.

„O!” zei juffrouw Dartle. „Ik ben blij dat ik het weet. Ik vroeg het maar omdat ik het niet wist, en ik ben heel blij dat ik het nu weet. Hij houdt u voor jong en onschuldig, en daarom zijt gij dus zijn vriend? Wel,

dat is heel aardig!"

Kort daarop ging zij naar bed, en mevrouw Steerforth verwijderde zich eveneens. Steerforth en ik gingen, nadat wij nog een half uurtje waren blijven zitten praten over Traddles en al de anderen op het oude Salem House, samen naar boven. Steerforth's kamer was naast de mijne, en ik ging er binnen om ze eens te bekijken. Zij was een toonbeeld van weelde en comfort, vol leunstoelen, kussens en voetenbankjes, door zijn moeder eigenhandig geborduurd; waar niets ontbrak wat ook maar eenigszins in zoo'n vertrek thuis behoorde. En om het geheel te vervolmaken, keek haar knappe gezichtje uit een aan den wand hangend portret op haar lieveling neer, alsof zij het van belang achtte, dat haar beeltenis hem in zijn slaap bewaakte.

Ik vond het vuur in mijn kamer nog helder branden, en de gordijnen voor de ramen en om het bed dichtgeschoven, zoodat het er behaaglijk uitzag. Ik ging in een leunstoel zitten voor den haard, om na te denken over mijn geluk, en had mij eenigen tijd in de beschouwing daarvan verdiept, toen ik bemerkte dat een beeltenis van jufvrouw Dartle boven den schoorsteenmantel mij scherp in het oog hield.

Zij was sprekend gelijkend, en dus natuurlijk eenigszins schrikanjagend. De schilder had het litteken weggelaten, maar ik voegde het er bij; en daar was het, nu eens verschijnend, dan weer verdwijnend; nu eens tot de bovenlip beperkt, zooals ik het onder het diner had gezien, dan weer de heele lengte van de wond vertoonend, die de hamer haar had toegebracht, zooals ik het gezien had toen zij zich driftig maakte.

Ik vroeg mij gemelijk af, waarom men haar niet ergens anders had kunnen opbergen in plaats van bij mij. Om van haar af te komen, ontkleedde ik mij snel, deed mijn licht uit en stapte in bed. Maar toen ik in slaap viel, kon ik nog niet vergeten, dat zij daar was en met haar oogen scheen te zeggen: „Is het werkelijk? Ik wilde het alleen maar weten." En toen ik 's nachts wakker werd, herinnerde ik mij, dat ik in mijn droomen aan allerlei menschen onrustig had gevraagd, of het werkelijk zoo was of niet — zonder zelf te weten wat ik bedoelde.

HOOFDSTUK XXI.

Kleine Emily.

Er was een knecht in huis, een man die, naar ik hoorde, op de academie bij Steer-

Dickens. David Copperfield 12

forth in dienst was gekomen, gewoonlijk overal met hem meeging, en in zijn uiterlijk een toonbeeld van fatsoen was. Ik geloof, dat er in zijn stand nooit iemand geweest is, die er fatsoenlijker uitzag dan hij. Hij was zeer zwijgzaam, liep onhoorbaar zacht, was zeer bedaard, onderdanig, oplettend, altijd bij de hand als men hem noodig had en nooit in den weg als men hem niet noodig had, maar waar hij vooral door opviel, was zijn fatsoenlijkheid. Hij had geen beweeglijk gezicht, een eenigszins stijven nek, een rond, glad hoofd, waaromheen de korte haren als geplakt zaten, een zachte manier van spreken, met een bijzondere gewoonte om de letter s zoo duidelijk te fluisteren, dat hij die veel meer scheen te gebruiken dan iemand anders; maar elke eigenaardigheid die hij had, maakte hij tot iets fatsoenlijks. Als zijn neus ondersteboven had gestaan, zou hij zelfs dit tot iets fatsoenlijks hebben gemaakt. Hij omgaf zich met een atmosfeer van fatsoenlijkheid, en wandelde in volkomen veiligheid daarin rond. Het zou bijna onmogelijk zijn geweest hem van iets kwaads te verdenken, zoo door en door fatsoenlijk was hij. Niemand had er aan kunnen denken hem in livrei te steken; daartoe was hij veel te fatsoenlijk. Als men eenig vernederend werk van hem had willen eischen, zou men de gevoelens van een allerfatsoenlijkst man op een baldadige wijze hebben gekwetst. En hiervan waren de vrouwelijke dienstboden in het huis zoo onbewust doordrongen, dat zij zulk werk altijd zelf verrichtten, doorgaans terwijl hij bij het vuur in de bediendenkamer de courant zat te lezen.

Ik zag nooit iemand, die zoo eenzelvig was. Maar door deze eigenschap, evenals door alle andere, die hij bezat, scheen hij slechts nog fatsoenlijker te worden. Zelfs de omstandigheid, dat niemand zijn doopnaam kende, scheen een deel van zijn fatsoenlijkheid uit te maken. Er kon niets worden ingebracht tegen zijn familienaam Littimer, waaronder hij bekend was. Peter kon gehangen of Tom gedeporteerd zijn, maar Littimer was de fatsoenlijkheid zelf.

Het was, denk ik, een gevolg van het eerbiedwekkende van het fatsoen, in het abstracte beschouwd, dat ik mij in het bijzijn van dezen man bijzonder jong voelde. Hoe oud hij zelf was kon ik niet raden — en ook dit strekte hem weer tot eer; want in de kalmte van zijn fatsoenlijkheid kon hij evengoed vijftig als dertig jaar oud zijn.

Littimer kwam 's morgens, voor ik nog op was, in mijn kamer, om mij dat verwijtende scheerwater te brengen en mijn klee-

ren gereed te leggen. Toen ik de gordijnen openschoof en uit bed keek, zag ik hem, in een gelijkmatige temperatuur van fatsoenlijkheid (waarop de Oostenwind en het Januari-weer geen invloed hadden, zoodat zijn adem in de koude lucht niet eens zichtbaar was) mijn laarzen rechts en links in de eerste dans-positie neerzetten, en eenige stofjes van mijn jas afblazen, terwijl hij die neerlegde, zoo behoedzaam alsof het een pasgeboren kindje was.

Ik wenschte hem goedenmorgen en vroeg hoe laat het was. Hij haalde een allerfatsoenlijkst horloge uit zijn zak, liet het deksel (want het was een horloge van dat soort, dat men doorgaans op jacht gebruikt) openspringen, maar zorgde met zijn duim dat het dit niet te ver deed, keek naar de wijzerplaat alsof hij een orakelende oester raadpleegde, liet het weer dichtknippen, en zei dat het met mijn welnemen half negen was.

„Mijnheer Steerforth zal graag willen weten hoe gij gerust hebt, mijnheer.”

„Dank u,” zei ik. „Uitstekend. Maakt mijnheer Steerforth het goed?”

„Dank u, mijnheer, mijnheer Steerforth is redelijk wel.”

Nog een van zijn eigenaardigheden — nooit gebruikte hij superlatieven. Altijd hield hij den koelen, kalmen middenweg.

„Is er nog iets, dat ik de eer kan hebben voor u te doen, mijnheer? De bel zal om negen uur luiden; de familie ontbijt om half tien.”

„Niets; dank u.”

„Ik dank u, mijnheer, met uw welnemen,” en daarmee en met een kleine hoofdbuiging, toen hij het bed voorbijging, als om excuus te vragen dat hij mij verbeterde, ging hij weg en sloot de deur zoo zacht alsof ik juist in een zoeten slaap was gevallen, waar mijn leven van afhing.

Iederen morgen hielden wij dit gesprek; nooit iets minder en nooit iets meer, en telkens — hoe ver ik ook den vorigen avond door Steerforth's vriendelijkheid, mevrouw Steerforth's vertrouwen of juffrouw Dartle's spraakzaamheid boven mij zelf verheven en tot rijper jaren gevorderd mocht zijn — werd ik in de tegenwoordigheid van dezen allerfatsoenlijksten man, zooals een van onze mindere dichters zegt, „wederom een jongen.”

Hij bezorgde ons paarden, en Steerforth, die alles kende, gaf mij les in het rijden. Hij verschaftte ons fleuretten, en Steerforth gaf mij les in het schermen — handschoenen, en ik begon, onder denzelfden meester, vorderingen in het boksen te maken.

Ik schaamde mij er volstrekt niet over, dat Steerforth mij in deze kunsten een nieuweling vond, maar ik kon het niet uitstaan mijn onbedrevenheid voor den fatsoenlijken Littimer te vertoonen. Ik had geen reden om te denken, dat Littimer zelf deze kunsten verstond; hij gaf mij nooit, zelfs niet door een trillen van zijn fatsoenlijke oogleden, reden om dit te vermoeden; maar als hij er bij was, wanneer wij ons oefenden, voelde ik mij toch altijd erg verlegen en onhandig.

Ik weid over dezen man bijzonder uit, omdat hij in dien tijd een bijzonderen indruk op mij maakte, en ook om hetgeen er later plaats had.

De week verliep op de aangenaamste wijze. Zij verliep snel, zooals men wel denken kan, voor iemand, die zoo verrukt was als ik; en toch bood zij mij zooveel gelegenheden om Steerforth beter te leeren kennen, en hem in duizend opzichten meer te bewonderen, dat ik, toen zij ten einde was, veel langer bij hem scheen te zijn geweest. De nonchalante manier die hij had om mij als een stuk speelgoed te behandelen, was mij aangenamer dan eenige andere behandeling geweest kon zijn. Zij herinnerde mij aan onzen ouden omgang; zij scheen een natuurlijke voortzetting daarvan te zijn; zij bewees mij, dat hij niet veranderd was; zij onthief mij van alle onrust, die ik had kunnen voelen, als ik mijn verdiensten met de zijne vergeleek en mijn aanspraak op zijn vriendschap met een gelijken maatstaf mat; en bovenal, zij had iets familiaars, ongedwongens en vertrouwelijks, dat hij tegenover niemand anders had. Zooals hij mij op school anders dan alle anderen had behandeld, zoo geloofde ik ook met blijdschap, dat hij mij nu anders behandelde dan een van zijn andere vrienden. Ik geloofde, dat ik hem nader aan het hart lag dan een van zijn andere vrienden, en mijn hart gloeide van warme gehechtheid aan hem.

Hij had besloten met mij mee naar buiten te gaan, en de dag van ons vertrek brak aan. Hij had eerst getwijfeld of hij Littimer al of niet zou meenemen, maar besloot hem thuis te laten. De fatsoenlijke man, tevreden met zijn lot, wat het ook zijn mocht, schikte onze valiezen zoo zorgvuldig in het wagentje, dat ons naar Londen zou brengen, alsof zij de schokken van eeuwen zouden moeten doorstaan, en nam mijn bescheiden aangeboden fooi met volkomen gemoedsrust aan.

Wij namen van mevrouw Steerforth en juffrouw Dartle afscheid, met vele dankbetuigingen van mijn kant en veel hartelijke

vriendelijkheid van dien der liefhebbende moeder. Het laatste, wat ik zag, was Littimer's kalme blik, waarin ik mij verbeeldde de stille overtuiging te lezen, dat ik nog heel erg jong was.

Wat ik voelde toen ik, onder zulke gelukkige omstandigheden, naar de oude welbekende plaatsen terugkeerde, zal ik niet pogen te beschrijven. Wij reisden met de postdiligence. Ik was, dat herinner ik mij nog, zoo bezorgd voor de eer van Yarmouth, dat, toen wij door de donkere straten naar de herberg reden, en Steerforth zei, dat het voor zoover hij zien kon, voor zoo'n afgelegen nest een heel aardig stadje was, ik zeer in mijn schik was met dit gezegde. Wij gingen bij onze aankomst naar bed (ik zag een paar vuile schoenen en slobkousen voor de deur van mijn oude kamer de Dolfijn staan, toen wij die voorbijgingen) en ontbeten den volgenden ochtend laat. Steerforth, die bijzonder vroolijk was, had al, voordat ik op was, langs het strand gewandeld, en naar hij zei, al met de helft van de visschers uit het stadje kennis gemaakt. Bovendien had hij in de verte iets gezien, dat beslist het huis van baas Peggotty moest zijn, en had veel lust gehad, vertelde hij mij, er heen te gaan en te zweren, dat hij Copperfield was, maar zoo gegroeid, dat niemand hem daardoor herkende.

„Wanneer zijt ge van plan mij daarheen te brengen, Groentje?" zei hij. „Ik ben tot uw beschikking. Stel het zelf maar vast, zooals ge wilt."

„Wel, ik had gedacht, dat vanavond wel geschikt zou zijn, Steerforth, als zij allemaal om het vuur zitten. Ik zou het u graag zoo aardig mogelijk willen laten zien; het is zoo'n wonderlijk huis."

„Zoo zij het dan," antwoordde Steerforth. „Vanavond."

„Ik zal hen niet laten weten dat wij hier zijn," zei ik, opgetogen. „Wij moeten hen verrassen."

„Natuurlijk," antwoordde Steerforth. „Er zou geen aardigheid aan zijn als wij hen niet verrasten. Wij moeten die inboorlingen zien in hun natuurlijke staat."

„Al zijn het dan ook „zulk soort menschen," zooals gij eens gezegd hebt," liet ik hierop volgen.

„Wat! Herinnert ge u mijn schermutseling met Rosa nog?" riep hij uit, met een snellen blik. „Die drommelsche feeks. Ik ben half en half bang voor haar. Zij is een soort kwelduivel voor mij. Maar laten wij niet meer over haar spreken. Wat gaat gij nu doen? Uw vroegere kindermeisje op-

zoeken zeker?"

„Ja," antwoordde ik, „ik moet allereerst Peggotty gaan opzoeken."

„Wel," hervatte Steerforth, op zijn horloge kijkend, „als ik u een paar uur aan haar afsta, zou zij dan tijd genoeg hebben om over u te huilen?"

Ik antwoordde lachend, dat wij het, naar ik dacht, in dien tijd wel konden afdoen, maar dat hij ook moest komen; want hij zou zien, dat zijn roem hem was vooruitgegaan en dat hij een bijna even gewichtig personage was als ik.

„Ik zal overal komen waar gij wilt," zei Steerforth, „en alles doen wat gij wilt. Zeg mij maar waar ik zijn moet, en over twee uur zal ik mij aanmelden, precies zooals ge mij hebben wilt, gevoelig of grappig."

Ik gaf hem uitvoerige inlichtingen om de woning van Barkis, vrachtrijder op Blunderstone en andere plaatsen, te kunnen vinden, en na deze afspraak ging ik alleen uit. De lucht was scherp en prikkelend; de grond was droog; de zee was woelig en helder; de zon verspreidde een overvloed van licht, zoo al niet veel warmte, en alles was frisch en levendig. Ik zelf was zoo frisch en levendig, zoo verheugd dat ik daar weer was, dat ik de menschen op straat wel had kunnen staande houden, om hun de hand te drukken. De straten leken mij natuurlijk smal en kort. De straten, die wij alleen maar als kinderen gezien hebben, doen dif altijd, geloof ik, als wij er weer in terugkomen. Maar ik had er nog niets van vergeten en vond niets veranderd, tot ik aan den winkel van mijnheer Omer kwam. Daar stond nu „Omer en Joram," waar vroeger „Omer" alleen had gestaan; maar overigens was het opschrift gebleven zooals 't was.

Mijn voetstappen schenen zich zoo vanzelf naar de deur van den winkel te richten, toen ik van den overkant van de straat dit opschrift las, dat ik overstak en naar binnen keek. Achter in den winkel stond een aardige vrouw, die een kind op haar armen liet dansen, terwijl een ander kind zich vasthield aan haar schort. Ik had geen moeite om zoowel Minnie als Minnie's kinderen te herkennen. De glazen deur van de achterkamer stond niet open, maar in de werkplaats aan den overkant kon ik toch flauw het oude wijsje hooren hameren, alsof het nooit had opgehouden.

„Is mijnheer Omer thuis?" zei ik, binnenkomend. „Ik zou hem graag een oogenblik spreken, als hij er is."

„O ja, mijnheer, hij is thuis," antwoordde Minnie, „met dit weer is het niet goed voor

zijn borst om uit te gaan. Joe, roep uw grootvader eens."

De kleine, die haar schort vasthield, zette zoo'n geweldige stem op, dat hij er zelf verlegen door werd, en hij zijn gezichtje achter haar rok verschool, terwijl zij den jongen vol bewondering aankeek. Ik hoorde een luid gehijg en geblaas naderbij komen en weldra stond mijnheer Omer voor mij, nog kortademiger dan vroeger, maar niet veel ouder geworden.

"Dienaar, mijnheer," zei mijnheer Omer. "Waarmee kan ik u van dienst zijn, mijnheer?"

"Gij kunt mij een hand geven, mijnheer Omer, als het u belieft," zei ik, hem de mijne toestekend. "Gij zijt eens heel vriendelijk voor mij geweest, toen ik u, vrees ik, niet erg heb laten blijken dat ik dat vond."

"Zoo, heb ik dat gedaan?" antwoordde de oude man. "Dat hoor ik met plezier, maar ik kan mij niet herinneren wanneer. Weet ge wel zeker dat ik het was?"

"Heel zeker."

"Ik denk, dat mijn geheugen even slecht wordt als mijn ademhaling," hervatte mijnheer Omer, mij aankijkend en zijn hoofd schuddend, "want ik herken u beslist niet."

"Weet ge niet meer, dat ge naar de diligence zijt gekomen om mij af te halen, en dat ik toen hier ontbeten heb, en wij samen naar Blunderstone zijn gereden, gij, en ik, en juffrouw Joram, en mijnheer Joram ook, die toen haar man nog niet was?"

"Wel, Heer in den Hemel!" riep mijnheer Omer uit, nadat zijn verrassing hem een hoestbui had bezorgd, "t is toch niet waar! Minnie, kindlief, weet gij het nog? Och Heere, ja — de overledene was een dame, geloof ik?"

"Mijn moeder," antwoordde ik.

"Ja — ja — zeker," zei mijnheer Omer, mijn vest met zijn wijsvinger aanrakend, "en er was ook nog een kindje. Er waren twee overledenen. Het kleine lijkje werd met het andere in één kist gelegd. Jawel, dat was daar in Blunderstone. Och Heere! En hoe hebt gij het sindsdien gemaakt?"

"Heel goed," zei ik, bedankte hem en sprak de hoop uit dat het hem ook goed gegaan was.

"Och, ik heb niet te klagen, weet ge," antwoordde mijnheer Omer. "Ik word wat kortademiger, maar dat gebeurt wel meer als een mensch wat ouder wordt. Ik leg mij er maar bij neer en blijf er vroolijk bij. Dat is het beste, niet waar?"

Mijnheer Omer ging door zijn lachen weer aan het hoesten, maar in dezen nieuwen aanval werd hij door zijn dochter bij-

gestaan, die nu dicht bij ons stond en haar kleinste kind op de toonbank liet dansen.

"Och Heere!" zei mijnheer Omer. "Ja, zeker! Twee overledenen! Op datzelfde ritje, moet ge weten, werd de dag bepaald, dat mijn Minnie met Joram zou trouwen!

"Bepaal maar een dag, mijnheer!" zei Joram. "Ja, doe dat, vader," zei Minnie. En nu is hij bij mij in de zaak. En kijk eens hier. De jongste."

Minnie lachte en streek haar haren glad, toen haar vader een van zijn dikke vingers in het handje van het kind stak, dat zij op de toonbank liet dansen.

"Twee overledenen, jawel!" zei mijnheer Omer, met zijn hoofd knikkend, als om zijn geheugen te hulp te komen. "Juist! En Joram is op 't oogenblik weer bezig aan een kistje met zilveren spijkertjes, nog twee duim kleiner dan deze maat." (De maat van het dansende kind op de toonbank). "Wilt ge niet iets gebruiken?" Ik bedankte hem.

"Laat eens zien," hervatte mijnheer Omer. "De vrouw van Barkis den vrachtrijder — de zuster van Peggotty, den vischer — die had ook iets met uw familie uit te staan. Was zij daar niet in betrekking?"

Dat ik dit bevestigend beantwoordde deed hem groot genoegen.

"Ik denk, dat mijn ademhaling ook weer beter zal worden, nu mijn geheugen zoo den goeden kant opgaat," zei mijnheer Omer. "Wel mijnheer, wij hebben hier een familielid van haar in de leer gekregen, een meisje, dat heel veel smaak voor het modevak heeft — ik verzeker u, ik geloof, dat er geen hertogin in Engeland is, die daarin bij haar kan halen."

"Kleine Emily toch niet?" zei ik onwillekeurig.

"Zij heet Emily," antwoordde mijnheer Omer, "en zij is klein ook. Maar gij moogt mij gelooven, zij heeft zoo'n lief gezichtje, dat de helft van al de vrouwen in de stad razend op haar zijn."

"Och, onzin, vader!" riep Minnie uit.

"Kindlief," zei mijnheer Omer, mij een knipoogje gevend, "ik zeg niet dat gij het zijt; maar ik zeg, dat de helft van al de vrouwen in Yarmouth — ja, en van vijf mijlen in den omtrek — razend op het meisje zijn."

"Dan had zij maar in haar eigen stand moeten blijven, vader," zei Minnie, "en geen reden moeten geven om over haar te praten, dan hadden zij het niet kunnen doen."

"Hadden zij het niet kunnen doen, kind-

lief!" zei mijnheer Omer hierop. „Hadden zij het niet kunnen doen! Weet gij zoo weinig van de wereld? Wat is er, dat een vrouw niet zou kunnen doen, en ook niet zou willen doen, als het gaat om het knappe uiterlijk van een andere vrouw?" Ik dacht werkelijk, dat het met mijnheer Omer gedaan was, toen hij deze lasterlijke spotterij had gelanceerd. Hij hoestte zoo geweldig, en zijn adem ontsnapte zoo hardnekkig aan al zijn pogingen om hem te herkrijgen, dat ik niet anders dacht of ik zou zijn hoofd achter de toonbank zien neerduiken, en zijn korte zwarte beentjes met de vale strikjes aan de knieën, spartelend in een laatste stuiptrekking, er bovenuit zien komen. Eindelijk kwam hij echter wat bij, hoewel hij nog erg bleef hijgen en zoo uitgeput was, dat hij op het kantoorkrukje voor zijn lessenaar moest gaan zitten. „Gij moet begrijpen," zei hij, zijn hoofd afvegend en nog steeds moeilijk ademhalend, „zij heeft zich hier nooit veel met andere meisjes bemoeid, en nooit kennisjes of vriendinnetjes achterna geloopt, om van vrienden heelmaal maar niet eens te spreken. Daardoor kwam er een boosaardig praatje in omloop, dat Emily een dame wilde worden. Nu geloof ik, dat dit voornamelijk daardoor in omloop kwam, doordat zij op school wel eens zei, dat zij, als zij een dame was, dit en dat voor haar oom zou doen — begrijpt ge wel? — en dit en dat moois voor hem zou koopen."

„Ik verzeker u, mijnheer Omer," antwoordde ik met vuur, „dat zij ditzelfde al tegen mij gezegd heeft, toen wij allebei nog kinderen waren."

Mijnheer Omer knikte en wreef zijn kin. „Jawel," zei hij. „En dan kon zij van heel weinig geld, begrijpt ge wel, zich beter kleeden dan anderen van veel geld konden doen; en dat gaf onaangenaamheden. Bovendien was zij een beetje wat men grillig zou kunnen noemen — misschien is het beter als ik zeg, dat ik het grillig zou noemen — wist zelf niet precies wat zij wilde — een beetje verwend — en kon zich in het eerst niet goed naar anderen schikken. Meer is er toch nooit van haar gezegd, is het wel, Minnie?"

„Nee vader," antwoordde juffrouw Joram. „Dat is het ergste, geloof ik."

„Toen zij dus een betrekking kreeg," zei mijnheer Omer, „om een lastige oude dame gezelschap te houden, konden die twee niet goed met elkaar overweg en bleef zij daar dan ook niet lang. Ten slotte kwam zij hier in de leer, voor den tijd van drie jaar. Twee zijn er bijna van om, en zij is het liefste

meisje geweest, dat er ooit heeft bestaan. Evenveel waard als zes andere! Is zij op het oogenblik niet evenveel waard als zes andere, Minnie?"

„Ja vader," antwoordde Minnie. „En zeg nooit, dat ik kwaad van haar heb gesproken."

„Best," zei mijnheer Omer. „Prachtig. En zoo, jongeman," vervolgde hij, nadat hij nog een poosje zijn kin had gewreven, „opdat ge mij niet voor langdradig zoowel als kortademig zult houden, geloof ik, dat ik er maar eens over zal ophouden."

Daar zij zacht gesproken hadden, toen het gesprek over Emily liep, twijfelde ik niet of deze was dichtbij. Toen ik hem vroeg of dit zoo was, knikte mijnheer Omer van ja, en wees naar de deur van de achterkamer. Mijn haastige vraag of ik eens naar binnen mocht kijken, werd toestemmend beantwoord, en toen ik door de ruiten keek, zag ik haar aan haar werk zitten. Ik zag haar, een allerliefst schepseltje, met haar heldere, blauwe oogen, die in mijn kinderhart hadden gestraald, zich lachend omdraaien naar nog een ander kind van Minnie, dat bij haar zat te spelen; zij vertoonde genoeg eigenzinnigheid in haar vroolijke gezichtje, om datgene wat ik zooveen gehoord had te bevestigen, terwijl er ook nog veel van haar oude grillige schuwheid in school; maar er was niets in haar liefvallige uiterlijk, dat er niet op wees, dat zij deugdzaam en gelukkig was en voorbestemd scheen te zijn een braaf en gelukkig leven te leiden. Het deuntje aan den overkant van de plaats, dat nooit scheen te hebben opgehouden — helaas, het was er een dat inderdaad nooit ophoudt — werd intusschen zachtjes voortgehamerd.

„Wilt ge niet even binnengaan en haar begroeten?" zei mijnheer Omer. „Ga maar naar binnen en spreek met haar, mijnheer. Doe alsof gij thuis waart."

Ik was te bedeesd om dit te doen. Ik was bang haar verlegen te zullen maken, en niet minder bang zelf verlegen te worden; maar ik vroeg hoe laat zij 's avonds wegging, om den tijd van ons bezoek daarnaar te regelen; en nadat ik van mijnheer Omer, zijn aardige dochter en haar kinderen afscheid had genomen, ging ik op weg naar mijn lieve oude Peggotty.

Daar was zij, in de met tegels bevloerde keuken, bezig haar eten te koken. Zoodra ik aan de deur klopte, deed zij open en vroeg mij wat ik wenschte. Ik keek haar met een glimlach aan, maar zij beantwoordde dien niet met een glimlach. Ik had nooit opgehouden haar te schrijven, maar het moest

nu wel zeven jaar geleden zijn, dat wij elkaar voor het laatst hadden gezien.

„Is mijnheer Barkis thuis, juffrouw?” zei ik, terwijl ik mijn best deed om met een zware stem en op een ruwen toon te spreken.

„Hij is wel thuis, mijnheer,” antwoordde Peggotty, „maar hij heeft heel erg last van reumatiek en ligt in bed.”

„Rijdt hij tegenwoordig niet meer naar Blunderstone?” vroeg ik.

„Als hij beter is, gaat hij er weer heen,” antwoordde zij.

„Komt gij daar nog wel eens, juffrouw Barkis?”

Zij keek mij wat opletterend aan, en ik merkte op, dat zij een snelle beweging met haar handen maakte, alsof zij die in elkaar wilde slaan.

„Omdat ik u iets wilde vragen over een huis daar, dat — hoe is het ook weer? — Kraaienhof heet,” zei ik.

Zij deed een stap achteruit, en stak met een zekeren onbestemden schrik haar handen uit, als om mij van zich af te houden.

„Peggotty!” riep ik haar toe.

„Mijn beste jongen! Mijn lieveling!” riep zij uit, en wij lagen schreiend in elkaars armen.

Wat voor buitensporigheden zij beging; hoe zij over mij lachte en schreide; hoe trotsch en hoe blij zij was, en hoe bedroefd dat zij, wier trots en vreugde ik had kunnen zijn, mij nooit meer kon omhelzen — heb ik het hart niet te vermelden. Geen kwellende twijfel, of het misschien ook jongensachtig van mij was haar gevoelens te beantwoorden, kwam in mij op. Nooit in mijn heele leven, durf ik wel zeggen, heb ik — zelfs bij haar — zoo zonder eenige terughouding gelachen en geschreid als dien ochtend.

„Wat zal Barkis blij zijn!” zei Peggotty, haar oogen afvegend met haar schort. „Dat zal hem meer goed doen dan potten vol van zijn smeerseltje. Mag ik het hem gaan zeggen, dat gij er zijt? Wilt gij niet even naar boven gaan om hem te zien, beste jongen?”

Het spreekt vanzelf, dat ik dit graag wilde. Maar Peggotty kon niet zoo gemakkelijk de kamer uitkomen als zij gedacht had, want iederen keer als zij bij de deur was en daar naar mij omkeek, kwam zij terug om mij nog eens lachend en schreiend om mijn hals te vallen. Eindelijk ging ik, om de zaak gemakkelijker te maken, maar met haar mee naar boven; en nadat ik buiten even gewacht had, terwijl zij Barkis met een enkel woord op mijn komst voorbereidde, kwam ik bij het bed van den zieke.

Hij ontving mij met ware geestdrift. Hij was te reumatisch om mij een hand te kunnen geven, maar verzocht mij, den kwast van zijn slaapmuts te schudden, wat ik dan ook deed. Toen ik naast zijn bed was gaan zitten, zei hij, dat het hem machtig veel goed deed, zich weer te voelen alsof hij mij weer naar Blunderstone reed. Zooals hij daar met zijn gezicht omhoog in bed lag, zoo dicht toegedekt, dat hij — als een conventioneel cherubijntje — alleen maar gezicht scheen te zijn, maakte hij een allerwonderlijksten indruk.

„Welke naam was het ook, mijnheer, dien ik in de kar schreef?” zei Barkis, met een stroef reumatisch glimlachje.

„Ja, mijnheer Barkis, daar hebben wij wel eens meer over gesproken, nietwaar?”

„Ik had al lang zin, nietwaar, mijnheer?” zei Barkis weer.

„Al heel lang,” zei ik.

„En ik heb er geen spijt van,” hervatte Barkis. „Herinnert ge u nog wat ge mij eens verteld hebt, dat zij al de appeltaarten maakte en alles kookte?”

„Ja, heel goed,” antwoordde ik.

„En dat was zoo waar,” zei Barkis, „als er maar iets waar kan zijn. Het was net zoo waar,” vervolgde hij, met zijn slaapmuts knikkend, wat het eenige middel was waardoor hij zijn woorden nadruk kon geven, „als dat wij belasting betalen. En niets is meer waar dan dat.”

Barkis keek mij aan, als verwachtte hij mijn instemming met dit resultaat van zijn bed-bespiegelingen, en ik gaf hem die dan ook.

„Niets is meer waar dan dat,” herhaalde Barkis; „iemand, die zoo arm is als ik, komt daar wel achter, als hij zoo moet liggen. Ik ben arm, mijnheer, heel arm.”

„Het spijt mij, dat te moeten hooren, mijnheer Barkis.”

„Heel arm, werkelijk heel arm,” herhaalde Barkis.

Hier kwam zijn rechterhand langzaam onder het dek vandaan en greep, onzeker tastend een stok, die losjes aan den zijkant van het bed was vastgebonden. Nadat hij met dezen stok eenigen tijd had rondgescharreld, terwijl zijn gezicht een groote verscheidenheid van benauwde uitdrukkingen vertoonde, stiet hij er mee tegen een koffer, waarvan het eene uiteinde al dien tijd duidelijk zichtbaar voor mij was geweest. Toen werd zijn gezicht weer rustig.

„Oude kleeren,” zei Barkis.

„Zoo!” zei ik.

„Ik zou wel willen, dat het geld was, mijnheer,” hervatte Barkis.

„Ik ook, inderdaad,” zei ik.

„Maar het is s. geen geld,” zei Barkis, zijn oogen zoo wijd opensperrend, als hij maar kon. Ik antwoordde, dat ik daarvan wel overtuigd was, en nu zei Barkis, zijn oogen met zachter blik naar zijn vrouw wendend:

„Zij is de handigste en beste vrouw van de wereld, die C. P. Barkis. Al den lof, dien iemand maar aan C. P. Barkis geven kan, verdient zij, en nog veel meer! Liefste, gij moet zorgen, dat gij vanmiddag een goed maaltje hebt; wat lekkers om te eten en ook om te drinken — zult ge?”

Ik wilde tegen dezen noodeloozen omslag te mijner eere protesteeren, maar zag, dat Peggotty, die aan den anderen kant van het bed stond, vurig verlangde dat ik dit niet zou doen; en ik zweeg dus.

„Ik heb nog een beetje geld hier of daar bij mij,” zei Barkis, „maar ik ben wat moe. Als gij en mijnheer David mij een klein dutje wilt laten doen, zal ik probeeren of ik het vinden kan, als ik wakker word.”

Wij gingen, gevolg gevend aan dit verzoek, de kamer uit. Toen wij buiten de deur waren, vertelde Peggotty mij, dat Barkis, die nu nog wat „deuner” was dan vroeger, altijd dezelfde list te baat nam voor hij een enkel stuk geld uit zijn kist te voorschijn haalde; en dat hij de ergste pijn verdroeg om alleen uit zijn bed te kruipen en het uit dien ellendigen koffer te halen. Inderdaad hoorden wij hem weldra gesmoord, maar allerakeligst kreunen, daar zijn vrekkege manoeuvre hem in al zijn gewrichten pijnigde; maar terwijl Peggotty's oogen duidelijk te kennen gaven, dat zij medelijden met hem had, zei zij toch, dat deze opwelling van edelmoedigheid hem goed zou doen, en dat 't het beste was hem zijn gang maar te laten gaan. Zoo bleef hij dus kreunen, tot hij weer in bed was, zonder twijfel lijdend als een martelaar; en toen riep hij ons binnen, en hield zich alsof hij pas uit een verkwikkend slaapje was ontwaakt en een guinje onder zijn kussen had gevonden. Zijn voldoening, dat hij ons zoo handig om den tuin had geleid en het ondoordringbare geheim van den koffer zoo goed had bewaard, scheen hem al zijn pijnen te vergoeden.

Ik bereidde Peggotty er op voor, dat ik Steerforth verwachtte, en het duurde niet lang of hij kwam. Ik ben er van overtuigd, dat zij er geen onderscheid tusschen wist te maken, of hij een weldoener van haar zelf of een goed vriend van mij was geweest, en dat zij hem in beide gevallen met evenveel dankbaarheid en hartelijkheid zou hebben ontvangen. Maar zijn on-

gedwongen vroolijkheid en geestigheid, zijn vriendelijke manieren, zijn knappe gezicht, zijn natuurlijke gave om zich bij iedereen aan te passen, en zich, wanneer hij dat verkoos, geheel en al in te stellen op wat iemand het meest ter harte ging, hadden haar binnen vijf minuten geheel voor hem ingenomen. De manier waarop hij met mij omging zou alleen al in staat zijn geweest haar hart voor hem te winnen. Maar door dit alles tezamen, geloof ik beslist, dat zij, vóór hij dien avond haar huis verliet, een soort aanbidding voor hem voelde.

Hij bleef daar met mij eten — als ik zei „graag”, zou ik niet half aanduiden met hoeveel vroolijke bereidwilligheid. Hij ging naar Barkis toe, en het was alsof hij licht en lucht in de kamer bracht, en deze ophelderde en verfrischte alsof hij de gezondheid in eigen persoon was geweest. Hij maakte geen drukte, spande zich niet in, en scheen zelf niet eens te weten wat hij deed; maar alles ging hem af met een onbeschrijfelijk gemak — alsof het onmogelijk was iets anders of iets beter te doen — zoo natuurlijk, eenvoudig en innemend, dat het mij zelfs nu nog ontroert, als ik er aan terugdenk.

Wij maakten het ons genoeglijk in het voorkamertje, waar het Martelaarsboek, dat al den tijd, dat ik daar niet geweest was, onaangeroerd was gebleven, weer als vanouds op den lessenaar werd gelegd, en waarvan ik nu de akelige prenten weer omsloeg, en mij herinnerde welke aandoeeningen zij vroeger bij mij hadden opgewekt, zonder die echter opnieuw te voelen. Toen Peggotty sprak over wat zij mijn kamer noemde, en dat die nog altijd voor mij klaar was, en zij hoopte, dat ik er dien nacht zou slapen, begreep Steerforth, nog voor ik goed en wel gelegenheid had gehad hem vragend aan te kijken, onmiddellijk alles.

„Natuurlijk,” zei hij. „Gij moet hier logeeren, zoolang wij hier blijven, en ik slaap in het logement.”

„Maar u zoo ver mee te nemen,” antwoordde ik, „en u dan alleen te laten lijkt mij niet erg vriendschappelijk, Steerforth.”

„Maar wat drommel, waar hoort gij nu anders thuis dan hier!” zei hij. „En wat doet het er dan toe, hoe het lijkt!” En daarmee was de zaak afgedaan.

Hij bleef tot het eind toe even vriendelijk en beminnelijk, tot wij, tegen acht uur, opstapten, om baas Peggotty's woonschuit op te zoeken. En naarmate de uren verliepen kwamen zijn briljante eigenschappen

steeds stralender aan het licht. Want — wat ik toen reeds vermoedde en nu wel zeker weet — het bewustzijn, dat hij er in slaagde iedereen onder zijn bekoring te brengen, scherpte nog zijn aanpassings- en indringingsvermogen en maakte het hem mogelijk deze eigenschappen — hoe soepel zij ook reeds waren — met nog grooter gemak te hanteeren. Indien iemand mij toen gezegd had, dat dit alles slechts een schitterend spel was, gespeeld in de opwindning van het oogenblik, gespeeld om die opwindning lucht te geven, in de gedachteloosze begeerte om uit te blinken, in een zorgeloos, onnadenkend streven om iets te bemachtigen, dat au fond geen beteekenis voor hem had en dat hij in staat was het volgende oogenblik weer weg te werpen; indien, zeg ik, iemand mij dien avond een dergelijke leugen had verteld, weet ik niet, hoe ik die zou hebben opgenomen en hoe ik mijn verontwaardiging daarover zou hebben geuit. Waarschijnlijk alleen door een nog sterker worden — indien dit mogelijk zou zijn geweest — van die romantische gevoelens van vriendschap en trouw, waarvan ik vervuld was, toen ik naast hem voortstapte over het donkere, wintersche strand, naar de oude schuit; terwijl de wind zelfs nog droefgeestiger om ons heen huilde dan hij op dien avond had gehuild en gezucht, toen ik voor het eerst bij baas Peggotty was binnengekomen.

„Het ziet er hier verlaten uit, vindt ge niet, Steerforth?”

„Akelig genoeg zoo in het donker,” zei hij, „en de zee brult alsof zij ons wil verzwelgen. Is dat de schuit, daarginds, waar ik dat licht zie?”

„Dat is zij,” antwoordde ik.

„Dan is het dezelfde, die ik vanmorgen gezien heb,” hervatte hij. „Ik ben er zeker bij instinct recht op af geloopt.”

Toen wij het licht naderden, spraken wij niet meer, maar gingen zachtjes naar de deur. Ik legde mijn hand op de klink, fluisterde Steerforth toe dicht bij mij te blijven en ging naar binnen.

Toen wij nog buiten stonden hadden wij stemmen gehoord, en op het oogenblik dat wij binnenkwamen hoorden wij iemand in de handen klappen; welk geluid ik nu tot mijn verbazing zag, dat van de gewoonlijk zoo neerslachtige juffrouw Gummidge afkomstig was. Maar juffrouw Gummidge was de eenige niet, die zoo bijzonder opgewonden scheen te zijn. Baas Peggotty, wiens gezicht van innig genoegen straalde en die luidkeels lachte, hield zijn forsche armen wijd open, als om de kleine Emily

daarin op te vangen; Ham, wiens gezicht een mengeling van bewondering, verrukking en zekere lummelachtige bedeesdheid uitdrukte, die hem heel goed stond, hield kleine Emily bij de hand, alsof hij haar aan baas Peggotty voorstelde; kleine Emily zelf, blozend en verlegen, maar toch blij omdat baas Peggotty zoo blij was, zooals haar stralende oogen zeiden, werd door ons binnenkomen gestuit (want zij zag ons het eerst) juist toen zij van Ham vandaan wilde springen, om zich in baas Peggotty's armen te werpen. Zoo troffen wij hen bij ons binnenkomen uit den kouden, donkeren avond, in de lichte warme kamer, aan, terwijl juffrouw Gummidge op den achtergrond in haar handen stond te klappen, alsof zij haar verstand verloren had.

Dit tafereeltje werd door ons binnenkomen zoo plotseling verstoord, dat men er aan had kunnen twifelen of het wel ooit bestaan had. Ik stond midden tusschen de verbaasde familie, vlak voor baas Peggotty, en stak hem mijn hand toe, toen Ham schreeuwde: „jongheer David! Het is jongheer David!” In een oogenblik waren wij elkaar allemaal aan het handen geven, en aan het vragen hoe wij het maakten, en aan het vertellen hoe blij wij waren, dat wij elkaar terugzagen, en allemaal tegelijk aan het praten. Baas Peggotty was zoo vereerd en verheugd ons bij hem te zien, dat hij niet wist wat hij zeggen of doen moest, en maar voortdurend mij en Steerforth om beurten de hand bleef schudden, en dan weer zijn ruige haren over zijn heele hoofd door elkaar streek, en lachte, met zoo'n uitgelatenheid en opgetogenheid, dat het een lust was hem te zien.

„Wel, dat gij twee heeren — twee volwassen heeren — juist vanavond hier onder mijn dak moest komen,” zei baas Peggotty eindelijk, „dat is iets wat nog nooit iemand gebeurd is, zou 'k zoo denken! Emily, mijn hartje, kom eens hier! Kom eens hier, kleine heks! Daar hebt ge nu dien vriend van jongenheer David, liefje! Daar hebt ge nu dien heer, over wien ge al zoo dikwijls gehoord hebt, Emily. Daar komt hij u nu met jongenheer David opzoeken, op den mooiste avond, dien uw oom ooit beleefd heeft of ooit beleven zal!”

Nadat hij in één adem, en met buitengewone geestdrift en aandoening, deze rede had afgestoken, nam baas Peggotty het gezichtje van zijn nicht tusschen zijn beide groote handen, kuste haar wel twaalf maal, legde haar hoofdje met teederen trots en innige liefde tegen zijn breede borst, en streelde het zoo zacht alsof zijn hand een

dameshandje was. Toen liet hij haar los; en terwijl zij naar het kamertje liep, waar ik vroeger geslapen had, keek hij naar ons om, gloeiend en buiten adem van verrukking.

„Als gij twee heeren — die nu volwassen heeren zijt, en nog wel zulke heeren,” begon baas Peggotty.

„Dat zijn zij, dat zijn zij!” riep Ham. „Goed gezegd! Dat zijn zij ook! Jongheer David, jongen — volwassen heeren — dat zijn zij.”

„Als gij twee heeren, volwassen heeren,” hervatte baas Peggotty, „mij niet zoudt kunnen excuseeren, dat ik zoo uitgelaten ben, als gij hoort wat er aan de hand is, dan zal ik u excuus verzoeken. Emily, mijn liefje! — Zij weet, dat ik het ga vertellen,” hier barstte zijn vreugde weer los, „en daarom is zij weggelopen. Wilt gij eens even naar haar gaan kijken, moedertje?”

Juffrouw Gummidge knikte en verdween.

„Als dit niet de mooiste avond van mijn leven is,” zei baas Peggotty, zich tusschen ons bij het vuur zettend, „dan mag ik een kreeft zijn — een gekookte kreeft zelfs, meer kan ik niet zeggen. Die kleine Emily, mijnheer,” vervolgde hij zacht tot Steerforth, „dat meisje, dat ge daareven zoo hebt zien blozen —.”

Steerforth knikte slechts, maar met zoo veel vriendelijke belangstelling en deelneming in baas Peggotty's gevoelens, dat deze hem antwoordde alsof hij iets gezegd had.

„Zeker,” zei baas Peggotty. „Dat is zij. En zoo is zij. Dank u, mijnheer.” Ham knikte mij verscheidene malen toe, alsof hij hetzelfde had willen zeggen. „Die kleine Emily van ons,” zei baas Peggotty, „is hier in ons huis geweest wat ik geloof (ik ben maar een domme man, maar zoo zie ik het nu eenmaal) dat niemand anders dan zoo'n schepseltje met zulke heldere oogjes in een huis ooit zijn kan. Zij is mijn kind niet; ik heb er nooit een gehad; maar ik had toch niet meer van haar kunnen houden. Begrijpt ge wel? Dat zou onmogelijk zijn geweest.”

„Dat begrijp ik heel goed,” zei Steerforth.

„Dat weet ik, mijnheer,” antwoordde baas Peggotty, „en nogmaals bedankt. Jongheer David, gij herinnert u zeker nog wel wat zij was, en gij kunt zelf oordeelen wat zij nu is; maar geen van beiden kunt gij precies weten wat zij voor mij geweest is en altijd zijn zal. Ik ben ruw, mijnheer,” vervolgde baas Peggotty, „ik ben zoo ruw als een zee-egel; maar niemand, behalve misschien een vrouw, kan beseffen, wat on-

ze kleine Emily voor mij is. En tusschen ons gezegd,” hier liet hij zijn stem nog meer dalen, „de naam van die vrouw is niet vrouw Gummidge, hoewel zij een heeleboel goede eigenschappen heeft.”

Baas Peggotty streek weer met beide handen zijn haar door de war, als een voorbereiding voor wat hij nog te zeggen had, zette toen een hand op elke knie en vervolgde:

„Er was zeker iemand, die onze Emily gekend had, van den tijd af toen haar vader verdronken was; die haar voortdurend had gezien; als kind, als jong meisje, en als volwassen jongedochter. Voor het oog was hij niet veel bijzonders; zooiets als ik zelf — ruw — een echte zeebonk — maar over het geheel een brave kerel, met het hart op de rechte plaats.”

Ik dacht, dat ik Ham nog nooit zoo had zien grinniken als hij nu deed, terwijl hij ons aankeek.

„Wat gaat me die goede pikbroek nu doen?” zei baas Peggotty, met een glans van vergenoegdheid op zijn gezicht, „niets meer of minder dan dat hij dat hart van hem aan onze kleine Emily gaat verliezen. Hij loopt haar overal na, maakt van zich zelf zooiets als haar knecht, verliest een stevig stuk van zijn eetlust, en zoo begrijp ik na een poosje wat er aan scheelt. Nu zou ik zelf graag willen, ziet ge, dat onze kleine Emily goed getrouwd was. Ik zou haar in elk geval graag verbonden zien aan een braaf man, die in staat was haar te beschermen. Ik weet niet hoelang ik nog zal leven, of hoe gauw ik zal sterven; maar ik weet wel, als ik eens op een nacht hier op de zee bij Yarmouth door een windvlaag zou kapseizen, en de lichten van de stad voor de laatste maal over de branding zou zien schijnen, dat ik dan met een geruster hart naar den kelder zou gaan, als ik kon denken: „Er is daar aan land een man, zoo trouw als ijzer voor mijn kleine Emily, God zegene haar, en niemand kan mijn Emily kwaad doen, zolang die man leeft.”

Vol ernst en eenvoud zwaaide baas Peggotty met zijn rechterarm, alsof hij daarmee voor het laatst naar de lichten van Yarmouth wuifde, en toen, na een knikje met Ham te hebben gewisseld, wiens blik hij opving, vervolgde hij weer:

„Wel! Ik raad hem aan met Emily te spreken. Hij is groot genoeg, maar nog beedsder dan een kleine jongen, en hij durft niet. En dus spreek ik. „Wat!” zegt Emily. „Ham! Ham, dien ik al zooveel jaren ken en van wien ik zooveel houd! Och oom, hem kan ik toch niet nemen. Hij is zoo'n

goede jongen!" Ik geef haar een kus en zeg niets anders dan: „Mijn liefje, 't is goed, dat gij ronduit spreekt. Gij moet zelf kiezen; ge zijt zoo vrij als een vogeltje." Toen ging ik naar hem toe en zei: „Ik wou wel, dat het zoo had kunnen zijn, maar het gaat niet. Maar alles kan blijven zooals het was, en wat ik u zeg is: wees voor haar zooals ge zijt geweest en gedraag u als een man." Hij gaf mij een hand en zei: „Dat zal ik." En dat heeft hij ook gedaan — eerlijk en mannelijk — twee jaar lang, en wij waren hier in huis net zoo met elkaar als vroeger."

Baas Peggotty's gezicht, dat gedurende zijn verhaal allerlei veranderingen had ondergaan, hernam nu de vorige uitdrukking van zegepralende blijdschap, terwijl hij zijn eene hand op mijn knie en de andere op die van Steerforth legde (nadat hij ze beide vooraf had natgemaakt om dit gebaar meer kracht bij te zetten) en verdeelde de volgende redevoering tusschen ons:

„Daar opeens, op een avond — en toevallig juist vanavond — komt kleine Emily van haar werk, en hij met haar mee! Daar steekt nog niet veel in, zult ge zeggen! Neen, dat is ook zoo, omdat hij na donker, en ook vóór donker, altijd als een broer op haar past. Maar die pikbroek heeft haar nu bij de hand en roept mij vroolijk toe: „Kijk eens! Dit wordt mijn vrouwtje!" En zij zegt, half ondeugend en half bedeesd, half lachend en half schreiend: „Ja, oom! Als gij het goedvindt." — „Als ik het goedvind!" riep baas Peggotty uit, zijn hoofd heen en weer zwaaiend om aan te duiden hoe grappig hij dien inval vond. „Alsof ik ooit iets anders zou willen!" — „Ziet ge, ik ben nu wat bedaarder," zei zij, „en heb er beter over nagedacht, en ik zal zoo'n goed vrouwtje voor hem zijn als ik maar kan, want hij is een lieve goede jongen!" En toen begint juffrouw Gummidge in haar handen te klappen net als in de komedie, en toen komt gij binnen. Daar! Dat is de heele geschiedenis," zei baas Peggotty. „Gij komt binnen. Dat gebeurde nog geen uur geleden, en daar staat de man, die met haar zal trouwen, zoodra haar leertijd om is."

Ham wankelde, wat heel begrijpelijk was, onder den klap, dien baas Peggotty hem, in zijn grenzenlooze blijdschap, als een blijk van vertrouwen en vriendschap toediende; maar daar hij zich geroepen achtte ook iets tegen ons te zeggen, bracht hij met veel moeite haperend uit:

„Zij was niet grooter dan gij zelf, jongeheer David — toen gij pas hier kwaamt — toen ik er al over dacht hoe zij wel zijn

zou als zij groot was. Ik heb haar zien opgroeien — heeren — als een bloem. Ik zou mijn leven voor haar geven — jongeheer David. — O graag en met blijdschap! Zij is meer voor mij — heeren — dan — zij is alles voor mij wat ik ooit wenschen kan, en meer dan ik ooit — dan ik ooit zou kunnen zeggen. Ik — ik heb haar echt en eerlijk lief. Er is geen edelman in het heele land — en ook niet met een schip op zee — die zijn dame meer lief kan hebben dan ik haar liefheb, al is er misschien ook menig gewoon man — die beter zou kunnen zeggen — wat hij bedoelt."

Ik vond het ontroerend zoo'n forschen kerel, als Ham nu was, te zien beven onder de kracht van wat hij voor het lieve schepseltje, dat zijn hart veroverd had, voelde. Ik vond het argelooze vertrouwen, dat baas Peggotty en hij in ons stelden, op zich zelf iets ontroerends. Het heele geval ontroerde mij. In hoeverre mijn emoties beïnvloed werden door de herinneringen aan mijn jeugd, weet ik niet. Of ik daar gekomen was met een vaag idee, dat ik kleine Emily nog altijd zou moeten liefhebben, weet ik niet. Ik weet, dat dit alles mij met blijdschap vervulde; maar in het eerst met een onbeschrijfelijk weemoedige blijdschap, die door een kleinigheid in smart had kunnen overgaan.

Indien het dus mijn taak zou zijn geweest de snaar, die thans bij hen allen trilde, in dezelfde stemming te houden, zou mij dit heel slecht gelukt zijn. Maar hiervoor zorgde Steerforth, en hij deed dit met zooveel behendigheid, dat wij binnen enkele minuten allemaal zoo genoeglijk en vroolijk waren als maar mogelijk was.

„Mijnheer Peggotty," zei hij, „gij zijt een door en door goede kerel, en gij verdient altijd zoo gelukkig te zijn als ge vanavond zijt. Mijn hand daarop! Ham, ik wensch u geluk, mijn jongen. Ook daar mijn hand op! Groentje, stook het vuur wat op en laat het helder vlammen! En mijnheer Peggotty, als gij uw lieve nichtje niet bewegen kunt om terug te komen, terwijl ik deze plaats in den hoek voor haar heb opengehouden, ga ik weg. Ik zou voor alle schatten van Indië op zoo'n avond geen leege plaats in den kring om uw haard willen veroorzaken — en vooral niet zoo'n leege plaats."

Dus ging baas Peggotty naar mijn vroegere kamertje om kleine Emily te halen. Eerst wilde Emily niet komen, en toen ging Ham. Weldra brachten zij haar mee naar den haard, heel verlegen en heel schuw. Maar al heel gauw werd zij wat rustiger, toen zij merkte, hoe vriendelijk en beleefd

STEERFORTH MAAKT ZICH VRIENDEN

Steerforth tegen haar sprak; hoe handig hij alles verreed wat haar verlegen kon maken; hoe hij met baas Peggotty over booten, schepen, de zee en het visschen praatte; hoe hij mij herinnerde aan den tijd toen hij baas Peggotty op Salem House had gezien; hoe verrukt hij was met de schuit en met alles wat daarbij behoorde; hoe los en gemakkelijk hij zoo maar doorging, tot hij ons langzamerhand in een toovercirkel had gebracht en wij allemaal zonder eenige terughouding zaten te praten. Emily sprak den

en kleine Emily lachte, tot de schuit van haar welluidende stem weergalmde, en wij allen lachten (Steerforth eveneens), onweerstaanbaar meegesleept door iets dat zoo prettig en luchthartig klonk. Hij haalde baas Peggotty over om zijn lijfliedje te zingen, of liever te brullen; en hij zelf zong een zeemanslied, zoo mooi en aandoenlijk, dat ik mij bijna kon verbeelden, dat de wind, die zacht klagend om het huis zweefde, zich opzettelijk stilhield om te luisteren. Wat juffrouw Gummidge betreft, dit

WELDRA BRACHTEN ZIJ HAAR MEE NAAR DEN HAARD, HEEL VERLEGEN EN HEEL SCHUW.

heelen avond wel weinig maar zij keek toe en luisterde, en haar gezichtje werd levendig, en zij was bekoorlijk. Steerforth vertelde een geschiedenis van een akelige schipbreuk (waartoe zijn gesprek met Baas Peggotty aanleiding gaf) alsof hij alles zoo voor zich zag — en kleine Emily's oogen bleven al dien tijd op hem gevestigd, alsof zij het ook zag. Ter afwisseling vertelde hij ons een grappig avontuur van hem zelf, op zoo'n vroolijke manier alsof het verhaal voor hem even nieuw was als voor ons —

slachtoffer van zwaarmoedigheid wist hij zoo op te vroolijken, als sedert het overlijden van den ouden (dat vertelde baas Peggotty mij tenminste) nog niemand had kunnen doen. Hij liet haar zoo weinig tijd om haar narigheid te voelen, dat zij den volgende dag zei te gelooven, dat zij betooverd was geweest. Desondanks zorgde hij er voor niet uitsluitend het middelpunt te zijn van de algemeene aandacht of van de geheele conversatie. Toen kleine Emily wat meer moed kreeg en, hoewel nog be-

deed, voor den haard langs met mij over onze oude wandelingen langs het strand, toen wij schelpen en keitjes oprapten, begon te praten, en ik haar vroeg of zij nog wel wist hoe verliefd ik op haar geweest was, en toen wij allebei lachten en bloosden bij het terugdenken aan die dagen, die ons nu als een droom voorkwamen, was hij stil en oplettend, en sloeg ons peinzend gade. Zij zat toen, en den heelen verderen avond, op het oude bankje, in haar oude hoekje, bij het vuur — Ham naast haar, waar ik vroeger had gezeten. Ik kon niet uitmaken of het door haar bekende zucht tot plagen kwam, of uit maagdelijke schaamte tegenover ons, dat zij dicht tegen den muur bleef zitten, zoo ver mogelijk van hem af; maar ik bemerkte, dat zij dit den heelen avond deed.

Ik herinner mij dat het bijna middernacht was, toen wij afscheid namen. Als avondmaal hadden wij beschuit en gedroogde visch gehad, en Steerforth had een volle flesch Hollandsche jenever uit zijn zak gehaald, die wij mannen (ik mag nu wel zonder blozen „wij mannen“ zeggen) hadden geleegd. Wij scheidden in de vroolijkste stemming, en toen zij allemaal op elkaar gedrongen bij de deur stonden, om den weg zoo ver zij konden voor ons te verlichten, zag ik de zachte blauwe oogen van kleine Emily, die achter Ham stond, ons nakijken, en hoorde ik haar lieve stem ons naroeppen om uit te kijken waar wij liepen.

„Een allerliefst mooi meisje!“ zei Steerforth, mijn arm nemend. „En een aardig huisje, en heel aardige menschen. 't Is weer eens heel wat anders om dergelijke lui te ontmoeten.“

„En wat een gelukkig toeval,“ antwoordde ik, „dat wij juist getuigen konden zijn van hun blijdschap over dat aanstaande huwelijk. Ik heb nog nooit menschen zoo gelukkig gezien. Hoe verrukkelijk om zoo iets bij te wonen, en deelgenoot van hun oprechte blijdschap te kunnen zijn.“

„Maar het is toch een tamelijk sloome jongen voor dat meisje, vindt ge ook niet?“ zei Steerforth. Hij was zoo hartelijk tegen hem en tegen hen allemaal geweest, dat ik bij dit koude, onverwachte antwoord een schok voelde. Maar toen ik mij snel naar hem omkeerde en iets lachends in zijn oogen zag, antwoordde ik:

„O Steerforth! Steek maar den draak met arme menschen! Gij moogt met juffrouw Dartle schermutselen, of uw gevoel voor mij onder scherts willen verbergen, maar ik weet wel beter. Als ik zie hoe volkomen gij hen begrijpt, hoe hartelijk gij in een

geluk, zooals dat van dien eenvoudigen visscher kunt deelen, en hoe welwillend gij een genegenheid kunt beschouwen als die van mijn oude kindermeid, dan weet ik dat geen enkele vreugde of smart, geen enkele emotie van zulke menschen u onverschillig kan zijn. En ik bewonder u er om, Steerforth, en heb u er nog twintigmaal liever om.“

Hij bleef staan, keek mij strak aan en zei: „Groentje, ik geloof dat gij het ernstig meent, en goed zijt. Ik wou dat wij dat allemaal waren!“ Een oogenblik later zong hij vroolijk het liedje van baas Peggotty, terwijl wij met gezwinden pas naar Yarmouth terugliepen.

HOOFDSTUK XXII.

Eenige oude tooneelen en eenige nieuwe menschen.

Steerforth en ik bleven langer dan veertien dagen daar in die streek. Wij waren veel samen, dat behoef ik natuurlijk niet te zeggen; maar soms waren wij toch eenige uren achtereen niet bij elkaar. Hij was graag op zee, en ik niet; en als hij met baas Peggotty uitvoer, wat een van zijn grootste genoegens was, bleef ik doorgaans aan land. Dat ik in Peggotty's logeerkamer-tje sliep, legde mij een zekere gebondenheid op, waarvan hij vrij was; want daar ik wist hoe druk zij het den heelen dag had met de zorg voor Barkis, wilde ik 's avonds niet graag laat uitblijven; terwijl Steerforth, die in de herberg logeerde, met niets anders te rade hoefde te gaan dan met zijn eigen zin. Zoo kwam het dat ik hoorde, hoe hij in „Het Gewillige Hart,“ de herberg die baas Peggotty gewoonlijk bezocht, de visschers, als ik al lang in bed lag, trakteerde, en in visscherskleeren bij maneschijn heele nachten op zee bleef en 's morgens met den vloed terugkwam. Ik wist nu echter, dat zijn rusteloze aard en onstuimige geest even graag een uitweg zochten in ruw werk en slecht weer als in andere prikkels, die nog iets nieuws en vreemds voor hem hadden, en dus verwonderde ik mij niet meer over wat hij ook deed.

Een andere oorzaak, die ons soms van elkaar verwijderde, was, dat ik er natuurlijk belang in stelde om naar Blunderstone te gaan en al de bekende plekjes uit mijn jeugd op te zoeken; terwijl Steerforth, nadat hij eenmaal daar geweest was, even natuurlijk niet veel lust had er nog eens heen

te gaan. Vandaar dat wij op drie of vier dagen, die ik mij nog heel goed herinner, nadat wij vroeg ontbeten hadden, ieder onzen eigen weg gingen, en elkaar eerst laat, aan het diner terugzagen. Ik had er geen idee van, hoe hij dien tusschentijd besteedde, behalve dat ik in het algemeen wist, dat hij in het plaatsje erg populair was, en wel twintig middelen had om zich te vermaken, waar een ander er misschien niet één gevonden zou hebben.

Wat mijzelf betreft, mijn bezigheid op mijn eenzame pelgrimstochten bestond daarin, mij onder het voortgaan elken voetstap van den ouden weg in de herinnering terug te roepen, en alle oude plekjes weer op te zoeken, wat mij nooit verveelde. Ik zocht ze allemaal weer op, zooals mijn geheugen dikwijls had gedaan, en bleef er lang bij toeven, zooals toen ik nog jonger en ver weg was, mijn gedachten er zoo dikwijls bij hadden vertoefd. Het grafheuveltje onder den boom, waar mijn beide ouders lagen — waarnaar ik, toen het nog maar alleen het graf van mijn vader was, zoo dikwijls met een zonderling gevoel van medelijden had gekeken, en waarbij ik zoo droevig had gestaan, toen het geopend werd om mijn lieve moeder en haar kindje te ontvangen — bij dat grafheuveltje, dat door Peggotty's trouwe zorg zoo zorgvuldig onderhouden en tot een tuintje was gemaakt, bleef ik uren lang rondwandelen. Het lag een eindje van het pad door het kerkhof af, in een stil hoekje, echter niet zoo ver, of ik kon de namen op den steen lezen, terwijl ik heen en weer wandelde, telkens opschrikkend als de kerkklok sloeg, want zij klonk mij als een geestensstem in de ooren. Mijn overpeinzingen hielden zich in zulke uren altijd bezig met de rol, die ik in de wereld zou spelen en wat ik doen zou om mij daarin te onderscheiden. Mijn weergalmende voetstappen volgden nooit een andere melodie, maar hielden daar zoo trouw aan vast, alsof ik naar huis was gekomen om aan de zijde van een levende moeder mijn luchtkasteelen te bouwen.

In en om mijn ouderlijk huis merkte ik groote veranderingen op. De gehavende kraaiennesten, sinds lang door de kraaien verlaten, waren verdwenen, en de boomen waren zoo gesnoeid en geknot, dat zij hun vormen, die ik mij nog zoo goed herinnerde, volkomen verloren hadden. De tuin was verwilderd, en de ramen van het huis waren voor de helft gesloten. Het werd nu alleen maar door een ongelukkigen krankzinnige en door de menschen, die hem moesten verzorgen, bewoond. Hij zat altijd

voor mijn raampje naar het kerkhof te kijken; en ik vroeg mij af, of zijn zwervende gedachten ooit met dezelfde beelden speelden, die de mijne plachten te vervullen, als ik op een blozenden ochtendstond, in mijn nachtgoed, uit datzelfde raampje keek, en de schapen in het licht van de opgaande zon rustig zag grazen.

Onze oude bureu, mijnheer en mevrouw Grayper, waren naar Zuid-Amerika vertrokken, en de regen had zich een weg door het dak van hun leege huis gebaand en de buitenmuren vlekkelig doen uitslaan. Mijnheer Chillip was hertrouwd, met een lange, grof gebeende en scherp geneusde vrouw en zij hadden een zwak kindje, met een groot hoofd, dat het niet recht op kon houden, en twee fletse starende oogjes, waarmee het altijd verwonderd scheen te vragen, waarom het toch geboren was.

Het was met een zonderlinge mengeling van smart en genoegen, dat ik zoo in mijn geboorteplaats rond bleef dwalen, tot de roode winterzon mij er aan herinnerde, dat het tijd was om den terugtocht te aanvaarden. Maar als ik in Yarmouth terug was, en vooral als ik met Steerforth bij een helder vlammeend vuur genoeglijk aan tafel zat, was het een aangename gedachte dat ik daar geweest was. Dezelfde stemming, ofschoon niet zoo sterk, onderging ik ook, als ik 's avonds naar mijn keurige kamer-tje ging, en terwijl ik de bladen van het krokodillen-boek omsloeg (dat daar altijd op een tafeltje lag) met een dankbaar hart bedacht, hoe gelukkig ik toch was, dat ik een vriend als Steerforth, en een vriendin als Peggotty, en een plaatsvervangster voor alles wat ik verloren had als mijn brave, goedhartige tante bezat.

De kortste weg voor mij naar Yarmouth, als ik van deze lange wandelingen terugkwam, liep via een veerpont. Ik liet mij dan afzetten op de vlakte tusschen de stad en de zee, die ik recht kon oversteken en waardoor ik een grooten omweg langs den grooten weg uitwon. Daar baas Peggotty's huis ook op die eenzame vlakte stond, en geen honderd pas van mijn weg af lag, ging ik, als ik voorbijkwam, daar altijd even aan. Bijna altijd vond ik Steerforth daar op mij wachten, en stapten wij samen door de scherpe lucht en den opkomenden avondnevel op de flikkerende lichten van de stad aan.

Op een donkeren avond, toen ik wat later kwam dan gewoonlijk — want ik had, daar wij nu spoedig zouden vertrekken, dien dag mijn afscheidsbezoek aan Blunderstone gebracht — vond ik hem in baas Peg-

gotty's huis alleen en peinzend bij het vuur zitten. Hij was zoo in zijn overpeinzingen verdiept, dat hij mijn nadering in 't geheel niet bemerkte. Dit had ook gemakkelijk het geval kunnen zijn, al was hij minder afgetrokken geweest, want buiten op het zand maakten mijn voetstappen geen leven; maar zelfs mijn binnenkomen was niet in staat hem uit zijn gemijmer te wekken. Ik stond vlak bij hem en keek hem aan; en nog bleef hij daar met een betrokken gezicht en in zijn gepeins verdiept zitten.

Toen ik mijn hand op zijn schouder legde, schrok hij zoo, dat hij mij ook deed schrikken.

„Gij staat plotseling voor mij,” zei hij, bijna boos, „als een dreigend spook.”

„Ik moest mij wel op de een of andere manier kenbaar maken,” antwoordde ik. „Heb ik u uit de sterren naar omlaag geroepen?”

„Neen,” antwoordde hij, „neen.”

„Of dan ergens vandaan naar boven?” zei ik, mij naast hem neerzettend.

„Ik keek naar de beelden in het vuur,” antwoordde hij.

„Maar nu bederft gij ze voor mij,” zei ik, daar hij het vuur snel met een stuk brandend hout omwoelde, en er een zwerm roode vonken uit deed opstijgen, die bulderend en dwarrelend den schoorsteen door en de lucht invlogen.

„Gij zoudt ze toch niet gezien hebben,” antwoordde hij. „Ik heb een hekel aan dien vervelenden tijd, tusschen licht en donker. Wat komt ge laat! Waar zijt ge geweest?”

„Ik heb voor de laatste maal mijn gewone wandeling gemaakt,” zei ik, „en er afscheid van genomen.”

„En ik heb,” hervatte Steerforth in de kamer rondkijkend, „hier zitten denken, dat al de menschen, die wij op den avond toen wij hier kwamen zoo blij hebben aangetroffen, nu — zoo verlaten als deze woning er uitziet — wel door het noodlot van elkaar verwijderd of dood of ik weet niet door wat voor ellende bezocht konden zijn. O David, God gave, dat ik de laatste twintig jaren van mijn leven een verstandigen vader had gehad!”

„Mijn beste Steerforth, wat scheelt u?”

„Uit het diepst van mijn ziel zou ik willen, dat ik een betere leiding had gehad!” riep hij uit. „Uit het diepst van mijn ziel zou ik willen, dat ik mij zelf beter kon leiden!”

Zijn toon was zoo hartstochtelijk en tegelijk zoo zwaarmoedig, dat ik verbaasd stond. Ik had het niet mogelijk geacht, dat hij ooit in zoo'n stemming zou kunnen zijn;

ik herkende hem volstrekt niet meer.

„Men zou veel beter iemand kunnen zijn als die arme Peggotty, of zijn lummel van een neef,” zei hij, terwijl hij opstond, en in een neerslachtige houding tegen den schoorsteenmantel bleef staan leunen, met zijn gezicht naar het vuur, „dan te zijn wat ik ben, al was 't nog twintigmaal rijker en nog twintigmaal verstandiger, en zoo'n kwelling voor zich zelf te zijn, als ik het laatste half uur in deze duivelsche schuit geweest ben.”

Ik was zoo verbaasd over deze verandering in hem, dat ik in het eerst niets anders kon doen dan hem zwijgend aankijken, terwijl hij met zijn hoofd op zijn hand leunde en somber in het vuur stond te staren. Tenslotte smeekte ik hem met al den ernst, dien ik voelde, mij toch te vertellen wat er gebeurd was om hem in zoo'n ongewone stemming te brengen, en mij tenminste deelgenoot te maken van zijn moeilijkheden, als ik al niet hopen kon hem raad te geven. Voor ik nog uitgesproken had, begon hij te lachen — eerst gemelijk, maar weldra vroolijker.

„Och, het is niets, Groentje! Niemandal!” antwoordde hij. „Ik heb u in de herberg in Londen al gezegd, dat ik soms een lastig gezelschap voor mij zelf ben. En nu ben ik zooeven een nachtmerrie voor mij zelf geweest — ik moet er een gehad hebben, denk ik. Als ik soms zoo in de put zit, komen er bakersprookjes bij mij op, zonder dat ik die als zoodanig herken. Ik geloof, dat ik mij zelf voor den ondeugenden jongen heb gehouden „die nergens om gaf” en ten slotte door de leeuwen werd opgegeten — wat alleen maar een fraaier uitdrukking is om te zeggen, dat hij naar de haaien ging. Ik heb, zooals oude wijven zeggen, een griezel over mijn heele lijf gekregen. Ik ben bang voor mij zelf geworden.”

„Anders zijt ge toch voor niets bang, geloof ik,” zei ik.

„Misschien niet; en toch kan er nog wel genoeg zijn, waarvoor ik angst zou moeten voelen,” antwoordde hij. „Maar het is nu voorbij; en het zal mij niet zoo gauw weer overkomen, David; maar ik zeg u nog eens, beste jongen, dat het gelukkig voor mij, en ook voor anderen, zou zijn geweest, als ik een verstandigen en standvastigen vader had gehad.”

Zijn gezicht was altijd vol uitdrukking, maar nooit zag ik het zoo vol somberen ernst, als toen hij dit, nog altijd in het vuur starend, zei.

„Weg daarmee!” zei hij, een beweging met zijn hand makend alsof hij iets lichts in

de lucht wierp. „Nu dat voorbij is, ben ik weer een man,” zooals Macbeth zegt. En nu gaan wij eten! Als ik tenminste niet (ook alweer als Macheth) het feest bewonderenswaardig in de war gestuurd heb, Groentje.”

„Maar waar zijn zij toch allemaal?” zei ik.

„De hemel mag het weten,” antwoordde hij. „Toen ik een poos op het strand op u had staan wachten, ben ik hierheen gekuierd en vond het heele huis leeg. Dat bracht mij aan het denken, en zoo zat ik nog te denken toen ge mij vondt.”

De komst van juffrouw Gummidge met een mand verschaftte ons opheldering hoe het kwam, dat het huis leeg was geweest. Zij was uitgegaan om iets te halen dat noodig was, tegen dat baas Peggotty met den vloed terugkwam, en had de deur openge laten, omdat Ham en kleine Emily, die een vroegen avond had, misschien terwijl zij uit was thuis zouden komen. Nadat Steerforth juffrouw Gummidge door een luchtigen groet en een schertsende omhelzing bijzonder had opgevroolijkt, nam hij mij bij mijn arm en trok mij haastig mee. Hij was zelf niet minder opgevroolijkt dan juffrouw Gummidge, en bleef onderweg levendig praten.

„En zoo,” zei hij schertsend, „zeggen wij morgen dit vrijbuitersleven vaarwel, niet waar?”

„Dat hebben wij afgesproken,” antwoordde ik; „en wij hebben ook al plaatsen op de diligence genomen, zooals ge weet.”

„Ja, er is nu niets meer aan te doen, denk ik,” hervatte Steerforth. „Ik heb haast vergeten, dat er nog wat anders in de wereld te doen is dan hier op zee rond te dobberen. Ik zou wel willen, dat er niets anders was.”

„Zoolang het nog een nieuwtje is,” zei ik lachend.

„Misschien wel,” antwoordde hij, „hoevel die opmerking, voor zoo'n beminnelijk onschuldig schepsel als mijn jonge vriend, tamelijk sarcastisch klinkt. Nu, ik ben misschien wel een beetje wispelturig, David. Ik weet, dat ik 't ben, maar zoo lang het ijzer heet is, kan ik het toch smeden, en krachtig ook. Ik zou, geloof ik, al een vrij goed examen als loods in deze wateren kunnen afleggen.”

„Baas Peggotty zegt, dat gij een mirakel zijt,” antwoordde ik.

„Een zeemirakel, hè?” zei Steerforth lachend.

„Neen, heusch, dat zegt hij, en gij weet wel, dat het waar is; want gij weet ook wel met hoeveel vuur gij alles altijd aan-

pakt, en hoe gemakkelijk gij u iets eigen maakt. En daarom verwondert het mij des te meer van u, Steerforth, dat gij er tevreden mee zijt uw vermogens op zoo'n onregelde manier te gebruiken.”

„Tevreden?” antwoordde hij vroolijk. „Ik ben nooit met iets tevreden, behalve met uw jeugdige onschuld, mijn welmeenende Groentje. Wat ongeregeldeheid betreft, ik heb nooit de kunst geleerd om mij op een van die raderen te binden, waarop de Ixion's van dezen tijd om en om draaien. Om dat te leeren ben ik niet op een behoorlijke school geweest, en nu kan het mij niet meer schelen. Weet gij al, dat ik hier een scheepje heb gekocht?”

„Wat een zonderlinge kerel zijt ge toch, Steerforth!” riep ik uit en bleef stilstaan — want dit was voor het eerst, dat ik er van hoorde. „En als ge nu misschien nooit meer lust hebt hier terug te komen?”

„Dat weet ik nog niet,” antwoordde hij. „Ik heb een zwak voor het plaatsje gekregen. In ieder geval,” mij snel voorttrekkend, „ik heb een scheepje gekocht dat te koop was — een klipper, zegt baas Peggotty, en dat is het ook — en baas Peggotty zal het bevaren als ik niet hier ben.”

„Nu begrijp ik u, Steerforth!” zei ik, opgetogen. „Gij doet alsof gij het voor u zelf hebt gekocht, maar gij hebt het in werkelijkheid gedaan om hem een weldaad te bewijzen. U kennend had ik dat dadelijk wel kunnen begrijpen. Mijn goede, beste Steerforth, hoe kan ik u zeggen wat ik van uw edelmoedigheid denk?”

„Kom, kom!” zei hij blozend. „Hoe minder gij zegt, hoe beter.”

„Wist ik het niet?” riep ik uit. „Heb ik het niet gezegd, dat geen vreugde of smart, geen enkele aandoening van die eenvoudige menschen u onverschillig kon zijn?”

„Ja zeker,” antwoordde hij, „dat alles hebt ge mij al gezegd. Laat het daar nu maar bij blijven. Wij hebben al genoeg gezegd.”

Bevreesd hem te zullen ontstemmen als ik nog langer bij dit onderwerp bleef, terwijl hij er zich zoo luchtig van af maakte, vervolgde ik het slechts in mijn gedachten, terwijl wij nog harder dan tevoren doorstapten.

„Het moet nieuw opgetuigd worden,” zei Steerforth, „en ik zal Littimer hier laten om daarvoor te zorgen, en het mij te laten weten als het heelemaal klaar is. Heb ik u al gezegd, dat Littimer hier gekomen is?”

„Neen.”

„O ja, hij is vanmorgen hier gekomen met een brief van mijn moeder.”

Toen onze blikken elkaar ontmoetten, merkte ik, dat hij bleek was, tot zijn lippen toe, hoewel hij mij heel onbewogen aankeek. Ik vreesde, dat een geschil tuschen hem en zijn moeder aanleiding had gegeven tot de gemoedsstemming, waarin ik hem bij den eenzamen haard had aangetroffen, en gaf hem dit op bedekte wijze te kennen.

„O neen,” zei hij, zijn hoofd schuddend en eventjes lachend. „Geen sprake van. Ja. Hij is hier gekomen, die knecht van mij.”

worden. Ik kon er niets aan doen, dat mijn gezicht duidelijk te kennen gaf hoe ik daarmee ingenomen was, maar ik zei weinig, en hij glimlachte weer als gewoonlijk, en het scheen een geruststelling voor hem te zijn, dat ik er niet verder over sprak.

„Maar kijk eens!” zei hij, in de verte tu- rend, „daar komt de echte kleine Emily aan. En die kerel natuurlijk bij haar, hè? Ik moet zeggen, hij is een trouwe ridder. Hij laat haar nooit alleen.”

Ham was toen scheepstimmerman, en

„DAT MEISJE WORDT DOOR EEN ZWARTE SCHADUW ACHTERVOLGD,” ZEI STEERFORTH, TER-
WIJL HIJ BLEEF STILSTAAN. „WAT MOET DAT BETEKENEN?”

„Nog altijd dezelfde?” zei ik.

„Nog altijd dezelfde,” antwoordde Steer- forth. „Zoo koud en zoo rustig als de Noordpool. Hij zal er voor zorgen, dat het scheepje een nieuwen naam krijgt. Het heet nu de Stormzwaluw. Wat kan baas Peggotty een stormzwaluw schelen! Ik zal het laten herdoopen.”

„Welken naam krijgt het dan?” vroeg ik.

„De Kleine Emily.”

Daar hij mij strak bleef aankijken, vatte ik dit op als een herinnering, dat hij niet voor zijn goedhartigheid geprezen wilde

had zijn aangeboren aanleg voor dit beroep zoo ontwikkeld, dat hij een bekwaam vak- man was geworden. Hij was in zijn werk- pak, en zag er tamelijk grof uit, maar toch ook flink; heel geschikt om het teedere meisje dat naast hem liep, te beschermen. Hij had in zijn gezicht een zoo groote open- hartigheid en eerlijkheid, en het gaf zoo duidelijk te kennen hoe trotsch hij op haar was en hoeveel hij van haar hield, dat dit voor mijn gevoel zijn gebrek aan uiterlijk schoon volkomen compenseerde. Ik vond, terwijl zij zoo naar ons toekwamen, dat zij

ook in dit opzicht volkomen bij elkaar pasten.

Zij trok haar hand verlegen uit zijn arm, toen wij bleven stilstaan om hen aan te spreken, en bloosde toen zij die aan Steerforth en mij gaf. Toen zij, nadat wij enkele woorden gewisseld hadden, verder gingen, stak zij haar hand niet opnieuw door zijn arm, maar bleef, nog verlegen en gedwongen naar het scheen, alleen naast hem loopen. Ik vond dit alles heel lief en aardig, en Steerforth scheen het ook zoo te vinden, terwijl wij hen nakeken en zij in het nog flauwe licht van de nieuwe maan verdwenen.

Eensklaps ging ons — hen blijkbaar volgend — een jonge vrouw voorbij, wier nadering wij niet hadden bemerkt, maar wier gezicht, waaraan ik een flauwe herinnering meende te hebben, ik in het voorbijgaan zag. Zij was flodderig gekleed en zag er brutaal, opzichtig en armoedig uit; en haar heele optreden verried, dat zij op dit oogenblik maar van één gedachte bezielde was, namelijk Emily en Ham te volgen. En zooals de donkere vlakke hun gedaanten had verzwolgen, zoodat er tusschen ons en de zee en de wolken niets anders overbleef dan die vlakke zelf, zoo verdween ook haar gedaante, nog voor zij dichter bij hen was gekomen.

„Dat meisje wordt door een zwarte schaduw achtervolgd,” zei Steerforth, terwijl hij bleef stilstaan. „Wat moet dat beteekenen?”

Hij sprak met een zachte stem, die mij bijna vreemd in de ooren klonk.

„Zij zal bij hen willen bedelen, denk ik,” antwoordde ik.

„Een bedelaarster zou niets vreemds zijn,” hervatte Steerforth, „maar vreemd is het, dat die bedelaarster vanavond deze gedaante aanneemt.”

„Waarom?” vroeg ik.

„Ik weet er werkelijk geen andere reden voor,” antwoordde hij, na een poosje, „dan dat ik toen zij voorbijkwam juist aan iets dergelijks dacht. Waar duivel zou zij vandaan zijn gekomen?”

„Uit de schaduw van dezen muur denk ik,” zei ik, toen wij aan een weg kwamen, die aan den eenen kant een muur had.

„Zij is weg!” antwoordde hij, over zijn schouder omkijkend, „en alle kwaad mag met haar verdwijnen. Laten wij nu maken, dat wij aan tafel komen.”

Maar hij keek toch nog eens om naar de glinsterende streep van de zee in de verte, en daarna nog eens. En hij sprak, zoolang onze korte wandeling nog duurde, nog ver-

scheidene malen met afgebroken uitdrukkingen over dit voorval, en scheen het eerst te vergeten toen wij, bij het schijnsel van vuur en kaarslicht, warm en vroolijk aan tafel zaten.

Littimer was daar en had zijn gewone uitwerking op mij. Toen ik hem zei, te hopen dat mevrouw Steerforth en juffrouw Dartle het goed maakten, antwoordde hij op een eerbiedigen (en natuurlijk zeer fatsoenlijken) toon, dat het hun tamelijk goed ging, dat hij mij bedankte, en dat zij haar complimenten lieten doen. Dit was alles, en toch scheen hij, zoo duidelijk als iemand dit maar doen kon, tegen mij te zeggen: „Gij zijt nog heel jong, mijnheer; buitengewoon jong.”

Wij hadden bijna gedaan met eten, toen hij uit den hoek, waar hij ons, of liever mij, zooals ik wel voelde, had staan bewaken, een paar stappen naar de tafel deed en tegen zijn meester zei:

„Neem mij niet kwalijk, mijnheer, juffrouw Mowcher is hier.”

„Wie?” riep Steerforth heel verbaasd uit.

„Juffrouw Mowcher, mijnheer.”

„Maar wat ter wereld moet die hier doen?” zei Steerforth.

„Het schijnt, dat zij hier uit de streek afkomstig is, mijnheer. Zij heeft mij meege-deeld, mijnheer, dat zij ieder jaar één keer voor haar zaken hier komt. Ik ben haar vanmiddag op straat tegengekomen, mijnheer, en zij wenschte te weten of zij de eer mocht hebben u na het diner haar opwachting te komen maken, mijnheer.”

„Kent gij die Reuzin, over wie wij het hebben, Groentje?” vroeg Steerforth.

Ik was verplicht te bekennen — ik schaamde mij erg voor Littimer toen ik het moest zeggen — dat juffrouw Mowcher en ik volslagen onbekenden voor elkaar waren.

„Dan moet gij haar leeren kennen,” zei Steerforth, „want zij is een van de zeven wereldwonderen. Als juffrouw Mowcher komt, laat haar dan binnen.”

Ik werd eenigszins nieuwsgierig naar deze dame, vooral omdat Steerforth telkens als ik over haar sprak in lachen uitbarstte, en met beslistheid weigerde ook maar één vraag, die ik over haar stelde, te beantwoorden. Ik bleef dus tamelijk ongeduldig zitten wachten, totdat — ongeveer een half uur nadat de tafel was afgeruimd en wij met een glas wijn bij het vuur zaten — de deur geopend werd, en Littimer, wiens gewone kalmte in het minst niet verstoord was, aankondigde:

„Juffrouw Mowcher.”

Ik keek naar de open deur en zag niets. Ik bleef naar de deur kijken, bij mijzelf denkend, dat het vrij lang duurde voor juffrouw Mowcher zich vertoonde, toen er tot mijn onbeschrijfelijke verbazing, om de sofa heen, die tusschen mij en de deur stond, een dik dwergje kwam aanwaggelen, van ongeveer veertig of vijf en veertig jaar, met een groot hoofd, een breed gezicht, een paar schelmsche grijze oogjes, en zulke korte armpjes, dat zij, om haar vinger schalks tegen haar stompen neus te kunnen leggen, toen zij Steerforth toelachte, genoodzaakt was dien vinger halverwege tegemoet te komen, en haar neus er tegen aan te leggen. Haar kin, van een geduchte onderkin voorzien, was zoo vet, dat zij de linten van haar kapothoedje met strikken en al volkomen verzwolg. Een hals had zij niet, een middel had zij niet, en beenen had zij niet, tenminste geen beenen, die de moeite waard waren er melding van te maken; want hoewel zij boven de plaats waar haar middel had moeten zijn van meer dan gewone lengte was, en, zooals dit doorgaans bij menschelijke schepsels het geval is, van onderen in een paar voeten uitliep, was zij zoo klein, dat zij bij een stoel van normale afmetingen stond alsof het een tafel was, en een zak, dien zij bij zich had, op de zitting legde. Deze dame, op een zeer losse, gemakkelijke wijze gekleed, bleef, nadat zij haar neus en wijsvinger, zooals ik al zei, met moeite bij elkaar had gebracht, als gevolg van deze manipulatie met haar hoofd eenigszins naar één kant gebogen staan, kneep een van haar scherpe oogjes dicht, waarbij zij een buitengewoon slim gezicht zette, en nadat zij Steerforth zoo een poos had toegelinkt, barstte zij in een stroom van woorden los.

„Zoo, mijn bloempje!” begon zij schertsend, en schudde daarbij haar reusachtige hoofd tegen hem. „Daar vind ik u dus hè? O gij ondeugende jongen, ge moest u schamen; wat doet ge zoover van huis? Gij hebt zeker wat kwaads in den zin, daar durf ik wat om verwedden. Ja, ge zijt een gladde vogel, Steerforth, en ik ook, niet waar. Ha, ha, ha! Ge zoudt zeker wel honderd pond tegen vijf gewed hebben, dat ge mij hier niet zoudt ontmoeten, niet waar? Och Heere, lieve jongen, ik ben overal. Ik ben hier en daar, en waar niet al, net als de halve kroon, die een goochelaar in een dameszakdoek knoopt. Van zakdoeken gesproken — en van dames gesproken — wat een troost zijt ge toch, mijn beste jongen, voor uw lieve moeder — maar niet heusch!”

Op dit punt van haar redevoering strikte

juffrouw Mowcher haar kapothoedje los, wierp de linten naar achteren, en zette zich hijgend op een voetenbankje voor het vuur — waarbij zij een soort priëeltje maakte van de tafel, die haar mahoniehouten dak boven haar hoofd uitspreidde.

„O, lieve hemeltje nog aan toel!” vervolgde zij, een hand op elk van haar knietjes zettend, en mij met een sluwen blik aankijkend. „Ik word te dik, dat is een feit, Steerforth. Als ik een trap ben opgeklommen, heb ik zooveel moeite om mijn adem op te halen, alsof 't een emmer water was. Als ge mij uit een bovenraam zaagt kijken, zoudt ge denken, dat ik een knappe vrouw was, is 't niet?”

„Dat zou ik altijd denken, waar ik u ook zag,” antwoordde Steerforth.

„Loop heen, gij ondeugd!” riep het dwergachtige schepseltje uit, en sloeg naar hem met den zakdoek, waarmee zij haar gezicht afveegde, „en wees niet zoo impertinent! Maar ik geef u mijn woord van eer, dat ik verleden week bij Lady Mithers ben geweest — dat is een vrouw! Wat houdt die zich goed! En Mithers zelf kwam in de kamer, waar ik op haar wachtte — dat is een man! Wat draagt die zijn jaren goed! en zijn pruik ook, want die heeft hij nu al tien jaar lang — en hij maakte zooveel complimenten, dat ik dacht, dat ik aan de schel zou moeten trekken. Ha, ha, ha! Hij is een aardige kerel, maar principes heeft hij niet.”

„Wat moest ge voor Lady Mithers doen?” vroeg Steerforth.

„Dat zou uit de school klappen zijn, jongetje lief,” antwoordde zij, weer tegen haar neus tikkend, een wonderlijk gezicht zettend en met haar oogen knippend, alsof zij een met bovennatuurlijke kennis begaafd kabouterdje was. „Bekommer u daarover maar niet! Gij zoudt zeker wel graag willen weten of ik haar raad moet geven tegen het uitvallen van haar haar, of om ze te verven, of om haar teint op te frisschen of haar wenkbrauwen bij te werken, hè? En dat zult gij ook zeker eens weten, mijn lieveling — als ik het u zeg.”

Ik had nooit iets gezien, dat met juffrouw Mowcher's knipoogje te vergelijken was, behalve juffrouw Mowcher's gemoedsrust. Zij had ook een zonderlinge manier om, wanneer zij luisterde naar iets, dat tegen haar gezegd werd, of op een antwoord wachtte, haar hoofd loerend op zij te houden met één oog omhoog, zooals een ekster dat doet. Ik was geheel in verbazing verzonken, en zat haar aan te staren, zonder, vrees ik, ook maar eenigszins aan

de voorschriften der beleefdheid te denken.

Zij had nu een stoel naar zich toe getrokken, en was druk bezig uit haar zak (waar zij bij elken greep haar korte armpje tot aan haar schouder instak) een aantal fleschjes, sponzen, kammen, borstels, stukjes flanel, krultangen en andere instrumenten te halen, die zij op de zitting uitstalde. Plotseeling staakte zij deze bezigheid, en zich tot Steerforth wendend, zei zij, tot mijn groote verlegenheid:

„Wie is uw vriend?”

„Mijnheer Copperfield,” antwoordde Steerforth. „Hij zou graag kennis met u maken.”

„Wel, dat zal hij dan. Ik dacht ook al, dat hij mij aankeek alsof hij dat wenschte,” antwoordde juffrouw Mowcher, en kwam, met haar zak in haar hand, lachend naar mij toe waggelen. „Een gezichtje als een perzik,” zei zij, en ging op haar teenen staan, om mij, terwijl ik zoo voor haar zat, in mijn wang te knijpen. „Werkelijk verleidelijk. Ik ben dol op perziken. Erg blij kennis met u te maken, mijnheer Copperfield.”

Ik zei, dat het genoeg wederkeerig was, en dat ik mezelf gelukwenschte met de eer met haar kennis te hebben gemaakt.

„Wel Heere mijn tijd, wat zijn wij beleefd!” riep juffrouw Mowcher uit, en deed een belachelijke poging om haar groote gezicht met haar kinderlijke handje te bedekken. „Wat een wereld vol lak en larie is het toch eigenlijk, hè?”

Dit werd op een vrouwewelijken toon tot ons beiden gericht, toen het handje het gezicht weer bloot liet, en zich weer met arm en al in den zak begroef.

„Wat bedoelt ge daarmee, juffrouw Mowcher?” zei Steerforth.

„Ha, ha, ha! Wat zijn wij toch een aardige troep lorrendraaiers, niet waar, mijn lieve jongen?” antwoordde het nietige vrouwtje, terwijl zij, met haar hoofd op zij en het eene oog in de lucht, in haar zak tastte. „Nagelknipseltjes van den Russischen prins! Prins van het verwarde Alphabet noem ik hem, want in zijn naam staan alle letters holder-de-bolder door elkaar.”

„Is de Russische prins dan een klant van u?” zei Steerforth.

„Dat zou ik denken, mijn lieverdje,” antwoordde juffrouw Mowcher. „Ik houd zijn nagels voor hem in orde. Tweemaal in de week. Vingers en teenen!”

„Hij betaalt toch zeker goed, hoop ik?” zei Steerforth.

„Hij betaalt zooals hij spreekt, mijn jongen — dat wil zeggen grof,” antwoordde

juffrouw Mowcher. „De prins is lang niet kaal. Dat zoudt ge zelf ook zeggen, als ge zijn knevels maar zaagt. Rood van nature, zwart door de kunst.”

„Door uw kunst, natuurlijk,” zei Steerforth.

Juffrouw Mowcher gaf knipoogend haar toestemming te kennen. „Moest mij laten komen. Kon niet anders. Het klimaat bedierf zijn kleursel; het was in Rusland heel goed, maar hier hielp het niet. Nooit van uw leven hebt ge zoo'n roestigen prins gezien als hij was. Net oud ijzer.”

„Hebt gij hem daarom zooeven een lorrendraaijer genoemd?” vroeg Steerforth.

„O, wat zijt gij toch een slimmerdje,” antwoordde juffrouw Mowcher, geweldig haar hoofd schuddend. „Ik zei: wat een troep lorrendraaiers zijn wij toch in het algemeen, en om dat te bewijzen, liet ik u de nagelknipsels van den prins zien. De nagels van den prins helpen mij in fatsoenlijke familie's meer vooruit dan al mijn talenten bij elkaar. Ik heb ze altijd bij mij. Zij zijn de beste recommandatie. Als juffrouw Mowcher de nagels van een prins knipt, moet ze wel in de groote wereld komen. Ik geef ze present aan jongedames. Die leggen ze, geloof ik, in haar albums. Ha, ha, ha! Het heele sociale stelsel (zooals dat bij redevoeringen in het Parlement wordt genoemd) is een stelsel van prinselijke nagels!” zei het dwergachtige vrouwtje, terwijl zij haar korte armpjes over elkaar trachtte te slaan en met haar groote hoofd knikte.

Steerforth lachte hartelijk, en ik lachte eveneens. Juffrouw Mowcher bleef al dien tijd haar hoofd schudden (dat zij sterk op zij hield), en met haar eene oog in de lucht kijken, en met het andere knipoogen.

„Maar, kom, kom,” zei zij, op haar knietjes kloppend en opstaand, „zoo voer ik niets uit. Kom, Steerforth, laten wij de poolstreken eens onderzoeken, en er een eind aan maken.”

Daarop zocht zij een paar van haar instrumentjes en een fleschje uit, en vroeg (tot mijn verbazing) of de tafel sterk genoeg was. Toen Steerforth dit met ja beantwoordde, schoof zij een stoel daarbij, en om de hulp van mijn hand verzoekend, klom zij tamelijk vlug boven op de tafel, als op een tooneel.

„Als gij een van beiden mijn enkels gezien hebt,” zei zij, toen zij veilig boven was, „zeg het dan maar. Dan ga ik naar huis, en maak mij van kant.”

„Ik niet,” zei Steerforth.

„Ik ook niet,” zei ik.

„Nu,” riep juffrouw Mowcher uit, „dan zal ik maar blijven leven. En nu, eendje, eendje, eendje, kom bij juffrouw Bond en laat u slachten!”

Dit was een tot Steerforth gerichte oproep om zich door haar onder handen te laten nemen; en deze ging dus, met zijn rug naar de tafel en zijn lachende gezicht naar mij toe, op een stoel zitten en liet zijn hoofd door haar inspecteeren, blijkbaar met geen ander doel dan voor de grap. Juffrouw Mowcher zoo over hem heen gebogen naar zijn welige bruine krullen te zien staan turen, door een reusachtig vergrootglas, dat zij uit haar zak had gehaald, was werkelijk een wonderbaarlijk schouwspel.

„Ge zijt een mooie jongen,” zei juffrouw Mowcher, na een korte inspectie. „Als ik er niet was, zoudt ge binnen een jaar bovenop heelemaal kaal zijn. Wacht maar eens eventjes, mijn jonge vriend, dan zullen wij u een middelje geven, waar uw krullen zeker weer voor tien jaar genoeg aan hebben.”

Daarmee goot zij iets uit het fleschje op een stukje flanel, en nadat zij dit preparaat weer op een borsteltje had overgebracht, begon zij daarmee de kruin van Steerforth's hoofd te wrijven, met een heftigheid zoo groot als ik nog nooit gezien had, terwijl zij intusschen voortdurend praatte.

„Daar hebt ge Charley Pyegrove, de zoon van den hertog,” zei zij. „Gij kent Charley toch wel?” zich om hem heenbuigend, om hem in zijn gezicht te kijken.

„Een beetje,” antwoordde Steerforth.

„Dat is nog eens een man! Wat een bakkebaarden! Wat Charley's beenen betreft, als zij maar gelijk waren (wat ze niet zijn) zouden ze alle beenen kunnen tarten. Zoudt ge willen gelooven, dat hij geprobeerd heeft het zonder mij te stellen? — en dat is nog wel in de Lijfgarde!”

„Gek!” zei Steerforth.

„Het lijkt er erg veel op. Maar gek of niet, hij probeerde het,” antwoordde juffrouw Mowcher. „Wat doet hij? Hij gaat naar een parfumerie-winkel en wil een fleschje Madagascar Liquid koopen.”

„Is 't heusch?” zei Steerforth.

„Ja, heusch. Maar zij hebben daar geen Madagascar Liquid.”

„Wat is dat? Iets om te drinken?” vroeg Steerforth.

„Om te drinken?” antwoordde juffrouw Mowcher, en staakte haar bezigheid om hem een tikje op zijn wang te geven. „Om zijn knevels mee te onderhouden, dat weet ge heel goed. Er was een vrouw in den

winkel — een bejaarde vrouw — een echte draak — die er nog nooit van had gehoord. „Neem mij niet kwalijk, mijnheer,” zei de Draak tegen Charley, „het is toch geen — geen rouge, niet waar?” „Rouge!” zei Charley. „Wat voor den gij-weet-wel, gij denkt toch zeker niet dat ik rouge noodig heb?” „Neem mij niet kwalijk, mijnheer,” zei de Draak, „er wordt bij ons onder zooveel namen naar gevraagd, dat ik dacht, dat 't dat misschien zijn kon.” Dat, mijn jongen,” vervolgde juffrouw Mowcher, al dien tijd druk voortwrijvend, „is alweer een voorbeeld van die lorrendraaijerij, waar ik over sprak. Ik doe er zelf ook wel eens wat in — misschien veel — misschien weinig — oppassen is de boodschap — 't doet er niet toel!”

„Waarin bedoelt ge? In rouge?” zei Steerforth.

„Tel dit en dat bij elkaar, mijn lieve leerling,” antwoordde de voorzichtige juffrouw Mowcher, „reken het uit volgens den regel van geheimen in alle beroepen, en de uitkomst zal het verlangde antwoord zijn. Ik zeg, dat ik er zelf ook wel een beetje in doe. Een zekere douairière noemt het lippenzalf. Een andere noemt het handschoenen. Weer een andere noemt het een chemisetje. En nog een ander noemt het een waaier. Ik noem het zooals zij het noemen. Ik bezorg het haar, maar wij houden ons zoo goed voor elkaar, en zetten er zulke gezichten bij, dat zij er even gauw toe zouden komen het ten aanzien van een heele salon op te leggen, als voor mij. En als ik ze bedien, zeggen zij soms — als ze 't op haar wangen hebben — en dik ook — „Hoe zie ik er uit, juffrouw Mowcher? Zie ik niet wat bleek?” Ha, ha, ha! Is dat niet aardig, mijn jonge vriend?”

Nooit in mijn leven zag ik iets, dat met juffrouw Mowcher te vergelijken was, zooals zij daar op de tafel stond, terwijl zij zich met die aardigheid vermaakte, met allen ijver Steerforth's hoofd wreef en intusschen daaroverheen naar mij knipoogde.

„Maar naar zulke dingen is hier niet veel vraag,” zei zij. „Daarom ga ik ook maar gauw weer weg. Ik heb, zoolang ik hier ben, nog geen enkel mooi meisje gezien, Jemmy.”

„Niet?” zei Steerforth.

„Geen spoor,” antwoordde juffrouw Mowcher.

„Wij zouden er haar wel een kunnen laten zien,” zei Steerforth, zijn oogen op de mijne richtend. „Niet waar, Groentje?”

„Ja, zeker,” antwoordde ik.

„A — ha?” riep het dwergje uit, mij scherp aankijkend en zich daarna overbui-

gend om het gezicht van Steerforth te zien.
„Hm, hm?”

De eerste uitroep klonk als een vraag tot ons beiden, de tweede als een vraag, alleen tot Steerforth gericht. Zij scheen op geen van beide een antwoord te vinden, maar ging voort met wrijven, met haar hoofd op zij en het eene oog omhoog, alsof zij in de lucht naar een antwoord zocht, en vast vertrouwde, dat het daar aanstonds zou verschijnen.

„Een zuster van u, mijnheer Copperfield?” riep zij kort daarop en nog net zoo kijkend. „Ja, ja!”

„Neen,” zei Steerforth, voor ik kon antwoorden. „Heelemaal niet. Integendeel, mijnheer Copperfield placht — als ik mij niet heel erg vergis — een aanbiddere van haar te zijn.”

„Wat, is hij dat dan nu niet meer?” hervatte juffrouw Mowcher. „Is hij wispelturig? O foei! Heeft hij alle bloempjes gekust, totdat Polly zijn hartstocht beantwoordde, zooals het liedje zegt? Heet zij niet Polly?”

De zonderlinge drift, waarmee zij mij deze vraag deed, en haar verrschende blik verrasten mij zoo, dat ik voor een oogenblik volkomen van mijn stuk raakte.

„Neen, juffrouw Mowcher,” antwoordde ik. „Zij heet Emily.”

„Aha?” riep zij weer evenals tevoren. „Hm? Wat ben ik toch een ratel! Vindt ge mij niet wuft, mijnheer Copperfield?”

Haar blik en toon hadden iets, dat mij in verband met het onderwerp van ons gesprek niet beviel. Ik zei dus, op een ernstiger toon dan een van ons gebezigd had:

„Zij is even braaf als lief. Zij is verloofd met een heel braaf en fatsoenlijk man uit haar eigen stand. Ik heb evenveel achting voor haar verstand als ik haar bewonder om haar knappe uiterlijk.”

„Goed gezegd!” riep Steerforth uit. „Prachtig! En nu, mijn beste Groen, zal ik de nieuwsgierigheid van deze kleine Fatima maar eens tot bedaren brengen, door haar zooveel te vertellen, dat zij nergens meer naar hoeft te raden. Zij is tegenwoordig in de leer, juffrouw Mowcher, of aan het werk, of hoe men het noemen wil, bij Omer en Joram, mode-winkeliers en zoo voort, hier in de stad. Luistert ge wel? Omer en Joram. De verlovings waarover mijn vriend gesproken heeft, is aangegaan met haar neef; vóórnaam Ham; achternaam Peggotty; beroep scheepstimmerman; eveneens hier in de stad. Zij woont bij een bloedverwant; vóórnaam onbekend; achternaam Peggotty; beroep zeeman en visscher; eveneens hier in de stad. Zij is de aardigste en

innemendste tooverprinses van de wereld. Ik bewonder haar — evenals mijn vriend — buitengewoon. Als het niet den schijn zou hebben, dat ik haar aanstaande wilde kleineeren, wat ik weet dat mijn vriend niet prettig zou vinden, zou ik er aan toe voegen, dat het mij voorkomt dat zij zich zelf vergooit; dat ik overtuigd ben, dat zij een veel betere partij zou kunnen doen, en dat ik zweer, dat zij geboren is om een dame te worden.”

Juffrouw Mowcher bleef, zoolang hij sprak, wat hij heel langzaam en duidelijk deed, met haar hoofd op zij en het eene oog in de lucht staan luisteren, alsof zij nog altijd naar dat antwoord zocht. Toen hij ophield, werd zij onmiddellijk weer levendig, en ratelde met verbazingwekkende snelheid voort.

„Zoo, zoo? Is dat nu alles?” riep zij uit, terwijl zij zonder ophouden, met een schaatje, dat aan alle kanten om zijn hoofd heen flikkerde, aan zijn bakkebaarden knipte. „Heel goed, heel goed! Het is een heele geschiedenis. Het eind er van moest eigenlijk zijn: „en zij leefden nog lang en gelukkig met elkaar,” is het niet? Och! Hoe is dat pand-spelletje ook al weer? E is mijn Emily zoo verleidelijk en lief — en dan komt er, geloof ik, iets in voor van verloofd en geschaakt en ik weet niet wat al meer. Ha, ha, ha. Vindt ge mij niet wuft, mijnheer Copperfield?”

Mij steeds met buitengewone sluwheid aankijkend, vervolgde zij zonder op antwoord te wachten of zelfs adem te halen:

„Daar! Als er ooit een deugniet keurig was gekapt en bijgewerkt, dan zijt gij het, Steerforth. Als ik één bolletje in de wereld ken, dan ken ik het uwe. Hoort ge wel wat ik zeg, mijn lieverdje? Ik ken het door en door.” En daarbij keek zij hem strak in zijn gezicht. „Nu kunt gij ophoepelen, jongetje (zooals wij aan het Hof zeggen), en als mijnheer Copperfield den stoel wil nemen, zal ik hem ook helpen.”

„Wat zegt ge daarvan, Groentje?” zei Steerforth, lachend opstaand. „Wilt ge u laten adoniseeren?”

„Dank u, juffrouw Mowcher, vanavond niet.”

„Zeg niet neen,” hernam het vrouwtje, mij met een kennersblik opnemend. „De wenkbrauwen een beetje langer?”

„Dank u,” antwoordde ik. „Een anderen keer.”

„Laat ik ze een heel klein beetje dichter naar de slapen brengen,” zei juffrouw Mowcher; „in veertien dagen kan dat gebeurd zijn.”

„Neen, dank u. Op 't oogenblik niet.”

„Niet? Laten wij dan de fundamenteen leggen voor een paar bakkebaarden. Kom!”

Ik kon niet nalaten te blozen toen ik dit afwees, want zij had mij nu in mijn zwak getast. Maar ziende dat ik op dat oogenblik niet geneigd was mij door de hulp van haar kunst te laten verfraaien, en bestand bleef tegen de verlokkingen van het fleschje, dat zij, om haar overredingskracht te versterken, voor haar eene oog omhoog hield, zei juffrouw Mowcher, dat wij dan toch binnenkort zouden beginnen, en verzocht daarop den steun van mijn hand om van haar verheven standplaats af te klimmen. Aluds geholpen, wipte zij heel vlug naar beneden en begon haar onderkin in haar hoed te binden.

„De rekening,” zei Steerforth, „is....”

„Vijf shilling,” antwoordde juffrouw Mowcher, „en spotgoedkoop, mijn jongetje. Vindt ge mij wuft, mijnheer Copperfield?”

Ik antwoordde uit beleefdheid: „Heelemaal niet;” maar vond toch van wel, toen ik zag hoe zij de twee halve kronen opgooide, opving, in haar zak liet glijden en een klinkenden slag daarop gaf.

„Dat is de geldkist,” zei juffrouw Mowcher, die nu weer bij den stoel stond en alles wat zij tevoren uit haar grooten zak had gehaald er weer in stopte. „Heb ik nu al mijn dingen? Het schijnt van ja. Ik zou niet graag op den langen Ned Beadwood lijken, toen hij naar de kerk ging om te trouwen, zooals hij zegt, en de bruid vergat. Ha, ha, ha! een ondeugende schelm, die Ned, maar grappig! Nu weet ik wel, dat ik u allebei het hart zal breken, maar ik moet u toch verlaten. Gij moet al uw standvastigheid maar verzamelen, en uw best doen om het te dragen. Dag, mijnheer Copperfield! Pas goed op dat gij geen ongeluk krijgt, jongeheer Steerforth! O, wat heb ik gerateld. Dat is uw schuld, gij twee deugnieten. Maar ik vergeef het u. „Bob swore” (Bob vloekte) — zooals de Engelschman zei voor „Bonsoir,” toen hij pas Fransch leerde en vond dat het zooveel van Engelsch had. „Bob swore, lieve jongens!”

Met haar zak aan den arm en nog altijd voortratelend, waggelde zij naar de deur, waar zij staan bleef om ons nog te vragen of zij ons niet een krul van haar haar zou achterlaten. „Ben ik niet wuft?” voegde zij er, als een opheldering van dit aanbod, aan toe, en ging toen, met haar vinger aan haar neus, de kamer uit.

Steerforth lachte zoo onbedaarlijk, dat

ik niet kon nalaten mee te lachen, hoewel ik niet geloof, dat ik het zonder zijn voorbeeld gedaan zou hebben. Toen wij uitgelachen waren, wat eerst na verloop van eenigen tijd het geval was, vertelde hij mij, dat juffrouw Mowcher een uitgebreide klandizie had, en allerlei menschen op allerlei manieren ten dienste stond. Sommigen vermaakten zich slechts met haar zonderlingheden, zei hij; maar zij was zoo slim en zoo'n scherpe opmerkster als weinig anderen, en haar doorzicht reikte veel verder dan haar armpjes. Hij vertelde mij ook nog, dat het de waarheid was, dat zij hier en daar en overal kwam, zooals zij gezegd had; want dat zij voortdurend uitstapjes in de provincies maakte, en overal klanten scheen te vinden en iedereen te kennen. Ik vroeg hem naar haar karakter, of zij niet een beetje boosaardig was, of dat zij integendeel welmeenend was en liever goed dan kwaad zou stichten; maar daar het mij, nadat ik het een paar keer had geprobeerd, niet lukte zijn aandacht op deze vragen te vestigen, zag ik daarvan af. Daarentegen vertelde hij mij veel over haar bekwaamheid en haar verdiensten; en dat zij heel handig koppen kon zetten, als ik ooit haar diensten in dit opzicht noodig mocht hebben.

Zij was dien avond het voornaamste onderwerp van ons gesprek; en toen wij afscheid namen, riep Steerforth mij, toen ik al op de trap was nog over de leuning na: „Bob swore!”

Toen ik bij het huis van Barkis kwam, verwonderde het mij, dat ik Ham daar voor de deur heen en weer vond stappen, en nog meer toen ik van hem hoorde, dat Emily binnen was. Natuurlijk vroeg ik waarom hij daar dan ook niet was, in plaats van alleen op straat te kuieren.

„Wel, ziet ge, jongeheer David,” antwoordde hij aarzelend, „Emily is daar met iemand aan het spreken.”

„Ik zou gedacht hebben,” zei ik glimlachend, „dat dit voor u een reden zou wezen om er ook te zijn, Ham.”

„Wel, jongeheer David, in 't algemeen zou het dat ook zijn,” antwoordde hij, „maar luister eens, jongeheer David,” hierbij liet hij zijn stem dalen en nam een heel ernstigen toon aan. „Het is een meisje, mijnheer — een meisje, dat Emily vroeger gekend heeft, en dat zij nu niet meer behoort te kennen.”

Toen ik dit hoorde, ging er voor mij een licht op over de gedaante, die ik hen eenige uren geleden had zien volgen.

„Het is een arme ziel, jongeheer David,”

zei Ham, „die door de heele stad met voeten wordt getrapt. Straat in, straat uit. Er ligt op het kerkhof niets onder den grond, waarvoor de menschen meer afschuw hebben dan voor haar.”

„Kan ik haar vanavond misschien op het strand hebben gezien, Ham, nadat wij u ontmoet hadden?”

„Dat meisje, dat ons zoo in het oog hield?” zei Ham. „Dat is wel waarschijnlijk, jongeheer David. Niet dat ik toen wist dat zij daar was, mijnheer, maar omdat zij kort daarop onder Emily's raampje kwam, toen zij daar licht zag, en fluisterde: „Emily, Emily, heb toch om Christus' wil medelijden met mij. Ik ben eens net zoo geweest als gij!” Dat waren ernstige woorden om te hooren, jongeheer David.”

„Dat waren zij zeker, Ham. En wat deed Emily toen?”

„Emily zei: „Martha, zijt gij daar? O, Martha, kunt gij dat heusch zijn!” want zij hadden heel wat dagjes samen bij mijnheer Omer zitten werken.”

„Nu herinner ik mij haar!” riep ik uit, aan een van de twee meisjes denkend, die ik daar gezien had toen ik er voor het eerst kwam. „Nu herinner ik mij haar weer heel goed!”

„Martha Endell,” zei Ham. „Twee of drie jaar ouder dan Emily, maar gelijk met haar op school geweest.”

„Ik heb nooit haar naam gehoord,” zei ik. „Ik had u niet in de rede willen vallen.”

„Wat dat betreft, jongeheer David,” hervatte Ham, „alles is zoo goed als gezegd met die woorden: „Emily, Emily, heb toch om Christus' wil medelijden met mij. Ik ben eens net zoo geweest als gij!” Zij wilde Emily spreken; maar Emily kon haar daar niet spreken, want haar oom was thuis, en hij zou niet willen — neen, jongeheer David,” zei Ham met grooten ernst, „zoo menschlievend en goedgehartig als hij is, hij zou die twee niet bij elkaar kunnen zien, niet voor alle schatten, die ooit in de zee verzonken zijn.”

Ik voelde hoe waar dit was. Ik begreep het dadelijk, evengoed als Ham.

„Dus schrijft Emily met potlood iets op een stukje papier,” vervolgde hij, „en geeft het haar uit het raam om het hier te brengen. „Laat dat aan mijn tante, juffrouw Barkis zien,” zegt zij, „en zij zal u, ter wille van mij, bij haar vuur laten zitten, tot mijn oom uit is en ik kan komen.” Naderhand vertelt ze mij, wat ik u vertel, jongeheer David, en vraagt mij haar hierheen te brengen. Wat kan ik doen? Zij behoorde zoo

iemand niet meer te kennen, maar ik kan haar niets weigeren, als ik tranen in haar oogen zie.”

Hij stak zijn hand in de binnenzak van zijn ruige buis en haalde er heel behoedzaam een fraai beursje uit.

„En al kon ik het haar weigeren toen zij tranen in haar oogen had, jongeheer David,” hervatte Ham, „hoe kon ik het haar weigeren toen ze mij dit gaf om voor haar te dragen — daar ik wel wist waarom zij het meenam? Prachtig is het!” zei Ham, het beursje peinzend bekijkend. „Met zoo'n klein beetje geld er in! Die lieve Emily!”

Toen hij het beursje weer weggestoken had, schudde ik hem hartelijk de hand — want dit drukte beter mijn gevoelens uit dan woorden — en wij wandelden nog een paar minuten zwijgend op en neer. Toen werd de deur geopend, Peggotty verscheen en wenkte Ham om binnen te komen. Ik had buiten willen blijven, maar zij kwam naar mij toe en vroeg mij ook binnen te komen. Zelfs toen zou ik graag het vertrek gemedend hebben waar zij allemaal samen waren, indien dit niet de nette met tegels bevloerde keuken was geweest, waarvan ik reeds meermalen melding heb gemaakt. Daar men onmiddellijk van de straat daarin kwam, stond ik tusschen hen in, voor ik er goed en wel op bedacht was.

Het meisje — hetzelfde dat ik op het strand had gezien — zat dicht bij het vuur op den grond, met haar eenen arm op een stoel. Uit haar houding maakte ik op, dat Emily pas van dien stoel was opgestaan en het rampzalige hoofd misschien op haar schoot had gelegen. Van haar gezicht, waarover haar haren los heen hingen, alsof zij die zelf had losgerukt, zag ik weinig; maar ik kon toch zien, dat zij nog jong was en een fijne blanke teint had. Peggotty had geschreid — kleine Emily eveneens. Toen wij pas binnenkwamen werd er geen woord gesproken; en de klok bij de aanrecht scheen in de stilte veel harder te tikken dan gewoonlijk.

Emily sprak het eerst.

„Martha,” zei zij tot Ham, „wil graag naar Londen gaan.”

„Waarom naar Londen?” vroeg Ham.

Hij stond tusschen hen beiden in, en keek naar het neergezegen meisje, met een uitdrukking, die ik mij altijd duidelijk heb herinnerd: het was een mengeling van medelijden met de ongelukkige en van jaloersche bezorgdheid, dat zij met haar, die hij zoo liefhad, omgang zou hebben. Beiden spraken alsof zij ziek was; met een zachte, gesmoorde stem, die duidelijk hoorbaar

was, hoewel zij bijna niet harder dan fluisterend klonk.

„Beter daar dan hier,” zei een derde stem hardop — die van Martha, hoewel deze zich niet bewoog. „Niemand kent mij daar. Hier kent mij iedereen.”

„Wat zal zij daar gaan doen?” vroeg Ham.

Zij lichtte haar hoofd op, en keek met een donkeren blik naar hem om; toen legde zij het weer neer, en slingerde haar rechterarm om haar hals, zooals een vrouw, die koorts heeft, of vreeselijke pijnen lijdt, zich zou wringen.

„Zij zal haar best doen,” zei kleine Emily. „Gij weet niet wat zij ons verteld heeft. Is het niet, tante, — hij — zij weten het immers niet?”

Peggotty schudde medelijdend haar hoofd.

„Ik zal mijn best doen,” zei Martha, „als ge mij maar hier vandaan helpt. Ik kan nooit slechter oppassen dan ik hier gedaan heb. Misschien zal het mij daar beter lukken. O,” vervolgde zij huiverend, „help mij uit die straten vandaan, waar de heele stad mij van kind af aan gekend heeft!”

Toen Emily haar hand ophield naar Ham, zag ik hem haar een linnen zakje overreiken. Zij nam het aan, alsof zij dacht dat het haar beursje was, en deed een paar stappen naar voren; maar haar vergissing bemerkend, ging zij naar hem terug en liet het hem zien.

„Het is alles van u, Emily,” kon ik hem hooren zeggen. „Ik heb niets in de wereld, dat niet van u is, liefje. Het dient mij nergens toe, behalve voor u.”

Er kwamen opnieuw tranen in haar oogen; maar zij keerde zich om en ging naar Martha. Wat zij haar gaf weet ik niet. Ik zag haar over haar heen bukken en geld vóór in haar japon steken. Zij fluisterde iets en vroeg of het genoeg was. „Meer dan genoeg,” antwoordde Martha, greep haar hand en kustte die.

Toen stond Martha op, trok haar doek om zich heen, en haar gezicht daarmee bedekkend, ging zij, luid schreiend, langzaam naar de deur. Voor zij die uitgang bleef zij een oogenblik staan, alsof zij nog iets wilde zeggen of terugkeeren; maar er kwam geen woord over haar lippen. Ik hoorde achter haar doek slechts hetzelfde zachte, klagende, kermende geluid; en zoo ging zij weg.

Toen de deur gesloten was, keek kleine Emily ons alle drie aan, sloeg toen haar handen voor haar gezicht en begon te snikken.

200

„Niet doen, Emily!” zei Ham, haar zachtjes op haar schouder kloppend. „Niet doen! Gij hoeft zoo niet te schreien, liefje!”

„O, Ham!” riep zij uit, nog steeds jammerlijk snikkend, „ik ben lang niet zoo braaf als ik zijn moest! Ik weet wel, dat ik vaak lang niet zoo dankbaar ben als ik zou moeten zijn.”

„Ja, ja, dat zijt gij wel; ik ben er zeker van,” zei Ham.

„Neen, neen, neen,” riep kleine Emily, snikkend en haar hoofd schuddend. „Ik ben niet zoo braaf als ik zijn moest. Lang niet, lang niet!”

En maar steeds schreide zij, alsof haar hart zou breken.

„Ik verg te veel van uw liefde, dat weet ik wel,” snikte zij. „Ik ben dikwijls stuursch en nukkig tegen u; en ik moest heel anders zijn. Gij zijt nooit zoo tegen mij. Waarom ben ik dan zoo tegen u, terwijl ik er toch alleen maar aan zou moeten denken u gelukkig te maken en dankbaar te zijn!”

„Dat doet gij altijd, liefje,” zei Ham. „Ik ben al gelukkig, als ik u maar zie. Ik ben al gelukkig, den heelen dag door, als ik maar aan u denk.”

„Ach, dat is niet genoeg,” riep zij uit. „Dat komt, omdat gij goed zijt, niet omdat ik het ben. O, mijn beste, het zou misschien beter voor u geweest zijn, als gij op iemand anders uw zinnen hadt gezet — op een meisje, dat degelijker en u meer waardig was, dat zich heelemaal aan u hechtte, en niet ijdel en wispelturig zooals ik.”

„Mijn arm, teer hartje!” zei Ham zacht. „Die Martha heeft haar heelemaal van streek gebracht.”

„Och, tante,” snikte Emily, „kom eens hier en laat ik mijn hoofd tegen u aan laten rusten. O, ik voel me vanavond zoo ellendig, tante. O, ik ben lang niet zoo braaf als ik zijn moest. Dat weet ik wel.”

Peggotty was haastig naar den stoel bij het vuur gegaan. Emily sloeg haar armen om haar hals, en keek, bij haar neergeknield, ernstig naar haar op.

„Och, tante, doe toch uw best om mij te helpen! Beste Ham, doe toch uw best om mij te helpen. Mijnheer David, om die dagen van vroeger, bid ik u, doe toch uw best om mij te helpen. Ik zou zoo graag een beter meisje worden dan ik nu ben. Ik zou zoo graag honderdmaal dankbaarder zijn, dan ik nu ben. Ik wil het beter voelen, wat een zegen het is de vrouw van een braaf en goed man te worden en een vreedzaam leven te leiden. O! O! O! mijn hart, mijn hart!”

Na die beden en jammerklachten, welker

angst en smart half de vrouw half het kind kenmerkten (zooals haar manieren in het algemeen deden, en waardoor zij, dacht ik, haar natuurlijker stonden en beter bij haar schoonheid pasten, dan andere manieren gedaan zouden hebben) liet zij haar hoofd tegen de borst van mijn oude kindermeid zinken, en bleef stil schreien, terwijl Peggotty haar suste alsof zij een kindje was.

Langzamerhand werd zij kalmer, en toen brachten wij haar verder tot bedaren, nu eens door haar bemoedigend toe te spreken, dan weer door wat met haar te schertsen, tot zij haar hoofd begon op te beuren en met ons te praten. Zoo gingen wij voort, tot zij weer in staat was om te glimlachen, en toen om te lachen, en toen om, half beschaaamd, overeind te komen; terwijl Peggotty haar verwarde krullen gladstreek, haar oogen afdroogde en haar weer opknapte, opdat haar oom, als zij thuis kwam, zich niet zou hoeven af te vragen, waarom zijn lieveling geschreid had.

Ik zag haar dien avond iets doen, wat ik haar nog nooit tevoren had zien doen. Ik zag haar haar aanstaanden echtgenoot een onschuldigen kus op de wang geven, en zich dicht tegen zijn forsche gestalte aandrukken, alsof die haar beste steun was. Toen zij samen weggingen, in den bleeken maneschijn, en ik hen nakeek, en hun heengaan, in mijn gedachten, met dat van Martha vergeleek, zag ik dat zij zijn arm met haar beide handen vasthield en nog heel dicht naast hem liep.

HOOFDSTUK XXIII.

Ik kies een beroep.

Toen ik 's morgens ontwaakte, dacht ik nog veel aan kleine Emily, en hoe ontroerd zij den vorigen avond was geweest, nadat Martha was weggegaan. Ik voelde, dat ik in heilig vertrouwen met die huiselijke aangelegenheden bekend was geraakt en getuige van die zwakheid en teederheid was geweest, en dat het verkeerd zou zijn aan iemand, zelfs aan Steerforth, iets daarvan mee te deelen. Ik kon over niemand zachter denken, dan over het lieve schepseltje, dat eens mijn speelkameraadje was geweest; en dat ik toen — daarvan ben ik altijd overtuigd geweest en tot den dag van mijn dood zal ik er overtuigd van blijven — innig liefhad. Voor iemands ooren — zelfs voor die van Steerforth — te herhalen, wat zij, toen haar hart bij toeval voor

mij openlag, niet had kunnen terughouden, zou, dat voelde ik, een schanddaad zijn, die mijner onwaardig was, en ook het licht van onze reine kindsheid, dat ik nog altijd om haar hoofd zag stralen, onwaardig. Ik besloot daarom het in mijn hart te bewaren, en daar verleende het haar beeld een nieuwe bekooring.

Terwijl wij aan het ontbijt zaten, werd mij een brief van mijn tante gebracht. Daar deze zaken behelsde, waarover ik dacht dat Steerforth mij even goed als iemand anders raad zou kunnen geven, en waarover ik hem heel graag wilde raadplegen, besloot ik hem op onze terugreis ter sprake te brengen. Voor het oogenblik hadden wij het druk genoeg met van al onze vrienden afscheid te nemen. Barkis behoorde onder diegenen van hen, wien ons vertrek het meeste speet; en ik geloof, dat hij zelfs zijn koffer nog eens geopend en nog een guinje geofferd zou hebben, als hij ons daardoor nog acht en veertig uur in Yarmouth had kunnen houden. Peggotty en haar familie waren allemaal heel bedroefd over ons vertrek. Het heele gezin van Omer en Joram liep uit om ons vaarwel te zeggen; en toen onze valiezen naar de diligence moesten worden gebracht, boden zich zooveel zee-lu' als vrijwilligers daarvoor bij Steerforth aan, dat ik geloof, dat wij, al hadden wij de bagage van een heel regiment bij ons gehad, nog geen gebrek aan kruiers zouden hebben gehad. Kortom, wij vertrokken tot spijt en met de bewondering van alle belanghebbenden, en lieten een aantal menschen achter, die ons veel liever daar hadden gehouden.

„Blijft ge nog lang hier, Littimer?“ zei ik, toen hij stond te wachten tot de diligence zou afrijden.

„Neen, mijnheer,“ antwoordde hij, „denkelijk niet heel lang.“

„Dat kan hij eigenlijk zelf nog niet zeggen,“ merkte Steerforth onverschillig op. „Hij weet wat hij te doen heeft en zal daarvoor zorgen.“

„Daar ben ik zeker van,“ zei ik.

Littimer raakte zijn hoed aan om mij voor mijn goede meening te bedanken, en ik voelde mij ongeveer acht jaar oud. Hij raakte zijn hoed nog eens aan, om ons goede reis te wenschen; en wij lieten hem op de straatsteenen staan, zoo deftig en geheimzinnig als een Egyptische pyramide.

Een poos lang spraken wij niet veel, daar Steerforth buitengewoon stil was, en ik genoeg te doen had met bij mij zelf te overdenken, wanneer ik die bekende plekjes weer zou terugzien, en welke veranderingen

gen mij of hun in dien tusschentijd zouden overkomen. Eindelijk trok Steerforth mij bij mijn arm, en plotseling vroolijk en spraakzaam wordend, zooals hij alles wat hij wilde plotseling worden kon, zei hij:

„Zeg toch eens wat, David. Hoe staat het nu met dien brief, waarover ge onder het ontbijt gesproken hebt?”

„O!” zei ik, den brief uit mijn zak halend. „Hij is van mijn tante.”

„En wat zegt zij, dat overweging vereischt?”

„Wel, zij herinnert mij er aan, Steerforth,” zei ik, „dat ik eigenlijk op reis ben gegaan, opdat ik wat rond zou kijken en nadenken.”

„Wat gij natuurlijk dan ook gedaan hebt.”

„Dat kan ik heusch niet in alle oprechtheid beweren. Om u de waarheid te bekenen, vrees ik dat ik het vergeten had.”

„Wel, haal uw verzuim dan in en kijk dan nu nog eens rond,” zei Steerforth. „Kijk naar rechts, en gij ziet een vlak land, met tamelijk veel moeras; kijk naar links, en gij ziet hetzelfde; kijk naar voren, en gij vindt geen verschil; kijk achterom, en daar is het ook zoo.”

Ik lachte en antwoordde, dat ik in het heele landschap geen geschikt beroep voor mij vond; wat misschien daardoor kwam, dat het zoo vlak was.

„Wat zegt onze tante er van?” vroeg Steerforth, met een blik naar den brief, dien ik in mijn hand had. „Doet zij je het een of ander voorstel?”

„Jawel,” antwoordde ik. „Zij vraagt mij of ik misschien lust zou hebben om proctor te worden. Wat denkt gij daarvan?”

„Wel, ik weet het niet,” antwoordde Steerforth koeltjes. „Mij dunk, gij zoudt dat evengoed kunnen doen als iets anders.”

Ik kon niet nalaten er weer om te lachen dat hij alle beroepen zoo volkomen met elkaar gelijk stelde, en zei hem dit.

„Wat is een proctor eigenlijk, Steerforth?” vroeg ik.

„Wel,” antwoordde Steerforth, „hij is een soort monnikachtige procureur. Hij is bij zekere vermufte gerechtshoven, die in Doctor's Commons zitting houden — in een droomerigen hoek bij het St. Paul's kerkhof — wat een sollicitateur is bij de gewone gerechtshoven. Hij is een ambtenaar, die volgens den natuurlijken loop der dingen al minstens tweehonderd jaar uitgestorven had behooren te zijn. Ik kan u het best uitleggen wat hij is, door u te vertellen wat Doctor's Commons is. Het is een afgelegen plekje, waar zij het zoogenaamde geeste-

lijke recht administreeën, en allerlei soorten kunstjes maken met oude, vergeten gedochten van parlamentsakten, waarvan de wereld voor drie vierden niets weet, en het andere vierde denkt, dat zij in de dagen der Edwards als fossielen uit den grond zijn opgegraven. Het is een plekje, dat een oud monopolie heeft van processen over testamenten en huwelijkszaken, en van geschillen tusschen schepen en booten.”

„Onzin, Steerforth!” riep ik uit. „Gij wilt toch zeker niet beweren, dat er eenig verband bestaat tusschen zaken van het zee-wezen en die van de kerk?”

„Dat doe ik ook niet, lieve jongen,” antwoordde hij. „Ik wil alleen maar zeggen, dat zij door hetzelfde troepje menschen, daar in dat Doctor's Commons, worden behandeld en beslist. Gij moet daar eens naar toe gaan, dan zult ge ze met de zeetermen uit Young's woordenboek hooren haspelen, omdat, bij voorbeeld, de „Nancy” de „Sarah Jane” overzeild heeft, of baas Peggotty en de visschers van Yarmouth in een stormvraag met een kabel en anker naar een Oost-Indiëvaarder, die in nood was, zijn gevaren. En dan moet gij er nog eens op een anderen dag naar toe gaan, dan zult gij ze de getuigen zien verhooren in de zaak van een geestelijke, die zich aan wan-gedrag heeft schuldig gemaakt; en gij zult bemerken, dat de rechter in het proces over de zeezaken advocaat in de zaak van den geestelijke is, of andersom. Zij zijn net tooneelspelers; nu is iemand een rechter, en dan weer geen rechter; nu is hij het een en dan het ander, en dan weer iets anders, en zoo maar door; maar het is altijd een heel plezierige en voordeelige liefhebberij-comedie, die voor een bijzonder uitgelezen publiek wordt gespeeld.”

„Maar advocaten en proctors zijn toch niet een en hetzelfde?” zei ik eenigszins verbijsterd. „Is het wel?”

„Neen,” antwoordde Steerforth, „advocaten zijn gestudeerd — die hebben aan de academie den graad van doctor behaald — wat eigenlijk de reden is, dat ik er iets van weet. De Proctors gebruiken de advocaten. Allebei krijgen zij een heel aardig honorarium, en doorgaans staan zij op heel vriendschappelijken voet met elkaar. Alles goed beschouwd zou ik u raden eens ernstig over Doctor's Commons na te denken, David. Zij beschouwen zich zelf daar als bijzonder deftig, dat kan ik u wel zeggen, als het u interesseert.”

Ik nam in aanmerking, dat Steerforth de zaak opzettelijk heel luchtig behandelde; en die zelf overwegend, en daarbij aan de

deftigheid en oudheid denkend, die dat „droomerige hoekje” bij het St. Paul's kerkhof voor mij had, kwam het voorstel van mijn tante mij niet onaannemelijk voor; vooral daar zij het aan mijn vrije keuze overliet, en niet schroomde mij te zeggen, dat de zaak haar was ingevallen, toen zij onlangs haar eigen proctor in Doctor's Commons bezocht, ten einde haar testament te mijnen gunste te laten veranderen.

„Dat is in ieder geval een loffelijke daad van uw tante,” zei Steerforth, toen ik het hem vertelde, „waarbij zij alle aanmoediging verdient. Groentje, ik zou u raden Doctor's Commons maar eens goed in gedachten te houden.”

Ik nam mij ook voor dit te doen; en vertelde Steerforth daarop, dat mijn tante (zooals ik uit haar brief gezien had) mij in Londen zou opwachten, en voor een week kamers had gehuurd in een soort gesloten hotel, waar een steenen trap was en een gemakkelijk luik om op het dak te komen; want mijn tante was er vast van overtuigd, dat ieder huis in Londen elken nacht gevaar liep af te branden.

Wij legden het overige van onze reis heel genoeglijk af; nu en dan nog eens over Doctor's Commons pratend en ons de nog ver verwijderde dagen voorstellend wanneer ik daar proctor zou zijn, wat Steerforth op allerlei manieren in een grappig daglicht wist te plaatsen, zoodat wij er allebei vroolijk door werden. Toen wij het einde van onzen tocht bereikt hadden, ging hij naar huis, met de belofte mij over twee dagen te komen opzoeken, en ik reed naar Lincoln's Inn Fields, waar ik mijn tante nog op vond, en waar zij mij met een souper zat te wachten.

Als ik sedert ons afscheid een reis om de wereld had gemaakt, hadden wij ternauwernood verheugder kunnen zijn geweest, elkaar terug te zien. Mijn tante schreide zelfs toen zij mij omhelsde; en toen zich houdend alsof zij lachte, zei zij dat, als mijn goede moeder nog geleefd had, zij niet twijfelde of dat onnoozele schepseltje zou er tranen bij hebben vergoten.

„En hebt gij mijnheer Dick dus maar thuis gelaten, tante?” zei ik. „Wel, dat spijt mij. Ha, Janet, hoe gaat het?”

Toen Janet neeg en hoopte dat ik het goed maakte, bespeurde ik, dat het gezicht van mijn tante aanmerkelijk langer werd.

„Het spijt mij ook,” zei mijn tante, haar neus wrijvend. „Zoolang ik hier ben, Trot, ben ik nog niet rustig geweest.”

Voor ik haar vragen kon waarom, zei zij het mij al.

„Ik ben overtuigd,” zei mijn tante, en legde met zwaarmoedige beslistheid haar hand op de tafel, „dat Dick geen karakter heeft om de ezels weg te houden. Ik ben overtuigd, dat het hem daartoe aan volharding ontbreekt. Ik had Janet thuis moeten laten, in plaats van hem, dan zou ik misschien gerust zijn geweest. Als er ooit een ezel over mijn grasveld liep,” zei mijn tante met nadruk, „dan was het vanmiddag om vier uur. Ik kreeg een koude rilling van het hoofd tot de voeten, en ik weet zeker, dat het een ezel was!”

Ik probeerde haar in dit opzicht te troosten, maar zij verwierp allen troost.

„Het was een ezel,” zei mijn tante, „en het was die met den afgeknotten staart, waarop die moordenaarszuster reed, toen zij bij mij kwam.” Dit was sedertdien de eenige naam geweest, dien mijn tante juffrouw Murdstone ooit wilde geven. „Als er één ezel in Dover is wiens onbeschaamtheid mij zwaarder te dragen valt dan van een ander,” zei mijn tante, op de tafel slaand, „dan is het dat beest.”

Janet waagde de opmerking, dat mijn tante zich misschien noodeloos ongerust maakte, en zij geloofde, dat de bedoelde ezel tegenwoordig gebruikt werd om zand en aarde te vervoeren, zoodat hij niet goed gebruikt kon worden om het grasperk te schenden. Maar mijn tante wilde daar niets van hooren.

Het souper werd opgediend, lekker en heet, hoewel de kamers van mijn tante heel hoog in het gebouw lagen — of zij die zoo gekozen had om meer steenen trappen voor haar geld te hebben, of om dicht bij het luik in het dak te zijn, weet ik niet — en bestond uit een gebraden hoentje, een biefstuk en groenten, waaraan ik ruimschoots eer bewees, en die ik allemaal voortreffelijk vond. Maar mijn tante had haar eigen ideeën over Londensche levensmiddelen, en at maar weinig.

„Ik denk, dat die ongelukkige kip in een kelder geboren en grootgebracht is,” zei mijn tante, „en nooit lucht heeft geschept behalve op een standplaats voor huurrijtuigen. Ik hoop dat die biefstuk van een rund afkomstig is, maar ik betwijfel het. Niets is hier echt, naar mijn idee, behalve het vuil.”

„Zoudt ge niet denken, dat die kip misschien van buiten kan zijn gekomen, tante?” opperde ik.

„Zeker niet,” antwoordde mijn tante. „Geen enkele Londensche winkelier zou er plezier in hebben iets te verkoopen, dat werkelijk is waarvoor hij het uitgeeft.”

Ik waagde het niet deze meening tegen te spreken, maar at met smaak, en zij zag mij dit met groot genoegen doen. Toen de tafel afgenomen was, hielp Janet mijn tante haar haren in orde te brengen, haar nachtmuts op te zetten, die zwieriger van model was dan gewoonlijk („ingeval van brand,” zei mijn tante), en haar japon over haar knieën terug te slaan, wat haar gewone voorbereidselen waren om zich te warmen voor zij naar bed ging. Toen maakte ik, volgens zekere vaste regelen, waarvan nooit eenige afwijking, hoe gering ook, kon worden toegelaten, een glas heeten witten wijn met water en een sneedje geroosterd brood, aan lange smalle reepjes gesneden, voor haar gereed. Dit gedaan zijnde liet men ons alleen om verder den avond te passeeren, terwijl mijn tante, die tegenover mij zittend, haar wijn met water dronk, en haar reepjes brood een voor een daarin weekte. voor zij ze opat, mij onder de strooken van haar nachtmuts welwillend aankeek.

„Wel, Trot,” begon zij, „wat denkt gij van dat proctor worden? Of hebt gij er in het geheel nog niet over gedacht?”

„Ik heb er veel over gedacht, lieve tante, en er ook met Steerforth over gesproken. Ik heb er veel zin in. Het bevalt mij bijzonder.”

„Komaan!” zei mijn tante. „Dat is plezierig!”

„Ik heb maar één bezwaar, tante.”

„En wat is dat, Trot?”

„Wel ik wilde u vragen, tante, omdat dit, naar ik hoor, een vak schijnt te zijn waartoe maar weinigen worden toegelaten, of het niet veel zou kosten om er mij in te doen opnemen.”

„Uw diploma,” antwoordde mijn tante, „zal precies duizend pond kosten.”

„Maar, lieve tante,” zei ik, mijn stoel dichterbij schuivend, dat vind ik toch werkelijk wel wat bezwaarlijk. Dat is een heeleboel geld. Gij hebt al zooveel aan mijn opvoeding besteed, en zijt in alle opzichten altijd zoo mild voor mij geweest, als maar mogelijk was. Gij zijt de edelmoedigheid zelf geweest. Er zijn zeker nog wel andere manieren, waarop ik, bijna zonder kosten, een beroep zou kunnen leeren, en toch met goede hoop zou kunnen beginnen om door inspanning en volharding vooruit te komen. Zijt ge wel zeker dat het niet beter zou zijn het op die manier te probeeren? Zijt ge wel zeker, dat ge zooveel geld kunt missen, en dat het goed is het daaraan te besteden? Ik wil u, mijn tweede moeder, alleen maar vragen om dat te bedenken. Zijt ge er wel zeker van?”

Mijn tante at eerst het stukje brood op, waarmee zij bezig was, terwijl zij mij intusschen recht in mijn gezicht keek, zette toen haar glas op den schoorsteenmantel, vouwde haar handen over haar opgeslagen rok, en antwoordde als volgt:

„Trot, mijn kind, als ik eenig doel in mijn leven heb, is het om te zorgen, dat gij een goed, een verstandig en een gelukkig mensch wordt. Daarop ben ik gesteld — en Dick eveneens. Ik zou wel willen dat sommige menschen, die ik ken, Dick eens daarover hoorden spreken. Zijn schranderheid is verwonderlijk. Maar niemand kent de geestvermogens van dien man, behalve ik.”

Zij hield even op om mijn hand tusschen de hare te nemen en vervolgde:

„Het is nutteloos, Trot, het verleden in het geheugen te roepen, of het moest eenigen invloed op het tegenwoordige hebben. Misschien had ik meer vriendschap met uw armen vader kunnen onderhouden. Misschien had ik meer vriendschap met dat arme kind, uw moeder, kunnen onderhouden, zelfs nadat uw zuster, Betsey Trotwood, mij teleurgesteld had. Toen gij bij mij kwaamt, als een kleine weglouper, heelmaal vuil en bestoven, heb ik misschien daaraan gedacht. Van dien tijd af tot nu toe, Trot, zijt ge mij altijd tot eer geweest, mijn trots en mijn vreugde. Ik heb niemand, die eenige aanspraak op mijn bezittingen kan maken; tenminste,” — tot mijn verwondering haperde zij hier en werd verlegen — „neen, ik heb niemand anders, die aanspraak op mijn bezittingen kan maken — en gij zijt mijn aangenomen kind. Wees maar een liefhebbend kind voor mij in mijn ouderdom, en heb geduld met mijn luimen en grillen; dan zult gij voor een oude vrouw, wier beste levens-tijd niet zoo gelukkig was als hij wel had kunnen zijn, meer doen dan die oude vrouw ooit voor u gedaan heeft.”

Dit was de eerste maal, dat ik mijn tante iets over haar vroegere geschiedenis hoorde zeggen.

Er was iets grootmoedigs in de kalmte, waarmee zij dit nu deed en er weer van afstapte, die haar, als iets dit had kunnen doen, nog hooger in mijn achting en tegenheid zou hebben doen stijgen.

„Alles is nu tusschen ons afgesproken en begrepen, Trot,” zei mijn tante, „en wij hoeven er niet meer over te spreken. Geef mij een kus, en morgen na het ontbijt zullen wij naar Commons gaan.”

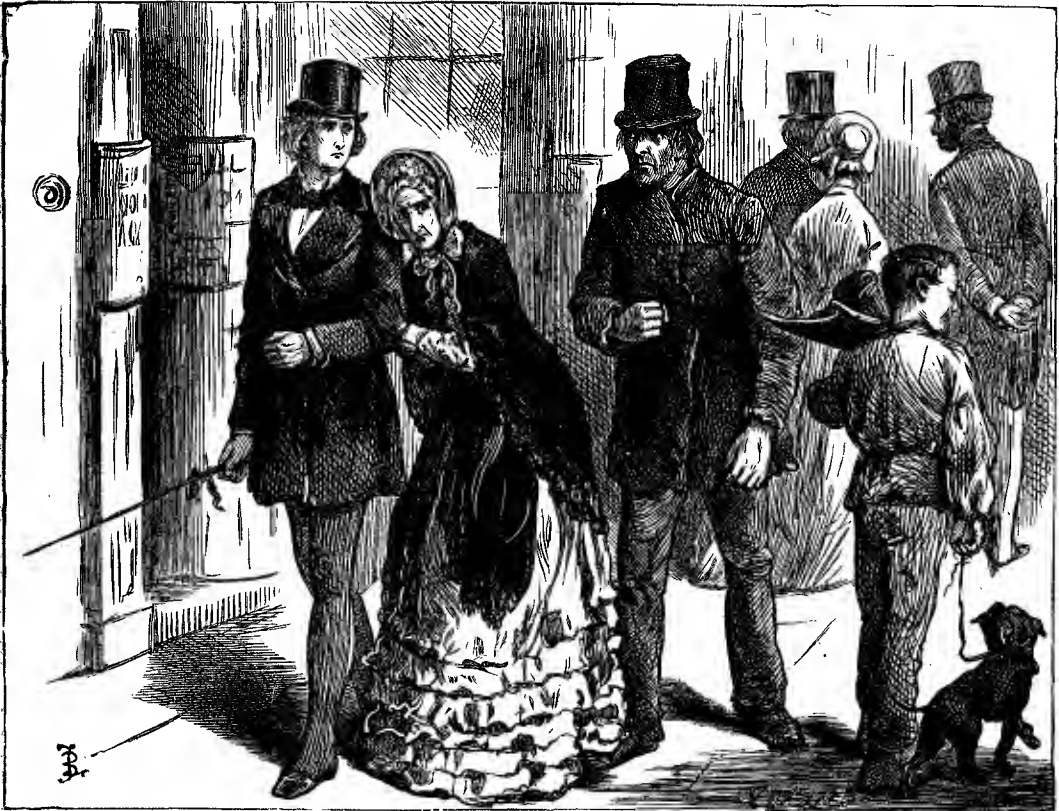
Wij zaten, voor wij naar bed gingen, nog lang bij het vuur te praten. Ik sliep in een

kamer op dezelfde verdieping als die van mijn tante, en mijn nachtrust was niet ongestoord, daar zij, zoo vaak het lawaai van huurkoetsen of karren, die naar de markt reden, haar verontrustte, aan mijn deur klopte en vroeg: „Of ik de brandspuiten niet hoorde rijden?” Maar tegen den ochtend sliep zij beter, en liet zij mij dit ook doen.

Tegen den middag begaven wij ons op weg naar het kantoor van de heeren Spenslow en Jorkins in Doctor's Commons. Mijn

hadden juist de eerstgenoemde plek bereikt, toen ik bemerkte, dat mijn tante haar schreden opeens versnelde en heel verschrikt deed. Tegelijkertijd merkte ik op, dat een slecht gekleede man met een brutaal gezicht, die even tevoren, toen hij ons voorbijging, was blijven staan om ons aan te kijken, ons nu zoo dicht achterop kwam, dat hij haar aanraakte.

„Trot! mijn beste Trot!” zei mijn tante, angstig fluisterend en mij in mijn arm knijpend. „Ik weet niet wat ik doen moet.”

„TROT! MIJN BESTE TROT!” ZEI MIJN TANTE, ANGSTIG FLUISTEREND EN MIJ IN MIJN ARM KNIJPEND. „IK WEET NIET WAT IK DOEN MOET.”

tante, die ten aanzien van Londen nog geloofde, dat iedere man, dien zij zag, een zakkenroller was, gaf mij haar beurs in bewaring, waarin zij, behalve wat zilver, tien guinjes had.

Wij bleven even voor den speelgoedwinkel in Fleet-Street staan, om de reuzen der St. Dunstonskerk op de klokken te zien slaan — wij hadden onzen tijd zoo gekozen, dat wij dit juist om twaalf uur konden bijwonen — en wandelden toen verder naar Ludgate Hill en het St. Paul's kerkhof. Wij

„Schrik maar niet,” zei ik. „Er is niets om bang voor te zijn. Ga maar een winkel binnen, dan zal ik dien kerel wel gauw weggagen.”

„Nee, neen kind,” antwoordde zij. „Spreek, om alles ter wereld, niet tegen hem. Dat bid ik u; dat beveel ik u.”

„Goede hemel, tantel!” zei ik. „Het is maar een brutale bedelaar, anders niet.”

„Gij weet niet wat hij is,” antwoordde mijn tante. „Gij weet niet wie hij is. Gij weet niet wat hij zegt.”

Wij waren intusschen in een leege portiek blijven staan, en hij was ook blijven staan.

„Kijk niet naar hem,” zei mijn tante, toen ik met driftige verontwaardiging mijn hoofd omkeerde, „maar haal een koets voor mij, beste jongen, en wacht op mij op het St. Paul's kerkhof.”

„Op u wachten?” herhaalde ik.

„Ja,” antwoordde mijn tante. „Ik moet alleen gaan. Ik moet met hem meegaan.”

„Met hem, tante? Met dien man?”

„Ik ben heel goed bij mijn zinnen,” antwoordde zij, „en ik zeg u, ik moet. Haal een koets voor mij.”

Hoe verbaasd ik ook zijn mocht, begreep ik toch dat ik niet weigeren kon aan zoo'n stellig bevel te gehoorzamen. Ik deed eenige haastige stappen en riep een huurkoets aan, die leeg voorbijkwam. Bijna vóór ik nog de trede kon neerslaan, sprong mijn tante er in, ik weet niet hoe, en die man volgde haar. Zij wenkte met haar hand dat ik heen zou gaan, zoo ernstig, dat ik, hoe verbluft ik ook zijn mocht, mij onmiddellijk van hen afkeerde. Terwijl ik dit deed, hoorde ik haar tegen den koetsier zeggen: „Rijd maar op! Recht vooruit maar!” en weldra reed de koets mij voorbij, tegen de hoogte op.

Wat mijnheer Dick mij verteld had, en wat ik toen voor een inbeelding van hem had gehouden, kwam mij nu weer voor den geest. Ik kon er niet aan twifelen, of deze man was dezelfde over wien hij zoo geheimzinnig gesproken had, ofschoon ik volstrekt niet kon begrijpen, van welken aard zijn macht over mijn tante kon zijn. Nadat ik een half uur op het kerkhof tijd had gehad om wat te bekoelen, zag ik de koets terugkomen.

De koetsier hield bij mij stil, en mijn tante zat er alleen in. Zij was nog niet genoeg van haar ontroering bekomen om terstond het bezoek te kunnen afleggen, waartoe wij waren uitgegaan. Zij verzocht mij in de koets te komen en den koetsier te zeggen nog een poosje op en neer te rijden. Verder zei zij niets, behalve: „Mijn lieve jongen, vraag mij nooit wat het was, en spreek er niet over,” tot zij haar bedaardheid geheel had herkrege, en zij mij zei, dat zij nu weer volkomen zich zelf was en wij konden uitstappen. Toen zij mij haar beurs gaf om den koetsier te betalen, merkte ik, dat al de guinjes er uit waren en zij alleen het zilvergeld had overgehouden.

Wij naderden Doctor's Commons door een kleine, lage poort. Nog vóór wij een klein eindje de straat achter die poort wa-

ren ingegaan, scheen het lawaai van de stad als bij tooverslag weg te smelten, alsof het heel ver weg was. Eenige stille pleintjes en smalle doorgangen brachten ons aan het met een lantarenraam verlichte kantoor van Spenlow en Jorkins; en in het portaal van dezen tempel, voor alle pelgrims toegankelijk, zonder de ceremonie van aankloppen, waren drie of vier klerken bezig kopieerwerk te verrichten. Een van deze, een klein uitgedroogd mannetje, dat alleen zat en een stijve bruine pruik droeg, die er uitzag alsof zij van koek was gemaakt, stond op om mijn tante te ontvangen en ons in de kamer van mijnheer Spenlow te laten.

„Mijnheer Spenlow is in het Hof, juffrouw,” zei het uitgedroogde mannetje. „Want het is zittingsdag; maar het is hier vlak bij, en ik zal hem dadelijk laten roepen.”

Daar wij alleen gelaten werden en dus vrij rond konden kijken, terwijl mijnheer Spenlow geroepen werd, maakte ik van deze gelegenheid gebruik. De meubelen in de kamer waren ouderwetsch en erg stoffig; het groene laken op de schrijftafel had alle kleur verloren. Een aantal bundeltjes papieren lagen daarop, ieder met een opschrift. Sommige waren Allegatiën, sommige (tot mijn verwondering) Libellen, sommige behoorden in het Consistoriale Hof, sommige in het Arches-Hof, sommige in het Hof van Prerogatieven, sommige in het Admiraliteits-Hof, sommige in het Hof van Gedelegeerden; wat mij aanleiding gaf mij af te vragen, hoeveel Hoven er in het geheel wel zouden zijn, en hoe lang ik noodig zou hebben om dat allemaal te begrijpen. Bovendien waren er eenige ontzaglijke geschreven boeken vol getuigenverhooren, in sterke banden en bij stapels samengebonden, één stapel voor elke zaak, alsof elke zaak een geschiedenis in tien of twintig deelen was. Dit alles zag er, vond ik, tamelijk kostbaar uit, en gaf mij een aangename indruk van het proctors-beroep. Ik liet met toenemend welgevallen mijn oogen over deze en vele dergelijke voorwerpen rondgaan, toen wij snelle voetstappen in de voorkamer hoorden, en mijnheer Spenlow, in een zwarte toga met wit bont afgezet, haastig binnenkwam, en al binnenkomend zijn hoed afnam.

Hij was een kort heertje, met licht haar, onberispelijke laarzen en de allerfijnste van alle witte dassen en halsboordjes. Zijn kleeren waren heel dicht en stijf toegeknoopt, en hij moest veel zorg aan zijn bakkebaarden hebben besteed, die allerkeu-

rigst gekruld waren. Zijn gouden horlogeketting was zoo zwaar, dat het bij mij opkwam, dat hij wel een gespierden gouden arm had mogen hebben, zooals men boven de deur van een goudsmid ziet, om dien ketting uit zijn vestzak te halen. Hij was zoo keurig en zoo stijf, dat hij zich nauwelijks kon buigen, en toen hij, na zich op zijn stoel te hebben gezet, naar eenige papieren op zijn lessenaar wilde kijken, was hij genoodzaakt met zijn heele lichaam, net als Punch, voorover te zwaaien.

Ik was al door mijn tante voorgesteld en met vriendelijke beleefdheid ontvangen. Nu zei hij:

„En dus, mijnheer Copperfield, denkt gij er over, tot ons beroep toe te treden. Ik heb juffrouw Trotwood toevallig laatst gezegd, toen ik het genoeg had haar te spreken” weer een zwaai met zijn heele lichaam, net als Punch — „dat hier een plaats vacant was. Juffrouw Trotwood was toen zoo goed mij te zeggen, dat zij een neef had, die haar bijzondere zorg genoot en wien zij een fatsoenlijk beroep wenschte te bezorgen. Dien neef, geloof ik, heb ik nu het genoeg” — en weer zag ik Punch.

Ik boog eveneens en zei, dat mijn tante mij gezegd had, dat er zoo’n gelegenheid bestond, dat ik er heel veel voor voelde, en dat ik het voorstel dadelijk had aangenomen. Dat ik echter niet vast kon beloven te zullen voldoen, voor ik er iets meer van wist. Dat ik, hoewel het weinig anders dan een formaliteit was, toch hoopte, dat ik gelegenheid zou krijgen om te probeeren hoe het mij beviel, voor ik mij definitief verbond.

„O, zeker, zeker,” zei mijnheer Spenlow. „Wij staan op ons kantoor altijd een maand proeftijd toe. Ik zelf zou graag twee maanden toestaan — of drie — of zelfs een onbepaalden tijd — maar ik heb een compagnon — mijnheer Jorkins.”

„En de premie, mijnheer,” hervatte ik, „is duizend pond?”

„De premie, het zegelrecht inbegrepen, is duizend pond,” zei mijnheer Spenlow. „Zooals ik juffrouw Trotwood al heb gezegd, word ik niet door baatzucht gedreven; weinig menschen minder dan ik, geloof ik; maar mijnheer Jorkins heeft zijn eigen ideeën dienaangaande, en ik moet mijnheer Jorkins’ ideeën eenigszins ontzien. Kortom, mijnheer Jorkins vindt duizend pond te weinig.”

„Ik vermoed, mijnheer,” hervatte ik, nog steeds verlangend mijn tante geld te besparen, „dat het hier geen gewoonte is, als een geagreëerde klerk zich buitengewoon

bruikbaar toont en zich zijn vak volkomen eigen maakt” — ik kon niet nalaten te blozen, zooveel leek dit op eigen lof — „dat het dan geen gewoonte is hem in de laatste jaren van zijn leertijd een....”

Mijnheer Spenlow lichtte met groote moeite zijn hoofd ver genoeg uit zijn das op om het te schudden, en antwoordde, mijn laatste woorden voorkomend, die „salaris te geven” zouden zijn geweest:

„Nee. Ik wil niet zeggen hoe ik zelf over dat punt zou denken, mijnheer Copperfield, als ik niet gebonden was; maar mijnheer Jorkins is in dat opzicht onverzettelijk.”

Ik werd werkelijk bang voor dien vreeslijken Jorkins. Maar ik ontdekte later, dat hij een heel zachtzinnig man was, eenigszins traag van temperament, die niets anders in de zaken te doen had, dan zich op den achtergrond te houden, en zich voortdurend als den onbarmhartigsten en hardnekkigsten van alle menschen te laten voorstellen. Als een klerk een salarisverhooging verlangde, wilde mijnheer Jorkins er niets van hooren. Als een cliënt wat draalde met het betalen van zijn rekening, wilde mijnheer Jorkins zonder uitstel betaling hebben; en hoe pijnlijk zulke dingen ook voor het gevoel van mijnheer Spenlow mochten zijn (en altijd waren), mijnheer Jorkins kende geen genade. Het hart en de hand van den engelachtigen Spenlow zouden altijd open zijn geweest, als die duivelachtige Jorkins het niet had belet. Toen ik ouder werd, meen ik de ondervinding te hebben opgedaan, dat er nog andere kantoren zijn, die hun zaken volgens het principe van Spenlow en Jorkins behandelen.

Er werd afgesproken, dat ik, zoodra ik dit wenschte, mijn proefmaand zou beginnen, en dat mijn tante niet zoo lang in de stad behoefde te blijven of er na verloop van dien tijd terug behoefde te komen, daar het contract, waarvan ik het onderwerp zou zijn, haar gemakkelijk ter teekening aan huis kon worden toegezonden. Toen wij zoo ver gekomen waren, bood mijnheer Spenlow mij aan mij dadelijk eens naar het Hof te brengen en mij te laten kijken hoe het er uitzag. Daar ik dit heel graag wilde weten, gingen wij tot dat doel er heen, mijn tante achterlatend, die zich, zei zij, daar niet wilde wagen en, geloof ik, alle gerechtshoven voor een soort buskruitfabrieken hield, die ieder oogenblik in de lucht konden vliegen.

Mijnheer Spenlow bracht mij over een pleintje, dat omringd was door deftige huizen, die — zooals ik uit de doctorale namen op de deuren begreep — de officieele

woonplaatsen van de geleerde advocaten waren, waarover Steerforth mij gesproken had; en verder naar een groot, somber vertrek, dat, naar mij dacht, veel van een kapel had, aan de linkerhand. Het boveninde van deze zaal was van het overige door een hek gescheiden, en daar, aan beide zijden van een verhooging, die het model van een hoefijzer had, zaten op gemakkelijke ouderwetsche kussenstoelen eenige heeren met roode toga's en grijze pruiken, die, zooals ik ontdekte, de bovengemelde doctors waren. Over een lessenaartje, op den lessenaar van een preekstoel lijkend, in het midden van het hoefijzer, heen kijkend, zat een oude heer, dien ik, als ik hem in een volière had gezien, zeker voor een uil zou hebben gehouden, maar die, naar ik vernam, de presideerende rechter was. In de ruimte binnen het hoefijzer, maar lager, namelijk bijna gelijk met den vloer, waren eenige andere heeren van mijnheer Spenlow's rang en, evenals hij, in zwarte toga's, met wit bont gekleed, aan een lange, groene tafel gezeten. Hun dassen waren over het algemeen stijf, geloof ik, en hun blikken trotsch; maar in het laatste opzicht begreep ik weldra dat ik hun onrecht had aangedaan, want toen twee of drie van hen moesten opstaan en een vraag van den presideierenden dignitaris beantwoorden, heb ik nooit menschen gezien, die schaapachtiger keken. Het publiek, vertegenwoordigd door een jongen met een bouffante om, en een kaal-fatsoenlijke man, die heimelijk kruimels uit zijn jaszakken at, stond zich bij een kachel in het midden van het Hof te warmen. De kwijnende stilte in de zaal werd alleen door het snorren van die kachel en de stem van een der doctors gestoord, die langzaam door een heele bibliotheek van bewijsstukken kuierde, en nu en dan stilhield om zich in een herbergje aan den weg met wat redeneeren te verpozen. Over het geheel heb ik nergens anders in mijn heele leven zoo'n droomerig, ouderwetsch en genoeglijk familie-partijtje bijgewoond; en ik begreep, dat het een soort kalmeerend middeltje moest zijn, daar op de een of andere manier bij te behooren, behalve misschien als cliënt.

Heel tevreden over het droomerige van dat afgelegen plekje, zei ik mijnheer Spenlow, dat ik voor het oogenblik genoeg had gezien, en begaven wij ons weer naar mijn tante, met wie ik weldra wegging. Toen ik bij Spenlow en Jorkins de voorkamer doorkwam, voelde ik mij weer heel jong, daar de klerken elkaar met hun pennen aanstieten om naar mij te wijzen.

Wij bereikten Lincoln's Inn Fields zonder eenig nieuw avontuur, behalve dat wij een ongelukkigen ezel voor een groentekarretje ontmoetten, die bij mijn tante pijnlijke herinneringen opwekte. Wij hadden, veilig in ons logement gezeten, nog een lang gesprek over mijn vooruitzichten, en daar ik wist, dat zij verlangend was weer naar huis te gaan, en met de akeligheden van brand, de vervalschte levensmiddelen en de zakkenrollers, in Londen geen half uur op haar gemak kon zijn, drong ik er op aan zich over mij niet ongerust te maken, en mij maar voor mij zelf te laten zorgen.

„Ik ben niet zes dagen hier geweest, beste jongen, zonder ook daaraan te denken,” antwoordde zij. „Er zijn in de Adelphi gemeubileerde kamers te huur, Trot, die, geloof ik, heel geschikt voor u zijn.”

Met deze korte inleiding haalde zij een advertentie uit haar zak, zorgvuldig uit een courant geknipt, inhoudend, dat er in Buckingham-Street in de Adelphi bijzonder goedgelegen gemeubileerde kamers te huur waren, keurige, vrije appartementen, met uitzicht op de rivier, speciaal geschikt voor een jong heer, aan een der gerechts-hoven of elders werkzaam. Dadelijk te betrekken, condities billijk, en ook desnoods voor één maand te huur.

„Wel tante, dat is precies wat wij noodig hebben,” zei ik, blozend van genoeg en bij het mogelijke vooruitzicht om deftig op kamers te wonen.

„Kom dan mee,” zei mijn tante, terstond haar hoed weer opzettend, dien zij pas had afgezet. „Wij zullen er eens naar gaan kijken.”

Wij gingen. Volgens de advertentie moesten wij ons aan het huis zelf bij juffrouw Crupp vervoegen, en wij schelden aan het onderhuis aan, daar wij meenden dat juffrouw Crupp daarmee wel in connectie zou staan. Maar pas nadat wij drie of viermaal gescheld hadden, konden wij juffrouw Crupp bewegen ons te woord te staan; maar eindelijk verscheen zij toch, een zwaarlijvige dame, wier flanellen onderrok een eind onder haar nankingsche japon uitkwam.

„Laat u ons die kamers van u eens zien, als het u belijft, juffrouw,” zei mijn tante.

„Voor dezen heer?” zei juffrouw Crupp, in haar zak naar haar sleutels zoekend.

„Ja, voor mijn neef,” zei mijn tante.

„Ik geloof, dat zij voor hem bijzonder geschikt zijn,” merkte juffrouw Crupp op.

Wij gingen dus naar boven.

De kamers waren heelemaal boven in het huis — een groote aanbeveling voor mijn

tante, omdat men daardoor spoedig op het dak kon komen — en bestonden uit een half donker portaalte, waar men bijna niets kon zien, een stikdonker provisiekamertje, waar men heelemaal niets kon zien, een zitkamer en een slaapkamer. De meubels waren oud, maar voor mij toch goed genoeg; en zeker, uit de ramen zag men de rivier.

Daar de kamers mij uitstekend bevielen, gingen mijn tante en juffrouw Crupp naar het provisiekamertje om over de condities te spreken, terwijl ik in de zitkamer op de

tige hoestbui overvallen, waaronder zij met groote moeite uitbracht: „Hij is hier ziek geworden, juffrouw, en — uch! uch! uch! och Heere! — en gestorven.”

„Zoo! Waaraan is hij gestorven?” vroeg mijn tante.

„Wel, juffrouw, aan het drinken,” antwoordde juffrouw Crupp in vertrouwen, „en het rooken.”

„Rooken? Gij bedoelt den schoorsteen toch niet?” zei mijn tante.

„Neen, juffrouw,” antwoordde juffrouw Crupp.

„EN JUFFOUW CRUPP DANKTE, NAAR ZIJ ZEL, DEN HEMEL, DAT ZIJ WEER IEMAND GEVONDEN HAD VOOR WIEN ZIJ KON ZORGEN.”

sofa bleef wachten, het nauwelijks mogelijk achtend, dat ik zoo'n deftige woning zou krijgen. Na een duel van eenigen duur kwamen zij terug, en ik zag tot mijn blijdschap, zoowel aan het gezicht van juffrouw Crupp als aan dat van mijn tante, dat de zaak geregeld was.

„Is dit hetzelfde ameublement van den vorigen bewoner?” vroeg mijn tante.

„Ja, juffrouw,” antwoordde juffrouw Crupp.

„Waar is hij naar toe gegaan?” vroeg mijn tante.

Hier werd juffrouw Crupp door een las-

„Dat is in ieder geval niet besmettelijk, Trot,” merkte mijn tante, zich tot mij wendend, op.

„Neen, zeker niet,” zei ik.

Kortom, mijn tante, ziende hoe ik met de kamers was ingenomen, huurde ze voor een maand met een jaar optie als die tijd om was. Juffrouw Crupp zou voor tafel- en beddegoed zorgen, en voor mij koken; voor al het overige was reeds gezorgd; en juffrouw Crupp zei uitdrukkelijk, dat zij altijd een hart voor mij zou hebben alsof ik haar zoon was. Ik zou twee dagen later mijn woning betrekken, en juffrouw Crupp dank-

te, naar zij zei, den Hemel, dat zij weer iemand gevonden had voor wien zij kon zorgen.

Terwijl wij naar ons logement teruggingen, zei mijn tante mij, dat zij vast hoopte en geloofde, dat het leven, dat ik nu zou krijgen, mij vastheid en zelfvertrouwen zou geven, wat het eenige was, dat mij nog ontbrak. Zij herhaalde dit den volgenden dag nog verscheidene malen, terwijl wij schikkingen maakten om mijn kleeren en boeken van mijnheer Wickfield te laten komen, waarover ik, alsmede over mijn heele reis, een langen brief aan Agnes schreef, dien mijn tante meenam, daar zij den volgenden dag zou vertrekken. Om niet te lang over deze bijzonderheden uit te weiden, zal ik hier alleen nog maar aan toevoegen, dat zij rijkelijk zorgde voor alles wat ik in mijn proefmaand noodig kon hebben; dat Steerforth, tot mijn groote teleurstelling en de hare eveneens, zich voor haar vertrek niet liet zien, dat ik haar veilig met de diligence naar Dover zag weggrijden, zich streelend met de gedachte hoe de ezels nu weer zouden worden verjaagd, en met Janet naast haar; en hoe ik, toen de diligence uit het gezicht was, mijn schreden naar de Adelphi richtte, mijmerend over de vroegere dagen toen ik daar door de onderaardsche bogen placht te dwalen, en de gelukkige veranderingen, die mij er zoo bovenop hadden doen komen.

HOOFDSTUK XXIV.

Mijn eerste buitensporigheid.

Het was iets heerlijks eenig eigenaar te zijn van dat verheven kasteel, en als ik mijn buitendeur gesloten had een gevoel te hebben als Robinson Crusoe, wanneer hij zijn verschansing was binnengegaan en zijn ladder achter zich had opgetrokken. Het was iets heerlijks door de stad te wandelen, met mijn huissleutel in mijn zak, en te weten, dat ik iedereen kon vragen met mij mee naar huis te gaan, en er zeker van te zijn, dat hij niemand ongelegen zou komen, als hij mij zelf maar niet ongelegen kwam. Het was iets heerlijks mij zelf inen uit te laten, en te komen en te gaan, zonder iemand iets te zeggen of te vragen, en om juffrouw Crupp te schellen, en haar als ik haar noodig had — en als zij geneigd was om te komen — hijgend uit de diepten der aarde te doen oprijzen. Dat alles, zeg ik, was iets heerlijks; maar ik moet ook

zeggen, dat er tijden waren, dat het allerakeligst was.

Heerlijk was het 's morgens, vooral op een mooien ochtend. Bij daglicht was het een heel frisch en vrij leven; vooral bij zonschijn. Maar als het avond werd, scheen ook dat leven te gaan kwijnen. Ik weet niet hoe het kwam, maar bij kaarslicht zag het er zelden prettig uit. Ik miste dan iemand om mee te praten. Ik miste Agnes dan. In de plaats van die vriendelijke bewaarster van mijn vrouwen, vond ik een akelige leegte. De afstand tusschen mij en juffrouw Crupp leek mij heel groot. Ik dacht aan mijn voorganger, die door drinken en rooken gestorven was; en ik had haast gewenscht, dat hij maar zoo goed was geweest te blijven leven en mij niet door zijn overlijden te hinderen.

Na twee dagen en nachten kwam het mij voor, alsof ik al een jaar daar gewoond had, en toch was ik nog geen uur ouder, maar werd even erg als altijd door mijn eigen jeugdigheid geplaagd.

Daar Steerforth nog steeds niet verschenen was, wat mij deed vreezen dat hij ziek moest zijn, ging ik op den derden dag vroeg uit de Commons weg en stapte naar Highgate. Mevrouw Steerforth was heel blij mij te zien, en zei, dat hij met een van zijn Oxfordsche vrienden was uitgegaan, om een anderen vriend te gaan opzoeken, die bij St. Albans woonde, maar dat zij hem den volgenden dag terug verwachtte. Ik hield zooveel van hem, dat ik werkelijk jaloeersch werd op zijn Oxfordsche vrienden.

Daar zij er bij mij op aandrang te blijven dineeren, bleef ik, en ik geloof, dat wij den heelen dag over niets anders praatten dan over hem. Ik vertelde haar hoeveel de menschen in Yarmouth van hem hielden, en hoe'n prettige gast hij daar overal was geweest. Juffrouw Dartle was vol verbloemde wenken en geheimzinnige vragen, maar stelde toch veel belang in alles wat wij gedaan hadden, en zei zoo dikwijls: „Och kom, heusch?” en zoo al meer, dat zij alles uit mij kreeg wat zij wenschte te weten. Haar uiterlijk was precies zooals ik haar beschreven heb, toen ik haar voor de eerste maal zag; maar het gezelschap van de beide dames was zoo aangenaam en mij zoo weinig vreemd, dat ik mij een klein beetje op haar verliefd voelde worden. Verscheidene malen in den loop van dien avond, en vooral toen ik alleen naar huis ging, moest ik er aan denken, wat een verrukkelijk gezelschap zij in Buckingham-Street zou zijn.

Ik zat 's morgens aan mijn broodje met

koffie, voor ik naar de Commons ging — en ik mag hier wel even opmerken dat het verwonderlijk was hoeveel koffie juffrouw Crupp gebruikte en hoe slap die toch altijd was — toen Steerforth zelf, tot mijn onbeschrijflijke blijdschap kwam binnenwandelen.

„Mijn beste Steerforth,” riep ik uit, „ik begon al te denken, dat ik u nooit terug zou zien.”

„Ik werd den ochtend nadat ik thuis was gekomen met geweld weggesleept. Wel, Groentje, wat een aardig vrijgezellen-leven hebt ge hier!”

Ik liet hem, met niet weinig trots, mijn heele woning zien, het provisiekamertje niet uitgezonderd, en hij prees alles ten zeerste.

„Ik zal u eens wat zeggen, oude jongen,” voegde hij er bij. „Ik zal mij hier bij u inkwartieren als ik in de stad ben, net zoo lang tot ge mij wegjaagt.”

Dit was verrukkelijk om te hooren. Ik zei, dat hij, als hij daarop wachtte, tot den jongsten dag zou moeten wachten.

„Maar gij moet zeker nog ontbijten,” zei ik, met mijn hand aan het schellekoord. „Ik zal juffrouw Crupp wat versche koffie voor u laten zetten, en wat spek voor u bakken op het fornuisje, dat ik hier heb.”

„Neen, neen!” zei Steerforth. „Schel maar niet! Ik kan niet. Ik moet met een van die snaken ontbijten, die in het Piazza-Hotel, in Covent-Garden, logeert.”

„Maar gij zult dan toch zeker wel bij mij komen eten?” zei ik.

„Op mijn woord, ik kan niet. Ik zou heusch niets liever doen, maar ik moet bij die twee snaken blijven. Wij gaan alle drie morgenochtend weer weg.”

„Breng ze dan hier mee ten eten,” antwoordde ik. „Denkt ge, dat ze zouden willen komen?”

„O, dat zouden zij zeker,” zei Steerforth, „maar wij zouden u overlast aandoen. Ga liever met ons ergens dineeren.”

Hierin wilde ik volstrekt niet toestemen, want het viel mij in, dat ik werkelijk wel eens een partijtje mocht geven om mijn kamers in te wijden, en dat ik daartoe nooit een betere gelegenheid zou krijgen. Ik was nog veel trotscher op mijn kamers, nu hij ze zoo had geprezen, en brandde van verlangen om te toonen hoe ik daar heelemaal heer en meester was. Ik liet hem dus vast beloven, ook namens zijn beide vrienden, dat hij zou komen, en wij bepaalden den tijd voor het diner op zes uur.

Toen hij weg was, schelde ik juffrouw Crupp en maakte haar bekend met mijn

dolzinnige plan. Juffrouw Crupp zei in de eerste plaats, dat het natuurlijk niet van haar te vergen was aan tafel te bedienen, maar dat zij een handig jongmenschen wist, dien zij wel dacht daartoe te kunnen overhalen tegen een vergoeding van vijf shillings, en wat ik hem nog extra wilde geven. Ik zei, dat wij hem zeker moesten aannemen. Vervolgens zei juffrouw Crupp, dat zij niet op twee plaatsen tegelijk kon zijn (wat ik heel logisch vond) en dat een „meisje”, met een nachtklaars in het provisiekamertje gezet, om daar zonder ophouden borden te wasschen, onmisbaar zou zijn. Ik vroeg hoeveel de onkosten voor zoo'n meisje zouden bedragen, en juffrouw Crupp antwoordde, dat achttien stuivers, naar zij dacht, mij niet zouden verrijken of verarmen. Ik zei, dat ik dit ook geloofde, en zoo was ook dat afgesproken. Daarop zei juffrouw Crupp: „Nu nog het diner.”

Het was een merkwaardig voorbeeld van gebrek aan inzicht bij den smid die juffrouw Crupp's keukenfornuis had ingericht, dat er volstrekt niets anders op gereed gemaakt kon worden dan osselapjes en gestoofde aardappelen. Wat een vischpan betrof, zei juffrouw Crupp — wilde ik maar eens naar de ruimte komen kijken? Een beter voorstel kon zij niet doen. Wilde ik er maar eens naar komen kijken? Daar ik toch niet veel wijzer zou zijn geworden, al had ik er naar gekeken, bedankte ik daarvoor, en zei: „Visch dan maar niet.” Maar juffrouw Crupp zei, dat ik dat niet zeggen moest; het was in den oestertijd, en waarom die dan niet? Zoo was dat dus afgesproken. Daarop zei juffrouw Crupp, dat wat zij zou aanraden dit was: Een paar gebraden hoentjes, warm — van den kok; een schotel gestoofd rundvleesch met groenten — van den kok; twee dingetjes om te flankeeren, zooals bij voorbeeld een pastetje en een schoteltje nieren — van den kok; een taart en (als ik daarvan hield) een gelei — van den kok. Dit, zei juffrouw Crupp, zou haar tijd laten om al haar aandacht aan de aardappelen te wijden, en de kaas en de selderij zoo op te dienen, als zij wel wenschen zou dat het altijd gedaan werd.

Ik volgde den raad van juffrouw Crupp en deed zelf de bestelling bij den kok. Daarna het Strand langs wandelend en voor het raam van een vleeschwinkel een harde, geplekte zelfstandigheid ziende, die op marmer leek, maar volgens een briefje daarop „Mock Turtle” (schildpadsoep) was, ging ik naar binnen en kocht een schijf daarvan, die, zooals ik sedertdien reden heb om aan te nemen, voldoende zou zijn geweest voor

vijftien personen. Na eenig bezwaar aanvaardde juffrouw Crupp de taak om dit praeparaat op te warmen, maar bij het vloeibaar worden slonk het zoo geweldig, dat wij het voor vier wel wat weinig vonden.

Deze toebereidselen gelukkig voltooid hebbend, kocht ik op de markt van Covent Garden een dessertje en deed bij een slijter in die buurt een tamelijk groote bestelling van wijn. Toen ik 's middags thuis kwam, en de flesschen in het provisiekamer-tje in een vierkant op den grond zag staan, leken het er mij zooveel (ofschoon er twee te weinig waren, waarover juffrouw Crupp erg ontdaan was), dat ik er werkelijk van schrikte.

Een van Steerforth's vrienden heette Grainger, en de andere Markham. Beiden waren zij heel vroolijke en levendige jongens; Grainger was ouder dan Steerforth, terwijl Markham er jonger uitzag en niet ouder dan twintig scheen te zijn. Ik merkte op, dat de laatste altijd in het onbepaalde over zich zelf sprak, als „iemand”, en zelden of nooit den eersten persoon enkelvoud gebruikte.

„Iemand zou het hier erg naar zijn zin hebben, mijnheer Copperfield,” zei Markham, zich zelf bedoelend.

„De stand is niet kwaad,” zei ik, „en de kamers zijn inderdaad gemakkelijk.”

„Ik hoop, dat ge beiden een goeden eetlust hebt meegebracht?” zei Steerforth.

„Op mijn woord,” liet Markham hierop volgen, „Londen schijnt iemands eetlust op te wekken. Iemand heeft hier den heelen dag honger. Iemand eet hier zonder ophouden.”

In het eerst eenigszins verlegen, en mij veel te jong voelend om zelf aan het hoofd van mijn tafel te zitten, liet ik, toen het diner gereed was, Steerforth daar plaats nemen, en ging zelf tegenover hem zitten. Alles was voortreffelijk; wij spaarden den wijn niet; en Steerforth deed zoo schitterend zijn best om de zaak goed aan den gang te houden, dat er geen pauze in onze feestvreugde ontstond. Ik zelf was onder den maaltijd niet zoo goed op dreef als ik wel gewenscht had, want mijn stoel stond vlak tegenover de deur, en mijn aandacht werd afgeleid doordat ik het handige jongmensch heel vaak de kamer uit zag gaan, en dan terstond daarna zijn schaduw op den muur van het portaal gewaar werd, met een flesch aan zijn mond. Het „meisje” veroorzaakte mij ook eenige onrust, niet zoozeer doordat zij verzuimde de borden te wasschen als wel door ze te breken.

Want daar zij wat nieuwsgierig van aard was, en daardoor niet (zooals haar uitdrukkelijk bevolen was) in het provisiekamer-tje kon blijven, kwam zij telkens bij de deur naar ons kijken, en verbeeldde zich dan telkens, dat zij betrapd werd; in welke verbeelding zij verscheidene malen over de borden heen wegliep (waarmee zij den grond zorgvuldig geplaveid had) en een groote verwoesting aanrichtte.

Dit waren echter kleine onaangenaamheden en snel vergeten, toen de tafel afgenomen en het dessert opgediend was; op welk tijdstip van het feest ik de ontdekking deed, dat het handige jongmensch sprake-loos was geworden. Hem heimelijk last gevend juffrouw Crupp gezelschap te gaan houden en het meisje eveneens naar de kelder-verdieping mee te nemen, gaf ik mij geheel aan de feestvreugde over.

Ik begon met bijzonder vroolijk en lucht-hartig te zijn; allerlei halfvergeten dingen, geschikt om over te praten, kwamen mij tegelijk in den geest en maakten mij buitengewoon spraakzaam. Ik lachte hartelijk om mijn eigen aardigheden en die van al de anderen; riep Steerforth tot de orde omdat hij de flesch niet liet rondgaan; maakte verscheidene afspraken om naar Oxford te komen; verklaarde, dat ik van plan was, tot wederopzeggens toe, wekelijks zoo'n diner te geven; en was dol genoeg om uit Graingers doos zooveel snuif in mijn neus te stoppen, dat ik naar het provisiekamer-tje moest gaan, om daar tien minuten lang uit te niezen.

Ik ging voort met de flesch al sneller te laten rondgaan, en gedurig met een kurketrek-ker op te springen om nieuwe flesschen open te trekken, nog voor dit noodig was. Ik stelde een dronk op Steerforth in, zei dat hij mijn dierbaarste vriend, de beschermer van mijn kindsheid, de kameraad van mijn jongelingsjaren was. Ik zei, dat ik ver-rukt was een dronk op hem te kunnen instellen. Ik zei, dat ik hem meer verplicht was dan ik ooit kon vergelden, en dat ik hem hooger achting toedroeg dan ik ooit kon uitdrukken. Ik besloot met te zeggen: „Op Steerforth! God zegene hem! Hoera!” Wij juichten hem driemaal drie keer toe, en daarna nog eens, en vervolgens nog een keer tot besluit. Ik brak mijn glas toen ik om de tafel liep om hem een hand te geven, en zei (in twee woorden) „Steerforth, ge-zijt-de-leidstar-van-geheel-mijn-leven.”

Ik ging voort en kwam plotseling tot de ontdekking, dat er iemand midden in een liedje was. Markham was de zanger, en hij zong: „Weg met grillen en met zorgen.”

Toen hij dit gezongen had, zei hij, dat hij op „de vrouwen” wilde drinken. Ik nam dat kwalijk en kon het niet toelaten. Dat was geen fatsoenlijke manier om dien toast in te stellen, en ik zou nooit toestaan, dat die toast in mijn huis anders gedronken werd dan als „op de dames!” Ik kreeg hooge woorden met hem, vooral, denk ik, omdat ik zag, dat Steerforth en Grainger om mij — of om hem — of om ons allebei lachten. Hij zei, dat iemand zich de wet niet moest laten stellen. Ik zei, dat iemand dat wel moest. Hij zei, dat iemand dan toch niet beleedigd mocht worden. Ik zei dat hij daarin gelijk had — nooit onder mijn dak waar de huisgoden heilig waren en de wetten der gastvrijheid boven alles gingen. Hij zei dat iemand zijn fatsoen niet te kort deed door te bekennen, dat ik een weergasche beste kerel was. Ik stelde onmiddellijk zijn gezondheid in.

Er zat iemand te rooken. Wij zaten allemaal te rooken. Ik rookte en probeerde een opkomend gevoel van rillerigheid te bedwingen. Steerforth had een redevoering gehouden over mij, die mij bijna tot tranen toe geroerd had. Ik betuigde mijn dank, en hoopte, dat het aanwezige gezelschap ook morgen en overmorgen bij mij zou dineeren — telkens om vijf uur, om lang van elkaars gezelschap te kunnen genieten. Ik voelde mij geroepen nog een toast in te stellen. Ik wilde hen op de gezondheid van mijn tante laten drinken. Juffrouw Betsey Trotwood, de beste van haar sekse!

Iemand stond uit het raam van mijn slaapkamer te leunen, verfrischte zijn voorhoofd tegen de koele steenen van het kozijn, en voelde den wind op zijn gezicht. Dat was ik zelf. Ik sprak mij zelf aan met den naam van „Copperfield” en zei: „Waarom hebt gij geprobeerd te rooken? Gij wist toch wel dat gij het niet kondt?” Toen stond iemand met schemerende oogen zijn gezicht in een spiegel te bekijken. Ook dat was ik. In den spiegel zag ik erg bleek; mijn oogen stonden wezenloos; en mijn haar — alleen mijn haar, anders niets — zag er uit alsof het dronken was.

Iemand zei tegen mij: „Laten wij naar de comédie gaan, Copperfield!” Ik had geen slaapkamer meer vóór mij, maar weer de rinkelende tafel, bedekt met glazen; de lamp; Grainger aan mijn rechterhand, Markham aan mijn linker en Steerforth tegenover mij zittend — allen in een mist heel ver weg. De comédie? Ja zeker. Prachtig. Kom maar mee! Maar zij moesten het mij niet kwalijk nemen, als ik het laatst de kamer uitging en de lamp uitdraaide —

voor het geval van brand.

Door het verbijsterende van de duisternis kon ik de deur niet vinden. Ik stond er naar te tasten tusschen de raamgordijnen, toen Steerforth mij bij mijn arm nam en lachend naar buiten bracht. Wij gingen achter elkaar de trap af. Bijna onderaan viel er iemand en rolde verder naar beneden. Iemand zei, dat het Copperfield was. Ik werd kwaad over dat valsche gerucht, tot ik, bemerkend dat ik in de gang op mijn rug lag, begon te denken, dat er toch wel eenige grond voor kon zijn.

Een zeer mistige avond met groote kringen om de lantarens op straat. Er werd vaag over gesproken dat het vochtig was. Ik vond het vriezend. Steerforth stofte mij onder een lantarenpaal af, en bracht mijn hoed weer in model, dien iemand op een alerzonderlingste manier ergens vandaan haalde, want ik had hem tevoren niet opgehad. Daarop zei Steerforth: „Ge zijt toch wel goed, is 't niet, Copperfield?” en ik antwoordde: „Dat zou ik denken.”

Een man, die in een hokje zat als een duiventil, keek ons door den mist heen aan, ontving van iemand geld, vroeg of ik een van de heeren was voor wie er was betaald, en scheen eenigszins te twifelen (zooals ik mij herinner in een zweempje te hebben gezien) of hij het geld voor mij zou aannemen of niet. Kort daarop zaten wij heel hoog in een heel heete tooneelzaal, en keken naar beneden in een groote ruimte, het parterre, waar het mij leek te rooken, zoo onduidelijk waren de menschen, die er opeengepakt zaten, te zien. Er was ook een groot tooneel, dat ik, na de straten, heel glad en zindelijk vond; en daar waren menschen op, die over het een of ander praatten, maar heelemaal niet verstaanbaar. Er was een overvloed van helder licht, en er was muziek, en er waren dames beneden in de loges en ik weet niet wat al meer. Het scheen mij toe, dat het heele gebouw wilde leeren zwemmen, zoo wonderlijk dwarrelde het als ik het probeerde te doen stilstaan.

Op iemands voorstel besloten wij naar beneden te gaan, naar de loges van den eersten rang, waar de dames waren. Een heer, in ayondkleeding, die op een sofa lag, met een tooneelkijker voor zijn oogen, zweefde mij voorbij, en ook mijn eigen portret, ten voeten uit, in een spiegel. Daarop werd ik in een van die loges gelaten, en hoorde dat ik, toen ik ging zitten, het een of ander zei, en dat de menschen om mij heen „sst!” riepen, en zag dat de dames met verontwaardigde blikken naar mij om-

keken, en — wat? ja! — dat Agnes daar op den stoel voor mij zat, met een dame en een heer naast haar, die ik niet kende. Ik zie nog haar gezichtje, beter, mag ik wel zeggen, dan ik het toen zag, met de onvergetelijke uitdrukking van spijt en verwondering, waarmee zij zich naar mij omkeerde.

„Agnes!” zei ik met een dikke tong. „Wel heb ik ooit! Agnes!”

„Stil toch!” antwoordde zij, ik kon maar niet begrijpen waarom. „Gij stoort de menschen hier. Kijk liever naar het tooneel.”

Ik probeerde op haar bevel, er mijn oogen op te vestigen en iets te hooren van wat daar gebeurde, maar tevergeefs. Wel dra keek ik weer naar haar om, en zag haar in een hoek wegschuiven en haar gehandschoende hand tegen haar voorhoofd drukken.

„Agnes!” zei ik. „Ge zijt, vrees ik, niet goed.”

„Ja, ja. Let maar niet op mij, Trotwood,” antwoordde zij. „Maar luister. Gaat ge gauw weer weg?”

„Of ik gauw weer weg ga?”

„Ja.”

Ik had een dwaze ingeving om te antwoorden dat ik wilde wachten, om haar naar huis te brengen. Ik geloof, dat ik dit ook zei, zoo goed ik kon; want nadat zij mij een poosje had aangekeken, scheen zij mij te begrijpen, en antwoordde zacht:

„Ik weet dat gij doen zult wat ik u vraag als ik zeg, dat ik het heel ernstig meen. Ga nu weg, Trotwood, om mijnentwil, en vraag uw vrienden u naar huis te brengen.”

Zij had mij voor het oogenblik al zoover tot bezinning doen komen, dat ik, hoewel ik boos op haar was, mij toch schaamde, en met een kort „Gena” (wat „Goedenacht” moest beteekenen) opstond en weg ging. Zij volgden mij, en ik stapte op eens uit de loge in mijn slaapkamer, waar alleen Steerforth bij mij was, die mij hielp mij uit te kleeden, en waar ik hem beurtelings vertelde, dat Agnes mijn zuster was, en hem bezwoer den kurketrekker te halen, opdat ik nog een flesch wijn kon opentrekken.

Hoe iemand, die in mijn bed lag, dit alles volkomen verward den geheelen nacht door voortdurend weer zei en deed — terwijl het bed op een golvende zee leek, die nooit stil was. Hoe ik, toen die iemand langzamerhand in mij zelf overging, een brandenden dorst begon te krijgen, met een gevoel alsof mijn eigen huid een harde plank was, mijn tong de bodem van een leegen ketel, door langen dienst gebarsten en boven een vuur van smeulende kolen

hangend, mijn handpalmen gloeiende metalen platen, die geen ijs kon verkoelen!

Maar het verdriet, de wroeging, de schaamte, die ik voelde, toen ik mij den volgenden dag alles bewust werd! Mijn ontzetting, dat ik vermoedelijk duizend misstappen begaan zou hebben, die ik vergeten had, en die nooit meer goedgeemaakt konden worden — mijn herinnering aan dien onvergetelijken blik, waarmee Agnes mij had aangekeken — de martelende onmogelijkheid om haar iets van mij te laten weten, daar ik, stommeling die ik was, niet wist, hoe zij in Londen kwam, of waar zij logeerde — mijn walging bij het zien van de kamer waar het feest gevierd was — mijn kloppend hoofd — de tabakslucht, de aanblik van de glazen, de onmogelijkheid om uit te gaan, of zelfs maar op te staan! O, wat een dag was dat!

O, wat een avond, toen ik bij het vuur zat, met een kop lamsbouillon, met oogen vet bezaaid, en dacht dat ik den weg opging van mijn voorganger, en zijn akelige geschiedenis mijn deel zou worden, zoo goed als zijn kamers, en half tot het besluit kwam om met een postrijtuig naar Dover te vliegen en alles te bekenen! Wat een avond, toen juffrouw Crupp, die de bouillonkop kwam weghalen, één enkel niertje op een bord liet zien, als het heele overschot van het feestmaal van gisteren, en ik werkelijk neiging voelde mij aan haar nankingschen boezem te werpen, en met oprechte boetvaardigheid te zeggen: „O, juffrouw Crupp, juffrouw Crupp, de kliekjes kunnen mij niet schelen! Ik voel mij zoo beroerd!” — als ik er niet, zelfs in dien benauwden toestand, aan getwijfeld had, of juffrouw Crupp eigenlijk wel een vrouw was om zoo vertrouwelijk mee te zijn.

HOOFDSTUK XXV.

Goede en kwade engelen.

Den ochtend na dien jammerlijken dag van hoofdpijn, misselijkheid en berouw, stapte ik mijn deur uit, op een zonderlinge manier in de war over den datum van mijn diner, alsof een troep Titanen een reusachtigen hefboom hadden genomen en den dag van eergisteren eenige maanden hadden achteruitgeduwd, toen ik een loopknecht, met een brief in zijn hand, de trap zag opkomen. Hij nam allen tijd voor zijn boodschap; maar zoodra hij mij boven aan de

trap naar hem zag kijken, begon hij te draven en kwam hijgend bij mij, alsof hij zich half dood had geloopt.

„Mijnheer T. Copperfield,” zei hij, met zijn stokje tegen zijn hoed tikkend.

Ik kon mij nauwelijks als zoodanig kenbaar maken, zoo ontroerde ik bij de gedachte, die als een overtuiging in mij oprees, dat die brief van Agnes kwam. Ik zei hem echter, dat ik mijnheer T. Copperfield was, en hij geloofde het, en gaf mij den brief, waarop hij zei antwoord te moeten hebben. Ik liet hem buiten op het portaal staan om op het antwoord te wachten, en ging weer naar mijn kamer, in zoo'n zenuwachtigen toestand, dat ik eerst den brief op de tafel moest leggen en mij een beetje met den buitenkant vertrouwd moest maken, voor ik tot het besluit kon komen hem te openen.

Toen ik hem opende, ontdekte ik, dat het een heel vriendelijk briefje was, waarin op mijn toestand in de comédie volstrekt geen toespeling werd gemaakt. Alles wat het behelsde was: „Mijn beste Trotwood. Ik looger ten huize van papa's zaakwaarnemer, mijnheer Waterbrook, in Ely Place, Holborn. Wilt ge mij eens komen opzoeken, op welken tijd ge zelf maar wenscht? Altijd liefhebbend de uwe, Agnes.”

Ik had zoolang werk om een antwoord eenigszins naar mijn genoegen te schrijven, dat ik niet weet wat de loopknecht gedacht moet hebben, of het moet geweest zijn dat ik nog leerde schrijven. Ik moet minstens een half dozijn antwoorden hebben geschreven. Ik begon er een: „Hoe kan ik ooit hopen, mijn dierbare Agnes, den stuitenden indruk uit uw geheugen weg te wischen,” — daar beviel het mij niet en verscheurde ik het weer. Ik begon een ander: „Shakespeare heeft opgemerkt, lieve Agnes, hoe vreemd het is, dat iemand een vijand in zijn mond steekt,” — dit herinnerde mij aan Markham en het kwam niet verder. Ik probeerde zelfs een versje. Ik begon een briefje in regels van zes lettergrepen, maar dit vond ik toch een dwaasheid. Na verscheidene zulke vruchteloze pogingen schreef ik: „Mijn waarde Agnes. Aan uw briefje herken ik u volkomen, en wat zou ik er van kunnen zeggen, dat grooter lof zou zijn? Ik zal om vier uur komen. Liefhebbend en vol berouw, T. C.” Met deze missive (die ik, zoodra hij uit mijn handen was, wel weer had willen herroepen) ging de loopknecht eindelijk weg.

Als die dag voor eenig ander ambtenaar in Doctor's Commons half zoo verschrikkelijk was als voor mij, geloof ik werkelijk,

dat hij daardoor eenigszins boete deed voor zijn aandeel in die oude, verrotte geestelijke kaas. Hoewel ik tegen half vier van het kantoor ging, en al enkele minuten later bij de plaats van mijn bestemming stond te loeren, was het een vol kwartier over den vastgestelden tijd, volgens de klok van de St.-Andreaskerk in Holborn, voor ik moed genoeg kon verzamelen, om bij mijnheer Waterbrook aan de huisschel in den linker deurpost te trekken.

De beroepszaken van mijnheer Waterbrook werden in het benedenhuis behandeld, de bezoeken (die hij veel ontving) in het bovengedeelte van het huis. Men liet mij in een fraaien, maar eenigszins benauwden salon, en daar zat Agnes een beursje te knoopen.

Zij zag er zoo lief en kalm uit, en herinnerde mij zoo sterk aan mijn vroolijke, frissche schooldagen in Canterbury, en den benevelde, berookten, stommen ellendeling, die ik een paar avonden geleden geweest was, dat ik mij, daar er niemand anders in de kamer was, aan mijn zelfverwijt en gevoel van schaamte overgaf en — kortom, mij heel gek aanstelde. Ik kan niet ontkennen, dat ik tranen stortte. Tot op dit oogenblik ben ik nog onzeker of dit over het geheel het verstandigste was wat ik doen kon, of het belachelijkste.

„Als het iemand anders dan gij geweest was, Agnes,” zei ik, mijn hoofd beschaamd afwendend, „zou ik er niet half zooveel om geven. Maar dat gij het waart, die mij zoo moest zien! Ik zou haast wenschen, dat ik voor dien tijd maar gestorven was.”

Zij legde haar hand — die hand raakte mij aan zooals geen andere ooit deed — voor een oogenblik op mijn arm; en ik voelde mij zoo getroost en bemoedigd, dat ik niet nalaten kon haar hand aan mijn lippen te brengen en dankbaar te kussen.

„Ga zitten,” zei Agnes vroolijk. „Wees niet verdrietig, Trotwood. Als ge mij niet volkomen kunt vertrouwen, wien zoudt ge het dan wel kunnen doen?”

„O, Agnes,” zei ik. „Gij zijt mijn goede engel!”

Zij glimlachte, een beetje treurig naar ik dacht, en schudde haar hoofd.

„Ja, Agnes, mijn goede engel! Altijd mijn goede engel!”

„Als ik dat werkelijk was, Trotwood,” antwoordde zij, „is er één ding, waarop ik heel erg mijn hart zou zetten.”

Ik keek haar vragend aan, maar reeds met een voorgevoel van wat zij bedoelde.

„Om u te waarschuwen,” zei Agnes, „met een vasten blik, „tegen uw kwaden engel.”

„Lieve Agnes,” begon ik, „als gij Steerforth bedoelt....”

„Dat doe ik, Trotwood,” antwoordde zij.

„Dan, Agnes, doet gij hem groot onrecht. Hij mijn, of iemands kwade engel! Hij iets anders voor mij dan een gids, een steun, een vriend! Lieve Agnes, is het nu niet onbillijk en heelemaal niets voor u, hem te beoordeelen naar wat gij eergisteravond van mij hebt gezien?”

„Ik beoordeel hem niet naar wat ik eergisteravond van u gezien heb,” antwoordde zij kalm.

„Waarnaar dan?”

„Naar verschillende dingen — kleinigheden op zich zelf, maar die mij geen kleinigheden meer toeschijnen, als ik ze bij elkaar beschouw. Ik beoordeel hem gedeeltelijk, Trotwood, naar wat gij mij over hem verteld hebt, en naar uw karakter en den invloed dien hij op u heeft.” Er was in haar zachte stem altijd iets, dat een snaar in mijn binnenste scheen te treffen, die alleen trilde bij dien klank. Die stem was altijd hartelijk en ernstig, maar wanneer zij zoo hartelijk en ernstig was als nu, was er een trilling in, die mij geheel overweldigde. Ik zat haar aan te staren terwijl zij haar oogen neersloeg op haar werk; ik zat alsof ik nog naar haar luisterde; en Steerforth, in weerwil van al mijn gehechtheid aan hem, kwam mij minder schitterend voor.

„Het is wel onbescheiden van mij,” zei Agnes, weer opkijkend, „die zoo afgezonderd heb geleefd, en zoo weinig van de wereld kan weten, om zoo ernstig raad te willen geven, of zelfs zoo'n uitgesproken meening te durven hebben. Maar ik weet hoe ik daartoe kom, Trotwood — hoe het voortkomt uit de herinnering, dat wij samen zijn opgegroeid, en uit mijn trouwe belangstelling in alles wat u aangaat. Dat is het wat mij zoo moedig maakt. Ik ben overtuigd, dat ik gelijk heb in wat ik zeg. Ik ben er volkomen zeker van. Het is mij alsof het iemand anders is, die tot u spreekt, en niet ik, als ik u waarschuw, dat gij een gevaarlijken vriend hebt.”

Weer keek ik haar aan, weer luisterde ik nog naar haar, nadat zij reeds zweeg, en weer werd zijn beeld, hoewel het nog in mijn hart bleef vaststaan, verduisterd.

„Ik ben niet zoo onredelijk om te verwachten,” zei Agnes, na een poosje haar gewonen toon hernemend, „dat gij een gevoel, dat een overtuiging bij u is geworden, opeens zult of kunt veranderen, vooral niet een gevoel, dat wortelt in uw goed vertrouwenden aard. Gij moet dat ook niet al te haastig doen. Ik vraag alleen maar,

Trotwood, als gij ooit aan mij denkt — ik bedoel,” vervolgde zij met een zacht glimlachje, want ik wilde haar in de rede vallen, en zij wist wel waarom — „zoo dikwijls als gij aan mij denkt, ook te denken aan wat ik u gezegd heb. Wilt ge mij nu dit alles vergeven?”

„Ik wil het u vergeven, Agnes,” antwoordde ik, „als gij Steerforth eenmaal recht laat wedervaren en net zooveel van hem houdt als ik.”

„Niet eerder?” zei Agnes.

Ik zag een wolkje over haar gelaat zweven toen ik zoo over hem sprak, maar zij beantwoordde toch mijn glimlach, en wij waren weer even ongedwongen en vertrouwelijk als vanouds.

„En wanneer, Agnes,” zei ik, „zult ge mij dien avond vergeven?”

„Als ik er weer aan denk,” zei Agnes.

Zij had zoo van het onderwerp willen afstappen, maar ik was er te vol van om dit toe te laten, en hield niet op voor ik haar had mogen vertellen hoe het kwam, dat ik mijzelf zoo te schande had gemaakt, en welke reeks van toevallige omstandigheden mij ten slotte in den schouwburg had gebracht. Het was een groote opluchting voor mij dit te doen en uit te weiden over de verplichting, die ik aan Steerforth had, door zijn zorg voor mij, toen ik niet in staat was voor mij zelf te zorgen.

„Gij moet niet vergeten,” zei Agnes, bedaard tot iets anders overgaand zoodra ik zweeg, „dat gij mij altijd alles moet vertellen, niet alleen wanneer gij in moeilijkheden raakt, maar ook wanneer gij verliefd wordt. Wie is juffrouw Larkins opgevolgd, Trotwood?”

„Niemand, Agnes.”

„Toch wel, Trotwood,” zei Agnes, lachend en haar vinger ophoudend.

„Neen, Agnes, op mijn woord. Er is wel een dame, bij mevrouw Steerforth aan huis, die heel verstandig is en met wie ik graag praat — juffrouw Dartle — maar ik aanbid haar volstrekt niet.”

Agnes lachte weer over haar eigen scherpzinnigheid, en zei, dat, als ik haar mijn vertrouwen bleef geven, zij een register van mijn verliefdheden zou bijhouden, met den datum, duur en afloop van elk afzonderlijk, net als de tafel van de koningen en koninginnen in de geschiedenis van Engeland. Toen vroeg zij mij of ik Uriah had gezien.

„Uriah Heep?” zei ik. „Neen. Is hij hier in Londen?”

„Hij komt iederen dag beneden op het kantoor,” antwoordde Agnes. „Hij is al een

week vóór mij naar Londen gegaan, ik vrees voor onaangename zaken, Trotwood."

"Voor iets dat u ongerust maakt, Agnes, zie ik. Wat kan dat zijn?"

Agnes legde haar werk terzijde, en antwoordde, terwijl zij haar handen over elkaar vouwde en mij met haar mooie zachte oogen peinzend aankeek:

"Ik geloof dat hij de compagnon van papa zal worden."

"Wat? Uriah? Die lage, gemeene kerel zou het met zijn kruipen zoover brengen?" riep ik met verontwaardiging uit. "Hebt gij dat dan niet afgeraden, Agnes? Bedenk toch wat een verhouding dat waarschijnlijk zal worden. Gij moet ronduit spreken. Gij moet uw vader zoo'n dwazen stap niet laten doen. Gij moet dat verhinderen, Agnes, nu het nog tijd is."

Mij nog steeds aankijkend, schudde Agnes haar hoofd, terwijl ik sprak, met een glimlach over mijn drift, en antwoordde toen:

"Ons laatste gesprek over papa zult ge u nog wel herinneren? Het was niet lang daarna — niet langer dan twee of drie dagen — dat hij mij voor het eerst iets te kennen gaf van wat ik u nu vertel. Het was akelig hem te zien worstelen tusschen zijn verlangen om het mij te doen voorkomen als iets, dat hij uit eigen verkiezing deed, en zijn onvermogen om voor mij te verbergen, dat hij er toe gedwongen werd. Ik was heel bedroefd."

"Gedwongen, Agnes! Wie dwingt hem dan?"

"Uriah," antwoordde zij, na een oogenblik aarzelen, „heeft zich bij papa onmisbaar gemaakt. Hij is slim en oplettend. Hij heeft papa's zwakheden afgeloerd, ze aangekweekt en er partij van getrokken, tot dat — om alles wat ik bedoel in één woord samen te vatten, Trotwood — tot dat papa bang voor hem is geworden."

Er was nog meer dat zij had kunnen zeggen, en nog meer dat zij wist, of vermoedde, dat zag ik duidelijk. Ik kon haar het verdriet niet aandoen haar te vragen wat het was, want ik begreep wel, dat zij het om haar vader te sparen voor mij verzweg. Het had lang geduurd voor het zoover gekomen was, begreep ik; ja, ik moest, als ik er maar even over nadacht, wel tot de conclusie komen, dat het heel lang geduurd moest hebben. Ik zwieg.

"Zijn overwicht op papa," zei Agnes, „is heel groot. Hij spreekt van nederigheid en dankbaarheid — misschien oprecht, ik wil het hopen — maar in werkelijkheid heeft

hij macht over hem, en ik vrees, dat hij onbarmhartig gebruik maakt van zijn macht."

Ik zei, dat hij een hond was, wat op dat oogenblik een groote voldoening voor mij was.

"Op dien tijd waarvan ik spreek, toen papa er mij voor het eerst over sprak," vervolgde Agnes, „had hij papa gezegd, dat hij zou weggaan; dat het hem erg speet te moeten vertrekken, maar dat hij betere vooruitzichten had. Papa was toen heel neerslachtig en meer door zorgen gedrukt dan gij of ik hem ooit gezien hebben; maar die uitweg van een compagnonschap scheen hem verlichting te geven, hoewel hij er zich tegelijk over scheen te ergeren en te schamen."

"En hoe hebt gij dat toen opgenomen, Agnes?"

"Ik heb gedaan, Trotwood," antwoordde zij, „wat ik hoop dat goed was. Daar ik mij overtuigd voelde, dat het voor papa's gezondheidsrust noodzakelijk was dat offer te brengen, drong ik er bij hem op aan het maar te doen. Ik zei, dat het den last van zijn leven zou verlichten — ik hoop, dat het zoo zijn zal! — en dat het mij meer gelegenheid zou geven hem gezelschap te houden. O Trotwood," riep Agnes uit, en hield haar handen voor haar gezicht, terwijl de tranen over haar wangen rolden, „het is mij bijna alsof ik papa's vijandin ben geweest, in plaats van zijn liefhebberde kind. Want ik weet hoe zijn liefde en zorg voor mij hem heeft doen veranderen. Ik weet hoe hij den kring van zijn belangstelling en van zijn plichten heeft ingekrompen, door zich uitsluitend met mij bezig te houden. Ik weet van hoeveel dingen hij om mijnentwil heeft afgezien, en wat voor angstige gedachten over mij zijn leven verduisterd, en zijn zielskracht verzwakt hebben, door ze altijd op één denkbeeld te richten. Als ik dat maar ooit weer terecht kon brengen! Als ik zijn genezing kon bewerkten, zooals ik onschuldig de oorzaak van zijn kwaal ben geweest!"

Ik had Agnes nog nooit zien schreien. Ik had tranen in haar oogen gezien als ik nieuwe prijzen van school meebracht, en ook toen wij de laatste maal over haar vader spraken, en ik had haar haar vriendelijke gezichtje zien afwenden, toen wij afscheid van elkaar namen; maar ik had haar nog nooit zoo bedroefd gezien. Dit ontroerde mij zoo hevige, dat ik niets anders doen kon dan op een onnoozele, verlegen manier zeggen: „Och, Agnes, schrei toch niet. Doe dat toch niet, lieve zuster!"

Maar Agnes was in karakter en geest-

kracht te ver boven mij verheven, zooals ik nu wel weet, om mijn aandrang lang noodig te hebben. Haar mooie, kalme houding, die haar in mijn herinnering zoo van alle andere menschen doet verschillen, keerde terug, alsof er een wolkje aan een heldere lucht was voorbijgedreven.

„Wij zullen waarschijnlijk niet lang meer alleen blijven,” zei Agnes. „Laat ik dus, nu ik er nog gelegenheid voor heb, u ernstig verzoeken, Trotwood, om Uriah vriendelijk te behandelen. Stoot hem niet af. Toon uw ongenoegen niet (zooals gij denkelijk wel graag zoudt doen) over wat u in hem niet bevalt. Misschien verdient hij dat niet, want wij weten feitelijk geen kwaad van hem. In ieder geval, denk eerst aan papa en mij!”

Agnes had geen tijd om meer te zeggen, want de kamerdeur ging open, en mevrouw Waterbrook, die een dame van grooten omvang was — of een japon van grooten omvang droeg, dat weet ik niet precies, want ik kon japon en dame niet erg goed onderscheiden — kwam binnenzeilen. Ik had een flauwe herinnering, haar in den schouwburg te hebben gezien, maar werkelijk zóó flauw, als of ik haar in een tooverlantaren had gezien; zij scheen mij echter heel goed te herkennen en mij nog steeds van dronkenschap te verdenken.

Daar zij echter langzamerhand bemerkte dat ik nuchter en (naar ik hoop) een zeer bescheiden jongmensch was, werd mevrouw Waterbrook veel vriendelijker tegen mij, en vroeg eerst, of ik veel in de parken wandelde, en ten tweede, of ik veel op partijen kwam. Toen ik deze beide vragen ontkennend beantwoordde, kwam het mij voor, dat ik weer daalde in haar goede meening, maar zij hield dit heel beleefd voor mij verborgen, en noodigde mij uit den volgenden dag te komen dineeren. Ik accepteerde deze uitnoodiging en nam vervolgens afscheid; bij het weggaan vroeg ik nog naar Uriah in het kantoor, en daar ik hem er niet vond, liet ik een kaartje achter.

Toen ik den volgenden dag tegen diner-tijd terugkwam, en zoodra de voordeur geopend werd in een naar schapevleesch riekend dampbad stortte, begreep ik, dat ik niet de eenige gast zou zijn; want ik herkende den vermomden loopknecht, die als hulp van den huisknecht was aangesteld, en onder aan de trap wachtte om mij aan te dienen. Toen hij vertrouwelijk naar mijn naam vroeg, keek hij, zoo goed hij kon, alsof hij mij nog nooit gezien had; maar ik kende hem wel, en hij kende mij ook wel.

Het geweten maakte ons beiden tot lafaards.

Ik bemerkte, dat mijnheer Waterbrook een heer van middelbaren leeftijd was, met een korten hals en breede boordjes, en die alleen nog maar een zwarten neus had behoeven te hebben, om het sprekend evenbeeld van een mopshond te zijn. Hij zei mij, dat het hem verheugde kennis met mij te maken, en toen ik mevrouw Waterbrook mijn hulde had gebracht, stelde hij mij, met veel plechtigheid, voor aan een zeer geduchte dame, in zwart fluweel en met een grooten zwart fluweelen hoed, die naar ik mij herinner, op mij den indruk maakte van zeer nauw met Hamlet verwant te zijn — zijn tante bij voorbeeld.

Mevrouw Henry Spiker heette deze dame, en haar echtgenoot was er ook; een man, zoo koud, dat zijn haar, in plaats van grijs, met rijp besprenkeld scheen te zijn. Men toonde heel veel eerbied voor mijnheer en mevrouw Spiker, omdat, zooals Agnes mij vertelde, mijnheer Spiker sollicitateur was van iets of iemand, van wien of wat is mij ontschoten, dat in de verte met de Schatkist in verband stond.

Ik vond ook Uriah Heep onder het gezelschap, heelemaal in het zwart en in diepe nederigheid. Hij zei mij, toen ik hem een hand gaf, dat hij er een eer in stelde, door mij te worden opgemerkt, en dat hij zich door die goedgunstigheid werkelijk verplicht aan mij voelde. Ik had wel gewild, dat hij mij minder verplicht was geweest; want uit dankbaarheid bleef hij den heelen avond om mij heen draaien, en wanneer ik een woord met Agnes wisselde, stond hij ook zeker met zijn schaduwlooze oogen en zijn lijkachtige gezicht, als een spook, achter ons om ons te beloeien.

Er waren nog andere gasten, die allen, naar het mij toescheen, voor deze gelegenheid, evenals de wijn, in het ijs schenen te zijn gezet. Maar er was er één, die nog voor hij binnenkwam mijn aandacht trok, daar ik hem als mijnheer Traddles hoorde aandienen. Ik vloog in gedachten naar Salem House terug. Zou het, dacht ik, Tommy kunnen zijn, die altijd geraamten placht te teekenen?

Ik keek met buitengewone belangstelling naar mijnheer Traddles uit. Hij was een jongmensch met een heel stemmig, stil en bedaard voorkomen, een grappig hoofd met haar, en oogen die tamelijk wijd openstonden; en hij raakte zoo spoedig in een donkeren hoek, dat ik eenige moeite had hem te vinden. Eindelijk kreeg ik hem goed in het oog, en of mijn gezicht moest mij be-

driegen, of het was de oude rampzalige Tommy. Ik ging naar mijnheer Waterbrook en zei, dat ik het genoeg meende te hebben een ouden schoolkameraad te zien.

„Werkelijk?” zei mijnheer Waterbrook verrast. „Gij zijt toch te jong om met mijnheer Henry Spiker op school te zijn geweest?”

„O, hem bedoel ik niet,” antwoordde ik. „Ik bedoel den heer, die Traddles heet.”

„Dat is het zeker,” antwoordde mijn gastheer, „inderdaad een toeval, dat Traddles hier is, want hij is pas vanmorgen gevraagd, toen er een plaats aan tafel leeg kwam, doordat de broer van mevrouw Henry Spiker ongesteld was geworden. Een hoogst fatsoenlijk man, de broer van mevrouw Henry Spiker, mijnheer Copperfield.”

Ik prevelde een toestemming, die veel gevoel te kennen gaf als men in aanmer-

HAMLET'S TANTE BLEEK DE FAMILIEKWAAL TE BEZITTEN VAN ALLEENSPRAKEN TE WILLEN HOUDEN, EN VERGASTTE ONS OP EEN LANGE, VERWARDE UITEENZETTING OVER IEDER ONDERWERP. DAT TER SPRAKE KWAM.

„Zoo! Jawel! Dat is mogelijk,” zei mijn gastheer, met zeer verminderde belangstelling.

„Als het werkelijk dezelfde is,” hervatte ik, naar hem omkijkend, „zijn wij samen op een school geweest, die Salem House heette; en hij was een beste jongen.”

„O ja, Traddles is een goede jongen,” antwoordde mijn gastheer, met een flauw toestemmend knikje. „Traddles is een heel goede jongen.”

„Het is een zonderling toeval,” zei ik.

king neemt dat ik niets van hem wist, en vroeg vervolgens wat het beroep van mijnheer Traddles was.

„Traddles,” antwoordde mijnheer Waterbrook, „is een jongmenschen, die voor de balie studeert. Ja, hij is een heel goede jongen — heeft geen enkelen vijand, behalve zich zelf.”

„Is hij zijn eigen vijand?” zei ik, dit met spijt hoorend.

„Wel,” antwoordde mijnheer Waterbrook, zijn lippen op elkaar klemmend en

met zijn horlogeketting spelend, op een manier die aanduidde dat hij een man in goeden doen was, „ik zou haast zeggen, dat hij een van die menschen is, die zich zelf in den weg staan. Ja, ik zou haast zeggen dat hij, bij voorbeeld, nooit vijfhonderd pond rijk zal worden. Traddles is mij door een collega gerecommandeerd. O ja, ja. Hij heeft wel eenig talent om iets op te stellen en duidelijk op schrift te brengen. Ik kan hem dan ook nu en dan wel iets te doen geven; iets — voor hem nogal van belang. O ja, ja.”

Ik kwam zeer onder den indruk van de buitengewoon tevreden, deftige en zelfgenoegzame manier, waarop mijnheer Waterbrook telkens dat woordje „ja” uitsprak. Het had een verbazenden rijkdom van uitdrukking. Het gaf volkomen het denkbeeld van iemand, die, om niet te zeggen met een zilveren lepel, dan toch zeker met een stormladder geboren was, en de eene hoogte des levens na de andere had beklommen, tot hij nu van den top der vestingwerken, met het oog van een wijsgeer en een beschermmer, op de lieden in de loopgraven neerkeek.

Ik stond hierover nog na te denken, toen wij aan tafel werden genoodigd. Mijnheer Waterbrook ging met Hamlet's tante naar beneden. Mijnheer Henry Spiker nam mevrouw Waterbrook mee. Agnes, die ik graag zelf zou hebben meegenomen, werd aan een onnoozelen hals met een dommen glimlach en kromme beenen toegewezen. Uriah, Traddles en ik, als de jongsten van het gezelschap, gingen het laatst, zooals het uitviel. Ik was niet zoo bedroefd over het verlies van Agnes als ik anders wel geweest zou zijn, daar het mij de gelegenheid gaf mij op de trap aan Traddles bekend te maken, die mij met hartelijke blijdschap begroette, terwijl Uriah zich weer zoo kruipend en vergenoegd opdringerig liep te wringen, dat ik hem graag over de leuning zou hebben gesmeten.

Traddles en ik waren aan tafel van elkaar gescheiden, daar wij aan twee uit hoeken waren geplaatst, hij in den gloed van een dame in rood fluweel, ik in de sombere schaduw van Hamlet's tante. Het diner duurde heel lang, en het gesprek liep over aristocratie en adellijke afkomst.

Het kwam verscheidene malen bij mij op, dat wij ons beter geamuseerd zouden hebben, als wij niet zoo bijzonder keurig en fatsoenlijk waren geweest. Wij waren zoo fatsoenlijk en keurig, dat wij daardoor een heel beperkten gezichtskring hadden. Tot het gezelschap behoorden ook een ze-

kere mijnheer en mevrouw Gulpidge, die uit de tweede hand iets met de rechtszaken van de Bank te doen hadden (dit had tenminste mijnheer Gulpidge); en door de Bank en de Schatkist werden wij zoo stijf alsof wij aan een hofdiner aanzaten. Het werd er niet beter op, toen Hamlet's tante de familiekwaal bleek te bezitten van alleenspraken te willen houden, en ons over ieder onderwerp, dat ter sprake kwam, op een lange, verwarde uiteenzetting vergastte. Die onderwerpen waren slechts gering in aantal; maar daar wij altijd weer op adel en afkomst terugkwamen, had zij een even uitgestrekt terrein voor abstracte bespiegelingen als haar neef zelf.

Bloed was het woord, dat voor afkomst werd gebruikt, en daardoor kreeg ons gesprek zoo'n bloedige kleur, dat het wel leek of wij een gezelschap menscheneters waren.

„Ik moet bekennen, dat ik het met mevrouw Waterbrook eens ben,” zei mijnheer Waterbrook, met zijn gevulde glas voor zijn oog. „Andere dingen kunnen heel goed zijn in hun soort, maar voor mij gaat Bloed toch boven alles.”

„O, er is niets,” merkte Hamlet's tante op, „dat iemand zooveel voldoening geeft. Er is niets, dat zoozeer iemands ideaal kan zijn van — van al die soort van dingen in het algemeen. Er zijn laagstaande wezens (niet velen, wil ik aannemen, maar er zijn er toch) die liever doen wat ik noem voor afgoden knielen. Werkelijke afgoden. Voor verdiensten, verstand en zoo al meer. Maar dat zijn ontastbare dingen. Bloed is dat niet. Als men Bloed in een neus ziet, herkent men het ook. Wij ontmoeten het in een kin, en zeggen: „Daar is het! Dat is Bloed! Het is een tastbaar iets. Wij kunnen het aanwijzen. Het laat geen twijfel toe.” De onnoozele hals met de kromme beenen, die Agnes naar beneden had geleid, drukte, naar ik dacht, de zaak nog duidelijker uit.

„Och, weet ge, wat weerga,” zei deze heer, met een onwijken glimlach langs de tafel rondkijkend. „Bloed kunnen we niet missen, weet ge. Wij moeten Bloed hebben, weet ge. Sommige jongelui, weet ge, mogen, wat opvoeding en gedrag betreft, misschien een beetje beneden hun stand blijven, en zich zelf en andere menschen op verschillende manieren in de pekel helpen — en zoo al meer — maar wat weerga, het is toch verrukkelijk te bedenken, dat zij Bloed hebben. Ik zelf zou nog altijd liever door een man, die Bloed heeft ondersteboven gesmeten, dan door een man zonder Bloed opgeraapt willen worden.”

Deze opmerking, die de heele kwestie in een notedop samenpakte, stelde iedereen volkomen tevreden en vestigde de algemeene aandacht op genoemden heer, totdat de dames zich verwijderden. Daarna merkte ik op, dat mijnheer Gulpidge en mijnheer Henry Spiker, die tot nog toe erg stroef waren geweest, een defensief verbond tegen ons, den gemeenschapplijken vijand sloten, en over de tafel heen een geheimzinnig gesprek met elkaar hielden, dat ons geheel en al uit het veld moest slaan.

„Die zaak van de eerste hypotheek van vier duizend vijfhonderd pond is niet zoo geloopt als men verwacht had,” zei mijnheer Gulpidge.

„Bedoelt gij de D's van A?” zei mijnheer Spiker.

„De C's van B,” antwoordde mijnheer Gulpidge.

Mijnheer Spiker trok zijn wenkbrauwen op en keek zeer benepen.

„Toen de vraag werd voorgelegd aan Lord — ik hoef hem niet te noemen,” zei mijnheer Gulpidge, zich bedenkend.

„Ik begrijp u wel,” zei mijnheer Spiker, „N.”

Mijnheer Gulpidge knikte somber; „aan hem werd voorgelegd, was zijn antwoord: „Geld, of geen invrijheidstelling.”

„Wat zegt ge daar!” riep mijnheer Spiker uit.

„Geld, of geen invrijheidstelling,” herhaalde mijnheer Gulpidge op vasten toon. „De tweede geïnteresseerde — ge begrijpt mij wel?”

„K,” zei mijnheer Spiker, met een donkeren blik.

„K. weigerde toen ook te teekenen. Men is hem nog speciaal in Newmarket gaan opzoeken, maar hij weigerde het ronduit. Daarbij is de zaak tot nu toe gebleven,” zei mijnheer Gulpidge, zich in zijn stoel achteroverwerpend. „Onze vriend Waterbrook zal mij wel verontschuldigen als ik mij van verdere verklaringen onthoud, daar het om zulke gewichtige belangen gaat.” Mijnheer Waterbrook was maar al te zeer in zijn schik, naar het mij voorkwam, dat er over zulke belangen en zulke namen aan zijn tafel gesproken werd, al was het dan ook op een bedekte manier. Hij zette een gezicht vol sombere schrandeheid (hoewel ik overtuigd ben, dat hij niet meer van de zaak begreep dan ik) en gaf zijn hoogste goedkeuring te kennen over de voorzichtigheid, die men in acht genomen had. Mijnheer Spiker verlangde natuurlijk, na het ontvangen van zoo'n vertrouwelijke mededeeling, zijn vriend eveneens met een blik

van vertrouwen te begunstigen; de voorafgaande samenspraak werd dus door een andere gevolgd, waarbij het mijnheer Gulpidge's beurt was om verrast te zijn, en deze door weer een andere, waarbij mijnheer Spiker weer aan de beurt kwam, en zoo maar door, beurt om beurt. Al dien tijd zaten wij buitenstaanders toe te luisteren, zeer onder den indruk van de groote belangen die ter sprake werden gebracht, en keek onze gastheer ons met trotsche zelfvoldoening aan, als de slachtoffers van een heilzame ontzetting en verbazing.

Ik was werkelijk heel blij toen ik weer boven kwam bij Agnes, in een hoekje met haar kon zitten praten, en Traddles aan haar kon voorstellen, die bedeesd, maar innemend, en nog dezelfde, goedgehartige jongen van vroeger was. Daar hij vroeg weg moest, omdat hij den volgende morgen voor een maand de stad uit ging, kon ik niet zooveel met hem praten als ik wel gewild had; maar wij gaven elkaar ons adres, en beloofden ons zelf het genoeg en elkaar later nog eens te ontmoeten, als hij weer terug was. Hij hoorde met veel belangstelling dat ik Steerforth kende, en sprak over hem met zooveel warmte, dat ik hem aan Agnes liet vertellen wat hij van hem dacht. Maar Agnes keek intusschen mij alleen maar aan, en schudde even haar hoofd toen ik alleen op haar lette.

Daar zij zich niet onder menschen bevond, bij wie ik geloofde dat zij zich geheel thuis voelde, was ik bijna blij, toen ik hoorde, dat zij over enkele dagen zou vertrekken, hoezeer het mij ook speet zoo gauw weer van haar te moeten scheiden. Dit deed mij blijven tot het heele gezelschap was vertrokken. Met haar te spreken en haar te hooren zingen, was voor mij zoo'n streelende herinnering aan mijn gelukkige leven in het deftige oude huis, dat zij zoo mooi had gemaakt, dat ik daar wel den halven nacht had willen blijven; maar daar ik niet goed langer blijven kon, toen de groote lichten van mijnheer Waterbrook's gezelschap allen uitgedoofd waren, nam ik met tegenzin afscheid. Ik voelde toen, meer dan ooit, dat zij mijn goede engel was; en als ik aan haar lieve gezichte en haar kalmen glimlach dacht, alsof zij afkomstig waren van een zoo verheven wezen als een engel, hoop ik daarmee niets kwaads gedacht te hebben.

Ik heb gezegd, dat het heele gezelschap vertrokken was; maar ik had Uriah moeten uitzonderen, dien ik onder die benaming niet begrijp, en die geen oogenblik had opgehouden om ons heen te dwalen. Hij was

dicht achter mij toen ik de trap afgang. Hij was dicht naast mij, toen ik de straat opstapte, en schoof langzaam zijn lange, knokige vingers in de nog langere vingers van zijn groote handschoenen.

Het was niet uit verlangen naar Uriah's gezelschap, maar omdat ik mij het verzoek herinnerde dat Agnes mij gedaan had, dat ik hem vroeg of hij mee naar mijn kamers wilde gaan om een kopje koffie te drinken.

„O, werkelijk, jonheer Copperfield,” antwoordde hij — „neem mij niet kwalijk, mijnheer Copperfield, maar het andere komt zoo vanzelf — ik zou niet graag willen dat gij u zelf eenigen overlast aandeedt door zoo'n nederig persoon als ik ben bij u aan huis te vragen.”

„Er is geen sprake van overlast,” zei ik. „Wilt ge meegaan?”

„Ik zou het heel graag willen,” antwoordde Uriah, zich wringend.

„Wel, ga dan mee,” zei ik.

Ik kon het niet laten een beetje kort tegen hem te zijn, maar hij scheen er niet op te letten. Wij namen den kortsten weg, zonder onderweg veel te spreken, en hij was zoo nederig beschaamd over zijn gehavende handschoenen, dat hij nog bezig was ze aan te trekken, en zelfs nog niets daarmee opgeschoten scheen te zijn, toen wij mijn woning bereikten.

Ik hielp hem de donkere trap op, om te voorkomen dat hij ergens zijn hoofd zou stooten, en werkelijk, zijn koude, klamme hand voelde zoo precies aan als een kikvorsch, dat ik in groote verzoeking kwam ze los te laten en weg te loopen. Agnes en de gastvrijheid behielden echter de overhand, en ik bracht hem bij mijn haard. Toen ik licht aanstak, verviel hij in een ootmoedige verrukking over de kamer, die hij te zien kreeg; en toen ik de koffie warmde in een heel eenvoudig tinnen kannetje, waarin juffrouw Crupp ze geliefde te zetten (voornamelijk, geloof ik, omdat het volstrekt niet daarvoor bestemd was, maar eigenlijk een kannetje voor scheerwater was, en omdat er een gepatenteerd toestel, dat veel geld gekost had, in het provisiekamertje stond te beschimmelen), legde hij zooveel aandoening aan den dag, dat ik hem het heete vocht graag in zijn gezicht had gesmeten.

„O werkelijk, jonheer Copperfield — mijnheer Copperfield wil ik zeggen,” zei Uriah, „dat gij mij zóó bedient is iets wat ik nooit had kunnen verwachten! Maar op allerlei manieren overkomen mij zooveel dingen, die ik in mijn nederigen stand nooit had durven verwachten, dat het werkelijk

zegeningen op mijn hoofd schijnt te regenen. Gij zult zeker al wel iets gehoord hebben van een verandering in mijn vooruitzichten, jonheer Copperfield? — mijnheer Copperfield moest ik zeggen.”

Zooals hij daar op mijn sofa zat, met zijn lange knieën opgetrokken onder zijn kopje koffie, zijn hoed en zijn handschoenen dicht bij hem op den grond, zachtjes met zijn leltje roerend, met zijn schaduwlouze roode oogen, waarvan de haartjes afgezengd schenen, naar mij toegekeerd zonder naar mij te kijken, terwijl de leelijke inkepingen in zijn neusvleugels, waarover ik vroeger al heb gesproken, met zijn ademhaling open neergingen, en een slangachtige kronkeling zijn heele lichaam van zijn kin tot aan zijn laarzen, doorliep, werd ik het met mij zelf volkomen eens, dat ik een diepen afschuw van hem had. Ik vond het verre van aangenaam, dat ik hem te gast had, want ik was toen nog jong, en niet gewend te verbergen wat ik zoo krachtig voelde.

„Gij zult zeker al wel iets gehoord hebben van een verandering in mijn vooruitzichten, jonheer Copperfield? — mijnheer Copperfield, moest ik zeggen,” merkte Uriah op.

„Ja, zooiets,” zei ik.

„Ha, ik dacht wel, dat juffrouw Agnes er al van weten zou!” antwoordde hij heel rustig. „Ik ben blij, te hooren, dat juffrouw Agnes er van weet. Dank u wel, jonge — mijnheer Copperfield.”

Ik had hem mijn laarzenknecht wel naar zijn hoofd willen gooien (dat ding lag toevallig juist op het haardkleedje), omdat ik mij door hem had laten verlokken iets te zeggen wat Agnes betrof, hoe onbeduidend het ook zijn mocht. Maar ik dronk alleen maar mijn koffie uit.

„Wat een profeet blijkt gij toch geweest te zijn, mijnheer Copperfield,” vervolgde Uriah. „Ja werkelijk, wat een profeet blijkt ge toch geweest te zijn! Herinnert ge u nog wel, dat ge mij eens gezegd hebt, dat ik misschien nog wel eens als compagnon bij mijnheer Wickfield in de zaak zou komen, en dat het eens misschien Wickfield en Heep zou worden? U weet het misschien niet meer; maar als iemand nederig is, jonheer Copperfield, dan bewaart hij zulke dingen als schatten!”

„Ik herinner mij nog wel, dat ik er over sprak,” zei ik, „hoewel ik het toen zeker niet voor heel waarschijnlijk hield.”

„O, wie zou het voor waarschijnlijk hebben gehouden, mijnheer Copperfield!” antwoordde Uriah met geestdrift. „Ik kan u verzekeren, dat ik dat zelf ook niet deed. Ik

herinner mij nog met mijn eigen mond gezegd te hebben, dat ik veel te nederig was. Daarvoor hield ik mij zelf ook, oprecht en eerlijk."

Toen ik naar hem omkeek, zat hij, met die als uit hout gesneden grijns, naar het vuur te kijken.

"Maar de nederigste menschen, jongeheer Copperfield," hervatte hij weldra, „kunnen werktuigen tot iets goeds zijn. Ik verheug mij bij de gedachte, dat ik voor mijnheer Wickfield een werktuig tot iets goeds ben geweest, en dat nog verder zijn kan. O, wat een beste man is hij, mijnheer Copperfield; maar hoe onvoorzichtig is hij geweest."

"Het spijt mij erg dat te hooren," zei ik, en kon niet nalaten er eenigszins stekelig aan toe te voegen, „om meer dan één reden."

"Ja, zeker, gij hebt gelijk, mijnheer Copperfield," antwoordde Uriah. „Om meer dan één reden. Vooral om juffrouw Agnes! Gij zult u uw eigen welsprekende uitdrukkingen misschien niet meer herinneren, jongeheer Copperfield; maar ik herinner mij nog heel goed hoe ik u eens hoorde zeggen, dat iedereen haar moest bewonderen, en hoe ik u daarvoor bedankte. Gij hebt dat zeker vergeten, jongeheer Copperfield?"

"Neen," zei ik droog.

"O wat ben ik blij, dat gij het nog weet!" riep Uriah uit. „Als ik bedenken dat gij de eerste zijt geweest, die de vonken der eerzucht in mijn nederige borst hebt doen gloeien, en dat gij dat niet vergeten hebt! O! — Zoudt ge het mij niet kwalijk nemen, als ik u om nog een kopje koffie vroeg?"

Er was iets in den nadruk, dien hij op dat gloeien van vonken legde, en iets in den blik, dien hij daarbij op mij richtte, dat mij deed schrikken, alsof ik hem werkelijk door innerlijk vuur had zien gloeien. Door zijn verzoek, op een geheel anderen toon uitgesproken, weer tot bezinning gebracht, bediende ik hem uit het scheerkannetje; maar ik deed dit met een onvaste hand, in een plotseling bewustzijn dat ik niet tegen hem was opgewassen, en een verbijsterenden, wantrouwenden angst voor wat hij verder zou zeggen, die ik wel voelde dat zijn opmerkzaamheid niet konden ontsnappen.

Hij zei heelemaal niets. Hij roerde zijn koffie om, proefde er even van, betastte zijn kin met zijn kille hand, keek naar het vuur, keek in de kamer rond, keek mij met een grijnzenden glimlach aan, wrong en kronkelde zich met kruipende onderdanigheid, roerde en proefde weer, maar liet het

hernieuwen van het gesprek aan mij over.

"Dus mijnheer Wickfield," zei ik eindelijk, „die meer waard is dan vijfhonderd menschen zooals gij — of ik" (ik had, al was het om mijn leven te doen geweest, niet kunnen nalaten de laatste woorden als met een schok van elkaar te scheiden), „is onvoorzichtig geweest, niet waar, mijnheer Heep?"

"O ja, heel onvoorzichtig, jongeheer Copperfield," antwoordde Uriah met een bescheiden zucht. „Heel onvoorzichtig. Maar ik had graag dat ge mij Uriah bleef noemen, als het u belieft. Dat klinkt net als in den ouden tijd."

"Nu, goed dan, Uriah," zei ik, den naam met eenige moeite uitbrengend.

"Dank u wel," antwoordde hij met warmte. „Dank u wel, jongeheer Copperfield! Het is alsof ik winden hoor waaien of klokken hoor luiden uit vervlogen dagen, als ik u Uriah hoor zeggen. Neem mij niet kwalijk; maar waarover spraken wij ook weer?"

"Over mijnheer Wickfield," herinnerde ik hem.

"O ja, precies," zei Uriah. „Ja, een groote onvoorzichtigheid, jongeheer Copperfield. Het is iets waarover ik tegen niemand zou willen reppen dan tegen u. En zelfs tegenover u kan ik het alleen maar even aanroeren, meer niet. Als er in de laatste jaren iemand anders in mijn plaats was geweest, zou hij nu mijnheer Wickfield (o, wat een beste man is hij toch, jongeheer Copperfield) onder zijn duim hebben gehad. Onder-zijn-duim," zei Uriah heel langzaam, terwijl hij zijn wreed-uitziende hand over mijn tafel uitstreekte en zijn duim daarop neerdrukte, tot de tafel en de heele kamer er van trilden.

Al had ik hem met zijn paardenpoot op mijnheer Wickfield's hoofd zien staan, dan geloof ik niet, dat ik hem dieper had kunnen haten.

"Och Heere ja, jongeheer Copperfield," vervolgde hij met een zachte stem die opmerkelijk afstak bij het gebaar met zijn duim, waarvan hij den druk volstrekt niet verminderde, „daaraan is niet te twifelen. Er zou schade en schande van zijn gekomen, en ik weet niet wat al meer. Mijnheer Wickfield weet dat ook wel. Ik ben het nederige werktuig om hem nederig te dienen, en hij verheft mij tot een hoogte, die ik moeilijk had kunnen hopen te bereiken. Hoe dankbaar moet ik zijn!" Met zijn gezicht naar mij toegekeerd, maar zonder mij aan te kijken, nam hij zijn krommen duim van de plek waar hij dien geplant had, en

schrapte er langzaam en peinzend zijn ingevallen kaak mee, alsof hij zich schoor.

Ik herinner mij nog goed, hoe mijn hart van verontwaardiging klopte, toen ik aan zijn listige gezicht, door het er zoo goed bij passende roode licht van 't vuur beschenen, zag, dat hij zich gereedmaakte om nog iets te zeggen.

„Jongheer Copperfield,” begon hij. „Maar ik houd u te lang op.”

„Gij houdt mij heelemaal niet op. Ik ga doorgaans laat naar bed.”

„Dank u, jongheer Copperfield. Ik ben, sedert ge voor het eerst tegen mij hebt willen spreken, uit mijn nederigen stand omhoog geklommen, dat is waar; maar nederig ben ik toch nog. Ik hoop, dat ik nooit anders dan nederig zal zijn. Gij zult er mijn nederigheid niet om verdenken, als ik u in vertrouwen iets meedeel, niet waar, jongheer Copperfield?”

„O neen,” antwoordde ik met inspanning.

„Dank u.” Hij haalde zijn zakdoek te voorschijn en begon er zijn handpalmen mee af te vegen. „Juffrouw Agnes, jongheer Copperfield....”

„Wel, Uriah?”

„O, hoe prettig, om zoo spontaanweg Uriah genoemd te worden!” riep hij uit, en gaf zich zelf een schok, als een visch die een stuip krijgt. „Vondt gij niet, dat zij er vanavond bijzonder knap uitzag, jongheer Copperfield?”

„Ik vond, dat zij er vanavond uitzag als altijd; in alle opzichten ver verheven boven allen om haar heen,” antwoordde ik.

„O, dank u! Het is zo!” riep hij uit.

„Dank u, dat gij dat zegt.”

„Dat hoeft niet,” zei ik uit de hoogte. „Er is geen enkele reden om mij te bedanken.”

„Wel, jongheer Copperfield,” antwoordde Uriah, „dat is juist het geheimpje, dat ik zoo vrij wilde zijn u in vertrouwen mee te deelen. Zoo nederig als ik ben,” hij wreef zijn handen nog harder, en keek beurteelings daarnaar en naar het vuur, „zoo nederig als mijn moeder is, en zoo laag als ons arm maar eerlijk dak altijd geweest is, heeft het beeld van juffrouw Agnes (ik zie er geen bezwaar in u mijn geheim toe te vertrouwen, jongheer Copperfield, want ik heb u altijd heel graag mogen lijden, van het eerste oogenblik af dat ik het genoeg had u in het hittenwagentje te zien) ik zeg, heeft het beeld van juffrouw Agnes al jaren lang in mijn hart geleefd. O, jongheer Copperfield, met welk een reine liefde bemin ik den grond, dien mijn Agnes betreedt!”

Ik geloof, dat het krankzinnige denkbeeld bij mij opkwam, den gloeienden pook uit het vuur te nemen en hem er mee te doorsteken. Ik wierp het met een schok weer van mij af, zooals een kogel uit een geweer wordt geschoten; maar het beeld van Agnes, door ook maar één enkele gedachte van dat roodharige dier beleedigd, bleef mij voor den geest staan toen ik hem aankeek, zooals hij daar zat, verdraaid en verwrongen, alsof zijn lage ziel zijn lichaam kramp deed krijgen, en deed mij duizelig worden. Hij scheen voor mijn oogen te zwellen en te groeien; de kamer scheen met echo's van zijn stem vervuld te zijn, en ik had een vreemd gevoel (dat misschien niemand heelemaal vreemd is), dat dit alles vroeger al eens gebeurd was, een onbepaalde tijd geleden, en dat ik al wist wat hij nu verder nog zou zeggen.

Het feit, dat ik nog juist bijtijds het gevoel van macht gewaar werd, dat op zijn gezicht te lezen stond, droeg meer bij om mij het verzoek van Agnes in zijn volle kracht in de herinnering te brengen, dan eenige inspanning, die ik had kunnen doen. Ik vroeg hem, met meer schijn van beaardheid dan ik een minuut tevoren voor mogelijk had gehouden, of hij zijn gevoelen aan Agnes kenbaar had gemaakt.

„O neen, jongheer Copperfield,” antwoordde hij, „o Heere, neen! Aan niemand anders dan aan u. Ziet ge, ik begin pas uit mijn lagen stand op te klimmen. Ik vestig er veel hoop op, dat zij zal opmerken hoe nuttig ik voor haar vader ben (want ik vertrouw, dat ik hem werkelijk van heel veel nut zal zijn, jongheer Copperfield) en hoe ik den weg voor hem effen en hem op het goede pad houd. Zij is zoo aan haar vader gehecht, jongheer Copperfield (o, wat is dat iets liefs in een dochter!), dat ik denk, dat zij om zijnentwil mij misschien nog wel eens genegen zal worden.”

Ik doorzag de diepte van het heele plan van den schurk, en begreep ook waarom hij het blootlegde.

„Als gij zoo goed wilt zijn mijn geheim te bewaren, jongheer Copperfield,” vervolgde hij „en mij in het algemeen niet tegen te werken, zal ik dat als een bijzondere gunst beschouwen. Gij zoudt zeker geen onaangenaamheden willen veroorzaken. Ik weet wel, dat ge mij een goed hart toedraagt, maar daar ge mij alleen in mijn nederigen staat hebt gekend (in mijn nederigsten, moest ik eigenlijk zeggen, want ik ben nog altijd heel nederig), zoudt ge mij zonder het te willen of te weten, misschien bij mijn Agnes kunnen tegenwerken. Ik

noem haar de mijne, ziet ge, jongeheer Copperfield. Er is een liedje dat zegt: „Kronen zou ik wel verzaken, om de mijne haar te maken” en dat hoop ik binnenkort ook te doen.”

Dierbare Agnes! Zoo véél te lief en te goed voor ieder dien ik maar bedenken kon, zou het mogelijk zijn, dat zij bestemd was om de vrouw van zoo'n ellendeling te worden!

„Er is voorloopig geen haast bij, jongeheer Copperfield,” vervolgde Uriah, op zijn lijmerigen toon, toen ik hem, met die gedachte voor den geest, zat aan te staren. „Mijn Agnes is nog heel jong, en moeder en ik zullen ons omhoog moeten werken, en veel nieuwe schikkingen moeten maken, voor het geschikte oogenblik gekomen is. Zoo zal ik tijd hebben haar langzamerhand met mijn hoop vertrouwd te maken, naarmate de gelegenheid zich daartoe voordoet. O, ik ben u zoo verplicht voor dit vertrouwelijke onderhoud. O, gij kunt u niet indenken, wat een opluchting het voor mij is, te weten, dat gij onzen toestand begrijpt, en mij zeker niet zult tegenwerken, omdat gij geen onaangenaamheden in de familie zoudt willen veroorzaken.”

Hij nam mijn hand, die ik niet durfde terug te trekken, en nadat hij ze een klamme druk had gegeven, keek hij op zijn kleurlooze horloge.

„O, Heere!” zei hij, „het is al over éenen. De oogenblikken ontglippen iemand zoo in die oude vertrouwelijkheid, jongeheer Copperfield, dat het al bijna half twee is geworden.”

Ik antwoordde, dat ik gedacht had, dat het nog later was. Niet dat ik dat werkelijk dacht maar omdat ik bijna niet meer wist wat ik zeggen zou.

„Goede hemel,” zei hij, zich bedenkend. „Het huis waar ik logeer — een soort gesloten hotel, jongeheer Copperfield, bij New River Head — zal al wel twee uur gesloten zijn.”

„Het spijt mij,” antwoordde ik, „er is hier maar één bed, en dat....”

„O, spreek toch niet van bedden, jongeheer Copperfield,” riep hij in vervoering uit, en trok zijn ééne been omhoog. „Maar zoudt gij er iets op tegen hebben als ik voor het vuur ging liggen?”

„Als er zooiets gebeuren moet,” zei ik, „neem dan liever mijn bed, dan zal ik wel voor het vuur gaan liggen.”

Zijn afwijzing van dit aanbod was, in zijn overmaat van verrassing en nederigheid, bijna schel genoeg om tot de ooren van juffrouw Crupp door te dringen die toen

denk ik, in een afgelegen vertrek, ongeveer gelijk met het laagwater-peil, lag te slapen, gesust door het tikken van een onverbetterlijke klok, waarop zij zich altijd beriep als wij een klein geschil hadden over den tijd, en die nooit minder dan drie kwartier achter was, en altijd 's morgens precies gelijk gezet heette te zijn. Daar geen redenen, die ik in mijn verwarden toestand kon aanvoeren, eenigen invloed op zijn bescheidenheid hadden, om hem tot het gebruik maken van mijn slaapkamer te bewegen, was ik genoodzaakt de best mogelijke schikkingen te treffen, om hem voor het vuur te laten slapen. De matras van de sofa (die voor zijn lange, dunne gestalte veel te kort was), de kussens daarvan, een deken, een tafelkleed, een schoon ontbijtlaken en een jas dienden hem tot bed en dek, waarvoor hij meer dan dankbaar was. Na hem een slaapmuts geleend te hebben, die hij onmiddellijk opzette en waarmee hij er zoo afschuwelijk uitzag, dat ik er sindsdien nooit meer een heb gebruikt, liet ik hem zich ter ruste begeven.

Ik zal nooit dien nacht vergeten. Nooit zal ik vergeten hoe ik lag te woelen en te wentelen; hoe ik mij aftobde met over Agnes en dat creatuur te denken; hoe ik overlegde wat ik kon doen en wat ik moest doen; hoe ik tot geen ander besluit kon komen dan dat het voor haar gemoedrust het beste was, niets te doen en wat ik gehoord had voor mij zelf te houden. Als ik voor enkele oogenblikken sliep, rezen de beelden van Agnes met haar zachte oogen, en van haar vader, die haar vol liefde aankeek, zooals ik hem zoo dikwijls had zien doen, voor mij op, keken mij smeekend aan, en vervulden mij met een onbestemden angst. Als ik wakker werd, benauwde mij de gedachte, dat Uriah in de aangrenzende kamer lag te slapen als een wakende nachtmerrie, en werd ik door een half bijgeloovige vrees gekweld, alsof ik een soort van allergeemeensten duivel bij mij te slapen had.

Bovendien kwam de pook in mijn dommelige gedachten terug en wilde er maar niet uit. Tusschen slapen en waken in dacht ik, dat hij nog gloeiend was en dat ik hem uit het vuur genomen en hem door zijn lijf gestoken had. Eindelijk werd dit denkbeeld zoo kwellend, hoewel ik wist dat er niets van aan was, dat ik naar de andere kamer sloop, om naar hem te kijken. Daar zag ik hem op zijn rug liggen, met zijn beenen ik weet niet hoe ver uitgestrekt, met rochelingen in zijn keel, verstoppingen in zijn neus, en een mond gapend als een oven.

Hij was in werkelijkheid nog zooveel leelijker dan in mijn verwarde verbeelding, dat ik daarna juist door mijn afschuw naar hem toegetrokken werd, en niet kon nalaten, om het half uur of zoo, nog eens naar hem te gaan kijken. En toch scheen de lange, lange nacht even drukkend en hopeloos te blijven, en verscheen er in de donkere lucht nog maar steeds geen belofte van dag.

Toen ik hem 's morgens vroeg naar beneden zag gaan (want den Hemel zij dank wilde hij niet blijven ontbijten) was het mij alsof in zijn persoon de nacht zelf verdween. Toen ik later naar de Commons ging, gaf ik juffrouw Crupp met bijzondere nadruk last de ramen open te laten, teneinde mijn zitkamer te luchten en van zijn aanwezigheid te zuiveren.

HOOFDSTUK XXVI.

Ik verlies mijn vrijheid.

Ik zag Uriah Heep niet meer, tot op den dag dat Agnes de stad verliet. Ik ging naar het diligencekantoor om afscheid van haar te nemen en haar te zien vertrekken; en daar was hij, die met dezelfde gelegenheid naar Canterbury terugkeerde. Het gaf mij eenig genoegen zijn lange bruine jas, met de korte taille en de hooge schouders, in gezelschap van een parapluie als een kleine tent, op het kantje van de achterbank bovenop de diligence te zien zitten, terwijl Agnes natuurlijk binnenin zat; maar wat ik uitstond bij mijn pogingen om vriendelijk tegen hem te zijn, terwijl Agnes toekeek, verdiende misschien die kleine belooning wel. Bij het portier van de diligence, evenals tijdens het diner, draaide hij als een gier om ons heen, en slokte ieder woord op, dat ik tegen Agnes of dat Agnes tegen mij zei.

In den toestand van ongerustheid, waarin zijn mededeeling bij mijn haard mij gebracht had, had ik veel over de woorden nagedacht, die Agnes, over de aanstaande compagnieschap sprekend, had gebezigd: „Ik heb gedaan wat ik hoop dat goed was. Daar ik mij overtuigd voelde dat het voor papa's gemoedsrust noodzakelijk was dat offer te brengen, drong ik er bij hem op aan, het maar te doen." Een jammerlijk voorgevoel dat zij voor datzelfde gevoel zou zwichten, en er een aanmoediging in zou vinden, welk offer om zijnentwil ook van haar gevraagd mocht worden, had mij

sedertdien voortdurend benauwd. Ik wist hoe lief zij hem had. Ik wist tot welke offeringen zij in staat was. Ik wist uit haar eigen mond, dat zij zich zelf als de onschuldige oorzaak van zijn afdwalingen beschouwde en dacht dat zij een groote schuld aan hem had, die zij vurig verlangde af te doen. Het troostte mij niet te zien, hoe groot het verschil was tusschen haar en den verfoeilijken roodkop met zijn paarsbruine jas, want ik voelde dat, bij de zelfverloochening van haar reine ziel en de lage baatzucht van de zijne, juist in dat verschil het grootste gevaar lag. Dit alles wist hij zonder twijfel eveneens, en had hij met zijn geslepenheid heel goed overwogen. Echter was ik er zoo zeker van, dat het vooruitzicht van een dergelijk — zij het ook nog verwijderd — offer het geluk van Agnes moest verwoesten, en ik was er door haar houding zoo van overtuigd, dat zij het nog niet zag en dat het nog geen schaduw op haar geworpen had, dat ik haar even graag werkelijk nadeel zou hebben willen toebrengen als haar te waarschuwen voor wat haar boven het hoofd hing. Zoo kwam het dat wij zonder eenige verklaring scheidden. Zij wuifde mij glimlachend uit het portier een vaarwel toe, terwijl haar booze geest zich bovenop zat te wringen, alsof hij haar al in zijn klauwen had en triomfeerde. Ik kon dien laatste afscheidsblik langen tijd niet te boven komen. Toen Agnes mij schreef om mij haar goede overkomst te berichten, was ik nog even ellendig als toen ik haar zag weggaan. Wanneer ik aan het peinzen raakte, kwam dit onderwerp mij altijd voor den geest, en werd mijn onrust nog eens zoo groot. Er ging bijna geen nacht voorbij, dat ik er niet van droomde. Het werd een deel van mijn leven, even onafscheidelijk van mij zelf als mijn eigen hoofd.

Ik had ruim den tijd om mij met mijn ongerustheid te kwellen; want Steerforth was in Oxford, zooals hij mij schreef, en als ik niet in de Commons was, was ik heel veel alleen. Ik geloof, dat ik in dien tijd een geheimen achterdocht tegen Steerforth had. Ik schreef op zijn brief een hartelijk antwoord, maar ik geloof, dat ik over het geheel blij was dat hij toen juist niet naar Londen kon komen. De waarheid was, naar ik meen, dat de invloed van Agnes mij nog beheerschte, zonder verzwakt te worden doordat ik hem zag; en dat die invloed des te krachtiger werkte, omdat zij in zoo hooge mate mijn gedachten en belangstelling bezighield.

Intusschen gleden dagen en weken voor-

bij. Ik was bij Spenlow en Jorkins nu voor vast op kantoor. Ik had negentig pond per jaar (behalve mijn kamerhuur en wat daarmee in verband stond) van mijn tante. Mijn kamers waren voor een jaar vast gehuurd; en hoewel ik ze 's avonds nog altijd vervelend en de avonden lang vond, kon ik daar toch met gelijkmoedige neerslachtigheid blijven zitten, en mij overgeven aan het genot van koffie, die ik, als ik er aan terugdenk, in dat tijdperk van mijn leven bij emmers gedronken schijn te hebben. Omstreeks dezen tijd deed ik ook drie ontdekkingen; in de eerste plaats, dat juffrouw Crupp verschrikkelijk gemarteld werd door een zonderlinge kwaal, door haar „krampen” genoemd, die gewoonlijk met een roodheid van haar neus vergezeld ging en voortdurend met pepermunt bestreden moest worden; ten tweede, dat iets eigenaardigs in de temperatuur van het provisiekamertje — de brandewijnflesschen deed springen; ten derde dat ik alleen in de wereld was, en het mij een genot was die omstandigheid in fragmenten van Engelsche gedichten op te teekenen. Op den dag dat mijn contract gesloten werd, had er geen feestviering plaats, behalve dat ik voor de klerken sandwiches en sherry op het kantoor liet komen en 's avonds alleen naar de comédie ging. Ik ging „Menschenhaat en Berouw” zien, als een soort Doctor's-Commons-achtig stuk, en was er zoo verschrikkelijk door aangedaan, dat ik toen ik thuis kwam, mij zelf in den spiegel bijna niet herkende. Mijnheer Spenlow merkte, bij gelegenheid dat wij de zaak afdeden, op, dat hij mij graag aan zijn huis in Norwood had willen ontvangen, om de verbintenis, die wij gesloten hadden, te vieren, als zijn huishouden niet eenigszins in de war was geweest door de verwachte terugkomst van zijn dochter, die naar Parijs was geweest om haar opvoeding te voltooien. Maar hij gaf mij tevens te kennen, dat hij, wanneer zij thuis was, het genoeg hoopte te hebben mij eens bij zich te zien. Ik wist, dat hij weduwnaar was met één dochter, en zei dus, dat ik mij zeer verplicht voelde. Mijnheer Spenlow hield woord. Een week of twee later herinnerde hij mij aan deze afspraak, en zei, dat het hem veel genoeg zou doen, als ik aanstaanden Zaterdag zou willen komen en tot Maandag zou willen blijven. Natuurlijk zei ik, dat ik hem dat genoeg zou doen. Hij zou mij met zijn phaëton meenemen en weer terugbrengen. Toen de dag kwam, was zelfs mijn reiszak een voorwerp van eerbied voor de gesalarieerde klerken, voor wie het huis in Nor-

wood een heilig mysterie was. Een van hen vertelde mij, dat hij gehoord had, dat mijnheer Spenlow aan tafel niets dan zilver en porselein gebruikte; en een ander gaf mij te kennen, dat de champagne daar even ruim werd geschonken als ergens anders gewoon tafelbier. De oude klerk met de pruik, die mijnheer Tiffey heette, was er verscheidene malen in zijn leven voor zaken geweest, en telkens tot in de onthijtkamer doorgedrongen. Hij beschreef deze als een allerschijnachtigst vertrek, en zei, dat hij daar bruinen Oostindischen sherry had gedronken, zoo heerlijk, dat iemand er van moest knipoogen.

Wij hadden dien dag een uitgestelde zaak in het Consistorie — over het excommuniceren van een bakker, die zich tegen een in de kerkekamer vastgesteld loon voor straatmaken had verzet — en daar de overgelegde bewijsstukken voor en tegen, volgens een berekening, die ik maakte, precies tweemaal zoolang waren als Robinson Crusoe, was het tamelijk laat op den dag voor wij klaar waren. Wij kregen hem echter voor zes weken geëxcommuniceerd en veroordeeld tot een eindeloze hoeveelheid kosten; en toen gingen de proctor van den bakker, en de rechter en de advocaten van beide partijen (die allen nauw verwant aan elkaar waren) samen de stad uit, en reden mijnheer Spenlow en ik in den phaëton weg.

De phaëton was een heel fraai rijtuig; en de paarden bogen hun hals en tilden hun pooten op, alsof zij wisten dat zij tot Doctor's Commons behoorden. In alles wat vertooning maken betrof, heerschte er in de Commons vrij veel wedijver, en men hield er toen eenige keurige equipages op na; hoewel ik altijd gedacht heb, en altijd zal blijven denken, dat in mijn tijd het grootste punt van wedijver de stijfsel was, waarvan, naar mijn idee, onder de proctors zoo veel gedragen werd, als een mensch maar met mogelijkheid dragen kan. Wij hadden het onderweg heel genoeglijk met elkaar, en mijnheer Spenlow gaf mij eenige wenken ten opzichte van mijn vak. Hij zei, dat het het fatsoenlijkste vak van de wereld was, en vooral niet met dat van zaakwaarnemer moest worden verward, daar het eigenlijk heel iets anders was, oneindig meer exclusief, minder machinaal, en veel voordeliger. Wij namen de zaken in de Commons veel gemakkelijker op, dan zij ergens anders opgenomen konden worden, merkte hij op, en dit gaf ons, als een geprivilegeerde klasse, een geheel aparte positie. Hij zei, dat het wel onmogelijk was

de onaangename waarheid te verbloemen, dat wij voornamelijk door zaakwaarnemers werden gebruikt, maar gaf mij te verstaan dat deze toch een lager menschensoort waren, waarop alle proctors van eenig aanzien uit de hoogte neerkeken.

Ik vroeg mijnheer Spenlow, wat hij voor de beste zaken in ons beroep hield. Hij antwoordde, dat een goed proces over een betwist testament, waarin een onbezwaard landgoedje van dertig of veertig duizend pond betrokken was, misschien het beste van alles was. In zoo'n proces, zei hij, waren er niet alleen op elken trap van de procedure heel aardige winstjes met pleiten te behalen, en bergen van bewijzen met verhooren en tegen-verhooren bijeen te brengen (om er nog niet over te spreken, dat men eerst bij de gedelegeerden en dan bij de lords kon appelleren); maar daar men er tamelijk zeker van kon zijn, dat de kosten ten slotte uit den boedel zouden komen, ging men er van beide zijden lustig en levendig op los, en stoorde men zich ook niet aan onkosten. Daarna verviel hij in een algemeene lofspraak op de Commons. Wat vooral in de Commons bewonderd diende te worden, zei hij, was dat alles er zoo beknopt was. Nergens op de wereld was iets zoo gemakkelijk en handig ingericht. Het was een voorbeeld van eenvoud. Alles lag er als het ware in een notedop. Bijvoorbeeld: Men bracht een proces over echtscheiding of over restituties voor het Consistorie. Heel goed. Men liet het eerst in het Consistorie zijn gang gaan. Men maakte er een rustig spelletje van, in een familiekring, en speelde dat op zijn gemak uit. Verondersteld, men was met het Consistorie niet tevreden, wat deed men dan? Wel, dan ging men naar de Arches. Wat was de Arches? Hetzelfde Hof, in dezelfde zaal, met dezelfde balie, en dezelfde praktijns, maar met een anderen rechter; want daar kon de rechter van het Consistorie elken zittingsdag als advocaat komen pleiten. Wel, men speelde zijn spelletje daar weer uit. Nog was men niet tevreden. Heel goed. Wat deed men dan? Wel, dan ging men naar de gedelegeerden. Wie waren de gedelegeerden? Wel, de geestelijke gedelegeerden waren de advocaten zonder zaken, die bij het spelletje hadden toegekeken terwijl het in de twee Hoven gespeeld werd, en de kaarten hadden zien schudden, geven en uitspelen, en met al de spelers er over hadden gepraat, en nu kersvers als rechters optraden, om de zaak tot ieders genoegen te regelen. Ontevreden menschen mogen over de misbruiken in de Commons,

en het nepotisme in de Commons, en de noodzakelijkheid van hervormingen in de Commons praten, zei mijnheer Spenlow heel plechtig tot besluit; maar toen de prijs van een schepel tarwe het hoogst was geweest, hadden de Commons het meest te doen gehad; en men zou gerust de hand op het hart kunnen leggen en tot de heele wereld kunnen zeggen: „Raak aan de Commons en het land komt ten val!”

Ik luisterde met aandacht naar dit alles, en hoewel ik zeggen moet, dat ik twijfelde of het land wel zooveel aan de Commons verplicht was als mijnheer Spenlow beweerde, onderwierp ik mij uit eerbied aan zijn meening. Dat van den prijs van een schepel tarwe, voelde ik, in mijn bescheidenheid, dat mijn krachten te boven ging en de zaak volkomen afdeed. Ik ben, tot op dit oogenblik, nog nooit over die schepel tarwe heen gekomen. Het heeft mij, mijn heele leven lang, in verband met alle mogelijke onderwerpen, steeds weer den mond gesnoerd. Ik weet eigenlijk niet wat het met mij te maken heeft, of welk recht het heeft mij bij een oneindige verscheidenheid van gelegenheden te doen verstommen; maar wanneer ik ooit ergens een schepel er bij de haren zie bijslepen (zooals, naar ik heb opgemerkt, altijd gebeurt), geef ik de zaak als verloren op. Dit is een uitweiding. Ik was de man niet om aan de Commons te raken en het land te doen vallen. Ik gaf door mijn stilzwijgen mijn onderdanige instemming te kennen met alles wat ik van mijn meerdere in jaren en kunde had gehoord; en verder praatten wij over „Menschenhaat en Berouw”, en over de twee paarden, tot wij het tuinhek van mijnheer Spenlow bereikten. Er behoorde een fraaie tuin bij het huis, en hoewel het niet het beste jaargetijde was om een tuin te zien, werd deze zoo keurig onderhouden, dat ik er verrukt over was. Er was een prachtig grasperk, er waren boomgroepen, en er waren fraai aangelegde wandelpaden, die ik in het donker nog juist kon onderscheiden, met latwerk overwelfd, waartegen, in den groeitijd, heesters, en bloemen groeiden. „Hier zal juffrouw Spenlow in haar eenzaamheid wandelen!” dacht ik. Wij kwamen aan het huis, dat vroolijk verlicht was, en in een vestibule, waar allerlei soorten hoeden, petten, jassen, mantels, handschoenen, zweepen en wandelstokken, hingen, lagen en stonden.

„Waar is juffrouw Dora?” zei mijnheer Spenlow tot den knecht.

„Dora” dacht ik. „Wat een mooie naam!” Wij stapten een aangrenzende kamer bin-

nen (ik geloof, dat het dezelfde zijkamer was, die door den bruinen Oostindischen sherry gedenkwaardig was geworden), en ik hoorde een stem zeggen: „Mijnheer Copperfield, mijn dochter Dora, en haar vertrouwde vriendin!” Dit was zonder twijfel mijnheer Spenlow's stem; maar ik wist niet wiens stem het was en het kon mij ook niet schelen. Het was in één oogenblik met mij gedaan. Mijn noodlot was vervuld. Ik was overwonnen, ik was een gevangene, een slaaf geworden; ik had mijn vrijheid voor altijd verloren. Ik was smoorlijk op Dora Spenlow verliefd.

Zij was meer dan een menschelijk wezen voor mij. Zij was een fee, een sylphide. Ik weet niet wat zij was — zij was alles wat iemand ooit gezien had, en alles waarnaar iemand ooit had gesmacht.

Ik werd in een oogenblik in een afgrond van liefde verzwolgen. Ik kon niet op den rand blijven aarzelen, ik kon niet naar beneden of achterom kijken; ik was verloren, vóór ik besef had een woord tegen haar te zeggen.

„Ik,” zei een stem, die ik mij nog van vroeger herinnerde, nadat ik gebogen en iets gepreveld had, „heb mijnheer Copperfield wel eens meer gezien.”

Het was Dora niet, die sprak. Neen, de vertrouwde vriendin, juffrouw Murdstone!

Ik geloof niet, dat ik erg verbaasd was. Voor zoover ik er over oordeelen kan, was ik niet meer vatbaar voor verbazing. Er was in de heele stoffelijke wereld niets noemenswaardigs, behalve Dora Spenlow, om zich over te verbazen. Ik zei: „Hoe maakt gij het, juffrouw Murdstone? Nog goed, hoop ik.”

Zij antwoordde: „Heel goed.” Toen zei ik: „Hoe gaat het met mijnheer Murdstone?”

Zij antwoordde: „Mijn broer maakt het uitstekend, dank u.”

Mijnheer Spenlow, die naar ik denk, verwonderd was, dat wij elkaar kenden, voegde er nu een woordje tusschen.

„Het verheugt mij, Copperfield,” zei hij, „dat gij en juffrouw Murdstone al met elkaar bekend zijt.”

„Mijnheer Copperfield en ik,” zei juffrouw Murdstone met barsche kalmte, „zijn in zekeren zin nog aan elkaar verwant. Vroeger zijn wij eenigszins met elkaar bekend geweest. Dat was in zijn kinderjaren. Omstandigheden hebben ons sedertdien van elkaar verwijderd. Ik zou hem werkelijk niet herkend hebben.”

Ik antwoordde dat ik haar overal herkend zou hebben, wat maar al te waar was.

„Juffrouw Murdstone heeft de goedheid gehad,” hervatte mijnheer Spenlow, „om de betrekking, als ik het zoo mag uitdrukken, van mijn dochter Dora's vertrouwde vriendin te aanvaarden. Daar mijn dochter Dora, helaas, geen moeder meer heeft, heeft juffrouw Murdstone de vriendelijkheid gehad haar gezellin en beschermster te willen worden.”

Er vloog mij een gedachte door het hoofd, dat juffrouw Murdstone, evenals het zakwerktuigje dat men een „levensbeschermster” (life-preserver) noemt, meer geschikt was om kwaad dan goed te doen. Maar daar ik voor alle dingen behalve voor Dora slechts een vluchtige gedachte overhad, keek ik terstond daarop weer naar haar, en meende aan haar grappig-onvergenoege gezichtje te kunnen zien, dat zij niet bijzonder veel lust scheen te hebben om erg vertrouwd met haar gezellin en beschermster te zijn, toen zich een schel liet hooren, die, zooals mijnheer Spenlow mij vertelde, het eerste sein voor het diner was, en mij dus deed heengaan om mij te verkleeden. Het denkbeeld zich in dien staat van verliefdheid te gaan verkleeden, of iets anders te doen dat eenige inspanning vereischte, was een weinig al te zot. Ik kon alleen maar voor het vuur gaan zitten, op het sleuteltje van mijn reiszak bijten, en aan de betooverende, kinderlijke Dora, met haar stralende oogen denken. Wat een figuurtje had zij, en wat een gezichtje, en wat een gracieuze ongekunstelde, betooverende maniertjes!

De schel werd zoo gauw voor de tweede maal geluid, dat ik mijn toilet maar afjachtte, in plaats van er zooveel zorg aan te besteden als ik onder deze omstandigheden wel graag had willen doen, en naar beneden ging. Er was nog meer gezelschap. Dora stond met een cuden heer met een grijs hoofd te praten. Zoo grijs als hij was — en overgrootvader ook nog, want dit vertelde hij zelf — was ik razend jaloersch op hem.

In welk een gemoedsstemming was ik! Ik was op iedereen jaloersch. Ik kon de gedachte niet verdragen, dat iemand mijnheer Spenlow beter kende dan ik. Het was een marteling voor mij hen over gebeurtenissen te hooren spreken die ik niet had bijgewoond. Toen een zeer beminnelijk persoon, met een glimmend kaal hoofd, mij over de tafel heen vroeg, of dit de eerste maal was dat ik den tuin zag, had ik hem wel alles willen doen wat maar barbaarsch en wraakzuchtig was.

Ik herinner mij niet meer wie er waren,

behalve Dora. Ik kan mij volstrekt niet meer voorstellen wat er verder ter tafel verscheen, behalve Dora. Ik geloof, dat ik mijn maaltijd geheel en al met Dora deed, en een half dozijn borden onaangeroerd liet wegnemen. Ik zat naast haar. Zij had een allerverrukkigst stemmetje, een allervrolijkst lachje, en de liefste en betooverendste maniertjes, die ooit een verloren jongeling in hopelooze slavernij brachten. Zij was over het geheel nogal fijn en teer. Zooveel te kostbaarder, vond ik.

Toen zij met juffrouw Murdstone de kamer uitging (er waren geen andere dames bij het gezelschap) verzonk ik in een gemijmer, alleen verstoord door de gruwelijke vrees, dat juffrouw Murdstone bij haar kwaad van mij zou spreken. De beminnelijke persoon met het glimmende hoofd vertelde mij een lange geschiedenis, die, geloof ik, over tuinieren ging. Ik hoorde hem, naar ik meen, verscheidene malen, „mijn tuinman” zeggen. Oogenschoonlijk luisterde ik naar hem met de grootste aandacht, maar intusschen zwierf ik met Dora rond in een hof van Eden.

Mijn vrees, dat er bij het voorwerp van mijn hartstochtelijke genegenheid kwaad van mij gesproken was, werd, toen wij naar den salon gingen, door het stroeve en stijve gezicht van juffrouw Murdstone verlevendigd. Maar ik werd op een onverwachte manier daarvan ontheven.

„David Copperfield,” zei juffrouw Murdstone, mij wenkend om terzijde naar een raam te komen, „een woordje.”

Ik stond alleen tegenover juffrouw Murdstone.

„David Copperfield,” zei zij, „ik behoef niet over familie-omstandigheden uit te weiden. Zij zijn geen uitlokkend onderwerp.”

„Verre van dat, juffrouw,” antwoordde ik.

„Verre van dat,” herhaalde juffrouw Murdstone toestemmend. „Ik wensch de herinnering aan vroegere geschillen, of vroegere beleedigingen niet op te rakelen. Ik heb beleedigingen ontvangen van iemand — een vrouw, spijt het mij voor de eer van mijn sekse te moeten zeggen — die niet zonder verachting en afschuw te noemen is, en daarom wil ik haar liever maar niet noemen.”

Ik werd inwendig wel heel kwaad, maar zei alleen, dat het zeker beter zou zijn, als het juffrouw Murdstone niet beliefde haar te noemen. Ik kon haar, voegde ik er aan toe, niet op een oneerbiedige manier hooren noemen, zonder op een zeer beslist

toon mijn gevoelens te kennen te geven.

Juffrouw Murdstone sloot haar oogen en boog met zekere minachting haar hoofd; toen langzaam haar oogen weer openend, hervatte zij:

„David Copperfield, ik zal niet trachten te verbloemen, dat ik in uw jeugd een ongunstige meening over u heb gehad. Dat kan een verkeerde meening zijn geweest, of gij kunt opgehouden hebben die te verdienen. Dat is nu de vraag niet tusschen ons. Ik behoor tot een familie, die, geloof ik, eenigszins uitmunt door vastheid van karakter, en ik ben geen speelbal van omstandigheden of veranderingen. Ik mag mijn meening over u hebben en gij moogt uw meening over mij hebben.”

Ik boog nu op mijn beurt het hoofd.

„Maar het is niet noodig,” vervolgde juffrouw Murdstone, „dat deze meeningen hier in botsing komen. Onder de bestaande omstandigheden zal het in alle opzichten goed zijn dat dit niet gebeurt. Daar een samenloop van omstandigheden ons weer bij elkaar heeft gebracht, en dit ook bij andere gelegenheden nog wel eens zou kunnen gebeuren, zou ik willen zeggen: laten wij elkaar hier als oppervlakkige kennissen ontmoeten. Familie-aangelegenheden zijn een voldoende reden, dat wij alleen op dien voet met elkaar omgaan, en het is volstrekt niet noodig dat wij elkaar tot het onderwerp van aanmerkingen maken. Vindt gij dat goed?”

„Juffrouw Murdstone,” antwoordde ik, „ik ben van oordeel, dat gij en mijnheer Murdstone mij heel barbaarsch en mijn moeder heel hard behandeld hebt. En dat zal ik altijd blijven denken, zoolang ik leef. Maar ik stem volkomen in met wat gij daar voorstelt.”

Juffrouw Murdstone sloot nog eens haar oogen en boog haar hoofd. Daarna met de toppen van haar koude stijve vingers even den rug van mijn hand aanrakend, ging zij weg, en verschikte daarbij de kettinkjes om haar polsen en haar hals, die nog dezelfde, en in denzelfden staat schenen te zijn, als toen ik haar voor het laatst had gezien. Zij deden mij, in verband met juffrouw Murdstone's karakter, denken aan de kettingen en boeien boven de deur van een gevangenis, waardoor alle toeschouwers buiten kunnen begrijpen wat er binnen te verwachten is.

Alles wat ik van het overige gedeelte van den avond weet is, dat ik de keizerin van mijn hart betooverende Fransche romances hoorde zingen, waarvan de inhoud doorgaans was, dat men, wat er ook ge-

beuren mocht, altijd behoorde te dansen. Tra la la, tra la la! waarbij zij zich zelf accompaneerde op een hemelsch instrument, dat op een gitaar leek. Dat ik in een zalige ijzhoofdigheid verzonken was. Dat ik voor alle ververschingen bedankte. Dat mijn ziel speciaal een afschuw had van punch. Dat zij, toen juffrouw Murdstone haar in verzekerde bewaring nam en wegvoerde, mij met een glimlach haar verrukkelijke handje gaf. Dat ik mij zelf bij toeval in een spiegel zag en keek alsof ik mal en suf

maar hij liet mij al zijn tanden zien, kroop onder een stoel, opzettelijk om te brommen, en wilde niets van eenige vertrouwelijkheid weten.

De tuin was koel en eenzaam. Ik wandelde rond, mij afvragend hoe gelukkig ik mij wel zou voelen, als ik ooit met dat dierbare wezentje verloofd zou mogen zijn. Wat trouwen, fortuin en dat alles betrof, hieromtrent was ik, geloof ik, toen nog even onnoozel en onverschillig, als toen ik op kleine Emily verliefd was. Haar „Dora”

DORA.

was. Dat ik in een allerweemoedigste stemming naar bed ging, en in een crisis van tamme razernij opstond.

Het was een prachtige ochtend en nog vroeg. Ik besloot dus, eens naar buiten te gaan en die met latwerk overwelfde paden door te wandelen, en mijn hartstocht te bevredigen door mij daar haar beeld voor den geest te halen. Toen ik in de vestibule kwam, vond ik daar haar hondje, dat Jip genoemd werd — als een afkorting van Gipsy. Ik naderde hem met zachte vriendelijkheid, want ik hield zelfs al van hem;

te mogen noemen, aan haar te schrijven, haar te mogen liefhebben en aanbidden, reden te hebben om te gelooven, dat zij nog aan mij dacht als zij bij andere menschen was, scheen mij het toppunt van menschelijke eerezucht toe — in ieder geval weet ik zeker, dat dit het toppunt van de mijne was. Ik twijfel er volstrekt niet aan of ik was een dwaze sentimenteele kwast; maar in dat alles was toch een reinheid van hart, die mij, hoewel ik er nu om kan lachen, toch verhindert er met eigenlijke minachting aan te denken.

Ik had nog niet lang gewandeld, toen ik een hoek omsloeg en haar ontmoette. Ik tintel nog van het hoofd tot de voeten en mijn pen beeft in mijn vingers, als ik in mijn geheugen weer dien hoek omsla.

„Gij — zijt — vroeg buiten, juffrouw Spelow,” zei ik.

„Het is zoo vervelend in huis,” antwoordde zij, „en die juffrouw Murdstone heeft zulke zotte grillen! Zij kan er zoo mal over praten, dat de dag wat gelucht moet hebben voor ik buiten kom. Gelucht!” (Hier lachte zij op de meest melodieuze manier). „Op een Zondagochtend, als ik geen piano speel, moet ik toch iets doen. Ik zei dus gisteravond tegen papa, dat ik naar buiten moest. Bovendien, het is de mooiste tijd van den dag. Vindt ge ook niet?”

Ik waagde een stoute poging, en zei (niet zonder stotteren) dat alles nu heel mooi voor mij was, hoewel het geen minuut geleden nog heel donker voor mij was geweest.

„Bedoelt gij een compliment,” zei Dora, „of dat het wéér veranderd is?”

Ik stotterde nog erger dan tevoren, toen ik antwoordde, dat ik geen compliment, maar de zuivere waarheid had bedoeld; hoewel ik mij niet bewust was, dat er eenige verandering in het weer had plaats gehad. Het was in den toestand van mijn eigen gevoel, voegde ik er bedeesd aan toe, om de opheldering nog duidelijker te maken.

Ik had nog nooit zulke krullen gezien — hoe zou ik ook, want er waren nog nooit zulke krullen geweest — als die zij schudde om haar blozen te verbergen. Wat het strooioedje met blauw lint betreft, dat op die krullen stond, als ik het maar in mijn kamer in Buckingham-street had kunnen ophangen, wat een onschatbaar bezit zou het dan al geweest zijn!

„Ge zijt zoo pas van Parijs teruggekomen?” zei ik.

„Ja,” antwoordde zij. „Zijt gij daar wel eens geweest?”

„Neen.”

„O, dan hoop ik, dat gij er gauw naar toe zult gaan. Wat zal het u daar bevallen!”

Sporen van diepe zielesmart vertoonden zich op mijn gelaat. Dat zij hopen zou dat ik wegging, dat zij het mogelijk zou achten, dat ik kon weggaan, was ondraaglijk. Ik verachtte Parijs; ik verachtte Frankrijk. Ik zei, dat ik, onder de bestaande omstandigheden, Engeland voor niets ter wereld zou willen verlaten. Niets zou mij daartoe bewegen. Kortom, zij schudde haar krullen weer, toen haar hondje kwam aanloopen

om ons uit de verlegenheid te helpen. Hij was doodelijk jaloersch op mij, en bleef aanhoudend tegen mij blaffen. Zij nam hem in haar armen — o mijn hemel! — en streelde hem, maar hij bleef toch nog blaffen. Hij wilde niet, dat ik hem aanraakte, toen ik dit beproefde; en toen sloeg zij hem. Het deed mijn lijden nog ontzaglijk toenemen, toen ik zag welke tikjes zij hem tot straf op zijn stompen neus gaf, terwijl hij knipoogde, en haar hand likte, en nog in zich zelf bromde, als een contrabas in miniatuur. Eindelijk hield hij zich stil — wel mocht hij dat, met haar mollige kin op zijn kop! — en wij liepen verder om een oranje-riet te gaan bekijken.

„Ge zijt niet erg bevriend met juffrouw Murdstone, is het wel?” zei Dora. „Mijn lieverdje!” (De twee laatste woorden waren tot den hond gericht. O, als zij het eens tot mij waren geweest!).

„Neen,” antwoordde ik. „Heelemaal niet.”

„Zij is zoo'n vervelend schepsel,” zei Dora, met een prullend lipje. „Ik kan niet begrijpen hoe papa er toe gekomen is, om zoo'n lastig portret als gezelschap voor mij te kiezen. Wie heeft er nu een beschermster noodig! Ik weet zeker, dat ik er geen noodig heb. Jip kan mij veel beter beschermen dan juffrouw Murdstone. Is het niet, lieve Jip?”

Hij knipoogde alleen maar flauwtjes, toen zij zijn ronden kop kustte.

„Papa noemt haar mijn vertrouwde vriendin, maar dat is zij niet — lang niet, niet waar, Jip? Wij zullen zulke knorrige schepsels niet tot onze vertrouwden maken, Jip en ik. Wij zullen vertrouwelijk zijn met wie wij willen, en zelf onze vriendinnen uitzoeken, in plaats van ze voor ons te laten uitzoeken — is het niet zoo, Jip?”

Jip maakte tot antwoord een genoeglijk geluid, eenigszins lijkend op dat van een theeketel, die begint te zingen. Wat mij betrof, ieder woord was een stel nieuwe boeien, die boven de laatste werden vastgeklonken.

„Het is wel hard, omdat wij geen lieve mama hebben, dat wij daarom zoo'n stuursch, akelig, oud portret als die juffrouw Murdstone altijd om ons heen moeten hebben — niet waar, Jip? Maar 't doet er niet toe, Jip. Wij zullen toch niet vertrouwelijk zijn, en wij zullen het ons zoo plezierig maken als wij maar kunnen, ondanks haar, en wij zullen haar plagen en niet behagen — is 't niet, Jip?”

Als dit nog langer had geduurd, geloof ik, dat ik in het kiezelen op mijn knieën zou

zijn neergezonken, met de waarschijnlijkheid voor oogen om er het vel af te schaven en bovendien de deur uitgegooid te worden. Maar gelukkig was de oranjerie niet ver meer af, en brachten deze laatste woorden er ons vlak bij.

Zij bevatte een heele tentoonstelling van de fraaiste geraniums. Wij wandelden daar langs, terwijl Dora dikwijls bleef stilstaan om deze of die te bewonderen, en ik bleef stilstaan om dezelfde te bewonderen, en Dora dan, op een kinderlijke manier, haar hondje ophield om aan de bloemen te ruiken; en als wij niet alle drie in het land der feeën waren, was ik er toch zeker. De geur van een geraniumblad treft mij nu nog met een half grappige half ernstige verwondering over de verandering, die er dan in een oogenblik over mij komt; dan zie ik een strooiedoekje met blauw lint, en een massa krullen, en een zwart hondje in twee tengere armen omhoog gehouden, tegen een muur van frissche bladeren en bloemen.

Juffrouw Murdstone had naar ons gezocht. Zij vond ons hier, en hield Dora haar onsmakelijke wang, waarvan de rimpeltjes met haarpoeder waren gevuld, toe om te kussen. Daarna nam zij Dora's arm in den haren, en liet ons naar het ontbijt marcheren alsof het een militaire begrafenis was.

Hoeveel kopjes thee ik dronk, omdat Dora ze inschonk, weet ik niet. Maar ik herinner mij nog wel, dat ik thee zat te zwelgen, tot mijn heele zenuwgestel, als ik er in die dagen een had, in de war moest zijn geraakt. Daarop gingen wij naar de kerk. Juffrouw Murdstone zat tusschen Dora en mij in de bank; maar ik hoorde haar zingen, en de heele gemeente verdween. Er werd een preek gehouden — natuurlijk over Dora — en ik vrees dat dit alles is wat ik van de godsdienstoefening weet.

Wij hadden een rustigen dag. Geen bezoek, een wandeling, een huiselijk diner met ons vieren, en een avond van prenten kijken en boeken doorbladeren; juffrouw Murdstone zat met een stichtelijk boek voor zich en hield ons waakzaam in het oog. O, weinig vermoedde mijnheer Spenlow, toen hij dien dag na het diner, met zijn zakdoek over zijn hoofd, tegenover mij zat, hoe vurig ik hem in mijn verbeelding als zijn schoonzoon omhelsde. Weinig vermoedde hij, toen ik dien avond afscheid van hem nam, dat hij juist zijn volledige toestemming tot mijn verlovings met Dora had gegeven, en dat ik alle mogelijke zegeningen over zijn hoofd afsmeekte.

Wij reden den volgenden morgen vroeg weg, want wij hadden een proces over het redden van de lading van een schip in het Admiraliteits-Hof, dat een tamelijk nauwkeurige kennis van de geheele zeevaartkunde vereischte, waarbij (daar men niet verwachten kon dat wij in de Commons veel van zulke dingen zouden weten) de rechter twee oude zeeofficieren had verzocht, hem er uit menschlievendheid doorheen te komen helpen. Dora was echter weer aan het ontbijt om thee te schenken; en ik had het treurige genoegen in den phaëton mijn hoed voor haar af te nemen, terwijl zij met Jip in haar armen op de stoep stond.

Wat de Admiraliteit dien dag voor mij was; wat voor onzin ik in mijn gedachten van ons proces maakte, terwijl ik er naar zat te luisteren; hoe ik „Dora” gegraveerd zag op het blad van de zilveren roeispaan, die als een zinnebeeld van deze hooge rechtspraak op de tafel lag; en hoe het mij, toen mijnheer Spenlow 's avonds zonder mij naar huis ging (ik had een krankzinnige hoop gekoesterd, dat hij mij weer zou meenemen), te moede was alsof ik zelf een zeeman was, en mijn schip was weggevaren en mij op een onbewoond eiland had achtergelaten, zal ik maar niet probeeren te beschrijven, daar een dergelijke poging toch vruchteloos zou zijn. Als dat slaperige oude Hof eens wakker kon worden, en de droomen, die ik daar wakend over Dora heb gedroomd, in een zichtbare gedaante kon vertoonen, zou het openbaren hoe oprecht ik het meende.

Ik bedoel niet de droomen, die ik alleen dien dag droomde, maar iederen dag, week in, week uit, maand in, maand uit. Ik ging er heen, niet om te luisteren naar wat er verhandeld werd, maar om aan Dora te denken. Als ik ooit een gedachte voor de processen overhad, terwijl zij hun lange lengte langzaam voor mij voorbysleepten, was het alleen maar om, bij processen over huwelijkszaken (aan Dora denkend) mij verwonderd af te vragen, hoe getrouwde lieden ooit anders dan gelukkig konden zijn; en om bij processen over erfenissen te overwegen, welke stappen ik, als mij zoo veel geld was nagelaten, het allereerst ten aanzien van Dora zou hebben gedaan. In de eerste week van mijn verliefdheid kocht ik vier kostbare vesten — niet voor mij zelf, ik was er niet trotsch op, maar voor Dora — en begon op straat stroogelege glacé handschoenen te dragen, en legde den grondslag voor alle likdoorns, die ik ooit gehad heb. Indien de laarzen, die ik in dat

tijdperk droeg, nog eens te voorschijn gebracht en met de natuurlijke grootte van mijn voeten vergeleken konden worden, zouden zij op een alleraandoenlijkste manier bewijzen in welken toestand mijn hart toen verkeerde.

En toch, hoe ellendig kreupel ik mij zelf ook door dit huldebewijs aan Dora maakte, liep ik dagelijks mijlen ver, in de hoop haar te zullen zien. Niet alleen was ik op den weg naar Norwood al heel gauw evengoed bekend, als de brievenbestellers van die wijk, maar ik zwierf eveneens door Londen rond. Ik wandelde door de straten waar de fraaiste winkels voor dames waren, bleef lang ronddwalen door den Bazaar en zwoegde het Park op en neer, lang nadat ik reeds volkomen afgemat was. Soms, bij zeldzame gelegenheden, met lange tusschenpoozen, zag ik haar. Misschien zag ik haar handschoentje uit het portier van een rijtuig wuiven, misschien kwam ik haar ergens tegen, wandelde ik een eindje met haar en juffrouw Murdstone mee en sprak ik met haar. In het laatste geval was ik daarna altijd diep ellendig, als ik bedacht, dat ik niets van eenige beteenkenis had gezegd, of dat zij geen flauw idee van mijn gemoedstoestand had, of dat zij in het minst niet om mij gaf. Altijd keek ik, zooals men wel begrijpen kan, naar een nieuwe uitnoodiging van mijnheer Spenlow uit. En altijd werd ik weer teleurgesteld, want ik kreeg er geen.

Juffrouw Crupp moet een vrouw van doorzicht zijn geweest, want toen deze verliefdheid nog maar enkele weken oud was, en ik nog geen moed had gehad zelfs aan Agnes duidelijker te schrijven, dan dat ik bij mijnheer Spenlow aan huis was geweest, „wiens gezin,” voegde ik er aan toe, „uit één dochter bestaat;” ik zeg, juffrouw Crupp moet een vrouw van doorzicht zijn geweest, want zelfs in dit vroege stadium ontdekte zij wat er met mij aan de hand was. Zij kwam op een avond, toen ik erg neerslachtig was, naar boven, om mij te vragen (daar zij weer een aanval had van de kwaal, waarover ik al gesproken heb) of ik haar aan een beetje tinctuur van cardamom met rhabarber en zeven droppels nagelolie kon helpen, wat het beste middel was tegen haar kwaal; — of, als ik zooiets niet bij de hand had, aan een beetje brandewijn, wat daarna het beste was. Dat smaakte haar wel niet zoo goed, merkte zij op, maar het was toch daarna het beste. Daar ik van het eerste middel zelfs nooit had gehoord, en het tweede altijd in mijn kast had, gaf ik juffrouw Crupp een glaasje

van het tweede, dat zij (opdat ik niet zou denken, dat het voor een onbehoorlijk doel werd gebruikt) in mijn aanwezigheid begon uit te drinken.

„Probeer u zelf wat op te beuren, mijnheer,” zei juffrouw Crupp; „ik kan het niet uitstaan u zoo te zien, mijnheer, ik ben zelf moeder.”

Ik kon het toepasselijke van deze omstandigheid op mijzelf niet goed begrijpen, maar keek juffrouw Crupp toch zoo vroolijk en vriendelijk aan als in mijn vermogen was.

„Kom, mijnheer,” zei juffrouw Crupp. „Neem mij niet kwalijk. Ik weet wat het is, mijnheer. Er is een jongedame in het spel.”

„Juffrouw Crupp!” antwoordde ik, blozend.

„Och, mijn Hemel! Wees maar gerust, mijnheer,” zei juffrouw Crupp, met een bemoeuwigend knikje. „Houd maar goeden moed. Als zij u niet vriendelijk wil aankijken, zijn er nog genoeg die het wel willen doen. Gij zijt een jongeheer, dien men vriendelijk moet aankijken, mijnheer Copperfull, en gij moet leeren begrijpen wat gij waard zijt, mijnheer.”

Juffrouw Crupp noemde mij altijd mijnheer Copperfull: in de eerste plaats, zonder twijfel, omdat mijn naam zoo niet was; ten tweede zou ik haast denken, omdat zij daarbij op de een of andere manier aan een waschdag dacht.

„Wat doet u denken, dat er een jongedame in het spel is, juffrouw Crupp?” zei ik.

„Mijnheer Copperfull,” zei juffrouw Crupp, met veel gevoel, „ik ben zelf moeder.”

Een poos lang kon juffrouw Crupp niets anders doen, dan haar hand op haar nankingschen boezem leggen, en zich tegen de opnieuw opkomende pijn met teugjes van haar medicijn versterken. Eindelijk sprak zij weer.

„Toen deze kamers door uw lieve tante voor u gehuurd werden, mijnheer Copperfull,” zei juffrouw Crupp, „was het eerste wat ik zei, dat ik nu iemand gevonden had om voor te zorgen. Goddank!” — dat waren mijn eigen woorden — „ik heb nu iemand gevonden om voor te zorgen!” Gij eet niet genoeg, mijnheer, en gij drinkt ook niet genoeg.”

„Is het daarop dat gij uw vermoeden grondt, juffrouw Crupp?”

„Mijnheer,” antwoordde juffrouw Crupp, op een toon die bijna tot strengheid overging. „Ik heb voor nog meer jonge heeren

gewasschen behalve voor u. Een jonge heer kan al te veel werk van zich zelf maken, of al te weinig. Hij kan zijn haar al te mooi opmaken, of niet mooi genoeg. Hij kan al te wijde laarzen dragen, of al te nauwe. Dat hangt van het eigenlijke karakter van den jongen heer af. Maar in welk uiterste hij ook vervallen mag, mijnheer, er is altijd een jongedame in het spel."

Juffrouw Crupp schudde met zooveel beslistheid haar hoofd, dat ik geen woord kon tegenspreken.

"Het is net als met dien heer, die hier vóór u gestorven is," zei juffrouw Crupp, "hij werd verliefd — op een buffetmeisje — en liet toen dadelijk al zijn vesten vernauwen, hoewel hij erg opgezet was van het drinken."

"Juffrouw Crupp," zei ik, "ik moet u verzoeken om u bij de jongedame in mijn geval geen buffet-meisje of iets van dien aard voor te stellen."

"Mijnheer Copperfull," antwoordde juffrouw Crupp, "ik ben zelf moeder, en ik zou het niet graag doen. Ik vraag u wel excuus, mijnheer, dat ik mij er mee bemoei. Ik zou me nooit met iemand willen bemoeien, waar ik niet welkom was. Maar gij zijt een jonge heer, mijnheer Copperfull, en de raad dien ik u geef is: probeer u wat op te beuren, mijnheer en houd moed, en leer uw eigen waarde kennen. Als gij de een of andere liefhebberij ter hand neemt, mijnheer," zei juffrouw Crupp, "kegelen, bij voorbeeld, wat een gezonde beweging is, zou dat misschien uw gedachten afleiden en u goed doen."

Met deze woorden zette juffrouw Crupp de brandewijnflesch — die totaal leeg was — met groot vertoon van voorzichtigheid weg; waarna zij mij met een statige nijging bedankte en wegging. Toen haar gedaante in de duisternis van het portaalte verdween, vond ik, dat haar raad wel eenigszins vrijpostig was; maar ik besloot niettemin er in een ander opzicht gebruik van te maken, namelijk als een waarschuwing om mijn geheim voortaan beter te bewaren.

HOOFDSTUK XXVII.

Tommy Traddles.

Misschien was het toch wel een gevolg van den raad, dien juffrouw Crupp mij gegeven had, dat het den volgenden dag bij mij opkwam, Traddles eens te gaan op-

zoeken. De tijd, dien hij gezegd had te zullen wegblijven, was al lang om, en hij woonde in een straatje bij de veeartsenij-school in Camden Town, dat, zooals een van onze klerken, die daar in de buurt woonde, mij verteld had, voornamelijk bewoond werd door studenten, die levende ezels kochten, en op hun kamers proefnemingen op deze dieren verrichtten. Nadat ik bij dien klerk naar den weg naar deze hoogeschool had geïnformeerd, ging ik nog dienzelfden middag er op uit om mijn ouden schoolmakker te gaan bezoeken.

Ik vond, dat de buurt niet zoo aanbevelenswaardig was, als ik terwille van Traddles wel gewenscht zou hebben. De bewoners schenen een neiging te hebben om alle kleinigheden, die zij niet meer gebruiken konden, op straat te smijten, wat haar niet alleen vunzig en plasserig maakte, maar haar ook, tengevolge van de vele koolbladeren, iets van een vuilnishoop gaf. Dit vuilnis was ook niet alleen van een plant-aardige soort, want ik zag zelfs een schoen, een platgetrapt sauspannetje, een zwarten hoed en een parapluie, in verschillende stadia van ontbinding, terwijl ik naar het nummer zocht, waar ik moest zijn.

Het algemeene voorkomen van de buurt herinnerde mij sterk aan de dagen, toen ik bij mijnheer en mevrouw Micawber woonde. Een onbeschrijfelijk air van verloopen fatsoen, dat aan het huis, dat ik zocht, eigen was en het van alle andere huizen in de straat onderscheidde — hoewel zij allemaal naar hetzelfde eenvormige model waren gebouwd, en op de eerste schooloefeningen van een onhandigen jongen leken, die pas huizen leerde maken en nog niet verder dan tot stijve hanepooten van kalk en steen was gekomen — deed mij nog sterker aan mijnheer en mevrouw Micawber denken. Daar ik juist aan de deur kwam toen deze geopend werd voor den melkboer, werd ik nog weer sterker aan mijnheer en mevrouw Micawber herinnerd.

"Wel," zei de melkboer tot een heel jeugdig dienstmeisje. „Hebt gij al iets over dat rekeningetje van mij gehoord?"

"O, mijnheer zegt dat hij er zoo gauw mogelijk aan zal denken," was het antwoord.

"Omdat," zei de melkboer, die voortging alsof hij geen antwoord had gekregen, en, zooals ik uit zijn toon opmaakte, meer tot stichting van iemand binnenshuis dan van het jeugdige dienstmeisje sprak — een gedachte, waarin ik gesterkt werd door de manier waarop hij de gang inkeek — „omdat dat rekeningetje nu al zoolang loopt,

dat ik begin te gelooven, dat het heelemaal weg zal loopen en ik er nooit wat van zal hooren. Maar dat zal ik niet afwachten, begrijpt ge wel?" zei de melkboer, steeds zijn stem het huis inzendend en de gang in-kijkend.

Er kon, terloops gezegd, geen grooter tegenstrijdigheid bestaan, dan dat die man in zulke zachte waar als melk handelde. Zijn manier van doen zou zelfs voor een slager of een handelaar in brandewijn woest zijn geweest. De stem van het jeugdige dienstmeisje werd flauw, maar naar de beweging van haar lippen te oordeelen, scheen zij nog eens te prevelen, dat er zoo gauw mogelijk aan gedacht zou worden.

"Ik zal u eens wat zeggen," zei de melkboer, haar voor de eerste maal aankijkend, en haar tegelijk onder haar kin pakkend. „Houdt ge van melk?"

"Ja," antwoordde zij.

"Goed," zei de melkboer. „Dan zult gij ze morgen niet meer hebben, hoort ge? Geen druppeltje melk zult ge morgen meer hebben."

Ik dacht, dat zij over het geheel al blij scheen te zijn met het vooruitzicht, dat zij diën dag nog melk zou hebben. De melkboer liet, na dreigend zijn hoofd te hebben geschud, haar kin los, opende alles behalve goedschiks zijn kan, en goot de gewone hoeveelheid in haar kannetje over. Dit gedaan zijnde, ging hij mompelend heen, en liet met een kwaadaardig gillende stem bij de volgende deur zijn beroepskreet hooren.

"Woont hier mijnheer Traddles?" vroeg ik nu. Een geheimzinnige stem, achter uit de gang komend, antwoordde „ja"; waarop het jeugdige dienstmeisje eveneens „ja" antwoordde. „Is hij thuis?" zei ik. Weer werd door de geheimzinnige stem bevestigend geantwoord, en weer werd dit antwoord door het dienstmeisje herhaald. Ik ging daarop naar binnen, en liep, de aanwijzingen van het dienstmeisje following, de trap op, mij er van bewust dat ik, toen ik de deur van een achterkamer voorbijkwam, door een geheimzinnig oog werd bespied, dat waarschijnlijk bij de geheimzinnige stem behoorde.

Toen ik boven aan de trap kwam — het huis had maar één verdieping — stond Traddles op het portaal mij op te wachten. Hij was heel blij dat hij mij zag, en verwelkomde mij heel hartelijk in zijn kamertje. Dit lag aan den voorkant van het huis, en was heel netjes, hoewel spaarzaam gemeubileerd. Het was zijn eenige kamer, zag ik; want er stond een sofa-ledikant, en zijn schoenborstels lagen met het smeer-

fleschje bij zijn boeken — op de bovenste plank achter een dictionnaire. Zijn tafel was met papieren bedekt, en hij was, in een oud jasje, druk aan het werk. Ik keek naar niets, voor zoover ik weet, maar ik zag toch alles, zelfs het kerkje, dat op zijn porseleinen inktkoker was geschilderd — en ook dit was een eigenschap, die ik in den tijd dat ik bij de Micawber's woonde sterk ontwikkeld had. Verscheidene ingenieuze arrangementen, die hij gemaakt had, om zijn latafel te vermommen en zijn laarzen, zijn scheerspiegeltje en zoo al meer op te bergen, trokken bijzonder mijn aandacht, als blijken van denzelfden Traddles, die modellen van olifantenhokken van schrijfpapier placht te maken, om er vliegen in te zetten, en zich, als hij mishandeld werd, met die gedenkwaardige kunstwerken placht te troosten, waarvan ik reeds dikwijls melding heb gemaakt.

In een hoek van de kamer stond iets, dat netjes met een grooten, witten doek was bedekt. Ik kon niet raden wat het was.

"Traddles," zei ik, hem nog eens de hand schuddend, nadat ik was gaan zitten. „Ik ben werkelijk heel blij dat ik u zie."

"En ik dat ik u zie, Copperfield," antwoordde hij, „werkelijk heel blij. Het was juist omdat het me zoo'n geweldig plezier deed, dat we elkaar op Ely Place weer terugzagen, en omdat ik zag, dat het u ook veel genoegen deed, dat ik u dit adres gaf, in plaats van mijn kantoor-adres."

"Zoo, hebt gij een kantoor?" zei ik.

"Ja, ik heb het vierdedeel van een kamer en een gang, en het vierdedeel van een klerk," antwoordde Traddles. „Drie anderen en ik doen samen om een kantoor te houden — om een beteren indruk te maken — en den klerk deelen wij ook met ons vieren. Hij kost mij een halve kroon per week." Zijn eenvoud en goedhartigheid, en ook iets van zijn oude ongelukkigheid, schenen mij weer toe te lachen in den glimlach, waarmee hij mij deze uitlegging gaf.

"Het is niet omdat ik ook maar eenigszins trotsch ben, begrijpt ge wel, Copperfield," zei Traddles, „dat ik meestal mijn adres niet hier geef. Het is alleen maar om de menschen die bij mij komen, en mischien niet graag hier zouden willen komen. Wat mij betreft, ik heb heel veel moeite om door de wereld te komen en het zou belachelijk zijn als ik mij wilde houden alsof dat niet zoo was."

"Gij studeert voor de balie, heeft mijnheer Waterbrook mij verteld," zei ik.

"Ja," antwoordde Traddles, zijn handen langzaam over elkaar wrijvend, „ik studeer

voor de balie. Om de waarheid te zeggen, ik ben er eigenlijk nu pas, na lang uitstel, mee begonnen. Het is al eenigen tijd geleden, dat ik geagreëerd ben, maar het betalen van die honderd pond was een heel ding. Een heel ding," zei Traddles, met een huivering, alsof hij een kies had laten trekken.

"Weet ge wel, waaraan ik voortdurend denken moet, Traddles, als ik u zoo zit aan te kijken?" vroeg ik hem.

"Neen," zei hij.

"Aan dat hemelsblauwe pakje, dat ge destijds placht te dragen."

"Mijn hemel, ja!" riep Traddles lachend uit. "Zoo strak spannend om mijn armen en beenen, weet ge nog wel? Och heere, ja! dat was een gelukkige tijd, niet waar?"

"Ik vind, dat onze schoolmeester hem nog wel wat gelukkiger had kunnen maken, zonder ons eenig nadeel te berokkenen, moet ik bekennen," antwoordde ik.

"Misschien wel," zei Traddles. "Maar wij hadden toch ook een boel pret. Weet ge nog wel van 's avonds in de slaapzaal? Toen wij die soupertjes hadden? En toen gij geschiedenissen placht te vertellen? Ha, ha, ha! En weet ge nog wel, toen ik een pak slaag kreeg, omdat ik om mijnheer Mell hilde? Die oude Creakle! Maar ik zou hem toch graag nog eens terugzien!"

"Hij was een beestachtige barbaar voor u, Traddles," zei ik met verontwaardiging, want bij zijn goethartigheid was het mij alsof ik hem pas gisteren had zien afranselen.

"Vindt gij?" hervatte Traddles. "Werkelijk? Misschien wel een beetje. Maar het is nu allemaal voorbij. Die oude Creakle!"

"Gij werdt toen door een oom opgevoed, is 't niet?" zei ik.

"Ja zeker," antwoordde Traddles. "Dien oom, aan wien ik altijd zou schrijven, en het nooit deed, hè! Ha, ha, ha! Ja, ik had toen een oom. Hij stierf kort nadat ik van school kwam."

"Och kom!"

"Ja. Hij was — hoe heet het ook weer — lakenhandelaar geweest — en leefde toen van zijn geld. Hij had mij tot zijn erfgenaam gemaakt. Maar toen ik volwassen was, had hij heelemaal niet meer met mij op."

"Meent ge dat in ernst?" zei ik. Hij bleef zoo bedaard, dat ik dacht dat hij iets anders bedoelde.

"Och Heere, ja, Copperfield, ik meen het in ernst," antwoordde Traddles. "Het was erg ongelukkig, maar ik beviel hem heelemaal niet. Hij zei, dat ik lang niet geworden

was wat hij verwacht had, en dus trouwde hij met zijn huishoudster."

"En wat deedt gij toen?" vroeg ik.

"Ik deed eigenlijk niets," zei Traddles. "Ik bleef bij hem wonen, in afwachting of ik zou worden voortgeholpen, tot hem ongelukkig de jicht op zijn maag sloeg — en toen stierf hij; en zij trouwde met een jongen man, en ik moest maar voor mij zelf zorgen."

"Zoodat ge dus niets van hem gekregen hebt?"

"O jawel," zei Traddles. "Ik kreeg vijftig pond. Maar ik was voor geen enkel beroep opgeleid, en wist dus in het eerst niet wat ik beginnen moest. Maar tenslotte begon ik toch iets, met behulp van den zoon van een procureur, die ook op Salem House was geweest — Yawler, met zijn scheeven neus. Gij herinnert u hem zeker nog wel?"

"Neen. Hij was er niet tegelijk met mij; in mijn tijd stonden alle neuzen daar recht."

"Nu, dat doet er ook niet toe," zei Traddles. "Ik begon met zijn hulp processtukken te kopieeren. Dat bracht mij niet veel op; en toen begon ik memoriën en uittreksels voor hem te maken, en al dat soort werk te doen. Want ik ben een soort werkezel, Copperfield, en had het noodige geduld voor zulke dingen. Nu, dat bracht mij op 't idee om mij als student in de rechten te laten inschrijven, en dat kostte me alles wat ik van mijn vijftig pond nog over had. Yawler recommandeerde mij echter bij nog een paar kantoren — dat van mijnheer Waterbrook onder anderen — en zoo kreeg ik tamelijk wat karweitjes. Ik was bovendien zoo gelukkig om met eep uitgever in kennis te komen, die een Encyclopedie op stapel had staan, en die zette mij ook aan het werk. Ik ben op het oogenblik" (met een blik naar zijn tafel) "juist voor hem aan het werk. Ik ben geen slecht compiler, Copperfield," zei Traddles, bij al wat hij zei hetzelfde blijmoedige zelfvertrouwen bewarend; „maar ik heb absoluut geen vindingrijkheid, geen zier. Ik geloof haast, dat er nooit een jongmensch bestaan heeft met zoo weinig originaliteit als ik."

Daar Traddles scheen te verwachten, dat ik dit, als iets dat vanzelf sprak, zou beamen, knikte ik; en hij vervolgde met hetzelfde dartele geduld — ik kan er geen betere uitdrukking voor vinden — als tevoren:

"Zoo schraapte ik langzamerhand, zuinig levend, die honderd pond bij elkaar, en den Hemel zij dank, ze zijn betaald — hoewel het zeker," zei hij, weer met een huivering, alsof hij nog een kies had laten trekken,

„zeker een heel ding was. Ik leef nu van dat soort werk, waarvan ik je verteld heb, en ik hoop maar, dat ik binnenkort eens met een dagblad in relatie kom; dan is, zoo goed als zeker, mijn fortuin gemaakt. En nu, Copperfield, ge zijt zoo precies dezelfde als vroeger, met datzelfde vriendelijke gezicht, en het is zoo prettig u weer te zien, dat ik niets voor u wil verbergen.

grijpt ge wel, naar de kerk.”

Het genoegen waarmee hij deze bijzonderheden naar voren bracht, drong pas later tot mij door, want op dat oogenblik waren mijn egoïstische gedachten bezig een plattegrond te maken van mijnheer Spenslow's huis en tuin.

„Zij is zoo'n lief meisje!” zei Traddles; „een beetje ouder dan ik, maar een aller-

„HIER,” ZEI HIJ, MET EVENVEEL TROTS ALS BEHOEDZAAMHEID HET KLEED WEGTREKKEND,
„ZIJN TWEE MEUBELSTUKKEN OM MEE TE BEGINNEN.”

Gij moet dus ook weten dat ik geëngageerd ben.”

Geëngageerd! O Dora!

„Zij is de dochter van een predikant,” zei Traddles, „een van tien kinderen, daar-ginds in Devonshire. Ja!” Want hij zag mij onwillekeurig naar het landschap op den inktkoker kijken. „Dat is de kerk! Gij gaat dit hek aan de linkerhand uit en zoo rond,” met zijn vinger langs den inktkoker wijzend, „en daar waar ik nu mijn pen houd, staat het huis — met den voorgevel, be-

liefst meisje! Ik ben er naar toe geweest. Ik ben te voet gegaan en weer te voet teruggekomen, en ik heb een heerlijken tijd gehad. We zullen vermoedelijk wel tamelijk lang geëngageerd moeten blijven, maar ons devies is: „Wachten en hopen!” Dat zeggen wij altijd. „Wachten en hopen,” zeggen wij altijd. Zij zou op mij blijven wachten tot zij zestig jaar was, of zoo oud als gij maar wilt, Copperfield.”

Traddles stond van zijn stoel op, en legde met een zegevierenden glimlach zijn

hand op het witte kleed dat ik had opgemerkt.

„Maar,” zei hij, „we hebben toch niet gewacht om alvast een begin met ons huishouden te maken. Neen, neen, wij zijn al begonnen. Wij moeten het langzaam-aan doen, maar wij zijn toch al begonnen. Hier,” zei hij, met evenveel trots als behoedzaamheid het kleed wegtrekkend, „zijn twee meubelstukken om mee te beginnen. Deze bloempot met standaard heeft zij zelf gekocht. Dat zet gij in de zitkamer voor het raam,” zei Traddles, een beetje achteruitgaand om het met meer bewondering te kunnen beschouwen, „met een bloeiende plant er in, en — klaar zijt ge! Dit ronde tafeltje met marmeren blad — het is bijna drie voet in omtrek — heb ik gekocht. Gij wilt een boek neerleggen, weet ge, of iemand komt u of uw vrouw bezoeken, en heeft een plaatsje noodig om een kopje thee neer te zetten, en — klaar zijt ge weer!” zei Traddles. „Het is keurig bewerkt en het staat zoo vast als een rots.”

Ik prees beide meubelen ten zeerste, en Traddles spreidde het kleed er weer even behoedzaam overheen als hij het had weggenomen.

„Het is nog wel niet veel als ameublement,” zei Traddles, „maar het is toch al iets. De tafellakens en kussensloopen, en die soort van dingen, geven mij de grootste zorg, Copperfield. En ook het keukengerei — kaarsenbakken, en braadroosters en al die soort van noodzakelijke dingen — omdat er daarvan zooveel zijn en het zoo oploopt. Maar „wachten en hopen!” En ik verzeker u, zij is een allerliefst meisje.”

„Daarvan ben ik volkomen overtuigd,” zei ik.

„Intusschen,” zei Traddles, naar zijn stoel terugkeerend, „en dat is het eind van mijn gezemel over mij zelf, probeer ik maar zoo goed mogelijk vooruit te komen. Ik verdien niet veel, maar ik verteer ook niet veel. Doorgaans eet ik bij de menschen beneden; heel plezierige luitjes. Mijnheer en mevrouw Micawber hebben allebei veel van de wereld gezien en zijn heel gezellig en onderhoudend.”

„Mijn beste Traddles!” riep ik haastig uit. „Waar hebt ge het over!”

Traddles keek mij aan, alsof hij zich afvroeg, waar ik het over had.

„Mijnheer en mevrouw Micawber!” herhaalde ik. „Wel, die ken ik allebei heel goed.”

Een juist bijtijds komend kloppen aan de deur, dat ik uit oude ervaring op Windsor Terrace heel goed herkende, en waartoe

niemand anders dan mijnheer Micawber in staat was, loste in mijn gemoed allen twijfel, of het mijn oude vrienden wel waren, op. Ik verzocht Traddles zijn huisheer te vragen om boven te komen. Traddles deed dit, over de trapleuning heen; en mijnheer Micawber, geen zier veranderd — met zijn spanbroek, zijn stok, zijn boordjes en zijn lorgnet, alles nog precies als vroeger — kwam met een jeugdige en voorname houding de kamer binnen.

„Ik vraag u wel excuus, mijnheer Traddles,” zei mijnheer Micawber, met den ouden galm in zijn stem, en ophoudend met zachtjes een wijsje te neuriën, „ik wist niet dat er een persoon, dezen huize vreemd, in uw heilgdom was.”

Mijnheer Micawber boog even voor mij en trok zijn boordjes op.

„Hoe maakt gij het, mijnheer Micawber?” zei ik.

„Wel verplicht, mijnheer,” antwoordde hij, „ik ben in statu quo.”

„En mevrouw Micawber?” vervolgde ik.

„Zij, mijnheer,” antwoordde mijnheer Micawber, „is, Goddank, ook in statu quo.”

„En de kinderen, mijnheer Micawber?”

„Het verheugt mij, mijnheer,” zei mijnheer Micawber, „u te kunnen antwoorden, dat zij eveneens een volmaakte gezondheid genieten.”

Al dien tijd had mijnheer Micawber mij absoluut niet herkend, hoewel hij vlak voor mij stond. Maar toen hij mij nu zag glimlachen, bekeek hij mijn trekken met meer oplettendheid, deed een stap achteruit, riep: „Is het mogelijk! Heb ik het genoeg Copperfield weer te aanschouwen!” en schudde met de grootste hartelijkheid mijn beide handen.

„Goede hemel, mijnheer Traddles!” zei mijnheer Micawber; „te denken, dat ik u zoo goed bekend moet vinden met den vriend van mijn jeugd, den makker van vroeger dagen! Lieve vrouw!” riep hij over de leuning van de trap mevrouw Micawber toe, terwijl Traddles (zooals te begrijpen is) niet weinig verwonderd keek over de benamingen, die hij mij gaf. „Er is een heer bij mijnheer Traddles, dien hij graag aan u zou willen voorstellen, liefste.”

Mijnheer Micawber kwam terstond weer binnen en schudde mij nogmaals de hand.

„En hoe gaat het met onzen goeden vriend, den doctor, Copperfield?” zei mijnheer Micawber, „en al de vrienden in Canterbury?”

„Ik krijg alleen maar goede berichten van hen,” zei ik.

„Dat doet mij buitengewoon veel genoegen,” zei mijnheer Micawber. „Het was in Canterbury, dat wij elkaar het laatst ontmoet hebben, in de schaduw, mag ik figurlijk wel zeggen, van dat eerwaardige gebouw, door Chaucer vereeuwigd, dat in oude tijden het doel van de pelgrims was uit de verst verwijderde hoeken der — kortom,” zei mijnheer Micawber, „vlak bij de Kathedraal.”

Ik antwoordde dat dit inderdaad zoo was. Mijnheer Micawber bleef aan het praten zoo vlug als hij maar kon; maar niet, dacht ik, zonder door eenige teekenen van onrust op zijn gezicht te toonen, dat hij zich bewust was van zekere geluiden in de aangrenzende kamer, alsof mevrouw Micawber haar handen waschte en haastig laden open- en dichtschoof, die lang niet glad liepen. „Gij vindt ons, Copperfield,” zei mijnheer Micawber, met één oog op Traddles, „momenteel geëtablisseed op een voet, dien men als gering en eenvoudig mag aanduiden; maar het is u bekend, dat ik in den loop van mijn levensbaan moeilijkheden heb moeten overwinnen en hinderpalen te boven ben moeten komen. Het is u niet onbekend, dat er tijdperken in mijn leven zijn geweest, waarin ik verplicht was te wachten tot er zekere lang verwachte gebeurtenissen voor mij op zouden dagen; waarin het noodig was dat ik eenige schreden terugging voor ik datgene kon doen, wat ik vertrouw, zonder van eigenwaan beschuldigd te worden, een sprong te mogen noemen. Het tegenwoordige is een van die tijdelijke stadia in een menschenleven. Gij vindt mij nu, terugtreden vóór een sprong; en ik heb alle reden te gelooven, dat er binnenkort een krachtige sprong zal plaats hebben.”

Ik gaf mijn genoegen hierover te kennen, toen mevrouw Micawber binnenkwam, nog wat slordiger dan vroeger — of zij moest dit alleen maar schijnen omdat ik haar aanblik ontwend was — maar toch een beetje opgeknapt voor het bezoek, en met een paar bruine handschoenen aan.

„Lieve,” zei mijnheer Micawber, haar naar mij toeleidend, „hier is een heer, die zich Copperfield noemt en graag de kennismaking met u zou hernieuwen.”

Het zou, zooals achteraf bleek, beter zijn geweest haar zachtjes op deze aankondiging voor te bereiden; want daar mevrouw Micawber niet sterk van gestel was, schrikte zij er zoo van en werd zij zoo onpasselijk, dat mijnheer Micawber in grooten angst naar de waterton op het achterplaatsje moest loopen en een kom vol water ha-

len om haar voorhoofd er mee te betten. Weldra kwam zij echter weer bij en was werkelijk blij dat zij mij zag. Wij zaten allen tezamen nog een half uurtje gezellig te praten. Ik vroeg haar naar de tweelingen, die zij zei dat nu al „grootte lummels” waren, en naar jongenheer en jongeuffrouw Micawber, die zij „echte reuzen” noemde, maar die bij deze gelegenheid niet voor den dag kwamen.

Mijnheer Micawber noodigde mij dringend uit om te blijven eten. Ik zou daartoe niet ongeneigd zijn geweest, als ik mij niet verbeeld had een zekere onrust in mevrouw Micawber's oogen te zien, alsof zij bij zich zelf berekende hoe ver het koude vleesch wel zou reiken. Ik verontschuldigde mij dus met een andere afspraak; en toen ik zag dat mevrouw Micawber dadelijk opklaarde, liet ik mij door geen overreding daarvan afbrengen.

Maar ik zei tegen Traddles en mevrouw Micawber, dat ik er niet aan denken kon om weg te gaan, zonder dat zij een dag bepaald hadden waarop zij bij mij zouden komen dineeren. De bezigheden van Traddles maakten het noodzakelijk een nog eenigszins verwijderden dag vast te stellen, maar tenslotte werd er toch een gevonden, die ons allen gelegen kwam, en daarna nam ik afscheid.

Onder voorwendsel van mij een korteren weg te willen wijzen, dan dien ik gekomen was, ging mijnheer Micawber tot aan den hoek van de straat met mij mee, daar hij heel verlangend was (verklaarde hij mij) met een oud vriend een paar woordjes in vertrouwen te wisselen.

„Mijn waarde Copperfield,” zei mijnheer Micawber, „ik behoef u wel niet te zeggen, dat het onder de gegeven omstandigheden een onuitsprekelijk genot is, in uw vriend Traddles een geest onder ons dak te hebben, die — als ik mij die uitdrukking veroorlooven mag — zoo'n weldadigen glans verspreidt. Met een waschvrouw vlak naast onze deur, die harde beschuit voor haar venster te koop heeft staan, en een inspecteur van politie aan den overkant, kunt gij u wel voorstellen, dat zijn gezelschap voor mij en mijn vrouw een bron van troost is. Ik ben op het oogenblik, mijn waarde Copperfield, commissiennair in granen. Dit behoort niet tot de winstgevende beroepen — met andere woorden er is niets mee te verdienen — en eenige tijdelijke moeilijkheden van financiëelen aard zijn het gevolg daarvan geweest. Het verheugt mij echter er te kunnen bijvoegen, dat ik nu het vooruitzicht heb, dat er wel-

dra iets zal op komen dagen (het is mij niet geoorloofd te zeggen van welken aard) waarvan ik vertrouw, dat het mij in staat zal stellen zoowel mij zelf als uw vriend Traddles, voor wien ik een oprechte belangstelling koester, een vast bestaan te verschaffen. Het zal u misschien niet verwonderen te hooren, dat mijn vrouw zich in een gezondheidstoestand bevindt, die het niet onwaarschijnlijk maakt dat er binnenkort weer een vermeerdering zal plaats hebben van die panden van onze liefde, die — kortom van ons troepje kinderen. De familie van mevrouw Micawber is zoo goed geweest hun ongenoegen over dezen stand van zaken te kennen te geven. Ik wil daaromtrent alleen opmerken, dat ik niet weet dat die stand van zaken hun eenigszins aangaat, en dat ik die uitlatingen met verachting en smaad terugwijs!"

Daarop schudde mijnheer Micawber mij nogmaals de hand en verliet mij.

HOOFDSTUK XXVIII.

Mijnheer Micawber's handschoen.

Tot de dag kwam, waarop ik mijn pas teruggevonden vrienden zou onthalen, leefde ik voornamelijk van Dora en koffie. Mijn verliefdheid benam mij mijn eetlust, en ik was er blij om, want het was mij alsof ik verraad aan Dora zou hebben gepleegd, als ik met natuurlijke smaak had gegeten. De gezonde lichaamsbeweging, die mijn wandelingen mij verschaften, ging in dit opzicht niet met de gewone gevolgen gepaard, daar de invloed der frissche lucht door dien der teleurstelling werd tegengewerkt. Ook koester ik eenigen twijfel, gegrond op de pijnlijke ondervinding uit dit tijdperk van mijn leven, of een gezonde trek in dierlijk voedsel zich wel vrijelijk in een menschelijk wezen kan ontwikkelen, dat aanhoudend door knellende laarzen wordt gemarteld. Ik geloof, dat de extremeiten op hun gemak moeten zijn vóór de maag met kracht kan werken.

Bij gelegenheid van dit huiselijk dinertje herhaalde ik mijn vroegere uitgebreide toebereidselen niet. Ik zorgde alleen voor een paar tongen, een schapeboutje en een duivenpastei. Juffrouw Crupp kwam tot openlijken opstand bij mijn eersten bedeesden wenk over het koken van de visch en het braden van den schapebout, en zei met een deftigheid, waaruit bleek hoe diep zij het onrecht, dat haar aangedaan werd, voel-

de: „Neen, neen, mijnheer! Zooiets kunt ge niet van mij vergen, want ge kent mij te goed, dan dat ge mij in staat zoudt achten iets te doen, dat ik niet met eerbied voor mij zelf kan doen!" Eindelijk werd er echter een vergelijk tot stand gebracht, en stemde juffrouw Crupp in het verrichten van dit kunststuk toe, onder voorwaarde, dat ik daarna veertien dagen lang niet thuis zou eten. En hier kan ik wel even aan toevoegen, dat het werkelijk verschrikkelijk was, wat ik te lijden had onder de dwingelandij, die juffrouw Crupp over mij uitoefende. Nooit was ik voor iemand zoo bang geweest. Wij moesten over alles tot een vergelijk komen. Als ik ooit zwaarigheden maakte, werd zij onmiddellijk door die wonderlijke kwaal overvallen, die altijd in haar gestel op de loer lag, gereed om oogenblikkelijk haar organen aan te tasten. Als ik wat ongeduldig aan de schel trok, nadat ik dit zesmaal bescheiden, maar vruchteloos had gedaan, en zij eindelijk verscheen — iets, waarop men nog volstrekt niet kon rekenen — deed zij dit met een verwijtenden blik, zonk buiten adem op een stoel bij de deur, legde haar hand op haar nankingschen boezem, en werd dan zoo ziek, dat ik blij was haar, met offering van hoeveel brandewijn of iets anders ook, maar weer kwijt te raken. Als ik er iets op tegen had, dat mijn bed 's middags om vijf uur werd opgemaakt — wat ik nog altijd voor een lastig tijdstip houd — was een enkele beweging van haar hand naar denzelfden nankingschen zetel van gekwetste gevoeligheid voldoende om mij een verontschuldiging te doen stamelen. Kortom, ik zou liever alles gedaan hebben, wat ik maar met eere doen kon, dan juffrouw Crupp aanstoot te geven; zij was de schrik van mijn leven.

Ik kocht voor dit dinertje ergens een tweedehandsch stommeknecht, liever dan dat handige jongmensch weer te huren, tegen wien ik een vooroordeel had opgevat, omdat ik hem op een Zondagochtend in het Strand had ontmoet met een vest, dat bijzonder sterk op een van de mijne leek, dat sedert de vorige gelegenheid verdwenen was. Het „meisje" werd weer in dienst genomen, maar op voorwaarde, dat zij alleen de schotels zou binnenbrengen en dan weer op het trappoortaal, buiten mijn buitendeur, zou gaan staan, waar het neusophalen, dat zij zich had aangewend, niet voor de gasten hoorbaar, en het voor haar een fysieke onmogelijkheid zou zijn, op de borden te trappen.

Nadat ik de benodigdheden voor een

kom punch had aangeschaft, die mijnheer Micawber zou prepareeren; nadat ik nog gezorgd had voor een fleschje lavendelwater, twee waskaarsen, een brief spelden en een speldenkussen, ten dienste van mevrouw Micawber, als zij voor mijn kaptafeltje haar toilet maakte, en voor haar ook vuur had laten aanleggen in mijn slaapkamer; en nadat ik eigenhandig de tafel had gedekt, wachtte ik met gerustheid den uitslag af.

Op den afgesproken tijd kwamen mijn drie gasten tezamen aan. Mijnheer Micaw-

tijd toen ik zelf nog vrijgezel was, en mevrouw Micawber nog niet verzocht was haar trouw aan het altaar van Hymen te verpanden."

"Hij bedoelt, door hem verzocht, mijnheer Copperfield," zei mevrouw Micawber schalks; „voor anderen kan hij niet in staan."

"Mijn beste," antwoordde mijnheer Micawber, met plotselingen ernst. „Ik begeer ook niet voor anderen in te staan. Ik weet maar al te goed, dat toen gij, door de onnaspeurlijke besluiten van het Noodlot,

MIJNHEER MICAWBER IN ZIJN ELEMENT.

ber, met nog hooger boordjes dan gewoonlijk en een nieuw lint aan zijn lorgnet; mevrouw Micawber met haar muts in een lichtgraauw papier, terwijl Traddles dit pakje droeg en haar tevens met zijn arm ondersteunde. Zij waren allen opgetogen over mijn woning. Toen ik mevrouw Micawber naar mijn toilettafeltje bracht, en zij zag hoe keurig dit voor haar was ingericht, was zij zoo verrukt, dat zij mijnheer Micawber binnenriep om er naar te kijken.

"Mijn waarde Copperfield," zei mijnheer Micawber, „dit is weelderig. Dit is een manier van leven, die mij herinnert aan den

voor mij bewaard werdt, het mogelijk is, dat gij bewaard werdt voor iemand, bestemd om, na een langgerekte worsteling, eindelijk het slachtoffer te worden van financieele moeilijkheden van ingewikkelde aard. Ik begrijp uw toespeling, lieve. Het smart mij, maar ik kan het dragen."

"Micawber!" riep mevrouw Micawber met tranen uit. „Heb ik dat verdiend? Ik, die u nooit verlaten heb, die u nooit verlaten zal. Micawber!"

"Lieve," antwoordde mijnheer Micawber, zeer aangedaan, „gij zult het mij wel vergeven, en onze oude en beproefde vriend

Copperfield zal het mij zeker ook wel vergeven, dat mijn gekwetst gemoed zich een oogenblik diep verscheurd gevoelde door een kort geleden onaangenaamheid met een Slaaf des Gezags — met andere woorden een brutalen kraansluiter van de waterleidingmaatschappij — en zult mijn diepgaande gevoelens beklagen, maar niet veroordeelen."

Daarop omhelsde mijnheer Micawber zijn echtgenoot en drukte mij de hand, het aan mij overlatend om uit zijn afgebroken gezegde op te maken, dat zijn watertoevoer dien middag was afgesloten, omdat hij in de betaling van zijn schuld aan de waterleidingmaatschappij in gebreke was gebleven.

Om zijn gedachten van dit treurige onderwerp af te leiden, vertelde ik mijnheer Micawber, dat ik op zijn hulp had gerekend om een kom punch gereed te maken, en bracht hem bij de citroenen. Zijn neerslachtigheid, om niet te zeggen wanhoop, was in een oogenblik verdwenen. Nooit zag ik iemand zich zoo aan den geur van citroenschillen en brandende rum, vermengd met den damp van kokend water, vergasten, als mijnheer Micawber dien middag deed. Het was bewonderenswaardig hoe zijn gezicht ons uit een dunne wolk van die geurige dampen tegenblonk, terwijl hij mengde en roerde en proefde, met een ijver, alsof hij, in plaats van een kom punch, een fortuin voor zich zelf en zijn heele familie tot in het verste nageslacht maakte. Wat mevrouw Micawber betreft, ik weet niet of het de uitwerking van de muts, of van het lavendelwater, of van de spelden, of van het vuur of van de waskaarsen was, maar zij kwam, vergelijkenderwijs gesproken, behoorlijk uit mijn kamer te voorschijn. En nooit was een leeuwerik vroolijker dan die goede vrouw.

Ik geloof — ik heb er nooit naar durven vragen, maar ik geloof — dat juffrouw Crupp, na de tongen te hebben gebakken, ziek werd. Omdat wij daarna bleven steken. De schapebout kwam boven; van binnen heel rood en van buiten heel bleek, en bovendien besprenkeld met een vreemde gruisige zelfstandigheid, alsof hij in de asch van dat merkwuurige keukenfornuis was gevallen. Wij konden dit echter niet uit de jus opmaken, daar het „meisje" die op de trap had gemorst — waar het, terloops gezegd in een langen straal bleef liggen, tot het door het loopen was uitgesleten. De duivenpastei was niet slecht, maar eigenlijk een bedriegerij, daar de korst veel weg had van een teleurstellend hoofd —

phrenologisch gesproken — vol bonken en knobbels, maar met niets bijzonders daaronder. Kortom, het feestmaal was zoo mislukt, dat ik heel verdrietig zou zijn geweest — over die mislukking, bedoel ik, want ik was altijd verdrietig over Dora — als ik niet door de goede stemming van mijn gasten en door een voortreffelijken inval van mijnheer Micawber uit den nood was geholpen.

„Mijn beste vriend Copperfield," zei mijnheer Micawber, „in de best geregelde huishoudens gebeuren wel eens ongelukken; en in huishoudens, niet bestuurd door dien alles doordringenden invloed, die tegelijk heiligt en verheft wat — wat — kortom, ik wilde zeggen — door den invloed van een Vrouw, die den verheven rang van Echtgenoot bekleedt, kunnen zij steeds verwacht en moeten zij met wijsgeerigheid gedragen worden. Als ge mij de vrijheid wilt veroorloven op te merken, dat weinig gerechten in hun soort lekkerder zijn dan een Devil, en dat ik geloof, dat wij, met eenige verdeeling van den arbeid, dit gerecht uitstekend zouden kunnen klaarmaken, indien deze jeugdige dienstmaagd ons een rooster kon bezorgen, dan wilde ik onder uw aandacht brengen, dat dit kleine ongeluk gemakkelijk te verhelpen zou zijn."

Er was in het provisiekamertje een rooster, waarop 's morgens mijn sneetje spek gebraden werd. Dezen hadden wij in een oogwenk bij de hand, en gingen dadelijk aan het werk om mijnheer Micawber's denkbeeld te verwezenlijken. De verdeeling van den arbeid, die hij bedoeld had, was deze: Traddles sneed den schapebout aan schijfjes; mijnheer Micawber (die zooiets voortreffelijk verstond) deed er zout, mosterd en peper op; ik legde ze op den rooster, keerde ze met een vork om en nam ze er van af, alles onder toezicht van mijnheer Micawber; en mevrouw Micawber warmde, onder voortdurend roeren, een champignon-saus in een pannetje. Toen wij schijven genoeg klaar hadden om mee te beginnen, vielen wij er, met onze mouwen nog omgeslagen, op aan; intusschen lagen er nog meer schijven op het vuur te sissen en te knappen, en onze aandacht was dus verdeeld tusschen de portie op ons bord en die, welke weer aan het braden was.

Door het nieuwe van deze kokerij, den heerlijken smaak, de drukte van het klaarmaken, het weer neervallen om te eten, naarmate de knappende schijven gloeiend heet van den rooster kwamen; doordat wij allemaal zoo druk bezig, zoo warm van den

vuurgloed, en zoo vol pret waren, was de schapebout al heel gauw tot op het been toe afgesneden. Mijn eetlust kwam als door een wonder terug. Ik schaam mij het te schrijven, maar ik geloof werkelijk, dat ik Dora voor een korte poos vergat. Ik ben vast overtuigd, dat mijnheer en mevrouw Micawber niet meer smaak in het feestmaal konden hebben, al hadden zij een bed verkocht om het zich te verschaffen. Traddles lachte bijna den heelen tijd even hartelijk als hij at en werkte. Dat deden wij eigenlijk allemaal, en allemaal tegelijk; en ik durf wel zeggen dat nooit iets beter geslaagd was. Wij waren nog midden in onze vroolijkheid, en druk bezig, ieder met wat hij te doen had, om het laatste baksel tot een volmaaktheid te brengen, die de kroon op het feest moest zetten, toen ik merkte, dat er een vreemde in de kamer was, en mijn oogen die van den deftigen Littimer ontmoetten, die met zijn hoed in zijn hand voor mij stond.

„Wat is er?” vroeg ik onwillekeurig.

„Neem mij niet kwalijk, mijnheer, men zei, dat ik maar binnen moest gaan. Is mijn meester niet hier, mijnheer?”

„Neen.”

„Hebt gij hem dan niet gezien, mijnheer?”

„Neen, komt ge dan niet van hem vandaan?”

„Niet direct, mijnheer.”

„Had hij u gezegd, dat gij hem hier zoudt vinden?”

„Dat juist niet, mijnheer. Maar ik zou denken dat hij morgen wel hier zal komen, als hij vandaag niet gekomen is.”

„Komt hij dan van Oxford terug?”

„Laat ik u mogen verzoeken te gaan zitten, mijnheer,” antwoordde hij heel eerbiedig, „en mij dit te laten doen.” Daarop nam hij mij, die aan geen tegenstand durfde denken, de vork uit mijn hand, en boog zich over den rooster, alsof hij zijn volle aandacht daarop gevestigd had.

Wij zouden er ons niet veel om bekommerd hebben, vermoed ik, als Steerforth zelf was binnengekomen; maar voor zijn zoo uiterst fatsoenlijken dienaar werden wij in een oogenblik de bedeesdheid zelf. Mijnheer Micawber liet zich, een deuntje neuriënd, om te toonen dat hij volkomen op zijn gemak was, op zijn stoel zakken, terwijl de steel van een haastig weggestopte vork uit zijn jaszak stak, alsof hij zich zelf daarmee had doodgestoken. Mevrouw Micawber trok haar bruine handschoenen aan en trachtte de kwijnende onverschilligheid van een voorname dame te vertoonen. Traddles streek met zijn vettige vingers

door zijn haar, bleef zoo recht als een staak staan, en staarde verlegen naar het tafellaken. Wat mij betreft, ik was aan het hoofd van mijn eigen tafel een hulpeloos wicht, en durfde nauwelijks de hoogst fatsoenlijke verschijning aan te kijken, die de Hemel wist waar vandaan gekomen was, om mijn huishouden op orde te brengen.

Intusschen nam hij het gebraad van den rooster, en diende het met deftigen ernst rond. Wij namen allen nog iets, maar het smaakte ons niet meer, en wij hielden ons maar alsof wij aten. Toen wij een voor een onze borden wegschoven, nam hij ze geruischloos weg, en zette de kaas op tafel. Hij nam die ook weer weg, toen wij er mee klaar waren, ruimde de tafel af, stapelde alles op den stommeknecht, zette glazen voor ons neer, en schoof, zonder iets te vragen, den stommeknecht in het provisie-kamertje. Dit alles werd met de grootste dienstvaardigheid verricht, en hij sloeg geen enkele maal zijn oogen op van datgene waarmee hij bezig was. En toch schenen zelfs zijn ellebogen, als hij mij zijn rug had toegekeerd, te spreken en mij duidelijk te zeggen, dat hij mij nog buitengewoon jong vond.

„Kan ik nog iets anders doen, mijnheer?”

Ik bedankte hem en zei „Neen,” maar vroeg of hij zelf niet wilde eten.

„Dank u; wel verplicht, mijnheer.”

„Komt mijnheer Steerforth uit Oxford terug?”

„Pardon, mijnheer?”

„Komt mijnheer Steerforth uit Oxford terug?”

„Ik zou denken, dat hij morgen wel hier zal zijn, mijnheer. Ik dacht zelfs, dat hij vandaag al hier zou zijn, mijnheer. De vergissing zal zeker wel aan mijn kant zijn, mijnheer.”

„Als gij hem eerder mocht zien,” begon ik.

„Neem mij niet kwalijk, mijnheer; ik denk niet dat ik hem eerder zal zien.”

„Maar als het zoo zijn mocht,” zei ik, „zeg hem dan, dat het mij spijt, dat hij vandaag niet hier geweest is, omdat er een oude schoolkameraad van hem hier was.”

„Zoo, werkelijk, mijnheer?” en hij verdeelde een buiging tusschen mij en Traddles met een blik naar den laatsten.

Hij ging zachtjes naar de deur, toen ik, in de ijdele hoop om iets op een natuurlijke toon te zeggen — wat ik tegen dezen man nooit kon doen — riep:

„O, Littimer!”

„Mijnheer?”

„Zijt ge toen nog lang in Yarmouth gebleven?”

„Niet bijzonder lang, mijnheer.”

„Hebt gij het scheepje zien afmaken?”

„Ja, mijnheer. Ik bleef daar opzettelijk om het scheepje te zien afmaken.”

„Dat weet ik!” Hij sloeg eerbiedig zijn oogen naar mij op. „Mijnheer Steerforth heeft het zeker nog niet gezien, is het wel?”

„Dat zou ik u werkelijk niet kunnen zeggen, mijnheer. Ik wensch u goedenavond, mijnheer.”

Hij omvatte alle aanwezigen in de eerbiedige buiging, die op deze woorden volgde, en verdween. Mijn gasten schenen vrijer adem te halen toen hij weg was; maar mijn verademing was zeker nog grooter, want behalve dat ik in het bijzijn van dien man altijd door dat zonderlinge gevoel van minderwaardigheid beklemd werd, verontrustte mijn geweten mij nu met een gefluister, dat ik zijn meester gewantrouwd had, en was het mij onmogelijk een onbestemde vrees te smoren, dat hij dit zou ontdekken. Hoe kwam het toch dat ik, die in werkelijkheid zoo weinig te verbergen had, altijd een gevoel had alsof die man mij op iets zou betrappen?

Mijnheer Micawber wekte mij uit dit gepeins, dat met een zekeren knagenden angst om Steerforth zelf onder de oogen te komen gemengd was, door den afwezigen Littimer, dien hij een allerfatsoenlijksten kerel en een puikje van een bediende noemde, met loftuitingen te overladen. Mijnheer Micawber, moet ik opmerken, had zich rijkelijk zijn aandeel in de algemeene buiging toegeëigend en dit met neerbuigende vriendelijkheid aangenomen.

„Maar de punch, mijn waarde Copperfield,” zei mijnheer Micawber, „evenals tijd en tij, wacht op niemand. Zij is op het oogenblik op haar best. Liefste, wilt ge mij uw meening eens zeggen?”

Mevrouw Micawber vond de punch voortreffelijk.

„Dan zal ik drinken,” zei mijnheer Micawber, „als mijnheer Copperfield mij die vrijheid wil veroorloven, op de dagen toen mijn vriend Copperfield en ik nog jonger waren en zij aan zij streden om ons een weg door de wereld te banen.”

Daarop dronk mijnheer Micawber zijn glas leeg, welk voorbeeld door ons allen werd gevolgd; Traddles zich kennelijk zeer verbaasd afvragend op welk ver verwijderd tijdstip mijnheer Micawber en ik wapenbroeders in den strijd tegen de wereld waren geweest.

„Ahem!” zei mijnheer Micawber, zijn keel schrapend en warm wordend door de punch en het vuur, „Liefje, nog een glas?”

Mevrouw Micawber zei, dat het maar een heel klein beetje moest zijn, maar dit konden wij niet toelaten en zoo werd het een glas vol.

„Daar wij hier geheel onder ons zijn, mijnheer Copperfield,” zei mevrouw Micawber, bij kleine teugjes haar punch drinkend, „want mijnheer Traddles behoort als het ware tot ons gezin, zou ik graag eens uw meening over mijnheer Micawber's vooruitzichten willen hooren. Want de granen,” zei mevrouw Micawber, op argumenteerenden toon, „zooals ik meer dan eens tegen mijnheer Micawber heb gezegd, mogen fatsoenlijk zijn, maar winstgevend zijn zij niet. Commissiën ten bedrage van twee shillingen en negen stuivers in de veertien dagen kunnen, hoe beperkt onze wenschen ook mogen zijn, niet als winstgevend worden beschouwd.”

Wij gaven dit allen toe.

„Dan,” vervolgde mevrouw Micawber, die er trotsch op was, dat zij een helder inzicht in de dingen had en mijnheer Micawber door haar vrouwelijke wijsheid op den rechten weg hield, terwijl hij anders wel eens kromme wegen kon hebben bewandeld, „dan stel ik mij zelf deze vraag: „Als wij geen vertrouwen kunnen hebben in de granen, waarin dan wel? Kunnen wij in steenkolen vertrouwen hebben? Volstrekt niet. Wij hebben, op raad van mijn familie, ons aan die proef gewaagd en zijn bedrogen uitgekomen.”

Mijnheer Micawber, met zijn handen in zijn zakken achterover leunend in zijn stoel, keek ons van terzijde aan en knikte, als wilde hij zeggen, dat de zaak heel duidelijk werd voorgedragen.

„Daar die artikelen, granen en steenkolen,” zei mevrouw Micawber op nog deftiger toon, „dus allebei buiten beschouwing moeten blijven, mijnheer Copperfield, kijk ik natuurlijk in de wereld rond en zeg: „Wat is er, waarmee iemand met mijnheer Micawber's talenten fortuin zou kunnen maken?” En ik sluit alles uit, wat op commissiehandel lijkt, omdat de commissiehandel nooit zeker is. Wat voor iemand van mijnheer Micawber's temperament het meest geschikt zou zijn, is — daarvan ben ik overtuigd — iets zekers.”

Traddles en ik gaven beiden door een gevoelvol geprevel te kennen, dat wij niet twijfelden of deze groote ontdekking was volkomen waar en strekte mijnheer Micawber tot eer.

„Ik wil het niet voor u verbloemen, mijn beste mijnheer Copperfield,” zei mevrouw Micawber, „dat ik voor mij lang gedacht

heb, dat de brouwerij bijzonder geschikt voor mijnheer Micawber zou zijn. Kijk maar eens naar Barclay en Perkins! Kijk maar eens naar Truman, Hanbury en Buxton! Het is in zulke omvangrijke zaken, dat mijnheer Micawber — dat weet ik, omdat ik hem ken — vooral zou kunnen uitblinken; en de winsten, heeft men mij gezegd, zijn ontzag-lijk! Maar als mijnheer Micawber geen deelgenoot in die firma's kan worden — die zijn brieven zelfs niet eens beantwoorden, als hij ze voor een ondergeschikte betrekking zijn diensten aanbiedt — wat helpt het dan, over dat denkbeeld uit te weiden? Niets. Ik mag er voor mij zelf van overtuigd zijn, dat mijnheer Micawber's manieren...."

"Hm! werkelijk lieve," viel mijnheer Micawber hierop in.

"Stil toch, beste," zei mevrouw Micawber, haar bruinen handschoen op zijn arm leggend. "Ik mag er voor mij zelf van overtuigd zijn, dat mijnheer Micawber's manieren hem bijzonder voor een bankierszaak geschikt doen zijn. Ik mag bij mij zelf redeneeren, dat als ik geld op een bank had staan, de manieren van mijnheer Micawber, als representant van dat kantoor, vertrouwen zouden inboezemen en de relaties moesten uitbreiden. Maar wanneer de bankierskantoren weigeren van mijnheer Micawber's bekwaamheden gebruik te maken, of het aanbod daarvan met minachting opnemen, wat helpt het dan over dat denkbeeld uit te weiden? Niets. Wat het plan aangaat om zelf een bankierskantoor op te richten, weet ik, dat er leden van mijn familie zijn, die, als zij verkozen hun geld in mijnheer Micawber's handen te plaatsen, heel goed een etablissement van dien aard konden helpen vestigen. Maar als zij niet verkiezen hun geld in mijnheer Micawber's handen te plaatsen — wat zij inderdaad ook niet doen — wat helpt ook dat dan? En opnieuw beweer ik, dat wij niets verder gekomen zijn, dan tevoren."

Ik schudde mijn hoofd en zei: „Geen zier." Traddles schudde eveneens zijn hoofd en zei: „Geen zier."

"Wat leid ik nu hieruit af?" vervolgde mevrouw Micawber, nog steeds met het voorkomen van iemand, die iets heel duidelijk wil maken. „Wat is de slotsom, mijn beste mijnheer Copperfield, waartoe ik onweerstaanbaar gebracht word? Heb ik het mis als ik zeg: „het is duidelijk dat wij toch moeten leven?"

Ik antwoordde: „Volstrekt niet!" en Traddles antwoordde: „Volstrekt niet," en

ik hoorde mij zelf daarna er nog alleen, heel verstandig, aan toevoegen, dat iemand of leven of sterven moest.

"Juist," antwoordde mevrouw Micawber. „Zoo is het ook. En nu is de zaak; mijn beste mijnheer Copperfield, dat wij niet kunnen leven als er niet binnenkort iets op komt dagen, dat volkomen van onze tegenwoordige omstandigheden verschilt. Nu ben ik er voor mij zelf van overtuigd, en ik heb het ook mijnheer Micawber den laatsten tijd verscheidene malen onder het oog gebracht, dat men niet verwachten kan, dat de dingen zoo maar vanzelf op komen dagen. Men moet ze, in zekeren zin, helpen om op te kunnen dagen. Ik kan het mis hebben, maar tot die conclusie ben ik gekomen."

Traddles en ik gaven haar volkomen gelijk.

"Heel goed," zei mevrouw Micawber. „Wat is dan nu dus mijn advies? Hier is mijnheer Micawber, met een groote verscheidenheid van bekwaamheden — met veel talent...."

"Werkelijk, lieve!" zei mijnheer Micawber.

"Och, beste, laat mij toch uitspreken. Hier is mijnheer Micawber, met een groote verscheidenheid van bekwaamheden — met veel talent — ik zou zeggen, met genie, maar dat kan de partijdigheid van een vrouw zijn —"

Traddles en ik mompelden beiden „neen".

"En hier is mijnheer Micawber, zonder eenige behoorlijke betrekking of bezigheid. Op wien rust de verantwoording daarvan? Duidelijk op de maatschappij. Dan zou ik zoo'n schandelijk feit bekend maken en de maatschappij stoutmoedig uitdagen om dit te verhelpen. Het komt mij voor, mijn beste mijnheer Copperfield," zei mevrouw Micawber met kracht, „dat wat mijnheer Micawber te doen heeft, niets anders is dan de maatschappij den handschoen toe te werpen, en als het ware te zeggen: „Laat mij eens zien wie dien zal opnemen. Laat de man terstond naar voren treden."

Ik waagde het mevrouw Micawber te vragen, hoe dit gedaan moest worden.

"Door te adverteeren," zei mevrouw Micawber — „in al de couranten. Het komt mij voor, dat wat mijnheer Micawber te doen heeft, tegenover zich zelf en zijn gezin, en ik durf wel te zeggen, ook tegenover de maatschappij, die hem tot nu toe over het hoofd heeft gezien, niets anders is, dan in al de couranten te adverteeren; zich zelf duidelijk te beschrijven als zoo en zoo, met die en die bekwaamheden, en dan

te zetten: „Bezorg mij nu een winstgevende betrekking, en zend franco brieven aan W. M., Postkantoor, Camden Town.”

„Dit denkbeeld van mevrouw Micawber, mijn waarde Copperfield,” zei mijnheer Micawber, zijn boordjes voor zijn kin bij elkaar trekkend en mij van terzijde aankijkend, „is eigenlijk de sprong waarover ik sprak, toen ik laatst het genoeg had u te zien.”

„Adverteeren is nogal kostbaar,” merkte ik twijfelend op.

„Juist!” zei mevrouw Micawber, met dezelfde uitdrukking op haar gezicht, alsof alles wat zij zei heel logisch was. „Volkomen waar, mijn beste mijnheer Copperfield! Ik heb mijnheer Micawber hetzelfde onder het oog gebracht. Het is vooral om die reden dat ik vind, dat mijnheer Micawber, zooals ik al gezegd heb, tegenover zich zelf, zijn gezin en de maatschappij verplicht is, een zekere som geld op te nemen — op een wissel.”

Mijnheer Micawber, die in zijn stoel achterover leunde, speelde met zijn lorgnet en sloeg zijn oogen op naar de zoldering; maar ik meende, dat hij tegelijk op Traddles lette, die naar het vuur keek.

„Indien geen enkel lid van mijn familie,” zei mevrouw Micawber, „genoeg natuurlijk gevoel bezit om geld voor dat wisseltje te geven — ik geloof, dat er een betere zaken-ter- term bestaat om uit te drukken wat ik bedoel —”

Mijnheer Micawber, nog met zijn oogen op de zoldering gevestigd, zei zachtjes „Escompteeren”.

„Om dat wisseltje te escompteeren,” zei mevrouw Micawber, „dan is mijn meening, dat mijnheer Micawber naar de City moet gaan, dat wisseltje op de beurs brengen, en het van de hand doen voor wat hij er voor krijgen kan. Indien de heeren van de beurs mijnheer Micawber noodzaken zich een groote opoffering te getroosten, dan is dat iets tusschen hen en hun geweten. Ik houd het toch voor een goede speculatie; en ik raad mijnheer Micawber aan, mijn beste mijnheer Copperfield, dat ook te doen — het als een speculatie te beschouwen, die beslist winst moet opleveren, en daarom tot elke opoffering te besluiten.”

Ik begreep, maar ik weet werkelijk niet waarom, dat mevrouw Micawber hierdoor een groot bewijs van trouwe liefde en zelfverloochening gaf, en prevelde dus iets in dien geest. Traddles, die mijn voorbeeld volgde, deed hetzelfde, maar bleef naar het vuur kijken.

„Ik wil,” zei mevrouw Micawber, haar glas uitdrinkend, en haar shawl optrekkend, als een voorbereiding om zich naar mijn slaapkamer te begeven, „ik wil deze opmerkingen over mijnheer Micawber's financieele aangelegenheden niet verder voortzetten. Bij uw gastvrijen haard, mijn beste mijnheer Copperfield, en in het bijzijn van mijnheer Traddles, die, hoewel niet zoo'n oud vriend als gij, toch volkomen eigen met ons is, kon ik niet nalaten u te zeggen wat ik mijnheer Micawber aanraad te doen. Ik voel dat nu de tijd gekomen is, dat mijnheer Micawber zich behoort in te spannen — wil ik er bijvoegen — zich te doen gelden, en het komt mij voor, dat dit de middelen daartoe zijn. Ik weet wel, dat ik maar een vrouw ben, en dat het oordeel van een man gewoonlijk meer bevoegd wordt geacht om zulke zaken te behandelen; maar ik mag toch niet vergeten, dat mijn papa, toen ik nog thuis was bij papa en mama, gewoon was te zeggen: „Emma is teer en zwak van gestel, maar wat kracht van geest betreft als het er op aankomt iets te begrijpen, doet zij voor niemand onder.” Dat mijn papa al te veel met mij was ingenomen, weet ik wel; maar er aan te twifelen, dat hij eenigszins een menschenkenner was, verbiedt mij mijn kinderplicht zoowel als mijn verstand.”

Met deze woorden, en doof voor onze verzoeken, het verder rondgaan van de punchkom door haar aanwezigheid te blijven veraangenamen, begaf mevrouw Micawber zich naar mijn slaapkamer. En ik voelde inderdaad, dat zij een edele vrouw was — de soort vrouw, die een Romeinsche matrone had kunnen zijn, en die in tijden van algemeene rampen allerlei heldendaden had kunnen verrichten.

In het vuur van dit gevoel, feliciteerde ik mijnheer Micawber met den schat dien hij bezat. Traddles deed dit eveneens. Mijnheer Micawber gaf ons één voor één een hand, en bedekte toen zijn gelaat met zijn zakdoek, waaraan meer snuif gekleefd zat dan ik denk dat hij wel wist. Daarna keerde hij met opgewonden vroolijkheid tot de punch terug.

Hij was vol welsprekendheid. Hij gaf ons te verstaan dat wij in onze kinderen herleefden, en dat onder den druk van financieele moeilijkheden elke vermeerdering van hun aantal dubbel welkom was. Hij zei, dat mevrouw Micawber sedert kort twijfel in dit opzicht had gekoesterd, maar dat hij dien had verdreven en haar had gerustgesteld. Wat haar familie betrof, deze

lieden waren haar volkomen onwaardig, hun gevoelens waren hem volkomen onverschillig, en zij mochten — om zijn eigen uitdrukking te gebruiken — naar den duivel loopen.

Daarna sprak mijnheer Micawber een vurige lofrede op Traddles uit. Hij zei, dat Traddles een karakter had, op welks degenlijke deugden hij (mijnheer Micawber) geen aanspraak kon maken, maar dat hij, den Hemel zij dank, toch kon bewonderen. Hij sprak met veel gevoel over een jongedame (hem onbekend), die Traddles met zijn genegenheid had vereerd, en die deze genegenheid had beantwoord door Traddles met haar genegenheid te vereeren en gelukkig te maken. Mijnheer Micawber dronk op haar gezondheid. Ik deed hetzelfde. Traddles dankte ons beiden, door met een eenvoud en oprechtheid, die mij verrukten, te zeggen: „Ik ben u werkelijk zeer verplicht. En ik verzeker u, zij is een allerliefst meisje!”

Mijnheer Micawber nam daarop de eerste de beste gelegenheid waar om met groote kieschheid en plechtstatigheid over den staat van mijn genegenheid te spreken. Alleen wanneer zijn vriend Copperfield hem ernstig van het tegendeel verzekerde, zei hij, zou hij zijn geloof verzakén, dat zijn vriend Copperfield beminde en bemind werd. Nadat ik mij een tijdlang erg heet en ongemakkelijk gevoeld, en veel gebloed, gestotterd en ontkend had, zei ik, met mijn glas in mijn hand: „Welnu, ik drink op de gezondheid van D.,” wat mijnheer Micawber zooveel genoegen deed, en zoo in vuur bracht, dat hij met een glas punch naar mijn slaapkamer liep, opdat mevrouw Micawber eveneens op de gezondheid van D. zou kunnen drinken. Mevrouw Micawber deed dit met geestdrift, riep met een schelle stem van binnen: „Mijn beste mijnheer Copperfield, ik ben er verrukt over,” en klopte, bij wijze van applaus, tegen den muur.

Daarna nam ons gesprek een meer prozaïsche wending. Mijnheer Micawber vertelde ons, dat hij Camden Town ongemakkelijk vond, en dat dus het eerste wat hij doen zou, wanneer de advertentie tengevolge had dat er iets goeds op kwam dagen, zou zijn, te verhuizen. Hij sprak over een terras, aan het westelijk einde van Oxford-Street tegenover Hyde Park, dat hij altijd al op het oog had gehad, maar waar hij toch niet dacht zich zoo dadelijk te kunnen vestigen, daar hij dan op een te grooten voet zou moeten leven. Er zou, zooals hij ons uitlegde, waarschijnlijk een

tusschentijd komen, waarin hij zich met een bovenhuis boven een fatsoenlijken winkel zou moeten tevreden stellen, bij voorbeeld in Piccadilly — wat voor mevrouw Micawber een vroolijke stand zou zijn; en waar zij, door een balkonvenster te laten aanbrengen, of nog een verdieping er op te laten zetten, of een andere kleine verandering in dien geest, eenige jaren genoeglijk en deftig zouden kunnen wonen. Wat er ook voor hem mocht zijn weggelegd, zei hij uitdrukkelijk, of waar zijn woning ook mocht staan, er zou altijd een kamer voor Traddles zijn, en een mes en vork voor mij. Wij toonden ons gevoelig voor zijn goedheid, en hij verzocht ons hem te vergeven, dat hij over zulke prozaïsche dingen had uitgeweid, en dit te verontschuldigen als iets natuurlijks voor iemand, die op een geheel anderen voet zou gaan leven en daartoe volkomen nieuwe schikkingen moest maken.

Daar mevrouw Micawber opnieuw tegen den muur klopte, om te weten of de thee al klaar was, maakten wij een einde aan dit bijzondere gedeelte van ons vriendschappelijke onderhoud. Zij schonk thee voor ons op een zeer elegante manier; en wanneer ik bij haar kwam, om de kopjes of de sandwiches rond te geven, vroeg zij mij fluisterend of D. blond was of donker, of kort, of lang, of iets van dien aard; wat ik, geloof ik, lang niet onaangenaam vond. Na de thee zaten wij voor het vuur nog over allerlei dingen te praten; en mevrouw Micawber was zoo goed om (met een schraal, zwak stemmetje, dat ik mij herinner, toen ik haar pas leerde kennen, bij flauw tafelbier vergeleken te hebben) de geliefde balladen van „De knappe Sergeant” en „Kleine Tafflin” voor ons te zingen. Om deze beide liederen was mevrouw Micawber, toen zij nog thuis woonde bij haar papa en mama, beroemd geweest. Mijnheer Micawber vertelde ons, dat zij, toen hij haar voor het eerst had hooren zingen, den allereersten keer, dat hij haar in haar ouderlijke huis had ontmoet, bijzonder zijn aandacht had getrokken; maar dat hij, toen zij aan „Kleine Tafflin” kwam, besloten had haar voor zich te winnen of bij die poging te sneven.

Het was tusschen tien en elf uur, dat mevrouw Micawber opstond om haar muts weer in het lichtgrauwe papier te pakken, en haar hoed op te zetten. Mijnheer Micawber nam de gelegenheid waar, toen Traddles zijn jas aantrok, om mij een brief in mijn hand te stoppen, met het gefluisterde verzoek, dien op mijn gemak te lezen.

Ik nam ook de gelegenheid waar, toen ik een kaars over de leuning van de trap hield, teneinde hen bij te lichten, en mijnheer Micawber vooruitging om zijn vrouw te leiden, en Traddles met de muts wilde volgen, dezen een oogenblik op het portaal staande te houden.

„Traddles,” zei ik, „mijnheer Micawber bedoelt het niet kwaad, de arme slokker; maar als ik u was, zou ik hem niets leenen.”

„Mijn beste Copperfield,” antwoordde Traddles met een glimlach, „ik heb niets te leenen.”

„Gij hebt toch een naam?” zei ik.

„O! Noemt gij dat iets om te leenen?” antwoordde Traddles, met een peinzenden blik.

„Wel zeker!”

„O,” zei Traddles. „Ja, dat is waar. Dank u wel, Copperfield; maar ik vrees, dat ik hem dien al geleend heb.”

„Voor dat wisseltje, dat zoo'n goede speculatie moet worden?” vroeg ik.

„Neen,” antwoordde Traddles, „niet daarvoor. Dit is de eerste maal, dat ik daarover gehoord heb. Ik heb al gedacht, dat hij mij waarschijnlijk onderweg naar huis daarover wel zal spreken. Ik bedoel een ander.”

„Ik hoop maar, dat er geen kwaad van zal komen,” zei ik.

„Ik hoop van niet,” antwoordde Traddles. „Maar ik denk ook wel van niet, omdat hij pas geleden gezegd heeft, dat er voor gezorgd was. Dat was zijn uitdrukking: „Voor gezorgd!”

Daar mijnheer Micawber juist op dit oogenblik naar boven keek, had ik alleen nog maar tijd mijn waarschuwing te herhalen. Traddles bedankte mij en ging naar beneden. Maar ik was, toen ik de goedige manier zag, waarop hij met de muts in zijn hand de trap afging, en mevrouw Micawber zijn arm gaf, erg bevreesd dat hij tot over zijn ooren er in zou vliegen.

Ik ging weer bij het vuur zitten, en zoo zat ik nog, half ernstig en half lachend, over mijnheer Micawber's karakter en de oude betrekkingen tusschen ons na te denken, toen ik een haastigen stap de trap op hoorde komen. Eerst dacht ik, dat het Traddles was, die voor het een of ander, dat mevrouw Micawber had laten liggen, terugkwam; maar toen de stap dichterbij kwam, herkende ik hem, en voelde ik mijn hart omstuimig kloppen en het bloed naar mijn wangen stijgen, want het was de stap van Steerforth.

Ik vergat Agnes nooit, en nooit verliet zij dat heilighdom in mijn gedachten — als

ik het zoo mag noemen — waar ik haar van den eersten dag af geplaatst had. Maar toen hij binnenkwam en met uitgestrekte hand voor mij stond, veranderde de duisternis, die op hem gevallen was, in licht, en voelde ik mij verlegen en beschaamd, dat ik aan iemand had getwijfeld, dien ik zoo hartelijk liefhad. Ik had haar daarom niet minder lief; ik beschouwde haar steeds als denzelfden vriendelijken, weldoenden engel van mijn leven; ik verweet het mij zelf, niet haar, dat ik hem onrecht had aangedaan, en ik zou het heel graag tegenover hem hebben goedgemaakt, als ik maar geweten had wat ik doen moest en hoe ik het moest aanleggen.

„Wel, groentje, oude jongen, daar staat ge verstomd van, hè?” riep Steerforth lachend uit, schudde hartelijk mijn hand en wierp die vroolijk weer van zich af. „Heb ik u op een feest betrapt, gij Sybariet! Die luitjes van Doctor's Commons zijn de vroolijkste snaken van de stad, geloof ik, en maken ons nuchtere Oxforders te schandel!”

Zijn heldere blik zwierf vroolijk door de kamer, terwijl hij tegenover mij op de sofa ging zitten, die mevrouw Micawber zoo pas had verlaten, en het vuur oppoekte:

„Ik was in het eerst zoo verrast,” zei ik, hem verwelkomend met al de warmte die ik inderdaad voelde, „dat ik haast geen adem meer had om u te begroeten.”

„Wel, mij aan te kijken is goed voor zee-re oogen, zooals de Schotten zeggen,” hervatte Steerforth, „en dat is met u ook het geval, Groentje, zoo in uw volle frischheid. Hoe gaat het, mijn Bacchuspriester?”

„Met mij gaat het heel goed,” antwoordde ik, „en vanavond heelemaal niet Bacchusachtig, hoewel ik moet bekennen, dat ik drie gasten op bezoek heb gehad.”

„Die ik allemaal op straat ben tegengekomen, druk bezig uw lof uit te bazuinen,” antwoordde Steerforth. „Wie was die vriend met die spanbroek?”

Ik gaf hem een idee van mijnheer Micawber, zoo goed als ik dit met enkele woorden kon doen. Hij lachte hartelijk over mijn vluchtig geschetste portret van dien heer, en zei, dat het een man was om te kennen en dat hij eens kennis met hem moest maken.

„En wie denkt gij wel, dat onze andere vriend is?” vroeg ik op mijn beurt.

„Dat mag de hemel weten,” zei Steerforth. „Geen druilloor, hoop ik? Ik vond, dat hij er een beetje naar uitzag.”

„Traddles!” antwoordde ik zegevierend.

„Wie is dat?” vroeg Steerforth op een

onverschilligen toon.

„Weet ge niet meer van Traddles? Traddles in onze kamer op Salem House?”

„O, die jongen!” zei Steerforth, met den pook op een brok steenkool beukend, dat op het vuur lag. „Is hij nog altijd zoo'n doetje? En waar drommel hebt gij hem gevonden?”

In mijn antwoord verbief ik Traddles zoo hoog als ik maar kon; want ik voelde, dat Steerforth hem eenigszins minachtte. Steerforth stapte met een knikje, een glimlach en de opmerking, dat hij den ouden jongen graag nog eens zou willen zien, van het onderwerp af, en vroeg of ik hem iets te eten kon geven. Gedurende dit korte gesprek had hij, wanneer hij niet zeer levendig sprak, meestal verstrooid met den pook op het brok steenkool zitten beuken. Ik merkte op, dat hij dit nog bleef doen, terwijl ik het overschot van de duivenpastaai en wat er verder over was, te voorschijn haalde.

„Wel, groentje, dat is een souper voor een koning!” riep hij uit, met een plotselinge uitbarsting zijn stilzwijgen afbrekend, en zich aan tafel zettend. „Ik zal het eer aandoen, want ik ben heelemaal uit Yarmouth gekomen.”

„Ik dacht, dat gij uit Oxford waart gekomen,” antwoordde ik.

„Wel neen,” zei Steerforth, „ik heb een tochtje gemaakt op zee — een veel betere bezigheid!”

„Littimer is vandaag hier geweest om naar u te vragen,” merkte ik op, „en ik had van hem begrepen, dat gij in Oxford waart; hoewel hij, nu ik mij bedenkt, dat niet bepaald gezegd heeft.”

„Littimer is een nog grooter gek dan ik dacht, dat hij hier naar mij is komen vragen,” zei Steerforth, luchtig een glas wijn inschenkend en mij toedrinkend. „Maar wat betreft hem te begrijpen, moet gij knapper zijn dan de meesten van ons, Groentje, als ge dat kunt.”

„Dat is ongetwijfeld waar,” zei ik, mijn stoel bij de tafel schuivend. „Dus zijt ge naar Yarmouth geweest, Steerforth? (Belangstellend om er alles van te weten). „Zijt ge er lang geweest?”

„Neen,” antwoordde hij. „Een escapade van een week ongeveer.”

„En hoe maken zij het daar allemaal? Kleine Emily is zeker nog niet getrouwd?”

„Nog niet. Dat zal, geloof ik, over een paar weken of maanden gebeuren, ik weet het niet precies. Ik heb niet veel van ze gezien. A propos,” hij legde zijn mes en vork neer, die hij zeer ijverig had gebruikt, en

begon in zijn zakken te tasten, „ik heb een brief voor u.”

„Van wien?”

„Wel, van uw oude kindermeid,” antwoordde hij, eenige papieren uit zijn borstzak halend. „J. Steerforth, Esquire, debet aan „Het Gewillig Hart”; dat is hij niet. Geduld, wij zullen hem dadelijk wel vinden. De oude, hoe heet hij ook weer, is er slecht aan toe, en daarover gaat het, geloof ik.”

„Barkis, bedoelt ge?”

„Ja!” nog steeds zijn zakken uithalend en den inhoud nakijkend; „het is zoo goed als gedaan met dien armen Barkis, vrees ik. Ik heb daar een apothekertje — of chirurgijntje, of wat hij zijn mag — ontmoet, dat uw edelheid in de wereld heeft geholpen. Hij heeft vreeselijk geleerd over de zaak met mij gesproken; maar eigenlijk kwam het hierop neer, dat de voerman, volgens hem, dicht bij het einde van zijn laatste reis was. Voel eens in den borstzak van mijn overjas, daar op dien stoel; ik denk dat ge den brief daar zult vinden. Is hij daar?”

„Hier is hij,” zei ik.

„Goed zoo!”

De brief was van Peggotty, nog wat minder leesbaar dan gewoonlijk, en heel kort. Zij berichtte mij den hopeloozen toestand van haar man en zei, dat hij „nog wat deuner” dan vroeger, en daardoor moeilijker tot zijn eigen bestwil te regeeren was. Zij sprak met geen woord over haar waken en haar vermoeienis, en prees hem ten zeerste. In den heelen brief straalde een eenvoudige, ongekunstelde, nederige vroomheid door, die ik wist dat echt was, en hij eindigde met „mijn dienstwillige groete aan mijn altijd lieveling” — waarmee zij mij bedoelde.

Terwijl ik dit geschrift ontcijferde bleef Steerforth eten en drinken.

„Het is een beroerd geval,” zei hij, toen ik er mee klaar was, „maar alle dagen gaat de zon onder, en elke minuut sterven er menschen, en wij moeten ons door het lot dat iedereen treft niet uit het veld laten slaan. Als wij een doel wilden verzaken, omdat we dien voet, die eens aan alle deuren komt, ergens hoorden aankloppen, zou elk doel op deze wereld ons ontglippen. Neen! Doorrijden! Spoorslags als het moet, zachtjes-aan als dat genoeg is, maar toch voort. Rijd over alles heen wat u in den weg staat, en win den prijs!”

„Welken prijs?” zei ik.

„Den prijs waarom men den wedren begonnen is,” zei hij. „Doorrijden!”

Ik merkte op, herinner ik mij, terwijl hij zweeg en mij, met zijn fraai gevormde hoofd eenigszins achterovergebogen en zijn glas in zijn hand, aankeek, dat, hoewel de frischheid van de zeelucht op zijn blozen-gezicht te zien was, er toch ook sporen in waren, ontstaan sedert ik hem het laatst gezien had; alsof hij die vurige wilskracht, die, wanneer zij eenmaal was opgewekt, zoo hartstochtelijk in hem werkte, thans gewoon was voortdurend in spanning te houden. Ik dacht er aan hem die dolzinnige manier om aan elken lust, die bij hem opkwam, gevolg te geven — zooals bij voorbeeld dat kampen met de onstuimige zee en het trotseeren van het gure weer — te ontraden; maar het eigenlijke onderwerp van ons gesprek kwam mij weer voor den geest, en deed mij dit weer opvatten.

„Ik zal u eens wat zeggen, Steerforth,” zei ik, „als gij tenminste weer bedaard genoeg zijt om naar mij te luisteren.”

„Ik wil alles doen wat gij maar verkiest,” antwoordde hij, weer van de tafel naar den haard gaande.

„Dan zal ik u eens wat zeggen, Steerforth. Ik denk er over om mijn oude kindermid te gaan opzoeken. Niet, dat ik veel voor haar zal kunnen doen, maar zij is zoo aan mij gehecht, dat mijn bezoek evenveel uitwerking zal hebben, alsof ik wel iets voor haar kon doen. Zij zal het zoo prettig vinden, dat het een troost en steun voor haar zal zijn. Het is heusch niet te veel moeite voor iemand, die altijd zoo goed voor mij is geweest. Zoudt gij er ook niet een dagreis voor over hebben, als gij in mijn plaats waart?”

Zijn gezicht stond peinzend, en hij zat zich een poos te bedenken, voor hij met een zachte stem antwoordde: „Wel! Ga! Kwaad kan het niet.”

„Gij zijt zoo pas daar vandaan gekomen,” zei ik, „en het zou dus weinig zin hebben, als ik u vroeg met mij mee te gaan?”

„Neen,” antwoordde hij. „Ik ga vanavond nog naar Highgate. Ik heb mijn moeder in lang niet gezien, en dat drukt mij, want het zegt iets, om bemind te worden zooals zij haar verloren zoon bemint. — Maar och, nonsens! — Gij zijt zeker van plan morgen te gaan?” zei hij, mij op armslengte van zich afhoudend, met zijn handen op mijn schouders.

„Ja, vermoedelijk wel.”

„Wel, ga dan liever overmorgen. Ik had graag, dat gij eenige dagen bij ons kwaamt. Ik ben opzettelijk hierheen gekomen om u dat te vragen, en nu vliegt ge naar Yarmouth.”

„Het staat u mooi om over wegvliegen te spreken, gij, die zelf altijd op den een of anderen onbekenden tocht uit zijt.”

Hij keek mij een oogenblik zwijgend aan, en hervatte toen, terwijl hij mij nog steeds vasthield en mij schudde:

„Kom! Zeg overmorgen, en breng morgen zooveel tijd bij ons door als gij kunt. Wie weet wanneer wij elkaar anders terugzien? Kom! Zeg overmorgen! Ik heb u noodig om tusschen Rosa Dartle en mij te staan en ons van elkaar te houden.”

„Zoudt gij, zonder mij, elkaar al te veel liefhebben?”

„Ja, of haten,” antwoordde Steerforth lachend, „’t een of ’t ander. Kom! Zeg overmorgen!”

Ik zei dus overmorgen, en hij stak een sigaar op en trok zijn jas aan om naar huis te gaan. Toen ik hem dit zag doen, trok ik ook mijn jas aan (maar stak geen sigaar op, daar ik hiervan voor een heele poos genoeg had) en ging met hem mee tot aan den buitenweg, die destijds ’s avonds heel stil en eenzaam was. Hij was onderweg erg opgewonden, en toen wij afscheid namen, en ik hem naakteek, terwijl hij zoo moedig en luchtig huiswaarts stapte, dacht ik aan zijn gezegde: „Rijd over alles heen wat u in den weg staat en win den prijs!” en wenschte, voor de eerste maal, dat hij een waardig doel voor oogen had.

Ik was mij in mijn kamer aan het uitleeden, toen mijnheer Micawber's brief op den grond viel. Aldus daaraan herinnerd, maakte ik hem open en las het volgende. Hij was anderhalf uur voor ons diner gedateerd. Ik weet niet zeker of ik al gezegd heb, dat mijnheer Micawber, als hij zich in een bijzonder wanhopigen toestand bevond, een soort van rechtsgeleerden stijl aannam; wat — naar het scheen — voor zijn gevoel hetzelfde was als orde op zijn zaken te stellen.

„Mijnheer — want ik durf niet zeggen, mijn waarde Copperfield.

„Het is noodzakelijk u te berichten, dat de ondergeteekende verpletterd is. Eenige ongestadige pogingen om u de voorbarige bekendheid met zijn calamiteuse positie te besparen, kunt gij misschien heden bij hem opmerken, maar de hoop is onder den horizon weggezonden, en de ondergeteekende is verpletterd.

„De onderhavige mededeeling wordt neergeschreven in de persoonlijke nabijheid (gezelschap kan ik het niet noemen) van een individu, dat in een de dronkenschap nabij komenden toestand verkeert,

en in dienst van een deurwaarder is. Dit individu is in legale possessie van de woning, onder een dwangbevel voor de huurpenningen. Zijn inventaris omvat niet alleen de roerende goederen van alle soort, welke den ondergeteekende, als huurder dezer woning, toebehooren, maar ook de goederen toebehoorend aan den heer Thomas Traddles, inwonend huurder, lid der Honorabele Sociëteit van den Inner Temple.

„Indien er nog één druppel ellende aan den overlopenden beker ontbrak, welke thans (in de taal van een onsterfelijk schrijver) aan de lippen van ondergeteekende is „gevoerd“, zou die te vinden zijn in het factum, dat een vriendschappelijk accept voor de som van 23 pond 4 shilling 9½ stuiver, door den voormelden heer Thomas Traddles aan den ondergeteekende verleend, vervallen en niet gehonoreerd is. Insgelijks, dat de levende responsabiliteiten, aan den ondergeteekende vastgeketend, volgens den loop der natuur, met de som van nog één hulpeloos slachtoffer zullen worden vermeerdert, welks jammerlijke verschijning — in ronde cijfers — te verwachten is na de expiratie van een periode, die van zes maanden, te rekenen van de dagteekening dezès af, niet te boven gaande.

„Na deze premissen zou het superrogatoir zijn er nog bij te voegen, dat thans voor eeuwig stof en asch is gestrooid

„Op

„Het

„Hoofd

„Van

„WILKINS MICAWBER“.

Arme Traddles! Ik kende mijnheer Micawber genoeg om te voorzien, dat hij den slag waarschijnlijk wel te boven zou komen; maar mijn nachtrust werd jammerlijk gestoord door de gedachte aan Traddles en de predikantsdochter, een van tien kinderen, daarginds in Devonshire, die zoo'n lief meisje was, en op Traddles zou wachten (onheilspellende lof!) tot zij zestig jaar was, of zoo oud als iemand maar zeggen kon.

HOOFDSTUK XXIX.

Ik bezoek Steerforth nog eens thuis.

Ik zei 's morgens tegen mijnheer Spenlow, dat ik graag een korten tijd verlof
252

wilde hebben, en daar ik geen salaris ontving, en de onverzoenlijke Jorkins dus ook niet op mij gebeten was, had dit niet het minste bezwaar. Ik nam deze gelegenheid te baat — hoewel mijn stem mij in de keel bleef steken, en er een nevel voor mijn oogen kwam toen ik de woorden uitsprak — om mijn hoop te kennen te geven dat juffrouw Spenlow nog in goeden welstand verkeerde; waarop mijnheer Spenlow, met niet meer aandoening dan alsof hij over een gewoon menscheijk wezen sprak, antwoordde, dat hij mij bedankte en dat zij het uitstekend maakte.

Wij geagreëerde klerken, als kiemen der patricische orde van proctors, werden met zooveel inschikkelijkheid behandeld, dat ik altijd zoo goed als mijn eigen meester was. Daar ik echter geen lust had om vóór een of twee uur in Highgate aan te komen, en wij dien morgen weer een excommunicatiezaakje voor het Hof hadden, bracht ik daar in gezelschap van mijnheer Spenlow nog een paar uur heel aangenaam door. Dit proces was ontstaan uit een handgemeen van twee kerkmeesters, van wie de een beschuldigd werd den ander tegen een pomp geduwd te hebben; terwijl, daar de slinger van deze pomp in een school terecht kwam, welke school onder de lijst van het kerkdak stond, deze duw daardoor tot een kerkelijke overtreding werd gemaakt. Het was een alleraardigst proces, en deed mij, terwijl ik op den bok van de diligence naar Highgate reed, nog eens nadenken over de Commons en wat mijnheer Spenlow gezegd had over de Commons en den val van het land.

Mevrouw Steerforth was verheugd mij te zien, en Rosa Dartle eveneens. Het was een aangename verrassing voor mij, dat Littimer er niet was, en wij door een zedig kamermeisje met blauwe linten op haar muts werden bediend, wier blik, als ik dien toevallig ontmoette, mij veel aangenamer was en veel minder verlegen maakte dan de blik van dien hoogst fatsoenlijken man. Maar wat mij vooral opviel, voor ik nog een half uur in huis was geweest, was de oplettenkende aandacht waarmee juffrouw Dartle naar mij keek, en de loerende blik waarmee zij mijn gezicht met dat van Steerforth, en Steerforth's gezicht met het mijne scheen te vergelijken, en zat te gluren of zij ook iets tusschen ons kon ontdekken. Zoo vaak ik naar haar keek, zag ik dat scherpe gezicht, met de holle zwarte oogen en het uitvorschende voorhoofd naar het mijne gekeerd, of zich eensklaps van het mijne naar dat van Steerforth wendend,

of ons beiden met één blik omvattend. Wel verre van zich voor dat lynxachtige bespieden te schamen, wanneer zij zag dat ik er op lette, vestigde zij dan juist haar doordringenden blik nog scherper op mij. Hoe schuldeloos ik ook was, en wist te zijn aan alle kwaad, waarvan zij mij met mogelijkheid kon verdenken, sloeg ik toch mijn oogen voor die zonderlinge blikken neer, niet in staat hun hongerigen glans te verduren.

Den heelen dag scheen zij overal in huis tegelijk te zijn. Toen ik met Steerforth in zijn kamer zat te praten, hoorde ik buiten op de kleine galerij haar japon ritselen. Toen hij en ik op het grasperk achter het huis met onze vroegere lichaams oefeningen bezig waren, zag ik haar gezicht, als een dwaallicht, van raam naar raam zweven, tot het voor één er van stilhield en ons daar bleef bewaken. Toen wij 's middags met ons vieren gingen wandelen, sloot zij haar magere hand als een veer om mijn arm, om mij tegen te houden tot Steerforth en zijn moeder ver genoeg vooruit waren om ons niet te kunnen hooren, en begon toen tegen mij te spreken.

„Gij zijt in lang niet hier geweest,” zei zij. „Is uw vak werkelijk zoo belangwekkend en onderhoudend, dat het al uw aandacht in beslag neemt? Ik vraag het maar, omdat ik graag altijd onderricht wil worden als ik iets niet weet. Is het werkelijk zoo?”

Ik antwoordde, dat het mij goed beviel, maar dat ik er dat alles niet van zeggen kon.

„O, ik ben blij dat ik dat weet,” zei Rosa Dartle, „omdat ik altijd graag terechtgevozen word, als ik het mis heb. Gij bedoelt misschien, dat het een beetje droog is?”

„Nu ja,” antwoordde ik, „misschien is het wel een beetje droog.”

„O! en is dat de reden dat gij ontspanning en afwisseling noodig hebt — opwindend en zoo al meer?” zei zij. „Ja, zeker! Maar is het niet een beetje — hè? — voor hem; u bedoel ik niet.”

Een snelle blik naar de plek, waar Steerforth, met zijn moeder aan zijn arm, ons vooruitwandelde, bewees mij wien zij bedoelde; maar behalve dat, begreep ik er niets van; en ik twijfel niet, of dit stond op mijn gezicht te lezen.

„Sleept het hem — ik zeg niet dat het zoo is; bedenk wel, ik wil het alleen maar weten — sleept het hem niet wat al te veel mee? Maakt het hem misschien niet nog wat kariger dan anders met zijn bezoeken aan zijn liefhebbende — hè?” met nog een snellen blik naar die twee, en een

blik op mij, die mijn geheimste gedachten scheen te doorgronden.

„Juffrouw Dartle,” antwoordde ik, „denk toch niet . . .”

„Dat doe ik ook niet,” zei zij. „Och Heere, geloof toch niet dat ik iets denk! Ik ben niet achterdochtig. Ik vraag alleen maar; ik zeg niet dat ik een meening heb. Ik wilde een meening vormen uit wat gij mij zegt. Is het dus niet zoo? Wel, ik ben blij dat ik het weet.”

„Het is zeker niet zoo,” zei ik verbijsterd, „dat het aan mij te wijten is, dat Steerforth langer dan gewoonlijk van huis is weggebleven — als hij dat gedaan heeft, wat ik zelfs op dit oogenblik nog niet weet, of ik moet het uit uw woorden opmaken. Ik heb hem in langen tijd niet gezien, tot nu weer gisteravond.”

„Niet?”

„Neen, juffrouw Dartle, werkelijk niet!”

Toen zij mij aankeek, zag ik haar gezicht scherper en bleeker worden, en de sporen van de oude wond zich verlengen, tot zij de misvormde lip geheel doorsneden, en nog ver over de onderlip en schuins over het gezicht voortliepen. Deze verandering en het schitteren van haar oogen hadden bepaald iets ontzettends voor mij, toen zij, mij nog strak aankijkend, zei:

„Wat voert hij dan uit?”

Ik herhaalde die woorden, meer voor mij zelf dan voor haar, zoo verbaasd was ik.

„Wat voert hij uit?” zei zij met een hartschietelijkheid, die voldoende scheen te zijn om haar als een vuur te verteren. „Waarom helpt die man hem, die mij nooit aankijkt, zonder een ondoorgrondelijke valsheid in zijn oogen? Als gij trouw en eerlijk zijt, wil ik u niet vragen uw vriend te verdragen. Ik vraag u alleen maar mij te zeggen, is het woede, is het haat, is het trots, is het onrust, is het een woeste gril, is het liefde, wat is het, dat hem bezielt?”

„Juffrouw Dartle,” antwoordde ik, „hoe kan ik u doen gelooven, dat ik van Steerforth niets anders weet, dan wat ik van hem wist toen ik de eerste maal hier kwam? Ik kan mij ook niet voorstellen wat er zou zijn. Ik geloof vast, dat er niets is. Ik begrijp zelfs niet goed, wat gij bedoelt.”

Terwijl zij mij nog steeds strak aankeek, kwam er een trekking of klopping, waarbij ik niet nalaten kon aan pijn te denken, in dat akelige litteeken, en trok haar lip aan den hoek omhoog, als om hoonende minachting of smadelijk medelijden aan te duiden. Zij hield haastig haar hand er voor — een hand zoo fijn en teer, dat ik die, toen ik ze haar eens voor het vuur omhoog zag

houden om den gloed van haar gezicht af te weren, in mijn gedachten bij porselein had vergeleken — en zei snel en driftig: „Ik bezweer u dit geheim te houden.” Daarna zei zij geen woord meer.

Mevrouw Steerforth was in het gezelschap van haar zoon bijzonder vergenoegd en Steerforth was ditmaal bijzonder oplettend en eerbiedig voor haar. Het was heel belangwekkend voor mij hen zoo samen te zien, niet alleen om hun wederzijdsche gehechtheid, maar ook om de sterke gelijkenis in hun voorkomen, en de in het oog lopende wijze waarop datgene, wat bij hem trotsch en heftig was, bij haar door sekse en jaren tot een bevallige deftigheid was verzacht. Ik dacht meer dan eens, dat het gelukkig was dat er nooit een ernstige reden van geschil tusschen hen was ontstaan, daar anders twee zulke karakters — ik moest liever zeggen, twee zulke nuances van hetzelfde karakter — misschien moeilijker te verzoenen zouden zijn geweest dan twee volkomen tegenover elkaar staande uitersten. Ik moet echter bekennen, dat dit denkbeeld niet uit mijn eigen doorzicht, maar door een gezegde van Rosa Dartle bij mij opkwam. Aan tafel zei zij:

„O, vertel me toch eens een van allen, want ik heb er al den heelen dag over gedacht, en ik zou het zoo graag willen weten.”

„Wat wilt ge weten, Rosa?” zei mevrouw Steerforth hierop. „Kom, Rosa, wees nu toch niet zoo geheimzinnig!”

„Geheimzinnig!” riep zij uit. „Och, werkelijk? Houdt ge mij daarvoor?”

„Verzoek ik u niet voortdurend,” zei mevrouw Steerforth, „om duidelijk, op uw natuurlijke manier te spreken?”

„Zoo! Dan is dit dus niet mijn natuurlijke manier?” hervatte zij. „Gij moet toch heusch wat geduld met mij hebben, want ik vraag alleen maar om wijzer te worden. Men kent zich zelf nooit.”

„Het is een tweede natuur bij u geworden,” zei mevrouw Steerforth, zonder eenig misnoegen; „maar ik herinner mij nog — en dat moet gij u ook wel herinneren, dunkt mij — dat gij vroeger een heel andere manier van spreken hadt, Rosa; niet zoo omzichtig en veel vertrouwelijker.”

„Gij zult zeker wel gelijk hebben,” antwoordde zij, „en zoo neemt iemand slechte gewoonten aan. Is 't heusch? Minder omzichtig en veel vertrouwelijker? Hoe kan ik ongemerkt toch zoo veranderd zijn! Het is wonderlijk! Ik moet er mij op toeleggen om weer te worden zooals ik vroeger was.”

„Dat zou ik ook heel graag willen,” zei

mevrouw Steerforth met een glimlach.

„O! dat wil ik werkelijk,” antwoordde zij. „Ik wil openhartigheid leeren van — laat eens zien — van James.”

„Gij kunt zeker om openhartigheid te leeren bij niemand beter schoolgaan,” zei mevrouw Steerforth snel — want wat Rosa Dartle zei had altijd iets spottends, ook al werd het, zooals het laatste, op een volkomen argeloozen toon gezegd.

„Daar ben ik zeker van,” antwoordde zij, met buitengewonen nadruk. „Als ik van iets zeker ben — dat weet gij ook wel — ben ik daar zeker van.” Het scheen mevrouw Steerforth te spijten, dat zij zich een beetje geraakt had getoond, want weldra zei zij vriendelijk:

„Wel, mijn lieve Rosa, nu hebben wij nog niet gehoord wat ge zoo graag zoudt willen weten.”

„Wat ik graag zou willen weten?” antwoordde zij met tergende koelheid. „Och, het was maar of menschen, die veel op elkaar lijken wat hun zedelijke principes betreft — is dat de juiste uitdrukking?”

„Zij is net zoo goed als iedere andere,” zei Steerforth.

„Dank u — of dus menschen die in zedelijk opzicht veel op elkaar lijken, meer gevaar loopen dan anderen om tot een kwaadaardige, hardnekkige vervreemding te komen, als er eens een ernstige reden van geschil tusschen hen mocht ontstaan.”

„Ik zou zeggen van ja,” zei Steerforth.

„Zoudt ge?” hervatte zij. „Och kom. Als men dan bij voorbeeld eens veronderstelde — voor een veronderstelling kan alles dienen, ook al is het nog zoo onwaarschijnlijk — dat gij 'en uw moeder eens ernstig ongenoegen zouden krijgen.”

„Mijn lieve Rosa,” viel mevrouw Steerforth er goedhartig lachend op in, „neem liever een andere veronderstelling! James en ik kennen onzen plicht tegenover elkaar beter, zou ik hopen.”

„Zoo!” zei juffrouw Dartle, peinzend met haar hoofd knikkend. „Juist. Dat zou het dus verhinderen? Ja dat spreekt van zelf. Precies. Nu, ik ben blij dat ik zoo onnoozel ben geweest om zoo'n geval te veronderstellen, want het is een heele geruststelling te weten, dat uw plicht tegenover elkaar dat zou verhinderen. Ik dank u wel.”

Nog een kleine omstandigheid ten aanzien van juffrouw Dartle mag ik niet overslaan; want ik had later, toen het geheele onherstelbare verleden duidelijk werd, maar al te veel reden om mij die te herinneren. Dien heelen dag, maar vooral van

dat oogenblik af, spande Steerforth al zijn krachten in — wat hij echter met het grootste gemak en volkomen ongedwongen deed — om dit zonderlinge wezen in een genoeglijke stemming te brengen en tot een voor ons aangenaam gezelschap te maken. Dat dit hem lukte verwonderde mij niet. Dat zij zich tegen den betooverenden invloed van zijn innemende kunst — die ik toen voor natuurlijk hield — verzette, verwonderde mij evenmin; want ik wist, dat zij soms erg kwaaddenkend en halsstarrig was. Ik zag haar gelaatstrekken en manieren langzamerhand veranderen; ik zag hoe zij hem met klimmende bewondering beschouwde; ik zag hoe zij, al flauwer en flauwer, maar steeds nog met een zekere boosheid, alsof zij zich een zwakheid verweet, het verleidelijke vermogen dat hij bezat trachtte te weerstaan; en eindelijk zag ik haar scherpen blik zachter en haar glimlach vriendelijker worden, en was ik niet langer bang voor haar, zooals ik werkelijk den heelen dag geweest was, en zaten wij allen om het vuur te praten en te lachen, met zoo weinig terughouding alsof wij nog kinderen waren.

Of het was omdat wij daar zoo lang hadden gezeten, of omdat Steerforth het behaalde voordeel niet wilde verliezen, weet ik niet; maar wij bleven, nadat zij was weggegaan, niet langer dan vijf minuten in de eetkamer.

„Zij speelt op de harp,” zei Steerforth zachtjes, voor de deur van het salon, „en niemand anders dan mijn moeder heeft haar dat, geloof ik, in drie jaar hooren doen.” Hij zei dit met een zonderlingen glimlach, die terstond weer verdween, en wij gingen de kamer binnen en vonden haar alleen.

„Sta toch niet op!” zei Steerforth (maar zij was al opgestaan). „Kom, lieve Rosa, wees nu eens vriendelijk, en zing een Iersch liedje voor ons.”

„Wat geeft gij nu om een Iersch liedje?” antwoordde zij.

„Veel!” zei Steerforth. „Veel meer dan om een ander. En Groentje hier is een hartstochtelijke liefhebber van muziek. Zing een Iersch liedje, Rosa, en laat ik zitten luisteren, net als vroeger.”

Hij raakte haar, of den stoel waarvan zij was opgestaan, niet aan, maar ging bij de harp zitten. Zij bleef een poos daarbij staan, en maakte op een zonderlinge manier met haar rechterhand een beweging alsof zij speelde, maar zonder de snaren te laten klinken. Eindelijk ging zij zitten, trok de harp met een plotseligen ruk naar zich

toe, en speelde en zong.

Ik weet niet wat het was in haar spel of in haar stem, dat dit lied tot het meest bovenaardsche maakte, dat ik ooit in mijn leven gehoord heb, of mij kan voorstellen. Er lag iets angstaanjagends in de uitdrukking, die het had. Het was alsof het nooit geschreven of op muziek was gezet, maar zóó opwelde uit den hartstocht in haar binnenste, die zich in de zachte klanken van haar stem maar onvolkomen uitte, en zich weer verschool wanneer zij zweeg. Ik was nog verstomd, toen zij alweer over haar harp gebogen stond en met haar rechterhand speelde, maar zonder de snaren te laten klinken.

Nog een minuut en dit had mij uit mijn verrukte bedwelming gewekt: — Steerforth was opgestaan en naar haar toegegaan, en had lachend zijn arm om haar middel geslagen en gezegd: „Kom, Rosa, voortaan zullen wij veel van elkaar houden!” En zij had hem een slag gegeven, en zich met de woede van een wilde kat van hem losgerukt, en was de kamer uitgestoven.

„Wat scheelt Rosa toch?” zei mevrouw Steerforth, binnenkomend.

„Zij is een klein poosje een engel geweest, moeder,” antwoordde Steerforth, „en is daarna, bij wijze van boete, tot het andere uiterste overgeslagen.”

„Gij moet oppassen, dat gij haar niet plaagt, James. Bedenk, dat haar humeur veel geleden heeft en men er niet te veel van moet vergen.”

Rosa kwam niet terug, en er werd niet meer over haar gesproken, tot ik met Steerforth naar zijn kamer ging, om hem daar goedennacht te zeggen. Toen lachte hij over haar, en vroeg mij of ik ooit zoo'n toonbeeld van oplopendheid en onbegripelijkheid had gezien.

Ik drukte zooveel van mijn verbazing uit als toen voor uitdrukking vatbaar was, en vroeg of hij niet kon raden wat het was, dat zij opeens zoo erg kwalijk had genomen.

„Och, dat mag de hemel weten,” antwoordde Steerforth. „Al wat ge maar wilt — of niemendal! Ik heb u al gezegd, dat zij alles, zich zelf inbegrepen, op een slijpsteen hield en scherp sleep. Zij is aan alle kanten scherp en men moet voorzichtig met haar omgaan, zij is altijd gevaarlijk. Goedennacht!”

„Goedennacht, beste Steerforth,” zei ik. „Ik zal morgen al weg zijn, voor gij wakker wordt. Goedennacht!”

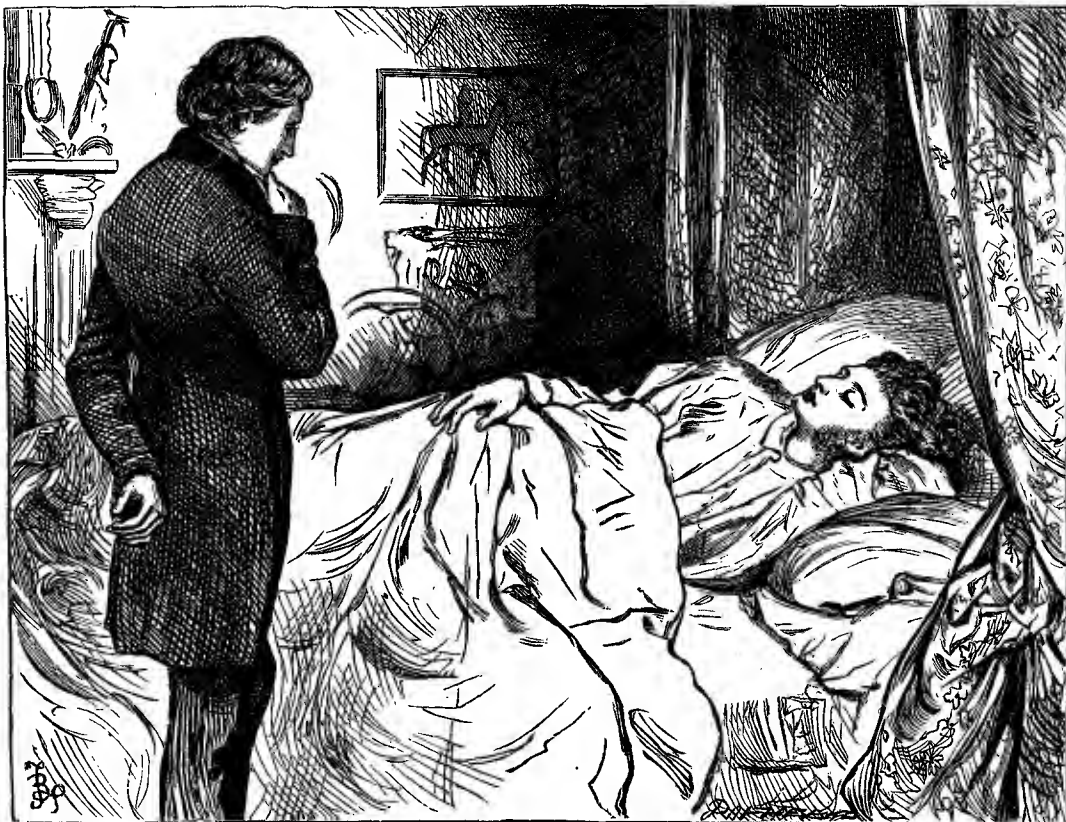
Hij scheen mij met tegenzin te laten gaan, en bleef met zijn handen op mijn

schouders, mij op armslengte van zich afhoudend, staan, zooals hij ook in mijn eigen kamer had gedaan.

„Groentje,” zei hij met een glimlach, „want al is dat de naam niet, dien uw peet u heeft gegeven, het is toch de naam, waarbij ik u het liefste noem — en ik wenschte, ik wenschte, dat gij mij zoo

ken, Steerforth,” zei ik. „Ik heb altijd evenveel van u gehouden.”

Ik voelde zoo'n wroeging, dat ik hem ooit, zelfs al was het maar door een onbestemde gedachte, had verongelijkt, dat de bekentenis dat ik dit gedaan had, mij op de lippen kwam. Zonder mijn tegenzin om het vertrouwen van Agnes te verraden, en

HIJ WAS VAST IN SLAAP EN LAG ONGEDWONGEN MET ZIJN HOOFD OP ZIJN ARM, ZOOALS IK HEM OP SCHOOL DIKWILS HAD ZIEN LIGGEN.

kondt noemen.”

„Wel, dat kan ik toch wel als ik wil,” zei ik.

„Groentje, als er ooit iets zou gebeuren, waardoor er een verwijdering tusschen ons zou ontstaan, moet ge altijd aan mij denken, zooals ik was in mijn beste oogenblikken, oude jongen. Kom, laten we dat afspreken. Denk altijd aan mij zooals ik op mijn best was, als de omstandigheden ons ooit mochten scheiden.”

„Ik kan niet beter of slechter van u den-

mijn verlegenheid hoe ik over de zaak zou spreken zonder dit te doen, zou hij die bekentenis gehoord hebben, voor hij zei: „God zegene u, Groentje, en goedennacht!”

Door mijn aarzelen, hoorde hij ze niet. Wij drukten elkaar de hand, en zoo scheidden wij.

Ik was al op, toen de dag pas aanbrak, en nadat ik mij zoo stil mogelijk had aangekleed, keek ik nog even in zijn kamer. Hij was vast in slaap en lag ongedwongen met zijn hoofd op zijn arm, zooals ik hem

op school dikwijls had zien liggen; en zoo, in dat stille morgenuur, verliet ik hem. Om nooit meer — o, God vergeve u, Steerforth! — die passieve hand in liefde en vriendschap aan te raken. Nooit, nooit meer!

HOOFDSTUK XXX.

Een verlies.

Ik kwam 's avonds in Yarmouth aan en ging naar de herberg. Ik wist, dat Peggotty's logeerkamertje — mijn kamertje — waarschijnlijk spoedig genoeg bezet zou worden, als die groote Gast, voor wien alle levenden plaats moeten maken, niet al in huis was. Ik ging dus naar de herberg, at daar, en bestelde mijn bed. Het was tien uur toen ik uitging. Vele winkels waren al gesloten, en de stad was doodsche en stil. Toen ik bij Omer en Joram kwam, zag ik, dat de luiken dicht waren, maar dat de winkeldeur nog openstond. Daar ik, toen ik naar binnen keek, Omer zag, die bij de kamerdeur zijn pijp zat te rooken, ging ik den winkel in en vroeg hem hoe hij het maakte.

„Wel, heb ik van mijn leven!” zei Omer. „Hoe maakt gij het zelf? Ga zitten! — De rook hindert u toch niet, hoop ik?”

„Volstrekt niet,” zei ik. „Ik mag hem wel — als hij uit een andermans pijp komt.”

„Ja, precies, niet uit die van u zelf, hè?” antwoordde Omer lachend. „Des te beter, mijnheer. Slechte gewoonte voor een jong-mensch. Ga zitten. Ik zelf rook voor mijn asthma.”

Omer was opgestaan en had een stoel voor mij bijgeschoven. Hij ging weer zitten, erg buiten adem, en hijgend aan zijn pijp trekkend, alsof deze een voorraad bevatte van datgene, wat beslist noodzakelijk voor hem was om in leven te blijven.

„Het spijt mij, dat ik slechte tijding van Barkis heb gehoord,” zei ik.

Mijnheer Omer keek mij aan met een strak gezicht, en schudde zijn hoofd.

„Weet gij ook hoe het vanavond met hem is?” vroeg ik.

„Dat is juist de vraag, die ik u had willen doen, mijnheer,” antwoordde mijnheer Omer, „als ik het niet uit kiescheid had gelaten. Dat is een van de onaangename-heden van ons vak. Als iemand ziek is, kunnen wij niet vragen hoe het met hem gaat.”

Aan dit bezwaar had ik niet gedacht; hoewel ik toch wel iets gevreesd had, namelijk dat ik, toen ik naar binnen ging, het

oude wijsje zou hooren. Nu hij er over sprak, moest ik echter erkennen, dat het zoo was, en zei dit ook.

„Ja, ja, gij begrijpt dat wel,” zei mijnheer Omer knikkend. „Wij zouden het niet durven doen. Goede hemel, het zou een schok zijn, dien de meeste zieken misschien niet te boven zouden komen, als men hun kwam zeggen: „De complimenten van Omer en Joram, en hoe het vanmorgen met u gaat” — of vanavond — al naar het uitkomt.”

Mijnheer Omer en ik knikten elkaar toe, en mijnheer Omer hielp zich door middel van zijn pijp weer op adem.

„Dat is een van de dingen, die ons in dit beroep terughouden van beleefdheden, die men anders graag zou bewijzen,” zei mijnheer Omer. „Neem mij zelf nu maar eens, bij voorbeeld. Ik ken Barkis heel goed, omdat ik hem al veertig jaar hier heb zien voorbijrijden. Maar toch kan ik niet gaan vragen hoe hij het maakt.”

Ik voelde, dat dit wel een beetje hard voor mijnheer Omer was, en zei hem dit ook.

„Ik ben niet inhaliger dan andere menschen, geloof ik,” zei mijnheer Omer. „Kijk mij maar eens aan. Ieder oogenblik kan mijn adem blijven steken, en het is niet waarschijnlijk dat ik, terwijl ik dat zelf wel weet, onder zulke omstandigheden inhalig zou zijn. Ik zeg, dat is niet waarschijnlijk voor een man, die weet dat, als zijn adem eenmaal wegblijft, het zoo goed zal zijn alsof men een blaasbalg opensneed — en dan nog wel een grootvader.”

Ik antwoordde: „Heelemaal niet.”

„Niet dat ik klagen wil over mijn beroep,” zei mijnheer Omer. „Dat is het niet. Ieder beroep heeft ongetwijfeld zijn voor en zijn tegen. Wat ik zou wenschen is alleen maar, dat de menschen wat minder bevooroordeeld waren.”

Met een heel vergenoegd en vriendelijk gezicht blies mijnheer Omer in stilte verscheidene rookwolken uit, en zei toen, weer op zijn punt van uitgang terugkomend:

„Als wij dus willen weten hoe het met Barkis gaat, zijn wij genoodzaakt om ons te houden aan wat Emily er van zegt. Zij weet wel hoe wij het bedoelen, en heeft even weinig achterdocht of slechte gedachten over ons, alsof wij allemaal lammetjes waren. Minnie en Joram zijn eigenlijk juist even naar het huis gegaan (zij is daar altijd na werktijd, om haar tante te helpen) om te vragen hoe hij het vanavond maakt; en als gij hier wilt wachten tot zij terugkomen, kunt gij alles van hen hooren. Wilt ge iets gebruiken? Een glaasje rum met water? Ik

zelf drink rum met water bij mijn pijp," zei Omer, zijn glas opnemend, „omdat dat beschouwd wordt als verzachtend voor de luchtwegen, waar die lastige adem van mij doorheen moet. Maar och Heere!" zei mijnheer Omer, met een schorre stem, „het zijn de luchtwegen niet, waar het aan hapert. Geef mij maar adem genoeg," zeg ik altijd tegen mijn dochter Minnie, „dan zal ik er wel wegen voor vinden, kind."

Hij had inderdaad geen adem meer over, en het was onrustbarend hem te zien

„Wel, ze is tegenwoordig zoo wonderlijk," zei mijnheer Omer. „Niet dat ze niet even mooi en lief is als vroeger; o, neen, zij is nog mooier — ik verzeker u, zij is nog mooier. Niet dat zij niet zoo goed werkt als vroeger, want dat doet zij. Zij was altijd net zooveel waard als zes andere, en dat is zij nog. Maar zij heeft, om zoo te zeggen, geen wil. Als ge begrijpt," zei mijnheer Omer, nadat hij nog eens zijn kin gewreven en een paar trekken aan zijn pijp had gedaan, „wat ik bedoel als ik zeg:

„GEEF MIJ MAAR ADEM GENOEG," ZEG IK ALTIJD TEGEN MIJN DOCHTER MINNIE, „DAN ZAL IK ER WEL WEGEN VOOR VINDEN, KIND."

lachen. Toen hij weer in een toestand was, dat men tegen hem kon spreken, bedankte ik hem voor de aangeboden verversching, die ik, daar ik pas gedineerd had, afsloeg; en na te hebben gezegd, dat ik, daar hij zoo goed was mij daartoe uit te noodigen, graag zou wachten tot zijn dochter en schoonzoon terugkwamen, vroeg ik hoe kleine Emily het maakte.

„Wel, mijnheer," zei Omer, de pijp uit zijn mond nemend, om zijn kin te kunnen wrijven, „omt u de waarheid te zeggen, ik zal blij zijn als ze getrouwd is."

„Hoe zoo?" vroeg ik.

„Tsa, mannen, frisch er op los, hoera!" dan zou ik willen zeggen, dat het d a t was — bij wijze van spreken — wat ik eigenlijk bij Emily mis."

Mijnheer Omer's gezicht en toon drukten zooveel uit, dat ik met een gerust geweten kon knikken, alsof ik zijn bedoeling wel raadde. Mijn vlugheid van begrip scheen hem te bevalen, en hij vervolgde:

„Nu geloof ik, dat dit voornamelijk daardoor komt, dat zij het niet met zich zelf eens is, ziet ge. Wij hebben er veel over gepraat, haar oom en ik, en haar vrijer en ik, na het werk; en ik geloof, dat het voor-

namelijk komt, doordat zij het niet met zich zelf eens is. Gij moet altijd bij Emily bedenken," zei mijnheer Omer, zachtjes zijn hoofd schuddend, „dat zij een buitengewoon lief schepseltje is. Het spreekwoord zegt: „men kan van een varkensoor geen zijden beursje maken." Maar dat weet ik nog zoo niet. Ik denk eerder van wèl, als men er maar vroeg mee begint. Zij heeft van dié oude schuit een thuis gemaakt, mijnheer, waar hardsteen en marmer niet tegenop kunnen."

„Dat heeft zij zeker," zei ik.

„Als men ziet hoe dat aardige kleine ding aan haar oom gehecht is," zei mijnheer Omer, „als men ziet hoe zij zich iedereen dag dicht en steviger aan hem vastklemt, dan is dat iets om nooit te vergeten. Maar juist omdat zij dat doet, geloof ik, dat zij met zich zelf in tweestrijd is. En waarom zou men dien langer laten duren dan noodig is?"

Ik luisterde met aandacht naar den goeden ouden man, en stemde van ganscher harte in met wat hij zei.

„Daarom heb ik hun dit gezegd," zei mijnheer Omer, op een rustigen, gemoedlijken toon. „Ik zei: „Denk vooral niet, dat Emily, wat haar tijd betreft, hier gebonden zit. Bepaal zelf haar tijd maar. Haar diensten zijn meer waard geweest dan wij gedacht hadden; zij heeft ook veel gauwer geleerd dan wij gedacht hadden; Omer en Joram kunnen best door wat er over is van haar tijd een streep halen; zij is vrij wanneer gij maar wilt. Als zij later een regeling wil treffen om aan huis nog eens iets voor ons te doen, heel goed. Wil ze dat niet, ook goed. Wij verliezen er in geen geval bij." „Want, ge begrijpt toch wel," zei Omer, mij even met zijn pijp aanrakend, „dat het toch niet denkbaar is, dat iemand, zoo kortademig als ik en bovendien nog grootvader, zoo'n bloempje met blauwe oogjes, als zij is, hard zou willen vallen?"

„Natuurlijk niet, daar ben ik zeker van," zei ik.

„Beslist niet! Net zooals gij zegt," zei mijnheer Omer. „Wel mijnheer, haar neef — ge weet immers, dat het een neef van haar is, met wien zij gaat trouwen?"

„Ja zeker," antwoordde ik. „Ik ken hem heel goed."

„Och ja, natuurlijk," zei mijnheer Omer. „Wel, mijnheer, haar neef, die, naar het schijnt goed werk heeft en behoorlijk zijn brood verdient, bedankte mij daarvoor op een heel aardige mannelijke manier (over het geheel, moet ik zeggen, heeft hij zich op een manier gedragen, die mij een hoo-

gen dunk van hem geeft) en ging toen zoo'n gezellig huisje huren als gij of ik ooit maar kunnen wenschen te zien. Dat huisje is nu heelemaal gemeubileerd, zoo netjes en compleet als een poppenkamer; en als Barkis' ziekte niet zoo'n slechten keer had genomen, zouden zij zeker nu al man en vrouw zijn geweest. Maar nu is het huwelijk uitgesteld."

„En Emily, mijnheer Omer?" vroeg ik. „Is zij nu wat rustiger geworden?"

„Wel, ziet ge," antwoordde hij, weer zijn onderkin wrijvend, „dat is eigenlijk nog niet goed te verwachten. Het vooruitzicht van de verandering en de scheiding, en dat alles, is nu, om zoo te zeggen, tegelijk dichtbij en veraf. Barkis' dood zou het huwelijk niet lang behoeven uit te stellen, maar als hij bleef sukkelen zou dat wel eens kunnen gebeuren. Het blijft nog altijd een onzekerheid, ziet ge?"

„Dat is waar," antwoordde ik.

„Bijgevolg," hervatte mijnheer Omer, „is Emily nog een beetje neerslachtig en een beetje onrustig; misschien over het geheel nog wel meer dan tevoren. Met iedereen dag schijnt zij meer en meer van haar oom te gaan houden en minder geneigd om van ons allemaal te scheiden. Een goed woordje van mij brengt haar de tranen in de oogen, en als gij haar met de kleine meid van mijn dochter Minnie zaagt, zoudt gij het nooit meer vergeten. Heere mijn tijd," zei mijnheer Omer peinzend, „wat houdt zij veel van dat kind!"

Daar ik er nu zoo'n gunstige gelegenheid voor had, kwam het in mij op aan mijnheer Omer, vóór ons gesprek door de terugkomst van zijn dochter en haar man gestoord werd, te vragen of hij iets van Martha wist.

„Och," antwoordde hij, zijn hoofd schuddend en erg neerslachtig kijkend. „Niets goeds. Een droevige geschiedenis, mijnheer, wat gij er ook van hoort. Ik had nooit gedacht, dat er kwaad in dat meisje stak. Ik zou dat niet graag tegen mijn dochter Minnie willen zeggen — want zij zou mij dadelijk den wind van voren geven — maar dat had ik toch nooit gedacht. Niemand van ons had dat ooit gedacht."

Daar mijnheer Omer den voetstap van zijn dochter hoorde, voordat ik dit deed, raakte hij mij even met zijn pijp aan, en gaf mij een waarschuwend knipogje. Zij en haar man kwamen terstond daarop binnen.

Hun bericht was, dat Barkis „zoo erg was als hij maar zijn kon;" dat hij volkomen bewusteloos was; en dat dokter Chillip,

toen hij zoo pas was weggegaan, in de keuken had gezegd, dat alle dokters, chirurgijns en apothekers, als zij tezamen bij hem geroepen werden, hem met hun allen niet meer konden helpen.

Toen ik dit hoorde, en vernam dat baas Peggotty daarginder was, besloot ik er onmiddellijk heen te gaan. Ik wenschte mijnheer Omer, en mijnheer Joram en zijn vrouw goedennacht, en begaf mij naar het huis van Barkis en Peggotty, in een ernstige stemming, die Barkis een geheel ander wezen voor mij deed worden.

Mijn behoedzame kloppen aan de deur werd door baas Peggotty beantwoord. Hij was niet zoo verwonderd mij te zien als ik verwacht had. Ik merkte ditzelfde ook op bij Peggotty toen zij beneden kwam, en daarna is mij dit nog eenige keeren opgevallen; ik denk, dat in de verwachting van die groote verrassing alle andere verrassingen onbeteekenend worden.

Ik gaf baas Peggotty een hand en ging de keuken binnen, terwijl hij zachtjes de deur sloot. Kleine Emily stond bij het vuur, met haar handen voor haar gezicht. Ham stond dicht bij haar.

Wij spraken fluisterend, telkens luisterend naar elk geluid in de kamer boven. Ik had er bij gelegenheid van mijn vorige bezoek niet over nagedacht, maar wat vreemd was het mij nu, dat Barkis daar niet in de keuken was.

„Dat is vriendelijk van u, jongeheer David,” zei baas Peggotty.

„Bijzonder vriendelijk,” zei Ham.

„Emily, liefje,” riep baas Peggotty. „Kijk eens! Daar is jongeheer David! Kom, probeer u wat tegen uw verdriet te verzetten. Kan er nu geen woordje overschieten voor jongenheer David?”

Er ging een trilling door haar heen, die ik nog voor mij zie. En nog voel ik de kou van haar hand, toen ik die aanraakte. Het eenige teken van leven, dat zij gaf, was dat zij deze hand uit de mijne terugtrok; en daarna schoof zij langzaam van haar stoel, en naar den anderen kant van haar oom sluipend, vleide zij zich, zonder een woord te zeggen en nog altijd bevend, aan zijn borst.

„Zij heeft zoo'n teer hartje,” zei baas Peggotty, met zijn groote hand over haar welige haren strikend, „dat zij de droefheid van dit alles niet dragen kan. Dat is heel natuurlijk bij jonge menschen, mijnheer David, als zij nog vreemd staan tegenover zulke beproevingen, en vooral als zij bovendien nog zoo vreesachtig zijn als mijn vogeltje — dat is heel natuurlijk.”

Zij klemde zich nog dichter aan hem vast, maar hief haar gezichtje niet op en sprak geen woord.

„Het wordt laat, liefje,” zei baas Peggotty, „en Ham is al gekomen om u naar huis te brengen. Kom! Ga met hem mee! Wat zegt ge, Emily, mijn liefje?”

Het geluid van haar stem had mij niet bereikt; maar hij boog zijn hoofd alsof hij naar haar luisterde en zei toen:

„U bij uw oom laten blijven? Wel, dat meent gij toch zeker niet? Bij uw oom blijven, kindje? Als hij, die binnenkort uw man zal zijn, er is om u naar huis te brengen? Niemand zou het willen gelooven, als hij dit kleine ding naast zoo'n ruwen verweerden klant als ik ben zag,” zei baas Peggotty, met onuitsprekelijken trots naar ons beiden kijkend; „maar de heele zee heeft niet meer zout dan zij hartelijkheid heeft voor haar oom — die dwaze kleine Emily!”

„Daar heeft Emily gelijk in, jongeheer David,” zei Ham. „Luister eens. Omdat Emily het zoo graag wil, en omdat zij toch ook wat ontdaan en angstig schijnt te zijn, zal ik haar tot morgen hier laten. Laat mij dan ook maar blijven.”

„Neen, neen,” zei baas Peggotty, „dat gaat niet aan — voor een getrouwd man als gij — of tenminste zoo goed als — zoo maar een dag werk te verzuimen. En het gaat ook niet aan om te waken en te werken allebei. Dat kan niet. Gij moet naar huis gaan en naar bed. En wees maar niet bang, dat er niet goed op Emily gepast zal worden, daar sta ik voor in.”

Ham liet zich overreden en nam zijn hoed om weg te gaan. Zelfs toen hij haar kuste — en ik zag hem haar nooit naderen, of ik voelde dat de natuur hem de ziel van een gentleman gegeven had — scheen zij zich dichter aan haar oom vast te klemmen, alsof zij haar aanstaanden echtgenoot zelfs wilde vermijden. Ik deed de deur achter hem dicht, opdat het toeslaan de stilte niet zou verstoren; en toen ik terugkwam vond ik baas Peggotty nog steeds tegen haar sprekend.

„Nu, ik ga naar boven, om uw tante te zeggen dat jongeheer David er is,” zei hij, „dat zal haar een beetje opbeuren. Ga zoolang hier bij het vuur zitten, liefje, en warm die ijskoude handjes wat. Gij hoeft niet zoo angstig te zijn, en het u zoo aan te trekken. Wat? Woudt ge met mij meegaan? — Wel, kom dan maar mee. — Kom! Als haar oom uit huis en hof werd verjaagd en aan een dijk moest gaan liggen, jongeheer David,” zei hij, met niet minder trots dan tevoren, „geloof ik vast en zeker,

dat zij nog met hem mee zou gaan! Maar er zal wel gauw iemand anders zijn — gauw iemand anders, Emily!”

Toen ik later naar boven ging en langs de deur van mijn kamertje, waar geen licht brandde, liep, kreeg ik vaag den indruk, dat zij daar binnen was en zich op den grond had laten vallen. Maar of zij het werkelijk was, of dat de verwarde schaduwen mij misleidden, weet ik nu nog niet.

Ik had bij het keukenvuur tijd genoeg om na te denken over Emily's angst voor den dood — dien ik, gevoegd bij wat mijnheer Omer mij verteld had, voor de oorzaak van haar vreemden toestand hield — en zelfs tijd genoeg, voor Peggoty beneden kwam, om toegeeflijker over de zwakheid van dien angst te denken, terwijl ik daar naar het tikken van de klok zat te luisteren en de plechtige stilte om mij heen hoe langer hoe dieper indruk op mij maakte. Peggotty sloot mij in haar armen, en zegende en bedankte mij telkens en telkens weer, omdat ik (zooals zij zei) in haar verdriet zoo'n troost voor haar was. Toen verzocht zij mij om boven te komen, terwijl zij al snikkend zei, dat Barkis altijd veel van mij gehouden en mij heel erg bewonderd had; dat hij nog dikwijls over mij gesproken had, voor hij buiten kennis raakte; en dat zij geloofde, als hij weer bij bewustzijn kwam, dat mijn gezicht hem zou opfleuren, als hij door iets ter wereld tenminste nog kon worden opgefleurd.

De waarschijnlijkheid dat dit nog ooit gebeuren zou, kwam mij, toen ik hem zag, heel gering voor. Hij lag met zijn hoofd en schouders buiten het bed, in een ongemakkelijke houding, half over den koffer heen, die hem zooveel pijn en moeite had gekost. Ik vernam, dat, toen hij niet meer uit bed kon kruipen om dien koffer open te maken, en zich zelf niet meer met behulp van de wichelroede, die ik hem had zien gebruiken, er van kon overtuigen, dat de koffer er nog veilig stond, hij gewild had, dat hij naast zijn bed op een stoel zou worden gezet, en hem zoo nacht en dag omarmd had gehouden. Hij lag er nu nog met zijn arm overheen. De tijd en de wereld ontglipten hem, maar den koffer had hij nog; en de laatste woorden, die hij sprak, waren — op den toon van een verklaring: „Oude kleeren!”

„Barkis, lieve man!” zei Peggotty, bijna vroolijk, terwijl zij zich over hem heen boog, en haar broer en ik aan het voeten-einde van het bed stonden. „Daar is mijn lieve jongen — mijn lieve jongen, jonheer David, die ons bij elkaar heeft ge-

bracht! Door wien ge mij boodschappen hebt gestuurd, weet ge wel? Wilt ge niet eens met jongenheer David spreken? Hij was even stom en gevoelloos als de koffer, aan welken zijn lichaam de eenige uitdrukking ontleende, die het nog bezat.

„Hij zal heengaan met het tij,” zei baas Peggotty tegen mij, achter zijn hand.

Mijn oogen waren omfloerst, en die van baas Peggotty eveneens, maar ik herhaalde fluisterend: „Met het tij?”

„De menschen hier langs de kust kunnen niet sterven,” zei baas Peggotty, „of het moet bijna laag water zijn. Zij kunnen niet geboren worden of het moet bijna hoog water zijn — niet werkelijk geboren worden dan bij vollen vloed. Hij zal heengaan met het tij. Om half vier is het eb, en dan is er een half uur stilstaand water. Als hij blijft leven tot het tij keert, zal hij het nog wel houden tot de vloed weer over is, en heengaan met het volgende tij.”

Wij bleven daar lang bij hem waken — uren lang. Welken geheimen invloed mijn aanwezigheid in dien toestand van zijn zinnen op hem had, zal ik mij niet vermeten te zeggen; maar toen hij eindelijk flauw begon te ijlen, is het zeker, dat hij iets mompelde van mij naar school te rijden.

„Hij komt weer bij,” zei Peggotty.

Baas Peggotty stootte mij aan en fluisterde met ontzag en eerbied: „Het is bijna laag water en bijna gedaan.”

„Barkis, lieve man!” zei Peggotty.

„C. P. Barkis,” riep hij met een zwakke stem. „Nergens een betere vrouw!”

„Kijk eens! Hier is jonheer David!” zei Peggotty. Want hij opende nu zijn oogen.

Ik was op het punt hem te vragen of hij mij herkende, toen hij zijn arm naar mij probeerde uit te strekken, en duidelijk, met een vriendelijken glimlach, zei:

„Barkis heeft wel zin!”

Daar het nu laag water was, ging hij heen, met het tij.

HOOFDSTUK XXXI.

Een grooter verlies.

Het viel mij niet moeilijk, op Peggotty's verzoek daar te blijven tot het overschot van den armen vrachtrijder zijn laatste reis naar Blunderstone zou hebben gemaakt. Zij had lang geleden, van haar eigen spaargeld, een stukje grond op het oude kerkhof gekocht, dicht bij het graf van „haar lieve

meesteres," zooals zij mijn moeder altijd noemde; en daar zouden zij beiden rusten.

Terwijl ik Peggotty gezelschap hield en alles voor haar deed wat ik kon (wat eigenlijk heel weinig was) was ik heel dankbaar dat ik dat weinige toch in ieder geval voor haar kon doen. Maar ik vrees, dat het een genoegen van persoonlijken aard was, dat met het door mij gekozen beroep in betrekking stond, toen ik het testament van Barkis in bewaring nam en den inhoud daarvan uitlegde.

Ik mag aanspraak maken op de verdienste van het eerst geopperd te hebben, dat men dit in den koffer zou moeten zoeken. Inderdaad werd het daar ook gevonden, onder in een voerzak, waarin men (behalve hooi) ook een gouden horloge met ketting en cachetten ontdekte, dat Barkis op zijn trouwdag had gedragen, en dat men daarvoor of daarna nooit had gezien; verder een zilveren pijpestopper in den vorm van een been; een houten citroen, vol kleine kopjes en schoteltjes, dien ik denk dat Barkis, toen ik een kind was, gekocht had om mij cadeau te geven, en waarvan hij later niet had kunnen scheiden; zeven en tachtig en een halve guinje, in guinjes en halve guinjes; tweehonderd en tien pond in nog volkomen nieuwe bankbiljetten; zekere bewijzen voor in de Bank van Engeland op interest geplaatste gelden; een oud hoefijzer, een valschen shilling; een stuk kamfer en een oesterschelp. Uit de omstandigheid, dat dit laatste voorwerp heftig geschuurd was en van binnen kleuren vertoonde, maakte ik op, dat Barkis bepaalde ideeën over paarden moest hebben gehad, die nooit tot een duidelijke voorstelling waren gekomen.

Jaar in, jaar uit had Barkis dezen koffer dagelijks op al zijn tochten meegenomen. Opdat hij te beter aan de aandacht zou ontsnappen, had hij het verzinseltje bedacht, dat hij aan „Mr. Blackboy" behoorde, en bij Barkis bewaard moest blijven tot hij werd afgehaald, een fabeltje, dat hij met thans nauwelijks meer leesbare letters op het deksel had geschreven.

Hij was, naar ik merkte, niet voor niets al die jaren zoo zuinig geweest. Zijn bezit in geld bedroeg bij de drieduizend pond. Hiervan vermaakte hij den interest van duizend pond aan baas Peggotty voor zijn leven; na zijn overlijden moest het kapitaal tusschen Peggotty, kleine Emily en mij, of tusschen zooveel van ons als er dan nog in leven zouden zijn, gelijkelijk verdeeld worden. Al zijn overige bezittingen vermaakte hij aan Peggotty, die hij tevens tot

eenige executrice van zijn testament benoemde.

Ik gevoelde mij al een echte proctor, toen ik dit document met alle mogelijke plechtigheid voorlas, en de bepalingen daarvan, ik weet niet hoe vaak, aan hen wie het aanging, uitlegde. Ik begon te denken, dat er achter de Commons toch meer stak dan ik gedacht had. Ik onderzocht het testament met de grootste oplettendheid, verklaarde dat het in alle opzichten volkomen in orde was, zette eenige potloodmerkjes op den rand en vond het zelf eenigszins wonderbaarlijk, dat ik zooveel wist.

Met deze geleerde bezigheid, met voor Peggotty een inventaris op te maken van alles wat haar ten deel was gevallen, met al de zaken behoorlijk in orde te brengen, en haar, tot onze wederzijdsche vreugde, in alle opzichten inlichting en raad te geven, bracht ik de week voor de begrafenis door. Ik zag kleine Emily in dien tijd niet; maar men vertelde mij, dat zij over veertien dagen in alle stilte zou trouwen.

Ik woonde de begrafenis niet officieel bij, als ik het zoo mag uitdrukken. Ik bedoel, ik werd niet met een zwarten mantel en een lamfer als een vogelverschrikker toegetakeld; maar ik ging 's morgens vroeg naar Blunderstone, en was al op het kerkhof toen de lijkstoet, alleen gevolgd door Peggotty en haar broer, daar aankwam. De krankzinnige heer zat voor mijn raampje uit te kijken; het kindje van mijnheer Philip zwaalde met zijn zware hoofdje en keek, over den schouder van zijn kindermeisje heen, met zijn uitpuilende oogjes naar den predikant; mijnheer Omer stond op den achtergrond te hijgen; verder was er niemand, en het was heel stil. Wij bleven, toen alles was afgeloopen, nog een uur op het kerkhof rondwandelen en plukten eenige jonge blaadjes van den boom boven mijn moeders graf.

Een angst overvalt mij hier. Er hangt een dreigende wolk boven de afgelegen stad, waarheen ik mijn eenzame schreden richtte. Ik ben bang haar te naderen. Ik kan niet denken aan wat er op dien gedenkwaardigen avond gebeurde, en dat als het ware nog eens zal gebeuren, als ik verder ga.

Het wordt er niet erger door, omdat ik er over schrijf. Het zou er niet beter door worden, als ik mijn onwillige hand liet rusten. Het is gebeurd. Niets kan het ongedaan maken; niets kan het anders maken dan het was.

Mijn oude kindermeid zou den volgenden

dag met mij mee naar Londen gaan, voor het testament. Kleine Emily was dien dag bij mijnheer Omer. Wij zouden dien avond allemaal in de oude woonschuit bijeenkomen. Ham zou Emily er op den gewonen tijd heenbrengen. Ik zou op mijn gemak terugwandelen. De broer en de zuster zouden teruggaan zooals zij gekomen waren, en ons, tegen het vallen van den avond, aan den huiselijken haard verwachten.

Ik nam afscheid van hen bij het hek, waar in mijn verbeelding Straps met Roderick Random's knapzak gerust had, en in plaats van regelrecht terug te gaan, wandelde ik den weg naar Lowestoft, een eindje op. Toen keerde ik om en stapte op Yarmouth aan. Ik bleef in een fatsoenlijk herbergje eten, een paar mijlen van de pont, waarover ik vroeger heb gesproken; en zoo ging de dag voorbij en was het al avond, toen ik die pont bereikte. Het regende hard en het was onstuimig weer; maar achter de wolken stond de maan; het was niet volkomen donker.

Al heel gauw kreeg ik baas Peggotty's huis in het oog en het licht dat door het venster scheen. Na wat zwoegen door het mulle zand bereikte ik de deur en ging naar binnen. Het zag er daar heel gezellig uit. Baas Peggotty had zijn avondpijp gerookt, en men maakte reeds toebereidselen voor het avondmaal. Het vuur brandde helder, de asch was aangeveegd, het bankje voor Emily stond op de oude plaats gereed. Op haar eigen oude plaats zat Peggotty weer, en zag er uit (behalve haar kleeding) alsof zij die nooit verlaten had. Zij was alweer teruggekeerd tot het gezelschap van het naaikistje met de St.-Paulskerk op het deksel, het ellemaatje in het huisje en het eindje waskaars. En daar zaten zij allemaal, alsof zij er nooit vandaan waren geweest. Juffrouw Gummidge scheen in haar ouden hoek een beetje te zitten kniezen, en zag er dus ook heel natuurlijk uit.

„Gij zijt de eerste van den troep, jonheer David!" zei baas Peggotty, met een vergenoegd gezicht. „Houd die jas niet aan, mijnheer, als ze nat is."

„Dank u," antwoordde ik, hem mijn overjas gevend om op te hangen. „Zij is heelemaal droog."

„Dat is zoo," zei baas Peggotty, mijn schoulers betastend. „Zoo droog als gort! Ga zitten, mijnheer, ik hoef u zeker niet te verwelkomen, maar welkom zijt ge toch, en van ganscher harte."

„Dank u wel, baas Peggotty, daarvan ben ik overtuigd. Wel, Peggotty!" zei ik, haar een kus gevend. „Hoe gaat het, oud

vrouwtje?"

„Ha, ha!" zei baas Peggotty, zich naast ons neerzettend en zijn handen wrijvend, zoowel omdat hij zich nu van de beklemdheid der droevige omstandigheden ontslagen voelde, als uit oprechte goedhartigheid, „er is geen vrouw in de heele wereld, mijnheer — zooals ik haar al zei — die rustiger kan zijn dan zij! Zij heeft aan den overledene haar plicht gedaan, en dat heeft de overledene heel goed geweten ook; en de overledene heeft het goed met haar gemaakt, zooals zij het goed met den overledene gemaakt had, en — en — en zoo is dus alles goed!"

Juffrouw Gummidge slaakte een zwaren zucht.

„Kom, moedertje, niet zoo somber!" zei baas Peggotty. Maar terzijde schudde hij zijn hoofd tegen ons, blijkbaar bedenkend, dat de jongste gebeurtenissen haar den oude wel weer in de herinnering zouden hebben gebracht. „Wees niet zoo neerslachtig! Probeer u zelf, voor uw eigen bestwil, een beetje op te beuren, en kijk dan eens of ge vanzelf niet veel vroolijker zult worden."

„Och, neen, Daniël," antwoordde juffrouw Gummidge. „Ik krijg nooit iets vanzelf, behalve narigheid. Ik moet maar eenzaam en verlaten blijven."

„Wel neen, wel neen," zei baas Peggotty troostend.

„Jawel, Daniël!" zei juffrouw Gummidge. „Ik ben geen mensch om bij menschen te wonen, die geld geërfd hebben. Ik breng alleen maar narigheid. Het zou beter zijn als ge mij kwijt waart."

„Wel, hoe zou ik het zonder u ooit kunnen verteren?" zei baas Peggotty, met een ernstig gezicht. „Wat praat ge toch? Heb ik u nu niet méér noodig, dan ooit?"

„Ik wist wel, dat ik vroeger nooit noodig was!" riep juffrouw Gummidge op een jammerlijken klaagtoon uit, „en nu wordt het mij gezegd! Hoe kon ik ook denken, dat ik érgens noodig zou zijn, ik, die zoo ongelukkig ben en zooveel narigheid heb!"

Baas Peggotty scheen over zich zelf ontzet te zijn, dat hij in staat was geweest iets te zeggen, dat zoo hatelijk kon worden uitgelegd; maar Peggotty, die hem aan zijn mouw trok en haar hoofd schudde, weerhield hem er van een antwoord te geven. Nadat hij juffrouw Gummidge een poos lang heel droevig had zitten aankijken, keek hij naar de klok, stond op, snoot de kaars en zette die voor het raam.

„Daar!" zei hij vroolijk. „Zoover zijn wij weer, juffrouw Gummidge!" Juffrouw Gum-

midge zuchtte eventjes. „Weer geïllumineerd, als gewoonlijk. Gij vraagt u zeker af, waarvoor dat is, mijnheer? Wel, dat is voor onze kleine Emily. Gij begrijpt wel, het pad is na donker niet erg licht of erg vroolijk; en als ik hier ben op het uur, dat zij naar huis komt, zet ik altijd het licht voor het raam. Dat, ziet ge,” zei hij, met groote pret zich naar mij overbuigend, „heeft twee redenen. Dan zegt Emily: „Daar is ons huis.” En dan zegt zij ook: „Daar is mijn oom!” Want als ik er niet ben, wordt er nooit een kaars neergezet.”

„Ge zijt nog precies een kleine jongen,” zei Peggotty, die — als zij dit al vond — hem er alleen maar te liever om had.

„Wel,” antwoordde baas Peggotty, met zijn beenen wijd vaneen op den grond geplaat, en heel vergenoegd met zijn handen op en neer langs die beenen wrijvend, terwijl hij beurtelings naar ons en naar het vuur keek. „Misschien hebt ge daarin wel gelijk. Maar om zoo te zien toch niet.”

„Neen, niet precies,” merkte Peggotty op.

„Neen,” zei haar broer lachend, „niet om zoo te zien, maar om — om zoo te denken, ziet ge. Maar wat kan mij dat schelen! Ik zal u eens wat zeggen. Iederen keer als ik naar dat mooie huisje van onze Emily ga kijken, dan mag — dan mag ik geblekt worden,” zei baas Peggotty met nadruk — „daar! meer kan ik niet zeggen — als het voor mijn gevoel niet net is alsof de kleinste dingetjes daar iets van haar zelf zijn. Ik neem ze op en zet ze weer neer, en raak ze zoo voorzichtig aan alsof zij onze Emily zelf waren. Zoo is het ook met haar hoedjes en al die dingen. Ik zou niets daarvan met opzet ruw kunnen zien behandelen — voor alles op de wereld niet. Daar hebt ge dan nu een kleinen jongen in de gedaante van een grooten zeeëgel!” zei baas Peggotty, zijn ernst door een schaterend gelach lucht gevend.

Peggotty en ik lachten beiden mee, maar niet zoo luid.

„Ik geloof,” zei baas Peggotty, met een vergenoegd gezicht, nadat hij zijn beenen nog wat had gewreven, „dat het komt, doordat ik zooveel met haar gespeeld heb, en wij dan gedaan hebben alsof wij Turken, en Franschen, en haaien, en allerlei vreemd volk waren — och Heere ja, en leeuwen en walvissen, en weet ik wat al meer! — toen zij niet hooger kwam dan tot mijn knie. Zoo heb ik mij dat zoo aangewend, begrijpt ge. En nu die kaars!” vervolgde hij, er lachend met zijn hand naar wijzend. „Ik weet heel goed dat ik, als zij eenmaal

getrouwd en bij ons vandaan is, die kaars daar toch nog neer zal zetten, net als nu. Ik weet heel goed, als ik 's avonds hier ben (en waar zou ik anders gaan wonen, al had ik nog zooveel geld gekregen) en zij niet hier is, of ik niet daar ben, dat ik dan toch de kaars voor het raam zal zetten, en voor het vuur zal gaan zitten, en net zal doen alsof ik op haar wachtte, precies als nu. Daar hebt gij nu een kleinen jongen,” zei baas Peggotty, nogmaals schaterend, „in de gedaante van een zeeëgel! Wel, nu op dit oogenblik, als ik de kaars zie flinkeren, zeg ik tegen mijzelf: „Zij kijkt er naar! Emily komt er aan!” Daar hebt gij nu een kleinen jongen in de gedaante van een zeeëgel! Maar ik heb toch gelijk,” zei baas Peggotty, zijn luidruchtigheid smorend en zijn handen in elkaar slaand, „want daar is zij!”

Het was Ham alleen. Het moest nog harder zijn gaan regenen sedert ik binnen was, want hij had een grooten zuidwester op, die bijna zijn heele gezicht bedekte.

„Waar is Emily?” zei baas Peggotty.

Ham maakte een beweging met zijn hoofd alsof zij buiten stond. Baas Peggotty nam de kaars van het raam, haalde de pit op, zette ze op de tafel, en was druk bezig met het vuur op te poken, toen Ham, die zich niet bewogen had, zei:

„Jongheer David, wilt gij even buiten komen om te kijken naar wat Emily en ik u wilden laten zien?”

Wij gingen naar buiten. Toen ik hem bij de deur voorbijging, zag ik tot mijn verbazing en schrik, dat hij doodsbleek was. Hij duwde mij haastig naar buiten, en sloot de deur achter ons. Alleen achter ons beiden.

„Ham, wat is er aan de hand!”

„Jongheer David!”

Ach, zijn gebroken hart! Hoe verschrikkelijk schreide hij!

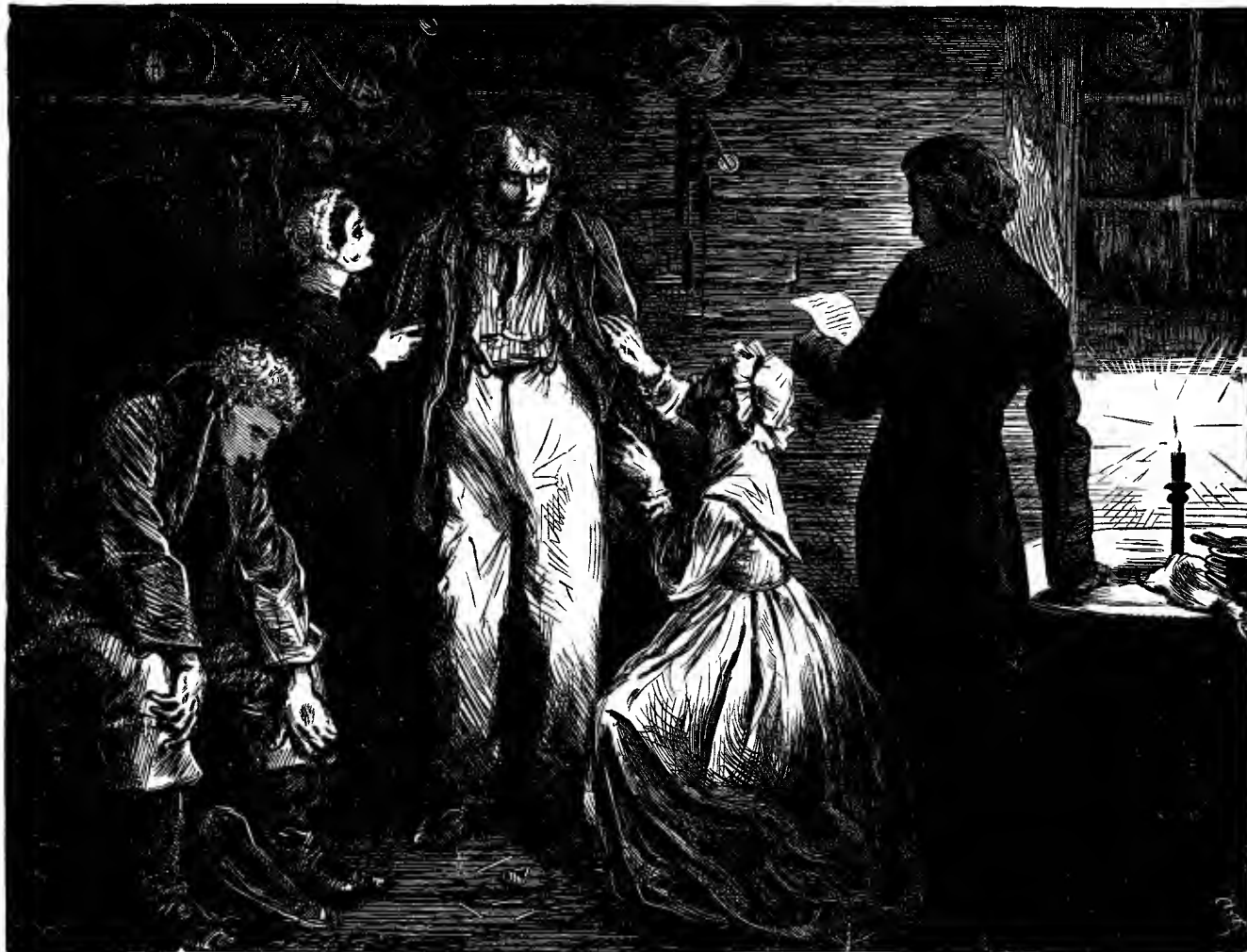
Ik bleef, bij het zien van zooveel droefheid, als versteend staan. Ik weet niet wat ik dacht of wat ik vreesde. Ik kon niet anders doen dan hem aankijken.

„Ham! Beste kerel! Om 's Hemels wil, zeg mij wat er gebeurd is.”

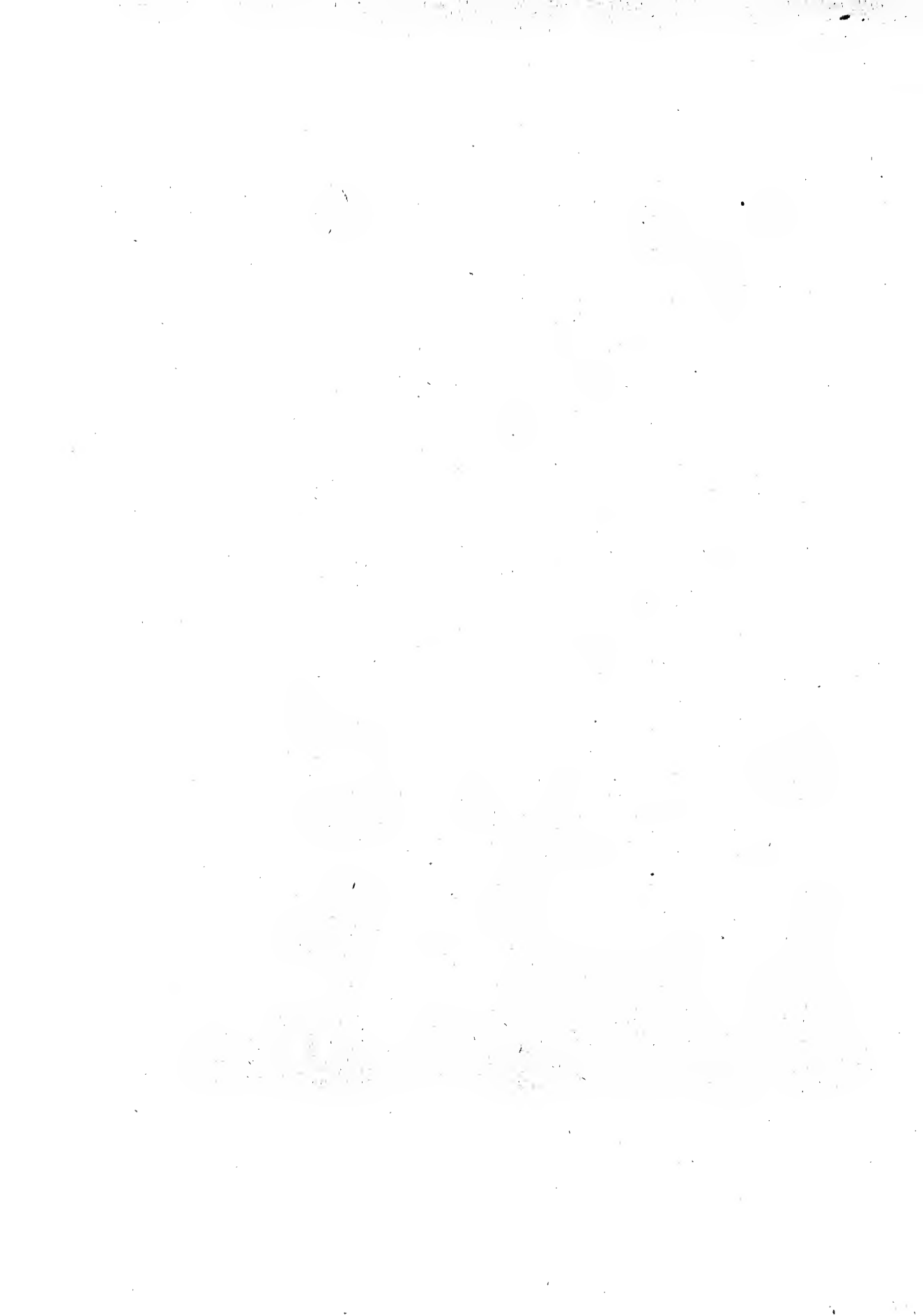
„Mijn liefste, jongheer David — de trots en de hoop van mijn hart — zij, voor wie ik gestorven zou zijn, en nog zou willen sterven — zij is weg!”

„Weg?”

„Emily is weggelopen! O, jongheer David, u kunt u waarschijnlijk wel voorstellen hoe zij is weggegaan, als ik mijn goeden en genadigen God bid om haar — haar, die mij boven alles dierbaar is — liever te la-

„LEES HET VOOR MIJNHEER,” ZEI HIJ, MET EEN ZACHTE, BEVENDE STEM. „LANGZAAM, ALS HET U BELIEFT, IK WEET NIET OF IK HET WEL ZAL KUNNEN BEGRIJPEN.” (BLZ. 267).

ten sterven, dan haar tot ongeluk en schande te laten komen!"

Het gezicht, dat hij naar de onstuimige lucht ophief, het beven van zijn gevouwen handen, de zielesmart in zijn geheele wezen, komen mij tot op den dag van heden altijd voor den geest, als ik aan die eenzame vlakte denk. Het is daar altijd nacht, en hij is het eenige wat ik daar zie.

"Gij zijt een geleerde," zei hij haastig, "en weet wat er gedaan moet worden. Wat moet ik daar binnen zeggen? Hoe zal ik er ooit tegen hem over kunnen beginnen, jongeheer David?"

Ik zag de deur bewegen, en probeerde onwillekeurig de klink van buiten vast te houden, om een oogenblik tijd te winnen. Het was te laat. Baas Peggotty stak zijn hoofd naar buiten, en nooit, al werd ik honderd jaar oud, zal ik de verandering kunnen vergeten, die zijn gezicht onderging, toen hij ons zag.

Ik herinner mij een groot gejammer en geschrei, en hoe de vrouwen hem vasthielden, en hoe wij allemaal in de kamer stonden; ik met een papier in mijn hand, dat Ham mij gegeven had; baas Peggotty met zijn vest opengerukt, zijn haren woest om zijn hoofd, zijn gezicht en zijn lippen heelemaal wit, en het bloed over zijn borst druipend (het was hem uit zijn mond gesprongen, geloof ik), terwijl hij mij strak stond aan te staren.

"Lees het voor, mijnheer," zei hij, met een zachte, bevende stem. "Langzaam, als het u belieft, ik weet niet of ik het wel zal kunnen begrijpen."

Temidden van een doodsche stilte, las ik het volgende, uit een gevleekten brief.

"Wanneer gij, die zooveel meer van mij houdt dan ik ooit heb verdiend, zelfs toen mijn hart nog onschuldig was, dit leest, zal ik ver weg zijn."

"Zal ik ver weg zijn," herhaalde hij langzaam. "Wacht even! Emily ver weg. O!"

"Wanneer ik mijn dierbaar huis verlaat — mijn dierbaar huis — o mijn dierbaar huis — het morgen verlaat" —

(De brief droeg den datum van den vorigen avond.)

"—zal het zijn om nooit terug te komen, of hij moest mij terugbrengen als een dame. Dit briefje zal 's avonds, vele uren later, in mijn plaats gevonden worden. O, als gij wist hoe mijn hart verscheurd wordt. Als

zelfs gij, wien ik zooveel onrecht heb aangedaan, dat gij mij nooit kunt vergeven, maar weten kondt, wat ik lijd! Ik ben te slecht om over mij zelf te schrijven. O, troost er u mee, dat ik zoo slecht ben. O, uit barmhartigheid, zeg aan oom dat ik hem nog nooit zoo heb liefgehad als nu. O, denk er niet meer aan hoe goed en lief gij allen voor mij geweest zijt — denk er niet meer aan, dat wij ooit zouden trouwen — maar probeer te denken, dat ik stierf toen ik nog klein was en ergens begraven werd. Bid den Hemel, dien ik nu ontvlied, om medelijden te hebben met mijn oom! Zeg hem, dat ik hem nooit zoo heb liefgehad. Wees zijn troost. Zoek een goed meisje, dat voor mijn oom zal zijn wat ik eens geweest ben, en dat u trouw zal blijven, en u waardig zal zijn, en zich over niets zal behoeven te schamen behalve over mij. God zegene allen. Ik zal voor allen dikwijls op mijn knieën bidden. Als hij mij niet als een dame terugbrengt, en ik niet meer voor mij zelf bid, zal ik toch voor u allen bidden. Mijn laatsten groet aan oom. Mijn laatste tranen en mijn laatsten dank voor oom!"

Dit was alles.

Hij bleef, lang nadat ik opgehouden had met lezen, mij nog staan aankijken. Eindelijk waagde ik het zijn hand te vatten, en hem zoo goed ik kon te smeeken wat te bedaren. Hij antwoordde: "Ik dank u, mijnheer, ik dank u!" zonder zich te bewegen.

Ham sprak ook tegen hem. Baas Peggotty toonde zich in zoover bewust te zijn van zijn ongeluk, dat hij hem de hand drukte; maar overigens bleef hij in denzelfden toestand, en niemand durfde hem te storen.

Langzaam eindelijk wendde hij zijn oogen van mijn gezicht af, alsof hij uit een visioen ontwaakte, en liet ze de kamer rondgaan. Daarop zei hij met een gesmoorde stem:

"Wie is de man? Ik moet zijn naam weten."

Ham keek naar mij, en eensklaps voelde ik een schok, die mij deed terugdeinzen.

"Er wordt iemand verdacht," zei baas Peggotty. "Wie is het?"

"Jongeheer David!" zei Ham smeekend. "Ga even naar buiten, en laat mij hem zeggen wat ik zeggen moet. Gij behoeft het niet te hooren, mijnheer."

Ik voelde den schok opnieuw. Ik zonk op een stoel neer, en probeerde iets te antwoorden; maar mijn tong was als verlamd en het schemerde mij voor de oogen. "Ik moet zijn naam weten!" hoorde ik nog eens zeggen.

"Sedert eenigen tijd," zei Ham haperend,

„is hier nu en dan een knecht geweest. Er is ook een heer geweest. Die twee hoorden bij elkaar.”

Baas Peggotty stond even onbeweeglijk als tevoren, maar keek hem nu aan.

„Die knecht,” vervolgde Ham, „is gisteravond gezien met — ons ongelukkige meisje. Hij heeft zich hier schuilgehouden, deze week of langer. Men dacht dat hij weg was, maar hij hield zich schuil. Blijf toch niet hier, jongeheer David!”

Ik voelde Peggotty's arm om mijn hals, maar had mij niet kunnen bewegen, al was het huis op het punt geweest om op mij neer te storten.

„Een vreemde sjees met vreemde paarden stond vanmorgen buiten de stad op den weg naar Norwich nog bijna vóór het dag was,” vervolgde Ham. „De knecht ging er naar toe, en kwam terug, en ging er daarna weer naar toe. Toen hij er weer naar toe ging, was Emily bij hem. De ander zat er in. Hij is de man.”

„Om Gods wil,” zei baas Peggotty, terugdeinzend en zijn hand uitstekend, als om iets, dat hij vreesde, van zich af te weren. „Zeg mij niet, dat hij Steerforth heet!”

„Jongeheer David,” riep Ham stamelend uit, „het is uw schuld niet — en ik denk er niet aan het u te verwijten — maar hij heet Steerforth, en hij is een verdoemde schurk!”

Baas Peggotty gaf geen geluid, en stortte geen traan, en bewoog zich niet meer, tot hij opeens weer scheen te ontwaken, en zijn ruige jas van zijn haak in een hoek rakte.

„Help eens een handje! Ik ben heelemaal uit het lood geslagen en kan ze niet aankrijgen,” zei hij ongeduldig. „Help eens een handje. Zool!” (Toen een van hen het gedaan had.) „En geef mij nu dien hoed eens aan.”

Ham vroeg hem waar hij heenging.

„Ik ga mijn nichtje zoeken. Ik ga mijn Emily zoeken. Ik ga eerst die boot in elkaar trappen en ze laten zinken, waar ik hem verzopen zou hebben, zoo waar als ik leef, als ik maar een oogenblik had kunnen denken wat voor schurk hij was! Toen hij daar zoo voor mij zat,” zei hij woest, zijn gebalde vuist uitstekend, „toen hij daar zoo voor mij zat, sla mij dood als ik hem niet verzopen had en gedacht, dat ik er goed aan deed! — Ik ga mijn nichtje zoeken.”

„Waar?” zei Ham, zich voor de deur plaatsend.

„Overal. Ik ga door de heele wereld mijn nichtje zoeken. Ik ga mijn ongelukkige nichtje zoeken in haar schande, en haar

terughalen. Laat niemand mij tegenhouden! Ik zeg u, ik ga mijn nichtje zoeken!”

„Neen, neen,” riep juffrouw Gummidge, luid schreiend tusschen hen in komend. „Neen, neen, Daniël, niet zooals gij nu zijt. Ga haar over een poosje zoeken, mijn ongelukkige Daniël, en dan zal het goed zijn; maar niet zooals ge nu zijt. Ga zitten, en vergeef het mij, dat ik ooit een plaag voor u geweest ben, Daniël — wat zijn mijn narigheden ooit hierbij vergeleken geweest! — en laten wij wat praten over den tijd toen zij pas een weesje was geworden, en Ham ook, en toen ik een arme weduwe was, en gij mij in huis naamt. Dat zal uw ongelukkige hart goed doen, Daniël!” haar hoofd op zijn schouder leggend, „en dan zult gij uw leed beter dragen, want gij kent de belofte, Daniël: „Gelijk gij aan de minsten van dezen gedaan hebt, dat hebt gij mij gedaan!” en dat kan nooit falen onder dit dak, dat ons zooveel jaren heeft geherbergd!”

Hij was nu volkomen passief; en toen ik hem hoorde schreien, maakte de neiging, die ik gevoeld had, om op mijn knieën te vallen en hun om vergiffenis te smeeken voor den jammer, dien ik veroorzaakt had, en Steerforth te vervloeken, voor betere gevoelens plaats. Mijn overkropt hart vond dezelfde verlichting en ik schreide eveneens.

HOOFDSTUK XXXII.

Het begin van een lange reis.

Wat in mij natuurlijk is, begrijp ik dat in vele andere menschen eveneens natuurlijk zal zijn, en zoo ben ik niet bevreesd om te schrijven, dat ik nooit méér van Steerforth had gehouden, dan toen de banden, die mij aan hem hechtten, verbroken waren. In mijn bittere droefheid over de ontdekking van zijn onwaardigheid, dacht ik des te meer aan al zijn schitterende eigenschappen, verteederde ik mij des te meer over alles wat er goeds in hem was, deed ik des te meer recht aan de hoedanigheden, die hem tot een edel mensch, een man van grooten naam hadden kunnen maken, meer dan ik ooit gedaan had toen ik het meest aan hem gehecht was. Hoe diep ik er ook van overtuigd was, onbewust te hebben bijgedragen tot het misdrijf, waardoor hij een eerlijk huis had geschandvlekt, geloof ik, dat ik, als ik hem voor mij had gezien, geen enkel verwijt had kunnen

uiten. Ik zou toch nog zooveel van hem hebben gehouden — hoewel hij mij niet langer betooverde — ik zou toch nog zooveel teederheid voor de herinnering van mijn gehechtheid aan hem hebben gekoesterd, dat ik waarschijnlijk zoo zwak zou zijn geweest als een zielsbedroefd kind, behalve dat ik nooit de gedachte gekoesterd zou hebben, dat wij ooit weer hereenigd konden worden. Welke herinnering hij aan mij bleef bewaren, heb ik nooit geweten — zij was misschien maar heel oppervlakkig en gemakkelijk uitgewischt — maar ik bleef aan hem denken als aan een dierbaren vriend, die gestorven was.

Ja, Steerforth, al zoo lang van het tooneel van deze geschiedenis verdwenen! Mijn smart mag voor den Troon des Oordeels onwillekeurig tegen u getuigen; maar booze gedachten of verwijten van mij zullen dat nooit doen — dat weet ik!

Het nieuws van wat er gebeurd was verspreidde zich al spoedig door de stad, zoodat ik, toen ik den volgende morgen langs de straten ging, er de menschen aan hun deuren over hoorde spreken. Velen vielen haar hard, enkelen vielen hem hard, maar jegens haar tweeden vader en haar verloofde koesterde men maar één gevoel. Onder allerlei soorten van menschen heerschte een eerbied voor hen in hun droefenis, die vol meewarigheid en kieschheid was. De zeelieden hielden zich op een afstand, toen men deze twee vroeg in den ochtend langs het strand zag wandelen, en bleven in groepjes medelijdend met elkaar staan praten.

Het was op het strand, heel dicht bij de zee, dat ik hen vond. Het zou gemakkelijk te zien zijn geweest, dat zij den heelen nacht niet hadden geslapen, zelfs als Peggotty mij niet verteld had, dat zij bij elkaar waren blijven zitten, precies zooals ik hen verlaten had, tot het klaarlichte dag was. Zij zagen er vermoeid uit; en ik dacht, dat baas Peggotty's hoofd in dien éenen nacht meer gebogen was dan in al de jaren, dat ik hem gekend had. Maar zij waren beiden even ernstig en stil als de zee zelf, die zonder golving onder een donkere lucht lag uitgespreid — maar toch met een zware deining, alsof zij in haar rust toch nog ademde — en langs den gezichtseinder door de onzichtbare zon met een zilveren lichtstreep omzoomd.

„Wij hebben veel gepraat, mijnheer,” zei baas Peggotty, nadat wij een poos zwijgend naast elkaar hadden voortgelopen, „over wat wij moeten doen en niet moeten doen. Maar nu zien wij onzen koers.”

Ik keek toevallig naar Ham, die over de zee naar het licht in de verte tuurde; en een verschrikkelijke gedachte kwam in mij op — niet dat zijn gezicht toornig stond, want dat deed het niet; ik kan mij niet anders herinneren dan dat het een uitdrukking van sombere vastberadenheid vertoonde — dat hij, als hij Steerforth ooit ontmoette, dezen zou vermoorden.

„Mijn werk hier, mijnheer,” zei baas Peggotty, „is afgelopen. Ik ga nu —” hij bleef steken, en vervolgde met vaste stem: „ik ga weg om haar te zoeken. Dat zal van nu af mijn eenige werk zijn.”

Hij schudde zijn hoofd toen ik hem vroeg, waar hij haar wilde gaan zoeken, en vroeg mij daarop of ik morgen naar Londen ging. Ik zei hem dat ik vandaag nog niet vertrokken was, uit vrees, dat ik een gelegenheid zou verzuimen hem van dienst te kunnen zijn; maar dat ik gereed was om te gaan zoodra hij maar wilde.

„Ik zal morgen met u meegaan, mijnheer,” antwoordde hij, „als gij het goedvindt.”

Wij liepen weer een poos zwijgend naast elkaar voort.

„Ham,” hernam hij weldra, „zal aan zijn tegenwoordige werk blijven, en bij mijn zuster gaan inwonen. Die oude schuit daarginder . . .”

„Gij zult uw oude woning toch niet voor altijd verlaten, baas Peggotty?” viel ik er zachtjes op in.

„Mijn plaats, mijnheer David,” antwoordde hij, „is niet meer hier; en als er ooit een scheepje is vergaan, sedert er duisternis heerst over de diepte, dan is dat wel ten onder gegaan. Maar neen, mijnheer, neen, ik wil niet, dat de oude woonschuit voor altijd verlaten zal worden. Verre van dat!”

Wij liepen weer een poos voort, tot hij hervatte:

„Mijn verlangen is, mijnheer, dat de schuit er dag en nacht, winter en zomer net zoo zal uitzien, als zij altijd gedaan heeft zoolang zij ze gekend heeft. Als zij ooit mocht terugkomen, zou ik niet willen, dat de oude woning den schijn had haar terug te stooten, begrijpt ge wel; liever moet zij haar lokken om dichterbij te komen, en naar binnen te kijken, misschien wel als een geest daar buiten in wind en regen, door het oude raam, naar de oude plaats bij den haard. En als zij niemand anders dan juffrouw Gummidge zag, zou zij misschien moed genoeg hebben om bevend naar binnen te sluipen, en zou zij zich misschien weer in haar oude bedje laten leg-

gen, en haar vermoeide hoofd laten rusten waar zij eens zoo vroolijk was."

Ik kon niet spreken om hem antwoord te geven, hoewel ik het beproefde.

"Elken avond," zei baas Peggotty, „zoo zeker als het avond wordt, moet de kaars op haar oude plaats voor het raam worden gezet, zoodat, als zij ze ooit mocht zien, het zou zijn alsof dat licht tegen haar zou zeggen: „Kom terug, mijn kind, kom terug!" Als er ooit na donker, Ham, bij uw tante aan de deur wordt geklopt (vooral als het zachtjes is), ga dan niet naar voren. Laat zij het zijn — niet gij — die mijn gevallen kind ziet."

Hij liep een beetje voor ons uit en bleef een poos vóór ons. In dien tusschentijd keek ik Ham weer aan, en nog dezelfde uitdrukking op zijn gezicht ziend, terwijl hij steeds nog zijn oogen op het licht in de verte gevestigd hield, stootte ik hem even aan.

Tweemaal riep ik hem bij zijn naam, hard genoeg om een slapende te wekken, voor hij er op lette. Toen ik hem eindelijk vroeg, waaraan hij zoo ernstig dacht, antwoordde hij:

„Aan wat ik vóór mij heb, jongeheer David, en aan den overkant."

„Aan het leven dat gij voor u hebt, bedoelt gij?" Hij had droomerig naar de zee gewezen.

„Ja, jongeheer David. Ik weet niet goed hoe het is, maar daar van den overkant schijnt iets voor mij aan te komen — dat het einde lijkt te zijn." Hij keek mij aan alsof hij wakker werd, maar nog met hetzelfde strakke gezicht.

„Welk einde?" vroeg ik, nog door mijn vorige vrees gekweld.

„Dat weet ik niet," zei hij nadenkend. „Ik dacht er aan, dat alles hier begonnen was — en toen kwam het einde ook daar vandaan. Maar het is voorbij, jongeheer David," vervolgde hij, mijn blik, naar ik denk, beantwoordend, „en gij hebt geen reden om bang voor mij te zijn, maar ik ben een beetje beteuterd, en kan nergens goed uit wijs worden," — waarmee hij wilde zeggen, dat zijn gedachten nog verward waren.

Baas Peggotty bleef staan om op ons te wachten; wij voegden ons bij hem en spraken niet verder. De herinnering hieraan, met mijn vroegere gedachte verbonden, kwam mij echter nu en dan weer voor den geest, totdat op den daarvoor bestemden tijd het onverbiddelijke einde kwam.

Ongemerkt waren wij bij de oude woon-schuit gekomen, en wij gingen naar binnen. Juffrouw Gummidge zat niet langer in

haar hoek te druilen, maar was druk bezig het ontbijt gereed te maken. Zij nam baas Peggotty zijn hoed af, zette een stoel voor hem gereed en sprak zoo zacht en vriendelijk, dat ik haar bijna niet herkende.

„Daniël, mijn beste man," zei zij, „ge moet wat eten en drinken, om uw krachten te bewaren, want als ge die niet behoudt, kunt ge niets doen. Probeer het maar eens, als een beste man. En als ik u hinder met mijn geratel" (zij bedoelde haar praten), „zeg het dan maar, Daniël, dan zal ik het laten."

Toen zij ons allen bediend had, ging zij bij het raam zitten en begon ijverig eenige hemden en onderkleeren van baas Peggotty te verstellen, die zij vervolgens netjes opvouwde en in een zak van geolied zeildoek pakte, zooals matrozen meenemen op reis. Intusschen bleef zij met dezelfde vriendelijke bedaardheid aan het praten.

„Jaar in jaar uit, hoor, Daniël," zei zij, „zal ik hier blijven en alles zal er niet zoo blijven uitzien als gij het graag hebben wilt. Ik heb weinig geleerd, maar ik zal u toch nu en dan schrijven, als ge weg zijt, en mijn brieven aan mijnheer David sturen. Misschien zult ge mij ook wel eens schrijven, Daniël, nu en dan, en laten weten hoe het u gaat op uw treurige reis."

„Gij zult hier heel eenzaam zijn, vrees ik," zei baas Peggotty.

„Neen, neen, Daniël," antwoordde zij, „dat zal ik niet. Wees over mij maar niet ongerust. Ik zal genoeg te doen hebben om hier een „inval" voor u te onderhouden (een „thuis" bedoelde zij) tegen dat ge terugkomt — om een „inval" te onderhouden voor anderen die misschien terug zullen komen, Daniël. Als het mooi weer is, zal ik buiten de deur gaan zitten, net als vroeger. Als er dan iemand komen mocht, zullen zij al in de verte zien, dat de oude weduwvrouw hun trouw is."

Wat een verandering bij juffrouw Gummidge in zoo'n korten tijd! Zij was een heel ander mensch. Zij was zoo welwillend en gedienschtig, zij had zoo'n vlug begrip van wat er wel gezegd en wat beter niet gezegd kon worden, zij vergat zichzelf zoo volkomen, en dacht zoo medelijdend om het leed van anderen, dat ik een soort eerbied voor haar opvatte. Wat werkte zij dien dag! Er moest nog veel van het strand gehaald en in de schuur geborgen worden — zooals riemen, netten, zeilen, touwen, kreeftenpoten, zakken met ballast, en dergelijke dingen; en hoewel haar genoeg hulp werd aangeboden, daar er niemand was, die niet graag hard voor baas Peggotty had willen

werken, en zich genoeg beloond geacht zou hebben, als men er hem alleen maar om had gevraagd, bleef zij toch den heelen dag zwoegen onder vrachten, waarvoor zij niet berekend was, en heen en weer loopen om allerlei onnoodige boodschappen te doen. Wel verre van haar eigen rampen te bejammern, scheen zij geheel vergeten te hebben, dat zij die ooit had gehad. Onder al haar medelijden bewaarde zij een gelijkmatige opgeruimdheid, die niet het minst verbazende deel was van de verandering, die in haar had plaats gegrepen. Geen schijn van kribbigheid viel er meer te bespeuren. Ik kon den heelen dag lang, tot de avond viel, niet merken, dat haar stem haperde of haar een traan in de oogen kwam. Toen, terwijl zij, ik en baas Peggotty alleen tezamen waren, en hij van vermoeidheid in slaap was gevallen, barstte zij in een half gesmoord snikken en schreien uit, en mij naar de deur brengend, zei zij: God zegene u altijd, mijnheer David, wees een vriend voor den armen, lieven man!" Daarop liep zij haastig het huis uit, om haar gezicht te gaan wasschen, opdat hij, als hij wakker werd, haar weer stil aan haar werk zou vinden. Kortom, toen ik 's avonds wegging, kon ik gelooven dat ik baas Peggotty een steun en troost in zijn droefheid achterliet; en kon ik niet genoeg nadenken over de les, die juffrouw Gummidge mij gegeven had, en de nieuwe ondervinding die ik door haar had opgedaan.

Het was tusschen negen en tien uur toen ik, treurig door de stad wandelend, voor de deur van mijnheer Omer stil bleef staan. Mijnheer Omer had zich, zooals zijn dochter mij vertelde, de geschiedenis zoo aange trokken, dat hij den heelen dag onwel was geweest en zonder een pijp te hebben gerookt naar bed was gegaan.

"Een slechte, valsche meid," zei juffrouw Joram. „Er heeft nooit iets goeds in haar gestoken!"

„Zeg dat niet," antwoordde ik. „Dat meent gij niet."

„Ja, dat doe ik wel," riep juffrouw Joram gramstorig uit.

„Nee, nee," zei ik.

Juffrouw Joram wierp haar hoofd in den nek en probeerde heel barsch en zuur te kijken, maar zij kon haar zachtere gevoelens niet bedwingen en begon te schreien. Ik was zeer zeker nog jong; maar ik dacht door dit medelijden veel beter over haar, en verbeeldde mij dat het haar, als deugd-zame vrouw en moeder, heel goed stond.

„Wat moet zij beginnen," snikte Minnie. „Waar zal zij naar toe gaan! Wat zal er

van haar worden! O, hoe kon zij zoo wreed zijn, voor zichzelf en voor hem!"

Ik dacht aan den tijd toen Minnie een jong en knap meisje was, en het verheugde mij, dat zij ook nog met zooveel gevoel daaraan dacht.

„Mijn kleine Minnie," zei juffrouw Joram „is pas zooeven in slaap kunnen komen. Zelfs in haar slaap snikt zij nog om Emily. Den heelen dag lang heeft Minnie om haar gehuild, en mij telkens gevraagd, of Emily heusch slecht was. Wat kan ik haar zeggen, als ik bedenken, dat Emily nog den laatsten avond dat zij hier was een lint van haar eigen hals heeft genomen en kleine Minnie om den hals heeft gedaan en haar hoofd naast haar op het kussen heeft gelegd tot zij vast in slaap was. Mijn kleine Minnie heeft het lint nog om haar halsje. Dat moest misschien wel niet, maar wat kan ik er aan doen? Emily is heel slecht, maar zij hielden zooveel van elkaar. En het kind weet het toch niet."

Juffrouw Joram was zoo bedroefd, dat haar man naar buiten kwam om haar tot bedaren te brengen. Hen bij elkander achterlatend, ging ik naar het huis van Peggotty, zoo mogelijk nog treuriger dan ik tot nu toe al geweest was.

Dat goede schepsel — Peggotty bedoel ik — nog niet vermoeid door al den angst, dien zij onlangs had doorstaan, en haar slapelooze nachten, was bij haar broer, waar zij tot den volgenden morgen dacht te blijven. Een oude vrouw, die sedert eenige weken voor het huiswerk was aangenomen, daar Peggotty niet in staat was om dit zelf te doen, was de eenige, die behalve mij in huis was. Daar ik niets voor haar te doen had, liet ik haar naar bed gaan, waartoe zij lang niet ongenegen was, en ging voor het keukenvuur zitten, om nog eens over alles na te denken.

Ik verwarde in mijn gedachten de jongste gebeurtenis met het sterfbed van Barkis, en dreef over de golven naar de verte, waarin ik Ham 's morgens zoo zonderling had zien turen, toen ik door een kloppen aan de deur uit mijn gemijmer werd gewekt. Er was een klopper aan de deur, maar deze was het niet, die het geluid veroorzaakt had. Er was met de hand geklopt, zoo laag bij den grond, alsof een kind 't had gedaan.

Dit geluid deed mij zoo verschrikt opspringen, alsof het de klopp van een lakei van een aanzienlijk persoon was geweest. Ik opende de deur, en zag, tot mijn verbazing, eerst niets anders dan een groote paraplu, waarop ik neerkeek en die alleen

op en neer scheen te kuieren. Maar weldra ontdekte ik daaronder — juffrouw Mowcher.

Ik zou dit wonderlijke schepseltje misschien geen erg vriendelijke ontvangst hebben bereid, indien, toen zij haar paraplu, die zij met inspanning van al haar krachten niet kon dicht krijgen, op zij hield, haar gezicht dezelfde „wufte” uitdrukking had vertoond, die bij onze eerste en laatste ontmoeting zoo'n bijzonderen indruk op mij had gemaakt. Maar het gezicht, waarmee zij nu naar mij opkeek, stond zoo ernstig, en toen ik haar van haar paraplu bevrijdde (die zelfs voor den langsten man ongemakkelijk groot zou zijn geweest), wong zij zoo bedroefd haar handjes, dat ik reeds een zekere welwillendheid voor haar begon te voelen.

„Juffrouw Mowcher!” zei ik, nadat ik de leege straat op en af had gekeken, zonder precies te weten wat ik nog meer verwachtte te zien. „Hoe komt gij hier? Wat scheelt er aan?”

Zij wenkte mij, met haar korten rechterarm, om de paraplu voor haar dicht te doen, en ging, mij haastig voorbijdringend, naar de keuken. Toen ik de deur gesloten had en haar met de paraplu in mijn hand volgde, vond ik haar op den hoek van den haardrand zitten — die laag was en twee platte ijzers had om borden op te zetten — onophoudelijk voor- en achterover zwaaiend, en haar handen over haar knieën wrijvend, als iemand, die zware pijnen lijdt.

Ontsteld, dat ik de eenige ontvanger van dit ontijdige bezoek, en de eenige getuige van dit zonderlinge gedrag was, riep ik op nieuw uit:

„Zeg mij toch wat er aan scheelt, juffrouw Mowcher! Zijt ge ziek?”

„Mijn lieve jonge ziel,” antwoordde juffrouw Mowcher, haar beide handen over elkaar op haar hart drukkend, „hier ben ik ziek, heel ziek. Als ik bedenk, dat het zoo ver komen moest, terwijl ik het had kunnen voorzien en het misschien had kunnen voorkomen, als ik niet zoo'n gedachtelooze zottin was geweest!”

Weer ging haar groote hoed (volkomen onevenredig aan haar gestalte) voorwaarts en achterwaarts met het heen en weer zwaaien van haar lichaampje, terwijl, daarmee gelijk blijvend, op den muur een reusachtige hoed heen en weer bewoog.

„Ik ben verwonderd, dat ik u zoo bedroefd en zoo ernstig zie,” begon ik — toen zij mij in de rede viel.

„Ja, zoo is het altijd!” zei zij. „Zij zijn allen verwonderd, die onbedachtzame jon-

gelui, groot en recht opgegroeid, als zij zien, dat een klein ding, zooals ik, een natuurlijk gevoel heeft! Zij houden mij voor een stuk speelgoed, vermaken zich met mij, smijten mij weg als zij mij moe zijn, en verwonderen zich dat ik meer gevoel heb dan een houten paardje of soldaatje! Ja, ja, zoo gaat het, zoo gaat het altijd.”

„Het mag bij anderen zoo zijn,” antwoordde ik, „maar ik verzeker u, dat het bij mij niet zoo is. Misschien behoorde ik mij niet te verwonderen dat ik u zoo zie, omdat ik u zoo weinig ken. Ik zei wat ik dacht, zonder er bij na te denken.”

„Wat kan ik er aan doen?” hervatte het vrouwtje opstaand en haar armpjes uitstekend, om zich geheel te laten zien. „Kijk! Zooals ik ben is mijn vader geweest, en zijn mijn broer en zuster ook. Ik heb voor mijn broer en zuster gewerkt, vele jaren lang — hard gewerkt, mijnheer Copperfield — den heelen langen dag. Ik moet leven. Ik doe geen kwaad. Als er menschen zijn, zoo onnadenkend of zoo onbarmhartig, om den spot met mij te drijven, wat schiet er voor mij dan anders over dan met mij zelf, met hen en met alle andere dingen den spot te drijven? Als ik dat dan wel eens doe, wiens schuld is het dan? De mijne?”

Neen. Niet juffrouw Mowcher's schuld. Dat begreep ik wel.

„Als ik bij uw valschen vriend getoond had, dat ik een dwergje met een gevoelig hart was,” vervolgde het vrouwtje, met verwijtenden ernst haar hoofd schuddend, „hoeveel hulp of gunst denkt gij dan dat ik ooit gekregen zou hebben? Als de kleine Mowcher (die zichzelf niet zoo gemaakt heeft, jonheer) zich tot hem, of zijns gelijken had gewend, omdat zij ongelukkig was, wanneer denkt gij dan dat haar stemmetje gehoord zou zijn? De kleine Mowcher zou evenveel noodig hebben om te leven, als zij de verbitterdste en domste van alle dwergen was; maar dan zou zij er niet komen. Neen. Zij zou naar haar boterham kunnen fluiten, tot zij van het fluiten en hongerlijden stierf!”

Juffrouw Mowcher ging weer op den haardrand zitten, haalde haar zakdoek voor den dag en veegde haar oogen af.

„Wees dankbaar voor mij, als gij een goed hart hebt, wat ik wel denk,” vervolgde zij, „dat ik, terwijl ik heel goed weet wat ik ben, toch dankbaar kan zijn, en dat allemaal verdragen kan. Ik zelf ben in ieder geval dankbaar, dat ik mijn weggetje door de wereld vinden kan, zonder dat ik van iemand afhankelijk hoef te zijn, en dat ik in ruil voor alles wat mij onderweg aan

ijdelheden en dwaasheden naar het hoofd wordt gegooid, met zeepbellen terug kan gooien. Als ik over alles wat ik mis niet zit te peinzen en te morren, dan is dat des te beter voor mij, en niemand tot nadeel. Als ik voor u, reuzen, een stuk speelgoed ben, behandelt mij dan zachtjes."

Mij heel scherp aankijkend, stak juffrouw Mowcher haar zakdoek weer in haar zak, en vervolgde:

"Ik zag u zooeven op straat. Gij kunt wel begrijpen, dat ik zoo hard niet kon loopen als gij, met mijn korte beentjes en mijn kortademigheid, en dat ik u niet kon inhalen; maar ik raadde waar gij naar toe zoudt gaan, en liep u na. Ik ben vandaag als eens eerder hier geweest, maar de goede vrouw was niet thuis."

"Kent gij haar?" vroeg ik.

"Ik heb bij Omer en Joram van haar gehoord," antwoordde zij. "Ik ben vanmorgen om zeven uur al daar geweest. Weet ge nog wel wat Steerforth over dat ongelukkige meisje tegen mij zei, toen ik u allebei in die herberg zag?"

De groote hoed op juffrouw Mowcher's hoofd en de nog grootere op den muur begonnen, toen zij deze vraag deed, weer heen en weer te zwaaien.

Ik herinnerde mij heel goed waarover zij sprak, daar het mij dien dag verscheidene malen in de herinnering was gekomen. Ik zei haar dit.

"Moge de Vader van alle Kwaad hem er voor vinden," zei zij, haar wijsvinger tuschen mij en haar flikkerende oogen opstekend, "en nog tienmaal meer dien goddeloozen knecht; maar ik meende dat gij het waart, die een jongensachtigen harts-tocht voor haar hadt opgevat."

"Ik?" zei ik.

"Kind, kind! In den naam van het blinde ongeluk," riep juffrouw Mowcher, vol ongeduld haar handen wringend, terwijl zij weer op den haardrand heen en weer zwaaide, "waarom moest gij haar zoo prijzen, en zoo blozen en zoo verlegen kijken?"

Ik kon het niet voor mij zelf verbloemen, dat ik dit gedaan had, hoewel om een heel andere reden dan zij vermoedde.

"Wat wist ik er van?" zei juffrouw Mowcher, haar zakdoek weer te voorschijn halend en telkens met haar voetje op den grond stappend, als zij dien met beide handen tegelijk naar haar oogen bracht. "Hij plaagde u en flikfloode u tegelijk, dat zag ik wel! en gij waart zoo week als was in zijn handen, dat zag ik ook. Was ik niet nog maar even de kamer uit, toen zijn knecht mij vertelde, dat die Jonge On-

schuld (zoo noemde hij u, en gij moogt hem Oude Schuld noemen, zoolang gij leeft) zijn hart op haar gezet had, en dat zij een lichtzinnig klein ding was en veel van hem hield, maar dat zijn meester er voor zorgen zou, dat er geen kwaad van zou komen — meer om uwentwil dan om haar — en dat dit de reden was dat zij hier waren? Wat kon ik anders doen dan hem gelooven? Ik zag dat Steerforth u plezier deed door haar te prijzen. Gij waart de eerste om over haar te spreken. Ik hoorde u bekennen, dat gij een oud zwak voor haar hadt. Gij werd warm en koud, rood en bleek tegelijk, toen ik tegen u over haar sprak. Wat kon, wat moest ik anders denken, dan dat gij een jonge lichtmis waart — loszinnig in alles behalve in ervaring — en dat gij in handen gevallen waart, die ervaring genoeg hadden en die (nu het hun zoo liefde) u wel op het rechte pad zouden houden? O, o, o! Zij waren bang dat ik achter de waarheid zou komen," riep juffrouw Mowcher uit, stond van den haardrand op, en liep, met haar korte armpjes jammerend opgestoken, de keuken op en neer, "omdat ik een slim klein ding ben — dat moet ik wel zijn om door de wereld te komen — en zij bedrogen mij heelemaal, en ik gaf het ongelukkige meisje een brief, die ik vast geloof dat de oorzaak was, dat zij ooit met Littimer sprak, die daartoe opzettelijk hier werd gelaten!"

Ik stond verstomd bij het ontdekken van zooveel valsheid, en bleef naar juffrouw Mowcher staren, die de keuken op en neer liep tot zij buiten adem was, waarna zij zich weer op den haardrand zette, haar gezicht met haar zakdoek afveegde en een tijdlang haar hoofd schudde, zonder zich verder te bewegen of een woord te zeggen.

"Mijn rondtrekken door het land," vervolgde zij eindelijk, "bracht mij eergisteravond in Norwich, mijnheer Copperfield. Wat ik daar toevallig ontdekte van hun geheime manier van komen en gaan zonder u — wat ik vreemd vond — deed mij vermoeden, dat er iets kwaads achter stak. Ik ging gisteravond met de diligence van Londen, toen die door Norwich kwam, mee en kwam vanmorgen hier. O, o, o! te laat!"

Het arme vrouwtje werd na al haar schreien en jammeren zoo huiverig, dat zij zich op den haardrand omkeerde, haar arme natte voetjes in de asch stak om ze te warmen en als een groote pop in het vuur bleef zitten kijken. Ik zat op een stoel aan den anderen kant van den haard, in treurige gedachten verdiept, en keek ook in het vuur, en nu en dan naar haar.

„Ik moet gaan,” zei zij, eindelijk opstaand. „Het is al laat. Gij wantrouwt mij toch niet?”

Haar scherp blik ontmoetend, die, toen zij dit zei, even scherp was als ooit, kon ik, zoo rechtuit gevraagd, niet volkomen eerlijk „neen” antwoorden.

„Kom,” zei zij, mijn aangeboden hand aannemend om haar over den haardrand te helpen, en mij strak aankijkend, „gij zoudt

haar, dat ik geloofde dat zij mij een trouw beeld van zich zelf had gegeven, en dat wij beiden ongelukkige werktuigen in arglistige handen waren geweest. Zij bedankte mij, en zei dat ik een goede jongen was.

„Luister eens!” zei zij, zich onderweg naar de deur omkeerend en mij met haar schrandere oogen aankijkend, weer met haar wijsvinger omhoog. „Ik heb reden om te vermoeden, naar wat ik gehoord heb —

„NEEM EEN GOEDEN RAAD AAN, ZELFS VAN EEN PERSOONTJE VAN DRIE VOET. DOE UW BEST, MIJN GOEDE VRIEND, OM BIJ LICHAAMSGBREKEN NIET TEGELIJK AAN ZIELSGBREKEN TE DENKEN, TENZIJ GIJ ER GEGRONDE REDENEN VOOR HEBT.”

mij niet wantrouwen, dat weet gij wel, als ik een vrouw van normale lengte was.”

Ik voelde, dat hierin veel waarheid stak, en schaamde mij eenigszins voor mij zelf.

„Gij zijt nog jong,” zei zij knikkend. „Neem een goeden raad aan, zelfs van een persoontje van drie voet. Doe uw best, mijn goede vriend, om bij lichaamsgebreken niet tegelijk aan zielsgebreken te denken, tenzij gij er gegronde redenen voor hebt.”

Zij was nu over den haardrand heen gekomen en ik over mijn wantrouwen. Ik zei

want mijn ooren staan altijd open; ik heb te weinig vermogens om er ook maar iets van te verwaarloozen — dat zij naar het buitenland zijn gegaan. Maar als zij ooit terugkomen, als een van hen ooit terugkomt, terwijl ik nog leef, is het waarschijnlijk dat ik, die overal kom, er eerder van zal hooren dan iemand anders. Wat ik weet, zult gij ook weten. Als ik ooit iets doen kan om het arme verraden meisje van dienst te zijn, dan zal ik het vast en zeker doen, als het God behaagt! Littimer mocht

liever door een bloedhond achterna worden gezeten, dan door de kleine Mowcher!"

Ik hechtte onvoorwaardelijk geloof aan deze laatste verklaring, toen ik den blik zag, waarmee zij vergezeld ging.

"Vertrouw mij niet meer, maar vertrouw mij ook niet minder, dan gij een vrouw van normale lengte zoudt vertrouwen," zei het schepseltje smeekend, haar hand op mijn arm leggend. "Als gij mij ooit terugziet, anders dan ik nu ben, en zooals gij mij het eerst gezien hebt, let dan op in welk gezelschap ik ben. Bedenk, dat ik een hulpeloos en weerloos wezentje ben. Stel u mij voor bij mij thuis, met mijn broer en zuster, allebei net als ik, als mijn dagwerk gedaan is. Misschien zult gij dan niet zoo heel hard over mij denken, of u verwonderen dat ik droevig en ernstig kan zijn. Goedennacht!"

Ik gaf juffrouw Mowcher een hand, met een heel andere opinie over haar, dan ik tot nu toe had gehad, en opende de deur om haar uit te laten. Het was geen kleinigheid, de groote paraplu op te zetten en haar deze behoorlijk in evenwicht in de hand te geven; maar eindelijk lukte mij dit toch, en zag ik haar door den regen de straat afwippen, zonder den minsten schijn dat er iemand onder liep, behalve wanneer een waterstroom uit een overloopende dakgoot haar naar één kant deed overhellen, en juffrouw Mowcher te voorschijn kwam, geweldig worstelend om haar weer recht te krijgen. Na twee- of driemaal te zijn toegeschoten om haar te helpen — wat echter noodeloze moeite was, daar de paraplu telkens weer als een reusachtige vogel voortwipte voor ik haar kon bereiken — ging ik naar binnen en naar bed, en sliep tot den volgenden ochtend.

's Morgens kwamen baas Peggotty en mijn oude kindermeid mij opzoeken, en wij gingen vroeg naar het diligence-kantoor, waar juffrouw Gumidge en Ham stonden te wachten om afscheid van ons te nemen.

"Jongeheer David," fluisterde Ham, mij ter zijde nemend, terwijl baas Peggotty zijn zak tusschen de bagage stopte, "zijn leven is heelemaal gebroken. Hij weet niet waar hij heen gaat; hij weet niet wat er voor hem ligt; hij begint een reis, die, af en aan, zal duren zoolang hij leeft, geloof dat op mijn woord, of hij moet vinden wat hij zoekt. Ik kan er toch van op aan, dat gij een vriend voor hem zult zijn, jongeheer David?"

"Geloof mij, dat zal ik zeker," zei ik, hem ernstig de hand drukkend.

"Wel bedankt. Heel hartelijk bedankt, mijnheer. En nu nog iets. Ik heb werk, waar

ik behoorlijk mee verdienen, zooals ge weet, jongeheer David, en ik weet nu niet meer wat ik met mijn geld moet doen. Ik heb nu alleen maar wat nodig om van te leven. Als gij het voor hem beleggen kunt, zal ik meer hart voor mijn werk hebben. Hoewel, wat dat betreft, mijnheer," en hij sprak op een even zachten als vasten toon, "moet gij niet denken, dat ik ooit anders zal werken dan als een man, en niet altijd alles zal doen wat in mijn vermogen is."

Ik zei hem, dat ik daarvan overtuigd was, en ik zinspeelde er op, dat er een tijd zou komen waarop hij van dat eenzame leven zou afzien, dat hij nu natuurlijk voor oogen had.

"Neen, mijnheer," zei hij, zijn hoofd schuddend, "dat is allemaal voorbij en gedaan voor mij, mijnheer. Niemand kan ooit de plaats innemen, die nu leeg is. Gij zult het wel onthouden van dat geld, want er ligt altijd wat voor hem klaar."

Ham herinnerend aan de omstandigheid, dat baas Peggotty nu een vast, zij het ook zeer matig inkomen uit het legaat van zijn zwager trok, beloofde ik dit te doen. Daarop namen wij afscheid van elkaar. Ik kan hem zelfs nu niet verlaten, zonder met smart aan zijn nederige standvastigheid en zijn bittere harteleed te denken.

Wat juffrouw Gumidge aangaat, als ik zou trachten te beschrijven, hoe zij naast die diligence de straat af liep, niets anders ziende dan baas Peggotty bovenop de diligence, door de tranen heen, die zij probeerde te bedwingen, tegen de menschen, die van den anderen kant kwamen, aanlopend, zou ik een heel moeilijke taak op mij nemen.

Ik laat haar dus maar liever zitten op de stoep van een bakker, heelemaal buiten adem, met een hoed, die alle model verloren heeft, en met nog maar één schoen, daar de andere een heel eind verder op de straat was blijven liggen.

Toen wij het eind van onzen tocht bereikten, was ons eerste werk een bescheiden onderdak voor Peggotty te zoeken, waar ook haar broer een bed kon krijgen. Wij waren zoo gelukkig om zindelijke en goedkope kamers te vinden, boven een kruidenierswinkel, en maar een paar straten van mij af. Toen wij deze kamers hadden gehuurd, kocht ik in een eethuis wat koud vleesch, en nam mijn reisgenooten mee naar mijn woning om thee te drinken; een daad, die, ik moet het tot mijn leedwezen zeggen, geenszins de goedkeuring van juffrouw Crupp wegdroeg, maar precies het tegendeel. Ik moet echter ter verklaring

van den gemoedstoestand van deze dame opmerken, dat zij zich er zeer aan ergerde, dat Peggotty, voor zij nog tien minuten bij mij was, haar rouwjapon opspelde, en aan het werk ging, om mijn slaapkamer te stof-fen. Dit beschouwde juffrouw Crupp als een vrijpostigheid, en een vrijpostigheid, zei zij, was iets, dat zij nooit verdroeg.

Baas Peggotty had mij onderweg naar Londen iets meegedeeld, waarop ik niet on-voorbereid was, namelijk, dat hij van plan was allereerst mevrouw Steerforth te gaan opzoeken. Daar ik mij verplicht achtte hem hierbij behulpzaam te zijn en ook om als bemiddelaar tusschen die twee op te tre-den, schreef ik, met het doel om de gevoe-lens van de moeder zooveel mogelijk te sparen, dienzelfden avond nog aan haar. Ik vertelde haar, zoo zacht als ik kon, welk onrecht hem was aangedaan, en welk aan-deel ik zelf aan zijn ongeluk had gehad. Ik zei, dat hij een man van heel geringen stand, maar zeer zachtzinnig en rechtscha-pen was; en dat ik durfde hopen, dat zij niet weigeren zou hem in zijn diepe droef-heid te woord te staan. Ik zei verder nog, dat wij tegen twee uur in den middag zou-den komen; en verzond dezen brief 's mor-gens met de eerste diligence.

Op den bepaalden tijd stonden wij voor de deur — de deur van dat huis, waar ik enkele dagen geleden nog zoo gelukkig was geweest, waar ik mijn jeugdige vertrouwen zoo oprecht en eerlijk had geschonken, en dat voortaan voor mij gesloten zou zijn, dat nu een ruïne, een leeg plek voor mij was.

Geen Littimer verscheen. Het veel aan-genamer gezichtje, dat bij gelegenheid van mijn laatste bezoek het zijne had vervan-gen, liet ons binnen en ging ons voor naar den salon. Mevrouw Steerforth zat daar al. Rosa Dartle kwam, toen wij binnenkwa-men, van het andere einde van de kamer aansluipen en ging achter haar stoel staan.

Ik zag terstond aan het gezicht van zijn moeder, dat zij van hem zelf wist wat hij had gedaan. Dit gezicht was heel bleek, en droeg sporen van een veel diepere aandoe-ning, dan alleen mijn brief, verzwakt door den twijfel, dien haar liefde natuurlijk in haar moest hebben opgewekt, had kunnen doen ontstaan. Ik vond, dat zij meer op hem leek dan ooit, en voelde meer dan dat ik het zag, dat die gelijkenis ook mijn met-gezel niet ontging. Zij zat rechtop in haar leunstoel, met een statig, onbewogen voorkomen, dat door niets scheen te kun-nen worden verstoord. Zij keek baas Peg-gotty, toen hij voor haar stond, heel strak aan, en hij keek haar even strak aan. Rosa

Dartle's scherpe blik omvatte ons allen. Eenige oogenblikken lang werd er geen woord gesproken.

Zij wenkte baas Peggotty om te gaan zitten. Hij antwoordde met een zachte stem: „Ik zou er iets vreemds in vinden, me-vrouw, hier in huis te gaan zitten. Ik wil liever blijven staan.” En daarop volgde weer een stilte, die zij aldus verbrak:

„Ik weet, tot mijn diepe leedwezen, wat u hier heeft doen komen. Wat wilt ge van mij? Wat wilt gij mij vragen om te doen?”

Hij nam zijn hoed onder zijn arm, en na-dat hij in zijn borstzak naar Emily's brief had gezocht, haalde hij dezen te voorschijn, vouwde hem open, en reikte hem haar over.

„Lees dat, als het u belieft, mevrouw. Dat is een brief van mijn nichtje.”

Zij las den brief met hetzelfde statige, hartstochtlooze gezicht — zonder, zoover ik zien kon, door den inhoud ontroerd te worden — en gaf hem terug. „Of hij moet mij als een dame terugbrengen,” zei baas Peggotty, die plaats met zijn vinger aan-wijzend. „Ik kom om te weten, mevrouw, of hij zijn woord zal houden.”

„Neen,” antwoordde zij.

„Waarom niet?” zei baas Peggotty.

„Dat is onmogelijk. Hij zou zichzelf ont-eeren. Gij moet toch wel weten, dat zij ver beneden hem staat.”

„Verhef haar dan!” zei baas Peggotty.

„Zij heeft geen opvoeding gehad en niets geleerd.”

„Misschien niet, misschien wel,” zei baas Peggotty. „Ik denk van wel, mevrouw, maar ik kan over die dingen niet oordeelen. Laat haar dan een betere opvoeding geven!”

„Daar ge mij noodzaakt om duidelijker te spreken — wat mij verre van aangenaam is — haar familiebetrekkingen zouden zoo-iets onmogelijk maken, zelfs al was er niets anders.”

„Luister eens, mevrouw,” antwoordde hij langzaam en bedaard. „Gij weet wat het is uw kind lief te hebben. Ik ook. Als zij honderdmaal mijn kind was, zou ik niet meer van haar kunnen houden. Gij weet niet wat het is uw kind te verliezen. Ik wel. Al de schatten van de wereld zouden mij niet te veel zijn — als ik ze had — om haar terug te koopen! Maar red haar van deze schan-de, en zij zal nooit schande van ons te wachten hebben. Niemand van ons, onder wie zij is opgegroeid, niemand van ons, die met haar geleefd hebben en voor wie zij alles en alles is geweest, zal ooit haar lieve gezichtje meer aanzien. Wij zullen tevre-

den zijn met haar te laten blijven wat zij is; wij zullen tevreden zijn met in de verte aan haar te denken, alsof zij onder een anderen hemel leefde; wij zullen tevreden zijn met haar over te laten aan haar man — aan haar kindertjes misschien — en den tijd afwachten, dat wij allen gelijk in rang zullen zijn voor onzen God!"

De ruwe welsprekendheid, waarmee hij sprak, liet niet na eenigen indruk te maken. Zij behield nog steeds haar trotsche houding, maar er was toch een zweem van zachtheid in haar stem, toen zij antwoordde:

„Ik wil niets rechtvaardigen. Ik wil geen tegenbeschuldigingen doen. Maar het spijt mij te moeten herhalen, dat het onmogelijk is. Een dergelijk huwelijk zou de carrière van mijn zoon onherstelbaar bederven. Niets is zekerder dan dat het nooit kan en zal plaats hebben. Als er een andere soort vergoeding is . . . .”

„Ik zie de gelijkenis van een gezicht,” viel baas Peggotty, met een bedaarden, maar nu vuriger wordenden blik er op in, „dat mij in mijn huis, bij mijn haard, in mijn schuilt — en waar niet al — lachend en vriendelijk heeft aangekeken, terwijl het zoo verraderlijk was, dat ik half razend word als ik er aan denk. Als de gelijkenis van dat gezicht niet gloeiend rood wordt, bij de gedachte, mij geld aan te bieden voor de schande en het verderf van mijn kind, is het even slecht. Ik weet niet, of zij, als dame, misschien niet nog slechter is.”

Zij veranderde nu, plotseling. Een toornige bloos verscheen op haar gelaat, en zij zei, op een toon vol trotsche verontwaardiging, met beide handen de armleuning van haar stoel omklemmend: „Welke vergoeding kunt gij mij geven voor het veroorzaken van zoo'n kloof tusschen mij en mijn zoon? Wat is uw liefde vergeleken bij de mijne? Wat is uw scheiding vergeleken bij de onze?”

Juffrouw Dartle raakte haar zachtjes aan en boog haar hoofd om haar iets toe te fluisteren; maar zij wilde niets hooren.

„Nee, Rosa, geen woord! Laat die man luisteren naar wat ik zeg! Dat mijn zoon, die het doel van mijn leven is geweest, aan wien ik al mijn gedachten had gewijd, wiens wenschen ik van kind af aan altijd heb bevredigd, van wien mijn bestaan van zijn geboorte af nooit gescheiden is geweest — zich in een opwelling aan zoo'n meisje vergooit en mij voor haar verlaat! Dat hij om haar mijn vertrouwen met systematisch bedrog beloont, en mij om

haar vermijdt! Dat hij deze ellendige gril hooger stelt dan de aanspraken van zijn moeder op zijn liefde, zijn gehoorzaamheid, zijn eerbied, zijn dankbaarheid — aanspraken, die elken dag en ieder uur van zijn leven een kracht hadden moeten geven, waartegen niets bestand was! Heb ik dan geen reden tot ongenoegen?”

Weer trachtte Rosa Dartle haar te kalmeeren, maar weer tevergeefs.

„Geen woord, Rosa, zeg ik! Als hij alles op het spel kan zetten voor zoiets onbelangrijks, kan ik het voor iets grooters doen. Laat hij gaan waarheen hij wil, met de middelen, die mijn liefde hem verschaft heeft! Denkt hij mij door lange afwezigheid te overwinnen? Hij kent zijn moeder heel slecht als hij dat denkt. Laat hij, nu nog van zijn gril afzien, en hij is weer welkom bij mij. Maar als hij niet van haar af wil zien, zal hij nooit meer bij mij terugkomen, al was ik stervend, zoolang ik mijn hand kan opheffen om hem tegen te houden, of hij moet, nadat hij voor altijd afstand van haar heeft gedaan, nederig bij mij komen en mij vergiffenis vragen. Daarop heb ik recht. Dit is de genoegdoening, die ik wil hebben. Dit is de scheiding, die tusschen ons is ontstaan! En heb ik dan,” voegde zij er bij, haar bezoeker met hetzelfde trotsche ongeduld aankijkend, waarmee zij begonnen was, „geen reden tot ongenoegen?”

Toen ik de moeder hoorde en zag, terwijl zij deze woorden sprak, scheen ik den zoon te hooren en te zien, dien ze trotseerde. Al de eigenzinnigheid en onverzettelikheden, die ik ooit in hem gezien had, zag ik in haar. Alles wat ik nu van zijn karakter en zijn verkeerd gerichte wilskracht begreep, deed mij ook haar karakter begripen, en overtuigde mij dat het, wat kracht en inhoud betrof, volkomen hetzelfde was.

Zij zei nu, zich tot mij richtend en zeer luid, terwijl zij haar vroegere stijfheid hernam, dat het nutteloos was verder nog iets te hooren of te zeggen, en dat zij verzocht een einde aan het gesprek te maken. Zij stond reeds deftig op om de kamer te verlaten, toen baas Peggotty haar te kennen gaf, dat dat niet noodig was.

„Wees niet bang dat ik u nog langer lastig zal vallen, mevrouw,” zei hij, terwijl hij naar de deur ging, „ik heb niets meer te zeggen. Ik ben zonder hoop hier gekomen, en ik ga ook zonder hoop weer weg. Ik heb gedaan wat ik dacht dat ik doen moest, maar ik heb nooit gedacht, dat er iets goeds van zou komen. Dit is

een te slecht huis geweest voor mij en de mijnen, om dat te verwachten, zoolang ik nog bij mijn zinnen ben."

Daarmee vertrokken wij, en lieten haar bij haar leunstoel staan, als een toonbeeld van een knappe en statige dame.

Wij moesten, om naar de voordeur te komen, door een soort galerij, met een dak en wanden van glas, waartegen een wijn-gaard was opgeleid. Deze had reeds groene bladeren, en daar het een zonnige dag was, stond de glazen deur, die in den tuin uitkwam, open. Van dezen kant kwam Rosa Dartle, toen wij dicht daarbij waren, met onhoorbare schreden aan, en zich tot mij wendend, zei zij:

"Gij hebt er wel goed aan gedaan dien kerel hier te brengen!"

Zoo veel woede en smaad als haar gezicht verduisterde en in haar koolzwarte oogen flikkerde, had ik niet gedacht dat zelfs dit gezicht in staat was om uit te drukken. Het litteken, door den hamer veroorzaakt, kwam, zooals gewoonlijk wanneer haar trekken eenige drift verrieden, bijzonder sterk uit. Toen de klopping, die ik vroeger gezien had, er nu weer in kwam, lichtte zij zelfs haar hand op en gaf het een slag.

"Dit is wel een kerel," zei zij, "om partij voor te trekken en hier te brengen, niet waar? Ge zijt een trouwe vriend."

"Juffrouw Dartle," antwoordde ik, "gij zijt toch zeker zoo onbillijk niet om mij de schuld te willen geven?"

"Waarom brengt gij verdeeldheid tusschen die twee razenden?" antwoordde zij. "Weet gij dan niet, dat zij beiden razend zijn van trots en eigenzinnigheid?"

"Is het mijn schuld?" antwoordde ik.

"Is het uw schuld!" liet zij hierop volgen.

"Waarom brengt gij dien man hier?"

"Hij is een zwaar beleedigd man, juffrouw Dartle," antwoordde ik. "Misschien weet ge dat niet."

"Ik weet, dat James Steerforth," zei zij, met haar hand op haar borst, als wilde zij den storm, die daar heerschte, beletten om uit te barsten, "een valsch en verdorven hart heeft, en een verrader is. Maar wat hoef ik iets van dien kerel en zijn gemeene nicht te weten, of wat kunnen zij mij schelen?"

"Juffrouw Dartle," antwoordde ik, "gij maakt de beleediging nog erger. Zij is al groot genoeg. Ik wil tot afscheid zeggen, dat gij hem groot onrecht aandoet."

"Ik doe hem geen onrecht aan," antwoordde zij. "Het is een slechte, gemeene troep. Ik zou haar graag laten geeselen."

Baas Peggotty liep, zonder een woord te

zeggen, door en ging de deur uit.

"O foei, juffrouw Dartle, schaam u," zei ik met verontwaardiging. "Hoe kunt gij het onverdiende ongeluk zoo met voeten treden!"

"Ik zou hen allen wel willen vertrappen," antwoordde zij. Ik zou zijn huis willen laten afbreken. Ik zou haar in haar gezicht willen laten brandmerken, in lompen steken en zoo op straat smijten om te verhongeren. Als ik de macht had om een vonnis over haar te vellen, zou ik dat laten doen! Laten doen? Ik zou het zelf doen! Ik verfoei haar. Als ik haar haar schande ooit ergens kon verwijten, zou ik overal heen willen gaan om dat te doen. Als ik haar vervolgen kon tot aan het graf, zou ik het doen. Als er een woord van troost was, dat haar stervensuur kon verzachten, en het in mijn bezit was, zou ik het niet uitspreken, al was mijn eigen leven er mee gemoeid!"

Haar heftige woorden alleen, voel ik wel, kunnen slechts een zwakken indruk geven van de hartstochtelijke drift, die haar beheerschte en uit haar geheele wezen sprak, hoewel haar stem in plaats van luider, nog doffer was dan gewoonlijk. Geen beschrijving; die ik van haar kon geven, zou haar kunnen voorstellen zooals ik mij haar herinner, of een denkbeeld kunnen geven hoe volkomen zij zich aan haar woede overgaf. Ik heb hartstochtelijke opgewondenheid in vele gedaanten gezien, maar nooit in een gedaante als deze.

Toen ik baas Peggotty volgde, wandelde hij langzaam en peinzend den heuvel af. Hij zei mij, zoodra ik bij hem was, dat hij, nu hij zijn gemoed had ontlast van wat hij in Londen had willen doen, van plan was nog dienzelfden avond „op reis” te gaan. Ik vroeg hem waarheen hij dacht te gaan. Hij antwoordde niets anders dan: „Ik ga mijn nichtje zoeken, mijnheer."

Wij gingen naar de kamers boven den kruidenierswinkel, en daar vond ik gelegenheid aan Peggotty mee te deelen, wat hij mij gezegd had. Zij vertelde mij daarop, dat hij haar dien morgen hetzelfde had gezegd. Zij wist evenmin als ik waar hij heen wilde gaan, maar zij dacht, dat hij bij zichzelf wel een of ander plan had.

Ik wilde hem onder zulke omstandigheden niet graag verlaten, en wij deden tezamen onzen maaltijd met een biefstuk-pastei — een van de lekkernijen, waarvoor Peggotty vermaard was — en die ditmaal, naar ik mij herinner, een bijzonderen smaak had, door de gemengde geuren van thee, koffie, boter, spek, kaas, versch brood, brandhout, kaarsen en soja, die voortdu-

rend uit den winkel opstegen. Na den maaltijd bleven wij nog een uurtje bij het raam zitten, zonder veel te praten; en toen stond baas Peggotty op, haalde zijn reiszak en zijn dikken stok te voorschijn en legde ze op de tafel.

Hij nam van zijn zuster een kleine som als voorschot op zijn legaat aan; maar net genoeg, zou ik gedacht hebben, om een maand in zijn onderhoud te kunnen voorzien. Hij beloofde het mij te laten weten als hem iets overkwam, en toen hing hij zijn reiszak om, nam hoed en stok en zei ons vaarwel.

„Alles goeds, mijn beste oudje,” zei hij, Peggotty omhelzend, „en u ook, mijnheer David!” terwijl hij mij de hand drukte. „Ik ga haar zoeken, wijd en zijd. Als zij naar huis mocht komen, terwijl ik weg ben — maar och, dat zal wel niet gebeuren! — of als ik haar mocht terugbrengen, ben ik van plan ergens met haar te gaan wonen, waar niemand haar iets kan verwijten. Als mij een ongeluk mocht overkomen, onthoud dan, dat de laatste woorden die ik voor haar achtergelaten heb, waren: „Ik heb mijn lievelingskind onveranderlijk lief, en ik vergeef haar!” Hij zei dit plechtig, blootshoofds; en daarna, zijn hoed opzettend, ging hij naar beneden en de straat op. Wij volgden hem tot aan de deur. Het was een warme, vochtige avond, juist het oogenblik, waarop in de groote straat, waarop dit dwarsstraatje uitliep, voor een poos eenige stilstand in den onophoudelijken stroom van voetgangers heerschte, en de zon fel-rood onderging. Hij sloeg geheel alleen den hoek van ons donkere straatje om, en dompelde zich in een gloed van licht, waarin wij hem uit het oog verloren.

Zelden kwam dat avonduur terug, zelden, werd ik in den nacht wakker, zelden keek ik naar de maan of de sterren op, of tuurde ik naar den regen, of hoorde ik den wind loeien, of ik dacht aan zijn eenzame gestalte, zooals hij daar, als een arme pelgrim, voortzwoegde, en aan zijn laatste woorden:

„Ik ga haar zoeken, wijd en zijd. En als mij een ongeluk mocht overkomen, onthoud dan, dat de laatste woorden, die ik voor haar achtergelaten heb, waren: „Ik heb mijn lievelingskind onveranderlijk lief, en ik vergeef haar!”

HOOFDSTUK XXXIII.

Zaligheid.

Al dien tijd was ik op Dora verliefd gebleven, en erger dan ooit. Aan haar te denken was voor mij een toevlucht in teleurstelling en verdriet, en vergoedde mij zelfs eenigszins het verlies van mijn vriend. Hoe meer ik mij zelf of anderen beklaagde, des te meer zocht ik troost in het beeld van Dora. Hoe grooter de opeenstapeling van bedrog en onrust in de wereld was, des te helderder en reiner schitterde Dora's ster hoog boven de wereld. Ik geloof niet, dat ik een bepaald denkbeeld had, waar Dora vandaan kwam, of in welken graad zij met een hooger soort van wezens was verwant; maar ik ben er zeker van, dat ik de gedachte, dat zij eenvoudig een menschelijk wezen was, zooals elke andere jongedame, met verachting en verontwaardiging zou hebben verworpen.

Als ik het zoo mag uitdrukken, ik was in Dora geweekt. Ik was niet alleen tot over mijn ooren op haar verliefd, maar volkomen van liefde doortrokken. Er had, zinnebeeldig gesproken, genoeg liefde uit mij geperst kunnen worden, om er iemand in te verdrinken, en toch zou er nog genoeg overgebleven zijn om mijn heele bestaan te vullen.

Het eerste wat ik, na mijn terugkomst, op mijn eigen houtje deed, was een nachtwandeling naar Norwood te maken, en daar, zooals het in het eerwaardige raadseltje uit mijn kindertijd heet, voortdurend aan Dora denkend „het huis al om en om te gaan, zonder ooit het huis te raken.” Ik meen, dat de oplossing van dit onbegrijpelijke raadsel „de maan” was. Hoe dat zij, ik, de maanzieke slaaf van Dora, zwierf twee uur lang om het huis en den tuin rond, door de spleten in de schutting kijkend, mijn kin door geweldig rekken boven de roestige pennen op den rand brengend, kussen naar de lichten voor de ramen uitzendend, en zeer romantisch den nacht aanroepend om mijn Dora te beschermen — ik weet niet precies waartegen, maar ik denk tegen brand. Misschien wel tegen muizen, waaraan zij een hekel had.

Ik was zoo van mijn liefde vervuld en het was zoo iets natuurlijks voor mij Peggotty in vertrouwen te nemen, dat ik haar, toen ik haar op een avond weer met haar oude stelletje naaigereedschap bij mij vond, druk bezig mijn garderobe na te zien, met tamelijk veel omhaal, mijn groote geheim

vertelde. Peggotty hoorde mij met groote belangstelling aan, maar ik kon er haar beslist niet toe krijgen de zaak uit mijn oogpunt te bezien. Zij had een brutaal gunstig vooroordeel ten opzichte van mij, en was volkomen buiten staat om te begrijpen, waarvoor ik angstig of waarom ik neerslachtig zou zijn. „De jongedame zou heel blij mogen zijn, zou ik zoo zeggen,” merkte zij op, „met zoo'n vrijer. En wat haar pa betreft,” zei zij, „wat zou dat heerschap, in 's Hemels naam, dan anders verwachten!”

Ik merkte evenwel op, dat mijnheer Spenlow's proctoriale toga en stijve das Peggotty een lageren toon deden aanslaan, en haar meer eerbied inboezemden voor den man, die met elken dag in mijn oogen meer en meer een wezen van verheven aard werd, en van wien voor mij zelfs een glans scheen af te stralen, als hij in het Hof statig recht op tusschen zijn papieren zat, als een kleine vuurbaken in een zee van documenten. En terloops gezegd, ik herinner mij, dat het mij, als ik daar ook in het Hof zat, bijzonder vreemd placht voor te komen, als ik bedacht, dat die sombere oude rechters en doctors, al hadden zij Dora gekend, toch heelemaal niets om haar zouden hebben gegeven; dat zij niet zinloos van verrukking zouden zijn geworden, al was hun een huwelijk met Dora voorgesteld; dat Dora had kunnen zingen en op die hemelsche gitaar had kunnen spelen, tot zij mij op den rand van krankzinnigheid had gebracht, zonder een van die talmkousen een duimbreed van zijn weg af te lokken!

Ik verachtte hen tot den laatsten man toe. Oude ijskoude tuinlieden tusschen de bloembedden van het hart, vatte ik een persoonlijken afkeer voor hen op. Het heele Hof was voor mij niets anders dan een troep gevoellooze muggenzifters. De Balie bevatte even weinig poëzie of teederheid als de toonbank van een tapperij.

Met niet weinig hoogmoed de zaken van Peggotty zelf in handen nemend, liet ik het testament beëdigen, maakte een schikking met het kantoor voor de successierechten, bracht haar naar de Bank, en had spoedig alles in orde. Ter afwisseling van deze rechtsgeleerde bezigheden, gingen wij een verzameling van wassenbeelden in Fleet Street (die, hoop ik, al wel sedert twintig jaar gesmolten zal zijn) en de tentoonstelling van Miss Linwood bezoeken (waarvan ik mij herinner, dat het een mausoleum van borduurwerk was, heel geschikt om tot zelfonderzoek en berouw aan te sporen), den Tower van Londen bezich-

tigen en den koepel van de St. Paulskerk beklommen. Al deze wonderen gaven Peggotty zooveel genoeg, als zij onder de bestaande omstandigheden kon genieten; behalve, geloof ik, de St. Paulskerk, die door haar lange gehechtheid aan haar naaikistje een mededinger van het schilderijtje op het deksel werd, en in sommige opzichten, vond zij, door dat kunstwerk werd overtroffen.

Toen de zaak van Peggotty, die, zooals wij in de Commons plachten te zeggen, tot de gewone loopende zaakjes behoorde (en heel winstgevend en gemakkelijk waren die loopende zaakjes), geheel in orde was, bracht ik haar op een ochtend naar het kantoor om haar rekening te betalen. Mijnheer Spenlow was uitgegaan, zei de oude Tiffey, om een heer voor een huwelijkslicentie¹⁾ te laten beëdigen; maar daar ik begreep, dat hij spoedig terug zou komen, verzocht ik Peggotty even te wachten.

Wij leken in de Commons, als wij testamentaire zaken behandelden, eenigszins op aansprekers, daar wij het tot een regel maakten om min of meer bedrukt te kijken, als wij met cliënten in den rouw te doen hadden. Een dergelijk gevoel van kiescheid deed ons met cliënten voor huwelijkslicenties altijd vroolijk en luchtig zijn. Ik gaf dus Peggotty een wenk, dat zij mijnheer Spenlow nu al wel bekomen zou vinden van den schok, dien het overlijden van Barkis hem gegeven had; en hij kwam ook werkelijk binnen alsof hij zelf een bruidegom was.

Maar noch Peggotty noch ik had oogen voor hem, toen wij, in zijn gezelschap, mijnheer Murdstone zagen. Hij was heel weinig veranderd. Zijn haar scheen even dik en was zeker even zwart als vroeger; en zijn blik was even weinig te vertrouwen als ooit.

„Ah, Copperfield?” zei mijnheer Spenlow. „Gij kent dezen heer wel, geloof ik?”

Ik maakte een stijve buiging voor mijnheer Murdstone, en Peggotty toonde maar heel even, dat zij hem herkende. Hij was in het eerst eenigszins ontzet, dat hij ons beiden daar ontmoette, maar nam spoedig een besluit en kwam naar mij toe.

„Ik hoop,” zei hij, „dat het u goed gaat?”

„Dat zal u waarschijnlijk weinig interesseeren,” antwoordde ik. „Maar, als gij het dan wenscht te weten, ja.”

1) Een verlof om een huwelijk te voltrekken, zonder vooraf de geboden te laten afkondigen, welk verlof voor geld te verkrijgen is.

Wij keken elkaar aan en hij wendde zich tot Peggotty.

„En gij,” zei hij. „Het spijt mij te zien, dat gij uw man verloren hebt.”

„Dat is het eerste verlies niet, dat ik in mijn leven heb gehad, mijnheer Murdstone,” antwoordde Peggotty, bevend van het hoofd tot de voeten. „Ik ben blij dat ik hopen kan, dat hiervoor niemand zich iets te verwijten heeft — niemand er voor verantwoordelijk is.”

„Ja,” zei hij, „dat is een gedachte die u troosten moet. Gij hebt uw plicht gedaan.”

„Ik heb niemand het leven zuur gemaakt,” zei Peggotty, „en ik ben dankbaar als ik dat bedenken. Neen, mijnheer Murdstone, ik heb geen lief jong schepseltje doodgeplaagd en van angst en verdriet in 't graf gebracht.”

Hij keek haar een oogenblik somber aan — met wroegend zelfverwijt, naar ik dacht, en zei toen, zijn hoofd naar mij omkeerend, maar naar mijn voeten, in plaats van mijn gezicht kijkend:

„Het is niet waarschijnlijk, dat wij elkaar spoedig weer zullen ontmoeten, wat ons beiden ongetwijfeld veel genoegen zal doen, want ontmoetingen als deze kunnen nooit aangenaam zijn. Ik verwacht niet dat gij, die u altijd tegen mijn rechtmatig gezag hebt verzet, dat tot uw welzijn en uw verbetering werd uitgeoefend, mij thans goedgezind zult zijn. Er bestaat een antipathie tusschen ons....”

„Een oude, geloof ik,” zei ik, hem in de rede vallend.

Hij glimlachte, en wierp een blik op mij, zoo boosaardig als er maar uit zijn donkere oogen te voorschijn kon komen.

„Die knaagde reeds als kind in uw borst,” zei hij. „Zij verbitterde het leven van uw arme moeder. Gij hebt gelijk. Ik hoop, dat gij u nog verbeteren zult.”

Hier maakte hij een einde aan het gesprek, dat zachtjes in een hoekje van het buitenkantoor gevoerd was, door de kamer van mijnheer Spenlow binnen te gaan, en zei toen luid op zijn zalvendsten toon:

„Heeren van mijnheer Spenlow's beroep zijn wel gewoon aan familiegeschillen en weten wel hoe ingewikkeld en netelig die altijd zijn!” Daarop betaalde hij zijn licentie; nadat hij deze netjes opgevouwen van mijnheer Spenlow had ontvangen, met een handdruk en een beleefden gelukwensch voor hem en zijn aanstaande vrouw, ging hij heen.

Ik zou misschien moeite gehad hebben om onder zijn woorden te blijven zwijgen, indien ik minder moeite had gehad om Peg-

gotty (die alleen om mijnentwil boos was, de goede ziel) te beduiden, dat dit geen plaats was om verwijten te doen, en dat ik haar dus verzocht zich stil te houden. Zij was zoo opgewonden, dat ik blij was er met een hartelijke omhelzing af te komen, waartoe deze herinnering aan onze oude grieven haar opwekte, en de zaak voor mijnheer Spenlow en de klerken zoo goed mogelijk te verklaren.

Mijnheer Spenlow bleek niet te weten welke betrekking er tusschen mijnheer Murdstone en mij bestond, waarover ik blij was; want als ik mij het lot van mijn arme moeder herinnerde, kon ik het niet over mij verkrijgen om die betrekking te erkennen. Mijnheer Spenlow scheen te denken, als hij al over de zaak dacht, dat mijn tante aan het hoofd van de regeeringspartij van mijn familie stond, en dat er een oppositiepartij was, die door iemand anders werd aangevoerd — dit maakte ik tenminste op uit hetgeen hij zei, terwijl hij wachtte tot mijnheer Tiffey Peggotty's onkostenrekening had opgemaakt.

„Juffrouw Trotwood,” merkte hij op, „heeft een vast karakter, dat is zeker; en het is niet waarschijnlijk, dat zij ooit voor oppositie zal wijken. Ik heb achting voor haar karakter, en ik mag u wel feliciteeren, Copperfield, dat gij tot de beste partij behoort. Geschillen tusschen familiebetrekkingen zijn zeer te betreuren — maar zij zijn heel gewoon, en de hoofdzaak is, dat men zich aan den rechten kant houdt,” hiermee bedoelend, denk ik, aan dien kant waar het meeste geld zat.

„Een vrij goed huwelijk, geloof ik?” zei mijnheer Spenlow.

Ik verklaarde hem, dat ik er niets van wist.

„Zoo, is 't toch?” zei hij. „Uit de paar woorden, die mijnheer Murdstone zich heeft laten ontvallen — zooals iemand bij zulke gelegenheden dikwijls doet — en uit wat juffrouw Murdstone zich heeft laten ontvallen, zou ik opmaken, dat het een vrij goed huwelijk was.”

„Bedoelt ge dat er geld is, mijnheer?” vroeg ik.

„Ja,” zei mijnheer Spenlow, „ik hoor dat er geld is. En zijn aanstaande vrouw moet knap zijn ook, naar ik hoor.”

„Zoo? Is zijn nieuwe vrouw nog jong?”

„Pas meerderjarig geworden,” antwoordde mijnheer Spenlow. „Zoo kort geleden, dat ik haast zou denken dat zij daarop gewacht hebben.”

„God zij haar genadig!” zei Peggotty, met zooveel nadruk en zoo onverwachts, dat

wij alle drie verlegen stilzwegen, tot Tiffey met de rekening binnenkwam.

De oude Tiffey verscheen echter spoedig en gaf de rekening aan mijnheer Spenlow om haar na te kijken. Mijnheer Spenlow schikte zijn kin, die hij zachtjes wreef, in zijn das, keek met een benepen gezicht — alsof alles weer Jorkin's bedrijf was — de posten na, en gaf met een zachten zucht de rekening aan Tiffey terug.

„Ja,” zei hij. „Dat is in orde. Volkomen in orde. Ik zou heel graag, Copperfield, deze rekening tot de werkelijke uitschotten beperkt hebben; maar het is een onaangename omstandigheid in mijn zakelijke leven, dat ik geen vrijheid heb om mijn eigen zin te doen. Ik heb een compagnon — mijnheer Jorkins.”

Daar hij dit met een zachte treurigheid zei, die bijna even goed was alsof hij heelmaal niets gerekend had, betuigde ik hem uit naam van Peggotty mijn dank, en betaalde Tiffey in bankbiljetten. Daarna ging Peggotty naar huis, terwijl mijnheer Spenlow en ik naar het Hof gingen, waar wij een proces van echtscheiding hadden (onder een vernuftig statuutje, tegenwoordig herroepen, maar door middel waarvan ik verscheidene huwelijken heb zien nietig verklaren), waarvan dit de hoofdpunten waren: De man, die Thomas Benjamin heette, had een huwelijkslicentie onder den enkelen naam van Thomas genomen, en het Benjamin weggelaten, voor het geval, dat het huwelijk hem niet zoo goed bevallen mocht als hij dacht. Daar het hem werkelijk niet zoo goed beviel als hij dacht, of zijn vrouw hem begon te vervelen, arme man, kwam hij nu, na een jaar of twee getrouwd te zijn geweest, vertegenwoordigd door een vriend voor het Hof, en verklaarde, dat hij Thomas Benjamin heette en dus in het geheel niet getrouwd was. Hetgeen het Hof, tot zijn groote genoegen bevestigde.

Ik moet zeggen, dat ik eenigszins twijfelde of dit wel strikt rechtvaardig was, en mij zelfs niet door het schepel tarwe, dat altijd alle tegenstrijdigheid verzoende, van mijn twijfel liet afbrengen. Maar mijnheer Spenlow beredeneerde de zaak met mij. Hij zei, als men de wereld bekeek, dan was er goed en kwaad in; bekeek men de kerkelijke wet, dan was daar ook goed en kwaad in. Alles was een deel van een systeem. Welnu! Dat was de heele kwestie!

Ik had den euvelen moed niet om Dora's vader onder het oog te brengen, dat wij misschien zelfs de wereld eenigszins konden verbeteren, als wij maar 's morgens

vroeg opstonden en onze jas uittrokken om flink te kunnen werken; maar 'ik bekende hem toch wel, dat 't mij niet onmogelijk voorkwam, de Commons wat te verbeteren. Mijnheer Spenlow zei hierop, dat hij mij bijzonder zou aanraden dit denkbeeld uit mijn geest te verbannen, daar het mijn karakter als gentleman onwaardig was; maar dat hij toch wel eens van mij wilde hooren voor welke verbetering ik de Commons vatbaar zou achten.

Dat gedeelte van de Commons nemend, dat juist toevallig het dichtst bij ons was — want onze man was nu alweer ongetrouwd, en wij waren buiten het Hof en kuierden het Prerogatiefkantoor voorbij, zei ik van meening te zijn, dat dit Prerogatief-kantoor een instelling was waarmee vrij zonderling werd omgesprongen. Mijnheer Spenlow vroeg, in welk opzicht. Ik antwoordde, met allen gepasten eerbied voor zijn meerdere ondervinding (maar met meer eerbied, vrees ik, voor zijn macht als Dora's vader), dat het misschien eenigszins verkeerd was, dat het archief van dat Hof, dat de origineele testamenten bevatte van alle personen, die sedert drie eeuwen in het ontzaglijk uitgebreide district van Canterbury goederen hadden nagelaten, maar een hulpgebouw was, dat nooit daarvoor bestemd was geweest, door de registrators tot eigen voordeel was gehuurd, van het dak tot den kelder met gewichtige documenten volgepropt, niet eens veilig voor brand, kortom een inhalige speculatie van de registrators, die het publiek veel geld lieten betalen en de testamenten van dat publiek maar ergens wegstoppen, hoe en waar dan ook, zonder op iets anders te letten dan om er maar goedkoop van af te zijn. Dat het misschien eenigszins onredelijk was dat deze registrators, die jaarlijks een bedrag van acht of negenduizend pond ontvingen (om nog niet eens over de winsten van de gedeputeerden en nominale klerken te spreken), niet verplicht waren een gedeelte van dat geld te besteden om een redelijk veilige bewaarplaats te vinden voor de gewichtige documenten, die menschen uit allerlei klassen, of zij wilden of niet, gedwongen waren hun ter hand te stellen. Dat het misschien eenigszins onbillijk was, dat alle hooge posten in dit groote kantoor prachtige sinecuren waren, terwijl de ongelukkige klerken die het werk deden, in de koude donkere kamer boven, de slechtst betaalde en minst geachte menschen waren, die in Londen gewichtige diensten verrichtten. Dat het misschien eenigszins onbehoorlijk was, dat de voornaamste registrator van

allen, wiens plicht het was, het publiek, dat daar voortdurend komen moet, alle noodige gemakken te verschaffen, zijn post alleen maar als een sinecure beschouwde (en bovendien nog eenige andere posten van dien aard kon hebben), terwijl het publiek het ongerief moest verdragen, waarvan wij elken middag als het druk was in het kantoor, een voorbeeld hadden, en waarvan wij wisten, dat het ondraaglijk was. Dat misschien, om kort te gaan, dit Prerogatiefkantoor van het aartsbisdom Canterbury zoo'n verfoeilijke knoeierij en zoo'n gruwelijke ongerijmdheid was, dat het, als het niet in een hoekje van het St. Paul's Kerkhof, dat maar weinig mensen kenden, was weggestopt, al lang geleden binnenste buiten en onderste boven zou zijn gekeerd.

Mijnheer Spenlow glimlachte terwijl ik met bescheiden ijver hierover sprak, en beredeneerde toen de zaak met mij, zooals hij ook de andere had gedaan. Hij zei: waarop kwam het eigenlijk neer? Het was een kwestie van opinie. Indien het publiek dacht, dat hun testamenten veilig bewaard werden, en aannam, dat de inrichting niet verbeterd kon worden, wie werd daardoor dan benadeeld? Niemand. Wie werd er door bevoordeeld? Alle Sinecuristen. Welnu. Dan had het goede de overhand. Het was misschien geen volmaakt systeem; niets was volmaakt, maar waar hij op tegen was, was het ondermijnen van iets. Onder het Prerogatief-kantoor was het land bloeiend geweest. Ondermijn het Prerogatief-kantoor, en het land zou niet bloeiend meer zijn. Hij was van opinie, dat een gentleman zich tot regel behoorde te stellen, de dingen te nemen zooals hij ze vond; en hij twijfelde niet of het Prerogatief-kantoor zou het onzen tijd wel uithouden. Ik legde mij bij deze opinie neer, hoewel ik er bij mij zelf sterk aan twijfelde. Ik heb echter bemerkt, dat hij gelijk had; want het heeft het niet alleen tot op den huidigen dag uitgehouden, maar heeft dat ook zelfs gedaan ondanks een groot parlaments-rapport, dat achttien jaar geleden is opgemaakt, toen al mijn bezwaren in bijzonderheden uiteengezet werden, en men verklaarde, dat het bestaande pakhuis van testamenten nog maar ruimte bood om wat er in twee en een half jaar bij zou komen, te kunnen bergen. Wat zij er sedert mee gedaan hebben; of zij er veel van hebben laten wegraken, of dat zij er nu en dan aan de komenijswinkels van verkoopen, weet ik niet. Ik ben maar blij dat mijn testament er niet is, en hoop, dat het er vooreerst nog niet komen zal.

Ik heb dit alles in dit hoofdstuk over mijn zaligheid neergeschreven, omdat het hier zijn natuurlijke plaats vindt. Toen mijnheer Spenlow en ik hierover in gesprek waren geraakt, zetten wij het, tegelijk met onze wandeling, voort, tot wij op algemeene onderwerpen kwamen. En zoo gebeurde het eindelijk, dat mijnheer Spenlow mij vertelde, dat het over acht dagen Dora's verjaardag was, en dat het hem genoeg zou doen als ik bij die gelegenheid zou willen overkomen om aan een kleine picnic deel te nemen. Ik raakte op slag van zinnen; den volgenden dag werd ik stapelgek, bij de ontvangst van een stukje postpapier met een uitgeslagen randje: „Met toestemming van papa. Ter herinnering;” en den verderen tusschentijd sleet ik in een toestand van volslagen verbijstering.

Ik geloof zeker, dat ik, om mij op die gezegende gebeurtenis voor te bereiden, zoo veel zotheden beging, als maar eenigszins mogelijk waren. Ik word nog gloeiend rood, als ik denk aan de das, die ik kocht. Mijn laarzen hadden in een verzameling van marteltuigen geplaatst kunnen worden. Ik zond daags te voren met de Nordwoodsche diligence een keurig mandje, dat op zichzelf, dacht ik, bijna met een declaratie gelijkstond. Er waren pistaches in met de teederste deviezen die maar voor geld te krijgen waren. 's Morgens om zes uur was ik al op de markt van Covent Garden, om een bouquet voor Dora te koopen. Om tien uur zat ik te paard (ik huurde een vurigen schimmel voor deze gelegenheid) met den bouquet op mijn hoed om hem frisch te houden, en draafde den weg naar Norwood op.

Ik geloof dat ik, toen ik Dora in den tuin zag en mij hield alsof ik haar niet zag, en het huis voorbijreed, terwijl ik deed alsof ik er angstvallig naar zocht, twee kleine zotheden beging, die andere jongelieden in mijn omstandigheden ook wel begaan konden hebben — omdat ze mij zoo natuurlijk afgingen. Maar o! toen ik het huis eindelijk vond, en voor het tuinhok afstapte, en die onbarmhartige laarzen over het grasveld voortsleepte naar de bank onder den seringeboom, waarop Dora zat, wat een aanblik bood zij toen op dien heerlijken ochtend tusschen de kapelletjes, met een wit spanen hoedje en een hemelsblauw japonnetje!

Er was een andere jongedame bij haar — bij haar vergeleken al oudachtig — bijna twintig, zou ik zeggen. Zij heette juffrouw Mills, en Dora noemde haar Julia. Zij was Dora's boezemvriendin. Gelukkige juffrouw

Mills!

Jip was er ook, en Jip kon weer niet nalaten tegen mij te blaffen. Toen ik mijn bouquet aanbood, knarsetandde hij van jaloezie. Wel mocht hij dat doen, als hij er ook maar eenig idee van had hoe ik zijn meesteres aanbad.

„O, ik dank u wel, mijnheer Copperfield! Wat een prachtige bloemen!” zei Dora.

Ik was van plan geweest te zeggen (en ik had drie mijlen lang de beste uitdrukkingen bestudeerd) dat ik ze mooi had gevonden, voor ik ze zoo dicht bij haar zag. Maar

toen pakte Jip een takje geranium tusschen zijn tanden, en schudde het heen en weer, alsof hij zich verbeeldde dat het een kat was; en toen sloeg Dora hem, en zei met een pruilend lipje: „Mijn arme mooie bloemen!” zoo medelijdend, vond ik, alsof Jip mij zelf had gebeten. O, had hij het maar gedaan!

„Gij zult wel blij zijn, mijnheer Copperfield,” zei Dora, „als ge hoort, dat die knorrige juffrouw Murdstone er niet is. Zij is naar haar broer gegaan, om zijn huwelijk bij te wonen, en zal minstens drie weken

ONDER DEN SERINGEBOOM.

ik kon het niet uitbrengen. Zij was al te verbijsterend. Het was onmogelijk, haar die bloemen tegen haar mollige kinnetje te zien houden, zonder in weemoedige verrukking alle tegenwoordigheid van geest en het heele spraakvermogen te verliezen. Het verwondert mij, dat ik niet zei: „Dood mij juffrouw Mills, als gij er den moed toe hebt. Laat mij hier sterven!”

En toen hield Dora Jip mijn bloemen voor, om er aan te ruiken; en toen bromde Jip en wilde er niet aan ruiken; en toen lachte Dora, en hield ze nog wat dichter bij Jip, om het hem toch te laten doen; en

wegblijven. Is dat niet verrukkelijk?”

Ik zei, dat het zeker verrukkelijk voor haar moest zijn, en dat alles wat verrukkelijk voor haar was, ook verrukkelijk voor mij was. Juffrouw Mills keek ons, met een gezicht alsof zij veel wijzer dan wij en de welwillendheid zelf was, glimlachend aan.

„Zij is het onaangenaamste schepsel, dat ik ooit gezien heb,” zei Dora. „Gij kunt u niet voorstellen hoe lastig en slecht van humeur zij is, Julia.”

„Ja, dat kan ik wel, lieve,” zei Julia.

„O, ja, gij kunt het misschien wel, lieve,” antwoordde Dora, haar hand op die van

Julia leggend. „Vergeef mij, dat ik u niet dadelijk heb uitgezonderd.”

Ik maakte hieruit op, dat juffrouw Mills in een eenigszins wisselvallig leven beproevingen moest hebben ondervonden, en dat ik daaraan misschien die wijsheid en welwillendheid van haar voorkomen en haar manier van doen moest toeschrijven, die ik reeds had opgemerkt. In den loop van den dag vernam ik, dat dit werkelijk het geval was; juffrouw Mills was door een misplaatste genegenheid ongelukkig geworden, en had zich met al haar ongelukkige ondervindingen uit de wereld teruggetrokken, maar bleef toch een kalme belangstelling koesteren voor de nog onverwoeste hoop en liefde van de jeugd.

Maar nu kwam mijnheer Spenlow het huis uit, en Dora ging naar hem toe, en zei: „Kijk eens papa, wat een mooie bloemen!” En juffrouw Mills glimlachte peinzend, alsof zij zeggen wilde: „Broze stervelingen, geniet van uw kortstondig bestaan in den helderen morgen van het leven!” En allemaal samen wandelden wij van het grasveld naar het rijtuig, dat ingespannen stond te wachten.

Nooit zal ik ooit weer zoo'n ritje maken. Nooit heb ik er ooit weer zoo een gemaakt. Zij zaten maar met hun drieën in den phaëton, met hun mand, en mijn mandje en de gitaarkist; en ik reed er achter, en Dora zat met haar rug naar de paarden en haar gezichtje naar mij toe. Zij had haar bouquet dicht bij zich op het kussen gelegd, en wilde Jip beslist niet aan dien kant laten zitten, uit vrees, dat hij de bloemen zou beschadigen. Dikwijls nam zij ze in de hand, en dikwijls verkwikte zij zich met den geur van de bloemen. Dikwijls ontmoetten onze oogen elkaar daarbij, en waarover ik mij nog altijd heel sterk verwonder is, dat ik niet over den kop van mijn vurigen schimmel in het rijtuig tuimelde. Het was stoffig, geloof ik. Ik geloof zelfs, dat het erg stoffig was. Ik heb er een flauwe herinnering aan, dat mijnheer Spenlow mij waarschuwde niet zoo in het stof te blijven rijden, maar ik merkte er niets van. Ik wist alleen maar, dat er een nevel van liefde en schoonheid om Dora zweefde, anders niets. Soms stond hij op en vroeg mij hoe ik het uitzicht vond. Ik zei, dat het prachtig was, en dat zal het ook wel geweest zijn; maar voor mij was alles alleen maar Dora. De zon scheen Dora, en de vogeltjes zongen Dora. Het zuidenwindje woei Dora, en de wilde bloemen in de heggen waren allemaal Dora's tot het laatste knopje toe. Mijn troost is, dat juffrouw Mills mij begreep. Juffrouw Mills

alleen kon volkomen mijn gevoelens begrijpen. Ik weet niet hoelang wij onderweg bleven, en tot op heden toe weet ik ook niet waar wij heen gingen. Misschien naar een park bij Guildford. Misschien opende een toovenaar uit de Duizend-en-één-nacht de plaats voor dien eenen dag, en sloot ze, toen wij weggingen, voor altijd weer toe. Het was een groene plek, op een heuvel, met een tapijt van mollig gras. Er waren schaduwrijke boomen, en er was heide, en zoover het oog reikte een vroolijk landschap. Het was een zware beproeving, dat ik hier menschen op ons vond wachten; en mijn jaloezie, zelfs op de dames, was grenzenloos. Maar alle leden van mijn eigen sekse — vooral één bedrieger, drie of vier jaar ouder dan ik, met roode bakkebaarden, waarop hij zich zoo liet voorstaan, dat het niet om uit te houden was — waren mijn doodsvijanden.

Wij pakten allemaal onze manden uit en togen aan het werk om den maaltijd gereed te maken. Roodbaard beweerde, dat hij sla kon aanmaken (wat ik niet geloof), en trachtte de algemeene aandacht op zich te vestigen. Eenige van de jongedames wuschen de sla voor hem en sneden ze volgens zijn aanwijzingen klein. Dora behoorde ook daarbij. Ik voelde, dat het noodlot mij tegen dezen man in het strijdperk had geroepen, en dat een van ons beiden moest vallen. Roodbaard maakte zijn sla klaar (ik vroeg mij af hoe men er van kon eten; niets zou mij hebben kunnen bewegen ze aan te raken) en matigde zich toen de zorg voor den wijnkelder aan, dien hij, daar hij een slim dier was, in den hollen stam van een boom inrichtte. Weldra zag ik hem, met de grootste portie van een kreeft op zijn bord, aan de voeten van Dora zitten eten!

Ik heb maar een vage herinnering aan wat er gebeurde, nadat dit afschuwelijke schouwspel zich voor mij had vertoond. Ik was heel vroolijk, dat weet ik wel; maar het was een gemaakte vroolijkheid. Ik voegde mij bij een jong schepseltje in het rose, met kleine oogjes, en was wanhopig galant tegen haar. Zij nam mijn attenties heel gunstig op; maar of dit alleen om mijnentwil was, of omdat zij bedoelingen met Roodbaard had, kan ik niet zeggen. Er werd gedronken op Dora's gezondheid. Toen ik meedronk, veinsde ik mijn gesprek daarvoor maar even af te breken, en het dadelijk weer te hervatten. Ik ving Dora's blik op toen ik voor haar boog, en meende dat die smeekend was. Maar die blik bereikte mij over het hoofd van Roodbaard heen, en ik was zoo hard als diamant.

Het jonge schepseltje in het rose had een moeder in het groen; en ik geloof dat deze ons om staatkundige redenen van elkaar scheidde. Hoe dit zij, het heele gezelschap verspreidde zich, terwijl de overblijfselen van den maaltijd werden weggeruimd; en ik ging, vol woede en wroeging, alleen onder de boomen wandelen. Ik overlegde juist bij mij zelf of ik niet zou voorwenden, dat ik onwel was om op mijn vurigen schimmel de vlucht te nemen — ik weet niet waarheen — toen Dora en juffrouw Mills mij tegenkwamen.

„Mijnheer Copperfield,” zei juffrouw Mills, „wat zijt gij still?”

Ik vroeg haar excuus. Volstrekt niet.

„En Dora,” zei juffrouw Mills, „gij zijt ook still?”

„Wel neen! Heelemaal niet.”

„Mijnheer Copperfield en Dora,” zei juffrouw Mills, met een bijna eerwaardige uitdrukking. „Laat 't nu uit zijn. Laat geen beuzelachtig misverstand de lentebloesems doen verwelken, die eenmaal ontloken en verflenst, zich nooit kunnen vernieuwen. Ik spreek,” zei juffrouw Mills, „uit ontdekkende van het verleden — het ver verwijderde, onherroepelijke verleden. De springende bronnen, die in den zonneschijn flikkeren, moeten niet alleen maar uit grilligheid worden verstopt; de oase in de woestijn van Sahara moet niet zonder noodzaak worden uitgeroeid.”

Ik wist nauwelijks wat ik deed, zoo gloeide ik overal; maar ik greep Dora's handje en kuste het — en zij liet het toe! Ik kuste juffrouw Mills de hand, en toen scheen het mij toe, dat wij alle drie regelrecht naar den zevenden hemel zweefden.

Wij kwamen niet weer naar beneden. Wij bleven den heelen avond daar omhoog. Eerst kuierden wij onder de boomen op en neer. Ik met Dora's arm door den mijnen; en de Hemel weet, hoe dwaas dit alles ook was, dat het een gelukkig lot zou zijn geweest, in die dwaze stemming de eeuwigheid te zijn ingegaan en altijd onder die boomen te zijn blijven voortwandelen.

Maar veel te gauw hoorden wij de anderen lachen en praten, en roepen: „Waar is Dora?” Wij gingen dus terug, en zij wilden, dat Dora zou zingen. Roodbaard wilde de gitaarkist uit het rijtuig gaan halen; maar Dora zei hem, dat niemand wist waar die was, behalve ik. Zoo was Roodbaard in een oogenblik uit den weg geruimd, en ik haalde de kist, en ik maakte die open, en ik nam de gitaar er uit, en ik bleef bij haar zitten, en ik

bewaarde haar zakdoek en haar handschoenen, en ik dronk ieder toontje van haar lieve stem in, en zij zong voor mij, die haar beminde, en al de anderen mochten applaudisseeren zooveel zij wilden, maar zij hadden er niets mee te maken!

Ik was dronken van vreugde. Ik vreesde, dat mijn geluk te groot was om waar te zijn, en dat ik weldra in Buckingham-Street zou ontwaken, en juffrouw Crupp met het theegoed zou hooren rammelen, en het ontbijt klaarzetten.

Maar Dora zong en de anderen zongen, en juffrouw Mills zong — over de sluimerende echo's in de spelonken der Herinnering, alsof zij honderd jaar was — en de avond viel; en wij dronken thee, terwijl de ketel, als in een zigeunerkamp, boven een vuurtje hing, en ik was nog altijd maar even gelukkig.

Ik was gelukkiger dan ooit toen het gezelschap opbrak, en de anderen, met den uit het veld geslagen Roodbaard er bij, ieder huns weegs gingen, en wij den onzen insloegen, in den stillen avond en het wegstervende licht, en met de zoete geuren om ons heen. Daar mijnheer Spenlow door de champagne wat doozelig was geworden — eere zij den grond, waarop de druiven groeiden, en de druiven, waaruit de wijn geperst werd, en de zon, die ze deed rijpen, en den koopman, die hem vervalschte! — en in een hoekje van het rijtuig rustig zat te slapen, reed ik er naast en praatte met Dora. Zij bewonderde mijn paard en streelde het — o, hoe lief en klein was dat handje op een paard! — en haar shawl wilde niet blijven zitten, en nu en dan trok ik dien met mijn arm om haar heen; en ik verbeeldde mij, dat zelfs Jip begon in te zien hoe de zaken stonden, en te begrijpen, dat hij er toe zou moeten komen, goede vrienden met mij te worden.

En dan die verstandige juffrouw Mills; die beminnelijke, hoewel volkomen afgestorven kluizenares; dat patriarchje van nog geen twintig, dat al met de wereld had afgedaan, en de sluimerende echo's in de spelonken der Herinnering niet wilde laten wekken; wat een vriendelijkheid beeweest die mij!

„Mijnheer Copperfield,” zei juffrouw Mills, „kom eens een oogenblik aan dezen kant van het rijtuig — als gij een oogenblik te missen hebt. Ik moet u even spreken.”

Zie mij daar, op mijn vurigen schimmel, naar juffrouw Mills overgebogen, met mijn hand op het portier!

„Dora komt bij mij logeeren. Zij gaat

overmorgen met mij mee naar huis. Als gij eens wilt aankomen, zal papa u zeker met veel genoegen ontvangen."

Wat kon ik anders doen dan heimelijk een zegen over het hoofd van juffrouw Mills inroepen, en haar adres in het veiligste hoekje van mijn geheugen bergen! Wat kon ik anders doen, dan juffrouw Mills met dankbare blikken en gloeiende woorden zeggen, hoe hoog ik haar goedheid waardeerde, en welk een onschatbare waarde ik aan haar vriendschap hechtte!

Daarop liet juffrouw Mills mij goedgunstig weer vrij, zeggend: „Ga nu maar weer naar Dora," en ik ging; en Dora leunde uit het rijtuig om met mij te praten; en wij praatten den heelen weg langs; en ik reed met mijn vurigen schimmel zoo dicht bij het rijtuig, dat ik zijn voorpoot er tegen schaafde, en hem, naar de eigenaar beweerde, een schade van drie pond en zeven shillings toebracht — die ik betaalde en wat ik voor zooveel genot bijzonder goedkoop vond. Intusschen zat juffrouw Mills naar de maan te kijken, prevelde verzen bij zich zelf, en dacht, geloof ik, aan de vervlogen dagen, toen zij en de wereld nog iets met elkander hadden uit te staan.

Norwood was vele mijlen te dichtbij, en wij bereikten het vele uren te vroeg; maar mijnheer Spenlow werd pas kort voordat wij er arriveerden wakker, en zei: „Gij moest nog even binnenkomen, Copperfield, en wat rusten;" en daar ik hierin toestemde, gebruikten wij nog sandwiches en wijn met elkaar. In de helder verlichte kamer zag de blozende Dora er zoo bekoorlijk uit, dat ik mij niet van haar kon losrukken, maar als in een droom naar haar bleef zitten staren, tot het snorken van mijnheer Spenlow mij voldoende tot mijzelf deed komen om afscheid te nemen. Zoo scheidden wij, en den heelen weg naar Londen voelde ik het laatste lichte drukje van Dora's handje nog in mijn hand, en herinnerde ik mij nog duizendmaal ieder woord, dat er gesproken, en alles wat er gebeurd was; en zoo ging ik naar bed, zoo vol verrukking, als ooit een jong uilskuiken geweest is, dat door de liefde zijn bezinning had verloren.

Den volgenden morgen werd ik wakker met het vaste besluit om Dora mijn liefde te verklaren en te weten wat mijn lot zou zijn. Geluk of rampzaligheid was nu de vraag. Er bestond voor mij geen andere vraag in de wereld, en alleen Dora kon daarop antwoord geven. Ik bracht drie dagen door in een weelde van ellende, mij zelf martelend, door alles wat er ooit tus-

schen Dora en mij was voorgevallen op allerlei manieren een ongunstige uitlegging te geven. Eindelijk, met groote kosten daartoe uitgedost, begaf ik mij, met een liefdesverklaring op mijn lippen, naar het huis van juffrouw Mills.

Hoe dikwijls ik de straat op en neer en het plein rondliep — met een pijnlijk besef, dat ik een veel beter antwoord op het oude raadseltje was dan het origineele — voor ik er mijzelf toe kon brengen de stoep op te gaan en aan te kloppen, doet er nu niet meer toe. Zelfs toen ik eindelijk had aangeklopt en voor de deur stond te wachten, kreeg ik nog een verbijsterde ingeving om (in navolging van den armen Barkis) te vragen of ik daar bij mijnheer Blackboy terecht was, mij te excuseeren en weer weg te gaan. Maar ik hield toch stand.

Mijnheer Mills was niet thuis. Ik had ook niet verwacht hem thuis te zullen vinden. Hem had ik niet nodig. Juffrouw Mills was wel thuis. Juffrouw Mills was voldoende.

Ik werd in een bovenkamer gelaten, waar ik juffrouw Mills en Dora vond. Jip was er ook. Juffrouw Mills was bezig muziek te kopieeren (ik herinner mij, dat het een nieuw lied was, getiteld: „Het Graf der Liefde") en Dora zat bloemen te teekenen. Wat een gevoel was het voor mij, toen ik mijn eigen bloemen herkende, dezelfde bloemen, die ik in Covent Garden had gekocht. Ik kan niet zeggen, dat zij er veel op leken, of bijzondere overeenkomst vertoonden met eenigerlei bloemen, die ik ooit had gezien; maar ik herkende ze aan het papier dat er om zat, en dat nauwkeurig was nageteekend.

Juffrouw Mills was heel blij dat ik eens aankwam, en het speet haar zeer, dat haar papa niet thuis was; hoewel ik geloof, dat wij dit allen heel manmoedig droegen. Juffrouw Mills was eenigen tijd heel spraakzaam, en toen, haar pen neerlegend, op het Graf der Liefde, stond zij op en ging de kamer uit.

Ik begon er over te denken, het maar tot morgen uit te stellen.

„Ik hoop, dat uw arme paard dien avond niet al te moe was," zei Dora, haar mooie oogen opslaand. „Het was heel ver voor hem."

Ik begon er over te denken, het toch maar vandaag te doen.

„Voor hem was het ver," zei ik, „want hij had onderweg niets om hem op de been te houden."

„Had hij dan geen voer gehad, dat arme dier?" vroeg Dora.

Ik begon er weer over te denken, het maar tot morgen uit te stellen.

„O ja,” zei ik, „er was goed voor hem gezorgd. Ik bedoel, dat hij het onuitsprekelijke geluk niet voelde, dat ik voelde, van zoo dicht bij u te zijn.”

Dora boog haar hoofdje over haar teekening, en zei na een poosje — ik had intusschen zitten gloeien alsof ik koorts had, en een eigenaardige stijfheid in mijn beenen gevoeld:

„Gij scheent toch, op een zeker gedeelte van den dag, niet zoo bijzonder gevoelig voor dat geluk te zijn.”

Ik zag, dat ik er nu niet meer aan ont-komen kon, en dadelijk zou moeten spreken.

„Dat geluk liet u volkomen koud,” zei Dora, haar wenkbrauwen een beetje optrekkend en haar hoofdje schuddend, „toen u naast juffrouw Kitt zat.”

Kitt, moet ik hier even opmerken, was de naam van het schepseltje in het rose met de kleine oogjes.

„Hoewel ik ook eigenlijk niet weet waarom gij er iets om zoudt geven,” zei Dora, „of waarom gij het een geluk zoudt noemen. Maar gij meent natuurlijk ook niet wat gij zegt. En niemand twijfelt er ook aan of het staat u vrij te doen wat u verkiest. Jip, ondeugd, kom hier.”

Ik weet niet hoe ik het deed. Ik deed het in een oogenblik. Ik was Jip voor. Ik had Dora in mijn armen. Ik was ongelooflijk welsprekend. Ik zocht geen oogenblik naar een woord. Ik zei haar hoeveel ik van haar hield. Ik zei haar, dat ik zonder haar zou sterven. Ik zei, dat ik haar verafgoodde en aanbad. Jip blafte al dien tijd alsof hij dol was.

Toen Dora haar hoofdje liet hangen, en schreide en beefde, werd mijn welsprekendheid nog grooter. Als zij wilde, dat ik voor haar zou sterven, had zij maar één woord te zeggen, en ik was bereid. Zonder haar liefde zou het leven geen waarde meer voor mij hebben. Ik zou het niet kunnen dragen. Ik had haar liefgehad sedert ik haar voor het eerst had gezien, elke minuut, dag en nacht. Op dat allereerste oogenblik had ik haar onmiddellijk wanhopig liefgekreken. Ik zou haar altijd wanhopig blijven liefhebben. Vóór mij waren er mannen verliefd geweest, en later zouden er nog meer mannen verliefd zijn, maar geen enkele man zou of kon zoo van iemand houden, als ik van Dora hield. Hoe heftiger ik raasde, des te harder blafte Jip. Beiden werden wij, ieder op zijn manier, met ieder oogenblik doller.

Wel, wel! Dora en ik zaten na eenigen

tijd heel stilletjes, op de sofa, en Jip lag op haar schoot en keek mij vreedzaam knip-oogend aan. Het pak was van mijn hart. Ik verkeerde in een staat van volmaakte verrukking. Dora en ik waren verloofd.

Ik denk wel dat wij er een flauwe notie van hadden, dat dit op een huwelijk moest uitloopen. Wij moeten dat wel gehad hebben, daar Dora bedong, dat wij nooit zouden trouwen zonder de toestemming van haar papa. Maar in onze jeugdige verrukking, geloof ik niet, dat wij werkelijk voor of achter ons keken, of naar iets anders verlangden dan naar het tegenwoordige met al zijn onbestemdheid. Wij zouden ons geheim voor mijnheer Spenslow verborgen houden; maar ik weet zeker dat het geen oogenblik bij mij opkwam, dat daarin iets oneerlijks gelegen was.

Juffrouw Mills was peinzender dan ooit, toen Dora, die haar was gaan zoeken, haar terugbracht — ik vermoed, doordat het gebeurde in staat had kunnen zijn de sluimerende echo's in de spelonken der Herinnering te doen ontwaken. Maar zij gaf ons toch haar zegen en de verzekering van haar eeuwige vriendschap, en sprak ons over het geheel toe, zooals een Stem uit het Klooster betaamt.

Wat een gelukkige, zorgeloze tijd was dat! Wat een onwezenlijke, gelukkige, dwaaze tijd!

Toen ik de maat nam van Dora's vinger-tje voor een ring, die van vergeet-mij-nietjes moest worden gemaakt, en toen de juwelier, bij wien ik de maat bracht, er alles van begreep, en over zijn orderboek stond te lachen, en mij rekende zooveel hij maar wilde voor het fraaie snuisterijtje met de blauwe steentjes — in mijn herinnering zoo nauw met Dora's hand verbonden, dat, toen ik gisteren bij toeval zoo'n ringetje aan den vinger van mijn eigen dochter zag, ik een oogenblik een ontroering voelde, die iets pijnlijks had!

Toen ik rondwandelde, trotsch op mijn geheim en vol van mijn eigen gewichtigheid, en zóózeer de waardigheid voelde, die het mij gaf, dat ik Dora beminde en wederkeerig door haar bemind werd, dat ik, al had ik door de lucht gewandeld, mij niet meer verheven had kunnen voelen boven de gewone menschen, die op de aarde rondkropen!

Toen wij elkaar ontmoetten in den tuin van het plein, en in het vervelooze zomerhuisje zaten, zoo gelukkig, dat ik nog altijd daarom alleen de Londensche musschen liefheb, en een tropische kleurenpracht in haar dof-bruine veeren zie.

Toen wij onze eerste groote oneenigheid hadden (binnen een week na onze verloving) en toen Dora mij den ring terugzond, in een wanhopig driehoekig briefje gesloten, waarin zij de verschrikkelijke uitdrukking bezigde, dat „onze liefde in dwaasheid begonnen was, en in krankzinnigheid eindigde!“ welke vreeselijke woorden mij mijn haren deden uittrekken en uitroepen, dat nu alles was afgeloopen!

Toen ik, onder dekking van het avonddonker, naar juffrouw Mills snelde, die ik tersluiks in de achterkeuken sprak, waar de mangel stond, en haar smeekte om het tusschen ons bij te leggen en de dreigende krankzinnigheid te verhoeden. Toen juffrouw Mills die taak op zich nam en met Dora terugkwam, en ons, van den kansel van haar eigen bittere jeugd, vermaande, om van beide kanten wat toegeeflijk te zijn en de woestijn van Sahara te vermijden!

Toen wij schreiden, en het bijlegden, en weer zoo zalig waren, dat de achterkeuken, met mangel en al, in een tempel der liefde veranderde, waar wij het plan voor een briefwisseling bespraken, die door tusschenkomst van juffrouw Mills gevoerd zou worden, en die zou bestaan uit minstens één brief per dag van weerszijden!

Wat een dwaze tijd! Wat een onwezenlijke, gelukkige, dwaze tijd! Onder al mijn tijden, die de Tijd heeft verzwolgen, is er geen enkele, waarvan de herinnering mij half zoo dikwijls kan doen glimlachen, of waaraan ik met half zooveel teederheid kan terugdenken.

HOOFDSTUK XXXIV.

Mijn tante verbaast mij.

Ik schreef aan Agnes, zoodra Dora en ik verloofd waren. Ik schreef haar een langen brief, waarin ik trachtte haar te doen begripen hoe zalig ik was, en wat een verrukkelijk wezentje Dora was. Ik smeekte Agnes dit niet als een lichtzinnigen harts-tocht te beschouwen, die ooit voor een anderen kon plaats maken, of als een van die jongensgrillen, waarover wij vroeger wel eens hadden geschertst. Ik verzekerde haar dat de diepte van mijn liefde absoluut onpeilbaar was, en verklaarde er van overtuigd te zijn, dat niemand ooit iets dergelijks had gekend.

Hoe het kwam weet ik niet, maar terwijl ik op een mooien avond voor mijn open

raam aan Agnes zat te schrijven, en de herinnering aan haar heldere oogen, haar kalmen blik en haar lieve gezichtje mij bekreep, verspreidde dit zoo'n vreedzamen invloed over de onrustige opgewondenheid, waarin ik den laatsten tijd had geleefd en waarin zelfs mijn geluk eenigszins deelde, dat ik er tot zachte tranen door werd bewogen. Ik weet nog wel dat ik, toen de brief half af was, mijn hoofd op mijn hand liet rusten, en mij verdiepte in mijmerende gedachten, dat ik eigenlijk bij Agnes thuis behoorde. Alsof in die stille woning, door haar aanwezigheid bijna voor mij geheiligd, Dora en ik gelukkiger moesten zijn dan ergens anders. Alsof in liefde, blijdschap, smart, hoop of teleurstelling, bij alle emoties, mijn hart zich vanzelf daarheen moest wenden, om er een schuilplaats en een beste vriendin te vinden.

Van Steerforth zei ik niets. Ik zei alleen dat men in Yarmouth erg bedroefd was, doordat Emily de vlucht had genomen; en dat dit voorval mij dubbel pijn deed door alle bijkomende omstandigheden. Ik wist hoe vlug zij altijd was in het raden van de waarheid, en dat zij nooit de eerste zou zijn om zijn naam te noemen.

Op dezen brief ontving ik met de volgende post al een antwoord. Toen ik dit las, scheen Agnes tot mij te spreken. Het was alsof haar hartelijke stem mij in de ooren klonk. Wat kan ik meer zeggen!

Terwijl ik in den laatsten tijd veel van huis was geweest, was Traddles twee- of driemaal aangekomen. Daar hij Peggotty bij mij aantrof, en van haar hoorde, dat zij mijn oude kindermeid was (een mededeeling, die zij graag aan iedereen verstrekte, die er maar naar luisteren wilde), was het tusschen hen beiden tot een genoeglijke kennismaking gekomen, en was hij een poosje bij haar blijven zitten om met haar een praatje te maken over mij. Tenminste, zoo stelde Peggotty het voor. Maar ik vrees, dat het praatje alleen van haar kant was gekomen, en tamelijk lang zal zijn geweest, want als zij eenmaal over mij aan het praten was (God zegene haar), was het verre van gemakkelijk haar tot zwijgen te brengen.

Dit herinnert mij niet alleen, dat ik Traddles op zekeren middag, dien hij zelf had vastgesteld, verwachtte, maar ook, dat juffrouw Crupp van alles wat tot haar werk voor mij behoorde (het salaris uitgezonderd) had afgezien, tot Peggotty weg zou blijven. Juffrouw Crupp had, nadat zij op de trap met een zeer schelle stem verscheidene gesprekken over Peggotty had gehou-

den — met een onzichtbaren gediensstigen geest naar het scheen, want lichamelijk was zij dan heelemaal alleen — mij een brief doen toekomen, waarin zij haar ideeën ontwikkelde. Zij begon met de algemeen toepasselijke bewering die zij bij alle omstandigheden in haar leven te berde bracht, dat zij zelf moeder was, en deelde mij vervolgens mee, dat zij eens heel andere dagen had gekend, maar dat zij in alle tijden van haar leven een onoverwinnelijken afkeer van spionnen, indringers en verklikkers had gehad. Zij noemde geen namen, zei zij; wie de schoen paste, kon hem aantrekken; maar spionnen, indringers en verklikkers, vooral in weduwrouw (deze uitdrukking was onderstreept) had zij altijd ten diepste veracht. Indien een gentleman het slachtoffer van spionnen, indringers en verklikkers was (zij noemde nog altijd geen namen) was dit zijn eigen verkiezing. Het stond hem vrij te doen wat hij zelf verkoos. Alles wat zij, juffrouw Crupp, bedong, was, dat zij met zulke lieden niet in „kon-nexie” zou worden gebrácht. Zij verzocht daarom van alle verdere bediening der bovenkamers verschoond te blijven, totdat alles daar weer zijn zou als vroeger en zooals zij het wenschte; en berichtte mij verder, dat haar boekje elken Zaterdagochtend op de ontbijttafel te vinden zou zijn, en dat zij om onmiddellijke afdoening verzocht, met het menschlievende oogmerk om iedereen moeite „en displezier” te besparen.

Daarna beperkte juffrouw Crupp zich tot het spannen van valstrikken op de trap, voornamelijk door middel van kruiken en kannen, en trachtte Peggotty aldus haar beenen te doen breken. Ik vond het hoogst onaangenaam in een dergelijken staat van beleg te leven, maar was veel te bang voor juffrouw Crupp om te weten hoe ik daaraan een einde zou kunnen maken.

„Mijn beste Copperfield, hoe gaat het?” zei Traddles, ondanks al deze belemmeringen op den afgesproken tijd mijn deur binnenstappend.

„Mijn beste Traddles,” antwoordde ik, „ik ben blij, dat ik u eindelijk weer eens zie, en het spijt mij erg, dat ik de vorige keeren niet thuis ben geweest. Maar ik heb het zoo druk. . . .”

„Ja, ja, dat begrijp ik,” zei Traddles. „Zij woont in Londen, geloof ik.”

„Wat bedoelt ge?”

„Zij — neem mij niet kwalijk — juffrouw D., weet ge wel,” zei Traddles, blozend uit overmaat van kieschheid, „woont in Londen, geloof ik?”

„O ja. Dicht bij Londen.”

„De mijne, herinnert gij u misschien,” zei Traddles met een ernstigen blik, woont daarginds in Devonshire — een van tien kinderen. Ik heb het dus niet zoo druk als gij — in dien zin.”

„Ik begrijp niet, hoe gij het kunt uithouden,” antwoordde ik, „om haar zoo zelden te zien.”

„Ja!” zei Traddles nadenkend. „Dat schijnt natuurlijk wel vreemd. Maar dat ik het uithoud, komt vermoedelijk, Copperfield, doordat het nu eenmaal niet te veranderen is.”

„Misschien wel,” antwoordde ik, met een glimlach en niet zonder te blozen. „En ook omdat gij zooveel geduld en standvastigheid hebt, Traddles.”

„Hemell!” zei Traddles nadenkend; „vindt gij dat van mij, Copperfield? Dat wist ik heusch niet, dat ik zoo was. Maar zij is zoo’n buitengewoon lief meisje, dat het wel mogelijk is, dat zij mij iets van die deugden heeft overgedaan. Nu gij er over spreekt, Copperfield, zou het mij heelemaal niet verwonderen. Ik verzeker u, zij vergeet altijd zich zelf om voor de andere negen te zorgen.”

„Is zij de oudste?” vroeg ik.

„O, Hemel, neen,” antwoordde Traddles. „De oudste is een schoonheid.”

Hij zag, denk ik, dat ik niet kon nalaten over den eenvoud van dit antwoord te glimlachen, en vervolgde, met een glimlach op zijn eigen openhartige gezicht:

„Niet, dat mijn Sofie — een aardige naam, is ’t niet, Copperfield?”

„Heel aardig,” zei ik.

„Niet, dat Sofie niet mooi is, in mijn oogen natuurlijk. Ik geloof zelfs, dat zij in de oogen van iedereen ’t liefste meisje moet zijn, dat er ooit heeft bestaan. Maar als ik zeg, de oudste is een schoonheid, bedoel ik dat zij” — hij scheen met beide handen een wolk om zich heen te beschrijven — „Prachtig, weet ge?” zei Traddles met nadruk.

„Zoo, zoo,” zei ik.

„O, ik verzeker u,” antwoordde Traddles, „werkelijk iets heel bijzonders. En omdat zij feitelijk geschapen is om uit te gaan en bewonderd te worden, en omdat hun bekrompen middelen niet toelaten daar veel van te genieten, wordt zij natuurlijk soms wel eens een beetje wrevelig en ongemakkelijk. Maar Sofie brengt haar altijd weer in een goed humeur.”

„Is Sofie de jongste?” waagde ik te vragen.

„O, Hemel, neen,” antwoordde Traddles zijn kin wrijvend. „De twee jongste zijn nog

maar pas negen en tien. Sofie zorgt voor hun opvoeding."

"Dan de tweede dochter, misschien?" waagde ik nog eens.

"Nee," zei Traddles, "Sara is de tweede. Sara heeft iets aan haar ruggegraat, het arme meisje! De kwaal zal wel langzaam uitslijten, zeggen de dokters; maar intuschen moet zij een jaar blijven liggen. Sofie verzorgt haar. Sofie is de vierde."

"Leeft haar moeder nog?" vroeg ik.

"O ja," antwoordde Traddles, "die leeft nog. Zij is een zeer hoogstaande vrouw, werkelijk, maar de vochtige lucht is slecht voor haar gestel en — kortom, zij heeft het gebruik van haar beenen verloren."

"Goede hemel!" zei ik.

"Heel treurig, niet waar?" hervatte Traddles. "Maar voor het huishouden is het toch niet zoo erg als het wel had kunnen zijn, omdat Sofie haar plaats inneemt. Zij is evengoed een moeder voor haar moeder, als voor de andere negen."

Ik voelde de diepste bewondering voor de deugden van deze jongedame; en eerlijk met het oogmerk om zooveel ik kon te verhoeden, dat de goedhartigheid van Traddles tot nadeel van hun beider vooruitzichten zou worden misbruikt, vroeg ik, hoe mijnheer Micawber het maakte.

"Heel goed, Copperfield, dank u," zei Traddles. "Maar ik woon niet meer bij hem."

"Niet?"

"Nee. Om de waarheid te zeggen," zei Traddles fluisterend, "hij heeft, met het oog op zijn tijdelijke moeilijkheden, zijn naam in Mortimer veranderd; en hij gaat nooit vóór donker uit — en dan nog met een bril. Er is een executie in het huis geweest, voor de huur. Mevrouw Micawber was in zoo'n akeligen toestand, dat ik het werkelijk niet laten kon mijn naam te zetten op dat tweede wisseltje, waar wij toen over spraken. Gij kunt u wel voorstellen, hoe streelend het voor mijn gevoel was, Copperfield, toen ik zag, dat de zaak daarmee in orde was, en mevrouw Micawber weer opknapte."

"Hm!" zei ik.

"Niet dat haar geluk van langen duur was," hervatte Traddles, "want helaas kwam er nog binnen een week een tweede executie. Daardoor werd het huishouden opgebroken. Ik heb sedertdien op een gemeubileerde kamer gewoond, en de Mortimer's hebben zich heel erg moeten behelpen. Ik hoop, dat gij het niet egoïstisch zult vinden, Copperfield, als ik u vertel, dat ik den deurwaarder het ronde tafeltje met het marmeren blad, en Sofie's bloempot en

standaard heb laten meenemen."

"Verschrikkelijk!" riep ik met verontwaardiging uit.

"Het was — het was een heel ding!" zei Traddles, met zijn gewone huivering bij die uitdrukking. "Ik zeg het echter niet om iemand iets te verwijten, maar met een bedoeling. De zaak is, Copperfield, dat ik, toen ze in beslag werden genomen, niet in staat was ze terug te koopen; in de eerste plaats omdat de uitdrager, die den boel weghaalde, begreep dat ik ze graag wilde hebben, en den prijs ontzettend opdreef; en in de tweede plaats omdat ik — geen geld had. Nu heb ik steeds den winkel van dien uitdrager in het oog gehouden," zei Traddles, blijkbaar in zijn schik met het geheim van zijn slimheid, "die aan het eind van Tottenham Court Road is, en eindelijk heb ik ze vandaag te koop zien staan. Ik heb er alleen maar aan den overkant van de straat naar gekeken; want als de uitdrager mij zag, zou hij er ik weet niet hoeveel geld voor vragen. Wat ik nu bedacht heb, nu ik het geld heb, is, dat gij er misschien niets tegen zoudt hebben die goede kindermeid van u te vragen eens met mij naar dien winkel te gaan — ik kan hem haar op den hoek van de naaste straat wijzen — en ze zoo goedkoop te koopen als zij kan, alsof ze voor haar zelf waren!"

De blijdschap, waarmee Traddles mij dit voorstel deed, en zijn zichtbare ingenomenheid met de buitengewone slimheid van dit plan, staan mij nog zoo levendig voor den geest als maar weinig andere dingen.

Ik zei hem, dat mijn oude kindermeid hem graag zou willen helpen, en dat wij er alle drie samen op uit zouden gaan, maar onder één voorwaarde. Die voorwaarde was, dat hij zich plechtig moest voornemen, voortaan nooit meer zijn naam, of wat het ook zijn mocht, aan mijnheer Micawber te leenen.

"Mijn beste Copperfield," antwoordde Traddles, "dat heb ik al gedaan, omdat ik begin te voelen, dat ik niet alleen onnadenkend, maar ook onrechtvaardig tegenover Sofie ben geweest. Daar ik mij zelf mijn woord heb gegeven, is er niets meer te vreezen; maar ik geef ook mijn woord aan u, met de grootste bereidwilligheid. Dien eersten ongelukkigen wissel heb ik betaald. Ik twijfel er niet aan of mijnheer Micawber zou hem betaald hebben als hij kon, maar hij kon het niet. Maar één ding moet ik u zeggen, dat mij in mijnheer Micawber bijzonder bevalt, Copperfield. Het betreft den tweeden wissel, die nog niet vervallen is. Hij zegt mij niet, dat er voor gezorgd

is, maar hij zegt, dat er voor gezorgd zal worden. Dat vind ik toch werkelijk heel behoorlijk van hem."

Ik wilde niet graag mijn vriend zijn vertrouwen ontnemen, en deed dus maar alsof ik het met hem eens was. Na nog wat gepraat te hebben, gingen wij naar den kruidenierswinkel, om Peggotty te halen, daar Traddles weigerde den avond bij mij te blijven doorbrengen, niet alleen omdat hij vreesde, dat iemand anders misschien zijn eigendommen zou koopen, voor hij ze weer in zijn bezit kon brengen, maar ook omdat het de avond was, dien hij altijd besteedde om aan het liefste meisje van de wereld te schrijven.

Nooit zal ik vergeten hoe hij op den hoek van de dwarsstraat stond te kijken, terwijl Peggotty die kostbare voorwerpen probeerde te bemachtigen, noch zijn ontroering, toen zij, na vergeefs een bod te hebben gedaan, langzaam naar ons toe kwam, en door den uitdrager, die berouw kreeg, nageroepen, weer terugkeerde. Het einde van de onderhandeling was, dat zij de voorwerpen tamelijk goedkoop kocht, en dat Traddles opgetogen van blijdschap was.

"Ik ben u werkelijk heel verplicht," zei Traddles, toen hij hoorde dat de stukken hem dien avond thuis gebracht zouden worden. „Als ik u nu nog om een gunst zou mogen vragen, hoop ik, dat gij het niet gek van mij zult vinden, Copperfield."

Ik zei bij voortbaat, zeker niet.

"Als gij dan zoo goed zoudt willen zijn," zei Traddles tot Peggotty, „om den bloempot nu te halen, dan zou ik (omdat hij van Sofie is, Copperfield) hem graag zelf mee naar huis nemen!"

Peggotty was blij, dat zij nog iets voor hem kon doen, en hij overstelpte haar met dankbetuigingen, en ging daarna zijns weegs, Tottenham Court Road af, met den bloempot liefderijk in zijn armen en het vergenoegdste gezicht, dat ik ooit gezien heb.

Daarop gingen wij weer naar mijn huis. Daar de winkels voor Peggotty een bekoorlijkheid hadden, die ik hen in dien graad nooit voor iemand anders heb zien bezitten, kuierde ik langzaam voort, mij vermakend met de manier, waarop zij naar de ramen staarde, en zoo dikwijls op haar wachtend als zij maar verkoos. Het duurde dus tamelijk lang voor wij de Adelphi bereikten.

Toen wij naar boven gingen, deed ik Peggotty opmerken, dat de valstrikken van juffrouw Crupp plotseling verdwenen waren, en ook, dat er versche voetstappen op

de trap waren te zien. Wij waren beiden heel verwonderd, dat wij, toen wij boven kwamen, mijn buitendeur, die ik gesloten had, open vonden, en daarbinnen stemmen hoorden.

Wij keken elkaar aan, zonder te weten wat wij er van denken moesten, en gingen de zitkamer binnen. Hoe groot was onze verbazing, toen wij mijn tante en mijnheer Dick daar vonden! Mijn tante zat op een hoop bagage, met haar twee vogeltjes voor haar, en haar kat op haar knie, als een vrouwelijke Robinson Crusoe, thee te drinken. Mijnheer Dick stond nadenkend op een grooten vlieger te leunen, zooals wij er dikwijls samen een hadden opgelaten, en achter hem lag nog meer bagage opgestapeld.

"Beste tantel!" riep ik uit. „Wat een aangename verrassing!"

Wij omhelsden elkaar hartelijk, en mijnheer Dick en ik drukten elkaar hartelijk de hand, en juffrouw Crupp, die bezig was thee te schenken en overgedienstig was, zei hartelijk, dat zij wel geweten had, dat mijnheer Copperfull het hart op zijn tong zou hebben, als hij zijn lieve familie zag.

"Holla!" zei mijn tante tot Peggotty, die ontzet en bedeesd voor haar stond, „hoe maakt gij het?"

"Gij kent mijn tante toch wel, Peggotty?" zei ik.

"In naam van alles wat goed is, kind," riep mijn tante uit, „noem die vrouw toch niet bij dien Zuidzeeschen naam! Als ze toch getrouwd is geweest en zich zoo van dien naam heeft afgemaakt, wat wel het beste was wat zij doen kon, waarom gunt gij haar dan het voordeel van die verandering niet? Hoe heet gij nu — P?" zei mijn tante, om den hatelijken naam niet uit te spreken.

"Barkis, juffrouw," antwoordde Peggotty met een nijging.

"Zoo! dat is tenminste menschelijk," zei mijn tante. „Het klinkt minder alsof ge nog een zendeling noodig hadt. Hoe gaat het, Barkis? Ik hoop nog altijd goed?"

Door deze vriendelijke woorden en de uitgestoken hand van mijn tante aangemoedigd, kwam Barkis dichterbij, vatte de hand en gaf haar dankbaarheid te kennen door nog eens te nijgen.

"Wij zijn wat ouder geworden, zie ik," zei mijn tante. „Wij hebben elkaar vroeger maar één keer ontmoet, weet ge nog wel? Mooie dingen hebben wij toen gedaan. Trot, beste jongen, nog een kopje."

Ik reikte dit gehoorzaam aan mijn tante over, die even recht en stijf zat als gewoon-

ONVERWACHTE KOMST VAN MIJN TANTE

lijk, en waagde het, er iets tegen in te brengen, dat zij op een koffer zat.

„Laat ik de sofa hierheen schuiven, of een leunstoel, tante,” zei ik. „Waarom zoudt gij het u zoo ongemakkelijk maken?”

„Dank je wel, Trot,” antwoordde mijn tante. „Ik zit liever op mijn bezittingen.” Hier keek mijn tante juffrouw Crupp scherp aan, en zei: „wij zullen u niet lastig vallen om langer te wachten, juffrouw.”

„Zal ik nog een beetje thee in den pot doen, voor ik wegga, juffrouw?” zei juffrouw Crupp.

„Neen, juffrouw, dank u wel,” antwoordde mijn tante.

„Wil ik nog een stukje boter voor u halen, juffrouw?” hervatte juffrouw Crupp. „Of hebt ge misschien trek in een verscheitje? Of zal ik een reepje spek bakken? Is er niets, dat ik voor uw lieve tante doen kan, mijnheer Copperfull?”

„Niets, juffrouw,” antwoordde mijn tante. „Ik kan het best stellen zoo. Dank u wel.”

Juffrouw Crupp, die onophoudelijk had geglimlacht, om een engelachtig humeur en onophoudelijk haar hoofd op zij had laten hangen, om zwakheid van gestel aan te duiden, en onophoudelijk haar handen had gewreven, om haar verlangen uit te drukken alle verdienstelijke personen van dienst te zijn, ging met haar hoofd op zij, glimlachend en haar handen wrijvend, langzaam-aan de kamer uit.

„Dick!” zei mijn tante. „Gij weet wel wat ik u over oogendienaars en geldaanbidders verteld heb?”

Mijnheer Dick gaf haastig — maar met een eenigszins verschrikt gezicht, alsof hij het vergeten had — een bevestigend antwoord.

„Juffrouw Crupp is een van die menschen,” zei mijn tante. „Barkis, mag ik u lastig vallen om eens naar de thee te kijken, en mij een ander kopje te geven, want wat die vrouw voor mij heeft ingeschonken smaakt mij niet.”

Ik kende mijn tante voldoende om te weten, dat zij iets van gewicht op haar hart had, en dat deze onverwachte komst een ernstiger reden had dan een buitenstaander had kunnen vermoeden. Ik lette er op, hoe haar oogen op mij rustten, als zij dacht, dat mijn aandacht door iets anders was afgeleid; en wat een wonderlijk proces van aarzeling er in haar scheen plaats te hebben, terwijl zij uiterlijk haar stijfheid en kalmte bewaarde. Ik begon na te gaan of ik ook iets gedaan had, dat haar kon hebben verstoord, en mijn geweten fluisterde

mij toe, dat ik haar nog niets van Dora had verteld. Zou het dat misschien kunnen zijn? dacht ik.

Daar ik wist, dat zij op haar tijd wel zou spreken, ging ik bij haar zitten, praatte tegen de vogeltjes, speelde met de kat, en scheen zoo rustig als ik maar zijn kon. In werkelijkheid was ik echter verre van rustig, en zou dat evenmin geweest zijn, al had mijnheer Dick, achter mijn tante over den grooten vlieger geleund, niet elke ongemerkte gelegenheid waargenomen om geheimzinnig zijn hoofd te schudden en met zijn vinger naar haar te wijzen.

„Trot!” zei mijn tante eindelijk, toen zij klaar was met theedrinken, en nadat zij zorgvuldig haar japon had gladgestreken en haar lippen had afgeveegd. „Gij hoeft niet weg te gaan, Barkis! — Trot, hebt ge nu standvastigheid en zelfvertrouwen gekregen?”

„Ik hoop van ja, tante.”

„Maar wat denkt gij?” zei tante Betsey.

„Ik denk van ja, tante.”

„Wel dan, mijn jongen,” zei mijn tante, mij ernstig aankijkend, „waarom denkt gij dan, dat ik vanavond liefst op mijn eigen-dommen blijf zitten?”

Ik schudde mijn hoofd, niet in staat om dit te raden.

„Omdat dit alles is, wat ik heb,” zei mijn tante. „Omdat ik geruïneerd ben, mijn jongen.”

Indien het huis en wij allen tezamen in de rivier getuimeld waren, had het mij nauwelijks grooter schok kunnen geven.

„Dick weet het,” zei mijn tante, haar hand kalm op mijn schouder legend. „Ik ben geruïneerd, beste Trot. Al wat ik in de wereld heb, is hier in de kamer, met uitzondering van het huisje; en daar heb ik Janet in achtergelaten om het te verhuren. Barkis, ik heb vannacht een bed voor dezen heer nodig. Om kosten te besparen, kunt ge misschien hier wel iets voor mij opmaken. Alles is goed. Het is maar voor dezen nacht, morgen zullen wij over dit alles verder spreken.”

Vol verbazing en bekommering voor haar — voor haar, daar ben ik zeker van — zat ik versuft te peinzen, toen zij mij deed ontwaken door mij, één oogenblik maar, om den hals te vallen en schreiend uit te roepen, dat zij alleen om mijnentwil bedroefd was. Na een oogenblik bedwong zij haar aandoening echter weer, en zei met een meer zegepralend dan neerslachtig gezicht:

„Wij moeten onze tegenspoeden moedig onder de oogen zien, en er ons niet door la-

ten verschrikken, beste jongen. Wij moeten het spel leeren uitspelen. Wij moeten onze rampen overwinnen door ze te overleven, Trot."

HOOFDSTUK XXXV.

Neerslachtigheid.

Zoodra ik mijn tegenwoordigheid van geest terughad, die ik door den eersten overweldigenden schok van de tijding mijner tante volkomen was kwijtgeraakt, stelde ik mijnheer Dick voor met mij mee te gaan naar den kruidenierswinkel, en daar het bed in bezit te nemen, dat baas Peggotty onlangs had gebruikt. Daar de kruidenierswinkel in Hungerford Market was, en Hungerford Market er in die dagen heel anders uitzag dan nu, was er een kleine houten colonnade voor de deur (niet ongelijk aan die voor de oude weerhuisjes, waarin het mannetje en vrouwtje woonden), waarmee mijnheer Dick bijzonder was ingenomen. De heerlijkheid om boven dit bouwswel te logeeren, zou hem zeker met veel ongemakken verzoend hebben; maar daar er inderdaad maar weinig waren, behalve de mengeling van geuren, waarvan ik reeds melding heb gemaakt en misschien het gebrek aan een beetje meer ruimte, was hij zeer in zijn schik met zijn onderdak. Juffrouw Crupp had hem met verontwaardiging verzekerd, dat er geen ruimte was, om er een kat in rond te zwaaien; maar mijnheer Dick maakte, terwijl hij op het voeteneinde van het bed zijn been zat te wrijven, de zeer juiste opmerking: „Ge weet wel, Trotwood, ik wil hier geen kat rondzwaaien. Ik zwaai nooit met katten in het rond. Wat komt dat er dus voor mij op aan?"

Ik probeerde er achter te komen, of mijnheer Dick eenig begrip had van de oorzaken van deze plotselinge en groote verandering in de omstandigheden van mijn tante. Zooals ik wel had kunnen verwachten, begreep hij er niets van. Het eenige wat hij er van vertellen kon, was, dat mijn tante twee dagen geleden tegen hem gezegd had: „Wel, Dick, zijt ge nu werkelijk zoo'n filosoof als waarvoor ik u houd?" Dat hij toen gezegd had, ja, dat hoopte hij. Dat mijn tante toen gezegd had: „Dick, ik ben geruïneerd." Dat hij toen gezegd had: „Zoo, is het toch?" Dat mijn tante hem toen heel erg had geprezen, waarover hij bijzonder verheugd was. En dat zij toen naar mij toe

waren gekomen, en onderweg porter en boterhammen hadden gehad.

Mijnheer Dick vertelde mij dit zoo vergenoegd, terwijl hij op het voeteneinde van het bed zijn been zat te wrijven, en mij met wijd open oogen en een verbaasden glimlach aankeek, dat ik mij, tot mijn spijt, door korzeligheid liet bewegen hem uit te leggen, dat „geruïneerd zijn" armoede, gebrek en hongerlijden beteekende; maar al gauw werd ik voor deze hardheid gestraft, toen ik zag hoe hij verbleekte en de tranen over zijn wangen rolden, terwijl hij mij aankeek met een blik zoo vol onuitsprekelijke smart, dat deze een veel harder hart dan het mijne had kunnen vermurwen. Het kostte veel meer moeite hem weer op te beuren dan hem van streek te brengen, en weldra begreep ik (wat ik dadelijk had moeten beërjipen) dat hij alleen zoo gerust was geweest, omdat hij zich zoo volkomen op de verstandigste en bewonderenswaardigste van alle vrouwen verliet, en geloofde, dat mijn bekwaamheden mij onbegrensde hulpmiddelen zouden verschaffen. Die bekwaamheden achtte hij, geloof ik, voldoende om elke soort van onheil, dat niet volstrekt doodelijk was, te herstellen.

„Wat kunnen wij doen, Trotwood?" zei mijnheer Dick. „Daar is de Memorie..."

„Ja, die is er zeker," zei ik. „Maar alles wat wij op het oogenblik kunnen doen, mijnheer Dick, is een vroolijk gezicht zetten en mijn tante niet laten zien, wat wij er van denken."

Hij beloofde dit met den meesten ernst, en smeekte mij om hem, als ik hem maar een duimbreed van den rechten weg af zag dwalen, op een van die schrandere manieren, die ik altijd bij de hand had, weer daarop terug te roepen. Het spijt mij echter te moeten zeggen, dat de schrik, dien ik hem gegeven had, zoo sterk bleek te zijn, dat zijn krachtigste pogingen om dien te verbergen niet konden baten. Den heelen avond zwierven zijn oogen voortdurend naar mijn tante, met zoo'n akelig angstige uitdrukking, alsof hij haar nu reeds zichtbaar magerder zag worden. Hij was zich hiervan wel bewust, en hield zijn hoofd in bedwang; maar dat hij dit onbeweeglijk stilhield, terwijl zijn oogen heen en weer gingen, alsof zij door een slinger in beweging werden gebracht, maakte de zaak zeker niet beter. Ik zag hem onder het avondmaal naar het brood kijken (toevallig hadden wij een klein broodje) alsof wij niets anders meer hadden om ons voor den hongerdood te bewaren, en betrapte hem

er op, dat hij brokken van zijn brood en kaas in zijn zak stopte; ongetwijfeld met de bedoeling om ons met dien opgespaarden schat weer bij te brengen, als wij van honger flauw vielen.

Mijn tante daarentegen toonde een bedaardheid, die voor ons allen een lesje was — voor mij zeer zeker. Zij was bijzonder vriendelijk tegen Peggotty, behalve wanneer ik haar uit onbedachtzaamheid bij

haar gewonen slaapdrank voor te zetten. „Neen!”

„Niemendal, tante?”

„Geen wijn, mijn jongen. Bier.”

„Maar er is hier wijn, tante; en gij hebt altijd wijn gedronken.”

„Bewaar hem, voor eventueele ziekte,” zei mijn tante. „Wij moeten hem niet zonder noodzaak gebruiken. Trot, geef mij bier. Een half pintje.”

TOEN IK HEM OP DEN HOEK VAN DE STRAAT VAN MIJ WEG ZAG GAAN, DE ARME KEREL, MET ZIJN GROOTEN VLIEGER OP ZIJN RUG, WAS HIJ EEN WAAR TOONBEELD VAN MENSCHELIJKE ELLENDE.

dien naam noemde; en scheen, hoewel ik wist dat zij zich in Londen altijd vreemd voelde, volkomen thuis te zijn. Zij zou mijn bed nemen, en ik zou in de zitkamer slapen, om de wacht over haar te houden. Zij toonde er zich zeer mee ingenomen, dat wij zoo dicht bij de rivier waren, ingeval van een grooten brand; en ik geloof werkelijk, dat zij in deze omstandigheid een zekere geruststelling vond.

„Trot, beste jongen,” zei mijn tante, toen zij mij toebereidselen zag maken om haar

Ik dacht, dat mijnheer Dick in zwijm zou vallen. Daar mijn tante onverzettelijk bleef, ging ik zelf uit en haalde het bier. Daar het al laat begon te worden, namen Peggotty en mijnheer Dick deze gelegenheid waar om samen naar den kruidenierswinkel te gaan. Toen ik hem op den hoek van de straat van mij weg zag gaan, de arme kerel, met zijn grooten vlieger op zijn rug, was hij een waar toonbeeld van menschelijke ellende.

Mijn tante liep, toen ik terugkwam, de

kamer op en neer, terwijl zij de strooken van haar nachtmuts met haar vingers opplooide. Ik warmde het bier en roosterde het brood naar den eisch. Toen het voor haar klaar was, was zij er ook voor klaar, met haar nachtmuts op en den rok van haar japon op haar knieën omgeslagen.

„Het is veel beter dan wijn, beste jongen,” zei mijn tante, na er een lepeltje van te hebben geproefd. „Niet half zoo wrang.”

Ik denk, dat ik twijfelend keek, want zij vervolgde:

„Kom, kom, kind. Als ons niets ergers overkomt dan bier te moeten drinken, zijn wij er nog best aan toe.”

„Dat zou ik voor mijzelf zeker ook denken, tante,” zei ik.

„Wel, waarom denkt gij het dan niet?” zei mijn tante.

„Omdat er tusschen u en mij een groot verschil is,” antwoordde ik.

„Gekheid Trot!” zei mijn tante.

Zij bleef met een smaak en tevredenheid, waarin weinig, zoo al iets, gemaakt was, het warme bier met het theelepeltje opslurpen en de geweekte reepjes brood eten.

„Trot,” zei zij, „in het algemeen houd ik niet van vreemde gezichten, maar die Barkis van u bevalt mij toch wel.”

„Het is mij meer waard dan honderd pond, dat ik u dat hoor zeggen!” zei ik.

„Het is een wonderlijke wereld,” merkte mijn tante op en wreef tegelijk haar neus; „maar hoe die vrouw er ooit met dien naam op is gekomen, is mij onbegrijpelijk. Het zou veel gemakkelijker zijn geweest als Jackson, of iets van dien aard, geboren te worden.”

„Misschien denkt zij dat ook wel; het is haar schuld niet,” zei ik.

„Dat zal wel zoo zijn,” antwoordde mijn tante, alsof zij dit eenigszins met tegenzin toegaf, „maar toch is het ergerlijk. Maar in ieder geval, zij heeft nu Barkis. Dat is tenminste een troost. Barkis houdt bijzonder veel van u, Trot.”

„Men zou niets van haar kunnen vergen om dat te bewijzen, of zij zou het doen,” zei ik.

„Niets, geloof ik,” zei mijn tante. „Daar immers die malloot mij al gesmeekt en gebeden heeft, of zij mij wat van haar geld mocht geven — omdat zij toch te veel heeft. De onnoozele gans!”

Mijn tante liet werkelijk tranen van weemoedige blijdschap in het warme bier droppelen.

„Zij is het belachelijkste schepsel, dat ooit geboren is,” zei mijn tante. „Van het eerste oogenblik af, dat ik haar bij dat arme

lieve schaap, uw moeder, zag, begreep ik al, dat zij de gekste meid op de wereld was. Maar zij heeft toch ook veel goeds, die Barkis.”

Den schijn aannemend alsof zij lachte, had zij gelegenheid haar hand voor haar oogen te houden. Nadat zij op die manier heimelijk haar tranen had weggeveegd, hervatte zij haar gesprek onder het afwisselende gebruik van het warme bier.

„Och! Heere bewaar ons!” zei mijn tante met een zucht. „Ik heb alles gehoord, Trot. Barkis en ik hebben heel wat afgebabbel, terwijl gij met Dick uit waart. Ik heb alles gehoord. Ik voor mij weet niet hoe die ongelukkige meisjes zich voorstellen, dat het met haar af zal loopen. Het verbaast mij, dat zij zich het hoofd niet te berste loopen tegen — tegen een schoorsteenmantel,” zei mijn tante; een denkbeeld, waarop zij waarschijnlijk door den aanblik van den mijnen werd gebracht.

„Arme Emily!” zei ik.

„Och, praat me niet van arm!” liet mijn tante hierop volgen. „Daar had zij aan moeten denken, voor zij zooveel ellende veroorzaakte. Geef mij een kus, Trot. Het spijt mij, dat gij al zoo vroeg zulke onderindingen opdoet.”

Toen ik mij naar haar toe boog, zette zij haar glas op haar knie, om mij vast te houden, en zei:

„O, Trot, Trot! En dus verbeeldt gij u, dat ge verliefd zijt. Is 't niet?”

„Verbeelden, tante!” riep ik uit, zoo rood als ik maar worden kon. „Ik aanbid haar met mijn heele ziel!”

„Dora — zoo zoo!” hervatte mijn tante. „En gij wilt zeker zeggen, dat dat kleine ding heel bekoorlijk is, hè?”

„Beste tante,” antwoordde ik, „niemand kan zich ook maar eenigszins voorstellen wat en hoe zij is!”

„Zoo! En niet kinderachtig?” zei mijn tante.

„Kinderachtig, tante!”

Ik geloof in ernst, dat het nog nooit bij mij was opgekomen om na te gaan of zij dat was of niet. Ik ergerde mij natuurlijk over die gedachte; maar werd er toch ook eenigszins door getroffen, als iets geheel nieuws.

„Niet oppervlakkig?” zei mijn tante.

„Oppervlakkig, tante!” Ik kon niet anders doen dan deze gewaagde veronderstelling herhalen, met hetzelfde soort gevoel, waarmee ik de vorige vraag had herhaald.

„Nu, nu,” zei mijn tante, „ik vraag het maar. Ik wil geen kwaad van haar zeggen. Arm jong paartje! En dus denkt ge, dat ge

voor elkaar geschapen zijt, en altijd een leventje zult hebben alsof ge met elkaar op een soupertje waart, Trot?"

Zij vroeg mij dit zoo vriendelijk en zacht, met zoo'n mengeling van scherts en treurigheid dat het mij werkelijk ontroerde.

„Wij zijn nog jong en onervaren, tante, dat weet ik wel," antwoordde ik; „en wij zullen ook wel veel zeggen en doen, wat niet verstandig is. Maar wij hebben elkaar oprecht lief, daar ben ik zeker van. Als ik dacht, dat Dora ooit van iemand anders zou kunnen houden, of niet langer van mij zou houden, of dat ik ooit van iemand anders zou kunnen houden, of niet langer van haar zou houden, weet ik niet wat ik doen zou — van mijn zinnen raken, geloof ik."

„Och, Trot!" zei mijn tante, met een ernstigen glimlach haar hoofd schuddend, „blind, blind, blind! Iemand, dien ik ken, Trot," vervolgde mijn tante, na een poos van stilte, „hoewel zeer buigzaam van aard, heeft toch een ernst in zijn liefde, die mij aan dat arme kind doet denken. Ernst is het wat die iemand moet zoeken, om zich staande te houden en zich nog te verbeteren. Trot — oprechten, trouwen, vurigen ernst!"

„Als gij maar wist hoe ernstig Dora het meent, tante!" riep ik uit.

„Och, Trot," zei zij weer, „blind, blind!" en zonder te weten waarom, voelde ik een onbestemd, ongelukkig gemis of verlies van iets, dat mij treurig deed worden.

„Maar ik ben er niet op uit," zei mijn tante, „om twee jonge menschen tegen elkaar op te stoken of ongelukkig te maken; en hoewel het nog maar een jeugdliefde is, en zoo'n liefde heel dikwijls — let wel, ik zeg niet altijd — op niets uitloopt, zullen wij haar toch ernstig opnemen, en hopen, dat zij binnenkort een gelukkig resultaat mag hebben. Het kan nog lang genoeg duren voor er iets van komt."

Dit was over het geheel niet bijzonder bemoedigend voor een verrukten minnaar; maar ik was blij, dat ik nu mijn tante in mijn vertrouwen had, en bedacht, dat zij vermoeid moest zijn. Ik dankte haar dus vurig voor dit blijk van genegenheid en voor al haar goedheid voor mij, en na een hartelijk goedennacht, ging zij naar mijn slaapkamer.

Hoe rampzalig voelde ik mij, toen ik zelf eenmaal lag. Hoe maalde het gedurig door mijn hoofd, dat ik nu in mijnheer Spenlow's oogen arm was; dat ik niet meer was wat ik dacht te zijn, toen ik Dora mijn liefde verklaarde; hoe ik verplicht was Dora de verandering van mijn omstandigheden mee

te deelen, en haar, als zij dit wenschte, van haar woord te ontslaan; hoe ik, gedurende al den tijd, dat ik door mijn contract gebonden was, zou leven zonder iets te verdienen; hoe ik iets doen moest om mijn tante te ondersteunen en geen middel daartoe wist; hoe ik spoedig zoo ver zou komen, dat ik geen geld meer op zak had, een kale jas zou moeten dragen, Dora geen cadeautjes meer zou kunnen geven, geen vurigen schimmel berijden en geen behoorlijken indruk meer zou kunnen maken! Hoe laaggeestig en egoïstisch ik wist dat het was, zooveel over mijn eigen ongeluk te denken, was mijn liefde voor Dora toch de oorzaak, dat ik dit niet laten kon. Ik wist wel, dat het laag van mij was niet méér aan mijn tante en minder aan mij zelf te denken; maar in zooverre was zelfzucht onafscheidelijk van Dora, en ik kon voor niets of niemand in de wereld Dora verzaken. Hoe diep rampzalig was ik in dien nacht!

Wat slapen aangaat, ik droomde van armoede in allerlei gedaanten, maar scheen te droomen zonder het voorafgaande stadium van in slaap vallen. Nu eens was ik een havelooze bedelaar en wilde Dora zwavelstokken verkoopen, zes bosjes voor een stuiver; dan weer kwam ik met een nachtjapon en laarzen aan op het kantoor en werd door mijnheer Spenlow berispt, dat ik in die luchtige kleedij voor de cliënten verscheen; nu eens raapte ik hongerig de kruimels op, die de oude Tiffey van zijn beschuit liet vallen, die hij dagelijks regelmatig at, als de klok van de St.-Paulskerk één sloeg; dan weer deed ik hopelooze pogingen een licence te bemachtigen, om met Dora te kunnen trouwen, waarvoor ik niets dan een van Uriah Heep's handschoenen had aan te bieden, die door de geheele Commons werd verworpen; en intusschen bleef ik er mij min of meer van bewust, dat ik in mijn eigen kamer was, en lag ik voortdurend, als een schip in nood, in een zee van beddegoed te woelen.

Mijn tante was ook onrustig, want ik hoorde haar dikwijls heen- en weer lopen. Twee- of driemaal in den loop van den nacht verscheen zij, in een lange flanellen kamerjapon gehuld, waarmee zij zeven voet lang scheen te zijn, in mijn kamer en kwam zachtjes naar de sofa, waarop ik lag. De eerste maal sprong ik verschrikt op, om te vernemen, dat zij uit een bijzonder schijnsel in de lucht opmaakte, dat de Westminster abdij in brand stond, en met mij wilde spreken over de mogelijkheid, of de brand, als de wind draaide, naar Buckingham-Street zou kunnen overslaan. Toen ik de

andere keeren stil bleef liggen, merkte ik, dat zij naast mij ging zitten en bij zich zelf fluisterde: „Arme jongen!“ en toen maakte het mij nog twintigmaal rampzaliger, dat ik besepte hoe onbaatzuchtig zij aan mij dacht, en hoe egoïstisch ik aan mij zelf dacht.

Het was moeilijk te gelooven, dat een nacht, die mij zoo lang viel, voor iemand anders kort kon zijn. Deze overweging deed mij denken aan een herschenschimmige partij, waarop de menschen de uren wegdansten, totdat ook dit een droom werd, en ik de muziek onophoudelijk dezelfde melodie hoorde spelen, en Dora, zonder dat zij eenige notitie van mij nam, onophoudelijk denzelfden dans zag dansen. De man, die den heelen nacht op de harp had gespeeld, deed vruchteloze pogingen om deze met een slaapmuts van ongewone grootte te bedekken, toen ik ontwaakte, of liever toen ik er van afzag om in slaap te willen vallen, en eindelijk de zon door het raam zag schijnen.

Er was in dien tijd aan het eind van een der van het Strand aflopende straten een Romeinsch bad — misschien is het er nog — waarin ik menigen kouden plomp heb gedaan. Na mij zoo stil mogelijk te hebben aangekleed, ging ik uit — het aan Peggotty overlatend om voor mijn tante te zorgen — stortte er mij hals over kop in en maakte toen een wandeling naar Hampstead. Ik hoopte dat deze kuur mijn geest wat zou oprisssen, en ik geloof, dat zij er goed aan deed, want weldra kwam ik tot het besluit, dat de eerste stap, dien ik behoorde te doen, was te probeeren of ik mijn contract niet kon laten ontbinden en de premie terugkrijgen. Ik had in Hampstead ontbeten, en stapte langs frisch besproeide wegen en door den liefelijken geur der zomerbloemen, die in de tuintjes groeiden of door verkoopers naar de stad werden gedragen, naar Doctor's Commons terug, met het plan terstond te beproeven, of deze eerste poging, om onze veranderde omstandigheden te verbeteren, mij wilde gelukken.

Ik kwam zoo vroeg aan het kantoor, dat ik wel een half uur moest blijven rondkuieren voor de oude Tiffey, die altijd de eerste was, met den sleutel verscheen. Toen zette ik mij in mijn donkere hoekje, en keek naar den zonneschijn op de schoorsteen aan den overkant en dacht aan Dora, tot mijnheer Spenlow, altijd even keurig en stijf, binnenkwam.

„Hoe gaat het, Copperfield?“ zei hij. „Mooi weer vanmorgen!“

„Een heerlijke ochtend, mijnheer,“ zei ik.

„Zou ik u even kunnen spreken, voor gij naar het Hof gaat?“

„Wel zeker,“ zei hij. „Kom maar in mijn kamer.“

Ik ging met hem mee naar zijn kamer, en hij begon zijn toga aan te trekken, en voor een spiegelkje, dat hij tegen den binnenkant van een kastdeur had hangen, zijn toilet verder in orde te brengen.

„Het spijt mij u te moeten zeggen,“ zei ik, „dat ik van mijn tante een onaangenaam bericht heb gekregen.“

„Zoo!“ zei hij. „Mijn hemel! Toch geen beroerte, hoop ik?“

„Het heeft geen betrekking op haar gezondheid, mijnheer,“ antwoordde ik. „Maar zij heeft zware verliezen geleden, zoo zelfs, dat zij maar heel weinig heeft overgehouden.“

„Gij verbaast mij, Copperfield!“ riep mijnheer Spenlow uit.

Ik schudde mijn hoofd.

„Haar omstandigheden zijn zoo veranderd, mijnheer,“ zei ik, „dat ik u wilde vragen, of het niet mogelijk zou zijn — natuurlijk met opoffering van een deel van de premie van onzen kant,“ ik voegde er dit onder den drang van het oogenblik bij, gewaarschuwd door zijn effen en strak gezicht — „om mijn contract te annuleeren.“

Wat het mij kostte om dit voorstel te doen, kan niemand zich indenken. Het was alsof ik er om vroeg voor goed gescheiden te worden van Dora.

„Uw contract te annuleeren, Copperfield? Annuleeren?“

Ik zette hem met tamelijk veel bedaardheid uiteen, dat ik werkelijk niet wist waar mijn middelen van bestaan vandaan moesten komen, als ik ze mij zelf niet verschaffen kon. Ik was niet bang voor de toekomst, zei ik — en legde grooten nadruk daarop, als om te kennen te geven, dat ik toch nog eenmaal een heel aannemelijke schoonzoen zou zijn — maar voor het oogenblik moest ik zelf aan den kost zien te komen.

„Het spijt mij bijzonder dit te hooren, Copperfield,“ zei mijnheer Spenlow. „Het spijt mij buitengewoon. Het is niet gebruikelijk een contract om zulke redenen te annuleeren. Het is geen regelmatige manier van handelen. Het is volstrekt geen gewenscht antecedent. Verre van dat. Evenwel...“

„Gij zijt wel goed, mijnheer,“ preveldé ik, een toestemming verwachtend.

„Toch niet. Spreek er niet van,“ zei mijnheer Spenlow. „Evenwel, wilde ik zeggen, als het mijn lot was geweest de handen vrij te hebben — als ik geen compagnon

had — mijnheer Jorkins. . . ."

Mijn hoop werd eensklaps de bodem ingeslagen, maar ik waagde toch nog een poging.

„Denkt gij, mijnheer, als ik er met mijnheer Jorkins over sprak. . . ."

Mijnheer Spenlow schudde bedenkelijk zijn hoofd. „De hemel verhoede, Copperfield," antwoordde hij, „dat ik iemand onrecht zou aandoen, allermintst mijnheer Jorkins. Maar ik ken mijn compagnon, Copperfield. Mijnheer Jorkins is niet de man om op een voorstel van zoo bijzonderen aard in te gaan. Mijnheer Jorkins is heel moeilijk van den gebruikelijken weg af te brengen. Gij weet wel hoe hij is."

Ik kan verklaren, dat ik niets van hem wist, behalve dat hij vroeger alleen in de zaak was geweest, en nu ergens bij Montagu Square alleen woonde, in een huis, dat erg verveloos was; dat hij dagelijks kwam, maar heel laat, en heel vroeg weer wegging; dat hij nooit over iets geraadpleegd scheen te worden, en dat hij boven in een donker achterkamertje zat, waar nooit iets gedaan werd, en waar zijn lessenaar met een vergeeld dekblad van pakpapier was bedekt, dat, naar men zei, twintig jaar oud was en nog met geen spatje inkt was bekleet.

„Zoudt gij er op tegen hebben, als ik er met hem over sprak, mijnheer?" vroeg ik.

„Volstrekt niet," antwoordde mijnheer Spenlow. „Maar ik heb eenige ondervinding van mijnheer Jorkins, Copperfield. Ik wilde wel, dat het anders was, want ik zou u graag in alle opzichten ter wille zijn. Ik kan er volstrekt niet op tegen hebben, dat gij er met mijnheer Jorkins over spreekt, Copperfield, als gij het de moeite waard vindt."

Met het plan om van dit verlof, dat met een warmen handdruk gegeven werd, gebruik te maken, zat ik aan Dora te denken, en naar den zonneschijn, die van de schoorsteen afdaalde en over den muur van het huis aan den overkant heenkroop, te turen, tot mijnheer Jorkins kwam. Toen ging ik naar mijnheer Jorkins' kamer, en deed dezen heer door mijn verschijning blijkbaar heel verwonderd opkijken.

„Kom binnen, mijnheer Copperfield," zei mijnheer Jorkins. „Kom binnen!"

Ik trad binnen, ging zitten, en legde de zaak aan mijnheer Jorkins voor, ongeveer op dezelfde manier als ik ze aan mijnheer Spenlow had voorgelegd. Mijnheer Jorkins was volstrekt niet de geduchte persoon, dien men zou verwacht hebben, maar een zwaarlijvig, zachtzinnig man van zestig

jaar, met een glad en goedig gezicht, en die zooveel snuif gebruikte, dat er in de Commons een overlevering bestond, dat hij voornamelijk daarvan leefde.

„Gij zult met mijnheer Spenlow zeker wel hierover gesproken hebben, is 't niet?" zei mijnheer Jorkins, toen hij mij, erg onrustig, had laten uitspreken.

Ik antwoordde van ja, en voegde er bij, dat mijnheer Spenlow mij naar hem had verwezen.

„Zei hij, dat ik er iets op tegen zou hebben?" vroeg mijnheer Jorkins.

Ik was genooddaakt toe te stemmen, dat mijnheer Spenlow dit waarschijnlijk had gedacht.

„Het spijt mij u te moeten zeggen, mijnheer Copperfield," zei mijnheer Jorkins, erg zenuwachtig, „dat ik u in deze aangelegenheid niet ter wille kan zijn. De kwestie is — maar men wacht op mij aan de Bank; gij zult wel zoo goed zijn mij te excuseeren."

Daarmee stond hij zeer haastig op, en was al bijna de kamer uit, toen ik mij nog verstoutte om te zeggen, dat ik vreesde, dat er dus geen manier was om de zaak te schikken.

„Neen!" zei mijnheer Jorkins, en bleef bij de deur staan om zijn hoofd te schudden. „O neen! Ik ben er tegen, ziet ge." Dit zei hij heel snel en stapte de deur uit. „Gij moet weten, mijnheer Copperfield," vervolgde hij, zenuwachtig weer naar binnen kijkend, „als mijnheer Spenlow er iets tegen heeft. . . ."

„Persoonlijk heeft hij er niets tegen, mijnheer," zei ik.

„Och, persoonlijk!" herhaalde mijnheer Jorkins op een ongeduldigen toon. „Ik verzeker u, er bestaan bezwaren, mijnheer Copperfield. Wat gij wenscht kan niet gebeuren. Ik — ik moet werkelijk onmiddellijk naar de Bank." Daarmee ontliep hij mij, en zoover ik weet, duurde het drie dagen voor hij zich weer in de Commons vertoonde.

Daar ik niets onbeproefd wilde laten, wachtte ik tot mijnheer Spenlow terugkwam, en vertelde hem toen wat er was gebeurd, waarbij ik hem te kennen gaf, dat ik er niet aan wanhoopde, dat hij in staat zou zijn den steenharden Jorkins te vermurwen, als hij zich daarmee wilde belasten.

„Copperfield," antwoordde mijnheer Spenlow, met een schrander glimlachje, „gij kent mijn compagnon, mijnheer Jorkins, nog niet zolang als ik. Niets ligt verder van mij, dan mijnheer Jorkins de minste

onoprechtheid te willen toeschrijven. Maar mijnheer Jorkins heeft, als hij iets weigert, een manier van spreken, die de menschen dikwijls misleidt. Neen, Copperfield!" zijn hoofd schuddend. „Mijnheer Jorkins is niet te bewegen, geloof mij!"

Ik was tusschen mijnheer Jorkins en mijnheer Spenlow zoo in de war, dat ik volstrekt niet wist wie van hen beiden de weigerachtige compagnon was, maar ik zag heel duidelijk, dat er ergens in de firma een onverzettelijke onwil bestond, en er niet aan het terugkrijgen van de duizend pond van mijn tante te denken viel. Met een neerslachtigheid, die ik mij alles behalve met zelfvoldoening herinner, want ik weet wel, dat ik nog veel te veel aan mij zelf dacht (hoewel altijd in verband met Dora), verliet ik het kantoor en ging naar huis.

Ik trachtte mij met de gedachte aan het allerergste vertrouwd te maken, en mij de schikkingen, waartoe wij zouden moeten komen, van haar donkersten kant voor te stellen, toen een huurkoets, die achter mij aankwam, en vlak bij mij stilhield, mij deed opkijken. Een blanke hand werd uit het portier naar mij uitgestrekt; en het gezichtje, dat ik nooit had gezien zonder mij vroolijker en gelukkiger te voelen (van het oogenblik af, dat het voor de eerste maal, op de oude eikenhouten trap met de breede leuning, naar mij omkeek, en het mij aan het geschilderde raam in de kerk deed denken), keek mij glimlachend aan.

„Agnes!" riep ik vol blijdschap uit. „O, mijn lieve Agnes, gij daar! Wat een genoegen u te zien!"

„Werkelijk?" zei zij met haar hartelijke stem.

„Ik verlangde er zoo naar om eens met u te spreken!" zei ik. „Het is zoo'n verlichting voor mijn hart, alleen maar om u te zien! Als ik een tooverstaf had gehad, zou ik niemand anders bij mij getooverd hebben, dan u!"

„Wat?" zei Agnes.

„Nu ja! Misschien Dora het eerst," gaf ik blozend toe.

„Natuurlijk, Dora het eerst, hoop ik," zei Agnes lachend.

„Maar gij toch daarna!" zei ik. „Waar gaat gij naar toe?"

Zij was op weg naar mijn kamers, om mijn tante te bezoeken. Daar het prachtig weer was, stapte zij graag uit de koets, die rook (ik had al dien tijd mijn hoofd er in gehad) als een stal onder een broeikasraam. Ik zond den koetsier weg en zij nam mijn arm, en wij wandelden samen verder. Het was

mij alsof zij de Hoop zelf was. Hoe volkomen anders voelde ik mij op datzelfde oogenblik, nu ik Agnes bij mij had.

Mijn tante had haar een van die zonderlinge, korte briefjes geschreven — niet veel langer dan een banknoot — waartoe zij doorgaans haar correspondentie beperkte. Zij had daarin gezegd, dat zij tegenspoed had gehad en Dover voor goed verliet; maar dat zij er zich volkomen in geschikt had, en zoo welvarend was, dat niemand ongerust over haar behoefde te zijn. Agnes was daarop naar Londen gekomen om mijn tante te bezoeken; want tusschen hen beiden bestond reeds jaren lang een wederkerige genegenheid, die eigenlijk dateerde uit den tijd toen ik bij mijnheer Wickfield in huis was gekomen. Zij was niet alleen, zei zij. Haar papa was meegekomen — en Uriah Heep.

„En nu zijn zij compagnons!" zei ik. „Die verwenschte kerel!"

„Ja," zei Agnes. „Zij hebben hier zaken te doen, en ik maakte daarvan gebruik om mee te gaan. Gij moet echter niet denken, dat mijn bezoek alleen maar vriendschappelijk en belangeloos is, Trotwood, want — ik vrees dat ik erg bevooroordeeld ben — maar ik laat papa niet graag alleen met hem gaan."

„Heeft hij nog altijd denzelfden invloed op mijnheer Wickfield, Agnes?"

Agnes knikte. „Het is thuis zoo veranderd," zei zij, „dat gij het lieve oude huis haast niet zoudt herkennen. Zij wonen nu bij ons."

„Zij?" vroeg ik.

„Mijnheer Heep en zijn moeder. Hij slaapt in uw kamer," zei Agnes, mij aankijkend.

„Ik wenschte, dat ik baas over zijn droomen was," zei ik, „dan zou hij daar niet lang meer slapen."

„Ik heb mijn eigen kamertje nog," zei Agnes, „waar ik mijn lessen placht te leeren. Wat vliegt die tijd! Herinnert ge het u nog? Dat met hout betimmerde kamertje, dat in den salon uitkomt?"

„Of ik het mij nog herinner, Agnes? Waar ik u voor de eerste maal uit zag komen, met dat aardige sleutelmandje op zij?"

„Het ziet er nog precies zoo uit," zei Agnes met een glimlach. „Ik ben blij dat gij er nog met genoegen aan terugdenkt. Wij waren toen heel gelukkig."

„Dat waren wij inderdaad," zei ik.

„Ik houd dat kamertje nog voor mij; maar ik kan juffrouw Heep niet altijd alleen laten, begrijpt ge wel. En dus," zei Agnes heel kalm, „voel ik mij dikwijls ver-

plicht haar gezelschap te houden, ook als ik liever alleen zou willen zijn. Maar anders heb ik geen reden om over haar te klagen. Als zij mij soms verveelt met de loftuitingen over haar zoon, troost ik mij maar met de gedachte, dat dat voor een moeder heel natuurlijk is. Hij is een heel goede zoon voor haar."

Ik keek Agnes aan toen zij dit zei, zonder te kunnen ontdekken of zij iets van Uriah's bedoelingen vermoedde. Haar zachte maar ernstige oogen staarden met hun eigenaardige, schoone openhartigheid in de mijne, en er was geen verandering in haar lieve gezichtje te bespeuren.

"De grootste onaangenaamheid van hun inwonen," zei Agnes, "is, dat ik niet zoo dicht bij papa kan zijn, als ik wel zou wenschen — daar Uriah zoo vaak tusschen ons staat — en niet zoo goed over hem kan waken, als dat niet te brutaal gezegd is, als ik wel wilde. Maar als er bedrog of verraad tegen hem wordt aangewend, hoop ik, dat eenvoudige liefde en waarheid ten slotte toch de sterksten zullen zijn. Ik vertrouw, dat echte liefde en waarheid ten slotte sterker zijn dan alle kwaad of ongeluk in de wereld."

Een eigenaardige, heldere glimlach, dien ik nooit op eenig ander gezicht heb gezien, stierf weg terwijl ik er nog aan dacht, hoe mooi die was, en hoe vertrouwd die mij eens was geweest; en zij vroeg mij, met een plotseling veranderde gelaatsuitdrukking (wij waren nu dicht bij de straat waar ik woonde) of ik ook wist waardoor die verandering in de omstandigheden van mijn tante was teweeggebracht. Toen ik antwoordde, dat zij mij dit nog niet gezegd had, werd Agnes nadenkend, en ik verbeeldde mij, dat ik haar arm in den mijnen voelde beven.

Wij vonden mijn tante alleen, in een eenigszins opgewonden toestand. Er was tusschen haar en juffrouw Crupp verschil van meening ontstaan over een abstracte quaestie (of het gepast was, dat de zwakke sekse op kamers woonde); en mijn tante, volkomen onverschillig voor de zenuwen van juffrouw Crupp, had het geschil afgebroken door deze dame mee te deelen, dat zij naar brandewijn rook, en zij haar moest verzoeken de kamer uit te gaan. Deze beide uitdrukkingen had juffrouw Crupp voor in rechten vervolgbaar gehouden, en zij had haar voornemen aangekondigd ze voor een „Britsche Judy" te brengen — waarmee zij denkelijk het bolwerk van onze volksvrijheid bedoelde.

Daar mijn tante echter tijd had gehad om

te bekoelen, terwijl Peggotty uit was om mijnheer Dick te laten zien hoe de wacht bij de Horse Guards werd afgelost — en bovendien heel blij was dat zij Agnes zag — was zij nu eenigszins trotsch op het heele geval en ontving zij ons in een zeer goede stemming. Toen Agnes haar hoed op de tafel had gelegd, en zich naast mijn tante had neergezet, kon ik, op haar zachte oogen en stralende voorhoofd lettend, niet nalaten te denken, hoe natuurlijk het mij voorkwam, dat zij daar bij ons was; hoe volkomen, hoewel zij nog zoo jong en onervaren was, mijn tante haar vertrouwde; hoe sterk zij inderdaad was in eenvoudige liefde en waarheid.

Wij begonnen over de verliezen van mijn tante te spreken, en ik vertelde wat ik dien morgen getracht had te doen.

"Dat was onverstandig, Trot," zei mijn tante, „maar goed bedoeld. Ge zijt een edelmoedige jongen — jongmensch zal ik nu wel moeten zeggen — en ik ben trotsch op u, beste Trot. Zoover is dus alles in orde. Maar nu, Trot en Agnes, moeten wij de zaak van Betsey Trotwood eens goed onder de oogen zien en kijken hoe het er mee staat."

Ik bespeurde, dat Agnes verbleekte, terwijl zij mijn tante heel oplettend aankeek. Mijn tante keek, terwijl zij haar kat streelde, Agnes heel oplettend aan.

"Betsey Trotwood," zei mijn tante, „die altijd haar geldzaken voor zich had gehouden — „ik bedoel niet uw zuster, beste Trot, maar mij zelf — had een zeker vermogen. Het komt er niet op aan hoeveel; genoeg om van te leven. Meer, want zij had wat overgespaard en deed dat nog. Betsey had haar vermogen eenigen tijd in effecten belegd, en toen, op raad van haar zakenman, belegde zij het in hypotheek op landerijen. Dat ging heel goed en gaf een heel aardige rente, tot Betsey werd afbetaald. Ik spreek daar van Betsey alsof zij een krijgsman was. Nu. Toen moest Betsey uitkijken naar een nieuwe belegging. En nu dacht zij wijzer te zijn dan haar zakenman, die niet zoo'n goed zakenman meer was als vroeger — ik spreek over uw vader, Agnes — en kreeg het in haar hoofd het zelf te gaan beleggen. Zoo ging zij met haar varkens naar een vreemde markt, en een heel slechte markt bleek dat te zijn. Eerst verloor zij met mijnspeculaties, en toen verloor zij met duikerspeculaties — om schatten op te visschen, of iets van dergelijke nonsens," legde mijn tante uit, terwijl zij haar neus wreef; „en toen verloor zij wéér met mijnspeculaties, en ten slotte, om de kroon op

alles te zetten, verloor zij met Bankspeculaties. Ik weet niet hoeveel de aandelen van die Bank een poosje lang waard waren," zei mijn tante, „honderd percent was het minste geloof ik; maar de Bank was aan het andere einde van de wereld, en vloog heelemaal van de wereld af, zoover ik weet; in ieder geval, zij sprong en zal nooit meer een halven shilling betalen; en Betsey's halve shillingen waren er allemaal in, en daarom zijn ze nu weg. Hoe minder ik er van zeg, hoe beter."

Mijn tante besloot haar verslag door Agnes, die langzamerhand haar kleur terugkreeg, met een zekeren triomf aan te kijken.

„Lieve juffrouw Trotwood," zei Agnes, „is dat de heele geschiedenis?"

„Mij dunkt, dat het genoeg is, kind," antwoordde mijn tante. „Als er nog meer geld te verliezen was geweest, zou het nog niet alles zijn, denk ik. Ik twijfel er niet aan, of Betsey zou wel middelen hebben weten te vinden om dat ook nog weg te smijten, en de geschiedenis nog wat langer te maken. Maar er was geen geld meer, en dus is de geschiedenis uit."

Agnes had in het eerst met ingehouden adem geluisterd. Zij werd nog wel beurte- lings rood en bleek, maar haalde toch ruimer adem. Ik meende te weten waarom. Ik dacht, dat zij bang was geweest, dat haar ongelukkige vader op de een of andere manier voor het gebeurde te laken zou zijn. Mijn tante nam haar hand en lachte.

„Is dat nu alles?" herhaalde mijn tante. „Wel ja, dat is alles, behalve: „En daarna leefde zij altijd gelukkig." Misschien zal ik er dat van Betsey nog eens kunnen bijvoegen. Nu, Agnes, gij hebt een verstandig hoofdje. Gij ook, Trot, in sommige dingen, hoewel ik u niet altijd dat compliment kan maken," en hier schudde mijn tante, met een haar eigen heftigheid, haar hoofd tegen mij. „Wat moet er nu worden gedaan? Daar is mijn huisje, dat door elkaar gerekend, een zeventig pond per jaar zal opbrengen. Ik geloof, dat wij het veilig daarop kunnen schatten. Wel! — Dat is alles wat wij hebben," zei mijn tante, die, net als sommige paarden, de gewoonte had om soms opeens te blijven staan, als zij goed op weg scheen om heel lang voort te loopen. „Dan," zei mijn tante, na een poos, „is er Dick. Hij brengt honderd pond per jaar in, maar dat moet natuurlijk voor hem zelf worden besteed. Ik zou hem liever wegzenden, hoewel ik weet, dat ik de eenige ben die hem weet te waardeeren, dan hem houden en zijn geld niet voor hem zelf besteden. Hoe

kunnen Trot en ik het best met onze middelen rondkomen? Wat zegt gij er van, Agnes?"

„Ik zeg, tante," viel ik er op in, „dat ik iets moet gaan doen."

„Soldaat worden, bedoelt gij?" zei mijn tante ongerust. „Of naar zee gaan? Daar wil ik niets van hooren. Gij moet proctor worden. In onze familie hebben wij geen vechtjassen noodig, mijnheer."

Ik wilde juist verklaren dat ik het zoo niet bedoeld had, toen Agnes vroeg of mijn kamers voor langen tijd gehuurd waren.

„Gij komt tot de zaak liefjel!" zei mijn tante. „Wij kunnen er, in zes maanden ten minste, niet van af, of zij moesten onderverhuurd kunnen worden, wat ik niet geloof. De laatste huurder is hier gestorven. Vijf van de zes menschen moeten hier wel sterven aan die vrouw in het nanking met haar flanelen onderrok. Ik heb nog wat contanten; en ik geef u toe, het beste wat wij doen kunnen is, hier te blijven tot de huur om is, en voor mijnheer Dick hier dichtbij een slaapkamer zoeken."

Ik achtte het mijn plicht de onaangenaamheid te berde te brengen, waaraan mijn tante zich zou blootstellen door in een voortdurenden staat van oorlog met juffrouw Crupp te leven; maar zij ruimde dit bezwaar ineens uit den weg door te verklaren, dat zij bereid was om, bij het eerste blijk van vijandelijkheid, juffrouw Crupp voor haar heele leven een schrik op het lijf te jagen.

„Ik heb gedacht, Trotwood," zei Agnes schroomvallig, „als gij tijd hadt. . . ."

„Ik heb allen tijd, Agnes. Na vier of vijf uur ben ik altijd vrij, en 's morgens vroeg heb ik ook tijd. Ik heb dus tijd in overvloed," zei ik, mij er van bewust dat ik lichtelijk bloosde bij de gedachte hoe ik uren en uren had besteed met door de stad te slenteren en den weg naar Norwood op en neer te loopen.

„Ik wist wel, dat gij er niets op tegen zoudt hebben," zei Agnes, naar mij toekomend, met een zachte stem, zoo vol lieve welmeenendheid en hoop, dat ik ze nog meen te hooren, „om het werk van een secretaris op u te nemen."

„Er op tegen hebben, lieve Agnes?"

„Omdat," vervolgde Agnes, „doctor Strong nu aan zijn plan, om zich uit de school terug te trekken, gevolg heeft gegeven en in Londen is komen wonen; en hij heeft papa gevraagd, dat weet ik, of hij hem iemand kon recomandeeren. Denkt gij niet, dat hij liever zijn vroegeren lievelingsleerling bij zich zou willen hebben, dan

iemand anders?"

„Lieve Agnes!" zei ik. „Wat zou ik toch zonder u moeten doen! Altijd zijt ge mijn goede engel. Dat heb ik u al meer gezegd. Nooit zie ik u als iets anders."

Agnes antwoordde met haar welluidende lachje, dat één goede engel (waarmee zij Dora bedoelde) genoeg was; en herinnerde mij er verder aan, dat de doctor 's morgens vroeg en in de avonduren in zijn studeerkamer placht te zitten werken, en dus waarschijnlijk mijn vrije tijd hem uitstekend zou schikken. Ik wist niet wat mij meer verheugde — het vooruitzicht mijn eigen brood te kunnen verdienen of de hoop dat onder mijn ouden doctor te kunnen doen. Kortom, op raad van Agnes schreef ik dadelijk een brief aan den doctor, waarin ik hem mijn verlangen te kennen gaf en hem mededeelde, dat ik hem den volgende morgen om tien uur zou komen bezoeken. Ik adresseerde den brief naar Highgate — want in dat voor mij zoo gedenkwaardige dorp woonde hij — en ging hem zonder een oogenblik te verliezen zelf naar de post brengen.

Waar Agnes ook zijn mocht, overal scheen er een of ander aangenaam teken van haar stille tegenwoordigheid onafscheidelijk van de plaats te zijn. Toen ik terugkwam, vond ik het vogelkooitje van mijn tante opgehangen precies zooals het jarenlang in het raam van haar voorkamer had gehangen, en mijn leunstoel, in plaats van dien van mijn tante (die veel gemakkelijker was), eveneens bij het open raam gezet; zelfs het ronde groene scherm, dat mijn tante had meegebracht, was op de vensterbank vastgeschroefd. Ik wist wel wie dat alles gedaan had, omdat het alles zoo vanzelf scheen gebeurd te zijn; en ik zou onmiddellijk geweten hebben wie mijn verwaarloosde boeken weer in de oude orde van mijn schooldagen had geschikt, zelfs al had ik Agnes mijlen ver weg gewaand, in plaats van er haar nog mee bezig te zien, glimlachend over de wanorde, waarin zij ze gevonden had.

Mijn tante sprak heel genadig over de Theems (die er ook inderdaad, door de zon beschenen, heel mooi uitzag, hoewel niet te vergelijken met de zee voor haar huisje), maar kon zich toch niet met den Londen-schen rook verzoenen, die, zooals zij zei, „alles bepeperde". De bedoelde peper werd vervolgens door een volslagen revolutie, waarbij Peggotty een groote rol speelde, uit alle hoeken van mijn kamers verdreven; en ik stond daarbij toe te kijken, bedenkend hoe weinig zelfs Peggotty met heel

veel drukte scheen uit te voeren, en hoeveel Agnes zonder eenig drukte deed, toen er aan de deur werd geklopt.

„Ik denk," zei Agnes, verbleekend, „dat papa daar is. Hij heeft mij beloofd, dat hij komen zou."

Ik deed de deur open en liet niet alleen mijnheer Wickfield, maar ook Uriah Heep binnen. Ik had mijnheer Wickfield in eenigen tijd niet gezien. Ik was er, door wat ik van Agnes gehoord had, op voorbereid hem sterk veranderd te zien, maar zijn uiterlijk deed mij toch ontstellen.

Het was niet zoozeer, dat hij, hoewel nog met de oude netheid en zindelijkheid gekleed, veel ouder scheen; of dat zijn gezicht een ongezonde roodheid had, en zijn oogen ontstoken waren; of dat zijn hand zenuwachtig beefde, waarvan ik de oorzaak, die ik eenige jaren aan het werk had gezien, wel kende. Het was niet zoozeer, dat hij zijn fatsoenlijke en beschaafde voorkomen had verloren — want dat had hij niet — maar wat mij het meeste trof, was dat hij, nog met al de kenteekenen van zijn aangeboren meerderheid, zich onderwierp aan die kruipende personificatie der laaghartigheid, Uriah Heep. De omkeering der wederzijdsche relaties — Uriah's oppermacht en mijnheer Wickfield's afhankelijkheid — was een schouwspel, dat mij pijnlijker aandeed dan ik kan zeggen. Indien ik een aap het bevel over een mensch had zien aanvaarden, had ik dit tooneel bijna niet vernederender kunnen vinden.

Hij scheen er zich zelf maar al te zeer bewust van te zijn. Toen hij binnen was, bleef hij met gebogen hoofd staan, alsof hij het voelde. Dit duurde maar een oogenblik, want Agnes zei zacht: „Papa, hier is juffrouw Trotwood — en Trotwood, dien gij in langen tijd niet gezien hebt," en toen kwam hij naderbij, en gaf mijn tante met verlegen stijfheid een hand; waarna hij mijn handdruk met meer hartelijkheid beantwoordde. In het oogenblikje waarover ik sprak, zag ik op Uriah's gezicht een allerleelijksten glimlach verschijnen. Agnes zag dit ook, geloof ik, want zij deinsde huiverend voor hem terug.

Wat mijn tante zag of niet zag, zou de grootste gelaatskenner nooit hebben kunnen ontdekken, wanneer zij dit zelf niet wilde. Ik geloof niet, dat er ooit iemand was, die zoo'n strak gezicht kon zetten, als zij kon doen wanneer zij dat verkoos. Haar gelaat had bij deze gelegenheid wel een blinde muur kunnen zijn, zoo weinig licht verspreidde het over haar gedachten, tot dat zij, met haar gewone driftigheid, de

stille verbrak.

„Wel, Wickfield!” zei mijn tante; en hij keek nu voor de eerste maal naar haar op. „Ik heb uw dochter verteld, hoe knap ik zelf mijn geld heb uitgezet, omdat ik het u niet kon toevertrouwen, daar gij wat roestig begint te worden. Wij hebben samen raad gehouden, en zijn, alles in aanmerking genomen, vrij aardig opgeschoten. Agnes is, naar mijn idee, alleen net zooveel waard als de heele firma.”

„Als ik nederig die opmerking mag ma-

ren angst vastklemmend, dat het hem tamelijk goed ging, bedankte mijn tante en hoopte, dat het haar eveneens goed ging.

„En gij, jongeheer — mijnheer Copperfield, moet ik zeggen,” vervolgde Uriah, „ik hoop, dat gij het ook nog goed maakt. Ik ben werkelijk verrukt u te zien, mijnheer Copperfield, zelfs onder de tegenwoordige omstandigheden.” (Ik geloof dit graag, want hij scheen er zich zeer in te verheugen). „De tegenwoordige omstandigheden zijn wel niet wat uw vrienden u zouden

„WAT DROMMEL SCHEELT DIEN MAN?” ZEI ZIJ BARSCH. „STA TOCH NIET ZOO TE KRONKELEN, MIJNHEER.”

ken,” zei Uriah Heep, zich wringend, „ben ik het volkomen eens met mejuffrouw Betsey Trotwood, en zou ik maar al te blij zijn als juffrouw Agnes ook compagnon was.”

„Ge zijt zelf compagnon, is 't niet?” zei mijn tante hierop, „en dat is toch zeker wel genoeg, zou ik denken. Hoe maakt gij het nu, mijnheer?”

Op deze vraag, met buitengewone scherpte gedaan, antwoordde Uriah Heep, den blauwen zak, dien hij droeg, met een zeke-

toewenschen, mijnheer Copperfield, maar het is het geld niet, dat den man maakt; het is — ik ben met mijn nederige vermogens werkelijk niet in staat om te zeggen wat het is,” zei Uriah, met een krui-perig wringende buiging, „maar het is niet het geld.”

Daarop gaf hij mij een hand, maar niet op de gewone manier. Hij bleef op een flinken afstand van mij staan, en trok mijn hand op en neer als een pompslinger, waarvoor hij eigenlijk wat bang was.

„En hoe vindt gij dat wij er uitzien, jon-geheer Copperfield — mijnheer, moet ik zeggen?” vervolgde Uriah, op denzelfden kruiperigen toon. „Vindt ge niet, dat mijn-heer Wickfield zich goed houdt, mijnheer? De jaren brengen in onze firma niet veel verandering, jonheer Copperfield, behal-ve dat zij de nederigen verheffen, namelijk moeder en mij — en dat zij,” voegde hij er bij, als iets dat hem nog inviel, „het schoone, namelijk juffrouw Agnes, doen ontluiken.”

Na dit compliment maakte hij zulke on-uitstaanbare grimassen en stuipachtige be-wegingen, dat mijn tante, die hem stijf en strak had zitten aankijken, volkomen haar geduld verloor.

„Wat drommel scheelt dien man?” zei zij barsch. „Sta toch niet zoo te kronkelen, mijnheer.”

„Ik vraag u wel excuus, juffrouw Trot-wood,” antwoordde Uriah. „Ik begrijp, dat ge wat zenuwachtig zijt.”

„Loop heen!” zei mijn tante, lang niet bevredigd. „Hoe durft ge dat zeggen? Ik ben alles behalve zenuwachtig. Als gij een aal zijt, mijnheer, gedraag u dan als een aal; maar als gij een mensch zijt, houd dan uw ledematen in bedwang. Wat weerga!” zei mijn tante, met groote verontwaardig-ing, „ik zou er razend van worden, als ik dat gewriemel en gewring lang zou moeten aanzien!”

Mijnheer Heep was, zooals de meeste menschen wel zouden geweest zijn, eenigs-zins verbluft door deze uitbarsting, waar-van de indruk nog versterkt werd door de verontwaardiging, waarmee mijn tante daarna op haar stoel heen en weer schoof en haar hoofd schudde, alsof zij op het punt was om op hem af te vliegen. Maar tegen mij zei hij terzijde en binnensmonds:

„Ik weet wel, jonheer Copperfield, dat juffrouw Trotwood, hoewel een uitmunten-de vrouw, eenigszins driftig van aard is (ik meen zelfs, dat ik het genoeg had haar nog eerder te kennen dan gij, jonheer Copperfield, toen ik nog een nederige klerk was), en het is zeker niet meer dan natuurlijk, dat zij door de tegenwoordige omstandigheden nog wat lichter driftig wordt. Het is zelfs te verwonderen, dat het niet veel erger is. Ik ben alleen maar hier gekomen om te zeggen, dat als wij, moeder of ik, of Wickfield en Heep in de tegen-woordige omstandigheden iets konden doen, wij werkelijk blij zouden zijn. Zoover mag ik toch wel gaan?” zei Uriah, zijn com-pagnon met een afzichtelijken glimlach aan-kijkend.

„Uriah Heep,” zei mijnheer Wickfield, met een eentonige, gedwongen stem, „is volkomen van de zaak op de hoogte, Trot-wood. Met wat hij zegt, ga ik geheel en al accoord. Gij weet wel, dat ik altijd veel van u gehouden heb. Maar behalve dat, ga ik volkomen accoord met wat Uriah zegt!”

„O, wat een belooning is het,” zei Uriah, een van zijn beenen optrekkend, op gevaar af zich een nieuwen uitval van mijn tante op den hals te halen, „om zoo vertrouwd te worden! Maar ik hoop in staat te zijn hem eenigszins van zijn beslommeringen te ontheffen, jonheer Copperfield!”

„Uriah Heep is mij een groote steun,” zei mijnheer Wickfield met dezelfde doffe stem. „Het is mij een pak van het hart, dat ik zoo'n compagnon heb.”

De roode vos liet hem dit alles zeggen, dat wist ik, om zich voor mij in het licht te stellen, waarin hij zich mij op dien avond, toen hij mijn rust vergiftigde, had vertoond. Ik zag weer denzelfden leelijken glimlach op zijn gezicht, en zag ook hoe hij mij bespiedde.

„Gij gaat toch niet weg, papa?” zei Agnes angstig. „Wilt ge niet wachten tot Trot-wood mij naar huis brengt?”

Hij zou naar Uriah hebben omgekeken, geloof ik, voor hij antwoord gaf, als deze hem niet was voor geweest.

„Ik heb zelf nog zaken te doen,” zei Uriah; „anders zou ik heel graag bij mijn vrienden zijn gebleven. Maar ik laat mijn compagnon hier als vertegenwoordiger van de firma achter. Juffrouw Agnes, altijd uw onderdanige dienaar! Jongheer Copper-field, ik wensch u goedendag; juffrouw Trotwood, mijn nederige compliment.”

Met deze woorden kuste hij zijn groote hand, en grijnzend alsof hij een masker droeg, ging hij weg.

Wij zaten nog een paar uur over den ge-noeglijken ouden tijd in Canterbury te pra-ten. Mijnheer Wickfield, nu aan Agnes overgelaten, werd spoedig weer meer wat hij vroeger was; hoewel hem toch een neer-slachtigheid bijbleef, die hij niet van zich af kon werpen. Hij was echter opgewekter, en het deed hem blijkbaar genoeg ons tal van kleine voorvallen uit ons vroegere leven te hooren ophalen, waarvan hij zich vele ook nog wel herinnerde. Hij zei, dat het op dien vroegeren tijd leek, zoo weer eens met Agnes en mij alleen te zijn, en wenschte, dat het maar altijd zoo gebleven was. Ik ben overtuigd, dat het vreedzame gezichtje van Agnes, ja zelfs de aanraking van haar hand, die zij op zijn arm legde,

een invloed had, die wonderen bij hem verrichtte.

Mijn tante, die bijna al dien tijd met Peggy in de andere kamer bezig was, wilde niet met ons meegaan naar het huis waar zij logeerden, maar drong er op aan dat ik hen weg zou brengen. Ik ging dus. Wij dineerden tezamen; en na den maaltijd bleef Agnes, als vanouds, bij ons zitten en schonk hem in uit zijn flesch. Hij dronk wat zij hem gaf, en niet meer — als een kind — en wij bleven met ons drieën voor het raam bij elkaar zitten, tot de avond viel.

Toen het bijna donker was, ging hij op de sofa liggen. Agnes schoof een kussen onder zijn hoofd, en bleef een poosje over hem heen gebogen staan; en toen zij naar het raam terugkwam, was het nog niet zoo donker of ik kon tranen in haar oogen zien glinsteren.

Ik bid den Hemel, dat ik de liefde en oprechte trouw van het lieve meisje in dien tijd van mijn leven nooit moge vergeten; want als ik dat deed, zou ik mijn einde nabij moeten zijn, en juist dan zou ik het meest verlangen mij haar te herinneren! Zij vervulde mijn hart met zulke goede voornemens; zij gaf mijn zwakheid, door haar voorbeeld, zooveel kracht; zij wist — ik weet niet hoe, want zij was veel te bescheiden en te zacht om mij met veel woorden raad te geven — den onbestemden ijver en de wankelende besluiten in mijn binnenste zoo'n goede richting te geven, dat ik het weinige goede dat ik gedaan, en al het kwaad dat ik vermeden heb, geloof aan haar te moeten toeschrijven.

En hoe sprak zij met mij over Dora, terwijl wij daar in het donker bij het raam zaten; hoe luisterde zij naar mijn lofspraken over haar, hoe prees zij haar weer, en spreidde zij om die kleine feeëngestalte een glans van haar eigen zuivere licht, die haar mij nog kostbaarder en onschuldiger deed voorkomen! O, Agnes, zuster van mijn jongensjaren, als ik toen geweten had, wat ik eerst veel, veel later wist!

Toen ik wegging stond er een bedelaar op straat; en toen ik nog eens opkeek naar het raam, denkend aan haar kalme, engelachtige oogen, deed hij mij verschrikt omzien, door te mompelen, alsof hij een echo van dien morgen was: „Blind! Blind! Blind!”

HOOFDSTUK XXXVI

Geestvervoering.

Ik begon den volgenden dag met nog een onderdompeling in het koude bad, en stapte

toen den weg naar Highgate op. Ik was nu niet neerslachtig meer. Ik was niet meer bang voor een kale jas, en treurde er niet meer over geen vurige schimmels meer te kunnen berijden. Ik had op een heel andere manier over ons ongeluk leeren denken. Wat ik te doen had, was mijn tante te bewijzen, dat zij haar vroegere goedheid voor mij niet aan een onwaardig, ondankbaar wezen had verspild. Wat ik te doen had, was mij de pijnlijke tucht van mijn jonge jaren ten nutte te maken, door nu met een moedig en standvastig hart aan het werk te gaan. Wat ik te doen had, was mijn houthakkers-bijl in de hand te nemen, en mij een weg door het bosch van hindernissen te banen, door al de boomen om te hakken, tot ik Dora bereikte. En ik stapte zoo hard door, alsof dit al loopend gedaan kon worden.

Toen ik mij op den bekenden weg naar Highgate bevond, met een zoo volkomen ander doel dan om het vermaak te zoeken, waaraan die weg mij deed denken, scheen mijn heele leven een totale verandering te hebben ondergaan. Dit ontmoedigde mij echter niet. Met het nieuwe leven kreeg ik een nieuw doel, nieuwe uitzichten. Zwaar was de arbeid, onschatbaar de belooning. Dora was de belooning, en Dora moest verdiend worden.

Ik kwam zoo in verrukking, dat het mij werkelijk speet, dat mijn jas niet al wat kaal was. Ik wilde aan het vellen van die boomen in het bosch van hindernissen gaan, om mijn krachten te beproeven. Ik had veel lust om een ouden man, met een scherpje voor zijn oogen, die op den weg steenen zat te blikken, te vragen mij een poosje zijn hamer te leenen, en mij te laten beginnen met uit vergruisd graniet een pad naar Dora te banen. Ik raakte zoo verhit en zoo buiten adem, dat het mij was alsof ik al, ik weet niet hoeveel, verdiend had. In dezen toestand ging ik een huisje binnen, dat ik te huur zag staan, en bekeek het met groote nauwkeurigheid — want ik achtte het noodig vooruit te leeren zorgen. Het zou voor mij en Dora uitstekend geschikt zijn; met een tuintje voor de deur waar Jip kon rondloopen en door het hekje naar de reizende kooplieden blaffen, en een prachtige bovenkamer voor mijn tante. Ik kwam weer buiten, warmer en haastiger dan ooit, en liep zoo hard de hoogte naar Highgate op, dat ik een uur te vroeg kwam; en al was dat niet zoo geweest, dan had ik toch eerst wat moeten rondkuieren om te bekoelen, voor ik eenigszins presentabel was.

Mijn eerste zorg, nadat ik deze noodzakelijke voorbereiding had getroffen, was het huis van den doctor op te zoeken. Het stond niet in dat gedeelte van Highgate waar mevrouw Steerforth woonde, maar heelemaal aan het andere einde van het stadje. Toen ik dit ontdekt had, ging ik, door een onweerstaanbare neiging gedreven, terug naar een laantje, dat langs den tuin van mevrouw Steerforth liep, en keek aan den hoek over den muur. Zijn kamer was gesloten. De deuren van de oranjerie stonden open, en Rosa Dartle wandelde, blootshoofds, met driftige passen, een pad op en neer, dat aan één kant langs het grasveld liep. Zij deed mij aan een wild dier denken, dat op en neer liep zoover zijn ketting reikte, en zich zelf van ongeduld verterde.

Ik klom zachtjes van mijn observatie-post af, en bleef, verder die buurt vermijgend, en wenschend dat ik er niet zoo dicht bij gekomen was, nog wat rondwandelen tot het tien uur was. De kerk met het ranke torentje, die nu op den top van den heuvel staat, was er toen nog niet, om mij te zeggen hoe laat het was. Een oud, deftig huis, dat als school werd gebruikt, stond toen op die plek; en zooals ik het mij nu herinner, moet het wel aardig zijn geweest in zoo'n deftig oud huis op school te gaan.

Toen ik het huisje van den doctor naderde — een aardig oud gebouwtje, waaraan hij eenig geld scheen te hebben besteed, naar de herstellingen en verfraaiingen te oordeelen, die er uitzagen alsof zij pas voltooid waren — zag ik hem in den tuin wandelen, met slobkousen en al, alsof hij, sedert ik zijn leerling was geweest, altijd maar doorgewandeld had. Hij had ook zijn oude gezelschap nog bij zich; want er waren hooge boomen genoeg in de nabijheid, en twee of drie kraaien zaten op het gras en keken hem na, alsof de kraaien van Canterbury hun over hem hadden geschreven, en zij hem dus goed in het oog hielden. Daar ik wel wist, dat ik niet hopen kon op dien afstand zijn aandacht te trekken, nam ik de vrijheid om het hek maar te openen en hem na te loopen, zoodat ik hem moest tegenkomen als hij zich omkeerde. Toen hij dit deed en naar mij toekwam, keek hij mij een poosje peinzend aan, blijkbaar zonder aan mij te denken; en daarop nam zijn goedige gezicht een uitdrukking van innig genoegen aan, en greep hij mijn beide handen.

„Wel, mijn beste Copperfield,” zei de doctor, „gij zijt een man geworden! Hoe gaat het er mee? Ik ben heel blij u weer

eens te zien. Mijn beste Copperfield, wat ziet ge er uitstekend uit! Ge zijt — ja — wel, Heere!”

Ik hoopte, dat het hem goed ging, en mevrouw Strong eveneens.

„O Heere, ja,” zei de doctor. „Annie maakt het voortreffelijk, en zal ook heel blij zijn u weer eens te zien. Ge zijt altijd een gunsteling van haar geweest. Dat zei zij gisteravond nog, toen ik haar uw brief liet zien. En — o ja — gij herinnert u mijnheer Jack Maldon nog wel, Copperfield?”

„Heel goed, mijnheer.”

„Natuurlijk,” zei de doctor. „Dat spreekt. Hij maakt het ook tamelijk goed.”

„Is hij teruggekomen, mijnheer?” vroeg ik.

„Uit Indië?” antwoordde de doctor. „Ja. Mijnheer Maldon kon het klimaat niet verdragen. Mevrouw Markleham — gij hebt mevrouw Markleham toch niet vergeten?”

Den Ouden Generaal vergeten? En dat in dien korten tijd?

„Mevrouw Markleham,” zei de doctor, „tobde erg over hem, de arme ziel; en dus hebben wij hem hier maar een postje bezorgd, dat hem veel beter bevalt.”

Ik kende mijnheer Jack Maldon genoeg, om hieruit op te maken, dat het een postje moest zijn, dat niet veel te doen gaf en tamelijk goed betaald werd. De doctor bleef met zijn hand op mijn schouder op en neer wandelen, terwijl zijn vriendelijke gezicht mij bemoedigend aankeek.

„En nu, mijn beste Copperfield,” zei hij, „wat dat voorstel van u betreft; het is zeker heel vlelend en aangenaam voor mij; maar denkt ge, dat ge niet iets beters zoudt kunnen vinden? Gij hebt u bijzonder onderscheiden, dat weet gij wel, toen ge bij ons waart. Ge zijt voor vele belangrijke betrekkingen geschikt. Ge hebt een grondslag gelegd, waarop het grootste gebouw kan worden opgetrokken. En is het dan niet jammer, dat ge den lentetijd van uw leven zoudt wijden aan zoo'n minderwaardige bezigheid als die ik u aan kan bieden?”

Nu begon ik weer te gloeien, en het was, vrees ik, in een zeer hoogdravenden trant, dat ik mijn voorstel verdedigde. Ten slotte herinnerde ik den doctor er aan, dat ik al een beroep had.

„Ja, dat is waar,” antwoordde de doctor. „Zeker, dat gij al een beroep hebt en daarin verder kunt studeeren, maakt een verschil. Maar, mijn beste jonge vriend, wat is zeventig pond per jaar?”

„Het verdubbelt ons inkomen, doctor Strong,” zei ik.

„Goede Hemel!” zei de doctor. „Denk

eens aan! Maar ik heb ook niet willen zeggen, dat het inkomen strikt tot zeventig pond beperkt was, want ik ben altijd van plan geweest om een jongen vriend, die mij op die manier bij mijn werk zou kunnen helpen, ook nog een *douceur* te geven. Ja zeker," vervolgde hij, nog altijd met zijn hand op mijn schouder heen en weer wandelend, „ik heb altijd op een jaarlijksch *douceur* gerekend."

„Mijn beste doctor," zei ik (nu werkelijk zonder eenige overdreven uitdrukking), „gij, aan wien ik reeds meer verplichting heb dan ik ooit kan erken..."

„Neen, neen," viel de doctor er op in, „dat moet ge niet zeggen."

„Als gij den tijd wilt nemen, dien ik over heb, en dat zijn mijn ochtenden en avonden, en die zeventig pond per jaar waard wilt achten, zult gij mij een grooter dienst bewijzen dan ik zeggen kan."

„Mijn hemel!" zei de doctor in zijn eenvoud. „Te denken, dat zoo weinig voor zoo veel geteld wordt! Wel, wel! En als gij iets beters kunt vinden, zult gij dat dan aannemen? Op uw woord?" zei de doctor — welke uitdrukking hij altijd gebezigd had, als hij een heel ernstig beroep op het eergevoel van ons jongens wilde doen.

„Op mijn woord, mijnheer!" antwoordde ik, zooals ik gedaan zou hebben toen ik nog op school was.

„Het zij dan zoo!" zei de doctor, mij op mijn schouder kloppend, en weer zijn hand daarop houdend, terwijl wij nog op en neer bleven wandelen.

„En het zal mij nog twintigmaal meer genoeg doen, mijnheer," zei ik, met een kleine — ik hoop onschuldige — vleierij, „als ik mijn tijd aan het Woordenboek mag besteden."

De doctor bleef staan, klopte mij nog eens op mijn schouder, en zei met een zegevierende glimlach, die verrukkelijk was om aan te zien, alsof ik het toppunt van menschelijke schrandereid had bereikt: „Mijn beste jonge vriend, gij hebt het geraden. Het is het Woordenboek!"

Hoe kon het iets anders zijn! Zijn zaken waren er even vol van als zijn hoofd. Het pulde aan alle kanten bij hem uit. Hij vertelde mij, dat hij sedert hij zijn school vaarwel had gezegd, er verbazend mee was opgeschoten; en dat niets hem beter gelegen kon komen dan de voorgestelde schikking om 's morgens en 's avonds te werken, daar hij gewoon was overdag op en neer te wandelen om al wandelend er over na te denken. Zijn papieren waren eenigszins in de war, doordat mijnheer

Maldon zich in den laatsten tijd nu en dan als amanuensis had aangeboden, en niet aan zulke bezigheden gewoon was; maar wij zouden spoedig alles wel weer in orde hebben, en dan met bekwamen spoed vooruitgaan. Later, toen wij aan het werk waren, merkte ik, dat het geknoei van Jack Maldon mij meer last gaf dan ik verwacht had, daar hij zich niet bepaald had tot het maken van een groot aantal fouten, maar bovendien, over het handschrift van den doctor heen, zoo veel soldaatjes en damesportretjes had geteekend dat ik er dikwijls bijna niet meer uit wijs kon worden.

De doctor verheugde zich zeer in het vooruitzicht, dat wij samen aan dat gewichtige werk zouden arbeiden, en wij maakten een afspraak om den volgende morgen om zeven uur te beginnen. Wij zouden elken ochtend twee, en elken avond twee of drie uur werken; behalve Zaterdags, wanneer ik rust zou hebben. Zondags kon ik, natuurlijk, eveneens rusten, en zoo beschouwde ik het dus als een heel lichte taak.

Toen wij de zaak aldus tot wederzijdsch genoegen hadden geregeld, bracht de doctor mij in huis, om mij aan mevrouw Strong voor te stellen, die wij in zijn nieuwe studeerkamer vonden, bezig met zijn boeken af te stoffen — een vrijheid, die hij niemand anders met deze geheiligde lievelingen vergunde.

Zij hadden om mijnentwil het ontbijt uitgesteld, en wij namen nu samen plaats aan de tafel. Wij hadden nog niet lang gezeten, toen ik aan het gezicht van mevrouw Strong kon zien, dat er nog iemand aankwam, voordat ik er iets van hoorde. Een heer te paard hield voor het hek stil, en zijn paard bij den teugel naar binnen leidend, alsof hij er geheel thuis was, bond hij het aan een ring in den muur van het leege koetshuis, en stapte, met de karwats in de hand, de kamer binnen. Het was mijnheer Jack Maldon; en mijnheer Jack Maldon was er in Indië verre van beter op geworden, naar ik dacht. Ik koesterde evenwel onbarmhartig deugdzaame gedachten ten aanzien van jongelieden, die niet bezig waren met het vellen van boomen in het bosch van hindernissen, en dit moet men bij mijn oordeel in aanmerking nemen.

„Mijnheer Jack!" zei de doctor. „Copperfield."

Mijnheer Jack Maldon gaf mij een hand, maar met niet veel warmte, geloof ik; en met een air van onverschillige meerderheid, die ik hem heimelijk heel kwalijk nam. Over het geheel was zijn lusteloze onverschilligheid iets verwonderlijks om te

zien; behalve wanneer hij het woord richtte tot zijn nichtje Annie.

„Hebt gij al ontbeten, mijnheer Jack?“ zei de doctor.

„Ik ontbijt haast nooit, mijnheer,“ antwoordde hij, met zijn hoofd achterover leunend in een armstoel. „Dat vind ik maar een last.“

„Is er wat nieuws vandaag?“ zei de doctor.

oogenblik iemand vermoord, en ik heb het dus maar niet gelezen.“

Een vertoon van onverschilligheid voor alle menschelijke daden en hartstochten werd, geloof ik, toen niet als zoo gedistingeerd beschouwd, als ik later wel eens heb opgemerkt. Inderdaad heb ik die onverschilligheid wel eens zeer in de mode gezien, en met zooveel succes zien vertoonen, dat ik deftige dames en heeren heb ontmoet,

„IK ONTBIJT HAAST NOOIT, MIJNHEER,“ ANTWOORDDE HIJ, MET ZIJN HOOFD ACHTEROVER LEUNEND IN EEN ARMSTOEL.

„Niets, mijnheer,“ antwoordde mijnheer Maldon. „Een verslag hoe de menschen ergens in het Noorden honger lijden en ontevreden zijn; maar hier of daar zijn de menschen altijd hongerig en ontevreden.“

De doctor keek ernstig en zei, alsof hij op iets anders wenschte te komen: „Dus er is geen nieuws; en geen tijding, zegt men, is goede tijding.“

„Er staat een lang verhaal van een moord in de couranten, mijnheer,“ merkte mijnheer Maldon op. „Maar er wordt ieder

die evengoed als rupsen geboren hadden kunnen zijn. Misschien maakte zoo'n vertooning toen meer indruk op mij, omdat zij nog nieuw voor mij was; maar zeker was zij niet geschikt, om mijnheer Jack Maldon in mijn achting te doen stijgen, of mij meer vertrouwen in hem te doen stellen.

„Ik ben hierheen gereden om te vragen, of Annie vanavond misschien naar de opera zou willen gaan,“ zei mijnheer Maldon, zich tot haar wendend. „Het is de laatste goede avond, die er in dit seizoen zal zijn, en er

is een zangeres, die zij beslist moet hooren. Zij zingt werkelijk uitstekend. En bovendien is zij zoo charmant leelijk," zei hij, weer in zijn lusteloosheid verzinkend.

De doctor, altijd ingenomen met wat hij dacht dat zijn jonge vrouw plezier zou doen, wendde zich tot haar en zei:

"Gij moet er heen gaan, Annie. Dat moet jij doen."

"Liever niet," zei zij tot den doctor, "ik blijf liever thuis. Ik wil veel liever thuis blijven."

Zonder haar neef aan te kijken, wendde zij zich daarna tot mij en begon mij naar Agnes te vragen, en of zij haar niet zou zien, en of zij niet waarschijnlijk dien dag zou komen; en zij was zoo in de war, dat ik mij afvroeg hoe zelfs de doctor, die zijn boterham smeerde, blind kon zijn voor iets, dat zoo duidelijk was.

Maar hij zag niets. Hij zei haar, met goedhartige vriendelijkheid, dat zij nog jong was en zich moest amuseeren, en zich niet door een saaien ouden man moest laten versuffen. Bovendien, zei hij, zou hij het heerlijk vinden, als zij al de aria's van die nieuwe zangeres voor hem zou zingen, en kon zij dat doen als zij niet ging? De doctor bleef er dus bij een afspraak voor haar te willen maken, en mijnheer Jack Maldon zou tegen etenstijd terugkomen. Daarop reed hij weer weg, naar zijn „postje" mischien, maar in ieder geval heel lusteloos en onverschillig.

Ik was den volgenden morgen nieuwsgierig om te hooren, of zij naar de opera was geweest. Neen, zij had een boodschap naar Londen gestuurd, om haar neef af te zeggen; en was 's middags uitgegaan om Agnes te bezoeken, en had den doctor overgehaald om mee te gaan; en zij waren, omdat het zoo'n heerlijke avond was, vertelde de doctor mij, over de velden naar huis teruggewandeld. Ik vroeg mij toen af, of zij zou zijn gegaan, als Agnes niet in de stad was geweest, en of Agnes ook op haar een heilzamen invloed uitoefende.

Zij zag er niet uit alsof zij erg gelukkig was, dacht ik; maar haar gezichtje was of heel goed of heel valsch. Ik lette er dikwijls op, want zij zat den heelen tijd, dat wij aan het werk waren, bij het raam, en maakte het ontbijt gereed, dat wij onder het werk door gebruikten. Toen ik om negen uur wegging, knielde zij juist voor den doctor op den grond, om hem zijn schoenen en slobkousen aan te doen. Haar gezichtje werd zacht beschaduwd door de groene bladeren, die over het open raam van de lage kamer hingen; en den heelen weg naar

Doctor's Commons dacht ik aan den avond, toen ik het, terwijl hij zat te lezen, naar hem had zien opkijken.

Ik had het nu tamelijk druk; 's morgens om vijf uur op en 's avonds om negen of tien uur pas weer thuis. Maar het was mij een onbeschrijfelijke voldoening, dat ik zooveel te doen had; en nooit, of ik haast had of niet, liep ik langzaam; en met verrukking voelde ik, dat, hoe meer ik mij vermoeide, hoe meer ik deed om Dora te verdienen. Ik had mij nog niet in mijn veranderde hoedanigheid aan Dora geopenbaard, daar zij over enkele dagen juffrouw Mills zou komen bezoeken. Ik stelde dus alles wat ik haar te vertellen had tot dien dag uit en deelde haar slechts in mijn brieven mee (onze correspondentie werd heimelijk door juffrouw Mills bezorgd), dat ik haar veel te vertellen had. Intusschen stelde ik mij zelf op rantsoen van pommade, schafte geparfumeerde zeep en lavendelwater heelmaal af, en verkocht drie vesten, met ontzaglijk verlies, daar zij voor mijn strenge levenswijze, te weelderig waren.

Nog niet tevreden met dit alles, en van verlangen brandend om meer te doen, ging ik Traddles opzoeken, die nu op een dak-kamertje in Castle-Street, Holborn, huisde. Mijnheer Dick, die al tweemaal met mij naar Highgate was geweest, en zijn gezellige wandelingen met den doctor hernieuwd had, nam ik mee.

Ik nam mijnheer Dick mee, omdat hij, zeer gevoelig voor den tegenspoed van mijn tante, en vast geloovend, dat geen galeislaaf of tuchthuisboef zoo hard werkte als ik, er zeer over tobde, dat hij niets nuttigs te doen had, zoo zelfs, dat hij zijn vroolijkheid en zijn eetlust verloor. In deze stemming was hij minder dan ooit in staat om de Memorie af te maken; en hoe harder hij er aan werkte, des te vaker kwam dat ongelukkige hoofd van Koning Karel den Eersten er in. Ernstig vreezend, dat zijn kwaal zou verergeren, als wij hem niet op een onschuldige manier om den tuin leidden en hem deden gelooven, dat hij nuttig was, of wel hem iets werkelijk nuttigs aan de hand konden doen (wat nog beter zou zijn), besloot ik eens te probeeren of Traddles ons niet kon helpen. Voor wij gingen schreef ik Traddles een volledig verslag van alles wat er gebeurd was, en Traddles schreef mij een hartelijk antwoord terug, vol medelijden en vriendschap.

Wij vonden hem bij zijn inktkoker en zijn papieren hard aan 't werk, verkwikt door den aanblik van den bloemenstaandaard en het ronde tafeltje in een hoek van

het benauwde kamertje. Hij ontving ons heel hartelijk, en was in een oogenblik goede vrienden met mijnheer Dick. Deze beweerde volkomen zeker te zijn, dat hij hem vroeger al eens had gezien, en wij zeiden allebei: „Heel goed mogelijk.”

Het eerste onderwerp, waarover ik Traddles wilde raadplegen, was dit: Ik had gehoord, dat vele mannen die zich in verschillende vakken roemrijk hadden onderscheiden, hun loopbaan begonnen waren met verslagen te schrijven van de zittingen van het Parlement. Daar Traddles mij over nieuwsbladen had gesproken, als een van de dingen waarop hij zijn hoop had gevestigd, had ik het eene met het andere in verband gebracht, en Traddles in mijn brief gezegd, dat ik graag zou weten hoe ik mij voor dit werk zou kunnen bekwalamen. Traddles deelde mij nu mee, als uitslag van zijn onderzoekingen, dat alleen al de moeite om het snelschrift, zoowel wat het lezen als het schrijven er van betrof, volkomen meester te worden, ongeveer gelijk stond met de moeite om zes talen te leeren, en dat het misschien, met volhardende vlijt, in een jaar of wat zou kunnen worden bereikt. Traddles dacht met reden, dat de zaak hierdoor zou zijn afgedaan; maar ik, alleen maar voelend, dat hier nu werkelijk eenige hooge boomen omver waren te hakken, besloot terstond aan het werk te gaan om mij, met de bijl in de hand, door dit kreupelbosch een weg naar Dora te banen.

„Ik dank u wel, beste Traddles,” zei ik. „Ik ga morgen beginnen.”

Traddles keek verbaasd, waar hij wel eenige reden toe had, maar hij had nog geen idee van mijn toestand van verrukking.

„Ik zal een goed handboek koopen,” zei ik, „en dat in de Commons bestudeeren, waar ik niet half genoeg te doen heb; ik zal tot oefening de redevoeringen bij ons in het Hof opschrijven, en zoo zal ik het wel baas worden.”

„Mijn Hemel!” zei Traddles, met wijd opengesperde oogen. „Ik had niet gedacht, dat gij zoo ondernemend en voortvarend waart, Copperfield!”

Ik zou ook niet weten hoe hij het had kunnen denken, want het was voor mij zelf nog heelemaal nieuw. Ik stapte nu van dit onderwerp af, en bracht mijnheer Dick op het tapijt.

„Ziet ge,” zei mijnheer Dick benepen, „als ik mij maar roeren kon, mijnheer Traddles — als ik maar op een trom kon slaan — of op iets blazen!”

Arme kerel! Ik twijfel er niet aan, of hij zou in zijn hart aan zulk werk boven elk ander de voorkeur hebben gegeven. Traddles, die voor niets op de wereld geglimlacht zou hebben, antwoordde heel bedaard:

„Maar gij schrijft toch een heel goede hand, mijnheer? Dat hebt gij mij immers gezegd, Copperfield?”

„Een voortreffelijke hand,” zei ik. En dat was ook zoo. Hij schreef buitengewoon fraai en netjes.

„Denkt ge, dat ge stukken zoudt kunnen kopieeren, mijnheer, als ik u die bezorgde?” zei Traddles.

Mijnheer Dick keek mij weifelend aan. „Wel, Trotwood?”

Ik schudde mijn hoofd; mijnheer Dick deed hetzelfde en zuchtte.

„Vertel hem eens van de Memorie,” zei mijnheer Dick.

Ik legde Traddles uit, dat het erg moeilijk zou zijn om koning Karel den Eersten er buiten te houden als mijnheer Dick iets schreef. Mijnheer Dick keek intusschen heel onderdanig en ernstig naar Traddles en zoog op zijn duim.

„Maar die stukken waarover ik spreek, zijn al gesteld en geschreven,” zei Traddles na eenig nadenken. „Mijnheer Dick zelf heeft er niets aan te doen. Zou dat geen verschil maken, Copperfield? Zou het in ieder geval niet goed zijn het eens te probeeren?”

Dit gaf ons nieuwe hoop. Traddles en ik gingen even afzonderlijk met elkaar te rade, terwijl mijnheer Dick ons van zijn stoel angstig zat gade te slaan; en wij beraamden een plan om hem den volgenden dag aan het werk te zetten, een plan, dat met triomfantelijk succes werd bekroond.

Op een tafel voor het raam in Buckingham-Street legden wij het werk gereed, dat Traddles voor hem gekregen had — het was het maken van ik weet niet hoeveel afschriften van een rechtsgeleerd document over het recht op een weg — en op een andere tafel legden wij het laatst begonnen origineel van de groote Memorie. Daarop beduiden wij mijnheer Dick dat hij letterlijk moest overschrijven wat hij voor zich had, zonder ook maar eenigszins van het origineel af te wijken; en dat hij, als hij zich genoopt voelde de geringste toespeeling op koning Karel te maken, naar de Memorie moest vliegen. Wij vermaanden hem in dit opzicht standvastig te zijn, en lieten mijn tante bij hem, om op hem te letten. Zij vertelde ons later, dat hij in het begin op een paukenist had geleken, en

voortdurend zijn aandacht tusschen de twee tafeltjes had verdeeld; maar dat hij, bemerkend, dat dit hem vermoeide en in de war bracht, en dat hij zijn model daar duidelijk voor zijn oogen had liggen, er wel dra stil en ijverig aan bleef zitten doorwerken, en de Memorie uitstelde tot gelegener tijd. Kortom, hoewel wij zorg droegen dat hij niet meer te doen had dan goed voor hem was, en hoewel hij niet bij het begin van de week was begonnen, had hij den volgenden Zaterdagavond toch tien shillingen en negen stuivers verdiend; en nooit, zoolang ik leef, zal ik vergeten hoe hij al de winkels in de buurt afliep om zijn schat in halve shillingen te wisselen, en hoe hij deze daarna, in den vorm van een hart op een presenteerblaadje geschikt, met tranen van blijdschap en trots in zijn oogen, aan mijn tante bracht. Het was alsof hij, van het oogenblik af dat hij nuttig bezig werd gehouden, onder den heilzamen invloed van een toovermacht stond; en als er dien Zaterdagavond één gelukkig mensch was op de wereld, dan was het zeker wel de dankbare man, die mijn tante voor de bewonderenswaardigste vrouw en mij voor den bewonderenswaardigsten jongeman hield.

„Nu geen gevaar meer voor hongerslijden, Trotwood,” zei mijnheer Dick, mij in een hoekje de hand drukkend, „ik zal wel voor haar zorgen, mijnheer!” en hij stak zijn tien vingers omhoog, alsof hij ze voor tien goudmijnen hield.

Ik zou niet goed kunnen zeggen, wie er meer in zijn schik was, Traddles of ik.

„Het heeft mij werkelijk,” zei Traddles eensklaps, een brief uit zijn zak halend en dien aan mij gevend, „mijnheer Micawber heelemaal doen vergeten.”

De brief (mijnheer Micawber verzuimde geen enkele gelegenheid om een brief te schrijven) was aan mij gericht en luidde aldus:

„Mijn waarde Copperfield,

Gij zult er mogelijk niet geheel onvoorbereid op zijn, het bericht te ontvangen, dat er iets is op komen dagen. Ik meen u bij een vorige gelegenheid te hebben gemeld, dat ik in verwachting van zulk een gebeurtenis verkeerde.

„Ik maak mij gereed om mij te gaan vestigen in een van de provinciesteden van ons gelukkige eiland (waar de samenleving als een gelukkige mengeling van het landelijke en kerkelijke kan worden beschreven) in onmiddellijke betrekking tot een

der geleerde beroepen. Mevrouw Micawber en ons kroost zullen mij vergezellen. Onze asch zal, eenmaal, waarschijnlijk dooreengemengd worden gevonden op het kerkhof, behoorend bij het eerwaardige gebouw, dat de plaats, die ik bedoel, een reputatie heeft doen verwerven, zal ik zeggen van China tot Peru?

„Het hedendaagsche Babylon vaarwel zeggend, waar wij — ik vertrouw niet zonder waardigheid — zooveel lotswisselingen hebben ondergaan, kunnen mevrouw Micawber en ik ons niet ontveinzen, dat wij, misschien voor jaren en misschien zelfs voor altijd, zullen scheiden van een persoon, die door de krachtigste banden van herinnering aan het altaar van ons huiselijk leven is verbonden. Indien gij, aan den vooravond van ons vertrek, onzen wederzijdschen vriend, den heer Thomas Traddles, naar onze tegenwoordige woning wilt vergezellen, om daar wederkeerig wenschen te wisselen, die bij een dergelijke gelegenheid passend zijn, zult gij een gunst bewijzen aan

„Iemand

„Die

„Is

„Geheel de uwe

„WILKINS MICAWBER.”

Het verheugde mij te vernemen, dat mijnheer Micawber nu toch uit de moeilijkheden was geraakt, en er eindelijk inderdaad iets was op komen dagen. Van Traddles hoorend, dat de uitnoodiging betrekking had op den avond, die al half voorbij was, verklaarde ik mij bereid daaraan gevolg te geven, en gingen wij naar de woning, die mijnheer Micawber als mijnheer Mortimer betrokken had en boven aan Gray's Inn Road gelegen was.

De ruimte in deze woning was zoo bekrompen, dat wij de tweelingen, nu tusschen de acht en negen jaar oud, op een kermisbed in de huiskamer vonden liggen, waar mijnheer Micawber in een waschkom, een „Brouwsel”, zocals hij het noemde, van den aangenamen drank, waarvoor hij beroemd was, had gereedgemaakt. Ik had bij deze gelegenheid het genoegen mijn kennismaking met jongenheer Micawber te hernieuwen, dien ik een veelbelovenden knaap van twaalf of dertien jaar vond, zeer onderhevig aan die rusteloosheid in de ledematen, die bij jongelieden van zijn leeftijd geen zeldzaam verschijnsel is. Ook maakte ik weer kennis met zijn zuster, jongejuifrouw Micawber, in wie, zooals mijn-

heer Micawber ons zei, „haar moeder haar jeugd als een feniks zag herrijzen.“

„Mijn beste Copperfield,” zei mijnheer Micawber, „gij en mijnheer Traddles vindt ons op het punt van verhuizen, en zult de kleine ongeriefelijkheden, die een dergelijke stand van zaken met zich meebrengt, wel willen verontschuldigen.“

Rondkijkend terwijl ik een passend antwoord gaf, merkte ik op, dat de bezittingen der familie reeds waren gepakt, en dat de hoeveelheid bagage geenszins overstellend was. Ik feliciteerde mevrouw Micawber met de aanstaande verandering.

„Mijn beste mijnheer Copperfield,” zei zij, „ik ben overtuigd van uw vriendelijke belangstelling in al onze aangelegenheden. Mijn familie mag het als een ballingschap beschouwen, als zij dat verkiest; maar ik ben vrouw en moeder, en ik zal mijnheer Micawber nooit verlaten.“

Traddles, op wien mevrouw Micawber zich met haar oogen beriep, stemde dit met aandoening toe.

„Dat is tenminste mijn opvatting,” zei mevrouw Micawber, „mijn beste mijnheer Copperfield en mijnheer Traddles, van de verplichting, die ik aanvaard heb door de onherroepelijke woorden: „Ik, Emma, neem u, Wilkins.“ Den vorigen avond had ik het formulier nog eens bij een blaker overgelezen, en de conclusie, die ik daaruit trok, was, dat ik mijnheer Micawber nooit kon verlaten. En,” vervolgde mevrouw Micawber, „hoewel het mogelijk is dat ik mij vergis in mijn opvatting van die plechtigheid, zal ik het toch nooit doen.“

„Lieve,” zei mijnheer Micawber, eenigszins ongeduldig, „ik ben mij er ook niet van bewust, dat er iets van dien aard van u verwacht wordt.“

„Ik begrijp volkomen, mijn beste mijnheer Copperfield,” vervolgde mevrouw Micawber, „dat het voortaan mijn lot zal zijn, onder vreemden te leven; en ik weet ook, dat de verschillende leden van mijn familie, aan wie mijnheer Micawber in de beleefde bewoordingen geschreven heeft, om hen hiervan in kennis te stellen, niet de minste notitie van zijn mededeeling hebben genomen. Werkelijk, ik mag misschien wat bijgeloovig zijn,” zei mevrouw Micawber, „maar het komt mij voor, dat mijnheer Micawber voorbeschikt is om nooit eenig antwoord te ontvangen op de groote meerderheid van de brieven, die hij schrijft. Uit het stilzwijgen van mijn familie mag ik wel opmaken, dat zij het door mij genomen besluit niet goedkeuren; maar ik zou mij nooit van het pad van mijn plicht laten af-

leiden, mijnheer Copperfield, zelfs niet door mijn papa en mama, als zij nog leefden.“

Ik gaf als mijn meening te kennen, dat zij daarmee op den rechten weg was.

„Het moge een opoffering zijn,” zei mevrouw Micawber, „zich zelf in een bisschopsstad op te sluiten; maar, mijnheer Copperfield, als het voor mij een opoffering is, is het zeer zeker een nog veel grootere opoffering voor een man van mijnheer Micawber's bekwaamheden.“

„Zoo, gaat zij naar een bisschopsstad?” zei ik.

Mijnheer Micawber, die ons allemaal uit de waschkom had bediend, antwoordde:

„Naar Canterbury. Om u de waarheid te zeggen, mijn beste Copperfield, ik ben in schikkingen getreden, uit kracht waarvan ik contractueel verbonden ben aan onzen vriend Heep, om hem te dienen en behulpzaam te zijn in de functie van — en in alles mij te beschouwen als — zijn vertrouwden klerk.“

Ik staarde mijnheer Micawber, die zich bijzonder met mijn verbazing vermaakte, met groote oogen aan.

„Ik acht mij verplicht u te zeggen,” zei hij, op den deftigen toon van een officieele mededeeling, „dat de kennis van zaken en de voorzichtige raadgevingen van mevrouw Micawber in hooge mate tot dit resultaat hebben bijgedragen. De handschoen, waarover mevrouw Micawber bij een vorige gelegenheid sprak, is inderdaad in den vorm van een advertentie uitgeworpen, en vervolgens door mijn vriend Heep opgenomen, wat tot een wederzijdsche herkenning aanleiding heeft gegeven. Over mijn vriend Heep,” zei mijnheer Micawber, „die een man van merkwaardige schranderheid is, wensch ik met allen mogelijken eerbied te spreken. Mijn vriend Heep heeft de vaste belooning op een niet al te hoog bedrag bepaald; maar hij heeft, met betrekking tot de verlichting van den druk van financiële moeilijkheden, veel van de waarde van mijn diensten laten afhangen, en op de waarde van die diensten vestig ik mijn vertrouwen. Wat ik aan bekwaamheid en doorzicht misschien bezitten mag,” zei mijnheer Micawber, met pochende minachting van zich zelf en op zijn ouden, deftigen toon, „zal aan den dienst van mijn vriend Heep worden gewijd. Ik ben reeds eenigszins met de rechten bekend — als verweerder in civiele zaken — en ik zal onmiddellijk de commentaren van een onzer beste Engelsche rechtsgeleerden gaan bestudeeren. Ik geloof, dat het onnoodig is er bij te voegen, dat ik den edelachtbaren

rechter Blackstone op het oog heb."

Deze gezegden — zooals trouwens het meeste wat er dien avond gezegd werd — werden nu en dan onderbroken, doordat mevrouw Micawber ontdekte, dat jonheer Micawber op zijn beenen zat, of zijn hoofd met beide handen vasthield, alsof hij voelde, dat het loszat, of Traddles onder de tafel bij ongeluk tegen zijn schenen schopte, of met zijn voeten over den grond schofelde, of ze onnatuurlijk en schijnbaar onmogelijk ver uitstak, of zijn hoofd op zij op de tafel legde, zoodat zijn haren in de glazen terecht kwamen, of de rusteloosheid van zijn ledematen op een andere, met de algemeene belangen van het gezelschap onvereinigbare manier ten toon spreidde; en doordat jonheer Micawber deze ontdekkingen telkens heel gebelgd opnam. Ik zat mij intusschen, verbaasd over mijnheer Micawber's onthulling, in gissingen te verdiepen, totdat mevrouw Micawber weer het woord nam en mijn aandacht vroeg. „Wat ik mijnheer Micawber zeer speciaal en dringend verzoek," zei zij, „mijn beste mijnheer Copperfield, is dat hij, door zich op dat ondergeschikte vak toe te leggen, niet de gelegenheid zal laten voorbijgaan, zich nog eens een vooraanstaande positie te verwerven. Ik ben er van overtuigd, dat mijnheer Micawber, als hij zich met hart en ziel toelegt op een vak, dat zoo bijzonder geschikt is voor zijn rijkdom van geest en zijn vloeiende welbespraaktheid, daarin moet uitmunten. Bij voorbeeld, mijnheer Traddles," zei mevrouw Micawber, een heel diepzinnig gezicht zettend, „als rechter of mogelijk zelfs als kanselier. Zou het onmogelijk zijn voor iemand, die een betrekking heeft aanvaard, zooals mijnheer Micawber nu heeft gedaan, nog eens tot een van die functies op te klimmen?"

„Lieve," liet mijnheer Micawber hierop volgen — maar keek Traddles toch tegelijkertijd nieuwsgierig aan, „wij hebben nog altijd tijd genoeg om over die vragen na te denken."

„Nee, Micawber," antwoordde zij. „De groote fout van uw heele leven is, dat ge niet ver genoeg vooruit ziet. Gij zijt het aan uw gezin, zooda niet aan u zelf verplicht, een alles omvattenden blik te werpen naar het verste punt van den horizon, waartoe uw bekwaamheden u kunnen leiden."

Mijnheer Micawber kuchte eens en dronk met een uiterst vergenoegd gezicht zijn glas leeg — nog steeds naar Traddles kijkend, alsof hij diens opinie wenschte te hooren.

„Wel, om u de waarheid te zeggen, me-

vrouw Micawber," zei Traddles, met de bedoeling haar die waarheid zoo zacht mogelijk mee te deelen — „ik bedoel de letterlijke, nuchtere waarheid..."

„Juist, mijn beste mijnheer Traddles," zei mevrouw Micawber. „Over een zaak van zooveel gewicht wil ik zoo nuchter en letterlijk spreken als maar mogelijk is."

„De waarheid is dan," zei Traddles, „dat deze tak van de rechten, zelfs al zou mijnheer Micawber solliciteur zijn geworden..."

„Precies," zei mevrouw Micawber. („Wilkins, kijk niet zoo scheel; uw oogen zullen nog eens zóó blijven staan.")

„Niets daarmee te maken heeft," zei Traddles. „Alleen een „barrister" is tot zulke posten benoembaar; en mijnheer Micawber kan geen barrister worden, of hij zou vijf jaar lang bij een Inn of Court als student moeten zijn ingeschreven."

„Begrijp ik u goed?" zei mevrouw Micawber op haar vriendelijksten toon, en met een heel ernstig, zakelijk gezicht. „Moet ik begrijpen, mijn beste mijnheer Traddles, dat mijnheer Micawber, na verloop van dien tijd, tot rechter of kanselier benoembaar zou zijn?"

„Ja, dan zou hij benoembaar zijn," antwoordde Traddles, met bijzonderen nadruk op dat woord.

„Ik dank u wel," zei mevrouw Micawber. „Dat is meer dan voldoende. Als dat het geval is, en mijnheer Micawber geen voorrecht verbeurt door deze betrekking te aangaarden, is mijn gemoed gerustgesteld. Ik spreek natuurlijk als een vrouw," vervolgde zij, „maar ik ben altijd van meening geweest, dat mijnheer Micawber bij uitstek datgene bezit, wat ik papa, toen ik nog thuis was, aanleg voor de rechten heb hooren noemen; en ik hoop, dat mijnheer Micawber nu een vak heeft gevonden, waarin hij dien aanleg zal kunnen ontwikkelen, en zich zoo tot de hoogste posten zal kunnen verheffen."

Ik geloof werkelijk, dat mijnheer Micawber zich in zijn verbeelding reeds op den rechterstoel zag zitten. Hij streek vergenoegd met zijn hand over zijn kale hoofd, en zei met pralende gelatenheid:

„Lieve, laten wij op de besluiten van vrouwe Fortuna niet vooruitloopen. Als ik bestemd ben om een pruik te dragen, ben ik ten minste uitwendig," op zijn kaalheid doelend, „op die onderscheiding voorbereid. Ik treur niet over mijn haar," vervolgde hij, „en het is wel mogelijk, dat ik met een bijzondere bedoeling daarvan beroofd ben. Dat kan ik natuurlijk niet zeggen. Het is mijn plan, mijn beste Copperfield, om

mijn zoon voor de Kerk op te leiden; en ik wil niet ontkennen, dat het mij om zijnentwil zou verheugen, als ik het tot een dergelijke hoogte bracht."

"Voor de Kerk?" zei ik, door alles heen nog steeds nadenkend over Uriah Heep.

"Ja," zei mijnheer Micawber. "Hij heeft een buitengewone zangstem, en zal als koorzanger beginnen. Als wij in Canterbury wonen, zullen onze plaatselijke relaties hem ongetwijfeld in de gelegenheid stellen bij het koor van de Kathedraal geplaatst te worden, zoodra er een plaats vacant komt."

Toen ik jongenheer Micawber nog eens aankeek, merkte ik in zijn gezicht iets op, dat mij het vermoeden gaf, dat zijn stem een sterken neusklank moest hebben en dit bleek inderdaad ook het geval te zijn, toen hij (nadat hem tusschen dit en naar bed gaan de keus was gelaten) het liedje van „De pikkende Specht" voor ons zong. Na vele complimenten over dit kunststuk, geraakten wij in een algemeen gesprek; en daar ik veel te vol van mijn manhaftige voornemens was, om de verandering in mijn omstandigheden vóór mij te kunnen houden, maakte ik er mijnheer en mevrouw Micawber deelgenoot van. Ik kan niet zeggen hoe opgetogen zij allebei waren over het denkbeeld, dat mijn tante zich in moeilijkheden bevond, en hoe vriendelijk en vertrouwelijk zij daardoor werden.

Toen wij bijna aan het einde van onze punch waren gekomen, wendde ik mij tot Traddles en bracht hem onder het oog, dat wij niet mochten scheiden, zonder onze vrienden gezondheid, welzijn en geluk in hun nieuwe loopbaan toe te wenschen. Ik verzocht mijnheer Micawber ons boordevolle glazen te geven, en stelde daarna den feestdrank met alle plechtigheid in, reikte hem over de tafel heen de hand, en gaf mevrouw Micawber, ter eere van deze gelegenheid, een kus. Traddles volgde mijn voorbeeld wat het eerste betreft, maar beschouwde zich zelf nog niet voldoende als een oud vriend om ook het laatste te durven doen.

„Mijn beste Copperfield," zei mijnheer Micawber, opstaand, met een duim in elk van zijn beide vestzakjes, „de metgezel van mijn jeugd, als ik mij die uitdrukking mag veroorloven — en mijn hooggeachte vriend Traddles, als het mij vergund is hem zoo te noemen — zullen mij wel willen toestaan hun, uit naam van mevrouw Micawber en mij zelf en ons kroost, op de hartelijkste en meest oprechte wijze voor al hun goede wenschen dank te zeggen. Men

zou misschien kunnen verwachten, dat ik op den avond voor een reis, die ons in een geheel nieuw leven zal verplaatsen," mijnheer Micawber sprak alsof zij vijfhonderd-duizend mijlen ver weg zouden gaan, „tot twee zulke vrienden, als ik hier voor mij zie, eenige afscheidswaarden heb te richten. Maar alles wat ik van dien aard te zeggen heb, heb ik al gezegd. Welken rang in de maatschappij ik ook bereiken mag, door middel van het geleerde beroep, waarvan ik weldra een onwaardig lid zal worden, ik zal trachten dien niet te schande te maken, en mevrouw Micawber zal hem zeker tot sieraad strekken. Onder den tijdelijken druk van financieele verplichtingen, aangegaan met het uitzicht op onmiddellijke liquidatie, maar die door een samenloop van omstandigheden ongeliquideerd moeten blijven, ben ik genoodzaakt geweest, mijn toevlucht te nemen tot een gewaad, waarvan mijn natuurlijke gevoelen een afkeer hebben — ik doel hier op een bril, — en van een naam gebruik te maken, waarop ik geen rechtmatige aanspraak kan laten gelden. Al wat ik hieromtrent te zeggen heb is, dat de wolk van het sombere tooneel is weggedreven, en de God van den Dag weer hoog boven de bergtoppen troont. Aanstaanden Maandag, wanneer des middags om vier uur de diligence in Canterbury aankomt, zal mijn voet weer den vrijen vaderlandschen grond drukken en mijn naam weer Micawber zijn."

Nadat hij deze redevoering had beëindigd, ging mijnheer Micawber weer zitten en dronk met bijzondere deftigheid achter elkaar twee glazen punch uit. Daarna vervolgde hij op plechtigen toon:

„Nog iets heb ik te doen, voordat dit afscheid ten einde is, en dat is, een daad van rechtvaardigheid te verrichten. Mijn vriend, mijnheer Thomas Traddles, heeft, bij twee verschillende gelegenheden, zijn naam gezet, om het zoo maar eens gewoon te zeggen, op twee wissels. Bij de eerste gelegenheid werd mijnheer Thomas Traddles — laat ik het maar kortweg zeggen — in den steek gelaten. De tweede wissel is nog niet vervallen. Het bedrag der eerste acceptatie," hier keek mijnheer Micawber zorgvuldig zijn papieren na, „was, meen ik, drie en twintig, vier, negen en een half; van de tweede, volgens mijn aantekening, achttien, zes, twee. Deze bedragen tezamen maken, als mijn berekening juist is, een totaal van een en veertig, tien, elf en een half. Mijn vriend Copperfield zal mij misschien het genoeg wel willen doen het

even na te rekenen?"

Ik deed dit en bevond het in orde.

„Deze wereldstad en mijn vriend, mijnheer Thomas Traddles te verlaten," hervatte mijnheer Micawber, „zonder mij van het financieele gedeelte van deze verplichting te kwijten, zou mij als een ondraaglijke last op mijn gemoed drukken. Ik heb dus voor mijn vriend, mijnheer Thomas Traddles, een document opgemaakt, waarmee het beoogde doel wordt bereikt. Ik verzoek mijn vriend, mijnheer Thomas Traddles, een schuldbekentenis ter hand te mogen stellen voor de somma van een en veertig, tien, elf en een half; en het verheugt mij, hiermee het gevoel van mijn zedelijke waarde te herkrijgen, en te weten dat ik nu weer met opgeheven hoofd voor mijn medemenschen kan verschijnen!"

Na deze inleiding — waardoor hij zelf heel aangedaan was — stelde mijnheer Micawber zijn schuldbekentenis aan Traddles ter hand, en zei, dat hij hem in alle levensomstandigheden het allerbeste toewenschte. Ik ben overtuigd, dat dit niet alleen voor mijnheer Micawber volmaakt hetzelfde was alsof hij het geld had betaald, maar dat ook Traddles zelf ternauwernood het onderscheid begreep, voordat hij tijd had gehad er over na te denken.

Ten gevolge van deze deugdzame daad, liep mijnheer Micawber met een zoo hoog opgeheven hoofd voor zijn medemenschen, dat zijn borst, toen hij ons bij het afscheid bijlichtte op de trap, wel de helft breder scheen te zijn geworden. Wij scheidden met groote hartelijkheid van beide kanten; en toen ik Traddles naar zijn huis had gebracht, en alleen naar het mijne liep, dacht ik, onder de andere wonderlijke en tegenstrijdige dingen waarover ik peinsde, dat, hoe weinig nauwgezet mijnheer Micawber ook mocht zijn, ik het toch waarschijnlijk te danken had aan de medelijdende herinnering, die hij aan zijn kinderlijken inwoner behouden had, dat hij mij nooit om geld had gevraagd. Ik zou zeker niet den zedelijken moed hebben gehad het hem te weigeren; en ik twijfel er niet aan of hij wist dit (tot zijn eer zij het geschreven) evengoed als ik.

HOOFDSTUK XXXVI.

Een kleine afkoeling.

Mijn nieuwe leven had al langer dan een week geduurd, en ik voelde mij sterker dan 316

ooit in die geweldige, practische besluiten, die — naar mijn meening — door de omstandigheden werden vereischt. Ik bleef nog altijd heel hard loopen en was er nog altijd van overtuigd, dat ik daardoor vooruitkwam. Ik stelde mij als regel zooveel van mijzelf te vergen als maar eenigszins mogelijk was, en bij alles wat ik deed mijn uiterste krachten in te spannen. Zoo maakte ik mijzelf tot een slachtoffer van mijn eigen ijver. Ik dacht er zelfs over mijzelf op een vegetarisch dieet te stellen, in de vage veronderstelling, dat ik, door een plantenetend dier te worden, een offer aan Dora zou brengen.

Tot nu toe was Dora volkomen onbekend met mijn dolzinnige vastberadenheid, behalve dat ik die in mijn brieven bedekt had laten doorschemeren. Maar er kwam weer een Zaterdag, en op dien Zaterdagavond zou zij bij juffrouw Mills zijn; en als mijnheer Mills naar zijn whist-club was gegaan (waarvan ik op straat, door middel van een vogelkooitje voor het middelste raam van den salon, telegrafisch bericht zou ontvangen) zou ik er thee komen drinken.

Wij waren toen al definitief in Buckingham-Street geïnstalleerd, waar mijnheer Dick in zalige tevredenheid aan het kopieeren bleef. Mijn tante had een schitterende overwinning op juffrouw Crupp behaald, door haar haar streken betaald te zetten, en de eerste kan, die zij moedwillig op de trap liet staan, het raam uit te gooien, en verder al haar listen en lagen steeds en onmiddellijk op de grondigste wijze onschadelijk te maken. Deze krachtige maatregelen vervulden de borst van juffrouw Crupp met zooveel schrik, dat zij zich in haar keuken verschool, niet anders denkend of mijn tante was razend geworden. Daar mijn tante volkomen onverschillig was voor deze opinie, en deze veeleer probeerde aan te wakkeren dan weg te nemen, werd juffrouw Crupp, kort geleden nog zoo stoutmoedig, binnen enkele dagen zoo lafhartig, dat zij, veel liever dan mijn tante op de trap tegen te komen, haar lijvige gestalte achter een deur trachtte te verbergen — waarbij echter een breede strook van haar flanellen onderrok zichtbaar bleef — of zich in een donkeren hoek te verschuilen. Dit gaf mijn tante zoo'n onuitsprekelijke voldoening, dat ik geloof dat zij er vermaak in schepte, om op tijden, waarop het waarschijnlijk was dat juffrouw Crupp in de buurt was, met haar hoed bovenop haar hoofd, alsof zij werkelijk ontzind was, de trap op en af te dwalen.

Mijn tante, die buitengewoon handig,

netjes en schrander was, bracht zooveel kleine verbeteringen in ons huishouden aan, dat ik rijker in plaats van armer scheen te zijn geworden. Onder anderen veranderde zij het provisiekamertje in een kledkamer voor mij; en kocht zij, te mijnen behoefte, een ledikant, dat overdag zooveel op een boekenkast leek, als een ledikant maar doen kon. Ik was het voorwerp van haar voortdurende zorgen; en mijn arme moeder zelf had mij niet meer liefde kunnen bewijzen of er meer op uit kunnen zijn om mijn geluk te bevorderen.

Peggotty achtte het een groot voorrecht, dat zij aan dit alles mocht deelnemen, en hoewel zij nog iets van haar oude ontzag voor mijn tante behield, had zij van deze al zooveel bliken van vertrouwen en zooveel gunsten ontvangen, dat zij de best mogelijke vriendinnen waren. Maar nu was de tijd gekomen (ik spreek van den Zaterdag, waarop ik bij juffrouw Mills zou gaan theedrinken), dat zij naar huis terug moest keeren, om de plichten te gaan vervullen, die zij ten aanzien van Ham op zich had genomen. „Goedendag dan Barkis,” zei mijn tante, „en pas goed op u zelf! Ik had werkelijk nooit gedacht, dat het mij nog eens spijten zou u te zien vertrekken!”

Ik bracht Peggotty naar het diligenciekantoor, en zag haar weggrijden. Zij schreide bij het afscheidnemen en beval, evenals Ham gedaan had, haar broer in mijn zorg en vriendschap aan. Wij hadden, sedert hij op dien zonnigen middag was weggegaan, niets meer van hem gehoord.

„En nu, mijn lieve David,” zei Peggotty, „als gij, zoolang ge nog in de leer zijt, geld noodig hebt om te verteren, of als uw tijd om is, beste jongen, geld noodig hebt om iets te beginnen (en een van beide, of allebei, zal toch wel eens het geval zijn), wie heeft er dan zooveel recht op om het u te mogen leenen, als de oude domme meid van uw lieve moeder!”

Mijn zucht naar onafhankelijkheid maakte mij niet zoo barbaarsch om iets anders te antwoorden, dan dat ik, als ik ooit van iemand geld leende, het zeker van haar zou doen. Ik geloof, dat dit Peggotty meer troostte dan iets anders, dat ik had kunnen doen, of ik had oogenblikkelijk een groote som moeten aannemen.

„En, mijn beste jongen,” fluisterde Peggotty, „zeg dat lieve engeltje, dat ik haar zoo graag eens zou hebben ontmoet, al was het maar één minuut! En zeg haar ook, dat ik, voor zij met mijn jongen trouwt, zal overkomen en uw huis zoo mooi zal maken, als gij maar wilt!”

Ik verklaarde, dat niemand anders er aan raken zou; en dit verheugde Peggotty zoo, dat zij in een vroolijke stemming vertrok.

Ik vermoeide mij dien dag in de Commons, zooveel ik maar met mogelijkheid kon, met allerlei dingen, die ik mezelf had opgelegd, en begaf mij 's avonds op den afgesproken tijd naar de straat waar mijnheer Mills woonde. Mijnheer Mills, die na het eten verschrikkelijk lang kon slapen, was nog niet uit, en er hing nog geen vogelkooitje voor het middelste raam.

Hij liet mij zoolang wachten, dat ik vurig hoopte, dat de club hem wegens te laat komen zou beboeten. Eindelijk kwam hij de deur uit, en toen zag ik mijn Dora het vogelkooitje ophangen, en over het balkon gluren om naar mij uit te kijken, en weer naar binnen loopen toen zij zag, dat ik er was, terwijl Jip buiten bleef, om uitdagend te blaffen tegen een geduchten slagershond op straat, die hem als een pil had kunnen inslikken.

Dora kwam mij aan de kamerdeur tegemoet, en Jip kwam naar buiten haspelen, struikelend over zijn eigen gebrom, in den waan, dat ik een bandiet was; en toen gingen wij alle drie heel vergenoegd en verliefd naar binnen. Weldra stortte ik echter wanhoop in den boezem van onze vreugde — niet dat ik dit had willen doen, maar ik was zoo vol van de zaak — door Dora zonder de minste voorbereiding te vragen of zij ook van een bedelaar zou kunnen houden.

Hoe lief en aardig schrikte mijn kleine Dora! Het eenige waaraan dit woord haar deed denken, was een geel gezicht met een slaapmuts, of een paar krukken, of een houten been, of een hond met een bedelbakje in zijn bek, of iets van dien aard; zij staarde mij met verrukkelijke verwondering aan.

„Hoe kunt ge mij zoo'n gekke vraag doen?” zei Dora met een pruilend lipje. „Van een bedelaar houden!”

„Dora, mijn liefste!” zei ik. „Ik ben een bedelaar.”

„Hoe kunt ge zoo dwaas zijn,” antwoordde Dora, mij een tikje op mijn hand gevend. „om daar zulke jokkens te zitten vertellen? Ik zal Jip op u afsturen om u te bijten!”

Haar kinderlijke maniertjes verrukten mij, maar het was noodig duidelijk te spreken, en ik zei dus heel plechtig:

„Mijn lieve Dora, ik ben uw geruïneerde David!”

„Pas op, ik zal Jip u laten bijten,” zei Dora, haar krullen schuddend, „als gij u zoo belachelijk aanstelt.”

Maar ik keek zoo ernstig, dat Dora weldra ophield haar krullen te schudden, haar bevende handje op mijn schouder legde, mij eerst ontsteld en angstig aankeek, en daarna begon te schreien. Het was vreeselijk. Ik viel voor de sofa op mijn knieën, liefkoosde haar en smeekte haar om mij het hart niet te verscheuren; maar een tijdlang deed de arme kleine Dora niets anders dan snikken en jammeren. En o, zij was zoo verschrikt! En waar was Julia Mills! En o, zij wilde naar Julia Mills! En o, ik moest maar weggaan! tot ik bijna niet meer wist wat ik zei of deed.

Eindelijk, nadat ik, zielsbenauwd, heel lang had gesmeekt en betoogd, kreeg ik Dora toch zoover dat zij mij aankeek, eerst met een gezichtje vol ontzetting, dat echter langzamerhand kalmer werd, tot het alleen nog maar vol liefde was, en haar zachte wang tegen de mijne rustte. Toen zei ik haar, met mijn armen om haar heen geslagen, hoe innig, innig veel ik van haar hield; en hoe ik het mijn plicht achtte haar van haar woord te ontslaan, omdat ik nu arm was; en hoe ik het nooit zou kunnen dragen of te boven komen, als ik haar verloor; en hoe ik niet bang was voor armoede, als zij het maar niet was; en hoe ik al werkte met een moed, zooals alleen een minnaar kende; hoe ik al practisch begon te worden en voor de toekomst te zorgen; en hoe een welverdiende korst brood beter smaakte dan een geërfd feestmaal; en nog veel meer van dien aard, dat ik met een vloed van hartstochtelijke welsprekendheid uitstortte, waarover ik mij zelf verwonderde, hoewel ik er, sedert mijn tante mij zoo verbaasd had doen staan, nacht en dag over had nagedacht.

„Is uw hartje nog van mij, lieve Dora?” zei ik met verrukking, want aan de manier, waarop zij zich aan mij vastklemde, voelde ik wel dat het nog zoo was.

„O ja,” riep Dora uit. „O ja, heelemaal van u. Maar o, wees niet meer zoo vreeselijk!”

Ik vreeselijk! Voor Dora!

„Spreek niet meer over arm zijn en hard werken,” zei Dora, zich nog dichter tegen mij aan drukkend. „O neen, neen!”

„Maar, liefste,” zei ik, „een welverdiende korst brood....”

„O jawel; maar ik wil niets meer van korsten hooren,” zei Dora. „En Jip moet iederen dag om twaalf uur een lamskarbonaadje hebben, anders gaat hij dood!”

Ik was verrukt over haar kinderlijke lief-talligheid, en verzekerde haar met zoete woordjes, dat Jip met de gewone regelmaat

zijn lamskarbonaadje zou hebben. Ik schets-te een tafereel van onze eenvoudige wo-ning, waar wij door mijn arbeid een onaf-hankelijk leven zouden hebben, en schets-te ook het huisje, dat ik in Highgate had gezien, met mijn tante op haar bovenkamer er bij.

„Ben ik nu nog vreeselijk, Dora?” zei ik teeder.

„O, neen, neen!” riep Dora uit. „Maar ik hoop, dat uw tante veel op haar kamer zal blijven! En ik hoop, dat zij geen knorrig en lastig oud mensch zal zijn.”

Indien het mij mogelijk zou zijn geweest, nog meer van Dora te houden, ben ik zeker dat ik het deed. Maar ik voelde toch, dat zij een beetje onhandelbaar was. Het smoorde mijn pas geboren geestdrift, toen ik bemerkte, hoe moeilijk het was haar in die geestdrift te doen deelen. Ik probeerde het echter nog eens. Toen zij weer heelemaal bedaard was, en zij Jip, die op haar schoot lag, zachtjes aan zijn ooren zat te trekken, zette ik een ernstig gezicht en zei:

„Liefste! Mag ik nog iets zeggen?”

„O, word als het u belijft niet weer practisch,” zei Dora vleierend, „want daarvan word ik zoo bang.”

„Hartjelief,” antwoordde ik, „er is niets, waarvoor gij bang hoeft te zijn. Het is al-leen maar mijn bedoeling u de zaak anders te doen zien. Ik wil u alleen maar meer moed en kracht doen krijgen, Dora!”

„Och, maar het is zoo akelig!” riep Dora uit.

„Wel neen, liefje. Volharding en geest-kracht kunnen ons veel erger dingen lee-ren dragen.”

„Maar ik heb heelemaal geen kracht,” zei Dora, haar krullen schuddend. „Kom, geef Jip nu een zoentje, en wees gezellig!”

Het was onmogelijk te weigeren om Jip een zoentje te geven, toen zij hem daartoe aan mij voorhield, en haar eigen rozerood mondje als tot een kusje samentrok, om mij te beduiden hoe ik die operatie moest verrichten, die zij verkoos dat precies mid-den op zijn neus zou plaats hebben. Ik deed wat zij mij gelastte — mij daarna zelf voor mijn gehoorzaamheid beloonend — en zij deed mij, ik weet niet hoelang, mijn voor-genomen ernst vergeten.

„Maar mijn lieve Dora!” zei ik, dien ein-delijk hernemend. „Ik had iets willen zeg-gen.”

Zelfs de rechter in het Prerogatieven-Hof had op haar verliefd kunnen worden, als hij haar zoo haar handjes had zien vou-wen en naar mij opsteken, mij biddend en

smeekend om toch niet meer vreeselijk te zijn.

„Dat zal ik heusch niet meer zijn, lieveling!” verzekerde ik haar. „Maar, lieve Dora, „als gij er van tijd tot tijd eens aan zoudt willen denken — niet om u droevig te maken, verre van dat, maar om u integendeel moed te geven — als gij er van tijd tot tijd eens aan zoudt willen denken, dat gij met een armen jongen zijt geënga-geerd....”

„Och neen! neen!” riep Dora. „Dat is zoo erg vreeselijk!”

„Heelemaal niet, mijn hartje!” zei ik opgeruimd. „Als gij maar van tijd tot tijd daar eens aan denken wilt, en nu en dan eens op het huishouden van uw papa wilt letten, en uw best doen om u wat te oefenen — in het rekenen en boekhouden, bij voorbeeld.”

De arme Dora ontving dezen raad met iets, dat half een snik, half een gil was.

„Dat zal later heel nuttig voor ons zijn,” vervolgde ik. „En als gij mij woudt beloven om een beetje te lezen in — in een kookboekje, dat ik u zal sturen, dan zou dat voor ons allebei heel goed kunnen zijn. Want ons levenspad, mijn Dora,” zei ik, onder het spreken warm wordend, „is nu ruw en rotsig, en het is aan ons het te effenen. Wij moeten vechten om vooruit te komen. Wij moeten dapper zijn. Er staan hinderpalen op onzen weg, die wij moeten overwinnen en verpletteren!”

Zoo wilde ik, met gesloten vuist en een gezicht vol opgewonden geestdrift, voortgaan; maar het was in het geheel niet noodig dat ik voortging. Ik had genoeg gezegd. Ik was weer even ver. O, zij was zoo verschríkt! O, waar was Julia Mills? O, zij wilde naar Julia Mills! En o, ik moest toch maar weggaan! Zoodat ik, kortom, volstrekt niet meer wist wat ik zei of deed, en als razend door de kamer vloog.

Ik dacht, dat ik haar ditmaal den dood had aangedaan. Ik sprenkelde water in haar gezicht. Ik viel op mijn knieën. Ik trok mij aan mijn haren. Ik noemde mijzelf een gevoellooze barbaar en een redeloos beest. Ik smeekte haar om vergiffenis. Ik bezwoer haar mij even aan te kijken. Ik haalde juffrouw Mills' werkdoosje overhoop om naar een reukfleschje te zoeken, en in mijn zielsangst nam ik daarvoor een ivoren naaldenkokertje en stortte al de naalden over Dora uit. Ik schudde mijn vuisten tegen Jip, die even razend was' als ik. Ik bedreef alle buitensporigheden, die ik maar kon bedrijven, en was vrijwel op den rand van den waanzin, toen juffrouw Mills de kamer binnenkwam.

„Wie heeft dat gedaan?” riep zij uit, haar vriendin te hulp snellend.

Ik antwoordde: „Ik, juffrouw Mills! Ik heb het gedaan!” of iets van dien aard — en verborg mijn gezicht in het canapékus-sen.

Eerst dacht juffrouw Mills, dat wij ongenoegen hadden en den zoom van de Woestijn van Sahara hadden bereikt, maar weldra begreep zij hoe de zaken stonden, want mijn lieve, teerhartige Dora omhelsde haar, en begon uit te roepen, dat ik „een arme daglooner” was, en schreide toen over mij, en omhelsde mij, en vroeg mij of ik al haar geld wilde hebben, dat zij mij graag wilde geven, en viel toen weer juffrouw Mills om den hals, en schreide alsof haar hartje zou breken.

Juffrouw Mills moet op deze wereld zijn gekomen om ons tot zegen te zijn. Zij liet mij met enkele woorden vertellen wat dat alles beteekende, troostte Dora, en overtuigde haar langzamerhand, dat ik geen daglooner was — uit wat ik gezegd had, had Dora, geloof ik, opgemaakt, dat ik grondwerker was geworden, en den heelen dag met een kruiwagen over een smalle plank moest heen en weer loopen — en bracht ons weer vreedzaam tot elkaar. Toen wij volkomen bedaard waren, en Dora naar boven was gegaan, om haar oogen met rozenwater te wasschen, schelde juffrouw Mills voor de thee. In den korten tijd, dat ik met haar alleen was, zei ik tegen juffrouw Mills, dat zij voor eeuwig mijn vriendin was, en mijn hart zou moeten ophouden met kloppen voor ik haar hartelijkheid voor ons zou kunnen vergeten.

Daarop zette ik voor juffrouw Mills uiteen, wat ik zoo ongelukkig getracht had voor Dora uiteen te zetten. Juffrouw Mills antwoordde dat zij, in 't algemeen gesproken, van oordeel was, dat een hutje, waarin tevredenheid heerschte, beter was dan een paleis met koude pracht; en dat waar liefde was, alles was.

Ik zei, dat dit volkomen waar was, en vroeg, wie dat beter zou kunnen weten dan ik, die van Dora hield met een liefde zooals nog nooit een sterveling had gevoeld. Maar toen juffrouw Mills met treurigen ernst opmerkte, dat het voor sommige harten wel gelukkig zou zijn als dit zoo was, verzocht ik te mogen verklaren, dat ik mijn opmerking tot stervelingen van het mannelijk geslacht beperkte.

Daarop verlangde ik van juffrouw Mills, dat zij zou zeggen, of er naar haar meening al of niet eenige waarde viel te hechten aan wat ik over het rekenen, het huishou-

den en het kookboek had geadviseerd.

Na eenig bedenken, antwoordde juffrouw Mills aldus:

„Mijnheer Copperfield, ik wil 'oprecht met u spreken. Zielelijden en beproevingen vervangen bij sommige menschen de jaren, en ik zal zoo oprecht met u spreken, alsof ik een abdis was. Neen. Die raad is niet voor onze Dora geschikt. Onze lieve Dora is een troetelkindje van de natuur. Zij is een schepseltje van licht en vreugde. Ik wil wel bekennen, dat het goed zou zijn, als zij het zou kunnen doen, maar....” En juffrouw Mills schudde haar hoofd.

Ik werd door het laatste gezegde van juffrouw Mills, waarbij zij mij toch eenigszins gelijk gaf, aangemoedigd om haar te vragen, of zij, ter wille van Dora, als zij eens een gelegenheid vond voorzichtig Dora's aandacht naar een dergelijke voorbereiding op een ernstig leven heen te leiden, daarvan wel gebruik zou willen maken. Juffrouw Mills beloofde dit zoo grif, dat ik haar nog verder vroeg of zij het kookboek in bewaring zou willen nemen, en als zij het Dora onder de oogen kon brengen, zonder haar al te veel te doen schrikken, mij ook dien gewichtigen dienst zou willen bewijzen. Juffrouw Mills nam ook deze taak op zich, maar durfde er niet veel van te hopen.

En Dora kwam terug, en zag er zoo aanvallig kinderlijk uit, dat ik er werkelijk aan twijfelde of zij wel met zulke alledaagsche dingen mocht worden lastig gevallen. En zij was zoo lief voor mij, en zoo bekoorlijk (vooral toen zij Jip op zijn achterpooten liet staan voor een stukje brood, en deed alsof zij zijn neus tegen den heeten trekpot duwde, tot straf voor zijn onwilligheid) dat het mij, als ik bedacht dat ik haar had doen schrikken en schreien, te moede was, alsof ik een soort monster was, dat in het bloemenpaleis van een kleine fee terecht was gekomen.

Na de thee werd de gitaar voor den dag gehaald en zong Dora weer diezelfde aardige, oude Franche liedjes over de onmogelijkheid om ooit iets anders te doen dan te dansen. Tra la la, Tra la la, tot ik mij zelf voor een nog veel grooter monster hield dan tevoren.

Slechts één oogenblik werd ons genoegen verstoord, en dit gebeurde even voordat ik afscheid nam, toen juffrouw Mills bij toeval iets over morgenochtend zei, en ik mij bij ongeluk liet ontvallen, dat ik tegenwoordig verplicht was om vóór vijven op te staan. Of Dora zich verbeeldde, dat ik nachtwacht was geworden, weet ik niet

precies; maar het maakte een diepen indruk op haar, en zij wilde niet meer spelen of zingen.

Het lag haar nog op het hart toen ik haar goedennacht wenschte, en zij zei, op haar aardigen, vleienden toon — alsof ik haar pop was, placht ik te denken:

„Nu moet ge niet om vijf uur opstaan, ondeugende jongen. Dat is zoo dwaas.”

„Maar lieveling,” zei ik „ik ga vroeg aan het werk.”

„Maar doe dat dan niet,” zei Dora. „Waarom zoudt ge?”

Het was mij, toen ik dat lieve, verwonderde gezichtje aankeek, onmogelijk, anders dan op een luchtigen en schertsenden toon te zeggen, dat wij moesten werken, om te leven.

„Och, wat een gekheid!” riep Dora uit. „Hoe zullen wij anders leven, Dora?” zei ik.

„Hoe? Wel, dat doet er niet toe,” zei Dora.

Zij scheen te denken, dat zij de zaak daarmee volkomen had afgedaan, en gaf mij zoo'n zegevierend kusje, dat zoo regelrecht uit haar onschuldige hartje kwam, dat ik haar voor al de schatten van de wereld haar ingenomenheid met haar antwoord niet had willen ontnemen.

Wel! Ik hield van haar, en bleef van haar houden, met heel mijn hart, volkomen in die liefde verzonken. Maar ik bleef toch ook hard aan het werk, en hield al de ijzers, die ik nu in het vuur had, voortdurend gloeiend; en zoo zat ik dikwijls 's avonds tegenover mijn tante er aan te denken, hoe ik Dora toen had doen schrikken, en hoe ik mij best met een gitaarkist door het bosch van hindernissen een weg zou kunnen banen, tot ik mij begon te verbeelden, dat mijn haren er grijs van werden.

HOOFDSTUK XXXVIII.

Een compagnieschap ontbonden.

Ik liet mijn voornemen met betrekking tot de Parlements-zittingen niet koud worden. Dit was een van de ijzers, die ik dadelijk in het vuur had gestoken, en een van de ijzers, die ik voortdurend gloeiend hield en waar ik voortdurend op bleef hameren, met een volharding, die ik zelf wel mag bewonderen. Ik kocht een goede handleiding voor de stenographie (die mij tien en een halven shilling kostte) en stortte mij in een zee van verbijstering, die mij in luttele we-

ken aap den rand van den waanzin bracht. De veranderlijke beteekenis van de stippen, die zóó geplaatst dit, en zóó geplaatst heel iets anders beteekenden; de wonderlijke kuren, die de cirkeltjes er op na hielden; de onverklaarbare gevolgen van zekere op vliegepootjes lijkende teekentjes; de verschrikkelijke uitwerking van een bochtje op een verkeerde plaats; dit alles vervolgde mij niet alleen in mijn wakende uren, maar kwam mij zelfs in den slaap weer voor den geest. Toen ik blindelings rondtastend door deze moeilijkheden was heengekomen, en het alphabet was meester geworden, dat op zich zelf een Egyptische tempel was, verscheen er een nieuwe processie van ijselijkheden, willekeurige teekens genoemd — de meest despotische teekens, die ik ooit gekend heb, en die bij voorbeeld wilden, dat een ding, op het beginsel van een spinneweb lijkend, verwachting beteekende, en dat een met inkt geschetst vuurpijlje onvoordeelig moest bepalen. Toen ik deze gruwelijkheden in mijn hoofd had geprent, bemerkte ik, dat zij al het andere er weer uit hadden gejaagd; toen nog eens van voren af aan beginnend, vergat ik ze weer en terwijl ik ze weer opzocht, liet ik de andere brokken van het stelsel weer vallen, kortom, het was werkelijk om er dol van te worden.

En ik zou er misschien werkelijk ook dol van zijn geworden, als ik Dora niet gehad had, die het plechtanker van mijn door storm geteisterde bark was. Ieder krabbeltje in het systeem was een knoestige eik in het bosch van hindernissen, en ik bleef ze den een na den ander omverhousen, met zoo'n hardnekkigen ijver, dat ik in drie of vier maanden in staat was de proef te nemen of ik een der duidelijkste en langzaamste sprekers in het Parlement kon bijhouden. Zal ik het ooit vergeten, hoe die spreker mij al een eind vooruitschoot voor ik nog begon, en hoe mijn onervaren potlood hem over het papier nahaspelde alsof het stuipen had?

Zoo ging het niet, dat was duidelijk. Ik wilde te hoog vliegen, en zou op die manier nooit verder komen. Ik zocht raad bij Traddles, die er over sprak, dat hij mij redevoeringen zou dicteeren, zoo langzaam en met zooveel tusschenpoozen als mijn zwakheid in de kunst vereischte. Heel dankbaar voor zijn vriendelijke hulp, nam ik het voorstel aan, en een geruimen tijd lang hielden wij, avond aan avond, nadat ik van den doctor was thuis gekomen, in Buckingham-Street een soort van liefhebberij-Parlement.

Ik zou wel eens ergens anders zoo'n Parlement hebben willen zien! Mijn tante en mijnheer Dick zaten daar als vertegenwoordigers van de regeering of de oppositie (al naar de situatie het vereischte) en Traddles donderde, met behulp van „Enfield's Speaker," of een deel Parlements-redevoeringen, de verschrikkelijkste strafredenen tegen hen uit. Bij de tafel staand, met zijn vinger op de bladzijde, om bij te wijzen, en zijn rechterarm boven zijn hoofd zwaaiend, schreeuwde Traddles, als Pitt, Fox, Sheridan, Burke, Castlereagh, Sidmouth, of Canning, zich zelf in vuur en overstelpde mijn tante en mijnheer Dick met snerpande verwijten van snoodheid en slechtheid; terwijl ik gewoonlijk op eenigen afstand zat, met mijn aantekenboekje op mijn knie, en hem uit alle macht probeerde bij te houden. In inconsequentie en doldriftigheid had Traddles door geen echten politicus overtroffen kunnen worden. Binnen den tijd van een week koos hij voor allerlei politieke stelsels partij, en spijkerde hij allerlei soorten van vlaggen aan allerlei soorten van masten. Mijn tante, die heel veel weg had van een onverstoorbaren kanselier van de schatkist, wierp er nu en dan, wanneer de rede dit scheen te vereischen, een uitroep tusschen, als „Hoor!" of „O!" wat voor mijnheer Dick (die volmaakt de rol van een land-edelman speelde) altijd het sein was om luidkeels denzelfden kreet aan te heffen. Maar mijnheer Dick werd in den loop van zijn parlementaire carrière van zulke dingen beschuldigd, en voor zulke verschrikkelijke gevolgen verantwoordelijk gesteld, dat hij er soms ongerust door werd. Ik geloof dat hij werkelijk begon te vreezen inderdaad iets te hebben gedaan, dat tot vernietiging van de Britsche constitutie en tot verderf van het land zou kunnen leiden.

Dikwijls zetten wij deze debatten voort tot de klok twaalf wees, en de kaarsen in de plijp waren gebrand. Het gevolg van deze oefeningen was, dat ik Traddles weldra vrij goed bij kon houden, en volkomen tevreden zou zijn geweest, als ik maar eenigszins had kunnen begrijpen wat er in mijn aantekeningen stond. Maar wat het lezen van die redevoeringen betreft nadat ik ze had opgeschreven, had ik evengoed de Chineesche opschriften op een verzameling theekisten, of de gouden letters op al de groote groene en roode flesschen in een apotheek kunnen kopieeren.

Er zat niets anders op dan weer van voren af aan te beginnen. Dat was hard, maar ik deed het toch, hoewel met een

beklemd hart, en kroop nog eens met een slakkengang over denzelfden vervelenden grond, telkens stilstaand om ieder stipje op mijn weg nauwkeurig van alle kanten te bekijken, en mij razend inspannend om die lastige teekens, als ik ze weer ontmoette, onmiddellijk te herkennen. Ik was altijd op tijd op het kantoor en ook bij den doctor; en werkelijk, ik werkte, zooals men wel zegt, als een paard.

Op zekeren dag, toen ik als gewoonlijk naar de Commons ging, vond ik mijnheer Spenlow, met een heel ernstig gezicht en in zich zelf mompelend, in de deur staan. Daar hij wel meer over hoofdpijn klaagde — de natuur had hem een korten hals gegeven, en ik geloof beslist, dat hij al te veel stijfheid in zijn linnengoed liet doen — schrikte ik eerst bij de gedachte dat deze kwaal hem misschien weer kwelde; maar in dit opzicht stelde hij mij al gauw gerust.

In plaats van mijn „goeden morgen” met zijn gewone vriendelijkheid te beantwoorden, keek hij mij met stijve deftigheid aan, en verzocht mij met hem mee te gaan naar een zeker koffiehuis, dat in dien tijd een deur had, die in de Commons, even buiten de poort op het St. Paul's kerkhof, uitkwam. Ik gehoorzaamde, verre van op mijn gemak, en met een warm en prikkelend gevoel over al mijn leden, alsof mijn vrees door de huid naar buiten wilde slaan. Toen ik hem, omdat de weg zoo smal was, een beetje voor liet gaan, merkte ik op, dat hij zijn hoofd met een statigheid droeg, die bijzonder weinig goeds beloofde en werd ik heel benauwd dat hij misschien iets omtrent Dora zou hebben ontdekt.

Als ik dit op weg naar het koffiehuis al niet had kunnen raden, zou ik zeker wel hebben kunnen begrijpen wat er aan de hand was, toen ik hem naar een bovenkamer volgde, en daar juffrouw Murdstone vond, afstekend tegen den achtergrond van een buffet, waarop verscheidene omgekeerde bierglazen stonden, met citroenen er bovenop, en twee van die speciale doozen, vol hoeken en randen, om er messen en vorken tusschen te zetten, die nu, gelukkig voor het menschedom, uit de mode zijn.

Juffrouw Murdstone gaf mij haar koude vingertoppen en bleef stokstijf zitten. Mijnheer Spenlow sloot de deur, beduidde mij een stoel te nemen, en bleef op het haardkleedje voor den schoorsteen staan.

„Wees zoo goed om mijnheer Copperfield te laten zien,” zei mijnheer Spenlow, „wat gij in uw reticule hebt, juffrouw Murdstone.”

Ik geloof, dat het dezelfde oude reticule

met den stalen beugel uit mijn kindsheid was, die zoo bijtend toeknipte. Haar lippen samenknijpend, als uit sympathie met den beugel, opende juffrouw Murdstone de reticule — tegelijk haar mond een beetje openend — en haalde mijn laatsten brief aan Dora er uit, vol uitdrukkingen van de teederste en vurigste genegenheid.

„Ik geloof, dat dit uw schrift is, mijnheer Copperfield?” zei mijnheer Spenlow.

Ik was gloeiend heet, en de stem, die ik hoorde, leek heel weinig op de mijne, toen ik zei: „Ja, mijnheer.”

„Als ik mij niet vergis,” hervatte mijnheer Spenlow, toen juffrouw Murdstone een heel pakje brieven, met het allerliefste blauwe lintje samengebonden, uit haar reticule haalde, „zijn deze eveneens van uw hand, mijnheer Copperfield?”

Ik nam ze met een allerjammerlijkst gevoel van haar aan, en met een blik op de eerste woorden, als: „Mijn dierbare Dora,” „Mijn beminde Engel,” „Mijn eeuwig gezegende,” en dergelijke meer, kreeg ik een hoogrooden blos en boog mijn hoofd.

„Neen, dank u,” zei mijnheer Spenlow koeltjes, toen ik ze hem werktuiglijk terug wilde geven. „Ik wil er u niet van berooven. Juffrouw Murdstone, wilt ge zoo goed zijn, verder te gaan?”

Nadat dit zachtardige wezen een poosje nadenkend naar het vloerkleed had gestaard, sprak zij met een zekere droge zalving in haar stem aldus:

„Ik moet bekennen, dat ik juffrouw Spenlow al eenigen tijd ten aanzien van David Copperfield heb verdacht. Ik had juffrouw Spenlow en David Copperfield in het oog gehouden, toen zij elkaar voor de eerste maal ontmoetten; en de indruk, dien ik toen kreeg, was niet aangenaam. De verdorvenheid van het menschelijk hart is zoo . . .”

„Gij zoudt mij een genoeg doen, juffrouw,” viel mijnheer Spenlow er op in, „door bij de zaak te blijven.”

Juffrouw Murdstone sloeg haar oogen neer, schudde haar hoofd, als om tegen deze onbehoorlijke stoornis te protesteeren, en hervatte met een gerimpeld voorhoofd en nog grooter deftigheid:

„Daar ik mij dan tot de zaak moet bepalen, zal ik die zoo droog vermelden als mij mogelijk is. Misschien zal u dat het aangenaamst zijn. Ik heb al gezegd, mijnheer, dat ik juffrouw Spenlow, ten aanzien van David Copperfield, sedert eenigen tijd verdacht. Ik heb vaak getracht een afdoende bevestiging van mijn verdenking te vinden, maar tevergeefs. Ik heb mij dus ont-

houden er met juffrouw Spenlow's vader over te spreken," hier keek zij hem met barschheid aan, „wel wetend hoe weinig men in zulke gevallen doorgaans geneigd is gewetensvolle plichtsbetrachting op de juiste waarde te schatten."

Mijnheer Spenlow scheen door de mannelijke deftigheid van haar toon verlegen te worden, en haar strengheid te willen afweren door een verzoenend gebaar met zijn hand.

„Toen ik, na mijn afwezigheid ter gele-

kwam mij voor, dat juffrouw Spenlow al te veel brieven van haar vriendin juffrouw Mills ontving; maar daar juffrouw Mills met volle goedkeuring van haar papa haar vriendin was," nog een vinnige steek op mijnheer Spenlow, „paste het mij niet mij daarmee te bemoeien. Indien ik al geen toespeling mag maken op de verdorvenheid van het menschelijke hart, zal het — moet het mij toch vergund zijn, in zooverre van verkeerd geplaatst vertrouwen te spreken."

Mijnheer Spenlow prevelde een veront-

„GLJ HEBT JUFFROUW MURDSTONE GEHOORD," ZEI MIJNHEER SPENLOW, ZICH TOT MIJ WEN-
DEND. „IK VERZOEK U TE MOGEN VRAGEN, MIJNHEER COPPERFIELD, OF GLJ IETS TE ANT-
WOORDEN HEBT."

genheid van het huwelijk van mijn broer, in Norwood terugkwam," vervolgde juffrouw Murdstone, met een stem vol verontwaardiging en minachting, „en toen juffrouw Spenlow van haar bezoek bij haar vriendin juffrouw Mills terugkwam, kwam het mij voor, dat de manieren van juffrouw Spenlow mij nog meer reden tot achterdocht gaven dan tevoren. Ik hield haar dus voortdurend scherp in het oog."

De lieve teerhartige Dora, zoo argeloos onder de oogen van die Draak!

„Toch," hervatte juffrouw Murdstone, „vond ik geen bewijs vóór gisteravond. Het

schuldigende toestemming.

„Gisteravond na de thee," vervolgde juffrouw Murdstone, „zag ik het hondje opstuiven en brommend door de kamer springen met iets, dat hij scheen te willen verscheuren. „Dora," zei ik tegen juffrouw Spenlow, „wat heeft de hond daar in zijn bek? Is het een papier?" Juffrouw Spenlow sloeg dadelijk haar hand in haar japon, gaf opeens een gil en schoot op het hondje af. Ik kwam tusschenbeide en zei: „Dora-lief, gij moet mij permitteeren." "

O Jip, ellendige hond, dat ongeluk was dus jouw werk!

„Juffrouw Spenlow,” vervolgde juffrouw Murdstone, „trachtte mij met kusjes, werkdoosjes en kleine sieraden om te koopen — daarover zwijg ik natuurlijk verder. Het hondje kroop, toen ik bij hem kwam, onder de sofa, en werd met groote moeite met de tang daar vandaan gejaagd. Zelfs toen hij er onder vandaan was gejaagd, hield hij nog den brief in zijn bek, en toen ik hem dien probeerde af te nemen, met groot gevaar van gebeten te worden, hield hij hem zoo hardnekkig tusschen zijn tanden geklemd, dat hij zich, aan dat epistel hangend, omhoog liet trekken. Eindelijk kreeg ik het in bezit. Na het gelezen te hebben, zei ik onbewimpeld tegen juffrouw Spenlow, dat zij nog meer van zulke brieven in haar bezit had, en eindelijk kreeg ik van haar het pakje, dat David Copperfield nu in zijn hand heeft.”

Hier zweeg zij, knipte haar reticule weer dicht, sloot haar mond en keek, alsof men haar wel zou kunnen breken, maar nooit doen buigen.

„Gij hebt juffrouw Murdstone gehoord,” zei mijnheer Spenlow, zich tot mij wendend. Ik verzoek u te mogen vragen, mijnheer Copperfield, of gij iets te antwoorden hebt!”

Het tafereel dat ik voor mij zag van mijn lieve kleine Dora, den heelen nacht snik-kend en schreiend — zoo volkomen alleen in haar angst en haar droefheid; de gedachte, dat zij dat gevoellooze wijf zoo jammerlijk gesmeekt en gebeden had haar te vergeven — dat zij haar tevergeefs die kusjes, werkdoosjes en snuisterijtjes had aangeboden — dat zij in zoo'n verschrikkelijck jammerlijken toestand moest verkeer-en, en dat alles om mij — deed het kleine beetje waardigheid, dat ik nog getracht had te vertoonen, sterk verminderen. Ik vrees, dat ik wel een minuut of langer erg stond te beven, hoewel ik mijn best deed om dit te verbergen.

„Ik heb niets te zeggen, mijnheer,” antwoordde ik, „behalve dat de schuld uitsluitend bij mij ligt. Dora....”

„Juffrouw Spenlow, als het u belieft,” zei haar vader heel statig.

„..... is er door mij toe gebracht,” vervolgde ik, die koude benaming inslikkend, „om in deze geheimhouding toe te stemmen, en ik heb er bitter berouw van.”

„Gij zijt zeer te laken, mijnheer,” zei mijnheer Spenlow, op het haardkleedje heen en weer stappend en zijn woorden nadruk gevend door een beweging van zijn heele lichaam in plaats van zijn hoofd, waarvan de stijfheid van zijn das en zijn ruggegraat de oorzaak was. „Gij hebt iets

oneerlijks en onbehoorlijks gedaan, mijnheer Copperfield. Wanneer ik een gentleman bij mij aan huis laat komen, onverschillig of hij negentien, negen en twintig of negentig is, doe ik dat in een geest van vertrouwen. Als hij dat vertrouwen misbruikt, pleegt hij een oneerlijkheid, mijnheer Copperfield.”

„Ik voel het nu wel, mijnheer, dat ver-zeker ik u,” antwoordde ik. „Maar tevoren heb ik daar nooit aan gedacht. Oprecht en eerlijk, mijnheer Spenlow, ik heb er tevo-ren nooit aan gedacht. Ik houd zoo ontzag-lijk veel van juffrouw Spenlow....”

„Och, nonsens!” zei mijnheer Spenlow, rood wordend. „Vertel mij toch niet in mijn gezicht, mijnheer Copperfield, dat gij op mijn dochter verliefd zijt!”

„Zou ik mijn gedrag kunnen verdedigen, als het niet zoo was, mijnheer?” antwoordde ik met alle nederigheid.

„Kunt gij u verdedigen, als het wel zoo is?” zei mijnheer Spenlow, en bleef op het haardkleedje stilstaan. „Hebt gij bedacht hoe oud gij zijt, mijnheer Copperfield, en hoe oud mijn dochter is? Hebt gij overwo-gen wat het zegt het vertrouwen te onder-mijnen, dat er tusschen mijn dochter en mij moest bestaan? Hebt gij bedacht tot welke klasse in de maatschappij mijn dochter be-hoort, welke vooruitzichten ik voor haar mag koesteren, welke testamentaire be-schikkingen ik voor haar kan hebben ge-maakt? Hebt gij iets daarvan overwogen, mijnheer Copperfield?”

„Heel weinig, mijnheer, vrees ik,” ant-woordde ik, zoo eerbiedig en droevig spre-kend als mijn hart mij ingaf. „Maar ik bid u, geloof mij, ik heb mijn eigen positie wel overwogen. Toen ik u die meedeelde, wa-ren wij al geëngageerd....”

„Ik verzoek u,” zei mijnheer Spenlow, meer op Punch lijkend dan ik hem nog ooit had zien doen, terwijl hij zijn eene hand met kracht in de andere sloeg — ik kon zelfs in mijn wanhoop niet nalaten daarop te letten — „mij niet over een engage-ment te spreken, mijnheer Copperfield.”

De anders zoo onverschillige juffrouw Murdstone liet een kort, minachtend lachje hooren.

„Toen ik u mijn veranderde positie mee-deelde, mijnheer,” begon ik weer, een nieu-ven vorm van uitdrukking kiezend in plaats van den vroeger gebezigten, die hem zoo onwelgevallig was, „was die ge-heimhouding, waartoe ik juffrouw Spenlow helaas bewogen heb, reeds begonnen. Se-dert ik mij in die veranderde positie be-vind, heb ik al mijn krachten en al mijn

vermogens ingespannen om ze te verbeteren. Ik ben er zeker van, dat ik ze mettertijd zal verbeteren. Wilt ge mij tijd laten — hoe lang dan ook? Wij zijn allebei nog zoo jong, mijnheer...."

"Gij hebt gelijk," viel mijnheer Spenlow hierop in, ettelijke malen met zijn hoofd knikkend, en een heel donker gezicht zettend. „Gij zijt beiden nog zeer jong. Het is allemaal dwaasheid. Laat het uit zijn met die dwaasheid. Neem die brieven mee en gooi ze in het vuur. Geef mij de brieven van juffrouw Spenlow om ze in het vuur te gooien; en hoewel onze omgang voortaan, zooals ge wel begrijpt, tot de Commons beperkt moet blijven, zullen wij afspreken, dat wij over wat er gebeurd is verder zullen zwijgen. Kom, mijnheer Copperfield, het ontbreekt u niet aan verstand, en dit is het eenige verstandige wat wij kunnen doen."

Neen. Ik kon er niet aan denken daarin toe te stemmen. Het speet mij zeer, maar er was iets, dat hoogere eischen stelde dan het verstand. De liefde ging boven alle aardse bedenkingen uit, en ik aanbad Dora, en Dora hield van mij. Ik zei dit niet zoo ronduit; ik verzachtte het zooveel ik kon; maar ik gaf het toch duidelijk genoeg te kennen en bleef op mijn stuk staan. Ik geloof niet, dat ik mij erg belachelijk maakte, maar ik weet wel, dat ik op mijn stuk bleef staan.

"Heel goed, mijnheer Copperfield," zei mijnheer Spenlow. „Dan moet ik mijn invloed op mijn dochter beproeven."

Juffrouw Murdstone gaf door een bijzonder geluid, een langgerekte ademhaling, die noch zuchten noch steunen was, maar iets van allebei had, als haar meening te kennen, dat hij hiermee had moeten beginnen.

"Dan moet ik mijn invloed op mijn dochter beproeven," herhaalde mijnheer Spenlow, door dezen bijval gesterkt. „Weigert gij die brieven terug te nemen, mijnheer Copperfield?" Want ik had ze op de tafel gelegd.

Ja. Ik hoopte, dat hij het mij niet kwalijk zou nemen, maar ik kon ze onmogelijk van juffrouw Murdstone aannemen.

"Ook niet van mij?" zei mijnheer Spenlow.

"Neen," antwoordde ik met den diepsten eerbied. Ook niet van hem.

"Heel goed!" zei mijnheer Spenlow.

Er volgde een stilte; ik wist niet of ik zou weggaan of blijven. Eindelijk ging ik zachtjes naar de deur, met het plan te zeggen, dat ik misschien zijn gevoel het meest zou ontzien door mij te verwijderen, toen hij,

met zijn handen in zijn jaszakken, waarin hij ze maar met moeite kon krijgen, en met een gezicht, dat ik niet anders dan vroom zou kunnen noemen, zei:

"Het is u waarschijnlijk bekend, mijnheer Copperfield, dat ik niet geheel van aardse goederen ben ontbloot, en dat mijn dochter de naaste en dierbaarste van mijn bloedverwanten is?"

Ik gaf hem haastig ten antwoord, dat ik hoopte dat de dwaling, waartoe ik mij door mijn vurige liefde had laten verleiden, hem niet zou bewegen mij ook voor baatzuchtig te houden.

"Ik spreek niet van de zaak uit dat oogpunt beschouwd," zei mijnheer Spenlow. „Het zou voor u zelf en ons allen beter zijn, als gij wel baatzuchtig waart — ik bedoel, als gij bedachtzamer waart en u minder door al die jeugdige dwaasheid liet beheerschen. Neen, ik zeg alleen, met een heel andere bedoeling, het is u waarschijnlijk wel bekend, dat ik mijn kind eenig vermoegen heb na te laten?"

Natuurlijk dacht ik dat wel.

"En gij kunt u toch bezwaarlijk voorstellen," zei mijnheer Spenlow, „daar wij hier in de Commons ondervinding, dagelijksche ondervinding hebben, hoe onverklaarbaar achteloos en tegenstrijdig de menschen dikwijls ten aanzien van testamentaire beschikkingen handelen — van alle dingen misschien dat, waarbij men de zonderlingste blijken van inconsequentie ontmoet — dat de mijne niet behoorlijk zijn gemaakt."

Ik boog toestemmend mijn hoofd.

"Ik zou nooit toestaan," zei mijnheer Spenlow met een kennelijke toeneming van vroom gevoel, en langzaam zijn hoofd schuddend, terwijl hij zich beurtelings op zijn teenen en zijn hielen liet balanceeren, „dat op mijn beschikkingen ten aanzien van een behoorlijke verzorging van mijn kind, door een jeugdige dwaasheid als deze, eenige invloed zou worden uitgeoefend. Het is niets anders dan een dwaasheid. Binnenkort zal zij lichter wegen dan een veertje. Maar ik zou, als er aan deze kinderachtige geschiedenis niet spoedig een einde kwam, in een oogenblik van angst er toe kunnen overgaan haar door zekere maatregelen te behoeden tegen de gevolgen van een dwaze huwelijkskeus. Ik hoop, mijnheer Copperfield, dat gij mij niet zult noodzaken om, al was het maar voor een kwartier, dit omgeslagen blad in mijn levensboek weer op te slaan; en om, al was het maar voor een kwartier, terug te komen op reeds lang gemaakte beschikkingen."

Dit werd gezegd met een kalmte en een helderheid, die mij aan den glans van de ondergaande zon deed denken en mij werkelijk ontroerde. Hij was zoo vreedzaam en berustend — had blijkbaar zijn zaken zoo voortreffelijk geregeld — dat hij aangedaan werd als hij daaraan dacht. Ik geloof werkelijk, dat ik tranen in zijn oogen zag, opgeweld uit de diepte van zijn gevoel.

Maar wat kon ik doen? Ik kon Dora en mijn eigen hart toch niet verloochenen? Toen hij mij zei, dat ik een week tijd moest nemen om na te denken over wat hij had gezegd, hoe kon ik toen zeggen, dat ik dit niet wilde doen, en hoe kon ik van iets anders zeker zijn, dan dat geen verloop van weken eenigen invloed kon hebben op een liefde als de mijne?

„Spreek intusschen eens met juffrouw Trotwood, of met iemand anders, die de wereld en het leven kent,” zei mijnheer Spenlow, met beide handen zijn das recht trekkend. „Neem een week bedenktijd, mijnheer Copperfield.”

Ik onderwierp mij, en met een gezicht, dat zooveel droevige, wanhopige standvastigheid uitdrukte, als mij maar mogelijk was, ging ik de kamer uit. Juffrouw Murdstone's donkere wenkbrauwen volgden mij naar de deur — ik zeg haar wenkbrauwen in plaats van haar oogen, omdat zij in haar gezicht zoo bijzonder sterk uitkwamen — en zij zag er zoo volkomen uit als zij er op dat uur van den ochtend in onze voorkamer in Blunderstone placht uit te zien, dat ik mij bijna had kunnen verbeelden dat ik weer in mijn les was blijven steken, en de zwaarte die mij op het hart drukte, het gewicht van dat gruwelijke oude leerboek was, met de ovale houtsneden, die voor mijn jeugdige verbeelding het model van brillenglazen hadden.

Toen ik in het kantoor was gekomen en, den ouden Tiffey en al de anderen door mijn handen voor mijn oogen te slaan, voor mij verbergend, in mijn eigen afgezonderde hoekje voor mijn lessenaar over deze onverwachte aardbeving zat na te denken, en in de bitterheid van mijn geest den ongelukkigen Jip verwenschte, begon ik mij zoo over Dora te kwellen, dat het mij verwondert, dat ik mijn hoed niet nam en als een razende naar Norwood vloog. Het denkbeeld, dat men haar zou bangmaken en doen schreien, en dat ik niet bij haar was om haar te troosten, was zoo ondraaglijk, dat het mij dwong een wilden brief aan mijnheer Spenlow te schrijven, waarin ik hem smeekte de gevolgen van mijn afschuwelijke noodlot niet op haar te wreken. Ik

bad hem haar zacht gemoed te sparen — die teedere bloem niet te vertreden — en schreef hem, zoover ik mij nog herinner, in het algemeen alsof hij, in plaats van haar vader, een Menscheneter, of de Draak van Wantley was geweest. Dezen brief legde ik, voor hij nog terug was, verzegeld op zijn lessenaar, en toen hij kwam, zag ik hem door de half openstaande deur mijn epistel opnemen en lezen.

Hij zei er den heelen morgen niets van; maar voor ik 's middags wegging, riep hij mij binnen, en zei mij, dat ik mij in 't geheel niet ongerust over het geluk van zijn dochter behoefde te maken. Hij had haar verzekerd, zei hij, dat het allemaal dwaasheid was; en meer had hij haar niet te zeggen. Hij geloofde een toegeeflijk vader te zijn (wat hij inderdaad ook was) en ik kon mij alle zorg om haar besparen.

„Gij zoudt het noodzakelijk kunnen maken, als gij onverstendig of stijfhoofdig zijt, mijnheer Copperfield,” merkte hij nog op, „dat ik mijn dochter weer voor eenigen tijd naar het buitenland zend, maar ik heb betere gedachten van u. Ik hoop, dat gij over enkele dagen wel wijzer zult zijn. Wat juffrouw Murdstone betreft” (want ik had in mijn brief op haar gezinspeeld), „ik heb achting voor de waakzaamheid van deze dame en voel mij aan haar verplicht; maar zij heeft de besliste opdracht, het onderwerp te vermijden. Alles wat ik verlang, mijnheer Copperfield, is, dat het vergeten zal worden. Alles wat gij te doen hebt, mijnheer Copperfield, is het te vergeten.”

Alles! In het briefje, dat ik aan juffrouw Mills schreef, kwam ik met bitterheid op dit gezegde terug. Alles wat ik te doen had, zei ik met sombere spotternij, was Dora te vergeten. Dat was alles, en wat was dat heelemaal! Ik smeekte juffrouw Mills haar dien avond te mogen spreken. Indien dit niet met toestemming en goedkeuring van mijnheer Mills kon geschieden, verzocht ik om een heimelijke samenkomst in de achterkeuken, waar de mangel stond. Ik berichtte haar, dat mijn verstand op zijn troon zat te waggelen, en dat alleen zij, juffrouw Mills, kon verhinderen dat het daar van afstortte. Ik ondertekende „waanzinnig de hare,” en kon, toen ik dit geschrift, voor ik het met een boodschaplooper verzond, nog eens overlas, niet nalaten te voelen, dat het eenigszins in den trant van mijnheer Micawber was.

's Avonds begaf ik mij naar de straat waar juffrouw Mills woonde, en wandelde daar op en neer, tot ik door haar kamenier tersluiks werd binnengelaten en door het

onderhuis naar de achterkeuken werd gebracht. Ik heb sedert reden gehad om te gelooven, dat er niets ter wereld bestond om mij te beletten door de voordeur naar binnen te gaan en in het salon te worden gelaten, behalve de zucht van juffrouw Mills naar het romantische en geheimzinnige.

In de achterkeuken ging ik zoo razend te keer, als bij mijn toestand paste. Ik ging er heen, denk ik, om mij aan te stellen als een gek, en ik ben volkomen zeker dat ik dit ook deed. Juffrouw Mills had een haastig briefje van Dora ontvangen, met de mededeeling dat alles ontdekt was, en waarin zij verder zei: „Och, ik smeeik u, kom bij mij, Julia, als het u belieft!” Maar aangezien juffrouw Mills er niet zeker van was, of haar komst de hoogere machten wel aangenaam zou zijn, was zij nog niet gegaan; en wij waren allen in de Woestijn van Sahara door den nacht overvallen.

Juffrouw Mills bezat een verbazenden rijkdom van woorden en schepte behagen in het uitstorten van dien overvloed. Ik kon niet nalaten te voelen, dat zij, hoewel zij haar tranen met de mijne vermengde, een akelig genot in onze rampen vond. Zij troetelde ze, om zoo te zeggen, en trachtte ze zoo groot te doen schijnen als maar mogelijk was. Een diepe kloof, zei zij, had zich tusschen mij en Dora geopend, en de liefde alleen kon die met haar regenboog overspannen. De liefde was in de barre wereld tot lijden gedoemd; dat was altijd zoo geweest en zou altijd zoo zijn. Maar dat kwam er niet op aan, zei juffrouw Mills. Harten, door spinnewebben omklemd, moesten eindelijk barsten, en dan was de Liefde gewroken.

Dit was een schrale troost, maar juffrouw Mills wilde geen bedriegelijke hoop aanwakkeren. Zij maakte mij nog veel rampzaliger dan tevoren, en ik voelde (en verzekerde haar dit met de innigste dankbaarheid) dat zij werkelijk een vriendin was. Wij besloten, dat zij den volgenden morgen zoo vroeg mogelijk naar Dora zou gaan en zich gelegenheid zou verschaffen haar, hetzij door woorden of blikken, van mijn trouw en ellende te overtuigen. Wij scheidden, overstelpt van smart, en ik geloof, dat dit voor juffrouw Mills een zeer bijzonder genoeg was.

Toen ik thuis kwam, vertrouwde ik alles aan mijn tante toe; en in weerwil van alles wat zij mij zeggen kon, ging ik wanhopig naar bed. Wanhopig stond ik weer op, en wanhopig ging ik de deur uit. Het was Zaterdagochtend, en ik ging dus regelrecht

naar de Commons.

Toen ik ons kantoor in het oog kreeg, verwonderde het mij te zien, dat de boodschaploopers in een troepje voor de deur stonden te praten, en eenige voorbijgangers naar de ramen bleven staan kijken, die nog gesloten waren. Ik versnelde mijn schreden, en tusschen hen doorgaand, verwonderd over de manier waarop zij stonden te kijken, stapte ik naar binnen.

De klerken waren er, maar niemand voerde iets uit. De oude Tiffey zat, voor het eerst van zijn leven geloof ik, op de kruik van een ander, en had zijn hoed niet opgehangen.

„Een verschrikkelijk ongeluk, mijnheer Copperfield!” zei hij toen ik binnenkwam.

„Wat?” riep ik uit. „Wat is er gebeurd?”

„Weet gij het nog niet?” riepen Tiffey en al de anderen, om mij heen komend.

„Neen,” zei ik, van het eene gezicht naar het andere kijkend.

„Mijnheer Spenlow,” zei Tiffey.

„Wat is er met hem?”

„Hij is dood!”

Ik dacht dat het kantoor wankelde, en niet ik, toen een van de klerken mij vastgreep. Zij zetten mij op een stoel, maakten mijn das los en gaven mij wat water. Ik heb er geen flauw idee van of daarmee al of niet eenige tijd verliep.

„Dood?” zei ik.

„Hij was gisteren in de stad blijven eten, en reed met den phaëton alleen naar huis,” zei Tiffey, „want hij had zijn knecht met de diligence naar huis gestuurd, zooals hij wel meer deed, zooals ge weet....”

„En?”

„De phaëton kwam zonder hem thuis. De paarden bleven voor den stal stilstaan. De knecht ging met een lantaarn naar buiten. Niemand in het rijtuig.”

„Waren zij op hol geslagen?”

„Zij waren niet warm,” zei Tiffey, zijn bril opzettend, „niet warmer, naar ik hoor, dan zij geweest zouden zijn, als zij op een gewonen draf hadden geloopt. De leidsels waren gebroken, maar zij hadden over den grond gesleept. Het heele huis werd onmiddellijk gewekt, en zij gingen met drie man er op uit, den weg langs. Zij vonden hem een mijl verderop.”

„Méér dan een mijl, mijnheer Tiffey,” viel een jongere klerk hierop in.

„Meer? Ja, ik geloof dat gij gelijk hebt,” zei Tiffey — „meer dan een mijl — dicht bij de kerk — vooroverliggend, half op den kant van den weg en half op het voetpad. Of hij er door een beroerte is uitgevallen, of dat hij er is uitgestapt, omdat hij zich

onwel voelde vóór de aanval kwam — zelfs of hij toen al dood was, hoewel hij natuurlijk wel bewusteloos moet zijn geweest — weet blijkbaar niemand. Als hij nog ademhaalde, is het toch zeker, dat hij niet meer gesproken heeft. Geneeskundige hulp werd zoo spoedig mogelijk gehaald, maar was absoluut nutteloos."

Ik kan den gemoedstoestand niet beschrijven, waarin dit bericht mij bracht. De schok van een zoo onverwachte gebeurtenis — een dergelijk ongeluk, aan iemand overkomen met wien ik eenig ongenoegen had gehad — de akelige leegte van de kamer, waar hij, zoo kort geleden nog, had gezeten, waar zijn stoel en tafel op hem schenen te wachten, en zijn handschrift van gisteren op een spooksel leek — de onverklaarbare onmogelijkheid om hem van die plaats los te maken, en als de deur openging, het gevoel te verbannen, alsof hij zou kunnen binnenkomen — de trage stilte, die in het kantoor heerschte, en de onverzadigbare lust waarmee onze menschen er over praatten, en andere lieden den heelen dag in- en uitliepen, en met gretige nieuwsgierigheid naar alle bijzonderheden informeerden — dit alles zal iedereen zich gemakkelijk kunnen voorstellen. Wat ik niet beschrijven kan is, hoe ik in den diepsten schuilhoek van mijn eigen hart een geheime jaloezie op den Dood zelf met mij omdroeg. Hoe het mij was alsof hij mij uit Dora's gedachten zou verdringen. Hoe ik op een afgunstige manier, waaraan ik geen woorden weet te geven, jaloeersch was op haar smart. Hoe de gedachte mij verontrustte, dat zij bij anderen schreide en door anderen getroost werd. Hoe ik een gretig en hebzuchtig verlangen koesterde om iedereen, behalve mij zelf, van haar af te houden, om alles in alles voor haar te zijn, speciaal op dit noodlottige uur.

In de rusteloosheid van dezen gemoedstoestand — niet uitsluitend de mijne, hoop ik, maar ook aan anderen bekend — ging ik dien avond naar Norwood; en van een der dienstboden, toen ik aan de deur informeerde, vernemend, dat juffrouw Mills daar was, haalde ik mijn tante over een brief, dien ik schreef, aan haar te adresseren. Ik betreurde daarin den dood van mijnheer Spenlow in de grootste oprechtheid, en schreide tranen onder het schrijven. Ik smeekte haar tegen Dora te zeggen, indien Dora in staat was om het aan te hooren, dat hij met de grootste goedheid en vriendelijkheid met mij gesproken had, en haar naam niet anders dan met teederheid, zonder een enkel hard of verwijtend woord, had ge-

noemd. Ik weet wel, dat ik dit uit zelfzucht deed, om mijn naam onder haar aandacht te brengen; maar ik probeerde mij zelf wijs te maken, dat het een daad van rechtvaardigheid was jegens zijn nagedachtenis. Misschien geloofde ik het ook werkelijk.

Mijn tante ontving den volgenden dag enkele regeltjes tot antwoord, van buiten aan haar, van binnen aan mij geadresseerd. Dora was overstelpt door smart, en toen haar vriendin haar vroeg of zij mij haar groeten zou zenden, had zij alleen maar uitgeroepen, zooals zij voortdurend deed: „Och, lieve papa! Och, arme papa!" Maar zij had toch geen Neen gezegd, en daarmee troostte ik mij zooveel ik kon.

Mijnheer Jorkins, die sedert het gebeurde in Norwood was geweest, kwam enkele dagen later weer op het kantoor. Hij en Tiffey zaten een poos bij elkaar opgesloten, en toen keek Tiffey om de deur en wenkte mij om binnen te komen.

„Och!" zei mijnheer Jorkins. „Mijnheer Tiffey en ik, mijnheer Copperfield, wilden den lessenaar, de laden en de andere bewaarplaatsen van den overledene nazien, om zijn particuliere papieren te verzegelen, en naar een testament te zoeken. Er is aan zijn huis nergens een spoor van te vinden. Gij zoudt ons misschien wel kunnen helpen, als het u belieft."

Ik had er met smart naar verlangd om iets te weten te komen van de omstandigheden, waarin mijn Dora zich voortaan zou bevinden — onder wiens voogdij, en zoo meer — en dit zou mij misschien daartoe de gelegenheid geven. Wij begonnen terstond te zoeken; mijnheer Jorkins sloot de laden en lessenaars open, en wij haalden de papieren er uit. De papieren van het kantoor werden aan den eenen kant gelegd, de particuliere papieren (die niet talrijk waren) aan den anderen. Wij waren heel ernstig, en wanneer wij een cachet, een potlood, een ring of iets van dien aard vonden, dat ons bijzonder aan hem herinnerde, spraken wij heel zacht.

Wij hadden verscheidene pakjes verzegeld, en gingen nog rustig met ons stoffige werkje voort, toen mijnheer Jorkins, precies dezelfde woorden op zijn overleden compagnon toepassend, die zijn overleden compagnon op hem had toegepast, tegen ons zei:

„Mijnheer Spenlow was heel moeilijk van den gebruikelijken weg af te brengen. Dat weet gij wel. Ik ben geneigd te denken, dat hij geen testament heeft gemaakt."

„O, ik weet zeker dat hij er een gemaakt heeft," zei ik.

Beiden staakten hun bezigheid en keken mij aan.

„Juist op den dag toen ik hem voor het laatst gesproken heb,” zei ik, „heeft hij mij gezegd, dat hij het gedaan had, en dat zijn zaken al lang geregeld waren.”

Mijnheer Jorkins en Tiffey schudden gelijktijdig het hoofd.

„Dat zegt niet veel,” zei Tiffey.

„Integendeel,” liet mijnheer Jorkins er op volgen.

„Maar gij twijfelt toch niet,” begon ik.

„Mijn beste mijnheer Copperfield!” zei Tiffey, zijn hand op mijn arm leggend, en beide oogen dichtknijpend, terwijl hij nog zijn hoofd bleef schudden, „indien ge zoo lang in de Commons waart geweest als ik, zoudt ge weten, dat er niets is, waarin de menschen zoo inconsequent en zoo weinig te vertrouwen zijn.”

„Maar, mijn hemel, dat is precies wat hij tegen mij gezegd heeft!” zei ik onverzettelijk.

„Ik zou bijna zeggen, dat dit de zaak afdeed,” merkte Tiffey op. „Mijn meening is — geen testament.”

Het kwam mij verbazingwekkend voor, maar het bleek toch, dat er geen testament was. Hij had er zelfs nooit aan gedacht er een te maken, zoover zijn papieren daarvan eenig bewijs leverden; want er werd geen enkele aantekening of aanwijzing gevonden, die op een testament betrekking had. Wat mij nauwelijks minder verbaasde was, dat zijn zaken in een zeer verwarden toestand verkeerden. Het was heel moeilijk, hoorde ik, op te maken wat hij schuldig was, of wat hij betaald had, of wat hij bij zijn overlijden eigenlijk bezat. Het werd voor waarschijnlijk gehouden, dat hij zelf al sedert jaren geen duidelijk begrip daarvan moest hebben gehad. Langzamerhand kwam het uit, dat hij, om den wedstrijd „in fatsoen houden en vertooning maken,” die toen in de Commons ten top werd gevoerd, te kunnen volhouden, meer verteerd had dan het kar:oor hem opbracht, wat niet zeer veel was, en zijn particuliere vermogen, als het ooit aanzienlijk was geweest (wat zeer twijfelachtig was) op heel weinig na had uitgeput. Er had in Norwood een verkoop van meubelen en vaste goederen plaats; en Tiffey vertelde mij, weinig vermoedend hoeveel belang ik in dit alles stelde, dat hij, na het betalen van al de rechtmatige schulden van den overledene, en na aftrek van zijn aandeel in de nog uitstaande kwade en twijfelachtige posten van de firma, geen duizend pond zou willen geven voor wat er van den boedel over-

bleef.

Dit was na verloop van ongeveer zes weken. Ik had al dien tijd ondraaglijk geleden, en dacht werkelijk, dat ik de hand aan mijzelf zou moeten slaan, daar juffrouw Mills mij nog altijd maar bleef berichten, dat mijn zielsbedroefde Dora, als er over mij gesproken werd, niets anders wilde zeggen dan: „Och, arme papa! Och, lieve papa!” Ook dat zij geen andere bloedverwanten had dan twee tantes, ongehuwde zusters van mijnheer Spenlow, die in Putney woonden en sedert vele jaren bijna geen omgang meer met haar broer hadden gehad. Niet dat er ooit onaangenaamheden waren geweest (deelde juffrouw Mills mij mee); maar daar zij, bij gelegenheid van Dora's doopfeest, op de thee waren gevraagd, terwijl zij in aanmerking hadden meenen te komen om ten eten te worden gevraagd, hadden zij schriftelijk als haar meening te kennen gegeven, dat het „met het oog op het geluk van beide partijen” maar het beste zou zijn, als zij wegbleven; en sedertdien waren zij hun eigen weg gegaan, en haar broer den zijnen.

Deze dames kwamen nu uit haar afzondering te voorschijn, en stelden voor om Dora in Putney bij zich in huis te nemen. Dora viel beiden om den hals en riep schreiend uit: „O ja, tantes! Neem Julia Mills en mij en Jip als het u belieft mee naar Putney!” En zoo waren zij kort na de begrafenis gezamenlijk vertrokken.

Hoe ik tijd vond om naar Putney te gaan weet ik werkelijk niet; maar ik wist toch op de een of andere manier gelegenheid te vinden vrij dikwijls daar in den omtrek rond te dolen. Juffrouw Mills hield, om haar vriendschapsplichten des te stip- ter te kunnen vervullen, een dagboek bij, en placht mij soms op een weiland op te wachten, om het mij voor te lezen, of (als zij daar geen tijd voor had) het mij te leenen. Wat een schat waren voor mij die aantekeningen, waarvan ik hier eenige staaltjes laat volgen!

„Maandag. Mijn lieve D. nog erg neerslachtig. Hoofdpijn. Opmerzaam gemaakt op J., zoo glanzig en glad. D. liefkoosde J. De aldus opgewekte herinnering opende de fonteynen der smart. Uitbarsting van droefheid toegestaan. (Zijn tranen de dauwdruppels des harten? J. M.)

„Dinsdag. D. zwak en zenuwachtig. Mooi in haar bleekheid. (Merken wij dit ook niet op bij de maan? J. M.). D., J. M. en J. uitgereden om een toertje te maken. J. uit het portier kijkend, blafte geweldig tegen een vuilnisman, en een glimlachje vertoon-

de zich op de trekken van D. (Uit zulke geringe schakels is de keten des levens samengesteld! J. M.)

„Woensdag. D. tamelijk opgeruimd. Voor haar gezongen, als met haar stemming strookend, De Avondklokken. Werking niet opvroolijkend, maar het tegendeel. D. onbeschrijfelijk aangedaan. Later snikkend in haar kamer gevonden. Verzen geciteerd, toepasselijk op haar zelf en de jonge gazelle. Vruchteloos. Ook gesproken over het Geduld op een Monument. (Vr. Waarom juist op een Monument? J. M.)

„Donderdag. D. zichtbaar beter. Betere nacht. Flauw rozenblosje op haar wang. Besloten den naam van D. C. te noemen. Voorzichtig te pas gebracht op ons toertje. D. terstond overstelpt. „O, lieve, lieve Julia. O, ik ben een slecht ongehoorzaam kind geweest!“ Met liefkoozingen tot bedaren gebracht. Een ideaal tafereel geschetst van D. C. op den rand des grafs. D. weer overstelpt. „O, wat moet ik doen, wat moet ik doen? O, breng mij toch ergens!“ Zeer ontsteld. D. flauw gevallen, en een glas water uit een herberg. (Poëtische overeenkomst: Bont geschilderd teeken op den deurpost; even bont is het menschelijk leven. Helaas! J. M.)

„Vrijdag. Een dag vol gebeurtenissen. Een man komt in de keuken, met een blauwen zak, „om dameslaarsjes te achterlapen.“ De meid antwoordt: „Niet besteld!“ De man blijft er bij. De meid gaat vragen en laat den man alleen met J. Als de meid terugkomt, blijft de man nog even, maar gaat eindelijk weg. J. vermist. D. wanhopig. Bij de politie aangegeven. Man te herkennen aan een breeden neus en geweldig dikke beenen. Overal gezocht. Geen J. D. bitter schreiend en ontroostbaar. Nog eens over de jonge gazelle gesproken. Wel toepasselijk, maar vruchteloos. Tegen den avond een jongen gekomen. In de zijkamer gelaten. Breede neus, maar geen dikke beenen. Zegt dat hij een pond wil hebben en een hondje weet. Het pond door D. gegeven; brengt de meid naar een huisje, waar J. ligt, vastgebonden aan een poot van de tafel. Blijdschap van D., die om J. heen danst, terwijl hij aan het eten is. Aangemoedigd door deze gelukkige verandering spreek ik boven van D. C. D. schreit opnieuw en roept jammerend uit: „Och neen, neen! Het is zoo slecht aan iets anders te denken dan aan mijn armen papa!“ — omhelst J. en schreit zich in slaap. (Moet D. C. zich niet op de breede slagpennen van den tijd verlaten? J. M.)”

Juffrouw Mills en haar dagboek waren in

dien tijd mijn eenige troost. Haar te zien, die Dora nog maar kort tevoren gezien had — de voorletters van Dora's naam op haar bladzijden vol medelijden te volgen — mij door haar hoe langer hoe rampzaliger te laten maken — dit was mijn eenige troost. Ik had een gevoel alsof ik in een kaartenpaleis had gewoond, dat omgevallen was, en dat ik met juffrouw Mills alleen te midden van de verwoesting was achtergebleven; alsof een booze toovenaar een tooverkring om de schuldelooze godin van mijn hart had getrokken, waarin ik inderdaad alleen door die slagpennen, die in staat zijn om zooveel menschen over zooveel heen te dragen, zou kunnen doordringen.

HOOFDSTUK XXXIX.

Wickfield en Heep.

Mijn tante, die zich, denk ik, ernstig ongerust begon te maken over mijn langdurige neerslachtigheid, veinsde verlangend te zijn dat ik eens naar Dover zou gaan, om te zien of haar huisje, dat nu verhuurd was, behoorlijk bewoond werd, en om met denzelfden huurder een contract voor langeren tijd af te sluiten. Janet was bij mevrouw Strong in dienst gekomen, waar ik haar dagelijks zag. Toen zij Dover moest verlaten, was zij besluiteloos geweest, of zij de afzwering van het mannelijk geslacht, waarin zij was opgevoed, al of niet zou bekronen door met een loods te trouwen. Zij had echter van dit waagstuk afgezien, niet zoozeer om haar beginselen trouw te blijven, geloof ik, als wel omdat zij toevallig geen zin in hem had.

Hoewel het mij moeite kostte juffrouw Mills te verlaten, ging ik vrij gewillig op het verlangen van mijn tante in, hoewel ik heel goed begreep, dat het maar een verzinsel was, daar het mij de gelegenheid zou verschaffen een paar rustige uurtjes met Agnes door te brengen. Ik raadpleegde den goeden doctor over een afwezigheid van drie dagen; en daar de doctor zelfs wenschte, dat ik deze ontspanning zou nemen — hij wilde zelfs, dat ik langer weg zou blijven, maar dit kon mijn ijver niet toestaan — besloot ik te gaan.

Wat de Commons betreft, hoefde ik mijn plichten niet al te zwaar op te nemen. Om de waarheid te zeggen, begonnen wij onder de proctors van den eersten rang in een niet al te besten reuk te staan, en waren

spoedig tot een vrij dubbelzinnige positie afgedaald. Onder mijnheer Jorkins, vóór den tijd van mijnheer Spenlow, had het kantoor maar heel middelmatige zaken gedaan; en hoewel deze door het nieuwe beheer en door de vertooning, die mijnheer Spenlow maakte, waren verbeterd en toegenomen, waren zij toch niet op zoo'n stevigen grondslag gebouwd, dat zij zonder schok een slag als die van het verlies van den eigenlijken beheerder, konden doorstaan. Zij verminderden sterk. Mijnheer Jorkins was, in weerwil van den naam, dien hij in de firma bezat, een man van weinig geestkracht en bekwaamheid, wiens naam niet geschikt was om dien van het kantoor te schragen. Ik werkte nu geheel onder hem, en als ik zag hoe hij zat te snuiven en de zaken maar liet loopen, had ik meer spijt dan ooit van de duizend pond van mijn tante.

Maar dit was het ergste nog niet. Er waren een aantal bijloopers en beunhazen in de Commons, die, zonder zelf proctor te zijn, alledaagsche zaakjes behandelden, en deze door echte proctors, die voor een aandeel in den buit hun namen leenden, lieten bezorgen; en van zulke proctors waren er ook meer dan genoeg. Daar ons kantoor zich thans, hoe dan ook, zaken moest zien te verschaffen, voegden wij ons bij dit edele gezelschap, en verlokten de bijloopers en beunhazen om met hun zaakjes bij ons te komen. Huwelijks-licences en kleine testamentaire aangelegenheden waren alles wat wij hiervan verwachtten, en wat ook het best betaald werd; en om deze dingen werd dan ook hard gevochten. Aan alle ingangen van de Commons stonden wervers en lokvogels op wacht, met opdracht, hun best te doen alle in rouw gekleede personen en alle heeren met iets verlegens in hun uiterlijk, aan te houden en naar het kantoor van hun patroon te brengen; aan welke opdracht zoo goed voldaan werd, dat ik zelf, voor men mij van aanzien kende, tweemaal het kantoor van onzen voornaamsten mededinger werd binnengedrongen. Daar de strijdige belangen van deze handlangers heel geschikt waren om hun driften te prikkelen, werden zij niet zelden handgemeen; en eens moest de Commons er zich zelfs aan ergeren, dat onze voornaamste werver (die vroeger in den wijnhandel en daarna uitdrager was geweest) eenige dagen lang met een blauw oog rondliep. Geen enkele van die verspieters maakte ooit bezwaar een oude dame in het zwart heel beleefd uit haar rijtuig te helpen, een proctor, naar wien zij vroeg, voor dood en zijn

eigen patroon voor diens wettigen opvolger en vertegenwoordiger te verklaren, en de oude dame (soms heel aangedaan) naar het door hem bediende kantoor te brengen. Vele gevangenen werden mij op die manier gebracht. Wat huwelijks-licences betreft, steeg de wedijver zoo hoog, dat een bedeesd heer, die zoo'n document noodig had, niets anders kon doen, dan zich maar aan den eersten den besten werver over te geven, of om zich te laten vechten en de buit van den sterkste te worden. Een van onze klerken placht, als er zoo'n gevecht aan den gang was, met zijn hoed op te blijven zitten, om, wanneer ons slachtoffer binnengebracht werd, dadelijk naar buiten te kunnen stuiven en er mee naar een beambte van beëdiging te gaan. Dit stelsel van werven en pressen is, geloof ik, nog tot heden toe in zwang. De laatste maal dat ik in de Commons was, schoot een man met een beleefd gezicht, een flinke gestalte en een wit voorschoot voor, uit een deur op mij toe, fluisterde mij het woord „huwelijks-licence“ in het oor, en liet zich slechts met moeite weerhouden om mij in zijn armen te nemen en zoo bij een proctor naar binnen te dragen.

Laat ik mij na deze uitweiding naar Dover begeven.

Ik vond het huisje in alle opzichten in uitstekenden staat, en kon mijn tante verheugen met het bericht, dat haar huurder haar veete had overgenomen en een onophoudelijken oorlog voerde tegen de ezels. Na de onbelangrijke zaakjes, die ik daar te verrichten had, te hebben afgedaan, en er een nacht te hebben geslapen, wandelde ik 's morgens vroeg naar Canterbury. Het was alweer winter, en de frissche koude dag, mèt het gezicht over het golvende duinland, deed mijn hoop weer eenigszins herleven.

In Canterbury aangekomen, kuierde ik door de straten met een rustig genoegen, dat mijn geest kalmeerde en mijn hart verlichtte. Daar zag ik weer de oude uithangborden, de oude namen boven de winkels en de oude menschen, die er bedienden. Het scheen zoo lang geleden, dat ik daar als schooljongen was geweest, dat ik mij verwonderde de plaats zoo weinig veranderd te zien, tot ik bedacht hoe weinig ik zelf veranderd was. Hoe vreemd het ook moge klinken, de stille invloed, die in mijn gedachten altijd onafscheidelijk was van Agnes, scheen zelfs de stad waar zij woonde te vervullen. De eerwaardige torens van de kathedraal, en de oude kraaien en kauwen, wier stemmen hoog in de lucht hen nog ver-

der weg deden schijnen dan volmaakte stilte zou hebben gedaan, de geschonden portalen, eenmaal vol standbeelden die reeds lang omver waren gehaald en tot stof vergaan, evenals de pelgrims, die ze met eerbied hadden aangestaard; de stille hoekjes, waar het eeuwenoude klimop over vervallen gevels en muren kroop; de ouderwetsche huizen, het landelijke uitzicht over tuinen, boomgaarden en velden; overal en in alles vond ik dezelfde helderheid, denzelfden kalmen, peinzenden, verteederen-den geest.

Aan het huis van mijnheer Wickfield gekomen, vond ik in het benedenkamertje, waar Uriah Heep vroeger placht te zitten, thans mijnheer Micawber met grooten ijver aan het schrijven. Hij had een zwart pak aan, dat er zeer rechtsgeleerd uitzag, en leek in dat bekrompen kantoortje heel groot en heel breed.

Mijnheer Micawber was bijzonder verheugd mij te zien, maar ook eenigszins verlegen. Hij had mij dadelijk naar Uriah Heep willen brengen, maar ik bedankte daarvoor. „Ik ken het huis nog vanouds, zooals ge weet,” zei ik, „en zal den weg naar boven wel vinden. Hoe bevallen u de rechten, mijnheer Micawber?”

„Mijn beste Copperfield,” antwoordde hij, „voor een man, met een groote verbeeldingskracht begaafd, heeft de studie der rechten dit bezwaar, dat er zoo'n menigte details bij in acht moet worden genomen. Zelfs in onze correspondentie,” zei mijnheer Micawber, op eenige brieven wijzend, die hij geschreven had, „heeft de geest geen vrijheid om tot verheven vormen van uitdrukking op te zweven. Maar het is toch een edel beroep. Een edel beroep!”

Daarop vertelde hij mij, dat hij de oude woning van Uriah Heep had gehuurd en dat mevrouw Micawber verrukt zou zijn als zij mij nog eens onder haar dak zou mogen ontvangen.

„Het is heel nederig,” zei mijnheer Micawber, „om een geliefde uitdrukking van mijn vriend Heep te gebruiken; maar het kan de eerste stap zijn tot een domiciliaire vestiging van hooger rang.”

Ik vroeg hem of hij tot dusverre reden had om over de manier, waarop zijn vriend Heep hem behandelde, tevreden te zijn. Hij stond op om zich te vergewissen of de deur wel goed gesloten was, voor hij, zachter sprekend, ten antwoord gaf:

„Mijn beste Copperfield, iemand, die onder den druk van financieele moeilijkheden gebukt gaat, bevindt zich tegenover de meeste mensen in een nadeelige positie.

Deze positie wordt er niet door verbeterd, wanneer die druk hem in de noodzakelijkheid brengt, om zijn gestipuleerde emolumenten te verzoeken, voordat deze emolumenten eigenlijk gezegd vervallen en betaalbaar zijn. Al wat ik zeggen kan is, dat mijn vriend Heep zulke verzoeken, waaromtrent ik mij niet duidelijker behoefte uit te drukken, steeds heeft beantwoord op een manier, die zijn hoofd zoowel als zijn hart tot eer strekt.”

„Ik zou toch niet gedacht hebben, dat hij heel mild met zijn geld was,” merkte ik op.

„Neem mij niet kwalijk!” zei mijnheer Micawber, met iets gedwongens in zijn voorkomen. „Ik spreek van mijn vriend Heep naar de ondervinding, die ik van hem heb.”

„Het doet mij genoegen, dat uw ondervinding zoo gunstig is,” antwoordde ik.

„Ge zijt wel verlichtend, mijn beste Copperfield,” zei mijnheer Micawber, en neuriede een wijsje.

„Ziet gij mijnheer Wickfield veel?” vroeg ik, om op iets anders te komen.

„Niet veel,” antwoordde mijnheer Micawber, met een zekere minachting. „Mijnheer Wickfield, mag ik wel zeggen, is een man, die het goed meent, maar — kortom, hij is eigenlijk een nul in het cijfer.”

„Ik vrees, dat zijn compagnon dat van hem tracht te maken,” zei ik.

„Mijn beste Copperfield!” antwoordde mijnheer Micawber, na eenige onrustige evoluties op zijn kruk; „laat ik u iets mogen zeggen. Ik ben hier een vertrouwd persoon. Ik bekleed hier een post van vrouwen. Het spreken over sommige zaken, zelfs met mevrouw Micawber (zoo lang de deelgenooten van mijn verschillende lotswisselingen en een vrouw met een buitengewoon helder verstand), is, moet ik steeds bedenken, onvereinigbaar met de functie, die mij hier is opgedragen. Ik zou dus de vrijheid willen nemen u in overweging te geven, dat wij in onzen vriendschappelijken omgang — dien ik vertrouw dat nooit zal worden afgebroken — een lijn trekken. Aan den eenen kant van die lijn,” zei mijnheer Micawber, en gaf tegelijk een zichtbare voorstelling daarvan door de liniaal op zijn lessenaar te leggen, „ligt alles waarmee het menschelijk verstand zich kan bezighouden, met één geringe uitzondering; aan den anderen kant ligt die uitzondering; dat is te zeggen, liggen de zaken van de heeren Wickfield en Heep, met alles wat daarbij behoort. Ik vertrouw, dat de metgezel van mijn jeugd het mij niet kwalijk zal nemen, als ik dit voorstel aan zijn be-

daarder oordeel onderwerp?"

Hoewel ik bij mijnheer Micawber een zekere onrustige verandering opmerkte, alsof zijn nieuwe betrekking hem knelde, voelde ik mij niet gerechtigd hem zijn voorstel kwalijk te nemen. Dat ik hem dit zei scheen een opluchting voor hem te zijn, en hij drukte mij met warmte de hand.

"Ik ben zeer ingenomen, Copperfield," zei hij, "laat ik u dat mogen verzekeren, met juffrouw Wickfield. Zij munt ver boven de meeste jongedames uit, zoowel in schoonheid en bevalligheid als in deugden. Op mijn eer," zei mijnheer Micawber, een handkus in de lucht werpend en met zijn sierlijkste buiging. "Ik breng juffrouw Wickfield mijn hulde! Hm!"

"Dat verheugt mij tenminste," zei ik.

"Als gij ons niet verzekerd hadt, mijn beste Copperfield, bij gelegenheid van dien aangename avond, dien wij het genoegen hadden bij u door te brengen, dat D. uw beminde letter was," zei mijnheer Micawber, "dan zou ik zonder eenigen twijfel gedacht hebben, dat het A. moest zijn."

Alle menschen hebben wel eens het gevoel gehad, dat ons soms overvalt, alsof datgene wat wij zeggen en doen lang geleden al eens eerder gezegd en gedaan is — alsof wij in een schemerachtig verleden al eens eerder door dezelfde personen, voorwerpen en omstandigheden omringd zijn geweest — en hoe wij heel goed weten wat er verder gezegd zal worden, alsof ons dit eensklaps weer te binnen kwam! Nooit in mijn leven heb ik dat raadselachtige gevoel sterker ondergaan dan een oogenblik voordat hij deze woorden sprak.

Ik nam voor het oogenblik afscheid van mijnheer Micawber, nadat ik hem met mijn hartelijke groeten voor allen thuis had belast. Toen ik hem verliet, met zijn pen in zijn hand weer op zijn kantoorkruk gezeten, terwijl hij zijn hoofd in zijn stropdas heen en weer schoof, om het in een houding te krijgen waarin hij gemakkelijker kon schrijven, zag ik duidelijk dat er, sedert hij zijn nieuwe betrekking had aangevaard, iets tusschen ons was gekomen, dat ons belette elkaar te naderen zooals wij vroeger plachten te doen, en dat onzen omgang volkomen deed veranderen.

Er was niemand in den ouderwetschen salon, hoewel ik sporen zag dat juffrouw Heep er niet lang geleden geweest moest zijn. Ik keek het kamertje binnen, dat Agnes nog behouden had, en daar zag ik haar bij het vuur, aan een fraai ouderwetsch lessenaartje, dat zij bezat, zitten schrijven.

Doordat ik het licht verdonkerde, keek

zij op. Hoe streelend was het de oorzaak van het opklaren van haar peinzende gezichtje en het voorwerp van die lieve vriendelijke verwelkoming te zijn!

"Ach, Agnes!" zei ik, toen wij naast elkaar zaten, "ik heb u in den laatsten tijd zoo gemist."

"Werkelijk?" antwoordde zij. "Alweer! En zoo gauw?"

Ik schudde mijn hoofd.

"Ik weet niet hoe het komt, Agnes. Er schijnt mij een geestvermogen te ontbreken, dat ik moest bezitten. Gij placht in die gelukkige oude dagen hier zooveel voor mij te denken, en het was mij zoo natuurlijk naar u toe te komen om raad en hulp, dat ik werkelijk geloof, dat ik het daardoor niet heb gekregen."

"Wat is het dan?" zei Agnes vrolijk.

"Ik weet niet hoe ik het noemen zal," antwoordde ik. "Ik geloof toch wel, dat ik ernst en volharding genoeg heb?"

"Daarvan ben ik zeker," zei Agnes.

"En geduld, Agnes?" zei ik eenigszins aarzelend.

"Ja," antwoordde Agnes lachend. "Tamelijk veel."

"En toch," zei ik, "ben ik dikwijls zoo verdrietig en moedeloos, en heb ik zoo weinig macht over mij zelf om bedaard en rustig te blijven, dat mij zeker iets moet ontbreken — zal ik het zelfvertrouwen noemen?"

"Noem het maar zoo, als gij wilt," zei Agnes.

"Wel," hervatte ik. "Kijk nu eens hier. Gij komt naar Londen, en ik vertrouw op u, en ik heb terstond een doel en weet wat mij te doen staat. Er komt mij iets in den weg, en ik word diep neerslachtig; ik kom hier, en op hetzelfde oogenblik voel ik mij een heel ander wezen. De omstandigheden, die mij treurig maakten, zijn niet veranderd, sedert ik hier in de kamer kwam; maar in dien korten tijd komt er een invloed over mij, die mij volkomen anders, en o zooveel beter doet worden! Wat is dat? Wat is uw geheim, Agnes?"

Zij bleef met gebogen hoofd in het vuur zitten staren.

"Het is altijd zoo," zei ik. "Lach niet, als ik zeg dat het altijd zoo is, in kleine zoowel als in groote dingen. Mijn oude moeilijkheden waren dwaasheid, en nu zijn zij ernstig; maar telkens als ik niet bij mijn aangenomen zuster was..."

Agnes keek op — met zoo'n hemelsch gezichtje! — en gaf mij haar hand, waarop ik een kus drukte.

"Telkens als ik u niet had, Agnes, om mij

in het begin uw raad en uw goedkeuring te geven, scheen ik altijd op hol te slaan en mij zelf in allerlei moeilijkheden te brengen. Als ik dan eindelijk bij u kwam, zooals ik altijd gedaan heb, vond ik weer geluk en vrede. Nu kom ik naar huis, als een vermoeide reiziger, en ik vind weer zoo'n zalig gevoel van rust!"

Ik voelde zoo diep wat ik zei, het ontroerde mij zoo, dat mijn stem bleef steken, en ik mijn handen voor mijn gezicht hield en in tranen uitbarstte. Ik schrijf de waarheid. Welke tegenstrijdigheden ik in mijn binnenste had, zooals zooveel menschen hebben; wat er bij mij zoo heel anders en zooveel beter had kunnen zijn; waarin ik hardnekkig tegen de stem van mijn eigen hart had gehandeld — daarvan wist ik niets. Ik wist alleen, dat ik diep en ernstig voelde welk een rust en vrede de nabijheid van Agnes mij gaf.

Door haar lieven zusterlijken toon, met haar streelende oogen, met haar stem vol teeder gevoel, en met die zachte kalmte, die reeds zoo lang geleden het huis, waar zij vertoefde, tot een heilige plaats voor mij had gemaakt, hielp zij mij spoedig over deze zwakheid heen, en bracht zij mij er toe haar alles te vertellen, wat er sedert onze laatste ontmoeting gebeurd was.

"En nu heb ik geen woord meer te zeggen, Agnes," zei ik, toen ik aan het einde was gekomen. „Nu vertrouw ik verder op u."

"Maar het moet niet op mij zijn, Trotwood," zei Agnes, met een schertsend glimlachje. Het moet op iemand anders zijn."

"Op Dora?" zei ik.

"Ja zeker."

"Maar heb ik u dan niet gezegd, Agnes," zei ik, een beetje verlegen, „dat Dora wat moeilijk — ik zou voor niets ter wereld willen zeggen te vertrouwen is, want zij is de oprechtheid zelf — maar wat moeilijk — ik weet werkelijk niet hoe ik het zeggen zal, Agnes. Zij is een teerhartig schepseltje, dat heel gemakkelijk schrikt en bang wordt. Een poosje geleden, voor haar vaders dood, achtte ik mij verplicht haar te zeggen — maar als gij geduld hebt om het aan te hooren, zal ik u vertellen hoe het was."

En zoo vertelde ik haar dus van mijn verklaring dat ik arm was, van het kookboek, het huishouden en al het andere.

"O, Trotwood," zei zij, met een berispelend glimlachje, „uw oude onstuimigheid! Gij hadt toch wel ernst kunnen maken met uw pogingen om in de wereld vooruit te komen, zonder een angstvallig, teerhartig en onervaren meisje zoo'n schrik aan te jagen!

Arme Dora!"

Ik hoorde nooit een stem zooveel vriendelijke verschoonende goedheid uitdrukken, als zij bij dit antwoord in de hare legde. Het was alsof ik haar Dora met bewondering en teederheid zag omhelzen, en mij door haar vriendelijke bescherming stilzwijgend bestraffen over de onbesuisde haast, waarmee ik dat teere hartje had verschrikt. Het was alsof ik Dora, met al haar betooverende argeloosheid, Agnes zag liefkoozen en danken, en zich vleierend tegen mij op haar beroepen, en mij toch met al haar kinderlijke onschuld liefhebben.

Ik kan niet zeggen hoe dankbaar ik Agnes was en hoe ik haar bewonderde! Ik zag in een helder verschiet die twee bij elkaar, twee zoo goed bij elkaar passende vriendinnen, en die elkaar zoo tot sieraad strekten.

"Wat behoor ik dan te doen, Agnes?" zei ik, nadat ik een poos in het vuur had zitten kijken. „Wat zou ik dan moeten doen?"

"Ik denk," zei Agnes, „dat het 't eerlijkst en oprechtst zou zijn, aan die twee dames te schrijven. Dunkt u ook niet, dat een heimelijke manier van handelen altijd iets laags heeft?"

"Ja, als gij dat vindt," zei ik.

"Ik ben niet heel bevoegd om over zulke dingen te oordeelen," antwoordde Agnes met zedigen schroom, „maar ik voel toch — nu ja, ik voel, dat gij, als gij heimelijk en tersluiks te werk gaat, u zelf niet gelijk blijft."

"Mij zelf niet gelijk blijf, volgens de al te hooge meening, die gij van mij hebt, Agnes, vrees ik," zei ik.

"Niet gelijk blijft, wat de gewone oprechtheid van uw karakter betreft," antwoordde zij; „en daarom zou ik aan die twee dames schrijven. Ik zou, zoo duidelijk en onbewimpeld mogelijk, alles vertellen wat er heeft plaats gehad, en toestemming verzoeken om nu en dan een bezoek te mogen brengen. Daar gij nog jong zijt en nog een plaats in de maatschappij en een bestaan moet verwerven, denk ik, dat het goed zou zijn te zeggen, dat gij graag in alle voorwaarden wilt berusten, die zij u mochten stellen. Ik zou haar dringend vragen uw verzoek niet af te wijzen, zonder er met Dora over te spreken wanneer zij den tijd daartoe gekomen achten. Ik zou niet te heftig zijn," zei Agnes zacht, „of te veel vragen. Ik zou mij op mijn eigen trouw en standvastigheid — en op Dora verlaten."

"Maar als zij Dora weer deden schrikken met er over te spreken," zei ik. „En als

Dora dan weer ging schreien en niets over mij zei?"

„Is dat waarschijnlijk?" vroeg Agnes, met dezelfde lieve bedachtzaamheid in haar gezichtje.

„Och mijn hemel, zij schrikt even licht als een vogeltje," antwoordde ik. „Het zou heel goed mogelijk kunnen zijn. Of als die twee dames Spenlow (zulke bejaarde dames zijn soms wonderlijke schepsels) nu eens geen menschen waren om op die manier aan te schrijven?"

„Ik geloof niet, Trotwood," zei Agnes, haar zachte oogen naar de mijne opslaand, „dat ik daarover zou denken. Misschien zou 't het beste zijn, alleen maar te bedenken of het goed is dit te doen; en als het dat is, het dan te doen ook."

Ik twijfelde niet langer. Met een verlicht hart, hoewel met een diep gevoel van het groote gewicht van mijn taak, besteedde ik den heelen middag aan het opstellen van dien brief, voor welk belangrijk doel Agnes mij haar lessenaartje afstond. Maar eerst ging ik naar beneden om mijnheer Wickfield en Uriah Heep op te zoeken.

Ik vond Uriah in het bezit van een nieuw, naar kalk riekend kantoor, dat in den tuin was uitgebouwd. Hij zat daar tusschen hopen boeken en papieren, en zag er bijzonder gemeen uit. Hij ontving mij op zijn gewone kruipende manier, en veinsde nog niets van mijn komst vernomen te hebben; een voorwendsel, dat ik de vrijheid nam niet te gelooven. Hij ging met mij mee naar mijnheer Wickfield's kamer, die ik bijna niet meer herkende — daar zij, ten gerieve van den nieuwen compagnon, van verschillende gemakken was beroofd — en bleef voor het vuur zijn rug staan warmen, met zijn beenige hand zijn kin schrapend, terwijl mijnheer Wickfield en ik elkaar begroetten.

„Gij logeert toch bij ons, Trotwood, zolang gij in Canterbury blijft?" zei mijnheer Wickfield, niet zonder een blik naar Uriah, om te zien of deze dit voorstel goedkeurde.

„Is er plaats voor mij?" zei ik.

„O, zeker, jongeheer Copperfield — ik moest mijnheer zeggen, maar het is mij nog zoo gewoon," zei Uriah; „ik zou met plezier uw oude kamer ontruimen, als u dat aangenaam was."

„Neen, neen," zei mijnheer Wickfield. „Waarom zoudt gij u zelf last veroorzaken? Er is nog een kamer. Er is nog een kamer."

„O, maar gij weet wel," zei Uriah grijnzend, „ik zou het werkelijk met alle plezier doen."

Om een einde aan de zaak te maken, zei

ik, dat ik die andere kamer zou nemen, of anders heelemaal geen kamer; en dus werd er afgesproken, dat ik die andere kamer zou krijgen, en afscheid nemend van de firma tot etenstijd, ging ik weer naar boven.

Ik had gehoopt geen ander gezelschap te hebben dan Agnes. Maar juffrouw Heep vroeg verlof om in die kamer met haar breiwerk bij het vuur te komen zitten, onder voorwendsel dat het daar, met den wind die er woei, voor haar rheumatiek beter was dan in de eetkamer of de zijkamer. Hoewel ik haar bijna zonder wroeging op de hoogste spits van de kathedraal aan de barmhartigheid van den wind had kunnen overleveren, maakte ik van den nood een deugd, en ontving haar met een vriendelijken groet.

„Ik ben u nederig dankbaar, mijnheer," zei juffrouw Heep, tot antwoord op mijn vraag naar haar gezondheid, „maar ik ben maar zoo tamelijk wel. Ik kan er niet erg op roemen. Als ik mijn Uriah nog maar goed gevestigd zag, zou ik niet veel meer kunnen verwachten, denk ik. Hoe vindt ge dat mijn Uriah er uitziet, mijnheer?"

Ik vond, dat hij er even schurkachtig uitzag als altijd, en antwoordde dat ik geen verandering bij hem had waargenomen.

„Zoo, vindt gij niet dat hij veranderd is?" zei juffrouw Heep. „Dan moet ik wel nederig verlof verzoeken om met u van meening te verschillen. Vindt ge niet, dat hij mager is?"

„Niet magerder dan gewoonlijk," antwoordde ik.

„Niet!" zei juffrouw Heep. „Maar gij let ook niet op hem met het oog van een moeder!"

Zijn moeders oog, hoe liefderijk ook voor hem — en ik geloof, dat zij en haar zoon werkelijk aan elkaar gehecht waren — was een boos oog voor anderen, dacht ik, toen dat oog het mijne ontmoette. Het gleed mij voorbij en dwaalde naar Agnes.

„Ziet gij niet dat hij wegteert, juffrouw Wickfield?" zei juffrouw Heep.

„Neen," antwoordde Agnes, stil met haar werk voortgaand. „Gij bekommert u te veel over hem. Hij is best."

Juffrouw Heep haalde verbazend hard haar neus op en begon weer te breien.

Zij staakte dit werk geen oogenblik en verliet ons evenmin. Ik was vroeg op den dag gekomen, en wij hadden voor het eten nog drie of vier uur tijd; maar zij bleef daar maar zitten en bewoog haar breipennen zoo eentonig als een uurglas het zand zou laten loopen. Zij zat aan den eenen kant van het

vuur; ik zat daartegenover voor het lesse-naartje, en Agnes zat verderop aan den anderen kant. Wanneer ik, peinzend over mijn brief, mijn oogen opsloeg, en de heldere oogen van Agnes, met hun hemelsche uitdrukking, mij bemoediging en hoop zag toestralen, was ik er mij telkens van bewust, dat het booze oog mij voorbijgleed, naar haar dwaalde, naar mij terugkwam en dan weer tersluiks op het breiwerk werd geslagen. Wat dit breiwerk was, weet ik niet, daar ik van die zaken geen verstand heb, maar het zag er uit als een net, en terwijl zij met haar lange dikke breipennen daaraan zat te werken, leek zij in het licht van het vuur op een afzichtelijke tooverheks, tot nog toe door de stralende deugd tegenover haar in haar boozen toelig tegehenghouden, maar toch steeds gereed om haar net uit te werpen.

Onder den maaltijd bleef zij op dezelfde manier spionneeren. Na het eten kwam haar zoon aan de beurt, en toen ik met mijnheer Wickfield en hem alleen was gebleven, zat hij mij aan te gluren en zich te wringen, tot ik het nauwelijks meer kon uithouden. In den salon zat zijn moeder weer te breien en de wacht te houden. Al den tijd dat Agnes speelde en zong, zat de moeder bij de piano. Eens vroeg zij om een zekere romance, waarvan haar Ury (die in een leunstoel zat te geeuwen) zooveel hield; en bij tusschenpoozen keek zij naar hem om en zei dan tegen Agnes, dat hij verrukt was over de muziek. Zij sprak bijna nooit — ik twijfel zelfs of zij het wel ooit deed — zonder iets over hem te zeggen. Het was mij duidelijk, dat dit de haar opgedragen taak was.

Dit duurde tot het tijd was om naar bed te gaan. Die moeder en dien zoon, als twee groote vleermuizen, over het heele huis te zien zweven, dat zij met hun leelijkheid verduisterden, had mij zoo onrustig gemaakt, dat ik liever beneden had willen blijven, met breiwerk en al, dan naar bed te gaan. Ik sliep bijna in het geheel niet. Den volgenden dag begon het breien en wachthouden opnieuw en duurde den heelen dag.

Ik had geen gelegenheid Agnes tien minuten alleen te spreken. Ik kon haar maar even mijn brief laten zien. Ik stelde haar voor om samen een wandeling te gaan maken; maar daar juffrouw Heep bij herhaling klaagde, dat zij zich slechter voelde, bleef Agnes uit medelijden thuis, om haar gezelschap te houden. Tegen schemertijd ging ik alleen uit, peinzend over wat ik doen moest, en of het mij wel vrijstond

langer voor Agnes verborgen te houden, wat Uriah Heep mij in Londen had gezegd; want dit begon mij weer zeer te verontrusten.

Ik was nog niet ver genoeg gegaan om heelemaal buiten de stad te komen — ik wilde den weg naar Ramsgate op, die een goed voetpad had — toen ik in de schemering door iemand achter mij werd aange-roepen. Ik bleef staan, en Uriah Heep kwam naar mij toe.

„Wat is er?” zei ik.

„Wat loopt gij hard!” zei hij. „Mijn beenen zijn tamelijk lang, maar gij hebt ze werkelijk moeite gegeven.”

„Waar gaat gij naar toe?” zei ik.

„Ik wilde met u meegaan, jongheer Copperfield, als ge mij het plezier wilt gunnen nog eens met een ouden kennis te wandelen.” Dit zeggend, met een stuipachtige buiging, die voor onderdanigheid of voor spotternij kon worden gehouden, kwam hij naast mij loopen.

„Uriah!” zei ik, na een poos van stilte, zoo beleefd als mij mogelijk was.

„Jongheer Copperfield!” zei Uriah.

„Om u de waarheid te zeggen (wat gij mij wel niet kwalijk zult nemen) ben ik uitgegaan om eens alleen te wandelen, juist omdat ik zooveel gezelschap heb gehad.”

Hij keek mij schuins aan en zei met zijn leelijkste grijs: „Gij bedoelt moeder?”

„Nu, ja!” zei ik.

„Och, maar gij weet, wij zijn zoo nederig,” antwoordde hij. „En daar wij onze eigen nederigheid zoo goed kennen, moeten wij heusch oppassen om door menschen, die niet zoo nederig zijn, niet op zij te worden gedrongen. Alle krijgslisten zijn in de liefde geoorloofd, mijnheer.”

Zijn groote handen opheffend, tot zij bijna zijn kin raakten, wreef hij ze zachtjes en grinnikte daarbij; hij vond dat hij, dit doende, zoo sterk op een kwaadaardigen baviaan leek als voor een menschelijk wezen maar mogelijk was.

„Ziet ge,” zei hij, zich nog op die haterlijke manier verkneukelend, en zijn hoofd tegen mij schuddend, „gij zijt een heel gevaarlijke medeminnaar, jongheer Copperfield. Dat zijt gij altijd al geweest, weet ge.”

„Is het dan om mijnentwil, dat ge een schildwacht bij juffrouw Wickfield zet, en haar in haar eigen kamer haar vrijheid niet laat?” zei ik.

„O, jongheer Copperfield, dat zijn heel harde woorden,” zei hij.

„Gij weet wel wat ik bedoel, evengoed

als ik, Uriah," zei ik daarop. „Breng het zelf maar onder woorden zooals ge wilt."

„O neen! Gij moet dat onder woorden brengen. Dat zou ik werkelijk zelf niet kunnen."

„Denkt gij dan," zei ik, mij om Agnes' wil dwingend heel bedwaard te blijven, „dat ik juffrouw Wickfield anders beschouw dan als een lieve, dierbare zuster?"

„Wel, jongeheer Copperfield," antwoordde hij, „gij begrijpt wel, dat ik niet verplicht ben die vraag te beantwoorden. Misschien doet ge dat niet. Maar, ziet ge, het is ook mogelijk dat gij het wel doet."

Iets, dat ook maar eenigszins met de gemeene sluwheid van zijn gezicht was te vergelijken, heb ik nooit gezien.

„Nu dan," zei ik. „Ter wille van juffrouw Wickfield...."

„Mijn Agnes!" riep hij uit, met een akeelige hoekige verdraaiing van zijn ledematen. „Zoudt ge zoo goed willen zijn haar Agnes te noemen, jongeheer Copperfield?"

„Ter wille van Agnes Wickfield — de hemel zegene haar!"

„Ik dank u voor dien wensch, jongeheer Copperfield," voegde hij er tusschen.

„Zal ik u zeggen, wat ik onder andere omstandigheden even graag aan — aan Jack Ketch verteld zou hebben."

„Aan wien, mijnheer?" zei Uriah, zijn langen hals uittrekkend en zijn hand achter zijn oor houdend.

„Aan den beul," antwoordde ik. „Aan den onwaarschijnlijksten persoon, dien ik bedenken kan." Hoewel zijn eigen gezicht mij die gedachte als van zelf had doen invallen. „Ik ben met een andere jonge dame verloofd. Ik hoop, dat gij daarmee tevreden zijt."

„Bij uw ziel?" zei Uriah.

Ik was op het punt om met verontwaardiging de door hem geëischte bevestiging te geven, toen hij mijn hand greep en deze een kneep gaf.

„O, jongeheer Copperfield," zei hij. „Als gij maar de nederbuigende goedheid hadt gehad mijn vertrouwen te beantwoorden, toen ik de volheid van mijn hart voor u uitstortte, op dien avond toen ik u zoo lastig viel door 's nachts bij het vuur in uw zitkamer te blijven slapen, zou ik nooit aan u getwijfeld hebben. Nu zal ik dadelijk mijn moeder laten weggaan, en dat met groot genoegen. Ik weet, dat gij de voorzorgen van mijn liefde wel zult willen verontschuldigen, is het niet? Hoe jammer, jongeheer Copperfield, dat ge niet de vriendelijkheid hebt gehad mijn vertrouwen te beantwoorden. Ik ben toch zeker, dat ik u

daartoe alle gelegenheid heb gegeven. Maar gij zijt nooit zoo vriendelijk voor mij geweest, als ik wel zou hebben gewenscht. Ik weet wel, dat gij nooit zooveel van mij gehouden hebt als ik van u heb gehouden!"

Al dien tijd kneep hij mijn hand tusschen zijn vochtige, vischachtige vingers, terwijl ik die, zooveel ik maar met fatsoen kon doen, probeerde los te trekken. Maar dat lukte mij niet. Hij trok mijn hand onder de mouw van zijn bruinroode overjas, en ik wandelde, bijna tegen wil en dank, arm in arm met hem voort.

„Zullen wij omkeeren?" zei Uriah, na eenigen tijd rechtsomkeert met mij makend naar de stad, die nu door de maan werd beschenen, zoodat de zilveren glans van de ramen al in de verte zichtbaar was.

„Voor wij van dit onderwerp afstappen," zei ik, een vrij lange stilte afbrekend, „moet gij goed begrijpen, dat Agnes Wickfield, naar mijn idee, zoo hoog boven u verheven en zoo ver buiten het bereik van uw wenschen is, als de maan zelf!"

„Vredig! Niet waar!" zei Uriah. „Ja, dat is zij. Maar beken nu maar, jongeheer Copperfield, dat gij nooit zooveel van mij gehouden hebt als ik van u. Het zou mij niet verwonderen, als ge mij altijd voor al te nederig hadt gehouden."

„Ik houd niet van pronken met nederigheid," antwoordde ik, „evenmin als met iets anders."

„Daar!" zei Uriah, met zijn in de maneschijn loodkleurig gezicht. „Dacht ik het niet? Maar hoe weinig kunt gij u voorstellen, jongeheer Copperfield, hoe nederig iemand van mijn stand behoort te zijn. Vader en ik zijn allebei in een gesticht voor jongens grootgebracht, en moeder is ook in een soort liefdadige stichting opgevoed. Daar heeft men ons allemaal van den ochtend tot den avond geleerd, dat wij nederig moesten zijn — en niet veel anders, zoover ik weet. Wij moesten nederig zijn voor mijnheer die, en nederig voor mevrouw die; en voor den een onze pet afnemen en voor den ander een buiging maken; en altijd onze plaats kennen en onze meerderen laten voorgaan. En wij hadden zoo ontzettend veel meerderen! Vader kreeg voor zijn nederigheid de school-medaille. En ik ook. Vader kwam door zijn nederigheid aan het postje van doodgraver. Hij had onder de groote lui zoo'n naam van ordentelijkheid, dat zij niemand anders dan hem aangesteld wilden hebben. „Wees maar nederig, Uriah," zei mijn vader tegen mij, „dan zult gij wel vooruitkomen. Dat is u en mij op de school altijd ingestampt, en dat is het

ook wat men het liefst van ons heeft. Wees maar nederig," zei mijn vader, „en het zal u goed gaan." En het is mij werkelijk niet slecht gegaan."

Dit was de eerste maal dat het mij inviel, dat dit verfoeilijke geteem van valsche nederigheid wel een familiekwaal kon zijn. Ik had den oogst gezien, maar nooit aan het zaad gedacht.

„Toen ik nog een kleine jongen was," zei Uriah, „ondervond ik al wat nederigheid voor iemand deed, en dus hield ik mij er bij. Ik kreeg zelfs plezier in de nederigheid. In het leeren bleef ik op een nederig trapje staan, en zei: „Nu niet verder!" Toen ge mij aanboodt mij Latijn te leeren, wist ik wel beter. De menschen voelen zich graag boven u," zei vader, „blijf dus onder hen." Ik ben nog tot op dit oogenblik heel nederig, jongeheer Copperfield. Maar toch heb ik al een beetje macht gekregen!"

En hij zei dit alles — dit zag ik in den maneschijs aan zijn gezicht — om mij te doen begrijpen, dat hij van plan was zich schadeloos te stellen door van zijn macht gebruik te maken. Ik had nooit aan zijn laaghartigheid, listigheid en boosaardigheid getwijfeld, maar ik begreep nu eerst ten volle, hoe laag, onmeedoogend en wraakzuchtig zijn geest, door het langdurige bedwang, dat hij zich had aangedaan, meest zijn geworden.

Dit verslag, dat hij van zich zelf gaf, had in zooverre iets aangenaams, dat het hem mijn arm deed loslaten om nog eens in zijn handen te kunnen wrijven. Eenmaal van hem los, was ik vast besloten van hem los te blijven; en zoo liepen wij naast elkaar voort, zonder onderweg veel meer te zeggen.

Of hij door de mededeeling, die ik hem gedaan had, dan wel door de herinneringen waarover hij gesproken had, was opgewonden, weet ik niet; maar er was iets, dat hem levendiger maakte dan gewoonlijk. Hij praatte onder het eten meer dan anders, vroeg zijn moeder (die van het oogenblik dat wij weer thuis waren gekomen haar wachtpost had verlaten) of hij niet te oud begon te worden om nog langer ongetrouwd te blijven, en keek één keer Agnes zoo aan, dat ik alles wat ik bezat, had willen geven om hem tegen den grond te mogen slaan.

Toen wij met ons drieën, mannen, na den maaltijd alleen bleven, werd hij nog brutaler. Hij had weinig of geen wijn gedronken, en ik denk dus, dat het alleen zijn onbeschaamdheid was, die hem dreef om met zijn zege te pralen, misschien door mijn

aanwezigheid bijzonder daartoe uitgelokt.

Ik had den vorigen dag opgemerkt, dat hij mijnheer Wickfield tot drinken probeerde aan te zetten, en den blik begrijpend, dien Agnes mij bij het weggaan had toegeworpen, had ik mij tot een enkel glas bepaald, en toen voorgesteld haar te volgen. Nu had ik dit weer willen doen, maar Uriah was mij te vlug af.

„Wij zien onzen gast zoo zelden, mijnheer," zei hij, mijnheer Wickfield aansprekend, die — wat een contrast met hem! — aan het einde van de tafel zat, „dat ik wilde voorstellen hem met nog een paar glazen welkom te heeten, als gij er niets op tegen hebt. Mijnheer Copperfield, op uw gezondheid en uw geluk!"

Ik was genoodzaakt te doen alsof ik de hand greep, die hij mij over de tafel toestak; en daarna drukte ik, met heel andere gevoelens, de hand van den ongelukkigen ouden man, zijn compagnon.

„Kom, compagnon," zei Uriah, „als ik zoo vrij mag zijn — nu moest gij eens een dronk instellen op iets, dat Copperfield betreft."

Ik wil slechts even aanstippen, hoe mijnheer Wickfield dronk op mijn tante, toen op mijnheer Dick, toen op Doctors' Commons, en toen op Uriah, en op dit alles tweemaal; hoe hij zich zelf van zijn zwak bewust was, en vruchteloos daartegen worstelde; hoe de schaamte over Uriah's gedrag en zijn verlangen om hem te vriend te houden in zijn binnenste streed; en hoe Uriah zich kronkelde en wrong om met kennelijke opgetogenheid zijn zwakheid voor mij ten toon te stellen. Het bekleemde mijn hart toen ik het zag, en mijn pen weigert het te beschrijven.

„Kom, compagnon!" zei Uriah eindelijk, „nu zal ik nog een dronk instellen, en ik verzoek nederig om boordevolle glazen, want ik ben van plan die dronk te wijden aan de goddelijkste van haar geslacht."

Haar vader had zijn leeg glas in zijn hand. Ik zag het hem neerzetten en naar het portret staren, dat zoo treffend op haar leek, zijn hand aan zijn voorhoofd brengen, en zich als het ware in zijn leunstoel verschuilen.

„Ik ben wel een nederig persoon om op haar gezondheid te drinken," vervolgde Uriah, „maar ik bewonder, ik aanbid haar toch..."

Geen lichamelijke pijn, die het grijze hoofd van haar vader had kunnen treffen, had mij vreeselijker kunnen voorkomen dan het zieleleed, dat hem nu zijn hoofd tusschen zijn beide handen deed drukken.

„Agnes,” zei Uriah, zich niet aan hem storend, of niet begrijpend wat zijn gebaar beteekende, „Agnes Wickfield, dat mag ik gerust zeggen, is de goddelijkste van haar geslacht. Mag ik onder vrienden ronduit spreken? Haar vader te zijn is iets om trotsch op te wezen, maar haar echtgenoot te zijn....”

Ik hoop nooit meer zoo'n kreet te hooren als dien, waarmee haar vader van de tafel opstond.

„Wat scheelt er aan?” zei Uriah, doodsbleeke wordend. „Gij zijt toch, hoop ik, niet gek geworden, mijnheer Wickfield! Als ik zeg, dat ik naar de eer verlang uw Agnes tot mijn Agnes te maken, heb ik toch zeker evenveel recht daartoe als iemand anders? Ik denk zelfs, dat ik er meer recht toe heb dan iemand anders.”

Ik had mijn armen om mijnheer Wickfield heengeslagen en bezwoer hem bij alles wat ik maar bedenken kon, het meest bij zijn liefde voor Agnes, te bedaren. Voor het oogenblik was hij razend; hij rukte zich de haren uit, sloeg met zijn hoofd, probeerde mij met geweld weg te duwen en zich van mij los te rukken, sprak geen woord, zag niemand, worstelde blindelings, met een pijnlijk verwrongen gezicht en strak starende oogen, zonder te weten waartoe — een vreeselijk schouwspel.

Ik bezwoer hem, in verwarde woorden, maar met hartstochtelijken aandrang, zich niet aan zijn woede over te geven, maar naar mij te luisteren. Ik smeekte hem aan Agnes te denken, in zijn gedachten mij met haar te verbinden, zich te herinneren hoe zij en ik samen waren opgegroeid, hoe ik haar had vereerd en liefgehad, en hoe zij zijn trots en zijn vreugde was. Ik trachtte op alle manieren haar beeld voor zijn geest te brengen; ik verweet hem zelfs, dat hij geen kracht genoeg had om haar zoo'n tooneel te besparen. Misschien had ik eenigen invloed op hem of misschien kwam zijn drift vanzelf tot bedaren, maar langzamerhand werden zijn bewegingen minder wild en begon hij mij aan te kijken — eerst vreemd, daarna met oogen, die mij herkendden. Eindelijk zei hij: „Ik weet het wel, Trotwood! Mijn kind en gij — ik weet het! Maar kijk eens naar hem!”

Hij wees naar Uriah, die bleek in een hoek stond, blijkbaar zeer verrast en uit het veld geslagen, maar toch nog met iets dreigends in zijn oogen.

„Ziedaar mijn booze geest!” vervolgde hij. „Sedert hij bij mij is, heb ik stap voor stap mijn goeden naam, rust en vrede, huis en hof moeten prijsgeven.”

„Ik heb uw eer en goeden naam voor u bewaard, en uw rust en vrede, en huis en hof ook,” zei Uriah op een stroeven toon, en met de verlegenheid en haastigheid van iemand, die graag tot een vergelijk wil komen om iets gevaarlijks of onaangenaams te smoren. „Wees niet dwaas, mijnheer Wickfield. Als ik wat verder ben gegaan dan gij misschien verwacht hadt, kan ik immers wel weer teruggaan? Er is nog geen kwaad gebeurd.”

„Ik zocht altijd naar iemands beweegredenen,” zei mijnheer Wickfield, „en ik was er gerust op, dat ik hem om redenen van eigenbelang aan mij verbonden had. Maar zie wat hij is — o, zie wat hij is!”

„Breng hem liever tot zwijgen, als gij kunt, Copperfield,” riep Uriah, met zijn langen wijsvinger naar mij wijzend. „Hij zal anders nog iets zeggen — pas op! — waar hij later spijt van zal hebben, en dat u zal spijten het gehoord te hebben.”

„Ik zal alles zeggen!” riep mijnheer Wickfield wanhopig uit. „Waarom zou ik niet iedereen macht over mij geven, als ik toch in uw macht ben?”

„Pas op, zeg ik u!” zei Uriah, mij nog steeds waarschuwend. „Als ge hem den mond niet snoert, zijt ge zijn vriend niet! Waarom gij niet iedereen macht over u zoudt geven, mijnheer Wickfield? Omdat gij een dochter hebt. Gij en ik weten wat wij weten, is het niet? Laat slapende honden maar met rust — wie wil ze wakker maken? Ik niet. Ziet ge dan niet, dat ik zoo nederig ben als ik maar zijn kan? Ik zeg u, dat ik te ver ben gegaan, en dat het mij spijt. Wat wilt ge nog meer, mijnheer?”

„O, Trotwood, Trotwood!” riep mijnheer Wickfield, zijn handen wringend. „Waar toe ben ik gekomen, sedert ik u hier in huis voor de eerste maal zag! Ik was toen al aan het dalen, maar wat een vreeselijken, droevigen weg ben ik sindsdien afgegaan. Mijn zwakheid heeft mij vernietigd. Mijn zwakheid om altijd aan alles te willen denken, mijn zwakheid om alles te willen vergeten. Mijn natuurlijke smart over de moeder van mijn kind werd een ziekte; mijn natuurlijke liefde voor mijn kind werd een ziekte. Ik heb alles besmet wat ik aanraakte. Ik heb ellende gebracht over wat mij het dierbaarste is, dat weet ik — dat weet gij ook! Ik achtte het mogelijk, dat ik één wezen op de wereld werkelijk zou kunnen liefhebben, zonder iets of iemand anders lief te hebben; ik achtte het mogelijk werkelijk te treuren over één wezen, dat de wereld verlaten had, zonder deel te nemen in de ellende van allen die treuren.

Zoo heb ik de lessen van mijn leven misbruikt. Zoo heb ik mijn eigen zieke, laffe hart verteerd en heeft het op zijn beurt mij verteerd. Eigenlievend en laaghartig in mijn liefde, eigenlievend en laaghartig in mijn smart, eigenlievend en laaghartig in mijn poging om te vergeten wat in beide donker en dreigend was — o, zie waartoe ik vervallen ben, en haat mij, veracht mij!"

Hij zonk op een stoel en snikte als een

hoord. Wat behoef ik nog meer te zeggen?"

"Gij hadt niet eens zooveel behoeven te zeggen, niet half zooveel; gij hadt zelfs niets behoeven te zeggen," liet Uriah, op een half uitdagenden, half kruiperigen toon, hierop volgen. „Gij zoudt het niet zoo hebben opgenomen, als ge geen wijn hadt gedronken. Gij zult er morgen wel anders over denken, mijnheer. Als ik te veel ge-

„PAPA, GE ZIJT NIET WEL. KOM MET MIJ MEE!"

kind. De opwindung, waarin hij geraakt was, begaf hem. Uriah kwam uit zijn hoek.

„Ik weet niet alles wat ik in mijn verdwaasheid gedaan heb," zei mijnheer Wickfield, zijn handen uitstekend, als het ware om mijn veroordeeling te verbidden. „Maar hij weet het best," Uriah bedoelend, „want hij is altijd bij mij geweest en heeft mij alles ingefluisterd. Gij ziet wel wat een molensteen hij om mijn hals is. Gij vindt hem in mijn huis, gij vindt hem in mijn zaken. Gij hebt hem zooeven nog ge-

zegd heb, of meer dan ik bedoelde, wat maakt dat dan uit? Ik ben niet op mijn stuk blijven staan."

De deur werd geopend, en Agnes kwam zachtjes binnen, zonder eenig spoor van kleur op haar wangen. Zij sloeg haar arm om zijn hals en zei met een vaste stem: „Papa, ge zijt niet wel. Kom met mij mee!" Hij liet zijn hoofd, alsof de schaamte hem overstelpde, op haar schouder zinken, en ging met haar weg. Haar oogen ontmoetten de mijne maar heel even, maar ik zag toch

hoeveel zij van het voorgevallene wist.

„Ik had niet gedacht, dat het hem zoo zou aangrijpen, jongeheer Copperfield,” zei Uriah. „Maar het heeft niets te betee-kenen. Morgen ben ik weer goede vrienden met hem. Het is voor zijn bestwil. Ik ben nederig bezorgd voor zijn welzijn.”

Ik gaf hem geen antwoord, en ging naar boven, naar de stille kamer, waar Agnes zoo dikwijls onder mijn schoolwerk bij mij had gezeten. Niemand kwam bij mij voor laat in den avond. Ik nam een boek en probeerde te lezen. Ik hoorde de klok twaalf slaan en zat nog te lezen, zonder te weten wat ik las, toen Agnes mij aanraakte.

„Gij gaat morgen al vroeg weer weg, Trotwood. Laten wij nu afscheid nemen.”

Zij had geschreid, maar nu was haar gezichtje weer zoo kalm en mooi!

„God zegene u!” zei zij, mij haar hand gevend.

„Liefste Agnes,” zei ik. „Ik zie wel, dat gij niet wilt dat ik over vanavond zal spreken — maar kan er niets gedaan worden?”

„Op God vertrouwen,” antwoordde zij.

„Kan ik niets doen — ik, die met mijn kleine moeilijkheden bij u kom?”

„En de mijne zooveel lichter maakt,” antwoordde zij. „Nee, beste Trotwood.”

„Lieve Agnes,” hernam ik, „het is wel verwaand van mij, die zoo arm ben in alles waarin gij zoo rijk zijt — in goedheid, vastberadenheid en alle edele eigenschappen — aan u te twijfelen of u raad te willen geven — maar gij weet wel hoe ik u liefheb, en hoeveel ik u verschuldigd ben. Gij zult u zelf toch nooit opofferen uit een verkeerd gevoel van plicht, Agnes?”

Voor een oogenblik meer verward dan ik haar ooit gezien had, trok zij haar hand terug en deed een stap achterwaarts.

„Zeg, dat gij niet aan zooiets denkt, lieve Agnes! Gij, veel meer dan zuster voor mij, bedenk welk een onschatbare gift een hart als het uwe, een liefde als de uwe is.”

O, nog lang, lang daarna zag ik dat gezichtje voor mij oprijzen, met de uitdrukking van dat oogenblik, niet verwonderd, niet beschuldigend, niet verwijtend. O, nog lang, lang daarna zag ik dien blik, zooals nu, in den innemenden glimlach overgaan, waarmee zij mij zei, dat zij voor zich zelf niets vreesde — dat ik ook niets behoefde te vreezen voor haar — en, mij haar broer noemend, nam zij afscheid van mij, en verdween.

Het was den volgenden morgen nog donker, toen ik voor de deur van de herberg op de diligence klom. De dag brak juist aan toen wij zouden afrijden, en terwijl ik aan

haar zat te denken, kwam in die men- geling van dag en nacht het hoofd van Uriah vlak naast mij naar boven.

„Copperfield,” zei hij, half fluisterend, terwijl hij op het wiel stond en zich aan een ijzer vasthield, „ik dacht dat het u plezier zou doen nog te hooren voor gij vertrekt, dat de zaak weer in orde is. Ik ben al in zijn kamer geweest, en wij hebben alles bijgelegd. Ja, al ben ik nederig, ik ben hem toch van nut, weet gij; en hij begrijpt zijn belang wel, als hij niet bescho- nen is! Wat een prettig mensch is hij toch, jongeheer Copperfield!”

Ik dwong mij zelf te zeggen, dat ik blij was, dat hij zich had verontschuldigd.

„Och, welzeker,” zei Uriah. „Als iemand nederig is, wat beteekent dan een veront- schuldiging? Zoo gemakkelijk! Zeg eens. Gij zult,” dit zei hij met een kronkeling, „wel eens een peer geplukt hebben voor zij rijp was, jongeheer Copperfield?”

„Wel mogelijk,” antwoordde ik.

„Dat heb ik gisteravond willen doen,” zei Uriah. „Maar zij zal nog wel rijp wor- den. Er moet alleen maar goed voor ge- zorgd worden. Ik kan wachten!”

Met een vloed van afscheidsgroeten klom hij naar beneden, toen de voerman opstapte. Misschien kauwde hij op iets als voorzorgsmaatregel tegen den invloed van de gure ochtendlucht; maar hij maakte een beweging met zijn mond alsof de peer al rijp was en hij met zijn lippen smakte van genot.

HOOFDSTUK XL.

De zwerver.

Wij hadden dien avond in Buckingham- Street een ernstig gesprek over de huise- lijke omstandigheden en gebeurtenissen, die ik in het laatste hoofdstuk heb ver- haald. Mijn tante was er diep door getrof- fen en bleef daarna meer dan twee uur lang met over elkaar geslagen armen de kamer op en neer loopen. Wanneer zij bij- zonder ontstemd was verrichtte zij altijd zoo'n vermoeiend kunststuk, en de mate van haar gemoedsbeweging kon altijd naar den duur van haar wandeling worden af- gemeten. Bij deze gelegenheid was haar onrust zoo groot, dat zij het noodig vond de deur van de slaapkamer open te zetten en zich een wandelruimte te verschaffen, die de volle lengte van de kamers van den eenen muur tot den anderen besloeg; en

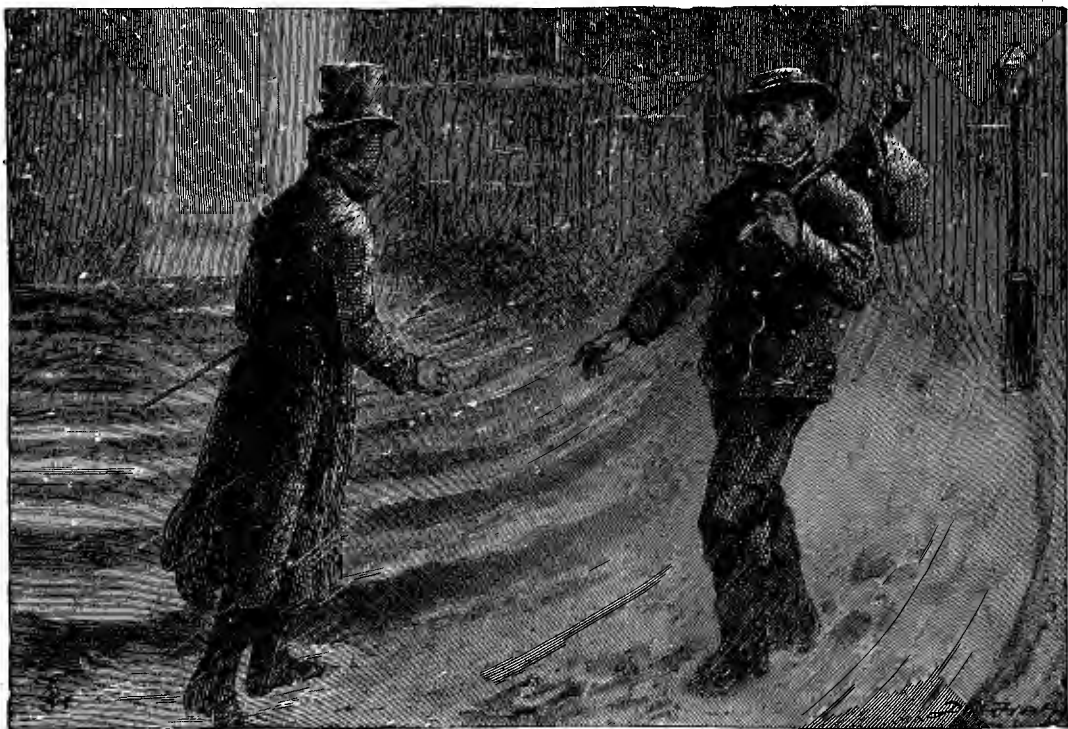

terwijl mijnheer Dick en ik stil bij het vuur bleven zitten, stapte zij, met altijd denzelfden tred, langs dit afgemeten pad voortdurend in en uit, even regelmatig als de slinger van een klok.

Toen mijnheer Dick wegging, en mijn tante en ik dus alleen bleven, ging ik mijn brief aan de twee oude dames schrijven. Tegen dien tijd was zij moe geworden van het wandelen, en nam zij plaats bij het vuur, met haar rok omhooggeslagen, als gewoonlijk. Maar in plaats van op haar

steenmantel had laten staan. Toen ik aanklopte om haar met deze ontdekking in kennis te stellen, kwam zij aan de deur, met een gezicht, dat vriendelijker stond dan voor haar doen gewoon was, maar zei alleen: „Ik heb vanavond het hart niet om te drinken, Trot,” schudde daarop haar hoofd en ging weer naar binnen.

Den volgenden morgen las zij mijn brief aan de twee oude dames, en zei, dat zij dien heel goed vond. Ik deed hem op de post, en had toen niets anders te doen, dan,

IK ZAG BAAS PEGGOTTY VOOR MIJ STAAN.

gewone manier te zitten, met haar glas op haar knie, liet zij dit onopgemerkt op den schoorsteenmantel staan, en terwijl zij haar linker elleboog op haar rechterarm, en haar kin op haar linkerhand liet rusten, zat zij opletterend naar mij te kijken. Zoo vaak ik mijn oogen van mijn werk opsloeg, ontmoette ik de hare. „Ik ben in het allerbeste humeur, lieve jongen,” verzekerde zij mij dan met een knikje; „maar ik ben onrustig en bedroefd!”

Ik was te druk bezig geweest om, voordat zij naar bed was gegaan, op te merken, dat zij haar slaapdrank, zooals zij dat glas altijd noemde, onaangeroerd op den schoor-

steenmantel had laten staan. Toen ik aanklopte om haar met deze ontdekking in kennis te stellen, kwam zij aan de deur, met een gezicht, dat vriendelijker stond dan voor haar doen gewoon was, maar zei alleen: „Ik heb vanavond het hart niet om te drinken, Trot,” schudde daarop haar hoofd en ging weer naar binnen.

Den volgenden morgen las zij mijn brief aan de twee oude dames, en zei, dat zij dien heel goed vond. Ik deed hem op de post, en had toen niets anders te doen, dan, zoo geduldig als ik kon, op antwoord te wachten. Ik had bijna een week in dien staat van verwachting verkeerd, toen ik op een sneeuwachtigen avond den doctor verliet om naar huis te gaan.

Het was een vinnig koude dag geweest, en een tijdlang had er een scherpe noordoostenwind gewaaid. Tegen den avond was de wind gaan liggen, en begon het te sneeuwen. Het was een aanhoudende zware bui, met groote vlokken, herinner ik mij, en de sneeuw lag al vrij hoog. Het rumoer van rijtuigen en voetgangers was zoo volkomen gesmoord, alsof de straten met vee- ren waren bestrooid.

Mijn kortste weg naar huis — en op zoo'n avond nam ik natuurlijk den kortsten weg — ging door Saint Martin's Lane. Nu stond de kerk, waarnaar die steeg heet, toen minder vrij dan thans; er was geen open ruimte voor, en de steeg liep met een bocht naar het Strand. Toen ik de trap van het kerkportaal voorbijkwam, viel, op den hoek, mijn oog op 'het gezicht van een vrouw. Het keek mij aan, ging de smalle steeg in en verdween. Ik herkende het. Ik had het ergens gezien, maar kon mij niet herinneren waar. Het wekte iets in mij op, dat mij ontroerde; maar toen ik het zag dacht ik juist aan iets anders, en daardoor was ik in de war.

Op de trap voor de kerk zag ik de gebukte gedaante van een man, die iets, dat hij bij zich had, in de sneeuw had neergelegd om het beter vast te binden. Op hetzelfde oogenblik dat ik hem zag, zag hij mij ook. In mijn verrassing geloof ik niet, dat ik bleef stilstaan; maar toen ik verder ging, richtte hij zich op en kwam naar mij toe. Ik zag baas Peggotty voor mij staan!

Nu herinnerde ik mij ook die vrouw. Het was Martha, aan wie Emily dien avond in de keuken geld had gegeven. Martha Endell, met wie hij, niet voor alle schatten, die ooit in de zee verzonken waren, zijn lieve nichtje had willen zien spreken, zooals Ham mij gezegd had.

Wij schudden elkaar hartelijk de hand. In het eerst konden wij geen van beiden een woord uitbrengen.

„Mijnheer David!” zei hij, mijn hand nog vaster omklemmend. „Het doet mijn hart goed u te zien, mijnheer. Een heerlijke ontmoeting, een heerlijke ontmoeting.”

„Inderdaad, een heerlijke ontmoeting, mijn beste oude vriend!” antwoordde ik.

„Ik had gedacht vanavond naar u te komen vragen, mijnheer,” zei hij; „maar omdat ik weet, dat uw tante bij u woont — want ik ben daarginder geweest — bij Yarmouth — was ik bang, dat het al te laat zou zijn. Ik zou morgen vroeg zijn gekomen, mijnheer, voor ik wegging.”

„Alweer weg?” zei ik.

„Ja, mijnheer,” antwoordde hij, berustend met zijn hoofd knikkend, „ik ga morgen weer weg.”

„En waar wilt ge nu naar toe gaan?” vroeg ik.

„Och,” antwoordde hij, de sneeuw uit zijn lange haren schuddend, „ik wilde ergens onder dak zien te komen.”

In die dagen had het stalplein van „Het Gouden Kruis” — de herberg, die met betrekking tot zijn ongeluk zoo gedenkwaar-

dig voor mij was — een achteringang bijna vlak tegenover de plek waar wij stonden. Ik wees naar die poort, stak mijn arm door den zijnen, en wij stapten er heen. Twee of drie gelagkamers kwamen op het stalplein uit, en toen ik in een daarvan naar binnen keek, en zag dat ze leeg was en er een goed vuur brandde, bracht ik hem daar binnen.

Toen ik hem in het licht zag, merkte ik op dat niet alleen zijn haren lang en verward waren, maar dat ook zijn gezicht door de zon was verbrand. Hij was grijzer, de rimpels in zijn gezicht en voorhoofd waren dieper, en het was duidelijk te zien, dat hij door weer en wind had rondgezworven, maar hij scheen nog fors en sterk te zijn, als een man, die door een standvastig voornemen werd ondersteund en door niets kon worden neergeslagen. Hij sloeg de sneeuw van zijn hoed en zijn kleeren, en veegde ze van zijn gezicht, terwijl ik bij mij zelf deze opmerkingen maakte. Toen hij tegenover mij aan de tafel was gaan zitten, met zijn rug naar de deur waardoor wij waren binnengekomen, stak hij zijn ruwe hand nog eens uit om met warmte de mijne te drukken.

„Ik zal u vertellen, mijnheer David,” zei hij, „waar ik geweest ben en wat wij zoo al gehoord hebben. Ik ben ver weg geweest, en wij hebben maar weinig gehoord; maar ik zal het u vertellen.”

Ik schelde om ons wat warms te drinken te laten brengen. Hij wilde niets krachtigers hebben dan bier, en terwijl dit gehaald en bij het vuur gewarmd werd, zat hij te peinzen. Zijn gezicht vertoonde een rustigen ernst, dien ik niet durfde te storen.

„Toen zij een kind was,” zei hij, zijn hoofd oprichtend zoodra wij weer alleen waren, „placht zij veel over de zee te praten, en over die kusten waar de zee donkerblauw was en in den zonneschijn glinsterde en flikkerde. Ik dacht soms, dat zij zooveel daaraan dacht, omdat haar vader verdronken was. Ik weet het niet, ziet ge, maar misschien geloofde zij — of hoopte zij — dat hij naar die streken was gedreven, waar de bloemen altijd bloeien en de lucht altijd helder is.”

„Waarschijnlijk was dat maar een kinderlijke voorstelling,” antwoordde ik.

„Toen zij — verloren was,” hervatte baas Peggotty, „wist ik bij mijzelf wel, dat hij haar naar die landen zou brengen. Ik wist bij mijzelf wel, dat hij haar wonderen over die landen zou hebben verteld, en hoe zij daar een dame zou worden, en hoe hij haar met zulke dingen er toe gekregen zou

hebben naar hem te luisteren. Toen wij zijn moeder zagen, wist ik zeker, dat ik gelijk had. Ik stak het Kanaal over naar Frankrijk, en stapte daar aan land alsof ik uit de lucht was komen vallen."

Ik zag de deur bewegen en de sneeuw naar binnen waaien. Ik zag ze nog wat meer bewegen en een hand er tusschen komen om ze open te houden.

"Ik zocht daar een Engelschen heer op, die veel invloed had," vervolgde baas Peggotty, "en vertelde hem, dat ik mijn nichtje wilde gaan zoeken. Hij bezorgde mij de papieren, die ik noodig had, om verder te komen — ik weet niet precies hoe die genoemd worden — en hij had mij ook geld willen geven, als ik dat gelukkig niet noodig had gehad. Ik bedankte hem vriendelijk voor alles wat hij gedaan had. „Ik heb al over u geschreven," zei hij, „en ik zal over u spreken met iedereen, die dien kant uitgaat, en gij zult veel menschen ontmoeten die u al kennen, ver van hier, als gij zoo alleen reist." Ik zei hem zoo goed ik kon, hoe dankbaar ik was, en ging toen verder heel Frankrijk door."

"Alleen en te voet?" zei ik.

"Meestal te voet," antwoordde hij, „soms met een kar, die naar de markt reed, en soms met een leeg rijtuig mee. Maar vele mijlen daags te voet, en dikwijls met een armen soldaat, die zijn familie ging bezoeken. Ik kon wel niet met hem praten," zei baas Peggotty, „en hij ook niet met mij, maar wij waren toch gezelschap voor elkaar langs de stoffige wegen."

Dat had ik uit zijn vriendelijken toon wel kunnen opmaken.

"Als ik in een stad kwam," vervolgde hij, „zocht ik de herberg op en wachtte bij de deur tot er iemand kwam (wat meestal wel gebeurde), die Engelsch verstond. Dan vertelde ik hoe ik op reis was om mijn nichtje te zoeken, en zij zeiden mij welke menschen er in huis waren, en ik bleef staan wachten om te zien of er ook iemand die op haar leek, in- of uitging. Als het Emily niet was, ging ik weer verder. Langzamerhand, als ik aan een dorp of zoo onder de arme lieden kwam, merkte ik, dat zij al van mij gehoord hadden. Zij vroegen mij, bij hen aan de huisdeur te komen zitten, en zij gaven mij van alles te eten en te drinken, en wezen mij een plaats om te slapen, en menige vrouw, mijnheer David, die een dochter had, ongeveer van Emily's leeftijd, heb ik op mij vinden wachten bij het Kruisbeeld buiten het dorp, om mij ook op die manier vriendschap te bewijzen. Sommigen hadden dochters die dood waren. En

God alleen weet, hoe goed die moeders voor mij waren!"

Het was Martha daar aan de deur. Ik zag nu duidelijk haar vervallen, luisterende gezicht. Ik was maar bang, dat hij zijn hoofd zou omwenden en haar ook zou zien.

"Dikwijls zetten zij haar kinderen op mijn knie, vooral de kleine meisjes," zei baas Peggotty, „en menigmaal, als de avond viel, hadt ge mij zoo voor een deur kunnen zien zitten, bijna alsof het kinderen van mijn lieveling waren geweest. O, mijn lieveling!"

Eensklaps door zijn smart overweldigd, begon hij luid te snikken. Ik legde mijn bevende hand op de hand, die hij voor zijn gezicht hield. „Dank u, mijnheer," zei hij. „Let er maar niet op."

Na een heel korte poos nam hij zijn hand weer weg, stak die tusschen zijn jas en vervolgde zijn verhaal.

"Dikwijls gingen zij," zei hij, „'s morgens een paar mijlen met mij mee den weg op; en als wij scheidden en ik zei: „Ik ben u heel dankbaar! God zegene u!" schenen zij het altijd te verstaan, en gaven zij vriendelijk antwoord. Eindelijk kwam ik aan de zee. Het was niet moeilijk, kunt ge wel denken, voor een varensman zooals ik om voor zijn werk vrijen overtocht naar Italië te krijgen. Toen ik eenmaal daar was, ging ik weer verder. De menschen waren even goed voor mij; en ik zou van stad tot stad misschien het heele land zijn doorgetrokken, als ik niet gehoord had, dat men haar in de Zwitsersche bergen had gezien. Iemand, die zijn knecht kende, had hen alle drie daar gezien, en vertelde mij hoe zij reisden en waar zij waren. Toen ging ik op die bergen af, mijnheer David, dag en nacht door. Hoe verder ik kwam, hoe verder die bergen van mij weg schenen te schuiven. Maar eindelijk kwam ik er toch aan en er overheen. Toen ik dicht bij de plaats kwam, waarvan men mij verteld had, begon ik bij mij zelf te denken: „Wat zal ik doen als ik haar zie?"

Het luisterende gezicht, ongevoelig voor het gure winterweer, bleef nog steeds aan de deur en de handen vroegen mij — smeekten mij — haar niet weg te jagen.

"Ik heb geen oogenblik aan haar getwijfeld," zei baas Peggotty. „Neen, geen oogenblik. Laat zij mijn stem maar hooren — laat ik maar voor haar staan, om haar het huis dat zij ontvlucht is, en het kind dat zij geweest is, weer in gedachten te brengen — en al was zij een koninklijke dame geworden, zij zou voor mijn voeten zijn neergevallen! Dat wist ik! Dikwijls in

mijn slaap heb ik haar „Oom” hooren roepen, en als dood voor mij zien neervallen. Dikwijls in mijn slaap heb ik haar opgebeurd en haar toegefluisterd: „Emily, liefje, ik ben gekomen om u vergiffenis te schenken en u mee naar huis te nemen!”

Hij zweeg, schudde zijn hoofd, en vervolgde met een zucht:

„Hij beteekende niets voor mij. Emily was alles. Ik kocht boerinnenkleeding voor haar, om aan te trekken; en ik wist wel, dat zij, als ik haar eenmaal gevonden had, met mij zou meegaan over die steenige wegen, waarheen ik maar wilde, en mij nooit, nooit meer zou verlaten. Haar die kleeren aan te laten trekken, en wat zij droeg weg te werpen — haar weer aan mijn arm te nemen, en den weg naar huis met haar op te gaan — soms onderweg op te houden, om haar gewonde voeten te verbinden en haar nog erger gewonde hart te genezen — dat was alles waaraan ik nu nog dacht. Ik geloof niet, dat ik hem zelfs zou hebben aangekeken. Maar, mijnheer David, het mocht zoo niet zijn — nog niet! Ik kwam te laat, en zij waren al weg. Waarheen, kon ik niet te weten komen. Sommigen zeiden hierheen, anderen daarheen. Ik reisde hierheen en daarheen, maar ik vond geen Emily, en zoo ging ik maar weer naar huis.”

„Hoelang geleden?” vroeg ik.

„Nog maar vier dagen,” zei baas Peggotty. „Ik kreeg na donker de oude schuit weer in het oog, en zag het licht door het raam naar buiten schijnen. Toen ik dichterbij kwam, en door de ruiten keek, zag ik dat trouwe schepsel, vrouw Gummidge, alleen bij het vuur zitten, zooals wij hadden afgesproken. Ik riep haar toe: „Schrik maar niet! het is Daniël!” en ging naar binnen. Ik had nooit kunnen denken, dat de oude schuit mij zoo vreemd zou zijn!”

Uit een borstzak van zijn jas haalde hij heel behoedzaam een bundeltje papieren, dat uit twee of drie brieven bestond, en legde het op de tafel.

„Deze eerste,” zei hij, hem uit de andere zoekend, „kwam vóór ik nog een week weg was. Een bankbiljet van vijftig pond, in een blad papier, aan mij geadresseerd en 's nachts onder de deur geschoven. Zij had haar schrift onherkenbaar willen maken, maar voor mij lukte haar dat niet.”

Hij vouwde bankbiljet en papier, heel zorgvuldig en geduldig, weer in dezelfde plooiën, en legde ze terzijde.

„Dezen kreeg vrouw Gummidge,” zei hij, een anderen brief openend, „twee of drie maanden geleden.” Nadat hij hem even had ingezien, gaf hij den brief aan mij, er met

een zachte stem bijvoegend: „Wees zoo goed dat eens te lezen, mijnheer.”

Ik las het volgende:

„O, wat zult gij wel voelen als gij dit schrift ziet, en weet dat het van mijn goddelooze hand komt! Maar beproef — niet om mijnentwil, maar omdat oom zoo goed is — beproef uw hart, maar voor even, heel even, een weinig te verzachten. Ik bid u, wees barmhartig voor een rampzalig meisje, en schrijf op een stukje papier of hij wel is, en wat hij van mij zei, voor gij ophieldt onder elkaar ooit meer mijn naam te noemen — en of gij 's avonds, als het mijn oude tijd van thuiskomen is, hem ooit ziet kijken alsof hij aan haar dacht, die hij zoo placht lief te hebben. O, mijn hart breekt, als ik daaraan denk! Ik kniel voor u neer, om u te bidden en te smeeken, toch niet zoo hard voor mij te zijn als ik verdien — als ik maar al te goed weet dat ik verdien — maar zoo goed en menschlievend te zijn mij iets over hem te schrijven en het mij te zenden. Gij behoeft mij niet Kleine te noemen, gij behoeft mij den naam niet te geven, dien ik te schande heb gemaakt, maar o, luister naar den angst van mijn ziel, en heb zooveel barmhartigheid met mij, dat ge mij enkele woorden schrijft over oom, dien mijn oogen in deze wereld nooit, nooit terug zullen zien.

„Lieve, als uw hart hard voor mij is — hard met recht, dat weet ik — maar luister, als het hard is, vraag dan aan hem, dien ik het meest verongelijkt heb — hem, wiens vrouw ik had moeten worden — voor gij besluit mijn angstig, nederig gebed in het geheel niet te willen hooren! Als hij zoo medelijdend mocht zijn om te zeggen, dat gij mij iets moogt schrijven — ik denk dat hij dit wel doen zal, o, ik denk dat hij dit wel doen zal, als gij het hem maar wilt vragen, want hij was altijd zoo dapper en zoo vergevingsgezind — zeg hem dan (maar anders niet) dat, als ik 's nachts den wind hoor waaien, het mij is alsof hij toornig van hem en oom afkwam, en naar God tegen mij opstijgt. Zeg hem, dat als ik morgen moest sterven (en o, als ik er maar voor gereed was, zou ik zoo heel graag sterven), ik hem en oom met mijn laatste woorden zou zegenen, en met mijn laatsten adem zou bidden voor een gelukkig thuis voor hem.”

Ook in dezen brief was eenig geld ingesloten. Vijf pond. Het was, evenals de vroeger ontvangen som, onaangeroerd gebleven, en hij vouwde ook dezen brief op dezelfde manier weer dicht. Nauwkeurige

aanwijzingen over het adresseeren van een antwoord waren er aan toegevoegd, waardoor het, hoewel de brief zeker door verschillende handen was gegaan, en het daardoor moeilijk uit te maken viel, waar zij zich verborgen hield, toch niet onwaarschijnlijk was, dat zij uit die plaats geschreven had, waar men zei haar gezien te hebben.

„Welk antwoord werd daarop gegeven?” vroeg ik.

„Daar vrouw Gummidge,” antwoordde baas Peggotty, „niet te best daarmee overweg kan, was Ham zoo goed het op te stellen, en toen schreef zij het over. Zij vertelden haar, dat ik vertrokken was om haar te gaan zoeken en wat mijn laatste woorden waren geweest.”

„Is dat nog een brief, wat ge daar in uw hand hebt?” vroeg ik.

„Het is geld, mijnheer,” zei hij, het papier even openvouwend. „Tien pond, ziet ge. En aan den binnenkant staat geschreven: „van een waren vriend,” net als in het eerste. Maar het eerste werd onder de deur door geschoven, en dit is eergisteren met de post gekomen. Ik ga nu op het poststempel af om haar te zoeken.”

Hij liet het mij zien. Het was een stad aan den Boven-Rijn. Hij had in Yarmouth een paar vreemde kooplui gevonden, die met die streek bekend waren, en zij hadden op een stuk papier in ruwe trekken een kaart voor hem geteekend, die hij heel goed begreep. Hij legde die tusschen ons in op de tafel, en terwijl hij zijn kin op zijn eene hand liet rusten, wees hij mij met de andere den weg, dien hij nemen zou.

Ik vroeg hem hoe Ham het maakte. Hij schudde zijn hoofd.

„Hij werkt zoo flink als iemand maar doen kan,” antwoordde hij. „Hij staat daar uitstekend aangeschreven, zoo goed als maar mogelijk is. Iedereen is bereid om hem te helpen, en hij is bereid om anderen te helpen. Men heeft hem nog nooit hooren klagen. Maar mijn zuster gelooft toch (tusschen ons gezegd), dat het hem diep getroffen heeft.”

„Arme jongen, dat kan ik mij voorstellen!”

„Hij geeft niets, mijnheer David,” zei baas Peggotty, zacht en ernstig fluisterend, „hij geeft niets meer om zijn leven. Als er iemand noodig is voor zwaren dienst in slecht weer, dan is hij er bij. Als er iets moeilijks en gevaarlijks moet worden gedaan, is hij de eerste van al zijn kameraden, die zich aanmeldt. En toch is hij zoo zacht als een kind. Er is geen kind in Yar-

mouth, dat hem niet kent.”

Hij schoof zijn brieven peinzend bij elkaar, streek ze met zijn hand glad, maakte er weer een pakje van en stak het behoedzaam weer in zijn borstzak. Het gezicht aan de deur was verdwenen. Ik zag de sneeuw nog naar binnenwaaien; maar verder was er niets.

„Wel,” zei hij, naar zijn reiszak kijkend, „nu ik u vanavond heb gezien, mijnheer David (en dat heeft mij goedgedaan), zal ik morgenochtend maar vroeg vertrekken. Gij hebt gezien wat ik hier heb!” daarbij legde hij zijn hand op de plek waar het pakje zat. „Het eenige wat mij drukt, is de gedachte, dat mij iets zou kunnen overkomen eer dat geld was teruggegeven. En als ik sterven mocht, en het gestolen werd of op een andere manier wegraakte, en hij nooit anders zou weten of ik had het aangenomen, dan geloof ik, dat de andere wereld mij niet zou kunnen vasthouden. Ik geloof, dat ik dan terug zou moeten komen!”

Hij stond op en ik eveneens. Wij drukten elkaar nogmaals de hand, voor wij naar buiten gingen.

„Ik zou tienduizend mijlen ver loopen,” zei hij, „ik zou loopen tot ik doodviel, om dat geld voor hem neer te leggen. Als ik dat maar doen kan en mijn Emily vind, ben ik tevreden. Als ik haar niet vind, zal zij misschien toch nog wel eens hooren, dat haar oom niet eerder opgehouden heeft naar haar te zoeken, dan toen het met zijn leven gedaan was; en als ik ook maar iets van haar afweet, zal juist dat haar tenslotte naar huis doen komen.”

Toen wij in den guren winteravond naar buiten gingen, zag ik de eenzame gedaante voor ons uitgaan. Ik bedacht haastig iets om hem te doen omkijken, en hield hem aan de praat tot zij verdwenen was.

Hij sprak over een herberg aan den weg naar Dover, waar hij een goedkoop en zindelijk nachtlogies kon krijgen. Ik ging met hem de Westminster-brug over, en nam aan den overkant afscheid van hem. Voor mijn verbeelding was het alsof het uit eerbied voor hem was, dat alles zoo'n diepe stilte bewaarde, toen hij zijn eenzamen tocht door de sneeuw hervatte.

Ik ging terug naar het stalplein van de herberg, en nog onder den indruk van het gezicht, dat mij zoo getroffen had, keek ik met een zekeren angst daarnaar rond. Het was er niet meer, de sneeuw had onze laatste voetstappen alweer overdekt; alleen het nieuwe spoor, dat ik gemaakt had, was nog zichtbaar; en zelfs dit begon, toen ik

er over mijn schouder naar omkeek, alweer te verdwijnen — zoo hard sneeuwde het.

HOOFDSTUK XLI.

Dora's tantes.

Eindelijk kwam er antwoord van de twee oude dames. Zij deelden mijnheer Copperfield, met haar beleefde complimenten mede, dat zij, „met het oog op het geluk van beide partijen” zijn brief ernstig in overweging hadden genomen. Ik vond deze uitdrukking tamelijk onrustbarend, niet alleen omdat zij daarvan ook met betrekking tot het vroeger vermelde familie-geschil gebruik hadden gemaakt, maar tevens, omdat ik had opgemerkt (en mijn heele leven lang ben ik blijven opmerken), dat dergelijke conventionele phrases alleen maar vuurwerkjes zijn, die heel gemakkelijk zijn af te steken en die daarna allerlei kleuren en vormen kunnen aannemen, waaraan men aanvankelijk heelemaal niet zou denken. De dames Spenslow voegden er nog bij, dat zij verzochten zich te mogen onthouden van „schriftelijk” haar meening over het onderwerp van mijnheer Copperfield's brief uit te drukken; maar dat, indien mijnheer Copperfield haar op een bepaalden dag met een bezoek zou willen vereeren (in gezelschap, als hij dit wenschte, van een vertrouwden vriend), zij gaarne met hem over de zaak wilden spreken.

Op dezen brief gaf mijnheer Copperfield onmiddellijk ten antwoord, dat hij de eer zou hebben op den bepaalden dag zijn opwachting bij de dames Spenslow te komen maken — in gezelschap, volgens haar permissie, van zijn vriend, den heer Thomas Traddles van den Inner Temple. Na het verzenden van dezen brief verviel mijnheer Copperfield in een staat van zenuwachtige onrust, die bleef voortduren tot de bepaalden dag verscheen.

Het deed mijn onrust niet weinig toenemen, dat ik in dezen onheilsvollen tijd van de onschatbare diensten van juffrouw Mills verstoken was. Maar mijnheer Mills, die altijd het een of ander deed om mij te hinderen — of ik verbeeldde mij althans, dat hij dit deed, wat op hetzelfde neerkwam — had nu zijn hatelijke gedrag ten top gevoerd, door het in zijn hoofd te krijgen om naar Indië te gaan. Waarom zou hij anders naar Indië gaan, dan om mij te plagen? Weliswaar had hij niets met eenig

ander deel van de wereld, en met dit deel tamelijk veel te maken, daar hij in den Indischen handel was, wat dit dan ook zijn mocht (ik dacht daarbij duister aan gouden shawls en olifantstanden), in zijn jeugd in Calcutta was geweest, en nu weer daarheen wilde om de zaken van het kantoor waarin hij aandeel had, beter te kunnen behartigen. Maar dit had voor mij niets te beteekenen. Voor hem had het echter zoo veel te beteekenen, dat hij op het punt stond naar Indië te gaan en Julia mee te nemen. Julia was naar buiten om afscheid van haar familie te nemen; en het huis was heelemaal beplakt met groote biljetten, om aan te kondigen, dat het te huur of te koop was, en dat de meubelen (met mangel en al) tegen taxatie konden worden overgenomen. Dit was dus een nieuwe aardbeving, waarvan ik de speelbal werd, voor ik nog den schok van de vorige te boven was gekomen!

Ik was het met mij zelf niet eens, hoe ik mij op dien gewichtigen dag zou kleeden, daar ik weifelde tusschen het verlangen om een gunstigen indruk te maken, en de vrees om iets aan te trekken, dat mijn karakter als een degelijk en ernstig-werkend jong-mensch in de oogen der dames Spenslow zou kunnen benadeelen. Ik trachtte een gelukkigen middenweg tusschen deze twee uitersten te vinden; mijn tante schonk haar goedkeuring aan het resultaat, en mijnheer Dick wierp mij en Traddles, toen wij de trap afgingen, een van zijn schoenen na, om ons geluk toe te wenschen.

Al wist ik ook nog zoo goed, dat Traddles een beste jongen was, en al was ik nog zoo sterk aan hem gehecht, toch kon ik bij deze delicate gelegenheid niet nalaten te wenschen, dat hij zich nooit mocht hebben aangewend zijn haar zoo steil overeind te borstelen. Het gaf iets verwonderds, om niet te zeggen iets borsteligs aan zijn uiterlijk, waarvan ik vreesde dat het ons noodlottig zou kunnen worden.

Ik nam de vrijheid er onderweg naar Putney met hem over te spreken, en te zeggen, dat, als hij het een klein beetje zou willen gladstrijken....

„Mijn beste Copperfield,” zei Traddles, zijn hoed afnemend en zijn haar op allerlei manieren wrijvend, „dat zou ik met alle plezier doen. Maar het wil niet.”

„Wil het niet?” zei ik.

„Neen,” antwoordde Traddles. „Het wil met geen mogelijkheid. Al droeg ik er een gewicht van vijftig pond op, den heelen weg naar Putney, dan zou het toch dadelijk weer overeind gaan staan. Gij kunt u niet

voorstellen, wat een stroef en weerbarstig haar ik heb, Copperfield. Ik ben precies een kwaadaardig stekelvarken."

Ik was een beetje teleurgesteld, dat moet ik bekennen, maar werd door zijn goedhartigheid toch weer heelemaal ontwapend. Ik zei hem hoe ik die goedhartigheid waardeerde, en dat zijn haar alle stroefheid uit zijn karakter moest hebben weggenomen, daar hij er niets van had.

"O," antwoordde Traddles lachend. "Ik kan u verzekeren, dat ik al heel wat over dat ongelukkige haar heb moeten hooren. De vrouw van mijn oom kon het niet uitstaan. Zij zei, dat het haar dol maakte. Het stond mij óók erg in den weg, toen ik Sofie pas leerde kennen. Heel erg!"

"Had zij er iets op tegen?"

"Zij niet," antwoordde Traddles; "maar haar oudste zuster — de schoonheid van de familie — stak er altijd den gek mee, hoorde ik. Om de waarheid te zeggen, al haar zusters lachen er mij nog om uit."

"Heel plezierig!" zei ik.

"Ja," antwoordde Traddles met de grootste onschuld, "wij hebben er altijd pret over. Zij zeggen, dat Sofie er een lok van in haar lessenaar heeft, en het in een boek met sloten moet bewaren, om het plat te houden. Wij lachen er altijd erg om."

"A propos, beste Traddles," zei ik, "uw ervaring zal mij misschien van dienst kunnen zijn. Hebt ge bij het begin van uw verloving met de jongedame, die ge daar zooveen noemde, haar officieel bij haar ouders ten huwelijk gevraagd? Heeft er, bij voorbeeld, iets van dien aard plaats gehad als wij vandaag gaan ondernemen?" voegde ik er met zenuwachtige onrust aan toe.

"Wel," antwoordde Traddles, wiens opletende gezicht eenigszins betrokken was, "dat was in mijn geval een tamelijk onaangename geschiedenis, Copperfield. Gij begrijpt wel, daar Sofie zoo nuttig in het huishouden was konden zij geen van allen de gedachte verdragen, dat zij ooit zou trouwen. Eigenlijk hadden zij het onder elkaar al heelemaal uitgemaakt, dat zij nooit zou trouwen, en noemden haar daarom de oude vrijster. Toen ik er dus, met de grootste voorzichtigheid, tegen mevrouw Crewler over sprak..."

"De mama?" zei ik.

"De mama," zei Traddles. "De vrouw van den eerwaarden heer Horace Crewler. Toen ik er tegen mevrouw Crewler met de grootste voorzichtigheid over sprak, gaf het haar zoo'n schok, dat zij een gil gaf en flauw viel. Ik durfde er in maanden niet weer over te beginnen."

"Maar eindelijk deedt ge het toch weer?" zei ik.

"De eerwaarde heer Horace deed het," antwoordde Traddles. "Hij is een uitstekend mensch, een voorbeeldig man, in elk opzicht; en hij bracht haar onder het oog, dat zij zich als Christin met dat offer behoorde te verzoenen (vooral omdat het nog zoo onzeker was) en geen onchristelijke gevoelens jegens mij moest koesteren. Wat mij zelf betreft, Copperfield, ik geef u mijn woord, ik voelde mij beslist tegenover die familie zooiets als een roofvogel."

"De zusters trokken toch zeker partij voor u, hoop ik?"

"Dat kan ik nu juist niet zeggen," antwoordde hij. "Toen wij er mevrouw Crewler een beetje mee verzoend hadden, moesten wij het Sara vertellen. Gij herinnert u wel, die Sara van wie ik u verteld heb dat haar iets aan haar ruggegraat scheelt?"

"Jawel, heel goed."

"Zij kneep haar handen dicht," zei Traddles, mij met een gezicht vol ontzetting aankijkend, "sloot haar oogen, werd blauwbleek en heelemaal stijf, en kon twee dagen lang niets anders gebruiken dan brood in water geweekt, dat haar met een theelepeltje werd ingegeven."

"Wat een onaangenaam schepsel!" merkte ik op.

"O neen, volstrekt niet, Copperfield!" zei Traddles. "Zij is een heel lief meisje, maar bijzonder gevoelig. Dat zijn zij eigenlijk allemaal. Sofie vertelde mij later, dat zij met geen woorden het zelfverwijt zou kunnen beschrijven, dat zij voelde terwijl zij Sara oppaste. Hoe erg dat moet geweest zijn kan ik uit mijn eigen gevoel wel opmaken, Copperfield, want het was mij alsof ik een moord had begaan. Toen Sara weer beter was, moesten wij het de andere acht nog vertellen, en de indruk dien het op deze teweegbracht, was wel onderling heel verschillend, maar toch bij allemaal van den aandoenlijksten aard. De twee kleinsten, die door Sofie worden opgevoed, zijn nu pas zoover gekomen, dat zij geen hekel meer aan mij hebben."

"In ieder geval zijn zij er nu toch zeker allemaal mee verzoend, hoop ik!" zei ik.

"Ja — ik geloof wel, dat zij er over het geheel in berusten," antwoordde Traddles, op een toon van twijfel. "Om de waarheid te zeggen, wij spreken er maar zoo weinig mogelijk over, en zij vinden een grooten troost in mijn onvaste vooruitzichten en onzekere omstandigheden. Als wij eens trouwen, zal het een jammerlijk tooneel worden. Het zal meer op een begrafenis

dan op een bruiloft lijken, en zij zullen het mij nooit vergeven, dat ik haar heb weggehaald."

Zijn eerlijke gezicht, toen hij mij met een grappig-ernstig hoofdschudden aankeek, maakt thans in de herinnering meer indruk op mij, dan het toen in werkelijkheid deed, want ik bevond mij op dat oogenblik in zoo'n verbijsterden en angstigen gemoedstoestand, dat ik volstrekt niet in staat was mijn aandacht ergens anders op te vestigen. Toen wij het huis naderden, waar de dames Spenlow woonden, was ik, wat mijn uiterlijk en tegenwoordigheid van geest betreft, zoo ver beneden pari gezonken, dat Traddles mij het gebruik van een zacht opwekkend middel in den vorm van een glas bier voorstelde. Toen dit mij in een naburige herberg was toegediend, leidde hij mijn wankelende schreden naar de deur van de dames Spenlow.

Ik had een vagen indruk van, om zoo te zeggen, te kijk te staan, toen de meid de deur opende, en van, zonder precies te weten hoe, door een voorhuis, waar een weer-glas hing, naar een beneden-achterkamer-tje te waggelen, dat op een keurigen tuin uitkeek. Ook van op een sofa te gaan zitten, en van Traddles' haar, toen hij zijn hoed afnam, te zien opspringen, net als zoo'n schrikbaan-jagend poppetje met een veer, dat uit een nagemaakte snuifdoos springt, als men het deksel oplicht. Ook van een ouderwetsche pendule op den schoorsteenmantel te hooren tikken alsof zij met 'het kloppen van mijn hart gelijk wilde blijven — wat haar toch niet lukte. Ook van in de kamer rond te kijken naar eenig spoor van Dora, zonder iets te vinden. Ook van eenmaal te meenen, dat ik Jip in de verte hoorde blaffen en dat hij dadelijk weer door iemand werd gesmoord. Eindelijk werd ik er mij van bewust, dat ik Traddles achteruit in den haard duwde, terwijl ik in de grootste verlegenheid stond te buigen voor twee uitgedroogde, tamelijk bejaarde dametjes, die allebei in het zwart waren gekleed, en er uitzagen alsof zij naar het model van wijlen mijnheer Spenlow waren geknipt.

"Wees zoo goed om plaats te nemen," zei een van de dametjes.

Toen ik klaar was met over Traddles te struikelen, en op iets was gaan zitten dat geen kat was — wat mij eerst wel was gebeurd — kreeg ik in zooverre mijn gezichtsvermogen terug, om te bemerken, dat mijnheer Spenlow blijkbaar de jongste van de familie was geweest; dat er tusschen de twee zusters een verschil van zes of acht

jaar bestond; en dat de jongste de woordvoerdster bij het gesprek scheen te zullen zijn, daar ze mijn brief — zoo bekend kwam die mij voor en toch zoo wonderlijk vreemd! — in haar hand hield, en door een leesglas daarin tuurde. Zij waren precies gelijk gekleed, maar deze zuster droeg haar kleeven toch jeugdiger dan de ander, en had ook misschien een ietsje meer opschik — een strookje, kraagje, speld of bracelet, of iets van dien aard — dat iets levendigers aan haar uiterlijk gaf. Zij zaten allebei heel recht en stijf, en waren vormelijk, correct, deftig en bedaard. De zuster, die mijn brief niet had, hield haar armen dwars over haar borst gekruist, zooals men bij afgodsbeeldjes wel eens ziet.

"Mijnheer Copperfield, geloof ik," zei de zuster die mijn brief had, zich tot Traddles wendend.

Dit was een verschrikkelijk begin. Traddles moest nu uitleggen, dat ik mijnheer Copperfield was, en ik moest dit bevestigen, en zij moesten zich ontdoen van de opvatting, dat Traddles mijnheer Copperfield was, en zoo waren wij allemaal van de wijs. En om ons nog meer van de wijs te brengen, hoorden wij Jip duidelijk twee korte blaffen geven, die opnieuw werden gesmoord.

"Mijnheer Copperfield," zei de zuster met den brief.

Ik deed iets — boog waarschijnlijk — toen de andere zuster tusschenbeide kwam.

"Daar mijn zuster Lavinia," zei zij, "meer met zaken van dien aard bekend is, zal zij u zeggen, wat naar ons idee het meest geschikt is, om het geluk van beide partijen te bevorderen."

Ik ontdekte later, dat aan juffrouw Lavinia zooveel kennis van hartsaangelegenheden werd toegeschreven, omdat er in vroeger jaren een zekere mijnheer Pidger had bestaan, die een groot liefhebber van whist was, en van wien men meende dat hij op haar verliefd was geweest. Mijn particuliere opinie is, dat deze meening niet den minsten grond had, en mijnheer Pidger volkomen onschuldig was aan zulke gevoelens — die hij, voor zoover ik te weten ben gekomen, ook nooit op eenigerlei manier had geuit. Maar zoowel juffrouw Lavinia als juffrouw Clarissa koesterden een bijgeloof, dat hij zijn liefde wel verklaard zou hebben, als hij niet in zijn jeugd (hij was toen ongeveer zestig jaar) van het leven was afgesneden, door zijn ongelukkige gewoonte om meer te drinken dan goed was voor zijn gestel, en een ongelukkige poging om door het overdreven in-

zwellen van Bath-water beterschap te zoeken. Zij schenen zelfs eenigszins te vermoeden, dat hij aan geheime liefde gestorven was; hoewel ik moet zeggen, dat er in huis een portret van hem hing met een purperen neus, dat lang niet scheen aan te duiden dat hij het slachtoffer van een geheime kwaal was geworden.

„Wij willen ons niet met het vroeger gebeurde bezighouden,” zei juffrouw Lavinia. „De dood van onzen ongelukkigen broer Francis heeft dat uitgewischt.”

„Wij waren niet gewoon,” zei juffrouw Clarissa, „veel omgang met onzen broer Francis te hebben, maar er was toch eigenlijk geen ongenoegen of verwijdering tusschen ons. Francis ging zijn eigen weg en wij den onzen. Wij meenden dat dit het geluk van beide partijen zou bevorderen, en dat deed het ook.”

Beide zusters bogen zich een weinig voorover om te spreken, schudden als zij gesproken hadden haar hoofd, en bleven daarna weer kaarsrecht zitten. Juffrouw Clarissa bewoog nooit haar armen. Soms speelde zij er wijsjes op met haar vingers — menuetten en marschen, geloof ik — maar zij bewoog ze nooit.

„De positie, of vermeende positie van ons nichtje is door den dood van onzen broer Francis sterk veranderd,” zei juffrouw Lavinia; „en daarom beschouwen wij de gevoelens van onzen broer ten aanzien van haar positie eveneens als veranderd. Wij hebben geen reden om er aan te twifelen, mijnheer Copperfield, dat gij een jongeman zijt, met veel goede eigenschappen en een eervollen naam, of dat gij genegenheid voor ons nichtje hebt — of ten volle overtuigd zijt, dat gij genegenheid voor haar hebt.”

Ik antwoordde, zooals ik gewoonlijk deed als ik daartoe de gelegenheid had, dat niemand ooit iemand zoo had liefgehad als ik Dora liefhad.

Traddles kwam mij met een bevestigend gemurmel te hulp.

Juffrouw Lavinia wilde hierop weer een antwoord geven, toen juffrouw Clarissa, die den lust niet scheen te kunnen weerstaan telkens over haar broer Francis te spreken, nogmaals tusschenbeide kwam.

„Als Dora's mama,” zei zij, „toen zij met onzen broer Francis trouwde, dadelijk gezegd had, dat er voor de familie geen plaats was aan het diner, zou het voor het geluk van alle partijen beter zijn geweest.”

„Zuster Clarissa,” zei juffrouw Lavinia hierop, „misschien zouden wij dit nu beter kunnen laten rusten.”

„Zuster Lavinia,” antwoordde juffrouw Clarissa, „het behoort tot de zaak. Ik zou er niet aan denken mij te bemoeien met uw gedeelte van de zaak, waarover gij alleen bevoegd zijt te spreken. Maar over dit gedeelte van de zaak heb ik ook mijn stem en mijn oordeel. Het zou voor het geluk van alle partijen beter zijn geweest, als Dora's mama, toen zij met onzen broer Francis trouwde, duidelijk gezegd had wat haar opvattingen waren. Wij zouden dan gezegd hebben: „Wees zoo goed, en inviteer ons dan maar in het geheel niet!” en daarmee zou elke mogelijkheid tot misverstand vermeden zijn geweest.”

Toen juffrouw Clarissa haar hoofd had geschud, nam juffrouw Lavinia weer het woord, opnieuw door haar leesglas in mijn brief turend. Zij hadden, terloops gezegd, allebei heldere, ronde, flikkerende oogjes, die op vogel-oogjes leken. Over het geheel hadden zij trouwens veel van vogeltjes over zich; een zekere schielijkheid, slimheid en driftigheid in alles wat zij deden en een eigenaardige manier om bepaalde houdingen aan te nemen, net als kanarievogeltjes.

Juffrouw Lavinia, zooals ik gezegd heb, nam weer het woord.

„Gij verzoekt verlof aan mijn zuster Clarissa en mij, mijnheer Copperfield, om hier aan huis, als aanstaande in spé van ons nichtje, visites te mogen afleggen.”

„Als onze broer Francis,” zei juffrouw Clarissa, nogmaals uitbarstend, indien ik iets, dat zoo zacht en kalm was, een uitbarsting mag noemen, „zich met een atmosfeer van Doctors' Commons, en niets anders dan Doctors' Commons, wenschte te omgeven, welk recht of verlangen konden wij dan doen gelden om ons daartegen te verzetten? Geen enkel, natuurlijk. Wij zijn er altijd ver vandaan geweest ons aan iemand te willen opdringen. Maar waarom het dan niet gezegd? Onze broer Francis en zijn vrouw konden hun eigen kring van kennissen hebben; en mijn zuster Lavinia en ik eveneens. Wij kunnen zelf wel kennissen vinden, zou ik denken!”

Daar dit tot Traddles en mij gericht scheen te zijn, gaven Traddles en ik beiden iets als een antwoord. Dat van Traddles was onhoorbaar. Ik zelf zei, geloof ik, dat het alle belanghebbenden zeer tot eer strekte; maar wat ik eigenlijk bedoelde, weet ik volstrekt niet.

„Zuster Lavinia,” zei juffrouw Clarissa, die nu haar gemocd had ontlast, „gij kunt voortgaan, lieve.”

Juffrouw Lavinia vervolgde:

„Mijnheer Copperfield, mijn zuster Clarissa en ik hebben dezen brief inderdaad heel ernstig in overweging genomen; en dat hebben wij niet gedaan zonder hem ook aan ons nichtje te laten zien, en er met ons nichtje over te spreken. Wij twijfelen er niet aan, of gij denkt dat gij heel veel van haar houdt.”

„Denken, juffrouw!” begon ik in vervoe-ring. „O!”

Maar toen juffrouw Clarissa mij een blik toewierp (precies als een slim kanarietje) als om mij te verzoeken het orakel niet in de rede te vallen, vroeg ik excuus.

„Genegenheid,” zei juffrouw Lavinia, naar haar zuster kijkend, als verlangde zij een bevestiging, die deze ook aan het slot van ieder gezegde met een hoofdknikje gaf, „rijpe genegenheid, vereering, toewijding uitte zich niet gemakkelijk. Haar stem is zacht. Zij is zedig en schuw; zij houdt zich verscholen en wacht en wacht. Zoo is de rijpe vrucht. Soms glijdt het heele leven voorbij, terwijl zij nog in de schaduw blijft ripen.”

Ik begreep natuurlijk niet, dat dit een toespeling op haar vermeende ondervinding van den verliefden Pidger was; maar aan den plechtstatigen ernst, waarmee juffrouw Clarissa knikte, zag ik dat er groot gewicht aan deze woorden werd gehecht.

„De lichte — want ik noem ze, met zulke gevoelens vergeleken, de lichte — genegenheden van heel jonge menschen,” vervolgde juffrouw Lavinia, „zijn als stof, bij rotsen vergeleken! Het is te wijten aan de moeilijkheid om te weten of er waarschijnlijkheid bestaat, dat zij stand zullen houden en of zij een degelijken grondslag hebben, dat mijn zuster Clarissa en ik langen tijd niet tot een besluit konden komen hoe wij moesten handelen, mijnheer Copperfield en mijnheer...”

„Traddles,” zei mijn vriend, toen hij bemerkte, dat zij hem aankeek.

„Neem mij niet kwalijk. Van den Inner Temple, geloof ik?” zei juffrouw Clarissa, nog eens mijn brief inkijkend.

„Juist,” zei Traddles, en werd daarbij erg rood.

Hoewel ik nog geen eigenlijke aanmoediging had ontvangen, verbeeldde ik mij aan de twee zustertjes, vooral aan juffrouw Lavinia te zien, dat zij in dit nieuwe en vruchtbare onderwerp van belangstelling een bijzonder genot vonden, er zich toe zetten om het zoo lang mogelijk te rekken, en geneigd waren het met troetelende zachtheid te behandelen. Dit alles gaf mij veel hoop. Ik meende te bespeuren, dat juffrouw

Lavinia er bijzonder veel genoegens in zou scheppen twee jonge gelieven, als Dora en ik, onder haar toezicht te houden; en dat juffrouw Clarissa er bijna evenveel behagen in zou scheppen haar dit te zien doen, en nu en dan, wanneer zij zich daartoe gedrongen voelde, iets over haar gedeelte van de zaak te zeggen. Dit gaf mij moed om met groote heftigheid te betuigen, dat ik Dora meer liefhad, dan ik zeggen of iemand gelooven kon; dat al mijn vrienden wisten hoe lief ik haar had; dat mijn tante, Agnes, Traddles en allen, die mij kenden, wisten hoe ernstig ik door mijn liefde was geworden. Voor de waarheid hiervan beriep ik mij op Traddles. En Traddles, vuur vattend alsof hij zich in een parlaments-debat stortte, kwam nu schitterend voor den dag, en bevestigde mijn verklaringen in de krachtigste bewoordingen, en op een eenvoudigen en verstandigen toon, die blijkbaar een gunstigen indruk maakte.

„Ik spreek, als ik zoo vrij mag zijn dit te zeggen, als iemand, die eenige ondervinding van dergelijke zaken heeft,” zei Traddles, „daar ik zelf met een jongedame ben geëngageerd — een van tien kinderen daarginds in Devonshire — en er op het oogenblik nog geen uitzicht bestaat op een spoedige beëindiging van ons engagement door een huwelijk.”

„Dan zult ge, mijnheer Traddles,” zei juffrouw Lavinia, die nu blijkbaar meer belangstelling voor hem opvatte, „misschien wel in staat zijn te bevestigen wat ik zooveen gezegd heb van die genegenheid, die zich zedig schuilkhoudt en geduldig blijft wachten?”

„Volkomen, juffrouw,” antwoordde Traddles.

Juffrouw Clarissa keek juffrouw Lavinia aan, en schudde ernstig haar hoofd. Juffrouw Lavinia keek juffrouw Clarissa aan alsof zij haar maar al te goed begreep en slaakte een zuchtje.

„Zuster Lavinia,” zei juffrouw Clarissa, „neem mijn reukfleschje eens.”

Juffrouw Lavinia versterkte zich door den geur van den aromatischen azijn op te snuiven, terwijl Traddles en ik met groote bezorgdheid toekeken, en vervolgde toen, met een eenigszins flauwe stem:

„Mijn zuster en ik, mijnheer Traddles, zijn zeer in twijfel geweest hoe wij behoorden te handelen ten opzichte van een genegenheid, of ingebeelde genegenheid, tusschen twee nog zoo heel jonge menschen als mijnheer Copperfield en ons nichtje.”

„De dochter van onzen broer Francis,” merkte juffrouw Clarissa op. „Indien de

vrouw van onzen broer Francis er bij haar leven toe had kunnen besluiten de familie op een diner te inviteeren (hoewel zij onbetwistbaar het recht had om te handelen zooals haarzelf goeddacht), zouden wij de dochter van onzen broer Francis nu mischienen beter hebben gekend. Ga voort, zuster Lavinia."

Juffrouw Lavinia keerde mijn brief om, zoodat zij den kant met het adres voor zich kreeg, en keek door het leesglas naar het lijstje van aantekeningen, dat zij op de leege ruimte had geschreven.

"Het komt ons voorzichtig voor, mijnheer Traddles," zei zij, "om deze gevoelens op de proef van onze eigen waarneming te stellen. Voor het oogenblik weten wij er nog niets van, en zijn wij niet in staat te beoordeelen hoeveel echts er in kan zijn. Wij zijn dus genegen om in zooverre op het voorstel van mijnheer Copperfield in te gaan, dat wij hem toestemming geven hier aan huis visites te maken."

"Nooit, lieve dames," riep ik uit, van een vreeselijken last bevrijd, „zal ik uw goedheid vergeten!"

"Maar," vervolgde juffrouw Lavinia, „wij zouden het er vooreerst liever voor willen houden, mijnheer Traddles, dat de visites voor ons zelf zijn bestemd. Wij moeten er ons voor wachten een definitief engagement tusschen mijnheer Copperfield en ons nichtje te erkennen, tot wij gelegenheid hebben gehad...."

"Tot gij gelegenheid hebt gehad, zuster Lavinia," zei juffrouw Clarissa.

"Het zij zoo," zei juffrouw Lavinia met een zucht, „tot ik gelegenheid heb gehad hen te observeeren."

"Copperfield," zei Traddles, zich tot mij wendend, „gij voelt zeker wel, dat dit volkomen billijk en heel vriendelijk is."

"Ja zeker!" riep ik uit. „Daarvan ben ik ten volle overtuigd."

"Bij dezen stand van zaken," zei juffrouw Lavinia, weer haar aantekeningen inkijkend, „en terwijl wij zijn visites alleen onder deze voorwaarde toestaan, moeten wij van mijnheer Copperfield een uitdrukkelijke verzekering, op zijn woord van eer, verlangen, dat er buiten ons weten geen omgang van eenigen aard tusschen hem en ons nichtje zal plaats hebben. Dat er geen enkel plan ten aanzien van ons nichtje zal worden beraamd, zonder eerst aan ons te worden voorgelegd...."

"Aan u, zuster Lavinia," viel juffrouw Clarissa hierop in.

"Het zij zoo, Clarissa!" zei juffrouw Lavinia berustend, „zonder eerst aan mij te

worden voorgelegd en onze goedkeuring te ontvangen. Wij moeten dit tot een zeer ernstige en uitdrukkelijke bepaling maken, die om geen enkele reden mag worden verbroken. Wij verlangden, dat mijnheer Copperfield vandaag door een vertrouwden vriend vergezeld werd," met een hoofdknikje naar den kant van Traddles, die daarop eveneens boog, „opdat er in dit opzicht geen twijfel of misverstand zou kunnen bestaan. Indien mijnheer Copperfield, of indien gij, mijnheer Traddles, het minste bezwaar gevoelt om deze belofte af te leggen, verzoek ik u tijd te nemen om er over na te denken."

Ik riep vol vuur en verrukking uit, dat het niet noodig was mij een oogenblik te bedenken. Ik legde met hartstochtelijk vuur de verlangde belofte af, riep Traddles op als getuige, en verklaarde, dat ik de gruwelijkste booswicht zou zijn, als ik ook maar een haarbreed daarvan afweek.

"Wacht eens even!" zei juffrouw Lavinia, haar hand opstekend. „Voor wij het genoeg hadden u beiden te ontvangen, mijne heeren, hadden wij besloten u een kwartier alleen te laten om u op dit punt te bedenken. Gij zult ons wel vergunnen zoolang heen te gaan."

Het was vruchteloos te zeggen, dat ik het volstrekt niet noodig had mij nog te bedenken. Zij wilden beslist zoolang weggaan. De beide vogeltjes wipten dus met groote deftigheid de kamer uit, en lieten mij tijd om de gelukwenschen van Traddles aan te hooren, met een gevoel alsof ik reeds in de gewesten der zaligen verplaatst was. Precies na verloop van het kwartier verschenen zij weer met even groote deftigheid als zij verdwenen waren. Zij waren ritselend weggegaan, alsof haar japonnen van herfstbladeren waren gemaakt, en ritselend kwamen zij nu weer terug.

Ik verbond mij toen nog eens tot de voorgeschreven voorwaarden.

"Zuster Clarissa," zei juffrouw Lavinia, „het overige is uw zaak."

Juffrouw Clarissa, nu voor het eerst haar armen uit elkaar slaand, nam de aantekeningen over en keek ze even in.

"Het zal ons genoeg doen," zei juffrouw Clarissa, „mijnheer Copperfield elken Zondag aan het diner te zien, als hem dit gelegen komt. Onze dinertijd is drie uur."

Ik boog.

"Op weekdagen," zei juffrouw Clarissa, „zal het ons aangenaam zijn mijnheer Copperfield op de thee te zien. Onze theetijd is half zeven."

Ik boog opnieuw.

„Tweemaal in de week,” zei juffrouw Clarissa, „en in den regel niet meer.”

Ik boog nogmaals.

„Juffrouw Trotwood,” zei juffrouw Clarissa, „in den brief van mijnheer Copperfield genoemd, zal ons misschien wel eens komen opzoeken. Als het voor het geluk van alle partijen beter is visites te maken, ontvangen en beantwoorden wij ze heel graag. Als het voor het geluk van alle partijen beter is, dat er geen visites plaats hebben (zooals in het geval van onzen broer Francis en zijn gezin), dan is het iets anders.”

Ik zei, dat het voor mijn tante een eer en een genoegen zou zijn met haar kennis te maken; hoewel ik zeggen moet, dat ik er niet heel zeker van was of zij goed met elkaar overweg zouden kunnen. Daar de voorwaarden nu waren afgehandeld, betuigde ik mijn hartelijken dank, en de hand, eerst van juffrouw Clarissa en daarna van juffrouw Lavinia vattend, drukte ik ze een voor een aan mijn lippen.

Toen stond juffrouw Lavinia op, en mijnheer Traddles verzoekend ons een oogenblikje te excuseeren, noodigde zij mij uit haar te volgen. Ik gehoorzaamde haar al bevend, en werd naar een andere kamer gebracht. Daar vond ik mijn liefste achter de deur; zij hield haar oortjes dicht en had haar lieve gezichtje tegen den muur gedrukt; Jip zat in den bordenwarmer met zijn kop in een handdoek gewikkeld.

O, wat was zij mooi in haar zwarte japonnetje, en wat schreide en snikte zij eerst, terwijl zij maar niet achter de deur vandaan wilde komen! Wat waren wij lief tegen elkaar, toen zij er eindelijk vandaan kwam; en wat voelde ik mij gelukzalig, toen wij Jip uit den bordenwarmer namen, hem, duchtig niezend, aan het licht teruggaven, en alle drie weer vereenigd waren!

„Mijn liefste Dora! Nu zijt ge toch heusch de mijne voor eeuwig!”

„Och neen,” smeekte Dora. „Dat niet.” „Zijt ge dan niet de mijne voor eeuwig, Dora?”

„Och ja, dat ben ik zeker!” riep Dora. „Maar ik ben zoo geschrokken!”

„Geschrokken liefje?”

„Ja! Ik mag hem niet,” zei Dora. „Waarom gaat hij niet weg?”

„Wie, mijn hartje?”

„Die vriend van u,” antwoordde Dora. „Hij heeft er niets mee te maken. Wat dom moet hij zijn!”

„O, mijn liefje!” (Niets was zoo bekoorlijk als haar kinderlijke maniertjes.) „Hij is

zoo'n beste jongen!”

„O, maar wij hebben hier zulke beste jongens niet noodig,” zei Dora met een pruilend lipje.

„Liefste,” zei ik ernstiger, „gij zult hem spoedig beter leeren kennen, en dan zeker veel van hem gaan houden. En mijn tante zal gauw ook eens hier komen; en van haar zult ge zeker ook veel gaan houden, als zij haar kent.”

„Och neen, breng haar maar niet hier,” zei Dora, mij een angstig kusje gevend en haar handjes vouwend. „Och neen. Ik weet zeker, dat zij een vervelend oud mensch is, dat maar kwaad zal stoken. Laat haar niet hier komen, Doady!” wat een verbastering was van David.

Tegenspraak kon op het oogenblik niet helpen; ik lachte dus maar, en bewonderde haar, en was heel verliefd en uiterst gelukkig; en zij liet mij het nieuwe kunstje van Jip zien om in een hoek op zijn achterpooten te staan — wat hij ongeveer net zoolang deed als het flikkeren van een bliksemstraal duurt, voor hij weer neerviel — en ik weet niet hoelang ik daar nog zou zijn gebleven, zonder aan Traddles te denken, als juffrouw Lavinia niet binnen was gekomen om mij weg te halen. Juffrouw Lavinia hield bijzonder veel van Dora (zij vertelde mij, dat Dora precies was zooals zij zelf op dien leeftijd was geweest — zij moest dus wel heel erg veranderd zijn) en behandelde Dora alsof zij een speelpop was. Ik wilde Dora overhalen om Traddles te komen zien, maar toen ik daarover sprak, liep zij weg naar haar eigen kamer en sloot zich daarin op. Ik ging dus zonder haar naar Traddles, en stapte met hem weg alsof ik door de lucht zweefde.

„Het had niet beter kunnen afloopen,” zei Traddles, „en het zijn heel aardige oude dames, dat moet ik zeggen. Het zou mij heelemaal niet verwonderen, als ge nog jaren vóór mij getrouwd waart, Copperfield.”

„Speelt uw Sofie ook op een of ander instrument, Traddles?” vroeg ik, in den trots van mijn hart.

„Zij kan genoeg pianospelen om het haar kleine zusjes te leeren,” zei Traddles.

„Zingt zij ook?” vroeg ik.

„Zij zingt wel eens een romance, om de anderen wat op te vroolijken als zij niet erg in hun schik zijn,” antwoordde Traddles; „maar niet naar de eischen der kunst.”

„Zingt zij wel eens bij de gitaar?” vroeg ik.

„O Heere neen!” zei Traddles.

„Teekent zij ook?”

„Heelemaal niet,” antwoordde Traddles.

Ik beloofde Traddles, dat hij Dora zou hooren zingen en haar teekeningen zou zien. Hij zei, dat hij dit heel graag zou willen, en wij gingen arm in arm en bijzonder vergenoegd naar huis. Ik liet hem over Sofie vertellen, wat hij deed met zoo veel liefdevol vertrouwen in haar, dat ik hem ten hoogste bewonderde. Ik vergeleek haar voor mij zelf, met innerlijke tevredenheid, met Dora; maar ik gaf toch ook bij mij zelf eerlijk toe, dat zij voor Traddles een uitstekend meisje scheen te zijn.

Natuurlijk werd mijn tante dadelijk met den gelukkigen afloop van de onderhandeling, en van alles wat in den loop daarvan gezegd en gedaan was, in kennis gesteld. Zij was verheugd, omdat zij mij zoo verheugd zag, en beloofde de tantes van Dora zonder uitstel te gaan bezoeken. Maar zij maakte dien avond, terwijl ik aan Agnes zat te schrijven, zoo'n lange wandeling op en neer door de kamers, dat ik begon te denken dat zij van plan was tot den ochtend te blijven wandelen.

Mijn brief aan Agnes, waarin ik haar meedeelde welk een gelukkig resultaat het had gehad, dat ik haar raad had opgevolgd, was vol vurige dankbaarheid. Zij antwoordde mij terstond. Haar brief was ernstig, maar blijmoedig en vol hoop. Zij was van dien tijd af altijd blijmoedig.

Ik had mijn handen nu voller dan ooit. Mijn dagelijksche reizen naar Highgate in aanmerking nemend, was Putney heel ver weg; en natuurlijk verlangde ik zoo dikwijls ik maar kon daarheen te gaan. Daar het voorgestelde komen theedrinken volkomen ondoenlijk was, sloot ik met juffrouw Lavinia een vergelijk, waarbij mij werd toegestaan elken Zaterdagmiddag een bezoek te komen brengen, zonder daardoor het voorrecht van mijn Zondagen te verbeuren. Zoo was het einde van iedere week een verrukkelijke tijd voor mij; en het overige van de week kortte ik mij door daarnaar uit te kijken.

Het was een groote geruststelling voor mij toen ik zag, dat Dora's tantes en de mijne, alles wel beschouwd, veel beter met elkaar konden opschieten dan ik had kunnen denken. Enkele dagen na het bewuste onderhoud bracht mijn tante het beloofde bezoek en kort daarop kwamen Dora's tantes, met alle behoorlijke staatsie, een tegenbezoek afleggen. Dergelijke, maar meer vriendschappelijke bezoeken over en weer hadden ook daarna, doorgaans met tusschenpoozen van drie of vier weken, plaats. Ik weet, dat mijn tante Dora's tan-

tes zeer bedroefde door niet te willen begripen hoe deftig het zou zijn zich met een vigilante te laten brengen, en door op allerlei ongewone tijden, zooals kort na het ontbijt, of vlak voor de thee, te voet naar Putney te komen; en ook door haar hoed te dragen op de manier zooals het haar op het oogenblik het gemakkelijkst was, zonder zich ook maar eenigszins aan de vooroordeelen der beschaving in dit opzicht te storen. Dora's tantes werden het echter weldra met elkaar eens mijn tante te beschouwen als een zonderlinge en eenigszins mannelijke dame, met een buitengewoon verstand; en hoewel mijn tante Dora's tantes soms aanstoot gaf, door haar kettische gevoelens ten aanzien van sommige beleefdheidsvormen, hield zij te veel van mij om niet enkele van haar kleine eigenaardigheden aan de algemeene harmonie ten offer te brengen.

Het eenige lid van ons kleine gezelschap, dat hardnekkig weigerde zich naar de omstandigheden te schikken, was Jip. Hij kon mijn tante nooit zien zonder dadelijk al zijn tanden te toonen, onder een stoel te kruipen en onophoudelijk te brommen, met nu en dan een jammerlijk gehuil daartusschen door, alsof haar aanwezigheid werkelijk te veel voor hem was. Alle mogelijke middelen werden met hem beproefd: streelen, knorren, klappen geven, hem meenemen naar Buckingham-Street (waar hij, tot schrik van alle toeschouwers, oogenblikkelijk op de twee katten aanvloog); maar nooit kon hij er zich zelf toe brengen het gezelschap van mijn tante te verdragen. Soms verbeeldde hij zich, dat hij zijn tegenzin te boven was gekomen, en was hij een paar minuten vriendelijk; maar dan stak hij weer zijn mopneus in de lucht, en begon zoo te huilen, dat er niets anders op zat dan hem te blinddoeken en in den bordenwarmer te zetten. Ten slotte wikkeldde Dora hem geregeld in een handdoek en sloot hem op, zoodra zij mijn tante aan de deur hoorde.

Eén ding was er dat mij nog zeer verontrustte, nadat alles nu zoo geregeld en ordelijk liep. Het was, dat Dora door iedereen als een aardige pop of een stukje speelgoed beschouwd scheen te worden. Mijn tante, met wie zij langzamerhand vertrouwelijk werd, noemde haar altijd Bloesempje; en juffrouw Lavinia kende geen grooter vermaak dan haar te bedienen, haar haren te krullen, kleine sieraden voor haar te maken, en haar als een troetelkindje te behandelen. Wat juffrouw Lavinia deed, deed haar zuster ook; dat was iets wat

vanzelf sprak. Ik vond het wonderlijk; maar allen schenen Dora, in haar soort, ongeveer op dezelfde wijze te behandelen zooals Dora Jip in zijn soort behandelde.

Ik nam het besluit hierover eens met Dora te spreken; en op een keer dat wij een wandeling maakten (want juffrouw Lavinia had ons na een poos verlof gegeven om samen te gaan wandelen) zei ik haar, dat ik graag zou willen, dat zij ze kon bewegen op een andere manier met haar om te gaan.

„Want ge weet toch wel, liefste,” zei ik, eenigszins berispelend, „dat ge geen kind meer zijt.”

„Daar!” zei Dora. „Nu gaat ge zeker boos worden!”

„Boos, mijn hartje?”

„Zij zijn heel lief voor mij,” zei Dora, „en ik ben heel tevreden.”

„Maar, hartjelief,” zei ik, „gij zoudt ook heel tevreden en gelukkig kunnen zijn, en toch als een redelijk mensch behandeld kunnen worden.”

Dora keek mij verwijtend aan — met wat voor lieven blik — en begon toen te snikken. Als ik niet van haar hield, zei zij, waarom had ik dan zoo graag met haar geëngageerd willen zijn? En waarom ging ik nu niet weg, als ik haar niet kon uitstaan?

Wat kon ik anders doen, dan haar tranen wegwissen en haar zeggen, dat ik haar boven alles liefhad.

„Ik weet zeker, dat ik veel van u houd,” zei Dora, „maar dan moogt gij ook niet zoo wreed voor mij zijn, Doady!”

„Wreed, maar mijn liefste Dora! Alsof ik wreed voor u zou willen of kunnen zijn!”

„Zeg dan ook niet, dat gij iets tegen mij hebt,” zei Dora, haar mondje tot een rozenknopje makend, „dan zal ik lief zijn.”

Weldra verrukte zij mij door mij uit zich zelf te vragen, haar het kookboek te geven, waarover ik eens gesproken had, en haar te wijzen hoe zij moest boekhouden, zooals ik haar eens beloofd had. Ik bracht het kookboek bij mijn volgende bezoek mee (ik had het eerst fraai laten inbinden, om het minder droog en aanlokkelijker te maken), en onder het wandelen liet ik haar een oud huishoudboekje van mijn tante zien, en gaf haar een zakboekje, en een fraai potlood met een doosje stiftjes, om zich te oefenen in huishoudelijkheid.

Maar het kookboek deed Dora hoofdpijn krijgen, en de cijfers brachten haar aan het schreien. Zij wilden zich niet laten optellen, zei zij. Zij veegde ze dus weer uit, en teekende het zakboekje vol bouquetjes en

portretjes van mij en Jip.

Toen probeerde ik, als wij 's Zaterdagsmiddags wandelden, haar mondeling en spelenderwijs in huishoudelijke zaken te onderrichten. Bij voorbeeld, als wij een slagerswinkel voorbijkwamen, zei ik soms:

„Verbeeld u nu eens, liefje, dat wij getrouwd waren, en dat gij een schapebout zoudt gaan koopen, zoudt ge dan weten hoe gij dien koopen moest?”

Dan betrok Dora's lieve gezichtje eenigszins, en trok zij haar mondje weer tot een rozenknopje samen, alsof zij mijn mond veel liever met een kusje had willen sluiten dan zoo'n vraag te beantwoorden.

„Zoudt ge dan wel weten hoe gij er een moest koopen, liefje?” herhaalde ik dan, misschien, als ik erg volhardend was.

Dora dacht eventjes na en antwoordde, misschien, heel triomfantelijk:

„Och, de slager zou wel weten hoe hij er een verkoopen moest, en wat hoeft ik het dan te weten? O, gij domme jongen.”

Toen ik Dora zoo ook eens vroeg, zinspellend op het kookboek, wat zij wel doen zou, als wij getrouwd waren en ik zei, dat ik het vleesch graag eens lekker op zijn Iersch gesmoord zou willen hebben, antwoordde zij, dat zij dan de meid zou zeggen het zoo klaar te maken; en toen sloeg zij haar handjes om mijn arm en lachte zoo bekoorlijk, dat ik verrukter van haar was dan ooit.

Het voornaamste gebruik, dat van het kookboek gemaakt werd, was dus, dat het in den hoek werd gelegd, om er Jip op te laten staan. Maar Dora was zoo in haar schik toen zij hem gewend had er op te blijven staan zonder er af te willen komen, en tegelijk het potloodje in zijn bek te houden, dat ik toch heel blij was het voor haar te hebben gekocht.

En zoo keerden wij weer terug tot de gitaarkist, en het bloementeekenen, en de liedjes over het altijd maar blijven dansen. Tra, la, la! en wij waren zoo gelukkig als de week lang was. Soms wenschte ik wel eens moed genoeg te hebben om juffrouw Lavinia een wenk te durven geven, dat zij de lieveling van mijn hart wat al te veel als een stuk speelgoed behandelde; en soms ontwaakte ik, als het ware, om verwonderd tot het besef te komen, dat ik ook in de algemeene fout vervallen was, en haar eveneens als een speelpop had behandeld — maar niet dikwijls.

HOOFDSTUK XLII.

Kwaadstoken.

Het is mij alsof het mij niet past, hoewel dit manuscript voor geen andere oogen dan de mijne bestemd is, hier aan te teekenen hoeveel moeite ik mij, in mijn gevoel van verantwoordelijkheid jegens Dora en haar tantes, met dat verschrikkelijke snelschrijven, en alle daarbij behoorende oefeningen gaf. Aan wat ik al geschreven heb over mijn volharding in dit tijdperk van mijn leven, en over mijn geduldige en aanhoudende wilskracht, die toen tot rijpheid begon te komen, en waarin ik weet dat mijn grootste kracht ligt, als ik tenminste eenige kracht bezit, wil ik nu alleen nog maar toevoegen, dat ik, wanneer ik terugzie, daarin de bron van mijn succes moet zoeken. Ik ben in wereldsche zaken heel gelukkig geweest; velen hebben harder gewerkt en het niet half zoover gebracht; maar ik had nooit kunnen doen wat ik gedaan heb, zonder de gewoonte van nauwkeurigheid, orde en geregelde werkzaamheid, zonder dien regel om mijn aandacht met alle kracht tot één onderwerp te bepalen, onverschillig hoe snel het door een opvolger verdrongen moest worden, die ik mij toen tot een wet leerde stellen. De hemel weet, dat ik dit niet in een geest van eigenlof schrijf. De man, die zijn eigen leven overziet, zooals ik het mijne doe, terwijl ik hier van bladzij tot bladzij voortga, moet wel heel deugdzaam geweest zijn, om voor het kwellende bewustzijn bewaard te blijven, dat hij vele talenten heeft verwaarloosd, vele gelegenheden verzuimd, dat vele verkeerde en laakbare aandoeningen in zijn borst voortdurend tegen de betere kampten en ze menigmaal overwonnen. Ik bezit geen enkele natuurlijke gave, moet ik bekennen, die ik niet dikwijls heb misbruikt. Ik wil alleen maar zeggen, dat ik, bij alles wat ik in mijn leven heb willen doen, steeds met heel mijn hart getracht heb het goed te doen; dat ik mij aan alles, waaraan ik mij heb gewijd, met volledige overgave heb gewijd; dat ik bij alles wat ik mij ten doel stelde, het mocht groot of klein zijn, altijd door en door ernstig ben geweest; dat ik het nooit mogelijk heb gedacht, dat eenige natuurlijke of door oefening verworven bekwaamheid, indien zij haar doel wil bereiken, hierbij de hulp van standvastige vlijt en eenvoudige degelijkheid zou kunnen ontberen. Niets op de wereld heeft zooveel macht iets tot stand te brengen. Een gelukkig talent en een gunsti-

ge gelegenheid mogen de twee stijlen van de ladder vormen waarop sommige menschen omhoog klimmen, maar de sporten van die ladder moeten uit een stof bestaan, die tegen weer en wind bestand is; en niets kan een doorzettenden, vurigen en oprechten ernst vervangen. Nooit maar één hand naar iets uit te strekken, waarop ik mij met alle kracht kon werpen, en nooit te doen alsof ik mijn werk, wat het ook zijn mocht, gering achtte; dat zijn, zie ik nu, mijn gulden regels geweest.

Hoeveel van die gewoonte, die ik zooveel in een stelregel heb gebracht, ik aan Agnes verschuldigd ben, wil ik hier niet uiteenzetten. Mijn verhaal keert nu weer met dankbare liefde tot Agnes terug.

Zij kwam voor veertien dagen bij den doctor logeeren. Mijnheer Wickfield was een oud vriend van den doctor, en de doctor wilde eens wat met hem praten en hem wat opbeuren. Daarover was al met Agnes gesproken, toen zij den laatsten keer in de stad was, en dit bezoek was het gevolg er van. Zij en haar vader kwamen samen. Het verwonderde mij niet bijzonder, te hooren dat zij op zich had genomen in de buurt een onderdak voor jufvrouw Heep te zoeken, wier rheumatische aandoening verandering van lucht vereischte, en die graag in haar gezelschap wilde blijven. Evenmin verwonderde het mij, dat Uriah, als een trouwe zoon, zijn waardige moeder reeds den volgenden dag kwam brengen, om haar in de nieuwe kamers te installeren.

„Gij begrijpt wel, jongeheer Copperfield,” zei Uriah, nadat hij mij zijn gezelschap had opgedrongen om den tuin van den doctor eens rond te wandelen, „als iemand liefheeft, is iemand een beetje jaloersch — tenminste wil hij graag de beminde een beetje in het oog houden.”

„Op wien zijt ge nu jaloersch?” vroeg ik.

„Na de vriendelijke opheldering, die ge mij laatst gegeven hebt, jongeheer Copperfield,” antwoordde hij, „op niemand in het bijzonder meer — tenminste niet op een mannelijk persoon.”

„Bedoelt ge daarmee, dat gij op een vrouwelijk persoon jaloersch zijt?”

Hij keek mij met zijn akelige oogen schuins aan en begon te lachen.

„Werkelijk, jongeheer Copperfield,” zei hij — ik moest mijnheer zeggen, maar ik weet wel, dat ge mij dat aanwensel niet kwalijk zult nemen — gij weet alles uit mij te pompen! Wel, ik heb er niets op tegen het u te zeggen;” daarmee legde hij zijn vischachtige hand op de mijne. „Ik ben

over het geheel bij de dames niet erg gezien, mijnheer, en vooral ben ik dat bij mevrouw Strong nooit geweest."

Zijn oogen schenen nu groen te zijn, terwijl hij met gemeene listigheid in de mijne gluurde.

"Wat bedoelt gij?" zei ik.

"Wel, hoewel ik een rechtsgeleerde ben, jongeheer Copperfield," antwoordde hij met een droog gegriinnik, "bedoel ik op het oogenblik precies wat ik zeg."

"En wat bedoelt gij met die manier van kijken?" hervatte ik bedaard.

"Mijn kijken? Mijn lieve tijd, Copperfield, dat is toch wel wat veel gevraagd! Wat ik met mijn kijken bedoel?"

"Ja," zei ik. "Met uw kijken."

Hij scheen dit heel grappig te vinden, en lachte zoo hartelijk als het hem mogelijk was te lachen. Na een poos met zijn hand over zijn kin te hebben geschrapt, zei hij — met neergeslagen oogen en nog altijd schrappend — heel langzaam:

"Toen ik nog een nederige klerk was, heeft zij altijd laag op mij neergezien. Zij wilde mijn Agnes voortdurend bij zich aan huis hebben, en voor u was zij ook altijd een vriendin, jongeheer Copperfield; maar ik was te ver beneden haar, om mij te zien."

"Wel?" zei ik. "En als dat nu zoo was?"

"En beneden hem ook," vervolgde Uriah, heel duidelijk, maar op een zekeren peinzenden toon, en nog altijd zijn kin schrapend.

"Kent gij den doctor niet beter?" zei ik. "Denkt ge dan, dat hij zich van uw bestaan bewust zou zijn als gij niet vlak voor hem staat?"

Hij wierp weer eenzelfde schuinschen blik op mij, en rekte zijn gezicht zoo lang mogelijk uit, om gemakkelijker te kunnen schrappen, terwijl hij antwoordde:

"O, mijn hemel, ik spreek niet over den doctor! Wel neen! Ik bedoel mijnheer Maldon!"

Mijn hart kromp ineen. Al mijn oude twijfelingen en vermoedens in dit opzicht, het geluk en de zielsrust van den doctor, al de verwarde mogelijkheden van onschuld en meerdere of mindere schuld, die ik niet kon ontwarren, zag ik in een oogenblik aan de laaghartigheid van dezen kerel prijsgegeven.

"Hij kon nooit in het kantoor komen zonder mij te commandeeren of mij een duw te geven," zei Uriah. "Hij was een zwierig heer! Ik was heel zachtzinnig en nederig — en dat ben ik nog. Maar zooiets beviel mij toch niet — en dat doet het nog niet."

Hij hield nu op met zijn kin te schrappen, en zoog zijn wangen in tot zij van binnen tegen elkaar schenen te komen, mij intuschen steeds schuins in het oog houdend.

"Zij is een mooi en fijn dametje," vervolgde hij, "en zal iemand zooals ik ben niet voorspreken, dat weet ik wel. Zij is juist iemand om mijn Agnes een betere partij aan te raden. Nu weet ik mij wel niet aangenaam bij de dames te maken, jongeheer Copperfield; maar ik heb toch al tamelijk lang oogen in mijn hoofd. Wij nederige menschen hebben meestal oogen in ons hoofd — en daar kijken wij mee."

Ik probeerde mij te houden alsof ik niets begreep en volkomen onverschillig bleef, maar ik zag aan zijn gezicht, dat mij dit slecht afgang.

"Nu ben ik niet van plan om mij te laten omverloopen, Copperfield," vervolgde hij, dat gedeelte van zijn gezicht waar zijn roode wenkbrauwen geweest zouden zijn, als hij ze had gehad, met boosaardigen triomf optrekkend, "en ik zal doen wat ik kan om een eind aan die vriendschap te maken. Ik kan ze niet goedkeuren. Ik wil u wel bekennen, dat ik een beetje afgunstig ben, en ik wil alle geheime vijanden den pas afsnijden. Ik zal mij, als ik het vooruit weet, niet aan het gevaar blootstellen, dat er tegen mij geïntrigeerd wordt."

"Gij zijt altijd zelf aan het intrigeeren, en verbeeldt u zelf daardoor, dat anderen het ook doen, geloof ik," voegde ik hem toe.

"Misschien wel, jongeheer Copperfield," antwoordde hij. "Maar ik heb een beweegreden, zooals mijn compagnon placht te zeggen, en ik zal er met hand en tand voor vechten. Men moet mij, omdat ik zoo nederig ben, niet al te veel willen verdrukken. Ik kan het niet zoo maar aanzien, dat menschen mij in den weg blijven staan. Neen, dan moeten zij werkelijk op zij, jongeheer Copperfield!"

"Ik begrijp u niet," zei ik.

"Niet?" zei hij, met een van zijn stuipachtige bewegingen. "Dat verbaast mij, jongeheer Copperfield, daar gij gewoonlijk zoo schrander zijt! Ik zal mijn best doen in het vervolg duidelijker te spreken. — Is dat niet mijnheer Maldon te paard, die daar aan het hek schelt, mijnheer?"

"Hij lijkt het wel te zijn," antwoordde ik, zoo onverschillig als ik kon.

Uriah bleef staan, stak zijn handen tusschen zijn dikke, knobbelige knieën, en kromde zich van het lachen. Dit lachen was echter volkomen stil; geen geluid ontsnapte hem. Zijn hatelijke gedrag, vooral dit

laatste voorbeeld er van, stuitte mij zoo tegen de borst, dat ik mij zonder complimenten van hem afkeerde en hem zoo krom gebogen, als een ineengezakten vogelverschrikker, midden in den tuin liet staan.

Het was niet op dien avond, maar, zooals ik mij nog goed herinner, op den tweeden daarna, op een Zaterdag, dat ik Agnes meenam naar Dora. Ik had dit bezoek tevoren met juffrouw Lavinia afgesproken, en Agnes werd op de thee verwacht.

Ik beefde van trots en vrees, trots op mijn lieve kleine verloofde, en vrees dat zij Agnes niet zou bevallen. Den heelen weg naar Putney, terwijl Agnes in de diligence en ik er bovenop zat, stelde ik mij Dora voor met al die verschillende lieve gezichtjes, die ik zoo goed kende; nu eens denkend, dat ik liefst zou willen dat zij er uitzag zooals toen en toen, en dan weer twijfelend of ik niet liever zou willen, dat zij er uitzag zooals op een anderen keer, en mij zelf daarmee zoo aftobbend, dat ik er bijna koorts van kreeg.

Ik werd door geen twijfel gekweld of zij zou in ieder geval heel bekoorlijk zijn; maar het toeval wilde, dat ik haar nog nooit zóó mooi had gezien. Zij was niet in de zijkamer toen ik Agnes aan de tantetjes voorstelde, maar bleef uit verlegenheid weg. Ik wist nu echter wel waar ik haar moest zoeken; en zeker, daar vond ik haar weer, met haar handen voor haar ooren, achter diezelfde stomme oude deur.

Eerst wilde zij heelemaal niet meekomen, en toen smeekte zij om nog vijf minuten, op mijn horloge af. Toen zij eindelijk haar arm door den mijnen stak, om zich naar de zijkamer te laten brengen, had haar bekoorlijke gezichtje een hoogen blos, en had zij er nooit zoo lief uitgezien. Maar toen wij de kamer binnenkwamen, en zij opeens bleek werd, was zij nog duizendmaal bevalliger.

Dora was bang voor Agnes. Zij had mij gezegd, dat zij wel wist, dat Agnes „al te knap” was. Maar toen zij haar nu zag, zoo vroolijk en zoo ernstig, zoo nadenkend en zoo vriendelijk, gaf zij een flauw gillette van blijde verrassing, sloeg terstond haar zachte armen om Agnes' hals en legde haar onschuldige wang tegen de hare.

Nooit was ik zoo vergenoegd. Nooit was ik zoo in mijn schik, als toen ik die twee daar naast elkaar zag zitten; als toen ik mijn kleine beminde zoo vertrouwelijk naar die hartelijke oogen zag opkijken; als toen ik den teederen, hemelschen blik zag, dien Agnes op haar gevestigd hield.

Juffrouw Lavinia en juffrouw Clarissa

namen beiden op haar manier aan mijn blijdschap deel. Het was de genoeglijkste theetafel, die er zijn kon. Juffrouw Clarissa schonk thee. Ik sneed en presenteerde den anijskoek — de zustersjes hadden een vogelachtige liefhebberij in het zaadjes-pikken en suiker-knabbelen — juffrouw Lavinia keek ons met beschermende welwillendheid aan, alsof onze gelukkige liefde heelemaal haar werk was; en wij waren volmaakt met ons zelf en elkander tevreden.

De zachte blijmoedigheid van Agnes opende aller harten. Haar kalme, vriendelijke belangstelling in alles waarin Dora eenig belang stelde; haar manier om met Jip (die haar dadelijk gehoor gaf) kennis te maken; haar aardige manier van doen, toen Dora beschaamd was om op haar gewone plaats naast mij te komen zitten; haar bescheiden vrijmoedigheid en ongedwongenheid, die Dora een aantal blozende blikjes van vertrouwen ontlokten, schenen alles aan te vullen wat er aan onzen kring kon hebben ontbroken.

„Ik ben zoo blij dat gij van mij houdt,” zei Dora, na de thee. „Ik had niet gedacht, dat ge dat zoudt doen, en ik verlangde er toch nog meer dan ooit naar, nu Julia Mills weg is.”

A propos, dit heb ik verzuimd te vermelden. Juffrouw Mills was uitgezeild; en Dora en ik waren in Gravesend aan boord van een grooten Oostindiëvaarder geweest, om haar nog eens te zien; en wij waren op een lunch met ingemaakte gember, en guava, en andere lekkernijen van dien aard onthaald; wij hadden juffrouw Mills schreiend op een vouwstoeltje op het halfdek laten zitten, met een groot nieuw dagboek onder haar arm, waarin origineele bespiegelingen, door de aanschouwing van den oceaan opgewekt, veilig achter slot bewaard zouden worden.

Agnes zei bang te zijn, dat ik niet veel goeds van haar zou hebben verteld; maar Dora sprak dit onmiddellijk tegen.

„O neen,” zei zij, haar krullen tegen mij schuddend, „het was alleen maar lof wat hij van u zei. Maar hij hecht zooveel waarde aan uw oordeel, dat ik werkelijk bang voor u was.”

„Mijn gunstige oordeel kan zijn gehechtheid aan sommige menschen, die hij goed kent, toch niet vergrooten,” zei Agnes met een glimlach, „en dus is het toch eigenlijk niet veel waard.”

„Maar geef het mij toch maar,” zei Dora op haar vleienden toon, „als gij kunt.”

Wij maakten er grapjes over, dat Dora

zoo graag had, dat iedereen van haar hield, en Dora zei, dat ik een uil was en dat zij in ieder geval van mij niet hield, en de korte avond vloog op donzen vleugelen om. Het oogenblik naderde, dat de diligence ons zou komen afhalen. Ik stond alleen voor het vuur, toen Dora zachtjes naar mij toe kwam sluipen, om mij het gewone kostbare kusje te geven voor ik wegging.

„Denkt gij niet, als ik haar lang geleden

„Ik ben vergeten,” zei Dora, nog steeds den knoop om- en omdraaiend, „hoe ver Agnes familie van u is, gij lieve, ondeugende jongen.”

„Heelemaal geen familie,” antwoordde ik, „maar wij zijn samen als broer en zuster grootgebracht.”

„Ik vraag mij af waarom gij eigenlijk op mij verliefd zijt geworden,” zei Dora, aan een anderen knoop van mijn jas beginnend.

„IK VRAAG MIJ AF, WAAROM GIJ EIGENLIJK OP MIJ VERLIEFD ZIJT GEWORDEN,” ZEI DORA, AAN EEN ANDEREN KNOOP VAN MIJN JAS BEGINNEND.

als vriendin had gehad, Doady,” zei Dora, met bijzonder helder schitterende oogen, terwijl haar rechterhandje met een van de knopen van mijn jas speelde, „dat ik dan misschien knapper zou zijn geworden?”

„Maar mijn liefje,” zei ik, „wat een gekheid!”

„Denkt ge dat het gekheid is?” hervatte Dora, zonder mij aan te kijken. „Weet ge dat zeker?”

„Wel, dat spreekt vanzelf!”

„Misschien omdat ik u niet kon zien, zonder verliefd op u te worden, Dora.”

„Maar als ge mij nu eens nooit gezien hadt?” zei Dora, tot een anderen knoop overgaand.

„Maar als wij nu eens nooit geboren waren?” zei ik schertsend.

Ik vroeg mij af waarover zij peinsde, terwijl ik stil bewonderend naar het zachte handje keek, dat langs mijn rij knopen opklom, en naar de krullende lokken, die

tegen mijn borst lagen, en naar de wimpers van haar neergeslagen oogen, die zachtjes oprezen terwijl zij haar treuzelende vinger-tjes volgden. Eindelijk werden haar oogen naar de mijne opgeslagen en hief zij zich op haar teenen op, om mij, nadenkender dan gewoonlijk, dat kostbare kusje te geven — een-, twee-, driemaal — en ging de kamer uit.

Binnen vijf minuten kwamen zij allen tezamen terug, en Dora's ongewone nadenkendheid was weer geheel verdwenen. Al lachend wilde zij Jip, voor de diligence kwam, nog eens al zijn kunstjes laten vertoonen. Daartoe was nogal wat tijd noodig, niet zoozeer omdat die kunstjes zoo talrijk waren, als wel omdat Jip er zoo-veel op tegen had; en zij waren nog niet afgeloopen, toen men de diligence voor de deur hoorde. Dora en Agnes namen haastig maar hartelijk afscheid; en Dora zou aan Agnes schrijven (die er maar niet op letten moest als zij dwaze brieven schreef, zei zij) en Agnes zou aan Dora schrijven; en zij namen nog eens voor de tweede maal afscheid aan het portier van de diligence, en nog eens voor de derde maal, toen Dora, ondanks de tegenwerpingen van juffrouw Lavinia, weer naar buiten kwam loopen, om Agnes door het raampje heen aan het schrijven te herinneren, en tegen mij, die op den bok zat, haar krullen te schudden.

De diligence zou ons bij Covent Garden afzetten, waar wij een andere moesten nemen om ons naar Highgate te brengen. Ik verlangde met ongeduld naar de korte wandeling in dien tusschentijd, om Dora door Agnes te hooren prijzen. O, hoe werd zij door haar geprezen! Met hoeveel liefde en vuur beval zij het lieve meisje, wier hart ik gewonnen had, en wier ongekunstelde bevalligheid zij zoo goed wist te doen uitkomen, in mijn teederste zorgen aan! Hoe bedachtzaam herinnerde zij mij, zonder dit eigenlijk met opzet te doen, aan de verantwoording, die ik voor dat weesje op mij had genomen!

Nooit, nooit had ik Dora zoo teeder en oprecht bemind, als ik haar dien avond beminde. Toen wij weer waren afgestapt en in het sterrenlicht den stillen weg langs gingen, die naar het huis van den doctor leidde, zei ik tegen Agnes, dat dit haar werk was.

„Toen gij naast haar zat,” zei ik, „scheent gij evenzeer h  r beschermengel te zijn als de mijne, en zoo schijnt het mij nu nog, Agnes!”

„Een arme beschermengel,” antwoordde zij, „maar toch trouw.”

De heldere klank van haar stem, die doordrong tot in het diepst van mijn hart, gaf mij een ongezochte aanleiding om te zeggen:

„De blijmoedigheid, die u eigen is, Agnes (en niemand anders, die ik ooit gekend heb), is zoo heelemaal teruggekeerd, heb ik vandaag gezien, dat ik begin te hopen, dat gij thuis gelukkiger zijt.”

„Ik ben voor mij zelf gelukkiger,” zei zij; „ik ben nu vroolijk en onbezorgd.”

Ik keek naar het heldere gezichtje, dat zij naar boven hief, en dacht dat het de sterren waren, die het zoo iets edels gaven.

„Thuis is er niets veranderd,” zei Agnes, enkele oogenblikken later.

„Niets meer gezegd,” zei ik, „over — ik wil u geen verdriet doen, Agnes, maar ik kan het niet laten er naar te vragen — over datgene waarover wij spraken, toen wij laatst afscheid namen?”

„Neen, niets,” antwoordde zij.

„Ik heb er zooveel aan gedacht.”

„Gij moest er niet zooveel aan denken. Bedenk, dat ik er op vertrouw, dat eenvoudige liefde en waarheid ten slotte zullen zegevieren. Wees niet bang voor mij, Trotwood,” vervolgde zij een oogenblik later, „de stap, dien gij vreest dat ik doen zal, zal ik nooit doen.”

Hoewel ik geloof dat ik er, wanneer ik er koel over nadacht, nooit werkelijk voor gevreesd had, was het toch een onuitsprekelijke verademing voor mij, deze verzekering van haar eigen waarheidlievende lippen te ontvangen. Ik zei haar dit met hartelijken ernst.

„En als uw logeertijd hier om is,” zei ik, — „want mogelijk zullen wij niet meer met elkaar alleen zijn — hoelang zal het dan duren, lieve Agnes, voor gij weer eens naar Londen komt?”

„Waarschijnlijk vrij lang,” antwoordde zij. „Ik geloof dat het — ter wille van papa — het beste zal zijn, thuis te blijven. Het is waarschijnlijk, dat wij elkaar een tijdlang niet zullen zien; maar ik zal een drukke briefwisseling met Dora houden, en op die manier zullen wij dikwijls van elkaar hooren.”

Wij stonden nu op het voorpleintje van het huis van den doctor. Het begon al laat te worden. Er scheen licht door het raam van mevrouw Strong's kamer; en daarnaar wijzend, wenschte Agnes mij goedennacht.

„Maak u niet ongerust,” zei zij, mij haar hand gevend, „over onze moeilijkheden en zorgen. Niets kan mij gelukkiger maken dan uw geluk. Als ik ooit uw hulp noodig

heb, kunt gij er op aan, dat ik er om zal vragen. God zegene u altijd!"

Bij haar helderen glimlach en bij deze laatste klanken van haar blijmoedige stem, scheen ik mijn Dora weer in haar gezelschap te zien. Ik bleef nog een poos voor de deur, met een hart vol liefde en dankbaarheid, naar de sterren staan kijken, en ging toen langzaam weg. Ik had in een fatsoenlijk bierhuis in de buurt een bed besteld, en wilde juist het hek uitgaan, toen ik, toevallig omkijkend, in de studeerkamer van den doctor licht zag. Een half verwijtende gedachte kwam bij mij op, dat hij zonder mijn hulp aan het woordenboek had zitten werken. Om te zien of dit zoo was en hem in ieder geval even goedennacht te wenschen, als hij nog bij zijn boeken zat, keerde ik terug, ging zacht het voorhuis door, deed even zacht de deur open en keek naar binnen.

De eerste persoon, die ik, tot mijn verwondering, bij het licht van de met een kap overdekte lamp herkende, was Uriah. Hij stond dicht daarbij, met een van zijn knokelige handen voor zijn mond, terwijl hij met de andere op de tafel leunde. De doctor zat in zijn bureaustoel, met de handen voor zijn gezicht. Mijnheer Wickfield, die heel onthutst en bedroefd scheen te zijn, boog zich voorover en raakte aarzelend den arm van den doctor aan.

Een oogenblik verbeeldde ik mij, dat de doctor ziek was. In die veronderstelling deed ik haastig een stap naar voren, toen mijn blik dien van Uriah ontmoette, en ik zag wat er gaande was.

Ik wilde weer weggaan, maar de doctor gaf mij een wenk om te blijven, en ik bleef.

"In ieder geval," zei Uriah, zich afzichtelijk wringend, „kunnen wij de deur wel dicht houden. Wij behoeven het niet aan de hééle stad bekend te maken."

Dit zeggend ging hij op zijn teenen naar de deur, die ik had opengelaten, en sloot deze heel zorgvuldig. Toen kwam hij terug en nam zijn vorige houding weer aan. In zijn stem en zijn bewegingen lag een gemaakt vertoon van medelijdende welwillendheid, die — mij tenminste — onverdraaglijker was dan elke andere houding, die hij had kunnen aannemen.

"Ik heb mij verplicht gevoeld, jongeheer Copperfield," zei Uriah, „om doctor Strong iets onder het oog te brengen, waarover gij en ik al eens gesproken hebben. Maar gij hebt mij toen niet goed begrepen, niet waar?"

Ik wierp hem een blik toe, maar gaf geen ander antwoord, en naar mijn goeden ouden

meester gaande, zei ik eenige woorden, waarmee ik hem wilde troosten en bemoeiden. Hij legde zijn hand op mijn schouder, zooals hij gewoon was te doen toen ik nog een kleine jongen was, maar hief zijn grijze hoofd niet op.

"Daar ge mij toen niet begrepen hebt, jongeheer Copperfield," hervatte Uriah op denzelfden gediensigen toon, „mag ik wel de vrijheid nemen om nederig op te merken, daar wij toch onder vrienden zijn, dat ik doctor Strong de gedragingen van zijn vrouw onder het oog heb gebracht. Ik verzeker u, Copperfield, het is zeer tegen mijn zin, dat ik mij met iets zoo onaangenaams inlaat; maar zooals het nu is, zijn wij werkelijk allemaal min of meer betrokken bij iets dat niet deugt. Dat was mijn bedoeling, mijnheer, toen gij mij niet kondt begrijpen."

Ik verwonderd mij nu, als ik mij zijn glurenden blik herinner, dat ik hem niet bij zijn kraag greep en probeerde hem zijn nek om te draaien.

"Ik moet zeggen, dat ik mij toen niet heel duidelijk heb uitgedrukt," vervolgde hij, „en gij ook niet. Natuurlijk waren wij allebei geneigd dat onderwerp maar liever te laten rusten. Evenwel, eindelijk heb ik toch besloten om ronduit te spreken, en ik heb doctor Strong gezegd — zegt gij iets mijnheer?"

Dit was tot den doctor gericht, die een kermenden zucht slaakte. Het geluid had ieders hart moeten treffen, dacht ik; maar het maakte op Uriah niet den minsten indruk.

"— Doctor Strong gezegd," vervolgde hij, „dat iedereen zien kan, dat Maldon en de bekoorlijke en innemende dame, die met doctor Strong getrouwd is, veel te vriendelijk voor elkaar zijn. Werkelijk, de tijd is nu gekomen (daar wij allemaal eenigszins betrokken zijn bij iets dat niet deugt) dat het doctor Strong gezegd moet worden, dat dit, al voordat mijnheer Maldon naar Indië ging, voor iedereen zoo helder was als de dag, dat mijnheer Maldon om geen andere reden voorwendsels zocht om terug te komen, en dat hij om geen andere reden altijd hier is. Toen gij binnenkwaamt, mijnheer, wilde ik juist mijn compagnon," naar wien hij zich nu omkeerde, „vragen, om doctor Strong op zijn woord van eer te zeggen, of dit ook niet al lang zijn gevoelen was geweest. Kom, mijnheer Wickfield! Zoudt ge zoo goed willen zijn ons dat te zeggen? Ja of neen, mijnheer. Kom, compagnon!"

"Om Gods wil, beste doctor," zei mijnheer Wickfield, opnieuw zijn aarzelende hand op den arm van den doctor legend,

„hecht niet al te veel gewicht aan de vermoedens, die ik misschien gekoesterd mag hebben!”

„Daar!” zei Uriah, zijn hoofd schuddend. „Wat een treurige bevestiging, niet waar? Hij! Zoo’n oude vriend! Och Heere, toen ik nog niet meer was dan klerk op zijn kantoor, Copperfield, heb ik hem ik weet niet hoeveel maal volkomen van streek er over gezien — er woedend over gezien, kan ik wel zeggen (en hij als vader mocht dat ook wel zijn, ik kan het heusch niet in hem laken), als hij dacht dat juffrouw Agnes betrokken zou worden in iets dat niet deugde.”

„Mijn beste Strong,” zei mijnheer Wickfield met een bevende stem, „waarde vriend, ik hoef u niet te zeggen, dat het altijd mijn gebrek is geweest, bij iedereen naar een of andere belangrijke maar geheime beweegreden te zoeken, en al zijn daden daaraan te toetsen. Dit gebrek kan mij wel op zulke vermoedens hebben gebracht als ik gehad heb.”

„Gij hebt vermoedens gehad, Wickfield,” zei de doctor, zonder zijn hoofd op te beuren, „gij hebt vermoedens gehad.”

„Spreek op, compagnon,” drong Uriah aan.

„Eens heb ik die zeker gehad,” zei mijnheer Wickfield. „En ik dacht — God vergeve mij — dat gij ze ook hadt.”

„Neen, neen, neen,” antwoordde de doctor op een smartelijken toon.

„Ik dacht destijds,” zei mijnheer Wickfield, „dat gij mijnheer Maldon naar het buitenland wildet zenden, om een scheiding tot stand te brengen, die u wenschelijk voorkwam.”

„Neen, neen, neen!” antwoordde de doctor. „Om Annie genoeg te doen, door den speelmakker uit haar jeugd op de een of andere manier aan een bestaan te helpen. Anders niet!”

„Dat heb ik later ook begrepen,” zei mijnheer Wickfield. „Ik kon er niet meer aan twijfelen, toen gij het mij zelf gezegd hadt. Maar ik dacht — ik bid u, denk toch aan de bekrompenheid van mijn geest, die altijd mijn grootste gebrek is geweest — dat, in een geval waar zoo’n ongelijkheid van leeftijd bestond....”

„Dat is de manier om het voor te stellen, ziet ge, jonheer Copperfield!” merkte Uriah met kruipend en hatelijk medelijden op.

„...een dame, die zoo jong en bekoorlijk was, hoeveel eerbied zij ook werkelijk voor u koesterde, zich misschien alleen door wereldsche overwegingen tot een

huwelijk had laten bewegen. Ik dacht niet aan de ontelbare neigingen en omstandigheden, die allen ten goede konden werken. Om ‘s Hemels wil, vergeet dat niet.”

„Hoe zacht en vriendelijk weet hij het voor te stellen!” zei Uriah, zijn hoofd schuddend.

„Haar dus altijd uit hetzelfde oogpunt beschouwend,” zei mijnheer Wickfield; „maar bij al wat u dierbaar is, mijn oude vriend, bid ik u om te bedenken wat dat oogpunt was — ben ik nu genoodzaakt te bekennen, nu het niet anders kan,....”

„Neen! Het is niet meer te vermijden, mijnheer Wickfield,” merkte Uriah op, „nu het zoo ver gekomen is.”

„...dat ik werkelijk aan haar twijfelde,” zei mijnheer Wickfield, zijn compagnon een angstigen, verbijsterden blik toewerpend, „en dacht dat zij in haar plicht jegens u te kort schoot; en dat ik soms, als ik dan alles zeggen moet, er op tegen had, dat Agnes zoo vertrouwelijk met haar was, en zou moeten zien wat ik zag, of door mijn verkeerde denkwijis misleid, mij verbeeldde te zien. Ik heb nooit met iemand er over gesproken. Ik heb nooit gewild dat iemand het weten zou. En hoe verschrikkelijk het voor u mag zijn het te hooren,” zei mijnheer Wickfield, geheel verslagen, „als gij wist hoe verschrikkelijk het voor mij is het u te moeten zeggen, zoudt ge medelijden met mij hebben.”

Uit de volheid van zijn goede hart, stak de doctor zijn hand uit. Mijnheer Wickfield hield die, met gebogen hoofd, een poos in de zijne.

„Ik weet wel,” zei Uriah, die zich onder die stilte als een slang had staan kronkelen, „dat dit voor iedereen een zaak vol onaangenaamheden is. Maar nu wij zoover gekomen zijn, moet ik de vrijheid nemen te zeggen, dat Copperfield het ook heeft opgemerkt.”

Mij driftig naar hem omkeerend, vroeg ik hoe hij zooiets durfde te beweren.

„O, het is heel vriendelijk van u, Copperfield,” antwoordde Uriah, zich in allerlei bochten wringend, „en wij weten allemaal wel wat een goedaardig karakter gij hebt; maar gij weet heel goed, dat, zoodra ik er u laatst op een avond over sprak, gij ook dadelijk wist wat ik bedoelde. Gij weet wel, dat gij dadelijk wist wat ik bedoelde, Copperfield. Ontken het maar niet! Het is met de beste bedoelingen, dat gij het ontkennen wilt, Copperfield, maar ik zou het u toch niet raden.”

Ik zag de zachte oogen van den goeden ouden doctor even naar mij opkijken, en ik

voelde, dat de bekentenis van mijn oude herinneringen en twijfel al te duidelijk op mijn gezicht geschreven stond om er zich in te kunnen vergissen. Het hielp niet, dat ik in drift uitbarstte. Ik kon dien indruk niet uitwischen. Wat ik ook zei, ik kon die bekentenis niet herroepen.

Het werd weer stil, en het bleef stil, tot de doctor opstond en een paar keer de kamer op en neer liep. Weldra keerde hij terug naar de plek waar zijn stoel stond; en op den rug daarvan leunend, en nu en dan zijn zakdoek aan zijn oogen brengend, met een eenvoud en oprechtheid, die hem naar mijn gedachten, meer tot eer strekten, dan wanneer hij zijn aandoening had willen smoren of verbergen, zei hij:

„Ik ben zeer te laken geweest. Ik geloof, dat ik zeer te laken ben geweest. Ik heb een vrouw, die mij dierbaar is, aan beproevingen en vernederingen blootgesteld — ik noem het een vernedering dat iemand zooiets ook maar heimelijk heeft kunnen denken — waarvan zij, als ik er niet geweest was, nooit het slachtoffer zou zijn geweest.”

Uriah Heep haalde snuivend zijn neus op. Ik denk om medelijden aan te duiden.

„Waarvan mijn Annie,” hervatte de doctor, „als het niet door mij geweest was, nooit het slachtoffer zou zijn geweest. Mijne heeren, ik ben nu oud, zooals gij weet; en vanavond is het mij niet te moede alsof ik nog veel heb om voor te leven. Maar mijn leven — mijn leven — geef ik voor de trouw en de eer van die dierbare vrouw, die het onderwerp van dit gesprek is geweest.”

Ik denk niet, dat de beste verpersoonlijking van ridderlijkheid, het origineel van de manhaftigste en meest romantische gestalte, die een schilder zich ooit heeft voorgesteld, dit met meer aandoenlijken en edelen nadruk had kunnen zeggen, dan de eenvoudige oude doctor het deed.

„Maar ik wil niet ontkennen,” vervolgde hij „misschien zal ik zelfs eenigermate moeten toegeven — dat ik die vrouw, zonder het te weten of te willen, tot een ongelukkig huwelijk heb bewogen. Ik ben iemand, die weinig van anderen opmerkt; en ik moet wel gelooven, dat, wat verscheidene menschen, van verschillenden leeftijd en positie hebben waargenomen, en wat allemaal maar al te duidelijk in één richting wijst (en dat geheel vanzelf), meer afdoend is dan wat ik zelf heb opgemerkt.”

Ik had dikwijls, zooals ik elders al heb gezegd, de zachte welwillendheid bewonderd waarmee hij zijn jonge vrouw behan-

delde; maar de hoogachting en teederheid, die hij thans ten opzichte van haar aan den dag legde, en de bijna eerbiedige zorgvuldigheid, waarmee hij zelfs den geringsten twijfel aan haar deugd verwierp, gaf zijn karakter, in mijn oogen, iets nog verhevener.

„Ik trouwde met deze vrouw,” zei de doctor, „toen zij nog heel jong was. Ik nam haar tot mij toen haar karakter nog nauwelijks gevormd was. Zoover het ontwikkeld was, had ik er een genoeg en mijn geluk in gevonden, het te vormen. Ik kende haar vader goed. Ik kende haar zelf goed. Ik had haar, uit liefde voor al haar schoone en deugdzame eigenschappen, alles geleerd wat ik kon. Als ik haar onrecht aandeed, wat ik vrees dat ik gedaan heb door van haar dankbaarheid en genegenheid misbruik te maken (hoewel dat nooit mijn bedoeling was), dan vraag ik haar in mijn hart om vergiffenis.”

Hij liep de kamer nog eens op en neer, kwam weer naar dezelfde plaats terug, en hield zijn stoel weer vast met een hand, die, evenals zijn stem, van aandoening beefde.

„Ik beschouwde mij zelf als een toevlucht voor haar, voor de gevaren en onheilen van het leven. Ik overreedde mij zelf, dat zij, hoe ongelijk van leeftijd wij ook waren, toch rustig en tevreden met mij zou leven. Ik sloot de mogelijkheid niet uit mijn gedachten, dat er een oogenblik zou kunnen komen, waarop ik haar weer vrij zou laten, nog jong en nog mooi, maar met een meer gerijpt verstand — neen, mijne heeren — op mijn woord van waarheid, dat deed ik niet.”

Zijn eenvoudige gezicht scheen door zijn trouw en edelmoedigheid een glans af te stralen. Elk woord, dat hij sprak, had een kracht, die geen andere eigenschappen daaraan hadden kunnen verleen.

„Mijn leven met deze vrouw is heel gelukkig geweest. Tot op dezen avond heb ik zonder ophouden reden gehad den dag te zegenen, waarop ik haar een zoo groot onrecht aandeed.”

Zijn stem, die bij het uitspreken van deze woorden al meer en meer gehaperd had, bleef even volkomen steken; daarna vervolgde hij:

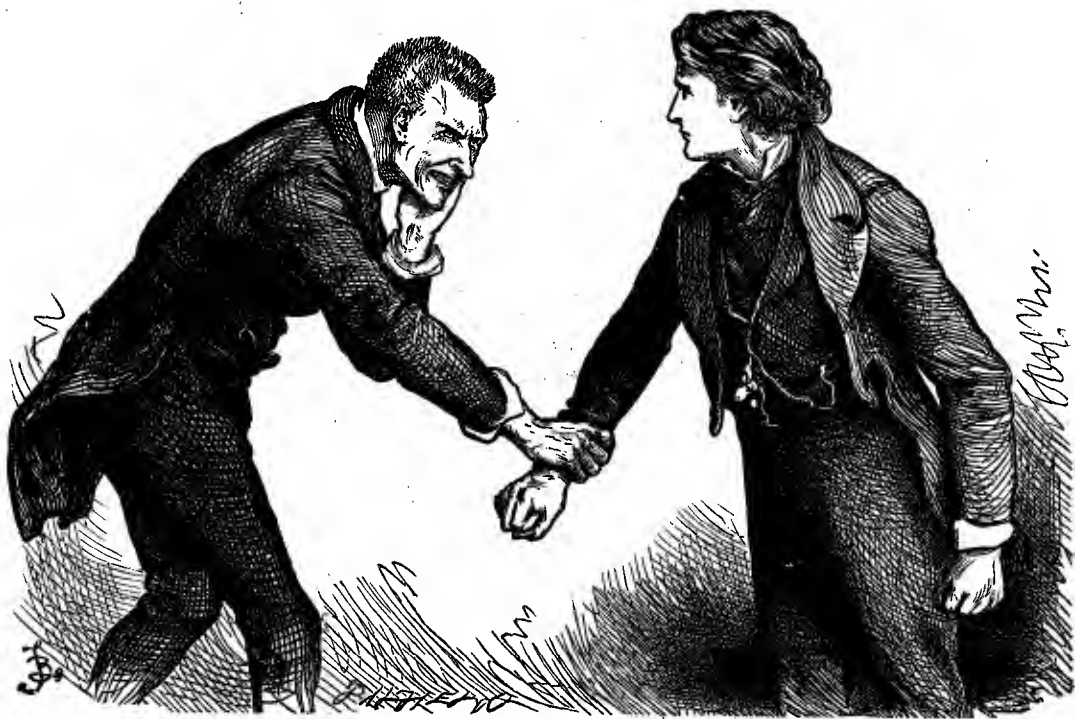
„Eenmaal uit mijn droom ontwaakt — ik ben in alle opzichten mijn leven lang een dromer geweest — zie ik wel, hoe natuurlijk het is, dat zij met een zeker droevig gevoel aan haar ouden speelmakker en gelijke in leeftijd moet denken. Dat zij, als zij hem ziet, een zeker onschuldig leedwe-

zen voelt, zekere onschuldige gedachten heeft over wat had kunnen zijn, als ik er niet geweest was, is, vrees ik, maar al te waar. Veel van wat ik gezien maar niet opgemerkt heb, is mij in dit laatste bange uur met nieuwe beteekenis weer te binnen gekomen. Maar verder dan dit, mijne heeren, mag de naam van die dierbare vrouw nooit gebruikt worden in verband met eenige gedachte aan twijfel."

Een korte poos schitterden zijn oogen en werd zijn stem vast; een korte poos zweeg hij weer. Weldra vervolgde hij weer als te-

mijn dood haar van dien dwang zal ontslaan, dan zal ik, met onbegrensd vertrouwen en liefde, voor het laatst naar haar veerd gelaat opzien en mijn oogen sluiten, en haar, dan zonder smart, verlaten om gelukkiger en vroolijker dagen te verwachten."

Ik kon hem niet zien door de tranen, die mij in de oogen kwamen door zijn hartelijke goedheid en ernst, die door den eenvoud van zijn manieren nog werden veredeld. Hij was al naar de deur gegaan, toen hij er nog bijvoegde:

HIJ GREEP MIJN HAND IN DE ZIJNE. EN ZOO STONDEN WIJ ELKAAR EEN POOS AAN TE KIJKEN.

voren:

„Er blijft mij niets anders over, dan het besef van het verdriet, dat ik veroorzaakt heb, zoo onderworpen te dragen als ik kan. Zij is het, die mij verwijten zou moeten doen; niet ik haar. Haar tegen verkeerde beoordeeling, harde beoordeeling, die zelfs mijn vrienden niet hebben kunnen vermijden, te beschermen, wordt nu mijn plicht. Hoe stiller en eenzamer wij leven, des te beter zal ik dien kunnen vervullen. En als de tijd komt — moge hij, als het Zijn genadige behagen is, spoedig komen — dat

„Mijne heeren, ik heb mijn hart voor u blootgelegd. Ik vertrouw, dat gij dat eerbiedigen zult. Wat wij vanavond gezegd hebben, moet nooit weer gezegd worden. Wickfield, geef mij den arm van een oud vriend, om naar boven te gaan."

Mijnheer Wickfield kwam haastig naar hem toe. Zonder een woord te wisselen gingen zij langzaam samen de kamer uit, terwijl Uriah hen nakeek.

„Wel, jongeheer Copperfield," zei Uriah, zich met een zoetsappig gezicht tot mij wendend. „De zaak is anders gelooopen dan

men had mogen verwachten; want de oude doctor — wat een voortreffelijk man! — is zoo blind als een mol. Maar met dat gezin is 't toch wel afgelopen, denk ik!"

Niets anders dan de klank van zijn stem was er noodig om mij zoo razend van drift te doen worden, als ik nog nooit tevoren geweest was, en later nooit weer geworden ben.

"Schurk!" zei ik. „Wat heeft dat te betrekken, dat gij mij in uw streken betreft? Hoe durft gij u op mij te beroepen, valsche schavuit, alsof wij samen iets hadden overlegd!"

Terwijl wij zoo vlak tegenover elkaar stonden, zag ik duidelijk aan de gluiperige opgetogenheid in zijn gezicht, wat ik eigenlijk al lang wist; ik bedoel, dat hij mij, opzettelijk om mij te kwellen en verdriet te doen, zijn vertrouwen opdrong, en mij speciaal in dit geval met voorbedachten rade een strik had gespannen. Dit was meer dan ik kon verdragen. Ik zag zijn heele knokige wang uitlokkend voor mij, en ik gaf er met mijn vlakke hand een slag op, met zooveel kracht, dat mijn vingers tintelden alsof ik ze gebrand had.

Hij greep mijn hand in de zijne, en zoo stonden wij elkaar een poos aan te kijken. Wij bleven lang genoeg zoo staan, om de witte sporen van mijn vingers uit het donkere rood van zijn wang te zien wegsterven en nog donkerder rood te zien worden.

"Copperfield," zei hij eindelijk, bijna fluisterend, „zijt gij van uw zinnen beroofd?"

„Ik wilde, dat ik van u beroofd was," antwoordde ik, mijn hand losrukkend. „Ik wil niets meer met u te maken hebben, hondsvot."

„Niet?" zei hij, door de pijn aan zijn wang gedwongen zijn hand er op te leggen. „Misschien zult ge dat toch niet kunnen laten. Is dat nu niet ondankbaar van u?"

„Ik heb u vaak genoeg getoond," antwoordde ik, „dat ik u veracht. Nu heb ik u nog duidelijker getoond, dat ik dat doe. Waarom zou ik vreezen, dat gij allen om u heen het ergste kwaad zult aandoen dat gij maar kunt? Wat doet gij ooit anders?"

Hij begreep deze toespeling op de redenen, die mij tot dusverre genoopt hadden mij tegenover hem te bedwingen, volkomen. Ik geloof bijna, dat ik mij noch tot dien slag, noch tot deze toespeling zou hebben laten verleiden, zonder de verzekering, die ik dien avond juist van Agnes had gekregen. Maar dit doet niet ter zake.

Er volgde weer een lange stilte. Zijn

oogen schenen, terwijl hij mij aankeek, elke kleurschakeering aan te nemen, die oogen leelijk kunnen maken.

„Copperfield," zei hij, zijn hand van zijn wang nemend, „gij hebt mij altijd tegengewerkt. Ik weet, dat gij bij mijnheer Wickfield altijd al tegen mij placht te zijn."

„Gij kunt van mij denken wat gij wilt," zei ik, nog blakend van woede. „Als het niet waar is, past het u des te beter."

„En toch heb ik altijd van u gehouden, Copperfield!" zei hij.

Ik verwaardigde hem niet met een antwoord, maar nam mijn hoed en wilde weggaan, toen hij tusschen mij en de deur in kwam.

„Copperfield," zei hij, „er moeten er twee zijn om ruzie te hebben. Ik wil niet de eene zijn."

„Gij kunt naar den duivel loopen," zei ik. „Zeg dat niet!" antwoordde hij. „Ik weet, dat het u later zal spijten. Hoe kunt gij u zelf zoo ver beneden mij stellen, door zoo'n slechten geest te toonen? Maar ik vergeef u!"

„Gij mij vergeven!" herhaalde ik met minachting.

„Dat doe ik, en dat kunt ge mij niet belletten," antwoordde Uriah. „Te denken, dat gij mij zoo behandelt, die altijd een vriend voor u geweest ben! Maar er kan geen geschil bestaan zonder twee partijen, en ik wil de eene niet zijn. Ik wil een vriend van u zijn, ondanks u zelf. Dus weet ge nu, wat ge te verwachten hebt."

De noodzakelijkheid om dit gesprek (waarbij hij heel langzaam, ik heel snel sprak) zeer zacht te voeren, om het huis niet op zoo'n ontijdig uur te storen, was weinig geschikt om mijn stemming te verbeteren, hoewel mijn drift begon te bedaren. Hem alleen zeggend, dat ik van hem verwachten zou wat ik altijd verwacht had en waarin ik nooit was teleurgesteld, opende ik de deur, hoewel hij er nog voor stond en dus tusschen deur en muur bekneld raakte, alsof hij een groote noot was, die ik wilde kraken, en verliet het huis. Maar hij sliep ook buitenshuis, in een van de voor zijn moeder gehuurde kamers, en voor ik een paar honderd passen gedaan had, kwam hij mij achterop.

„Gij weet wel, Copperfield," siste hij mij in mijn oor (ik draaide mijn hoofd niet om), „dat gij in een heel valsche positie verkeert;" wat ik heel goed voelde, en waardoor ik nog wreveliger werd. „Gij kunt dit niet tot iets dappers maken, en gij kunt niet belletten, dat ik u vergeef. Ik ben niet van plan er met moeder of iemand anders over

te spreken. Ik ben vast besloten u te ver-
geven. Maar het verwondert mij, dat gij
uw hand opheft tegen iemand van wien gij
wist dat hij zoo nederig is!"

Ik voelde mij maar weinig minder laag
dan hij zelf was. Hij kende mij beter dan ik
mij zelf kende. Als hij mij driftig geant-
woord of openlijk getart had, zou mij dat
een verademing en een rechtvaardiging
zijn geweest; maar hij had mij op een lang-
zaam vuurtje gelegd, waarop ik den halven
nacht lag te martelen.

Toen ik den volgenden morgen buiten
kwam, luidde de klok voor de vroegkerk,
en wandelde hij met zijn moeder op en
neer. Hij sprak mij aan alsof er niets ge-
beurd was, en ik kon niet anders doen dan
antwoord geven. Ik had hem hard genoeg
geslagen om hem kiespijn te bezorgen, ge-
loof ik. In ieder geval had hij een zwart
zijden doek om zijn gezicht gebonden, en
zijn hoed daarbovenop gezet, wat zijn uiter-
lijk alles behalve verfraaide. Ik hoorde, dat
hij Maandagochtend naar een tandarts in
Londen ging en zich een tand liet trekken.
Ik hoop dat het een kies was.

De doctor liet weten, dat hij niet heel
wel was, en bleef, zoolang zijn logeergas-
ten er nog waren, een groot deel van den
dag alleen. Agnes en haar vader waren al
een week vertrokken, voordat wij onzen
gewonen arbeid weer opvatten. Op den dag
voordat wij dit deden, gaf de doctor mij
eigenhandig een toegevochten maar niet
gecachteerd briefje, aan mij geadresseerd,
waarin mij, met enkele hartelijke woorden,
ernstig op het hart werd gebonden nooit
weer over het onderwerp van dien avond
te spreken. Ik had het aan mijn tante toe-
vertrouwd, maar aan niemand anders. Het
was iets, waarover ik met Agnes niet spre-
ken kon, en Agnes had ook niet het minste
vermoeden van wat er was voorgevallen.

Ook mevrouw Strong, daarvan was ik
overtuigd, vermoedde toen nog niets daar-
van. Het duurde verscheidene weken voor
ik eenige verandering in haar zag. Deze
ontstond langzaam, als een wolk in een
stille lucht. Eerst scheen zij zich te ver-
wonderen over het zachte medelijden,
waarmee de doctor tegen haar sprak, en
over zijn verlangen, dat zij haar moeder
zou laten komen, om de saaie eentonigheid
van haar leven wat te verminderen. Dik-
wijls, wanneer wij aan het werk waren, en
zij er bij zat, zag ik haar haar bezigheid
staken en met dat gezicht, dat ik mij nog
altijd zoo goed herinnerde, naar hem op-
kijken. Later merkte ik op, dat zij soms op-
stond en met oogen vol tranen de kamer

uitging. Langzamerhand begon er een scha-
duw van verdriet, die iederen dag donker-
der werd, over haar schoonheid te vallen.
Mevrouw Markleham woonde toen voor
goed bij hen in huis, maar deze babbelde
maar voort en zag niets.

Terwijl deze verandering zich bij Annie
voltrok, die eens de zonneschijn in het huis
van den doctor was geweest, werd de doc-
tor zelf steeds ernstiger en verouderde hij
meer en meer; maar de zachtheid van zijn
humeur, de kalme vriendelijkheid van zijn
toon en zijn welwillende bezorgdheid voor
haar schenen, als dit mogelijk was, nog toe
te nemen. Eens zag ik hem, vroeg op den
ochtend van haar verjaardag, toen zij bij
het raam kwam zitten, terwijl wij aan het
werk waren (wat zij altijd gedaan had,
maar nu met een schroomvalligheid en on-
zekerheid begon te doen, die ik heel aan-
doenlijk vond) haar voorhoofd tusschen
zijn handen nemen, een kus daarop druk-
ken, en haastig weggaan, te ontroerd om
te blijven. Ik zag haar op de plek waar hij
haar verlaten had, als een standbeeld blij-
ven staan, en toen haar hoofd neerbuigen,
haar handen vouwen en schreien, ik kan
niet zeggen hoe droevig.

Soms, daarna, verbeelde ik mij, dat zij
mij wilde aanspreken, als wij eens even al-
leen waren; maar nooit bracht zij een
woord uit. De doctor had telkens nieuwe
plannen om haar met haar moeder buitens-
huis genoegens te verschaffen; en mevrouw
Markleham, die bijzonder op genoegens ge-
steld was, en wie alle andere dingen heel
spoedig verveelden, liet zich dat gaarne
welgevallen en was uitbundig in haar lof.
Annie daarentegen liet zich, lusteloos en
verdrietig, alleen maar brengen waar men
met haar heen wilde en scheen zich voor
niets meer te interesseeren.

Ik wist niet wat ik er van moest denken.
Mijn tante wist het evenmin, en moet in
haar onzekerheid alles bij elkaar wel hon-
derd mijlen gewandeld hebben. Het
vreemdste van alles was, dat de eenige
werkelijke ontspanning, die in het verbor-
gen gebied van dit huiselijk leed scheen
door te dringen, door mijnheer Dick daarin
gebracht werd.

Wat hij van de zaak dacht, of wat hij op-
merkte, kan ik evenmin verklaren, als hij
in staat zou zijn geweest, mij bij die taak
te helpen. Maar, zooals ik al in het ver-
haal van mijn schooldagen heb aangetee-
kend, zijn vereering voor den doctor was
grenzenloos; en ware gehechtheid heeft,
zelfs wanneer zij door een der lagere die-
ren voor den mensch wordt gekoesterd, een

vlugheid van begrip, die het hoogste intellect ver achter zich laat. Door dit verstand van het hart, als ik het zoo noemen mag, ving mijnheer Dick een helderen straal van de waarheid op.

Hij had met een zekeren trots zijn voorrecht hernomen om in vele van zijn vrije uren met den doctor in den tuin op en neer te wandelen, evenals hij gewoon was geweest lano de „Doctors-wandeling” in Canterbury op en neer te stappen. Maar niet zoodra was de bovenbeschreven toestand ingetreden, of hij wijdde al zijn vrijen tijd aan deze wandelingen, en stond zelfs, om meer tijd te hebben, vroeger op. Indien hij vroeger al nooit zoo gelukkig was geweest als wanneer de doctor hem uit dat wonderbaarlijke meesterwerk, het Woordenboek, voorlas, nu was hij bepaald verdrietig wanneer de doctor niet een fragment er van uit zijn zak haalde en er mee begon. Hij nam nu ook de gewoonte aan om, wanneer de doctor en ik aan het werk waren, met mevrouw Strong op en neer te wandelen, en haar te helpen haar geliefde bloemen op te binden en de bedden te wieden. Ik durf wel zeggen, dat hij zelden een dozijn woorden in een uur sprak; maar zijn stille belangstelling en zijn welwillende, oplettende gezicht vonden weerklank in beider hart; beiden wisten, dat de ander van hem hield en dat hij van beiden hield, en zoo werd hij — wat niemand anders zijn kon — een band tusschen hen beiden.

Als ik mij hem voorstel, zooals hij met zijn ondoorgrondelijk, wijs gezicht naast den doctor op en neer wandelde, en er een genot in scheen te vinden als de onbegrijpelijke klanken van het Woordenboek hem om de ooren gonsden; als ik mij hem voorstel, hoe hij Annie de zware gieters nadroeg; hoe hij, met dikke lompe handschoenen aan, geknield lag om tusschen de eerste blaadjes een microscopisch werk te verrichten; hoe hij, zooals geen wijsgeer het had kunnen doen, in alles wat hij deed zijn bescheiden verlangen te kennen gaf een vriend voor haar te zijn; hoe hij uit ieder gaatje van den gieter medelijden, vertrouwen en genegenheid scheen te laten stroomen; als ik mij voorstel hoe die betere stemming van zijn geest, waarin het ongeluk deelneming kon vinden, hem nu nooit deed afdwalen, hoe hij nooit den ongelukkigen koning Karel in den tuin bracht, nooit weifelde in zijn dankbaar dienstbetoon, nooit zijn besef dat er iets niet in orde was en zijn verlangen om dit te herstellen uit het oog verloor — dan schaam ik mij werkelijk bijna over mijn weten-

schap, dat hij niet recht bij zijn verstand was, als ik het hoogste in aanmerking neem, wat ik ooit met het mijne heb gedaan.

„Niemand dan ik alleen, Trot, weet wat die man is,” zei mijn tante met trots, als wij hierover spraken. „Dick zal nog eens eer behalen!”

Ik moet, voor ik dit hoofdstuk besluit, nog van iets bijzonders melding maken. Terwijl de gasten van den doctor nog bij hem logeerden, merkte ik op, dat de brievenbesteller elken morgen twee of drie brieven voor Uriah Heep bracht, die, daar het geen drukke tijd was, in Highgate bleef tot ook de anderen vertrokken; en dat het adres van deze brieven altijd door mijnheer Micawber was geschreven, die nu het ronde handschrift van een procureursklerk had aangenomen. Het verheugde mij uit deze geringe aanwijzingen te kunnen opmaken, dat het mijnheer Micawber goed ging, en het verwonderde mij dus ten zeerste omstreeks dezenzelfden tijd den volgenden brief van zijn beminnelijke vrouw te ontvangen.

„Canterbury, Maandagavond.

„Het zal u ongetwijfeld verwonderen, waarde mijnheer Copperfield, deze missive te ontvangen. En haar inhoud nog meer. En nog meer door de voorwaarde van volstreckte geheimhouding, die ik verzoek u te mogen opleggen. Maar ik moet mijn gevoelens als vrouw en moeder lucht geven; en daar ik mijn familie niet wensch te raadplegen (die de gevoelens van mijnheer Micawber reeds ten diepste heeft gekwetst), ken ik niemand aan wien ik beter raad zou kunnen vragen dan mijn vriend en vroegeren huisgenoot.

„Het zal u wel bekend zijn, mijn waarde mijnheer Copperfield, dat er tusschen mij en mijnheer Micawber (dien ik nooit zal verlaten) altijd een geest van wederzijdsch vertrouwen is bewaard gebleven. Mijnheer Micawber mag soms eens een wissel hebben afgegeven zonder mij te raadplegen, of mij misleid hebben ten opzichte van het tijdstip waarop zulk een acceptatie zou vervallen. Dit is werkelijk wel eens gebeurd. Maar in het algemeen heeft mijnheer Micawber geen geheimen gehad voor den boezem van zijn liefde — ik bedoel zijn echtgenoot — en wanneer wij ons ter ruste begaven, nooit nagelaten de gebeurtenissen van den dag ter sprake te brengen.

„Gij zult u dus wel kunnen voorstellen, mijn waarde mijnheer Copperfield, hoe gegriefd ik mij moet voelen, nu ik genood-

zaakt ben u te berichten, dat mijnheer Micawber volkomen veranderd is. Hij is stilzwijgend en achterhoudend geworden. Zijn leven is een geheimzinnig raadsel geworden voor de deelgenooten van zijn vreugde en smart — weer bedoel ik zijn echtgenoot — en behalve dat het mij bekend is, dat hij het van den ochtend tot den avond op het kantoor slijt, is het overigens even duister voor mij als de inhoud van het boek met de zeven zegelen.

„Maar dit is nog niet alles. Mijnheer Micawber is stroef en knorrig geworden. Hij is vervreemd van zijn oudsten zoon en zijn dochter, hij is niet trotsch meer op zijn tweelingen, hij ziet zelfs met koude onverschilligheid op het schuldellooze vreemdelingetje neer, dat het laatst in onzen kring is binnengetreten. De financieele middelen om onze onkosten te bestrijden, tot den uitersten penning besnoeid, zijn slechts met groote moeite van hem te verkrijgen, en zelfs onder verschrikkelijke bedreigingen dat hij zich zelf van kant zal maken (dit is zijn uitdrukking); en onverbiddelijk weigert hij eenige opheldering te geven over deze angstaanjagende handelwijze.

„Dit is zwaar om te dragen. Het is hartverscheurend. Als gij, mijn zwakke krachten kennend, mij raad wilt geven hoe gij denkt dat ik die in deze ongewone en netelige omstandigheden het best zal kunnen aanwenden, zult gij een nieuwe vriendschappelijke verplichting voegen bij de menigte die gij mij reeds bewezen hebt. Met hartelijke groeten van de kinderen en een lachje van het gelukkig nog van niets wettende vreemdelingetje, blijf ik, mijn waarde mijnheer Copperfield,

„Uw bedroefde

„EMMA MICAWBER.”

Ik achtte mij niet gerechtigd een vrouw van Mevrouw Micawber's ondervinding een anderen raad te geven, dan dat zij trachten moest (wat ik wist dat zij toch wel zou doen), mijnheer Micawber met geduld en zachtheid tot rede te brengen; maar haar brief gaf mij toch aanleiding om veel over hem te denken.

HOOFDSTUK XLIII.

Nog een terugblik.

Laat ik nogmaals bij een gedenkwaardig tijdperk van mijn leven blijven vertoeven. Laat ik terzijde blijven staan, om de schaduwen van die dagen te zien voorbijzwe-

ven, door een schim van mij zelf in den nevelachtigen stoet vergezeld.

Weken, maanden, jaargetijden glijden voorbij. Zij schijnen weinig meer dan een zomerdag en een winteravond. Nu staan de velden, waarover ik met Dora wandel, in vollen bloei, een veld van schitterend goud; en nu ligt het heidekruid onder bergen sneeuw begraven. Een ademtocht, en de rivier, die door onze Zondagswandeling stroomt, flakkert in de zomerzon, wordt door den najaarswind gerimpeld, of door drijvende ijschotsen geremd. Sneller dan ooit een rivier naar de zee stroomde, flakkert alles op, verdonkert weer en snelt voorbij.

Niets is er veranderd in het huis van de twee vogelachtige dametjes. De pendule tikt op den schoorsteenmantel, het weerglas hangt in het voorhuis. Noch de pendule noch het weerglas gaan ooit goed; maar wij gelooven toch eerbiedig in beide.

Ik ben wettig meerderjarig geworden. Ik heb de waardigheid van een en twintig jaren bereikt. Dit is echter een soort waardigheid, die iemand opgedrongen kan worden. Laat mij liever eens bedenken wat ik zelf verworven heb.

Ik heb dat vreeselijke geheim van de stenographie onder de knie gekregen. Ik heb mij daardoor een fatsoenlijk inkomen verschaft. Ik ben met eere bekend om mijn bekwaamheid in alles wat tot die kunst behoort, en ben met nog elf anderen aangesteld om verslagen van de Parlements-zittingen voor een ochtendblad te schrijven. Avond aan avond teken ik voorspellingen op, die nooit vervuld worden, betuigingen, die nooit bewaarheid worden, verklaringen, die tot niets anders dienen dan om te misleiden. Ik zwem in woorden. Britannia, die ongelukkige vrouw, staat altijd vóór mij als een voor de braadpan gereed gemaakte vogel; overal met kantoorpennen doorstoken en aan handen en voeten met rood band gebonden. Ik verkeer genoeg achter de schermen om de waarde van het polltiek leven te kennen. Ik ben in dit opzicht een volslagen ongeloofige, en zal mij nooit laten bekeeren.

Mijn beste oude vriend Traddles heeft met hetzelfde vak de proef genomen, maar het is niets voor hem. Hij blijft heel tevreden in deze teleurstelling, en herinnert mij er aan, dat hij zich zelf altijd voor dom heeft gehouden. Nu en dan heeft hij werk voor hetzelfde nieuwsblad om de stof voor artikelen over droge onderwerpen bij elkaar te zoeken, die dan door geestiger schrijvers bewerkt en opgesmukt wordt.

Hij is voor de balie benoemd, en heeft met bewonderenswaardige vlijt en zelfverloochening nogmaals honderd pond bijeen geschaapt als premie voor den procureur bij wien hij in de zaken komt. Bij zijn benoeming werd er veel heete portwijn gedronken, maar de betaalde som in aanmerking nemend, geloof ik, dat de Inner Temple er wel bij is gevaren.

Ik heb nog iets anders ter hand genomen. Met angst en beven heb ik mij aan het schrijven gezet. Eerst schreef ik in stilte een kleinigheid, zond het aan een tijdschrift, en het werd daarin geplaatst. Sindsdien heb ik moed gekregen om een vrij groot aantal kleine stukjes te schrijven. Tegenwoordig word ik er geregeld voor betaald. In het algemeen gaat het mij aardig goed; als ik op de vingers van mijn linkerhand mijn inkomen optel, kom ik den derden vinger voorbij tot aan het tweede lid van den vierde.

Wij zijn uit Buckingham-Street verhuisd naar een aardig buitenhuisje, dicht bij dat, waarnaar ik eens stond te kijken, toen mijn geestdrift pas begon. Mijn tante (die het huis in Dover voordeelig verkocht heeft) zal hier echter niet blijven, maar is van plan naar een nog kleiner buitenhuisje heel dicht in de buurt te verhuizen. Wat voorspelt dat? Mijn huwelijk? Ja!

Ja! Ik ga met Dora trouwen! Juffrouw Lavinia en juffrouw Clarissa hebben haar toestemming gegeven; en als ooit kanarievogeltjes het druk hadden met fladderen en rondhuppelen, hebben zij het. Juffrouw Lavinia, door zich zelf tot het toezicht over de garderobe van mijn liefste aangesteld, knipt voortdurend harnassen van grauwpapier, en heeft gedurig verschil van meening met een hoogst fatsoenlijk jongmensch, met een pak goed en een ellemaat onder zijn arm. Een naaister, die altijd een naald met een draad als een dolk in haar borst heeft zitten, heeft kost en inwoning in huis, en schijnt, onverschillig of zij eet, drinkt of slaapt, nooit haar fingerhoed af te nemen. Zij maken mijn lieveling tot een ledpop. Onophoudelijk laten zij haar roepen om iets aan te passen. Wij kunnen 's avonds geen vijf minuten genoeglijk bij elkaar zitten, of een lastige indringster klopt aan de deur en zegt: „Och, als 't u belieft, juffrouw Dora, wilt ge eens even boven komen?”

„Juffrouw Clarissa en mijn tante dwalen heel Londen door om huishoudelijke benodigdheden op te zoeken, waarnaar Dora en ik dan moeten gaan kijken. Het zou beter zijn als zij die dingen dadelijk maar

kochten, zonder die ceremonie van het bezichtigen; want als wij er op uitgaan om naar haardgereedschap voor de keuken te kijken, ziet Dora een Chineesch huisje voor Jip, met klokjes aan het dak, en wil dit veel liever hebben. Het vereischt heel wat tijd om Jip aan zijn nieuwe woonplaats, nadat wij die gekocht hebben, te wennen; want hij kan er niet uit of inkomen zonder al de klokjes te doen klinken, en wordt dan verschrikkelijk bang.

Peggotty komt over om ons te helpen en gaat terstond aan het werk. Haar afdeeling schijnt te zijn om alles nog eens en nog eens schoon te maken. Zij boent alles wat maar geboend kan worden, tot het door het aanhoudende wrijven blinkt als haar eigen trouwe voorhoofd. En in dezen tijd is het, dat ik haar eenzamen broer 's avonds door de donkere straten zie gaan en onder het loopen naar de dwalende gezichten zie kijken. Ik spreek hem op zulke oogenblikken nooit aan. Ik weet maar al te goed, als zijn ernstige gedaante verder gaat, wat hij zoekt en wat hij vreest.

Waarom kijkt Traddles zoo gewichtig, als hij mij dien middag in de Commons komt opzoeken, waar ik, fatsoenshalve, soms nog wel eens heen ga als ik tijd heb? De verwezenlijking van mijn jeugdige droomen is ophanden. Ik ga een huwelijkslicentie halen.

Het is maar een klein stukje papier, naar dat het zooveel doen kan, en Traddles bekijkt het, terwijl het op mijn lessenaar ligt, half met bewondering, half met ontzag. Daar staan de namen, in de dierbare connectie, die mijn verbeelding mij zoo dikwijls heeft voorgetooverd, David Copperfield en Dora Spenlow; en daar in den hoek is die vaderlijke instelling, het Zegelkantoor, dat in de verschillende gebeurtenissen van het menschelijke bestaan zoo welwillend belang stelt en op onze vereeniging neerziet; en daar is de aartsbisschop van Canterbury, die ons een gedrukten zegenwensch toebidt, en dat zoo goedkoop doet als men maar eenigszins kan verwachten.

Met dat al leef ik in een droom, een onrustigen, gejaagden, gelukkigen droom. Ik kan niet gelooven dat het gebeuren zal en toch kan ik ook niet gelooven of iedereen, dien ik op straat tegenkom, moet het op de een of andere manier aan mij zien, dat ik overmorgen ga trouwen. De plaatsvervanger van den bisschop kent mij al, als ik bij hem kom om beëdigd te worden, en helpt mij zoo zonder eenigen omhaal, alsof er een vrijmetselaars-verstandhouding tuschen ons bestond. Traddles is er in het ge-

heel niet bij noodig, maar blijft er toch bij om mij eventueel van dienst te kunnen zijn.

„Ik hoop als gij weer hier komt, beste vriend,” zeg ik tegen Traddles, „dat het dan voor u zelf mag zijn. En ik hoop, dat het maar gauw mag gebeuren.”

„Dank u voor uw goede wenschen, beste Copperfield,” antwoordt hij. „Ik hoop het ook. Het is een geruststelling te weten, dat zij op mij zal wachten, al was het ook nog zoo lang, en dat zij werkelijk het allerliefste meisje is....”

„Wanneer moet gij haar van de diligence afhalen?” vraagt ik.

„Om zeven uur,” zegt Traddles, op zijn oude zilveren horloge kijkend — hetzelfde horloge, waaruit hij op school eens een radertje had genomen, om er een watermolentje van te maken. „Dat is ongeveer dezelfde tijd, dat juffrouw Wickfield moet aankomen niet waar?”

„Zij komt pas later. Tegen half negen.” „Ik verzeker u, beste jongen,” zegt Traddles, „ik ben bijna even blij alsof ik zelf ga trouwen, als ik bedenk, dat voor u alles zoo gelukkig is afgelopen. En werkelijk, de groote vriendschap en achting, die ge mij bewijst, door bij deze heuglijke gebeurtenis aan Sofie te denken, en haar met juffrouw Wickfield als bruidsmisje uit te noodigen, eischt mijn warmsten dank. Ik ben er heel gevoelig voor.”

Ik hoor hem aan en druk hem de hand; en wij praten, en wandelen, en dineeren, en zoo voort; maar ik geloof het nog niet. Niets is werkelijkheid.

Op den bepaalden tijd komt Sofie bij Dora's tantes aan huis. Zij heeft een allerinnemendst gezichtje — niet bepaald knap, maar buitengewoon aardig — en is een van de hartelijkste, ongekunsteldste, vrolijkste, bevalligste meisjes, die ik ooit gezien heb. Traddles stelt haar aan ons voor met grooten trots, en wrijft tien minuten lang, op de klok af, zijn handen, terwijl ieder haartje van zijn hoofd op de teenen staat als ik hem met zijn keuze feliciteer.

Ik heb Agnes van de diligence gehaald, en voor de tweede maal zien wij haar hemelsch vroolijke gezichtje onder ons. Agnes is bijzonder met Traddles ingenomen, en het is verrukkelijk de ontmoeting van die twee te zien, en op te merken hoe opgetogen Traddles is terwijl hij het allerliefste meisje van de wereld met haar in kennis brengt.

Nog geloof ik het niet. Wij hebben een verrukkelijken avond en zijn bovenmatig gelukkig; maar nog geloof ik het niet. Ik

kan niet tot bezinning komen. Ik kan mijn geluk niet bevatten. Ik ben zoo beneveld en duizelig, alsof ik een paar weken geleden 's morgens heel vroeg was opgestaan, en sindsdien niet meer naar bed was geweest. Ik kan mij niet meer voorstellen wanneer het gisteren was. Ik schijn al maanden lang met die licence in mijn zak te hebben rondgelopen.

Ook den volgenden dag, wanneer wij allemaal samen het huis — ons huis — het huis van Dora en mij — gaan bekijken, is het mij onmogelijk mij voor den meester daarvan te houden. Ik schijn daar maar met verlof van iemand anders te zijn. Ik verwacht half en half, dat de werkelijke meester spoedig thuis zal komen en mij welkom zal heeten. Een prachtig huisje is het, met fonkelnieuwe kamers, met bloemen op de tapijten alsof zij zoo vers geplukt waren, en groene blaadjes op de behangsels alsof zij zoo pas waren uitgekomen; met heldere neteldoeksche gordijnen, en blozend rooskleurige meubelen, en Dora's tuinhoed met het blauwe lint — hoe goed weet ik het nog, hoe lief ik haar vond met zoo'n hoed op, toen ik haar pas leerde kennen! — die al aan zijn haak hangt; de gitaarkist overeind in een hoek, alsof zij al heelmaal thuis was; en iedereen struikelend over Jip's pagode, die veel te groot is voor het huis.

Nog een genoeijlike avond, die even onwezenlijk is als al het andere, en ik sluip voor ik wegga even de gewone kamer binnen. Dora is er niet. Ik denk, dat zij nog niet klaar is met passen. Juffrouw Lavinia komt naar binnen kijken, en zegt op een geheimzinnigen toon, dat het niet lang meer duren zal. Zij blijft echter nog tamelijk lang weg. Maar eindelijk hoor ik aan de deur iets ritselen en daarop eenige malen kloppen.

Ik zeg „binnen!” maar er wordt nog eens geklopt.

Ik ga naar de deur, benieuwd wie er zijn zal; daar ontmoet ik een paar heldere oogen en een blozend gezichtje; het zijn Dora's oogen en gezichtje, en juffrouw Lavinia heeft haar gekleed zooals zij morgen zijn zal, met hoed en al, om mij haar zoo te laten zien. Ik druk mijn vrouwtje aan mijn hart; en juffrouw Lavinia geeft een gillette, omdat ik den hoed een deuk geef, en Dora lacht en schreit tegelijk, omdat ik het zoo mooi vind; en ik geloof het minder dan ooit.

„Vindt gij het lief, Doady?” zegt Dora. Lief! dat zou ik denken!

„En beval ik u zoo?” zegt Dora.

Deze vraag brengt zooveel gevaar voor den hoed mee, dat juffrouw Lavinia weer een gillettje geeft, en mij verzoekt te begripen, dat Dora alleen bekeken, maar volstrekt niet aangeraakt mag worden. Dora staat daar een paar minuten met verrukkelijke verlegenheid om zich te laten bewonderen, en neemt dan haar hoed af — en ziet er dan zoo natuurlijk uit! — en loopt weg met den hoed in haar hand; en komt weer naar beneden huppelen in haar gewone japonnetje, en vraagt aan Jip of ik geen mooi vrouwtje krijg, en of hij het haar wel vergeeft, dat zij gaat trouwen, en knielt om hem op het kookboek te laten overeind staan, voor de laatste maal in haar ongehuwden staat.

Ik ga naar huis, ongelooviger dan ooit, naar een kamer, die ik daar dichtbij gehuurd heb; en sta 's morgens heel vroeg op om naar Highgate te rijden en mijn tante af te halen.

Ik heb mijn tante nog nooit in zoo'n staatsie gezien. Zij is in bruingele zijde gekleed en heeft een witten hoed op — verbazingwekkend. Janet heeft haar gekleed, en is daar ook om mij nog eens te zien. Peggotty is gereed om naar de kerk te gaan, van plan om de plechtigheid op de galerij bij te wonen. Mijnheer Dick, die mijn liefste voor het altaar aan mij zal overgeven, heeft zijn haar laten krullen. Traddles, dien ik volgens afspraak aan het tolhek heb afgehaald, vertoont een oogverblindende mengeling van roomkleur en lichtblauw; en beiden, hij en mijnheer Dick, maken den indruk van een en al handschoen te zijn.

Ongetwijfeld zie ik dit alles, omdat ik weet dat het zoo is; maar ik ben zoo verward, dat ik niets schijn te zien. En ik geloof er ook niets van. Niettemin is dit sprookjeshuwelijk, als wij in een open rijtuig wegrijden, toch weer werkelijk genoeg om mij met een soort van verwonderd medelijden te vervullen met de ongelukigen, die er geen deel aan hebben, maar de winkels aanvegen of naar hun dagelijkse bezigheden gaan.

Mijn tante zit den heelen weg langs met mijn hand in de hare. Wanneer wij op korten afstand van de kerk stilhouden, om Peggotty, die wij op den bok hebben meegenomen, af te zetten, geeft zij die hand een druk en mij een kus.

„God zegene u, Trot! Mijn eigen zoon had mij nooit dierbaarder kunnen zijn. Ik denk vanmorgen aan dat arme lieve kind.”

„Ik ook. En aan alles wat ik u te danken heb, lieve tante.”

„Och, kind!” zegt mijn tante en geeft met overstromende hartelijkheid haar hand aan Traddles, die dan de zijne aan mijnheer Dick geeft, die dan de zijne aan mij geeft, die dan de mijne aan Traddles geef, en zoo komen wij aan de kerkdeur.

De kerk is zeer zeker stil genoeg; maar zij kon evengoed een stoomweverij in volen gang zijn, zoo gering is haar kalmeeren-de invloed op mij. Daarvoor ben ik te ver weg.

Al het overige is een meer of minder verwarde droom.

Een droom, dat zij met Dora binnenkomen; dat de stoelenzetster ons, als een sergeant, die recruten drilt, voor het altaarhek in gelid zet; dat ik mij, zelfs op dat oogenblik afvraag, waarom stoelenzetsters altijd de hatelijkste wijven moeten zijn, die men maar vinden kan, en of er een godsdienstige vrees voor een heillooze besmetting met goede luim bestaat, die het onvermijdelijk maakt zulke vaten vol azijn langs den weg ten hemel te plaatsen.

Dat de geestelijke en de voorzanger binnenkomen; dat er eenige bootslieden en andere menschen komen binnenkuieren; dat er een oude zeeman achter mij staat, die in de kerk een sterken geur van rum verspreidt; dat de dienst met een zware stem begint, en wij allemaal vol aandacht zijn.

Dat juffrouw Lavinia, die den post van assistent-bruidsjuffer waarneemt, de eerste is, die begint te schreien en, naar ik begriip, een snikkende hulde aan de nagedachtenis van Pidger brengt; dat juffrouw Clarissa haar reukfleschje te baat neemt; dat Agnes voor Dora zorgt; dat mijn tante tracht zich als een voorbeeld van stugheid te vertoonen, terwijl de tranen over haar wangen rollen; dat kleine Dora geweldig beeft en zachtjes fluisterend haar antwoorden uitbrengt.

Dat wij naast elkaar neerknielen; dat Dora al minder en minder beeft, maar steeds de hand van Agnes vastklemt; dat de dienst kalm en ernstig ten einde loopt; dat wij allen elkaar in een April-toestand van lachjes en tranen aankijken, als het voorbij is; dat mijn jonge vrouw het in de consistoriekamer op haar zenuwen krijgt, en schreit om haar papa, haar lieven papa.

Dat zij zich spoedig weer laat opbeuren en wij allen het register teekenen. Dat ik naar de galerij ga om Peggotty te halen en haar te laten teekenen; dat Peggotty mij in een hoek in haar armen klemt, en mij zegt, dat zij mijn eigen lieve moeder heeft zien trouwen; dat het is afgeloopen, en wij

de kerk verlaten.

Dat ik vol trots en teederheid met mijn lieve vrouw aan mijn arm door den midden-gang loop, door een nevel van half geziene toeschouwers, preekstoelen, monumenten, banken, doopvonten, orgels en kerkramen, die mij allemaal flauw herinneren aan mijn kinderlijke kerkgaan thuis, zoo lang geleden.

Dat zij, als wij voorbijgaan, fluisteren wat een jong paartje wij zijn en wat een mooi vrouwtje zij is. Dat wij allen onder het terugrijden zoo spraakzaam en vroolijk zijn. Dat Sofie ons vertelt, hoe zij, toen men Traddles (wien ik de licence had toevertrouwd) daarom vroeg, bijna flauw was gevallen, daar zij er van overtuigd was, dat hij die verloren zou hebben of dat ze hem ontstolen zou zijn. Dat Agnes vroolijk lacht, en dat Dora zooveel van Agnes houdt, dat zij zich niet van haar wil laten scheiden, maar nog altijd haar hand blijft vasthouden.

Dat er een déjeuner is, met overvloed van allerlei lekkers en voedzaams om te eten en te drinken, waarvan ik ook gebruik, zooals ik in een anderen droom zou doen, zonder dat ik er iets van proef; daar ik, om zoo te zeggen, niets dan liefde en huwelijksgeluk eet en drink, en aan die spijzen evenmin geloof als aan iets anders.

Dat ik op dezelfde droomerige manier een toespraak houd, zonder in het minst te weten wat ik eigenlijk zeggen wil. Dat wij allemaal heel gezellig en eenvoudig blij zijn (maar toch altijd in een droom) en dat Jip een stuk bruidstaart krijgt, en hem dat later niet goed bekomt.

Dat er een paar postpaarden gereed staan, en dat Dora weggaat om zich te verkleeden. Dat mijn tante en juffrouw Clarissa bij ons blijven, en wij in den tuin gaan wandelen, en mijn tante, die aan het déjeuner een heele redevoering over Dora's tantes heeft gehouden, nu zelf daarom lacht, maar er toch een beetje trotsch op is.

Dat Dora gereed is, en juffrouw Lavinia nog met haar bezig blijft, ongenegen het aardige speelpopje los te laten, dat haar zooveel genoeglijke bezigheid heeft verschaft. Dat Dora een lange reeks verrassende ontdekkingen doet, dat zij nog allerlei kleinigheden heeft vergeten, en iedereen overal heen loopt om ze te halen.

Dat allen zich om Dora verdringen, als zij eindelijk afscheid begint te nemen, en de heele groep, met de heldere kleuren van japonnen en linten, op een bloembed lijkt. Dat mijn liefste bijna onder de bloemen wordt gesmoord, en er eindelijk, lachend en

schreiend tegelijk, onder uitkomt, in mijn verlangende armen.

Dat ik Jip (die met ons meegaat) wil dragen, en Dora „neen” zegt, en dat zij hem moet dragen, omdat hij anders zal denken, dat zij niet meer van hem houdt, nu zij getrouwd is, en hem dat zijn hart zou breken. Dat wij arm in arm weggaan, en Dora nog even blijft staan en omkijkt, en zegt: „Als ik ooit onvriendelijk of ondankbaar voor iemand ben geweest, vergeet het dan maar!” en in tranen uitbarst.

Dat zij met haar handje wuift en wij nogmaals weggaan. Dat zij nog eens blijft stilstaan en omkijkt en naar Agnes snelt, en Agnes, boven alle anderen, haar laatste kussen en afscheidswoord geeft.

Eindelijk rijden wij samen weg, en ontwaak ik uit den droom. Ik geloof het eindelijk. Het is mijn lieve, lieve vrouwtje naast mij, waar ik zoo innig veel van houd.

„Zijt ge nu gelukkig, malle jongen?” zegt Dora. „En weet ge wel zeker, dat ge geen berouw zult hebben?”

Ik ben terzijde blijven staan, om de schaduwen van die dagen te laten voorbijzweven. Zij zijn verdwenen, en ik hervat den loop van mijn verhaal.

HOOFDSTUK XLIV.

Ons huishouden.

Het was een vreemde staat van zaken toen ik mij, nadat de wittebroodsweken voorbij en de bruidsmisjes naar huis waren, met Dora in ons huisje vond zitten; heelemaal buiten dienst gesteld, om zoo te zeggen, wat mijn oude verrukkelijke verlovings-bezigheden betrof.

Het leek zoo vreemd Dora daar altijd bij mij te hebben. Het was iets zoo onverklaarbaars, niet te hoeven uitgaan om haar te zien, geen reden te hebben om bezorgd over haar te zijn, niet aan haar te moeten schrijven, geen gelegenheden te moeten opzoeken en verzinnen om met haar alleen te zijn. Als ik 's avonds van mijn schrijfwerk opkeek en haar tegenover mij zag zitten, leunde ik soms achterover in mijn stoel en dacht hoe wonderlijk het was, dat wij daar zaten, met elkaar alleen, als iets dat vanzelf sprak — waarmee niemand meer iets te maken had — al het romantische van ons engagement in de kast gelegd, om daar te liggen roesten — het voortaan alleen elkaar plezierig te maken, ons leven lang.

Als het Parlement zitting had en ik laat uitbleef, was het mij, onder het naar huis gaan, zoo vreemd te bedenken, dat Dora daar zat! Het was in het eerst iets zoo wonderlijks, dat zij zachtjes naar beneden kwam, om nog wat met mij te praten, terwijl ik mijn avondeten gebruikte. Het was zoo iets verbazends nu zeker te weten, dat zij papillotten in haar haren zette. En vooral was het iets verbazends haar dit zelf te zien doen.

Ik twijfel er aan of twee jonge vogeltjes nog minder van huishouden hadden kunnen weten, dan ik en mijn lieve Dora deden. Wij hadden natuurlijk een meid. Zij deed het huishouden voor ons. Ik koester nog een geheim geloof, dat zij een vermomde dochter van juffrouw Crupp moet zijn geweest, zoo'n verschrikkelijken tijd hadden wij met die Mary Anne.

Zij heette een juweel, en toen wij haar huurden werd het ons voorgesteld, alsof haar naam nog maar een flauw denkbeeld gaf van haar aard. Zij had een getuigenschrift zoo groot als een proclamatie, en volgens dit document kon zij alle huishoudelijke werkzaamheden verrichten, waarvan ik ooit gehoord had, en nog vele waarvan ik nooit gehoord had. Zij was een vrouw op het best van haar leven; met een barsch uiterlijk en onderhevig (vooral op haar armen) aan een soort van permanente mazelen of vurig uitslag. Zij had een neef bij de Garde, met zulke lange beenen, dat hij op de avondschaduw van iemand anders leek. Zijn uniformjas was hem zooveel te klein als hij te groot voor onze woning was. Hij deed het huisje nog kleiner schijnen, doordat hij zoo onevenredig groot was. Bovendien waren de muren niet dik, en als hij bij ons den avond doorbracht, werden wij dit altijd gewaar door het hooren van een aanhoudend gebrom in de keuken.

Men had ons Juweel als vrij van sterken drank en eerlijk gewaarborgd. Ik was dus geneigd te gelooven dat zij een toeval had, toen wij haar in de keuken op den grond vonden liggen, en dat de vermiste theelepeltjes aan den vuilnisman waren te wijten.

Maar zij was ons een verschrikkelijke kwelling. Wij voelden ons gebrek aan ondervinding, en wisten geen raad. Wij zouden geheel en al van haar barmhartigheid hebben afgehangen, als zij iets daarvan bezeten had; maar zij bezat niet de minste barmhartigheid. Zij was de oorzaak van onze eerste kleine oneenigheid.

„Liefje,” zei ik eens tegen Dora, „geloof

ge dat Mary Anne eenig begrip van tijd heeft?”

„Waarom, Doady?” vroeg Dora heel onschuldig van haar teekening opkijkend.

„Omdat het al vijf uur is, lieve; en wij zouden om vier uur eten.”

Dora keek peinzend naar de pendule en meende dat deze misschien vóór liep.

„Integendeel, liefje,” zei ik, op mijn horloge kijkend, „zij is nog een paar minuten achter.”

Mijn vrouwtje kwam naar mij toe, zette zich op mijn knie, om mij met vleien te sussen, en trok met haar potlood een streep recht over het midden van mijn neus naar beneden; maar daarmee, hoewel het heel aardig was, had ik nog niets te eten.

„Denkt ge niet, lieve,” zei ik, „dat het beter zou zijn er Mary Anne eens over te onderhouden?”

„Och neen, toe. Dat zou ik niet kunnen, Doady,” zei Dora.

„Waarom niet, liefje?” vroeg ik vriendelijk.

„Och, omdat ik zoo'n gansje ben,” antwoordde Dora, „en zij dat wel weet!”

Ik vond dit gevoelen zoo onvereenigbaar met het invoeren van eenigen regel ter bestrijding van Mary Anne's willekeur, dat ik mijn wenkbrauwen een beetje fronste.

„O, wat een leelijke rimpels heeft mijn stoute jongen op zijn voorhoofd!” zei Dora, en nog steeds op mijn knie zittend, trok zij ze met haar potlood na, de punt nu en dan tusschen haar roode lipjes brengend om de lijnen zwarter te maken; en zoo werkte zij aan mijn voorhoofd met zoo'n grappigen kinderlijken schijn van vlijt en ijver, dat ik er tegen wil en dank om moest lachen.

„Nu is hij een brave jongen!” zei Dora. „Hij heeft een veel mooier gezichtje als hij lacht.”

„Maar, liefje!” zei ik.

„Neen, neen! toe!” riep Dora met een kusje. „Wees geen stoute Blauwbaard! Wees niet ernstig!”

„Maar, mijn lieve vrouwtje,” zei ik, „men moet soms toch ook eens ernstig zijn. Kom, ga nu eens hier op dien stoel zitten, dicht bij mij. Geef mij het potlood! Zoo! Laten wij nu eens verstandig praten. Gij weet wel liefje,” (hoe teer was dat handje om aan te vatten, en hoe klein was die trouwring!) „gij weet wel, liefje, dat het nu juist niet heel prettig is om zonder eten uit te moeten gaan, is het wel?”

„Ne-ne-neen!” antwoordde Dora flauw.

„Mijn liefje, waarom beeft ge zoo?”

„Omdat ik weet, dat gij mij zult gaan beknorren,” riep Dora schreiend uit.

„Maar, mijn hartje, ik wil alleen maar redeneeren."

„Och, maar redeneeren is nog veel erger dan knorren," riep Dora wanhopig uit. Ik ben niet getrouwd om met mij te laten redeneeren. Als ge met zoo'n arm klein dingetje als ik ben had willen redeneeren, hadt ge mij dat van tevoren moeten zeggen, wreede jongen!"

Ik probeerde Dora tot bedaren te brengen, maar zij keerde haar gezichtje van mij af, en schudde haar krullen van den eenen kant naar den anderen, en zei zoo dikwijls: „Wreede, wreede jongen!" dat ik werkelijk niet goed meer wist wat te doen. Ik liep dus in mijn besluiteloosheid een paar keer de kamer op en neer, en kwam toen weer bij haar terug.

„Dora, mijn lievelingetje!"

„Nee, ik ben uw lievelingetje niet. Want het moet u wel spijten, dat gij met mij getrouwd zijt, anders zoudt ge niet met mij redeneeren!" antwoordde Dora.

Ik voelde mij door het onbillijke van deze beschuldiging zoo gegriefd, dat ik daardoor moed kreeg om ernstig te zijn.

„Maar, lieve Dora," zei ik, „nu zijt gij toch werkelijk heel kinderachtig, en wat ge zegt is malligheid. Ge weet toch zeker nog wel, dat ik gisteren al moest uitgaan voor wij nog maar half klaar waren met eten; en dat ik er eergisteren onwel van werd, doordat ik in groote haast half ongaar kalfsvleesch had moeten eten; vandaag blijft het diner heelemaal weg — en ik durf niet zeggen hoelang wij op het ontbijt hebben gewacht — en toen kookte het water nog niet eens. Ik wil u geen verwijten doen, liefje, maar dat is toch niet prettig."

„O, wreede, wreede jongen, om te zeggen dat ik een nare vrouw ben!" riep Dora uit.

„Maar lieve Dora, gij weet wel, dat ik nooit zoo iets gezegd heb."

„Gij zegt immers, dat het niet prettig is!" zei Dora.

„Dat zei ik van ons huishouden."

„Dat is precies hetzelfde!" riep Dora uit. En blijkbaar vond zij dat ook, want zij schreide allerhevigst.

Ik liep nog eens de kamer op en neer, vol liefde voor mijn bevallige vrouwtje, en zoo door zelfverwijt gekweld dat ik met mijn hoofd tegen de deur had kunnen loopen.

Ik ging weer zitten en zei:

„Ik geef u volstrekt niet de schuld, Dora. Wij hebben allebei nog veel te leeren. Ik wilde u alleen maar duidelijk maken, liefje, dat ge u werkelijk moet aanwennen" (ik

was vast besloten dit niet op te geven) „om Mary Anne na te gaan. En ook een beetje meer voor u zelf en voor mij moet leeren zorgen."

„Ik begrijp eenvoudig niet, hoe gij zoo ondanikbaar kunt spreken," snikte Dora. „Gij weet immers wel, dat ik laatst, toen gij gezegd hadt dat gij gaarne een mootje visch zoudt willen hebben — dat ik toen zelf ben uitgegaan en mijlen ver heb geloopt om het te bestellen, om er u mee te verrassen?"

„Dat was heel aardig van u, mijn liefje," antwoordde ik. „En ik voelde het zoo diep, dat ik er volstrekt niet over had willen spreken, dat gij een heelen zalm had gekocht — veel te veel voor twee menschen — of dat hij een pond en zes shillingen kostte — wat meer is dan wij voor zooiets betalen kunnen."

„Gij hebt er toch heel smakelijk van gegeten," snikte Dora, „en gezegd, dat ik een Dotje was."

„En dat zeg ik nog eens, liefje," antwoordde ik, „wel duizendmaal!"

Maar ik had het zachte hartje van Dora al te gevoelig gekwetst, en zij wilde zich niet laten troosten. Haar snikken en klagen was zoo aandoenlijk, dat het mij was alsof ik haar ik weet niet wat voor leed had aangedaan. Ik was genoodzaakt haastig weg te gaan, moest laat uitblijven, en voelde den heelen avond een wroeging, die mij diep rampzalig maakte. Ik had het geweten van een moordenaar en werd door een vaag gevoel van gruwelijke wreedheid gemarteld.

Het was twee of drie uur in den nacht toen ik thuis kwam, en mijn tante op mij vond zitten wachten.

„Is er iets gebeurd, tante?" vroeg ik ongerust.

„Niets, Trot," antwoordde zij. „Ga zitten, ga zitten. Bloesempje is wat van streek geweest, en ik heb haar gezelschap gehouden. Anders niets."

Ik liet mijn hoofd op mijn hand zinken; en terwijl ik zoo in het vuur zat te kijken, voelde ik mij treuriger en neerslachtiger dan ik, zoo kort na de vervulling van mijn schoonste verwachtingen, voor mogelijk zou hebben gehouden. Terwijl ik zoo zat te denken, ontmoette ik toevallig den blik van mijn tante, die op mij gevestigd was. Er was iets angstigs in dien blik, dat echter terstond weer opklaarde.

„Ik verzeker u, tante," zei ik, „ik ben zelf den heelen avond mismoedig geweest, alleen door de gedachte, dat Dora bedroefd was. Maar ik bedoelde niets anders, dan zacht en vriendelijk over onze huishoudelijke zaken met haar te spreken."

Mijn tante knikte bemoedigend.

„Gij moet geduld hebben, Trot,” zei zij.

„Natuurlijk! De hemel weet dat ik niet onredelijk wil zijn, tante.”

„Wel neen!” zei mijn tante. „Maar ons Bloesempje is een heel teer bloesempje, en de wind moet zachtjes met haar omgaan.”

Ik dankte mijn goede tante in mijn hart voor haar teederheid voor mijn vrouw; en ik was overtuigd, dat zij wist dat ik dit deed.

„Denkt gij niet, tante,” zei ik, nadat ik nog een poos in het vuur had gestaard, „dat gij Dora, voor ons wederzijdsch bestwil, nu en dan wat raad en onderricht zoudt kunnen geven?”

„Trot,” antwoordde mijn tante met zichtbare aandoening; „neen!” Vraag mij zoo iets niet!”

Haar toon was zoo ernstig, dat ik verwonderd opkeek.

„Ik kijk op mijn leven terug, kind,” zei mijn tante, „en denk aan sommigen, die nu in het graf liggen en met wie ik wel op vriendelijker voet had kunnen zijn. Als ik hard over de dwaze huwelijken van anderen heb geoordeeld, kan dat wel geweest zijn, omdat ik bittere redenen had om hard over het mijne te oordeelen. Maar laten wij daar liever niet over spreken. Ik ben jaren lang een lastige, driftige, eigenzinnige vrouw geweest. Dat ben ik nog en zal ik wel altijd blijven. Maar gij en ik hebben elkaar toch wel goed gedaan, Trot; — in elk geval hebt gij mij goed gedaan, beste jongen; en er moet nu, na zooveel jaren, geen verdeeldheid tusschen ons komen.”

„Verdeeldheid tusschen ons!” riep ik uit.

„Kind, kind!” zei mijn tante, haar japon gladstrijkend; „hoe gauw die tusschen ons zou kunnen komen, of hoe ongelukkig ik ons Bloesempje zou kunnen maken, als ik mij met iets bemoeide, zou geen profeet kunnen zeggen. Ik verlang niets anders dan dat ons liefje veel van mij zal houden en zoo vroolijk zal zijn als een vlindertje. Denk aan uw eigen ouderlijk huis en aan dat tweede huwelijk; en doe haar en mij nooit zooveel kwaad als gij daarover hebt moeten vertellen.”

Ik begreep terstond, dat mijn tante gelijk had; en begreep ook ten volle welk een edelmoedige welwillendheid voor mijn lieve vrouw haar bezielde.

„Dit is nog maar pas het begin, Trot,” vervolgde zij, „en Rome is niet op één dag gebouwd, en ook niet in één jaar. Gij hebt uw vrije keus gedaan” (een oogenblik betrok haar gezicht, leek het mij toe)

„en gij hebt een heel lief en een heel aanhankelijk vrouwtje gekozen. Het zal uw plicht zijn, en het zal u ook een genoegen zijn — dat weet ik wel; en ik wil geen preek voor u houden — haar te waardeeren (zooals gij haar gekozen hebt) om de hoedanigheden, die zij heeft, en niet om de hoedanigheden, die zij mogelijk niet heeft. Die laatsten moet gij in haar ontwikkelen, als gij kunt. En als gij dat niet kunt, kind” (hier wreef zij haar neus), „moet gij er u maar aan wennen om het er buiten te stellen. Maar bedenk, beste jongen, uw toekomst berust alleen bij u beiden. Niemand kan u helpen; gij moet u zelf er doorheen slaan. Zoo is het huwelijk, Trot; en de Hemel zegene u beiden, die als getrouwde lieden nog zoo op de twee kindertjes in het woud lijkt.”

Mijn tante zei dit op een vroolijken toon, en gaf mij een kus, om dien zegen te bekrachtigen.

„Steek nu mijn lantarentje aan,” zei zij, „en breng mij langs het tuinpad naar mijn lintendoos.” Er was namelijk door de tuinen heen een pad tusschen onze woningen aangelegd. „Doe Bloesempje, als gij terugkomt, de vriendelijke groeten van Betsey Trotwood; en wat ge ook doen moogt, Trot, denk er nooit aan om van Betsey een vogelverschrikster te maken; want als ik haar ooit in een spiegel heb bekeken, ziet zij er, zooals zij nu is, al ijselijk genoeg uit!”

Daarmee bakerde mijn tante haar hoofd in den zakdoek, waarmee zij gewoon was het bij zulke gelegenheden in te pakken, en ik bracht haar naar huis. Toen zij in haar tuin stond, en het lantarentje omhoog hield, om mij op mijn terugweg bij te lichten, meende ik weer iets angstigs te zien in den blik, dien zij op mij vestigde; maar ik was te vol van wat zij mij gezegd had, en te zeer doordrongen — voor de eerste maal werkelijk doordrongen — van de overtuiging, dat Dora en ik aan onze eigen toekomst moesten werken, en dat niemand ons daarbij kon helpen, om veel daarop te letten.

Dora kwam, nu ik alleen was, op haar pantoffeltjes naar beneden sluipen, en schreide op mijn schouder, en zei, dat ik hardvochtig en zij stout was geweest, en ik zei ongeveer hetzelfde, geloof ik; en wij legden het weer bij, en beloofden elkaar, dat deze eerste oneenigheid onze laatste zou zijn, en dat wij er nooit meer een zouden hebben, al werden wij honderd jaar oud.

De volgende huiselijke beproeving, die

wij doorstonden, was de „Meiden-Vuurproef“. Mary Anne's neef deserteerde in ons kolenhok, en werd, tot onze groote verbazing, door een piket van zijn wapenbroeders daaruit gehaald, die hem geboeid wegbrachten in een stoet, die schande bracht over ons tuinpad. Dit gaf mij kracht en moed om Mary Anne te ontslaan, die, toen zij haar loon ontving, zoo gedwee vertrok, dat het mij verbaasde, tot ik dat van de theelepeltjes ontdekte, en ook van verschillende kleine bedragen, die zij op mijn naam, maar zonder mijn opdracht, bij winkeliers had geleend. Nadat wij ons een poos met vrouw Kidgerbury hadden beholpen — de oudste inwoonster van Kentish Row, geloof ik, die uit werken ging, hoewel zij al lang te zwak was om nog te werken — vonden wij weer een juweel, een buitengewoon zachtzinnige meid, maar die doorgaans, als zij aardewerk droeg, de keuken-trap op- en afviel, en bijna altijd met het theegoed de zijkamer kwam inplompen, alsof het een bad was. Daar de verwoestingen, door deze ongelukkige aangericht, het noodig maakten haar weg te sturen, werd zij (met tusschenpoozen van vrouw Kidgerbury) door een lange reeks van onbruikbare meiden gevolgd, eindigend met een jong ding, dat er heel fatsoenlijk uitzag en met Dora's hoed op naar de kermis van Greenwich ging. Na deze herinner ik mij niets meer, dan dat alle meiden, die wij kregen, geen van allen deugden.

Iedereen met, wien wij iets te maken hadden, scheen ons te bedriegen. Onze verschijning in een winkel was het teken om dadelijk de beschadigde goederen voor den dag te halen. Als wij een kreeft kochten, zat hij vol water. Al ons vleesch was taai, en wij hadden bijna geen korst aan ons brood. Naar een aanwijzing zoekend om een stuk vleesch zoo te braden, dat het gaar genoeg en toch niet al te gaar was, keek ik zelf het kookboek in, en vond de bepaling van een kwartier voor ieder pond en nog een kwartier daarenboven. Zekere vreemde noodlottigheid scheen die aanwijzing bij ons echter altijd te doen mislukken, en wij konden nooit het midden treffen tusschen rauw en zwart gebrand.

Ik had reden om te gelooven, dat deze mislukkingen ons veel duurder te staan kwamen dan een reeks van triomfen zou hebben gedaan. De winkelboekjes nakijkend, kwam het mij voor, dat wij de kelder-verdieping wel heelemaal met boter hadden kunnen besmeren, zooveel werd daarvan bij ons gebruikt. Ik weet niet of de registers van het tolkantoor in dien tijd een

vermeerdering van de vraag naar peper deden blijken; maar als ons verbruik de markt niet deed rijzen, zou ik zeggen, dat vele huishoudens het gebruik geheel moeten hebben afgeschaft. En het verwonderlijkste van alles was, dat wij toch nooit iets in huis hadden.

Dat de waschvrouw onze kleeren beleende, en in een staat van boetvaardige dronkenschap daarvoor vergiffenis kwam vragen, geloof ik dat iedereen verscheidene malen had kunnen gebeuren. Maar ik vrees, dat juist wij wel bijzonder ongelukkig waren om een meid te huren, die zooveel smaak in hartversterkingen had, dat zij onze loopende rekening voor bier in de herberg deed zwellen door zulke onverklaarbare posten als: „Kwartje rum (Mrs. C.), Half kwartje jenever met kruidnagelen (Mrs. C.), Glas rum met pepermunt (Mrs. C.),“ welke letters tusschen de haakjes altijd op Dora doelden, die men, zooals bij de opheldering bleek, vermeende, dat al deze ververschingen zelf had gebruikt.

Een van onze eerste kunststukken in het huishouden was een dinertje voor Traddles. Ik ontmoette hem in de stad en vroeg hem 's middags met mij te gaan wandelen. Daar hij gretig hierin toestemde, schreef ik aan Dora dat ik hem mee zou brengen. Het was mooi weer, en onderweg was mijn huiselijk geluk het onderwerp van ons gesprek. Traddles was er vol van; en zei dat hij, als hij zich voorstelde dat hij zelf zoo'n thuis had en Sofie hem daar verwachtte en voor zijn maaltijd zorgde, zich niets zou kunnen indenken, dat er nog ontbrak om zijn gelukzaligheid te volmaken.

Ik had geen aardiger vrouwtje kunnen wenschen om tegenover mij aan tafel te zitten, maar zeker had ik, toen wij gezeten waren, wel wat meer ruimte kunnen wenschen. Ik weet niet hoe het kwam, maar hoewel wij maar met ons tweeën waren, hadden wij toch altijd dadelijk plaatsgebrek, en toch hadden wij altijd plaats genoeg om alles te laten zoek raken. Ik vermoed, dat de oorzaak geweest kan zijn, dat niets een vaste plaats had, behalve Jip's pagode, die altijd in den weg stond. Bij deze gelegenheid was Traddles zoo tusschen de pagode en de gitaarkist en Dora's teekentafeltje ingeklemd, dat ik er ernstig aan twijfelde of het hem wel mogelijk zou zijn, zijn mes en vork te gebruiken; maar hij betuigde met zijn gewone tevredenheid: „Een oceaan van plaats, Copperfield! Ik verzeker u, een oceaan!“

Er was nog iets, dat ik wel anders had kunnen wenschen, namelijk dat men Jip

nooit had aangewend onder het eten over het tafellaken te wandelen. Ik begon te vinden, dat het iets onordelijks was hem zoo op tafel te hebben, zelfs al had hij niet de gewoonte gehad zijn poot in het zout of de gesmolten boter te zetten. Bij deze gelegenheid scheen hij zich te verbeelden, dat hij opzettelijk daar was om Traddles bang te maken; en hij bleef met zoo'n onversaagde volharding tegen mijn ouden vriend blaffen, en telkens opnieuw op zijn bord aanvliegen, dat hij het gesprek, om zoo te zeggen, voor zich alleen behield.

Daar ik echter wist hoe teerhartig mijn lieve Dora was, en hoe gevoelig zij zou zijn voor het geringste blijk van minachting voor haar gunsteling, maakte ik er geen aanmerking op. Om dezelfde redenen sprak ik ook geen woord van de over den grond dwalende borden, of van het ergerlijke olie- en azijnstel, waarin alles zoo verkeerd stond, dat het wel dronken scheen; of van het hoe langer hoe meer blokkeeren van Traddles met zwerfende groentenschalen en kannen. Ik kon niet nalaten mij af te vragen, terwijl ik den voor mij staanden gekookten schapebout beschouwde, voor ik hem aansneed, hoe het toch kwam, dat al onze stukken vleesch zoo buitengewoon van model waren — en of onze slager misschien een contract had voor al de mismaakte schapen die ter wereld kwamen; maar ik hield deze overdenkingen voor mij zelf.

„Liefje,” zei ik tegen Dora, „wat hebt ge daar in dien schotel?”

Ik kon niet begrijpen waarom Dora snoezige gezichtjes tegen mij had zitten trekken, alsof zij mij wilde kussen.

„Oesters, lieve,” zei Dora schroomvallig.

„Zijt gij op dat idee gekomen?” zei ik verheugd.

„J—ja, Doady,” zei Dora.

„Gij hadt geen beter idee kunnen hebben,” riep ik uit, voorsnijmes en vork neerlegend. „Er is niets waar Traddles zooveel van houdt.”

„J—ja, Doady,” zei Dora, „en daarom heb ik een heerlijk tonnetje gekocht, en de man zei, dat ze heel goed waren. Maar ik — ik vrees, dat er iets aan mankeert. Het schijnen de goede niet te zijn.” Hier schudde Dora haar hoofdje, en er flonkerden diamanten in haar oogen.

„Zij zijn wel opengemaakt, maar allebei de schelpen zitten er nog om,” zei ik. „Neem de bovenste schelp er maar af, liefje.”

„Maar zij wil er niet af,” zei Dora, al haar krachten inspannend en heel bedroefd

kijkend.

„Weet ge wat, Copperfield,” zei Traddles vroolijk, nadat hij de oesters had bekeken, „ik geloof dat het daaraan ligt — het zijn prachtige oesters, maar ik geloof dat het daaraan ligt — dat ze nog heelemaal niet zijn opengemaakt.”

Zoo was het ook; en wij hadden geen oestermessen, en hadden ze niet eens kunnen gebruiken, al hadden wij ze gehad. Wij keken dus maar naar de oesters en aten den schapebout. Tenminste wij aten er zoo veel van als er gaar genoeg van was, en voor de rest kappertjes. Als ik het hem had toegestaan, ben ik overtuigd, dat Traddles een wildeman van zich zelf zou hebben gemaakt en een bordvol rauw vleesch zou hebben opgegeten, om te bewijzen, dat de maaltijd hem smaakte; maar ik wilde van een dergelijk offer op het altaar der vriendschap niets hooren, en in plaats daarvan hadden wij een tweede gerecht van spek, daar er gelukkig en toevallig koud spek in de provisiekast was.

Mijn arme vrouwtje was zoo bedroefd toen zij dacht dat ik verdrietig zou zijn, en zoo verheugd toen zij zag dat dit niet zoo was, dat de verdrietelijkheid, die ik werkelijk gevoeld maar bedwongen had, al spoedig verdween en wij een heel genoeglijken avond hadden. Dora bleef met haar arm op mijn stoel bij ons zitten, terwijl Traddles en ik een glas wijn dronken, en nam elke gelegenheid waar om mij in het oor te fluisteren, dat het zoo goed van mij was, dat ik geen wreede, knorrige oude jongen was. Daarna schonk zij thee voor ons; en het was zoo aardig haar dit te zien doen, alsof zij met een kinder-serviesje speelde, dat ik er niet bijzonder op lette of zij leukere thee schonk of niet. Daarna speelden Traddles en ik een paar partijtjes cribbage, en daar Dora intusschen zong bij de gitaar, was het mij alsof ons engagement en ons huwelijk slechts een streelenden droom van mij geweest waren, en de avond, toen ik voor het eerst naar haar stem luisterde, nog niet voorbij was.

Toen Traddles wegging, en ik, na hem te hebben uitgelaten, weer in de zijkamer kwam, zette mijn vrouw haar stoel dicht bij den mijnen en kwam naast mij zitten.

„O, het spijt mij zoo,” zei zij. „Wilt gij probeeren mij wat te leeren, Doady?”

„Ik moet eerst zelf nog leeren, Dora,” antwoordde ik. „Ik heb even weinig onderfinding als gij.”

„Ja, maar gij kunt leeren,” zei zij, „en gij zijt bovendien een knappe, heel knappe man.”

„Wat een gekheid, mijn hartje!" zei ik.

„Ik wilde wel," hernam mijn vrouw na een lange poos van stilte, „dat ik een heel jaar naar buiten had kunnen gaan, en bij Agnes wonen."

Haar handjes waren over mijn schouder geslagen, en zij liet haar kin daarop rusten, en haar blauwe oogen keken stil in de mijne.

„Waarom?" vroeg ik.

„Ik denk, dat zij mij wel had kunnen verbeteren; ik denk, dat ik van haar wel iets had kunnen leeren," zei Dora.

„Alles komt wel mettertijd, liefje. Agnes heeft al zooveel jaren voor haar vader moeten zorgen, moet ge bedenken. Zelfs toen zij nog maar een kind was, was zij al de Agnes, die wij nu kennen," zei ik.

„Wilt ge mij wel een naam geven, dien ik graag zou hebben dat ge mij geeft?" zei Dora, zonder zich te bewegen.

„Wat zou dat dan zijn?" vroeg ik, met een glimlach.

„Het is een malle naam," zei zij, een oogenblik haar krullen schuddend. „Kind-vrouwtje".

Ik vroeg mijn kind-vrouwtje lachend, waarom zij zoo genoemd wilde worden. Zij antwoordde zonder zich te bewegen, behalve dat de arm, dien ik om haar heen sloeg, haar blauwe oogen nog wat dichter bij mij bracht:

„Ik bedoel niet, malle jongen, dat gij dien naam moet gebruiken, in plaats van Dora. Ik bedoel alleen maar, dat ge mij bij u zelf zoo moet noemen, en zoo aan mij denken. Als gij boos op mij gaat worden, zeg dan bij u zelf: „Het is mijn kind-vrouwtje maar!" Als ik u erg in iets teleurstel, zeg dan: „Ik wist toch immers, dat zij maar een kind-vrouwtje zou zijn!" Als gij in mij mist, wat ik zoo graag zou willen zijn, maar wat ik vrees, dat ik nooit zal kunnen zijn, zeg dan: „Mijn onnoozele kind-vrouwtje heeft mij toch lief." Want dat doe ik heusch."

Ik was nog niet ernstig geweest, daar ik tot nu toe niet gedacht had, dat zij ernstig was. Maar haar liefhebbend gemoed was zoo verheugd over wat ik haar nu met mijn heele hart zei, dat haar gezichtje begon te lachen, en haar schitterende oogen weer droog waren. Spoedig was zij weer geheel en al mijn kind-vrouwtje. Zij zette zich bij het Chineesche huisje op den grond, en liet al de klokjes klingelen, om Jip voor zijn laatste wangedrag te straffen, terwijl Jip, met zijn kop er buiten, in de deur lag te knipoogen, te lui zelfs om zich te laten plagen.

Dit verzoek van Dora maakte diepen indruk op mij. Ik verplaats mij weer in den tijd waarover ik schrijf; ik roep de onschuldige gedaante van haar, die ik zoo innig liefhad, uit de nevelen van het verleden op, om het lieve gezichtje nog eens naar mij om te keeren; en ik kan nog verklaren, dat die eene, korte toespraak mij altijd in het geheugen bleef. Ik heb mij die mischien niet zoo ten nutte gemaakt als ik had kunnen doen. Ik was nog jong en onervaren; maar ik heb toch nooit voor die vleierende bede mijn ooren gesloten.

Dora vertelde mij kort daarop, dat zij nu een voortreffelijke huishoudster zou gaan worden. Zij maakte dus de blaadjes van haar zakboekje schoon, puntte het potlood, kocht een vervaarlijk huishoudboek, lapte met naald en draad heel zorgvuldig al de bladen van het kookboek, die Jip er uit gescheurd had, en deed een geweldige poging om „braaf te zijn", zooals zij het noemde. Maar de cijfers hadden de oude koppige weerbarstigheid — zij wilden zich niet laten optellen. Als zij met groote moeite een paar posten in haar huishoudboek had aangeteekend, kwam Jip kwispelstaartend over het blad kuieren en veegde alles uit. De middelvinger van haar rechterhandje werd heelemaal met inkt doortrokken, en ik geloof dat dit het eenige directe resultaat van haar inspanning was.

Als ik 's avonds thuis en aan het werk was — want ik schreef nu tamelijk veel en begon als auteur eenigen naam te krijgen — legde ik soms mijn pen neer om er op te letten hoe mij kind-vrouwtje haar best deed om braaf te zijn. Eerst haalde zij het vervaarlijke huishoudboek voor den dag en legde het met een zwaren zucht op de tafel. Dan sloeg zij het open bij de plaats, die Jip den vorigen avond onleesbaar had gemaakt, en riep Jip om zijn wanbedrijven te aanschouwen. Dit gaf aanleiding om wat met Jip te stoeien, en soms om zijn neus tot straf met inkt te besmeren. Dan beval zij Jip om dadelijk „als een leeuw" op de tafel te gaan liggen — wat een van zijn kunstjes was, hoewel ik niet zeggen kan, dat hij zoo liggend veel op een leeuw leek — en als hij toevallig een gehoorzame bui had, gehoorzaamde hij. Dan nam zij de pen op en begon te schrijven, en merkte dat er een haartje aan zat. Dan nam zij een andere pen, begon weer te schrijven, en merkte, dat deze spatte. Dan nam zij weer een andere pen, begon nog eens te schrijven, en zei: „O, die pen krast, en dat zal Doady hinderen!" en dan zag zij er als een onmogelijkheid van af, en legde het huishoud-

boek weer weg, nadat zij den leeuw er eerst quasi onder had doodgedrukt.

Of als zij eens heel bedaard en ernstig gestemd was, zette zij zich aan de tafel, met haar zakboekje en een mandje met rekeningen en andere papieren, die meer op papillotten dan op iets anders leken, en probeerde daar iets mee uit te voeren. Nadat zij het eene papier met het andere had vergeleken, en aantekeningen in haar boekje gemaakt en ze weer uitgeveegd, en alle vingers van haar linkerhand vooruit en achteruit nog eens en nog eens over had geteld, werd zij zoo verdrietig en moedeloos, en keek zij zoo bedroefd, dat het mij pijn deed haar vroolijke gezichtje zoo bedrukt te zien — en dat om mijnentwill! — en ik zachtjes naar haar toe ging en zei: „Wat scheelt er aan, Dora?”

Dan keek Dora hopeloos op en antwoordde: „Zij willen maar niet uitkomen. Ik krijg er zoo'n hoofdpijn van. En zij willen maar niet zooals ik wil!”

Dan zei ik: „Laten wij het eens samen proberen. Laat ik het u eens wijzen, Dora.”

Dan begon ik een practisch onderricht, waaraan Dora, misschien vijf minuten lang, de grootste aandacht wijdde; maar dan begon het haar verschrikkelijk te vervelen, en probeerde zij het onderwerp wat te veraangename door mijn haar te krullen, of te onderzoeken hoe mijn gezicht er uit zou zien als mijn boordjes omgeslagen waren. Als ik deze speelschheid zwijgend tegenging, en volhield, keek zij, terwijl zij meer en meer in de war raakte, zoo angstig en droevig, dat de herinnering, hoe vroolijk zij altijd was toen ik haar pas leerde kennen, en dat zij toch mijn kind-vrouwtje was, verwijtend voor mij oprees, en ik het potlood neerlegde en naar de gitaar vroeg.

Ik had veel werk en ook veel zorgen, maar dezelfde redenen deden mij die voor mij zelf houden. Ik ben nu lang niet zeker, of ik daar goed aan deed, maar ik deed het uit liefde voor mijn kind-vrouwtje. Ik doorzoek mijn hart, en vertrouw de geheimen daarvan, als ik ze ken, zonder eenig voorbehoud aan dit papier toe. Het oude ongelukkige gevoel van een verlies of gemis van iets onbepaalds deed zich, dat weet ik wel, nog in mijn hart voor, maar toch niet genoeg om mijn leven te verbitteren. Als ik met mooi weer een eenzame wandeling maakte, en aan de zomerdagen dacht toen de heele lucht van mijn jeugdige hersenschimmen wemelde, miste ik iets in de verwezenlijking van mijn droomen; maar ik dacht, dat het alleen maar de zachte glans van het verleden was, die het tegen-

woordige onmogelijk kon bezitten. Ik voelde soms, voor een poosje, dat ik wel had kunnen wenschen dat mijn vrouw een raadgeefster voor mij was; dat zij meer karakter en inzicht had gehad, om mij te steunen en voort te helpen; dat zij het vermogen had bezeten om de leegte aan te vullen, die nog ergens om mij heen scheen te bestaan; maar het was mij tevens alsof dit een bovenaardsche volmaaktheid van geluk zou zijn, die voor geen mensch was weggelegd, en nooit ergens had kunnen bestaan.

Ik was, voor een getrouwd man, nog maar heel jong. Ik had nog geen anderen verzachtenden invloed van smart of ervaring gekend, dan die in deze bladen is opgeteekend. Indien ik iets verkeerd deed, zooals ik misschien vaak gedaan heb, deed ik het uit een verkeerd begrip van liefde en uit gebrek aan inzicht. Ik schrijf de zui-vere waarheid. Het zou mij nu niet meer baten, iets te willen vergoelijken.

Zoo kwam het, dat ik de moeiten en zorgen van ons leven geheel op mij nam en niemand daarin liet deelen. Wij leefden ongeveer net als tevoren, wat ons onregelde huishouden betreft; maar ik was daaraan gewend geraakt, en Dora was blij, mij nu maar zelden meer verdrietig te zien. Zij was opgeruimd en vroolijk op haar oude kinderlijke manier, had mij innig lief en vermaakte zich met haar beuzelingen.

Als de zittingen van het Parlement lang duurden en ik laat thuis kwam, kon Dora zich nooit bedwingen, als zij mij hoorde, maar kwam altijd naar beneden om mij te begroeten. Als mijn avonden niet bezet waren met het werk, waarvoor ik mij met zoo-veel moeite had bekwaamd, maar ik thuis aan het schrijven was, bleef zij stil bij mij zitten, hoe laat het ook mocht worden, en bewoog zich zoo weinig, dat ik dikwijls dacht dat zij in slaap was gevallen. Maar als ik dan opkeek, zag ik doorgaans haar blauwe oogen, met die stille aandacht waarover ik al gesproken heb, op mij gevestigd.

„O, wat is mijn jongen moe!” zei Dora op een avond, toen ik haar, terwijl ik mijn lessenaar sloot, in de oogen keek.

„En wat is mijn meisje moe,” zei ik. „Dat komt er meer op aan. Gij moet een volgenden keer naar bed gaan, liefje. Het is veel te laat voor u.”

„Neen, stuur mij niet naar bed,” smeekte Dora, naar mij toe komend. „Och, neen, doe dat niet!”

„Dora!”

Tot mijn verbazing was zij snikkend om mijn hals gevallen.

„Niet wel, liefje, of niet gelukkig?”

„O, ja, heel wel, en heel gelukkig,” zei Dora. „Maar zeg, dat ge mij zult laten opblijven om u te zien schrijven.”

„Maar dat is toch niet iets voor zulke heldere oogen om naar te kijken, als 't al middernacht is,” antwoordde ik.

„Zijn ze toch nog helder?” zei Dora lachend. „Daar ben ik blij om, dat zij nog helder zijn.”

„O, die ijdelheid!” zei ik.

Maar het was geen ijdelheid; het was niets anders dan onschuldige blijdschap

le ideeën zijt. Zult gij het mij niet kwalijk nemen als ik iets heel onnoozels zeg? — nog onnoozeler dan anders?” zei Dora, mij over mijn schouder heen aankijkend.

„Wat voor wonderbaarlijks kan dat wel zijn?” zei ik.

„Toe, laat mij de pennen vasthouden,” zei Dora. „Ik wilde zoo graag iets te doen hebben in al die vele uren, dat gij zoo ijverig bezig zijt. Mag ik de pennen vasthouden?”

De herinnering aan haar beminnelijke

DE PENNEN VASTHOUDEND.

over mijn bewondering. Ik wist dit heel goed, nog voor zij het mij zei.

„Als gij ze mooi vindt, zeg dan, dat ik altijd mag opblijven om u te zien schrijven,” zei Dora. „Vindt gij ze mooi?”

„Heel mooi en heel lief.”

„Laat ik dan altijd opblijven om u te zien schrijven.”

„Ik vrees, dat ze daardoor nu juist niet helderder zullen worden, Dora.”

„Ja, dat zullen zij wel! Want dan zult ge mij niet vergeten, terwijl ge zoo vol stil-

blijdschap toen ik ja zei, doet mij de tranen in de oogen komen. Toen ik den volgende keer zat te schrijven, en ook geregeld daarna, zat zij op haar oude plaats, met een bos pennen in voorraad naast zich. Haar verrukking over die betrekking tot mijn werk, en haar vreugde als ik een andere pen moest hebben — wat ik veinsde dat heel dikwijls noodig was — deed mij aan een nieuwe manier denken om mijn kindvrouwtje genoeg te doen. Nu en dan wendde ik voor, dat ik een afschrift van

een paar bladzijden noodig had. Dan was Dora in haar glorie. De voorbereidselen, die zij voor dat groote werk maakte, de schortjes, die zij voordeed, de slabbetjes, die zij uit de keuken leende om zich tegen inktspatten te beschermen, de tijd dien zij gebruikte, de ontelbare keeren, dat zij op hield om er met Jip over te lachen, alsof hij alles begreep, haar overtuiging dat haar werk niet geheel af was als zij het niet met haar naam onderteekende, en de manier waarop zij het mij kwam brengen, alsof het een schoolschrift was, en mij dan, als ik het prees, om mijn hals viel, zijn voor mij aandoenlijke herinneringen, hoe onbeduidend zij andere menschen ook mogen voorkomen.

Kort daarna nam zij de sleutels in bewaring, en liep, met den heelen bos in een mandje om haar tengere middeltje gebonden, al rinkelend door het huis. Ik merkte maar zelden dat de deuren, waarop zij pasten, gesloten waren, of dat zij tot eenig ander gebruik dienden dan tot speelgoed voor Jip — maar Dora was er mee in haar schik, en dit deed mij genoegen. Zij was volkomen overtuigd, dat zij door dit spelletje van huishoudelijkheid heel veel uitrichtte, en zoo vroolijk alsof wij voor de grap een poppenhuishoudentje hadden opgezet.

Zoo leefden wij voort. Dora was voor mijn tante bijna even hartelijk als voor mij, en vertelde haar dikwijls hoe zij eens bang was geweest, dat zij „een oude knorrepot” was. Ik zag mijn tante nooit voor iemand anders zoo opzettelijk haar manieren verzachten. Zij trachtte Jip tot vriend te maken, hoewel Jip zich nooit met haar wilde inlaten; zij luisterde dag aan dag naar de gitaar, hoewel ik vrees, dat zij geen gevoel voor muziek had; zij zei nooit iets over onze meiden, hoewel die verzoeking heel sterk moet zijn geweest; zij legde te voet geweldige afstanden af, om, als verrassinkjes, kleinigheden te koopen, waarvan zij ontdekt had dat Dora ze graag wilde hebben; en zij kwam nooit door den tuin het huis binnen en miste haar in de kamer, of zij riep, onder aan de trap, met een stem die vroolijk door het heele huis klonk: „Waar is Bloesempje?”

HOOFDSTUK XLV.

Mijnheer Dick vervult de voorspelling van mijn tante.

Het was nu al eenigen tijd, dat ik niet meer bij den doctor werkte; maar daar ik

in zijn buurt woonde, zag ik hem toch dikwijls, en wij waren twee- of driemaal samen bij hem ten eten of op de thee geweest. De Oude Generaal had zich nu voor vast onder het dak van den doctor ingekwartierd. Zij was nog precies dezelfde als vroeger, en dezelfde onsterfelijke kapelletjes zweefden boven haar muts.

Evenals sommige andere moeders, die ik in den loop van mijn leven gekend heb, was mevrouw Markleham veel meer op genoegens gesteld dan haar dochter. Zij had behoefte aan veel amusement, en als een geslepen Oud-Generaal veinste zij, terwijl zij haar eigen neigingen bevredigde, zich geheel en al aan haar kind te wijden. De wensch van den doctor, dat Annie veel afleiding zou genieten, was deze voortreffelijke moeder dus bijzonder aangenaam, en zij vond om die reden den doctor een heel verstandig man.

Ik twijfel er zelfs niet aan of zij raakte de wonde plek in het hart van den doctor zonder het te weten dikwijls zeer pijnlijk aan. Terwijl zij feitelijk niets anders deed dan toegeven aan een zekere overrijpe frivoliteit en eigenliefde, die vaak met de rijpere jaren samengaan, geloof ik dat zij, door zijn neiging om den levenslast van haar dochter te verlichten zoo luid te prijzen, hem versterkte in zijn vrees, dat hij zijn jonge vrouw werkelijk tot last was, en er geen overeenstemming van gevoelens tusschen hen bestond.

„Mijn beste man,” zei zij eens tot hem in mijn bijzijn, „gij weet toch wel, het zou voor Annie een beetje duf zijn om hier altijd opgesloten te zitten.”

De doctor knikte welwillend:

„Als zij tot haar moeders jaren komt,” zei mevrouw Markleham, met haar waaier wuivend, „zal het wat anders zijn. Gij zoudt mij in een gevangenis mogen zetten, als ik maar fatsoenlijk gezelschap had en een partijtje whist kon spelen, en het zou mij niet kunnen schelen of ik er ooit weer uitkwam. Maar ik ben Annie niet, weet ge; en Annie is haar moeder niet.”

„Zeker, zeker,” zei de doctor.

„Gij zijt de beste mensch op de wereld — neen, ik vraag u wel excuus” (want de doctor maakte een gebaar om dien lof af te wijzen); „maar ik moet het u in uw gezicht zeggen, evenals ik het altijd achter uw rug zeg; gij zijt de beste mensch op de wereld, maar natuurlijk kunt gij geen behagen scheppen in dezelfde dingen waarin Annie behagen scheidt, niet waar?”

„Neen,” zei de doctor op treurigen toon „Neen, natuurlijk niet,” liet de Oude Ge-

neraal daarop volgen. „Neem, bij voorbeeld, uw Woordenboek. Wat een nuttig werk is een Woordenboek! Wat een onmisbaar werk! Wat de woorden beteekenen! Zonder doctor Johnson, of iemand van die soort, zouden wij op het oogenblik een strijkijzer misschien een ledikant noemen. Maar wij kunnen niet verwachten, dat een Woordenboek — vooral als het nog maar in de maak is — Annie erg zal interesseeren, niet waar?”

De doctor schudde zijn hoofd.

„En daarom ben ik er zoo mee ingenomen,” zei mevrouw Markleham, hem met haar waaier op zijn schouder tikkend, „dat ge zoo aan haar gedacht hebt. Dat bewijst, dat gij niet verwacht, zooals bejaarde menschen veelal doen, dat er een oud hoofd op jonge schouders zal zitten. Gij hebt Annie's karakter bestudeerd, en gij begrijpt het. Dat is het wat ik zoo charmant vind.”

Zelfs het kalme en geduldige gezicht van doctor Strong drukte, naar mij voorkwam, eenig gevoel van pijn uit, onder de marteling van deze complimenten.

„Daarom, mijn beste doctor,” zei de Generaal, hem verscheidene vriendelijke tikjes gevend, „kunt gij altijd over mij beschikken. Onthoud nu maar, dat ik altijd tot uw dienst ben. Ik ben bereid met Annie naar opera's, concerten, tentoonstellingen, en overal heen te gaan, en gij zult mij nooit moe zien worden. Plicht, mijn beste doctor, gaat boven alles in de wereld!”

Zij hield trouw woord. Zij was een van die mensen, die een flinke portie genoegens kunnen verdragen, en nooit bezweek haar volharding in dit opzicht. Zij nam zelden een courant in handen (en dagelijks plantte zij zich twee uur lang op den zachtsten stoel in huis, om er een door een leesglas te lezen) of zij ontdekte iets, dat Annie zeker graag zou willen zien. Het was vergeefs, dat Annie betuigde zulke dingen al moe te zijn. Haar moeder bracht altijd daartegen in: „Dat weet ik wel beter; en ik moet u zeggen, liefje, dat gij zodoende doctor Strong een slechte belooning voor zijn goedheid geeft.”

Dit werd gewoonlijk gezegd in het bijzijn van den doctor, en kwam mij voor de voorname reden te zijn waarom Annie haar tegenwerpingen, wanneer zij die al maakte, weer terugtrok. Maar doorgaans gaf zij zich maar heelemaal aan haar moeder over en ging waarheen de Oude Generaal wilde.

Het gebeurde thans zelden, dat mijnheer Maldon haar beiden vergezelde. Soms werden mijn tante en Dora daartoe uitgenoodigd en namen zij de uitnoodiging aan.

Soms werd Dora ook alleen gevraagd. Er was een tijd geweest dat ik haar ongaarne zou hebben laten gaan; maar het nadenken over wat er dien avond in de studeerkamer van den doctor had plaats gehad, had een verandering in mijn wantrouwen teweeggebracht. Ik geloofde nu, dat de doctor gelijk had, en vermoedde niets ergers.

Mijn tante wreef, als zij met mij alleen was, soms haar neus, en zei dat zij er niet uit wijs kon worden. Zij wenschte dat zij gelukkiger waren; zij dacht niet, dat onze militaire vriendin (zoo noemde zij den Ouden Generaal altijd) de zaak beter maakte. Verder was mijn tante van meening, dat, „als onze militaire vriendin, die kappeltjes afknipte en ze aan de schoorsteenvegers gaf om er op Meidag mee te pronken, dat op het begin van iets verstandigs bij haar zou lijken.”

Maar vooral hoopte zij op mijnheer Dick. Die man had blijkbaar een denkbeeld in zijn hoofd, zei zij, en als hij dat maar eens in een hoek kon jagen en kon vangen, waarmee hij altijd de meeste moeite had, zou hij zich zeker op een bijzondere manier onderscheiden.

Onbewust van deze voorstelling, bleef mijnheer Dick op volmaakt denzelfden voet met den doctor en mevrouw Strong omgaan. Hij scheen noch verder te komen noch terug te trekken. Hij scheen zich, evenals een gebouw, op zijn eersten grondslag te hebben vastgezet, en ik moet bekennen, dat mijn geloof dat hij ooit daarvan af zou komen, niet veel grooter was, dan wanneer hij werkelijk een gebouw was geweest.

Maar op een avond, eenige maanden na mijn huwelijk, toen ik alleen in de zijkamer zat te schrijven (Dora was met mijn tante uitgegaan om bij de twee kanarietjes thee te drinken), stak mijnheer Dick zijn hoofd om de deur, en zei, met een nadrukkelijk kuchje:

„Zou het u al te veel ophouden, Trotwood, als ik u vroeg om een onderhoud van een paar minuten?”

„Wel neen, mijnheer Dick,” zei ik. „Kom binnen!”

„Trotwood,” zei mijnheer Dick, zijn vinger langs zijn neus leggend, nadat hij mij een hand had gegeven. „Voor ik ga zitten, wensch ik een opmerking te maken. Gij kent uw tante?”

„Een beetje,” antwoordde ik.

„Zij is de bewonderenswaardigste vrouw van de wereld, mijnheer!”

Na dit gezegde, dat hij afschoot, alsof hij er mee geladen was geweest, ging mijnheer

EEN GESPREK MET MIJNHEER DICK

Dick met grooter plechtigheid dan gewoonlijk zitten en keek mij aan.

„Nu, jongen,” zei mijnheer Dick, „zal ik u eens een vraag doen.”

„Zooveel ge maar wilt,” zei ik.

„Waarvoor houdt ge mij, mijnheer?” vroeg mijnheer Dick, zijn armen over elkaar slaand.

„Voor een dierbaren ouden vriend,” zei ik.

„Dank u, Trotwood,” antwoordde mijnheer Dick lachend en reikte mij, zeer in zijn schik, over de tafel heen de hand.

Mijnheer Dick liet zijn handen een groot aantal malen snel om elkaar draaien, en daarna nog eens anders om, om het denkbeeld van verwarring aan te duiden. „Toen is er, ik weet niet hoe, iets met mij gebeurd, niet waar?”

Ik knikte en hij knikte eveneens.

„Kortom, jongen,” zei mijnheer Dick, en liet zijn stem tot een gefluister dalen, „ik ben simpel.”

Ik wilde een verzachtende wijziging bij die uitdrukking voegen, maar hij weerhield mij.

„DAN HEB IK HET GEVONDEN, JONGEN!” ZEI MIJNHEER DICK.

„Maar ik bedoel, jongen,” vervolgde hij, zijn ernst hernemend, „waarvoor houdt ge mij in dit opzicht?” En hierbij raakte hij zijn voorhoofd aan.

Ik was verlegen om te antwoorden, maar hij hielp mij aan een woord.

„Zwak?” zei mijnheer Dick.

„Nu ja,” antwoordde ik aarzelend. „Een beetje.”

„Juist!” riep mijnheer Dick, die zeer verrukt over mijn antwoord scheen. „Dat komt, Trotwood, toen zij dat gemaal uit ge weet wel wien zijn hoofd namen, en het gij weet wel waar staken kwam er een...”

„Ja, dat ben ik! Zij houdt zich alsof ik het niet ben. Zij wil er niet van hooren; maar ik ben het toch. Ik weet wel dat ik het ben. Als zij mij niet had geholpen, mijnheer, zou ik al jarenlang opgesloten zijn geweest en een akelig leven hebben geleid. Maar ik zal ook voor haar zorgen, mijnheer! Ik gebruik niets van dat kopieergeld. Ik doe het in een bus. Ik heb een testament gemaakt. Ik zal haar alles nalaten. Zij zal rijk worden — adellijk zelfs!”

Mijnheer Dick haalde zijn zakdoek te voorschijn en veegde zijn oogen af. Toen vouwde hij dien zeer zorgvuldig weer op,

drukte hem tusschen zijn handen plat, stak hem in zijn zak, en scheen tegelijk mijn tante weg te steken.

„Nu zijt gij een knappe jongen, Trotwood,” zei mijnheer Dick. „Een heel knappe jongen zijt ge. En gij weet wat een geleerd man, en wat een groot man de doctor is. Gij weet hoeveel eer hij mij altijd bewezen heeft. Niet trotsch op zijn wijsheid. Nederig, altijd nederig — vriendelijk zelfs voor den armen Dick, die simpel is en niets weet. Ik heb zijn naam, op een stukje papier, langs het touw naar den vlieger omhooggezonden, als hij hoog in de lucht stond tusschen de leeuweriken. De vlieger is er blij mee geweest, mijnheer, en de lucht is er helder door geworden.”

Ik verrukte hem door van ganscher harte te zeggen, dat de doctor onzen diepsten eerbied en onze hoogste achting verdiende.

„En zijn mooie vrouw is een ster,” zei mijnheer Dick. „Een blinkende ster. Ik heb haar zien blinken, mijnheer. Maar,” hij schoof zijn stoel dichterbij en legde zijn eene hand op mijn knie, „wolken, mijnheer — wolken!”

Ik beantwoordde de bezorgdheid, die zijn gezicht uitdrukte, door dezelfde uitdrukking aan het mijne te geven en mijn hoofd te schudden.

„Wat voor wolken?” zei mijnheer Dick.

Hij keek mij zoo oplettend aan en scheen zoo verlangend om te begrijpen, dat ik mij moeite gaf om duidelijk en langzaam te spreken, alsof ik een kind een opheldering had willen geven.

„Er bestaat een ongelukkige verwijdering tusschen hen,” antwoordde ik. „Een of andere droevige reden van vervreemding. Een geheim. Misschien is het een onvermijdelijk gevolg van hun verschil in leeftijd. Misschien is het ook uit een kleinigheid voortgekomen, uit bijna niets.”

Mijnheer Dick, die ieder gezegde met een nadenkend knikje had begeleid, bleef, toen ik was uitgesproken, met zijn oogen strak op de mijne gevestigd en zijn hand op mijn knie, zitten peinzen.

„Doctor is niet boos op haar, Trotwood?” zei hij, na eenigen tijd.

„Neen. Heeft haar innig lief.”

„Dan heb ik het gevonden, jongen!” zei mijnheer Dick.

De vervoering van blijdschap, waarmee hij mij een slag op mijn knie gaf, en daarna, met de wenkbrauwen zoo hoog mogelijk opgetrokken, in zijn stoel achteroverleunde, deed mij denken, dat hij zijn verstand voor een oogenblik nog minder meester was dan ooit. Plotseling werd hij weer

ernstig, en weer, evenals tevoren, vooroverleunend, zei hij — eerst met zekeren eerbied zijn zakdoek te voorschijn halend, alsof deze werkelijk een plaatsvervanger van mijn tante was:

„Die bewonderenswaardigste vrouw van de wereld, Trotwood. Waarom heeft zij niets gedaan om die zaak in orde te brengen?”

„De zaak is te kiesch en te netelig, dan dat iemand als mijn tante er tusschen kon komen.”

„En die knappe jongen,” zei mijnheer Dick, mij met zijn wijsvinger aanrakend. „Waarom heeft hij niets gedaan?”

„Om dezelfde reden,” antwoordde ik.

„Dan heb ik het gevonden, jongen!” zei mijnheer Dick. Hij stond op en bleef voor mij staan, met een gezicht dat nog meer opgetogenheid aanduidde dan tevoren. Hij knikte zoo aanhoudend met zijn hoofd, en sloeg zich zoo dikwijls met zijn hand op zijn borst, dat men gedacht zou hebben dat hij er heelemaal van buiten adem moest raken. „Een arme kerel, waar een streep door loopt, mijnheer,” zei mijnheer Dick, „een onnoozele bloed, meer dan half simpel, iemand die een zwak hoofd heeft — deze hier, weet ge!” daarbij gaf hij zich nog een slag, „mag iets doen dat bewonderenswaardige menschen niet mogen doen. Ik zal hen weer tot elkaar brengen, jongen. Ik zal het tenminste probeeren. Zij zullen het mij niet kwalijk nemen. Zij zullen er niets op tegen hebben, dat ik er mij mee bemoei. Het zal hun niet kunnen schelen, dat ik iets doe wat niet in den haak is. Ik ben maar mijnheer Dick. Wie let er op Dick? Dick is niemand, Fu—iet!” Hij blies fluitend zijn adem uit, alsof hij zich zelf wegbliies.

Het was gelukkig, dat hij zoover met de mededeeling van zijn geheim was gekomen, want nu hoorden wij de koets, waarmee Dora en mijn tante thuis kwamen, voor het tuinhok stilsthouden.

„Geen woord, jongen,” fluisterde hij nog. „Laat al de schuld maar op Dick komen — simpele Dick — gekke Dick. Ik heb al eenigen tijd gedacht, mijnheer, dat ik het wel zou vinden, en nu heb ik het gevonden. Nu ge mij dat gezegd hebt, ben ik er zeker van dat ik het gevonden heb. In orde, hoor!”

Verder sprak mijnheer Dick geen woord meer over de zaak; maar nog een half uur lang maakte hij (waarmee hij de gemoedsrust van mijn tante niet weinig verstoorde) zich zelf tot een telegraaf, om mij een onverbrekkelijk stilzwijgen op te leggen.

Tot mijn verwondering hoorde ik er twee

of drie weken lang niets meer van, hoewel ik niet weinig belang in den afloop van zijn pogingen stelde, daar ik in de slotsom, waartoe hij gekomen was, een blijk van gezond verstand meende op te merken, dat mij zeer bevreedde — zijn welwillendheid bevreedde mij niet het minst, want die had hij altijd getoond. Eindelijk begon ik te gelooven dat hij door zijn wispelturigheid en zwakhoofdigheid zijn plan had vergeten of opgegeven.

Op een mooien avond, toen Dora geen lust had om uit te gaan, wandelde ik met mijn tante naar de woning van den doctor. Het was in het najaar, toen er geen Parlementsdebatten waren om de avondlucht te bederven; en ik herinner mij nog hoe de bladeren, onder onze voeten een geur uitwasemden als in onzen tuin in Blunderstone, en hoe het oude, ongelukkige gevoel op het zuchtje van den wind scheen weg te vliegen.

Het was schemeravond toen wij het buitenhuisje bereikten. Mevrouw Strong kwam juist den tuin uit, waar mijnheer Dick, die den tuinman hielp en bezig was stokken met zijn mes te punten, achterbleef. De doctor had iemand in zijn studeerkamer bij zich; maar deze vreemde zou dadelijk weggaan, zei mevrouw Strong, en zij verzocht ons dus te blijven tot de doctor ons kon ontvangen. Wij gingen met haar de zijkamer binnen en namen in de schemering plaats bij het raam. Bij de bezoeken van zulke oude vrienden en burens als wij waren, maakte men nooit eenigen omslag.

Wij hadden daar nog maar kort gezeten, toen mevrouw Markleham, die doorgaans iets wist te vinden om drukte over te maken, met de courant in haar hand, naar binnen kwam stuiven en buiten adem zei: „Mijn lieve hemel, Annie, waarom hebt ge mij niet gezegd, dat er iemand in de studeerkamer was!”

„Lieve mama,” antwoordde zij heel bedaard, „hoe kon ik denken, dat ge dat verlangdet te weten!”

„Verlangen te weten!” zei mevrouw Markleham, op de sofa neerzinkend. „Ik ben nog nooit van mijn leven zoo ontdaan geweest!”

„Zijt ge dan in de studeerkamer geweest, mama?” vroeg Annie.

„Of ik daar geweest ben, lievel!” antwoordde zij met bijzonderen nadruk. „Ja, of ik. En daar vond ik dien beminnelijken man, gij kunt u mijn aandoening wel voorstellen, juffrouw Trotwood en David — bezig met het maken van zijn testament.”

Haar dochter, die uit het raam keek,

wendde zich snel naar haar om.

„Juist bezig, lieve Annie,” hervatte mevrouw Markleham, de courant als een servet op haar knieën uitspreidend en met haar handen daarop kloppend, „met het maken van zijn laatste wil en testament. Hoe zorgzaam en liefdevol van dien besten man! Ik moet u vertellen hoe het was. Werkelijk, om dien allerliefsten man — want dat is hij — de eer te geven die hem toekomt, moet ik u vertellen hoe het was. Misschien weet gij wel, juffrouw Trotwood, dat er hier in huis nooit een kaars wordt opgestoken, voordat iemand letterlijk de oogen uit het hoofd springen van de inspanning die het kost om de courant te lezen. En dat er geen stoel in huis is, waarop men behoorlijk op zijn gemak de courant kan lezen, behalve een in de studeerkamer. Dit bracht mij dus naar de studeerkamer, waar ik licht zag. Ik deed de deur open. Bij den doctor zaten twee heeren, die kennelijk rechtsgeleerden waren, en zij stonden alle drie bij de tafel; die lieve doctor met een pen in zijn hand. „Dit is dus een duidelijk bewijs,” zei de doctor — Annie, lieve, let op de woorden — „dit is dus, mijne heeren, een duidelijk bewijs van het vertrouwen, dat ik in mevrouw Strong stel, en geeft haar alles zonder eenig beding of voorbehoud?” Een van die heeren zei toen: „En geeft haar alles zonder eenig beding of voorbehoud.” En daarop zei ik, met het natuurlijke gevoel van een moeder: „Goede God, ik vraag wel excuus!” en struikelde over den drempel en ging door het achtergangetje, waar de provisiekamer is, weg.”

Mevrouw Strong opende de glazen deur en ging naar de veranda, waar zij tegen een pilaar bleef staan leunen.

„Maar, juffrouw Trotwood en David, is het nu niet hartverheffend,” zei mevrouw Markleham, haar werktuiglijk met haar oogen volgend, „als men ziet, dat iemand op den leeftijd van doctor Strong geestkracht genoeg heeft om zooiets te doen? Het bewijst alweer hoezeer ik gelijk had. Ik zei tegen Annie, toen doctor Strong mij dat vereerende bezoek kwam brengen en haar tot het onderwerp van een declaratie en een aanzoek maakte — toen zei ik: „Kindlief er valt, naar mijn meening, volstrekt niet aan te twifelen, of, wat een behoorlijke verzorging van u betreft, zal doctor Strong zeker nog meer doen dan waartoe hij zich verbindt.”

Hier werd er gescheld, en daarna hoorden wij de voetstappen van de twee bezoekers, die weggingen.

„Het is nu zeker afgehoopen,” zei de

Oude Generaal, na even geluisterd te hebben; „de goede man heeft het nu geteekend en gezegd en zijn hart is gerust. En dat kan het ook zijn! Wat een hart! Annie, kindlief, ik ga naar de studeerkamer met mijn courant, want zonder nieuws ben ik een ongelukkig mensch. Juffrouw Trotwood en David, kom nu maar mee naar den doctor.”

Ik merkte, toen wij met haar meelingen, nog op, dat mijnheer Dick, die dicht bij de veranda was gekomen, zijn mes dichtknippte, en dat mijn tante geweldig haar neus wreef, als een onschuldig middel om haar ergernis over onze militaire vriendin lucht te geven; maar wie het eerst de studeerkamer binnentrad, of hoe mevrouw Markleham in een oogenblik in haar leunstoel kwam te zitten, of hoe het kwam dat mijn tante en ik samen bij de deur bleven staan (of het moet zijn, dat haar oogen vlugger waren dan de mijne, en zij mij tegenhield), heb ik vergeten, als ik het ooit geweten heb. Maar dit weet ik wel, dat wij den doctor — die bedaard aan zijn tafel zat, tusschen de folianten, die hem zoo dierbaar waren, en zijn hoofd op zijn hand liet rusten — zagen, voor hij ons zag; dat wij op hetzelfde oogenblik mevrouw Strong, bleek en bevend, zagen binnenkomen; dat mijnheer Dick haar met zijn arm ondersteunde, dat hij zijn andere hand op den arm van den doctor legde, en dezen verstrooid deed opkijken; dat, toen de doctor zijn hoofd oplichtte, zijn vrouw op een knie voor hem neerzank, en haar handen smeekend opheffend, hem weer aankeek met dien gedenkwaardigen blik, dien ik nooit vergeten had; dat mevrouw Markleham, dit ziende, haar courrant liet vallen, en, zooals zij dit tafereel zat aan te staren, meer leek op een boegbeeld voor een schip, dat de Verbazing zou moeten heeten, dan op iets anders, dat ik bedenken kan.

De zachte, vriendelijke verwondering van den doctor, de waardigheid waarmee de smeekende houding van zijn vrouw gepaard ging, de welwillende bezorgdheid van mijnheer Dick, en de ernst, waarmee mijn tante bij zich zelf zei, „die man gek!” — en waaruit haar trotsche blijdschap sprak, dat zij hem voor de ellende van een krankzinnigengesticht had bewaard — dat zijn dingen, die ik onder het schrijven veeleer weer zie en hoor, dan mij herinner.

„Doctor!” zei mijnheer Dick. „Wat is er toch eigenlijk niet in orde? Kijk eens hier.”

„Annie!” riep de doctor uit. „Niet aan mijn voeten, lievel!”

„Ja!” zei zij. „Ik bid en smeeek dat niemand de kamer uitgaat. O, mijn man en vader, verbreek dit lange zwijgen. Laten wij allebei weten wat er tusschen ons is gekomen!”

Mevrouw Markleham, die thans haar spraakvermogen herkreeg, en van familietrots en moederlijke verontwaardiging scheen te zwellen, riep nu uit: „Annie, sta dadelijk op, en maak al uw bloedverwanten niet te schande door u zoo te vernederen, als ge niet wilt dat ik dadelijk mijn verstand zal verliezen.”

„Mama!” antwoordde Annie. „Verspil geen woorden aan mij, want ik beroep mij nu op mijn man en zelfs gij beteekent hier niets.”

„Niets!” riep mevrouw Markleham uit. „Ik niets! Het kind is van haar zinnen geraakt. Och, geef mij als het u belieft een glas water.”

Ik lette te veel op den doctor en zijn vrouw om op dit verzoek in te gaan, en het maakte even weinig indruk op iemand anders; mevrouw Markleham bleef dus maar zitten hijgen, staren en zich koelte toewuiven met haar waaier.

„Annie!” zei de doctor, teeder haar handen vattend. „Lieve, als er in den loop van den tijd een onvermijdelijke verandering in ons huwelijksleven is gekomen, zijt gij daarvoor niet te laken. De schuld ligt bij mij, alleen bij mij. Er is geen verandering in mijn genegenheid, bewondering en achting gekomen. Ik verlang alleen u gelukkig te maken. Ik houd oprecht van u en koester voor u de grootste vereering. Sta op, Annie, bid ik u!”

Maar zij stond niet op. Na hem even te hebben aangekeken, schoof zij dichter naar hem toe, legde haar arm over zijn knie, liet haar hoofd daarop neerzinken en zei:

„Als ik hier een vriend heb, die voor mij, of voor mijn man, kan spreken; als ik hier een vriend heb, die woorden kan geven aan een vermoeden, dat mijn hart mij soms heeft toegefluisterd; als ik hier een vriend heb, die mijn echtgenoot hoogacht, of die ooit iets om mij gegeven heeft, en die iets weet, onverschillig wat, dat helpen kan om onze verwijdering te doen ophouden, dan smeeek ik dien vriend om te spreken.”

Er volgde een diepe stilte. Na een oogenblik van pijnlijke aarzeling nam ik het woord.

„Mevrouw Strong,” zei ik, „ik weet iets, dat doctor Strong mij ernstig verzocht heeft verborgen te houden, en dat ik ook tot op dezen avond verborgen gehouden heb. Maar ik geloof, dat nu de tijd is gekomen,

waarop het een verkeerde trouw en valsche kieschheid zou zijn het langer te verbergen, en dat uw verlangen mij van zijn verbod ontheft."

Zij keerde voor een oogenblik haar gezicht naar mij om, en ik zag dat ik goed deed. Ik had het smeekende van haar blik niet kunnen weerstaan, zelfs al was de zekerheid die hij mij gaf, minder overtuigend geweest.

"Onze toekomstige gemoedsrust," zei zij, "is misschien in uw handen. Ik vertrouw, dat gij niets zult achterhouden. Ik weet vooruit dat niets, wat gij of iemand anders mij kunt zeggen, het edele karakter van mijn man in een ander licht zal plaatsen dan waarin ik het altijd heb gezien. Hoe het mij ook mocht schijnen te treffen, let er niet op. Ik zal zelf ook spreken, eerst voor hem en daarna voor God."

Aldus ernstig gedrongen, vroeg ik den doctor niet eens verlof, maar vertelde, zonder verder van de waarheid af te wijken dan dat ik, de grofheid van Uriah Heep eenigszins verzachtte, onbewimpeld wat er in diezelfde kamer was voorgevallen. Het staren van mevrouw Markleham gedurende dit heele verhaal, en de schelle uitroepen, waarmee zij het nu en dan onderbrak, tarten alle beschrijving.

Toen ik uitgesproken was, bleef Annie nog een poos stil en met gebogen hoofd op haar knieën liggen, zooals ik haar beschreven heb. Daarop nam zij de hand van den doctor (hij zat nog in dezelfde houding als toen wij de kamer binnenkwamen) en drukte die aan haar borst en aan haar lippen. Mijnheer Dick hielp haar zachtjes overeind; en zij stond, toen zij begon te spreken, op zijn arm geleund, en keek zoo op haar echtgenoot neer, van wien zij haar oogen niet afwendde.

"Al wat er ooit in mij is omgegaan, zoo lang ik getrouwd ben," zei zij met een zachte stem, vol onderdanigheid, "zal ik voor u openleggen. Ik zou, nu ik weet wat ik weet, niet kunnen leven als ik iets achterhield."

"Neen Annie," zei de doctor vriendelijk, "ik heb nooit aan u getwijfeld, mijn kind. Het is niet noodig, het is heusch niet noodig lieve."

"Het is heel noodig," antwoordde zij op denzelfden toon, "dat ik mijn heele hart blootleg voor een man, die de oprechtheid en edelmoedigheid zelf is, en dien ik jaar op jaar, dag aan dag, meer heb leeren liefhebben en vereeren, zooals de Hemel weet!"

"Werkelijk," viel mevrouw Markleham

er op in, "als ik nog eenig gezond verstand heb . . ."

(„Maar dat hebt ge niet, bemoeial," fluisterde mijn tante vol verontwaardiging) — „... moet ik opmerken dat het volstrekt niet noodig is om in deze bijzonderheden te treden."

"Niemand dan mijn man kan daarover oordeelen, mama," zei Annie zonder haar oogen van hem af te wenden, "en hij moet mij aanhooren. Als ik iets zeg wat u pijn doet, mama, vergeef het mij dan. Ik zelf heb al zoo dikwijls en zooveel pijn geleden."

"Op mijn woord!" bracht mevrouw Markleham hijgend uit.

"Toen ik nog heel jong was," zei Annie, "nog maar een klein kind, waren mijn eerste begrippen omtrent alle mogelijke kennis onafscheidelijk van een geduldig vriend en leermeester — den vriend van mijn gestorven vader — die mij altijd dierbaar was. Ik kan mij niets van wat ik weet herinneren, zonder tegelijk aan hem te denken. Hij verrijkte mijn geest met zijn eerste schatten, en liet op alles den indruk van zijn karakter na. Zij hadden mij, geloof ik, nooit van zooveel nut en waarde kunnen zijn, als zij in werkelijkheid geweest zijn, als ik ze uit andere handen had ontvangen."

"Telt haar moeder dan niet mee!" riep mevrouw Markleham uit.

"Zeker mama," zei Annie, "maar ik tel hem voor wat hij was. Dat moet ik doen. Toen ik opgroeide, bleef hij dezelfde plaats innemen. Ik was trotsch op zijn belangstelling, met innige liefde en dankbaarheid aan hem gehecht. Ik zag tot hem op, ik kan bijna niet zeggen hoe — als een vader, als een gids, als iemand, wiens lof anders klonk dan elke andere lof, als iemand, op wien ik mij verlaten en dien ik vertrouwen kon, al had ik aan de heele wereld getwijfeld. Gij weet wel, mama hoe jong en onervaren ik nog was, toen gij hem opeens aan mij kwaamt voorstellen als iemand, die u niet wilde trouwen."

"Dat heb ik iedereen hier wel minstens vijftigmaal verteld," zei mevrouw Markleham.

(„Houd dan nu, in 's Hemels naam, uw mond, en spreekt er niet meer over," mompelde mijn tante.)

"Het was een zoo groote verandering, een zoo groot verlies, voor mijn gevoel, in het eerst," zei Annie, nog op denzelfden toon, "dat ik er door ontroerd en bedroefd werd. Ik was nog maar een meisje; maar toen er zoo'n verandering kwam en

ik hem opeens heel anders moest beschouwen, dan zooals ik altijd tot hem had opgezien, geloof ik, dat mij dat speet. Maar niets kon hem weer maken tot wat hij was geweest; en ik was er trotsch op, dat hij mij zoo hoog schatte en dus trouwden wij."

"In de St.-Alphaguskkerk, in Canterbury," merkte mevrouw Markleham op.

("Dat drommelsche wijf!" zei mijn tante, "zij wil zich maar niet stilhouden!")

"Ik dacht geen oogenblik," vervolgde Annie, met verhoogde kleur, "aan eenig wereldsch voordeel, dat mijn echtgenoot mij zou aanbrengen. Mijn jonge hart had in zijn bewondering geen plaats voor zulke lage gedachten. Mama, vergeef het mij als ik zeg, dat gij het waart, die voor het eerst de gedachte bij mij deed opkomen, dat iemand hem en mij door zoo'n wreede verdenking onrecht kon aandoen."

"Ik!" riep mevrouw Markleham uit.

("Ja, zeker, gij," merkte mijn tante op; "en dat kunt gij niet wegwaaiëren, mijn militaire vriendin!")

"Dat was het eerste verdriet in mijn nieuwe leven," zei Annie. "Het was de grond voor ieder verdrietig oogenblik, dat ik daarna gekend heb, en ik heb den laatsten tijd meer van die oogenblikken gehad dan ik kan tellen; maar niet — mijn edele man — om de reden, die gij vermoedt; want ik heb in mijn hart geen enkele gedachte, herinnering of hoop, die in staat zou kunnen zijn mij van u te vervreemden!"

Zij sloeg haar oogen op, vouwde haar handen, en keek hem aan, naar ik dacht, zoo vol trouw en onschuld, als een engel. De doctor keek haar van nu af even strak aan als zij hem.

"Het kan mama niet verweten worden," vervolgde zij, "dat zij u ooit iets voor haar zelf heeft gevraagd, en wat haar bedoelingen betreft heeft zij niet de minste schuld, daarvan ben ik overtuigd — maar toen ik zag hoeveel lastige aanspraken, die eigenlijk geen aanspraken waren, u uit mijn naam werden opgedrongen, hoe men uit mijn naam voordeel van u trachtte te trekken, en hoe mijnheer Wickfield, die zich uw welzijn bijzonder aantrok, zich daarover ergerde, toen kwam voor het eerst het gevoel bij mij op van de lage verdenking, waaraan ik werd blootgesteld, alsof ik mijn liefde had verkocht — en dat nog wel aan u — als een onverdiende schande, waarin ik u dwong te deelen. Ik kan u niet zeggen wat het was — mama kan zich niet voorstellen wat het was — dien angst altijd op mij te voelen drukken, terwijl ik toch diep in mijn ziel wist, dat ik op mijn

trouwdag de kroon had gezet op de liefde en de eer van mijn leven."

"Een staaltje van den dank, dien men krijgt," riep mevrouw Markleham in tranen uit, "als men voor zijn familie zorgt. Ik wenschte dat ik een Turk was!"

("Dat wenschte ik ook, van ganscher harte, en dat gij in uw vaderland waart," zei mijn tante.)

"Het was in dien tijd dat mama de meeste moeite voor neef Maldon deed. Ik had heel veel van hem gehouden." Zij zei dit zacht, maar zonder de minste aarzeling. "Als kinderen waren wij op elkaar verliefd geweest. Als er geen andere omstandigheden hadden plaats gehad, had ik er toe kunnen komen mij zelf wijs te maken, dat ik hem werkelijk liefhad, en zou ik hem misschien getrouwd hebben en ongelukkig zijn geworden. Er kan geen grooter ongelijkheid in het huwelijk bestaan als wanneer geest en aanleg niet bij elkaar passen."

Ik bleef, zelfs terwijl ik met aandacht op het volgende lette, over deze woorden peinen, alsof zij een zeker bijzonder gewicht hadden, of op iets toepasselijk waren, dat ik niet raden kon. "Er kan geen grooter ongelijkheid in het huwelijk bestaan, als wanneer geest en aanleg niet bij elkaar passen" — "geen grooter ongelijkheid als wanneer geest en aanleg niet bij elkaar passen."

"Er is niets," zei Annie, "dat wij met elkaar gemeen hebben. Ik heb al lang ondervonden, dat er niets is. Als ik mijn man voor niets meer dankbaar zou zijn, in plaats van voor zooveel meer, zou ik hem nog dankbaar zijn, dat hij mij bewaard heeft voor de eerste blinde neiging van mijn onervaren hart."

Zij stond voor den doctor en sprak met een ernst, die mij doordrong. Toch was haar stem even zacht als tevoren.

"Terwijl hij wachtte om het voorwerp van uw weldadigheid te worden, die om mijnentwil zoo mild werd uitgeoefend, en terwijl ik verdrietig was over den schijn van baatzucht dien ik moest dragen, dacht ik dat het hem beter gepast zou hebben te werken om vooruit te komen. Ik dacht dat ik, als ik in zijn plaats was geweest, dit geprobeerd zou hebben, al zou het ook nog zoo bezwaarlijk zijn geweest. Maar erger dacht ik niet over hem, tot 's avonds voor zijn vertrek naar Indië. Dien avond ontdekte ik wat een valsch en ondankbaar hart hij had. Toen zag ik een dubbele betekenis in de manier, waarop mijnheer Wickfield mij in het oog hield. Toen bespeurde ik voor het eerst de zwarte achter-

docht, die mijn leven verduisterde."

"Achterdocht, Annie!" zei de doctor.
„Neen, neen, neen!"

"In uw gemoed bestond die niet, dat weet ik, beste man," antwoordde zij. „En toen ik dien avond bij u kwam, om mijn heelen last van schaamte en smart voor u neer te leggen en bedacht, dat ik u moest zeggen, dat er onder uw eigen dak een van mijn bloedverwanten, voor wien gij uit liefde voor mij een weldoener waart geweest, woorden tegen mij gesproken had, die hij nooit had mogen uiten, zelfs al was ik zoo ellendig zwak en zoo verachtelijk baatzuchtig geweest als hij dacht — huiverde ik om over zooiets schandelijks te spreken. Het was alsof ik mij door het overbrengen van zulke woorden zou besmetten. Zij bestieven op mijn lippen en nooit heb ik iemand er iets van gezegd."

Mevrouw Markleham liet zich met een zucht in haar leunstoel achteroverzinken, en verschool zich achter haar waaier, alsof zij er nooit weer achter vandaan zou komen.

"Ik heb na dien tijd nooit anders dan in uw tegenwoordigheid een woord met hem gewisseld, behalve alleen dan wanneer het noodig was om deze opheldering te vermijden. Jaren zijn er al verlopen sedert hij van mij wist, wat zijn plaats hier was. Alles wat gij uit goedheid voor hem deedt om hem vooruit te helpen — heimelijk, om mij er dan later mee te verrassen — heeft er alleen maar toe bijgedragen, zooals gij wel begrijpen kunt, om mijn verdriet en den last van mijn geheim te verzwaren."

Zij zonk weer voor de voeten van den doctor neer, hoewel hij alles deed wat hij kon om haar dit te beletten, en zei, met tranen naar hem opkijkend:

„Spreek nog niet! Laat mij nog even iets zeggen! Ik mag er goed of niet goed aan hebben gedaan, als ik het nog eens moest overdoen, geloof ik, dat ik weer precies zoo zou handelen. Gij kunt nooit weten wat het voor mij was, met al die oude herinneringen zoo innig aan u gehecht te zijn en toch te moeten ondervinden, dat men hard genoeg kon zijn om te denken dat ik de trouw van mijn hart verkocht had, en dat ik door een schijn was omringd, die dat geloof moest bevestigen. Ik was nog heel jong, en had niemand om mij te raden. Tusschen mama en mij bestond in alles wat u betreft een breede kloof. Als ik mij in mij zelf terugtrok, en de beleediging, die mij was aangedaan verborgen hield, was het omdat ik u zoo hoogachtte, en zoo innig wenschte, dat gij mij ook zoudt achten!"

„Annie, reine ziel!" zei de doctor. „Mijn lieve vrouw!"

„Nog iets! Nog maar weinig! Ik dacht dikwijls, dat er zooveel waren, die gij hadt kunnen trouwen, en die u niet zooveel last en moeite zouden veroorzaakt, en uw huis veel meer tot eer gestrekt zouden hebben. Ik vreesde dikwijls, dat het beter zou zijn geweest uw leerling, bijna uw kind, te blijven. Ik vreesde dikwijls, dat ik bij uw geleerdheid en wijsheid zoo weinig paste. Als dat alles mij in mij zelf deed terugtrekken (wat het werkelijk deed) toen ik u dat te vertellen had, was het ook omdat ik u zoo hoogachtte, en hoopte, dat er nog eens een dag zou komen dat gij mij ook zoudt achten."

„Die dag heeft reeds al dien tijd geduurd, Annie," zei de doctor, „en kan maar één langen nacht hebben."

„Nog een enkel woord! Ik was daarna van plan, vast van plan, alléén het volle gewicht te dragen van mijn weten, dat iemand, voor wien gij zoo goed waart geweest, die goedheid volkomen onwaardig was. En nu nog één enkel woord, dierbaarste van alle vrienden! De oorzaak van de verandering in u, die ik met zooveel smart en leedwezen heb gezien, en soms aan mijn oude vrees — soms aan geheime vermoedens die de waarheid meer nabij kwamen — heb toegeschreven, is mij vanavond duidelijk geworden; en door een toeval ben ik ook vanavond te weten gekomen hoe volkomen uw edelmoedig vertrouwen in mij, in weerwil van die dwaling, gebleven is. Ik durf niet hopen, dat de liefde en trouw, die ik u daarvoor kan teruggeven, mij dat onschatbare vertrouwen ooit zullen waardig maken; maar terwijl ik dit alles nu weet, kan ik mijn oogen naar dit dierbare gelaat opslaan, dat ik vereer als dat van een vader, en liefheb als dat van een echtgenoot, in mijn kindsheid mij heilig als het gelaat van een vriend, en plechtig verklaren, dat ik u nooit zelfs met mijn vluchtigste gedachten heb verongelijkt; nooit gewankeld heb in de liefde en trouw, die ik u verschuldigd ben."

Zij had haar armen om den hals van den doctor geslagen, en hij liet zijn hoofd op haar neerzinken, en vermengde zijn grijze haren met haar donkerbruine lokken.

„O, houd mij aan uw hart gedrukt, lieve man! Laat mij nooit van u weggaan! Denk niet aan ongelijkheid tusschen ons, want die bestaat er niet, behalve in mijn talloze onvolmaaktheden. Met ieder jaar heb ik dit beter leeren inzien, terwijl ik u hooger en hooger leerde achten. O, druk mij

aan uw hart, lieve man, want mijn liefde was op een rots gegrond, en zij blijft standhouden!"

In de stilte, die hierop volgde, ging mijn tante plechtig naar mijnheer Dick, zonder zich eenigszins te haasten, sloot hem in haar armen en gaf hem een klinkenden kus. Om zijn eer op te houden, was het werkelijk heel gelukkig dat zij dit deed; want ik ben overtuigd dat ik hem op dat oogenblik op toebereidselen betrapte om op zijn ééne been te gaan staan, alsof dit de meest gepaste manier was om zijn blijdschap uit te drukken.

„Gij zijt een heel bijzondere man, Dick!” zei mijn tante op een toon van volle goedkeuring, „en houd u maar nooit alsof gij iets anders waart, want ik weet wel beter.”

Daarmee trok mijn tante hem aan zijn mouw en knikte zij tegen mij; en wij slopen alle drie zachtjes de kamer uit en gingen weg.

„Dat is een beslissende nederlaag voor onze militaire vriendin, in ieder geval,” zei mijn tante, onderweg naar huis. „Daarom alleen zou ik al beter slapen, als er geen enkele andere reden was om blij te zijn.”

„Zij was geheel en al kapot, geloof ik,” zei mijnheer Dick heel medelijdend.

„Wat! Hebt gij ooit een krokodil kapot gezien?” vroeg mijn tante hierop.

„Ik geloof niet dat ik ooit een krokodil gezien heb,” antwoordde mijnheer Dick zachtzinnig.

„Er zou nooit iets gehaperd hebben, zonder dat oude gedierte,” zei mijn tante met krachtigen nadruk. „Het zou heel erg te wenschen zijn, dat sommige moeders haar dochters na haar huwelijk met vrede lieten en niet zoo geweldig liefderijk waren. Zij schijnen te denken, dat de eenige belooning, die zij kunnen krijgen omdat zij een meisje ter wereld hebben gebracht — de Heer bewaar mij, alsof het kind er om gevraagd had, of er ooit naar verlangd had! — volle vrijheid is om er haar met haar geploag weer uit te helpen. Waaraan denkt gij zoo Trot?”

Ik dacht aan alles wat er gezegd was. Sommige uitdrukkingen, die er gebezigd waren, bleven mij nog voor den geest. „Geen ongelijkheid in het huwelijk kan zoo groot zijn als wanneer geest en aanleg niet bij elkaar passen.” „De eerste blinde neiging van een onervaren hart.” „Mijn liefde was op een rots gegrond.” Maar wij waren thuis; en de vertrapte bladeren lagen onder onze voeten, en de najaarswind woei.

HOOFDSTUK XLVI.

Tijding.

Ik moet, als ik op mijn slechte geheugen voor datums af kan gaan, ongeveer een jaar getrouwd zijn geweest, toen ik op een avond, van een eenzame wandeling terugkeerend, terwijl ik over een boek, dat ik toen schreef, nadacht — want met mijn gestadigen ijver was de bijval, dien ik behaalde, ook gestadig grooter geworden, en ik was toen aan mijn eersten roman bezig — het huis van mevrouw Steerforth voorbijkwam. Ik was er, doordat ik in die buurt woonde, dikwijls voorbijgekomen, hoewel nooit wanneer ik een anderen weg kon nemen. Het gebeurde echter soms, dat het niet gemakkelijk was een anderen weg te vinden zonder een langen omweg te maken; en zoo was ik over het geheel vrij dikwijls er langs gekomen.

Ik had nooit meer gedaan dan even naar het huis kijken, terwijl ik het met versnelde stap voorbijging. Het zag er altijd even stil en somber uit. Geen van de groote kamers lag aan den weg; en de smalle, ouderwetsche ramen, die er toch al nooit vroolijk uitzagen, hadden nu met de neergelaten rolgordijnen een allerakeligst voorkomen. Er was een boogpoortje, dat over een bestraat pleintje naar een ingang leidde, die nooit gebruikt werd; en er was een rond trapraam, bij de andere ramen afstekend en het eenige zonder neergelaten gordijn, maar dat er toch even onbewoond uitzag. Ik herinner mij niet, dat ik ooit licht zag in het heele huis. Als ik een toevallige voorbijganger zou zijn geweest, zou ik waarschijnlijk gedacht hebben, dat daar het lijk van iemand, die zonder kinderen gestorven was, boven aarde stond. Als ik zoo gelukkig zou zijn geweest het huis niet zoo goed te kennen, en het dan dikwijls in dien onveranderden toestand zou hebben gezien, zou ik mijn verbeelding waarschijnlijk met heel wat gissingen hebben laten spelen.

Nu dacht ik er zoo weinig aan als ik kon. Maar mijn geest kon het huis niet voorbijgaan en er zich van afwenden, zooals mijn lichaam deed, en doorgaans wekte het een lange reeks van overpeinzingen bij mij op. Daar het zich op den avond, dien ik bedoel, met het onderwerp vereenigde waarmee mijn gedachten zich hadden beziggehouden, met kinderlijke herinneringen en latere fantasieën, schimmen van half gevormde hoop en duister gevoelde teleurstellingen, waarin waarheid en verbeelding zich tot één geheel vereenigden, gaf het mij nog

meer dan anders stof tot peinzen. Al mijmerend stapte ik voort, tot een stem, vlak naast mij, mij deed opschrikken.

Het was een vrouwenstem, en het duurde niet lang of ik herkende het kamermeisje van mevrouw Steerforth, dat vroeger blauwe linten op haar muts gedragen had. Zij had ze er nu afgenomen, om zich, denk ik, bij de veranderde stemming in het huis aan te passen, en droeg nu nog maar een paar stemmige, naargeestig bruine strikjes.

„Neem mij niet kwalijk, mijnheer, zoudt ge zoo goed willen zijn even binnen te komen, bij juffrouw Dartle?”

„Heeft juffrouw Dartle u naar mij toegestuurd,” vroeg ik.

„Vanavond niet, mijnheer, maar dat blijft hetzelfde. Juffrouw Dartle zag u een paar avonden geleden voorbijgaan; en ik moest met mijn werk op de trap blijven zitten, en als ik u weer zag voorbijkomen, vragen of u even bij haar binnen wilde komen.”

Ik keerde terug en vroeg mijn geleidster onderweg, hoe mevrouw Steerforth het maakte. Zij antwoordde, dat haar mevrouw niet al te best was, en veel in haar kamer bleef.

Toen wij bij het huis kwamen, wees zij mij juffrouw Dartle in den tuin, en liet het aan mij over deze zelf van mijn aanwezigheid te verwittigen. Zij zat op een bank aan het eind van een soort terras, dat het uitzicht had over de groote stad. Het was een sombere avond, met een dof gloeiend licht in de lucht; en naar het naargeestige, nevelachtige verschiep kijkend, waar zich hier en daar een groter voorwerp in dien dreigenden gloed aan het oog opdrong, kwam het mij voor, dat dit licht niet slecht strookte met de herinnering die ik had aan deze woest hartstochtelijke vrouw.

Zij zag mij aankomen en stond even op om mij te ontvangen. Ik vond haar nog bleeker en magerder dan toen ik haar het laatst had gezien; de flikkerende oogen nog helderder, en het litteken nog duidelijker.

Onze ontmoeting was niet hartelijk. Wij waren den laatsten keer in ongenoegen gescheiden, en zij had iets minachtends over zich, dat zij de moeite niet nam te verbergen.

„Men heeft mij gezegd, dat ge mij wenscht te spreken, juffrouw Dartle,” zei ik, bij haar staan blijvend, met mijn hand op de leuning van de bank, nadat ik haar uitnoodiging om te gaan zitten, die zij mij met een wenk gegeven had, had afgewezen.

„Als het u belieft,” zei zij. „Ik wilde u vragen: is dat meisje al gevonden?”

„Neen.”

„En toch is zij weggelopen!”

Ik zag haar dunne lippen trillen, terwijl zij mij aankeek, alsof het haar moeite kostte haar niet met smaadwoorden te overladen.

„Weggelopen?” herhaalde ik.

„Ja! Van hem,” zei zij met een lach. „Als zij nog niet gevonden is, zal zij misschien nooit gevonden worden. Zij kan wel dood zijn.”

De barbaarsche, tergende blijdschap, waarmee zij mijn blik ontmoette, heb ik nooit zoo op eenig ander gezicht uitgedrukt gezien.

„Haar dood te wenschen,” zei ik, „is misschien wel de vriendelijkste wensch, dien iemand van haar eigen sekse voor haar hebben kan. Het vrheugt mij, dat de tijd u in zooverre verzacht heeft, juffrouw Dartle.”

Zij verwaardigde zich niet hierop eenig antwoord te geven, maar mij weer met een smadelijken lach aankijkend, zei zij:

„De vrienden van die voortreffelijke en zwaar verongelichte jongedame zijn vrienden van u. Gij zijt hun kampvechter en komt voor hun rechten op. Verlangt gij te weten wat er van haar bekend is?”

„Ja,” zei ik.

Zij stond met een hatelijken glimlach op, en eenige schreden naar een heg van hulst doende, die het grasveld van den moestuin scheidde, riep zij, haar stem verheffend: „Kom hier!” op een toon alsof zij een schurftig dier geroepen had. „Gij zult uw ijver als kampvechter of wreker hier zeker wel willen betoemen, mijnheer Copperfield?” zei zij, met denzelfden glimlach over haar schouder naar mij omkijkend.

Ik boog het hoofd zonder te weten wat zij bedoelde. Zij riep nog eens „kom hier!” en kwam toen terug, gevolgd door den fatsoenlijken mijnheer Littimer, die even deftig als altijd voor mij boog en achter haar ging staan. De houding vol boosaardige zegepraal, en die toch, vreemd genoeg, iets vrouwelijk bevalligs en aanlokkends had, waarmee zij zich tusschen ons op de bank neervlijde en mij aankeek, was een wreede sprookjes-prinses waardig.

„Nu!” zei zij, op een gebiedenden toon, maar zonder hem aan te kijken, en de oude wond aanrakend, die weer klopte, thans misschien meer van blijdschap dan van pijn. „Vertel mijnheer Copperfield van de vlucht.”

„Mijnheer James en ik, juffrouw...”

„Spreek niet tegen mij!” viel zij er met een gefronst voorhoofd op in.

„Mijnheer James en ik, mijnheer . . .”
„Tegen mij ook niet, als het u belieft,”
zei ik.

Zonder zich eenigszins van zijn stuk te laten brengen, gaf Littimer door een lichte buiging te kennen, dat alles wat ons het aangenaamst was ook hem het aangenaamst was, en begon opnieuw:

„Mijnheer James en ik zijn met dat meisje op reis geweest, al den tijd sedert zij onder bescherming van mijnheer James

heb, zoolang ik bij hem in dienst ben geweest. Het meisje was bijzonder vlug van leeren en sprak al de talen; men zou haar niet meer als dezelfde boerendochter herkend hebben. Ik heb opgemerkt, dat zij, overal waar wij kwamen, zeer bewonderd werd.”

Juffrouw Dartle legde haar hand op haar heup. Ik zag hem tersluiks een blik op haar werpen en even bij zich zelf glimlachen.

MIJNHEER LITTIMER VERTELT ZIJN GESCHIEDENIS.

van Yarmouth vertrok. Wij zijn overal geweest, en hebben verscheidene vreemde landen gezien. Wij zijn in Frankrijk, Zwitserland en Italië geweest, kortom, wij hebben voortdurend gereisd.”

Hij keek naar de rugleuning van de bank, alsof hij daartegen sprak, en ging daarop voort, steeds zonder ons een van beiden aan te kijken.

„Mijnheer James bleef bijzonder aan dat meisje gehecht, en leefde een tijdlang veel geregelder, dan ik ooit van hem gezien

„Zeer bewonderd, zooals ik zeg, werd dat meisje. Door haar kleeding, en door de lucht en de zon, en doordat er zooveel werk van haar werd gemaakt, door al die dingen bij elkaar, trok zij werkelijk algemeen de aandacht.”

Hij zweeg even. Zij liet haar oogen rusteloos door het verschiep zwerven, en beet op haar onderlip om de krampachtige beweging van haar mond te doen ophouden.

Zijn handen over elkaar leggend, terwijl hij zich, alsof hij vermoeid werd, op één

been liet overzakken, vervolgde Littimer, met neergeslagen oogen en zijn deftige hoofd een beetje voorover en een beetje op zij:

„Zoo ging het met dat meisje eenigen tijd; tusschenbeide was zij wat neerslachtig, totdat zij, geloof ik, mijnheer James begon te vervelen door zich aan die neerslachtigheid en haar droevige stemmingen over te geven; en toen bleef de situatie niet zoo gunstig en begon mijnheer James weer onrustig te worden. Hoe onrustiger hij werd, des te slechter van humeur werd zij; en ik mag wel zeggen, dat ik met die twee een moeilijken tijd heb gehad. Maar de geschillen werden verscheidene malen weer bijgelegd; en ik mag wel zeggen, dat het alles bij elkaar veel langer duurde dan iemand had kunnen verwachten.”

Haar oogen nu van het verschieft afwendend, keek zij mij weer aan als tevoren. Littimer schraapte zijn keel achter zijn hand met een hoogst fatsoenlijk kuchje, verwisselde van been en vervolgde:

„Eindelijk, nadat er een tamelijk hooge woordenwisseling en verwijten hadden plaats gehad, ging mijnheer James op een ochtend uit, toen wij in de buurt van Napels waren, waar wij een villa hadden (daar het meisje bijzonder veel van de zee hield), en onder voorwendsel van over een dag of twee terug te komen, droeg hij mij op haar te zeggen, dat hij, ter wille van het geluk van allen, die er bij betrokken waren, haar” — hier brak hij met een kuchje even af — „haar verlaten had. Maar mijnheer James, dat moet ik zeggen, heeft zich toch als een man van eer gedragen; want hij liet voorstellen, dat het meisje met een heel fatsoenlijk man zou trouwen, die ten volle bereid was het verleden door de vingers te zien, en die minstens zoo goed was als wie ook, dien dat meisje in haar stand had kunnen verwachten, want zij was maar van heel gewone afkomst.”

Hij verwisselde nog eens van been en bevochtigde zijn lippen. Ik was er van overtuigd, dat de schavuit over zich zelf sprak, en zag mijn overtuiging in den blik van juffrouw Dartle weerspiegeld.

„Dit was mij ook opgedragen haar mee te deelen. Ik wilde graag alles doen wat ik kon om mijnheer James uit zijn moeilijke positie te redden, en de harmonie te herstellen tusschen hem en een liefhebberende moeder, die om zijnentwil al zoo veel had uitgestaan. Ik nam dus de boodschap op mij. De onstuimigheid van het meisje, toen zij weer bijkwam, nadat ik haar zijn vertrek had meegedeeld, ging alle

verwachting te boven. Zij was volkomen razend, en moest met geweld worden vastgehouden; anders zou zij, als zij geen mes had kunnen krijgen, of niet naar de zee had kunnen loopen, haar hoofd tegen den marmeren vloer te pletter hebben geslagen.”

Juffrouw Dartle, die met een glans van genoegen op haar gezicht op de bank achteroverleunde, scheen de klanken, die de booswicht uitte, als het ware te liefkoozen.

„Maar toen ik aan het tweede deel kwam van wat mij was opgedragen,” zei Littimer, onrustig zijn handen wrijvend, „waarvan men had kunnen verwachten, dat zij toch tenminste de goede bedoeling zou hebben gewaardeerd, toen toonde het meisje pas haar waren aard. Kwaadaardiger en driftiger heb ik nog nooit iemand gezien. Zij gedroeg zich verbazend onbehoorlijk. Zij toonde even weinig dankbaarheid, even weinig gevoel, even weinig geduld, even weinig verstand, als een stuk hout of een steen. Als ik niet op mijn hoede was geweest, ben ik overtuigd, dat het mij mijn bloed zou hebben gekost.”

„Dat doet haar in mijn achting heel sterk rijzen,” zei ik vol verontwaardiging.

Littimer boog zijn hoofd, als wilde hij zeggen:

„Inderdaad, mijnheer? Maar gij zijt nog jong!” en vervolgde zijn verhaal.

„Het was, kortom, een tijdlang noodig haar alles af te nemen, waarmee zij zich zelf of iemand anders kon kwetsen, en haar zorgvuldig opgesloten te houden. Desondanks wist zij op een nacht naar buiten te komen. Zij brak een zonneblind open, die ik zelf had dichtgespijkerd, liet zich langs een wingerd, die onder het raam langs den muur groeide, naar beneden zakken, en sedertdien heeft men, zoover ik weet, niets meer van haar gehoord of gezien.”

„Zij is dood, misschien,” zei juffrouw Dartle, met een glimlach, alsof zij het lijk van de ongelukkige wel met haar voet had kunnen schoppen.

„Zij kan zich misschien verdrongen hebben, juffrouw,” antwoordde Littimer, deze gelegenheid om tot iemand het woord te richten terstond waarnemend. „Dat is heel goed mogelijk. Of zij kan ook hulp hebben gekregen van de visschers en hun vrouwen en kinderen. Daar zij bijzonder op ordinair gezelschap gesteld was, had zij zich aangewend om op het strand dikwijls met hen te praten, juffrouw Dartle, en bij hun booten te gaan zitten. Ik heb haar dit, als mijnheer James weg was, wel heele dagen lang

zien doen. Mijnheer James was er heelemaal niet mee ingenomen, toen hij hoorde, dat zij de kinderen verteld had, dat zij een visschersdochter was en dat zij in haar eigen land, lang geleden, evenals zij, langs het strand had gezworven."

Ach, Emily! Ongelukkige schoonheid! Wat een tafereel rees er voor mij op, zooals zij daar zat aan dat verre strand, onder kinderen, die precies waren zooals zij zelf eens was geweest, toen zij nog onschuldig was, naar stemmetjes luisterend, die haar „moeder" hadden kunnen noemen, als zij de vrouw van een armen visscher was geworden, en naar de ontzaglijke stem van de zee, met haar eeuwig: „Nimmermeer!"

„Toen het bleek, dat er niets meer aan te doen was, juffrouw Dartle..."

„Heb ik niet gezegd niet tegen mij te spreken?" zei zij, met stugge minachting.

„Gij hebt tegen mij gesproken, juffrouw," antwoordde hij. „Neem mij niet kwalijk. Maar het is mijn plicht te gehoorzamen."

„Doe dat dan," zei zij. „Breng uw verhaal ten einde, en ga dan weg."

„Toen het bleek," hervatte hij, met onbeschrijfelijke fatsoenlijkheid en een gediensstige buiging, „dat zij niet te vinden was, ging ik naar mijnheer James, naar de plaats waar ik hem volgens afspraak zou schrijven, en vertelde hem wat er was gebeurd. Het kwam daarover tot woorden tusschen ons, en ik achtte het aan mijn fatsoen verplicht hem te verlaten. Ik kon veel van mijnheer James verdragen, en heb veel van hem verdragen; maar hij beledigde mij al te erg. Hij krenkte mij. Bekend met de ongelukkige verwijdering tusschen zijn moeder en hem, en wel wetend hoe ongerust en angstig zij waarschijnlijk zou zijn, nam ik de vrijheid naar Engeland en naar huis terug te komen, en daar te vertellen..."

„Voor geld, dat ik hem betaald heb," zei juffrouw Dartle tot mij.

„Juist, juffrouw — en te vertellen wat ik wist. Ik geloof niet," zei Littimer, na zich een oogenblik te hebben bedacht, „dat er nog iets meer is. Ik ben op het oogenblik buiten betrekking, en zou graag weer een fatsoenlijke werkkering vinden."

Juffrouw Dartle keek mij aan, alsof zij mij wilde vragen of er nog iets was, dat ik wenschte te weten. Daar mij juist nog iets was ingevallen, zei ik, als antwoord hierop:

„Ik zou wel van — van dien kerel willen weten," ik kon er mij niet toe brengen een behoorlijker uitdrukking te gebruiken — „of er ook een brief onderschept is, die

haar van huis is toegezonden, of dat hij denkt dat zij dien ontvangen heeft."

Hij bleef kalm en zwijgend staan, met zijn oogen op den grond gevestigd, en de vingertoppen van zijn rechterhand heel zachtjes en voorzichtig tegen de vingertoppen van de linker gedrukt.

Juffrouw Dartle keerde minachtend haar hoofd naar hem om.

„Neem mij niet kwalijk, juffrouw," zei hij, uit zijn verstrooiing ontwakend, „maar hoe onderdanig ook voor u, heb ik, hoewel ik maar een knecht ben, toch ook mijn eergevoel. Mijnheer Copperfield en gij, juffrouw, zijn twee verschillende personen. Als mijnheer Copperfield iets van mij wenscht te weten, neem ik de vrijheid mijnheer Copperfield er aan te herinneren, dat hij mij een vraag kan doen. Ik heb mijn fatsoen op te houden."

Na een oogenblik van tweestrijd keek ik naar hem om en zei: Gij hebt mijn vraag gehoord. Beschouw die als aan u gericht, als gij verkiest. Wat is uw antwoord daarop?"

„Mijnheer," antwoordde hij, zijn fijne vingertoppen nu eens van elkaar scheidend, dan weer samendrukkend, „mijn antwoord moet naar de omstandigheden gewijzigd worden, want het vertrouwen van mijnheer James tegenover zijn moeder te schenden, is heel iets anders dan het tegenover u te schenden. Het is niet denkbaar, geloof ik, dat mijnheer James het ontvangen van brieven zou bevorderen, die vermoedelijk tot het vergrooten van neerslachtigheid en onaangenaamheden zouden hebben kunnen bijdragen; maar verder dan dat, mijnheer, zou ik niet wenschen te gaan."

„Is dat alles?" vroeg juffrouw Dartle mij, Ik antwoordde, dat ik niets meer te zeggen had. „Behalve," vervolgde ik, toen ik hem zag weggaan, „dat ik de rol, die die kerel in deze afschuwelijke geschiedenis heeft gespeeld, heel goed begrijp, en dat ik, daar ik ze aan den braven man, die van haar kindsheid af haar vader is geweest, bekend zal maken, hem zou aanraden zich niet te veel in het openbaar te vertoonen."

Hij was, zodra ik begon te spreken, blijven staan, en had met zijn gewone bedaardheid geluisterd.

„Dank u, mijnheer," zei hij nu. „Maar gij zult mij wel excuseeren, mijnheer, als ik zeg, dat er in dit land geen slaven of slavendrijvers zijn, en dat niemand zich boven de wet mag stellen. Als iemand dat doet, is het, geloof ik, gevaarlijker voor hem dan voor anderen. Bijgevolg ben ik

volstrekt niet bang, mijnheer, om te gaan waarheen het mij goeddunkt."

Daarmee maakte hij een beleefde buiging voor mij, en met nog een buiging voor juffrouw Dartle, verdween hij door de opening in de heg, waardoor hij gekomen was. Juffrouw Dartle en ik keken elkaar een poos zwijgend aan. Zij keek nu weer precies zoo, als toen zij den man te voorschijn had laten komen.

"Hij zegt bovendien," zei zij, terwijl haar lip langzaam opkruilde, „dat zijn meester, naar hij gehoord heeft, in de buurt van Spanje vaart, en daarna nog verder weg zal gaan om aan zijn hang naar het zeeleven te voldoen, tot hij er genoeg van heeft. Maar dat is van geen belang voor u. Tusschen die twee trotsche menschen, moeder en zoon, is de kloof nog grooter dan tevoren, en er bestaat weinig hoop op toenadering, want zij zijn één van hart, en de tijd maakt beiden nog hardnekkiger en heerschzuchtiger. Dit is ook van geen belang voor u, maar het brengt mij tot wat ik zeggen wilde. De duivelin, waarvan gij een engel maakt, ik bedoel die gemeene meid, die hij uit het zeeslijk heeft opgeraapt," met haar zwarte oogen strak op mij gevestigd en haar vinger hartstochtelijk opgestoken, „zou nog wel in leven kunnen zijn — want ik geloof, dat gemeene dingen moeilijk sterven. Als zij nog leeft, zult gij zeker wel wenschen, dat zoo'n kostbare parel gevonden en goed in bewaring genomen wordt. Wij wenschen dat eveneens, opdat het toeval hem niet opnieuw tot haar prooi kan maken. In zooverre hebben wij hetzelfde belang, en daarom heb ik, die haar graag alle kwaad zou willen aandoen, dat zoo'n grof schepsel in staat is te voelen, u hier laten komen om te hooren wat gij gehoord hebt."

Ik zag door de verandering op haar gezicht, dat er achter mij iemand aankwam. Het was mevrouw Steerforth, die mij haar hand reikte, met meer koelheid dan vroeger, en met nog meer statigheid dan gewoonlijk in haar houding; maar toch, dat bemerkte ik — en ik werd er door getroffen — met een onuitwisbare herinnering aan mijn oude gehechtheid aan haar zoon.

Zij was sterk veranderd. Haar sierlijke gestalte was lang niet meer zoo recht, haar fraaie trekken hadden diepe plooiën en haar haren waren bijna grijs. Maar toen zij daar op de bank zat, was zij toch nog een knappe dame; en hoe goed kende ik dat heldere oog, met den trotschen blik, dat op school, zelfs in mijn droomen, een licht

voor mij was geweest.

„Is mijnheer Copperfield van alles op de hoogte gesteld, Rosa?"

„Ja."

„En heeft hij Littimer zelf gehoord?"

„Ja, ik heb hem gezegd waarom gij dat hadt verlangd."

„Ge zijt een goed meisje. Ik heb een paar brieven met uw voormaligen vriend gewisseld, mijnheer," vervolgde zij, het woord tot mij richtend, „maar deze hebben hem noch tot het besef van zijn plicht, noch tot het herstellen van onze natuurlijke betrekking kunnen brengen. Ik heb dus hiermee geen ander oogmerk dan wat Rosa u gezegd heeft. Als datgene, waardoor mijn zoon uit de strikken van één listige vijandin gered wordt, tegelijk het gemoed van dien ordentelijken man, dien gij hier eens gebracht hebt, kan geruststellen — dan zal mij dat aangenaam zijn. Ik heb medelijden met hem — meer kan ik niet zeggen."

Zij richtte zich op en bleef recht voor zich uit in de verte zitten turen.

„Mevrouw," zei ik eerbiedig. „Ik begrijp u. Ik verzeker u, dat er geen gevaar bestaat, dat ik aan uw beweegredenen een verkeerde uitlegging zal geven. Maar ik moet zeggen, zelfs tegen u, daar ik deze beleedigde familie van kind af heb gekend, dat als gij denkt, dat dit zoo zwaar ongelijke meisje niet wreed bedrogen is, en zij nu niet liever honderd dooden zou willen sterven, dan uit de hand van uw zoon een dronk water aan te nemen, gij in een verschrikkelijke dwaling verkeert."

„Stil, Rosa, stil!" zei mevrouw Steerforth, toen juffrouw Dartle hierop wilde invallen. „Het doet er niet toe. Laat maar. Gij zijt getrouwd, mijnheer, zooals men mij verteld heeft?"

Ik antwoordde, dat ik sedert eenigen tijd getrouwd was.

„En het gaat u goed? Ik hoor weinig, in het stille leven dat ik leid, maar ik verneem, dat gij beroemd begint te worden."

„Ik heb veel geluk gehad," zei ik, „en bemerk, dat mijn naam met een zekeren lof genoemd begint te worden."

„Gij hebt geen moeder meer?" zei zij met een zachtere stem.

„Neen."

„Dat is jammer," antwoordde zij. „Zij zou trotsch op u zijn geweest. Goedenavond!"

Ik vatte de hand, die zij mij met onbuigzame deftigheid toestak, en deze lag zoo kalm in de mijne, als was haar hart volkomen rustig geweest. Het scheen wel, alsof haar trots zoowel haar polsslag kon be-

dwingen, als een sluier van vreedzame onverschilligheid over haar gelaat kon doen glijden, waardoorheen zij recht voor zich uit in de verte zat te staren.

Terwijl ik, langs het terras, van hen wegging, kon ik niet nalaten op te merken hoe strak zij beiden naar het uitzicht zaten te turen, en hoe dit zich om haar heen al meer en meer verdonkerde en vernauwde. Hier en daar zag men in de verre stad eenige vroeg aangestoken lantarens flikkeren en aan den gezichtseinder bleef nog datzelfde dofroode schijnsel zweven. Maar uit het grootste gedeelte van het breede tusschengelegen dal rees een nevel op als een zee, die, terwijl hij zich met de duisternis vereenigde, het deed schijnen alsof de opkomende wateren hun beider gestalten zouden insluiten. Ik heb reden om mij dit te herinneren en denk er met ontzetting aan; want vóór ik deze beiden terugzag, was een stormachtige zee tot aan haar voeten opgerezen.

Nadenkend over wat mij aldus ter oore was gekomen, achtte ik het noodig dit aan baas Peggotty mee te deelen. Den volgenden avond ging ik dus Londen in om hem te zoeken. Hij zwierf voortdurend van plaats naar plaats, altijd met dat ééne doel om zijn nicht te zoeken, maar was toch meer in Londen dan ergens anders. Dikwijls had ik hem in het holst van den nacht door de straten zien loopen, zoekend onder de weinigen, die op zoo'n ontijdig uur buitenshuis bleven dwalen, naar wat hij vreesde te zullen vinden.

Hij had een kamer boven het kruidenierswinkeltje in Hungerford Market, dat ik al meer dan eens vermeld heb, en vanwaar hij zijn tocht van barmhartigheid begonnen was. Daar ging ik nu heen. Toen ik naar hem vroeg, hoorde ik van de menschen in het huis, dat hij nog niet was uitgegaan en ik hem boven op zijn kamer zou vinden.

Hij zat bij het raam, waarvoor hij een paar bloemen had staan, te lezen. De kamer was heel netjes en zindelijk. Ik zag terstond, dat zij altijd gereed werd gehouden om haar te kunnen ontvangen, en dat hij nooit uitging zonder het mogelijk te achten, dat hij haar naar huis zou meebrengen. Hij had mij niet aan de deur hooren kloppen, en sloeg zijn oogen pas op toen ik mijn hand op zijn schouder legde.

„Mijnheer David! Dank u, mijnheer, hartelijk dank voor dit bezoek. Ga zitten. Gij zijt van harte welkom, mijnheer!”

„Baas Peggotty,” zei ik, op den stoel plaats nemend, dien hij voor mij neerzette, „gij moet niet te veel verwachten. Maar ik

heb wat nieuws gehoord.”

„Van Emily!”

Hij legde op een zenuwachtige manier zijn hand op zijn mond en verbleekte terwijl hij mij in de oogen keek.

„Men kan er niet uit opmaken waar zij is, maar zij is niet meer bij hem.”

Hij bleef mij strak zitten aankijken en in diepe stilte luisteren naar alles wat ik te vertellen had. Hoe goed herinner ik mij nog den indruk van waardigheid, van schoonheid zelfs, dien de geduldige ernst van zijn gelaat op mij maakte, toen hij, langzaam zijn oogen van de mijne afwendend met zijn voorhoofd op zijn hand geleund, voor zich neer zat te staren. Hij maakte geen beweging om mij in de rede te vallen, maar bleef volkomen roerloos zitten. Hij scheen door het heele verhaal heen alleen haar gedaante in het oog te houden, en alle andere langs zich heen te laten gaan alsof die voor hem niet bestonden.

Toen ik klaar was, hield hij zijn hand voor zijn gezicht en bleef nog zwijgen. Ik keek een poos uit het raam en hield mij met de bloemen bezig.

„Wat zegt uw gevoel u er van, mijnheer David?” vroeg hij eindelijk.

„Ik denk dat zij nog leeft,” antwoordde ik.

„Ik weet het niet. Misschien was de eerste schok al te erg, en in de wilde ontzetting van haar hart —! Dat blauwe water, waarover zij vroeger zoo vaak sprak! Zou zij zooveel jaren lang altijd daaraan gedacht hebben, omdat het eens haar graf moest worden!”

Hij zei dit peinzend, met een zachte angstige stem, en liep even in het kamertje op en neer.

„En toch,” vervolgde hij, „mijnheer David, heb ik er mij zoo zeker van gevoeld, dat zij nog leefde — ik heb, wakend en slapend, altijd zoo vast geweten, dat ik haar vinden zou — ik ben daardoor zoo voortgedreven en gesteund — dat ik niet gelooven kan, dat ik mij bedrogen zou hebben. Neen! Emily leeft nog!”

Hij drukte zijn hand vast op de tafel, en zijn gebruid gezicht nam een uitdrukking van moedige vastberadenheid aan.

„Mijn nichtje Emily leeft nog, mijnheer,” zei hij op vasten toon. „Ik weet niet waar het vandaan komt, of hoe het mogelijk is, maar het wordt mij gezegd, dat zij nog leeft.”

Het was bijna alsof een hoogere ingeving hem deed spreken, toen hij dit zei. Ik wachtte een poos, tot hij mij zijn onverdeelde aandacht kon geven, en nam toen

het woord om hem mee te deelen, aan welke voorzorgen ik al den vorigen avond gedacht had, dat wij moesten nemen.

„Nu, beste vriend,” begon ik.

„Dank, dank u, mijnheer,” zei hij, mijn hand tusschen zijn beide handen nemend.

„Als zij naar Londen mocht komen, wat wel waarschijnlijk is — want waar zou zij zich zoo gemakkelijk kunnen verschuilen als in deze groote stad, en wat zou zij anders willen doen dan zich verschuilen en verborgen houden, als zij niet naar huis gaat?”

„En zij zal niet naar huis gaan,” viel hij hierop in, treurig zijn hoofd schuddend. „Als zij uit eigen beweging van hem af was gegaan, zou het misschien mogelijk zijn geweest, maar nu niet, mijnheer.”

„Als zij hierheen mocht komen,” vervolgde ik, „geloof ik dat er iemand is, die meer kans heeft haar te ontdekken dan iemand anders op de heele wereld. Weet gij nog wel — luister kalm en moedig naar wat ik zeggen moet — denk aan het groote doel, dat gij voor oogen hebt — weet ge nog wel van Martha?”

„Bij ons uit de stad?”

Ik had geen ander antwoord nodig dan zijn gezicht.

„Weet gij wel, dat zij in Londen is?”

„Ik heb haar op straat gezien,” antwoordde hij met een huivering.

„Maar gij weet niet,” zei ik, „dat Emily, lang voordat zij de vlucht nam, haar eens, met behulp van Ham, een grooten liefdedienst heeft bewezen; en ook niet, dat, toen wij elkaar op dien avond ontmoetten en in die gelagkamer met elkaar spraken, zij aan de deur stond te luisteren.”

„Mijnheer David!” riep hij met verbazing uit. „Dien avond toen het zoo hard sneeuwde?”

„Dien avond. Ik heb haar daarna niet teruggezien. Ik ging toen, nadat ik afscheid van u had genomen, naar haar terug, maar zij was al weg. Ik wilde toen liever niet met u over haar spreken, en dat zou ik nog liever niet doen, maar zij is de persoon, die ik bedoel en die wij, geloof ik, te hulp zullen moeten roepen. Begrijpt ge mij?”

„Maar al te goed, mijnheer,” antwoordde hij. Wij hadden onze stemmen tot een gefluister laten dalen en bleven op dien toon spreken.

„Gij zegt, dat gij haar gezien hebt,” vervolgde ik. „Denkt gij, dat ge haar zoudt kunnen vinden? Ik zou alleen op een toeval kunnen hopen.”

„Ik denk, mijnheer David, dat ik wel weet waar ik haar zoeken moet.”

„Het is donker. Willen wij vanavond er nog op uitgaan, omdat wij nu toch bij elkaar zijn, en probeeren of wij haar kunnen vinden?”

Hij stemde hierin toe, en maakte zich gereed om mij te vergezellen. Zonder te laten blijken, dat ik lette op wat hij deed, zag ik hoe zorgvuldig hij het kamertje in orde bracht, de kaars en het noodige om deze te kunnen aansteken gereed zette, het bed opensloeg en eindelijk een van haar japonnetjes (ik herinnerde mij het haar te hebben zien dragen) uit de latafel nam en netjes opvouwen met enkele andere kledingstukken en een hoed op een stoel legde. Hij sprak niet over die kleeren en ik evenmin. Daar hadden zij ongetwijfeld al heel wat avonden op haar liggen wachten.

„Er is een tijd geweest, mijnheer David,” zei hij, toen wij naar beneden gingen, „dat ik dat meisje, die Martha, bijna beschouwde als het slijk onder Emily's voeten. God vergeve mij, nu is het anders!”

Gedeeltelijk om hem aan den praat te houden, gedeeltelijk ook natuurlijk, omdat ik er belang in stelde, vroeg ik hem onderweg naar Ham. Hij zei, met bijna dezelfde woorden als vroeger, dat Ham nog dezelfde was, dat hij maar voortleefde alsof het leven hem onverschillig was, maar dat hij nooit morde of klaagde en dat iedereen van hem hield.

Ik vroeg hem wat hij dacht van Ham's gemoedstoestand ten aanzien van hem, die de oorzaak van hun ongeluk was. Of hij dacht, dat die gevaarlijk was. Wat hij bij voorbeeld dacht, dat Ham zou doen, als hij en Steerforth elkaar ooit weer mochten ontmoeten.

„Ik weet het niet, mijnheer,” antwoordde hij. „Ik heb er heel dikwijls over nagedacht, maar ik kan er voor mijzelf niet uit wijs worden.”

Ik herinnerde hem aan den ochtend na haar vertrek, toen wij met ons drieën op het strand waren. „Weet gij nog wel,” zei ik, „hoe zonderling woest hij toen naar de zee keek en over „het einde” sprak?”

„Ja zeker,” antwoordde hij.

„Wat denkt gij dat hij toen bedoelde?”

„Mijnheer David,” zei hij, „dat heb ik mijzelf al zoo dikwijls afgevraagd, maar nooit heb ik een antwoord gevonden. En één ding is heel vreemd — dat ik, al is hij nog zoo bedaard en zachtzinnig, hem toch niet goed naar zijn bedoeling zou durven vragen. Hij heeft nooit een woord tegen mij gezegd, dat niet behoorlijk en fatsoenlijk was, en het is niet denkbaar, dat hij nu op

een anderen toon zou gaan spreken; maar het is ver van kalm en helder water in zijn gemoed, waar die gedachten liggen. Het is diep, mijnheer, en ik kan niet op den bodem zien."

"Gij hebt gelijk," zei ik, "en dat heeft mij soms wel eens angstig gemaakt."

"En mij ook, mijnheer David," antwoordde hij. "Zelfs nog meer, dat verzeke ik u, dan zijn tegenwoordige roekeloosheid om zich in gevaaren te begeven, hoewel het allebei tot de verandering behoort, die over hem is gekomen. Ik weet niet of hij ooit tot geweld zou komen, maar ik hoop maar, dat die twee ver van elkaar mogen blijven."

Wij waren door Temple Bar in de City gekomen. Nu niet meer sprekend, maar stil naast mij voortlopend, gaf hij zich geheel aan het ééne doel van zijn leven over en stapte voort, met die strakke aandacht op één enkel punt, die hem in het drukste gewoel eenzaam zou hebben doen blijven. Wij waren niet ver van Blackfriars-brug, toen hij omkeek en naar een eenzame vrouwelijke gedaante wees, die aan den overkant van de straat voorbijgleed. Ik zag terstond dat zij het was, die wij zochten.

Wij staken de straat over en haastten ons al om haar in te halen, toen het mij inviel, dat zij zich misschien gemakkelijker tot belangstelling in het verloren meisje zou laten bewegen, als wij haar op een stillere plaats aanspraken, waar wij buiten het gewoel waren en minder opgemerkt konden worden. Ik ried daarom mijn metgezel aan, haar nog niet aan te spreken, maar haar te volgen; waarmee ik tegelijk toegaf aan een vaag verlangen om te weten waar zij heenging.

Daar hij hierin toestemde, volgden wij haar op een afstand, zonder haar uit het oog te verliezen, maar niet te dicht bij haar komend, daar zij dikwijls omkeek. Eén keer bleef zij stilstaan om naar een troep muzikanten te luisteren, en toen bleven wij ook stilstaan.

Zij liep nog een heel eind voort; wij eveneens. Uit den spoed, waarmee zij doorstapte, was duidelijk op te maken, dat zij op een bepaalde bestemming afging. Dit, en dat zij steeds in de drukste straten bleef, en ook, denk ik, het vreemde en verlokkende om iemand zoo heimelijk te volgen, deed mij bij mijn eerste voornemen blijven. Eindelijk sloeg zij een stille donkere straat in, waar zij uit de drukte en het gewoel raakte. "Nu kunnen wij haar aanspreken," zei ik, en onze schreden versnellend, gingen wij achter haar aan.

HOOFDSTUK XLVII.

Martha.

Wij waren nu in Westminster gekomen. Wij waren omgekeerd om haar te volgen, daar zij ons eerst tegemoet was gekomen; en de Westminster Abdij was het punt waar zij het licht en de drukte van de groote straten verliet. Zij liep, toen zij eenmaal door de twee stroomen van voetgangers heen was, die van en naar de brug gingen, zoo snel voort, dat wij daardoor en door het eind, dat zij ons in het begin vooruit was, in een smalle langs het water loopende straat bij Millbank waren, voor wij haar inhaalden. Op dat oogenblik stak zij de straat over, als om de voetstappen te vermijden, die zij zoo dicht achter zich hoorde, en liep, zonder om te kijken nog sneller voort.

Het uitzicht op de rivier door de donkere poort van een wêrf, waar eenige wagens stonden, scheen mijn voeten te boeien. Ik stootte mijn metgezel zonder te spreken aan, en beiden begrepen wij, haar niet op den voet te moeten volgen, maar bleven, zoo stil als wij konden, in de schaduw van de huizen aan den overkant van de straat, maar toch heel dicht bij haar.

Er stond, en er staat nu ik dit schrijf, aan het eind van die laag liggende straat, een vervallen houten gebouwtje, waarschijnlijk een in onbruik geraakt veermanshuisje. Het staat juist op het punt waar de dubbele rij huizen ophoudt en de weg tusschen een enkele rij huizen en de rivier verder gaat. Zoodra zij hier kwam en het water zag, bleef zij staan, alsof zij haar bestemming had bereikt; maar weldra liep zij, langs den oever van de rivier, en strak naar het water kijkend weer langzaam verder.

Den heelen weg langs had ik gedacht, dat zij naar een of ander huis ging, had ik zelfs een vage hoop gekoesterd, dat dit huis in eenig verband met de verlorene zou staan. Maar die enkele blik op de donkere rivier door die poort had er mij instinctmatig op voorbereid, dat zij niet verder zou gaan.

Deze buurt was in dien tijd zeer obscuur; zij was 's nachts zoo eenzaam en naargeestig als er maar één in den omtrek van Londen kon zijn. Er waren noch werven, noch huizen langs het verlaten stuk weg voorbij de groote sombere gevangenis. Een traag stroomende gracht liet bij de muren van de gevangenis haar modder bezinken. Grof gras en welig onkruid bedekten al de moe-

rassige landen in den omtrek. Op één plek stonden geraamten van huizen, op een ongelukkigen tijd begonnen en nooit afgebouwd, te verrotten. Op een andere was de grond bedekt met roestige ijzeren monsters, stoomketels, wielen, krukken, pijpen, fornuizen, waterraderen, ankers, duikerklokken, molenwieken, en ik weet niet wat voor vreemde voorwerpen nog meer, door den een of anderen speculant bijeengebracht, en daar blijven liggen, waar zij zich — door hun eigen zwaarte in den weeken

voerden door plassen en slib naar den waterkant. Er ging een verhaal, dat een van de putten voor de lijken in den tijd van de Zwarte Pest hier ergens gegraven was; en een heillooze invloed scheen zich van daar uit over de heele buurt te hebben verspreid. Of anders zag zij er uit alsof zij door de voortdurende overstromingen van de vervuilde rivier langzamerhand in dien afzichtelijken toestand was gebracht.

Alsof ook zij tot het aangeslibde vuil behoorde en daar zou moeten vergaan,

„O, DIE RIVIER!” RIEP ZIJ HARTSTOCHTELIJK UIT. „O, DIE RIVIER!”

grond gezonken — vergeefs in de aarde schenen te willen verbergen. Het gekletter en de vurige gloed van eenige fabrieken langs den waterkant stoorden in den stillen nacht alles, behalve den zwaren rook, die uit de schoorsteenen opsteeg. Glibberige paden, tusschen oude houtstapels doorslingerend, waaraan een walgelijke zelfstandigheid kleefde, die op groen haar geleek, en de overblijfselen van oude biljetten, die boven het hoogwaterpeil fladderden, en waarop aankondigingen te lezen stonden van belooningen, die uitgelooft waren voor het vinden van drenkelingen,

daalde het meisje, dat wij volgden, tot vlak aan den waterkant af, en bleef, te midden van dat nachttooneel, eenzaam en stil naar het water staan turen.

Er lagen eenige schuiten en booten in de modder op het strand, en deze gaven ons de gelegenheid haar, zonder gezien te worden, tot op enkele schreden te naderen. Toen gaf ik baas Peggotty een teeken om te blijven waar hij was, en kwam alleen uit de schaduw naar voren om haar aan te spreken. Niet zonder beven naderde ik haar eenzame gestalte; want dit sombere einde van haar lange en blijkbaar opzettelijke

wandeling en de houding waarin zij daar stond, bijna in de dreigende schaduw van de ijzeren brug, naar de lichten starend, die als dwarrelende strepen door den snelstroomenden vloed werden teruggekaatst, deden een bange vrees bij mij opkomen.

Ik geloof, dat zij in zich zelf sprak. Zeker weet ik dat zij, hoewel zij strak in het water bleef turen, haar omslagdoek van haar schouders nam en op een zekere onbestemde, verbijsterde manier haar handen daarin wikkelde, meer alsof zij een slaapwandelaars was, dan alsof zij waakte. Ik weet ook, en kan het nooit vergeten, dat zij in haar woeste bewegingen iets had, waardoor ik mij niet zeker voelde, dat zij niet voor mijn oogen zou verzinken, voordat ik haar bij haar arm had kunnen grijpen.

Op hetzelfde oogenblik zei ik: „Martha!”

Zij gaf een gil van schrik, en worstelde met mij met zooveel kracht, dat ik er aan twijfel of ik haar wel alleen had kunnen vasthouden. Maar een sterkere hand dan de mijne had haar vastgegrepen; en toen zij haar verschrikte oogen opsloeg en zag wie het was, deed zij nog maar één enkele poging en zonk toen tusschen ons neer. Wij droegen haar van den waterkant naar een plek waar eenige droge steenen lagen, en legden haar daar neer. Zij schreide en kermde een poos, kwam toen half overeind, hield haar hoofd met haar beide handen vast en bleef zoo tusschen de steenen zitten.

„O, die rivier!” riep zij hartstochtelijk uit. „O, die rivier!”

„Stil! stil!” zei ik. „Bedaar wat!”

Maar zij bleef nog steeds dezelfde woorden herhalen en riep voortdurend: „O, die rivier!”

„Ik weet dat die precies is als ik!” riep zij uit. „Ik weet dat ik van haar ben. Ik weet dat zulke als ik daar behooren! Zij komt van buiten tusschen velden en dorpen, waar er eenmaal geen vuil in was — en zij kruipt door akelige straten, verontreinigd en ellendig — en zij loopt, evenals mijn leven, naar de groote zee, die altijd onrustig is — en ik voel dat ik met haar mee moet!”

Ik heb nooit geleerd wat wanhoop is, behalve uit den toon van deze woorden.

„Ik kan er niet vandaan blijven. Ik kan ze niet vergeten. Zij vervolgt mij nacht en dag. Zij is het eenige in de heele wereld, dat voor mij deugt of waar ik voor deug. O, die verschrikkelijke rivier!”

De gedachte kwam bij mij op, dat ik op het gezicht van mijn metgezel, terwijl hij haar sprakeloos en roerloos aanstaarde, de

geschiedenis van zijn nichtje had kunnen lezen, als ik er al niets van geweten had. Nooit zag ik, op een schilderij of in de werkelijkheid, afgrijzen en medelijden zoo treffend vereenigd. Hij beefde alsof hij zou neervallen; en zijn hand — ik raakte die met de mijne aan, want zijn uiterlijk deed mij ongerust worden — was doodelijk koud.

„Zij is nu heelemaal overstuurd,” fluisterde ik hem toe. „Zij zal aanstonds wel anders spreken.”

Ik weet niet wat hij tot antwoord wilde zeggen. Hij maakte een beweging met zijn mond en scheen te denken, dat hij gesproken had, maar deed niets anders dan met zijn uitgestrekte hand naar haar wijzen.

Zij barstte opnieuw in tranen uit, verborg haar gezicht weer tusschen de steenen, en lag daar vóór ons als een beeld van jammer en ellende. Wel wetend dat deze toestand eerst voorbij moest zijn, voor wij met eenige hoop op goed gevolg met haar konden spreken, waagde ik het hem tegen te houden, toen hij haar op wilde beuren; en zoo bleven wij stil bij haar staan tot zij kalmer werd.

„Martha,” zei ik toen, bukkend en haar helpend om op te staan (zij scheen te willen opstaan om weg te gaan, maar zij was daartoe nog te zwak en bleef tegen een boot aan staan leunen.) „Weet gij wel wie het is, dien ik daar bij mij heb?”

Zij antwoordde flauw: „Ja.”

„Weet gij wel, dat wij u vanavond een heel eind hebben nageloopt?”

Zij schudde haar hoofd. Zij keek noch hem noch mij aan, maar bleef beschaamd voor ons staan, haar hoed en haar doek in de eene hand houdend, zonder dat zij dit scheen te weten, en de andere dichtgeknepen tegen haar voorhoofd drukkend.

„Zijt gij nu bedaard genoeg,” zei ik, „om over iets te spreken, dat u zooveel belang inboezemde — ik hoop dat het in den Hemel niet vergeten zal worden — op dien avond toen het zoo sneeuwde?”

Zij begon opnieuw te snikken, en prevelde eenige verwarde dankbetuigingen, dat ik haar toen niet van de deur had weggejaagd.

„Ik wil niets voor mij zelf zeggen,” zei zij, na een korte poos. „Ik ben slecht. Ik ben verloren. Ik heb geen hoop meer. Maar zeg hem toch, mijnheer,” (zij was angstig van hem teruggedeeind) „als gij niet te hard over mij denkt om dat te doen, dat ik nooit op eenige manier de oorzaak van zijn ongeluk ben geweest.”

„Gij zijt er ook nooit van beschuldigd,” antwoordde ik even ernstig als zij.

„Gij waart het, als ik mij niet bedrieg,” zei zij, met een haperende stem, „dien ik in de keuken zag komen, op dien avond toen zij zoo’n medelijden met mij had; en zoo zacht voor mij was; en niet van mij gruwde zooals de anderen, en mij zoo vriendelijk hielp! Waart gij dat niet, mijnheer?”

„Ja, dat was ik,” zei ik.

„Ik zou al lang in de rivier zijn geweest,” zei zij, met een vreeselijken blik er naar omkijkend, „als ik een schuld tegenover haar op mijn geweten had gehad. Ik had er geen enkelen winternacht van weg kunnen blijven, als ik daarvan niet heelemaäl vrij was geweest.”

„De oorzaak van haar vlucht is maar al te goed bekend,” zei ik. „Gij zijt daar volkomen onschuldig aan — dat gelooven en dat weten wij.”

„O, ik had door haar veel beter kunnen worden, als ik een beter hart had gehad,” riep het meisje, met jammerlijk berouw, „want zij was altijd goed voor mij. Zij heeft nooit een woord tegen mij gezegd, dat niet goed en vriendelijk was. Is het dan denkbaar, dat ik haar zou willen maken tot wat ik zelf ben, terwijl ik zoo goed wéét wat ik ben? Toen ik alles verloor wat het leven dierbaar maakt, was het ergste van al mijn gedachten, dat ik haar nooit meer zou zien.”

Baas Peggotty, met één hand op den rand van de boot leunend, hield zijn andere hand voor zijn gezicht.

„En toen ik, nog voor den avond toen het zoo sneeuwde, van iemand bij ons uit de stad hoorde wat er gebeurd was,” riep Martha uit, „was mijn bitterste gedachte, dat de menschen er aan zouden denken dat ik vroeger met haar had omgegaan, en zouden zeggen, dat ik haar bedorven had! En de Hemel weet, dat ik had willen sterven om haar haar goeden naam terug te geven!”

Sinds lang aan alle zelfbeheersching onttwend, was haar wroeging en zielesmart verschrikkelijk om aan te zien.

„Te sterven zou niet veel geweest zijn — wat zal ik zeggen? — Ik had willen leven!” riep zij uit. „Ik had willen blijven leven tot ik oud werd, op die ellendige straten — om in het donker, door iedereen gemeden, rond te zwerven — om den dag op die akelige rijen huizen te zien aanbreken, en te bedenken hoe dezelfde zon vroeger in mijn kamertje scheen en mij wekte — zelfs dat had ik willen doen om haar te redden!”

Op de steenen neerzinkend, nam zij er eenige in elke hand en klemde ze tusschen haar vingers, alsof zij ze wilde vermalen.

Dickens. David Copperfield 26

Ieder oogenblik wrong zij zich in een nieuwe houding, nu eens haar armen recht uit stekend, dan weer ze voor haar gezicht krommend, als om het beetje licht dat er was, van haar oogen af te weren, terwijl zij haar hoofd liet zinken, alsof het door ondraaglijke herinneringen werd bezwaard.

„Wat moet ik doen!” zei zij, zoo met haar wanhoop kampend. „Hoe kan ik zoo voortleven als ik ben, een vloek voor mij zelf, een levende schande voor ieder wien ik nabij kom!” Zich eensklaps tot mijn metgezel wendend: „Vertrap mij! Dood mij! Toen zij uw trots was, zoudt gij gedacht hebben dat ik haar kwaad had gedaan, als ik haar op straat met mijn kleeën had aangeraakt. Gij kunt geen woord gelooven — waarom zoudt gij? — dat uit mijn mond komt. Het zou een gloeiende schande voor u zijn, zelfs nu nog, als zij en ik een woord wisselden. Ik klaag niet. Ik zeg niet, dat zij en ik gelijk staan — ik weet wel, dat er nog een lange, lange weg tusschen ons is. Ik zeg alleen maar, met al mijn schuld en ellende op mijn hoofd, dat ik haar met mijn heele ziel dankbaar ben en haar liefheb. O, denk niet dat alle vermogen dat ik in mij had om iets lief te hebben, volkomen dood is! Verstoot mij, zooals de heele wereld doet. Dood mij, omdat ik ben wat ik ben, en haar ooit gekend heb; maar denk dat niet van mij!”

Hij keek haar, toen zij hem dit smeekend toeriep, met verbijsterde droefheid aan; en toen zij zweeg, beurde hij haar zachtjes van den grond op.

„Martha,” zei hij, „God verhoede, dat ik u zou veroordeelen. God verhoede, dat ik dat doen zou, meisje! Gij weet niet half wat een verandering er door den tijd in mij gekomen is, als gij dat voor mogelijk houdt. Wel!” Hij bedacht zich een oogenblik en vervolgde toen: „Gij begrijpt nog niet hoe het komt, dat deze heer en ik met u wilden spreken. Gij begrijpt nog niet wat wij willen. Luister daarom naar ons!”

Zijn invloed over haar was volkomen. Zij bleef bevend voor hem staan, alsof zij bevreesd was zijn oogen te ontmoeten; maar haar hartstochtelijke smart was nu geheel bedaard.

„Als gij er iets van gehoord hebt,” hervatte hij, „wat er toen tusschen mijnheer David en mij besproken is, op dien avond toen het zoo sneeuwde, dan weet gij, dat ik overal naar toe ben geweest om mijn dierbare nichtje te zoeken. Mijn dierbare nichtje,” herhaalde hij op vasten toon. „Want zij is mij nu nog dierbaarder, Martha, dan zij ooit tevoren geweest is.”

Zij hield haar handen voor haar gezicht, maar bleef verder stil.

„Ik heb hooren zeggen,” hervatte hij, „dat gij vroeg zonder vader of moeder zijt gebleven, zonder vriend om op ruwe zee-mans-manier hun plaats te vervullen. Misschien kunt gij u wel voorstellen, dat gij, als gij zoo'n vriend hadt gehad, met de jaren van hem zoudt zijn gaan houden, en dat mijn nichtje zoo goed als een eigen dochter voor mij was.”

Terwijl zij stil stond te beven, sloeg hij haar doek zorgvuldig om haar heen nadat hij dien eerst van den grond had opgeraapt.

„En daarbij weet ik,” vervolgde hij, „zoo-wel dat zij tot aan het verste einde van de wereld met mij mee zou gaan, als zij mij maar eenmaal kon terugzien, als dat zij tot het verste einde van de wereld zou vluchten om mij maar niet te zien. Want hoewel zij geen reden heeft om aan mijn liefde te twifelen, en dat ook niet doet — en dat ook niet doet,” herhaalde hij met geruste verzekerdheid van de waarheid van wat hij zei, „is er toch de schaamte nog, die tus-schen ons staat.”

Ik vond in ieder woord, dat hij zoo duidelijk en nadrukkelijk sprak, een nieuw bewijs, dat hij het ééne onderwerp, dat hem zoo volkomen vervulde, van alle kanten bekeken had.

„Wij zijn tot de overtuiging geraakt,” vervolgde hij, „mijnheer David hier en ik, dat zij eenmaal arm en eenzaam naar Londen zal komen. Wij gelooven — mijnheer David en ik, en wij allemaal — dat gij aan alles, wat haar overkomen is, zoo onschuldig zijt als een pasgeboren kind. Gij hebt er over gesproken, dat zij goed en vriendelijk en zacht voor u is geweest. God zegene haar, dat wist ik ook wel! Ik wist wel, dat zij dat altijd was, voor iedereen. Gij zijt haar dankbaar, en gij hebt haar lief. Help ons zooveel gij kunt om haar te vinden, en God zal u loonen!”

Zij keek hem haastig en voor de eerste maal aan, alsof zij twijfelde aan wat hij zei.

„Wilt gij mij dan vertrouwen?” vroeg zij, met een zachte stem vol verbazing.

„Ten volle!” zei baas Peggotty.

„Om haar aan te spreken, als ik haar ooit mocht vinden; om haar een schuilplaats te geven, als ik zelf een schuilplaats heb om met haar te deelen; en dan, zonder dat zij het weet, naar u toe te komen, en u bij haar te brengen?” vroeg zij haastig.

„Ja!” antwoordden wij beiden tegelijk.

Zij sloeg haar oogen op en betuigde plichtig, dat zij zich met ijver en trouw aan die taak zou wijden. Dat zij nooit daarin

zou wankelen, zich nooit daarvan zou laten afleiden, noch er van zou afzien, zoolang er eenige kans en hoop was. Als zij niet trouw daarin was, dan mocht het doel, dat zij nu in het leven had en dat haar aan iets hechtte dat geen kwaad inhield, haar weer ontzinken en haar nog ellendiger en wanhopiger achterlaten, als dat mogelijk was, dan zij dien avond op den oever van de rivier was geweest; en mocht dan alle hulp, goddelijke en menschenlijke, haar voor altijd ontzegd worden!

Zij verhief haar stem niet boven een fluisteren, en richtte ook niet het woord tot ons, maar sprak als het ware tot den nachthemel, en bleef toen stil naar het sombere water staan turen.

Wij achtten het nu raadzaam haar alles te zeggen wat wij wisten, en ik deelde haar dit uitvoerig mee. Zij luisterde met groote aandacht, en met een gezicht dat dikwijls veranderde, maar toch met al die verschillende uitdrukkingen steeds dezelfde gezindheid aanduidde. Soms vulden haar oogen zich met tranen, maar deze bedwong zij. Het scheen alsof zij een heel ander wezen was geworden en nu niet stil genoeg kon zijn.

Zij vroeg, toen alles haar verteld was, waar zij ons, als zij daartoe reden had, een boodschap kon brengen. Onder een flauw brandende straatlantaren schreef ik onze twee adressen op een blaadje van mijn zakboekje, dat ik uitscheurde en haar gaf; en dat zij met een bevende hand in haar japon stak. Ik vroeg haar waar zij zelf woonde. Zij antwoordde, na zich een oogenblik te hebben bedacht: nergens lang. Het was beter het maar niet te weten.

Baas Peggotty fluisterde mij iets toe, waar ik ook al aan gedacht had, en ik haalde mijn beurs te voorschijn; maar ik kon haar niet overhalen eenig geld aan te nemen, en haar ook geen belofte afdwingen dat zij dit een volgende keer zou doen. Ik hield haar voor, dat baas Peggotty, voor iemand van zijn stand, niet arm kon worden genoemd, en dat het denkbeeld, dat zij van dat zoeken werk zou maken, terwijl zij toch heelemaal voor zichzelf moest zorgen, ons tegen de borst stuitte. Zij bleef standvastig. In dit opzicht was zijn invloed op haar even machteloos als de mijne. Zij dankte hem met aandoening, maar bleef onverzettelijk.

„Er is misschien nog werk te krijgen,” zei zij. „Ik zal het probeeren.”

„Neem tenminste eenige hulp aan,” antwoordde ik, „tot gij dat geprobeerd hebt.”

„Wat ik beloofd heb zou ik niet voor geld

kunnen doen," zei zij hierop. „Ik zou het niet kunnen aannemen, al leed ik honger. Als ge mij geld gaaft, zoudt ge mij uw vertrouwen weer ontnemen, het doel weg nemen, dat ge mij gegeven hebt, het eenige wat mij voor de rivier bewaart."

„In naam van den grooten Rechter," zei ik, „voor wien gij en wij allen eens op den dag des Oordeels verschijnen moeten, verban die verschrikkelijke gedachte! Wij kunnen allen nog wel iets goeds doen, als wij willen."

Zij beefde, haar lippen trilden, en haar gezicht was nog bleeker, toen zij antwoordde:

„Dit is u misschien wel ingegeven om een ellendig schepsel te redden en tot berouw te brengen. Ik durf het bijna niet te denken; het schijnt al te vermetel. Als er nog eens iets goeds door mij mocht gebeuren, zou ik misschien beginnen te hopen; want tot nu toe is van alles wat ik gedaan heb nooit iets anders dan kwaad gekomen. Men kan mij nu, voor het eerst sedert langen tijd in mijn ellendige leven, vertrouwen, door wat gij mij opgedragen hebt te beproeven. Meer weet ik niet en meer kan ik niet zeggen."

Weer bedwong zij de tranen, die begonnen te vloeien; en haar bevende hand uitstekend om baas Peggotty even aan te raken, alsof hij een genezende kracht bezat, verdween zij langs den eenzamen weg. Zij was ziek geweest, waarschijnlijk geruimen tijd. Toen ik scherper op haar lette, merkte ik, dat zij er vermagerd en vervallen uitzag, en dat uit haar ingezonken oogen ontbering en lijden sprak.

Wij volgden haar op korten afstand, daar onze weg in dezelfde richting liep, tot wij weer aan de lichte en drukke straten kwamen. Ik stelde zooveel vertrouwen in haar verklaring, dat ik baas Peggotty in bedanking gaf, of het niet zou schijnen alsof wij haar al van het begin af wantrouwden, als wij haar nu nog verder volgden. Daar hij van hetzelfde gevoelen was en haar evenzeer vertrouwde, lieten wij haar haar eigen weg gaan en sloegen den onzen in, die naar Highgate ging. Hij bleef mij nog een heel eind gezelschap houden; en toen wij scheidden, met een stil gebed voor het gelukken van deze nieuwe poging, straalden er een nieuw gevoel, een peinzend medelijden bij hem door, die mij niet moeilijk vielen te verklaren.

Het was middernacht toen ik thuis kwam. Ik had mijn eigen tuinhek bereikt en stond naar den zwaren galm van de klok der St. Paulskerk te luisteren, welker klank ik mij verbeeldde dat mij door de menigte van

slaande klokken werd toegevoerd, toen ik eenigszins verwonderd bemerkte, dat de deur van het huisje van mijn tante nog openstond en er een flauw licht uit het voorhuis naar buiten scheen.

Denkend dat mijn tante misschien weer door een van haar oude vlagen van angst overvallen was, en misschien naar het woeden van een denkbeeldigen brand in de verte zat te kijken, ging ik er heen om even met haar te spreken. Met groote verbazing zag ik echter een man in haar tuintje staan.

Hij had een glas en een flesch in zijn hand en stond juist te drinken. Ik bleef tusschen het dichte gebladerte staan, want de maan was nu op, hoewel door wolken verduisterd, en herkende den man, dien ik eens voor een hersenschim van mijnheer Dick had gehouden, en eens met mijn tante in de City op straat had ontmoet.

Hij was aan het eten zoowel als aan het drinken, en scheen dit met uitgehongerde gretigheid te doen. Hij scheen het huisje nieuwsgierig te bekijken, alsof het de eerste maal was dat hij het zag. Nadat hij gebukt had om de flesch op den grond te zetten, keek hij naar de ramen boven en daarna om zich heen, maar als het ware tersluiks en met ongeduld, alsof hij verlangde om weg te komen.

Het licht in de gang werd een oogenblik verduisterd, en mijn tante kwam naar buiten. Zij was zenuwachtig en telde wat geld uit in zijn hand. Ik hoorde het klinken.

„Wat helpt mij dat?" zei hij.

„Ik kan niet meer missen," antwoordde mijn tante.

„Dan kan ik niet weggaan," zei hij. „Hier! Neem het maar terug."

„Gij slecht mensch," antwoordde mijn tante met diepe aandoening, „hoe kunt gij mij zoo behandelen? Maar waarom vraag ik dat nog? Het komt, doordat gij weet hoe zwak ik ben. Wat heb ik anders te doen om mij voor altijd van uw bezoeken te bevrijden, dan u over te laten aan het lot dat gij verdiend hebt!"

„En waarom laat gij mij dan niet daaraan over?" zei hij.

„Gij vraagt mij waarom?" antwoordde mijn tante. „Wat een hart moet gij hebben!"

Hij stond kwaad met het geld te rammen en zijn hoofd te schudden, tot hij eindelijk zei:

„Is dat dan alles wat ge mij geven wilt?"

„Het is alles wat ik u geven kan," zei mijn tante. „Gij weet wel, dat ik verliezen heb geleden en armer ben dan vroeger.

Dat heb ik u gezegd. Nu gij dit hebt, waarom doet ge mij nu nog het verdriet aan nog langer hier te blijven en mij te laten zien wat er van u geworden is?"

"Ik zie er schunnig genoeg uit, als ge dat bedoelt," zei hij. "Maar ik leid ook een leven als een uil."

"Gij hebt mij het grootste gedeelte afgezet van wat ik ooit bezeten heb," zei mijn tante. "Gij hebt mij mijn hart doen sluiten voor de heele wereld, jaren en jaren lang. Gij hebt mij valsch, ondankbaar en wreed behandeld. Ga weg en heb berouw daarover. Voeg niet nog meer kwaad bij de lange, lange lijst van het kwaad, dat ge mij hebt aangedaan!"

"Jawel!" antwoordde hij. "Dat is allemaal heel mooi! — Nu! Ik zal het er voor het oogenblik dan maar mee moeten doen zoo goed ik kan, denk ik."

Ondanks zichzelf scheen hij echter door de verontwaardigde tranen van mijn tante beschaamd te worden en met hangend hoofd sloop hij den tuin uit. Een paar snelle stappen doend, alsof ik juist aankwam, ontmoette ik hem bij het hek en ging naar binnen juist toen hij naar buiten kwam. In het voorbijgaan keken wij elkaar opletterend en lang niet vriendelijk aan.

"Tante," zei ik haastig. "Heeft die man u weer lastig gevallen? Laat ik met hem spreken. Wie is hij?"

"Kind," antwoordde mijn tante, mij bij mijn arm vattend, „kom binnen en spreek de eerste tien minuten niet tegen mij."

Wij gingen in het zijkamertje zitten. Mijn tante verschool zich achter het groote groene scherm van vroeger jaren, dat nu aan de leuning van een stoel was geschroefd, veegde nu en dan haar oogen af, en bleef ongeveer een kwartier zoo zitten. Toen kwam zij daar vandaan en nam een stoel naast mij.

"Trot," zei mijn tante kalm, „het is mijn man."

"Uw man, tante?" Ik dacht dat die dood was!"

"Dood voor mij," antwoordde mijn tante; „maar toch nog in leven."

Ik bleef in stille verbazing zitten.

"Betsey Trotwood ziet er niet erg naar uit alsof zij ooit voor de liefde vatbaar was," zei mijn tante heel bedaard, „maar er is toch een tijd geweest, Trot, dat zij dien man blindelings geloofde en vertrouwde — dat zij hem innig liefhad, Trot — dat er geen bewijs van gehechtheid was, dat zij hem niet zou hebben gegeven. Hij beloonde haar door haar bijna arm te maken en haar bijna het hart te breken. Dus

stopte zij al die soort van teerhartigheid eens en voor al in een graf, gooide het vol en trapte het plat."

"Mijn lieve, beste tante!"

"Ik heb mij edelmoedig getoond toen wij scheidden," vervolgde mijn tante, haar hand, volgens haar gewoonte, op de mijne leggend. „Ik mag na verloop van zooveel tijd wel zeggen, Trot, dat ik mij edelmoedig heb getoond. Hij had mij zoo slecht behandeld, dat ik op een voor mij heel gunstige wijze een scheiding had kunnen krijgen; maar dat deed ik niet. Hij maakte al heel gauw alles wat ik hem gegeven had op, zonk dieper en dieper, trouwde met een andere vrouw, geloof ik, werd een avonturier, een speler en een zwendelaar. Wat hij nu is, hebt gij gezien. Maar toen ik met hem trouwde was hij een man, die er knap uitzag," zei mijn tante, met een nagalm van vroegeren trots en ingenomenheid in haar toon, „en ik geloofde — ik was een zottin — dat hij een man van eer was."

Zij gaf mijn hand een drukje en schudde haar hoofd.

"Hij is nu niets meer voor mij, Trot — nog minder dan niets. Maar liever dan hem voor zijn misdrijven te laten straffen (wat gebeuren zou als hij hier door het land bleef zwerven) geef ik hem meer geld dan ik missen kan, als hij zich nu en dan weer vertoont, opdat hij weer weg kan gaan. Ik was een zottin toen ik hem trouwde; en in zooverre ben ik in dat opzicht een onverbeterlijke zottin, dat ik, uit teerhartigheid voor wat ik eens geloofde, dat hij was, zelfs die schim van mijn ijdele verbeelding niet graag hard behandeld zou willen zien. Want ik meende het zoo ernstig, Trot, als ooit een vrouw dat gedaan heeft.

Met een zwaren zucht stapte mijn tante van het onderwerp af.

"Daar, beste jongen," zei zij, haar rok gladstrijkend. „Nu weet gij het begin, het midden en het einde, en alles er van. Wij zullen er nu samen nooit meer over spreken, en natuurlijk zult gij er ook met niemand anders over spreken. Dit is mijn ellendige geschiedenis, Trot, en die zullen wij maar voor ons zelf houden."

HOOFDSTUK XLVIII.

Huiselijke zaken.

Ik werkte ijverig aan mijn boek, zonder mij echter daardoor in de geregelde waarneming van mijn betrekking als snelschrij-

ver te laten hinderen; en het kwam uit en maakte grooten opgang. Ik werd niet bedwelmtd door den lof, die mij in de ocren galmde, hoewel ik toch heel gevoelig daarvoor was, en mijn werk — hieraan twijfel ik bijna niet — nog meer waarde toeschreef dan iemand anders deed. Ik heb altijd opgemerkt, dat iemand, die goede reden heeft om in zich zelf te gelooven, zich nooit tegenover anderen ophemelt met de bedoeling dat zij ook in hem zullen gelooven. Zoo was het juist mijn gevoel van eigenwaarde, dat mij bescheiden deed blijven; en hoe meer lof ik verwierf, des te meer trachtte ik dien te verdienen.

Het is mijn bedoeling niet, in deze aantekeningen, hoewel zij overigens mijn geschreven geheugen zijn, over de geschiedenis van mijn letterkundige werken uit te weiden. Zij spreken voor zich zelf, en ik laat hen dus aan zich zelf over. Als ik er terloops eenige melding van maak, is het alleen omdat zij tot den gang van mijn ontwikkeling behoren.

Daar ik nu eenigen grond had om te gelooven, dat aanleg en toeval mij tot een schrijver hadden gemaakt, volgde ik met vertrouwen deze roeping. Zonder deze overtuiging zou ik er zeker van hebben afgezien en mijn krachten aan iets anders hebben gewijd. Ik zou getracht hebben te vinden wat aanleg en toeval werkelijk van mij gemaakt hadden, om dan dat en niets anders te zijn.

Ik had in de courant en elders met zoo veel bijval geschreven, dat ik, toen ik dit nieuwe succes had behaald, een billijke reden meende te hebben om mij aan die vervelende Parlementsitzingen te onttrekken. Op een heuglijken avond noteerde ik dus voor de laatste maal de muziek van den parlementairen doedelzak, en sedertdien heb ik die nooit weer gehoord; hoewel ik den ouden deun, zonder eenige wezenlijke variatie (behalve dat hij nog langer gerekt wordt) de gansche lange zitting door nog in de nieuwsbladen terugvind.

Ik schrijf nu over den tijd, toen ik, naar ik denk, ongeveer anderhalf jaar getrouwd was. Na een groote verscheidenheid van proefnemingen hadden wij van alle huishoudelijke zorgen afgezien, als iets dat toch niet van nut was. Wij lieten het huishouden voor zich zelf zorgen en hielden om ons te bedienen een page. De voornaamste bezigheid van dezen dienaar was met de keukenmeid te kijken; in welk opzicht hij een volmaakte Wittington was, hoewel zonder kat, en zonder de geringste kans om ooit Lord Mayor te worden.

Het is mij, alsof hij in een hagel van sauspandekseltjes moet hebben geleefd. Zijn heele leven was één schermutseling. Bij de meest ongepaste gelegenheden — bij voorbeeld wanneer wij een dinertje, of 's avonds eenige vrienden op bezoek hadden — gilde hij om hulp, en kwam dan, met ijzeren projectielen achter hem aan vliegend, de keuken uitstuiven. Wij wilden hem wel ontslaan, maar hij was te veel aan ons gehecht en wilde niet weg. Hij was een teerhartige jongen, en barstte in zulke jammerlijke weeklachten uit, als er een woord over het afbreken van onze relaties werd gezegd, dat wij wel genoodzaakt waren hem te houden. Hij had geen moeder, en geen andere bloedverwanten, zoover ik kon ontdekken, behalve een zuster, die de vlucht naar Amerika nam, zoodra wij haar van hem hadden ontdaan, en hij zat ons dus op den hals alsof hij een ondergeschoven kind was geweest. Hij had een levendig besef van zijn ongelukkigen toestand, en stond altijd zijn oogen te wrijven met de mouw van zijn buisje, of gebukt zijn neus te snuiten in het uiterste puntje van een zakdoekje, dat hij nooit heelemaal uit zijn zak haalde, maar waar hij altijd een soort geheim van maakte.

Deze ongelukkige page, in een heilloos uur voor zes pond per jaar in dienst genomen, was voor mij een bron van voortdurende onrust. Ik zag hem groeien — en hij groeide als klimboonen — met pijnlijken angst voor den tijd wanneer hij zich zou beginnen te scheren, ja zelfs voor de dagen wanneer hij kaal of grijs zou worden. Ik zag geen mogelijkheid om hem ooit weer kwijt te raken; en als ik mij de toekomst voorstelde, moest ik er dikwijls aan denken, wat een overlast hij moest worden, als hij eenmaal oud zou zijn.

Nooit had ik iets minder verwacht dan de manier, waarop deze ongelukkige mij uit mijn verlegenheid redde. Hij stal Dora's horloge, dat, evenals alles wat ons toebehoorde, geen bepaalde vaste plaats had, maakte het te gelde, en verteerde de opbrengst (hij was altijd een jongen met zwakke geestvermogens geweest) met onophoudelijk bovenop de diligence tusschen Londen en Uxbridge heen en weer te rijden. Na het volbrengen van zijn vijftiende reis, als ik mij wel herinner, werd hij door de politie opgepakt, en toen vond men nog vier en een halven shilling en een tweedehandsch fluit, waarop hij niet spelen kon, in zijn bezit.

Deze verrassing en de gevolgen daarvan zouden veel minder onaangenaam zijn ge-

weest, als hij niet zoo'n boetvaardig karakter had gehad. Maar hij was heel boetvaardig, en op een bijzondere manier — niet zoo maar in eens, maar in termijnen. Bij voorbeeld: den dag nadat ik genoodzaakt was geweest om tegen hem te komen getuigen, deed hij openbaringen aangaande een zekere mand in den kelder, die wij geloofden dat vol wijn was, maar die niets meer bevatte dan flesschen en kurken. Wij dachten, dat hij nu zijn gemoed had ontlast en het ergste had gezegd wat hij van de keukenmeid wist; maar een paar dagen later begon zijn geweten opnieuw te knagen en openbaarde hij, dat zij een meisje had, dat elken morgen vroeg ons brood kwam weghalen, en ook hoe hij zelf zich had laten verleiden om den melkboer van steenkolen te voorzien. Weer twee of drie dagen later werd ik door de autoriteiten onderricht, dat hij aanleiding had gegeven tot het ontdekken van osseribben in het keukenafval en beddelakens in den voddenzak. Een korte poos later kwam hij met iets heel nieuws voor den dag en bekende op de hoogte te zijn van een plan van den bierjongen om bij ons in te breken; welke knaap dan ook terstond gevat werd. Ik werd zoo beschaamd, dat ik mij zoo had laten beetnemen, dat ik hem wel geld had willen geven om zijn mond maar te houden, of iemand had willen omkopen om hem te laten wegloopen. Het verergerde de zaak nog meer, dat hij daarvan geen flauwe notie had, maar meende, dat hij mij met elke nieuwe ontdekking een zekere vergoeding gaf, om niet te zeggen, mij met verplichtingen overlaadde.

Eindelijk liep ik zelf weg, als ik een afgezant van de politie met een nieuw bericht zag aankomen, en hield mij zooveel mogelijk schuil tot hij terecht had gestaan en tot deportatie veroordeeld was. Zelfs toen kon hij zich nog niet stilhouden, maar schreef ons voortdurend brieven, en verlangde zoo om Dora nog eens te zien voor hij wegging, dat Dora hem ging opzoeken, en flauw viel toen zij bemerkte, dat zij tusschen ijzeren tralies zat. Kortom, ik had geen rust voor hij uit het vaderland verwarder en (zooals ik later hoorde) ergens ver weg — ik heb niet het minste geografische idee waar — schaapherder was geworden.

Dit alles bracht mij tot eenige ernstige overdenkingen en deed mij onze fouten uit een nieuw oogpunt beschouwen; wat ik niet kon nalaten mijn Dora, in weerwil van mijn teedere gevoelens voor haar, op zekeren avond mee te deelen.

„Liefje,” zei ik, „het is een pijnlijke gedachte voor mij, dat ons gebrek aan orde en overleg niet alleen voor ons zelf (wij zijn er nu al aan gewend geraakt) maar ook voor andere menschen nadeelig is.”

„Gij hebt u lang stilgehouden,” zei Dora, „en nu zult ge zeker gaan knorren.”

„Nee, heusch niet, liefje. Laat ik u eens duidelijk maken wat ik bedoel.”

„Ik geloof, dat ik het maar beter niet kan weten,” zei Dora.

„Maar het is heusch noodig, dat ge het weet liefje. Zet Jip eens neer.”

Dora duwde zijn neus tegen den mijnen en zei „Boe!” om mijn ernst te verdrijven; maar daar dit niet lukte, stuurde zij hem naar zijn pagode en bleef mij toen met gevouwen handen en de allerdiepste berusting op haar gezichtje zitten aankijken.

„De zaak is, lieve,” begon ik, „wij hebben een smetstof in ons, waarmee wij allen om ons heen aansteken.”

Ik had in dezen figuurlijken trant misschien door kunnen gaan, als Dora's gezichtje mij niet gewaarschuwd had, dat zij zich in de opperste verbazing zat af te vragen, of ik haar misschien een nieuw soort inenting, of eenig ander geneesmiddel tegen den ongezonden toestand, waarin wij verkeerden, zou willen voorstellen. Ik brak dus af, en maakte mijn bedoeling duidelijker.

„Het is niet alleen, mijn hartje,” zei ik, „dat wij ons geld verspillen, onze genoegens verminderen en soms zelfs uit ons humeur raken, doordat wij niet zorgvuldiger zijn; maar wij laden tevens de ernstige verantwoordelijkheid op ons, dat wij iedereen, die bij ons in dienst komt of iets met ons te maken heeft, bederven. Ik begin te vreezen, dat de schuld niet geheel aan één kant ligt, maar dat al die menschen zich zoo slecht houden, omdat wij zelf ons niet al te best houden.”

„O, wat een beschuldiging!” riep Dora uit, haar oogen wijd opensperrend, „te zeggen, dat gij mij ooit gouden horloges hebt zien wegnemen! O!”

„Maar, liefje,” bracht ik hiertegen in, „praat nu toch geen gekheid! Wie heeft er nu ook maar de minste toespeling op gouden horloges gemaakt?”

„Dat hebt gij gedaan,” antwoordde Dora. „Dat weet gij heel goed. Gij hebt gezegd, dat ik mij ook niet goed had gehouden, en mij met hem vergeleken.”

„Met wien?” vroeg ik.

„Met dien page,” snikte Dora. „O, barbaar die gij zijt, om uw liefhebbende vrouw met een gedeporteerden page te vergelijken.”

ken! Waarom hebt gij mij niet gezegd hoe gij over mij dacht, voor wij getrouwd waren? Waarom hebt ge mij niet gezegd, barbaar die ge zijt, dat ge mij voor nog erger hield dan een gedeporteerden page? O, wat een vreeselijke gedachten over mij! O, hemeltje lief!"

"Maar, lieve Dora," antwoordde ik en probeerde zachtjes den zakdoek weg te trekken, dien zij voor haar oogen hield, "dit is niet alleen heel belachelijk van u, maar ook heel verkeerd. In de eerste plaats is het niet waar."

"Gij hebt altijd gezegd, dat hij een jokkenaar was," snikte Dora. "En nu zegt gij dat ook van mij. O, wat moet ik doen! Wat moet ik doen!"

"Maar, lief meisje," hernam ik, "ik moet u nu toch werkelijk ernstig verzoeken om redelijk te zijn en te luisteren naar wat ik gezegd heb en nog zeg. Mijn lieve Dora, als wij onzen plicht niet leeren doen ten aanzien van hen, die bij ons in dienst zijn, zullen zij nooit hun plicht jegens ons leeren doen. Ik vrees, dat wij de menschen gelegenheden geven om kwaad te doen, die hun nooit geboden moesten worden. Zelfs als wij uit vrije verkiezing zoo achteloos in al ons doen waren — wat zeker niet zoo is — zelfs als ons dat beviel en wij het aangenaam vonden zoo te zijn — wat wij zeker niet doen — ben ik overtuigd dat het ons toch niet zou vrijstaan om zoo voort te gaan. Wij bederven heusch de menschen. Wij zijn verplicht daaraan te denken. Ik kan niet nalaten daaraan te denken, Dora. Het is een gedachte, die ik niet van mij af kan zetten, en die mij soms heel onrustig maakt. Daar, lieve, dat is nu alles. Kom! Wees nu niet zoo dwaas!"

Dora wilde mij een heelen tijd den zakdoek niet laten wegtrekken. Zij zat daarachter te snikken en te prevelen — als ik onrustig was, waarom was ik dan ooit getrouwd? Waarom had ik niet, zelfs den dag voordat wij naar de kerk gingen, nog gezegd, dat ik wel wist dat ik onrustig zou worden, en liever niet wilde? Als ik haar niet kon uitstaan, waarom stuurde ik haar dan niet weg naar haar tantes in Putney, of naar Julia Mills in Indië? Julia zou blij zijn als zij haar zag, en zou haar geen gedeporteerden page noemen; Julia had haar nooit zoo genoemd. Kortom, Dora was zoo bedroefd, en maakte mij zoo bedroefd door haar droefheid, dat ik begreep, dat het niet helpen zou een dergelijke poging, al was het ook met nog zooveel zachtheid, te herhalen, en dat ik iets anders moest probeeren.

Wat kon ik anders probeeren? Haar „geest te vormen?" Dat was een gewone zegswijze, die een fraaien en veelbelovenden klank had, en ik besloot dus Dora's geest te vormen.

Ik begon terstond. Als Dora heel kinderachtig was, en ik haar eigenlijk veel liever in die stemming had willen laten begaan, trachtte ik ernstig te zijn — en bracht aldus haar en ook mij zelf volkomen van de wijs. Ik sprak met haar over de onderwerpen, die mijn gedachten bezighielden; ik las haar uit Shakespeare voor — en verveelde haar daarmee verschrikkelijk. Ik wende mij aan om haar, als terloops, kleine lessen en nuttige wenken te geven — en zij schrikte daarvan als ik ze afvuurde, alsof ik voetzoekers had afgestoken. Hoe ongezocht en natuurlijk ik den geest van mijn vrouwtje ook trachtte te vormen, ik kon niet nalaten te zien, dat zij altijd instinctief begreep wat ik bedoelde, en altijd ijselijk bang ervoor was. Vooral was het mij duidelijk, dat zij Shakespeare een verschrikkelijken kerel vond.

Ik preste Traddles, zonder dat hij dit wist, mij hierbij van dienst te zijn, en als hij ons kwam bezoeken, liet ik mijn mijnen tegen hem springen, om Dora zijdelings te onderrichten. De voorraad practische wijsheid, die ik Traddles aldus meedeelde, was ontzaglijk groot en van de beste soort; maar op Dora maakte dit alles geen anderen indruk dan dat zij haar vroolijkheid verloor en zenuwachtig werd van angst, dat het nu haar beurt zou worden. Zoo dwong ik mijzelf tot de taak van schoolmeester, valstrik, of vogelknip; gedurig speelde ik voor spinnekop, met Dora als vliegje, en telkens kwam ik, tot haar ontsteltenis, uit mijn schuilhoek schieten.

Doch steeds over dit tusschentijdperk heen vooruitkijkend naar den tijd wanneer er een volmaakte sympathie tusschen Dora en mij zou bestaan, en ik „haar geest geheel gevormd zou hebben", bleef ik, zelfs maanden lang, zoo voortgaan. Daar ik echter eindelijk bemerkte, dat ik, hoewel ik al dien tijd op een egel of stekelvarken had geleken (altijd in de wapens en op wacht), toch eigenlijk niets had bereikt, begon het bij mij op te komen, dat Dora's geest misschien al gevormd was.

Bij verder nadenken kwam mij dit zoo waarschijnlijk voor, dat ik mijn plan, dat zich in woorden veel beter liet aanzien dan in de werkelijkheid, liet varen, en het besluit nam voortaan maar met mijn kindvrouwtje tevreden te zijn, zonder meer te trachten haar tot iets anders te maken. Ik

was het hartelijk moe altijd alleen wijs en voorzichtig te zijn, en mijn lieveling onder een angstig bedwang te zien. Dus kocht ik een paar fraaie oorbellen voor haar en een halsband voor Jip, en kwam op een dag naar huis met het voornemen mij weer aangenaam te maken.

Dora was verrukt over de cadeautjes en kuste mij vroolijk; maar er bleef toch een schaduw tusschen ons, hoe gering ook, en ik had mij voorgenomen dat die er niet meer zou zijn. Als er ergens nog een schaduw moest zijn, zou ik die voortaan in mijn eigen borst bewaren.

Ik ging naast mijn vrouwtje op de sofa zitten, en deed haar de belletjes in de ooren; en toen zei ik haar, hoe ik vreesde dat wij sedert eenigen tijd niet zoo'n plezierig gezelschap voor elkaar waren geweest als vroeger, en dat de schuld bij mij lag; wat ik oprecht zoo voelde en ook werkelijk zoo was.

„De waarheid is, Dora, liefje,” zei ik, „ik heb verstandig willen zijn.”

„En mij ook verstandig willen maken,” zei Dora beschroomd. „Is het niet Doady?”

Ik knikte toestemmend op de aanvallige vraag van de opgetrokken wenkbrauwen en kuste de geopende lipjes.

„Het helpt geen zier,” zei Dora, haar hoofd schuddend, zoodat de belletjes rinkelden. „Gij weet wel wat een klein ding ik ben, en hoe ik van het begin af aan gewild heb dat gij mij zoudt noemen. Als gij dat niet kunt, vrees ik dat gij nooit van mij zult houden. Zijt ge wel zeker, dat ge soms niet denkt, dat het maar beter zou geweest zijn als ge...”

„Als ik wat gedaan had, liefje?” Want zij scheen niet te willen voortgaan.

„Niets!” zei Dora.

„Niets?” herhaalde ik.

Zij sloeg haar armen om mijn hals, en lachte, en gaf zich zelf haar geliefkoosden scheldnaam van gansje en verborg haar gezichtje op mijn schouder, in zoo'n overvloed van krullen, dat ik moeite had ze ver genoeg weg te strijken om het te kunnen zien.

„Of ik niet denk, dat het beter zou geweest zijn niets te doen, dan den geest van mijn vrouwtje te willen vormen?” zei ik om mij zelf lachend. „Is dat de vraag? Ja, inderdaad, dat denk ik nu ook.”

„Hebt gij dat willen doen?” riep Dora uit. „O, wat een ijselijke jongen!”

„Maar ik zal het nooit meer probeeren,” zei ik. Want ik heb haar hartelijk lief zooals zij nu is.”

„Zonder jokken — heusch?” zei Dora, dicht bij mij schuivend.

„Waarom zou ik probeeren te veranderen,” zei ik, „wat mij al zoolang dierbaar is geweest! Gij kunt u nooit beter voordoen dan gij van nature zijt, lieve Dora; en wij zullen geen verwaande proeven meer nemen, maar weer op onze oude manier voortgaan en gelukkig zijn.”

„En gelukkig zijn!” antwoordde Dora. „Ja! Den heelen dag lang. En gij zult er u niet aan storen of de dingen een klein zier-tje verkeerd gaan, soms?”

„Neen, neen,” zei ik. „Wij moeten ons best maar doen.”

„En gij zult mij niet meer zeggen, dat wij andere menschen slecht maken, is 't wel?” zei Dora vleierend. „Want, weet ge, dat is zoo verschrikkelijk knorrig.”

„Neen, neen,” antwoordde ik.

„Het is beter voor mij dom te zijn dan verdrietig, niet waar?” zei Dora.

„Beter om de natuurlijke Dora te zijn dan iets anders in de wereld.”

„In de wereld! O, Doady, dat is een heel groote plek!”

Zij schudde haar hoofd, keek met haar heldere verheugde oogen in de mijne, kuste mij, barstte in een vroolijk lachen uit en sprong weg om Jip zijn nieuwen halsband om te doen.

Zoo eindigde mijn laatste poging om eenige verandering in Dora te brengen. Ik was onder die poging ongelukkig geweest; ik kon mijn eigen eenzame wijsheid niet uitstaan; ik kon die niet overeenbrengen met haar vroegere aandoenlijke verzoek, om haar als mijn kind-vrouwtje te beschouwen. Ik besloot om zelf in stilte te doen wat ik kon, om onze huiselijke zaken op een beteren voet te brengen; maar ik voorzag dat het meeste wat ik doen kon nog maar heel weinig zou zijn, of ik zou mij zelf weer tot een spinnekop moeten maken, en altijd op wacht moeten zitten.

En de schaduw, waarover ik gesproken heb, die niet meer tusschen ons mocht zijn, maar alleen op mijn eigen hart moest blijven rusten — hoe ging het daarmee?

Het oude ongelukkige gevoel bleef mij altijd bij. Als het al eenigszins veranderde, werd het sterker; maar het bleef even vaag als ooit, en deed mij aan als de klank van treurige muziek, flauw in de stilte van den nacht gehoord. Ik had mijn vrouw innig lief en was gelukkig; maar het geluk, dat ik eens vaag had tegemoet gezien, was niet het geluk dat ik genoot, en altijd ontbrak er nog iets aan.

Ter vervulling van het verdrag, dat ik met mij zelf heb gemaakt, om deze bladzijden tot een spiegel van mijn geest en ge-

moed te maken, onderzoek ik mijn innerlijk nog eens nauwkeurig, om al de geheimen er, van aan het licht te brengen. Wat ik miste beschouw ik nog — beschouwde ik altijd — als iets, dat een droom van mijn jeugdige verbeelding was geweest; iets, dat niet voor verwezenlijking vatbaar was; wat ik nu eerst besepte, natuurlijk met pijn, zooals dat bij iedereen wel het geval zal zijn. Maar dat het beter

elkaar in tegenstrijd waren. Als ik aan de luchtige droomen van de jeugd dacht, die niet verwezenlijkt kunnen worden, dacht ik ook aan den beteren tijd, vóór den mannelijken leeftijd, dien ik ontgroeid was; en dan rezen de tevreden dagen met Agnes, in het dierbare oude huis, voor mij op, als schimmen van dooden, die in een andere wereld konden herleven, maar hier nooit, nooit weer bezielde konden worden.

„ALS IK WEER KAN RONDLOOPEN ZOOALS VROEGER, TANTE,” ZEI DORA, „ZAL IK JIP WAT LATEN RENNEN. HIJ WORDT ERG LUI EN LOOM.”

voor mij zou zijn geweest, als mijn vrouw mij meer had kunnen helpen, en de vele gedachten met mij deelen, waarin ik nu geen deelgenoot had, en dat dit zoo had kunnen zijn, dat wist ik.

Tusschen die twee onvereinigbare gevolgtrekkingen — de eene, dat wat ik voelde algemeen en onvermijdelijk was; de andere, dat het speciaal iets van mij was en ook anders had kunnen zijn — bleef ik op een zonderlinge manier heen en weer slingeren, zonder bepaald te voelen, dat zij met

Soms kwam de gedachte bij mij op: wat had er kunnen gebeuren, of wat zou er gebeurd zijn, als Dora en ik elkaar nooit gekend hadden? Maar zij was zoo met mijn heele bestaan samengeweven, dat dit de onwezenlijkste van alle droomen was, en zich spoedig, als een in de lucht zwevend spinragdraadje, buiten mijn oog en mijn bereik verhief.

Ik had haar altijd lief. Wat ik hier beschrijf sluimerde in de diepste schuilhoeken van mijn gemoed, om soms ten halve te

ontwaken en dan weer in te sluimeren. Het deed zich door niets bij mij blijken; ik weet van geen invloed dien het had op iets wat ik zei of deed. Ik droeg den last van al onze kleine zorgen en van al mijn plannen; Dora hield de pennen vast; en wij voelden beiden, dat ons aandeel naar de eischen der omstandigheden was afgestemd. Zij was werkelijk innig aan mij gehecht en trotsch op mij; en wanneer Agnes in haar brieven aan Dora eenige hartelijke woorden schreef over den trots en de belangstelling, waarmee mijn oude vrienden van mijn toenemenden roem hoorden en mijn boek lezen alsof zij mij hoorden spreken, las Dora mij dit voor met tranen van blijdschap in haar heldere oogen, en zei dat ik een lieve, oude, knappe, beroemde jongen was.

„De eerste blinde neiging van een onervaren hart.” Deze woorden van mevrouw Strong kwamen mij in dien tijd voortdurend in de gedachte, stonden mij bijna altijd voor den geest. Dikwijls werd ik 's nachts er mee wakker; ik herinner mij, dat ik ze in mijn droomen wel op de muren van huizen geschreven heb gezien. Want ik wist nu, dat mijn eigen hart nog onervaren was toen het op Dora verliefd werd; en dat het, als het door ervaring wijs was geweest, nooit had kunnen voelen, toen wij getrouwd waren, wat het heimelijk had gevoeld.

„Geen ongelijkheid in het huwelijk kan zoo groot zijn, als wanneer geest en aangeleg niet bij elkaar passen.” Deze woorden herinnerde ik mij ook. Ik had getracht Dora zich bij mij zelf te doen aanpassen, en had dit onmogelijk bevonden. Wat mij overschoot was, mij zelf bij Dora aan te passen; met haar te deelen wat ik kon, en tevreden te zijn; op mijn eigen schouders te dragen wat ik moest, en toch daarbij gelukkig te zijn. Dit was de ervaring, waardoor ik mijn hart tot wijsheid trachtte te brengen, toen ik daarover begon na te denken. Zij maakte mijn tweede huwelijksjaar veel gelukkiger dan het eerste; en wat nog beter was, het maakte Dora's leven tot louter zonneshijn.

Maar toen dat jaar ten einde begon te loopen, was Dora niet sterk meer. Ik had gehoopt, dat lichtere handen dan de mijne zouden helpen haar karakter te vormen, dat het lachje van een kindje aan haar borst mijn kind-vrouwtje in een vrouw zou veranderen. Dit mocht niet zoo zijn.

Het zieltje toefde een oogenblik op den drempel van zijn kleine gevangenis, en nam, zonder nog van gevangenschap te weten, de vlucht naar boven. „Als ik weer kan rondloopen zooals vroeger, tante,” zei

Dora, „zal ik Jip wat laten rennen. Hij wordt erg lui en loom.”

„Ik denk, liefje,” zei mijn tante, die stil bij haar zet te werken, „dat hij nog een ergere kwaal dan luiheid heeft. Ouderdom, Dora.”

„Denkt gij dat hij oud is?” zei Dora met verbazing. „O, wat wonderlijk komt het mij voor, dat Jip oud zou worden!”

„Dat is een kwaal waaraan wij allen onderhevig zijn, kleintje, als wij maar tijd van leven hebben,” zei mijn tante vroolijk. „Ik voel er mij ook niet zoo vrij meer van als vroeger, dat verzeker ik u.”

„Maar Jip,” zei Dora, hem vol medelijden aankijkend. „Zelfs kleine Jip! Arm dier-tje.”

„Hij zal het nog wel een heelen tijd uithouden, denk ik, Bloesempje,” zei mijn tante, Dora's wang streelend, terwijl deze, op de sofa liggend, voorover leunde om naar Jip te kijken, die zich voor haar attentie dankbaar toonde door op zijn achterpooten te gaan staan en eenige pogingen aan te wenden om tegen haar op te klauteren, die hem echter door kortademigheid mislukten. „Hij moet van den winter een lap flanel in zijn huisje hebben, en dan zou het mij niet verwonderen als hij er in het voorjaar, gelijk met de bloemen, heelemaal frisch weer uitkwam. Hoor me zoo'n hondje nu toch eens!” riep mijn tante uit. „Als hij zooveel levens had als een kat, en op het punt was ze allemaal te verliezen, zou hij met zijn laatsten adem nog tegen mij blaffen, geloof ik.”

Dora had hem op de sofa geholpen, waar hij werkelijk mijn tante zoo woedend uitdaagde, dat hij niet overeind kon blijven, maar zich zelf omver blafte. Hoe meer mijn tante hem aankeek, des te erger ging hij te keer; want sedert eenigen tijd had zij een bril opgezet, en om de een of andere ondoorgrondelijke reden beschouwde hij dien bril als een persoonlijke belediging.

Met veel lieve woordjes wist Dora hem eindelijk er toe te brengen naast haar te gaan liggen; en toen hij stil was, haalde zij een van zijn lange ooren door haar hand en herhaalde eenige malen peinzend: „Zelfs kleine Jip! Arm dier-tje!”

„Zijn longen zijn nog goed genoeg,” zei mijn tante vroolijk, „en zijn antipathieën zijn nog heelemaal niet verzwakt. Hij heeft nog heel wat jaartjes vóór zich, daar twijfel ik niet aan. Maar als gij een hond wilt hebben om mee te rennen, Bloesempje, daarvoor heeft hij een te goed leventje gehad, en dan zal ik er u wel een geven.”

„Dank u, tante,” zei Dora flauw. „Maar

doe het toch maar niet, als het u belieft.”
„Niet?” zei mijn tante, haar bril afzettend.

„Ik zou geen ander hondje willen hebben dan Jip,” zei Dora. „Het zou zoo hard voor Jip zijn! Bovendien, ik zou nooit zulke goede vrienden met een ander hondje kunnen zijn; want hij zou mij niet gekend hebben voor ik getrouwd was, en Doady niet hebben aangeblaft toen hij pas bij ons aan huis kwam. Ik zou, geloof ik, niet van een ander hondje kunnen houden, tante.”

„Zeker,” zei mijn tante, weer haar wang streelend, „gij hebt gelijk.”

„Ge zijt toch niet boos, niet waar?” zei Dora.

„Och, wat is dat toch een teergevoelig vrouwtje!” riep mijn tante uit, zich vol liefde over haar heen buigend. „Te denken dat ik boos zou kunnen zijn!”

„Neen, neen, ik dacht dat niet echt,” antwoordde Dora, „maar ik ben een beetje moe, en dat maakte mij voor een oogenblik een beetje dom — ik ben altijd wel een beetje dom, dat weet ge, maar dat maakte mij nog dommer — dat ik zoo over Jip praatte. Hij heeft mij gekend onder alles wat er gebeurd is, niet waar, Jip? En ik zou het niet over mijn hart kunnen verkrijgen, om hem achteraf te zetten, omdat hij een beetje oud wordt, — is 't wel, Jip?”

Jip kroop dicht bij zijn meesteres en likte traag haar hand.

„Gij zijt nog zoo oud niet, Jip, niet waar, om uw meesteres nu al te gaan verlaten?” zei Dora. „Wij kunnen elkaar best nog wat gezelschap houden.”

Mijn liefvallige Dora! Toen zij den volgende Zondag beneden kwam om te eten, en zoo blij was haar ouden vriend Traddles te zien (die Zondags altijd bij ons kwam eten), dachten wij dat zij binnen enkele dagen weer „zou rondloopen als vroeger”. Maar er werd weer gezegd: wacht nog een paar dagen — en toen weer: wacht nog een paar dagen — en nog liep zij niet rond, wandelde zelfs niet eens. Zij zag er allerliefst uit en was heel vroolijk; maar de voetjes, die zoo vlug plachten te zijn als zij om Jip rond huppelden, bleven loom en roerloos.

Ik begon haar elken ochtend naar beneden en elken avond weer naar boven te dragen. Zij sloeg dan haar armen om mijn hals en lachte daarbij, alsof ik het om een weddenschap deed. Jip sprong dan blaffend om ons heen, en liep vooruit, en bleef higgend op het portaal staan om ons te zien aankomen. Mijn tante, de beste en vroolijkste van alle verpleegsters, kwam achter

ons aan zwoegen, als een wandelende berg van omslagdoeken en kussens. Mijnheer Dick zou zijn post als kaarsdrager aan niemand hebben willen afstaan. Traddles stond dikwijls onder aan de trap te kijken en ontving zoo nog schertsend boodschappen van Dora aan het allerliefste meisje van de wereld. Wij maakten er een vroolijken optocht van, en mijn kind-vrouwtje was de vroolijkste van allemaal.

Maar soms, als ik haar opnam en voelde dat zij lichter in mijn armen was, overviel mij een gevoel van doodsche kilheid, alsof ik een nog onzichtbaar ijs-gewest naderde, dat mij het bloed in mijn aderen deed stollen. Ik durfde dit gevoel geen naam geven of er over nadenken; tot eens op een avond, toen het heel sterk bij mij was, en mijn tante was weggegaan met den afscheidsroep: „Goedennacht Bloesempje!” ik alleen voor mijn lessenaar bleef zitten schreien bij de gedachte, wat een noodlottige naam dit was, en hoe de bloesem nog in vollen bloei verwelkte op den stam!

HOOFDSTUK XLIX.

Geheimen en raadsels.

Op zekeren morgen ontving ik over de post den volgende brief, gedateerd van Canterbury en aan mij in Doctor's Commons geadresseerd, dien ik met vrij veel verwondering las:

„Mijn waarde heer!

„Omstandigheden, geheel buiten mijn individueel vermogen gelegen, hebben gedurende een aanmerkelijk verloop van tijd een scheiding bewerkstelligd van dien vertrouwelijken omgang, die, bij de beperkte gelegenheden, mij te midden van mijn beroepslichten toegestaan, om de tooneelen en gebeurtenissen van het verleden, door de prismatische kleuren der herinnering overgoten, te beschouwen, steeds de streeklendste aandoeningen bij mij heeft opgewekt en steeds in bijzondere mate zal blijven opwekken. Deze omstandigheid, mijn waarde heer, verenigd met de stralende hoogte waartoe uw talenten u hebben verheven, schrikt mij af van de vermetelheid om nog de vrijheid te durven nemen den metgezel van mijn jeugd met de gemeenzaame benaming van Copperfield aan te spreken! Het zij genoeg te weten, dat de naam, waarop ik het mij tot een eer reken te mogen doelen, altijd onder de schatten van

ons huis zal worden bewaard (ik bedoel daarmee de archieven betreffende onze vroegere huurders, door mevrouw Micawber onder haar hoede genomen) en wel met gevoelens zoowel van hoogachting als genegenheid.

„Het is niet passend voor iemand, die door zijn vroegere dwalingen en door een toevalligen samenloop van ongunstige omstandigheden in den toestand is geraakt van een gestrande bark (indien het hem vrijstaat een dergelijke maritieme benaming op zich zelf toe te passen), en die thans de pen opneemt om aan u te schrijven — het is niet passend, zeg ik, voor iemand in zulke omstandigheden zich complimenten of felicitaties te permitteeren. Dat laat hij aan bekwaamer en reiner handen over.

„Indien uw meer gewichtige bezigheden u mochten toelaten deze onvolmaakte letteren ooit tot hiertoe te ontcijferen — wat al of niet zal plaats hebben, al naar gelang van omstandigheden — zult gij u natuurlijk afvragen door welk oogmerk ik genoopt word tot het opstellen van deze missive. Vergun mij te zeggen, dat ik de billijkheid van deze vraag volkomen beaam en overga tot een uitvoerige beantwoording daarvan, vooraf echter opmerkend, dat het geen oogmerk van financieelen aard is.

„Zonder meer direct te spreken over eenig sluimerend vermogen, dat ik misschien het mijne mag noemen, om den bliksemschicht te zwaaien en het wrekende en verterende vuur op iemands hoofd te doen neerkomen, zal het mij wel vergund zijn in het voorbijgaan op te merken, dat mijn schoonste droomen voor altijd verdwenen zijn — dat mijn zielsrust vermorzeld, en mijn vatbaarheid voor alle genietingen verwoest is — dat mijn hart niet meer op de rechte plaats zit — en ik niet meer met opgerichten hoofde voor mijn medemenschen kan wandelen. De kanker is in de bloem. De beker is bitter tot den rand. De worm is aan het werk, en zal weldra haar slachtoffer overvallen. Hoe eer hoe beter. Maar ik wil niet uitweiden.

„In een buitengewoon smartelijken gemoedstoestand verkeerend, buiten bereik zelfs van mevrouw Micawber's balsemen den invloed, hoewel in de dubbele hoedanigheid van vrouw en moeder uitgeoefend, is het mijn plan voor een korten tijd mij zelf te ontvlieden, en een verlof van acht en veertig uren te wijden aan een bezoek van de tooneelen der vroegere genietingen in Englands hoofdstad. Onder de andere havens van huiselijke rust en zielevrede zullen mijn schreden zich ook natuurlijk

naar de King's-Bench-gevangenis richten. De mededeeling, dat ik mij overmorgen, precies des avonds om zeven uur, aan de buitenzijde van den zuidelijken muur van deze plaats van hechtenis in burgerlijke gedingen zal bevinden, is het eigenlijke doel van dit schrijven.

„Ik durf mij niet aanmatigen mijn vroegeren vriend mijnheer Copperfield, of mijn vroegeren vriend mijnheer Traddles van den Inner Temple, indien deze heer nog in leven en welstand is, te verzoeken de goedheid te willen hebben mij daar te ontmoeten en (voor zoover dit mogelijk is) de relaties van vroeger weer aan te knoopen. Ik beperk mij tot de vluchtige opmerking, dat te genoemder plaatse en op den aangeduiden tijd te vinden zullen zijn, de verwoeste resten, die thans nog

„Overblijven

„Van

„Een

„Gevallen

„Toren

„WILKINS MICAWBER.

„P. S. Het is misschien raadzaam aan het bovenstaande nog toe te voegen, dat mevrouw Micawber niet betreffende mijn plannen in vertrouwen is genomen.”

Ik las dezen brief verscheidene malen over. Hoewel ik mijnheer Micawber's verheven trant om zich uit te drukken, en de buitengewone liefhebberij waarmee hij bij alle mogelijke en onmogelijke gelegenheden lange brieven ging zitten schrijven, behoorlijk in aanmerking nam, geloofde ik toch, dat er op den bodem van deze omslachtige mededeeling iets gewichtigs moest verborgen liggen. Ik legde den brief neer om er over na te denken, nam hem weer op om hem nog eens te lezen, en was daarmee nog bezig en nog altijd even verbaasd, toen Traddles binnenkwam.

„Beste vriend,” zei ik, „ik ben nooit meer in mijn schik geweest u te zien. Gij komt juist van pas om mij met uw nuchtere oordeel bij te staan. Ik heb een allerzonderlingsten brief van mijnheer Micawber ontvangen.”

„Wat?” riep Traddles uit. „En ik heb er juist een van mevrouw Micawber gekregen!”

Daarmee haalde Traddles, die warm en rood was van de wandeling, en wiens haar overeind stond alsof hij een vroolijk spook had gezien, zijn brief te voorschijn en wisselde dien tegen den mijnen uit. Ik bleef hem aankijken, tot hij midden in mijnheer Micawber's brief was gekomen en beant-

woordde den blik van verwondering, waarmee hij zei: „Den bliksemschicht zwaaien en het wrekende en verterende vuur op iemand doen neerkomen! — Wel mijn hemel, Copperfield!” en begon toen mevrouw Micawber's brief te lezen. Deze luidde aldus:

„Mijn beleefde groeten aan mijnheer Thomas Traddles, en als hij zich nog iemand mocht herinneren, die vroeger het geluk had goed met hem bekend te zijn, mag ik hem dan verzoeken om eenige oogenblikken van den tijd, dien hij over heeft? Ik verzeker mijnheer T. T. dat ik zijn goedheid niet zou durven misbruiken, indien ik mij in eenigen anderen toestand bevond dan op het punt om razend van wanhoop te worden.

„Hoewel het mij de ziel verscheurt van zociets melding te moeten maken, is mijnheer Micawber's vervreemding van zijn vrouw en zijn huisgezin de oorzaak, die mij doet wagen mijn jammerklacht tot mijnheer Traddles te richten en om zijn vriendelijk mededoogen te smeeken. Mijnheer T. kan zich onmogelijk een volledig denkbeeld vormen van de verandering in mijnheer Micawber's gedrag, van zijn woestheid en drift. Deze is langzamerhand zoo toegenomen, dat zij nu den schijn van verstandsverbijstering aanneemt. Er verloopt bijna geen dag, kan ik mijnheer Traddles verzekeren, dat er geen uitbarsting plaats heeft. Mijnheer Traddles zal niet van mij vergen mijn gevoelens te schilderen, wanneer ik hem meedeel, dat ik gewoon ben geworden mijnheer Micawber te hooren verklaren, dat hij zich aan den D. heeft verkocht. Een raadselachtige achterhoudendheid is sedert lang de voornaamste trek van zijn karakter, heeft sedert lang het vroegere onbepaalde vertrouwen vervangen. De geringste aanleiding, zelfs de vraag wat hij het liefst zou willen eten, noopt hem het verlangen naar een scheiding te kennen te geven. Gisteravond bewoog hem een kinderlijk verzoek om een dubbeltje, ten einde citroen-bommetjes — een hier verkrijgbare snoeperij — te koopen, om de tweelingen een oestermes voor te houden!

„Ik smeek mijnheer Traddles mij ten goede te houden, dat ik in zulke bijzonderheden treed. Zonder deze zou het mijnheer Traddles werkelijk moeilijk vallen zich het flauwste begrip van mijn hartverscheurenden toestand te vormen.

„Mag ik het nu wagen mijnheer T. het doel van mijn brief toe te vertrouwen? Wil hij mij nu vergunnen zijn vriendelijke be-

langstelling in te roepen? O ja, want ik ken zijn hart!

„Het snelle oog der liefde is niet gemakkelijk te verblinden, vooral niet dat van een vrouw. Mijnheer Micawber begeeft zich naar Londen. Hoewel hij opzettelijk zijn hand verborgen hield, toen hij dezen morgen voor het ontbijt het adreskaartje schreef, dat hij aan het bruine valiesje van gelukkiger dagen vastmaakte, zag de arendsblik der echtelijke bezorgdheid hem duidelijk de letters, d, e, n schrijven. De herberg, waar de diligence in het West-End ophoudt, is „Het Gouden Kruis”. Zou ik mijnheer Traddles vurig durven smeeken mijn verdoolden echtgenoot op te zoeken en met hem te spreken? Zou ik mijnheer T. durven verzoeken zijn best te willen doen mijnheer Micawber weer met zijn zielsbedroefde gezin te vereenigen? O neen, want dat zou te veel zijn!

„Indien mijnheer Copperfield zich nog iemand mocht herinneren, die vreemd is gebleven aan allen roem, wil mijnheer Traddles hem dan mijn onveranderlijke achting betuigen en hetzelfde verzoek overbrengen? In ieder geval wil hij zeker wel de menschlievendheid hebben deze mededeeling als strikt vertrouwelijk te beschouwen, en om geenerlei reden daarvan ook maar iets aan mijnheer Micawber te laten blijken? Indien mijnheer T. ooit eenig antwoord daarop mocht geven (wat ik niet anders dan zeer onwaarschijnlijk kan achten), zal een brief, aan M. E. postkantoor Canterbury geadresseerd, minder pijnlijke gevolgen na zich slepen dan een rechtstreeks geadresseerde brief aan haar, die zich in grooten nood en droefheid teekent,

„Mijnheer Thomas Traddles' eerbiedige vriendin en suppliant,
„EMMA MICAWBER.”

„Wat denkt gij van dien brief?” zei Traddles, zijn oogen naar mij opslaand, toen ik hem tweemaal had gelezen.

„Wat denkt gij van den anderen?” zei ik, want hij was nog met gefronste wenkbrauwen aan het lezen.

„Ik denk, dat die twee samen, Copperfield,” antwoordde Traddles, „meer beteekenen dan de brieven van mijnheer en mevrouw Micawber gewoonlijk doen — maar wat zij beteekenen, weet ik niet. Zij zijn allebei te goeder trouw, zonder afspraak met elkaar, geschreven, daar twijfel ik niet aan. Arme vrouw!” hij doelde nu op den brief van mevrouw Micawber, en

wij stonden naast elkaar, de twee brieven met elkaar vergelijkend; „het zal in ieder geval een liefdedienst zijn, haar te schrijven, dat wij niet zullen verzuimen mijnheer Micawber op te zoeken.”

Ik stemde hierin des te gereëder toe, omdat ik mij zelf nu verwijten deed, dat ik haar vorigen brief wat al te luchtig had behandeld. Die brief had mij toen, zooals ik ook vermeld heb, wel tamelijk veel stof tot nadenken gegeven; maar mijn eigen bezigheden, mijn ondervindingen van de familie en dat ik verder niets meer hoorde, hadden mij de zaak langzamerhand uit het hoofd doen zetten. Ik had dikwijls aan de Micawber's gedacht, maar voornamelijk om mij af te vragen wat zij nu in Canterbury weer voor „financieele verplichtingen” zouden hebben aangegaan, en mij te herinneren hoe schuw mijnheer Micawber tegenover mij was, toen hij klerk bij Uriah was geworden.

Evenwel, ik schreef nu uit ons beider naam een troostbrief aan mevrouw Micawber, en wij onderteekenden dien ook beiden. Toen wij de stad inwandelden om hem naar de post te brengen, hadden Traddles en ik nog een lang gesprek en verdiepten wij ons in allerlei bespiegelingen, die ik hier niet behoef te herhalen. 's Middags gingen wij ook met mijn tante te rade; maar het eenige bepaalde besluit, waartoe wij kwamen, was dat wij niet zouden verzuimen op de plaats, door mijnheer Micawber bepaald, aanwezig te zijn.

Hoewel wij daar een kwartier voor den tijd verschenen, vonden wij er mijnheer Micawber toch reeds aanwezig. Hij stond met over elkaar geslagen armen tegenover den muur naar de ijzeren pennen daar bovenop te kijken, met zoo'n sentimenteel gezicht, alsof zij de door elkaar geslingerde takken van de boomen waren, die hem in zijn jeugd hadden beschaduwd.

Toen wij hem aanspraken toonde hij zich eenigszins verlegen en niet zoo overdreven welgemanierd als weleer. Hij had voor dit uitstapje zijn rechtsgeleerde zwarte pak afgelegd, en droeg de oude jas en spanbroek, maar niet geheel met zijn ouden zwier. Langzamerhand keerde deze echter wat meer terug, terwijl wij met hem praatten; maar zelfs zijn lorgnet scheen minder ongedwongen te hangen, en zijn boordjes, hoewel van de vorige geduchte breedte, waren eenigszins slap.

„Mijne heeren,” zei mijnheer Micawber, „gij zijt wel vrienden in den nood, echte vrienden. Vergun mij te mogen informeren naar het lichamelijk welzijn van me-

vrouw Copperfield in esse en mevrouw Traddles in posse — veronderstellend namelijk, dat mijn vriend, mijnheer Traddles, nog niet in lief en leed met het voorwerp van zijn genegenheid is vereenigd.”

Wij bedankten hem voor zijn beleefdheid en gaven de gebruikelijke antwoorden. Nu vestigde hij onze aandacht op den muur en begon: „Ik verzeker u, mijne heeren...” toen ik het waagde mijn bezwaar tegen deze stijve deftigheid in te brengen en te verzoeken, dat hij ons op de oude manier zou aanspreken.

„Mijn beste Copperfield,” antwoordde hij, mij de hand drukkend, „uw hartelijkheid overstelt mij. Deze ontvangst van een verbrijzeld brokstuk van den tempel, eenmaal Man geheeten — als ik mij zoo mag uitdrukken — geeft blijk van een hart, dat een eer is voor onzen menschelijken aard. Ik wilde juist opmerken, dat ik weer de vreedzame plek aanschouw, waar eenige der gelukkigste uren van mijn leven voorbij zijn gegaan.”

„Die ongetwijfeld door mevrouw Micawber gelukkig werden gemaakt,” zei ik. „Ik hoop, dat zij het nog goed maakt?”

„Ik dank u,” antwoordde mijnheer Micawber, wiens gezicht op dit gezegde eenigszins betrok, „zij is maar zoo-zoo. En dit,” vervolgde hij, treurig knikkend, „is dan weer de Bench — waar, voor de eerste maal in vele wisselende jaren, de overstelpende drang van financieele verplichtingen mij niet dagelijks in de ooren werd gegalmd door onbescheiden stemmen, die mijn gang niet wilden ontruimen; waar geen klopper aan de deur was, dien een schuldeischer kon oplichten, waar men niet wegens oproepingen behoefde te verschijnen en dagvaardingen alleen maar aan het hek werden afgegeven. Mijne heeren,” vervolgde hij, „wanneer de schaduw van het ijzerwerk op den top van dat steenen gevaarte op het kiezel van de wandelplaats viel, heb ik mijn kinderen door het vlechtwerk van het ingewikkelde patroon zien trippelen, er een spelletje van makend om de donkere strepen niet te raken. Ik ben vertrouwelijk bekend met elken steen daarbinnen. Als ik eenige zwakheid verraad, zult gij die wel willen excuseeren.”

„Wij zijn allen sedertdien wat verder gekomen, mijnheer Micawber,” zei ik.

„Mijnheer Copperfield,” antwoordde hij met bitterheid, „toen ik een bewoner van die schuilplaats was, kon ik mijn medemensch in het aangezicht zien, en hem een gat in zijn hoofd slaan als hij mij beleedigde. Mijn medemensch en ik staan niet

meer op dien glorieijken voet met elkan-der."

Zich neerslachtig van het gebouw afkeerend, nam mijnheer Micawber mijn aangeboden arm aan den eenen, en den aangeboden arm van Traddles aan den anderen kant, en wandelde tusschen ons beiden voort.

"Er zijn eenige mijlpalen op den weg naar het graf," zei mijnheer Micawber, met teedere aandoening over zijn schouder omkijkend, "die iemand, als dat verlangen niet zondig was, wel zou wenschen nooit voorbijgekomen te zijn. Zulk een mijlpaal in mijn wisselvallige loopbaan is de Bench."

"Ge zijt melancholiek, mijnheer Micawber," begon Traddles.

"Dat ben ik, mijnheer," viel mijnheer Micawber er op in.

"Ik hoop," zei Traddles, "dat het niet is omdat gij een tegenzin in de rechten hebt gekregen — want ik ben zelf in dat vak, weet ge."

Mijnheer Micawber gaf geen antwoord. "Hoe gaat het met onzen vriend Heep, mijnheer Micawber?" zei ik na een poos van stilte.

"Mijn beste Copperfield," antwoordde mijnheer Micawber, verbleekend en met alle blijken van groote ontroering, "als gij naar mijn patroon vraagt als u w vriend, dan spijt mij dat wel; als ge naar hem vraagt als mijn vriend, dan antwoord ik slechts met een sardonischen glimlach. In welken zin gij ook naar mijn patroon vraagt, verzoek ik, als gij het niet kwalijk neemt, mijn antwoord hiertoe te mogen bepalen — dat, in welken staat zijn gezondheid zich ook mag bevinden, zijn uiterlijk vosachtig, om niet te zeggen duivelachtig is. Gij zult mij wel vergunnen, als privaats persoon, niet verder over een onderwerp te spreken, dat mij in mijn beroepswerkzaamheden alreeds tot den uitersten rand van vertwijfeling heeft gedreven."

Ik gaf mijn leedwezen te kennen, dat ik, zonder het te willen, een onderwerp had aangeroerd, dat hem zoo onaangenaam was. "Mag ik ook vragen," zei ik, "zonder gevaar om weer in dezelfde fout te vervallen, hoe mijn oude vrienden mijnheer en juffrouw Wickfield het maken?"

"Juffrouw Wickfield," antwoordde mijnheer Micawber, nu rood wordend, "is wat zij altijd geweest is, een model en een schitterend voorbeeld. Zij is, mijn beste Copperfield, het eenige zonnige plekje in een jammerlijk bestaan. Mijn achting voor die jongedame, mijn bewondering voor haar karakter, mijn eerbied voor haar ouder-

liefde en oprechtheid en deugd! — Breng mij even in een zijstraatje," zei mijnheer Micawber, "want, bij mijn ziel, in mijn tegenwoordige gemoedsgesteldheid ben ik daar niet tegen bestand."

Wij sloegen een smalle straat met hem in, waar hij zijn zakdoek te voorschijn haalde en met zijn rug tegen een muur ging staan. Indien ik hem even ernstig aankeek als Traddles deed, moet hij ons gezelschap verre van opbeurend hebben gevonden.

"Het is mijn lot," zei mijnheer Micawber, oprecht snikkend, maar zelfs dit doende met een zweem van zijn oude zucht om zich deftig te toonen, "het is mijn lot, mijne heeren, dat de schoonste aandoeningen van het menschelijke hart voor mij verwijten zijn geworden. Mijn hulde aan juffrouw Wickfield is een bundel pijlen in mijn borst. Verlaat mij liever maar, als het u belieft, om als een vagebond over de aarde te dolen. De worm zal mij wel spoedig tot zijn prooi maken."

Zonder naar dit verzoek te luisteren bleven wij bij hem staan, tot hij zijn zakdoek wegstak, zijn boordjes ophaalde, en om iemand, die in de nabijheid misschien op hem gelet mocht hebben, te misleiden, met zijn hoed sterk op zij een deuntje neuriede. Niet wetend wat er het gevolg van zou kunnen zijn, als wij hem nu uit het oog verloren, zei ik, dat het mij veel genoeg zou doen hem met mijn tante bekend te maken, als hij met ons mee naar Highgate wilde rijden, waar een bed tot zijn beschikking was.

"Gij moet ons dan een glas van uw eigen punch gereedmaken, mijnheer Micawber," zei ik, "en wat gij nu op het gemoed hebt in aangenamer herinneringen vergeten."

"Of als het u meer zou verlichten iets aan uw vrienden mee te deelen, kunt gij dat aan ons doen, mijnheer Micawber," liet Traddles voorzichtig hierop volgen.

"Mijne heeren," antwoordde mijnheer Micawber, "doet met mij wat gij wilt! Ik ben een strootje op het oppervlak van den oceaan, overal door de seldrementen rondgeslingerd — neemt mij niet kwalijk, ik had elementen willen zeggen."

Wij wandelden gearmd verder, vonden de diligence op het punt om af te rijden en kwamen in Highgate zonder eenige moeilijkheden te ontmoeten. Ik was bij mij zelf erg ongerust en twijfelachtig wat het beste zou zijn om te zeggen en te doen, en Traddles blijkbaar eveneens. Mijnheer Micawber zat meestal in somber gepeins verzonken. Nu en dan deed hij een poging om zich op te beuren en een brok van een wijsje te

neuriën; maar dat hij zijn hoed overdreven opzij zette en zijn boordjes tot aan zijn oogen optrok, maakte de diepe neerslachtigheid, waarin hij telkens weer verzonk, alleen maar des te drukkender.

Wij gingen naar de woning van mijn tante, liever dan naar de mijne, daar Dora niet wel was. Mijn tante kwam zoodra zij geroepen werd en heette mijnheer Micawber met vriendelijke hartelijkheid welkom. Mijnheer Micawber kuste haar de hand en begaf zich vervolgens naar het raam, waar hij, zijn zakdoek te voorschijn halend, weer een zielestrijd had.

Mijnheer Dick was thuis. Hij was zoo medelijdend met iedereen, die niet heelmaal op zijn gemak was, en zoo vlug om zoo iemand te ontdekken, dat hij mijnheer Micawber minstens zesmaal in vijf minuten de hand drukte. Voor mijnheer Micawber was deze hartelijkheid van een vreemde zoo aandoenlijk, dat hij telkens niets anders zeggen kon dan: „Mijn waarde heer, gij overstelpt mij!” Wat mijnheer Dick zoo streelde, dat hij opnieuw en met nog meer ijver zijn hand begon te schudden.

„De vriendelijkheid van dezen heer,” zei mijnheer Micawber tot mijn tante, „vloert mij — als ge mij vergunnen wilt, mejuffrouw, om een uitdrukking uit het woordenboek van onze eenigszins ruwe nationale sport te bezigen. Voor iemand, die onder een opgestapelden last van onrust en moeilijkheden zwoegt, is een dergelijke ontvangst bijzonder treffend, dat verzekeer ik u.”

„Mijn vriend, mijnheer Dick, is geen gewoon mensch,” antwoordde mijn tante, met niet weinig trots.

„Daarvan ben ik overtuigd,” zei mijnheer Micawber. „Mijn waarde heer,” want mijnheer Dick stond alweer zijn hand te schudden, „ik ben bijzonder gevoelig voor uw hartelijkheid!”

„Hoe voelt gij u nu?” zei mijnheer Dick met een bekommerd gezicht.

„Maar zoo tamelijk, mijn waarde heer,” antwoordde mijnheer Micawber met een zucht.

„Gij moet maar moed houden,” zei mijnheer Dick, „en het u zoo aangenaam maken als gij kunt.”

Deze vriendelijke woorden en dat hij de hand van mijnheer Dick alweer in de zijne vond, verteederden mijnheer Micawber geheel en al. „Het is mijn lot geweest,” zei hij, „in het afwisselende panorama van het menschelijke leven nu en dan een oase te ontmoeten, maar nooit een, die zoo groen en welig was als deze!”

Op een anderen tijd zou ik mij hiermee vermaakt hebben, maar ik voelde wel dat wij allen gedwongen en ongerust waren, en sloeg mijnheer Micawber, onder zijn weifelen tusschen een geneigdheid om iets te onthullen, en een tegenstrijdige geneigdheid om niets te onthullen, zoo angstvallig gade, dat ik koortsig van ongeduld werd. Traddles, die op het randje van zijn stoel zat, met zijn oogen wijd open en zijn haren nog steiler overeind dan anders, staarde beurtelings naar den grond en naar mijnheer Micawber, zonder een poging te doen om een woord uit te brengen. Mijn tante, hoewel ik zag dat zij al haar opmerkzaamheid inspande om haar gast te doorgronden, toonde meer tegenwoordigheid van geest dan een van ons beiden, want zij hield hem aan den praet en noodzaakte hem dus om te spreken, of hij wilde of niet.

„Ge zijt een heel oud vriend van mijn neef, mijnheer Micawber,” zei zij. „Ik wenschte, dat ik al eerder het genoegen had gehad u te ontmoeten.”

„Mejuffrouw,” antwoordde mijnheer Micawber, „ik wenschte, dat ik de eer had gehad u in een vroeger tijdperk van mijn leven te kennen. Ik ben niet altijd de schipbreukeling geweest, dien gij thans voor u ziet.”

„Ik hoop, dat mevrouw Micawber en uw gezin het goed maken, mijnheer,” zei mijn tante.

Mijnheer Micawber boog zijn hoofd. „Zij zijn zoo wel, mejuffrouw,” antwoordde hij, na een poos van stilte wanhopig uitbarstend, „als ballingen en verworpingen ooit kunnen hopen te zijn.”

„God zegen u, mijnheer!” riep mijn tante met haar gewone heftigheid uit. „Waar hebt gij het over?”

„Het bestaan van mijn gezin, mejuffrouw,” antwoordde mijnheer Micawber, „hangt aan een zijden draad. Mijn patroon...”

Hier brak mijnheer Micawber, als om ons te plagen, plotseling af, en begon de citroenen te schillen, die ik, met de andere benodigdheden om punch te maken, voor hem gereed had laten zetten.

„Uw patroon,” zei mijnheer Dick, hem bij wijze van herinnering even tegen zijn arm stootend.

„Mijn waarde heer,” antwoordde mijnheer Micawber, „gij brengt het mij weer te binnen. Ik ben u zeer verplicht.” Zij drukten elkaar nog eens de hand. „Mijn patroon, mejuffrouw — mijnheer — Heep — heeft mij eens de gunst bewezen tegen mij op te merken, dat ik, als ik het salaris niet

VERGEEFSCH E POGINGEN OM PUNCH TE MAKEN

meer ontving, dat aan mijn betrekking bij hem verbonden is, waarschijnlijk als pot-senmaker door het land zou moeten zwer-ven, om degens in mijn keel te steken en het verterende element te eten. Voor zoo-
ver ik voorzien kan is het zeer waarschijn-lijk, dat mijn kinderen genoodzaakt zullen zijn als slangenmensen den kost te ver-dienen, terwijl mevrouw Micawber hun on-natuurlijke kunsten moet bijstaan door op een draaiorgel te spelen."

Door een onbestemden maar veelbeteek-nenden zwaai met zijn mes gaf mijnheer

welke vreemde dingen hij juist uitvoerde, waaronder vooral behoorde, dat hij de ci-troenschillen in den ketel en de suiker in het snuiterbakje deed, de rum in de leeg kan schonk, en in gemoede probeerde ko-kend water uit een kandelaar te schenken. Ik zag wel, dat de crisis ophanden was, en deze kwam nu ook. Hij wierp al zijn ingre-diënten en gereedschappen kletterend door elkaar, stond van zijn stoel op, haalde zijn zakdoek te voorschijn en barstte in tranen uit.

"Mijn beste Copperfield," zei mijnheer

„EN DE NAAM VAN DIE HEELE OPEENSTAPELING VAN GRUWELIJKHEDEN IS — HEEP!"

Micawber te kennen, dat men deze kunst-verrichtingen te verwachten zou hebben als hij niet meer in leven was, en begon toen weer met een gezicht vol wanhoop de citroenen verder te schillen.

Mijn tante liet haar elleboog op het ron-de tafeltje rusten, dat zij gewoonlijk naast zich had staan, en keek hem oplettend aan. Hoewel ik een tegenzin had in het idee om hem door list of overreding tot een onthul-ling over te halen, waartoe hij niet vrijwil-lig geneigd was, zou ik hem nu toch heb-ben toegesproken, als ik niet gezien had

Micawber achter zijn zakdoek, „dit is een bezigheid, die vóór alles een rustigen geest en gevoel van eigenwaarde vereischt. Ik kan het niet doen. Het gaat niet."

„Wat is er toch aan de hand, mijnheer Micawber?" zei ik. „Spreek toch vrij uit. Gij zijt hier onder vrienden."

„Onder vrienden mijnheer!" herhaalde mijnheer Micawber, en alles wat hij had opgekropt barstte nu los.

„Goede hemel, het is juist omdat ik on-der vrienden ben, dat mijn gemoedstoe-stand is zooals die is. Wat er aan de hand

is, mijne heeren? Wat is er niet aan de hand! Schurkerij is er aan de hand, slechtheid is er aan de hand; bedriegen, bestelen en schelmsche komplotten maken is er aan de hand; en de naam van die heele opeenstapeling van gruwelijkheden is — Heep!"

Mijn tante sloeg haar handen in elkaar, en wij sprongen allemaal van verbazing overeind.

„De strijd is voorbij!" zei mijnheer Micawber, heftige gebaren met zijn zakdoek makend en van tijd tot tijd zijn armen uitslaand, alsof hij onder bovenmenselijke moeilijkheden aan het zwemmen was. „Ik wil niet langer zoo'n leven leiden. Ik ben een rampzalig wezen, van alles afgesneden wat het leven draaglijk maakt. Ik ben in dienst van dien helschen schavuit onder een Taboe geweest. Geef mij mijn vrouw terug, geef mij mijn kinderen terug, stel weer een Micawber in de plaats van den jammerlijken ellendeling, die in de laarzen rondwandelt, die ik tegenwoordig aan mijn beenen heb, en roep mij morgen om een degen in te zwelgen, en ik zal het doen. Met lust!"

Nooit in mijn leven zag ik iemand zoo heftig.

Ik trachtte hem te kalmeeren, opdat wij verstandig over de kwestie zouden kunnen redeneeren, maar hij werd hoe langer hoe heftiger en wilde geen woord hooren.

„In niemands hand zal ik mijn hand meer leggen," zei mijnheer Micawber, hijgend, blazend en snikkend, zoodat hij op iemand leek, die in koud water ligt te spartelen, „voordat ik hem — in puin heb getrapt — dien — verfoeilijken — verrader — Heep! Van niemands gastvrijheid zal ik meer gebruik maken voordat ik een — Vesuvius — heb laten uitbarsten — onder — den god-vergeten booswicht — Heep! Alle ver-verschingen — he! — onder dit dak — vooral punch — zouden — mij doen stikken — voordat ik — de oogen uit den kop — heb doen puilen van dien — eindeloozen bedrieger en leugenaar — Heep! Ik — he! — wil niemand kennen — en — he! — niets zeggen — en — he! nergens wonen — tot ik de asch in den wind heb gestrooid — van dien — door niets te overtreffen huichelaar en meenedige — Heep!"

Ik was werkelijk eenigszins bevreesd dat mijnheer Micawber op de plek zou dood blijven. De manier, waarop hij zich door die maar half verstaanbare gezegden heen worstelde, en als hij voelde dat hij den naam Heep weer naderde, daar naar toe spartelde, er flauw en afgemat op aanvloog, en hem dan uitstiet met een geweld, dat

aan het wonderbaarlijke grensde, was iets afgrijselijks. Maar toen hij nu dampend op zijn stoel zonk, en ons aankeek met allerlei kleuren in zijn gezicht, die er beslist niet op hoorden, en telkens een brok in zijn keel kreeg, dat hem het zweet van benauwdheid op zijn voorhoofd deed parelen, zag hij er werkelijk uit alsof zijn einde nabij was. Ik wilde hem te hulp komen, maar hij wenkte mij om van hem af te blijven en wilde geen woord hooren.

„Neen, Copperfield! Geen omgang meer — he! — voordat — juffrouw Wickfield herstel van onrecht van dien doortrapten schelm — Heep!" (Ik ben overtuigd, dat hij geen drie woorden had kunnen uitbrengen, zonder de verbazende kracht, die het hem gaf als hij dien naam voelde aankomen.) „Onschendbaar geheim — he! — voor de heele wereld — he — geen uitzondering — vandaag over acht dagen — he! — uur van ontbijten — he! — iedereen aanwezig — tante inbegrepen — he! en ook deze buitengewoon vriendelijke heer — in het logement in Canterbury — he! — waar — mevrouw Micawber en ik — Auld Lang Syne gezongen — en dan openlijk ten toon stellen — dien gruwelijken booswicht — Heep! Niets meer te zeggen — he! — of naar niets luisteren — dadelijk weg — niet in staat — he! — ongeschikt voor gezelschap — op het spoor van den verdoemden verrader — Heep!"

Met de laatste herhaling van dit tooverwoord, dat hem kracht had gegeven om zooveel te zeggen, en waarbij hij al zijn vroegere inspanning overtrof, vloog mijnheer Micawber de deur uit, en liet ons achter in een toestand weinig beter dan de zijne. Maar zelfs toen was zijn zucht om brieven te schrijven hem te sterk; want terwijl wij nog buiten ons zelf waren van verbazing, angst en hoop, werd mij het volgende briefje gebracht uit een naburige herberg, waar hij was binnengeloopen om het te schrijven:

„Geheim en in het diepste vertrouwen.
Mijn waarde heer!

„Ik verzoek door uw tusschenkomst uw hooggeachte tante mijn verontschuldiging te mogen aanbieden voor mijn opgewondenheid van zooeven. Een uitbarsting van een smeulenden, lang gesmoorden vulkaan, was het gevolg van een innerlijken strijd, dien men zich gemakkelijker kan verbeelden dan beschrijven.

„Ik vertrouw, dat ik duidelijk genoeg heb gesproken om te doen verstaan, dat ik

een samenkomst verlangde op heden over acht dagen, 's morgens in het logement in Canterbury, waar mevrouw Micawber en ik eens de eer hadden onze stemmen met de uwe te vereenigen, in het welbekende lied van den onsterfelijken accijsbeambte, die ten noorden van de Tweed werd grootgebracht. (De Schotsche dichter Burns.)

„Na het vervullen van dien plicht en het geven van vergoeding, wat mij alleen in staat kan stellen mijn medemensch weer onder de oogen te zien, zal men niets meer van mij hooren. Ik zal dan alleen nog verzoeken in die plaats van algemeene samenkomst te worden neergelegd, waar

„„Voor altijd in hun enge legerstee
„„De ruwe vaadren van het dorpje
slapen,” „

„— Met het eenvoudige opschrift
„WILKINS MICAWBER.”

HOOFDSTUK L.

Baas Peggotty's droom komt uit.

Er waren sedert ons gesprek met Martha op den oever van de rivier alweer eenige maanden verlopen. Ik had haar in al dien tijd niet meer gezien, maar zij had verscheidene malen met baas Peggotty gesproken. Haar ijverige bemoeiingen hadden echter nog geen gevolg gehad; en ik kon ook uit wat hij mij vertelde niet opmaken, dat men iets omtrent Emily's lot had ontdekt. Ik moet bekennen, dat ik aan haar weervinden begon te wanhopen en meer en meer ging gelooven dat zij dood was.

Zijn overtuiging bleef echter onveranderd. Zoover ik weet — en ik geloof, dat zijn eerlijke hart volkomen voor mij openlag — wankelde hij nooit in zijn innerlijke zekerheid, dat hij haar zou vinden. Zijn geduld raakte nooit uitgeput. En hoewel ik beefde voor de zielesmart, die het hem eens zou kosten, als die krachtige zekerheid met één slag zou worden vernietigd, had zij toch zoo iets vrooms, iets dat zoo roerend bewees hoe zij in de zuiverste diepte van zijn edele hart geworteld was, dat de achting en eerbied, die ik hem toedroeg, met elken dag grooter werden.

Zijn zekerheid was geen traag vertrouwen, dat alleen maar hoopte en niets meer deed. Hij was altijd een man van de daad geweest, en hij wist wel, dat hij in alles waarin hij hulp verlangde ook trouw het

zijne moest doen en zich zelf helpen. Ik weet dat hij eens, bang dat het licht voor het raam van de oude schuif bij toeval niet zou branden, 's nachts is opgestaan en te voet naar Yarmouth ging. Ik weet dat hij, in een courant iets lezend dat haar zou kunnen betreffen, zijn stok opnam en een tocht van zestig of tachtig mijlen aanvaardde. Na het verhaal te hebben gehoord, dat ik door bemiddeling van juffrouw Dartle had vernomen, begaf hij zich over zee naar Napels, en kwam daarvan weer terug. Al deze reizen deed hij zonder zich ook maar eenigszins te ontzien; want altijd bleef hij bij zijn voornemen om zijn geld te sparen voor Emily, als zij eenmaal gevonden zou zijn. Onder al zijn teleurstellingen heb ik hem nooit hooren morren, hem nooit hooren zeggen, dat hij vermoeid of moedeloos was.

Dora had hem sedert ons huwelijk dikwijls gezien en hield heel veel van hem. Ik zie hem nu nog voor mij staan bij haar sofa, met zijn ruige muts in zijn hand en de blauwe oogen van mijn kind-vrouwtje met beschroomde verwondering naar hem opgeslagen. Wanneer hij soms tegen schemeravond met mij kwam praten, wist ik hem wel eens te overreden in den tuin, terwijl wij daar langzaam op en neer wandelden, zijn pijp te rooken; en dan kwam het tafereel van zijn oude woning, en den genoeglijken aanblik, dien zij in mijn kinderlijke oogen placht te hebben, als 's avonds het vuur brandde en de wind er omheen loeide, mij weer levendig voor den geest.

Op een keer waren wij weer zoo bij elkaar, toen hij mij vertelde, dat den vorigen avond, toen hij zijn huis uitkwam, Martha op hem had staan wachten, en dat zij hem gevraagd had om Londen vooral niet te verlaten, voor hij haar nog eens had gezien.

„Vertelde zij u niet waarom?” vroeg ik.

„Dat vroeg ik haar wel, mijnheer David,” antwoordde hij, „maar zij zegt altijd maar heel weinig, en zij wilde alleen maar, dat ik haar dat zou beloven, en ging zoo weer weg.”

„Zei zij dan ook niet wanneer gij kondt verwachten haar weer te zien?” vroeg ik.

„Neen, mijnheer David,” antwoordde hij, peinzend met zijn hand over zijn gezicht strijkend. „Dat vroeg ik ook wel; maar zij kon het niet zeggen, zei zij.”

Daar ik er mij sedert lang van onthouden had een hoop bij hem aan te moedigen, die maar aan een zijden draadje scheen te hangen, zei ik hierop niets anders dan dat ik dacht, dat hij haar wel gauw zou terugzien.

Wat ik verder dacht hield ik voor mij zelf, en het was ook werkelijk niet veel bepaalds.

Ongeveer veertien dagen later wandelde ik op een avond alleen in den tuin. Ik herinner mij dien avond nog heel goed. Het was de tweede in de week, die mijnheer Micawber ons in zooveel spanning liet doorbrengen. Het had den heelen dag geregend en de lucht was zeer vochtig. Het loof van de boomen was zwaar van het water; maar de regen had opgehouden, hoewel de lucht nog donker was, en de vogeltjes zongen vroolijk. Terwijl ik in den tuin op en neer wandelde en de schemering al donkerder en donkerder werd, zwegden langzamerhand hun stemmetjes; en daarop volgde de eigenaardige stilte, die men op zoon avond buiten op het land waarneemt, als geen windje een blad doet ritselen, en er alleen maar nu en dan een paar dropfels van de takken vallen.

Er was naast ons huisje een open priëeltje van latwerk, met klimop begroeid, waardoorheen ik uit den tuin, waar ik wandelde, op den weg kon zien. Toevallig wendde ik, terwijl ik over allerlei dingen nadacht, mijn oogen daarheen, en zag door die opening een gedaante, in een eenvoudigen mantel gekleed. Zij boog zich haastig naar mij over en wenkte mij.

„Martha!" zei ik, naar haar toegaand.

„Kunt gij meekomen?" vroeg zij zenuwachtig fluisterend. „Ik ben bij hem geweest, maar hij was niet thuis. Ik heb opgeschreven waar hij komen moest, en heb dat zelf op zijn kamer gelegd. Zij zeiden, dat hij niet lang zou uitblijven. Ik heb bericht voor hem. Kunt gij dadelijk meegaan?"

Mijn antwoord was, dat ik onmiddellijk naar buiten kwam. Zij maakte haastig een beweging met haar hand, als om mij te verzoeken geduld te hebben en niets te zeggen, en sloeg den weg in naar de stad, vanwaar zij, zooals haar kleeding aangaf, te voet gekomen was.

Ik vroeg haar of wij naar Londen moesten. Toen zij ja antwoordde, met dezelfde haastige beweging als tevoren, hield ik een leege koets aan, die juist voorbijreed, en wij stapten er in. Ik vroeg haar waar de koetsier ons brengen moest; zij antwoordde: „Ergens dicht bij Golden Square! En vlug!" — kroop toen in een hoek, met één bevende hand voor haar gezicht, en met de andere weer een gebaar makend, alsof zij niet wilde dat er iets zou worden gezegd.

Onrustig en verbijsterd, daar ik niet wist of ik iets te hopen of te vreezen had, keek ik haar aan en wilde om opheldering vra-

gen. Maar daar ik zag hoe heftig zij verlangde dat ik zou zwijgen, en ook zelf in deze omstandigheden het meest daartoe geneigd was, bedacht ik mij, en reden wij voort zonder dat er een woord gesproken werd. Soms keek zij uit het portier, alsof zij vond dat wij langzaam reden, hoewel wij inderdaad hard reden; maar verder bleef zij in dezelfde houding zitten.

Wij stapten bij een van de toegangen tot het door haar genoemde pleintje uit, waar ik den koetsier bevel gaf te wachten, daar ik niet wist of wij de koets misschien nog noodig zouden hebben. Zij legde haar hand op mijn arm en trok mij haastig een van die donkere straten in, waarvan er zoovele zijn in die buurt, en waar de huizen, vroeger deftig en elk door één gezin bewoond, al lang tot armoedige woningen vervallen waren, die in gedeelten en kamers werden verhuurd. De open deur van een dezer huizen ingaand en mijn arm loslatend, wenkte zij mij haar te volgen, de gemeenschappelijke trap op, die als het ware een voortzetting was van de straat.

Het huis wemelde van bewoners. Terwijl wij naar boven gingen werden er kamersdeuren geopend en hoofden naar buiten gestoken; en op de trap kwamen wij andere menschen tegen, die naar beneden gingen. Buiten naar boven kijkend, voor wij naar binnen gingen, had ik vrouwen en kinderen uit de ramen over bloempotten heen zien hangen, en wij schenen hun nieuwsgierigheid te hebben opgewekt, want zij waren het voornamelijk, die uit de deuren kwamen kijken. Het was een breede trap, met een zware balustrade van donker hout, kroonlijsten boven de deuren, met gebeeldhouwde vruchten en bloemen versierd, en breede vensterbanken. Maar al deze sporen van vroegere deftigheid waren nu ellendig in verval en afschuwelijk vervuild; ouderdom en vocht hadden de vloeren verteerd, zoodat zij op veel plaatsen zelfs onveilig waren. Ik zag, dat er hier en daar pogingen waren aangewend om het verzwakte karkas van het gebouw te schragen, door het kostbare oude houtwerk hier en daar met gewoon vurenhout wat op te lappen; maar dit had veel weg van een huwelijk tusschen een verarmden edelman en een arme volkswrouw, en beide partijen van deze niet bij elkaar passende vereeniging hadden zich weer zoo ver mogelijk van elkaar verwijderd. Verscheidene achterramen op de trap waren dichtgetimmerd of toegemetseld; in de overgebleven ramen was bijna geen enkele ruit meer; en door de vermolmde kozijnen, waardoor altijd bedorven lucht

naar binnen scheen te komen en nooit uit te gaan, keek ik, door andere ramen zonder ruiten heen, in andere soortgelijke huizen en in de duizelingwekkende diepte op een binnenplaats, die de algemeene vuilnisbelt scheen te zijn. Wij klommen naar de bovenste verdieping. Onderweg meende ik twee- of driemaal in het schemerachtige licht den rok van een vrouw te zien, die voor ons uit naar boven ging. Toen wij een hoek omsloegen om de laatste trap op te gaan, die naar de zolderverdieping leidde, kregen wij bij een deur deze gedaante voor een oogenblik geheel te zien. Zij draaide de kruk om en ging naar binnen.

„Wat is dat?” zei Martha fluisterend. „Zij is mijn kamer binnengegaan. Ik ken haar niet!”

Ik kende haar wel. Ik had tot mijn groote verbazing juffrouw Dartle herkend.

Ik vertelde Martha in enkele woorden, dat het een dame was die ik wel eens meer had gezien, en nauwelijks had ik dit gedaan of wij hoorden in de kamer haar stem, hoewel wij, waar wij stonden, niet konden verstaan wat zij zei. Martha herhaalde met een blik van verbazing haar vorige beweging, en bracht mij zachtjes de trap op en toen door een achterdeurtje, dat geen sluiting scheen te hebben, en dat zij met haar hand openduwde, een leeg vlierinkje binnen, dat een schuin dak had en niet veel meer was dan een kast. Tusschen dit hokje en de kamer die zij de hare had genoemd, was een deur, die half openstond. Hier bleven wij staan, buiten adem van het klimmen, en zij legde haar hand even op mijn lippen. Ik kon van de andere kamer niets anders zien, dan dat zij tamelijk groot was, dat er een bed in stond en dat er een paar prenten van schepen aan den muur hingen. Ik kon juffrouw Dartle niet zien en evenmin den persoon, tot wien wij haar hadden hooren spreken. En zeker kon Martha dat ook niet, want mijn plaats was de beste.

Een poos lang heerschte er een doodelijke stilte. Martha hield haar eene hand voor mijn mond en de andere luisterend omhoog.

„Het kan mij weinig schelen of zij niet thuis is,” zei Rosa Dartle uit de hoogte. „Ik ken haar niet eens. Om u ben ik hier gekomen.”

„Om mij?” zei een zachte stem.

Bij den klank van die stem ging er een rilling door al mijn leden, want het was de stem van Emily.

„Ja,” antwoordde juffrouw Dartle, „ik wilde u eens komen zien. Wat? Gij schaamt

u toch niet voor het gezichtje, dat zooveel gedaan heeft?”

De koude scherpte, de bittere hatelijkheid en ingehouden woede van haar toon stelden mij haar voor oogen, alsof ik haar in het volle licht had zien staan. Ik zag de flikkerende zwarte oogen, de door harts-tocht verteerde gestalte, en ik zag het litteeken met de witte streep haar lippen doorsnijden, en trillen en kloppen terwijl zij sprak.

„Ik wilde het liefje van James Steerforth eens komen zien,” zei zij; „de meid, die met hem is weggeloopt en in haar geboorteplaats het onderwerp is van de praatjes van het laagste volk; de onbeschaamde doortrapte bijzit van iemand als James Steerforth. Ik wilde weten hoe zoo iets er uitziet.”

Er was een geritsel, alsof het ongelukkige meisje, dat deze smaadreuen moest aanhooren, naar de deur liep, en de spreekster snel daarvoor ging staan. Daarop volgde weer een oogenblik stilte.

Toen juffrouw Dartle weer sprak, was het tusschen haar op elkaar geklemde tanden en met haar voet op den grond stampend.

„Blijf hier!” zei zij, „of ik zal u in het heele huis en de heele straat bekend maken! Als gij probeert mij te ontvluchten, zal ik u vasthouden, al moest het bij de haren zijn, en zelfs de steenen tegen u doen opstaan!”

Een verschrikt geprevel was het eenige antwoord, dat mijn ooren bereikte. Er volgde een stilte. Ik wist niet wat ik doen moest. Hoezeer ik ook verlangde een einde aan dit tooneel te maken, voelde ik toch, dat ik het recht niet had mij daar te vertoonen; dat baas Peggotty de eenige was, die het recht had haar daar te zien en haar daar vandaan te halen. Zou hij dan nooit komen? dacht ik ongeduldig.

„Zoo zie ik haar dan eindelijk,” zei Rosa Dartle met een schamperen lach. „Hij moet wel onnoozel zijn geweest om zich door die gemaakte zedigheid en dat hangende hoofd te laten beetnemen!”

„Om 's Hemels wil, spaar mij!” riep Emily uit. „Wie gij ook zijt, gij kent mijn jammerlijke geschiedenis, en om 's Hemels wil, spaar mij, als gij zelf gespaard wilt worden!”

„Als ik gespaard wil worden!” zei de andere woest. „Wat hebben wij dan met elkaar gemeen, denkt gij?”

„Niets anders dan ons geslacht,” antwoordde Emily, in tranen uitbarstend.

„En daardoor,” zei Rosa Dartle, „wil zoo'n schandelijk wezen zooveel aanspraken doen

gelden, dat, als ik nog eenig ander gevoel dan verachting en afschuw voor u koesterde, die andere gevoelens er volkomen door zouden verkillen. Ons geslacht! Gij zijt wel een eer voor ons geslacht!"

"Ik heb dit alles verdiend," riep Emily uit; „maar het is vreeselijk! O, bedenk toch wat ik geleden heb en hoe ik gevallen ben. O, Martha, kom toch terug!"

Juffrouw Dartle zette zich op een stoel, in het gezicht van de deur, en keek naar beneden, alsof Emily voor haar op den grond kroop. Daar zij nu tusschen mij en het licht zat, kon ik haar opgekrulde lip zien, en haar onbarmhartige oogen, met hatelijken triomf strak op één plaats gericht.

"Luister naar wat ik zeg," zei zij, „en bewaar uw valsche kunsten voor hen, die zich daardoor laten beetnemen. Hoopt ge mij met uw tranen te roeren? Evenmin als gij mij met uw lachjes kunt bekoren, gekochte slavin."

"O, heb toch medelijden met mij!" riep Emily uit. „Toon toch eenige barmhartigheid, of ik zal krankzinnig sterven!"

"Dat zou geen groote boete voor uw misdaden zijn," antwoordde Rosa Dartle. „Weet ge wel wat gij gedaan hebt? Denkt gij nooit aan het huis dat gij verwoest hebt?"

"O, is er ooit een nacht of dag, dat ik er niet aan denk!" riep Emily uit; en nu kon ik haar even zien, op haar knieën liggend, met haar hoofd achterover, haar bleeke gezichtje opgeheven, haar handen krampachtig gevouwen omhoog gestoken, en haar lokken over haar schouders zwierend. „Is er ooit één minuut geweest, wakend of slapend, dat het niet voor mij stond zooals het was in die vervlogen dagen, toen ik het voor altijd den rug toekeerde! O, dat huis, dat huis! O, mijn lieve oom, als gij hadt kunnen weten welke zielesmart uw liefde mij zou veroorzaken, toen ik van het rechte pad afdwaalde, zoudt ge mij die nooit zoo trouw hebben getoond, hoe diep gij ze ook mocht voelen; dan zoudt ge tenminste één keer in uw leven boos op mij zijn geweest, wat mij een beetje troost zou hebben gegeven! Maar ik heb geen troost, geen troost op de wereld, want allemaal hadden ze mij altijd even lief!" Zij liet zich vooroverzakken, voor de trotsche gedaante op den stoel, met een poging om smeekend den rand van haar japon te grijpen.

Rosa Dartle bleef op haar neerkijken, zoo onbuigzaam, alsof zij een bronzen beeld was geweest. Zij hield haar lippen stijf dichtgeknepen, alsof zij wist, dat zij zich

zelf in bedwang moest houden — ik schrijf wat ik oprecht geloof — omdat zij anders in verzoeking zou komen het mooie meisje daar vóór haar met haar voet te schoppen. Ik zag haar duidelijk, en de heele uitdrukking van haar gezicht en houding scheen dit uit te drukken. — Zou hij dan nooit komen?

"De ellendige ijdelheid van zulke aardwormen!" zei zij, toen zij het toornige zwoegen van haar borst in zooverre bedwongen had, dat zij weer spreken kon. „Uw huis! Verbeeldt gij u soms dat ik daaraan denk, en meent gij dat gij dat gemeene huis iets kwaads kunt hebben aangedaan, dat niet rijkelijk met geld zou zijn te vergoeden! Uw huis! Gij waart een deel van de negotie van uw huis en werdt gekocht en verkocht net als de andere dingen, waarmee uw huisgenooten handel dreven."

"O, dat niet," riep Emily uit. „Zeg alles van mij, maar werp mijn schande niet meer dan ik al gedaan heb op menschen, die evenveel eer hebben als gij! Heb tenminste eenige achting voor hen, daar gij een lady zijt, al hebt gij geen barmhartigheid voor mij."

"Ik spreek," zei zij, zonder zich te verwaardigen op die smeekende woorden te letten, en haar japon wegtrekkend alsof Emily's aanraking die zou besmetten, „ik spreek van zijn huis — waar ik woon. Hier," zei zij, met een smadelijken lach haar hand uitstrekkend en op het voor haar liggende meisje neerkijkend, „hier ligt de waardige oorzaak van verdeeldheid tusschen een moeder en een zoon, die adellijk bloed in de aderen hebben; van smart in een huis, waar zij niet als keukenmeid zou zijn toegelaten; van toorn, verdriet en verwijten. Dit stuk vuil, van den waterkant opgeraapt, om voor een uurtje tot iets groots te worden gemaakt en dan weer te worden weggeworpen waar het vandaan kwam!"

"Neen, neen!" riep Emily uit, haar handen in elkaar slaand. „Toen hij voor het eerst op mijn weg kwam — o, dat die dag nooit was aangebroken, en hij mij ontmoet had terwijl ik naar het graf werd gedragen! — was ik zoo deugdzaam groot gebracht als gij of welke dame ook, en zou ik de vrouw worden van een man zoo braaf als gij of welke dame in de wereld ooit zou kunnen trouwen. Als gij in zijn huis woont en hem kent, dan weet gij misschien wat zijn macht over een zwak en ijdel meisje kon zijn. Ik verdedig mij niet, maar ik weet, en hij weet het ook, of hij zal het weten

als hij eens op sterven ligt en zijn gemoed er door bezwaard wordt, dat hij al zijn vermogens gebruikte om mij te bedriegen, en dat ik hem geloofde, hem vertrouwde en hem liefhad!"

Rosa Dartle sprong van haar stoel op, deinsde terug en gaf tegelijk een slag naar haar, met een gezicht zoo kwaadaardig, zoo door woeste drift verduisterd en mis-

ken om het voorwerp van haar woede te doorsteken.

Emily was achteruitgeweken, zoodat ik haar niet meer kon zien, en gaf geen antwoord.

"En dat tegen mij te zeggen," vervolgde zij, „met uw schandelijken mond. Waarom geeselt men zulke schepsels niet! Als ik er de macht toe had, zou ik die meid laten

ROSA DARTLE SPRONG VAN HAAR STOEL OP, DEINSDE TERUG, EN GAF TEGELIJK EEN SLAG NAAR HAAR MET EEN GEZICHT ZOO KWAADAARDIG, ZOO DOOR WOESTE DRIFT VERDUISTERD EN MISVORMD, DAT IK MIJ BIJNA TUSSEN BEIDEN IN HAD GEWORPEN.

vormd, dat ik mij bijna tusschen beiden in had geworpen. De slag, in het wilde gegeven, had niet geraakt. Terwijl zij daar nu stond te hijgen, haar aankijkend met al de verachting, die haar trekken in staat waren uit te drukken, en van het hoofd tot de voeten bevend van woede, meende ik nooit een dergelijk schouwspel te hebben gezien en ook nooit weer te zullen zien.

„Gij hem liefhebben? Gij?” riep zij uit, haar gebalde vuist opheffend, die trilde als had het haar slechts aan een dolk ontbro-

doodgeeselen.”

En dat zou zij zeker gedaan hebben, daaraan twijfel ik niet. Ik had haar zelfs geen pijnbank willen toevertrouwen, zoolang die woede duurde.

Langzaam, heel langzaam begon zij te lachen, en wees met haar hand naar Emily, alsof haar schande een schouwspel voor de heele wereld was.

„Zij liefhebben?” zei zij. „Dat kreng! En zij zou mij nog willen vertellen, dat hij ooit iets om haar gaf? Ha, ha! Wat een leuge-

naarsters zijn die gemeene schepsels toch!"

Haar spot was nog erger dan haar openlijke woede. Als ik tusschen die twee had moeten kiezen, had ik veel liever het voorwerp van de laatste willen zijn. Maar toen zij die had laten losbreken, was het maar voor een oogenblik geweest. Zij bedwong ze weer, en hoe zij haar ook inwendig mocht teisteren, ze hield ze toch in haar macht.

"Ik ben hier gekomen, gij reine bron van liefde," zei zij, "om te zien — zooals ik u al heb gezegd — hoe zoo'n ding er uitzag. Ik was nieuwsgierig. Ik ben voldaan. En ook, om u te zeggen, dat gij het beste zoudt doen zoo gauw mogelijk dat huis van u weer te gaan opzoeken, en u te verbergen onder die brave lieden, die u verwachten en die uw geld wel zal troosten. Als het allemaal op is, kunt gij weer gaan gelooven, vertrouwen en liefhebben! Ik dacht, dat gij een gebroken stuk speelgoed waart, dat zijn tijd had gehad; een snuisterijtje van klatergoud, dat dof geworden en weggegooid was. Maar nu ik zie, dat gij echt goud, een echte dame en een mishandelde onschuld zijt, met een frisch hart vol liefde en vertrouwen — waar gij wel naar uitziet, en dat ook wel met uw geschiedenis strookt! — heb ik nog iets meer te zeggen. Let goed op, want wat ik zeg, zal ik doen! Hoort ge mij, engeltje? Wat ik zeg, zal ik zeker ook doen."

Haar woede overmeesterde haar voor een oogenblik, maar vloog slechts als een stuip trekking over haar gezicht, en toen glimlachte zij weer.

"Verberg u," vervolgde zij, "als het niet thuis is, dan ergens anders. Laat het ergens buiten mijn bereik zijn, in een onbekend bestaan, of beter nog in een onbekenden dood. Het verwondert mij, als uw liefdevolle hart niet wil breken, dat gij geen middel hebt gevonden het tot stilte te brengen. Ik heb wel eens van zulke middelen gehoord. Ik geloof dat zij gemakkelijk te vinden zijn."

Het zachte schreien van Emily deed haar hier even zwijgen. Zij luisterde er naar alsof het muziek was.

"Het is misschien iets vreemds in mij," vervolgde Rosa Dartle, "maar ik kan niet vrij ademen in dezelfde lucht, als gij. Ik vind ze walgelijk. Ik wil ze dus van u gezuiverd hebben. Als gij morgen nog hier zijt, zal ik uw geschiedenis op de heele trap bekend laten maken. Er wonen fatsoenlijke vrouwen hier in huis, is mij gezegd; en het zou jammer zijn, dat zoo'n licht als gij onder die vrouwen zou leven

en verborgen zou blijven. Als gij hier vandaan gaat en ergens in de stad een schuilplaats zoekt, in eenige andere gedaante dan uw ware gedaante (die moogt ge vrij toonen, zonder dat ik u zal hinderen), zal u dezelfde dienst bewezen worden, zoodra ik weet waar ge woont. Daar ik geholpen word door een heer, die nog niet lang geleden naar de eer van uw hand heeft gedongen, hoop ik dat mij dit altijd gelukken zal."

Zou hij dan nooit, nooit komen? Hoelang moest ik dit nog verdragen? Hoelang kon ik dit nog verdragen?

"O, o, o!" riep de rampzalige Emily uit, op een toon, dien ik dacht dat het hardste hart had moeten treffen; maar Rosa Dartle's glimlach bleef even bitter. "Wat, wat moet ik doen!"

"Doen?" zei de andere. "Gelukkig leven in uw herinneringen! Uw bestaan voortaan wijden aan de herinnering van Steerforth's teederheid — hij had u tot de vrouw van zijn knecht willen maken, niet waar? — of aan de dankbaarheid jegens dien braven verdienstelijken man, die u als een geschenk van hem had willen aannemen. Of als die trotsche herinneringen, en het bewustzijn van uw eigen deugden en van de eervolle positie, waartoe zij u in de oogen van alle menschen verheven hebben, niet voldoende voor u zijn, trouw dan met dien braven man, en wees blij dat hij u nog die gunst wil bewijzen. Als gij dit ook niet doen wilt, sterf dan! Er zijn wel middelen voor zoo'n dood en aschbelten voor zoo'n wanhoop — zoek er een en vaar ten hemel!"

Ik hoorde in de verte op de trap een voetstap. Ik herkende dien; daarvan was ik zeker. Het was, Goddank, de zijne.

Zij ging, toen zij dit gezegd had, langzaam van de tusschendeur weg en raakte zoo uit mijn gezicht.

"Maar onthoud!" vervolgde zij dreigend, terwijl zij de andere deur opende om weg te gaan, "ik heb besloten, om persoonlijke redenen, u nergens met rust te laten, of gij moet volkomen buiten mijn bereik vluchten, of uw schoonschijnende masker laten vallen. Dit is wat ik te zeggen had; en wat ik zeg, zal ik ook zeker doen!" De voetstap op de trap kwam nader en nader — ging haar, terwijl zij naar beneden ging, voorbij — kwam snel de kamer in!

"Oom!"

Een vreeselijke gil volgde op dat woord. Ik wachtte nog een oogenblik, en naar binnen kijkend, zag ik hem haar bewusteloze gestalte in zijn armen houden. Even staarde hij naar haar gezichtje; toen bukte hij om

het te kussen — o, hoe teeder! — en spreidde er een zakdoek overheen.

„Mijnheer David,” zei hij met een zachte bevende stem, toen hij het bedekt had, „ik dank mijn Hemelschen Vader, dat mijn droom is uitgekomen! Ik dank Hem uit het diepst van mijn hart, dat Hij mij langs Zijn eigen wegen naar mijn lieveling heeft gevoerd!”

Met deze woorden nam hij haar in zijn armen op; en met het bedekte gezichtje tegen zijn borst liggend en naar zijn gezicht toegekeerd, droeg hij haar, roerloos en bewusteloos, naar beneden.

HOOFDSTUK LI.

Het begin van een nog langere reis.

Het was nog vroeg in den ochtend van den volgenden dag, terwijl ik in den tuin met mijn tante rondwandelde (die nu weinig andere beweging nam, daar zij zooveel bij mijn lieve Dora bleef, toen mij gezegd werd, dat baas Peggotty mij verlangde te spreken. Hij kwam mij, toen ik naar het hek ging, halverwege in den tuin tegemoet en ontblootte zijn hoofd, zooals hij altijd deed als hij mijn tante zag, voor wie hij de hoogste achting koesterde. Ik had haar alles verteld wat er den vorigen avond gebeurd was. Zonder een woord te zeggen, ging zij met een gezicht vol hartelijkheid naar hem toe, gaf hem een hand en klopte hem op zijn arm. Zij deed dit met zooveel uitdrukking, dat het inderdaad niet noodig was een woord daarbij te spreken. Baas Peggotty verstond haar evengoed alsof zij er duizend had gezegd.

„Ik zal nu naar binnen gaan, Trot,” zei mijn tante, „en naar Bloesempje kijken, die aanstonds wel zal willen opstaan.”

„Toch niet omdat ik hier ben, hoop ik, juffrouw?” zei baas Peggotty.

„Gij hebt iets te vertellen, beste vriend,” antwoordde mijn tante, „en dat zult gij beter zonder mij kunnen doen.”

„Met uw verlof, juffrouw,” zei baas Peggotty hierop, „als mijn gebabbel u niet hindert, zou ik het voor een goedheid van u houden als gij hier bleeft.”

„Zoo?” zei mijn tante, kortaf maar heel vriendelijk. „Dan wil ik dat wel!”

Zij stak dus haar arm door dien van baas Peggotty en wandelde naar een priëltje aan het einde van den tuin, waar zij op een bank ging zitten, en ik naast haar. Er was ook plaats voor baas Peggotty, maar hij

bleef liever staan, met zijn hand op het tuintafeltje leunend. Terwijl hij zoo stond en even naar zijn muts keek, voor hij begon te spreken, kon ik niet nalaten op te merken, wat een kracht van karakter zijn gespierde hand uitdrukte, en hoe goed die paste bij zijn eerlijke gezicht en zijn grauwe haren.

„Ik heb mijn lief kind,” begon baas Peggotty, zijn oogen naar de onze opslaand, „gisteravond naar mijn kamer gebracht, waar ik haar al lang verwacht had en die voor haar klaar was. Het duurde uren voor ze mij weer goed herkende, en toen zij dat deed knielde zij voor mij neer, en vertelde mij, bijna alsof zij haar gebed deed, hoe alles gebeurd was. Gij moogt mij gelooven, toen ik haar stem hoorde, die ik thuis zoo vroolijk had gehoord — en haar zoo vernederd zag, als het ware in het stof liggend, waarin onze Heiland eens met zijn gezegende hand schreef — voelde ik een steek door mijn hart gaan, te midden van al mijn dankbaarheid.” Hij streek met zijn mouw over zijn gezicht, zonder eenigszins te willen verbloemen waarom, en schraapte daarna zijn keel.

„Het duurde niet lang dat ik dat zoo voelde, want zij was toch gevonden. Ik behoefde er maar aan te denken, dat zij gevonden was, en het was voorbij. Ik weet eigenlijk zelf niet, waarom ik er nu over spreek. Ik dacht er een oogenblik geleden niet aan om een woord over mijzelf te zeggen; maar het kwam zoo van zelf bij mij op, dat ik het deed voor ik het wist.”

„Gij zijt gewoon u zelf te verloochenen,” zei mijn tante, „en gij zult daarvoor beloond worden.” Baas Peggotty, wien de schaduwen van het gebladerde over het gezicht speelden, boog met een zekere verwondering zijn hoofd naar den kant van mijn tante, als om haar voor haar goede meening te bedanken, en vatte toen den losgelaten draad van zijn verhaal weer op.

„Toen mijn Emily de vlucht nam,” zei hij, een oogenblik met barsche gramschap, „uit het huis waar die valsche ellendeling haar gevangen hield, dien mijnheer David gesproken heeft — en wat hij verteld heeft is de waarheid, God moge er hem voor straffen! — was het nacht. Het was een donkere nacht, maar met veel sterrenlicht. Zij was door het dolle heen. Zij liep het strand langs, denkend dat de oude schuit daar lag; en riep ons toe ons gezicht af te wenden, want dat zij voorbijkwam. Zij hoorde zich zelf roepen, alsof zij iemand anders was, en verwondde zich aan de scherpe steenen en rotsen, en voelde er even wei-

nig van, alsof zij zelf een rots was geweest. Zoo liep zij heel ver, en zij had vlammen voor haar oogen en een gebulder in haar ooren. Opeens — of dat dacht zij tenminste, begrijpt gij wel — brak de dag aan, nat en wonderig, en lag zij op een hoop steenen op het strand, en er was een vrouw, die tegen haar sprak en haar in de taal van het land vroeg wat er met haar gebeurd was."

Hij zag alles vóór zich wat hij vertelde. Het stond hem, terwijl hij sprak, zoo levendig voor oogen, dat hij in zijn ernst en ijver dat wat hij beschreef mij duidelijker voorstelde dan ik het kan weergeven. Ik kan, nu ik het zooveel later schrijf, bijna niet gelooven, dat ik niet zelf bij al die tooneelen tegenwoordig was; zoo verwonderlijk echt is mij alles bijgebleven.

"Toen Emily's oogen, die verduisterd waren, deze vrouw beter zagen," vervolgde baas Peggotty, „herkende zij haar als een van hen met wie zij dikwijls op het strand gesproken had. Want al had zij ook, zooals ik zei, in den nacht nog zoover geloopt, zij was dikwijls, hetzij te voet, met een boot of met een rijtuig, even ver geweest, en kende die kuststreek mijlen en mijlen ver. Zij had geen kinderen, die vrouw, want zij was nog maar pas getrouwd, maar zij hoopte er binnenkort een te krijgen. En mogen mijn gebeden ten hemel opgaan, dat het een geluk voor haar zal zijn, en een troost en een eer haar heele leven lang! Moge het haar liefhebben en eeren in haar ouderdom, haar helpen en bijstaan tot het laatst aan toe, een Engel voor haar zijn, hier en hiernamaals!"

„Amen!" zei mijn tante.

„Zij was altijd wat bedeesd en beschroomd geweest," zei baas Peggotty, „en was in 't begin een eindje op een afstand aan haar spinnen, of wat voor werk het was, blijven zitten, als Emily met de kinderen praatte. Maar Emily had haar opgemerkt, en haar aangesproken; en daar die jonge vrouw zelf ook veel van kinderen hield, waren zij al gauw vriendinnen geworden, zoo zelfs dat zij, als Emily dien kant uitkwam, Emily altijd bloemen gaf. Deze vrouw was het, die Emily nu vroeg wat er met haar gebeurd was. Emily vertelde het haar en zij — nam haar op in haar huis. Dat deed zij. Zij nam haar op in haar huis," zei baas Peggotty en hield zijn hand voor zijn gezicht. Hij was door dit blijk van menschlievendheid dieper aangedaan, dan ik hem sedert den nacht toen zij verdween ooit door iets aangedaan had gezien. Mijn tante en ik wachtten ons wel

hem te storen.

„Het was een klein huisje, zooals gij wel denken kunt," vervolgde hij na enkele oogenblikken, „maar zij vond er toch plaats voor Emily in — haar man was op zee — en zij hield het geheim, en overreedde de bureu, die zij had (er waren er niet veel dichtbij), om het ook geheim te houden. Emily kreeg zware koorts, en — wat mij heel vreemd voorkomt, maar misschien voor geleerden niet zoo vreemd zal zijn — de taal van het land ging haar heelemaal uit het hoofd, en zij kon alleen haar eigen taal spreken, die niemand verstond. Zij herinnert zich, alsof zij het gedroomd had, dat zij daar lag, en steeds haar eigen taal sprak, en nog altijd geloofde dat de oude schuit om de naaste punt in de baai lag, en bad en smeekte dat zij een boodschap daarheen zouden zenden en laten zeggen hoe zij lag te sterven, en een boodschap van vergiffenis terugbrengen, al was het maar een enkel woord. Bijna aldoor dacht zij: nu eens dat hij, over wien ik zooveel gesproken heb, onder haar raam op de loer stond; dan weer dat hij, die haar zoover gebracht had, in de kamer was; en riep dan tegen die goede jonge vrouw, dat zij haar niet moest meegeven, en wist tegelijk, dat zij haar niet kon verstaan, en was bang, dat zij weggehaald zou worden. Ook waren die vlammen nog voor haar oogen en klonk dat gebulder haar nog in de ooren; en er was geen vandaag, geen gisteren en geen morgen; maar alles in haar leven wat er ooit geweest was of er ooit kon zijn, overstelpte haar tegelijk en niets was duidelijk en niets deed haar plezier, en toch zong zij, en lachte zij er om! Hoelang dit duurde, weet ik niet; maar toen viel zij in slaap, en uit dien slaap ontwaakte zij, zoo zwak als een heel klein kind."

Hier zweeg hij, alsof hij eerst van de akeligheden van zijn eigen verhaal moest bekomen. Na een poos gewacht te hebben, ging hij weer voort.

„Het was een fraaie middag toen zij wakker werd, en zoo stil, dat er geen geluid was behalve het kabbelen van die blauwe zee zonder getij, tegen de kust. Zij dacht eerst, dat zij thuis was op een Zondagmorgen; maar de wingerdbladeren, die zij voor het raam zag, en de heuvels verderop waren niet van thuis en spraken dat tegen. Toen kwam haar vriendin binnen om bij haar bed te gaan zitten, en toen wist zij dat de oude schuit niet om de naaste punt in de baai, maar ver weg was, en toen wist zij weer waar zij was en hoe zij daar kwam; toen schreide zij aan de borst van die goe-

de jonge vrouw, waar ik hoop dat nu haar kindje ligt en haar met zijn lieve oogjes blij maakt."

Hij kon over deze vriendin van Emily niet spreken zonder dat de tranen hem over zijn wangen rolden. Het was vergeefs dat hij probeerde zich te bedwingen. Hij begon te snikken, toen hij een zegenbede over haar trachtte uit te spreken.

"Dat deed mijn Emily goed," hervatte hij, na een vlaag van aandoening, die ik niet kon aanzien zonder er in te deelen; en wat mijn tante betreft, zij schreide van gansch harte; „dat deed Emily goed en zij begon te beteren. Maar de taal van dat land was haar heelemaal ontgaan, en zij was genoodzaakt teekens te geven. Zoo ging zij voort, van dag tot dag beterend, langzaam maar zeker, en zij deed haar best om weer de namen van gewone dingen te leeren — namen, die zij nooit in haar leven scheen te hebben gehoord — tot er een avond kwam toen zij voor het raam zat en naar een klein meisje keek dat op het strand speelde. En opeens stak dat kind haar handje uit, en zei, wat in het Engelsch zijn zou: „Visschersdochter, hier is een schelp!" want gij moet weten, dat zij haar eerst „mooie dame" noemden, zooals het gewone gebruik is in dat land, en dat zij hun geleerd had haar in plaats daarvan „visschersdochter", te noemen. En zoo zei dat kind dus opeens: „Visschersdochter, hier is een schelp!" En toen verstond Emily haar, en gaf antwoord, en barstte in tranen uit; en toen kwam alles haar weer te binnen.

„Toen Emily weer sterk werd," zei baas Peggotty, na nog een korte poos van stilte, „dacht zij er aan om die goede vrouw te verlaten en weer naar haar eigen land te gaan. De man was toen thuis gekomen, en samen hielpen zij haar aan boord van een koopvaardis-scheepje, dat naar Livorno en vervolgens naar Frankrijk zou gaan. Zij had weinig geld, maar het was nog minder dan weinig, wat zij wilden aannemen voor alles wat zij gedaan hadden. Ik ben haast blij daarom, hoewel zij heel arm waren. Wat zij gedaan hebben, wordt daar bewaard, waar het door geen motten of roest kan worden verteerd, en waar geen dieven kunnen inbreken of stelen. Mijnheer David, het zal het langer uithouden dan alle schatten van de wereld.

„Emily kwam naar Frankrijk, en nam dienst om reizende dames te bedienen in een herberg aan de haven. Daar verschijnt op zekeren dag, die schavuit. — Laat hij nooit in mijn nabijheid komen. Ik weet niet

wat ik hem misschien zou doen! — Zoodra zij hem zag, zonder dat hij haar nog zag, kwam al haar angst terug, en zij vluchtte voor de lucht, waarin hij ademde. Zij kwam naar Engeland, en werd in Dover aan land gezet.

„Ik weet niet zeker," vervolgde baas Peggotty, „wanneer de moed haar begon te ontzinken; maar den heelen weg naar Engeland had zij gedacht naar huis te gaan — haar dierbare huis. Zoodra zij in Engeland was, sloeg zij de richting in daarheen. Maar de vrees, dat zij geen vergiffenis zou vinden, de vrees, dat men haar met den vinger zou nawijzen, de vrees, dat sommigen van ons door haar toedoen gestorven zouden zijn, de vrees voor allerlei dingen deed haar, als het ware met geweld, onderweg omkeeren. „Oom, oom!" zei zij tegen mij, „de vrees, dat ik niet waardig was te doen wat mijn verscheurd en bloedend hart zoo verlangde te doen, was de verschrikkelijkste vrees van alle! Ik keerde om, toen mijn hart vol was van het gebed, dat ik in den nacht naar den ouden drempel zou mogen kruipen, mijn schuldig hoofd er op neerleggen, en daar 's morgens dood gevonden worden."

„Zij kwam," vervolgde baas Peggotty, en liet zijn stem tot een ontzetting aanduidend gefluister dalen, „in Londen. Zij — die het nooit in haar leven gezien had — alleen — heelemaal zonder geld — jong — zoo mooi — kwam in Londen. Bijna op hetzelfde oogenblik dat zij hier aankwam, eenzaam en verlaten, vond zij (dat dacht zij tenminste) een vriendin; een fatsoenlijke vrouw, die met haar sprak over het naaiwerk, dat zij vroeger had geleerd, en zei, dat zij haar daarvan genoeg kon bezorgen, haar voor dien nacht onderdak zou geven en den volgende dag in stilte onderzoek zou doen naar mij en allen thuis. Toen mijn kind," vervolgde hij luid, en met een gloed van dankbaarheid, die hem van het hoofd tot de voeten deed trillen, „op den rand stond van meer dan ik zeggen of denken kan — heeft Martha, trouw aan haar belofte, haar gered!"

Ik kon een kreet van blijdschap niet onderdrukken.

„Mijnheer David," zei hij, mijn hand in zijn forsche hand nemend, „gij zijt het, die mij het eerst over haar gesproken hebt. Ik dank u, mijnheer. Zij meende het ernstig. Zij had uit bittere ondervinding geleerd, waar zij moest opletten en wat zij te doen had. En dat heeft zij gedaan. En de Heer was boven alles! Zij kwam bleek en haastig bij Emily, terwijl zij sliep. „Sta op van

wat erger is dan de dood," zei zij, „en kom met mij mee." De menschen daar in huis, wilden haar wel tegenhouden, maar zij hadden evengoed de zee kunnen tegenhouden. „Blijf van mij af," zei zij, „ik ben een spook, dat haar van haar open graf wegroept!" Zij vertelde Emily, dat zij mij gezien had, en wist dat ik haar nog liefhad en haar vergaf. Zij deed haar haastig haar kleeren aan. Zij nam haar, flauw en bevend, onder den arm. Zij gaf even weinig om wat men zei, alsof zij geen ooren had. Zij ging met mijn kind tusschen hen door, alleen denkend aan haar, en bracht haar veilig, in het holst van den nacht, uit dien zwarten afgrond van verderf.

„Zij bleef op Emily passen," zei baas Peggotty, die mijn hand weer had losgelaten en de zijne op zijn zwoegende borst had gelegd, „bleef tot den volgende dag laat op mijn Emily passen, die uitgeput bleef liggen en tusschenbeide ijde. Toen ging ze mij opzoeken, en daarna u, mijnheer David. Zij vertelde Emily niet waarom zij uitging, uit vrees dat haar de moed zou ontzinken, en zij er weer aan zou denken, zich te verbergen. Hoe die wreede dame wist, dat zij daar was, kan ik niet zeggen. Of hij, over wien ik al zoo dikwijls gesproken heb, haar toevallig daar naar binnen had zien gaan, of dat hij het (wat ik denk dat het waarschijnlijkst is) van die vrouw had gehoord, daar zal ik mijn hoofd maar niet over breken. Mijn nichtje is gevonden.

„Den heelen nacht," hervatte baas Peggotty, „zijn wij samen geweest, Emily en ik. Het is nog maar weinig (voor zooveel tijd), wat zij in woorden gezegd heeft, onder haar zielsbedroefde tranen door; en het is nog minder, wat ik van haar lieve gezichtje heb gezien, dat aan mijn haard van een kindergezichtje een vrouwengezichtje is geworden. Maar den heelen nacht door heeft zij haar armen om mijn hals gehad, en heeft haar hoofd hier gelegen; en wij weten allebei, dat wij nu elkaar weer voor altijd kunnen vertrouwen."

Hij hield op met spreken, en zijn hand op de tafel bleef daar rustig liggen, met een vastberadenheid, die in staat zou zijn geweest een leeuw te bedwingen.

„Het was een lichtstraal voor mij, Trot," zei mijn tante, haar oogen afdrogend, „toen ik het besluit nam om peet van uw zusje Betsey Trotwood te worden, die mij zoo teleurstelde; maar daarna zou bijna niets mij grooter genoegen hebben kunnen geven, dan peet over het kindje van die goede jonge vrouw te worden."

Baas Peggotty knikte, alsof hij het ge-

voel van mijn tante wel begreep, maar waagde het niet nog eens op het onderwerp van haar lof terug te komen. Wij bleven allen zwijgen, ieder met zijn eigen gedachten bezig (mijn tante voortdurend haar oogen afdrogend, nu eens zenuwachtig snikkend, dan weer lachend en bewegend, dat zij een zoftin was) tot ik het woord nam.

„Gij hebt zeker al een bepaald besluit voor de toekomst genomen, beste vriend?" zei ik tot baas Peggotty. „Dat hoef ik u eigenlijk niet te vragen."

„Ja, mijnheer David," antwoordde hij, „en ik heb het Emily ook gezegd. Er zijn nog groote landen ver van hier. Ons toekomstige leven ligt over zee."

„Zij zullen samen emigreeren, tante," zei ik.

„Ja!" zei baas Peggotty, met een glimlach vol hoop. „In Australië kan niemand mijn lieveling iets verwijten. Daar zullen wij een nieuw leven beginnen."

Ik vroeg hem of hij al vastgesteld had, wanneer hij zou vertrekken.

„Ik ben vanmorgen vroeg naar de dokken geweest, mijnheer," antwoordde hij, „om naar de schepen te informeren. Over zes weken of twee maanden zal er een uitvaren. Ik heb het vanmorgen gezien — ben aan boord geweest — en daarmee zullen wij de reis maken."

„Zoo heel alleen?" vroeg ik.

„Ja, mijnheer David," antwoordde hij. „Mijn zuster, ziet ge, houdt zooveel van u en de uwen, en is zoo gewoon alleen aan haar eigen land te denken, dat het niet billijk zou zijn haar te laten meegaan. Bovendien is er iemand voor wien zij zorgen moet, mijnheer David, en die ook niet vergeten mag worden."

„Die arme Ham!" zei ik.

„Mijn zuster neemt zijn huishouden waar, ziet ge, juffrouw, en hij houdt veel van haar," zei baas Peggotty, om mijn tante in te lichten. „Hij kan bedaard met haar zitten praten, als hij geen lust zou hebben tegen iemand anders zijn mond open te doen. Arme kerel!" zei baas Peggotty, zijn hoofd schuddend, „hij heeft zooveel niet overgehouden, dat hij het beetje, dat hij heeft, nog zou kunnen missen."

„En vrouw Gummidge?" zei ik.

„Wel, wij hebben heel wat hoofdbrekens over vrouw Gummidge gehad, moet ik u zeggen," antwoordde baas Peggotty met een verlegen gezicht, dat echter, terwijl hij verder sprak, langzamerhand opklaarde. „Gij weet wel, als vrouw Gummidge aan den ouden begint te denken, kan men niet

bepaald zeggen, dat zij plezierig gezelschap is. Tusschen u en mij gezegd, mijnheer, David — en u ook, juffrouw — als vrouw Gummidge aan het grienen gaat, zou zij door menschen, die den ouden niet gekend hebben, allicht voor lastig van humeur worden gehouden. Nu heb ik dien ouden gekend, en ik weet wat een beste man hij was, en dus begrijp ik haar wel; maar met anderen, ziet ge, is dat niet heelemaal zoo — kan het natuurlijk niet zoo zijn."

Mijn tante en ik stemden dit beiden toe.

"Daardoor zou mijn zuster," zei baas Peggotty — „ik zeg niet dat het zoo moet zijn, maar de mogelijkheid bestaat toch — daardoor zou mijn zuster kunnen vinden, dat vrouw Gummidge haar nu en dan wat last veroorzaakte. Daarom ben ik niet van plan, vrouw Gummidge bij die twee onder te brengen, maar haar een plaatsje te bezorgen waar zij op zich zelf kan omtobben. Daarom denk ik haar, voor ik vertrek, een toelage te geven, waarmee zij tamelijk ruim kan rondkomen. Zij is een trouw schepsel, maar het is natuurlijk op haar jaren, en vooral omdat zij altijd zoo ongelukkig is, niet te verwachten, dat zij zich er in kan schikken om op een schip en in de bosschen en wildernissen van een vreemd en ver land rond te zwalken. Dus dat is het, wat ik voor haar denk te doen."

Hij vergat niemand. Hij dacht aan ieders aanspraken en verdiensten behalve aan die van zich zelf.

"Emily," vervolgde hij, „zal bij mij blijven — 't arme kind! Zij heeft wel rust en kalmte noodig — tot wij op reis gaan. Zij zal aan de kleeren werken, die er gemaakt moeten worden; en ik hoop, dat haar leed langer geleden zal schijnen dan tevoren, nu zij weer bij haar ruwen maar liefhebbers oom is."

Mijn tante knikte ter bevestiging van deze hoop, en deed baas Peggotty daarmee groot genoeg.

"Er is nog iets, mijnheer David," zei hij, de hand in zijn borstzak stekend en met een ernstig gezicht het rolletje papier te voorschijn halend, dat ik vroeger al had gezien, en dat hij nu op de tafel uitspreidde. „Hier zijn die bankbiljetten — vijftig pond, en tien. Daar wil ik het geld nog bijvoegen, dat zij meegenomen heeft, toen zij wegging. Ik heb haar daarnaar gevraagd (maar zonder te zeggen waarom) en heb het er bij opgeteld. Ik ben geen knap rekenaar. Zoudt ge zoo vriendelijk willen zijn om te zien of het zoo goed is?"

"Hij gaf mij, met verontschuldiging van

zijn schrift, een stuk papier en keek mij aandachtig aan terwijl ik het nakeek. Het was volkomen in orde.

"Dank u, mijnheer," zei hij, het terugnemend. „Dat geld, als gij er niet tegen hebt, mijnheer David, zal ik even voor ik vertrek in een omslag doen, aan hem geadresseerd, en dien in een anderen doen, aan zijn moeder geadresseerd. Ik zal haar zeggen, met niet meer woorden dan ik nu tot u spreek, waarvan het de prijs is, en dat ik weg ben en het mij niet meer teruggezonden kan worden."

Ik zei hem dat dit, naar mijn idee, uitstekend zou zijn — en dat ik daarvan volkomen overtuigd was, als hij voelde dat hij het zoo doen moest.

"Ik zei dat er nog iets was," hervatte hij met een ernstigen glimlach, terwijl hij het bundeltje weer bij zich stak. „Maar er waren eigenlijk nog twee dingen. Ik was het vanmorgen toen ik uitging, niet met mij zelf eens, of ik wel zelf naar Ham kon gaan en hem zeggen hoe gelukkig alles geloopt is. Daarom schreef ik, terwijl ik uit was, een brief en deed dien op de post, om hem te zeggen hoe de zaken nu staan, en dat ik morgen zou komen om de paar dingetjes te regelen, die ik daar nog heb af te doen, en denkelijk voorgoed afscheid van Yarmouth te nemen."

"En zoudt ge nu graag willen, dat ik met u meeding?" zei ik, daar ik zag, dat hij iets achterhield.

"Als ge mij die vriendelijkheid kondt bewijzen, mijnheer David," antwoordde hij. „Ik weet dat het hem een beetje zou opvroolijken, als hij u weer eens zag."

Daar mijn Dora bijzonder wel was, en heel verlangend dat ik gaan zou — zooals ik merkte toen ik er met haar over sprak — maakte ik dus graag een afspraak met hem om mee te gaan. En zoo zaten wij den volgenden morgen dus op de diligence naar Yarmouth, en reden den ouden weg nog eens langs.

Toen wij 's avonds de welbekende straat doorkwamen — baas Peggotty droeg, ondanks al mijn tegenwerpingen, mijn reiszak — keek ik den winkel van Omer en Joram binnen, en zag daar mijn ouden vriend, mijnheer Omer, zijn pijp zitten rooken. Ik voelde een tegenzin om er bij te zijn wanneer baas Peggotty zijn zuster en Ham voor het eerst weer ontmoette, en gebruikte mijnheer Omer als voorwendsel om achter te blijven.

"Hoe gaat het met mijnheer Omer na zoo'n langen tijd?" zei ik, binnenkomend.

Hij sloeg den rook van zijn pijp weg, om

mij beter te kunnen zien, en herkende mij weldra met groote blijdschap.

„Ik zou wel opstaan, mijnheer, ter eere van dit bezoek,” zei hij, „maar mijn beenen zijn een beetje onbruikbaar, en ik laat mij tegenwoordig rondkarren. Maar met uitzondering van mijn beenen en mijn borst, ben ik verder zoo frisch als iemand maar zijn kan, moet ik met dankbaarheid zeggen.”

Ik feliciteerde hem met zijn vergenoegde uiterlijk en zijn vroolijkheid, en zag nu, dat zijn leunstoel op wieltjes stond.

„Dat is een handige uitvinding, niet waar?” zei hij, de richting van mijn oogen volgend, en terwijl hij met zijn arm de zijleuning wreef. „Dat loopt zoo licht als een veertje en blijft zoo goed in het spoor als een postwagen. Mijn kleine Minnie — mijn kleindochtertje, weet ge, Minnie's kind — zet haar beetje kracht maar tegen den rug, geeft een duwtje, en daar gaan wij, zoo vroolijk en prettig als gij ooit iets gezien hebt. En ik zal u eens wat zeggen — het is een allerheerlijkste stoel om een pijp in te zitten rooken.”

Ik zag nooit iemand zich zoo goed in iets schikken en er tevens nog vermaak in scheppen, als die goede oude mijnheer Omer. Hij was zoo tevreden, alsof zijn stoel, zijn borstkwaal en de verlamming van zijn beenen verschillende deelen van een groote uitvinding waren om het genot van een pijp te verhoogen.

„Ik zie in dezen stoel meer van de wereld, kan ik u verzekeren,” zei mijnheer Omer, „dan ik ooit er buiten heb gezien. Gij zoudt u verwonderen over de menigte menschen, die op een dag bij mij binnenkomen om een praatje te maken. Dat zoudt gij werkelijk! Er staat, sedert ik op dezen stoel blijf zitten, tweemaal zooveel in de courant, als vroeger. En wat boeken lezen betreft, het is verbazend zooveel als ik daarvan afdoel! Dat is het wat ik zoo voel, weet ge! Als het mijn oogen waren geweest, wat zou ik dan hebben moeten doen? Als het mijn ooren waren geweest, wat zou ik dan hebben moeten doen? Maar nu het mijn beenen maar zijn, wat betekent het nu? Wel, mijn beenen maakten mij nog maar kortademiger, toen ik ze nog gebruikte. En als ik nu uit wil gaan, op straat of naar het strand, heb ik Dick, Joram's jongsten leerjongen, maar te roepen, en daar rijd ik er heen met mijn eigen koets, als de Lord Mayor van Londen.”

Hier bracht hij zich door zijn lachen in gevaar van te zullen stikken.

„Och Heere!” zei mijnheer Omer, zijn

pijp weer opnemend, „iemand moet het vet met het mager eten; daar moet iemand zich in dit leven maar naar schikken. Joram doet goede zaken. Prachtige zaken!”

„Het doet mij genoeg dat te hooren,” zei ik.

„Dat wist ik wel,” zei mijnheer Omer. „En Joram en Minnie zijn nog net zoo verliefd als in de wittebroodsweken. Wat kan iemand meer verlangen? Wat zijn daarbij vergeleken een paar beenen!”

Zijn suprême minachting voor zijn eigen beenen, terwijl hij daar zat te rooken, was een van de aardigste zonderlingheden, die ik ooit heb ontmoet.

„En sedert ik aan het boeken lezen ben gegaan, zijt gij aan het boeken schrijven gegaan, mijnheer?” zei mijnheer Omer, mij met bewondering bekijkend. „Wat een mooi boek was dat van u! Wat prachtig weet u alles uit te drukken. Ik heb het heelemaal doorgelezen — van woord tot woord. En slaperig worden! Geen oogenblik!”

Ik betuigde hem lachend mijn tevredenheid, maar moet toch bekennen, dat die samenkoppeling van zijn gedachten mij veelbeteekenend voorkwam.

„Ik geef u mijn woord van eer, mijnheer,” zei mijnheer Omer, „als ik dat boek op de tafel leg en het zoo van buiten bekijk, die drie stevige deelen — een, twee, drie — ben ik er trotsch op als ik bedenken, dat ik eens de eer had de klandizie van uw familie te hebben. En och Heere, wat is dat nu al lang geleden, niet waar? Daar in Blunderstone, met dat kleine lijkje bij het andere in de groote kist. En gij zelf toen ook nog zoo klein. Och! Och!”

Ik bracht hem van dit onderwerp af door over Emily te spreken. Na hem verzekerd te hebben, dat ik niet vergeten had hoe veel belang hij altijd in haar gesteld, en hoe goed hij haar altijd behandeld had, vertelde ik hem in het kort, hoe haar oom haar met hulp van Martha had teruggevonden, waarover ik wel wist dat de oude man zich zou verheugen. Hij luisterde met de grootste aandacht, en toen ik uitgesproken was, zei hij met gevoel:

„Dat verheugt mij buitengewoon, mijnheer! Het is het beste nieuws, dat ik in langen tijd gehoord heb. Wel, wel, wel! En wat zal er nu voor dat ongelukkige meisje, die Martha, gedaan worden?”

„Daar roert gij iets aan, dat mij al sedert gisteren voortdurend in de gedachte is geweest, maar waarover ik u toch nog geen inlichtingen kan geven, mijnheer Omer,” zei ik. „Baas Peggotty heeft er niet over gesproken, en ik wilde er uit kieschheid

liever niet over beginnen. Maar ik ben er zeker van, dat hij het niet vergeten heeft. Hij vergeet niets van wat edelmoedig en goed is."

"Want gij moet weten," zei mijnheer Omer, weer verder gaand waar hij gebleven was, "wat er ook gedaan wordt, ik zou er graag aan mee willen doen. Schrijf mij maar op voor zooveel als gij denkt dat goed is, en laat het mij maar weten. Ik heb nooit dat meisje voor heelemaal slecht kunnen houden, en het verheugt mij, te hooren, dat zij dat ook niet is. Mijn dochter Minnie zal er ook blij om zijn. Jonge vrouwen zijn in sommige opzichten vol tegenstrijdigheden — haar moeder was precies zoo — maar hun hart is toch zacht en goed. Het is allemaal maar vertooning van Minnie, over Martha. Waarom zij het noodig vindt zoo'n vertooning te maken, zou ik heusch niet kunnen zeggen. Maar het is toch allemaal maar vertooning, dat is zeker. In het geheim zou zij haar zooveel goed willen doen als zij maar kon. Schrijf mij dus maar op voor wat gij denkt dat goed is; wilt ge zoo goed zijn? En laat mij met een regeltje weten waar ik het heen moet sturen. Och Heere," zei mijnheer Omer, "als iemand dien tijd van het leven nadert, waar de twee einden van het leven tot elkaar komen; als hij, hoe frisch en gezond hij ook is, voor de tweede maal in een soort rolwagentje moet worden rondgereden, moet hij blij zijn als hij wat goeds kan doen. Hij heeft zelf zooveel goedheid van anderen nodig. En ik spreek niet van mij zelf in het bijzonder, mijnheer; want de manier waarop ik het beschouw is, dat wij allemaal, hoe oud of jong wij ook mogen zijn, naar het graf gaan, omdat de tijd geen enkel oogenblik stilstaat. Laten wij dus altijd maar weldoen, en er blij over zijn. Wel zeker!"

Hij klopte de asch uit zijn pijp en legde ze op een richeltje achter in zijn stoel, dat daarvoor opzettelijk gemaakt was.

"Daar hebt u nu Emily's neef, hij, met wien zij getrouwd zou zijn," zei mijnheer Omer, in zijn handen wrijvend, "een knappe jongen, zooals er maar weinig in Yarmouth zijn. Hij komt 's avonds wel eens bij mij praten of mij wat voorlezen, soms wel een uur achter elkaar. Dat is een goedheid, zou ik zoo zeggen. Zijn heele leven is goedheid."

"Ik ga nu naar hem toe," zei ik.

"Zoo?" zei mijnheer Omer. "Zeg hem dan, dat ik het goed maak, en dat ik hem hartelijk laat groeten. Minnie en Joram zijn naar een bal. Zij zouden even blij zijn u te zien als ik, als zij thuis waren. Minnie

wil haast heelemaal niet uitgaan, ziet ge, „om haar vader," zooals ze zegt. Dus zwoer ik vanavond, dat ik al om zes uur naar bed zou gaan, als zij niet ging. En dientengevolge" (mijnheer Omer deed zich zelf en zijn stoel schudden van het lachen over het gelukken van zijn list) „zijn zij en Joram naar een bal."

Ik gaf hem een hand en wenschte hem goedennacht.

"Een oogenblik nog, mijnheer," zei mijnheer Omer. "Als ge zoudt heengaan zonder mijn olifantje te hebben gezien, zoudt gij het beste missen. Gij hebt nog nooit zooiets gezien! Minnie!"

Een welluidend stemmetje antwoordde ergens van boven: „Ik kom, grootvader!" en weldra kwam een aardig klein meisje, met lang, lichtblond krullend haar, den winkel inloopen.

"Dit is mijn olifantje, mijnheer," zei mijnheer Omer, het kind liefkoozend. „Siamesch ras, mijnheer. Kom, olifantje!"

Het olifantje zette de deur van de binnenkamer open, en gaf mij zoo gelegenheid om te zien, dat deze in een slaapkamer voor mijnheer Omer was veranderd, die niet gemakkelijk naar boven kon worden gebracht. Daarna verborg zij haar blanke voorhoofdje tegen den rug van mijnheer Omer's stoel, zoodat haar lange krullen er langs zwierden.

"De olifant stoot met zijn kop, zooals ge weet, mijnheer," zei mijnheer Omer knipoogend, „als hij het op iets gemunt heeft. Pas op, olifantje, een — twee — driel!"

Op dit sein draaide het olifantje, met een voor zoo'n klein diertje verwonderlijke behendigheid, den stoel met mijnheer Omer er in rond, en reed hem, op een drafje, zonder een deurpost te raken, de kamer binnen. Mijnheer Omer had onbeschrijfelijk veel vermaak in dit kunststuk, en keek onderweg zegevierend naar mij om, alsof dit de kroon zette op alles wat hij in zijn leven had gedaan.

Na de stad eens te hebben rondgewandeld, ging ik naar de woning van Ham. Peggotty was nu voorgoed hierheen verhuisd, en had haar eigen huis aan den opvolger van Barkis in diens bedrijf verhuurd, die haar heel goed voor de klandizie, de kar en het paard betaald had. Ik geloof, dat hetzelfde luie paard, dat Barkis gereden had, nog altijd in functie was.

Ik vond hen in de nette keuken, in gezelschap van juffrouw Gummidge, die door baas Peggotty zelf uit de oude schuit was gehaald. Ik twijfel of zij wel door iemand anders bewogen had kunnen worden haar

post te verlaten. Hij had blijkbaar alles verteld. Peggotty en juffrouw Gummidge hadden beiden haar schort voor de oogen en Ham was even uitgegaan „om eens langs het strand te wandelen". Weldra kwam hij weer thuis, en was heel blij mij te zien. Ik hoop, dat het hun allen een beetje goed deed, dat ik daar was. Wij spraken, met iets dat naar opgeruimdheid zweemde, over de vooruitzichten van baas Peggotty, hoe rijk hij in het nieuwe land zou worden, en welke wonderen hij in zijn brieven zou beschrijven. Wij noemden Emily's naam niet, maar zinspeelden toch meer dan eens op haar. Ham was de opgeruimdste van het heele gezelschap.

Maar Peggotty vertelde mij, toen zij mij bijlichtte in het kamertje, waar het krokodillen-boek voor mij op de tafel gereed lag, dat hij nog altijd hetzelfde was. Zij geloofde (zei zij schreiend), dat het verdriet hem heimelijk verteerde, hoewel hij zich altijd even flink hield en altijd even zachtzinnig was, en ijverig en beter werkte dan eenig scheepstimmerman op eenige werf in de heele streek. Het gebeurde wel eens, vertelde zij, dat hij 's avonds over hun vroegere leven in de schuit begon te spreken; en dan sprak hij over Emily als kind; maar nooit zei hij iets over haar als volwassen meisje.

Ik meende op zijn gezicht te hebben gelezen, dat hij mij graag alleen zou willen spreken. Ik nam mij dus voor hem den volgende avond, als hij van zijn werk kwam, tegemoet te gaan. Dit besloten hebbend, viel ik in slaap. Dien nacht werd, voor de eerste maal na al die vele nachten, de kaars voor het raam weggenomen. Baas Peggotty lag in zijn oude hangmat in de oude schuit, en de wind suiste met het oude geluid om zijn hoofd.

Den heelen volgende dag was hij druk bezig. Hij verkocht zijn boot en zijn vischtuig, en pakte datgene van zijn kleine meubelstukken, wat hij dacht dat hem nog van dienst zou kunnen zijn, bijeen, om het met den vrachtwagen naar Londen te sturen; het overige deed hij van de hand of schonk het aan juffrouw Gummidge. Deze bleef den heelen dag bij hem. Daar ik een droevig verlangen voelde om de oude woning nog eens te zien, vóór zij gesloten werd, maakte ik een afspraak om hen 's avonds daar te komen opzoeken. Maar ik schikte het zoo dat ik tevoren Ham zou kunnen ontmoeten.

Het was gemakkelijk hem tegen te komen, daar ik wist waar hij werkte. Ik ontmoette hem op een stille plek van het strand, waar ik wist dat hij langs moest komen, en liep met hem terug, opdat hij

tijd zou hebben met mij te spreken, als hij dit werkelijk verlangde. Ik had mij niet in de uitdrukking van zijn gezicht vergist. Wij hadden nog maar kort naast elkaar voortgelopen, toen hij, zonder mij aan te kijken, zei:

„Mijnheer David, hebt gij haar gezien?"

„Maar een oogenblik, terwijl zij bewusteloos was," antwoordde ik zacht.

Wij liepen nog wat verder, en hij zei:

„Mijnheer David, zult gij haar nog eens zien, denkt gij?"

„Dat zou misschien te pijnlijk voor haar zijn," antwoordde ik.

„Dat heb ik ook al gedacht, mijnheer," liet hij daarop volgen. „Dat zou het ook."

„Maar Ham," zei ik, even zacht, „als er iets is, dat ik haar voor u zou kunnen schrijven, ingeval ik het niet zeggen kon; als er iets is, dat gij haar door mij wilt laten weten, zou ik dat beschouwen als een heilige opdracht."

„Daar ben ik zeker van. Ik dank u wel, mijnheer, heel vriendelijk. Ik geloof dat er wel iets is, dat ik graag gezegd of geschreven zou willen hebben."

„Wat is dat dan?"

Wij wandelden nog even zwijgend voort, en toen zei hij:

„Het is niet dat ik haar vergeef. Dat is het niet zoozeer. Het is meer, dat ik haar bid om mij te vergeven, dat ik haar mijn genegenheid heb opgedrongen. Soms denk ik wel eens, mijnheer, dat, als ik haar niet had doen beloven met mij te trouwen, zij mij als vriend wel zoo zou hebben vertrouwd, dat zij mij gezegd zou hebben wat een strijd zij in haar binnenste voerde, en met mij te rade zou zijn gegaan; en dat ik haar had kunnen redden."

Ik drukte hem de hand. „Is dat alles?"

„Er is nog iets," antwoordde hij, „als ik het maar zeggen kan, mijnheer David."

Wij stapten voort, verder dan wij nog gedaan hadden, voor hij opnieuw sprak. Hij schreide niet bij de tusschenpoozen, die ik door streepjes zal aanduiden. Hij bedacht zich alleen maar, om zoo duidelijk te spreken als hij kon.

„Ik had haar lief — en ik heb nog de herinnering aan haar lief — te diep — om in staat te zijn haar te kunnen doen gelooven, dat ik een gelukkig mensch ben. Ik zou alleen gelukkig kunnen zijn — als ik haar vergat — en ik vrees, dat ik het niet zou kunnen verdragen haar te laten zeggen, dat ik dat gedaan had. Maar als gij, die zoo geleerd zijt, mijnheer David, iets kondt bedenken, om te zeggen, dat haar kon doen gelooven, dat ik het mij niet zoo erg had

aangetrokken; dat ik haar nog wel liefheb en om haar treur; maar iets, waaruit zij zou kunnen begrijpen, dat ik toch mijn leven niet moe was, en hoopte haar nog eens vlekkeloos terug te zullen zien, waar de goddeloozen geen verwarring meer stichten, en de vermoeiden rust hebben — iets, dat haar droevig gemoed zou kunnen verlichten, en haar toch niet zou doen denken dat ik ooit zou kunnen trouwen, of dat het mogelijk was dat een andere ooit voor mij zou kunnen zijn wat zij was — dan zou ik u vragen om dat te zeggen — met mijn gebeden voor haar — die mij zoo dierbaar was."

Ik drukte weer zijn mannelijke hand, en zei dat ik mij er graag mee wilde belasten dit te doen zoo goed ik het kon.

"Ik dank u, mijnheer," antwoordde hij. „Het was wel vriendelijk van u mij tegemoet te loopen. Het was wel vriendelijk van u hem hierheen gezelschap te houden. Ik begrijp heel goed, mijnheer David, hoe wel mijn tante nog wel naar Londen zal gaan voor zij uitzellen, en zij nog wel eens bij elkaar zullen komen, dat ik hem toch denklijk niet terug zal zien. Ik ben er zoo-goed als zeker van. Wij zeggen dat niet, maar het zal toch wel zoo zijn, en het is maar beter zoo. Het laatst dat gij hem ziet — het allerlaatst — wilt gij hem dan nog den hartelijksten dank overbrengen van den wees, voor wien hij altijd meer dan een vader is geweest?"

Dit beloofde ik hem ook trouw te zullen doen.

"Ik dank u nogmaals, mijnheer," zei hij, mij hartelijk de hand schuddend. „Ik weet wel waar gij nu naar toe gaat. Vaarwel!"

Even met zijn hand wuivend, als wilde hij daarmee aanduiden, dat hij de oude woning niet kon binnentreden, keerde hij zich om. Toen ik hem nakeek, terwijl hij alleen in den maneschijn langs het strand liep, zag ik hem het hoofd omdraaien naar de zilveren lichtstreep op de zee, en daarna turend voortstappen, tot hij in de verte als een schim verdween. De deur van de woon-schuit stond open toen ik dichterbij kwam; en toen ik er binnentrad vond ik ze van alle meubelen ontdaan, met uitzondering van een van de oude bankjes, waarop juffrouw Gummidge, met een mandje op haar schoot, baas Peggotty zat aan te staren. Hij stond met zijn elleboog op den schoorsteenmantel te leunen, en tuurde naar de weinige bijna uitgebrande kolen in den haard; maar toen ik binnenkwam hief hij dapper zijn hoofd op en sprak op vroolijken toon. „Gij komt, zooals gij beloofd hebt, om er

afscheid van te nemen, niet waar, mijnheer David?" zei hij, de kaars opnemend. „Kaal genoeg nu, niet waar?"

„Inderdaad, ge' hebt uw tijd goed besteed," zei ik.

„Ja, wij hebben niet stilgezeten, mijnheer. Vrouw Gummidge heeft gewerkt als een — ik weet niet hoe vrouw Gummidge niet gewerkt heeft," zei baas Peggotty, haar aankijkend, verlegen om een vergelijking te vinden, die zijn tevredenheid voldoende zou uitdrukken.

Juffrouw Gummidge bleef op haar mandje zitten leunen, en zei niets.

„Daar is het bankje, waarop ge vroeger met Emily zat," zei baas Peggotty fluisterend. „Dat zal ik nog meenemen, het laatst van alles. En hier is uw oude slaapkamer-tje, kijk, mijnheer David! Maar vanavond ziet het er heel naar uit!" Inderdaad, het geluid van den wind, hoewel niet sterk, had iets plechtigs, en zuchtte door het verlaten huis met een fluisterende klaagtoon, die mij alledroevigst aandeed. Alles was weg, zelfs het spiegeltje met den rand van oesterschelpen. Ik dacht aan mij zelf, zooals ik daar gelegen had, toen thuis die eerste groote verandering plaats vond. Ik dacht aan het meisje met haar blauwe oogjes, dat mij zoo betooverd had. Ik dacht aan Steerforth; en een dwaze, vreesachtige inbeelding kwam bij mij op, dat hij dichtbij was en ik hem dadelijk zou kunnen ontmoeten.

„Het zal denklijk lang duren," zei baas Peggotty zacht, „voor de schuit weer nieuwe bewoners vindt. Zij wordt hier nu beschouwd als ongeluk aan te brengen."

„Behoort zij aan iemand hier in de buurt?" vroeg ik.

„Aan een mastenmaker in de stad," antwoordde baas Peggotty. „Ik zal hem vanavond den sleutel brengen."

Wij keken in het andere kamertje, en kwamen naar juffrouw Gummidge terug, die nog op het bankje zat. Baas Peggotty zette de kaars op den schoorsteenmantel en verzocht haar op te staan om het naar buiten te brengen voor hij de kaars uitdeed.

„Daniël," zei juffrouw Gummidge, eensklaps haar mandje loslatend en zijn arm grijpend, „mijn beste Daniël, de laatste woorden, die ik in dit huis spreek, zijn, dat ik niet moet worden achtergelaten. Denk er toch niet aan, mij achter te laten. Daniël! O, doe dat toch niet!" Baas Peggotty, heel verbaasd, keek van juffrouw Gummidge naar mij, en van mij weer naar haar, alsof hij pas uit een slaap ontwaakt was.

„Doe het toch niet, beste Daniël, doe het

toch niet!" riep juffrouw Gummidge met heftigen aandrang. „Neem mij mee, Daniël, neem mij mee met u en Emily! Ik zal uw dienstmeid zijn, standvastig en trouw. Als er slaven zijn in dat land waar gij naar toe gaat zal ik een slavin voor u zijn, en er blij om zijn, maar laat mij niet achter Daniël, beste man!"

„Maar goede ziel," zei baas Peggotty, zijn hoofd schuddend, „gij weet niet wat een verre reis en wat een moeilijk leven het is!"

„Ja, dat weet ik wel, Daniël! Ik kan het wel raden!" riep juffrouw Gummidge. „Maar mijn laatste woorden onder dit dak zijn: Ik zal naar het armhuis gaan en daar sterven, als ik niet meegenomen word. Ik kan spitten, Daniël. Ik kan werken. Ik kan ongemak verduren. Ik kan zacht en geduldig zijn — meer dan gij denkt, Daniël, als gij het maar probeeren wilt. Ik zou die toelage niet aanraken, al stierf ik van gebrek, Daniël Peggotty; maar ik zal met u en Emily meegaan, als gij het goedvindt, tot aan het einde van de wereld! Ik weet wel, gij denkt dat ik zoo'n jammerlijke stakkerd ben; maar och, beste man, dat ben ik niet meer! Ik heb hier niet zoo lang over uw verdriet zitten denken, zonder dat het mij goed heeft gedaan. Mijnheer David, doe toch een goed woordje voor mij! Ik ken zijn manieren, en die van Emily ook, en ik ken hun verdriet en ik zal nu en dan een troost voor hen kunnen zijn, en altijd voor hen werken! Daniël, laat mij met u meegaan!"

En juffrouw Gummidge greep zijn hand en kuste die met oprechte aandoening, met een oprechte verrukking van liefde en dankbaarheid, die hij wel verdiende. Wij brachten het bankje naar buiten, bliezen de kaars uit, sloten de deur, en lieten de oude schuif leeg en eenzaam achter, een donkere plek in den bewolkten nacht. Toen wij den volgenden dag met de diligence naar Londen reden, zat juffrouw Gummidge met haar mandje op de achterbank, en was gelukkig.

HOOFDSTUK LII.

Ik woon een uitbarsting bij.

Toen de tijd, dien mijnheer Micawber op zoo'n raadselachtige, gehelmzinnige manier bepaald had, binnen vier en twintig uur ophanden was, gingen mijn tante en ik met elkaar te rade wat wij zouden doen,

want zij was er sterk op tegen Dora alleen te laten. Ach, hoe gemakkelijk droeg ik Dora nu de trap op en af!

Hoewel mijnheer Micawber de aanwezigheid van mijn tante bedongen had, voelden wij er veel voor de zaak zoo te regelen, dat zij thuis zou blijven en zich door mijnheer Dick en mij zou laten vertegenwoordigen. Kortom, wij waren al besloten om het zoo te schicken, toen Dora ons weer in ons voornemen deed wankelen door te verklaren, dat zij het zich zelf en ook haar goeden ouden jongen nooit zou vergeven, als mijn tante, om welke reden ook, thuis bleef. „Ik zal niet tegen u spreken," zei Dora, en schudde haar krullen tegen mijn tante. „Ik zal zoo onaangenaam zijn als ik maar kan. Ik zal Jip den heelen dag tegen u laten blaffen. Ik zal heusch denken, dat gij een lastig oud portret zijt, als gij niet gaat."

„Kom, kom, Bloesempje!" zei mijn tante lachend. „Gij weet wel, dat ge niet buiten mij kunt."

„Ja, dat kan ik wel," zei Dora. „Ik heb u heelemaal niet nodig. Gij loopt nooit den heelen dag voor mij trap op, trap af. Gij zit mij nooit historietjes over Doady te vertellen, toen zijn schoenen zoo versleten waren en hij zoo bestoven was — och, wat een arm, ongelukkig jongetje! Gij doet nooit iets om mij te pleizieren, is 't niet, lieve?" Dora haastte zich mijn tante een kus te geven en te zeggen: „Ja, dat doet gij wel! Ik maak maar gekheid!" uit vrees dat mijn tante zou denken, dat zij het werkelijk meende. „Maar, tante, luister nu eens," zei Dora vleiend. „Gij moet gaan. Ik zal u net zoolang plagen tot ge mij daarin mijn zin geeft. Ik zal het mijn goeden ouden jongen o zoo lastig maken, als hij niet maakt dat gij gaat. Ik zal o zoo onaangenaam zijn — en Jip ook. Gij zult, o zoo lang nog, wenschen dat ge maar zoet geweest en meegegaan waart, als ge het niet doet. Bovendien," zei Dora, haar haren wegstrijkend en mijn tante en mij verwonderd aankijkend, „waarom zoudt ge eigenlijk niet gaan? Ik ben toch niet zoo ziek. Is 't wel?"

„Wel, wat een vraag!" riep mijn tante uit.

„Wat een idee!" zei ik.

„Ja, ik weet wel dat ik een onnoozel wichtje ben," zei Dora, langzaam van de een naar den ander kijkend, en toen haar lieve lipjes uitstekend om ons te kussen, zooals zij daar op haar rustbed lag. „Nu, dan moet gij gaan, anders zal ik u niet gelooven; en dan zal ik gaan schreien!" Ik zag aan het gezicht van mijn tante, dat zij

begon te zwichten; en Dora's gezichtje klaarde weer op toen zij dit ook zag.

„Gij zult zooveel te vertellen hebben, als ge terugkomt,” zei Dora, „dat er minstens een week noodig zal zijn om het mij allemaal te doen begrijpen. Want ik weet wel, ik zal het heel lang niet kunnen begrijpen, als er over geldzaken in voorkomt. En er zal zeker iets van geldzaken in komen! En als er iets op te tellen valt, weet ik heelemaal niet wanneer ik er mee klaar zal komen; en dan zal mijn ondeugende jongen al die tijd zóó jammerlijk kijken! Daar! Nu zult ge toch zeker wel gaan, niet waar? Gij zult maar één nacht wegblijven, en Jip zal wel op mij passen terwijl ge weg zijt. Doady zal mij naar boven dragen voor hij weggaat en dan wil ik niet meer beneden komen voor gij terugkomt, en gij zult Agnes een ijselijk boozen brief van mij brengen, omdat zij ons nooit eens is komen opzoeken!” Wij kwamen zonder verder beraad overeen, dat wij zouden gaan en dat Dora een kleine bedriegster was, die zich maar een beetje ziek hield, omdat zij graag vertroeteld werd. Zij was daarmee erg in haar schik en heel vroolijk, en wij met ons viere, namelijk mijn tante, mijnheer Dick, Traddles en ik, reden dien avond met de diligence naar Canterbury.

In het logement, waar mijnheer Micawber ons verzocht had hem te verwachten, en waar wij midden in den nacht, met eenige moeite, terechtkwamen, vond ik een brief, die ons berichtte dat hij den volgenden morgen precies om half tien zou verschijnen. Daarna begaven wij ons, huiverend op dat onplezierige uur, ieder naar ons bed, verscheidene bedompte gangen door, die roken, alsof zij eeuwen lang in een oplossing van soep en staldamp waren geweest.

Vroeg in den ochtend wandelde ik, in de schaduw van de eerbiedwaardige poorten en kerken, de oude, stille straten nog eens door. De kraaien zwierven om de torens van de Kathedraal; en de torens zelf, uitkijkend over vele lange mijlen van het onveranderde vruchtbare land en de heldere stroomen, verhieven zich in de zuivere morgenlucht, alsof er niets, dat op verandering leek, op de wereld bestond. En toch herinnerden de klokken, toen zij zich lieten hooren, op een treurige wijze aan verandering in alles; zij spraken van haar eigen ouderdom en van de jeugd van mijn lieve Dora, en van de velen, die, nooit oud geworden, geleefd hadden, en bemind hadden en gestorven waren, terwijl de klanken van die klokken door het roestige harnas

van den Zwartten Prins hadden getrild, dat daarbinnen hing, en zich, als stofjes in de draaikolk van den Tijd, in de lucht hadden verloren als kringen in het water.

Ik keek naar het oude huis op den hoek van de straat, maar kwam er niet dichtbij, uit vrees dat ik, als ik opgemerkt zou worden, het doel, dat ik moest helpen bevorderen, misschien onwetend zou benadeelen. De ochtendzon scheen met schuinsche stralen op de gevels en klapramen, en gaf hun een gouden glans; en diezelfde stralen schenen ook iets van den ouden vrede aan mijn hart mee te deelen.

Ik wandelde ongeveer een uurtje buiten door het veld, en keerde toen door de hoofdstraat terug, die inmiddels den slaap van den nacht had afgeschud. Onder hen, die in de winkels bezig waren, zag ik mijn ouden vijand den slager, nu tot kaplaarzen en een bakerkindje gekomen, en tot een eigen zaak. Hij suste het kind, en scheen een zeer goedaardig lid van de maatschappij te zijn geworden.

Onder het ontbijt werden wij allen onrustig en ongeduldig. Toen het al dichter en dichter naar half tien begon te loopen, werd ons onrustig uitkijken naar mijnheer Micawber hoe langer hoe duidelijker merkbaar. Eindelijk veinsden wij niet eens meer ons met het ontbijt bezig te houden, wat wij, met uitzondering van mijnheer Dick, van het begin af aan maar voor de leus hadden gedaan. Mijn tante stapte de kamer op en neer, Traddles zat op de sofa, en deed alsof hij de courant las, maar hield zijn oogen naar de zoldering gericht; en ik keek uit het raam, om onmiddellijk te waarschuwen als mijnheer Micawber er aankwam. Ik behoefde niet lang op wacht te staan, want met den eersten slag van half tien vertoonde hij zich in de straat.

„Daar komt hij,” zei ik, „en niet in zijn rechtsgeleerde costuum.”

Mijn tante strikte de linten van haar hoed vast (zij was met haar hoed op aan het ontbijt gekomen) en sloeg haar doek om, alsof zij gereed was voor alles wat maarforsch en kordaat was. Traddles knoopte met een gezicht vol vastberadenheid zijn jas dicht. Mijnheer Dick, door deze geduchte verschijnselen verontrust, maar het toch noodig achtend het gegeven voorbeeld te volgen, trok zijn hoed met beide handen zoo vast als hij met mogelijkheid maar kon over zijn ooren, en nam hem dadelijk daarna weer af, om mijnheer Micawber te verwelkomen.

„Mijne heeren en mejuffrouw,” zei mijnheer Micawber, „goedenmorgen! Mijn

waarde heer," tot mijnheer Dick, die hem heftig de hand schudde, „gij zijt buitengewoon goed."

„Hebt gij al ontbeten?" zei mijnheer Dick. „Neem een karbonade."

„Voor niets ter wereld, mijn waarde heer!" riep mijnheer Micawber uit, hem tegenhoudend terwijl hij naar de schel wilde gaan. „De eetlust en ik, mijnheer Dixon, zijn sedert lang vreemdelingen voor elkaar."

Mijnheer Dixon was zoo in zijn schik met zijn nieuwen naam, en scheen het zoo vriendelijk van mijnheer Micawber te vinden hem dien te geven, dat hij hem nog eens de hand schudde en eenigszins kinderachtig lachte.

„Dick," zei mijn tante, „pas op!"

Mijnheer Dick herstelde zich blozend.

„Nu, mijnheer," zei mijn tante tot mijnheer Micawber, terwijl zij haar handschoenen aantrok, wij zijn gereed voor den berg Vesuvius, of voor andere dingen, zoodra het u belieft."

„Mejuffrouw," antwoordde mijnheer Micawber, „ik vertrouw, dat gij weldra getuige van een uitbarsting zult zijn. Mijnheer Traddles, ik heb uw verlof, geloof ik, hier te vermelden, dat wij met elkaar in overleg zijn geweest?"

„Dat is inderdaad zoo, Copperfield," zei Traddles, dien ik verwonderd aankeek. „Mijnheer Micawber heeft mij over wat hij van plan is geraadpleegd, en ik heb hem naar mijn beste vermogen van raad gediend."

„Indien ik mij niet sterk bedrieg, mijnheer Traddles," vervolgde mijnheer Micawber, „is datgene, wat ik op het oog heb, een onthulling van tamelijk gewichtigen aard."

„Van hoogst gewichtigen aard," zei Traddles.

„Misschien, mejuffrouw en mijne heeren," zei mijnheer Micawber, „zult ge mij onder deze omstandigheden wel de gunst willen bewijzen u zelf voor het oogenblik onder de leiding te stellen van iemand, die, hoezeer ook onwaardig om in eenig ander licht beschouwd te worden dan als een angespoeld wrak op het strand der menscheit, toch uw medemensch blijft, hoewel door persoonlijke dwalingen en de opeengestapelde macht van een samenloop van omstandigheden zoodanig verpletterd, dat hij zijn oorspronkelijke gedaante verloren heeft."

„Wij stellen het volste vertrouwen in u, mijnheer Micawber," antwoordde ik, „en zullen doen wat u verlangt."

„Mijnheer Copperfield," hervatte mijnheer Micawber, „uw vertrouwen is op het huidige oogenblik niet misplaatst. Ik wilde verzoeken mij op de klok af vijf minuten vooruit te laten gaan, en dan het aanwezige gezelschap, naar juffrouw Wickfield vragend, aan het kantoor van Wickfield en Heep, wier geëmployeerde ik ben, te mogen ontvangen."

Mijn tante en ik keken Traddles aan, die goedkeurend knikte.

„Ik heb voor het oogenblik niets meer te zeggen," merkte mijnheer Micawber op.

Daarmee maakte hij, tot mijn onbeschrijfelijke verbazing, een buiging voor ons allen tezamen, en vertrok. Zijn houding was heel stijf, en zijn gezicht heel bleek geweest.

Traddles glimlachte alleen maar en schudde zijn hoofd (waarop zijn haren tot aan de kruin steil overeind stonden) toen ik hem aankeek om opheldering te vragen; ik haalde dus mijn horloge te voorschijn en telde, daar ons niets anders overschoot, de vijf minuten af. Mijn tante deed, met haar horloge in de hand, hetzelfde. Toen de tijd verloopen was, gaf Traddles haar zijn arm, en gingen wij allen tezamen naar het oude huis, zonder onderweg een woord te spreken.

Wij vonden mijnheer Micawber aan zijn lessenaar in het torenkamertje, ijverig aan het schrijven, of misschien zich houdend alsof hij ijverig schreef. Hij had de groote kantoorliniaal in zijn vest gestoken, maar niet zóó goed verborgen, of nog meer dan een voet van 'dit werktuig stak, als een nieuw soort jabot, uit zijn borst.

Daar het mij voorkwam, dat men van mij verwachtte dat ik zou spreken, zei ik heel luid: „Hoe maakt ge het, mijnheer Micawber?"

„Mijnheer Copperfield," antwoordde mijnheer Micawber heel deftig, „ik hoop, dat het u nog goed gaat?"

„Is juffrouw Wickfield thuis?" zei ik.

„Mijnheer Wickfield ligt ziek te bed met reumatische koorts, mijnheer," antwoordde hij, „maar juffrouw Wickfield, daar twijfel ik niet aan, zal zich verheugen haar oude vrienden te zien. Wilt gij binnengaan, mijnheer?"

Hij ging ons voor naar de eetkamer — het eerste vertrek, dat ik in dat huis was binnengekomen — en de deur van mijnheer Wickfield's vroegere kantoor wijd openzettend, riep hij met een klinkende stem: „Juffrouw Trotwood, mijnheer David Copperfield, mijnheer Thomas Traddles en mijnheer Dixon!"

Ik had Uriah Heep sedert ik hem dien slag had gegeven, niet teruggezien. Ons bezoek verbaasde hem blijkbaar, vermoedelijk ook wel omdat wij er zelf verbaasd over waren. Hij trok zijn wenkbrauwen niet samen, want hij had er bijna geen, maar hij fronste zijn voorhoofd toch zoo sterk, dat hij zijn kleine oogen bijna dichtkneep, terwijl de haastige beweging, waarmee zijn dorre hand naar zijn kin tastte, een zekere verlegenheid en verrassing verried. Dit was echter alleen maar zoo op het oogenblik, dat wij de kamer binnenkwamen, en ik hem over den schouder van mijn tante heen even te zien kreeg. Een oogenblik later was hij weer even kruipend vriendelijk en even nederig als altijd.

„Wel, waarlijk!” zei hij. „Dat is inderdaad een onverwacht genoeg! Al mijn Londensche vrienden, als ik zoo zeggen mag, tegelijk te zien, is een ongehoopte verrassing! Mijnheer Copperfield, ik hoop dat gij het goed maakt, en — als ik mij nederig zoo mag uitdrukken — vriendschappelijk gezind jegens hen, die altijd uw vrienden zijn, gij moogt het gelooven of niet. Mevrouw Copperfield, mijnheer, hoop ik, dat vooruitgaat? Wij hebben ons den laatsten tijd werkelijk ongerust gemaakt over de berichten, die wij van haar kregen, dat verzeke ik u.”

Ik schaamde mij, dat ik hem mijn hand liet vatten, maar ik wist niet wat ik anders moest doen.

„Er is hier heel wat veranderd in dit kantoor, juffrouw Trotwood, sedert ik een nederige klerk was en uw hit vasthield, niet waar?” zei Uriah, met zijn walgelijksten glimlach. „Maar ik ben niet veranderd, juffrouw Trotwood.”

„Wel, mijnheer,” antwoordde mijn tante, „om u de waarheid te zeggen, ik geloof dat gij tamelijk trouw gehouden hebt wat uw jeugd beloofde, als dat u genoeg kan doen.”

„Ik dank u wel voor uw goede opinie, juffrouw Trotwood,” zei Uriah, zich op zijn afzichtelijke manier wringend. „Micawber, zeg eens, dat ze juffrouw Agnes waarschuwen — en moeder. Moeder zal werkelijk verrukt zijn, als zij dit gezelschap ziet,” zei Uriah, stoelen gereed zettend.

„Gij hebt het toch niet te druk, mijnheer Heep?” zei Traddles, wiens oog het valsche roode oog toevallig ontmoette, terwijl het ons tegelijk bespiedde en ontweek.

„Neen, mijnheer Traddles,” antwoordde Uriah, zich weer op zijn kantoorkruk zettend, en zijn beenderige handen, palm tegen palm gedrukt, tusschen zijn knokige knie-

en drukkend. „Niet zoo druk als ik wel zou wenschen. Maar rechtsgeleerden, haaien en bloedzuigers zijn niet gauw tevreden, zooals ge weet! Niet dat mijnheer Micawber en ik onze handen niet doorgaans tamelijk vol hebben, doordat mijnheer Wickfield bijna tot geen werk meer in staat is. Maar het is werkelijk een genoeg en zoowel als een plicht, voor hem te werken. Gij hebt mijnheer Wickfield niet intiem gekend, geloof ik, mijnheer Traddles? Ik geloof, dat ik zelf maar eenmaal de eer heb gehad u te zien?”

„Neen, ik heb mijnheer Wickfield niet intiem gekend,” antwoordde Traddles, „anders zou ik u misschien al veel eerder een bezoek hebben gebracht, mijnheer Heep.”

Er was iets in den toon van dit antwoord, dat Uriah den spreker nog eens deed aankijken, en wel met een heel donkeren en achterdochtigen blik. Maar toen hij niets anders zag dan Traddles, met zijn goedige gezicht, zijn eenvoudige voorkomen en zijn steil rechtopstaande haren, zette hij het uit zijn hoofd, terwijl hij, met een schokkend wringen van zijn heele lichaam, vooral van zijn keel, antwoordde:

„Dat spijt mij wel, mijnheer Traddles. Gij zoudt hem even hoog geschat hebben als wij allemaal. Zijn kleine gebreken zouden hem u alleen maar des te dierbaarder hebben gemaakt. Maar als gij een welsprekende lofrede op mijn compagnon mocht willen hooren, moet ik u naar mijnheer Copperfield verwijzen. De familie Wickfield is een onderwerp, waarover hij met buitengewone geestdrift kan spreken, als gij hem soms nog nooit hebt gehoord.”

Ik werd door het binnenkomen van Agnes, die nu door mijnheer Micawber werd binnengeleid, verhinderd om dit compliment van de hand te wijzen — als ik dat al gedaan zou hebben. Zij was niet zoo kalm als gewoonlijk, vond ik, en had blijkbaar angst en vermoeden doorstaan. Maar haar ernstige hartelijkheid en zachte schoonheid schitterden daardoor met des te meer luister.

Ik zag Uriah haar bespieden terwijl zij ons begroette, en hij deed mij aan een leelijke bozen geest denken, die een engel bespiedt. Intusschen was er tusschen mijnheer Micawber en Traddles even een teeken gewisseld; en Traddles ging, zonder dat iemand behalve ik dit opmerkte, de kamer uit.

„Blijf maar niet wachten, Micawber,” zei Uriah.

Mijnheer Micawber bleef, met zijn hand op de liniaal in zijn borst, rechtop voor de

deur staan, en keek onmiskenbaar een van zijn medemenschen, en dat wel zijn patroon, in het gezicht.

„Waarop wacht gij?” zei Uriah. „Micawber, hebt ge mij niet hooren zeggen, dat ge niet behoeft te wachten?”

„Ja!” antwoordde de onverzettelijke mijnheer Micawber.

„Waarom blijft ge dan nog wachten?” zei Uriah.

„Omdat ik — kortom, het verkies,” antwoordde mijnheer Micawber, heftig uitbarstend.

Uriah's wangen verloren haar kleur, en een ongezonde bleekheid, nog met een flauwen zweem van zijn eigenaardige rood vermengd, bedekte ze. Hij keek mijnheer Micawber oplettend aan, terwijl hij met al de trekken van zijn gezicht kort en snel scheen adem te halen.

„Ge zijt een dronkelap, zooals iedereen weet,” zei hij, met een poging om te glimlachen, „en ik vrees dat ge mij zult noodzaken u te ontslaan. Ga weg! Ik zal straks met u spreken.”

„Als er een schavuit op de wereld is,” zei mijnheer Micawber, plotseling weer met de grootste heftigheid uitbarstend, „met wien ik al veel te veel heb gesproken, is de naam van dien schavuit — Heep!”

Uriah deinsde terug, alsof hij een slag of een steek had gekregen. Ons langzaam in het rond aankijkend, met de dreigendste en kwaadaardigste uitdrukking, die zijn gezicht kon vertoonen, zei hij zachter:

„Zoo, zoo! Een complot. Gij hebt afgesproken om hier bijeen te komen. Het is een doorgestoken kaart met mijn klerk, is 't niet, Copperfield? Pas maar op. Het zal u niet lukken. Wij begrijpen elkaar, gij en ik. Wij kunnen elkaar niet uitstaan. Gij zijt altijd een hoogmoedige zotskap geweest, van het eerste oogenblik af dat gij hier kwaamt, en gij benijdt mij mijn promotie, niet waar? Probeer maar geen complotten tegen mij; ik zal ze te schande maken. Micawber, maak dat ge weg komt. Ik zal straks met u spreken.”

„Mijnheer Micawber,” zei ik, „er is een plotselinge verandering in dien kerel gekomen, in meer opzichten dan in het eene buitengewone, dat hij op één punt de waarheid spreekt, wat mij de overtuiging geeft, dat hij nu niet verder kan. Handel met hem zooals hij verdient.”

„Gij zijt een mooi stel, niet waar?” zei Uriah, met dezelfde doffe stem, terwijl het klamme zweet hem uitbrak, dat hij met zijn lange dorre hand van zijn voorhoofd veegde. „Mijn klerk om te koopen, die tot het

uitvaagsel van de maatschappij behoort — zooals gij zelf ook deedt, Copperfield, dat weet ge nog wel, voordat iemand u uit barmhartigheid opnam — om mij met zijn leugens te bekladden! Juffrouw Trotwood, ge zoudt beter doen dit te stuiten; of ik zal uw man scherper laten nagaan dan u lief zal zijn. Ik zal niet voor niets door mijn vak met uw geschiedenis bekend zijn geworden, oude dame. Juffrouw Agnes, als gij uw vader liefhebt, zult ge het beste doen u niet met dien troep in te laten. Ik zal hem ruïneeren, als ge dat doet. Komt nu maar op! Ik heb sommigen van u onder den duim. Bedenkt u nog, voor ik hem neerdruk. Bedenk u nog, Micawber, als gij niet vermorzeld wilt worden. Ik raad u aan om weg te gaan en mij straks met u te laten spreken, gij gek, terwijl het nog tijd is om terug te treden. Waar is moeder?” zei hij, terwijl hij met schrik de afwezigheid van Traddles scheen op te merken en naar het schelkoord greep. „Mooie dingen in iemands eigen huis!”

„Juffrouw Heep is hier, mijnheer,” zei Traddles, met de waardige moeder van den waardigen zoon terugkomend. „Ik heb de vrijheid genomen mij aan haar bekend te maken.”

„Wie zijt gij om u aan haar bekend te maken?” liet Uriah hierop volgen. „En wat moet gij hier?”

„Ik ben de agent en de vriend van mijnheer Wickfield, mijnheer,” antwoordde Traddles zoo bedaard alsof hij slechts een gewone vraag beantwoordde, die hem in zijn beroep werd gedaan; „en ik heb een volmacht als procureur van hem in mijn zak, om in alle zaken voor hem te handelen.”

„De oude ezel heeft zich suf gedronken,” zei Uriah, nog leelijker wordend dan tevoren, „en die volmacht heeft men met bedrog van hem afgetroggeld.”

„Iets heeft men met bedrog van hem afgetroggeld, dat weet ik,” antwoordde Traddles, heel koel, „en dat weet gij ook, mijnheer Heep. Wij zullen die zaak, met uw welnemen, aan mijnheer Micawber overlaten.”

„Uri....!” begon juffrouw Heep met angstige gebaren.

„Houd uw mond, moeder,” antwoordde hij. „Wie het minst zegt, heeft het minst te verantwoorden.”

„Maar mijn Uri....!”

„Wilt gij uw mond wel eens houden, moeder, en het aan mij overlaten!”

Hoewel ik al lang geweten had, dat zijn slaafsche gedienschtigheid valsch en al zijn

zoetsappigheid schurkerij en bedrog was, had ik toch nooit een volledig begrip van den omvang van zijn huichelarij gehad, tot ik hem nu zijn masker zag afwerpen. De vlugheid, waarmee hij dit deed, toen hij bemerkte dat het hem nutteloos was; de kwaadaardigheid, onbeschoftheid en haterij, die hij ten toon spreidde; de gluipeerige boosheid, waarmee hij zich zelfs op dit oogenblik verheugde in het kwaad, dat hij gedaan had — terwijl hij nu toch wanhopig was, en niets meer wist te verzinnen om ons te overbluffen — hoewel volkomen strookend met de ondervinding die ik van hem had, verrasten in het eerst zelfs mij, die hem zoo lang gekend had en zoo'n hartgrondigen afschuw van hem had.

Ik zeg niets van den blik, dien hij mij toewierp, terwijl hij ons een voor een stond aan te kijken; want ik had altijd wel begrepen, dat hij mij haatte, en herinnerde mij het teeken van mijn hand op zijn wang. Maar toen zijn oogen naar Agnes dwaalden, en ik de woede zag, waarmee hij zich zijn macht over haar voelde ontglippen, terwijl in zijn teleurstelling nog zoo duidelijk de vorige hartstochten spraken, die hem naar het bezit van een vrouw hadden doen haken, wier deugden hij nooit in staat kon zijn op haar volle waarde te schatten, ijsde ik bij de gedachte, dat zij zelfs maar een uur met zoo'n man onder één dak was geweest.

Nadat hij nog wat over zijn kin had gewreven en ons nog wat over zijn knokige vingers heen had aangekeken, sprak hij mij, op een half huilenden, half hoonenden toon, nog eens aan:

„Acht gij het geoorloofd, Copperfield, gij, die zoo trotsch zijt op uw gevoel van eer en al dat moois meer, om mij in mijn eigen huis na te sluipen en mij met mijn klerk te bespionneeren? Als ik het geweest was, zou het mij niet verwonderd hebben, want ik geef mij niet voor een gentleman uit (hoewel ik nooit langs de straat heb loopen schooieren, zooals gij, volgens Micawber, hebt gedaan), maar nu gij het zijt! — En zijt gij niet bang om dat te doen? Gij denkt er zeker heelemaal niet aan wat ik daartegen doen zal, of dat gij wegens complotteeren en zoo voort in moeilijkheden kunt geraken? Heel goed! Wij zullen zien! Mijnheer — hoe heet gij ook weer — gij woudt zekere kwestie aan Micawber overlaten. Daar staat hij. Waarom laat gij hem niet spreken? Hij heeft zijn lesje geleerd, zie ik.“

Toen hij zag, dat alles wat hij zei niet den minsten indruk op mij of iemand an-

ders maakte, zette hij zich, met zijn handen in zijn zakken en zijn leelijke beenen om elkaar geslingerd, op den rand van de tafel, en bleef met norsche stugheid afwachten wat er zou volgen.

Mijnheer Micawber, wiens onstuimigheid ik tot dusverre met de grootste moeite had bedwongen, en die telkens de eerste lettergreep van het woord schavuit had uitgestooten, zonder tot de tweede te komen, kwam nu driftig naar voren, trok de liniaal uit zijn borst (als een verdedigingswapen naar het scheen), en haalde daarna een op foliopapier geschreven en in den vorm van een grooten brief gevouwen document uit zijn zak. Dit geschrift met zijn ouden zwier openslaand, en den inhoud overziend, alsof hij voor den stijl van dat opstel de bewondering van een kunstenaar koesterde, begon hij te lezen:

„Waarde juffrouw Trotwood en mijne heeren.“

„Heb ik ooit zoo'n man!“ riep mijn tante bij zich zelf uit. „Hij zou brieven schrijven bij riemen, al stond de doodstraf er op.“

Mijnheer Micawber vervolgde, zonder haar te hooren:

„Voor u verschijnend als aanklager van waarschijnlijk den snoodsten booswicht, die ooit in de wereld heeft bestaan,“ (hier wees hij, zonder zijn oogen van den brief op te slaan, met de liniaal naar Uriah Heep) „maak ik geen aanspraak op consideratie voor mij zelf. Van mijn wieg af het slachtoffer van financieele verplichtingen, waaraan ik niet in staat was te voldoen, ben ik steeds de speelbal van vernederende omstandigheden geweest. Schande, Gebrek, Wanhoop en Razernij waren, gezamenlijk of afzonderlijk, de metgezellen op mijn levensweg.“

De zelfvoldoening, waarmee mijnheer Micawber zich zelf als een slachtoffer van deze akeligheden ten toon stelde, kon door niets geëvenaard worden dan door den nadruk, waarmee hij zijn brief voorlas, en de soort hulde, die hij door een zwaai met zijn hoofd daaraan bewees, wanneer hij dacht dat hij een bijzonder fraaien volzin had gelezen.

„Onder een opeenstapeling van Schande, Gebrek, Wanhoop en Razernij, kwam ik op het kantoor — of zooals onze levendige Gallische naburen zouden zeggen, het bureau — van de firma, in naam gevoerd onder den titel van Wickfield en — Heep, doch in werkelijkheid door Heep alleen beheerd. Heep, en Heep alleen, is de drijfveer van deze machine. Heep, en Heep alleen, is de falsaris en de zwendelaar.“

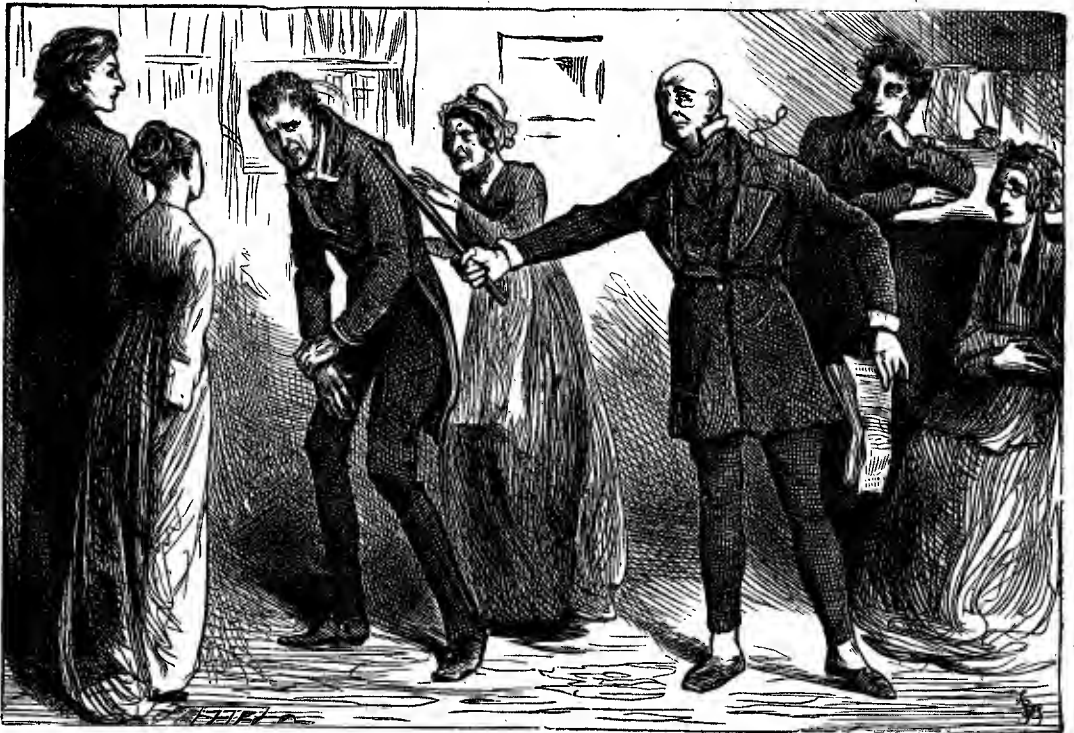
Uriah, meer blauw dan wit bij deze woorden, schoot op den brief toe, als om hem in stukken te scheuren. Mijnheer Micawber trof, door een wonder van behendigheid of geluk, zijn uitgestoken knokkels met de liniaal en verlamde zijn rechterhand, die bij het gewricht slap neerviel, alsof zij gebroken was. De slag klonk alsof hij op hout was neergekomen.

„De duivel hale u!” zei Uriah, zich op een nieuwe manier wringend van pijn, „ik zal het u wel betaald zetten.”

Zijn vijand haalde, na een poos in zich zelf gemompeld en zijn gekwetste hand gewreven te hebben, zijn zakdoek voor den dag en wond dien er omheen; daarna bleef hij ze met zijn andere hand vasthouden en met een dreigend gezicht naar den grond zitten kijken.

Toen mijnheer Micawber genoeg bekoeld was, ging hij weer voort met zijn brief.

„De geldelijke belooning, tegen welke ik in dienst trad bij — Heep,” (altijd wachtte hij even voor dat woord en stiet het dan

„GENAAK MIJ NOG EENS, GIJ — GIJ HEEP — GIJ BERG VAN SCHANDELIJKHEDEN,” BRACHT MIJNHEER MICAWBER HIJGEND UIT, „EN ALS UW HOOFD MENSCHELIJK IS, ZAL IK ER EEN GAT IN SLAAN. KOM MAAR OP, KOM MAAR OP!”

„Genaak mij nog eens, gij — gij Heep — gij berg van schandelijkheden,” bracht mijnheer Micawber hijgend uit, „en als uw hoofd menschelijk is, zal ik er een gat in slaan. Kom maar op, kom maar op!”

Ik geloof dat ik nooit iets belachelijkers zag — ik voelde het, zelfs op dat oogenblik — dan zooals mijnheer Micawber daar met de liniaal stond te schermen en „kom maar op!” te roepen, terwijl Traddles en ik hem achteruit in een hoek duwden, waaruit hij, als wij hem er in hadden, telkens weer losbrak.

met geweldige kracht uit) „was niet vast bepaald, boven het armelijke salaris van twee en twintig en een halve shilling in de week. Het overige was afhankelijk gelaten van de waarde van mijn diensten in mijn betrekking, met andere en duidelijker woorden, van de laagheid van mijn gemoed, de baatzucht van mijn drijfveeren, de armoede van mijn gezin, de algemeene moreele (of liever immoreele) overeenkomst tusschen mij en — Heep. Behoef ik te zeggen, dat ik mij weldra in de noodzakelijkheid bevond om — Heep — voorschotten

re verzoeken tot onderhoud van mevrouw Micawber en mijn ongelukkige, maar voorspoedig groeiende kroost? Behoef ik te zeggen, dat deze noodzakelijkheid door — Heep — voorzien was? Dat deze voorschotten gedekt werden door schuldbekentenissen en dergelijke geschriften, aan de wettige instellingen van dit land welbekend? En dat ik aldus gewikkeld werd in een net, dat hij bij mijn komst reeds gereed had?"

Mijnheer Micawber's genot in de welsprekendheid, waarmee hij dezen ongelukigen stand van zaken beschreef, scheen werkelijk op te wegen tegen alle smart en angst, die de werkelijkheid hem veroorzaakt kon hebben. Hij las voort:

"Toen was het dat — Heep — mij met juist zooveel van zijn vertrouwen begon te begunstigen, als ter uitvoering van zijn helische plannen noodig was. Toen was het dat ik, indien ik mij zoo Shakesperiaansch mag uitdrukken, begon te verwijnen en te versmelten. Ik bevond, dat mijn diensten gestadig werden ingeroepen om de zaken te vervalschen en de oogen te verblinden van een zekeren persoon, dien ik hier als mijnheer W. zal aanduiden. Dat mijnheer W. op alle mogelijke wijzen misleid, in onwetendheid gehouden en bedrogen werd, terwijl intusschen die booswicht — Heep — een onbegrensde dankbaarheid en vriendschap voor dien zwaar benadeelden heer betuigde. Dit was erg genoeg; maar zooals de wijsgeerige Deen opmerkt, met die algemeene toepasselijkheid, die dat doorluchtige sieraad der eeuw van Elisabeth onderscheidt, er blijft nog erger over."

Mijnheer Micawber was zoo ingenomen met de manier, waarop hij deze aanhaling had te pas gebracht, dat hij zich zelf en ons het genoegen verstrekte den heelen zin nog eens te lezen, onder voorwendsel van niet meer te weten waar hij gebleven was.

"Het is mijn voornemen niet," vervolgde hij, voortlezend, „binnen den omvang van dezen brief in een uitvoerige opgaaf te treden (hoewel zij elders gereed ligt) van de verschillende kwade praktijken van geringen omvang, ten nadeele van den persoon, dien ik mijnheer W. genoemd heb, aan welke ik stilzwijgend deel heb genomen. Mijn oogmerk, toen de strijd in mijn binnenste tusschen salaris en geen salaris, bakker en geen bakker, bestaan en geen bestaan, opviel; was partij te trekken van mijn gelegenheden tot het ontdekken en aan den dag brengen van de voornaamste kwade praktijken, tot grievende schade en nadeel van gezegden heer, door — Heep gepleegd. Aangespoord door den stillen vermaner

van binnen, en door een niet minder roerende en dringende vermaanster van buiten — die ik korthedshalve als mejuffrouw W. wil aanduiden — aanvaardde ik een niet weinig omvangrijke taak van heimelijk onderzoek, thans volgens mijn beste weten, meenen en gelooven, zich uitgestrekt hebbend over een tijdperk van meer dan twaalf achtereenvolgende maanden."

Hij las dit voor alsof het een besluit van het Parlement was en scheen door den klank der woorden verkwikt en bemoedigd te worden.

"Mijn aanklachten tegen — Heep" (hij wierp al voortlezend een blik naar hem en schoof de liniaal zoo onder zijn linkerarm, dat hij ze in geval van nood dadelijk bij de hand had) „zijn de volgende:"

Wij hielden allen onzen adem in, geloof ik. Ik ben er in ieder geval zeker van dat Uriah het deed.

"Ten eerste," zei mijnheer Micawber. „Toen mijnheer W's geheugen en vermogens voor zijn zaken, door oorzaken, waarin het voor mij niet noodzakelijk of doelmatig is te treden, verward en verzwakt werden, heeft — Heep — de zaken van het kantoor met opzet in een ingewikkelden en duisteren toestand gebracht. Wanneer mijnheer W. het minst geschikt was om zaken te behandelen was — Heep — er altijd op uit hem daartoe te dwingen. Onder zulke omstandigheden verkreeg hij mijnheer W's handteekening onder documenten van gewicht, terwijl hij het deed voorkomen, alsof het andere documenten van geen gewicht waren. Aldus bewoog hij mijnheer W. hem te machtigen tot het losmaken van een bijzondere som hem toevertrouwd geld, ten bedrage van twaalfduizend zeshonderd en veertien pond, twee shillingen en negen stuivers, en gebruikte die som om voorgewende schulden en tekorten van het kantoor te dekken, die of reeds gedekt waren, of die nooit werkelijk hadden bestaan. Hij gaf dezen maatregel geheel en al den schijn, alsof hij aan mijnheer W's eigen oneerlijke bedoeling was ontsproten en door mijnheer W's eigen oneerlijk bedrijf was uitgevoerd; en heeft sedert dien tijd gedurig daarvan gebruik gemaakt om hem te martelen en te dwingen."

"Dat zult ge mij bewijzen, Copperfield!" zei Uriah, dreigend zijn hoofd schuddend. „Wacht maar!"

"Vraag — Heep — mijnheer Traddles," zei mijnheer Micawber, zijn voorlezen stakend, „wie er na hem in zijn huis heeft gewoond. Wilt ge?"

"Die gek zelf — en hij woont er nog in,"

antwoordde Uriah met smadelijke minachting.

„Vraag — Heep — of hij in dat huis ooit een zakboekje heeft gehad,” zei mijnheer Micawber. „Wilt ge?”

Ik zag Uriah's knokige hand onwillekeurig ophouden met het schrapen van zijn kin.

„Of vraag hem,” vervolgde mijnheer Micawber, „of hij daar ooit een zakboekje verbrand heeft. Als hij ja zegt, en u vraagt waar de asch is, verwijs hem dan naar Wilkins Micawber, en hij zal iets hooren, dat hem lang niet tot voordeel zal strekken!”

De triomfantelijke houding, waarmee mijnheer Micawber deze woorden uitsprak, maakte zooveel indruk op de moeder, dat zij ontsteld uitriep:

„Uri, Uri! Wees toch nederig, en gooi het op een akkoordje, lieve jongen!”

„Moeder, wilt gij u wel eens stilhouden!” antwoordde hij bits. „Ge zijt verschrikt en weet niet wat ge zegt of meent. Nederig!” herhaalde hij, mij kwaadaardig aankijkend; „ik heb sommigen van dien troep wel nederig weten te krijgen, hoe nederig ik ook zelf was.”

Mijnheer Micawber schikte met zekere gemaakte deftigheid zijn kin in zijn das en vervolgde zijn voorlezing:

„Ten tweede. Heep heeft bij verschillende gelegenheden, volgens mijn beste weten, meenen en gelooven....”

„Maar dat is niet voldoende,” mompelde Uriah, gerustgesteld. „Moeder, houd u stil.”

„Wij zullen ons best doen om heel gauw iets voor den dag te brengen, dat wel voldoende zal zijn, en u volkomen zal verpletteren, mijnheer,” antwoordde mijnheer Micawber.

„Ten tweede. Heep heeft bij verschillende gelegenheden, volgens mijn beste weten, meenen en gelooven, opzettelijk en met misdadige oogmerken in verschillende geschriften, boeken en documenten een valsche handteekening van mijnheer W. gezet, en heeft dit bepaaldelijk gedaan in één geval, dat ik in staat ben te bewijzen. Te weten, op de volgende wijze, namelijk aldus:”

Nog eens, mijnheer Micawber had een bijzonderen smaak voor dit noodelooze opeenstapelen van woorden, waarin, moet ik zeggen, hoewel het bij hem bijzonder belachelijk klonk, hij toch lang niet de eenige is. Ik heb dit, in den loop van mijn leven, bij een groot aantal menschen opgemerkt. Het komt mij voor een algemeene regel te zijn. Bij het afleggen van een eed, bij voorbeeld, schijnt het hen, die deze moeten af-

leggen, bijzonder te behagen als zij aan een reeks krachtige woorden komen, die hetzelfde denkbeeld moeten uitdrukken, zooals dat zij geheel en al verfoeien, verafschuwen en afzweren; de oude anathema's werden op dezelfde manier smakelijk gemaakt. Wij spreken van de tirannie van woorden, maar wij tiranniseeren toch ook graag over hen; wij hebben graag een grooten overvloed van woorden, om ons bij groote gelegenheden van dienst te zijn; wij meenen, dat dit gewichtig staat en fraai klinkt. Evenals wij niet nauw kijken op de beteekenis van onze livreien bij plechtige gelegenheden, als zij maar mooi en talrijk genoeg zijn, zoo is ook de beteekenis en de noodzakelijkheid van onze woorden een punt van ondergeschikt belang, als er maar een groote staatsie mee gemaakt wordt. En evenals sommigen in ongelegenheid geraaken door een te groote vertooning met livreien te maken, of zooals slaven, wanneer zij te talrijk zijn, tegen hun meesters opstaan, zoo meen ik een volk te kunnen noemen, dat in groote ongelegenheden is geraakt, en in nog veel grootere zal komen, doordat het een te grooten stoet van woorden onderhoudt.

Bijna met zijn lippen smakkend, las mijnheer Micawber voort:

„Te weten, op de volgende wijze, namelijk aldus: Daar mijnheer W. ziekelijk was, en het binnen de grenzen der waarschijnlijkheid scheen te liggen, dat zijn overlijden aanleiding zou kunnen geven tot zekere ontdekkingen en tot vernietiging der macht van — Heep — over de familie W. — zooals ik, Wilkins Micawber, de ondergeteekende, vermeen — tenzij de kindreliefde van zijn dochter zoodanig beïnvloed zou kunnen worden, dat zij nimmer een onderzoek naar de zaken der compagnie-schap toe zou laten, achte de gezegde — Heep — het raadzaam een schuldbekentenis te bezitten, in schijn van mijnheer W. afkomstig, voor de bovengemelde som van twaalfduizend zeshonderd en veertien pond, twee shillingen en negen stuivers, met interest, waarin tevens verklaard werd, dat deze som door — Heep — aan mijnheer W. was voorgesloten ten einde mijnheer W. voor openbare schande te bewaren; ofschoon werkelijk die som nooit door hem was voorgesloten, en sedert lang was aangevuld. De onderteekeningen van dit document, hetwelk volgens den inhoud door mijnheer W. opgesteld en door Wilkins Micawber als getuige bekrachtigd zou moeten zijn, zijn valsch en door — Heep — gefabriceerd. Ik heb in mijn bezit, van

zijn hand en in zijn zakboekje, verscheidene dergelijke nabootsing van mijnheer W.'s handteekening, hier en daar door het vuur beschadigd, maar toch nog voor ieder een duidelijk leesbaar. Ik heb nooit een zoodanig document als getuige geteekend. En ik heb dat document zelf in mijn bezit.

Uriah Heep sprong hevig verschrikt op, haalde een bos sleutels uit zijn zak en opende een zekere lade; toen bedacht hij eensklaps wat hij wilde gaan doen en keerde zich weer naar ons om, zonder er in te kijken.

„En ik heb dat document zelf,” las mijnheer Micawber nog eens, in het rond kijkend, alsof het de tekst van een preek was, „in mijn bezit, — dat is te zeggen, ik had het dezen morgen vroeg, toen dit geschreven werd, maar heb het sedert aan mijnheer Traddles overgedragen.”

„Dat is zoo,” zei Traddles.

„Uri, Uri!” riep de moeder, „wees toch nederig en maak een akkoordje. Ik weet, dat mijn zoon wel nederig zal zijn, heeren, als gij hem maar tijd wilt laten om zich te bedenken. Mijnheer Copperfield, gij weet toch zeker nog wel, dat hij altijd heel nederig was, mijnheer?”

Het was zonderling te zien hoe de moeder nog bij het oude kunstje wilde blijven, toen de zoon het als nutteloos had laten varen.

„Moeder,” zei hij, ongeduldig in den zakdoek bijtend, die om zijn hand gewikkeld was, „ge zoudt beter een geladen geweer kunnen nemen en op mij afschieten.”

„Maar ik heb u lief, Uri,” riep juffrouw Heep. En ik twijfel er niet aan of zij dit deed, of dat hij haar liefhad, hoe vreemd dit ook mag schijnen; maar zij waren dan ook een paar, dat volkomen bij elkaar paste. „En ik kan het niet verdragen, dat gij die heeren zoo uittart en u zelf nog meer in gevaar brengt. Ik heb dien heer terstond gezegd, toen hij mij boven zei, dat het aan den dag was gekomen, dat ik er voor in wilde staan dat gij nederig zoudt zijn en boete zoudt doen. O, ziet hoe nederig ik ben, mijne heeren, en let niet op hem.”

„Wel, moeder, daar staat Copperfield,” antwoordde hij kwaadaardig, met zijn dorenen vinger naar mij wijzend, op wien hij vooral gebeten was, daar hij mij voor den eersten aanlegger van deze ontdekking hield; en ik liet hem in dien waan; „en die Copperfield had u wel honderd pond willen geven om veel minder te zeggen dan wat gij hebt uitgeflapt.”

„Ik kan het niet helpen, Uri,” riep zijn

moeder. „Ik kan u niet in het ongeluk zien loopen, door uw hoofd zoo hoog te willen houden. Wees liever nederig, zooals gij altijd geweest zijt.”

Hij bleef een poos op zijn zakdoek bijten en zei toen, mij kwaadaardig aankijkend: „Wat hebt ge nog meer in te brengen? Als er nog iets is, kom er dan mee te voorschijn. Waarom kijkt ge mij zoo aan?”

Mijnheer Micawber keek haastig weer in zijn brief, maar al te blij, dat hij de voorlezing van een opstel kon vervolgen, waarover hij zoo bijzonder voldaan was.

„Ten derde en ten laatste. Ik ben thans in staat om te doen blijken, door — Heep's — valsche boeken en — Heep's — werkelijke geheime aantekeningen, beginnend met het gedeeltelijk verbrande zakboekje (dat ik niet in staat was te begrijpen, ten tijde van deszelfs toevallige ontdekking door mevrouw Micawber, bij het betrekken van onze tegenwoordige woning, in den bak of het hok, gewijd aan de opname der asch in onzen huiselijken haard gebrand), dat de zwakheden, de gebreken, ja zelfs de deugden, de vaderlijke genegenheid en het eergevoel van den ongelukkigen mijnheer W. sedert jaren tot de slechte oogmerken van — Heep — misbruikt zijn geworden. Dat mijnheer W. sedert jaren bedrogen en geplunderd is, tot verrijking van den valschen, schraapzuchtigen en inhalignen — Heep. Dat het voornaamste doel van — Heep — behalve dit geldelijke voordeel, was, mijnheer en mejuffrouw W. (van zijn verdere plannen ten aanzien van deze laatste zeg ik niets) geheel in zijn macht te brengen. Dat zijn laatste bedrijf, slechts enkele maanden geleden voltooid, was, mijnheer W. te bewegen tot het teekenen van een afstand van zijn aandeel in de compagnieschap, en zelfs van een verkoopbrief der meubelen van zijn huis, tegen een zeker jaargeld, door — Heep — stipt en getrouwelijk te betalen op de vier gewone kwartaaldagen van elk nieuw jaar. Dat deze strikken (beginnend met vervalschte en onrustbarende rekeningen van het landgoed, waarvan mijnheer W. rentmeester is, op een tijd, toen mijnheer W. zich in onoverlegde en onvoorzichtige speculaties had gestoken, en misschien de gelden, waarvoor hij wettig en zedelijk verantwoordelijk was, niet voorhanden had; voortgaande met fictieve geldleeningen tegen enormen interest, werkelijk van — Heep — afkomstig, en door — Heep — bedrieglijk van mijnheer W. verkregen of aan hem onthouden, onder voorwendsel van zulke speculaties of op andere manieren;

aan den gang gehouden door een heele reeks van andere gewetenlooze bedriegelingen) langzamerhand nauwer werden toegesloten, tot de ongelukkige mijnheer W. geheel ten einde raad was. Een schipbreukeling, naar hij geloofde, zoowel in vermogen als in alle hoop en in eer, was zijn eenige toeverlaat dit monster in het gewaad van een mensch — mijnheer Micawber was blijkbaar zeer ingenomen met deze uitdrukking, als iets geheel nieuws — „dat, door zich onmisbaar bij hem te maken, hem zijn verderf had berokkend. Dit alles neem ik aan te bewijzen. Waarschijnlijk nog veel meer!”

Ik fluisterde Agnes, die naast mij zat te schreien — half van blijdschap en half van droefheid — eenige woorden toe; en er kwam eenige beweging onder ons, alsof mijnheer Micawber nu uitgesproken was. „Excuseer mij,” zei hij met buitengewone deftigheid, en ging toen, met een mengeling van de diepste neerslachtigheid en het innigste genoegen, tot het slot van zijn brief over.

„Ik ben nu aan het einde van mijn beschuldigingen gekomen. Wat mij nog overblijft is alleen deze beschuldigingen te staven, en dan, met mijn door het noodlot vervolgde gezin, uit het landschap te verdwijnen, waarin wij slechts een overtollige overlast schijnen te zijn. Dit zal maar al te spoedig geschied zijn. Het is redelijkerwijze te verwachten, dat ons jongste kind, als het zwakste lid van onzen kring, het eerst uit gebrek aan voedsel den geest zal geven, en dat onze tweelingen daarop in rangorde zullen volgen. Het zij zoo! Wat mij zelf betreft, mijn pelgrimstocht naar Canterbury heeft veel gedaan; een hechtenis volgens de burgerlijke rechtspraktijk en gebrek zullen spoedig nog meer doen. Ik vertrouw, dat de arbeid en het gevaar van een onderzoek — waarvan de geringste uitkomsten, onder den drang van moeilijke werkzaamheden, onder de kwelling van financieele besommeringen, bij het aanbreken van den morgen, in den benauwdten avondstond, in de schaduwen van den nacht, langzaam verzameld zijn moeten worden, onder het waakzaam oog van hem, dien het overtollig zou zijn een Duivel te noemen — vereenigd met den strijd van huiselijke armoede, om het, toen het voltooid was, ten beste aan te wenden, gelijk moge zijn aan het sprenkelen van enkele droppelen welriekend water op mijn brandstapel. Ik vraag niet meer. Laat het, om mij recht te laten wedervaren, slechts van mij gezegd worden, zooals van een dapper

en voortreffelijk zeeheld, met wien ik mij niet vermeet te wedijveren, dat ik, wat ik deed, gedaan heb, in spijt van alle baatzuchtige en eigenlievende oogmerken,

For England, home and Beauty.
„Altijd blijvende enz. enz. WILKINS MICAWBER.”

Zeer aangedaan, maar toch buitengewoon vergenoegd en over zich zelf tevreden, vouwde mijnheer Micawber den brief op en overhandigde hem met een buiging aan mijn tante, als iets dat zij misschien graag zou willen bewaren.

Er was, zooals ik bij mijn eerste bezoek lang geleden had opgemerkt, een ijzeren brandkast in de kamer. De sleutel stak er in. Een plotseling vermoeden scheen bij Uriah op te komen, en met een blik op mijnheer Micawber ging hij naar de kast en smiet de deuren rammelend open. Zij was leeg.

„Waar zijn de boeken?” riep hij, met een gezicht vol ontzetting en woede. „Er is een dief geweest, die de boeken heeft gestolen!”

Mijnheer Micawber tikte zich met de liniaal op zijn borst. „Dat heb ik gedaan, toen ik vanmorgen volgens gewoonte — maar een beetje vroeger — den sleutel bij u haalde en de kast heb opengemaakt.”

„Wees niet ongerust,” zei Traddles. „Zij zijn in mijn bezit, en ik zal ze in bewaring houden, volgens de volmacht waarover ik gesproken heb.”

„Gij neemt dus gestolen goed in bewaring?” riep Uriah uit.

„Onder zulke omstandigheden, ja,” antwoordde Traddles.

Hoe groot was mijn verbazing toen ik mijn tante, die heel stil en oplettend was geweest, op Uriah Heep zag toeschieten en hem met beide handen bij zijn kraag pakken.

„Gij weet wel wat ik nu moet hebben!” zei mijn tante.

„Een kamertje in het gekkenhuis,” zei hij. „Nee. Mijn eigendom!” antwoordde mijn tante. „Agnes, lieve kind, zoolang ik geloofde dat het werkelijk door uw vader was zoek gemaakt, heb ik er geen woord over willen zeggen, dat ik het hier had gegeven om voor mij te beleggen — en dat heb ik ook niet gedaan, zelfs niet tegen Trot, zooals hij wel weet. Maar nu ik weet, dat deze kerel er verantwoordelijk voor is, wil ik het terughebben! Kom, Trot, neem het hem af!”

Of mijn tante op dat oogenblik meende,

dat hij haar geld in zijn das had, weet ik werkelijk niet, maar zij trok er zeker aan alsof zij dit dacht. Ik haastte mij om tusschenbeide te komen en haar te verzekeren, dat wij alle zorg zouden dragen om hem alles, wat hij zich onrechtmatig had toegeëigend, terug te doen geven. Hierdoor en door enkele oogenblikken van nadenken kwam zij tot bezinning; maar zij was volstrekt niet verlegen over wat zij had gedaan (hoewel haar hoed er de sporen van behield) en ging heel bedaard weer zitten.

Onder dit alles had juffrouw Heep haar zoon met veel luidruchtigheid vermaand om toch „nederig” te zijn, en was zij voor ons allen een voor een op haar knieën gevallen, onder het doen van de dolste beloften. Haar zoon zette haar nu op zijn stoel, en haar bij haar arm vasthoudend, maar zonder hardheid of ruwheid, zei hij, terwijl hij mij een kwaadaardigen blik toewierp:

„Wat wilt gij dat er nu verder gedaan zal worden?”

„Ik zal u zeggen wat er gedaan moet worden,” zei Traddles.

„Heeft die Copperfield geen tong?” mompelde Uriah. „Ik zou veel voor u willen doen, als ge mij zonder liegen kondt zeggen, dat iemand die had uitgesneden.”

„Mijn Uriah zal wel nederig zijn!” riep zijn moeder. „Let toch niet op wat hij zegt, beste heeren!”

„Wat er gedaan moet worden,” zei Traddles, „is dit. Ten eerste moet de akte van afstand, waarvan wij gehoord hebben, aan mij worden overhandigd — hier, en terstond.”

„Maar als ik die nu niet heb,” viel Uriah er op in.

„Gij hebt ze,” zei Traddles, „en dus storen wij ons niet aan uw praatjes.” En ik kan niet nalaten te beken, dat dit de eerste maal was dat ik het heldere verstand en de eenvoudige bedaarde manier van handelen van mijn ouden schoolmakker werkelijk recht liet wedervaren.

„Voorts,” zei Traddles, „moet gij u gereed houden om alles uit te leveren wat uw roofzucht zich heeft toegeëigend en alles tot den laatsten penning terug te geven. Al de boeken en papieren van de compagnieschap moeten in ons bezit blijven, en ook al uw boeken en papieren, alle gelden en geldswaarden van welken aard ook. Kortom, alles wat hier is.”

„Moet het? Dat weet ik nog niet,” zei Uriah. „Ik moet tijd hebben om daarover na te denken.”

„Zeker,” zei Traddles, „maar intusschen en totdat alles naar ons genoeg geregeld is, zullen wij al die dingen in bewaring houden, en u verzoeken — om kort te gaan u noodzaken — in uw eigen kamer te blijven en met niemand eenigen omgang te hebben.”

„Dat doe ik niet,” zei Uriah, met een vloek.

„De gevangenis van Maidstone is een veiliger plaats van verzekering,” merkte Traddles op, „en hoewel de wet misschien langer tijd noodig zal hebben om ons recht te verschaffen, en misschien niet in staat zal zijn dat zoo volkomen te doen als gij het kunt, is er geen twijfel aan of zij zal u straffen. Och Heere, dat weet gij even goed als ik! Copperfield, wilt gij even naar de Guildhall gaan en een paar politieagenten halen?”

Hier barstte juffrouw Heep weer uit en smeekte Agnes op haar knieën om toch voor hen tusschenbeide te komen, uitroepend dat hij heel nederig was, en dat het allemaal waar was, en dat, als hij niet doen wilde wat wij verlangden, zij het wel zou doen, en nog veel meer van dien aard; want de angst voor haar lieveling deed haar half razend worden. Te vragen wat hij had kunnen doen, als hij eenigen moed had bezeten, zou hetzelfde zijn als te vragen wat een straathond zou doen als hij den aard van een tijger had. Hij was een lafaard van top tot teen, en toonde de lafheid van zijn aard door zijn wreveligheid en stugheid heen, even duidelijk als hij dit zijn heele verachtelijke leven lang had gedaan.

„Blijf!” snauwde hij mij toe, en veegde zijn heete gezicht met zijn hand af. „Maak zoo’n drukte niet, moeder. Wel! Laten zij die akte dan hebben. Ga ze maar halen!”

„Ga even mee om haar te helpen, mijnheer Dick, als het u belieft,” zei Traddles.

Trotsch op zijn taak, die hij heel goed begreep, ging mijnheer Dick met haar mee zooals een herdershond met een schaap zou doen. Maar juffrouw Heep gaf hem weinig moeite, want zij kwam niet alleen met de akte terug, maar ook met het kistje, waarin deze lag en waarin wij nog een geheim kasboek vonden, benevens eenige andere papieren, die ons later van veel nut waren.

„Mooi!” zei Traddles, toen hem dit gebracht werd. „Nu, mijnheer Heep, kunt gij naar uw kamer gaan om na te denken, maar onthoud wel, als het u belieft, dat ik uit naam van alle aanwezigen verklaar, dat er maar één ding te doen is, namelijk wat ik u gezegd heb, en dat dit zonder uitstel moet worden gedaan.”

Zonder zijn oogen van den grond op te slaan, slofte Uriah, met zijn hand aan zijn kin, de kamer door, bleef bij de deur staan en zei:

„Copperfield, ik heb u altijd gehaat. Ge zijt altijd een ingebeelde zot en een indringer geweest, en hebt mij altijd tegengewerkt.”

„Zooals ik u, geloof ik, al eens meer gezegd heb,” antwoordde ik, „zijt gij het zelf, die u met uw inhaligheid en valscheid iedereen tot vijand hebt gemaakt. Het kan u voor het vervolg misschien van nut zijn te bedenken, dat inhaligheid en valscheid altijd te veel willen doen en zich zelf bedriegen. Dat is zoo zeker als de dood.”

„Of zoo zeker als wat men van negen tot elf uur op school placht te leeren (dezelfde school waar ik zooveel nederigheid heb opgedaan) dat het werken een vloek was en van elf tot één, dat het een zegen en een genot, en een eer, en ik weet niet wat al meer was, hè?” zei hij smalend. „Gij preekt bijna even consequent als zij deden. Helpt nederigheid niet? Ik zou mijn voornamen compagnon zonder die nederigheid nooit zoo ver gekregen hebben, zou ik denken. Micawber, gij brutale rekel, u zal ik het wel betaald zetten!”

Mijnheer Micawber beantwoordde dit dreigement en zijn uitgestreken vinger met een trotschen, uitdagenden blik, en zette, tot Uriah de deur was uitgesloten, een geweldig hooge borst. Toen wendde hij zich tot mij en bood mij het genoegen aan om „getuige te zijn van de herstelling van het wederzijdsche vertrouwen tusschen hem en mevrouw Micawber.” Vervolgens noodigde hij ook het heele gezelschap uit om dit aandoenlijke schouwspel te komen bijwonen.

„De sluier, die lang tusschen mevrouw Micawber en mij heeft gehangen, is nu weggeschoven,” zei hij, „en mijn kinderen en de oorzaak van hun aanzijn kunnen thans weer op gelijken voet met elkander in aanraking komen.”

Daar wij hem allen hartelijk dankbaar waren, en allen, zoover onze ontroering ons dit veroorloofde, hem dit wenschten te toonen, zouden wij zeker allemaal zijn meegegaan, als het niet noodig was geweest, dat Agnes naar haar vader terugkeerde, die nog niet in staat was meer dan een zweem van hoop te verdragen, en dat er nog iemand achterbleef om op Uriah te passen. Traddles bleef dus voor dit laatste doel om weldra door mijnheer Dick te worden afgelost; en mijnheer Dick, mijn tante en ik gingen met mijnheer Micawber mee

naar zijn huis. Toen ik haastig afscheid nam van het lieve meisje, waaraan ik zooveel verschuldigd was, en bedacht waarvoor zij misschien dien ochtend bewaard was, voelde ik mij oprecht dankbaar voor de ellenden van mijn jeugd, die mij met mijnheer Micawber in kennis hadden gebracht.

Zijn huis was niet ver af, en daar de straatdeur in de huiskamer uitkwam, en hij met zijn eigenaardige omstuimigheid naar binnen stooft, bevonden wij ons plotseling in den schoot van zijn gezin. Met den uitroep: „Emma, mijn leven!” vloog mijnheer Micawber in mevrouw Micawber's armen. Mevrouw Micawber gaf een gil en stengelde haar armen om hem heen. Jongefrouw Micawber, die den nog van niets bewusten kleinen vreemdeling uit mevrouw Micawber's laatsten brief zat te sussen, was hevig aangedaan. Het vreemdelingetje sprong op en neer. De tweelingen legden door verscheiden lastige maar onschuldige demonstraties hun blijdschap aan den dag. Jongheer Micawber, wiens gemoed door vroegtijdige teleurstellingen verbitert scheen te zijn en die een stuursch gezicht had gekregen, zwichtte voor zijn beter gevoel en hilde.

„Emma!” zei mijnheer Micawber. „De wolk is van mijn geest weggedreven. Het wederzijdsch vertrouwen, dat zoo lang tusschen ons was bewaard, is hersteld, om nooit weer verstoord te worden. Welkom nu, armoede!” riep mijnheer Micawber met tranen uit. „Welkom ellende, welkom dakloosheid, welkom honger, lompen, storm en bedelstaf! Het wederzijdsch vertrouwen zal ons tot het einde toe schragen!”

Met deze uitroepen zette mijnheer Micawber mevrouw Micawber in een stoel en omhelsde al zijn kinderen in het rond, een verscheidenheid van akelige vooruitzichten welkom heetend, die, zoover ik kon beoordeelen, hun alles behalve welkom schenen te zijn; hen eindelijk vermanend om in de straten van Canterbury een koorzang aan te gaan heffen, daar hun niets anders overbleef om van te leven.

Daar echter mevrouw Micawber door overmaat van aandoening was flauw gevallen, was het eerste wat er geschieden moest, voor men zelfs het koor behoorlijk kon samenstellen, haar weer bij te brengen. Dit verrichtten mijn tante en mijnheer Micawber; en daarop werd mijn tante voorgesteld en herkende mevrouw Micawber mij.

„Neem mij niet kwalijk, lieve mijnheer Copperfield,” zei de arme vrouw, mij haar hand gevend; „maar ik ben niet sterk; en

de opheffing van het jongste misverstand tusschen mijnheer Micawber en mij was mij in het eerst te machtig."

"Zijn dit uw kinderen allemaal, mevrouw?" zei mijn tante.

"Voor het oogenblik zijn er nog niet meer," antwoordde mevrouw Micawber.

"Heere bewaar ons, dat bedoelde ik niet, mevrouw," zei mijn tante. "Ik bedoel of die allemaal van u zijn."

"Allemaal onze wettige spruiten, mejuffrouw," antwoordde mijnheer Micawber.

"En die oudste jongeheer," zei mijn tante peinzend. "Waarvoor is die opgeleid?"

"Het was mijn hoop, toen ik hier kwam," antwoordde mijnheer Micawber, "dat Wilkins in de kerk geplaatst zou worden; of misschien zal ik mijn bedoeling met meer juistheid uitdrukken, als ik zeg in het koor. Maar er was geen plaats vacant voor een tenor in het eerbiedwaardige gebouw, waarvoor deze stad zoo terecht beroemd is; en hij heeft — kortom hij is meer gewend in herbergen dan op gewijde plaatsen te zingen."

"Maar hij bedoelt het toch goed," zei mevrouw Micawber met moederlijke tederheid.

"Ik wil wel gelooven, lieve," antwoordde mijnheer Micawber, "dat hij het bijzonder goed bedoelt; maar ik heb nog niet gemerkt, dat hij die bedoeling op de een of andere wijze in daden heeft omgezet."

Jongeheer Micawber keek hierop weer heel stuursch, en vroeg tamelijk norsch, wat hij dan doen moest. Of hij niet evenmin een geboren timmerman of rijtuigschilder was als een vogel. Of hij in de naaste straat misschien een apotheek kon gaan opzetten. Of hij bij de volgende zitting van het gerechtshof de zaal kon binnenvliegen en zeggen dat hij advocaat was. Of hij zich met zijn vuisten een plaats in de opera kon verschaffen en zich met geweld doen toejuichen. Of hij iets ter wereld kon doen, zonder ergens voor te zijn opgeleid.

Mijn tante bedacht zich een poosje en zei toen:

"Mijnheer Micawber, het verwondert mij dat ge nooit aan emigreeren hebt gedacht."

"Mejuffrouw," antwoordde hij, "dat was de droom van mijn jeugd en de bedrieglijke hoop van mijn rijperen leeftijd." Ik ben, terloops gezegd, volkomen overtuigd, dat hij er nooit in zijn leven aan gedacht had.

"Ja?" zei mijn tante, mij even aankijkend. "Wel, wat zou het dan goed zijn voor u zelf en uw gezin, mijnheer en mevrouw

Micawber, als gij nu besloot om te emigreeren."

"Het kapitaal, mejuffrouw, het kapitaal!" zei mijnheer Micawber op somberen toon.

"Dat is het voornaamste, ik mag wel zeggen het eenige bezwaar, mijn lieve mijnheer Copperfield," voegde zijn vrouw er aan toe.

"Het kapitaal?" riep mijn tante uit. "Maar gij bewijst ons een grooten dienst — hebt ons een grooten dienst bewezen, mag ik wel zeggen, want er zal zeker heel wat uit den brand gered worden — en wat zouden wij beter voor u kunnen doen dan u het kapitaal te bezorgen?"

"Ik zou het niet als een geschenk kunnen aannemen," antwoordde mijnheer Micawber vol vuur en animo, "maar als er een voldoende som, zeg tegen vijf percent per jaar, kon worden voorgeschooten, die ik persoonlijk garandeer terug te betalen — zeg in wissels van mijn hand, op twaalf, achttien en vier en twintig maanden respectievelijk, om tijd te laten dat er intusschen iets kan op komen dagen..."

"Voorgeschooten worden? Het kan en het zal gebeuren, zoodra gij maar wilt en op uw eigen condities," antwoordde mijn tante. "Denkt er met u beiden eens over na. Er zijn eenige menschen, die David kent, die binnenkort naar Australië vertrekken. Als gij er toe besluit, waarom zoudt ge dan niet met hetzelfde schip gaan? Misschien kunt gij elkaar helpen. Denkt er eens over na, mijnheer en mevrouw Micawber. Neemt er den tijd voor om het rustig te overwegen."

"Er is maar één vraag, lieve juffrouw, die ik u zou willen doen," zei mevrouw Micawber: "Het klimaat is daar, geloof ik, gezond?"

"Het beste van de wereld," antwoordde mijn tante.

"Juist," hervatte mevrouw Micawber. "Dan komt mijn vraag. Zijn de omstandigheden in dat land van zoodanigen aard, dat iemand van mijnheer Micawber's bekwaamheden een gunstige kans zou hebben om er op de maatschappelijke ladder op te klimmen? Ik wil voor het oogenblik niet zeggen: Zou hij kunnen hopen om Gouverneur of iets van dien aard te worden; maar zouden zijn talenten een redelijke gelegenheid vinden zich te ontwikkelen — dat zou ruim voldoende zijn — en zich volledig te ontplooien?"

"Nergens betere vooruitzichten," zei mijn tante, "voor iemand die zich goed gedraagt en werkzaam is."

"Voor iemand die zich goed gedraagt en

werkzaam is," herhaalde mevrouw Micawber op haar zakelijksten toon. „Juist. Dan komt het mij voor, dat Australië het land is waar mijnheer Micawber een behoorlijken werkkring zal vinden."

„Ik koester de overtuiging, mejuffrouw," liet mijnheer Micawber hierop volgen, „dat het, onder de bestaande omstandigheden, wekelijks het land, het eenige land voor mij en mijn gezin is, en dat er op die kusten iets zeer bijzonders zal op komen dagen. Het is niet heel ver — vergelijkenderwijze gesproken; en hoewel de vriendelijkheid van uw voorstel vereischt het in overweging te nemen, verzeker ik u, dat dit niets anders is dan een formaliteit."

Zal ik ooit vergeten hoe hij in een oogeblik de gelukkigste van alle menschen was geworden en alreeds overtuigd was van zijn toekomstige fortuin; of hoe mevrouw Micawber weldra over de zeden en gewoonten van den kangeroe zat te redeneeren! Zal ik mij ooit die straat van Canterbury op een marktdag herinneren, zonder ook aan hem te denken, zooals hij met ons terugwandelde; hoe hij in den forschen ongelijken tred dien hij aannam, alreeds de losse onverschilligheid van iemand, die maar voor korten tijd in het land vertoeft, trachtte te doen uitkomen, en de stieren die voorbijgedreven werden, alreeds scheen te bekijken met het oog van een Australischen farmer!

HOOFDSTUK LIII.

Nog een terugblik.

Ik moet nog eens blijven toeven. O, mijn kindvrouwtje! Er is onder de woelige menigte, die mijn herinnering vervult, een gedaante, stil en bleek, die mij met onschuldige liefde en kinderlijke schoonheid toeroept: Sta stil om aan mij te denken — keer u om en kijk naar het Bloesempje, dat als een zwevend sneeuwvlokje naar de aarde daalt.

Ik blijf stilstaan. Al het overige verflauwt en verdwijnt. Ik ben weer met Dora in ons huisje. Ik weet niet hoelang zij ziek is geweest. Ik ben er voor mijn gevoel zoo aan gewoon, dat ik den tijd niet kan berekenen. Het is in werkelijkheid, in weken of maanden, niet zoo lang, maar in mijn gewoonten en voor mijn gevoel is het een akelig, akeelig lange tijd.

Men zegt nu niet meer tegen mij, „dat ik nog een paar dagen moet wachten." Ik be-

gin heimelijk te vreezen, dat de dag nooit zal aanbreken, waarop ik mijn kind-vrouwtje weer met haar ouden vriend Jip in den zonneschijn zal zien rondloopen.

Hij is, als het ware plotseling, heel oud geworden. Het kan zijn, dat hij in zijn meesteres iets mist, dat hem levendiger en jonger maakte; maar hij is suffig, slecht van gezicht en zwak op zijn pooten, en het spijt mijn tante dat hij geen hekel meer aan haar heeft, maar naar haar toe kruipt, als hij op Dora's bed ligt en zij daarnaast zit, en zachtzinnig haar hand likt.

Dora ligt ons glimlachend aan te kijken en is nog altijd mooi; zij uit geen woord van ongeduld of beklag. Zij zegt, dat wij heel goed voor haar zijn; dat haar oude, lieve, zorgzame jongen zich aftobt, dat weet zij; dat mijn tante geen slaap genoeg krijgt, en toch altijd even wakker, vlug en vriendelijk is. Soms komen de vogelachtige dametjes haar bezoeken, en dan praten wij over onzen trouwdag en dien heelen gelukkigen tijd.

Wat een vreemde rust en stilstand in mijn leven schijnt er te zijn — en in alle leven, binnen en buitenshuis — als ik in de stille, half donkere, nette kamer zit, en de blauwe oogen van mijn kind-vrouwtje mij aanstaren met haar vingertjes om mijn hand geklemd! Menig, menig uur zit ik zoo; maar van al die keeren zijn er drie mij het levendigst bijgebleven.

Het is ochtend; en Dora, door mijn tante netjes opgeknapt, wijst mij hoe haar fraaie lokken nog over het kussen willen krullen, en hoe lang en glanzend dat haar is, en hoe zij het 't liefst zoo los opgestoken heeft onder het netje dat zij draagt.

„Niet dat ik er nu nog trotsch op ben, spotzieke jongen," zegt zij als ik glimlach, „maar omdat gij vroeger altijd tegen mij gezegd hebt, dat gij het zoo mooi vondt; en omdat ik, toen ik pas om u begon te denken, in den spiegel placht te kijken en mij afvroeg of gij er heel graag een lok van zoudt willen hebben. O, hoe dwaas hebt gij u aangesteld, Doady, toen ik er u een gaf."

„Dat was op dien dag toen gij aan het teekenen waart van die bloemen, die ik u gegeven had, Dora, en toen ik u vertelde hoe verliefd ik was."

„O, maar ik wilde u toen niet vertellen," zegt Dora, „hoe ik er over geschreid had omdat ik dacht, dat gij werkelijk van mij hieldt. Als ik weer kan rondloopen, zooals vroeger, Doady, laten wij dan nog eens al die plekjes gaan opzoeken, waar wij samen

zoo dwaas en gelukkig zijn geweest, zullen wij? En nog eens onze oude wandelingen maken. En dien armen papa niet vergeeten!"

"Ja, dat is uitstekend, en dan zullen wij een paar heel prettige dagen hebben. Gij moet u dus maar haasten om gauw weer heelemaal beter te worden, liefje."

"O, dat zal ik wel gauw doen! ik ben al zoo veel beter — dat weet ge niet!"

Het is avond; en ik zit op denzelfden stoel, bij hetzelfde bed, met hetzelfde gezichtje naar mij toegekeerd. Wij hebben een poos niet gesproken, en er komt een glimlach op haar gezichtje. Ik heb opgehouden mijn lichten last naar boven en naar beneden te dragen. Zij ligt hier nu den heelen dag.

"Doady!"

"Lieve Dora!"

"Gij zult het immers niet onredelijk vinden wat ik ga zeggen, omdat ge mij zoo kort geleden verteld hebt, dat mijnheer Wickfield niet wel is? Ik zou Agnes graag eens willen zien."

"Ik zal haar schrijven, liefje."

"Wilt ge?"

"Terstond."

"Wat een goede, lieve jongen! Doady, neem mij eens in uw arm. Heusch, lieverd, het is geen opwelling. Het is geen dwaze inbeelding. Ik heb werkelijk behoefte haar eens te zien."

"Ik ben er van overtuigd, dat ik haar dit maar hoef te schrijven, en zij zal vast en zeker komen."

"Gij gevoelt u heel eenzaam tegenwoordig, als ge naar beneden gaat?" fluistert Dora, met haar arm om mijn hals.

"Hoe kan het anders, lieve, als ik uw leegen stoel daar moet zien staan?"

"Mijn leegen stoel!" Zij klemt zich een poosje stil aan mij vast. "En gij mist mij heusch, Doady?" met een helderen glimlach naar mij opkijkend. "Zelfs mij, dat domme, kinderachtige schepseltje?"

"Mijn hartje, wie is er op de wereld, die ik zoo zou missen?"

"O, mijn lieve man! Ik ben zoo blij, en toch zoo bedroefd!" Zij kruipt dichter naar mij toe en sluit mij in haar beide armen. Zij lacht, en snikt, en wordt dan stil en heel tevreden.

"Heel tevreden," zegt zij. "Maar doe Agnes mijn hartelijke groeten, en zeg haar, dat ik zoo naar haar verlang en zoo'n behoefte heb haar weer eens te zien; en dat mij verder niets meer te wenschen overblijft."

"Behalve om weer beter te worden, Dora."

"Ach, Doady, ik denk wel eens — gij weet, ik ben altijd een onnoozel schepseltje geweest — dat dat nooit gebeuren zal!"

"Neen, zeg dat niet, Dora, en denk dat ook niet, lieveling."

"Ik zal het niet meer doen, als ik het maar laten kan, Doady. Maar ik ben heel tevreden; al heeft mijn lieve jongen het zoo eenzaam bij den leegen stoel van zijn kind-vrouwetje!"

Het is nacht, en ik ben nog bij haar. Agnes is gekomen, en is den heelen dag en avond bij ons geweest. Zij, mijn tante en ik hebben sedert den ochtend samen bij Dora gezeten. Wij hebben niet veel gesproken, maar Dora is heel tevreden en opgeruimd geweest. Wij zijn nu alleen.

Weet ik het nu, dat mijn kind-vrouwetje mij spoedig verlaten zal? Men heeft het mij gezegd; men heeft mij, in verband met wat ik zelf al dacht, niets nieuws verteld, maar ik ben verre van zeker, dat ik die waarheid ter harte heb genomen. Ik kan ze mij niet eigen maken. Ik ben dien dag verscheidene malen even weggegaan om te schreien. Ik heb mij herinnerd, Wie er eens geschreid heeft over een scheiding tusschen de levenden en de dooden. Ik heb die heele liefelijke en aandoenlijke geschiedenis overdacht. Ik had getracht te berusten en mij te troosten; en ik hoop dat mij dit eenigszins gelukt is; maar wat mijn geest halsstarrig weigert te aanvaarden, is, dat het einde onvermijdelijk komen moet. Ik houd haar hand in de mijne; ik houd haar hart in het mijne; ik zie haar liefde voor mij, nog levend in al haar kracht. Ik kan die bleeke, nog altijd toevende schim van geloof, dat zij nog gespaard zal blijven, niet van mij verwijderen.

"Ik moet eens met u spreken, Doady. Ik wilde u iets zeggen, waaraan ik den laatsten tijd dikwijls heb gedacht. Gij zult het u immers niet aantrekken?" zegt zij met een teederen blik.

"Aantrekken, lieveling?"

"Omdat ik niet weet wat gij denken zult, of wat gij misschien al wel eens gedacht hebt. Misschien hebt gij er ook wel dikwijls aan gedacht. Doady, lieve, ik vrees dat ik te jong was."

Ik leg mijn hoofd op het kussen naast het hare, en zij kijkt mij in mijn oogen en spreekt heel zacht. Langzamerhand, terwijl zij voortgaat, voel ik met een beklemd hart, dat zij over zich zelf spreekt alsof zij er niet meer was.

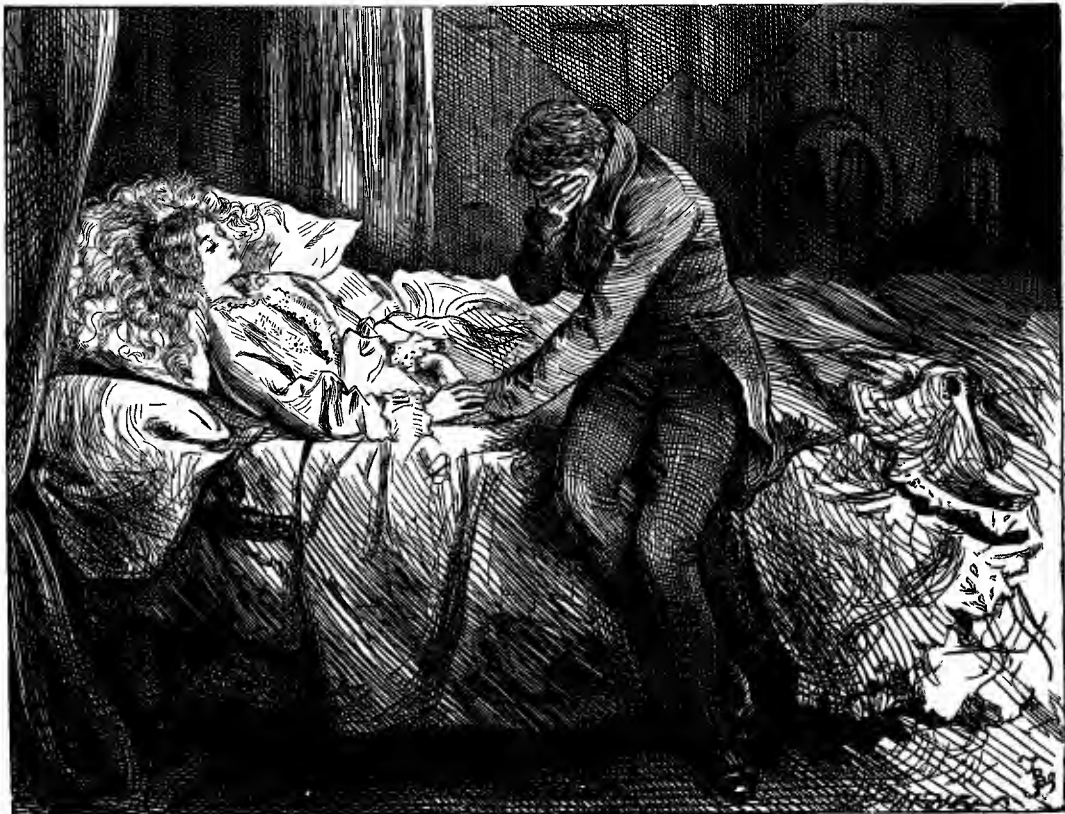
„Ik vrees, lieve, dat ik te jong was. Ik bedoel niet in jaren alleen, maar in onder-
vinding, en gedachten, en alles. Ik was
nog zoo'n onnoozel schepseltje! Ik vrees,
dat het beter zou zijn geweest, als wij el-
kaar alleen maar als kinderen hadden lief-
gehad en het weer vergeten hadden. Ik be-
gin te denken, dat ik niet geschikt was om
een getrouwde vrouw te zijn."

Ik probeer mijn tranen te bedwingen en
antwoord: „Och, lieve Dora, even goed ge-
schikt als ik om een getrouwd man te zijn."

schap voor hem zijn geweest. Hij zou al
meer en meer gevoeld hebben wat er in
zijn huis ontbrak. Zij zou er niet beter op
zijn geworden. Het is veel beter zooals het
is."

„Ach, Dora, liefste, spreek zoo niet tegen
mij. Ieder woord schijnt een verwijt!"

„Nee, geen enkel woordje," antwoordt
zij, mij een kus gevend. „O, mijn lieve, dat
hebt gij nooit verdiend, en ik had u veel te
lief om u ooit in ernst een woord van ver-
wijt te geven — dat was de eenige ver-

„HET IS VEEL BETER ZOOALS HET IS."

„Dat weet ik nog niet," zegt zij, nog eens
als vanouds haar krullen schuddend. „Maar
als ik meer geschikt was geweest om te
trouwen, had het u er ook meer geschikt
voor kunnen maken. Bovendien zijt gij heel
knap, en dat ben ik nooit geweest."

„Wij zijn heel gelukkig geweest, lieve
Dora."

„Ik was heel gelukkig, heel gelukkig.
Maar in later jaren zou mijn lieve jongen
zijn kind-vrouwtje moe zijn geworden. Zij
zou al minder en minder geschikt gezels-

dienste die ik had behalve dat ik mooi was
— of dat gij mij daarvoor hieldt. Is het
eenzaam beneden, Doady?"

„Heel eenzaam!"

„Schrei niet! Staat mijn stoel er nog?"

„Op de oude plaats."

„Ach, hoe schreit mijn arme jongen. Stil,
stil! Doe mij nu één belofte. Ik moet Agnes
spreken. Als gij beneden komt, zeg dat dan
aan Agnes en laat haar bij mij boven kom-
men; en terwijl ik met haar spreek, laat dan
niemand komen — zelfs tante niet. Ik moet

Agnes alleen spreken — heelemaal alleen."

Ik beloof haar, dat Agnes dadelijk bij haar zal komen, maar ik kan haar uit droefheid nog niet verlaten.

"Ik zei dat het beter was zooals het is," fluistert zij, mij nog in haar armen sluitend. "O, Doady, over een paar jaar hadt gij uw kind-vrouwtje nooit meer lief kunnen hebben dan gij nu doet; en over nog een paar jaar zou zij zooveel van uw geduld gevergd en u zoo teleurgesteld hebben, dat gij haar misschien niet half zooveel meer had kunnen liefhebben! Ik weet wel dat ik te jong en te onverstandig was. Het is veel beter zooals het is!"

Agnes is in de voorkamer, als ik beneden kom; en ik breng haar de boodschap over. Zij gaat naar boven en laat mij alleen met Jip.

Zijn Chineesche huisje staat bij het vuur; en hij ligt daarin op zijn bedje van flanel, en probeert den slaap te vatten, maar is daartoe te onrustig. De maan staat hoog en helder aan den hemel. Terwijl ik in den nacht naar buiten kijk, stroomen de tranen mij langs de wangen, en wordt mijn ongelouterde hart zwaar — zwaar gekastijd.

Ik zet mij bij het vuur en denk met doffe wroeging aan al de geheime gevoelens, die ik sedert mijn huwelijk heb gekoesterd. Ik denk aan elke kleinigheid tusschen mij en Dora, en voel diep de waarheid, dat kleinigheden de som van het leven uitmaken. Voortdurend rijst uit de zee van mijn herinnering het beeld van het lieve kind op, zooals ik haar het eerst leerde kennen, door mijn en haar eigen jonge liefde getooid met alle bekoorlijkheden, waaraan zulk een liefde zoo rijk is. Zou het werkelijk beter zijn geweest, als wij elkaar alleen maar als kinderen hadden liefgehad en het weer vergeten hadden? Ongelouterd hart, geef antwoord!

Hoe de tijd verloopt weet ik niet, tot ik door den ouden speelmakker van mijn kind-vrouwtje uit mijn gemijmer word gewekt. Nog onrustiger wordend, kruipt hij uit zijn huisje, kijkt mij aan, krabbelt naar de deur en jankt om naar boven te komen.

"Vanavond niet, Jip! Vanavond niet!"

Hij komt heel langzaam naar mij terug, likt mijn hand en slaat zijn flauwe oogen naar mij op.

"O, Jip! Misschien wel nooit weer!"

Hij legt zich voor mijn voeten neer, strekt zich uit als om te gaan slapen, en met een klagenden schreeuw is hij dood.

"O, Agnes! Kijk eens, kijk eens hier!"

Dat gezichtje, zoo vol smart en medelijden, die tranenstroom, die ernstig zwijgende blik, die plechtig naar den hemel opgeheven hand!

"Agnes?"

Het is voorbij. Er komt een duisternis voor mijn oogen; en voor een tijd is alles uit mijn geheugen weggewischt.

HOOFDSTUK LIV.

Mijnheer Micawber's transacties.

Dit is geen tijd om over mijn gemoedstoestand onder den last van mijn leed uit te weiden. Ik begon te denken, dat de toekomst voor mij was dichtgemuurd, dat alle lust, belangstelling en werkzaamheid in het leven voor mij ten einde waren, dat ik nergens een toevlucht zou kunnen vinden dan in het graf. Ik kwam tot die gedachte, zeg ik, maar niet onder den eersten schok van mijn leed. Het kwam eerst langzamerhand daartoe. Indien de gebeurtenissen, die ik nu verhalen moet, mij niet hadden overstelpt, aanvankelijk mijn smart bedwelmend, en later die nog vergrootend, is het wel mogelijk (hoewel ik het niet waarschijnlijk acht) dat ik terstond in dien toestand zou zijn vervallen. Nu verliep er een tusschentijd voor ik mijn verlies ten volle begreep; een tusschentijd, waarin ik zelfs dacht dat het ergste geleden was, en ik mijn gemoed zelfs kon troosten door te blijven stilstaan bij wat het onschuldigst en schoonst was in die teedere geschiedenis, die nu voor altijd was afgesloten.

Wanneer het mij voor het eerst werd aangeraden om naar het buitenland te gaan, of hoe wij het onder elkaar eens werden, dat ik door reizen en verstrooiing mijn gemoedsrust moest trachten te herstellen, weet ik zelfs nu nog niet duidelijk. De geest van Agnes heerschte zoo over alles wat wij in dien tijd van droefheid dachten, zeiden en deden, dat ik meen dit plan aan haar invloed te moeten toeschrijven. Maar haar invloed was zoo onmerkbaar, dat ik er niets meer van weet.

Ik begon nu werkelijk te denken, dat het spel van mijn verbeelding, dat haar eens met die glorie, die ik mij uit het gebrandschilderde kerkraam herinnerde, had omgeven, een profetisch voorgevoel was geweest van wat zij eens voor mij zou zijn onder de ramp, die mij, wanneer de tijden vervuld waren, moest overkomen. In al die droefenis, van het onvergetelijke oogen-

blik af toen zij met haar opgeheven hand voor mij stond, was zij in mijn eenzame huis een heilige weldoenster en troosteres. Toen de Engel des Doods het bezocht, viel mijn Dora — vertelde men mij toen ik in staat was het aan te hooren — aan haar borst met een glimlach in slaap. Toen ik uit mijn bezwijming ontwaakte was haar weldadige nabijheid het eerste waarvan ik mij weer bewust werd — haar medelijdende tranen, haar woorden van hoop en vrede, haar liefdevolle gezichtje, dat zich, als komend uit reinere en hoogere regionen, over mijn ongelouterd hart neerboog en zijn smart verzachtte.

Laat ik voortgaan.

Ik zou naar het buitenland gaan. Dit scheen van het begin af onder ons besloten te zijn. Nu de aarde het stoffelijk overschot van mijn lieve overledene bedekte, wachtte ik alleen nog maar op de „vermorzeling van Heep,” zooals mijnheer Micawber het uitdrukte, en op het vertrek van de emigranten.

Op verzoek van Traddles, den hartelijken en trouwsten vriend in mijn droefheid, keerden wij naar Canterbury terug; ik bedoel mijn tante, Agnes en ik. Wij begaven ons volgens afspraak rechtstreeks naar het huis van mijnheer Micawber. Daar, en bij mijnheer Wickfield aan huis, was mijn vriend, sedert onze onstuimige bijeenkomst, onafgebroken werkzaam geweest. Toen mevrouw Micawber mij in mijn zwarte kleeren zag binnenkomen, was zij heftig aangedaan. Er was veel goeds in haar hart, dat er in al die jaren nog niet door dringende schuldeischers uit verdreven was.

„Wel, mijnheer en mevrouw Micawber,” waren de eerste woorden van mijn tante, toen wij plaats hadden genomen, „hebt gij nu over dat voorstel van mij nagedacht?”

„Beste juffrouw,” antwoordde mijnheer Micawber, „misschien kan ik het besluit, waartoe mevrouw Micawber, uw onderdanige dienaar, en ik mag er bijvoegen onze kinderen, zoowel afzonderlijk als gezamenlijk gekomen zijn, niet beter uitdrukken dan door de woorden van een vermaard dichter te bezigen, en te antwoorden, dat onze boot aan het strand en onze bark op de zee ligt.”

„Best!” zei mijn tante. „Ik durf van uw verstandige besluit alles goeds te voorspelen.”

„Mejuffrouw, gij doet ons zeer veel eer aan,” antwoordde hij. Daarna raadpleegde hij een lijstje met aantekeningen. „Wat de financieele hulp betreft, die ons in staat zal stellen onze broze kano op den oceaan der

onderneming te laten uitvaren, heb ik dat gewichtige punt nogmaals in overweging genomen, en wilde ik u voorstellen wissels van mij aan te nemen — geschreven, zooals ternauwernood vermeld behoeft te worden, op zegeltjes van zulk bedrag als bij verschillende Besluiten van het Parlement respectievelijk voor dergelijke stukken is bepaald — op achttien, vier en twintig en dertig maanden. Het voorstel dat ik u vroeger heb gedaan, was twaalf, achttien en vier en twintig maanden; maar ik vrees, dat een dergelijke schikking mij misschien geen tijd genoeg zou laten om te wachten tot er iets op kwam dagen. Wij zouden misschien,” vervolgde mijnheer Micawber, in de kamer rondkijkend, alsof hij verscheidene honderden bunders van het beste bouwland om zich heen had liggen, „als de eerste wissel verviel, ongelukkig met onzen oogst kunnen zijn geweest, of misschien nog geen oogst hebben ingehaald. Arbeidskrachten zijn, geloof ik, soms moeilijk te verkrijgen, in dat gedeelte van onze koloniale bezittingen, waar het ons lot zal zijn met den weligen grond te kampen.”

„Schik dat maar precies zooals u dat verkiest, mijnheer,” zei mijn tante.

„Mejuffrouw,” antwoordde hij, „mevrouw Micawber en ik zijn diep gevoelig voor de allerwelwillendste goedheid van onze vrienden en beschermers. Wat wij wenschen, is alles op zakelijke wijze te regelen, en stipt ons woord te houden. Nu wij, zooals wij op het punt zijn te doen, een geheel nieuw blad omslaan, en als het ware terugtreden om een sprong van ongewone grootte te nemen, is het voor mijn gevoel van eigenwaarde, en bovendien als voorbeeld voor mijn zoon van groot belang, dat deze schikkingen geregeld worden als tusschen mensch en mensch.”

Ik geloof niet dat mijnheer Micawber aan deze laatste tirade eenige betekenis hechte; ook geloof ik niet, dat iemand dit ooit doet of gedaan heeft; maar hij scheen er buitengewoon veel smaak in te vinden en herhaalde, met een nadrukkelijk knikje: „als tusschen mensch en mensch.”

„Ik heb wissels voorgesteld,” zei mijnheer Micawber, „wissels — een gerief voor den handel, dat wij, geloof ik, oorspronkelijk aan de Joden te danken hebben, die er, naar het mij voorkomt, altijd drommels veel mee gedaan hebben — omdat zij gescompteerd kunnen worden. Maar als men aan een schuldbekentenis of eenige andere zekerheid de voorkeur zou geven, ben ik gaarne bereid een dergelijk document te onderteekenen — als tusschen mensch en

mensch."

Mijn tante gaf als haar meening te kennen, dat het in een geval, waarin beide partijen bereid waren in alles toe te stemmen, niet moeilijk zou zijn op dit punt tot overeenstemming te geraken. Mijnheer Micawber was van dezelfde meening.

„Wat onze huiselijke toebereidselen betreft, mejuffrouw," zei mijnheer Micawber met een zekeren trots, „om ons te voorbereeren voor het leven, dat wij nu tegemoet gaan, daarvan verzoek ik u verslag te mo-

vestigd; en mijn zoon Wilkins is met een wandelstok uitgegaan, en heeft het vee helpen drijven, wanneer hem door de ruwe huurlingen, aan wie de zorg daarvoor is opgedragen, werd veroorloofd in dit opzicht zijn vrijwillige diensten te verleenen — wat ik met leedwezen, voor de eer van het menschedom, zeggen moet, dat niet vaak gebeurde, daar hij gewoonlijk met verwenschingen gewaarschuwd werd om het te laten."

„Alles uitstekend," zei mijn tante aan-

„IK ZELF HEB GEDURENDE DE AFGELOOPEN WEEK MIJN AANDACHT OP DE KUNST VAN BROOD-
BAKKEN GEVESTIGD."

gen doen. Mijn oudste dochter begeeft zich elken morgen om vijf uur naar een naburig etablissement, om de kunst — indien het een kunst genoemd mag worden — van koeienmelken te leeren. Mijn jongere kinderen worden aangespoord om, zoo nauwkeurig als de omstandigheden het veroorloven, in de armere gedeelten dezer stad de zeden en gewoonten van varkens en hoenders gade te slaan, een studie, waarbij zij reeds een paar malen in gevaar zijn geraakt om overreden te worden. Ik zelf heb gedurende de afgelopen week mijn aandacht op de kunst van broodbakken ge-

moedigend. „En mevrouw Micawber is zeker ook bezig geweest, daar twijfel ik niet aan."

„Lieve juffrouw," antwoordde mevrouw Micawber heel ernstig, „ik wil wel beken- nen, dat ik mij niet heb beziggehouden met aangelegenheden, die onmiddellijk met der landbouw of de veeteelt in verband staan, hoewel ik weet, dat op die vreemde kusten beide mijn aandacht zullen vereischen. Den tijd dien ik van mijn huiselijke plichten heb kunnen afnemen, heb ik aan een eenigszins uitvoerige correspondentie met mijn familie gewijd. Want ik moet bekennen, het komt

mij voor, mijn beste mijnheer Copperfield," zei mevrouw Micawber, die zich altijd, uit oude gewoonte denk ik, in het vervolg van haar gesprek tot mij wendde, onverschillig tot wien zij in het begin ook het woord mocht hebben gericht, „dat nu de tijd gekomen is, dat het verleden in vergetelheid moest worden begraven; dat mijn familie mijnheer Micawber bij de hand moest nemen en mijnheer Micawber mijn familie bij de hand moest nemen; dat de leeuw zich naast het lam moest neerleggen, en mijn familie weer op goeden voet met mijnheer Micawber moest geraken."

Ik zei dat ik dit ook zoo vond.

„Dit is tenminste het licht, mijn beste mijnheer Copperfield," vervolgde mevrouw Micawber, „waarin ik de zaak beschouw. Toen ik nog thuis was bij papa en mama, was mijn papa gewoon te vragen, als er in onzen beperkten kring een of andere quaestie behandeld werd: „In welk licht beschouwt mijn Emma de zaak?" Dat mijn papa al te veel met mij ingenomen was, weet ik wel; maar over zulk een punt als de ijskoude koelheid, die er altijd tusschen mijnheer Micawber en mijn familie heeft bestaan, heb ik toch noodzakelijk een meening gevormd, al mag het misschien een verkeerde zijn."

„Zonder twijfel. Natuurlijk moet ge dat gedaan hebben, mevrouw!" zei mijn tante.

„Juist," hervatte mevrouw Micawber. „Nu kunnen mijn redeneering en mijn besluit wel verkeerd zijn; het is zelfs heel waarschijnlijk; maar mijn persoonlijke gevoelen is, dat de kloof tusschen mijn familie en mijnheer Micawber kan worden toegescreven aan een vrees, door mijn familie gekoesterd, dat mijnheer Micawber financiële bijstand zou kunnen verlangen. Ik kan niet nalaten te denken," zei mevrouw Micawber en zette daarbij een heel schrandere gezicht, „dat er leden van mijn familie zijn, die beducht zijn geweest dat mijnheer Micawber hun om hun namen zou verzoeken. Ik bedoel niet om bij den doop aan onze kinderen te worden geschonken, maar om op wissels geschreven en op de geldmarkt verhandeld te worden."

De blik van scherpzinnigheid, waarmee mevrouw Micawber deze ontdekking aankondigde, alsof niemand ooit vroeger aan zoiets gedacht had, scheen mijn tante eenigszins te verbazen, zoodat zij tamelijk kort-af antwoordde: „Wel, mevrouw, alles wel beschouwd, zou het mij niet verwonderen als gij gelijk hadt."

„Daar mijnheer Micawber nu op het punt staat de financiële kluisters af te werpen,

die hem zoolang gekneld hebben," zei mevrouw Micawber, „en een nieuwe loopbaan te beginnen in een land, dat aan zijn bekwaamheden voldoende ruimte biedt — wat, naar mijn meening, van buitengewoon belang is, daar mijnheer Micawber's bekwaamheden vóór alles ruimte vereischen — komt het mij voor, dat mijn familie deze gelegenheid moest aangrijpen, om tot een toenadering te komen. Wat ik zou wenschen, is een samenkomst van mijnheer Micawber en mijn familie, bij een feestelijk onthaal, op kosten van mijn familie te geven; waarbij, wanneer mijnheer Micawber's gezondheid en voorspoed door een van de voornaamste leden van mijn familie werden ingesteld, mijnheer Micawber gelegenheid zou hebben zijn inzichten naar voren te brengen."

„Lieve," zei mijnheer Micawber met eenige warmte, „het is misschien maar beter, dat ik terstond en duidelijk zeg, dat indien ik voor dien verzamelden troep mijn inzichten naar voren zou brengen, deze waarschijnlijk niet in al te goede aarde zouden vallen, daar mijn indruk is, dat uw familie tezamen genomen impertinente opsnijders, en hoofd voor hoofd onvervalschte schobbejakken zijn."

„Neen, Micawber, neen," antwoordde mevrouw Micawber, haar hoofd schuddend. „Gij hebt hen nooit begrepen, en zij hebben u nooit begrepen."

Mijnheer Micawber kuchte.

„Zij hebben u nooit begrepen, Micawber," zei zijn vrouw. „Misschien zijn zij daartoe niet in staat. Als dat zoo is, dan is dat hun ongeluk, en kan ik medelijden met hen hebben."

„Het spijt mij zeer, lieve Emma," zei mijnheer Micawber vermurwd, „wanneer ik mij tot uitdrukkingen heb laten verleiden, die zelfs maar in de verte den schijn van sterke uitdrukkingen hadden. Alles wat ik zeggen wilde is, dat ik wel naar het buitenland kan gaan, zonder dat uw familie mij met haar toenadering begunstigt — kortom, zonder dat ik iets meer van hen zie of hoor; en dat ik over het geheel liever Engeland wil verlaten zooals ik hier ga en sta, dan van hen nog een duwtje te krijgen om geholpen te worden. Evenwel, lieve, als zij de goedheid mochten hebben op uw mededeelingen iets te antwoorden — wat onze gezamenlijke ondervinding zeer onwaarschijnlijk maakt — zij het verre van mij aan uw wenschen eenigen hinderpaal in den weg te leggen."

Toen de zaak aldus was bijgelegd, gaf mijnheer Micawber zijn vrouw een arm, en

naar den stapel boeken en papieren kijkend, die voor Traddles op de tafel lag, zei hij, dat zij ons nu alleen zouden laten; wat zij daarop met veel plechtigheid deden.

„Beste Copperfield,” zei Traddles, zich in zijn stoel achteroverwerpend toen zij de deur uit waren, en mij aankijkend met een hartelijkheid, die zijn oogen rood deden worden en zijn haar naar alle kanten deed uitsteken. „Ik zoek geen verontschuldiging om u met zaken lastig te vallen, omdat ik weet, dat gij er groot belang in stelt en ze uw gedachten misschien wat zullen afleiden. Ik hoop, dat ge niet al te veel zijt afgetoebd, beste jongen?”

„Ik ben nu weer heel wel,” antwoordde ik. „Wij hebben meer reden om aan mijn tante te denken, dan aan iemand anders. Gij weet hoeveel zij gedaan heeft.”

„Zeker, zeker,” zei Traddles. „Wie kan dat vergeten!”

„Maar zelfs dat is nog niet alles,” zei ik. „In de laatste veertien dagen heeft een nieuwe moeilijkheid haar gedrukt, en is zij iederen dag heen en weer naar Londen geweest. Verscheidene malen is zij 's morgens vroeg weggegaan en tot 's avonds laat uitgebleven. Gisteravond, Traddles, hoewel zij deze reis toch voor zich had, was het bijna middernacht toen zij thuis kwam. Gij weet wel hoe bezorgd zij voor anderen is. Zij wil mij niet zeggen wat haar drukt.”

Mijn tante, heel bleek en met diepe plooiën in haar gezicht, bleef onbeweeglijk zitten tot ik uitgesproken was. Toen rolden er enkele tranen over haar wangen en legde zij haar hand in de mijne.

„Het is niets, Trot; het is niets. Het zal niet meer gebeuren. Gij zult het heel gauw weten. Kom, Agnes, liefje, laten wij nu eens aan de zaken gaan.”

„Ik moet tot eer van mijnheer Micawber zeggen,” begon Traddles, „dat hij, hoewel het den schijn heeft, dat hij voor zich zelf nooit met voordeel heeft gewerkt, werkelijk onvermoeid is als hij voor anderen werkt. Ik heb nooit zoo iemand gezien. Als hij altijd zoo doet, moet hij, wat dat betreft, op 't oogenblik ongeveer tweehonderd jaar oud zijn. De opwinding waarin hij zich voortdurend brengt, de onstuimigheid waarmee hij nacht en dag met boeken en papieren is bezig geweest; om nog niet eens te spreken van de menigte brieven, die hij mij tusschen dit huis en dat van mijnheer Wickfield heeft geschreven, ja dikwijls over de tafel heen, als hij tegenover mij zat en veel gemakkelijker had kunnen spreken — het is werkelijk verbaasend!”

„Brieven!” riep mijn tante uit. „Ik geloof, dat hij in brieven droomt.”

„En mijnheer Dick heeft ook wonderen gedaan,” zei Traddles. „Zoodra hij van zijn wachtpost bij Uriah Heep ontheven was, dien hij zoo nauwkeurig in het oog heeft gehouden, dat ik het nooit beter heb zien doen, wijdde hij zich geheel aan mijnheer Wickfield. En werkelijk, zijn verlangen om zich bij de nasporingen, die wij gedaan hebben, nuttig te maken, en de belangrijke diensten, die hij met het maken van uittreksels, kopieeren, en halen en brengen heeft bewezen, waren inderdaad een prikkel om ons aan te vuren.”

„Dick is een zeer bijzondere man,” riep mijn tante uit, „dat heb ik altijd gezegd. Gij weet het nog wel, Trot!”

„Met blijdschap kan ik zeggen, juffrouw Wickfield,” vervolgde Traddles, tegelijk met groote kieschheid en met grooten ernst, „dat mijnheer Wickfield gedurende uw afwezigheid aanmerkelijk is vooruitgegaan. Ontslagen van den beul, die hem zoolang gemarteld heeft, en van den verschrikkelijken angst waarin hij leefde, is hij bijna dezelfde man niet meer. Nu en dan was zelfs zijn verzwakte vermogen om zijn geheugen en zijn aandacht op bepaalde punten van zijn zaken te bepalen weer veel sterker, en zoo is hij in staat geweest ons sommige dingen duidelijk te maken, die zonder hem voor ons heel moeilijk, om niet te zeggen hopeloos zouden zijn geweest. Maar wat ik nu te doen heb is tot de resultaten te komen, die kort genoeg zijn; want ik wil niet uitweiden over al de verblijdende omstandigheden, die ik heb opgemerkt en die voor de toekomst hoop geven, want anders zou ik nooit tot een einde komen.”

Zijn natuurlijke manieren en zijn innemende eenvoudigheid lieten duidelijk blijken, dat hij dit zei om ons moed te geven en het Agnes mogelijk te maken om met kalmte over haar vader te hooren spreken; maar het was ons daarom niet minder aangenaam.

„Laat mij nu eens zien,” zei Traddles, de papieren op de tafel doorkijkend. „Nu wij de balans hebben opgemaakt, en ten eerste een geweldige massa opzettelijke verwarving, en ten tweede opzettelijke verwarving en vervalsching in orde hebben gebracht, houden wij het voor bewezen, dat mijnheer Wickfield thans zijn zaken zou kunnen liquideeren en verantwoording van zijn administratie zou kunnen doen, zonder enig tekort of zonder dat er iets vermist werd.”

„O, God zij dank!” riep Agnes met aan-

doening uit.

„Maar,” zei Traddles, „het saldo, dat hem als middel van bestaan zou overblijven — en ik veronderstel, dit zeggend, dat zelfs het huis verkocht wordt — zou zoo gering zijn (naar alle waarschijnlijkheid niet meer dan een paar honderd pond), dat het misschien het beste zou zijn, juffrouw Wickfield, er eens over na te denken of hij niet de administratie zou kunnen behouden van het landgoed, waarvan hij zoolang rentmeester is geweest. Zijn vrienden zouden hem met hun raad kunnen bijstaan, nu hij vrij is. Gij zelf, juffrouw Wickfield — Copperfield — ik...”

„Ik heb er al over gedacht, Trotwood,” zei Agnes, mij aankijkend, „en ik voel, dat het zoo niet zijn mag en niet zijn moet; zelfs niet op aanbeveling van een vriend, wien ik zooveel verschuldigd en zoo dankbaar ben.”

„Ik wil niet zeggen dat ik het aanraad,” merkte Traddles op. „Ik acht mij verplicht er over te spreken. Meer niet.”

„Het doet mij genoegen u dit te hooren zeggen,” antwoordde Agnes bedaard, „want het geeft mij hoop, bijna zekerheid, dat wij er gelijk over denken. Beste mijnheer Traddles en mijn beste Trotwood, nu papa met eere vrij komt, wat zou ik nu nog meer kunnen wenschen! Ik heb altijd gehoopt, als hij uit het net, waarin hij verstrikt was, verlost kon worden, hem een klein gedeelte van de liefde en zorg, waarvoor ik hem zoo dankbaar moet zijn, te kunnen vergoeden en mijn leven aan hem te kunnen wijden. Dat is jarenlang het hoogste geweest wat ik hoopte. Zelf voor onze toekomst te zorgen zal het grootste geluk zijn — na dat groote geluk hem van alle zorgen en verantwoordelijkheid ontslagen te zien — dat ooit mijn deel kan zijn.”

„Hebt gij al bedacht hoe gij dat doen zult, Agnes?”

„Dikwijls! Ik ben niet bang, beste Trotwood. Ik ben er zeker van, dat het zal lukken. Zooveel menschen zijn er hier, die mij kennen en mij genegen zijn, dat ik er absoluut zeker van ben. Heb maar vertrouwen in mij. Wij hebben niet veel noodig. Als ik het lieve oude huis huur en daarin een school opricht, zal ik nuttig werkzaam en gelukkig zijn.”

De kalme warmte van haar vroolijke stem bracht mij zoo levendig eerst het lieve oude huis zelf, en daarna mijn eenzame woning voor den geest, dat mijn hart te vol was om te spreken. Traddles hield zich een poos alsof hij druk in zijn papieren zocht.

„Vervolgens, juffrouw Trotwood,” zei Traddles, „dat geld van u.”

„Wel, mijnheer,” zei mijn tante, met een zucht. „Alles wat ik er van te zeggen heb is, als het weg is, kan ik het dragen, en als het niet weg is, zal ik blij zijn het terug te krijgen.”

„Het was oorspronkelijk, maar ik meen, acht duizend pond, geconsolideerde schuld?” zei Traddles.

„Juist,” antwoordde mijn tante.

„Ik kan er niet meer dan vijf terechtbrengen,” zei Traddles met een verlegen gezicht.

„Duizend?” vroeg mijn tante met ongewone kalmte, „of pond?”

„Vijf duizend pond,” zei Traddles.

„Dat is alles wat er was,” liet mijn tante daarop volgen. „Ik heb er zelf drie van verkocht. Eén duizend heb ik voor uw contract betaald, Trot, beste jongen; en de twee andere heb ik nog. Toen ik de rest verloor, achtte ik het verstandig niets over die som te zeggen, maar ze stilletjes voor een kwaden dag te bewaren. Ik wilde eens zien hoe gij de proef zoudt doorstaan, Trot; en dat hebt gij edel gedaan — met volharding, zelfvertrouwen en zelfverloochening! En Dick ook. Spreek nu niet tegen mij, want ik voel, dat mijn zenuwen een beetje geschokt zijn.”

Niemand zou dat gedacht hebben, die haar zoo met over elkaar geslagen armen stijf rechtop zag zitten; maar zij had een verbazende zelfbeheersching.

„Dan verheugt het mij te kunnen zeggen,” riep Traddles met een van blijdschap stralend gezicht, „dat wij al het geld terug hebben!”

„Feliciteert mij niet, geen van allen!” zei mijn tante. „Hoe zoo, mijnheer?”

„Gij dacht, dat mijnheer Wickfield het zich had toegeëigend?” zei Traddles.

„Natuurlijk,” antwoordde mijn tante, „en liet mij daardoor gemakkelijk tot zwijgen brengen. Agnes, geen woord!”

„En het werd ook inderdaad losgemaakt,” zei Traddles, „krachtens de volmacht, die hij van u had; maar ik behoef niet te zeggen door wien en op wiens eigenlijke handtekening het werd losgemaakt. Later maakte die schurk mijnheer Wickfield wijs — en bewees het ook met cijfers — dat hij dat geld had gebruikt (op algemeene mondelinge opdracht, beweerde hij) om andere tekorten en moeilijkheden verborgen te houden. Mijnheer Wickfield was in zijn handen zoo zwak en weerloos, dat hij u daarna nog verscheidene malen interest betaalde van een vermeend kapitaal, waarvan hij wist

dat het niet bestond, en zich daardoor heelaas medeplichtig maakte aan het bedrog."

"En ten slotte nam hij zelf de schuld op zich," voegde mijn tante er bij, "en schreef mij een wanhopigen brief, waarin hij zich zelf van diefstal en allerlei ongehoorde misdrijven beschuldigde. Daarop ging ik hem op een ochtend een bezoek brengen, vroeg hem een kaars, verbrandde den brief, en zei hem dat, als hij ooit mij en zich zelf recht kon doen, hij het doen moest; en als hij dat niet kon, dat hij zich dan om zijn dochters wil stil moest houden. — Als iemand een woord tegen mij spreekt, ga ik weg!"

Wij hielden ons allen stil; Agnes bedekte haar gezicht.

"Wel, lieve vriend," zei mijn tante, na een poos van stilte, "en hebt gij werkelijk het geld weer van hem losgekregen?"

"Wel, gij moet weten," antwoordde Traddles, "mijnheer Micawber hield hem zoo in de klem, en kwam telkens weer met zooveel nieuwe punten voor den dag, als de oude niet genoeg effect hadden, dat hij niet meer kon loskomen. Iets opmerkelijks is het, dat ik niet geloof dat hij die som zoozeer ter bevrediging van zijn hebzucht, hoe onverzadelijk die ook zijn mag, had gestolen, als wel uit haat tegen Copperfield. Dat heeft hij mij duidelijk gezegd. Hij zei, dat hij zelfs wel net zooveel had willen uitgeven om Copperfield te benadeelen."

"Zoo!" zei mijn tante, peinzend haar wenkbrauwen samentrekkend en even naar Agnes kijkend. "En waar is hij nu gebleven?"

"Dat weet ik niet. Hij is de stad uit," antwoordde Traddles, "met zijn moeder, die al dien tijd niet heeft opgehouden te bidden, te jammeren en geheimen te verklappen. Zij zijn met een van de nachtdiligences naar Londen vertrokken, en meer weet ik niet van hem, behalve dat hij nog bij het afscheid op een werkelijk brutale manier zijn kwaadaardigheid toonde. Hij scheen te denken, dat hij aan mij niet veel minder te danken had dan aan mijnheer Micawber; wat ik — zooals ik hem ook zei — als een compliment beschouwde."

"Denkt ge dat hij nog geld heeft, Traddles?" vroeg ik.

"O, Heere ja, dat zou ik wel denken," antwoordde hij, ernstig knikkend. "Ik zou zeggen dat hij op de een of andere manier nog heel wat moet hebben opgestoken. Maar ik denk, Copperfield, als gij gelegenheid hadt hem in het oog te houden, gij zoudt merken, dat het geld dien man nooit van kwaaddoen zal afhouden. Hij is zoo

door en door een huichelaar, dat hij alles waar hij op afgaat, langs kronkelwegen moet trachten te bereiken. Dat is hem de eenige vergoeding voor den dwang, dien hij zich zelf oplegt. Altijd langs den grond kruipend naar een of ander minderwaardig doel, wordt alles wat hij onderweg ziet door zijn verbeelding vergroot, en daarom moet hij iedereen verdenken en haten, die hem op de onschuldige manier in den weg komt. Zoo worden de kronkelwegen, ieder oogenblik en om de minste reden, of ook heelemaal zonder reden, hoe langer hoe krommer. Men hoeft slechts te bedenken, hoe het hier met hem gegaan is, om dat te begrijpen."

"Hij is een monster van laaghartigheid!" zei mijn tante.

"Dat weet ik eigenlijk nog zoo niet," merkte Traddles peinzend op. "Heel veel menschen kunnen bijzonder laaghartig zijn, als zij er zich op willen toeleggen."

"En nu over mijnheer Micawber," zei mijn tante.

"Wel, inderdaad," antwoordde Traddles heel vroolijk, "ik moet mijnheer Micawber nogmaals den hoogsten lof toezwaaien. Als hij niet zoo'n langen tijd zoo geduldig en ijverig was geweest, hadden wij nooit iets kunnen uitrichten, dat de moeite waard was. En ik meen dat wij daarbij in aanmerking behooren te nemen, dat mijnheer Micawber niet alleen gedaan heeft wat recht is, maar dat hij dat ook ter wille van recht en gerechtigheid heeft gedaan, als wij bedenken welke overeenkomsten hij met Uriah Heep zelf had kunnen treffen, als hij had willen zwijgen."

"Zoo denk ik er ook over," zei ik.

"Wat zoudt ge hem dan willen geven?" vroeg mijn tante.

"O! voor gij daaraan komt," zei Traddles eenigszins bedremmeld, "vrees ik nog te moeten zeggen, dat ik het bij het maken van deze onwettige schikking in een moeilijke zaak — want alles is van het begin tot het einde volkomen onwettig — voorzichtig heb geacht (daar ik niet in staat was alles te dwingen) twee punten over te slaan. Die schuldbekentenissen, die mijnheer Micawber hem voor zijn voorschotten heeft gegeven..."

"Wel die moeten betaald worden," zei mijn tante.

"Ja, maar ik weet niet wanneer zij ingevorderd zullen worden of waar zij zijn," antwoordde Traddles, met wijd opengesperde oogen, "en ik voorzie dat mijnheer Micawber, tusschen nu en zijn vertrek voortdurend gearresteerd zal worden en er be-

slag zal worden gelegd op zijn goed."

"Dan moet hij telkens weer bevrijd worden en zijn goed eveneens," zei mijn tante. "Hoe groot is het bedrag in het geheel?"

"Mijnheer Micawber heeft zijn transacties — zoo noemt hij ze — heel nauwkeurig en omstandig geboekt," antwoordde Traddles met een glimlach, "en hij stelt het bedrag op honderd en drie pond en vijf shillingen."

"Wat zullen wij hem dan geven, die som inbegrepen?" zei mijn tante. "Agnes, lieve kind, over de verdeeling kunnen wij later wel praten. Hoeveel moet het zijn? Vijfhonderd pond?"

Nu namen Traddles en ik beiden tegelijk het woord. Ons beider raad was een kleine som in geld te geven en verder Uriah's vorderingen te betalen naar gelang zij binnenkwamen — zonder dit echter aan mijnheer Micawber te laten weten. Verder stelden wij voor, de uitrusting en den overtocht voor de familie te bekostigen en daar nog honderd pond aan toe te voegen; en mijnheer Micawber's schikkingen voor het terugbetalen van die voorschotten met allen ernst te behandelen, daar het voor hem zelf heilzaam zou kunnen zijn te denken, dat hij onder zoo'n verantwoordelijkheid leefde. Hierbij gaf ik in overweging baas Peggotty met zijn karakter en zijn geschiedenis bekend te maken, en dezen, op wien ik wist dat men vertrouwen kon, in stilte volmacht te geven om hem nog honderd pond voor te schieten. Verder stelde ik voor mijnheer Micawber eenige belangstelling voor baas Peggotty in te boezemen, door hem zooveel van de geschiedenis van dien braven man mee te deelen als ik meende hem te mogen vertellen, of raadzaam mocht achten; en te trachten beiden tot wederzijdsch voordeel met elkaar in kennis te brengen. Wij allen schonken aan deze plannen onze hartelijke goedkeuring; en ik mag hier meteen wel zeggen, dat de hoofdpersonen kort daarna hetzelfde deden, en zich tot een vriendschappelijke samenwerking verbonden.

Daar ik zag, dat Traddles mijn tante nu weer met een zekeren angst aankeek, herinnerde ik hem aan het tweede en laatste punt, waarover hij gesproken had.

"Gij en uw tante zult het mij wel niet kwalijk nemen, Copperfield, als ik een pijnlijk onderwerp aanroer, zooals ik vrees nu te moeten doen," zei Traddles aarzelend, "maar ik acht het toch noodig er u aan te herinneren. Op den dag van mijnheer Micawber's gedenkwaardige aanklacht, heeft Uriah Heep een dreigende toespeling ge-

maakt op — den echtgenoot van uw tante."

Mijn tante, die even stijf en schijnbaar koel bleef zitten, antwoordde met een toestemmend knikje.

"Misschien," zei Traddles, "was dit slechts een beleediging, die verder niets te beteekenen had?"

"Neen," antwoordde mijn tante.

"Er was dus — neem mij niet kwalijk — inderdaad zulk een persoon, en die persoon was eenigszins in zijn macht?" zei Traddles beschroomd.

"Ja, beste vriend," antwoordde mijn tante.

Traddles, wiens gezicht aanmerkelijk langer werd, verklaarde nu dat hij deze aan gelegenheid niet had kunnen aanroeren; dat zij dus, evenals de schulden van mijnheer Micawber, niet begrepen was in de door hem gemaakte schikkingen; dat wij nu geen macht meer over Uriah Heep hadden, en dat deze, als hij iemand van ons eenig kwaad of eenige onaangenaamheid kon berokkenen, dit zeker niet zou laten.

Mijn tante hield zich stil, tot er weer een paar tranen over haar wangen rolden.

"Gij hebt volkomen gelijk," zei zij. "Het was heel bedachtzaam van u er over te spreken."

"Kan ik — of Copperfield — iets doen?" zei Traddles zacht.

"Niets," antwoordde mijn tante. "Ik dank u heel vriendelijk. Trot, beste jongen, een ijdel dreigement! Laten wij mijnheer en mevrouw Micawber terug laten komen. En spreekt geen van allen tegen mij!" Daarmee streek zij haar japon glad en bleef, stijf rechtop, naar de deur zitten kijken.

"Wel, mijnheer en mevrouw Micawber," zei mijn tante toen zij binnenkwamen. "Wij hebben over uw emigratie gesproken, en vragen u wel excuus, dat wij u zoolang buiten de kamer hebben gehouden. En nu zal ik u zeggen welke schikkingen wij u voorstellen."

Deze schikkingen zette zij daarop uiteen, tot onbegrensde blijdschap van het heele gezin — want al de kinderen waren er ook bij — en tot zoo groote tevredenheid van mijnheer Micawber, die hierin het begin van een heele reeks van wisseltransacties zag, dat hij er niet van af te brengen was, onmiddellijk naar buiten te snellen, en zegeltjes voor zijn schuldbekentenissen te gaan koopen. Zijn blijdschap werd echter heel spoedig gedempt, want binnen vijf minuten kwam hij onder de hoede van een deurwaarder terug en vertelde ons onder een stroom van tranen, dat alles verloren was. Wij, die op deze gebeurtenis, die na-

tuurlijk het werk van Uriah Heep was, waren voorbereid, betaalden dadelijk het geld; en binnen nog vijf minuten zat mijnheer Micawber aan de tafel de wissels uit te schrijven, met zoo'n uitdrukking van innig genoegen op zijn gezicht, als alleen die aangename bezigheid, of het bereiden van punch, daarop in die mate te voorschijn kon roepen. Te zien hoe hij die wissels met het genot van een kunstenaar zat te schrijven, ze bijwerkte, alsof het teekeningen waren, ze van nabij, van veraf en van terzijde bekeek, met plechtigen ernst de bedragen en de data in zijn zakboekje aantekende, en toen alles gedaan was ze nog eens met een diep besef van hun kostbaarheid beschouwde, was een tooneel, dat inderdaad de moeite waard was om er naar te kijken.

„Het beste wat gij nu doen kunt, mijnheer,” als ge mij wilt veroorloven u een raad te geven, zei mijn tante, na dat alles zwijgend te hebben aangezien, „is dat werk voor altijd af te zweren.”

„Mejuffrouw,” antwoordde mijnheer Micawber, „het is mijn voornemen zulk een gelofte op het nog maagdelijke blad van de toekomst aan te teekenen. Mevrouw Micawber zal getuige daarvan zijn. Ik vertrouw,” vervolgde hij plechtig, „dat mijn zoon Wilkins altijd onthouden zal, dat hij oneindig beter zou doen zijn vuist in het vuur te steken, dan ze te gebruiken om de adders te hanteeren, die het hartebloed van zijn ongelukkigen vader hebben vergiftigd!” Diep geroerd, en in een oogenblik in een beeld van wanhoop herschapen, beschouwde mijnheer Micawber die adders met een blik van somberen afschuw (waarin echter zijn bewondering van zooeven nog niet geheel was gedooft), vouwde ze op en stak ze in zijn zak.

Daarmee was het werk van dien avond afgelopen. Wij waren vermoeid, en den volgenden dag zouden mijn tante en ik naar Londen terugkeeren. Er werd nog afgesproken, dat mijnheer en mevrouw Micawber ons zouden volgen, nadat zij hun meubilair aan een uitdrager hadden verkocht; dat de zaken van mijnheer Wickfield, met allen mogelijken spoed onder toezicht van Traddles geliquideerd zouden worden, en dat Agnes, terwijl dit plaats had, eveneens naar Londen zou komen. Wij brachten den nacht door in het oude huis, dat, van de aanwezigheid der Heep's bevrijd, als van een besmettelijke ziekte gezuiverd scheen te zijn, en ik sliep in mijn oude kamer, als een eindelijk weer thuis gekomen schipbreukeling.

Den volgenden dag gingen wij terug naar het huis van mijn tante — niet naar het mijne; en toen zij en ik, als vanouds, voordat zij naar bed ging, bij elkaar zaten, zei zij:

„Trot, wilt gij werkelijk graag weten wat ik in den laatsten tijd op het hart heb gehad?”

„Ja, zeker, tante. Als het mij ooit zou spijten dat gij verdriet of moeilijkheden hadt, waarin ik niet deelde, zou het nu zijn.”

„Gij hebt al verdriet genoeg, kind,” zei mijn tante vriendelijk, „zonder dat mijn kleine narigheden er nog bijkomen. Een andere reden om iets voor u geheim te houden had ik niet, Trot.”

„Dat weet ik,” antwoordde ik. „Maar vertel het mij dan nu.”

„Zoudt ge morgenochtend een eindje met mij willen gaan rijden?” vroeg mijn tante.

„Natuurlijk.”

„Om negen uur,” zei zij. „Dan zal ik het u vertellen, beste jongen.”

Om negen uur stapten wij dus in een wagentje en reden naar Londen. Wij reden een heel eind door de straten, tot wij aan een van de groote ziekenhuizen kwamen. Voor het gebouw stond een eenvoudige lijkkoets. De koetsier herkende mijn tante en op een wenk van haar reed hij langzaam weg. Wij volgden.

„Gij begrijpt het nu zeker wel, Trot,” zei mijn tante. „Hij is dood!”

„Is hij in het ziekenhuis gestorven?”

„Ja.”

Zij zat onbeweeglijk naast mij, maar weer zag ik die enkele tranen op haar wangen.

„Hij was daar vroeger ook al eens geweest,” zei mijn tante kort daarop. „Hij was al lang ziekelijk — al jaren lang was zijn gestel ondermijnd. Toen hij in zijn laatste ziekte zijn toestand begreep, vroeg hij om mij te laten roepen. Toen had hij berouw, diep berouw.”

„Gij zijt naar hem toe gegaan, dat weet ik, tante.”

„Ja. Ik ben daarna veel bij hem geweest.”

„Stierf hij den avond voordat wij naar Canterbury gingen?” zei ik.

Mijn tante knikte. „Niemand kan hem nu meer kwaaddoen,” zei zij. „Het was een ijdel dreigement.”

Wij reden de stad uit naar het kerkhof in Hornsey.

„Beter hier dan tusschen de huizen,” zei mijn tante. „Hij was hier geboren.”

Wij stapten af, en volgden de eenvoudige doodkist naar een hoekje dat ik mij

nog goed herinner, en waar de lijkdienst gelezen werd.

„Vandaag voor zes en dertig jaar, beste jongen,” zei mijn tante, toen wij weer naar het rijtuigje gingen, trouwden wij. God vergeve ons allen!”

Wij namen zwijgend plaats, en zoo bleef zij, mijn hand vasthoudend, lang naast mij zitten. Eindelijk barstte zij plotseling in tranen uit en zei:

„Hij was een knappe man toen ik met hem trouwde, Trot — en hij was vreeselijk veranderd!”

Dit duurde niet lang. Nadat zij door tranen verademing had gekregen, werd zij spoedig weer bedaard, zelfs opgeruimd. Haar zenuwen waren een beetje geschokt, zei zij, anders zou zij zich niet zoo hebben laten gaan. God vergeve ons allen!

Zoo reden wij naar haar huisje in Highgate terug, waar wij den volgenden brief van mijnheer Micawber vonden, die met de ochtendpost gekomen was.

Canterbury, Vrijdag.

„Waarde mejuffrouw, en mijnheer Copperfield!

„Het schoone land van belofte, aan den gezichteinder opdoemend, is weer in ondoordringbare nevelen gehuld en voor altijd aan de oogen onttrokken van den dooberenden ellendeling wiens Noodlot bezegeld is!

„Een nieuw dwangbevel is uitgevaardigd (door zijner Majesteits Hooge Hof van King's Bench te Westminster) in een andere zaak van Heep contra Micawber, en de verweerder in dit geding is de prooi van den sheriff, die wettige rechtsmacht in dit baljuwschap bezit.

„Boeien en slavernij! Daartoe en tot een spoedig einde verwezen (want zielemarteling is niet boven een zeker punt te verdragen, en ik gevoel, dat ik dit punt bereikt heb), is mijn loopbaan afgelopen. Zijt gezegend, zijt gezegend! Een of andere toekomstige reiziger, die uit beweegredenen van nieuwsgierigheid, niet onvermengd, willen wij hopen, met medelijden, de plaats van hechtenis bezoekt, welke in deze stad aan schuldenaren is toegewezen, zal, vertrouwd ik, in peinzend nadenken verzinken, als hij op haar muur, met een roestigen spijker geschreven, de sporen gewaar wordt van

De half onherkenbare voorletters
W. M.

„P. S. Ik open dezen weder om te zeggen,

dat onze wederzijdsche vriend, mijnheer Thomas Traddles (die ons nog niet verlaten heeft en er buitengewoon goed uitziet), de schuld met de kosten, uit naam van de edele juffrouw Trotwood, heeft betaald, en dat ik en mijn gezin ons op het toppunt van aardsche zaligheid bevinden.”

HOOFDSTUK LV.

Storm.

Ik nader nu een gebeurtenis in mijn leven, zoo onuitwischaar, zoo verschrikkelijk, met zoo'n oneindige menigte banden gehecht aan alles wat haar in deze bladen is voorafgegaan, dat ik haar, van het begin van mijn verhaal af, terwijl ik vorderde, al grooter en grooter heb zien worden, evenals een hooge toren op een vlakke, en zelfs op de voorvallen van mijn kindertijd haar schaduw vooruit heb zien werpen.

Nog jaren nadat zij had plaats gehad, droomde ik er nog dikwijls van. Ik ben met een schrik er van opgesprongen, dat haar geweld in den stillen nacht nog in mijn eenzame kamer scheen te woeden. Ik droom er zelfs nu soms nog van, hoewel met lange en onregelmatige tusschentijden. Ik denk er telkens weer aan, als ik den wind hoor loeien of maar over het zee-strand hoor spreken. Even duidelijk als ik nu nog zie wat er gebeurde, wil ik het trachten te beschrijven. Ik herinner het mij niet, maar ik zie het voor mij, alsof alles opnieuw gebeurde.

Daar de tijd, waarop het schip met emigranten uit zou zeilen, snel naderde, kwam mijn goede oude kindermeid (wier hart bijna van droefheid over mij brak, toen wij elkaar voor het eerst weer terugzagen) naar Londen. Ik was voortdurend bij haar en haar broer en de Micawber's (daar zij veel bij elkaar waren); maar Emily zag ik nooit.

Op een avond, toen de tijd dicht ophanden was, zat ik alleen met Peggotty en haar broer. Ons gesprek kwam op Ham. Zij vertelde hoe hartelijk hij afscheid van haar had genomen, en hoe mannelijk en bedaard hij zich gehouden had; vooral in den laatsten tijd, toen zij geloofde dat hij het zwaarst op de proef was gesteld. Dit was een onderwerp, waarover het goede schepsel nooit uitgeput raakte; en de belangstelling waarmee wij de vele voorbeelden daarvan aanhoorden, die zij, die zooveel bij hem was, te vertellen had, stond vol-

komen gelijk met die, waarmee zij ze vertelde.

Mijn tante en ik hadden in dien tijd de twee huisjes in Highgate ontruimd, daar ik van plan was op-reis te gaan, en zij om weer haar huis in Dover te betrekken. Wij hadden voor een poos in Covent Garden kamers gehuurd. Toen ik na het gesprek van dien avond daarheen ging en nadacht over wat er tusschen Ham en mij besproken was, toen ik den laatsten keer in Yarmouth was, begon ik te wankelen in mijn vroegere plan om een brief voor Emily af te geven als ik aan boord van het schip afscheid van haar oom nam, en dacht ik dat het beter zou zijn nu aan haar te schrijven. Zij kon verlangen, dacht ik, nadat zij mijn mededeeling had ontvangen, nog een afscheidswoord aan haar ongelukkigen vroegeren verloofde te zenden. Ik behoorde haar daartoe de gelegenheid te geven.

Ik zette mij dus, voor ik naar bed ging, in mijn kamer neer om haar te schrijven. Ik zei haar, dat ik hem gesproken had, en dat hij mij verzocht had haar te zeggen, wat ik reeds te zijner plaatse in deze bladen heb opgeteekend. Ik bracht het getrouw over. Ik behoefde er niet over uit te weiden, ook al had ik daartoe het recht gehad. De trouwhartige goedheid van zijn woorden behoefde niet door mij of iemand anders te worden opgesierd. Ik liet dien brief liggen, om 's morgens vroeg bezorgd te worden, met een regeltje aan baas Peggotty er bij, waarmee ik verzocht haar dien te geven, en ging met het aanbreken van den dag naar bed.

Ik was zwakker dan ik toen zelf wist; en niet in slaap vallend voordat de zon al op was, bleef ik den volgenden dag lang slapen, zonder dat mij dit verkwikte. Ik werd gewekt door de stille aanwezigheid van mijn tante voor mijn bed. Ik voelde die in mijn slaap, zooals ik meen dat wij allen zulke dingen voelen.

„Trot, beste jongen,” zei zij toen ik mijn oogen opsloeg, „ik kon er niet toe besluiten u te storen. Baas Peggotty is hier. Mag hij boven komen?”

Ik antwoordde van ja en weldra verscheen hij.

„Mijnheer David,” zei hij, nadat wij elkaar de hand hadden gedrukt. „Ik heb Emily uw brief gegeven, mijnheer, en toen heeft zij dezen geschreven; en mij verzocht u te vragen hem te lezen, en als gij er geen kwaad in ziet, zoo goed te willen zijn hem te bezorgen.”

„Hebt ge hem gelezen?” zei ik.

Hij knikte treurig. Ik opende den brief en

las het volgende:

„Ik heb uw boodschap ontvangen. O, wat kan ik schrijven om u te danken voor uw gezegende goedheid voor mij!

„Ik heb de woorden dicht aan mijn hart gedrukt. Ik zal ze daar houden tot ik sterf. Zij zijn scherpe doornen, maar zij zijn toch zoo'n troost. Ik heb er over gebeden, o, ik heb zooveel gebeden! Als ik bemerk wat gij zijt, en wat oom is, denk ik wat God moet zijn, en kan ik Hem aanroepen.

„Vaarwel voor altijd. Vaarwel nu, mijn dierbare vriend, voor altijd in deze wereld. In een andere wereld, als ik vergeving vind, zal ik misschien als een kind ontwaken en tot u komen. Dank en zegen. Vaarwel voor altijd!”

Dit, met tranen bevlekt, was de brief.

„Mag ik haar zeggen dat gij er geen kwaad in ziet, en dat ge zoo goed zult zijn hem te bezorgen, mijnheer David?” zei baas Peggotty, toen ik hem gelezen had.

„Wel zeker,” zei ik. „Ik denk...”

„Wat, mijnheer David?”

„Ik denk,” zei ik, „dat ik nog eens naar Yarmouth zal gaan. Er is nog tijd in overvloed om er heen te gaan en terug te komen voor het schip uitzeilt. Hij komt mij in zijn eenzaamheid voortdurend voor den geest. Hem dezen brief, dien zij geschreven heeft, nu te overhandigen en u in staat te stellen haar op het oogenblik van vertrek te zeggen, dat hij hem gekregen heeft, zal een weldaad voor beiden zijn. Ik heb die taak plechtig op mij genomen — beste, brave kerel! — en ik kan ze niet nauwkeurig genoeg vervullen. De reis heeft voor mij niets te beteekenen. Ik ben onrustig, en het is beter dat ik in beweging ben. Ik zal vanavond nog gaan.”

Hoewel hij zijn best deed mij dit te ont-raden, zag ik wel dat hij het met mij eens was; en dit zou genoeg zijn geweest om mij in mijn voornemen te sterken, als dit nog noodig was geweest. Hij ging op mijn verzoek naar het diligence-kantoor en nam voor mij een plaats op den bok. En zoo reed ik 's avonds den weg weer langs, dien ik onder zooveel lotswisselingen had bereisd.

„Vindt ge dat niet een vreemde lucht?” zei ik tegen den koetsier, voor wij nog een station van Londen verwijderd waren. „Ik kan mij niet herinneren er ooit zoo een gezien te hebben.”

„Ik ook niet — ten minste zóo niet,” antwoordde hij. „Dat duidt op storm, mijnheer. Er zullen wel ongelukken op zee gebeuren, denk ik.”

Het was een donkere chaos van vliegende wolken — hier en daar met een kleur overtoegen als die van den rook van vochtige brandstoffen — tot zonderling gevormde klompen opgestapeld, waarvan men gezegd zou hebben dat hun toppen tot grootere hoogten stegen dan er onder hen diepten waren tot op den bodem van de diepste holten der aarde; waardoorheen de wilde maan blindelings scheen voort te hollen, alsof zij uit angst voor een verschrikkelijke verstoring van de wetten der natuur uit haar spoor geraakt en verbijsterd was. Het had den heelen dag al gewaaid, en de wind stak nu nog heftiger op, met buitengewoon groot lawaai. Een uur later was de lucht nog meer betrokken en woei het inderdaad hard.

Maar naarmate het later in den nacht werd, sloten de wolken zich al meer en meer aaneen en overdekten de heele lucht, zoodat het nu stikdonker werd, en tegelijk nam de wind al meer en meer toe. Dit bleef zoo voortgaan, totdat onze paarden nauwelijks meer tegen den wind op konden. Verscheidene malen in het holst van den nacht (het was laat in September, wanneer de nachten niet kort zijn) keerden de voorpaarden hun koppen om, of bleven zij plotseling staan, en dikwijls waren wij ernstig bang, dat de diligence omver zou waaien. Zwipende regenbuien vlogen voor dezen stormwind uit, alsof het een stalen hagel was; en wanneer wij onder de beschutting van boomen of muren konden komen, bleven wij liefst maar stilstaan, daar het toch onmogelijk was dien strijd voort te zetten.

Toen de dag aanbrak, begon het nog harder te waaien. Ik was wel in Yarmouth geweest als de zeelieden zeiden dat het stormde, maar iets dergelijks had ik nog nooit bijgewoond. Wij kwamen in Ipswich — heel laat, daar wij, sedert wij tien mijl buiten Londen waren, elken duim grond hadden moeten bevechten; en vonden op de markt een troep menschen, die uit vrees voor vallende schoorsteen 's nachts uit hun bed waren gekomen. Sommigen van hen, die naar de herberg kwamen, terwijl wij van paarden verwisselden, vertelden ons van groote bladen lood, die van den hoogen kerktoeren waren afgescheurd en in een achterstraat neergesmeten, die zij nu versperden. Anderen wisten van landlieden te vertellen, die van de naburige dorpen waren gekomen en groote uit den grond gerukte boomen en heele hooibergen overvelden en wegen verstrooid hadden zien liggen. Evenwel bedaarde de storm nog altijd niet, maar werd zelfs nog heviger.

Terwijl wij, al voortworstelend, dichter en dichter bij de zee kwamen, vanwaaruit deze heftige storm vlak op de kust blies, werd zijn kracht hoe langer hoe geweldiger. Lang voordat wij de zee zagen, proefden wij haar schuim en vloog ons een zoute regen in het gezicht. Mijlen ver stond het vlakke land in den omtrek van Yarmouth onder water, en elke plas en poel teisterde zijn oevers en rolde met een kleine branding op ons aan. Toen wij de zee in het oog kregen, leken de golven in de verte, die wij nu en dan over de kolkende branding heen te zien kregen, op een verwijderde kust met gebouwen en torens. Toen wij eindelijk de stad inreden, kwamen de menschen, heelemaal schuin voorovergebogen en met wapperende haren, hun deuren uit, vol verbazing, dat de diligence in zoo'n nacht had doorgereden.

Ik nam mijn intrek in de oude herberg, en ging uit om naar de zee te kijken; langs de straat voortwaggelend, die met zand en zeewier was bestrooid, en waar de schuimvlokken doorheen vlogen; bang voor vallende leien en pannen; en mij op tochtige hoeken aan de menschen, die ik tegenkwam, vasthoudend. Toen ik bij het strand kwam, zag ik niet alleen de zeelieden, maar de helft van de bevolking van de stad, achter gebouwen schuilend, staan uitkijken. Nu en dan tartten er eenigen de woede van den storm, om vlak in zee te kijken, en werden, wanneer zij wilden terugkomen, volkomen uit hun koers gewaaid.

Mij bij deze groepen voegend, vond ik jammerende vrouwen, wier mannen met haring- of oesterbooten uit waren, waarvan men maar al te veel reden had om te denken dat zij omgeslagen en gezonken waren voor zij zich ergens konden bergen. Oude grijze zeelieden waren er onder het volk, die hun hoofd schudden, als zij van het water naar de lucht keken; scheepsreiders in angstige spanning; kinderen, die samenschoolden en oudere lieden naar de oogen tuurden; zelfs koene zeelieden, die onrustig en angstig, uit den een of anderen schuilhoek, hun verrekijker op de zee richtten, alsof zij een vijand bespieden.

De verschrikkelijke zee zelf, wanneer ik, tusschen den verblindenden wind, de vliegende steenen en zand en het ontzettende gebulder, een oogenblik gelegenheid kon vinden om uit te kijken, deed mij versteld staan. Wanneer de hooge watermuren kwamen opdringen, en op hun hoogste punt gekomen in schuim neerploften, zagen zij er uit, alsof de kleinste van hen de heele

stad zou bedelven. Wanneer de gebroken golf met een schor gebrul weer terugstroomde, scheen zij diepe kuilen in het strand te graven, alsof zij de aarde wilde ondermijnen. Wanneer eenige witgekuifde baren donderend kwamen aantuimelen en zich, voor zij het land bereikten, in stukken sloegen, scheen ieder deel van het aanvankelijke geheel nog met de volle woede daarvan bezield te zijn, en snelde het voort om zich met de andere tot het samenstellen van een ander reusachtig monster te verzamelen. Golvende heuvels werden in valleien, golvende valleien (waardoor soms een enkele stormvogel heengierde) in heuvels herschapen; bergen van water verbrijzelden zich en deden het strand dreunen; elke nieuw gevormde golf rolde omstuimig voort, om steeds weer van vorm en plaats te verwisselen en iets anders te verdringen en te vernielen; de denkbeeldige kust aan den gezichtseinder, met haar gebouwen en torens, rees op en viel neer; de wolken vlogen en joegen elkaar na; het was als zag ik de heele natuur in een woesten strijd en een gigantische omwenteling.

Daar ik Ham niet vond onder de menschen, die deze gedenkwaardige storm — want hij wordt daar nog altijd in herinnering gehouden als de zwaarste dien men op deze kust ooit beleefd heeft — bij elkaar had doen komen, begaf ik mij naar zijn huis. Het was gesloten; en daar niemand op mijn kloppen antwoordde, ging ik door achterstraten en stegen naar de werf waar hij werkte. Daar vernam ik, dat hij naar Lowestoft was, om aan een schip, dat gerepareerd moest worden, iets te verrichten, waarvoor zijn bijzondere bekwaamheid vereischt werd; maar dat hij den volgenden morgen vroeg terug zou zijn.

Ik ging weer naar de herberg; en toen ik mij gewasschen en gekleed had, en vergeefs geprobeerd had een slaapje te doen, was het vijf uur geworden. Ik had nog geen vijf minuten bij het vuur in de koffiekamer gezeten, toen de knecht, die het vuur kwam oppoken, als een voorwendsel om een praatje te maken, mij vertelde dat een paar mijl verderop twee kolenschepen met man en muis vergaan waren, en dat men op de reede nog een paar schepen had gezien, die, zwaar geteisterd, al het mogelijke deden om van de kust te blijven. De Hemel mocht hun en alle arme zeelieden genadig zijn, zei hij, als wij nog zoo'n nacht kregen als de vorige!

Ik was erg terneergeslagen, en maakte mij veel ongeruster over de afwezigheid

van Ham dan de omstandigheden schenen te vereischen. Ik was door de jongste gebeurtenissen sterk aangegrepen, zonder zelf te weten hoe erg; en dat ik zoolang aan dien geweldigen wind was blootgesteld geweest, had mij geheel verbijsterd. Er heerschte zoo'n verwarring in mijn gedachten en herinneringen, dat ik elk duidelijk begrip van tijd en afstand volkomen verloren had. Zoo zou het, als ik de stad in was gegaan, mij niet verwonderd hebben, denk ik, als ik iemand had ontmoet, van wien ik zeker wist dat hij in Londen moest zijn. Om zoo te zeggen, mijn geest had in dit opzicht een zonderlinge onoplettendheid; en toch was hij tegelijk vervuld met al de herinneringen, die de plaats natuurlijk moest opwekken, en waren deze zelfs bijzonder duidelijk en levendig.

In dezen toestand bracht ik het treurige bericht van den knecht over de schepen, zonder dat mijn wil daarop eenigen invloed had, in verband met mijn ongerustheid over Ham. Ik vreesde, dat hij over zee van Lowestoft zou willen terugkeeren en daarbij zou omkomen. Deze vrees werd zelfs zoo sterk bij mij, dat ik besloot vóór het eten nog eens naar de werf te gaan en den eigenaar te vragen, of hij het ook maar eenigszins waarschijnlijk achtte, dat Ham over zee zou terugkomen. Als hij mij de minste reden gaf om dit te denken, wilde ik zelf naar Lowestoft gaan en het hem verhinderen, door hem mee te nemen.

Ik bestelde haastig een eenvoudigen maaltijd en ging nog eens naar de werf. Ik kwam geen oogenblik te vroeg, want de eigenaar was, met een lantaarn in zijn hand, juist bezig de poort te sluiten. Hij lachte toen ik hem mijn vraag deed, en zei, dat men daarvoor niet behoefde te vreezen; niemand, hetzij hij zijn zinnen bij elkaar had of niet, zou in zoo'n storm van wal steken, vooral Ham Peggotty niet, die op zee was groot geworden.

Ik had dit tevoren eigenlijk ook wel zoo goed geweten, dat ik mij werkelijk schaamde iets te doen dat ik toch niet kon laten. Ik ging dus naar de herberg terug. Indien zoo'n storm nog kon toenemen, geloof ik dat hij nog toenam. Het huilen en bulderen, het klapperen van deuren en ramen, het loeien in de schoorsteenen, het duidelijke trillen van het huis dat mij een schuilplaats verleende, het ontzagwekkende gebulder van de zee, alles was nog verschrikkelijker dan 's morgens. Maar bovendien was het nu nog volslagen donker, en dit voegde nieuwe verschikkingen aan den storm toe, ware zoowel als ingebeelde.

Ik kon niet eten, ik kon niet stilzitten, ik kon mij met niets ook maar even bezighouden. Iets in mijn binnenste, een flauwe zweem van den storm daarbuiten, woelde de diepte van mijn geheugen om en bracht al mijn herinneringen in oproer. En toch bleven, in al het gewoel van mijn gedachten, even woest als de bulderende zee, de storm en mijn ongerustheid over Ham steeds op den voorgrond.

Mijn eten werd bijna onaangeroerd weer weggenomen, en ik trachtte mij met een paar glazen wijn te verkwikken. Vergeefs. Ik viel voor het vuur zittend in een doffe sluimering, zonder het bewustzijn te verliezen noch van het oproer der natuur buitenshuis noch van de plaats waar ik was. Beide werden door een nieuwe onbestemde afgrijselijkheid overschaduwd; en toen ik wakker werd — of liever toen ik de bedwelming afwierp, die mij op mijn stoel vasthield — deed een angst, waarvan ik zelf de reden niet begreep, mij over al mijn leden beven.

Ik liep op en neer, trachtte in een oude courant te lezen, luisterde naar het ontzaglijke tumult, keek naar gezichten en tooneelen in het vuur. Eindelijk begon het regelde getik van de onverstoorbare klok aan den muur mij zoo te martelen, dat ik besloot naar bed te gaan.

Het was in zoo'n nacht een geruststelling, te hooren dat eenige bedienden uit de herberg met elkaar hadden afgesproken om tot den ochtend op te blijven. Ik ging naar bed, heel vermoeid en slaperig; maar toen ik mij had neergelegd, verdween dat gevoel als bij tooverslag en bleef ik klaar wakker, terwijl al mijn zinnen nog verscherpt schenen te zijn.

Uren lang lag ik daar naar den wind en de golven te luisteren; mij nu eens verbeeldend, dat ik op zee hoorde schreeuwen, dan weer dat ik duidelijk noodschoten hoorde afvuren, dan weer dat ik in de stad huizen hoorde instorten. Ik stond verscheidene malen op en keek naar buiten; maar ik kon niets zien, behalve de weerspiegeling in de vensterruiten, van de flauwe kaars, die ik had laten branden, en van mijn eigen bleeke gezicht, dat mij uit de zwarte duisternis scheen aan te staren.

Tenslotte werd mijn rusteloosheid zoo sterk, dat ik haastig mijn kleeren aanschoot en naar beneden ging. In de groote keuken, waar ik stukken spek en risten uien, die aan de zoldering hingen, maar flauw kon onderscheiden, zaten de wakers in verschillende houdingen om een tafel, die men opzettelijk van den grooten schoor-

steen af en dichter bij de deur had geschoven. Een aardig meisje, dat haar ooren toestopte met haar schort, en haar oogen op de deur gevestigd hield, gaf een gil toen ik mij vertoonde, daar zij dacht dat ik een spook was; maar de anderen hadden meer tegenwoordigheid van geest, en waren blij met deze vermeerdering van hun gezelschap. Een knecht, over het onderwerp, dat juist in behandeling was, voortsprekend, vroeg mij, of ik ook niet dacht, dat de zielen van de kolenschippers, die verdronken waren, in den storm rondwaarden.

Ik bleef daar, denk ik, wel twee uur lang. Eén keer opende ik de buitendeur en keek in de leege straat. Zand, zeewier en schuimvlokken vlogen mij voorbij, en ik moest om hulp roepen, om de deur, tegen het geweld van den wind in, weer te sluiten.

Er heerschte een sombere duisternis in mijn eenzame kamer, toen ik eindelijk daaraan terugkeerde, maar ik was nu heel vermoeid, en toen ik weer in bed lag, viel ik — van een toren en een stelte af — in een diepen slaap. Het is mij bijgebleven, dat het nog lang, hoewel ik droomde dat ik ergens anders en zelfs op allerlei plaatsen was, in mijn droom toch altijd stormde. Eindelijk verloor ik ook dat flauwe bewustzijn van de werkelijkheid, en was met twee dierbare vrienden (maar wie zij waren weet ik niet) bij het beleg van een stad, onder het gebulder van een bombardement.

Het gedonder van het geschut was zoo aanhoudend en geweldig, dat ik iets, dat ik heel erg verlangde te hooren, volstrekt niet hooren kon, en dit duurde zoolang tot ik mij heftig inspande en ontwaakte. Het was helder dag — acht of negen uur; de stormwind woedde, in plaats van de batterijen; en er stond iemand aan mijn deur te kloppen en te roepen.

„Wat is er?” riep ik.

„Een schip gestrand! Dichtbij!”

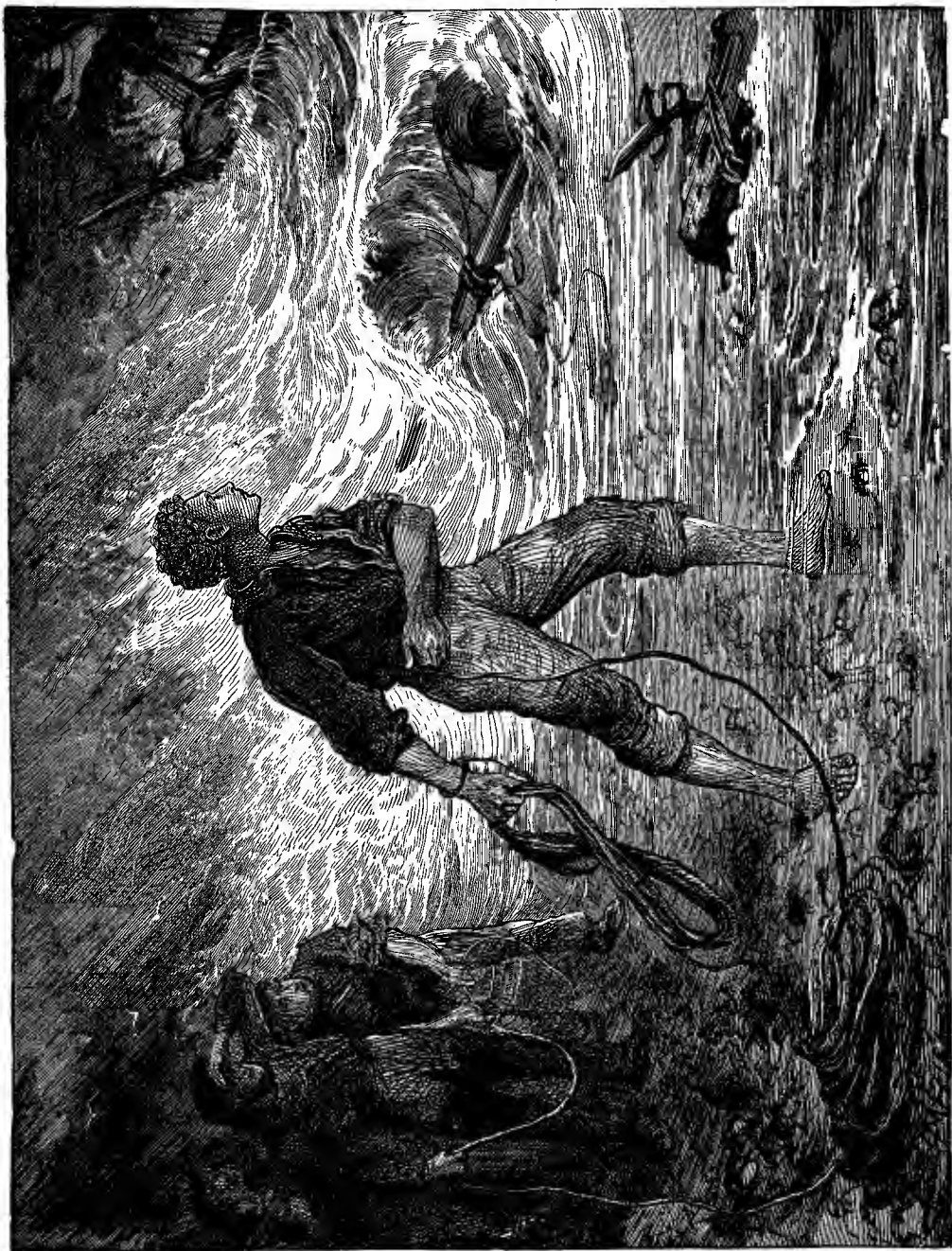
Ik sprong mijn bed uit en vroeg wat voor schip het was.

„Een schoener, van Spanje of Portugal, met een lading vruchten en wijn. Haast u, mijnheer, als gij het nog zien wilt! Men denkt op het strand, dat het ieder oogenblik in stukken zal worden geslagen.”

De stem ging nog luidruchtig roepend de trap af. Ik kleedde mij zoo vlug mogelijk aan en ging de straat op.

Een groote menschenmenigte was mij al vóór, en allen renden naar het strand. Ik liep denzelfden weg op, velen voorbij, en kreeg al heel gauw de onstuimige zee in het oog.

De storm mocht nu eenigszins bedaard

DE STORM. (BLZ. 468).

zijn, maar niet meer dan alsof het bombardement, waarvan ik gedroomd had, verflauwd was door het zwijgen van een half dozijn stukken geschut uit eenige honderden. Maar de zee, door de woeling van den heelen nacht nog meer opgestuwd, was oneindig verschrikkelijker dan toen ik haar het laatst had gezien. Alles wat men zag wekte het denkbeeld van geweld en op, en de hoogte waartoe de golven zich verhieven, over elkaar heenkeken, op elkaar neertuimelden, en in oneindige opvolging over het strand rolden, was ontzettend om aan te zien.

Door de moeilijkheid om iets anders te hooren dan den storm en de golven, bij de onbeschrijfelijke verwarring van dien menschedrom, en mijn eerste ademlooze pogingen om tegen het weer stand te houden, was ik zoo verbijsterd, dat ik, naar de zee kijkend om het schip te zoeken, niets anders zag dan de schuimende koppen van de groote golven. Een halfgekleede vischer, die naast mij stond, wees met zijn blooten arm (een daarop getatoueerde pijl wees in dezelfde richting) naar links. Toen, o groote hemel, zag ik het dicht bij ons!

De eene mast was kort afgebroken, zes of acht voet boven het dek, en hing overboord, in zeilen en touwen verward; en die heele massa beukte, bij het slingeren en stampen van het schip, tegen de zijde, alsof zij die wilde doen barsten. Zelfs toen nog werden pogingen gedaan om dit gedeelte van het wrak af te kappen, want toen het schip zich onder het slingeren naar ons toekeerde, zag ik duidelijk de bemanning met bijlen aan het werk, vooral een ranke gestalte, met lang krullend haar, die boven de anderen uitstak. Maar een geweldige kreet, die zelfs boven den wind en de golven te hooren was, steeg op dit oogenblik van het strand op; de zee, over het stampende wrak heen slaand, rukte alles los en slingerde menschen, rondhouten, vaten, planken, verschansingen, als een hoop speelgoed in de kokende branding.

De tweede mast stond nog overeind, met de flarden van een gescheurd zeil en een netwerk van afgebroken touwen, dat in den wind heen en weer slingerde. Het schip had al eens gestooten, schreeuwde dezelfde visscher mij met een schorre stem in het oor, was toen weer losgeraakt en had nog eens gestooten. Ik begreep ook uit wat hij zei, dat het midscheeps zou breken, en ik kon dit gereedelijk denken, want het stooten en stampen was zoo verschrikkelijk, dat geen menschenwerk er lang tegen bestand kon zijn. Terwijl hij nog sprak, klonk er weer

een jammerkreet van het strand. Vier mannen rezen met het wrak uit de diepte op, zich aan het want van den nog overgebleven mast vasthoudend; bovenaan de ranke gedaante met het krullende haar.

Er was een klok aan boord en terwijl het schip rolde en werkte, als een razend wanhopig schepsel, ons nu eens het heele dek, dan weer de kiel vertoonend, al naar gelang het naar de kust toe vooroverdook of weer als dol zeewaarts overstoof, luidde die klok; en deze klanken, het doodsgelui van die ongelukkigen, werden door den wind naar ons toegevoerd. Weer verloren wij het heele wrak uit het oog en weer kwam het boven. Twee mannen waren verdwenen. De angst op het strand nam toe. De mannen stonden met gevouwen handen te zuchten; de vrouwen gilden en wendden het hoofd af. Sommigen liepen woest het strand op en neer, en riepen om hulp waar niemand hulp kon bieden. Ik zelf was een van dezen en smeekte een troepje zeelieden, die ik kende, met waanzinnigen aandrang, om die twee menschen niet voor onze oogen te laten omkomen.

Zij beduidden mij, vol ontroering — ik weet niet hoe, want ik was nauwelijks bedaard genoeg om het weinige, dat ik hooren kon te begrijpen — dat de reddingsboot al een uur geleden dapper bemand was en niets kon uitrichten; en dat, daar niemand zoo roekeloos zou zijn om met een touw naar het schip te willen waden om aldus een verbinding met de kust tot stand te brengen, er niets meer gedaan kon worden; toen ik plotseling bemerkte, dat een nieuwe aandoening de toeschouwers op het strand in beweging bracht. Ik zag hen uit elkaar wijken en Ham door hen heen naar voren komen.

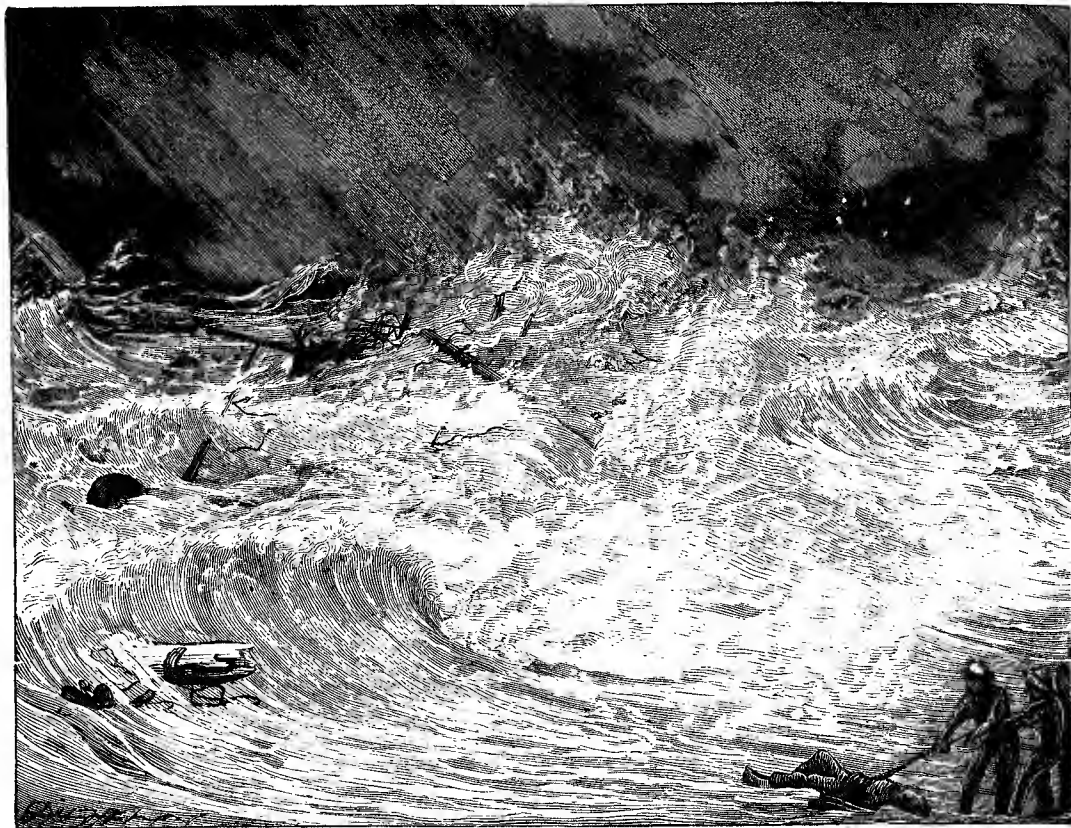
Ik liep naar hem toe, herinner ik mij nog, om bij hem mijn bede om hulp te vernieuwen. Maar, hoe verbijsterd ik door een voor mij zoo nieuw en verschrikkelijk schouwspel ook was, deed toch de strakheid van zijn op de zee gevestigden blik — dezelfde blik, dien ik mij van den morgen na Emily's vlucht herinnerde — mij tot het bewustzijn komen van het gevaar voor hem. Ik hield hem met beide armen vast, en smeekte de mannen met wie ik hem had zien spreken niet naar hem te luisteren, geen moord te plegen, hem geen stap verder te laten doen.

Weer steeg er een kreet op, en toen wij naar het wrak keken, zagen wij dat het onbarmhartige zeil met slag op slag den laatsten van de twee mannen lossloeg, en toen als zegevierend opvloog rond de ranke

gedaante, die zich nog alleen aan den mast vasthield.

Tegen dit schouwspel, en tegen de vastberadenheid van den kalm vertwijfelden man, die steeds gewoon was de helft der aanwezigen in alles voor te gaan, had ik evengoed den storm zelf kunnen aanroepen. „Mijnheer David,” zei hij, welgemoed mijn beide handen grijpend; „als mijn tijd gekomen is, dan is hij gekomen. Zoo niet,

zeiden; maar ik zag beweging op het strand, en mannen, die met touwen kwamen aanloopen van een kaapstander die daar stond, en er mee in den kring van menschen gingen, die hem voor mij verborg. Toen zag ik hem staan in een matrozen-buis en broek, met een touw in zijn hand of om zijn arm gewonden, een ander om zijn lichaam, en op eenigen afstand enkele van de flinkste mannen, die dit

ZIJ SLEEPTEN HEM VLAK VOOR MIJN VOETEN — BEWUSTELOOS — DOOD.

dan zal ik hem afwachten. De Heer daarboven zegene u en allen! Maats, maakt mij klaar! Ik ga er op af."

Ik werd, hoewel niet ruw, een eind op zij geduwd, waar de lieden, die mij omringden, mij deden blijven; zeggend, zooals ik verward begreep, dat hij toch wilde gaan, met of zonder hulp, en dat ik de voorzorgen voor zijn veiligheid zou bemoeilijken, als ik diegenen belemmerde, die ze ten uitvoer moesten brengen. Ik weet niet wat ik daarop antwoordde, of wat zij daarna weer

laatste vasthielden, dat hij zelf in slappe bochten voor zijn voeten op het strand uitlegde.

Zelfs voor mijn ongeoeffende oogen was het duidelijk, dat het wrak bezweek. Ik zag, dat het in het midden uit elkaar week en dat het leven van den eenzamen man in den mast aan een draadje hing. Maar nog klemde hij er zich aan vast. Hij had een zonderlinge roode muts op — geen matrozenmuts, maar van een fraaiere kleur, en terwijl de weinige bezwijkende planken

tusschen hem en den ondergang slingerden en bogen, en zijn doodsklok reeds bij voorbaat luidde, zagen wij allen hem met die muts wuiven. Ik zag hem dit opnieuw doen, en dacht mijn verstand te zullen verliezen, toen dit gebaar een oude herinnering in mij wakker riep aan een eenmaal zoo dierbaren vriend.

Ham stond, geheel alleen, naar de zee te staren, met de ademlooze stilte van de menigte achter en den storm voor zich, tot er een groote golf terugliep, en hij, even omkijkend naar degenen, die het om zijn lichaam geknoopte touw vasthielden, die golf na-rende; en een oogenblik later worstelde hij tegen het water; met de heuvels oprijzend, met de dalen neerzinkend, onder het schuim bedolven; toen weer aan land gesleept. Zij haalden hem haastig in.

Hij was geblesseerd. Ik zag bloed op zijn gezicht, van de plek waar ik stond; maar hij lette er niet op. Hij scheen hun haastig te beduiden, dat zij hem meer vrijheid moesten laten — zooiets begreep ik uit de beweging van zijn arm — en verdween weer als tevoren.

En nu hield hij op het wrak aan; met de heuvels rijzend, met de dalen zinkend, onder het schuim bedolven, naar het strand terug en weer voorwaarts naar het schip geslingerd,forsch en dapper worstelend. De afstand was niets, maar de kracht van zee en wind maakte dien strijd tot een doodstrijd. Eindelijk naderde hij het wrak. Hij was er zoo dicht bij, dat hij met nog een van zijn forsche slagen er zich aan vast kon klampen — toen een hooge, groene, geweldige berg van water van achter het schip op het land aankwam. Hij scheen er zich met een geweldigen sprong in te werpen, en het schip was verdwenen!

Eenige dwarrelende brokken zag ik in de zee, alsof er maar een ton aan duigen was geslagen, toen ik naar de plek liep waar men bezig was hem in te halen. Ontsteltenis stond op ieder gezicht. Zij sleepten hem vlak voor mijn voeten — bewusteloos — dood. Hij werd naar het naastbijzijnde huis gedragen, en daar niemand mij nu tegenhield, bleef ik bij hem, meehelpend, terwijl men alle middelen beproefde om hem bij te brengen. Maar hij was door die groote golf doodgeslagen, en zijn edel hart stond voor altijd stil.

Terwijl ik bij het bed zat, nadat de hoop was opgegeven, en alles gedaan was, kwam een visscher, die mij al gekend had toen Emily en ik nog kinderen waren, aan de deur en fluisterde mijn naam.

„Mijnheer,” zei hij, met tranen op zijn

verweerde wangen, die nu, evenals zijn bevende lippen, doodsbлек waren, „wilt gij even daarginds komen?”

De oude herinnering, die bij mij was opgekomen, lag in zijn blik. Ik vroeg hem verschrikt, op den arm leunend, dien hij uitstak om mij te ondersteunen:

„Is er een lijk aangespoeld?”

„Ja!” antwoordde hij.

„Ken ik het?” vroeg ik toen.

Hij antwoordde niet.

Maar hij bracht mij naar het strand. En op dat gedeelte daarvan, waar zij en ik als kinderen naar schelpen hadden gezocht — op dat gedeelte waar eenige lichte stukken van de oude woonschuit, den vorigen nacht in elkaar gewaaid, door den wind verstrooid waren — tusschen die overblijfselen van het verwoeste huis, dat hij onteerd had — zag ik hem liggen met zijn hoofd op zijn arm, zooals ik hem dikwijls op school had zien liggen.

HOOFDSTUK LVI.

De nieuwe wond en de oude.

Gij hadt niet, o Steerforth, behoeven te zeggen, toen wij voor het laatst met elkaar spraken, in dat uur dat ik zoo weinig voor ons afscheidsuur hield — gij hadt niet behoeven te zeggen: „Denk aan mij op mijn best!” Dat had ik altijd gedaan; en kon ik nu anders, nu ik dit schouwspel zag?

Zij haalden een baar, legden hem daarop, bedekten hem met een vlag, namen hem op en droegen hem naar de huizen. Al de mannen, die hem droegen, hadden hem gekend, en hadden met hem gevaren, en hadden hem vroolijk en moedig gezien. Zij droegen hem door het woeste gebulder — stil werd het op hun weg te midden van al dat rumoer — en brachten hem naar de hut waar de Dood reeds aanwezig was.

Maar toen zij de baar voor den drempel hadden neergezet, keken zij elkaar en mij aan, en fluisterden. Ik wist wel waarom. Het was hun te moede alsof het niet goed zou zijn, hem in dezelfde stille kamer neer te leggen.

Wij gingen naar de stad en brachten onzen last naar de herberg. Zoodra ik mijn gedachten eenigszins kon verzamelen, liet ik Joram roepen, en verzocht hem voor een rijtuig te zorgen om het lijk 's nachts naar Londen te vervoeren. Ik begreep, dat de zorg daarvoor en de harde plicht om zijn moeder op de ontvangst voor te bereiden,

op niemand anders dan op mij konden rusten, en wilde dien plicht zoo trouw vervullen als ik kon.

Ik koos den nacht voor de reis, opdat er, als ik de stad verliet, minder nieuwsgierigen zouden zijn. Maar hoewel het bijna middernacht was, toen ik in een sjees het stalplein van de herberg uitreed, gevolgd door datgene wat ik onder mijn hoede had, stonden er veel menschen te wachten. Hier en daar in de stad, en zelfs een eind ver op den weg, zag ik er nog meer, maar eindelijk had ik niets anders dan den barren nacht en het open veld om mij heen, en de asch van mijn jeugdige vriendschap.

Op een zachten najaarsdag, tegen den middag, terwijl de grond met geurige, afgevallen bladeren bestrooid lag en er nog veel meer, met de fraaiste tinten van geel, rood en bruin, aan de boomen hingen, waardoor de zon haar stralen liet vallen, kwam ik in Highgate aan. Ik had de laatste mijl te voet afgelegd, onderweg denkend over wat ik te doen had, en het rijtuig, dat mij den heelen nacht was gevolgd, laten staan, om te wachten tot het een boodschap kreeg om voor te rijden.

Het huis zag er, toen ik het naderde, nog precies zoo uit. Geen rolgordijn was opgetrokken; geen teeken van leven zag ik op het bestrate pleintje met het poortje, dat naar de ongebruikte deur leidde. De wind was nu volkomen bedaard, en niets bewoog zich.

Ik had in het eerst den moed niet, om aan het hek te schellen, en toen ik dit deed scheen de klank van de schel mijn boodschap al aan te kondigen. Het kamermeisje kwam naar buiten met den sleutel in haar hand; en mij, terwijl zij het hek opendeed, ernstig aankijkend, zei zij:

„Neem mij niet kwalijk, mijnheer. Zijt ge ziek?”

„Ik heb veel emoties gehad en ben vermoeid.”

„Is er iets gebeurd, mijnheer? — Mijnheer James...?”

„Stil!” zei ik. „Ja, er is iets gebeurd, dat ik mevrouw Steerforth moet zeggen. Zij is toch thuis?”

Het meisje antwoordde bedrukt, dat haar mevrouw tegenwoordig maar zelden uitging, zelfs met het rijtuig; dat zij haar kamer hield en geen visites ontving, maar mij toch wel zou willen zien. Haar mevrouw was op, zei zij, en juffrouw Dartle was bij haar. Wat moest zij boven zeggen?

Haar streng opdracht gevend zich bedaard te houden en alleen maar mijn

kaartje te overhandigen en te zeggen dat ik bleef wachten, zette ik mij in den salon (dien wij nu bereikt hadden) neer, tot zij terug zou komen. Het vroegere gezellige uiterlijk van bewoond en gebruikt te worden, dat dit vertrek eigen was, was verdwenen, en de vensterluiken waren half gesloten. De harp was in vele, vele dagen niet aangeraakt. Zijn portret als kind hing er nog. Het kastje, waarin zijn moeder zijn brieven bewaarde, stond er nog. Ik vroeg mij af of zij ze nu ooit nog las, of zij ze ooit weer lezen zou.

Het huis was zoo stil, dat ik den lichten voetstap van het meisje op de trap hoorde. Toen zij terugkwam, bracht zij de boodschap, dat mevrouw Steerforth zich niet wel voelde en niet beneden kon komen, maar dat zij, als ik het haar ten goede wilde houden, dat zij in haar kamer bleef, mij graag wilde ontvangen. Enkele oogenblikken later stond ik voor haar.

Zij was in zijn kamer, niet in de hare. Ik begreep, natuurlijk, dat zij die ter herinnering aan hem had betrokken, en dat de vele bliken van zijn oude genoegens en talenten, die haar omringden, om dezelfde reden daar bleven zooals hij ze er gelaten had. Zij prevelde echter, bijna zoodra zij mij zag, dat zij niet in haar eigen kamer was, daar deze een ligging had, die haar voor haar ziekte niet gunstig was; en met haar statigen blik scheen zij het geringste vermoeden van de waarheid te willen tegenhouden.

Bij haar stoel stond, als gewoonlijk, Rosa Dartle. Van het eerste oogenblik, dat haar zwarte oogen op mij rustten, zag ik dat zij begreep, dat ik de bringer van slechte tijding was. Het litteeken viel terstond sterker in het oog. Zij ging een stap terug achter den stoel, opdat mevrouw Steerforth haar gezicht niet zou kunnen zien, en scheen in mijn gedachten te willen lezen, met een doordringenden blik, die geen oogenblik werd neergeslagen, of minder vast werd.

„Het spijt mij te zien, dat gij in den rouw zijt, mijnheer,” zei mevrouw Steerforth.

„Ik ben helaas weduwnaar geworden,” antwoordde ik.

„Gij zijt nog heel jong om zoo'n groot verlies te kennen,” hervatte zij. „Het doet mij verdriet het te hooren. Ik hoop dat de tijd goed voor u zal zijn.”

„Ik hoop,” zei ik, haar aankijkend, „dat de tijd voor ons allen goed zal zijn. Lieve mevrouw Steerforth, wij moeten allen daarop vertrouwen bij onze zwaarste rampen.”

De ernst van mijn toon en de tranen in

mijn oogen deden haar ongerust worden. De heele loop van haar gedachten scheen te blijven stilstaan en een andere richting te nemen.

Ik trachtte mijn stem in bedwang te houden terwijl ik zacht zijn naam uitsprak, maar zij beefde toch. Zij herhaalde dien naam twee- of driemaal binnensmonds. Toen, mij aansprekend, zei zij met gedwongen kalmte:

„Mijn zoon is ziek?”

„Heel ziek.”

„Gij hebt hem gezien?”

„Dat heb ik.”

„Zijt gij verzoend?”

Ik kon niet ja zeggen, ik kon niet neen zeggen. Zij keerde haar hoofd een weinig om, naar de plek waar Rosa Dartle naast haar had gestaan, en in dat oogenblik zei ik, door de beweging van mijn lippen, tegen Rosa: „Dood!”

Opdat mevrouw Steerforth niet geheel achterom zou kijken, en duidelijk datgene lezen waarop zij nog niet was voorbereid, ving ik snel haar blik weer op; maar ik had Rosa Dartle met woeste wanhoop en ontzetting haar handen op zien steken en ze daarna voor haar gezicht zien slaan.

De statige, knappe dame — zoo gelijkend, o zoo gelijkend op hem! — keek mij met een strakken blik aan en bracht haar hand aan haar voorhoofd. Ik smeekte haar bedaard te blijven, en zich voor te bereiden op wat ik te zeggen had; maar ik had haar liever moeten smeecken om te schreien, want zij zat daar als een steenen beeld.

„Toen ik den laatsten keer hier was,” bracht ik haperend uit, „vertelde juffrouw Dartle mij, dat hij hier en daar aan het zeilen was. Eergisternacht was het verschrikkelijk weer op zee. Als hij in dien nacht op zee was en dicht bij een gevaarlijke kust, zooals men zei dat hij was; en als het schip werkelijk dat schip was, dat...”

„Rosa!” zei mevrouw Steerforth. „Kom bij mij!”

Zij kwam, maar niet met medelijden of welwillende zachtheid. Met oogen die als kolen gloeiden trad zij voor de moeder, en barstte in een vreeselijk lachen uit.

„Is uw trots nu voldaan, razende die gij zijt?” zei zij. „Nu heeft hij boete voor u gedaan — met zijn leven! Hoort gij wel? — Zijn leven!”

Mevrouw Steerforth, stijf achterover in haar stoel gezonken, en geen ander geluid gevend dan een dof gekreun, staarde haar met wijd open oogen aan.

„Ja!” riep Rosa, zich hartstochtelijk op

de borst slaand. „Kijk mij maar aan! Kerm en zucht, en kijk mij aan! Kijk hier!” Een slag op het litteeken gevend. „Dat is het werk van uw dooden zoon!”

Het kermende geluid, dat de moeder nu en dan liet hooren, sneed mij door mijn hart. Aldoor hetzelfde. Aldoor dof en gesmoord. Aldoor met dezelfde onzekere beweging van haar hoofd, maar zonder dat er in haar gezicht eenige verandering kwam, door dien strakken mond en tusschen de vast gesloten tanden uitgestooten, alsof een pijnlijke kramp haar kaken samenkleemde en haar trekken versteend waren.

„Weet ge nog wanneer hij dit deed?” zei zij. „Weet ge nog wanneer hij, die uw karakter had geërfd en wiens trots en drift door u werden gevoed, dit gedaan en mij voor mijn heele leven mismaakt heeft? Kijk mij aan, tot aan mijn dood met het teeken van zijn hoogmachtige ongenoegen gemerkt, en kerm en zucht over wat gij van hem gemaakt hebt!”

„Juffrouw Dartle!” smeekte ik haar. „Om 's Hemels wil...”

„Ik wil spreken!” zei zij, zich met haar bliksemende oogen naar mij toekeerend. „Zwijg! Kijk mij aan, zeg ik, trotsche moeder van een trotschen, valschen zoon! Kerm er over, dat gij hem zoo hebt opgevoed, kerm er over, dat gij hem zoo bedorven hebt, kerm over uw verlies, kerm over het mijne!”

Zij klemde haar vuisten dicht en haar heele magere gestalte beefde alsof haar hartstochten haar langzaam doodmartelden.

„Gij zijn eigenzinnigheid kwalijk nemen!” riep zij uit. „Gij door zijn trots beledigd! Gij, die, toen uw haren grijs werden, tegenover die eigenzinnigheid en trots dezelfde eigenschappen hebt gesteld, die gij hem bij zijn geboorte hadt meegegeven! Gij, die hem van zijn wieg af hebt opgekweekt tot wat hij was, en hem belet te worden wat hij had behooren te zijn! Zijt gij nu beloond voor uw moeite van zooveel jaren?”

„O foei, juffrouw Dartle! Hoe onmensche-lijk!”

„Ik zeg u,” antwoordde zij, „ik wil tegen haar spreken. Geen macht op aarde zou het mij beletten, terwijl ik hier voor haar sta. Heb ik al die jaren gezwe- gen, en zal ik nu niet spreken? Ik had hem meer lief dan gij ooit gedaan hebt!” riep zij uit, zich met woestheid weer naar haar omke- rend. „Ik had hem kunnen liefhebben zon- der iets terug te eischen. Als ik zijn vrouw was geweest had ik de slavin van zijn gril-

len kunnen zijn voor één woord van liefde in een jaar. Dat zou ik geweest zijn. Wie weet het beter dan ik? Gij waart veel-eischend, trotsch, lichtgeraakt, zelfzuchtig. Mijn liefde zou zelfverloochenend zijn geweest — zou uw ellendig gejam met voeten hebben getreden!"

Met flikkerende oogen stampte zij op den grond alsof zij het werkelijk deed.

"Kijk hier!" zei zij, weer ongenadig een slag op het litteken gevend. "Toen hij zoo groot werd, dat hij beter leerde begrijpen wat hij gedaan had, zag hij het en had er berouw van! Ik kon voor hem zingen, en met hem praten, en hem mijn belangstelling toonen, in alles wat hij deed, en met arbeid en moeite die kundigheden verwerven, waarin hij het meeste belang stelde; en ik trok hem aan. Toen hij nog onbedorven was had hij mij lief. Ja, dat deed hij. Menigmaal, als gij met een onverschillig woord werdt afgescheept, heeft hij mij aan zijn hart gedrukt."

Zij zei dit in haar razernij — want zij was weinig minder dan razend — met een sarrenden hoogmoed, en toch met een zekere gretige herinnering aan dien tijd, waarin de smeulende vonken van een zachter gevoel op dit oogenblik weer gloeiden.

"Ik daalde af — zooals ik wel had kunnen weten dat ik doen zou, als hij mij niet met zijn jongensvereering had verblind — tot een pop, een stuk speelgoed om er zich in zijn leege uren mee bezig te houden, om het weg te werpen en weer op te nemen en er mee te beuzelen zooals zijn ongestadige grillen hem ingaven. Toen hij er genoeg van had, had ik er ook genoeg van. Toen zijn genegenheid wegstierf had ik evenmin willen trachten de macht, die ik nog had, te versterken, als ik hem had willen trouwen wanneer hij gedwongen was geweest mij tot zijn vrouw te maken. Wij lieten elkaar los zonder een woord te zeggen. Misschien zaagt gij dat wel en speet het u niet. Sedertdien ben ik tusschen u beiden niets anders geweest dan een beschadigd meubelstuk, dat geen oogen of ooren, geen gevoel of herinnering had. Kermen? Kerm over wat gij van hem gemaakt hebt, niet over uw liefde. Ik zeg u, dat er een tijd was dat ik hem veel meer liefhad dan gij ooit gedaan hebt!"

Zij stond met haar toornig schitterende oogen tegenover dien wijd starenden blik en dat strakke gezicht, en liet zich, toen het kermen weer herhaald werd, er evenmin door vermurwen, als was dat gezicht een schilderij geweest.

"Juffrouw Dartle," zei ik, "als gij zoo

hard kunt zijn om niets voor deze bedroefde moeder te voelen..."

"Wie voelt er voor mij?" antwoordde zij scherp. "Zij heeft dit gezaaid. Laat zij kermen over den oogst dien zij vandaag inzamelt."

"En als zijn gebreken..." begon ik.

"Gebreken!" riep zij uit, in hartstochtelijke tranen uitbarstend. "Wie durft er kwaad van hem te spreken? Hij had een ziel zooveel waard als millioenen van die vrienden tot wie hij zich vernederde!"

"Niemand kan meer van hem gehouden hebben dan ik, aan niemand kan zijn nagedachtenis dierbaarder zijn dan aan mij," antwoordde ik. "Ik wilde zeggen, als gij geen medelijden met zijn moeder hebt, of als zijn gebreken — gij hebt er met bitterheid over gesproken..."

"Dat is niet waar!" riep zij, haar zwarte haren losrukkend. "Ik had hem lief!"

"...in zulk een uur niet uit uw geheugen verbannen kunnen worden," vervolgde ik, "kijk dan naar deze vrouw, desnoods als naar iemand, die gij nooit eerder hebt gezien, en doe iets om haar te helpen!"

Al dien tijd bleef die gedaante volkomen onveranderd, en scheen nooit te zullen veranderen. Roerloos, strak, wezenloos starend; nu en dan dof kermend, met dezelfde onzekere beweging van het hoofd; maar geen ander teken van leven gevend. Eensklaps knielde juffrouw Dartle voor haar neer en begon haar japon los te maken.

"Vloek over u!" zei zij, naar mij omkijkend met een gemengde uitdrukking van woede en smart in haar trekken. "Het was te kwader ure dan gij ooit hier zijt gekomen! Vloek over u! Ga heen!"

Toen ik de kamer al uit was, ging ik nog haastig even terug om aan de schel te trekken, en zoo de dienstboden des te sneller te waarschuwen. Zij had toen de bewusteloze gedaante in haar armen genomen, en nog op haar knieën liggend, schreide zij over de ongelukkige moeder, kuste haar, riep haar, wiegde haar als een kind aan haar borst, en trachtte door alle liefderijke middelen de slapende zinnen weer te wekken. Niet meer bevreesd om haar alleen te laten ging ik stil weer weg, en waarschuwde, toen ik het huis verliet, de overige bewoners.

Later op den dag kwam ik terug, en wij legden hem in de kamer van zijn moeder. Zij was nog precies als 's morgens, zei men mij; juffrouw Dartle verliet haar niet; dokters waren er bij, en men had al vele middelen beproefd; maar zij lag nog als een steenen beeld, behalve dat zij nu en dan

dat doffe geluid liet hooren.

Ik liep het naargeestige huis door en sloot de vensterluiken. In de kamer waar hij lag deed ik dit het laatst. Ik lichtte de loodzware hand op en drukte die aan mijn hart; en de héle wereld scheen   en enkele doodsche stilte te zijn, alleen onderbroken door het gekerm van zijn moeder.

HOOFDSTUK LVII.

De landverhuizers.

Nog één ding had ik te doen, voor ik mij aan den schok van deze aandoeningen kon overgeven. Dit was, het gebeurde voor hen, die op het punt waren om te vertrekken, te verbergen, en te zorgen dat zij hun reis in gelukkige onwetendheid konden aanvaarden. Hiertoe moest geen tijd verzuimd worden.

Ik nam nog denzelfden avond mijnheer Micawber terzijde, en droeg hem de taak op, zich tusschen mijn vriend Peggotty en het bericht van het ongeluk te plaatsen. Hij nam die vol ijver op zich, en beloofde iedere courant op te zullen vangen, waardoor het hem misschien zou kunnen bereiken.

„Als het tot hem doordringt, mijnheer,” zei mijnheer Micawber, zich op zijn borst kloppend, „moet het eerst door dit lichaam gaan!”

Mijnheer Micawber, moet ik opmerken, had, om zich bij zijn nieuwen maatschappelijken toestand aan te passen, een onvervaard vrijbuiters-gezicht aangenomen, niet bepaald barbaarsch, maar koen en wakker, alsof hij ieder oogenblik op zelfverdediging bedacht was. Men had hem voor een zoon van de wildernis kunnen houden, lang gewoon om buiten de grenzen der beschaving te leven, en nu op het punt om naar de wildernis, die hem geboren had zien worden, terug te keeren.

Hij had zich onder anderen voorzien van een volledig kostuum van olie-doek en van een stroohoed met een lagen bol en van buiten gepekt of geteerd. In deze ruwe kleeren, met een gewonen scheepskijker onder zijn arm, en met een reeds verkregen aanwendsel om met één oog schuins naar de lucht te kijken, alsof hij slecht weer verwachtte, zag hij er op zijn manier veel zeemansachtiger uit dan baas Peggotty zelf. Zijn heele gezin was, om mij zoo uit te drukken, uitgerust om dadelijk met den vijand aan den slag te gaan. Ik vond mevrouw Micawber met een heel nauw sluitenden,

ijzersterken hoed, onder haar kin vastgemaakt, en met een omslagdoek, waarin zij als een baal goed was ingepakt (zooals mijn tante mij had gedaan, toen ik pas bij haar kwam) en die op haar rug met een stevigen knoop bevestigd was. Jongejufvrouw Micawber vond ik eveneens op stormweer voorbereid, zonder ergens iets overtolligs te hebben. Jongeheer Micawber was nauwelijks zichtbaar in het ruigste zeemanspak, dat ik ooit gezien heb; en de kinderen waren, als conserven, in voor water en lucht ondoordringbare bussen gesloten. Mijnheer Micawber en zijn oudsten zoon hadden allebei hun mouwen lichtig omgeslagen, als gereed om overal waar het noodig mocht zijn een handje te helpen.

Zoo vonden Traddles en ik hen tegen het vallen van den avond op de houten trap, in dien tijd onder den naam Hungerford Stairs bekend, naar het afvaren van een boot kijkend, die met een gedeelte van hun goed beladen was. Ik had Traddles de verschrikkelijke gebeurtenis meegedeeld, die hem diep had getroffen, maar er viel niet aan te twifelen of het zou het beste zijn het gebeurde geheim te houden, en hij was meegegaan om mij daarin behulpzaam te zijn. Het was hier dat ik mijnheer Micawber terzijde nam en die belofte van hem ontving.

De familie Micawber was gelogeed in een morsig, bouwvallig herbergje, dat in die dagen dicht bij de gemelde trap stond, en waarvan de op balken uitgetimmerde bovenkamers boven de rivier waren uitgebouwd. De emigranten trokken zooveel toeschouwers, dat wij blij waren naar hun kamer de wijk te kunnen nemen. Dit was een van die uitgetimmerde bovenkamers, waar het water onderdoor stroomde. Mijn tante en Agnes waren daar, bezig met nog wat kleeren voor de kinderen te maken, die, hoewel niet volstrekt noodig, hun op reis wel te pas zouden komen. Peggotty was daarbij behulpzaam, met het oude, gevoellooze naaikistje, ellemaatje en eindje waskaars v  or haar, die al zooveel overleefd hadden.

Het was geen gemakkelijke taak haar vragen te beantwoorden, en nog minder baas Peggotty, toen mijnheer Micawber hem binnenbracht, toe te fluisteren, dat ik den brief had overhandigd en dat alles goed was. Maar ik deed het toch allebei en maakte hen daardoor zeer vergenoegd. Indien ik eenig blijk toonde van wat ik voelde, was mijn eigen leed voldoende om dit te verklaren.

„En wanneer zal het schip uitzeilen, mijn-

heer Micawber?" vroeg mijn tante.

Mijnheer Micawber achtte het blijkbaar noodig mijn tante of misschien zijn vrouw langzaam voor te bereiden, en zei, eerder dan hij gisteren had gedacht.

„Er is zeker wel een boodschap van de boot gebracht?" zei mijn tante.

„Ja, juffrouw," was het antwoord.

„Wel?" hervatte mijn tante. „En het zeilt..."

„Mejuffrouw," antwoordde hij, „men heeft mij medegedeeld, dat wij beslist morgenochtend vóór zeven uur aan boord moeten zijn."

„Drommels!" zei mijn tante. „Dat is al gauw. En dan meteen naar zee, mijnheer Peggotty?"

„Ja, juffrouw. Het gaat dan met het getij de rivier af. Als mijnheer David en mijn zuster overmorgen na den middag in Gravesend aan boord komen, zullen zij ons nog eens voor het laatst kunnen zien."

„En dat zullen wij zeker doen," zei ik.

„Tot zoolang, en tot wij op zee zijn," merkte mijnheer Micawber op, mij een blik van verstandhouding toewerpend, „zullen mijnheer Peggotty en ik samen onze bezittingen in het oog houden. Emma, lieve vrouw," vervolgde hij, op zijn deftige manier zijn keel schrapend, „mijn vriend, mijnheer Thomas Traddles, is zoo beleefd mij in het oor te fluisteren, dat hij graag het voorrecht zou willen hebben het noodige te bestellen tot het prepareeren van een matige hoeveelheid van dien drank, die ons altijd zoo aan het roastbeef van Oud-Engeland doet denken. Ik bedoel, om kort te gaan, punch. Onder gewone omstandigheden zou ik bezwaar maken de inschikkelijkheid van juffrouw Trotwood en juffrouw Wickfield in te roepen, maar..."

„Ik voor mij kan niet anders zeggen," viel mijn tante hierop in, „dan dat ik met het grootste genoegen op uw geluk en voorspoed zal drinken, mijnheer Micawber."

„En ik ook," zei Agnes met een glimlach.

Mijnheer Micawber ging onmiddellijk naar de gelagkamer, waar hij volkomen thuis scheen te zijn, en kwam weldra terug met een dampende kan. Ik kon niet nalaten op te merken, dat hij de citroenen met zijn eigen knipmes had geschild, dat, zooals voor het mes van een rechtgeaard landverhuizer paste, ongeveer een voet lang was, en dat hij, niet zonder eenige vertooning, afveegde aan de mouw van zijn jas. Ik zag nu ook, dat mevrouw Micawber en de twee oudste kinderen met dergelijke geduchte instrumenten waren uitgerust;

terwijl elk van de twee jongere kinderen een houten lepel had, met een sterk touw om hun middel gebonden. Het was eveneens met het oog op het ongeregelde leven aan boord en in het binnenland, dat mijnheer Micawber, in plaats van zijn vrouw en oudste kinderen de punch in wijnglazen toe te dienen, wat hij gemakkelijk had kunnen doen, want er was een plank vol in de kamer, dit in ordinaire tinnen kroezen deed; en ik zag hem nooit zooveel smaak in iets hebben als in het drinken uit zijn eigen kroes, dien hij, toen de avond om was, in zijn zak stak.

„Alle luxe van het oude land," zei mijnheer Micawber met innige zelfvoldoening, „verzaken wij. Als bewoners van het woud kunnen wij natuurlijk niet verwachten langer deel te hebben aan de geriefelijkheden van het land der Vrijen."

Op dit oogenblik kwam er een jongen binnen om te zeggen dat er beneden iemand naar mijnheer Micawber vroeg.

„Ik heb een voorgevoel," zei mevrouw Micawber, haar kroes neerzettend, „dat het een lid van mijn familie is!"

„Als dat zoo is, lieve," zei mijnheer Micawber, plotseling warm wordend, zooals gewoonlijk wanneer er over de familie van zijn vrouw gesproken werd, „dan dunkt mij, daar dat lid van uw familie — wie hij of zij ook zijn mag — ons tamelijk lang heeft laten wachten, dat dat Lid nu wel wachten kan tot het mij gelegen komt."

„Micawber," zei zijn vrouw zacht, „op een tijd als deze..."

„Past het niet," viel mijnheer Micawber er op in en stond tegelijk op, „aan kleine beleedigingen te denken. Emma, ik neem mijn woorden terug."

„Het verlies, Micawber," merkte zijn vrouw op, „is aan den kant van mijn familie, niet aan uw kant geweest. Als mijn familie eindelijk het gemis gaat voelen, waarvan hun eigen gedrag de oorzaak is geweest, en nu de verzoenende hand wenscht aan te bieden, laat zij dan niet teruggestooten worden."

„Zoo zij het, lieve," antwoordde hij.

„Zoo niet om hunnentwil, dan om mijnentwil, Micawber," zei zijn vrouw.

„Emma," antwoordde hij, „deze beschouwing van de zaak, op een oogenblik als dit, is onweerstaanbaar. Ik kan, zelfs nu, mij niet uitdrukkelijk verbinden uw familie om den hals te vallen; maar het lid van uw familie, dat nu staat te wachten, zal zijn vriendschappelijke warmte niet door mij voelen bevrozen."

Mijnheer Micawber verdween en bleef

eenigen tijd weg, terwijl mevrouw Micawber niet geheel vrij was van vrees, dat het tusschen hem en het Lid tot woorden mocht zijn gekomen. Eindelijk kwam dezelfde jongen terug en gaf mij een met potlood geschreven briefje, dat in rechtsgeleerden stijl tot opschrift had: „Heep contra Micawber." Uit dit document vernam ik, dat mijnheer Micawber opnieuw gearresteerd, en in een paroxysme van wanhoop was vervallen; en dat hij mij verzocht hem met den brenger van het briefje zijn mes en zijn

Na zijn bevrijding omhelsde hij mij met vuur, en teekende deze nieuwe schuld in zijn zakboekje op, waarbij hij, dat herinner ik mij nog heel goed, bijzonder nauwkeurig was over een halven stuiver, dien ik bij mijn opgave van het bedrag verwaarloosd had.

Dit gewichtige zakboekje herinnerde hem bijtijds aan een andere transactie. Toen wij weer boven waren gekomen (waar hij zijn afwezigheid verontschuldigde door te zeggen, dat deze door omstandigheden ver-

IK VOND DAAR MIJNHEER MICAWBER IN EEN HOEK ZITTEN, DEN DEURWAARDER, DIE HEM IN HECHTENIS HAD GENOMEN, MET DONKERE BLIKKEN AANSTAREND.

tinnen kroes te zenden, daar zij hem gedurende het korte overschot van zijn bestaan, in de gevangenis, misschien van nut konden zijn. Hij verzocht ook als een laatste bewijs van vriendschap, dat ik zijn gezin naar het Werkhuis zou brengen en vergeten dat er zoo'n Wezen als hij ooit had bestaan.

Natuurlijk beantwoordde ik dit briefje door met den jongen naar beneden te gaan om het geld te betalen. Ik vond daar mijnheer Micawber in een hoek zitten, den deurwaarder, die hem in hechtenis had genomen, met donkere blikken aanstarend.

oorzaakt was, waarover hij geen macht had) nam hij uit dat zakboekje een groot blad papier, klein opgevouwen en geheel beschreven met lange, zorgvuldig uitgewerkte sommen. Naar wat ik er met een enkelen blik van zag, moet ik zeggen dat ik nooit, behalve in het cijferboek van een schooljongen, zulke sommen heb gezien. Deze, bleek het, waren berekeningen van samengestelden interest over het totaal bedrag, zooals hij zei, van „een en veertig, tien, elf en een half," voor verschillende tijdperken. Na deze berekeningen zorgvuldig overwogen en zijn middelen en voor-

uitzichten even zorgvuldig in oogenschouw te hebben genomen, was hij tot het besluit gekomen die som te kiezen, die het totaal was van het bedrag met den samengestellten interest van twee jaar, vijftien maanden en veertien dagen. Hiervoor had hij een keurig geschreven wisseltje gemaakt, dat hij nu aan Traddles met veel dankbetuigingen overhandigde, tot volledige kwijting van zijn schuld als tusschen mensch en mensch.

„Ik heb nog altijd een voorgevoel,” zei mevrouw Micawber, peinzend haar hoofd schuddend, „dat mijn familie aan boord zal komen voor wij uitzeilen.”

Mijnheer Micawber had blijkbaar ook een voorgevoel in dit opzicht, maar hij verzwoeg het met een teug uit zijn tinnen kroes.

„Als gij op reis gelegenheid hebt brieven hierheen te zenden, mevrouw Micawber,” zei mijn tante, „moet gij ons toch vooral eens iets van u laten hooren.”

„Lieve juffrouw Trotwood,” antwoordde zij, „ik zal maar al te blij zijn, als ik denken kan, dat er iemand is die van ons iets verlangt te hooren. Ik zal niet verzuimen te schrijven. Mijnheer Copperfield zal er, als een oude en vertrouwde vriend, zeker wel niets op tegen hebben nu en dan zelf bericht te ontvangen van iemand, die hem al gekend heeft toen de tweelingen nog niet eens konden praten?”

Ik zei, dat ik hoopte van haar te zullen hooren, wanneer zij maar gelegenheid had om te schrijven.

„Och, Heere, er zullen gelegenheden genoeg zijn,” zei mijnheer Micawber. „De oceaan is tegenwoordig één vloot van schepen, en het kan wel haast niet anders of wij zullen er op ons overstapje verscheidene ontmoeten. Het is maar een overstapje,” zei hij, met zijn lorgnet spelend, „maar een overstapje. De afstand is volkomen denkbeeldig.”

Het valt mij nu pas in, hoe wonderlijk het was, maar hoe het ook in mijnheer Micawber's karakter lag, dat hij, toen hij van Londen naar Canterbury verhuisde, er over sprak alsof hij naar het uiterste eindje van de wereld ging, en toen hij van Engeland naar Australië vertrok, alsof hij maar even het Kanaal zou oversteken.

„Gedurende de reis,” zei mijnheer Micawber, „zal ik trachten het scheepsvolk nu en dan een zeemansverhaal te doen, en ik vertrouw dat de muzik van mijn zoon Wilkins het samenzijn bij het kombuisvuur zal veraangenamen. Als mevrouw Micawber eenmaal zeebeenen heeft — een uit-

drukking waarin ik hoop dat niets onwelvoeglijks gelegen is — zal zij, denk ik, zich wel eens ten dans laten leiden. Bruinvischen en dolfijnen, geloof ik, zullen zich dikwijls voor onzen boeg vertoonen, en zoowel aan stuurboord als aan bakboord zullen er voortdurend belangwekkende voorwerpen te zien zijn. Kortom,” zei mijnheer Micawber met zijn ouden galmenden toon en eleganten zwier, „het is zeer waarschijnlijk dat de geheele reis zoo onderhoudend zal zijn, dat het ons zal verbazen als de wacht in den masttop „Land!” roept.”

Hiermee dronk hij zijn kroes leeg, alsof hij de reis al gemaakt had en voor de hoogste autoriteiten op zeevaart-gebied een schitterend examen had afgelegd.

„Wat ik vooral hoop, mijn beste mijnheer Copperfield,” zei mevrouw Micawber, „is, dat wij in sommige takken van onze familie nog eens in het oude land zullen herleven. Frons uw voorhoofd niet, Micawber! Ik spreek niet van mijn eigen familie, maar van de kinderen van onze kinderen. Hoe krachtig de jonge boom ook mag zijn,” zei mevrouw Micawber, haar hoofd schuddend, „ik kan den ouden stam toch niet vergeten; en wanneer ons geslacht tot aanzien en fortuin geraakt, moet ik bekennen te wenschen, dat dit vermogen in de schatkist van Britannia mag vloeien.”

„Lieve vrouw,” zei mijnheer Micawber hierop, „Britannia moet zelf maar zien hoe zij rondkomt. Ik moet zeggen dat zij nooit veel voor mij gedaan heeft en dat ik in dit opzicht geen bijzonder verlangen heb.”

„Micawber,” antwoordde zijn vrouw, „daarin hebt gij ongelijk. Gij begeeft u, Micawber, naar dat afgelegen gewest om de betrekking tusschen u en Albion te versterken, niet om ze te verzwakken.”

„De bedoelde betrekking, lieve,” liet mijnheer Micawber hierop volgen, „heeft mij, herhaal ik, niet zoo'n last van verplichting opgelegd, dat ik eenigszins begeerig ben een nieuwe betrekking aan te knopen.”

„Micawber,” zei zijn vrouw, „daarin, herhaal ik, hebt gij ongelijk. Gij kent uw eigen kracht niet, Micawber. Zij is het die, zelfs door den stap dien wij weldra zullen doen, de betrekking tusschen u en Albion zal versterken.”

Mijnheer Micawber bleef met opgetrokken wenkbrauwen in zijn leunstoel zitten, de inzichten, die zijn vrouw ontwikkelde, half aannemend, half afwijzend, maar blijkbaar erkennend van hoeveel doorzicht zij deden blijken.

„Mijn beste mijnheer Copperfield,” zei

mevrouw Micawber, „ik wensch dat mijnheer Micawber zijn positie zal beseffen. Het komt mij hoogst belangrijk voor, dat mijnheer Micawber, van het uur van zijn inschepping af, zijn positie zal beseffen. Daar gij mij kent, mijn beste mijnheer Copperfield, zult gij wel weten, dat het niet in mijn aard ligt, zooals in dien van mijnheer Micawber, altijd het beste te hopen en te gelooven. Mijn aanleg is, als ik het zoo zeggen mag, bij uitstek practisch. Ik weet dat dit een lange reis is, ik weet dat zij veel ongemakken en ontberingen zal meebrengen. Ik kan mijn oogen niet voor die waarheden sluiten. Maar ik weet ook wat mijnheer Micawber is. Ik ken de vermogens, die in mijnheer Micawber sluimeren, en daarom acht ik het van het allergrootste belang, dat mijnheer Micawber zijn positie zal beseffen.”

„Lieve,” zei hij nu, „misschien wilt ge mij wel vergunnen op te merken, dat het wel mogelijk zou kunnen zijn dat ik op dit oogenblik mijn positie heel goed besef.”

„Dat denk ik niet, Micawber,” antwoordde zij. „Niet ten volle. Mijn beste mijnheer Copperfield, mijnheer Micawber's geval is geen gewoon geval. Mijnheer Micawber begeeft zich naar een ver verwijderd land, speciaal om daar voor de eerste maal ten volle begrepen en gewaardeerd te worden. Ik wensch, dat mijnheer Micawber zich op den steven van het schip zal plaatsen en met vaste stem zal zeggen: Dit land kom ik veroveren! Hebt gij eereambten? Hebt gij schatten? Hebt gij posten met voordeelige emolumenten? Breng ze dan hier. Zij zijn de mijne!”

Mijnheer Micawber, ons allen in het rond aankijkend, scheen te denken dat dit idee nog zoo kwaad niet was.

„Ik wensch, dat mijnheer Micawber, als ik mij duidelijk genoeg uitdruk,” vervolgde mevrouw Micawber op haar redeneerenden toon, „de Caesar van zijn eigen fortuin zal zijn. Dat, mijn beste mijnheer Copperfield, komt mij als zijn ware positie voor. Van het eerste oogenblik van deze reis af, wensch ik dat mijnheer Micawber op den boeg van het schip zal staan en zeggen: „Genoeg van dralen! Genoeg van teleurstellingen! Genoeg van bekrompen middelen. Dat was in het oude land. Dit is het nieuwe. Geef mij vergoeding! Breng ze mij hier!”

Mijnheer Micawber sloeg vastberaden zijn armen over elkaar, alsof hij reeds op den boeg stond.

„En wanneer hij dat doet,” zei mevrouw Micawber, „wanneer hij zijn positie beseft,

heb ik dan geen gelijk als ik zeg, dat mijnheer Micawber zijn betrekking met Britannia zal versterken en niet verzwakken?” Wanneer hij zich in dat halfroond tot een gewichtig officieel persoon verheft, zal men mij dan zeggen, dat zijn invloed in het vaderland niet gevoeld zal worden? Kan ik zoo zwak zijn mij te verbeelden, dat mijnheer Micawber, in Australië den staf der macht zwaaiend, in Engeland niets zal beteekenen? Ik ben maar een vrouw; maar ik zou mij zelf en mijn papa onwaardig zijn, als ik aan zulk een ongerijmde zwakheid schuldig was.”

Mevrouw Micawber's overtuiging, dat haar argumenten onweerlegbaar waren, gaf aan haar toon een zedelijke verhevenheid, die ik nooit tevoren daarin meende te hebben gehoord.

„En daarom,” zei mevrouw Micawber, „wensch ik zooveel te meer, dat wij in een toekomstig tijdperk weer op den vaderland-schen grond zullen wonen. Mijnheer Micawber kan — ik kan mij zelf de waarschijnlijkheid niet ontveinzen — mijnheer Micawber zal een bladzijde in de geschiedenis worden; en dan behoort hij ook vertegenwoordigd te worden in het land, dat hem het aanzijn, en geen betrekking gaf!”

„Lieve,” zei mijnheer Micawber nu, „het is mij onmogelijk, niet door uw genegenheid getroffen te worden. Ik ben altijd bereid mij aan uw gezond verstand te onderwerpen. Wat geschieden moet, zal ook geschieden. De Hemel verhoede dat ik mijn geboorteland een deel van den rijkdom zou misgunnen, die misschien door onze afstammeligen zal worden opgestapeld.”

„Dat is goed gezegd,” zei mijn tante, baas Peggotty toeknikkend, „en ik drink op mijn vriendschap voor u, en dat alle zegen en voorspoed u mogen vergezellen!”

Baas Peggotty zette de twee kinderen neer, die op zijn knieën hadden gezeten, om met mijnheer en mevrouw Micawber op ons aller welzijn te drinken; en toen hij en mijnheer Micawber elkaar als kameraden de hand schudden, en zijn gebruind gezicht door een glimlach werd verhelderd, was ik overtuigd, dat het hem, waarheen hij ook ging, goed zou gaan, en hij overal een goeden naam zou verwerven en bemind zou worden.

Zelfs de kinderen moesten ieder een houten lepel in mijnheer Micawber's kroes steken en zoo ons welzijn drinken. Toen dit gebeurd was, stonden mijn tante en Agnes op en namen afscheid van de landverhuizers. Het was een droevig afscheid. Allen

schreiden; de kinderen hielden Agnes tot het laatste oogenblik vast; en wij lieten de arme mevrouw Micawber in een heel treurigen toestand achter. Zij zat bij een flauw brandende kaars te snikken, zoodat de kamer er, van de rivier af, als een kleine vuurbaak vol jammer moet hebben uitgezien.

Ik ging er 's morgens nog eens heen, om te zien of zij weg waren. Zij waren al om vijf uur met een boot vertrokken. Het was voor mij een treffend voorbeeld van de leegte, die zulke scheidingen veroorzaken, dat, hoewel ik hen alleen maar den vorigen avond in dat bouwvallige herbergje en op die houten trap had gezien, beide mij eenzaam en verlaten voorkwamen, nu zij er niet meer waren.

Den volgende dag gingen mijn oude kindermeid en ik 's middags samen naar Gravesend. Wij vonden het schip, door een heelen troep booten omringd, op de rivier liggen; er woei een gunstige wind; het sein om uit te zeilen wapperde aan den mast. Ik huurde dadelijk een boot en wij voeren er heen. Ons door de kleine draaikolk van verwarring, waarvan het schip het middelpunt was, heenwerkend, kwamen wij aan boord.

Baas Peggotty stond ons op te wachten op het dek. Hij vertelde mij, dat mijnheer Micawber juist even te voren (en nu voor de laatste maal) op verzoek van Heep gearresteerd was, en dat hij volgens afspraak het geld betaald had, dat ik hem nu teruggaf. Vervolgens bracht hij ons tusschendecks; en daar werd mijn vrees, dat hij toch nog iets van het gebeurde gehoord zou hebben, geheel verdreven, daar mijnheer Micawber uit de duisternis te voorschijn komend, hem met een air van vriendelijke bescherming bij zijn arm nam en mij vertelde, dat zij sedert den vorigen avond bijna geen oogenblik van elkaar af waren geweest.

De plaats was mij zoo vreemd, en zoo bekrompen en donker, dat ik in het eerst bijna niets kon onderscheiden; maar langzamerhand werd alles duidelijker, naarmate mijn ogen meer aan de duisternis wendden, en toen scheen ik midden in een schilderij van Ostade te staan. Tusschen de groote balken en schoorhouten van het schip, en de kooien, kisten, vaten, pakken en hoopen van allerlei bagage — hier en daar door een slingerende lantaarn verlicht, en elders door het gele daglicht, dat door een windzeil of een luik naar binnen viel — waren dicht op elkaar gedrongen groepen van menschen, die afscheid namen

of nieuwe vriendschap sloten, aan het praten, lachen, schreien, eten en drinken; sommigen al gevestigd in het bezit van eenige voeten ruimte, waar zij hun kleine huishouden al hadden ingericht en hun kinderen op bankjes of stoeltjes hadden neergezet; anderen, die wanhoopten om een rustplaats te vinden, en neerslachtig rondwaalden. Van zuigelingen, die nog maar een paar weken leven achter zich hadden, tot gekromde oude mannen en vrouwen, die nog maar een paar weken leven voor zich schenen te hebben; en van ploegknechts, die werkelijk iets van den Engelschen grond aan hun laarzen meedroegen, tot smeden, die staaltjes van Engelsch roet en rook op hun huid meenamen; elke leeftijd en ieder beroep scheen in de nauwe ruimte van het tusschendeck opeengepakt te zijn.

Toen ik mijn oogen liet rondgaan, meende ik, bij een open luik, met een van de kleine Micawber's bij zich, een gedaante als die van Emily te zien zitten. Zij trok het eerst mijn aandacht doordat een andere gedaante met een kus afscheid van haar nam, die, toen zij vervolgens rustig door het gewoel heen zweefde, mij aan Agnes deed denken. Maar in het rumoer om mij heen en in de verbijstering van mijn eigen gedachten, verloor ik haar weer uit het oog, en wist ik alleen dat de bezoekers al gewaarschuwd waren om van boord te gaan; dat mijn kindermeid naast mij op een kist zat te schreien, en dat juffrouw Gumidge, geholpen door een jongere vrouw in het zwart die gebukt stond, druk bezig was het goed van baas Peggotty te bergen.

„Is er nog iets te zeggen, mijnheer David?" zei hij. „Is er misschien nog iets vergeten voor wij scheiden?"

„Eén enkel ding!" zei ik. „Martha!"

Hij tikte de jonge vrouw, over wie ik gesproken heb, op haar schouder, en Martha stond voor mij.

„De Hemel zegene u, brave man!" riep ik uit. „Gij neemt haar dus mee!"

Zij antwoordde voor hem door in tranen uit te barsten. Ik kon op dat oogenblik niets meer zeggen, maar drukte hem de hand; en als ik ooit iemand heb liefgehad en achtung heb toegedragen, deed ik het dien man met mijn heele ziel.

De vreemdelingen maakten haast om het schip te verlaten. Mijn zwaarste taak schoot nog over. Ik zei hem wat de nobele geest, die was heengegaan, mij had opgedragen hem bij het afscheid te zeggen. Het trof hem diep. Maar toen hij mij daarop belastte met het overbrengen van heel veel betuigingen van medelijden en genegen-

heid voor die ooren, die het nooit meer hooren zouden, was ik nog dieper getroffen.

De tijd was gekomen. Ik omhelsde hem, nam de schreiende Peggotty aan mijn arm, en ging heen. Op het dek nam ik afscheid van de arme mevrouw Micawber. Zij keek, zelfs toen nog, met angstig verlangen naar haar familie uit; en haar laatste woorden tegen mij waren, dat zij mijnheer Micawber nooit zou verlaten.

Wij stapten in onze boot en bleven op eenigen afstand liggen om het schip te zien uitvaren. De zon ging helder onder. Het schip lag tusschen ons en het roode licht; en elke dunne lijn en ranke spar was tegen dien gloed zichtbaar. Een schouwspel tegelijk zoo mooi, zoo treurig en zoo hoopvol als het trotsche schip, daar stil op het kabbelende water liggend, terwijl alles wat aan boord leefde naar de verschansing drong en daar een oogenblik blootshoofds en zwijgend bleef staan, heb ik nooit gezien.

Zwijgend, doch maar voor een oogenblik. Toen de zeilen door den wind begonnen te bollen, en het schip zich begon te bewegen, stegen er uit al de booten drie luide kreten op, die door hen aan boord werden beantwoord, en die nogmaals en nogmaals weerklonken. Het hart werd mij vol toen ik dat gejuich hoorde en dat wuiven met hoeden en zakdoeken zag; — en toen zag ik haar!

Toen zag ik haar staan, naast haar oom, bevend op zijn schouder leunend. Hij wees naar ons met uitgestoken hand; en zij zag ons en wuifde mij haar laatste vaarwel toe. Ja, Emily, schoone en kwijnende Emily, houd u maar aan hem vast met het volste vertrouwen van uw gewonde hart; want hij heeft aan u vastgehouden met al de kracht van zijn groote liefde!

Door den rooden glans omschenen, van de anderen afgezonderd, hoog op het dek staand, zij op hem leunend en hij haar vasthoudend, dreven zij plechtig heen. Toen wij naar den wal roeiden was de nacht reeds neergedaald op de heuvels van Kent — en voor mij was het een donkere nacht.

HOOFDSTUK LVIII.

Afwezigheid.

Het was een lange en sombere nacht, die op mij neerdaalde, en waarin de schimmen van menige hoop, menige dierbare herinnering, menige dwaling, menig nutteloos

verdriet en berouw rondwaarden.

Ik verliet Engeland, niet wetend, zelfs toen nog niet, hoe groot de schok was, dien ik te dragen had. Ik verliet allen die mij dierbaar waren, en ging heen, geloovend dat ik het zwaarste gedragen had en het voorbij was. Zooals iemand op een slagveld een doodelijke wond kan ontvangen en nauwelijks weet dat hij getroffen is, zoo had ik, toen ik met mijn ongelouterde hart alleen werd gelaten, geen begrip van de wond, die ik meedroeg.

Het besef daarvan drong maar langzaam tot mij door, beetje bij beetje. Het treurige gevoel, waarmee ik vertrok, werd met ieder uur sterker en duidelijker. In het eerst was het een doffe gewaarwording van verlies en smart, waarin ik weinig anders kon onderscheiden. Met onmerkbaar trappen werd het een hopeloos bewustzijn van alles wat ik verloren had — liefde, vriendschap, belangstelling; van alles wat verwoest was — mijn eerste vrouwen, mijn eerste liefde, het heele luchtkasteel van mijn leven; van al wat er overschoot — een dorre woestijn, die ver uitgestrekt, onafgebroken om mij heen lag, tot aan den donkeren gezichtseinder.

Als mijn smart zelfzuchtig was, wist ik toch niet dat zij dit was. Ik treurde over mijn kind-vrouwtje, zoo jong uit haar bloeiende leven weggenomen. Ik treurde over hem, die de liefde en bewondering van duizenden had kunnen winnen, zooals hij de mijne had gewonnen. Ik treurde over het gebroken hart, dat in de stormende zee rust had gevonden; en over de zwervende ballingen uit het eenvoudige huis, waar ik, als kind, den nachtwind had hooren waaien.

Eindelijk had ik geen hoop meer van de overstelpende treurigheid, waarin ik verzonken was, ooit weer ontslagen te worden. Ik zwierf van plaats tot plaats, overal mijn last met mij meedragend. Ik voelde nu zijn heele zwaarte; ik ging eronder gebukt, en ik zei in mijn hart, dat hij nooit meer verlicht kon worden.

Toen deze neerslachtigheid op haar ergst was, geloofde ik, dat ik spoedig zou sterven. Soms dacht ik, dat ik graag thuis zou willen sterven, en keerde werkelijk onderweg om, om er spoedig te komen. Op een anderen tijd reisde ik juist verder weg, van stad tot stad, zoekend ik weet niet wat, en alsof ik iets — ik weet evenmin wat — probeerde achter te laten.

Ik heb het vermogen niet al de akelige toestanden, waarin de droefheid mijn gemoed bracht een voor een te beschrijven. Er zijn sommige droomen, die maar heel on-

duidelijk en onvolkomen beschreven kunnen worden; en wanneer ik mij dwing om op dien tijd van mijn leven terug te kijken, schijn ik mij een dergelijken droom te herinneren. Ik zie mij zelf dan te midden van al het nieuwe van vreemde steden, paleizen, kerken, tempels, schilderijen, kasteelen, graftomben, schilderachtige straten — de oude woonplaatsen van Geschiedenis en Verbeelding — als een droomer rondzwerfen, overal mijn smartelijken last meedragend, en mij ternauwernood van de dingen bewust wanneer zij alweer voor mijn oogen verdwenen. Onvatbaarheid voor alles behalve mijmerend verdriet, was de nacht, die op mijn nog ongelouterde hart needaalde. Laat mij daaruit — zooals ik, den Hemel zij dank, eindelijk deed — en uit den langen, akeligen droom van dien nacht, naar den dageraad opzien.

Vele maanden lang bleef ik met die zich steeds verdonkerende wolk over mijn gemoed aan het reizen. Duistere redenen die ik had om niet terug te keeren — redenen, die ik mij toen vergeefs probeerde duidelijk te maken — verlengden steeds mijn pelgrimstocht. Soms had ik rusteloos van plaats tot plaats gezworven, zonder mij ergens op te houden; soms was ik lang op één plaats blijven dralen. Ik had nergens een doel, nergens iets dat mij opbeurde, ook niet in mijn binnenste.

Ik was in Zwitserland. Ik was over de groote passen van de Alpen uit Italië gekomen, en sindsdien met een gids door de bergpaden blijven dwalen. Indien de plechtige eenzaamheid van die grootsche natuurtafereelen tot mijn hart had gesproken, wist ik dit toch niet. Ik had verhevenheid en verbazing in die ontzaglijke hoogten en diepten, in de bruisende stroomen en de woestenijen van ijs gevonden, maar tot nog toe hadden zij mij niets anders geleerd.

Ik daalde op een avond voor zonsondergang in een vallei af, waar ik zou blijven rusten. Terwijl ik het slingerende pad langs den berg afgang, en die lachende vallei in de verte zag, geloof ik, dat een lang ontwend gevoel van schoonheid en kalmte, een verzachtende invloed, door het vreedzame van dit schouwspel opgewekt, flauw in mijn borst begon te herleven. Ik herinner mij, dat ik een keer stil bleef staan met een soort smart, die niet alleen maar drukkend, niet alleen maar wanhopig was. Ik herinner mij toen bijna gehoopt te hebben, dat er een verandering ten goede in mijn binnenste nog mogelijk was.

Ik kwam het dal in toen de avondzon de verwijderde sneeuwtoppen bescheen, die

het, alsof het eeuwige wolken waren, insloten. Aan den voet waren de bergen, die de enge diepte vormden waarin het dorpje lag, frisch groen; en hoog boven dezen weligen plantengroei verhieven zich bosschen van donkere pijnboomen, die als wiggen de van boven dreigende sneeuwvelden tegenhielden. Daar boven zag ik reeks op reeks van klippige steilten, grauwe rots, helder blinkend ijs en groene plekjes weiland, zich langzamerhand in de alles bekronende sneeuw verliezend. Als vlekjes op de berghellingen, ieder vlekje een menschelijke woning, lagen eenzame houten hutten verspreid, door de reusachtige hoogte zoo verkleind, dat zij zelfs bijna te klein voor speelgoed schenen te zijn. Ditzelfde scheen ook het geval te zijn met het bijeengedrongen dorpje in de vallei, met zijn houten brug over den stroom, waar die stroom over gebroken rotsen stortte en dan tusschen het geboomte verder bruiste. In de stille lucht hoorde men uit de verte gezang klinken — de stemmen van herders — maar toen een enkele heldere avondwolk ter halver hoogte van de berghelling voorbijdreef, had ik bijna kunnen gelooven, dat het geluid vandaar kwam en geen aardsche muziek was. Opeens, waar alles zoo helder en vreedzaam was, sprak de grootsche natuur tot mij, en bewoog mij door haar troostenden invloed mijn vermoeide hoofd op het gras neer te leggen en te schreien, zooals ik sedert Dora's sterfen niet meer geschreid had!

Ik had enkele minuten tevoren een pakje brieven gevonden, die voor mij gekomen waren, en was, terwijl mijn avondmaal gereed gemaakt werd, het dorp uitgewandeld om ze te lezen. Andere brieven hadden mij niet bereikt, en ik had er in lang geen ontvangen. Ik had geen geestkracht genoeg gehad om sedert mijn vertrek van huis een brief te schrijven behalve een paar regels om te berichten, dat ik hier of daar goed was aangekomen.

Ik had het pakje in mijn hand, opende het, en zag het schrift van Agnes.

Zij was gelukkig en nuttig bezig, en het ging haar goed, zooals zij gehoopt had.

Dit was alles wat zij mij over zich zelf schreef. Het overige betrof mij.

Zij gaf mij geen raad; zij hield mij geen plichten voor; zij zei mij alleen, op haar eigenaardigen, hartelijken toon wat zij van mij verwachtte. Zij wist (zei zij) hoe een karakter als het mijne de droefenis tot iets heilzaams zou maken. Zij wist hoe beproevingen en emoties het verhevener en krachtiger zouden doen worden. Zij was er van

overtuigd, dat al mijn bedoelingen, door het leed, dat ik had doorstaan, een vastere en hoogere richting zouden krijgen. Zij die zich zoo verheugd had in mijn roem, en zoo verlangend hoopte, dat die nog zou toenemen, wist wel, dat ik zou voortwerken. Zij wist, dat in mijn hart, zooals in ieder hart, dat groot en goed was, de smart geen zwakheid, maar een kracht moest worden. Zooals het leed van mijn jeugd had bijgedragen om mij te maken tot wat ik was, zoo zouden grootere rampen mij kracht geven om nog beter te worden dan ik was; en zooals zij mij geleerd hadden zou ik anderen leeren. Zij sprak over God, die mijn onschuldige geliefde in Zijn rust had opgenomen; en met haar zusterlijke liefde bleef zij altijd aan mij gehecht en was zij altijd bij mij, waar ik ook heenging, trotsch op wat ik gedaan had, maar nog oneindig trotscher op wat er nog voor mij was weggelegd om te doen.

Ik stak den brief in mijn borst, en dacht aan wat ik een uur geleden geweest was! Toen ik de stemmen hoorde wegsterven, en de vreedzame avondwolk zag verflauwen, en al de kleuren in de vallei verbleeken, en de gouden sneeuw op de bergtoppen met den blauwen nachthemel smelten en toch voelde dat de nacht van mijn gemoed wegtrok en alle duisternis zich verhelderde, kon ik geen naam vinden voor de liefde, die ik háár toedroeg, die mij van nu af aan nog dierbaarder was dan ooit tevoren.

Ik las haar brief verscheidene malen over. Ik schreef haar voor ik ging slapen. Ik zei haar, dat ik haar hulp heel erg noodig had gehad; dat ik zonder haar niet was, waarvoor zij mij hield; maar dat zij mij moed schonk om dat te worden, en dat ik het zou beproeven.

Ik beproefde het. Over drie maanden zou er sedert het begin van mijn verdriet een jaar verlopen zijn. Ik besloot voor het einde van die drie maanden geen vaste plannen te vormen, maar alleen mijn best te doen. Ik bleef dien heelen tijd in dat dal en in den omtrek daarvan.

Toen die drie maanden om waren, besloot ik nog wat langer van huis te blijven; mij voorloopig in Zwitserland te vestigen, dat mij door de herinnering aan dien avond dierbaar werd; mijn pen weer op te nemen — te werken.

Ik wendde mij nederig daarheen waarop Agnes mij gewezen had; ik zocht de natuur op — nooit tevergeefs; en ik opende mijn hart weer voor belangstelling in de menscheit, waarvoor ik het een tijdlang gesloten

had. Het duurde niet lang of ik had in het dal bijna evenveel vrienden als in Yarmouth, en toen ik het voor het begin van den winter verliet, om mij naar Genève te begeven, en in de lente terugkwam, had hun groet in mijn ooren een bekenden en beminden klank, al hoorde ik ook geen Engelsche woorden.

Ik werkte vroeg en laat, met geduld en ijver. Ik schreef een verhaal, waarvan de strekking in verband stond met mijn ervaringen, en zond het aan Traddles. Hij maakte een voor mij heel voordeelige schikking met een uitgever; en de berichten van mijn toenemende vermaardheid begonnen mij door reizigers, die ik toevallig ontmoette, te bereiken. Na wat rust en ontspanning ging ik weer met mijn ouden ijver aan het uitwerken van een nieuw idee, dat mij langzamerhand geheel vervulde. Naarmate ik met deze taak vorderde, nam het mij meer en meer in beslag, en spande ik mijn uiterste krachten in om het goed te voltooien. Dit was de derde schepping van mijn verbeelding. Het was nog niet half af, toen ik, in een tusschenpoos van rust, er aan dacht om naar huis terug te keeren.

Hoewel ik geduldig studeerde en werkte, had ik mij nu sedert lang aan forsche lichaamsbeweging gewend. Mijn gezondheid, zeer verzwakt toen ik Engeland verliet, was geheel hersteld. Ik had veel gezien. Ik had veel landen bezocht en, hoop ik, mijn schat van kennis vergroot.

Ik heb nu alles aangeteekend wat ik noodig acht hier over dit tijdperk van uitlandigheid aan te teekenen — met één uitzondering. Ik heb die tot dusverre gemaakt, zonder echter van plan te zijn iets van mijn gedachten achter te houden, want, zooals ik elders gezegd heb, dit verhaal is mijn geschreven geheugen. Ik verlangde alleen het geheimste van mijn hart afzonderlijk en tot het laatst te bewaren. Ik ga er nu aan beginnen.

Ik kan het raadsel van mijn eigen hart niet zoo volkomen doorgronden, om te weten wanneer ik begon te denken, dat ik mijn vroegste en schoonste verwachtingen misschien wel op Agnes had mogen bouwen. Ik kan niet zeggen in welk tijdperk van mijn smart zij zich het eerst vereenigde met de gedachte, dat ik, in mijn eigenzinnige jongensjaren, den schat van haar liefde had weggeworpen. Ik geloof, dat ik reeds een gefluister van die verwijderde gedachte kon vernemen hebben in dat oude ongelukkige verlies of gemis van iets, dat ik nooit kon bekomen. Maar de gedachte kwam mij toch als een nieuw verwijt en

verdriet voor den geest, toen ik zoo treurig en eenzaam in de wereld was achtergebleven.

Indien ik, in dien tijd, veel bij haar was geweest, zou ik dit, in de zwakheid van mijn neerslachtigheid, wel verraden hebben. Het was dit wat ik heimelijk vreesde, toen ik mij in het eerst gedrongen voelde uit Engeland weg te blijven. Ik had het niet kunnen dragen, ook maar het kleinste deel van haar zusterlijke genegenheid te verliezen; en toch zou ik, door dit te verraden, een tot nu toe ongekennde gedwongenheid tusschen ons veroorzaakt hebben.

Ik kon niet vergeten dat het gevoel, waarmee zij mij nu beschouwde, door mijn eigen vrije keus was ontstaan. Dat, als zij mij ooit een andere liefde had toegedragen — en soms dacht ik, dat er eens een tijd was geweest waarin zij dat misschien gedaan had — ik die liefde had weggeworpen. Het beteekende nu niets meer, dat ik, toen wij beiden nog kinderen waren, mij gewend had aan haar te denken als aan iemand, die ver buiten het bereik van mijn kinderlijke gedachten was. Ik had mijn hartstochtelijke teederheid aan een ander gewijd; wat ik had kunnen doen, had ik niet gedaan; en wat Agnes voor mij was, hadden ik en haar eigen edele hart haar gemaakt.

In het begin van de verandering, die er langzamerhand in mij plaats greep, toen ik trachtte mijzelf beter te leeren begrijpen en een beter mensch te worden, zag ik, door een onbepaalden proeftijd heen, naar een tijdperk uit waarin ik mogelijk kon hopen de vergissing van het verleden te niet te doen, en zoo gelukkig te zijn met haar te trouwen. Maar toen de tijd verliep, begaf mij die flauwe hoop. Als zij mij ooit had liefgehad, moest ik haar des te heiliger achten, denkend aan het vertrouwen, dat ik in haar gesteld had, aan haar kennis van mijn dwalend hart, aan het offer, dat zij moest hebben gebracht om mijn vriendin en zuster te zijn, en aan de overwinning, die zij behaald had. Als zij mij nooit had liefgehad, kon ik dan gelooven, dat zij mij nu zoo zou liefhebben?

Ik had altijd mijn zwakheid gevoeld, bij haar standvastigheid vergeleken, en voelde die nu meer en meer. Wat ik ook voor haar mocht geweest zijn, of zij voor mij, als ik lang geleden haar meer waardig was geweest, was ik dat nu niet meer, en zij was het niet voor mij. De tijd was voorbij. Ik had hem laten ontglippen en haar verloren, zooals ik verdiende.

Dat ik in dezen strijd veel leed, dat hij

mij met verdriet en berouw vervulde, en dat ik toch gesteund werd door het bewustzijn, dat rechtschapenheid en eer mij geboden mij met schaamte te verwijderen van de gedachte om mij nu, in het verwelken van mijn verwachtingen, tot het lieve meisje te wenden, van wie ik mij lichtzinnig had afgewend, toen die hoop nog frisch en helder was — wat de grond was van elke gedachte, die ik jegens haar koesterde — is alles even waar. Ik trachtte het nu niet meer voor mijzelf te verbergen dat ik haar liefhad, dat mijn heele ziel aan haar was gewijd; maar ik dwong mijzelf te berusten in de overtuiging, dat het nu te laat was, en de betrekking, die zoolang tusschen ons bestaan had, ongestoord moest blijven.

Ik had veel en dikwijls nagedacht, over wat mijn Dora mij had voorgehouden, over hetgeen er had kunnen gebeuren in die jaren, die bestemd waren om ons niet meer op de proef te stellen; ik had overwogen hoe de dingen, die nooit gebeuren, dikwijls evenzeer werkelijkheden voor ons zijn, in hun gevolgen, als de dingen, die werkelijk hebben plaats gehad. Die jaren, waarover zij gesproken had, waren nu werkelijkheden geworden, tot mijn loutering, en zouden dit ook eens geworden zijn, wat later misschien, al waren wij in onze eerste dwaasheid gescheiden. Ik trachtte datgene, wat tusschen mij en Agnes had kunnen bestaan, in een middel te veranderen om tot meer zelfverloochening en standvastigheid te geraken, om mijzelf en mijn dwalingen en gebreken beter te leeren begrijpen. Zoo kwam ik, door de overweging van wat had kunnen zijn, tot de overtuiging, dat het nooit meer zoo zijn kon.

Dit waren de afwisselingen, vol verwarring en tegenstrijdigheid, in mijn gemoed, tusschen den tijd van mijn vertrek en mijn terugkomst, drie jaar later. Drie jaren waren verlopen sedert het schip met de landverhuizers was uitgezeild, toen ik, op hetzelfde uur, bij het ondergaan van de zon en op dezelfde plaats, op het dek van de pakketboot stond, die mij naar huis voerde, en op de rood verlichte golven tuurde, waarin ik het beeld van dat schip weerspiegeld had gezien.

Drie jaren. Lang zoo samen gevat, hoewel kort terwijl zij verliepen. En mijn vaderland was mij dierbaar, en Agnes ook — maar zij was de mijne niet — zij zou nooit de mijne worden — zij had het kunnen zijn, maar dat was voorbij!

HOOFDSTUK LIX.

Terugkomst.

Op een winterachtigen najaarsavond stapte ik in Londen aan wal. Het was donker en regende; en ik zag in een minuut meer mist en modder dan ik tevoren in een jaar gezien had. Ik liep van het Custom House tot aan het Monument voor ik een rijtuig vond; en hoewel zelfs de gevels van de huizen, op de overloopende straatgoten uitkijkend, mij oude vrienden leken, moest ik toch bekennen, dat zij heel vuile vrienden waren.

Ik heb dikwijls opgemerkt — en ik denk, dat iedereen dit wel gedaan zal hebben — dat het schijnt alsof iemands vertrek uit een bekende plaats het sein voor veranderingen daarin is. Toen ik uit het portier keek en zag, dat een oud huis op Fish-Street Hill, dat honderd jaar lang, onaangetoerd door schilder of timmerman, was blijven staan, in mijn afwezigheid was afgebroken, en dat een naburige straat, van oud-eerwaardige ongezonderheid en ongemakkelijkheid, verbreed en verbeterd was, verwachtte ik bijna de St.-Paulskerk verouderd te vinden.

Op eenige veranderingen in het leven van mijn vrienden was ik voorbereid. Mijn tante was al lang weer in Dover gevestigd, en Traddles had kort na mijn vertrek wat praktijk voor de balie gekregen. Hij had nu kamers in Gray's Inn, en had mij in zijn laatste brieven geschreven, dat hij niet zonder hoop was spoedig met het liefste meisje van de wereld vereenigd te worden.

Zij verwachtten mij voor Kerstmis thuis, maar hadden geen idee dat ik zoo gauw zou komen. Ik had hen met opzet misleid, om het genoeg te hebben hen te verrassen. En toch was ik onredelijk genoeg om mij teleurgesteld te voelen dat ik niemand vond om mij te verwelkomen, en alleen en stil door de mistige straten reed.

De welbekende winkels, met hun vroolijk licht, beurden mij echter wat op; en toen ik voor Gray's Inn Koffiehuis afstapte had ik mijn opgeruimdheid herkreten. Het herinnerde mij wel aan den zoo heel anderen tijd toen ik voor „Het Gouden Kruis” was afgestapt, en daardoor aan de veranderingen, die sedertdien waren voorgevallen; maar dat was natuurlijk.

„Weet gij ook waar mijnheer Traddles woont in de Inn?” vroeg ik den kellner, terwijl ik mij bij het vuur in de koffiekamer warmde.

„Holborn Court, mijnheer. Nummer twee.”

„Mijnheer Traddles begint onder de rechtsgeleerden naam te krijgen, geloof ik?” zei ik.

„Wel mogelijk, mijnheer,” antwoordde de kellner, „maar zelf weet ik er niets van.”

Deze kellner, een mager mannetje van middelbaren leeftijd, keek om hulp uit naar een anderen kellner van meer gezag — een zwaarlijvige oude man, met een onderkin, korte broek en zwarte kousen — die uit een hokje kwam, dat op een kerkmeestersbank leek, aan het eind van de koffiekamer, waar hij op de geldla en een adresboek, een zittingslijst en andere boeken en papieren zat te passen.

„Mijnheer Traddles,” zei de magere kellner. „Nummer twee in het Court.”

De deftige kellner wenkte hem dat hij weg kon gaan, en wendde zich ernstig tot mij.

„Ik vroeg,” zei ik, „of mijnheer Traddles niet wat naam onder de rechtsgeleerden begint te krijgen.”

„Nooit zijn naam gehoord,” zei de kellner met een deftig heesche stem.

Ik werd werkelijk verlegen voor Traddles.

„Hij is zeker nog een jongmenschen?” zei de zwaarlijvige kellner, mij streng aankijkend. „Hoelang is hij al in de Inn?”

„Niet langer dan drie jaar,” zei ik.

De kellner, die waarschijnlijk langer dan veertig jaar in het hokje had gezeten, kon op zoo'n onbeduidend onderwerp niet verder doorgaan. Hij vroeg mij wat ik voor mijn diner wilde hebben.

Ik voelde dat ik weer in Engeland was, en werd werkelijk heel bedroefd om Traddles. Er scheen geen hoop voor hem te zijn. Ik bestelde ootmoedig een mootje visch en een biefstuk en bleef voor het vuur over zijn onbekendheid staan peinzen.

Toen ik den hoofd-kellner met mijn oogen volgde, kon ik niet nalaten te denken, dat de tuin, waarin hij langzamerhand tot zoo'n bloem was opgegroeid, een plaats was waarin het moeilijk was te tieren — zoo stijf-deftig, degelijk en ouderwetsch zag het er hier uit. Ik keek in de zaal rond, waarvan de vloer met zand was bestrooid, ongetwijfeld op precies dezelfde wijze, als toen de oude kellner nog een jongen was — als hij ooit een jongen was geweest, wat onwaarschijnlijk leek — naar de glimmende tafels, waar ik mij zelf weerspiegeld zag in de effen diepten van het mahoniehout; naar de lampen, onberispelijk schoon en afgeknipt; naar de warme groene gordijnen,

met haar blinkende koperen roeden, die allen tocht over de beschotten verhinderden; naar de twee groote vuren, die helder brandden; naar de rijen karaffen, die er zoo rond en genoeglijk uitzagen, als wisten zij, dat er beneden vaten vol ouden kostbaren portwijn lagen; en het kwam mij voor dat zoowel Engeland als het recht inderdaad heel moeilijk stormenderhand te nemen moesten zijn. Ik ging naar mijn slaapkamer, om mijn natte kleeren uit te trekken, en de reusachtige afmetingen van dat oude, met eikenhout beschoten vertrek (dat boven de poort naar de Inn lag, herinner ik mij), de enorme breedte van het staatsieledikant, en de onverstoorbare deftigheid van de la-tafel, dit alles scheen zich te vereenigen om Traddles, of eenig ander zoo vermetel jongmensch, dreigend voor zijn lot te waarschuwen. Ik ging weer naar beneden om te dineeren; en zelfs de goede maar langzame bediening en de ordelijke stilte van het vertrek — waar bijna geen gasten waren, daar de groote vacantie nog niet om was — lieten zich welsprekend uit over de brutaliteit van Traddles en zijn geringe hoop om zich in de eerste twintig jaar een bestaan te veroveren.

Ik had sedert mijn vertrek niets dergelijks meer gezien, en het sloeg mijn hoop voor mijn vriend geheel terneer. De oude kellner had genoeg van mij. Hij kwam niet meer in mijn nabijheid, maar wijdde zich geheel aan een ouden heer met lange slobkousen, voor wien vanzelf een pintje van zekeren specialen wijn uit den kelder scheen te komen, want hij bestelde niets. De tweede kellner vertelde mij fluisterend, dat die oude heer een rustend notaris was, die verbazend veel geld had, dat hij, naar men dacht, aan de dochter van zijn waschvrouw na zou laten; eveneens wilde het gerucht, dat hij in een bureau een zilveren tafelservies had, heelemaal beslagen van het liggen, hoewel geen menschelijk oog er ooit meer dan één lepel en één vork van had gezien. Nu beschouwde ik Traddles als volkomen verloren, en begreep ik, dat er niets meer voor hem te hopen was.

Daar ik echter heel verlangend was den goeden jongen te zien, haastte ik mij met mijn middagmaal, op een manier, die weinig geschikt was om mij in de achting van den ouden kellner te doen stijgen, en snelde de achterdeur uit. Spoedig kwam ik aan nummer twee in het Court, en daar een opschrift op den deurpost mij berichtte, dat mijnheer Traddles op de bovenste verdieping woonde, klom ik de trap op. Ik vond het een wrakke oude trap, op elk portaal

flauw verlicht door een verkoold nachtpitje, dat wegstierf in den kerker van een morsig glas.

Terwijl ik naar boven strompelde verbeelde ik mij den klank van een vroolijk gelach te hooren, niet het gelach van een advocaat of procureur, of van een advocaats- of procureursklerk, maar van twee of drie vroolijke meisjes. Daar ik echter, toen ik bleef stilstaan om te luisteren, juist met mijn voet in een gat terecht kwam, dat de achtenswaardige agenten van Gray's Inn in een plank hadden achtergelaten, maakte ik met tamelijk veel lawaai een buiteling, en toen ik weer was opgestaan was alles stil.

Ik zocht op mijn verderen tocht wat voorzichtiger naar den weg, en mijn hart klopte sneller toen ik de buitendeur, waarop „Mr. Traddles” geschilderd was, open vond. Ik klopte. Er volgde een heftig geschuifel binnen, maar verder niets. Ik klopte dus nog eens.

Een kleine, kordate jongen, half loopjongen, half klerk, die heelemaal buiten adem was, maar mij aankeek alsof hij mij tarteit dit wettig te bewijzen, kwam te voorschijn.

„Is mijnheer Traddles thuis?” zei ik.

„Ja, mijnheer, maar hij is bezig.”

„Ik wilde hem toch graag even spreken.”

Na mij nog even te hebben opgenomen, besloot de kordate jongen mij binnen te laten, en de deur daartoe wat wijder openend, liet hij mij eerst in een hokje van een portaal, en toen in een bekrompen zitkamertje, waar ik mijn ouden vriend (eveneens buiten adem) over papieren gebogen aan een tafel vond zitten.

„Goede Hemel,” riep Traddles, opkijkend. „Het is Copperfield!” en vloog in mijn armen, waar ik hem stijf vasthield.

„Alles goed, beste Traddles?”

„Alles goed, beste, beste Copperfield, en niets dan goed nieuws!”

Wij schreiden allebei van blijdschap.

„Beste kerel,” zei Traddles, in zijn opgewondenheid zijn haar door elkaar wrijvend, wat volkomen overbodig was, „beste Copperfield, mijn lang verloren en meest welkome vriend, wat ben ik blij u te zien! Wat zijt ge bruin geworden! Wat ben ik blij! Op mijn eer en mijn leven, ik ben nog nooit zoo blij geweest, beste Copperfield, nooit!”

Ik was evenzeer verlegen om woorden voor mijn aandoening te vinden. In het eerst kon ik zelfs heelemaal niet spreken.

„Beste kerel!” zei Traddles. „En zoo beroemd geworden! Copperfield een beroemd man! Wel mijn hemel, w a n n e e r zijt ge gekomen, en w a a r komt ge vandaan, en

wat hebt ge uitgevoerd?"

Zonder antwoord af te wachten op iets wat hij zei, bleef Traddles, die mij bij het vuur in een leunstoel had geduwd, al dien tijd met zijn eene hand het vuur oppoken en met de andere aan mijn das trekken, in de verbeelding dat het mijn overjas was. Zonder den pook neer te leggen sloot hij mij nu nog eens in zijn armen, en ik hem; en allebei lachend, en allebei onze oogen afvegend, gingen wij allebei weer zitten en gaven elkaar dwars voor den haard langs de hand.

„Als ik denk," zei Traddles, „dat ge zoo dicht bij huis moet zijn geweest, mijn beste oude jongen, en er toch niet bij waart!"

„Waarbij?"

„Goede Hemel!" riep Traddles uit, op zijn oude manier zijn oogen opensperrend. „Hebt ge dan mijn laatsten brief niet gekregen?"

„Zeker niet, als daarin over iets bijzonders stond, waar ik bij had moeten zijn."

„Wel, mijn beste Copperfield," zei Traddles, eerst met beide handen zijn haren opstrijkend, en daarna die handen op mijn knieën leggend, „ik ben getrouwd!"

„Getrouwd!" riep ik met blijde verrassing uit.

„Wel Heere, ja!" zei Traddles — „door den eerwaarden heer Horace — met Sofie — daarginds in Devonshire. Wel, mijn beste jongen, zij staat daar voor het raam achter dat gordijn! Kijk maar!"

Tot mijn verbazing kwam het liefste meisje in de wereld op hetzelfde oogenblik uit haar schuilhoek. Een vroolijker, beminnelijker, goediger, vergenoegder en frischer bruidje of jong vrouwtje, geloof ik, (zooals ik niet kon nalaten dadelijk te zeggen) heeft de wereld nooit gezien. Ik gaf haar een kus, zooals een ouden kennis betaamde, en wenschte hun van ganscher harte geluk.

„Wel Heere," zei Traddles, „wat is dat een gelukkige avond! Wat zijt ge geweldig bruin geworden; mijn beste Copperfield! „Wel, wat ben ik blij!"

„En ik ook," zei ik.

„En ik heusch ook," zei de blozende en lachende Sofie.

„Wij zijn allen zoo blij als maar mogelijk is," zei Traddles. „Zelfs de meisjes zijn blij. Wel Heere, ik heb ze heelemaal vergeten!"

„Vergeten?" zei ik.

„De meisjes," zei Traddles. „De zusters van Sofie. Zij logeeren bij ons. Zij zijn Londen eens komen bekijken. Om de waarheid te zeggen, toen — waart gij dat, die

de trap zoo kwam optuimelen, Copperfield?"

„Ja, dat was ik," zei ik lachend.

„Welnu dan," zei Traddles, „toen gij de trap zoo kwaamt optuimelen, was ik met de meisjes aan het stoeien. Eigenlijk speelden wij stuivertje wisselen. Maar daar dat in Westminster Hall niet goed zou staan, en niet in overeenstemming met mijn beroep zou schijnen als een cliënt het zag, hebben zij zich uit de voeten gemaakt. En nu zijn zij — aan het luisteren, daar twijfel ik niet aan" zei Traddles naar de deur van een andere kamer omkijkend.

„Het spijt mij," zei ik, opnieuw lachend, „dat ik zoo'n schrik heb veroorzaakt."

„Op mijn woord," zei Traddles zeer opgetogen, „als gij ze hadt zien wegloopen, en weer terug komen loopen toen gij al hadt aangeklopt, om de kammetjes op te rapen, die zij uit het haar hadden laten vallen, en zich had zien aanstellen, alsof zij dol waren, zoudt ge dat niet gezegd hebben. Liefste, wilt gij de meisjes eens halen?"

Sofie trippelde weg, en wij hoorden hoe zij in de andere kamer met een schaterend gelach ontvangen werd.

„Echt muzikaal, niet waar, mijn beste Copperfield?" zei Traddles. „Het is allerplezierigst om te hooren. Het vroolijkt deze oude kamers heelemaal op. Voor iemand, die al een oude vrijer begon te worden en zijn heele leven lang alleen is geweest, is het werkelijk iets heerlijks. Arme kinderen, zij hebben veel aan Sofie verloren — die, ik verzeker u, Copperfield, het allerliefste meisje is en altijd geweest is — en het doet mij buitengewoon veel plezier, dat zij zoo vroolijk zijn. Het gezelschap van meisjes is allerplezierigst, Copperfield. Het is niet in overeenstemming met mijn beroep, maar het is heel plezierig."

Opmerkend, dat hij een weinig haperde, en begrijpend, dat hij in de goedheid van zijn hart bevreesd was mij door het gezegde eenigszins gekwetst te hebben, gaf ik mijn instemming daarmee te kennen met een hartelijkheid, die hem blijkbaar geruststelde en genoegende deed.

„Maar," zei Traddles, „onze heele huiselijke inrichting is, om de waarheid te zeggen, niet in overeenstemming met de waardigheid van mijn beroep, mijn beste Copperfield. Zelfs dat Sofie hier is, is niet in den haak. En wij hebben toch geen andere woning. Wij zijn in een roeiboortje in zee gestoken, maar wij zullen ons er doorheen trachten te slaan. En Sofie heeft een buitengewoon overleg! Gij zoudt u verwonderen, hoe al die meisjes geborgen worden.

Ik weet werkelijk zelf bijna niet hoe het gebeurt."

"Hebt ge veel van de jongedames bij u?" vroeg ik.

"De oudste, de Schoonheid is hier," zei Traddles zacht en vertrouweljk — „Caroline. En dan is Sara hier — die, van wie ik u vertelde, dat er iets aan haar ruggegraat mankeerde. Oneindig veel beter! En de twee jongsten, die Sofie heeft grootgebracht, zijn hier. En dan is Louise nog hier."

"Werkelijk!" riep ik uit.

"Ja!" zei Traddles. „Nu hebben wij alles bij elkaar maar drie kamers, maar Sofie heeft het voor de meisjes wonderbaarlijk weten te regelen, en zij slapen zoo goed als maar mogelijk is. Drie in die kamer," zei hij wijzend. „Twee in die."

Ik kon niet nalaten rond te kijken, om te zien welke plaats er voor mijnheer en mevrouw Traddles overbleef. Traddles begreep mij.

"Wel," zei Traddles, „wij behelpen ons maar een beetje, en de laatste week hebben wij een bed hier op den grond geïmproviseerd. Maar er is nog een kamertje onder het dak — een heel aardig kamertje als men eenmaal boven is — dat Sofie zelf behangen heeft om mij te verrassen; en dat zal nu ons kamertje worden. Het is heuschen aardig hokje, en men heeft er een heerlijk uitzicht."

"Dus zijt ge dan eindelijk gelukkig getrouwd, beste Traddles," zei ik. „Ik ben er werkelijk verrukt over."

"Wel bedankt, beste Copperfield," zei Traddles, terwijl wij elkaar nog eens de hand drukten. „Ja, ik ben zoo gelukkig als iemand maar met mogelijkheid zijn kan. Daar is uw oude vriend, ziet ge!" daarbij wees hij triomfantelijk naar den bloemenstandaard, „en daar is het tafeltje met het marmeren blad. Al de andere meubelen zijn eenvoudig en stevig, zooals ge ziet. Wat zilverwerk betreft, och Heere, wij hebben zelfs geen theelepeltjes."

"Moet alles nog verdiend worden?" zei ik opgeruimd.

"Juist," antwoordde Traddles, „alles moet nog verdiend worden. Wij hebben natuurlijk wel theelepeltjes, want wij roeren onze thee tòch, maar zij zijn van Britannia-metaal."

"Het zilver zal zooveel te mooier zijn als het komt," zei ik.

"Dat zeggen wij ook!" riep Traddles uit. „Gij moet weten, mijn beste Copperfield," weer een zachten, vertrouwelijken toon aannemend, „toen ik mijn pleidooi in de zaak van Jipes contra Wigzell had gehou-

den, die mij in het vak veel goed heeft gedaan, ging ik naar Devonshire, en had een ernstig privé-gesprek met den eerwaarden heer Horace. Ik weidde er over uit, dat Sofie — die ik u verzeker dat het liefste meisje is!..."

"Daarvan ben ik zeker," zei ik.

"Dat is zij werkelijk!" hervatte Traddles. „Maar ik vrees, dat ik van de zaak afdwaal. Heb ik den eerwaarden heer Horace al genoemd?"

"Gij hebt gezegd, dat ge over iets hebt uitgeweid."

"Dat is waar! Ik weidde er over uit, dat Sofie en ik al lang geëngageerd waren, en dat Sofie, met toestemming van haar ouders, bereid was mij haar hand te geven, al bezat ik ook geen zilveren theelepeltjes," zei Traddles met zijn ouden openhartigen glimlach. „Welnu. Toen stelde ik den eerwaarden heer Horace voor — die een voortreffelijk predikant is, Copperfield, en bischop behoorde te zijn, of tenminste genoeg te hebben om van te leven zonder zich te bekrimpen — dat als ik het in een jaar, laten we zeggen tot tweehonderd vijftig pond kon brengen en er tamelijk vast op kon rekenen, dat ik het 't volgende jaar even ver of nog wat verder zou brengen, en bovendien een woning als deze eenvoudig kon meubileren ik, in dat geval, met Sofie zou kunnen trouwen. Ik nam de vrijheid hem voor te houden, dat Sofie en ik al heel wat jaren geduld hadden gehad, en dat de omstandigheid, dat Sofie thuis zoo buitengewoon nuttig was, voor haar liefhebbende ouders geen reden behoorde te zijn om haar te beletten een eigen huishouden te beginnen — vindt gij ook niet?"

"Dat behoorde het zeker niet," zei ik.

"Ik ben blij, dat ge er zoo over denkt, Copperfield," hervatte Traddles, „omdat ik denk, zonder iets op den eerwaarden heer Horace te willen zeggen, dat ouders, en verdere familieleden, in zulke gevallen soms wel eens wat zelfzuchtig zijn. Enfin! Ik zei ook, dat het mijn ernstige verlangen was de familie van dienst te zijn, en dat, als ik in de wereld vooruitkwam, en hem iets overkomen mocht — ik bedoel den eerwaarden heer Horace..."

"Dat begrijp ik," zei ik.

"Of mevrouw Crewler — het mijn hoogste wenschen zou bevredigen, als ik voor de meisjes een vader kon zijn. Hij antwoordde mij alleraardigst, bijzonder streefend voor mijn gevoel, en nam op zich de toestemming van mevrouw Crewler te verkrijgen. Zij hadden een verschrikkelijken tijd met haar. Het steeg van haar beenen

op naar haar borst, en toen naar haar hoofd. . . ."

"Wat steeg er?" vroeg ik.

"Haar verdriet," antwoordde Traddles, heel ernstig kijkend. "Haar aandoeningen. Zooals ik u vroeger al eens gezegd heb, zij is een heel bijzondere vrouw, maar zij heeft het gebruik van haar beenen verloren. Wat er ook gebeurt, dat haar aandoet, zet zich gewoonlijk in haar beenen, maar bij deze gelegenheid steeg het op naar haar borst — en toen naar haar hoofd, kortom, vloog op een onrustbarende manier door haar heele gestel. Maar zij hielpen er haar, door hun nooit verflauwende en liefderijke zorgen, toch doorheen, en gisteren voor zes weken zijn wij getrouwd. Gij hebt er geen idee van Copperfield, wat een monster ik mij voelde, toen ik de heele familie aan alle kanten zag schreien en flauw vallen! Mevrouw Crewler kon mij niet meer zien voor wij vertrokken; zij kon het mij toen nog niet vergeven, dat ik haar van haar kind beroofde; maar zij is een goed schep-sel, en heeft het later toch gedaan. Ik heb vanmorgen een allerliefsten brief van haar gehad."

"Kortom, beste vriend," zei ik, "gij voelt u zoo zalig als gij verdient!"

"Och, dat zegt uw vooringenomenheid maar," zei Traddles lachend. "Maar werkelijk, ik ben te benijden. Ik werk hard en studeer onvermoeibaar. Ik sta iederen ochtend om vijf uur op, en dat kan mij heelemaal niet schelen. Ik stop de meisjes overdag weg en maak 's avonds pret met haar. En ik verzeker u, het spijt mij heel erg, dat zij Dinsdag weer naar huis gaan, omdat Woensdag de zittingen weer beginnen. Maar daar zijn de meisjes!" zei Traddles, nu weer hardop sprekend en stelde ze mij een voor een voor.

Zij zagen er uit als rozen, zoo gezond en frisch. Zij waren allen bevallig, en Caroline werkelijk heel knap, maar Sofie's gezichtje had iets vroolijks, liefderijks en huiselijks, dat beter was dan schoonheid, en mij de zekerheid gaf, dat mijn vriend een goede keus had gedaan. Wij zetten ons allen om het vuur terwijl de kordate jongen, dien ik nu begreep dat buiten adem was geraakt door de papieren op de tafel te strooien, ze weer wegruimde en het thee-goed gereed zette. Daarna ging hij voor dien avond weg en trok de buitendeur met een slag dicht. Nadat mevrouw Traddles, uit wier vriendelijke oogen kalmte en tevredenheid straalden, thee had gezet, ging zij stil in een hoekje bij het vuur het brood zitten roosteren.

Zij had Agnes gezien, vertelde zij mij onder het roosteren. "Tom" had haar naar Kent gebracht, bij wijze van huwelijksreisje, en daar had zij mijn tante ook gezien, en allebei, mijn tante en Agnes, maakten het best, en zij hadden over niets anders gepraat dan over mij. Ik was "Tom" werkelijk geen oogenblik uit de gedachten geweest, geloofde zij, al den tijd dat ik weg was. "Tom" was haar autoriteit voor alles. "Tom" was blijkbaar haar afgod, dien nooit eenige schok op zijn voetstuk kon doen wankelen, die altijd met al de trouw van haar hart gelooft en gehuldigd moest worden, wat er ook gebeuren mocht.

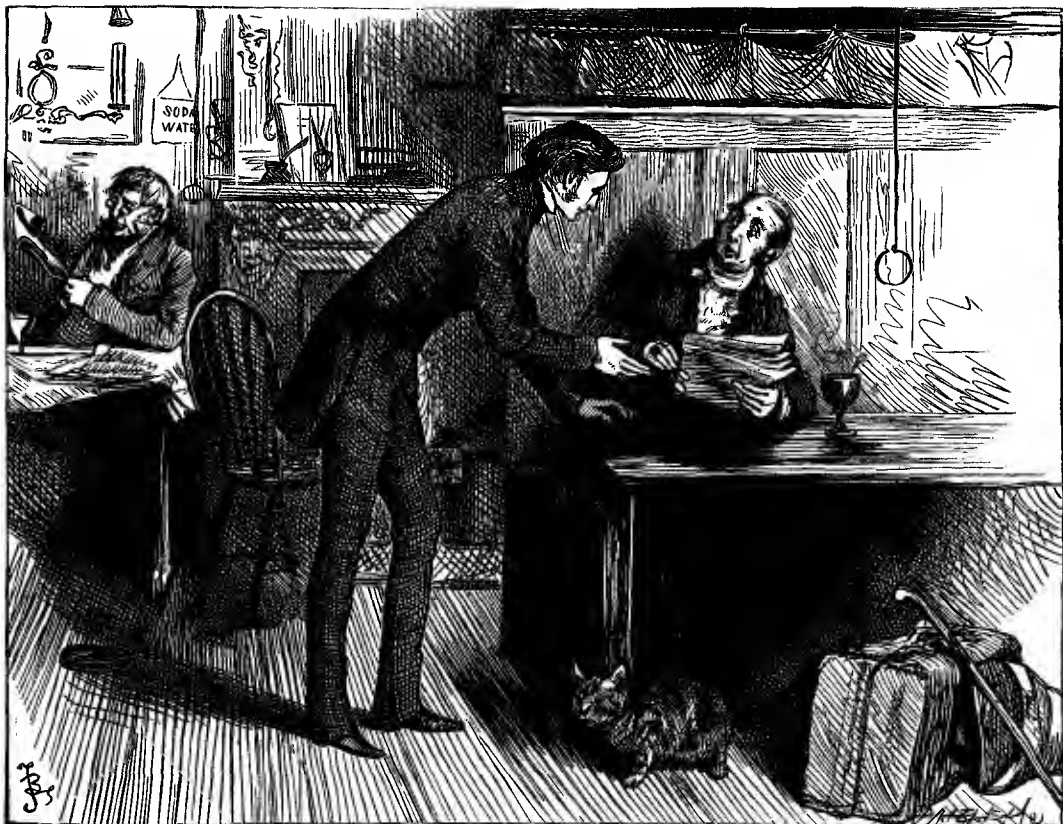
De onderdanigheid, die zij en Traddles aan de Schoonheid bewezen, vond ik zeer amusant. Ik geloof niet, dat ik die onderdanigheid bepaald heel redelijk vond, maar ik vond dat ze alleraardigst was en volkomen met hun karakter strookte. Als Traddles ooit een oogenblik de theelepeltjes miste, die nog verdiend moesten worden, was het ongetwijfeld toen hij de Schoonheid haar kopje overreikte. Als zijn zachtardige vrouw ooit tegen iemand eenige aanmatiging had kunnen doen blijken, ben ik overtuigd, dat het alleen had kunnen zijn omdat zij de zuster van de Schoonheid was. Enkele kleine blijken van verwendheid en grilligheid, die ik bij de Schoonheid waarnam, werden door Traddles en zijn vrouw ontwijfelbaar als haar geboorterecht en een door de natuur geschonken gave beschouwd. Als de Schoonheid een geboren bijenkoningin en zij werkbijen waren geweest, hadden zij daarvan niet dieper overtuigd kunnen zijn.

Maar hun zelfvergetelheid bekoorde mij. Hun trots op de meisjes en hun inschikkelijkheid voor al haar grillen was de aardigste getuigenis van wat zij zelf waard waren, die ik had kunnen verlangen te zien. Minstens twaalfmaal in een uur gebeurde het, dat Traddles door deze of gene van zijn schoonzusters "lieve jongen" werd genoemd en gevraagd, om iets te halen of weg te zetten, of iets op te nemen, iets neer te zetten, iets te zoeken of iets te doen. Evenmin konden zij iets doen zonder Sofie. Iemands haer ging los, en niemand dan Sofie kon het weer opsteken. Iemand was een zeker wijsje vergeten, en niemand dan Sofie kon het haar precies voorzingen. Iemand zocht naar den naam van een plaats in Devonshire, en alleen Sofie wist dien naam te noemen. Er moest iets naar huis geschreven worden; en alleen aan Sofie kon het worden toevertrouwd, den volgenden ochtend voor het ontbijt te schrijven. Iemand

raakte met een breiwerk in de war, en niemand dan Sofie was in staat haar te helpen. Zij waren daar de meestereszen, en Sofie en Traddles bedienden ze. Hoeveel kinderen Sofie al in haar leven verzorgd kon hebben, kan ik mij niet voorstellen, maar het scheen bekend te zijn, dat zij alle liedjes kende, die ooit een kind in het Engelsch zijn voorgezongen, en zij zong ze bij dozijnen, met het helderste stemmetje van

eenig ander hoofd met haar, in zoo'n storm van kussen had zien rondslingeren.

Alles bijeen was het een schouwspel, waaraan ik niet kon nalaten nog lang nadat ik er weg was en Traddles goedennacht had gewenscht, met genoegen terug te denken. Als ik duizend rozen op een zolderkamer van die grauwe Gray's Inn had zien bloeien, hadden zij die niet half zooveel kunnen opfleuren. Het denkbeeld van die

IK GING NAAR HEM TOE EN ZEI: „HOE MAAKT GIJ HET, MIJNHEER CHILLIP?”

de wereld, allemaal achter elkaar — daar iedere zuster om een ander liedje vroeg en de Schoonheid doorgaans nog met een achter aankwam — zoodat ik er geheel van onder de bekoring geraakte. Het beste van alles was, dat al de zusters, hoe veel-eischend zij ook waren, de grootste liefde en achting voor Sofie en Traddles hadden. Toen ik afscheid nam en Traddles mee zou gaan, om mij naar het koffiehuis te brengen, dacht ik werkelijk, dat ik nooit zoo'n weerbarstig hoofd met haar, of

vroolijke buitenmeisjes tusschen de droge kantoren van advocaten en procureurs; van thee met geroosterd brood, en kinderliedjes in die duffe atmosfeer van perkament, rood band, ouwels, inktkruiken, schrijf- en kladpapier, rapporten, dagvaardingen, declaraties en rekeningen, kwam mij bijna zoo wonderlijk grappig voor, alsof ik gedroomd had, dat de vermaarde Sultans-familie op de rol der praktijzens was gebracht, en den sprekenden vogel, den zingenden boom en het gouden water naar

Gray's Inn had meegebracht. In ieder geval bemerkte ik, dat, toen ik dien avond afscheid had genomen van Traddles, ik met veel minder neerslachtigheid aan hem dacht dan tevoren. 'k begon te denken, dat hij wel vooruit zou komen, in weerwil van de vele rangen van opper-kellners in Engeland.

Mij op een stoel voor een van de vuren in de koffiekamer zettend, om op mijn gemak over hem te denken, ging ik van de beschouwing van zijn geluk langzamerhand tot de figuren in de gloeiende kolen over, en dacht, terwijl zij veranderden en verdwenen, aan de voornaamste afwisselingen en scheidingen, die mijn leven hadden gekenmerkt. Ik had geen kolenvuur gezien sedert ik Engeland, drie jaar geleden, verliet; hoewel ik in menig houtvuur had zitten turen tot het in een grauwen aschhoop wegzonk, die voor mij, in mijn neerslachtigheid, het zinnebeeld van mijn eigen vernietigde hoop was.

Ik kon nu aan het verleden denken, met ernst, maar zonder bitterheid, en de toekomst onbevreesd tegemoet zien. Een thuis, in den besten zin, bestond er voor mij niet meer. Zij, die ik een liefde van teederen aard had kunnen inboezemen, had ik geleerd als mijn zuster te beschouwen. Zij zou trouwen, anderen recht op haar liefde geven, en dit doende zou zij nooit de liefde kennen, die in mijn hart voor haar was ontstaan. Het was billijk, dat ik voor mijn onberaden hartstocht boette. Wat ik oogstte, had ik gezaaid.

Ik zat te denken, of ik werkelijk mijn hart nu genoeg bedwongen had, om dit met standvastigheid te kunnen dragen, en met kalmte in haar huis de plaats te kunnen innemen, die zij zoo kalm in het mijne had ingenomen — toen ik bemerkte, dat ik een gezicht voor oogen had, dat wel, door mijn herinneringen opgeroepen, uit het vuur kon zijn opgerezen.

De kleine dokter Chillip, aan wiens goede diensten ik in het allereerste hoofdstuk van deze geschiedenis al verplichtingen had, zat in de schaduw van een hoek een courant te lezen. Hij was nu tamelijk op leeftijd; maar daar hij een zachtzinnig, gelijkmoedig mannetje was, hadden de jaren hem zoo weinig gedeerd, dat ik dacht dat hij er op dat oogenblik misschien precies zoo uitzag als toen hij in onze voorkamer zat te wachten op mijn geboorte.

Mijnheer Chillip had zes of zeven jaar geleden Blunderstone verlaten, en ik had hem sedertdien niet meer gezien. Hij zat vreedzaam zijn courant te lezen, met zijn

hoofd een beetje op zij en een glas warmen wijn naast zich. Hij was zoo uiterst beleefd, dat hij zelfs de courant excuus scheen te vragen voor de vrijheid die hij nam, ze te lezen.

Ik ging naar hem toe en zei: „Hoe maakt gij het, mijnheer Chillip?”

Hij werd heel verlegen over deze onverwachte aanspraak van een vreemdeling, en antwoordde met zijn gewone langzaamheid: „Dank u, mijnheer. Ik hoop, dat gij het ook goed maakt.”

„Herkent ge mij niet?” zei ik.

„Wel, mijnheer,” antwoordde hij, mij aankijkend en met een bedeesd lachje zijn hoofd schuddend, „het komt mij voor, dat uw gezicht mij wel eenigszins bekend is, mijnheer; maar ik kan heusch niet op uw naam komen.”

„En toch kendet gij dien al, lang voordat ik hem zelf kende,” antwoordde ik.

„Is het werkelijk, mijnheer?” zei mijnheer Chillip. „Is het mogelijk, dat ik de eer had behulpzaam te zijn, toen....”

„Ja,” zei ik.

„Wel, mijn hemel!” riep hij uit. „Maar ge zijt ongetwijfeld sedertdien sterk veranderd, mijnheer?”

„Waarschijnlijk wel,” antwoordde ik.

„Wel, mijnheer,” hervatte mijnheer Chillip, „ik hoop, dat ge het mij niet kwalijk zult nemen, dat ik zoo vrij moet zijn naar uw naam te vragen.”

Toen ik hem mijn naam zei, was hij werkelijk aangedaan. Hij schudde mij heusch de hand — wat voor hem iets bijzonders en geweldigs was, daar hij anders gewoon was een lauw vischmootje ongeveer twee duim voor zijn heup uit te steken en de grootste benauwdheid aan den dag legde als iemand dat wat stevig aanpakte. Nu zelfs stak hij zijn hand, zoodra hij die weer los kon krijgen, in zijn jaszak en scheen blij te zijn dat hij ze veilig terug had.

„Lieve Hemel, mijnheer!” zei mijnheer Chillip, mij met een op zij hangend hoofd aankijkend. „Gij zijt dus mijnheer Copperfield? Wel, mijnheer, ik denk, dat ik u wel herkend zou hebben als ik de vrijheid had genomen u wat scherper aan te kijken. Gij lijkt sterk op uw goeden vader, mijnheer.”

„Ik heb nooit het geluk gehad mijn vader te zien,” merkte ik op.

„Volkomen waar, mijnheer,” zei mijnheer Chillip, op een troostenden toon. „En zeer te betreuren was dat, in alle opzichten! Wij zijn in onze streek niet onbekend met uw roem, mijnheer,” zei hij, nog eens langzaam zijn hoofdje schuddend. „Er moet daar veel excitatie zijn, mijnheer,” daarbij tikte hij

met zijn voorvinger tegen zijn voorhoofd. „Gij moet dat toch wel een afmattende bezigheid vinden, mijnheer!”

„In welke streek woont gij nu?” vroeg ik, mij naast hem neerzettend.

„Ik heb mij op een paar mijl van Bury St. Edmunds gevestigd, mijnheer,” zei hij. „Toen mijn vrouw in die streek een eigendommetje van haar vader had geërfd, kocht ik daar een praktijk, waarin het mij heel goed gaat. Mijn dochter begint nu al een groot meisje te worden, mijnheer.” Daarbij schudde hij nog eens zijn hoofdje. „Haar moeder heeft nog verleden week twee opnaaisels in haar jurken uitgelegd. Zoo vliegt de tijd voorbij, mijnheer!”

Daar het mannetje met deze woorden zijn nu leege glas aan zijn lippen bracht, stelde ik hem voor het nog eens te laten vullen; dan wilde ik hem met een glas gezelschap houden. „Wel, mijnheer,” antwoordde hij, even langzaam als gewoonlijk, „het is meer dan ik gewoon ben, maar ik kan mij het genoegen van uw gezelschap niet ontzeggen. Het is alsof het pas gisteren was, dat ik de eer had u bij te staan, toen gij mazelen hadt. Gij zijt er prachtig doorheen gekomen, mijnheer.”

Ik bedankte hem voor dit compliment en bestelde den warmen wijn, die spoedig gebracht werd.

„Het is een heel ongewone onmatigheid,” zei mijnheer Chillip, zijn glas omroerend, „maar ik kan het bij zoo'n bijzondere gelegenheid niet weigeren. Hebt gij geen kinderen, mijnheer?”

Ik schudde mijn hoofd.

„Ik wist wel, dat gij voor eenigen tijd een verlies hadt geleden,” zei hij. „Dat hoorde ik van uw stiefvaders zuster. Een heel gedeceerd karakter, mijnheer!”

„Ja,” zei ik, „gedeceerd genoeg. Waar hebt gij haar gezien, mijnheer Chillip?”

„Gij weet dus niet, mijnheer,” zei hij, met zijn allervreedzaamste lachje, „dat uw stiefvader weer een buurman van mij is?”

„Neen,” antwoordde ik.

„Dat is hij werkelijk, mijnheer,” zei mijnheer Chillip. „Met een jongedame daar uit de buurt getrouwd, die een aardig eigendommetje had, arm schepseltje. — En die inspanning van uw hersenen, mijnheer. Vindt ge niet, dat die u afmat?” zei hij mij aankijkend als een roodborstje, dat iets be-wondert.

Ik liet deze vraag onbeantwoord en kwam op de Murdstone's terug. „Ik wist wel, dat hij weer getrouwd was,” zei ik. „Komt gij er als dokter aan huis?”

„Niet geregeld,” antwoordde hij; „maar

ik ben er wel eens geroepen. Krachtige phrenologische ontwikkeling van het orgaan van flinkheid bij mijnheer Murdstone en zijn zuster, mijnheer.”

Ik antwoordde met een zoo veelzeggenden blik, dat mijnheer Chillip daardoor, en door den warmen wijn, moedig genoeg werd, om verscheidene malen zijn hoofd te schudden en peinzend te zeggen: „Och Heere! Wij denken aan den ouden tijd, mijnheer Copperfield!”

„En broer en zuster gaan zeker weer hun ouden gang, niet waar?” zei ik.

„Wel, mijnheer,” antwoordde hij, „een dokter, die zooveel in allerlei gezinnen komt, behoorde eigenlijk voor niets buiten zijn vak oogen of ooren te hebben. Maar ik moet toch zeggen, mijnheer, zij zijn heel streng, zoowel voor dit leven als voor dat hiernamaals.”

„Het hiernamaals zal wel geregeld worden zonder er hen in te kennen,” antwoordde ik; „maar wat doen zij in dit?”

Mijnheer Chillip schudde zijn hoofd, roerde zijn wijn om en nam een teugje.

„Zij was een lieve vrouw, mijnheer,” zei hij op een klagenden toon.

„De tegenwoordige mevrouw Murdstone?”

„Een allerliefste vrouw, mijnheer,” zei mijnheer Chillip; „zoo beminneijk, durf ik wel zeggen, als een vrouw maar zijn kan. Mijn vrouw is van meening, dat zij sedert haar huwelijk heelemaal zwaarmoedig, zoo niet krankzinnig is geworden. En de dames,” merkte hij schroomvallig op, „kunnen scherp waarnemen, mijnheer.”

„Ik denk, dat zij gebogen en verwrongen moest worden naar hun verfoeilijke model; de Hemel sta haar bij!” zei ik.

„Wel, mijnheer, in 't eerst waren er hevige woordenwisselingen, dat verzeker ik u,” zei mijnheer Chillip, „maar zij is nu een schim van wat zij vroeger was. Zou ik wel durven zeggen, in vrouwen tusschen u en mij, mijnheer, dat sedert de zuster is komen helpen, broer en zuster haar met hun beiden bijna simpel hebben gemaakt?”

Ik zei hem, dat ik dit graag wilde gelooven.

„Ik maak geen bezwaar, mijnheer,” zei mijnheer Chillip, zich met nog een teugje sterkend „om tusschen ons te zeggen, dat het haar moeder den dood heeft aangedaan, en dat dwingelandij en plagerij mevrouw Murdstone bijna volkomen stomzinnig hebben gemaakt. Zij was een levendig meisje voor haar trouwen, mijnheer, en hun strengheid en somberheid hebben haar geest uitgebluscht. Zij gaan nu met haar

om, meer alsof zij haar bewakers en oppassers, dan haar man en schoonzuster waren. Dat zei mijn vrouw verleden week nog tegen mij. En ik verzeker u, mijnheer, de dames kunnen scherp waarnemen. Mevrouw Chillip vooral kan scherp waarnemen!"

"Geeft hij zich nog altijd voor zoo somber godsdienstig uit?" vroeg ik. „Ik schaam mij bijna om dat woord in dit verband te gebruiken."

"Gij neemt mij de woorden uit den mond, mijnheer," zei mijnheer Chillip, wiens oogleden door den ongewonen prikkel rood begonnen te worden. „Dat was juist het opmerkelijkste wat mijn vrouw zei. Zij electriseerde mij werkelijk," zei hij zoo kalm en langzaam als maar mogelijk was, „toen zij mij deed opmerken, dat mijnheer Murdstone een beeld van zich zelf voor het beeld van de Godheid wil laten doorgaan. Gij hadt mij met een penneveer plat op mijn rug kunnen gooien, mijnheer, dat verzeker ik u, toen mijn vrouw dat zei. De dames kunnen toch scherp waarnemen, niet waar, mijnheer?"

"Dat is haar intuïtie," zei ik, tot zijn buitengewone genoegen.

"Het verheugt mij zeer, mijnheer, dat gij mijn opinie zoo bijvalt," hervatte hij. „Het gebeurt niet dikwijls, dat ik het waag buiten mijn vak mijn opinie te uiten, verzeker ik u. Mijnheer Murdstone houdt nu en dan openbare redevoeringen, en men zegt — of liever, mijn vrouw zegt — dat, hoe gruwelijker tiran hij in den laatsten tijd is geweest, des te barbaarscher zijn leer is geworden."

"Ik geloof dat mevrouw Chillip volkomen gelijk heeft," zei ik.

"Zij zegt zelfs," hervatte het bedeesde mannetje, hierdoor aangemoedigd, „dat wat zulke menschen hun godsdienst noemen, niets anders is dan een middel om hun hoogmoed en hun kwaad lucht te geven. En weet ge, mijnheer, ik moet zeggen," vervolgde hij, zijn hoofd op zij houdend, „dat ik in het Nieuwe Testament geen bewijzen voor de leer van mijnheer en juffrouw Murdstone heb kunnen vinden."

"Ik ook niet," zei ik.

"Intusschen, mijnheer," hervatte hij, „heeft men algemeen een hekel aan hen; en daar zij iedereen, die niet van hen houdt voor het eeuwige verderf bestemmen, doen zij dit haast onze heele streek. Maar, zooals mijn vrouw zegt, zij worden er ook voortdurend voor gestraft, want zij vreten hun eigen harten op, en hun eigen harten moeten hun wel slecht bekomen. Maar nu, mijnheer, uw hersenen, als ge mij niet kwa-

lijk neemt dat ik daarop terugkom. Stelt gij ze niet aan wat al te veel excitatie bloot?"

Daar mijnheer Chillip's eigen hersenen niet weinig door den warmen wijn geëxciteerd waren, viel het mij niet moeilijk zijn aandacht van dit onderwerp op zijn eigen zaken over te brengen, waarover hij nog een half uur zeer woordenrijk bleef doorpraten; mij onder anderen meedeelend, dat hij nu naar Londen was gekomen om als medicus getuigenis af te leggen in de zaak van iemand, die door overmatig drinken tot verstandsverbijstering was vervallen, en daarom onder toezicht zou worden gesteld.

"En ik verzeker u, mijnheer," zei hij, „ik ben bij zoo'n gelegenheid altijd erg zenuwachtig. Ik kan er niet tegen, dat men mij hard aanspreekt, zooals bij zoo'n verhoor dikwijls gebeurt. Dat brengt mij heelemaal van streek. Weet gij wel, dat het een heel tijd geduurd heeft, voor ik den schrik te boven was van die onrustbarende dame, op den avond toen gij geboren werdt, mijnheer Copperfield?"

Ik vertelde hem, dat ik den volgenden morgen mijn tante, die hem zoo'n schrik had aangejaagd, ging opzoeken, en dat zij de beste en teerhartigste van alle vrouwen was, wat hij ook wel zou zeggen als hij haar beter kende. Maar alleen het idee van de mogelijkheid om haar ooit weer te ontmoeten, scheen hem te doen ontstellen. Hij antwoordde met een flauw glimlachje: „Is zij dat werkelijk, mijnheer? Werkelijk?" En riep bijna onmiddellijk daarna om een kaars en ging naar bed, alsof hij nergens anders volkomen veilig was. De warme wijn deed hem wel niet zwaaien, maar ik zou toch denken, dat zijn bedaarde polsje twee of drie slagen meer in de minuut deed dan het ooit gedaan had sedert den avond toen mijn tante, in haar teleurstelling, met haar hoed naar hem sloeg.

Heel vermoed ging ik, om middernacht, ook naar bed. Den volgenden morgen nam ik plaats op de diligence naar Dover; tegen den avond kwam ik de voorkamer van mijn tante binnenstuiven toen zij juist aan de thee zat (zij droeg nu een bril), en werd door haar en mijnheer Dick, en de lieve oude Peggotty, die nu daar huishoudster was, met open armen en tranen van blijdschap ontvangen. Toen wij bedaard aan het praten waren, lachte mijn tante hartelijk over mijn ontmoeting met mijnheer Chillip en dat hij nog zoo'n gruwelijke herinnering aan haar had, en allebei, zij en Peggotty, hadden veel te zeggen over den tweeden man van mijn arme moeder en „dat moord-

dadige wijf van een zuster" — aan wie ik geloof dat mijn tante, welke straf of boete er ook op gestaan had, nooit een andere benaming had willen geven.

HOOFDSTUK LX.

Agnes.

Mijn tante en ik bleven, toen wij alleen waren, tot diep in den nacht zitten praten. Hoe de emigranten nooit anders dan op een vroolijken toon naar huis schreven en vol hoop en moed bleven; hoe mijnheer Micawber werkelijk kleine sommen had overgemaakt, ter afdoening van die „financieele verplichtingen," die hij met zooveel zorg had geregeld; hoe Janet, bij mijn tante na haar terugkomst in Dover weer in dienst gekomen, haar afzwering van het mannelijke geslacht had bekrachtigd door met een welgestelden herbergier in het huwelijk te treden, en hoe mijn tante haar zegel daarop had gezet door de bruid een uitzet te geven en de trouwplechtigheid met haar tegenwoordigheid te vereeren — dit waren onder anderen onze onderwerpen, mij allen reeds min of meer bekend uit de brieven, die ik ontvangen had. Ook mijnheer Dick werd niet vergeten. Mijn tante vertelde mij hoe hij zich voortdurend bezighield met alles te kopieeren wat hij maar in handen kreeg, en koning Karel den Eersten door dezen schijn van werkzaamheid op een eerbiedigen afstand hield; hoe het tot haar grootste vreugden behoorde en een ware belooning van haar leven was, dat hij vrij en gelukkig was, in plaats van in een elendige opsluiting te vervijnen; en hoe (als een geheel nieuwe gevolgtrekking) niemand dan zij ooit volkomen weten kon wat hij was.

„En wanneer, Trot," zei mijn tante, mij op mijn hand tikkend, terwijl wij op onze oude manier voor het vuur zaten; „wanneer gaat gij naar Canterbury?"

„Ik zal morgen een paard nemen en er eens heen rijden, tante; of gij moest met mij mee willen gaan?"

„Neen!" zei zij met haar gewone kortheid. „Ik ben van plan te blijven waar ik ben."

„Dan zal ik te paard gaan," zei ik. Ik zou dien dag Canterbury zeker niet zijn doorgerezen zonder stil te houden, als ik naar iemand anders was gegaan dan naar haar.

Zij was in haar schik, maar antwoordde: „Kom, kom, Trot; ik oude vrouw had wel tot morgen kunnen wachten," en tikte mij

weer zachtjes op mijn hand, terwijl ik peinzend in het vuur zat te staren.

Peinzend, want ik kon niet weer hier en zoo dicht bij Agnes zijn, zonder dat er iets van dat nabrouw ontwaakte, dat mij al zoo lang had gekweld. Het mocht een zachter nabrouw zijn, dat mij leerde wat ik niet had kunnen leeren toen mijn heele jonge leven nog voor mij lag, maar het was toch nabrouw. „O, Trot!" scheen ik mijn tante weer te hooren zeggen, en ik begreep haar nu beter, „blind, blind, blind!"

Wij zwegen beiden een poos. Toen ik mijn oogen opsloeg, merkte ik dat zij mij strak zat aan te kijken. Misschien had zij den loop van mijn gedachten gevolgd, want deze scheen mij nu heel gemakkelijk na te gaan te zijn, hoe wispelturig die vroeger ook geweest was.

„Gij zult haar vader nu wel heel oud vinden," zei mijn tante, „hoewel in alle andere opzichten verbeterd — heelemaal terecht gekomen. Gij zult hem nu alle mensche-lijke belangen, alle vreugde en leed, niet meer met zijn eenigen bekrompen maatstaf zien meten. Geloof mij, kind, zulke dingen moeten heel erg krimpen voor zij zoo gemeten kunnen worden."

„Dat moeten zij zeker," zei ik.

„Gij zult haar," vervolgde mijn tante, „even goed, even mooi, even hartelijk, even belangeloos vinden als zij altijd geweest is. Als ik hooger lof wist, zou ik haar dien geven."

Er was geen hooger lof voor haar, geen grooter verwijf voor mij. O, hoe was ik toch zoo ver afgedwaald!

„Als zij de jonge meisjes, die zij om zich heen heeft, zoo opvoedt dat zij haar gelijke worden," zei mijn tante, met zooveel hartelijkheid, dat haar oogen zich met tranen vulden, „dan weet de Hemel, dat haar leven welbesteed zal zijn! Nuttig en gelukkig, zooals zij toen zei! Hoe zou zij anders kunnen zijn dan nuttig en gelukkig!"

„Heeft Agnes een —" Ik dacht eigenlijk hardop, zonder te willen spreken.

„Wel? Wat?" zei mijn tante driftig.

„Een aanbidder?" zei ik.

„Wel twintig," riep mijn tante met een zekeren trots uit. „Zij had, sedert gij weggegaan zijt, wel twintigmaal kunnen trouwen, mijn jongen!"

„Zonder twijfel," zei ik. „Zonder twijfel. Maar heeft zij een aanbidder, die haar waardig is? Agnes zou geen anderen kunnen liefhebben."

Mijn tante zat een poosje met haar kin op haar hand te peinzen. Toen langzaam haar oogen naar de mijne opslaand, zei zij:

„Ik vermoed dat zij van iemand houdt, Trot."

„En met kans op succes?" zei ik.

„Dat kan ik niet zeggen," antwoordde mijn tante ernstig. „Het staat mij zelfs niet vrij u al zooveel te zeggen. Zij heeft het mij nooit toevertrouwd. Maar ik vermoed het."

Zij keek mij zoo opletten en angstig aan (ik zag haar zelfs beven), dat ik nu meer dan ooit voelde dat zij mijn vorige gedachten had nagegaan. Ik riep mij al de besluiten te binnen, die ik in die vele dagen en nachten genomen had, en al dien strijd van mijn hart.

„Als het zoo zijn mocht," begon ik, „en ik hoop van ja..."

„Ik weet niet of het zoo is," zei mijn tante korzelig. „Gij moet niet op mijn vermoedens afgaan. Gij moet ze geheim houden. Zij zijn misschien maar heel los. Het staat mij niet vrij er over te spreken."

„Als het zoo zijn mocht," hervatte ik, „zal Agnes het mij op haar eigen tijd wel zeggen. Een zuster, aan wie ik zooveel heb toevertrouwd, tante, zal niet schromen op haar beurt mij te vertrouwen."

Mijn tante wendde haar oogen even langzaam van de mijne af als zij ze naar mij had toegekeerd, en hield er peinzend haar hand voor. Weldra legde zij haar andere hand op mijn schouder, en zoo zaten wij beiden, zonder een woord meer te spreken, in het verleden te turen, tot wij voor dien nacht afscheid namen.

Den volgende morgen reed ik vroeg weg, om het tooneel van mijn vroegere schooldagen te bezoeken. Ik kan niet zeggen, dat ik nog volkomen gelukkig was in de hoop dat ik een overwinning op mij zelf zou behalen, zelfs niet in het vooruitzicht haar zoo spoedig weer te zullen zien.

De welbekende weg was spoedig afgelegd, en ik kwam in de stille straten, waar ik elken steen van buiten kende. Ik ging te voet naar het oude huis, en ging weer terug, daar mijn hart te vol was om er binnen te gaan. Ik ging er opnieuw heen, en door het raam van het torenkamertje kijkend, waar eerst Uriah Heep, en later mijnheer Micawber had gezeten, zag ik dat het nu een spreekkamertje was en er geen kantoor meer werd gehouden. Overigens was het deftige huis nog even zindelijk en goed onderhouden als toen ik het voor de eerste maal zag. Ik verzocht de nieuwe meid, die mij binnenliet, juffrouw Wickfield te zeggen, dat er een heer was, die van een vriend in het buitenland kwam; en ik werd de deftige oude trap opgeleid (gewaar-

schuwd voor de treden, die ik zoo goed kende) naar den onveranderden salon. De boeken, die Agnes en ik samen hadden gelezen, stonden op hun planken, en het lessenaartje, waarvoor ik zoo menigen avond aan mijn lessen had zitten werken, stond nog op denzelfden hoek van de oude tafel. Al de kleine veranderingen, die ingeslopen waren toen de Heep's er waren, waren weer te niet gedaan. Alles was zooals het vroeger geweest was in den gelukkigen tijd.

Ik stond voor een raam en keek over de straat naar de huizen aan den overkant, mij herinnerend hoe ik er op regenachtige middagen naar had getuurd, toen ik daar pas was; en hoe ik placht te denken over de menschen, die zich voor de ramen vertoonden, en hen met mijn oogen trap op, trap af volgde, terwijl de vrouwen met haar klepperende overschoenen over de straat gingen, en de regen met eentonig schuinsche strepen neerviel en die goot daarginder overliep. Het gevoel waarmee ik de landloopers placht na te kijken, als zij op zulke natte avonden tegen de schemering de stad inkwamen, en met hun druipnatte pakje aan een stok over hun schouder voorbijstropelden, kwam mij evenals toen weer te binnen, vergiftigd met den geur van vochtige aarde en bladeren, en het gevoel zelfs van den wind, die op mijn eigen moeilijke reis om mij heen had gewaaid.

Het opengaan van de deur in den beschooten wand deed mij schrikken en omkijken. Haar mooie heldere oogen ontmoetten de mijne toen zij naar mij toekwam. Zij bleef stilstaan en legde haar hand op haar borst; ik ving haar in mijn armen op.

„Agnes! Meisjelijef! Ik had u op mijn komst moeten voorbereiden."

„Neen, neen! Ik ben zoo blij u te zien, Trotwood!"

„Lieve Agnes, wat een geluk is het voor mij u terug te zien!"

Ik sloot haar aan mijn hart, en een poos lang zwegen wij beiden. Weldra zaten wij naast elkaar, en was haar engelachtige gezichtje naar mij toegekeerd met de welkomstgroet, waarvan ik, wakend en slapend, jarenlang had gedroomd.

Zij was zoo trouw, zij was zoo mooi, zij was zoo goed — ik was haar zooveel dank verschuldigd, zij was mij zoo dierbaar, dat ik geen woorden kon vinden voor wat ik voelde. Ik trachtte haar te zegenen, ik trachtte haar te danken, ik trachtte haar te zeggen (zooals ik in brieven dikwijls had gedaan) hoeveel invloed zij op mij had, maar al mijn pogingen waren tevergeefs. Mijn liefde en blijdschap waren stom.

Met haar eigen lieve kalmte bedaarde zij mijn ontroering. Zij voerde mij terug naar den tijd van ons scheiden; zij sprak mij over Emily, die zij in stilte dikwijls had bezocht; zij sprak met weemoed van Dora's graf. Met nimmer falend instinct van haar edele hart raakte zij de snaren van mijn geheugen zoo zacht aan, dat geen daarvan een wanklank gaf; ik kon naar de treurige muziek luisteren, zonder voor iets te huiveren dat zij wakker riep. Hoe had dat ook gekund, daar zij zelf, de engel van mijn leven, met dat alles vereenigd was?

„En gij, lieve Agnes,” zei ik eindelijk. „Vertel mij nu eens iets van u zelf. Gij hebt mij bijna nog niets van uw eigen leven verteld, in al dien tijd!”

„Wat moet ik vertellen?” antwoordde zij, met haar helderen glimlach. „Papa maakt het goed. Gij ziet ons hier, rustig in ons eigen huis — onze zorgen weggenomen, ons huis ons teruggegeven — en als gij dat weet, Trotwood, weet gij alles.”

„Alles, Agnes?” zei ik.

Zij keek mij aan, met een zekere bedeesde verwondering in haar gezichtje.

„Is er niets anders, zuster?” zei ik.

Haar kleur, die zooeven verdwenen was, kwam terug en verdween opnieuw. Zij glimlachte, met stille treurigheid, leek het mij toe, en schudde haar hoofd.

Ik had haar willen leiden tot datgene waarover mijn tante mij een wenk had gegeven; want hoe pijnlijk het ook voor mij zijn moest die vertrouwelijke mededeeling van haar te ontvangen, ik wilde mijn hart leeren bedwingen en mijn plicht jegens haar vervullen. Ik zag echter, dat zij onrustig werd, en liet het onderwerp dus varen.

„Gij hebt zeker veel te doen, lieve Agnes?”

„Met mijn school?” zei zij, weer opkijkend, met al haar heldere kalmte.

„Ja. Die geeft u veel werk, niet waar?”

„Het werk is zoo prettig,” antwoordde zij „dat het haast ondanikbaar van mij is het zoo te noemen.”

„Niets wat maar goed is, is moeilijk voor u,” zei ik.

Haar kleur verdween opnieuw en kwam opnieuw terug; en weer zag ik, toen zij haar hoofd boog, denzelfden treurigen glimlach.

„Gij zult toch zeker blijven wachten om papa te zien,” zei Agnes vroolijk, „en den dag bij ons doorbrengen? Misschien blijft ge wel in uw oude kamertje slapen? Wij noemen het altijd nog het uwe.”

Ik kon dit niet doen, daar ik mijn tante beloofd had 's avonds terug te zullen ko-

men, maar ik wilde graag den dag blijven doorbrengen.

„Ik moet mij nog een poosje in de school opsluiten,” zei Agnes, „maar hier zijn de oude boeken, Trotwood, en de oude muziek.”

„Zelfs de oude bloemen zijn nog hier,” zei ik rondkijkend, „of in ieder geval de oude soorten.”

„Het is mijn plezier geweest,” antwoordde Agnes glimlachend, „om terwijl gij weg waart alles te houden zooals het was toen wij nog kinderen waren. Want wij waren toen heel gelukkig, zou ik denken.”

„Dat weet de hemel!” zei ik.

„En elke kleinigheid, die mij aan mijn broer herinnerde,” zei Agnes, mij met hartelijke oogen vroolijk aankijkend, „was mij een aangenaam gezelschap. Zelfs dit,” mij het mandje vol sleutels toonend, dat zij nog op zij had, „schijnt een oud wijsje te rinkel-len!”

Zij glimlachte weer, en ging de deur uit waardoor zij gekomen was.

Het was mijn plicht deze zusterlijke genegenheid met vrome zorg te bewaren. Het was alles wat mij was overgebleven, en het was een schat. Als ik ooit de grondslagen van het heilige vertrouwen en de streelende gewoonte schokte, uit kracht waarvan die genegenheid mij gegeven was, was zij verloren, en kon zij nooit herwonnen worden. Ik hield mij dit duidelijk en helder voor. Hoe meer ik haar liefhad, des te meer moest ik er aan denken het nooit te vergeten.

Ik wandelde de straten door, en mijn ouden vijand, den slager, ziend — tegenwoordig een constable, die zijn staf in zijn winkel had hangen — ging ik eens naar de plek kijken, waar ik met hem gevochten had; en daar peinsde ik over juffrouw Shepherd en de oudste juffrouw Larkins, en al de ijdelheden, die in dien tijd mijn gemoed hadden bewogen. Niets scheen dien tijd overleefd te hebben behalve Agnes, en zij, die altijd als een ster ver boven mij stond, was nu nog hooger en helderder dan ooit.

Toen ik terugkwam, was mijnheer Wickfield thuis gekomen uit een tuin, dien hij bezat, een eind buiten de stad, waar hij nu bijna dagelijks bezig was. Ik vond hem zooals mijn tante hem beschreven had. Wij zaten met een half dozijn kleine meisjes aan tafel, en hij scheen slechts de schaduw van zijn portret aan den wand te zijn.

De rust en vrede, die in mijn herinnering vanouds tot die stille plek behoorden, heerschten er ook nu weer. Na den maal-

tijd gingen wij, daar mijnheer Wickfield geen wijn dronk en ik er geen verlangde, naar boven, waar Agnes en haar leerlingetjes speelden, zongen en werkten. Na de thee gingen de kinderen weg, en bleven wij met ons drieën over vroegere dagen zitten praten.

„Mijn deel daaraan,” zei mijnheer Wickfield, zijn grijze hoofd schuddend, „geeft veel reden tot spijt — tot diepe spijt en diep berouw, Trotwood, dat weet ge wel. Maar ik zou het niet willen uitwisschen, al lag dat in mijn vermogen.”

Ik kon dit werkelijk wel gelooven, toen ik naar het gezichtje naast hem keek.

„Als ik dat deed,” vervolgde hij, „zou ik tegelijk zooveel geduld, zooveel kinderlijke trouw en zelfopoffering, zooveel liefde uitwisschen, als ik nooit mag vergeten, neen! Zelfs niet om mij zelf te vergeten.”

„Ik begrijp u, mijnheer,” zei ik zacht, „ik heb altijd eerbied voor die liefde gekoesterd.”

„Maar niemand weet, zelfs gij niet,” antwoordde hij, „hoeveel zij gedaan heeft, hoeveel zij gedragen heeft, hoe zwaar zij gestreden heeft, die lieve Agnes!”

Zij had haar hand smeekend op zijn arm gelegd om hem te stuiten, en was heel bleek.

„Ja, ja!” zei hij met een zucht, en zweeg, dat zag ik, over een beproeving, die zij gedragen had, of nog zou moeten dragen, en die met datgene wat mijn tante mij gezegd had in verband stond. „Ik heb u nooit over haar moeder verteld, is 't wel, Trotwood? Of heeft iemand anders dat misschien wel eens gedaan?”

„Nooit mijnheer.”

„Het is niet veel — hoewel het veel was om te lijden. Zij trouwde met mij tegen den wil van haar vader, en hij verstootte haar. Zij smeekte hem haar te vergeven, voor mijn Agnes ter wereld kwam. Hij was een zeer hardvochtig man, en haar moeder was al lang dood. Hij wilde haar niet meer kennen, en brak haar het hart.”

Agnes leunde tegen zijn schouder en sloeg haar arm om zijn hals.

„Zij had een zacht en liefderijk hart,” zei hij, „en zoo werd het gebroken. Ik wist wel hoe teer het was. Niemand kon dat beter weten, dan ik. Zij had mij innig lief, maar zij was toch nooit gelukkig. Altijd kwelde haar heimelijk dat verdriet; en daar zij bij die laatste afwijzing — want het was lang niet de eerste — bijzonder zwak en gevoelig was — kwijnde zij weg en stierf. Zij liet mij Agnes na, twee weken oud — en dat grijze haar, dat ik al had

toen ge pas bij ons kwaamt, zooals ge u wel zult herinneren.”

Hij kustte Agnes op haar wang.

„Mijn liefde voor mijn dierbare kind was een ziekelijke liefde; maar mijn heele ziel was toen ziek. Ik zeg daar maar niets meer van. Ik spreek nu niet meer over mij zelf, Trotwood, maar over haar moeder en haar. Als ik u den sleutel maar geef tot wat ik ben of geweest ben, zult gij het zelf wel begrijpen. Wat Agnes is, hoef ik niet te zeggen. Ik heb altijd iets van de geschiedenis van haar arme moeder in haar karakter teruggevonden; en daarom vertel ik u dit vanavond, nu wij met ons drieën weer bij elkaar zijn, na zulke groote veranderingen. Ik heb nu alles gezegd.”

Zijn gebogen hoofd, en haar engelachtige gezichtje en kinderlijke trouw, kregen hierdoor nog aandoenlijker beteekenis voor mij dan zij vroeger gehad hadden. Als er nog iets ontbroken had om dezen avond van onze hereeniging te kenteekenen, zou ik het hierin gevonden hebben.

Agnes stond weldra op, en zachtjes naar de piano gaand, speelde zij eenige van de oude wijsjes, waarnaar wij daar zoo dikwijls hadden geluisterd.

„Zijt ge van plan weer op reis te gaan?” vroeg Agnes mij, terwijl ik bij haar stond.

„Wat denkt mijn zuster daarvan?”

„Ik hoop van neen.”

„Dan ben ik het ook niet van plan, Agnes.”

„Ik denk, nu gij het mij vraagt, dat gij het niet moet doen, Trotwood,” zei zij zacht. „Uw toenemende vermaardheid en de bijval dien gij vindt vergrooten uw vermogen om goed te doen; en als ik mijn broer al kon missen” (daarbij keek zij mij aan) „zou de tijd dat misschien niet kunnen.”

„Wat ik ben, hebt gij mij gemaakt, Agnes. Dat zult gij zelf wel het beste weten.”

„Ik u gemaakt, Trotwood?”

„Ja, Agnes, mijn lieve meisje,” zei ik over haar heen buigend. „Ik heb u vandaag toen wij elkaar terugzagen, al iets willen zeggen, dat mij in mijn gedachten is geweest sinds Dora gestorven is. Gij weet nog wel, toen gij bij mij in onze kamer kwaamt — naar boven wijzend, Agnes?”

„O Trotwood!” antwoordde zij, terwijl haar oogen zich met tranen vulden. „Zoo vol liefde en vertrouwen, en zoo jong! Kan ik het ooit vergeten?”

„Wat gij toen deedt, zuster, hebt gij altijd gedaan — daaraan heb ik sedert dikwijls gedacht — mij altijd naar boven gewezen, Agnes, mij altijd tot iets beters geleid, altijd mijn gedachten op iets hoogers gericht.”

Zij schudde haar hoofd; door haar tranen heen zag ik denzelfden zachten, treurigen glimlach.

„En ik ben u zoo dankbaar daarvoor, Agnes, zoo aan u verbonden, dat ik geen naam weet te geven aan de verknochtheid van mijn hart. Ik wilde u doen weten, en toch weet ik niet hoe het u te zeggen, dat ik mijn leven lang naar u zal opzien en mij door u zal laten leiden, zooals ik door de duisternis, die nu voorbij is, door u geleid ben. Wat er ook gebeuren mag, welke

„Weet gij, Agnes, wat ik vanavond gehoord heb,” zei ik, „schijnt op een zonderlinge manier reeds een deel te hebben uitgemaakt van het gevoel, waarmee ik u beschouwde toen ik u voor het eerst zag — waarmee ik in mijn onbehouden schooltijd naast u zat.”

„Gij wist dat ik geen moeder had,” antwoordde zij met een glimlach, „en hadt daarom medelijden met mij.”

„Meer dan dat Agnes. Ik wist, bijna alsof ik deze geschiedenis gehoord had, dat er

VOOR EEN OOGENBLIK KWAM ER EEN DROEVIGE SCHADUW OVER HAAR GEZICHTJE, MAAR AL IN DEN SCHRIK, DIEN DIT MIJ GAF, WAS DIE VERDWENEN.

nieuwe banden gij moogt aanknoopen, welke veranderingen er tusschen ons mogen komen, ik zal altijd naar u opzien en u liefhebben, zooals ik nu doe en altijd gedaan heb. Gij zult altijd mijn troost en toevlucht zijn, zooals gij altijd geweest zijt. Totdat ik sterf, mijn dierbare zuster, zal ik u altijd voor mij zien — naar boven wijzend!”

Zij legde haar hand in de mijne en zei, dat zij trotsch was op mij en op wat ik gezegd had, hoewel ik haar ver boven haar waarde had geprezen. Toen ging zij zachtjes voort met spelen, maar zonder haar oogen van mij af te wenden.

iets onverklaarbaars zachts en verzachtends om u heen was; iets, dat bij iemand anders treurig had kunnen zijn (zooals ik nu ook begrijp dat het was), maar niet zoo was bij u.”

Zij speelde zachtjes voort, mij nog steeds aankijkend.

„Zult gij mij er om uitlachen, dat ik zulke inbeeldingen koesterde, Agnes?”

„Neen!”

„Of als ik zeg, dat ik toen al werkelijk meende te voelen, dat gij, tegen alle ontmoediging in, trouw zoudt kunnen liefhebben, en nooit daarmee zoudt ophouden, tot

gij ophieldt te leven? Zult ge niet lachen om zoo'n droom!"

"O neen! O neen!"

Voor een oogenblik kwam er een droevige schaduw over haar gezichtje, maar al in den schrik, dien dit mij gaf, was die verdwenen en speelde zij weer voort, mij nog met haar kalmen glimlach aankijkend.

Toen ik in den eenzamen avond terugreed, en de wind langs mij heen joeg al een rusteloos geheugen, dacht ik hieraan en vreesde dat zij niet gelukkig was. Ik was niet gelukkig; maar tot dusverre had ik trouw het verleden verzegeld, en mij haar voorstellend zooals zij mij naar boven wees, dacht ik aan die nog niet geopenbaarde toekomst, waarin ik haar nog zou kunnen liefhebben met een liefde, die op aarde onbekend is, en haar zou kunnen zeggen welk een strijd er in mijn binnenste had gewoed toen ik haar hier beneden liefhad.

HOOFDSTUK LXI.

Men laat mij twee belangwekkende boetelingen zien.

Voor eenigen tijd — in ieder geval tot mijn boek af zou zijn, wat nog verscheidene maanden zou duren — nam ik mijn intrek bij mijn tante in Dover; en daar, voor het raam gezeten, vanwaar ik naar de maan en de zee had uitgekeken, toen dat dak mij voor het eerst een schuilplaats had verleend, vervolgde ik rustig mijn taak.

Mijn voornemen trouw blijvend om over mijn eigen werken alleen dan te spreken, als zij toevallig met den loop van mijn geschiedenis in verband staan, weid ik niet uit over het genot en de angsten, de hoop en triomfen van mijn kunst. Dat ik mij werkelijk daaraan wijdde met al den ernst, die in mij was, en er al de vermogens van mijn geest aan besteedde, heb ik vroeger al gezegd. Als de boeken, die ik geschreven heb, eenige waarde bezitten, zullen zij het overige aanvullen. Anders zal ik met heel weinig vrucht geschreven hebben, en zal het overige voor niemand van eenig belang zijn.

Nu en dan ging ik naar Londen, om mij daar in het gewoel te verliezen of Traddles over iets te raadplegen. Hij had, gedurende mijn afwezigheid, mijn aangelegenheden met veel overleg behartigd, en in wereldsche zaken ging het mij heel voorspoedig. Daar mijn vermaardheid mij een verbazen-

de massa brieven begon te bezorgen van menschen, die ik niet kende — doorgaans over niemendal en uiterst moeilijk te beantwoorden — kwam ik met Traddles overeen mijn naam op zijn deur te laten zetten. Daar gaf de ongelukkige besteller van die wijk stapels brieven voor mij af; en daar werkte ik er mij van tijd tot tijd doorheen, als een Secretaris van Staat zonder het salaris.

Onder deze correspondentie kwam mij heel dikwijls een zeer beleefd voorstel in handen van een van de talrijke beunhazen, die altijd om de Commons rondzwerven, om onder den dekmantel van mijn naam te praktizeeren (als ik de noodige stappen wilde doen om proctor te worden) en mij een gedeelte van de winst af te staan. Maar ik sloeg deze aanbiedingen af, daar ik wist dat er al genoeg van zulke vermomde praktijzens bestonden, en van meening was, dat het met de Commons al erg genoeg gesteld was, zonder dat ik iets deed om dien toestand nog erger te maken.

De meisjes waren alweer naar huis, toen mijn naam op de deur van Traddles kwam prikken; en de kordate jongen keek den heelen dag alsof hij nooit van Sofie had gehoord, die opgesloten zat in een achterkamer, en van haar werk neerkeek op een zwart berookt lapje tuin, met een pomp er in. Maar daar vond ik haar toch altijd, hetzelfde heldere huisvrouwje, dikwijls haar landelijke balladen neuriënd, als er geen vreemde voet de trap opkwam, zoodat de kordate jongen er in zijn kantoortje nog vroolijker van werd.

Ik verwonderde er mij in het begin over, waarom ik Sofie zoo dikwijls in een schrift vond schrijven, en waarom zij het, als ik kwam, altijd dichtsloeg en haastig in de la van de tafel stopte. Maar het geheim kwam weldra aan het licht. Op een keer nam Traddles (die juist door een sneeuwbuui van het Hof naar huis was gekomen) een papier uit zijn lessenaar en vroeg mij wat ik van het schrift vond.

"Och neen, Tom!" riep Sofie, die voor het vuur zijn pantoffels warmde.

"Maar liefje, waarom niet?" antwoordde Tom, met groote pret. „Wat zegt ge van dat schrift, Copperfield?"

"Het ziet er buitengewoon rechtsgeleerd uit," zei ik. „Ik geloof niet, dat ik ooit zoo'n stijve hand heb gezien."

"Het lijkt niets op een dameshand, niet waar?" zei Traddles.

"Een dameshand?" herhaalde ik. „Kalk en steen lijken evenveel op een dameshand."

Traddles barstte in een schaterend lachen

uit, en vertelde mij, dat 't het schrift van Sofie was; dat Sofie beweerd had, dat hij gauw een klerk noodig zou hebben, en dat zij die klerk wilde zijn; dat zij dit schrift van een voorbeeld had overgenomen, en dat zij, ik weet niet hoeveel bladen in een uur kon volschrijven. Sofie was er erg mee verlegen, dat mij dit allemaal verteld werd; en zei dat, als „Tom” eenmaal rechter was, hij het niet meer zoo zou uitbazuinen, wat „Tom” ontkende, bewegend dat hij er altijd even trotsch op zou zijn.

„Wat een door en door goed en lief vrouwtje is zij toch, beste Traddles!” zei ik, toen zij lachend was weggegaan.

„Beste Copperfield,” antwoordde Traddles, „zij is, zonder eenig voorbehoud, het allerliefste meisje! De manier waarop zij hier huishoudt, haar oplettendheid, huishoudelijkheid, zuinigheid en geregeldheid; en haar vroolijkheid Copperfield!”

„Gij hebt inderdaad reden, om haar te prijzen,” zei ik. „Ge zijt een gelukkige kerel. Ik geloof, dat gij u zelf en elkaar tot twee van de gelukkigste menschen van de wereld maakt.”

„Ik weet zeker, dat wij twee van de gelukkigste menschen van de wereld zijn,” antwoordde Traddles. „Wel mijn hemel, als ik haar met deze donkere ochtenden bij kaarslicht zie opstaan, alles voor den heelen dag in orde brengen, naar de markt gaan voor de klerken naar de Inn komen, zonder zich aan het weer te storen, de heerlijkste dinertjes verzinnen van de eenvoudigste dingen, puddingen en taarten maken, alles op zijn vaste plaats houden, zelf altijd zoo netjes en keurig, 's avonds bij mij blijven opzitten, hoe laat het ook zijn mag, altijd vroolijk en lief van humeur, en dat alles voor mij, dan kan ik het soms werkelijk niet gelooven, Copperfield!”

Hij behandelde de pantoffels, die zij gewarmd had, met een zekere behoedzaamheid, toen hij ze aantrok, en strekte met innig genoegen zijn beenen uit om zijn voeten op den haardrand te zetten.

„Ik kan het soms werkelijk niet gelooven,” zei Traddles. „En dan onze pleziertjes! Och Heere, ze zijn goedkoop, maar ze zijn toch verwonderlijk! Als wij hier 's avonds thuis zitten, en de buitendeur sluiten, en die gordijnen dichtschuiven, die zij gemaakt heeft, waar konden wij dan warmer en prettiger zitten? Als het mooi weer is, en wij 's avonds een wandeling gaan maken, hebben de straten een overvloed van genot voor ons. Wij kijken naar de schitterende etalages van de juweliers; en ik wijs Sofie, welke van die slangen met

diamanten oogen, in wit satijnen etui's, ik haar geven zou als ik er geld voor had; en Sofie wijst mij, welk van die horloges, geciseleerd en van robijnen en al de nieuwste uitvindingen voorzien, zij voor mij zou koopen als zij er geld voor had; en wij zoeken de lepels en vorken, de vischschepers, botermessen en suikertangen uit, die wij allebei het liefst zouden willen hebben als wij ze koopen konden; en als wij van die etalages weggaan, dan is het heusch net alsof wij ze al hadden. En dan wandelen wij langs de pleinen en de groote straten, en zien een huis te huur staan, en bekijken het soms, en zeggen: zou dat geschikt voor ons zijn, als ik eens rechter werd? En dan deelen wij het in — die kamer voor ons, die kamers voor de meisjes, en zoo voort — tot wij het eens zijn of het geschikt zou zijn of niet. Soms gaan wij voor half geld naar een theater, in het parterre — waarvan de geur alleen, volgens mij, goedkoop is voor het geld — en daar genieten wij heftig van het stuk, waarvan Sofie gelooft, dat alles waar is, en ik ook. Als wij naar huis gaan koopen wij dan soms een stukje van het een of ander bij een kok, of een kreeftje in een vischwinkel en nemen het mee en maken er een heerlijk soupertje van, terwijl wij praten over wat wij gezien hebben. En, als ik Lord-Kanselier was, Copperfield, konden wij dat allemaal niet doen!”

„Wat gij ook zijn mocht, mijn beste Traddles,” dacht ik, „ge zoudt altijd iets doen dat aardig en innemend was.”

„A propos,” zei ik hardop, „ge teekent nu nooit meer geraamten zeker?”

„Werkelijk,” antwoordde Traddles, lachend en blozend, „ik kan het niet heelmaal ontkennen, beste Copperfield. Want toen ik laatst in King's Bench op een van de achterste rijen zat, met mijn pen in mijn hand, kwam de lust bij mij op om te probeeren of ik dat talent nog bezat. En ik vrees, dat er nu een geraamte — met een pruik op — op die lessenaar staat.”

Nadat wij beiden hartelijk gelachen hadden, besloot Traddles met glimlachend in het vuur te kijken, en op zijn vergevensgezinden toon te zeggen: „Oude Creakle!”

„Ik heb hier een brief van dien ouden — schavuit,” zei ik. Want ik was nooit minder geneigd hem de manier, waarop hij Traddles geranseld had, te vergeven, dan wanneer ik Traddles zoo geneigd zag hem te vergeven.

„Van Creakle den schoolmeester!” riep Traddles uit. „Neen!”

„Onder de personen die, nu ik fortuin begin te maken, door mijn naam worden aan-

getrokken," zei ik, mijn brieven nakijkend, „en die ontdekken, dat zij altijd heel erg aan mij gehecht zijn geweest, is ook diezelfde Creakle. Hij is nu geen schoolmeester meer, Traddles. Hij leeft van zijn geld, en is een overheidspersoon in Middlesex."

Ik dacht, dat Traddles hierover verwonderd zou zijn, maar dit was hij volstrekt niet.

„Hoe denkt gij, dat hij dat geworden is?" zei ik.

„Och Heere!" antwoordde Traddles; „die vraag zou moeilijk te beantwoorden zijn. Misschien heeft hij voor iemand gestemd, of iemand geld geleend, of iets van iemand gekocht, of anders iemand iets gedaan of met iemand geknoeid, die iemand kende die het bestuur van het graafschap bewogen heeft hem te benoemen."

„Hij is in ieder geval benoemd," zei ik. „En hier schrijft hij mij, dat hij mij graag de werking wil laten zien van het eenige ware systeem van gevangnistucht; de eenige onberispelijke manier om oprechte en duurzame boetelingen en bekeerlingen te maken — wat, zooals ge weet, door eenzame opsluiting geschiedt. Wat zegt gij er van?"

„Van het systeem?" zei Traddles, heel ernstig kijkend.

„Neen. Van het aanbod — of ik het aan zal nemen en of gij met mij mee wilt gaan."

„Daar heb ik niets tegen," zei Traddles.

„Dan zal ik hem dat schrijven. Gij weet denkelijk wel — om van onze behandeling nog niet eens te spreken — hoe diezelfde Creakle zijn zoon de deur heeft uitgejaagd, en wat een leven hij zijn vrouw en dochter heeft doen leiden?"

„Zeker," antwoordde Traddles.

„En toch, als ge zijn brief leest, zult ge zien hoe teerhartig hij is voor gevangenen, die een heele lijst van misdaden op hun geweten hebben," zei ik, „hoewel ik niet kan merken, dat zijn teerhartigheid zich tot eenige andere klasse van levende wezens uitstrekt."

Traddles haalde zijn schouders op en was in 't geheel niet verwonderd. Ik had ook niet gedacht, dat hij dit zijn zou, en was zelf ook niet verwonderd — anders had mijn waarneming van de ironie in soortgelijke gevallen in het dagelijksche leven al heel pover moeten zijn geweest. Wij maakten een afspraak voor ons bezoek, en ik schreef dienzelfden avond nog aan mijnheer Creakle.

Op den afgesproken dag — ik meen, dat het den volgende dag was, maar dat doet er niet toe — begaven Traddles en ik ons naar de gevangenis, waar mijnheer Creakle

gezag voerde. Het was een enorm en stevig gebouw, met groote kosten gesticht. Toen wij de poort naderden, kon ik niet nalaten te denken, wat een opschudding er in het land zou zijn ontstaan, als een verdwaasd man eens had voorgesteld half zooveel geld aan het stichten van een industrië-school voor de jeugd, of van een toevluchtsoord voor verdienstelijke oude lieden te besteden.

In een kantoor, dat in de benedenverdieping van den toren van Babel had kunnen zijn, zoo massief was het gebouwd, werden wij aan onzen ouden schoolmeester voorgesteld, die deel uitmaakte van een groep, bestaande uit twee of drie van de ijverigste leden van het bestuur en eenige door hen meegebrachte bezoekers. Hij ontving mij als een man, die in vroeger jaren mijn geest had gevormd en mij altijd innig had liefgehad. Toen ik Traddles voorstelde, gaf mijnheer Creakle eveneens, maar in geringeren graad, te kennen, dat hij altijd Traddles' „leidsman en vriend was geweest". Onze eerwaardige onderwijzer was sterk verouderd, en zijn uiterlijk was er niet op verbeterd. Zijn gezicht was evenkwaadaardig als ooit; zijn oogen waren even klein en lagen nog dieper in zijn hoofd. Het dunne haar, dat ik mij van hem herinnerde, was bijna geheel verdwenen, en de dikke aderen op zijn kale hoofd waren daardoor niet behaaglijker voor het oog.

Na een gesprek onder deze heeren, waaruit men had kunnen opmaken dat men, uit een wettelijk oogpunt beschouwd, nergens anders aan zou mogen denken dan den gevangenen, wat het ook mocht kosten, een goed leven te bezorgen, en dat er op de heele wereld buiten de deuren van een gevangenis niets te doen was, begonnen wij onze inspectie. Daar het juist elens-tijd was, gingen wij eerst naar de keuken, waar men bezig was het middagmaal van elken gevangene, dat hem in zijn cel zou worden gebracht, met de uiterste zorg gereed te zetten. Ik fluisterde Traddles toe, dat ik mij afvroeg of het niemand inviel, dat er een stuitend contrast bestond tusschen deze overvloedige porties van het voortreffelijkste voedsel en de maaltijden, niet eens van behoeftigen maar van soldaten, matrozen, arbeiders en de massa van de eerlijk werkende maatschappij, waarin niet één man van de vijfhonderd ooit zoo goed at. Maar ik vernam, dat „het systeem" een voedszaam dieet vereischte; en om korthedshalve „het systeem" voor eens en voorgoed af te handelen, ik be-

merkte, dat in dit opzicht en in alle andere opzichten „het systeem” een einde aan allen twijfel maakte en alle bezwaren uit den weg ruimde. Niemand scheen er het flauwste denkbeeld van te hebben, dat men ook een ander systeem dan het systeem in overweging had kunnen nemen.

Terwijl wij door eenige prachtige gangen liepen, vroeg ik mijnheer Creakle en zijn vrienden, wat men wel voor de voornaamste deugden van dit alles beheerschende en overheerschende systeem hield. Ik hoorde, dat zij bestonden in de volkomen afzondering van de gevangenen, zoodat niemand, die daar was opgesloten, iets van een ander wist, en in het daaruit voortvloeiende gevolg, dat de gevangenen in een heilzame gemoedsgesteldheid gebracht werden, die tot oprecht berouw en ware verbetering voerde.

Nu viel het mij in, toen wij de gevangenen in hun cellen bezochten, en men ons de manier verklaarde waarop zij naar de kapel en elders gebracht werden, dat het heel waarschijnlijk was, dat zij vrij veel van elkaar wisten en er een tamelijk volledig systeem van verkeer tusschen hen bestond. Nu ik dit schrijf is het, geloof ik, bewezen, dat dit inderdaad het geval was; maar daar het een ergerlijke lastering tegen „het systeem” zou zijn geweest, toen een wenk over zooiets te geven, zocht ik maar zoo vlijtig als ik kon naar de boetvaardigheid.

En hier had ik opnieuw heel wat bedenkingen. Ik vond een mode in den vorm van de boetvaardigheid heerschen, zooals ik buiten een mode in de modellen van jassen en vesten voor de ramen der kleerenwinkels had gezien. Ik vond veel uiterlijk vertoon, heel weinig verschillend van aard, heel weinig verschillend zelfs in bewoordingen — wat mij bijzonder verdacht voorkwam. Ik vond een groot aantal vossen, die heele wijngaarden vol onbereikbare druiven verachtten; maar ik vond heel weinig vossen, die ik binnen het bereik van een tros vertrouwd zou hebben. Vooral vond ik dat zij, die het grootste vertoon maakten, ook de meeste belangstelling wekten; en dat hun inbeelding, hun ijdelheid, hun gebrek aan bezigheid en hun zucht om te bedriegen (die bij velen ongelooflijk groot was, zooals uit hun geschiedenis bleek) allemaal samenwerkten tot dat vertooningmaken en daarin bevrediging vonden.

Ik hoorde echter tijdens onzen rondgang zoo dikwijls over een zekeren Nummer Zeven en Twintig, die de gunsteling was, en werkelijk een model-gevangene scheen

te zijn, dat ik besloot mijn oordeel op te schorten tot ik Zeven en Twintig gezien had. Acht en Twintig, hoorde ik, was ook een stralende ster; maar het was zijn ongeluk dat zijn glans eenigszins verduisterd werd door den buitengewonen luister van Zeven en Twintig. Ik hoorde zooveel van Zeven en Twintig, van zijn vrome vermaningen aan ieder om hem heen, en van de mooie brieven die hij voortdurend aan zijn moeder schreef (van wie hij scheen te denken dat zij op een zeer slechten weg was), dat ik werkelijk ongeduldig werd om hem te zien.

Ik moest mijn ongeduld een tijdlang bedwingen, daar Zeven en Twintig als slot-effect werd bewaard. Eindelijk kwamen wij echter aan de deur van zijn cel, en mijnheer Creakle, die door een gaatje daarin naar binnen keek, deelde ons, met bewonderende opgetogenheid, mee, dat hij in een gezangboek zat te lezen.

Oogenblikkelijk kwam er zoo'n stroom van hoofden, om Nummer Zeven en Twintig in zijn gezangboek te zien lezen, dat het gaatje door zes of zeven hoofden achter elkaar verstopt werd. Om dit ongemak te verhelpen, en ons gelegenheid te geven met Zeven en Twintig in al zijn reinheid te spreken, gaf mijnheer Creakle last de deur van zijn cel te ontsluiten en Zeven en Twintig te verzoeken om buiten in de gang te komen. Dit geschiedde; en wien moesten Traddles en ik toen, tot onze verbazing, in dit bekeerde Nummer Zeven en Twintig aanschouwen? Niemand anders dan Uriah Heep!

Hij herkende ons terstond, en zei, terwijl hij naar buiten kwam, zich op zijn oude manier wringend:

„Hoe maakt ge het mijnheer Copperfield? Hoe maakt ge het, mijnheer Traddles?”

Deze herkenning veroorzaakte een algemeene bewondering onder het gezelschap. Ik geloof eigenlijk, dat het iedereen trof dat hij niet trotsch was en ons wel wilde kennen.

„Wel, Zeven en Twintig,” zei mijnheer Creakle, hem met treurige bewondering aankijkend. „Hoe gaat het er mee, vandaag?”

„Ik ben heel nederig, mijnheer,” antwoordde Uriah Heep.

„Dat zijt gij altijd, Zeven en Twintig,” zei mijnheer Creakle.

Hier vroeg een andere heer met groote bezorgdheid:

„Hebt gij het wel goed? Zijt ge wel tevreden?”

„Jawel, mijnheer; dank u,” antwoordde Uriah Heep, naar dien kant kijkend. „Ik ben hier veel rustiger, dan ik ooit daarbuiten was. Ik zie nu mijn dwaasheden in, mijnheer. Dat maakt mij zoo rustig.”

Verscheidene heeren waren erg aangedaan, en een derde vrager, die zich naar voren drong, zei met veel gevoel: „Hoe vindt gij het vleesch?”

„Dank u, mijnheer,” antwoordde Uriah, in de richting van deze nieuwe stem omkijkend. „Het was gisteren taaiër dan ik wel had kunnen wenschen; maar het is mijn plicht het te dragen. Ik heb dwaasheden begaan, mijne heeren,” zei Uriah, met een zoetsappigen glimlach om zich heen kijkend, „en ik behoor de gevolgen zonder morren te dragen.”

Toen een gemompel, gedeeltelijk van genoegen over Zeven en Twintig's hemelschen gemoedstoestand, gedeeltelijk van verontwaardiging over den leverancier, die hem een reden tot klagen gaf (waarvan mijnheer Creakle dadelijk aantekening maakte), weer bedaard was, bleef Zeven en Twintig in ons midden staan, alsof hij voelde, dat hij het voornaamste voorwerp van verdienste in een museum vol verdienstelijkheden was. Opdat wij, nieuwelingen, opeens met een overvloed van licht beschenen zouden worden, gaf men last ook Acht en Twintig buiten te laten.

Ik was al zoo verbaasd, dat ik slechts een soort berustende verwondering voelde, toen mijnheer Littimer naar buiten stapte, in een goed boek lezend.

„Acht en Twintig,” zei een heer met een bril, die nog niet gesproken had, „gij hebt verleden week over de cacao geklaagd, beste man. Hoe is die daarna geweest?”

„Dank u wel, mijnheer,” antwoordde Littimer. „Zij is beter klaargemaakt. Als ik de vrijheid zou mogen nemen dat te zeggen, mijnheer, geloof ik niet dat de melk, waarmee zij gekookt wordt, heelemaal onvervalscht is; maar ik weet wel, mijnheer, dat de melk in Londen erg vervalscht wordt en dat zij moeilijk volkomen zuiver te krijgen is.”

Het kwam mij voor, dat de heer met den bril zijn Acht en Twintig tegen mijnheer Creakle's Zeven en Twintig wilde uitspeelen, want ieder nam nu zijn eigen gunsteling onder handen.

„Hoe is uw gemoedstoestand, Acht en Twintig?” zei de heer met den bril.

„Dank u, mijnheer,” antwoordde Littimer. „Ik zie nu mijn dwaasheden in, mijnheer. Ik ben wel eens heel onrustig als ik aan de zonden van mijn vroegere deelgenooten

daarin denk, mijnheer, maar ik vertrouw dat zij vergeving zullen vinden.”

„Voelt gij u zelf volkomen gelukkig?” zei de vrager, met een aanmoedigend knikje.

„Ik ben u zeer verplicht, mijnheer,” antwoordde Littimer. „Volkomen.”

„Is er ook iets, dat ge nog op het hart hebt?” zei de vrager. „Zoo ja, zeg het dan, Acht en Twintig.”

„Mijnheer,” zei Littimer, zonder op te kijken, „als mijn oogen mij niet bedriegen, is er een heer hier tegenwoordig, die mij in mijn vroegere leven gekend heeft. Het kan dien heer misschien nuttig zijn te weten, dat ik mijn vroegere dwaasheden geheel en al daaraan toeschrijf, dat ik zonder nadenken in den dienst van jongelieden heb voortgeleefd, en mij door hen tot zwakheden heb laten verleiden, waaraan ik de kracht niet had weerstand te bieden. Ik hoop, dat die heer zich daardoor zal laten waarschuwen, mijnheer, en mijn vrijpostigheid zal willen excuseeren. Het is voor zijn bestwil. Ik ben mij wel bewust van mijn eigen vroegere dwaasheden. Ik hoop, dat hij berouw mag hebben over al de goddeloosheid en zonde, waaraan hij heeft deelgenomen.”

Ik merkte op, dat verscheidene heeren één hand over hun oogen hielden, alsof zij zoo pas in de kerk waren gekomen.

„Dit doet u eer aan, Acht en Twintig,” antwoordde de vrager. „Ik had het trouwens wel van u verwacht. Is er nog iets anders?”

„Mijnheer,” antwoordde Littimer, zijn wenkbrauwen eenigszins optrekkend, maar zonder zijn oogen op te slaan, „er was een jong meisje, dat tot een losbandig leven verviel, en dat ik trachtte te bewaren, mijnheer, maar niet redden kon. Ik verzoek dien heer, als het in zijn vermogen ligt, dat meisje namens mij te berichten, dat ik haar haar slechte gedrag ten opzichte van mij zelf vergeef, en dat ik haar tot berouw vermaan — als hij zoo goed wil zijn.”

„Ik twijfel er niet aan, Acht en Twintig,” zei de vrager, „of de heer, dien gij bedoelt voelt heel diep — zooals wij allen moeten doen — wat gij zoo gepast gezegd hebt. Wij willen u niet langer ophouden.”

„Dank u, mijnheer,” zei Littimer. „Mijne heeren, ik wensch u goedendag, en hoop dat gij en de uwen ook uw goddeloosheid zult inzien, en u zult beteren!”

Hiermee verdween Nummer Acht en Twintig, nadat er tusschen hem en Uriah een blik was gewisseld, alsof zij elkaar, door een of ander middel van gemeen-

schap, niet volkomen onbekend waren; en terwijl de deur achter hem gesloten werd, ging er door de groep een gemompel, dat hij een allerfatsoenlijkst man en een interessant geval was.

„Nu, Zeven en Twintig,” zei mijnheer Creakle, die nu voor zijn man het tooneel vrij had; „is er nog iets, dat iemand voor u kan doen? Zoo ja, zeg het dan maar.”

„Ik wilde u nederig verlof vragen, mijnheer,” antwoordde Uriah, met een stuipachtige beweging van zijn kwaadaardigen kop, „nog eens aan moeder te mogen schrijven.”

„Dat zal zeker worden toegestaan,” zei mijnheer Creakle.

„Dank u, mijnheer. Ik ben in zorg over moeder. Ik vrees, dat zij niet veilig is.”

Iemand vroeg onvoorzichtig: „Waarvoor?” maar daarop volgde een gefluister van ergernis.

„Sst!”

„Veilig voor de onsterfelijkheid, mijnheer,” antwoordde Uriah, zich naar den kant, vanwaar de stem kwam, omwringend. „Ik zou wenschen, dat moeder tot mijn gemoedstoestand kwam. Ik zou nooit tot mijn tegenwoordigen gemoedstoestand gekomen zijn, als ik niet hier was gekomen. Ik wenschte, dat moeder ook hier gekomen was. Het zou voor iedereen beter zijn opgepakt en hierheen gebracht te worden.”

Dit gezegde gaf algemeene voldoening — grooter voldoening, geloof ik, dan iets anders dat er tot nu toe nog gezegd was.

„Voor ik hier kwam,” zei Uriah, tersluiks een blik op ons werpend, alsof hij de buitenwereld, waartoe wij behoorden, had willen verdelgen, „gaf ik mij over aan dwaasheden, maar nu heb ik begrip van die dwaasheden. Er is veel zonde daarbuiten. Er is veel zonde bij moeder. Er is niets dan zonde overal — behalve hier.”

„Gij zijt dus volkomen veranderd?” zei mijnheer Creakle.

„O Heere, ja mijnheer!” riep zijn veelbelovende boeteling uit.

„Gij zoudt niet weer den verkeerden weg opgaan als gij hier uitkwaamt?” vroeg iemand anders.

„O Heere, neen, mijnheer.”

„Well!” zei mijnheer Creakle, „dat is heel vleiend. Gij hebt mijnheer Copperfield aangesproken, Zeven en Twintig. Wenscht gij hem verder nog iets te zeggen?”

„Gij hebt mij gekend, lang voordat ik hier kwam en bekeerd werd, mijnheer Copperfield,” zei Uriah, mij aankijkend, en gemeener en kwaadaardiger uitdrukking zag ik nooit, zelfs niet op zijn gezicht. „Gij

hebt mij gekend, toen ik, ondanks mijn dwaasheden, nederig was onder de trotschen en zachtmoedig onder de driftigen. Gij zijt zelf driftig tegen mij geweest, mijnheer Copperfield. Gij hebt mij eens een slag in mijn gezicht gegeven, weet gij wel!”

Algemeen mededoogen. Verscheidene blikken van verontwaardiging op mij gericht.

„Maar ik vergeef u, mijnheer Copperfield,” zei Uriah, en maakte zijn vergevensgezindheid tot het onderwerp van een ontzettende godslasterlijke vergelijking, die ik niet wil opteekenen. „Ik vergeef iedereen. Het zou mij slecht passen haatdragend te zijn. Ik vergeef u van harte, en ik hoop, dat gij voortaan uw driften zult betoemen. Ik hoop, dat mijnheer W. berouw zal hebben, en juffrouw W. ook, en die heele zondige troep. Gij zijt door droefenis bezocht geworden, en ik hoop, dat het u goed zal doen; maar het zou het beste voor u zijn als gij hier kwaamt. Voor mijnheer W. zou het ook het beste zijn als hij hier kwam, en voor juffrouw W. ook. De beste wensch, dien ik voor u kan doen, mijnheer Copperfield, en voor u, heeren, allemaal, is dat gij opgepakt en hier gebracht zoudt kunnen worden. Als ik denk aan mijn vroegere dwaasheden en mijn tegenwoordigen gemoedstoestand, ben ik zeker, dat dit het beste voor u zou zijn. Ik beklag allen, die niet hier gebracht worden!”

Hij sloop zijn cel weer binnen, onder een koor van goedkeuringen; en Traddles en ik voelden beiden een groote verademing, toen hij weer opgesloten was.

Deze boetvaardigheid had zooveel eigenaardigs, dat ik lust kreeg te vragen wat die twee mannen eigenlijk gedaan hadden om daar opgesloten te zijn. Dit scheen het allerlaatste te zijn waarover gesproken werd. Ik wendde mij tot een van de twee oppassers, van wie ik, uit zekere trekjes in hun gezicht, vermoedde dat zij tamelijk wel wisten wat al dat gedoe te beteekenen had.

„Weet gij ook,” zei ik, terwijl wij de gang door liepen, „welke schurkenstreek Nummer Zeven en Twintig's laatste „dwaasheid” was?”

Het antwoord was, dat hij in een geval met de Bank betrokken was geweest.

„Oplichterij ten nadeele van de Bank van Engeland?” vroeg ik.

„Ja, mijnheer. Een complot met valsche papieren en verklaringen. Hij en een paar anderen. Hij had de anderen overgehaald. Het was een slim complot voor een groote som. Vonnis: levenslange deportatie. Zeven

en Twintig was de slimste vogel van den troep en had zich buiten schot gehouden, maar toch niet heelemaal. De Bank kon hem net nog zout op zijn staart leggen — maar toch maar net."

"En weet gij ook wat Acht en Twintig gedaan heeft?"

"Acht en Twintig," antwoordde mijn berichtgever, zachtjes sprekend en over zijn schouder omkijkend, om te voorkomen, dat Creakle en de anderen hem niet op zoo'n ongeoorloofde wijze over die brave lieden hoorden spreken, "Acht en Twintig (ook deportatie) was kamerdienaar en bestal zijn jongen meester voor tweehonderd vijftig pond aan geld en kostbaarheden den avond voordat zij een buitenlandsche reis zouden gaan maken. Ik herinner mij dat geval heel goed, omdat hij door een dwerg werd aangehouden."

"Door een wat?"

"Door een heel klein vrouwtje. Haar naam is mij ontschoten."

"Toch niet Mowcher?"

"Dat is het! Hij was aan de justitie ontsnapt, en zou naar Amerika gaan, met een pruik en valsche bakkebaarden, zoo goed vermomd, als gij ooit in uw leven gezien hebt, toen dat kleine vrouwtje juist in Southampton kwam en hem op straat zag loopen. Met haar scherpe oogjes herkende zij hem dadelijk, liep hem tusschen zijn beenen, om hem te doen vallen — en hield hem vast alsof zij de dood in eigen persoon was."

"Brave juffrouw Mowcher!" riep ik uit.

"Dat zoudt ge zeker ook gezegd hebben, als ge haar, bij zijn proces, op een stoel in de getuigenbank had zien staan," zei mijn vriend. "Hij had haar gezicht heelemaal opengehaald en haar beestachtig getrapt en geslagen, toen zij hem pakte, maar zij had hem niet losgelaten voor hij was opgesloten. Zoo stijf hield zij hem vast, dat de politieagenten hen samen moesten meenemen. Zij legde haar getuigenis heel kranig af, en werd door den rechter hoogelijk geprezen en met groot gejuich naar huis gebracht. Zij zei voor het Hof, dat zij hem heelemaal alleen zou hebben ingerekend (om alles wat zij van hem wist) al was hij Simson geweest. En ik geloof dat zij het gedaan zou hebben ook."

Ik geloofde het eveneens en achtte er juffrouw Mowcher zeer hoog om.

Wij hadden nu alles gezien wat er te zien was. Het zou vergeefs geweest zijn, een man als den achtbaren heer Creakle voor te houden, dat Zeven en Twintig en Acht en Twintig hun oude rollen maar voort-

speelden en volkomen onveranderd waren; dat zij dat wat zij nu waren altijd waren geweest; dat zulke huichelachtige schurken juist geschikt waren om zoo'n vertooning van berouw te maken; dat zij minstens evengoed als wij wisten hoe voordeelig dit berouw nog voor hen zijn kon als zij gedeporteerd werden; kortom, dat alles valsch was en er nooit iets goeds van zou komen. Wij lieten de heeren aan hun systeem en aan zichzelf over, en gingen vol verwondering naar huis.

"Misschien is het maar goed, Traddles," zei ik, "dat een gevaarlijk stokpaardje hard bereden wordt, des te eerder is het doodgereden."

"Ik hoop het," antwoordde Traddles.

HOOFDSTUK LXII.

Er schijnt een licht op mijn pad.

Het jaar verliep tot het Kerstmis werd en ik al meer dan twee maanden weer thuis was. Ik had Agnes dikwijls gezien. Hoe luid de stem van het publiek mij ook aanmoedigde, en tot welke inspanningen mij dit ook aanspoorde, ik hoorde toch haar minste woord van lof, alsof ik nog niets anders had gehoord.

Minstens éénmaal in de week, en soms wel meer, reed ik er heen en bracht er den avond door. Gewoonlijk reed ik in den nacht weer terug, want het oude ongelukkige gevoel bleef mij nu weer bij — het droevigst als ik haar verliet — en ik wilde liever in de vrije natuur zijn, dan rusteloos wakker liggend of in ellendige droomen het verleden weer te doorleven. Ik sleet het grootste gedeelte van menigen woesten en treurigen nacht zoo te paard, mij onder het rijden de gedachten weer te binnen roepend, die mij gedurende mijn lange afwezigheid hadden beziggehouden.

Of als ik zei, dat ik naar den nagalm van die gedachten luisterde, zou ik beter de waarheid uitdrukken. Zij spraken mij uit de verte toe. Ik had ze van mij afgezet en mij op mijn onvermijdelijke plaats gesteld. Als ik Agnes voorlas wat ik schreef; als ik haar luisterende gezichtje zag, haar tot lachjes of tranen bewoog en haar hartelijke stem zoo ernstig hoorde spreken over de fictieve gebeurtenissen van de denkbeeldige wereld waarin ik leefde, dacht ik welk lot het mijne had kunnen zijn; maar ik dacht dat alleen maar, zooals ik, toen ik met Dora getrouwd was, dacht, hoe ik had

kunnen wenschen dat mijn vrouw voor mij geweest zou zijn.

Mijn plicht jegens Agnes, die mij liefhad met een liefde, die ik niet kon verstoren, zonder haar uit zelfzucht onrecht te doen, en dan nooit kon herstellen; mijn gerijpte overtuiging, dat ik, die mijn eigen lot had bewerkt en datgene had veroverd waarop ik zoo driftig mijn hart had gezet, geen recht had om te morren en geduldig moest dragen; dit omvatte alles wat ik voelde en geleerd had. Maar ik had haar lief; en nu werd het zelfs een zekere troost voor mij, mij onbestemd een ver verwijderden dag voor te stellen, waarop ik dit, zonder mij laakbaar te voelen, zou mogen bekennen; wanneer dit alles voorbij zou zijn; wanneer ik zeggen kon: „Agnes, zoo was het toen ik thuis kwam; en nu ben ik oud, en ik heb nooit meer iemand liefgehad!”

Zij toonde mij nooit eenige verandering in zichzelf. Wat zij altijd voor mij geweest was, dat was zij nog, volkomen onveranderd.

Tusschen mijn tante en mij had er in dit opzicht, sedert den avond van mijn terugkomst, iets bestaan, dat ik niet zoozeer terughouding of gedwongen stilzwijgen kan noemen, als wel een stil besef dat wij er allebei aan dachten, maar onze gedachten geen woorden gaven. Als wij, volgens onze oude gewoonte, 's avonds voor het vuur zaten, kwamen wij dikwijls hiertoe, zoo natuurlijk en het zoo goed van elkaar wetend alsof wij het openlijk gezegd hadden. Maar wij bewaarden altijd het stilzwijgen. Ik geloofde, dat zij dien avond, geheel of gedeeltelijk, mijn gedachten had gelezen; en zij begreep ten volle waarom ik die gedachten niet duidelijk te kennen gaf.

Toen deze Kersttijd gekomen was en Agnes mij geen nieuw vertrouwen had geschonken, begon een twijfel, die al verscheidene malen bij mij was opgekomen — of zij eenig begrip van den waren toestand van mijn hart kon hebben, en weethouden werd door de vrees mij leed te zullen doen — mij zwaar te drukken. Als dit zoo was, dan beteekende mijn opoffering niets, dan was mijn duidelijkste plicht jegens haar onvervuld en deed ik voortdurend datgene wat ik zoo gevreesd had te doen. Ik besloot allen twijfel hieromtrent op te heffen, en als er zoo'n scheidsmuur tusschen ons bestond, dien met vaste hand af te breken.

Het was — welke blijvende reden heb ik om mij dat te herinneren! — een koude, gure winterdag. Er was eenige uren vroe-

ger sneeuw gevallen, en deze lag, niet dik, maar hard bevroren op den grond. Over de zee, voor mijn raam, blies de wind onstuimig uit het Noorden. Ik had er aan gedacht, hoe hij over die sneeuwwoestenijen op de Zwitsersche bergen moest gieren, die nu voor elken menschelijken voet ontoegankelijk waren, en wat eenzamer was, die barre gewesten of de verlaten Oceaan.

„Vandaag uit rijden, Trot?” zei mijn tante, haar hoofd om de deur stekend.

„Ja,” zei ik, „ik ga even naar Canterbury. Het is een mooie dag voor een rit.”

„Ik hoop, dat uw paard er ook zoo over zal denken,” zei mijn tante, „maar op het oogenblik laat het zijn kop en ooren hangen, en staat daar voor de deur alsof het zijn stal veel prettiger zou vinden.”

Mijn tante, moet ik hierbij even opmerken, liet mijn paard wel op het verboden terrein komen, maar was voor ezels volstrekt niet inschikkelijker geworden.

„Het zal straks wel wat fleuriger worden!” zei ik.

„Het ritje zal zijn meester in ieder geval goeddoen,” merkte mijn tante op, naar de papieren op mijn tafel kijkend. „Och, kind, wat zit ge daar toch lang; ik dacht nooit, als ik vroeger boeken las, wat een werk het was om ze te schrijven.”

„Het is soms al een heel werk om ze te lezen,” antwoordde ik; „en wat het schrijven betreft, dat heeft zijn eigenaardige bekoring, tante.”

„Ja, dat zie ik,” zei zij. „Eerzucht, verlangen naar lof, en nog veel meer denk ik? Nu, rijd maar heen!”

„Weet gij soms iets meer,” zei ik, bedaard voor haar staand — zij had mij op mijn schouder geklopt en was op mijn stoel gaan zitten, „van die genegenheid van Agnes?”

Zij keek mij een poosje aan voor zij ten antwoord gaf:

„Ik geloof van ja, Trot.”

„En is uw eerste indruk bevestigd?” vroeg ik.

„Ik geloof ook van ja, Trot.”

Zij keek mij zoo strak aan, met een soort twijfel, of medelijden, of onrust, dat ik mij nog vaster voornam een heel vroolijk gezicht te toonen.

„En wat meer is, Trot...” zei mijn tante.

„Ja?”

„Ik denk, dat Agnes zal gaan trouwen.”

„God zegene haar,” zei ik vroolijk.

„God zegene haar,” zei mijn tante, „en haar man ook!”

Ik herhaalde dit laatste, groette mijn tante, ging vlug de trap af, steeg op en reed

weg. Er bestond nu nog meer reden dan tevoren om te doen wat ik van plan was.

Hoe goed herinner ik mij nog dat winter-tochtje! De ijsdeeltjes, door den wind van het gras afgeveegd en in mijn gezicht gewaaid; het harde gekletter van de hoeven van mijn paard, die een wijsje stampten op den grond; de stijf bevroren voren op het bouwland; de in den wind rondwarrelende sneeuw in den kalkput; de dampende paarden voor den hooiwagen, die op den heuveltop bleven stilstaan om adem te halen, en welluidend hun bellen lieten klingen; de witte omtrekken van de duinen tegen de donkere lucht afstekend, alsof zij op een reusachtige lei waren geteekend.

Ik vond Agnes alleen. De kinderen waren naar huis, en zij zat alleen bij het vuur te lezen. Zij legde haar boek neer, toen zij mij zag binnenkomen, en nadat zij mij begroet had als gewoonlijk nam zij haar werkmantje en zette zich in een van de ouderwet-sche diepe vensterbanken.

Ik zette mij naast haar, en wij praatten over mijn werk, en wanneer het af zou zijn, en hoe ver ik sedert mijn vorige bezoek gevorderd was. Agnes was heel opgeruimd en voorspelde lachend, dat ik weldra te beroemd zou zijn om over zulke dingen met mij te praten.

„Ik neem dus het oogenblik maar waar, ziet ge,” zei Agnes, „en praat met u terwijl ik nog mag.”

Ik keek naar haar mooie gezichtje, terwijl zij op haar werk lette, toen zij haar zachte, heldere oogen opsloeg, en merkte dat ik haar aankeek.

„Gij zijt nadenkend vandaag, Trotwood.”

„Agnes, zal ik u zeggen waarom? Ik ben gekomen om het u te zeggen.”

Zij legde haar werk neer, zooals zij altijd deed als wij ernstig over iets spraken, en schonk mij haar volle aandacht.

„Lieve Agnes, twijfelt gij er aan of ge mij nog kunt vertrouwen?”

„Neen!” antwoordde zij met een blik vol verbazing.

„Twijfelt gij er aan of ik nog ben wat ik altijd voor u geweest ben?”

„Neen!” antwoordde zij weer als tevoren.

„Weet gij nog wel, dat ik, toen ik thuis kwam, u heb trachten te zeggen, welk een schuld van dankbaarheid ik aan u had en hoe innig mijn gevoel voor u was?”

„Dat weet ik nog heel goed,” antwoordde zij zacht en vriendelijk.

„Gij hebt een geheim,” zei ik. „Laat mij daarin deelen, Agnes.”

Zij sloeg haar oogen neer en beefde.

„Het kon mij moeilijk onbekend blijven,

al had ik het niet gehoord — maar uit een anderen mond dan den uwen, Agnes, wat vreemd voor mij is — dat gij iemand den schat van uw liefde hebt geschonken. Sluit mij niet uit van iets, dat uw geluk van zoo nabij betreft! Als ge mij vertrouwen kunt, zooals gij zegt, en zooals ik weet dat gij doen moogt, laat mij dan, in dit opzicht vooral, uw vriend, uw broer zijn!”

Met een smeekenden, bijna verwijtenden blik stond zij van de vensterbank op, en haastig door de kamer loopend, alsof zij niet wist waarheen, hield zij haar handen voor haar gezicht, en barstte in een zoo heftig snikken uit, dat ik er geheel van ontdaan was.

En toch deden die tranen iets in mij ontwaken, en schenen zij mijn hart iets te beloven. Zonder dat ik wist waarom, verbonden die tranen zich met den zachten glimlach, die zoo vast in mijn herinnering was gebleven en deden zij mij meer van hoop dan van vrees of medelijden beven.

„Agnes! Zuster! Liefste! Wat heb ik gedaan?”

„Laat mij weggaan, Trotwood! Ik ben niet wel. Ik ben mij zelf niet meester. Ik zal straks — een anderen keer met u spreken. Ik zal u schrijven. Spreek nu niet tegen mij. O, neen! neen!”

Ik trachtte mij te herinneren wat zij, toen ik den vorigen avond met haar sprak, gezegd had over een genegenheid, die geen beantwoording noodig had. Het leek mij een heele wereld, die ik in een oogenblik doorzoeken moest.

„Agnes, het is mij niet mogelijk u zoo te zien en te moeten denken, dat ik er de oorzaak van ben. Liefste meisje, mij liever dan iets anders in de wereld, als gij ongelukkig zijt, laat mij dan in uw ongeluk deelen. Als gij hulp of raad noodig hebt, laat mij dan trachten ze u te geven. Als gij werkelijk een last op het hart hebt, laat mij dan trachten dien te verlichten. Voor wie leef ik nu nog, Agnes, als het niet voor u is!”

„O, spaar mij. Ik ben mij zelf niet meester. Een anderen keer!” was alles wat ik verstaan kon.

Was het een zelfzuchtige dwaling, die mij verleidde? Of opende zich werkelijk een uitzicht voor mij, waaraan ik niet had durven denken?

„Ik moet meer zeggen. Ik kan u zoo niet laten gaan. Om 's Hemels wil, Agnes, laten wij elkaar na al die jaren, en na alles wat zij hebben meegebracht, niet misverstaan. Als gij nog eenigszins denkt dat ik het geluk, dat gij een ander schenken zult,

zou kunnen benijden — dat ik u niet aan een dierbaar beschermer van uw eigenkeus zou kunnen afstaan — dat ik niet uit de verte een tevreden getuige van uw blijdschap zou kunnen zijn — verwijder dan die gedachte, want ik verdien ze niet! Ik heb niet geheel tevergeefs geleden. Gij zijt mij niet geheel tevergeefs een voorbeeld geweest. Er is geen zweem van zelfzucht in wat ik voor u voel."

Zij was nu kalm. Weldra keerde zij haar bleeke gezichtje naar mij toe en zei met een zachte, nu en dan haperende, maar toch heldere stem:

"Ik ben het aan uw zuivere vriendschap voor mij verschuldigd, Trotwood — waaraan ik werkelijk niet twijfel — u te zeggen, dat gij u vergist. Meer kan ik niet doen. Als ik in den loop der jaren wel eens hulp en raad noodig heb gehad, heb ik die gekregen. Als ik mij soms ongelukkig heb gevoeld, is dat gevoel weer voorbijgegaan. Als ik soms een last op het hart heb gehad, is mij die verlicht geworden. Als ik een geheim heb, is het — geen nieuw geheim, en het is — niet wat gij denkt. Ik kan het niet onthullen of er u in laten deelen. Het is lang het mijne geweest, en moet het mijne blijven."

"Agnes! Wacht! Een oogenblik!"

Zij wilde weggaan, maar ik hield haar tegen. Ik sloeg mijn arm om haar middel. „In den loop der jaren!" „Geen nieuw geheim!" Nieuwe gedachten dwarrelden door mijn hoofd, een nieuwe hoop vervulde mijn gemoed en gaf een heel nieuwe kleur aan mijn leven.

"Dierbaarste Agnes! die ik zoo eerbiedig en vereer — die ik zoo innig liefheb! Toen ik vandaag hierheen kwam, dacht ik, dat niets mij de bekentenis zou kunnen ontwringen. Ik dacht, dat ik die ons leven lang in mijn borst zou verborgen houden, tot wij oud waren geworden. Maar Agnes, als ik werkelijk een nieuwe hoop heb, dat ik u ooit meer dan Zuster zal mogen noemen, iets heel anders dan Zuster!" Haar tranen stroomden weer, maar zij leken niet op die, welke zij zooeven had gestort en ik zag mijn hoop daarin schitteren.

"Agnes! Altijd mijn leidster en beste steun! Als gij u meer om u zelf hadt bekommerd, en minder om mij, toen wij hier samen opgroeiden, denk ik dat mijn wilde fantasie nooit van u zou zijn afgedwaald. Maar gij waart zooveel beter dan ik, ik had u zoo noodig bij elke kinderlijke verwachting en teleurstelling, dat het mij een behoefte en gewoonte werd u te hebben om alles aan toe te vertrouwen en mij in

alles op u te verlaten, en daardoor mijn eerste en grootere behoefte verdrongen werd om u zoo lief te hebben als ik u werkelijk liefheb!"

Nog schreiend, maar niet droevig — van blijdschap! en in mijn armen gesloten zooals zij nog nooit geweest was, en zooals ik dacht dat zij nooit zou zijn! „Toen ik Dora liefhad — innig, Agnes, zooals gij weet."

"Ja," zei zij ernstig. „En ik ben blij dat ik dat weet."

"Toen ik haar liefhad, zelfs toen zou mijn liefde onvolkomen zijn geweest, zonder uw sympathie. Ik kreeg die, en zij werd daardoor volmaakt. En toen ik haar verloor, Agnes, wat zou ik toen weer zonder u geweest zijn!"

Vaster in mijn armen, dichter aan mijn hart, met haar bevende hand op mijn schouder, terwijl haar lieve oogen door haar tranen heen in de mijne straalden! „Ik ging weg, dierbare Agnes, vol liefde voor u. Ik bleef weg, vol liefde voor u. Ik kwam terug, vol liefde voor u!"

En nu trachtte ik haar te vertellen van den strijd dien ik gevoerd had, en het besluit waartoe ik gekomen was. Ik trachtte mijn ziel voor haar open te leggen. Ik trachtte haar te toonen, hoe ik gehoopt had tot betere kennis van mij zelf en van haar te komen, en hoe ik, trouw aan mijn voornemen, dien dag zelf daar gekomen was. Als zij mij zoo liefhad, zei ik, dat zij mij tot haar man kon nemen, kon zij dit doen niet om eenige verdienste van mij, maar om de oprechtheid van mijn liefde voor haar, en het leed, waaronder die gerijpt was tot wat zij nu was; en daarom was het dat ik haar die openbaarde. En o, Agnes, uit uw trouwe oogen keek tegelijk de geest van mijn kind-vrouwtje mij aan, zeggend dat het zoo goed was, en mij door u terugvoerend tot de teederste herinneringen van het Bloesempje, dat in den bloei was verwelkt!

"Ik ben zoo zalig, Trotwood — mijn hart is zoo overvol — maar er is één ding, dat ik nog zeggen moet."

"Wat is dat, liefste?"

Zij legde haar handen zacht op mijn schouders en keek mij kalm aan.

"Kunt gij nog niet raden wat het is?"

"Ik ben bang verkeerd te raden. Zeg het mij maar, liefste."

"Ik heb u mijn heele leven liefgehad!"

O, wij waren gelukkig, wij waren gelukkig! Onze tranen vloeiden niet over de beproevingen (de hare nog zooveel groter), waardoor wij hiertoe gekomen waren, maar

uit verrukking dat wij zoo vereenigd waren, om nooit meer te scheiden!

Wij wandelden dien winteravond samen door de velden, en aan de gezegende kalmte in ons scheen zelfs de heldere lucht deel te nemen. De eerste sterren begonnen te blinken toen wij daar nog toefden, en daarnaar opziend, dankten wij onzen God, dat hij ons tot deze rust had gevoerd.

Later, toen de maan scheen, stonden wij samen in dezelfde ouderwetsche venster-

deerkamer, die het haar trots was voor mij in orde te houden. Wij vonden haar met haar bril op bij het vuur zitten.

„Wel, Hemeltje,” zei mijn tante, door de schemering turend. „Wie is dat, die ge daar meebrengt?”

„Agnes,” antwoordde ik.

Daar wij hadden afgesproken eerst niets te zeggen, was mijn tante niet weinig in de war. Zij wierp mij een blik vol hoop toe, toen ik „Agnes” zei; maar ziende, dat ik er

IK BRACHT AGNES AAN MIJN ARM ACHTER HAAR STOEL, EN DAAR BLEVEN WIJ SAMEN OVER HAAR HEEN GEBOGEN STAAN.

nis; Agnes met haar oogen naar de maan opgeslagen, en ik haar blik volgend. Lange mijlen van een weg openden zich toen voor mijn geest, en ik zag een haveloozen knaap, verstooten en verwaarloosd, voortzwoegen, die toch eens het hart, dat nu tegen het mijne klopte, zijn eigendom zou noemen.

Het was den volgenden dag bijna etens-tijd, toen wij voor mijn tante verschenen. Zij was, zei Peggotty, boven op mijn stu-

precies zoo uitzag als altijd, nam zij in wanhoop haar bril af en wreef er haar neus mee.

Zij begroette Agnes evenwel hartelijk, en weldra zaten wij beneden, in de verlichte voorkamer, aan tafel. Mijn tante zette twee- of driemaal haar bril op, om mij nog eens aan te kijken, maar nam hem even dikwijls, teleurgesteld, weer af en wreef er haar neus mee — tot groote verslagenheid van mijnheer Dick, die wel wist dat dit een slecht teeken was.

„A propos, tante,” zei ik na den maaltijd, „ik heb met Agnes gesproken over wat ge mij gezegd hebt.”

„Dan, Trot,” zei mijn tante, hoogrood wordend, „hebt ge heel verkeerd gedaan en uw woord gebroken.”

„Maar ge zijt er toch niet boos om, tante, hoop ik? En dat zult ge zeker niet zijn, als ge hoort dat Agnes niet ongelukkig is door haar genegenheid.”

„Praatjes en malligheid!” zei mijn tante.

Daar mijn tante verstoord scheen te zijn, achtte ik het 't beste maar gauw een eind aan haar verstoordheid te maken. Ik bracht Agnes aan mijn arm achter haar stoel, en daar bleven wij samen over haar heen gebogen staan. Mijn tante keek door haar bril even naar ons op, sloeg haar handen ineen, en kreeg het, voor de eerste en eenige maal zoolang ik haar gekend heb, dadelijk op haar zenuwen.

De zenuwen deden Peggotty verschijnen. Zoodra mijn tante weer bijgekomen was, vloog zij op Peggotty af, noemde haar een malle oude meid, en sloot haar met alle macht in haar armen. Daarna omhelsde zij mijnheer Dick (die ten hoogste vereerd, maar heel verwonderd was) en daarna vertelde zij hun waarom. Toen waren wij allen tezamen gelukkig.

Ik kon niet ontdekken, of mijn tante zich in haar laatste gesprek met mij aan een leugentje om bestwil had schuldig gemaakt, of dat zij zich werkelijk in mijn gemoedstoestand had vergist. Het was voldoende, zei zij, dat zij mij gezegd had, dat Agnes zou gaan trouwen, en dat ik nu beter dan iemand wist, hoe waar dit was.

Wij trouwden binnen veertien dagen. Traddles en Sofie en mijnheer en mevrouw Strong waren de eenige genoodigden bij de stille plechtigheid. Wij verlieten hen vol blijdschap en reden samen heen. In mijn armen gesloten hield ik de bron van elke edele aspiratie, die ik ooit gehad had, het middelpunt van mij zelf, de kring van mijn leven, mijn vrouw, die ik liefhad met een liefde die op een rots was gebouwd.

„Liefste man!” zei Agnes. „Nu ik u zoo mag noemen, heb ik u nog één ding te zeggen.”

„Laat hooren, liefste.”

„Het is iets uit den nacht toen Dora stierf. Zij liet mij roepen.”

„Dat weet ik.”

„Zij zei mij, dat zij mij iets naliet. Kunt gij bedenken wat dat was?”

Ik geloofde van ja. Ik trok de vrouw, die mij zoolang had liefgehad, dicht naar mij toe.

„Zij zei, dat zij mij een laatste verzoek had te doen, een laatste heilige taak op te dragen.”

„En dat was....”

„Dat ik eens deze leege plaats zou vervullen.”

En Agnes legde haar hoofd aan mijn borst en schreide, en ik schreide met haar, ofschoon wij zoo gelukkig waren.

HOOFDSTUK LXIII.

Een bezoek.

Mijn aantekeningen zijn bijna' voltooid; maar er ligt mij toch nog een gebeurtenis in het geheugen, waarbij ik dikwijls met genoegen blijf stilstaan, en zonder welke één draad van de streng, die ik gevlochten heb, een uitgerafeld einde zou hebben.

Ik was rijker geworden aan roem en vermogen, mijn huiselijk geluk was volkomen, ik was tien gelukkige jaren getrouwd geweest. Agnes en ik zaten bij het vuur, in ons huis in Londen, op een avond in het voorjaar, en drie van onze kinderen waren in de kamer aan het spelen, toen men mij kwam zeggen dat een vreemdeling mij wenschte te spreken.

Men had hem gevraagd of hij voor zaken kwam, en hij had Neen geantwoord; hij kwam alleen om het genoegen van mij te zien en was van heel ver gekomen. Het was een oude man, zei de meid, en zag er uit als een boer.

Daar dit den kinderen geheimzinnig in de ooren klonk, en bovendien op het begin van een geliefkoosd sprookje leek, dat Agnes hun placht te vertellen, van een oude fee met een mantel, die alle menschen haatte, bracht het eenige opschudding teweeg. Een van onze jongens legde zijn hoofd in zijn moeders schoot om in veiligheid te zijn, en kleine Agnes (ons oudste kind) liet haar pop op een stoel zitten, om haar plaats in te nemen, en stak haar hoofdje met blonde krullen tusschen de gordijnen uit, om te zien wat er verder zou gebeuren.

„Laat hem maar hier komen,” zei ik.

Weldra verscheen er een rustige oude man met grijs haar en bleef, binnenkomend, in de donkere deuropening staan. Kleine Agnes, door zijn uiterlijk aangelokt, was komen toelopen om hem binnen te halen, en ik had zijn gezicht nog niet duidelijk gezien, toen mijn vrouw opsprong, en mij met een stem vol blijde ontroering toeriep,

dat het baas Peggotty was.

Het was baas Peggotty. Een oude man nu, maar nog krachtig, gezond en frisch in zijn ouderdom. Toen onze eerste aandoening voorbij was, en hij voor het vuur zat, met de kinderen op zijn knieën en het schijnsel van de vlammen op zijn gezicht, leek hij mij zoo'n forsche en stevige, en bovendien zoo'n knappe oude man toe, als ik nog maar zelden had gezien.

„Mijnheer David,” zei hij; en de oude naam met den ouden klank klonk mij nog zoo gewoon in de ooren! „Mijnheer David, het is een vroolijk uur dat ik u nog eens zie, met uw eigen lieve vrouw!”

„Inderdaad een vroolijk uur, oude vriend!” riep ik uit.

„En die lieve kleintjes!” zei baas Peggotty. „Als ik die bloempjes aankijk! Wel, mijnheer David, ge waart nog maar zoo groot als de kleinste van deze, toen ik u voor de eerste maal zag! Toen was Emily ook niet grooter, en onze arme jongen was nog maar een jongen!”

„De tijd heeft mij sedert meer doen veranderen dan u,” zei ik. „Maar laat die ondeugende rakkers nu naar bed gaan, en daar gij in geen ander huis in Engeland dan dit moogt slapen, moet ge mij zeggen waar ik uw bagage kan laten halen — ik ben benieuwd of de oude zwarte zak, die zoo ver gereisd heeft, er bij is — en dan zullen wij, bij een glas Yarmouthers grog, eens over al het nieuws van tien jaren praten.”

„Zijt gij alleen?” vroeg Agnes.

„Ja, mevrouw,” antwoordde hij, haar de hand kussend, „heel alleen.”

Wij zetten hem tusschen ons beiden in, niet wetend hoe wij hem genoeg konden toonen dat hij welkom was, en toen ik naar zijn oude bekende stem luisterde, had ik mij kunnen verbeelden dat hij nog op reis was om zijn geliefde nichtje te zoeken.

„Het is een geweldige plas water,” zei baas Peggotty, „om over te steken, en maar vier weken te blijven. Maar water — vooral het zoute — is mij niet vreemd en vrienden zijn mij dier, en ik ben hier. — En dat rijmt,” zei baas Peggotty, verwonderd dat hij dit ontdekte, „al had ik het zoo niet bedoeld.”

„Gaaf ge zoo spoedig die vele duizenden mijlen weer terug?” vroeg Agnes.

„Ja, mevrouw,” antwoordde hij. „Dat heb ik Emily beloofd, voor ik wegging. Ziet ge, ik word er met de jaren niet jonger op, en als ik nu niet was gegaan, zou ik het denkelijk nooit meer gedaan hebben. En het heeft mij altijd op het hart gelegen, dat ik moest overkomen om mijnheer David

te zien, en u zelf en uw huwelijksgeeluk, voor ik er te oud voor werd.”

Hij keek ons aan, alsof hij zijn oogen niet genoeg aan ons kon vergasten. Agnes streek lachend een paar verwarde lokken van zijn grijze haar weg, opdat hij ons beter zou kunnen zien.

„En vertel ons nu eens alles,” zei ik, „hoe het u gegaan is.”

„Dat is gauw verteld,” antwoordde baas Peggotty. „Wij zijn nergens gekomen of het is ons goed gegaan. Voortdurend is het ons goed gegaan. Wij hebben gewerkt zooals wij moesten en misschen hebben wij het in 't begin wel een beetje zwaar gehad, maar steeds is het ons goed gegaan. Met de schapenfokkerij, en met den landbouw, en met allerlei is het ons zoo goed gegaan als het maar kon. Er rust een soort zegen op ons,” zei baas Peggotty, eerbiedig zijn hoofd buigend, „en wij hebben niets anders dan voorspoed gehad. Dat wil zeggen, op den duur — als 't niet gisteren was, dan vandaag — als 't niet vandaag was, dan morgen.”

„En Emily?” zeiden Agnes en ik tegelijk.

„Emily,” antwoordde hij, „nadat gij van haar waart weggegaan — en ik heb haar nooit 's avonds haar gebed hooren doen, aan den anderen kant van het scherm, toen wij in de wildernis woonden, of ik hoorde uw naam — en nadat zij en ik mijnheer David uit het oog verloren hadden, toen de zon zoo helder onderging — was zij eerst zoo neerslachtig, dat, als zij toen geweten had wat mijnheer David zoo vriendelijk en bedachtzaam voor ons verborgen hield, zij er, geloof ik, onder zou zijn weggekijnd. Maar er waren eenige arme menschen aan boord, die zieken bij zich hadden, en die paste zij op; en er waren kinderen bij ons en daarvoor zorgde zij, en zoo kreeg zij het druk, en maakte zich nuttig, en dat hielp haar.”

„Wanneer heeft zij er het eerst van gehoord?” vroeg ik.

„Ik hield het nog voor haar stil, nadat ik het gehoord had,” antwoordde baas Peggotty. „Wij woonden toen op een eenzame plek, tusschen de prachtigste boomen, en waar rozen tot aan het dak van ons huisje groeiden. Daar kwam eens op een dag, toen ik weg was om op het land te werken, een reiziger aan uit ons eigen Norfolk of Suffolk in Engeland — ik weet niet precies meer waar vandaan — en wij haalden hem natuurlijk binnen, en gaven hem te eten en te drinken, en toonden hem dat hij welkom was. Dat doen wij allemaal, in de heele kolonie. Hij had een oude courant

bij zich, en nog een ander gedrukt bericht over den storm. Zoo hoorde zij het. Toen ik 's avonds thuis kwam, merkte ik dat zij het wist."

Hij liet bij deze woorden zijn stem dalen, en de ernst, dien ik mij zoo goed herinnerde, lag weer op zijn gezicht.

"Deed het haar erg veel verdriet?" vroeg wij.

"Ja, een heelen tijd lang," antwoordde hij, zijn hoofd schuddend, „zoo niet tot op dit oogenblik toe. Maar ik denk, dat de

aardig hoofdje, een beetje gebogen; een zachte stem, en in haar manieren — bijna schuw. Zoo is Emily!"

Wij sloegen hem stilzwijgend gade, terwijl hij nog in het vuur bleef staren.

"Sommigen denken," zei hij, „dat zij in haar liefde werd teleurgesteld; anderen, dat haar huwelijk door den dood werd afgebroken. Niemand weet precies hoe het is. Zii had nog verscheidene keeren kunnen trouwen; „maar oom," zegt ze tegen mij, „dat is voor altijd voorbij." Vroolijk bij

„ALS ER NIET EEN SCHEEPSKOK, DIE PLANTER GEWORDEN WAS, MIJNHEER DAVID, GEKOMEN IS OM JUFFROUW GUMMIDGE TOT VROUW TE VRAGEN, DAN MAG IK GEBLEKT WORDEN — EN MEER KAN IK NIET ZEGGEN."

eenzaamheid haar goed heeft gedaan. En zij had veel te zorgen voor het gevogelte en zoo al meer, en daarvoor zorgde zij, en zoo kwam zij het te boven. Maar ik ben benieuwd, mijnheer David," zei hij nadenkend, „als ge mijn Emily nu kondt zien, of ge haar nog kennen zoudt!"

"Is zij zoo veranderd?" vroeg ik.

"Dat weet ik niet. Ik zie haar iederen dag, en daarom weet ik het niet; maar soms heb ik het wel eens gedacht. Een tenger figuurtje," zei baas Peggotty, in het vuur starend, „een beetje kwijnend; zachte, treurige blauwe oogen; een fijn gezichtje; een

mij, stil als er anderen bij zijn; graag bereid om, al is het ook nog zoo ver, te gaan om een kind wat te leeren of een zieke op te passen, of een vriendschapsdienst te bewijzen aan een jong meisje, dat gaat trouwen — en dat heeft zij dikwijls gedaan, maar nooit is zij bij het trouwen gebleven; — vol liefde en innigheid voor haar oom; geduldig; bemind door jong en oud; opgezocht door een ieder, die verdriet heeft. Zoo is Emily!"

Hij streek met zijn hand over zijn gezicht, en keek met een half gesmoorden zucht van het vuur op.

„Is Martha nog bij u?“ vroeg ik.

„Martha,“ antwoordde hij, „is getrouwd, mijnheer David, in het tweede jaar. Een jongmensch, een boerenknecht, die met de wagens van zijn baas bij ons voorbijkwam op weg naar de markt — een reis van vijf-honderd mijlen heen en terug — vroeg haar zijn vrouw te worden — vrouwen zijn daar heel schaarsch — en dan samen alleen in de wildernis te gaan wonen. Zij vroeg mij hem haar geschiedenis te vertellen. Dat deed ik. Zij zijn getrouwd, en zij wonen nu vierhonderd mijlen ver van alle stemmen af behalve hun eigen en die van de zangvogeltjes.“

„En vrouw Gummidge?“ zei ik.

Deze snaar moest een vroolijken klank hebben, want baas Peggotty barstte plotseling in een schaterend gelach uit, en wreef zijn handen langs zijn beenen op en neer, zooals hij vroeger deed, als hij zich in de lang vergane schuit met iets vermaakte.

„Zoudt gij het willen gelooven?“ zei hij.

„Wel, er is werkelijk iemand gekomen, die met h a a r wilde trouwen! Als er niet een scheepskok, die planter geworden was, mijnheer David, gekomen is om juffrouw Gummidge tot vrouw te vragen, dan mag ik geblekt worden en meer kan ik niet zeggen!“

Ik heb Agnes nooit zoo zien lachen. Deze plotselinge verrukking van baas Peggotty vond zij zoo aardig, dat zij maar niet kon ophouden met lachen; en hoe meer zij lachte, des te meer maakte zij mij aan het lachen, en des te grooter werd baas Peggotty's verrukking, en des te harder wreef hij zijn beenen.

„En wat zei vrouw Gummidge daarop?“ vroeg ik, toen ik weer ernstig genoeg was.

„Ge moogt mij gelooven of niet,“ antwoordde baas Peggotty; „maar in plaats van te zeggen: „wel bedankt, ik ben u heel erg verplicht, maar ik zal op mijn leeftijd niet meer van staat veranderen,“ nam vrouw Gummidge een emmer op, die vlak bij haar stond, en sloeg er den scheepskok mee om zijn ooren, tot hij om hulp schreeuwde en ik binnenkwam om hem te bevrijden.“

Baas Peggotty barstte opnieuw in schaterlachen uit, en Agnes en ik hielden hem gezelschap.

„Maar dit moet ik van het goede schep-sel zeggen,“ hervatte hij, zijn gezicht af-vegend, toen wij heelemaal waren uitgeput. „Zij is alles voor ons geweest wat zij gezegd heeft dat zij voor ons zijn zou, en nog meer. Zij is de gewilligste, trouwste, hulpvaardigste vrouw geweest, mijnheer

David, die er ooit bestaan heeft. Ik heb haar nooit een oogenblik eenzaam en ongelukkig gezien, zelfs niet toen wij pas in de kolonie aankwamen en alles nog nieuw voor ons was. En aan den oude heeft zij nooit meer gedacht — tenminste niet meer zooals vroeger — sinds zij uit Engeland weg is.“

„En nu nog de laatste, maar niet de minste,“ zei ik; „mijnheer Micawber. Hij heeft hier al zijn financieele verplichtingen afgedaan — tot zelfs de rekening van Traddles toe, weet ge wel, lieve Agnes — en dus mogen wij wel aannemen, dat het hem goed gaat. Maar wat is het laatste nieuws van hem?“

Baas Peggotty stak met een glimlach zijn hand in zijn borstzak, en bracht een pakje papieren te voorschijn, waaruit hij heel behoeftzaam een klein, eenigszins zonderling uitzierend nieuwsblaadje nam.

„Gij moet weten, mijnheer David,“ zei hij, „dat wij, nu het ons zoo goed ging, de wildernis hebben verlaten, en regelrecht naar Port Middlebay Harbour zijn gegaan, waar iets ligt, dat wij een stad noemen.“

„Was mijnheer Micawber in de wildernis bij u?“ vroeg ik.

„Dat zou ik denken,“ antwoordde baas Peggotty, „en hij heeft er kranig gewerkt. Ik geloof niet, dat er heel veel heeren zouden zijn, die zoo kranig zouden werken als hij. Ik heb dat kale hoofd van hem in de zon zien zweeten, mijnheer David, tot ik haast bang werd dat het zou smelten. En nu is hij een magistraat.“

„Een magistraat?“ herhaalde ik.

Baas Peggotty wees naar een artikel in het nieuwsblaadje, en ik las hardop het volgende uit den „Port Middlebay Times“:

„Het openbare feestmaal, aangeboden aan onzen voortreffelijken mede-kolonist en stadgenoot, Wilkins Micawber, Esquire, lid van de Magistratuur in het district Port Middlebay, heeft gisteren plaats gehad in de groote zaal van het Hotel, die tot stik-kens toe vol was. Men neemt aan, dat niet minder dan zeven en veertig personen daar tegelijkertijd hebben aangezeten, ongerekend het gezelschap in de gang en op de trappen. De schoonen en aanzienlijken van Port Middlebay waren toegestroomd om een zoo geacht, met zulke edele talenten begaafd en zoo algemeen bemind persoon de eer te bewijzen, die hem toekomt. Doctor Mell (directeur van de dag- en kostschool Colonial Salem House) presideerde, en aan zijn rechterhand zat de aanzienlijke gast.

Nadat de tafel afgeruimd en het danklied *Non Nobis* was gezongen (uitmuntend uitgevoerd, en waarbij het ons niet moeilijk viel de glasheldere tonen van den begaafden amateur, Wilkins Micawber, Esquire, Junior, te onderscheiden), werden de gewone koningsgezinde en vaderlandlievende toasten ingesteld en met geestdrift ontvangen. Daarna stelde doctor Mell, in een gevoelsvolle rede, de gezondheid in van „onzen aanzienlijken gast, het sieraad van onze stad. Moge hij ons nooit verlaten dan om zijn lot te verbeteren, en moge zijn voorspoed onder ons zoo groot zijn, dat hij nergens een beter lot kan vinden!" Het gejuich, waarmee deze toast werd ontvangen, gaat alle beschrijving te boven. Nogmaals en nogmaals steeg en daalde het gejuich, als de baren van den oceaan. Eindelijk bedaarde het, en stond Wilkins Micawber, Esquire, op om zijn dank te betuigen. Het zij verre van ons, bij den tegenwoordigen, nog onvolkomen staat van de hulpmiddelen onzer inrichting, te trachten onzen voortreffelijken stadgenoot te volgen door de sierlijk vloeiende volzinnen van zijn gekuischte en schitterende rede! Het zij voldoende hier op te merken, dat zij een meesterstuk van welsprekendheid was, en dat speciaal die passages, waarin hij zijn eigen voorspoedige loopbaan tot aan de bron naspoorde, en het jeugdige gedeelte van zijn gehoor waarschuwde zich nooit met financieele verplichtingen in te laten, die zij niet in staat waren te liquideeren, in de mannelijkste oogen onder de aanwezigen een traan deden opwellen. Voorts werden er nog toasten ingesteld op: Doctor Mell; mevrouw Micawber (die door een sierlijke buiging haar dank betuigde bij de zijdeur, waar een sterrenhemel van schoonheid op de stoelen was verheven, om het fraaie tooneel bij te wonen en luister bij te zetten); mevrouw Ridger Begs (geboren juffrouw Micawber); mevrouw Mell; Wilkins Micawber, Esquire, Junior (die het gezelschap deed schateren door luimig op te merken, dat hij niet in staat was in een toespraak zijn dank te betuigen, maar dit, met hun verlof, in een liedje zou doen); mevrouw Micawber's familie (welbekend, dit behoeft ternauwernood te worden vermeld, in het moederland), enz.; enz.; enz. Ten slotte verdwenen de tafels als bij tooverslag, om ruimte te maken voor den dans. Onder de vereerders van Terpsichore, die zich bleven vermaken, totdat de Zonnegod waarschuwde dat het tijd werd om te vertrekken, werden in het bijzonder opgemerkt Wilkins Micawber, Esquire, Ju-

nior, en de beminnelijke en rijkbegaafde Miss Helena, de vierde dochter van doctor Mell."

Ik staarde nog op dien naam van doctor Mell, mij verheugend dat ik mijnheer Mell, den vroeger zoo armen, geplaagden ondermeester van het tegenwoordige lid der Magistratuur van Middlesex, in zooveel gelukkiger omstandigheden terugvond, toen baas Peggotty mij een andere plaats van het blad aanwees, en mij daar mijn eigen naam in het oog viel. Ik las het volgende:

„AAN DAVID COPPERFIELD, ESQUIRE,
DEN VERMAARDEN SCHRIJVER.

„Waarde heer.

„Jaren zijn verlopen sedert ik de gelegenheid had met eigen oogen de gelaats-trekken te aanschouwen, die thans aan de verbeeldingskracht van een aanzienlijk gedeelte der beschaafde wereld bekend zijn.

„Maar, waarde heer, hoewel vervreemd (door de macht van omstandigheden buiten mijn wil) van het persoonlijke gezelschap van den vriend mijner jeugd, heb ik niet nagelaten zijn verheven vlucht gade te slaan, en ben ik ook niet verstoken gebleven,

„Schoon d'oceaan ons scheiden mocht"

(Burns),

van de deelneming aan de intellectueele feestmalen, die hij ons heeft voorgezet.

„Ik kan derhalve niet toelaten dat een persoon, wien wij beiden evenveel achting toedragen, van deze plaats vertrekt, zonder, waarde heer, deze openlijke gelegenheid aan te grijpen, u uit mijn naam, en ik mag er wel bijvoegen ook uit naam van de gezamenlijke inwoners van Port Middlebay dank te zeggen voor het genot, dat gij ons verschaft hebt.

„Ga zoo voort, waarde heer! Gij zijt hier niet onbekend, niet ongewaardeerd. Hoewel „ver verwijderd", zijn wij niet „eenzaam" of „droevig", en (mag ik wel zeggen) ook niet „traag". Ga zoo voort, waarde heer, in uw adelaars-vlucht! De inwoners van Port Middlebay mogen er tenminste naar streven, die met blijdschap, vermaak en genot gade te slaan.

„Onder de oogen, van dit gedeelte van den aardbol naar u opgeslagen, zal men altijd, zoolang het licht en leven heeft, kunnen vinden

„Het

„Oog

„Behoorend aan

„WILKINS MICAWBER,
„Magistraat."

Ik merkte, toen ik het Nieuwsblaadje verder doorkeek, dat mijnheer Micawber een ijverig en hooggeacht correspondent daarvan was. Er stond nog een brief van hem in over een brug; er stond een advertentie in van een verzameling dergelijke brieven van hem, die eerstdaags, „aanzienlijk vermeerderd,” in een keurig bundeltje zouden worden uitgegeven; en als ik mij niet sterk vergis, was het hoofd-artikel eveneens van hem.

Wij praatten nog veel over mijnheer Micawber, op de andere avonden, die baas Peggotty bij ons doorbracht. Hij bleef bij ons logeeren zoolang hij in het land was — iets korter dan een maand, naar ik meen — en zijn zuster en mijn tante kwamen naar Londen om hem te zien. Agnes en ik namen afscheid van hem aan boord van het schip toen hij vertrok, en op aarde zullen wij nooit meer afscheid van hem nemen.

Maar voor hij vertrok, ging hij met mij naar Yarmouth, om den steen te zien, dien ik ter gedachtenis aan Ham op het kerkhof had laten plaatsen. Terwijl ik op zijn verzoek het eenvoudige opschrift voor hem overschreef, zag ik hem bukken en een plukje gras met wat aarde van het graf nemen.

„Voor Emily,” zei hij, het in zijn borstzak stekend. „Dat had ik haar beloofd, mijnheer David.”

HOOFDSTUK LXIV.

Een laatste terugblik.

En nu eindigt dan mijn geschreven geschiedenis. Ik kijk nog eens — voor de laatste maal — terug, voor ik deze bladen besluit.

Ik zie mij zelf, met Agnes aan mijn zijde, op den levensweg voortgaan. Ik zie onze kinderen en onze vrienden om ons heen, en ik hoor het rumoer van vele stemmen, die mij niet onverschillig zijn.

Welke gezichten zijn voor mij het duidelijkst in die wemelende menigte? Wie keeren hun gezichten naar mij toe, als ik in mijn gedachten deze vraag doe?

Hier is mijn tante, met een sterker bril, een oude vrouw van over de tachtig jaar, maar die nog recht als een kaars is, en die in winterweer nog anderhalf uur stevig loopen kan.

Altijd bij haar, komt daar Peggotty, mijn goede oude kindermeid, ook met een bril,

gewoon haar naaiwerk 's avonds heel dicht bij de lamp te houden, maar zich nog nooit daartoe zettend zonder haar eindje waskaars, haar ellemaatje in een huisje, en haar naaikistje met de St.-Paulskerk op het deksel.

De wangen en armen van Peggotty, zoo hard en rood in mijn kindertijd, toen ik mij verwonderde dat de vogels er niet liever in pikten dan in appels, zijn nu gerimpeld, en haar oogen, waarbij vroeger heel de rest van haar gezicht duister scheen, zijn fletser geworden, hoewel zij nog glinsteren; maar haar ruwe wijsvinger, dien ik eens bij een muskaat-raspje vergeleek, is nog net zoo, en wanneer ik mijn jongste kind dien zie pakken, als het van mijn tante naar haar toegaggelt, denk ik aan ons voorkamertje thuis, toen ik nog nauwelijks kon loopen. De oude teleurstelling van mijn tante is goed gemaakt. Zij is nu peet geworden over een werkelijke, levende Betsey Trotwood, en Dora (die in jaren op haar volgt) zegt, dat zij haar bederft.

Peggotty heeft altijd iets diks in haar zak. Het is niets meer of minder dan het Krokodillenboek, dat er nu tamelijk gehavend uitziet, met verscheidene gescheurde en weer aan elkaar genaaide bladen, maar dat Peggotty de kinderen toch als een reliquie laat zien. Ik vind het vreemd mijn eigen kindergezigtje mij uit die krokodillen-histories te zien aankijken, en er door herinnerd te worden aan mijn ouden kennis, Brooks van Sheffield.

Onder mijn jongens zie ik in deze zomer-vacantie een ouden man, die reusachtige vliegers voor hen maakt en er in de lucht naar staat te turen, met een blijdschap waarvoor geen woorden te vinden zijn. Hij groet mij met verrukking, en fluistert, met veel knikjes en wenken: „Trotwood, het zal u wel plezier doen te hooren, dat ik de Memorie zal afmaken zoodra ik niets anders meer te doen heb, en dat uw tante de bewonderenswaardigste vrouw van de wereld is, mijnheer!”

Wie is die gebogen dame, die op een stok leunt, en een gelaat toont, waarin nog eenige sporen van vroegeren trots en schoonheid een zwakken strijd voeren tegen stompzinnige, wrevelige verstand-verbijstering? Zij is in een tuin, en naast haar staat een donkere, verwelkte vrouw, met een scherp gezicht en een wit litteken op haar lip. Laat mij hooren wat zij zeggen.

„Rosa, ik ben den naam van dien heer vergeten.”

Rosa buigt zich over haar heen en roept haar toe: „Mijnheer Copperfield.”

„Het verheugt mij u te zien, mijnheer. Het spijt mij dat ge in den rouw zijt. Ik hoop dat de tijd u goed zal doen!”

Haar ongeduldige geleidster, beknort haar, zegt haar dat ik niet in den rouw ben, beveelt haar nog eens te kijken, probeert haar tot bezinning te brengen.

„Gij hebt mijn zoon gezien, mijnheer,” zegt de oudste dame. Zijt gij verzoend?”

borst in slaap te sussen. Zoo laat ik die twee achter; zoo vind ik die twee altijd weer terug; zoo brengen zij haar tijd door jaar in, jaar uit.

Wat voor schip komt daar uit Indië hierheen zeilen, en welke Engelsche dame is dat, getrouwd met een brommigen ouden Schotschen Croesus, met groote lappen van coren? Kan dat Julia Mills zijn?

„TROTWOOD. HET ZAL U WEL PLEIZIER DOEN TE HOOREN, DAT IK DE MEMORIE ZAL AFMAKEN ZOODRA IK NIETS ANDERS MEER TE DOEN HEB. EN DAT UW TANTE DE BEWONDERENSWAARDIGSTE VROUW VAN DE WERELD IS, MIJNHEER.”

Mij strak aankijkend, brengt zij haar hand aan haar voorhoofd en zucht. Eensklaps roept zij met een akelige stem: „Rosa, kom bij mij. Hij is dood!” Rosa, aan haar voeten geknield, beknort en liefkoost haar om beurten; voegt haar nu eens driftig toe: „Ik heb meer van hem gehouden dan gij ooit gedaan hebt,” — en probeert haar dan weer, als een ziek kind, aan haar

Het is inderdaad Julia Mills, heel mooi en heel onvergenogd, met een zwarten knecht om haar kaartjes en brieven op een gouden presenteerblaadje binnen te brengen, en een koperkleurige meid in het wit gekleed, met een bonten doek om haar hoofd, om haar in haar kleedkamer haar ontbijt te serveeren. Maar Julia houdt in dezen tijd geen dagboek meer, zingt geen

Lijkzang der Liefde meer, en heeft gedurig woordenwisselingen met den ouden Schotschen Croësus, die een soort gele beer met een gelooide huid is. Julia zit tot over haar ooren in het geld, en spreekt en denkt over niets anders. In de woestijn van Sahara beviel zij mij beter.

Of misschien is dit de woestijn van Sahara! Want hoewel Julia een deftig huis heeft, en heel veel gasten ontvangt, en iederen dag een kostbaar diner heeft, zie ik niets groens bij haar groeien — niets, dat ooit tot vrucht of bloem kan komen. Wat Julia de „Society” noemt, zie ik, en daaronder mijnheer Jack Maldon, met zijn betrekking bij de Octrooien, smelend op de hand die hem deze betrekking bezorgd heeft, en die tegen mij over den doctor spreekt als „zoo beminnelijk antiek”. Maar wanneer „Society” de naam is voor zulke vervelende dames en heeren, Julia, en haar beschaving bestaat in een vertoon van onverschilligheid voor alles wat den vooruitgang van het menschdom kan bevorderen of vertragen, denk ik dat wij in diezelfde woestijn van Sahara verdwaald moeten zijn, en beter zouden doen te trachten er zoo gauw mogelijk weer uit te komen.

En kijk, de doctor, nog altijd onze goede vriend, aan zijn Woordenboek werkend (ergens in de letter D) en gelukkig in zijn huis en met zijn vrouw. En ook de oude Generaal, die tegenwoordig vrij wat minder te zeggen heeft dan in vroeger dagen!

Op zijn kamers in de Temple aan het werk, altijd heel druk, en met haar (waar hij tenminste niet kaal is), weerspanniger dan ooit, door de gedurige wrijving van zijn rechtsgeleerde pruik, kom ik, in later tijd, bij mijn besten ouden Traddles. Zijn tafel is met hooge stapels papieren bedekt, en in het rond kijkend, zeg ik:

„Als Sofie nu uw klerk nog was, Traddles, zou zij heel wat te doen hebben!”

„Dat moogt ge wel zeggen, mijn beste Copperfield! Maar dat waren toch heerlijke dagen, daar in Holborn Court! Niet waar?”

„Toen zij zei, dat gij nog eens rechter zoudt worden? Maar toen was dat het praatje van de stad nog niet.”

„In ieder geval,” zei Traddles, „als ik het ooit word...”

„Maar gij weet toch wel, dat gij het worden zult.”

„Wel, mijn beste Copperfield, als ik het ben, dan zal ik de geschiedenis vertellen, zooals ik gezegd heb dat ik doen zou.”

Wij wandelen arm in arm weg. Ik ga naar een familie-diner bij Traddles. Het is Sofie's verjaardag, en onderweg spreekt Traddles over den voorspoed, dien hij gehad heeft.

„Het is mij inderdaad gelukt, mijn beste Copperfield, alles te doen waarop ik het meest mijn hart had gezet. Daar is de eerwaarde heer Horace nu bevorderd tot die plaats van vierhonderd vijftig pond per jaar; daar zijn onze twee jongens, die de allerbeste opvoeding krijgen, en die op school uitstekend leeren en flinke jongens zijn; daar zijn drie van de meisjes heel goed getrouwd; daar zijn er nog drie, die bij ons wonen, en nog drie, die sedert het overlijden van mevrouw Crewler bij den eerwaarden heer Horace het huishouden doen; en allemaal gelukkig.”

„Behalve...” zei ik zacht.

„Behalve de Schoonheid,” zei Traddles. „Ja, het was heel ongelukkig dat zij met zoo'n deugniet moest trouwen. Maar hij had iets schitterends en verleidelijks over zich, dat haar verblindde. Maar, nu wij haar veilig bij ons in huis hebben en van hem af zijn, moeten wij haar maar weer opvroolijken.”

Het huis van Traddles is een van diezelfde huizen — of zou het kunnen zijn — die hij en Sofie vroeger op hun avondwandelingen bekeken en indeelden. Het is een groot huis; maar Traddles bewaart zijn papieren in zijn kleedkamer, en zijn laarzen bij zijn papieren; en hij en Sofie behelpen zich in de bovenkamers, en staan de beste slaapkamers aan de Schoonheid en de meisjes af. Er schiet geen kamer in het huis over, want door het een of andere toeval zijn er altijd meer van „de meisjes”, dan ik tellen kan. Zoodra wij binnenkomen, komt er een heele troep naar de deur loopen en duwt Traddles van de een naar de ander, om hem te kussen, tot hij buiten adem is. Hier, voor vast gevestigd, is de ongelukkige Schoonheid, een weduwe met een dochttertje; hier aan tafel, op Sofie's verjaardag, zijn de drie getrouwde meisjes, met haar drie mannen, en een broer van een van de mannen, en een neef van een ander, en een zuster van den derden, die met den neef geëngageerd schijnt te zijn. Traddles, nog even eenvoudig en ongekunsteld als altijd, zit als een patriarch aan het hoofd van de groote tafel; en Sofie zit hem van het andere einde stralend aan te kijken, over een vroolijke tusschenruimte heen, waarop — wat er schittert — stellig geen Britannia-metaal meer is.

En nu, terwijl ik mijn taak besluit, en

mijn verlangen bedwing om nog langer te toeven, verdwijnen al die gezichten. Maar één gezichtje, dat mij aanstraalt als een Hemelsch licht, waarbij ik alle andere voorwerpen zie, blinkt boven alles uit. En dat blijft.

Ik wend mijn hoofd om en zie het, met zijn helderheid en schoonheid, naast mij. Mijn lamp brandt duister, en ik ben tot

laat in den nacht blijven schrijven, maar de dierbare, zonder wie ik niets zou zijn, houdt mij nog gezelschap.

O Agnes, o mijn ziel, zoo moge uw gezichtje bij mij zijn als ik werkelijk mijn leven besluit; zoo moge ik, als de werkelijke wereld voor mij verdwijnt, evenals de schaduwbeelden, die ik nu vaarwel zeg, u nog bij mij vinden, mij naar boven wijzend!

